ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 2 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3566
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՐԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ...

Այսօր, 2 նոյեմբեր, տեղ-տեղ ալ վաղը, դէպի զօրանոց ճամբայ կ'ելլեն զինուորցուները:

Անոնք պատրաստուած էին մեկնելու հոկտեմբեր 19-20ին, բայց վերջին պահուն հաղորդուեցաւ թէ տասը օր յետաձգուած է մեկնումը: Այս տնօրինութիւնը եղաւ թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ: Այնպէս որ, այսօր եւ վաղը, մեկնումը տեղի կ'ունենայ ամէն կողմ, բացի այն վայրերէն ուր գործողութիւններ կատարուած կամ լրացած չեն:

Մեկնողները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ բուն զինուորցուներն են, 20-22 տարեկան: Կան մինչեւ 23-33 տարեկաններ ալ, որոնք նախապէս յանձնառութիւն ստորագրած, եւ կամ ինքնաբերաբար կամաւոր արձանագրուած էին: Անոնց մեկնումէն եւ զօրակոչին փակումէն վերջն է որ պիտի պարզուի ամբողջ կացութիւնը:

Ուրեմն, բարի ճանապարհ բոլորին ալ:

Անշուշտ, բոլորովին «բարի» չէ ճամբան: Վարդերուն հետ, փուշեր ալ ցանուած են այդ ճամբուն վրայ:

Բայց, մեր ո՞ր ճամբան հարթ է եւ բարի, մանաւանդ այս օտարութեան մէջ: Եւ, այն որ կամքն է որ պիտի կրնար մեր ուզած ճամբուն վրայ դնել մեզ, այս օրերուն...

Անակնկալ մըն ալ՝ տարագիր երիտասարդութեան զինուորագրութիւնը, որուն սակայն սիրով պատասխանեցին մեր զինուորցուները: Եւ ահաւասիկ անոնք արիաբար կ'երթան դէպի զօրանոց, ինչպէս տարիներով գացին արհեստանոց եւ գործարան, իրենց ճակատի քրտինքով ապրելու համար:

Տարիներ ու տարիներ, անոնք իրենց քրտինքը խառնեցին վիթխարի հաստատութեանց մուրին ու ծուխին, ահագնագործ մեքենաներու դժոխային ժխորին: Հիմա կ'երթան սուր եւ հրացան գործածելու, թնդանօթ եւ գնդացիր վարելու, ձի կամ օդանաւ նստելու, հրասայլ քշելու կամ խրամ փորելու: Մէկ խօսքով՝ դառնալու զինարուեստի վարպետներ, ինչպէս դարձեր էին բանուորներ ու արհեստագէտներ:

Շա՛տ են առաւելութիւնները՝ այս նոր ասպարէզին:

Իրականին մէջ, բոլորովին նոր չէ ասպարէզը:

Դարերու գերութիւնը թմրութեան դատապարտած էր մեզ: Հայկական բազուկը վարժուած էր աւելի շատ արօր վարելու եւ սերմ ցանելու, բացի Կովկասէն: Եկան ուրիշ օրեր, Թուրքիոյ մէջ ալ: Սահմանադրութի՛ւն, եւ անոր հետ ալ՝ զինուորութեան կարճատեւ շրջան մը, որ խեղդուեցաւ արեան գետերու մէջ: Յետոյ եկան բախտորոշ օրեր,— կամաւորական շրջան, Հանրապետութիւն, եւ նորէն արտագաղթ:

Հայաստանի մէջ, կարգուսարքը փոխուեցաւ, բայց զինուորութիւնը մնաց: Եւ այսօր, 15 տարի վերջը, այնտեղ ունինք զօրանոցէ անցած սերունդ մը, որ թանկագին դրամագլուխ մը կը կազմէ, եթէ ձգուի բուն իսկ երկրի սահմաններուն մէջ:

Ուրեմն, պարագան իբրեւ նորութիւն կը ներկայանայ արտասահմանի մէջ: Այն ալ սերունդի մը համար որ դեռ մանուկ էր իր երկրին մէջ, հայրենի երդիքէն անապաստ, եւ յետոյ աշխարհի պողոտաներուն վրայ նետուած:

Նախ Յունաստանն էր որ զինուորութեան հրաւիրեց տարագիր երիտասարդները, սահմանափակ աստիճանի մը վրայ: Յետոյ դարձաւ Իրանը հաստատեց նոյն պարտաւորութիւնը, վերջ տալով հին դրութեան: Եւ ահա վերջինը, Ֆրանսա, համաձայն 1928-ին տրուած որոշման մը:

Որ եւ է երկրի մէջ, օտարն ալ զինուոր է, եթէ դարձեր է հպատակ: Բայց միջազգային օրէնքով չէ նախատեսուած ոչ-հպատակներու զինուորագրութիւնը, ինչպէս չէր նախատեսուած ժողովուրդներու փոխանակութիւնը կամ զանգուածային գաղթը երկիրէ երկիր:

Այդ է որ տեղի կ'ունենայ այսօր, Ֆրանսայի մէջ, պետական նկատումներով: Մեզմէ կը պահանջեն տեսակ մը բնակութեան գին, քանի որ այլեւս երթալիք տեղ չունինք: Եւ, իբրեւ փոխարինութիւն, յանձն կ'առնեն դիւրացնել ե՛ւ աշխատանքի արտօնութիւնը ե՛ւ հպատակութեան ստացումը:

Երբ կ'ըսենք բարի ճանապարհ՝ գացողներուն, մէկէ աւելի մտածումներ կը սեղմեն մեր սիրտը:

Նախ որ, մեր հայրենիքը ինք ուղղակի չի կրնար օգտուիլ մեր բազուկէն, ինչպէս մեր աշխատանքէն:

Եւ երկրորդ, հազիւ կազմուած բոյներ, գործ թէ ընտանիք, ինքնին կը կազմալուծուին: Թէեւ պետութիւնը յանձն առած է ընծայել կարելի աջակցութիւնը, ինչպէս բուն երկրի զաւակներուն եւ անոնց ընտանիքներուն համար:

Բայց եւ այնպէս, անպատուաբեր պիտի ըլլար որ եւ է նկուն տրամադրութիւն: Տարիներու ընթացքին, դիմագրաւեցինք եւ յաղթահարեցինք բազմաթիւ դժուարութիւններ: Մնանք արի եւ տոկուն՝ նաեւ ա՛յս ճակատին վրայ, որուն դառնութիւններն ու առաւելութիւնները կը հաւասարակշռեն իրար:

Անվիճելի է որ զօրանոցը,— այն ալ եւրոպական զօրանոցը— մեր երիտասարդները պիտի օժտէ, պիտի թրծէ նոր արժանիքներով: Պիտի զօրացնէ անոնց չարքաշութիւնն ու կամքը, եւ մանաւանդ կարգապահութեան ոգին: Ի բնէ ուշիմ եւ աշխոյժ, մեր զինուորցուները շուտով պիտի իւրացնեն արդի զինարուեստին ամէնէն բարդ գիտելիքները, եւ մենք պիտի ունենանք սերունդ մը առնական ու քաջավարժ, աւելի հպարտ իր դժբախտութեան մէջ իսկ: Ինչպէս եւ աւելի գիտակից՝ իր կոչումին:

Բարի ճանապարհ, արի երիտասարդներ: Եւ բարի վերադարձ, աւելի լուսաւոր ճամբաներու վրայ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԷՄ

Թրքական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց հոկտեմբեր 31ին, ի գործադրութիւն Նիոնի համաձայնութեան: Հրամանագիրը խօսք կը յանձնարարէ առանց այլեւայլի ընկղմել բոլոր կասկածելի օտար սուզանաւերը որ կրնան երեւալ Թրքական ջուրերուն մէջ: Եգէականի, Մարմարայի եւ Սեւ ծովու Թրքական մարտանաւերը կը դրուին մէկ հրամանատարութեան տակ, հետապնդելու համար ասպատակութիւնները: Քսան չարժմանաւեր եւ ուրիշ թեթեւ սրընթաց նաւեր գնդացիրներով եւ ռումբերով զինուած օդանաւերու եւ մարտանաւերու հետ պիտի հսկեն գիշեր ցերեկ, առեւտրական ճամբաներուն վրայ:

Մուսաբէգովն ալ դաւաճան՝ 13 ընկերներով...

Բագուէն կը հեռագրեն հոկտեմբեր 31 թուականով.—

Երէկ Շամախիի մէջ սկսաւ դատավարութիւնը 14 ամբաստանեալներու, որոնց մէջ կը գտնուին Ատրպէյճանի հանրապետութեան ականաւոր դէմքերը եւ մասնաւորապէս Մուսաբէգով, նախագահը Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (Խորհրդարան): Կալանաւորները ամբաստանուած են «քաղքենի ազգայնականութեամբ»: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք դաւադրութիւն մը սարքած էին, տապալելու համար Ատրպէյճանի խորհրդային իշխանութիւնը, անոր տեղ հաստատելով դրամատիրական կառավարութիւն մը: Բոլորն ալ խոստովանեցան իրենց վերագրուած յանցանքները եւ աւելցուցին թէ լրտեսութիւն կը կատարէին ի հաշիւ Խ. Միութեան թշնամի պետութեան մը, թէ կ'աշխատէին խորտակել հողագործութիւնը, եւ թէ նոյնիսկ փորձած էին սպաննել խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչները:

ԽՄԲ.— Մուսաբէգով այն գործիչն է որ Թիֆլիսէն Երեւան տարաւ Ա. Խանջեանի դիակը, եւ որ տիրական դեր կը կատարէր Կովկասի մէջ, իբրեւ նախագահը դաշնակցային կառավարութեան, իր վրացի պաշտօնակցին հետ:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ԿԸ ՄՆԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ

Բանաձեւ մը օտարականներու մասին

Կիրակի օր վերջացաւ արմատական կուսակցութեան համագումարը, Լիլի մէջ: Հակառակ առաջին օրուան փոթորիկներուն, կարելի եղաւ միաձայնութեամբ քուէարկել ընդհ. քաղաքականութեան բանաձեւը: Այս առթիւ վերընտրուեցաւ կուսակցութեան նախագահը, Պ. Տալատիէ (նախարար ազգ. պաշտպանութեան): Ժողովէն վերջը տեղի ունեցաւ աւանդական հացկերոյթը, մասնակցութեամբ 2000 պատգամաւորներու:

Ընդհանուր քաղաքականութեան բանաձեւը շեշտելով կուսակցութեան հաւատարմութիւնը՝ Ժողովրդական Ճակատին, կ'ըսէ թէ ինչպէս երէկ, այսօր ալ երբեք մտքէ չանցնիր զինակցիլ աջակողմեաններու հետ որոնք նախապէս անկարգութեանց դիմեցին եւ ապա շարունակեցին «նախատինքներու եւ զրպարտութեանց զարշելի պայքար մը մղել իր ամէնէն յարգուած վարիչներուն դէմ»: Ներքին քաղաքականութեան առթիւ, բանաձեւը կ'ըսէ թէ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ մնալ հաւասարակշռութեան տարր մը: «Կուսակցութիւնը չվարանեցաւ որ եւ է բարենորոգման առջեւ զոր անհրաժեշտ կը դատէր երկրի կեանքին համար: Ան գիտէ թէ կարելի չէ որ եւ է գործ կատարել անկարգութեան մէջ: Ուստի, իր կատարեալ վստահութիւնը կը յայտնէ Շոթանի կառավարութեան, թէ կատարուած բարենորոգումները ապահովելու եւ թէ ազգային կեանքը հաւասարակշռելու համար՝ բարեկարգութեամբ եւ խաղաղութեամբ»:

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, կուսակցութիւնը պիտի ընդդիմանայ գաղթային հողատարութեանց վերաբաշխումին, բայց համաձայն է խորհրդակցելու նախանիւթերու արդար բաշխման մասին:

Ինչպէս ժողովին մէջ, հացկերոյթի պահուն ալ Պ. Տալատիէ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է զարկ տալ արտադրութեան: Այս ճառը եւ ուրիշ արտայայտութիւններ կը հաստատեն թէ կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ «դադար»ի քաղաքականութիւնը Ֆրանսայի ներքին գործերուն մէջ:

*** «Իւմանիթէ» մասնաւորապէս կը ծափահարէ ներքին քաղաքականութեան բանաձեւին հետեւեալ յօդուածը.—

«Հոգածու՝ ազգ. պաշտպանութեան եւ Ֆրանսայի բարի համբաւին, համագումարը իր հաւանութիւնը կը յայտնէ կառավարութեան ծրագրած տնօրինութեանց՝ Ֆրանսայէն դուրս քշելու համար այն անբաղձալի օտարականները որ կը յաւակնին մեզ իրենց օրէնքներուն ենթարկել մեր հողին վրայ»:

Համայնավար օրկանը առիթէն կ'օգտուի, անգամ մը եւս եւ աւելի ուժգնօրէն պահանջելու համար Սպիտակ Ռուսերու եւ Թրոցքիականներու արտաքսումը:

*** Աջակողմեան թերթերը գիտել կու տան թէ՝ հիմնական բանաձեւերը միաձայնութեամբ քուէարկած ըլլալով հանդերձ, համագումարը չկրցաւ պէտք եղածին պէս պարզել կացութիւնը, ինչպէս եւ հաշտեցնել կուսակցութեան աջ եւ ձախ թեւերը:

*** Այս շաբթու տեղի կ'ունենայ ուրիշ հոսանքի մը՝ Ռամկավար Դաշնակցութեան համագումարը, իսկ շաբաթ օր կը գումարուի ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը: Այս երկու ժողովներն ալ մեծ փոփոխութիւն մը չեն կրնար բերել եւ բուն կացութիւնը պիտի պարզուի խորհրդարանին վերաբացումէն վերջը:

ՓԱՐԻԶԻ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ արձակուրդ ստացաւ անորոշ ժամանակով: Գործերը պիտի վարէ դեսպանատան գործակատարը: Այս տնօրինութիւնը եղած է անոր համար որ, Ֆրանսա մէկ տարիէ ի վեր դեսպան մը նշանակած է, բայց չի ղրկեր, սպասելով Եթովպիոյ հարցին կարգադրութեան:

ՄԱՐՈՔԸ խաղաղեցնելու համար բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են: Հարիւր ֆրանք տուգանքի պիտի դատապարտուին անոնք որ կը փակեն իրենց խանութները: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Բանտարկութեան դատապարտուեցան 60է աւելի երեւելիներ, իսկ 350 հոգի պիտի աքսորուին:

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ, որոնք առժամեայ իրաւախոհութեան մը յանգած էին յուլիս 3ին, կը պահանջեն 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը, պայմանագրութիւնը լրացած ըլլալով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԵՂԱՐԱՒՈՐՆԵՐԸ

«Իւմանիթէ»ի Չորեքշաբթի օրուան թիւին մէջ կարդացի յօդուածի մը սա մեծատառ խորագիրը.— «Կոմունիստ կուսակցութիւնը եւ կաթոլիկները»: Լայն բացի աչքերս եւ կարդացի ամբողջ յօդուածը: Մեր Թորէզն է որ բռնազբօս ճառով մը աշխատեր է հաստատել կոմունիստներուն եւ կաթոլիկներուն գաղափարական խնամութիւնը: Ֆրանսացիները այսպիսի ճառի մը կ'ըսեն. «Իւղ կը հոտի»: Արդարեւ, այնքան դժուար է հաստատել այդ խնամութիւնը, համոզել զիս կամ քեզ, որ քիչ մը իւղ պէտք է քսել խօսքի մեքենային՝ դարձնելու համար անիւը, լեզուն:

Ի վաղուց անտի, մենք գիտէինք որ կրօնքը ափիոն է աշխատաւորութեան համար: Բայց ֆրանսական կոմունիստ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը հաշտ է կրօնքին հետ, նոյնիսկ ձեռք կ'երկարէ տէրտէրներուն, ներմկուկ մայրապետներուն եւ «հաւատացեալ հասարակութեան»: Մենք, կոմունիստներս, կը հետեւինք փիլիսոփայական նիւթապաշտութեան, մենք աշխարհական սկզբունքներ ունինք, բայց եւ այնպէս եղբայրական ձեռք կ'երկարենք կաթոլիկներուն,— կ'աղաղակէ եղբայր Թորէզ: Ու մէջբերումներ կը կատարէ մարքսեան գրականութենէն, հաշտեցնելու համար կոմունիզմը կրօնքին հետ:

Լէնին կը գրէ *Կրօնքի մասին* իր գրքոյկին մէջ թէ «պէտք է զգուշանալ վիրաւորելէ աշխատաւորներու կրօնական ըմբռնումները»: Իսկ Էնկէլս, 1874ին, յօդուածով մը կը քննադատէ անոնք որ կ'աշխատէին պարտադրել անաստուածութիւնը:

Դեռ աւելին, Լէնին իր ծանօթ գրքին մէջ կ'ընդունի որ «կարելի է կոմունիստ կուսակցութեան մէջ ընդունիլ նաեւ այն բոլոր աշխատաւորները, որոնք կը հաւատան Աստուծոյ», նոյնիսկ քահանաները, պայմանաւ որ «քահանան լծուի քաղաքական հասարակաց պայքարին»:

Թորէզ չի մոռնար որ Ռուպէի ընկերվարական քաղաքապետը, 1892ին, դպրոցական խոհանոցներուն հրահանգ տուաւ պահքի կերակուր պատրաստել ուրբաթ օրերը, որպէսզի չխրտչին կաթոլիկ աշխատաւոր ծնողքները:

Ու, դարձեալ, Թորէզ, փառաբանելով հանդերձ փիլիսոփայական նիւթապաշտութիւնը, ու ճշդելէ վերջ որ իրարու գլխովին հակառակ են կոմունիստ ու քրիստոնէական վարդապետութիւնները, կը դիմէ Էնկէլսի մէկ գրքին (*Նպաստ մը քրիստոնէութեան պատմութեան*, տպուած՝ 1895ին), յայտարարելու համար թէ սկզբնական քրիստոնէութեան պատմութիւնը հանգիտութեան բազմաթիւ եզրեր կը ներկայացնէ բանուորական շարժման պատմութեան հետ, որովհետեւ քրիստոնէութիւնն ալ, սկիզբները, հարստահարեալներու շարժում մըն էր, իբրեւ կրօնք գերիներու եւ ընչազուրկներու, զրկուած՝ ամէն իրաւունքէ,— քրիստոնէութիւնը ինչպէս ընկերվարութիւնը կը քարոզեն մարդկութեան ազատագրութիւնը թշուառութենէն եւ գերութենէն: Մինչ քրիստոնէութիւնը երկինքի մէջ կը տեսնէ այդ ազատագրութիւնը, ընկերվարութիւնը զայն կը տեսնէ իրական աշխարհի մէջ: Ընկերվարականները ու քրիստոնեաները կը հալածուէին, մարդկութեան թշնամի կը համարուէին…:

Բայց մեր Թորէզը կը մոռնայ, որ ուրիշ շատ հալածուած, հարստահարուած բազմութիւններ կան,— Հայերը, Քիւրտերը: Ի՞նչ կը մտածէ անոնց մասին:

Թորէզ շարունակելով քրիստոնէական մարքսիզմի փառաբանութիւնը, կը յիշատակէ նաեւ Լեւոն ԺԳ. պապը, որ, 1891ին, կը դատապարտէր քանի մը հարուստներու կատարած տնտեսական հարստահարումը ընչազուրկներու բազմութեան վրայ: Սակայն մի կարծէք որ կոմունիստները Լէոն Պապէն սորվեցան այդ ճշմարտութիւնը, Մարքս եւ Էնկէլս կէս դար առաջ ըսած էին նոյն բանը: Միայն թէ մեր քրիստոնեայ Թորէզը հարկ կը տեսնէ աւելցնել որ կոմունիզմի հանգանակներէն մին դարեր առաջ բանաձեւած էր Պօղոս առաքեալը.— «Երբ մէկը չուզեր աշխատիլ, պէտք է զրկուի հացէ» (Բ. Թուղթ առ Թեսաղոնիկեցիս): Արդարեւ, Ստալին ալ կ'ըսէր վերջերս.— «Ով կ'աշխատի, նա կ'ուտէ»:

Այս ամէն փաստերէն հասկցուեցաւ որ քրիստոնէութիւնն ու կոմունիզմի անհաշտ չեն իրարու հետ: Կոմունիզմն ալ տեսակ մը քրիստոնէութիւն է, բայց կարմիր քրիստոնէութիւն: (Ասանկ բաները հասկնալու համար՝ պէտք է ըլլալ կոմունիստ մտաւորական): Լա՛ւ, ընտրենք ուրեմն կարմիր պապը.— Ստալին: Կարմիր վեղարաւորներուն ու տիրացուներուն ընտրութիւնն ալ թողունք ընթերցողին:

ԱՐԱՁ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

[illegible] բազմութիւն եւ խանդավառութիւն

Կիրակի օր Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահը եւ վերնատունը կը յորդէին հոծ բազմութեամբ, աւելի քան 2000 հոգի, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: Տօնակատարութիւնը սարքուած էր նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Կեդր. վարչութեան եւ մասնակցութեամբ 40է աւելի միութեանց եւ փարիզահայ մամուլին:

Հանդէսը տեւեց չորս ժամ, գնահատելի բարեկարգութեամբ եւ մեծ խանդավառութեամբ: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին նաեւ ականաւոր Ֆրանսացիներ: Կը նախագահէր Պ. Ա. Չօպանեան, որուն բացման խօսքէն վերջը (հայերէն եւ ֆրանսերէն) գրաւոր ճառ մը կարդաց ակադեմական Պ. Ֆիրմէն Ռօզ: Իրենց կարգին խօսեցան, նաեւ, Պ. Արամ Ճիմպիւչեան եւ ընկեր Ս. Վրացեան: Ճոխ էր եւ փայլուն՝ գեղարուեստական բաժինն ալ, խմբական երգերով ու պարերով, մեներգներով, դաշնակով եւ ջութակով:

Այս առթիւ կարդացուեցան շարք մը ողջերթներ՝ զանազան միութիւններէ:

Կազմակերպիչ յանձնաժողովին հրատարակած հատորը՝ «Րաֆֆի», ծախուեցաւ մօտ 400 օրինակ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԵԼԺԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով, ընկերվարական Պ. տը Ման հրաժարեցաւ: Թագաւորը կաթոլիկ ժողովրդական Պ. Փիէրլոյի յանձնեց դահլիճին կազմութիւնը:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Փարիզէն անցնելով Լոնտոն գնաց, մասնաւոր տեսակցութեանց համար: Վերադարձին Փարիզ ալ պիտի մնայ:

ՀՐԴԵՀԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պանթէոնին մէջ, կիրակի գիշեր ժամը 10.30ին: Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասնելով մարեցին:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ կը շարունակեն յառաջ խաղալ հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Գլխաւոր բանակը անցաւ Սուչէու գետը եւ անխնայ կը ռմբակոծէ չինական դիրքերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՇԵՐԵՓ ԿԸ ՇԱՐԺԵՆ ԻՐԱՐՈՒ ԴԷՄ

Անկասկած, որ Իտալիոյ համար անհաճոյ ու նաեւ մասամբ վրդովիչ անակնկալ մըն է Թուրքիոյ կողմէ Չէշմէ նաւահանգիստին տրամադրումը Անգլիոյ: Նախ՝ որովհետեւ՝ այլեւս Թուրքիա որոշապէս կողմ կը դառնայ անգլեւիտալական մրցակցութեան մէջ: Ապահովաբար, Հռոմ չէր նախատեսեր, որ Էնկիւրի այդքան արագ ու այդքան անձնատուական ձեւով իր հուրջ կը քաշէ Անգլիան: Ու կը կարծէր թէ կանգնած ասխական ամբողջ Թրքական եզերքին դէմ կրնայ Թուրքիոյ պարտադրել որ, նախ, Ռուսիոյ առջեւ փակէ նեղուցները եւ, երկրորդ, իտալեւանգլիական մրցակցութեան մէջ եթէ ոչ իր հետ, գոնէ իր դէմ չըլլայ: Վասնզի, Իտալիա ինչ նպատակներ ալ ունեցած ըլլայ Թուրքիոյ հանդէպ, պիտի չուզէր, անշուշտ, որ քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ այնքան լարուած են տրամադրութիւնները, երբ ուժերը կը դասաւորուին ճակատագրականօրէն, եւ երբ այլեւս գրեթէ ճշդուած կողմերը ընդհանուր հարցերու լուծումին կ՚ընթանան՝ ի հարկին պատերազմին սուրը վերցնելու գնով, Թուրքիոյ նման աշխարհագրական կարեւոր դիրք մը, մինչեւ Կովկասիարաձունքները երկարող տարածութիւնը (ուր կ՚երկարի նաեւ ծանօթ իտալեւգերման քաղաքական առանցքին շրջագիծը՝ հոն եւս բախելով բրիտանականին ու ռուսականին) եւ ոչ-արհամարհելի զինուորական ոյժ ունեցող պետութիւն մը իր դէմ դիրք բռնէ: Այսքան լայնածաւալ պայքարի մը մէջ, անշուշտ Իտալիոյ համար նախընտրելի էր ունենալ եթէ ոչ ուղեկից կամ զինակից Թուրքիա մը, գոնէ իբրեւ չէզոք Թուրքիա մը:

Թուրքիա, սակայն, այլեւս վստահ էր, թէ իր այժմու չէզոքութիւնը երաշխիք մը չի կրնար ըլլալ նաեւ իր ապագայ ապահովութեանը համար, եթէ մանաւանդ արագօրէն զարգացող դէպքերը նպաստաւոր ընթացք մը բռնեն Իտալիոյ համար, ու հռոմէական կայսրութեան մը հիմերը հետզհետէ ամրանան մասնաւորապէս Միջերկրականի՝ բայց մանաւանդ Եգէականի մէջ:

Առանց միջամտելու փորձելու այն ընդարձակ համաձայնութեան մէջ, որ գոյացած պէտք է ըլլայ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, եւ որ անպայման կ՚ընդգրկէ նաեւ Թուրքիոյ ամբողջականութեան, Կովկասի ու նաեւ մեր հայրենիքի, Ասիական ուխտի ու անոր հողային շրջագծի ապագայ քաղաքական գոյացութեան մասին փոխադարձ յանձնառութիւններ, — ու նկատի ունենալով նոյն այդ համաձայնութեան միայն Եգէականի բաժինը եւ գոնէ առայժմ Չէշմէի մէջ Անգլիոյ տեղաւորումը ի հեճուկս Իտալիոյ եւ ի պաշտպանութիւն Թուրքիոյ, կը մղուինք խորհելու թէ Հռոմ, իր կարգին, պիտի հարկադրուի դիրքի փոփոխում մը կատարել նաեւ իր կողմէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ, մինչ իր կարգին քաղաքականէն անցնելով գործնական միջոցներու:

Մինչ չհրաժարելով այն անվիճելի իրողութենէն թէ Իտալիա, հռոմէական կայսրութեան վերածուելու իր անտեղիտալի ձգտումին մէջ, անպայման պէտք է նկատի ունենայ նաեւ տեղաւորում մը Թուրքիոյ ասիական ափին վրայ, կը կարծենք, սակայն, որ ընդհանրական այս մեծ բախումի շրջանին, առիկա ինքնին կը մնար երկրորդ գծի վրայ, քանի որ մեծերուն դէմ յաջողութեան մը պարագային — որ մտահոգութեանց գլխաւորն է Իտալիոյ համար — այդ երկրորդականը ինքնին կրնար լուծուիլ: Կ՚ակնկալուէր կամ հաւանելի կ՚ըլլար, նոյնիսկ, որ Իտալիա շարունակէր ժպտիլ՝ Թրքական դարպասին ի պատասխան, փորձէր փարատել անոր կասկածը՝ իրմէ, եւ ուզէր մերձեցում մը ստեղծել իր ու անոր միջեւ: Բայց, այս բոլորը մինչ այն գնով զոր մատնանշեցինք մեր նախորդ յօդուածով, — ի վնաս Ռուսիոյ եւ, ապահովաբար, Անգլիոյ հետ ոչ-ուղեկցութեան մը պայմանով:

Այսօր, այլեւս, այդպիսի քաղաքականութեան մը առջեւ կանգնած է Անգլիան՝ տեղաւորուելով Չէշմէի մէջ, կամ՝ ընդմէջ իտալական կղզիներուն եւ Թրքական հողամասին:

— Իտալիա, կը հարցնէինք մեր նախորդ յօդուածով, ի՞նչպէս պիտի դիմաւորէ անգլեւթուրք այս քայլը:

— Հակազդեցութեամբ անշուշտ:

Ցարդ այդ գործունէութիւնը ուղղուած էր Թուրքիան իր ուզած ձեւով քալեցնելու նպատակին: Այժմ, երբ ան իրեն հակառակ կամ դէմ է, պիտի փորձէ ու պիտի գտնէ, անշուշտ, կարելիութիւններ եւ ուժեր որ Թուրքիոյ մէջ արգելք ըլլան անոր այսօրուան վարիչներուն այսօրուան ընթացքին, որ իրեն համար երբեք ձեռնտու չէ:

Ու Իտալիա, այլեւս, պիտի ջանայ ներքէն հարուածել Թուրքիան: Մեր այս նախատեսութիւնը ըմբռնելի կը դառնայ, եթէ նկատի առնուին այն զէնքերը, որոնցմով կը կռուին այժմ պետութիւնները իրարու հետ: Յիշեցինք մէկ քանին, — ձայնասփիւռ, քարոզչութիւն, սակարանային տագնապներ, առեւտրական հարուած, ներքին հակամարտութեանց ստեղծում կամ լարում, ըմբոստութիւններ:

Յիշենք եւ դէպքեր, — Ֆրանքոյի ըմբոստութիւնը՝ Սպանիոյ մէջ՝ Իտալիոյ թելադրանքով եւ Միջերկրականի արեւմտեան մասին գերակայութեանը համար: Պաղեստինի զարգացող խռովութիւնները: Կէօպէլսի յայտարարութիւնը, Նիւրըմպէրկի համագումարին, «մեր դատին նաեւ Թուրքիոյ մէջ ունեցած յաջողութեանց» մասին: Թուրք հրապարակագիր Ս. Ջէքէրիայի անձնական հաստատումները Եգէականի Թրքական ափունքի գիւղերուն մէջ «Ֆաշական ուժեղ քարոզչութեան մը եւ Թուրք գիւղացիներու մէջ այլեւս արմատացած այն խոր համոզման թէ ֆաշականութիւնը կրօնք կը բերէ»: Եւ վերջապէս, դեռ նոր պատահած «փոթորիկը» Պոլսոյ սակարանին մէջ, որուն հեղինակները, ըստ Թրքական ոստիկանութեան հաստատումներուն, «օտարներ են», եւ «այնքան լաւ կազմակերպուած որ մէկժամուան ընթացքին ամբողջ Պոլսոյ մէջ տարածած են Թրքական դրամի մասին ըմ… Ըսմէթի ու Ճ. Պայարի միջեւ տարակարծութեան մը լուրը»:

Ահա «մանր դէպքեր» որոնք կը վկայեն թէ Իտալիա — իր հետ նաեւ Գերմանիա — սկսած են հող պատրաստել Թուրքիայէն ներս ու խառնել անոր ներքին կեանքը: Այս բոլորը անծանօթ չմնացածներն են, սակայն: Կան եւ գաղտնիները եւ աւելի կարեւորները, ի հարկէ, որոնք աւելի լուրջ հանգամանք ունին եւ աւելի լայն ծաւալ: Եգէականի գիւղերուն՝ «կրօնաբեր» ֆաշականութեան հակումը միայն ենթադրել կուտայ թէ այդ քարոզչութիւնը գիւղացիներուն մէջ տարածող օտար ուժը որոշ նպատակներ կը հետապնդէ եւ ունի ներքին ոյժ: Եւ թէ՝ անպայման իր հետ ունի նաեւ մասնաւորական կամ զինուորական շրջանակներէ տարրեր, որոնք անձնական, գաղափարական թէ քաղաքական պատճառներով դէմ են Էնկիւրիի այսօրուան վարիչներուն: Իսկ այդպիսիներ շատ ու շատ կան Թուրքիոյ մէջ: Հիմա, մանաւանդ, երբ քաղաքական-արտաքին ճակատին վրայ Թուրքիա պարտութիւններ կ՚արձանագրէ, Անգլիան կը տեղաւորուի Չէշմէի մէջ, Թուրքիա կողմ կը բռնէ, օտար դրամը սկսած է մտնել զրպաններէ ներս եւ գանգուածին մէջ մինչ թաքնուած կը մնայ տենչը՝ հին «խալիֆական» շրջանին:

Զմոռնանք, որ «Իսլամի պաշտպան» Մուսոլինին անվերջ կը գործէ արաբական աշխարհին մէջ, ուր Քեմալ կը ջանար — ու մասամբ յաջողած էր — քաղաքական գերիշխանութեամբ մը փոխարինել նախկին խալիֆայական — կրօնական գերիշխանութիւնը: Եւ ներ գահակալը արդէն իսկ նամակով մը դիմած է Մուսոլինիի, յայտնելով որ «իրենք անհունօրէն երախտապարտ են իտալական կառավարութեան՝ այն քաղաքականութեան համար, զոր կը վարէ Իտալիա իսլամ աշխարհին հանդէպ: Ու վստահ են թէ այդ քաղաքականութիւնը անհրաժեշտ է Իտալիոյ մեծութեան համար եւ թէ ան արդէն իսկ գրաւած է իսլամ ազգերու սիրտը՝ ի նպաստ Իտալիոյ հետ բարեկամութեան»:

Այդ «բարեկամութիւնը» — նոյնիսկ քաղաքական փոխադարձ նպատակներով — անշուշտ իր անդրադարձը պիտի ունենայ նաեւ Թուրքիոյ մէջ՝ Իտալիոյ ծրագրերու ի նպաստ, ու պիտի ունենայ նաեւ Թուրքիոյ սահմաններուն շուրջ ուր նոյն արաբական աշխարհը սկսած է, կարծես, Թուրքիոյ գործակից Անգլիոյ դէմ…:

Ահա հաւանականութիւններ, որոնք օր օրի կը մօտենան եւ իր եզերքները ապահովելու համար Իտալիոյ դէմ դիրք ճշդող Թուրքիան կրնան վաղը դնել ներքին անակնկալներու առջեւ, — Մինչեւ նոյնիսկ արդէն ըմբոստութեան մը քաջալերումովը կամ զանգուածային ցնցումով մը:

Վստահ ենք, ինչպէս կ՚ըսէինք մեր նախորդ յօդուածներէն մէկուն մէջ, նոյնիսկ մինչեւ Ըսմէթի հրաժարումը ու անոր հրաժարման մասին իսկ միակ Էնկիւրիի անդամ — այո, ոչ միայն Թուրքիան՝ այլեւ Էնկիւրին եւ իրմէ — դէպքերու աննպաստ զարգացումին առջեւ սակէ յետոյ է որ պիտի ունենայ ներքին իրական ու խոր տարակարծութիւններ…

Երբ մանաւանդ օտարը կամ դուրսինը՝ չեղծեր ձեռքը ներս մտած է…: Զինուորի այցելութիւնը, զոր կը յեղյեղեն Թուրքերը, եթէ նոյնիսկ տեղի ունենայ, դժուար թէ կարենայ կասեցնել դէպքերու այս ընթացքը…:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Երկու շաբաթ առաջ երեք մանչ զաւակներու տէր հայրենիք մը նամակ մը ընդունած էի՝ որով կը հարցնէր թէ ինչ ասպարէզներու մէջ իր ուստրերը:

Տուի իրեն հրապարակային պատասխանը: Քանի մը օր առաջ ընդունեցի կրկին երկրորդ նամակ մը, որուն մէջ կ՚ըսէ.

— «Ուշի ուշով կարդացի յօդուածնամակդ եւ առաջին առթիւ զորս դուն պատուիրեցիր զայրացայ: Քանի մը ժամ վերջը նորէն կարդալով, դայրագին դարմանքի փոխուեցայ: Ժամ մը վերջը դարձեալ կարդալով զուարճացայ, եւ վերջապէս օր մը վերջը անգամ մը եւս կարդալով զղջացայ քու փնտռի ընծայած խորհուրդովդ եւ բաւ իւրովի:

— Այո, բարեկամս, կատարելապէս իրաւացի ես. պէտք է զաւակներս ըլլան անօրէն, ազգային գործիչ, դրամատիկ վարիչ, եպիսկոպոս, նոյնիսկ բողոքական պատուելի: Ու որ պէտքի այս ասպարէզներուն մէջ հաբերէն հարիւր յաջողին, պէտք է ըլլան Բարեգործականի եւ ռամկավար կուսակցութեան անդամներ: Որոշեցի նախ մեծ զաւկիս Զաւէնին հետ տեսնուիլ: Զինքը հրաւիրեցի սենեակս ու կուռ յառաջաբան մը նոյն կարդացի յօդուածդ: Պատասխանեց զաւակս — «Աւելի երբ ծանրանութիւն է»: Ըսի. «Տա՞կը»: Ըսաւ. «Համա՞կ»: Ըսի. «Տակ ճշմարտութիւն է»: Ըսաւ. «Ըսէ մինչեւ հակառակը»: Ըսի. «Ի՞նչ կը խորհիս»: Ըսաւ. «Առանց խորհելու կրնամ ըսել որ զաւկիս շատ կուզայ այդ ասպարէզներէն մէկը, քանզի, հայրիկ, գիտես թէ ծուլութիւնը եւ բարեկեցութիւնը միակ խոհեմս է: Սիրով եւ հաճոյքով կը դառնամ Բարեգործականի եւ կամ ռամկավարութեան անդամ. մինչեւ…»: Ըսի.— «Ի՞նչ միայն…»: Ըսաւ. «Միայն թէ այս խորհուրդը տուող քու բարեկամդ վաղը առաջինը պիտի ըլլայ զիս խայթող, խարանող, խարազանող, խայտառակող, խաչող, խեղդող: Ո՛չ, ես կը վախնամ երդիծական յարձակումներու թիրախ ըլլալէ ո՛չ»: Զաւէն զաւակս ոտքի ելաւ ու հեռացաւ:

Քանի մը ժամ յետոյ միջնեկ որդիս Գեղամը կանչեցի քովս ու անոր ալ նոյն կուռ յառաջաբանը կրկնելէ ետքը կարդացի գրութիւնդ: Պատասխանեց Գեղամս.— «Հանճարեղ ու հրաշալի միտք է. սակայն…»: Ըսի. «Սակայն ի՞նչ…»: Ըսաւ.— «Սակայն կը ստեղծէ քննադատութիւններ: Արժանապատուութիւնս փափուկ է եւ շատ դիւրազգած եմ: Իմ մարմնոյս ամէն կողմը սիրտ է: Վերս, վարս, տակս ու վրաս ամէն տեղս սիրտ է: Ես չեմ դիմանար հարուածներու: Վաղը միւս օր եթէ ռամկավար կամ Բարեգործականին ըլլամ ու այդ ձեւով շահիմ հացս ու կարգաւ բոլոր յօդուածագիրներ մամուլի համապարփակ պիտի ճշմարտութեան մը…»: I approximate.

պիտի ներեմ գիս: Չէ, պապա, առաջարկը թէեւ իմաստուն է ու փայլուն, սակայն հարուածներու անդիմադրելիութիւնը կայ»: Ան եւս իր վերջին խօսքը. Գեղամն ալ ելաւ քալեց:

Քանի մը ժամ վերջ կանչեցի կրտսեր որդիս Պուրգէնը: Կատարեցի նոյն արարողութիւնը եւ փափաքեցայ իմանալ իր կարծիքը: Ըսաւ.— «Պապաս, բարեկամդ, անխնայ գործեր են առողջ եւ ինծի ալ շատ յարմար, մանաւանդ, սիրելի Հայրենիս, ես կը սարսափիմ Դաշնակցականներէն, Հնչակեաններէն, Հայ Համայնավարներէն, չէզոք ազգայիններէն որոնք անպատճառ բերանացի ու գրաւոր պիտի պախարակեն զիս ու դամէն անդրդուութեան սիւնին: Անոնք անզգամ պիտի կրկնեն որ ես գործի, գոյքի, դիրքի, դրամի, համբաւի, հացի համար եղած եմ ռամկավար անգործիչ, Բարեգործականի անգործիչ, եպիսկոպոս կամ պատուելի: Եթէ ինծի դէմ մէկ յօդուած գրուի, ես կ՚իյնամ կը մարիմ ու նոյնիսկ չունիմ կը փչեմ սա Աղաթոն պէս»:

Հիմակ, պատուական բարեկամս, ի՞նչ կ՚ըսես ասոնց: Փութացուր պատասխանդ:

Կը պատասխանեմ փութով պէտք բերեմ:

Պատուական բարեկամս.

Ի՞նչ կ՚ուզես որ ըսեմ: Կամ ի՞նչ կ՚ուզես որ չըսեմ: Զաւակներդ, մաշալլահ, ռամկավար ըլլալու ամէն յարմարութիւն ունին: Թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ նազար չառնեն: Մէկը վախկոտ է, միւսը սոսկացող, երրորդը սարսափող: Ու ճիշդ այդ տեղերէն կը սկսի Բարեգործականութիւնը եւ ռամկավար-պատմականութիւնը: Սիրելի իմաստութեան երկիւղն: Անշուշտ տղաքդ դեռ տղայ են, այսինքն անփորձ ու անոր համար կը զարհուրին գրաւոր յարձակումներէ: Բարեւ ըրէ իմ կողմէս քու շնորհքով մարդ ըլլալու սահմանուած զաւակներուդ եւ ըսէ իրենց թէ որքան շատ քննադատուին այնքան շատ արժէք ու բարձրացում կունենան: Այս այսպէս է: Վա՛յ այն ողորմելի ռամկավարին որ ամբողջ կեանքին մէկ անգամ գլխուն քար մը չիյնար: Այդ գլխուն զարնուած քարերով է որ Բարեգործականնեան մը, որքան ալ արգահատելի մէկը ըլլայ, կը կառուցանէ իր պատուանդանը:

Քար մը նետէ ռամկավարի մը գըլխուն եւ օր մը վերջը պիտի տեսնես որ նետած քարդ իր բարձրացումին հիմնաքարը եղած է:

Ըսէ տղոցդ որ վաղը եթէ բաժանորդ ըլլան ու հաւակնելի ըլլան այնպիսի արարքներ, գործեր, ձեռքեր որ անհամար ըլլայ իրենց դէմ յարձակումը:

Թող քննադատութեան ընդդիմադիր հանդերը պեղեն, թող պարզապէս յարձակում մղեն:

Թող միշտ իրենց գլուխը եւ կռնակը քերուին:

Նոյնիսկ թող երբեմն, կեղծաւոր նոյն, իրենք իրենց դէմ յարձակին, ընդդիմադիր մամուլին մէջ:

Ա՛հ, դեռ որքան միամիտ են ու անփորձ, քու ազատայ խոստացող տղաքդ:

Իբրեւ կարկառուն օրինակ կուտամ իրենց Վահան Մալէզեանը, որուն ամսական 10.000 ֆրանքին դէմ 110.000 յօդուած գրուած է ու տպուած: Ի՞նչ արդիւնք ունեցած են այդ գրութիւնները: Տապալա՞ծ են զինք, հանա՞ծ են զինքը իր աթոռէն: Երբեք: Նոյնիսկ ընդհակառակն: Իւրաքանչիւր դէմ գրուած յօդուած բարձրացուցած է իր համբաւը եւ աթոռը պահած է անսասան, հաստատուն, բեւեռուն: Իւրաքանչիւր դէմ գրուած յօդուած կատարած է դերը զամի մը որ մըխուած է իր աթոռին եւ զայն դարձուցած ապահով, դիմացկուն, յաւերժական:

Կը կարծեմ որ կրցայ զաւակներուդ վախը փարատել եւ նոյնիսկ անոնց մէջ բանալ ախորժակը հարուած ուտելու: Միւս ախորժակները ինքնին կը բացուին կամ արդէն բաց են:

Հինգ տասը տարի վերջը, եթէ ողջ մնամ, կը յուսամ զաւակներդ տեսնել ազգային գործիչի կամ կրօնականի աթոռներու վրայ, իրենց գլխուն հոյակապ կեպաստերով:

Վստահ եղիր որ անոնց ապագան պիտի ըլլայ փայլուն, ոսկեներու պէս փայլուն:

Բարեկամուհիէդ թող բնաւ չվախնան: Տղաքդ ոսկի պիտի ըլլան:

Միթէ ոսկին կը վախնա՞յ փորձաքարերէն:

Քուկդ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

«ԵՐԿՈՒԲԱԺԱԿՕՂԻ»Ն ՄԵԼԵՎԸ…

«Փարի - Սուար» վերջերս սկսաւ հրատարակել «աշխարհի մեծերուն կեանքը իրենց մտերմութեան մէջ» — տուաւ խորը, Ալպէր Լըպրէօն. հեղինակը՝ Աթաթիւրքը: Անոր յաջորդ գրութիւնը Ալպէր Լըպրէօնի. Աթաթիւրքի մասին գրողն է Ալպէր Լըպրէ: Հետաքրքրական մասերը կը տանք քաղուածաբար.—

Ես Աթաթիւրքը տեսնելու բախտն ունեցայ այն օրը, երբ «Էրթողրուլ» զրահանաւով Պոլիս եկաւ: «Էրթողրուլ» կը մտնէր Վոսփորի մէջ, անցնելով գիտակօրէն արձանին առջեւէն, որ կ՚իշխէ Սարայպուրնուի քիթին վրայ: Աթաթուրք կանգնած էր նաւուն յառաջամասին վրայ, խումբ մը մարդոց միջեւ, որոնք կը խոնարհէին քրքջալով:

Աթաթիւրք երիտասարդ կը թուի տակաւին իր 56 տարիներուն մէջ: Խարտիշահեր է եւ արեւելցիի աչուոր դէմք մը ունի, աչքերը մեծ գորշ գոյն մը կը ստանան, մերթ կապոյտ, եթէ հանդարտ է կամ բարկացած:

«Էրթողրուլ» կը յառաջանար գըլխի Թարապիա: Երբ խմացայ, ցամաքի ճամբով աւելի կանուխ հասայ Թարապիա: Մթնած էր բոլորովին: Աստղերուն եւ լուսինին տակ՝ փոքր եզերքները կախարդական տեսարան մը կը պարզէին:

Դիկտատորը Թարապիոյ մէջ կ՚իջնէր զբօսաշրջիկներու պանդոկը: Ծանր, զոր կը նուագէին սեւամորթներ, կանգ առաւ յանկարծ: Պարասրահին մէջ ամէն ազգէ բազմութիւն մը, Պոլսոյ ամէնէն գեղեցիկ կիները պճնուած: Բոլորը ոտքի ելան: Աթաթիւրք բարեւեց, նշան ըրաւ նուագախումբին եւ պարը վերսկսաւ:

Ինք եւս պարեց երկու անգամ, այնպէս ինչպէս կը պարէին ժամանակին, Սելանիկի մէջ, արագ քայլերով եւ կորաքամակ: Պարելէ վերջ սկսաւ իր խօսակցութիւնը: Կէս գիշերին խաղաթուղթ բերել տուաւ եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Աղուոր կիրակի մը իրիկունը: Գիւղը իրիկուան արեւին մէջ: Ու լոյսերուն կարմիրը կը հալի պարտէզներուն ծոցը: Զայները դաշտի իրիկունները կը պատրաստեն: Արեւին հանդարտութիւնը ունի գիւղը, ու գիւղացիները համը հանել գիտեն առանկ իրիկուններուն:

Գիւղի աղուոր իրիկուն մը:

Ու տիրացու Արրակ յանկարծ խընդաց, ու թրթռալով մը՝ թրթռացուց ձայնը: Քիչ առաջ, համով հոտով կերակուրներու առեն, կեանքը այնքան արագ կ՚անցնէր ու կը թռչէր իրենց վրայէն որ, կեանքը կարծես սարսուռ մըն էր, ու քալած առեն տրտում տխուր, կեանքը նորէն սկսաւ ճառագայթել:

Գիւղի աէրտէրին տունին առջեւ հաւաք էին, ու «Տէր Ներսէսը» պատմեց Արրակ՝ ուրախութեամբ: Թեղնիքները սօթտած մինչեւ արմուկները, աէրտէրը, իր պարտէզին ծաղիկները կը ջրէր ցնցուղով:

Դեռ չէին աւարտած իրենց խօսակցութիւնը, երբ գիւղին տղաքը մօտեցան: Խոշոր երկու չուներ, տղոցը հետ վազեցին ու կեցան միեւնոյն հանդարտութեամբ: Մէկը գամբռ մըն էր: Բայց երկուքն ալ մազոտ, քիչ մը փոշոտած թէեւ, կը պահէին իրենց գեղեցկութիւնը, ու ամէնէն մաքուր արտայայտութիւնը ունէին իրենց բնադրէն: Տղոցը լռութիւնը, կարծես իրենց մէջ բան մը կը զսպէր, ու լեզուներն կախ՝ կը սպասէին հանդարտիկ:

Տղաքը նայեցան այս երկու անծանօթներուն: Անոնցմէ մէկը բան մը փսփսաց իր քովը կեցող տղուն ականջին, ու կարծես, մէկը միւսին բանի մը նշան տուած, նայեցան իրարու:

Ո՞վ չէ նայեր գինովներուն:

«Մեր գիւղին տղաքը», ըսաւ Տէր Ներսէսը, ու աւելցուց «կրակի պէս տղաքներ: Կածեկրակներ, կածել կըրակներ…» ու նայեցաւ երկու հիւրերուն, յետոյ աչքերը տղոցը վրայ մնացին:

Հանդարտիկ ու թեթեւ էր անոնց զուարթութիւնը՝ գիւղին մէջ իջնող իրիկուան ստուերներուն պէս: Բոպիկ ոտքերը մէկ քանիներուն՝ բացաւիկ հրապոյր մը կուտային տեսարանին:

Անոնք բանի մը կը սպասէին իրենց կեցուածքով: Տէր Ներսէսն ալ յանկարծ մեծկակ, հասունցած տղու մը փոխուած այդ տղոցը մէջ, տաքութիւնը կը զգար վայրկեաններուն:

Բայց Արրակ զբօսնուլ կ՚ուզէր այս տղոցը հետ: Ու ինչե՞ր կ՚ըլլային իր միտքը: Կ՚ուզէր բաներ գտնել զըւարճանքի: Ուրիշ բան տեսնել կը կարծէր որովհետեւ անոնց վրայ: Ու յանկարծ՝ իր մեծութիւնը առաւ տարբեր մեծութիւն մը, կուրծքը տնկեց ու գլուխը բարձր բռնած, աչքերը պլպլացին թուլցած կոպերուն մէջ ու խնդաց:

Ամէնն ալ կը նայէին իրեն:

Պարտէզին առջեւ, արդէն սկսած էին խռնուիլ: Ծերերէն ու պառաւներէն զատ, որոնք գիւղը մնացած էին այդ օրը, դաշտերէն վերադարձողները՝ չալկած իրենց տապարները ու կողովները ձեռքերէն կախ, կենալով տղոցը ետեւը, կը նայէին հետաքրքրութեամբ:

Անոնք անակնկալի մը կը սպասէին ամէնն ալ: Արրակ նայած առեն իր աչքերը կը թաղուէին անոնց աչքերուն մէջ:

Տէր Ներսէսը որո՞ւ նայէր, չէր դիտեր: Բայց անծանօթներուն հետ իր ընտանի խօսակցութիւնը, առաւեան առաւեան վեր կը հանէր զինքը գիւղացիներուն աչքին, ու միշտ կը նայէին իրեն: Ան, իրենց քահանան էր, ու կը սիրէին զինքը:

Տիրացու Արրակ, շատ կը սիրէր առանկ անակնկալ հանդիպումները, ու կը զուարճանար: Հիմակ ալ, երկու բառով՝ կ՚ուզէր կատակերգութիւն մը ստեղծել: Զարմանքով, որ տղոցմէն մէկուն բերանը բաց մնացած էր, տիրական կերպարանք մը առաւ Արրակ, ու առաջարկեց, գրեթէ հրամայական շեշտով մը, ըսաւ. «Տէր ողորմեա մը երգէ:»

— «Ո՞րը կ՚ուզես որ երգեմ», հարցուց այս տղան, որուն տարիքը՝ ինէն կամ տասնէն աւելի չէր երեւար:

Արրակ ուսերը վերցուց, յետոյ թեթեւ ձայնով մը ըսաւ. «երգէ, ո՛րը որ կ՚ուզես» ու աջ ձեռքը այնպէս մը բարձրացուց որ, կարծես սահման չունէր տուած ազատութիւնը:

Լռութեամբ, ամէնն ալ կը նայէին: Հրաշալի բան մը կար անոնց երեսին վրայ, ու կամաց կամաց կը բացուէր իրենց շրթունքներուն հետ:

Տեսարանը աղուոր էր: Վերջալոյսն ալ խանդաղատանքով կը լեցնէր իր ստուերները պարտէզին բոլորտիքը:

Ի՞նչ կար, երա՞զ կը տեսնէր տիրացու Արրակը: Որչա՛փ յստակ ու տաքուկ էր այս տղուն ձայնը: Աղուո՛ր կ՚երգէր: Ու, «ամէնքդ մէկանց երգեցէք», ըսաւ, երբ լմնցաւ: Ու տղաքը մէկ բերան, երգեցին լարուած նուագարանի մը պէս: Անոնց «Տէր ողորմեա»ն լեցուց սարսուռով մթնոլորտը: Հոգիներէն ներս՝ կը վառէր վերջալոյսի մը աղօթքը: Տղոցը ձայնը, խորունկ բան մը արթնցուց երկու շուներուն մէջ, ու իրենց ուրախութիւնը կը յայտնէին՝ ձայնի կըցկտուր, լեցուն յուզմունքի պատառիկներով: Փայլակներ անոնց աչքերուն մէջ՝ կ՚արտայայտէին սրտերէն անցնող ձայներուն արդարութիւնը:

Գոհ էին գիւղացիները. իրենց տղաքը կարծես այնքան անուշ կ՚երգէին այս անծանօթներուն համար:

Բայց Արրակ չէր կրնար խնդալ: Ու ամէնն ալ այս տղաքը՝ ծաղրանքի կարեներու պէս երեւցան իր աչքերուն: Լեցուն մշուշով իր աչքերը ուրիշ մշուշ մը, զարմանալի կերպով զինքը կը հեռացնէր ու կը բաժնէր այս տղոցմէն: Մերթ լուսաւոր ըստուերներու խաղ մըն էր ան, կը հալէր կամաց կամաց, կը դառնար թափանցիկ ցանց մը ճառագայթներու, կը թանձրանար երբեմն ալ, ու խառնուրդ մըն էր՝ փրփրուն ու փոսացող ամպերու: Տիրացու Արրակ գլուխը քերեց: Երբե՛ք այսքան կեռ եկած չունէր վրան:

Մարուքէ փարդապետը Տէր Ներսէսին աչք ըրաւ՝ հասկցնելու համար որ «այս տղաքը կ՚երգէին:»

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(24)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բերնեալի ու մելանով:

նոտաւ Թղթախաղի ։ Շատ կը սիրէ թղթախաղը, ու կը խաղայ երբ մանաւանդ պետական հոգերով ծանրաբեռնուած է ։ Միշտ կը յաղթէ, բայց շատ կը բարկանայ՝ երբ ընկերները յատկապէս կը կորսնցնեն որպէսզի ինք շահի ։ Մեծ գումարներ կը դնէ խաղի մէջ, բայց խաղէն վերջ կը վերադարձնէ շահածը ։

Աթաթիւրք այդ գիշեր երկար խաղաց, մինչ ուրիշներ կը պարէին ։ Առտուան ժամը 4ին հեռացաւ սրահէն, գնաց մտաւ «Երթողրուլ գրօսանաւը» ։

Աթաթիւրք, որ թարգմանի «Թուրք ժողովուրդին կատարեալ հայրը», ծնած է 1881ին Սելանիկի մէջ ։ Հայրը փայտավաճառ էր եւ մաքսապետ ։ Մայրը գիւղացի համեստ կին մը ։ Աթաթիւրք պաշտամունքով կապուած է մօրը յիշատակին ։ 23 տարեկանին սպայակոյտի հարիւրապետ է, բայց արդէն մեծ փառասիրութիւններ ունի ։ Կը կռուի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ Իտալացիներուն դէմ, Էտիրնէի մէջ՝ Պալքանեան պետութիւններուն դէմ ։ Հակառակ էր Թուրքերու մասնակցութեան ընդհ. պատերազմին, այսուհանդերձ կը կռուի Կէլիպոլուի մէջ Անգլիացիներուն դէմ, կ՚ապահովէ կանոնաւոր նահանջ մը Սուրիոյ մէջ ։ Զինադադարէն վերջ կը կազմակերպէ Թրքական ընդդիմութիւնը, պարտութեան կը մատնէ Յոյները, կ՚ազատագրէ Իզմիրը, ուր գերի կը գտնուէր իր մայրը, արդէն կոյր ։ Այնուհետեւ կը հաստատէ հանրապետութիւնը, կը կատարէ մեծ բարեփոխութիւններ ։

Աթաթիւրք կը բնակի Էնկիւրիի մէջ, ժեռոտ բլուրի մը վրայ, որ իր արծուեբոյնն է ։ Էնկիւրիի այդ ժայռը կը նմանի պաուկած առիւծի մը, կ՚իշխէ քաղաքին վրայ (70.000 բնակիչ), ծովէն բարձր է 900 մեթր, կը կոչուի Զան - Քայա, — այնտեղ Աթաթիւրք ունի հրաշալի դղեակ մը ։

Այդ դղակը երկու շէնք է՝ իրականին մէջ ։ Մէկը պաշտօնական ընդունելութեանց յատուկ ։ Ինք ընդհանրապէս կը մնայ միւսին մէջ, որ արդիական բնակարան մըն է, ուր կը մտնեն միայն իր մտերիմները ։ Նախ լայն դահլիճ մը, պատերը գորգերով զարդարուած ։ Սանդուխ մը կը տանի դիկտատորին ընդարձակ աշխատասենեակը, գիրքերով լեցուն ։

Այստեղ, շրջանակի մը մէջ՝ լատինական տառերը ուսեզօծ ։ Գաւիթին մէջ շատրուաններ, որ կ՚երգեն ։ Դիկտատորին աշխատասենեակին առջեւ՝ աւազան մը, ուր կը լողայ դիկտատորը օրը քանի մը անգամ ։

Աթաթիւրք յաճախ կը մեկնի իր ագարակը, Էնկիւրիէն 14 քիլոմեթր հեռու, բլուրի մը վրայ ։ Ծառաշատ ագարակ մը, ուր շինել տուած է երկու աւազան, մին՝ Մարմարայի, միւսը Սեւ Ծովու ձեւով ։ Այս աւազաններուն մէջ յաճախ կը լողայ ան ։

Ամառը կը սիրէ անցընել Եալովայի մէջ ։ Իր բնակարանին մօտ, ծովուն առջեւ լարած է երկու ոքանչելի մեծաքաշ վրաններ, ժի. դարուն հիւսուած, — առանց տակ կը բնակէին սուլթանները՝ երբ պատերազմի կ՚երթային ։ Այս վրաններուն տակ է որ Աթաթիւրք կ՚ընդունի իր ամէնէն սիրելի բարեկամները ։

Սպասաւոր մը ոնկեպատ սկուտեղի մը վրայ սուրճ կը հրամցնէ ։

Աթաթիւրք սահուն կերպով կը խօսի ֆրանսերէն եւ գերմաներէն, բայց երբ տեսակցութիւն կուտայ՝ միշտ թուրքերէնով կը սկսի, ով որ ալ ըլլայ խօսակիցը ։

Աթաթիւրք կը քնանայ ոչ աւելի քան չորս ժամ ։ Առտուն ժամը 9ին կ՚ընդունի իր նախարարները, անոնց կը ներկայացնէ իր ծրագիրները, կը հետեւի շինութիւններուն եւ աշխատութիւններուն ։ Երեկոյեան ժամը 9ին կը սկսին իր հաճոյքի պահերը, կը խմէ, կը խօսի գրականութեան, պատմութեան եւ ամէն բանի մասին, մինչեւ գիշերուան ժամը 4 — 5 ։ Երբեմն առտուն կանուխ իր մօտ կը հրաւիրէ նախարարները, հոգ չէ թէ արդէն ուշ պառկած ըլլան ։ Աթաթիւրք ինքն է որ կ՚ըսէ. — «Երկու գաւաթ օղի խմելէ վերջ, մոյկիս հարուածներուն տակ կը գլորեմ կը նետեմ տասը դարերու նախապաշարումները կամ աւանդութիւնները» ։

1904ին, երբ դեռ նորահաս սպայ մըն էր, կը սիրահարի լրվանթէն աղջկան մը, որ կարեւորութիւն չի տար իրեն ։ Աւելի վերջ կը սիրահարի, հակառակ իր մօրը կամքին, իր հեռաւոր ազգականուհիներէն մէկուն, որ կը կոչուէր Ֆիքրիէ հանըմ ։ Ազնուար աղջիկ մըն էր այս, որմէ սակայն չուտ ձանձրացաւ ։ Ժամանակ մը վերջ լքեց զայն ։ Ֆիքրիէ, լքուելէ վերջ, երբ իմացաւ թէ Աթաթիւրք կ՚ամուսնանայ Լաթիֆէի հետ, անձնասպան եղած է ։ Բայց ճշմարտութիւնն այն է որ Ֆիքրիէ մեռաւ Իզմիրի մէկ սանաթօրիոմին մէջ ։

Աթաթիւրքի վերջին կինն եղած է Լաթիֆէ հանըմ, ամերիկեան համալսարանէ շրջանաւարտ, Ուշաքի մեծահարուստներէն մէկուն աղջիկը, որ շատ ճարպիկ չարժեցաւ ։ Քաղաքէն դուրս սեփական վիլլա մը կը բնակէր ան, եւ Յոյները իբրեւ լրտեսուհի՝ կասկածի տակ առած էին զայն ։ Լաթիֆէ մրցում ըրած էր որ իր վիլլան բնակութեան պիտի տայ անոր, որ պիտի վերագրաւէ Իզմիրը ։ Աթաթիւրք վերագրաւեց Իզմիրը եւ եկաւ բնակիլ Լաթիֆէ հանըմի վիլլային մէջ, ուր սակայն չգտաւ աղուոր աղջիկը ։ Փնտռել տուաւ, գտաւ զայն, քարտուղարուհի ուզեց նշանակել իրեն եւ ուրիշ առաջարկներ ըրաւ, բայց աղջիկը կը մերժէր ու կ՚ըսէր թէ ամուսնութիւնը միայն զինք կրնայ կապել Աթաթիւրքի, մինչ որ եթէ չամուսնանայ Աթաթիւրքի հետ, պիտի չամուսնանայ այլեւս ուրիշ մէկուն հետ ։ Աթաթիւրք չէր ուզեր սակայն կապուիլ կնոջ մը, վեց չարաթ կրկնուեցան առաջարկները եւ մերժումները, օր մըն ալ Լաթիֆէ պատրաստուեցաւ մեկնելու դէպի Փարիզ ։ Այն ատեն Աթաթիւրք ըռնեց աղջկան թեւէն, տարաւ ֆրանսական հիւպատոսին, կոչնէի, խնդրելով որ զիրենք ամուսնացնէ քաղաքական պսակով ։ Ամուսնութենէն վերջ Լաթիֆէ հանըմ մեծ ազդեցութիւն ունէր Աթաթիւրքի վրայ, սակայն երեւի ծանր կշռեց այդ ազդեցութիւնը եւ ամուսնալուծուեցան ։

Այժմ ունի որդեգիր աղջիկ մը, Սապիհա Կէօքչէն, որ օդանաւորդուհի մըն է ։

Կ՚ըսուի թէ Աթաթիւրք կը տառապի ապաքաւիելի հիւանդութեամբ մը, զոր ի զուր փորձեց դարմանել Աւստրիոյ մէջ 1918ին ։ Իր տառապանքի պահերուն է որ ան կուտայ ամէնէն յանդուգն որոշումները ։ Կոփուած՝ թըշուառութեան եւ ըմբոստութեան մէջ, Աթաթիւրք ինչպէս մեծ մարդիկ, կ՚երկնէ տառապանքի մէջ ։

17,000 ՔԱՀԱՆԱՅ
ԿԱԽՈՒԱԾ ԿԱՄ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վատիկանի տեղեկատու դիւանը հետեւեալը կը հրատարակէ պաշտօնապէս . —

«Սպանիոյ քաղաքային պատերազմին պոռթկումէն մինչեւ 1937 փետրուար, 17000 քահանայ կախուած կամ սպաննուած են ։ Քանի մը կրօնական միաբանութիւններ իրենց անդամներուն հարիւրէն 80ը եւ աւելի կորսնցուցած են ։ Այս զարհուրելի թուանշանները հաւաքուելով հրատարակուած է մասնաւոր աշխատութիւն մը, «Կրօնական հալածանքները Սպանիոյ մէջ» վերնագրով ։ Անթիւ անհամար վաւերական նկարագրութիւններ կան, կ՚ըսէ պաշտօնական զեկոյցը, թէ ինչ դաժանային վայրագութեամբ վարուած են ծանօթ յեղափոխականները ամէն բանի դէմ, որ հաւատք է եւ եկեղեցի ։

Սիկուէնցայի եպիսկոպոսը բռնադատեր են որ բոլորովին մերկացած իր թեմական պատանիներուն առջեւ եկէ եւ յետոյ միայն սպաններ են զայն ։ Սէրիպայի եպիսկոպոսը եւ քանի մը նոյն թեմէն քահանաներ պարտաւորուեցան իրենք իրենց ձեռքով փորել իրենց փոսը, եւ յետոյ եղերքը ծունկի գալ այն կերպով որ իսկոյն լեցուին մէջը, ետեւէն մղուելով ։ Մալավրուկէլի մեծաւորը խեղդեցաւ, տեսնելով իր եկեղեցիին կրակի տրուիլը ։ Բայց խենթութեամբ ալ չկրցաւ ազատիլ չարագործներուն ձեռքէն ։ Կախեցին զայն ։ Ֆուէնթարապիի աւագերէցը քանի մը չարաթ իրարու վրայ չղթայակապ քաշեցին գերեզմանին մէջ ասդին անդին, հրացանի բռնելէ առաջ ։ Վերջին պահուն խոստացան ազատ արձակել զինքը, եթէ Աստուծոյ հայհոյէ ։ Որովհետեւ անիկա մերժեց, կռուփներով խոշտանգեցին զայն չարաչար, եւ երբ դարձեալ չհամոզուեցաւ, հրացանի բռնեցին ։ Հոգեկան արիութեան ամէնէն զօրաւոր ապացոյցը տուաւ Քաթալոնիոյ Երիտասարդ Կաթոլիկներու Եղբայրակցութեան ուխտին նախագահը, զոր խարոյկի վրայ այրեցին կամաց կամաց ։

(Այս պաշտօնական տեղեկատուութիւնը եղած է Վատիկանի Դիւանէն հոկտեմբեր 23ի թիւով) ։

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

— . —

ՏԷՄԻՆ, (Ցառագ) — Տէմինի նորակոչ հայ զինուորցուներու մեկնումի առթիւ (16 հոգի, վեցը կամաւոր գրուած), խումբ մը ընկերներու նախաձեռնութեամբ, Հ. Ց. Դ. տան մէջ սարքուած էր խնճոյք մը ։ Քաջալերելու համար մեր զինուորցուները, խնճոյքին ներկայ էին նաեւ Պ. Պ. Մէզարէն եւ Տէչան (գործարանէն), Տօքթ. Կատեաք, խմալցի Միչել եւ Ալեքսի եղբայրները (վերջինը զինուորական հագուստով) ։

Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան, որ խնճոյքը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով եւ «Մարսէյէզ»ով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս ։ Բաժակաճառերու եւ յեղափոխական խմբերգներու զուգընթաց, կարգով խօսք տրուեցաւ Պ. Պ. Պօտուրեան եղբայրներուն, Վ. Յակոբեանին, ընկերներ՝ Փիլոսին, Առաքելեանին եւ Վ. Հիւսեանի, որոնք բոլորն ալ բացատրեցին զինուորագրութեան առաւելութիւնները եւ հայ զինուորներու պարտականութիւնները ։ Մէջընդմէջ մեներգեցին Պ. Պ. Ռ. Կէնճոյեան, Գ. Պալիկեան, Գ. Շամրեան (զինուոր), Միչել, ընկերներ՝ Փիլոս եւ Հիւսեան ։ Խօսք տրուեցաւ նաեւ Տօքթ. Կատեաքի, Պ. Պ. Միչէլի, Ալէքսի եւ Պ. Սեզարի որ ըսաւ, — «Ուրախ եմ որ կը գտնուիմ հայ՚ ազգասէրներու եւ ազգայնական ոգի ունեցող քաղաքացիներու շրջանակի մէջ ։ Հայ երիտասարդ զինուորներ, երբ ձեր զինուորական ծառայութիւնը կատարէք եւ վերադառնաք, ես վստահ եմ որ բոլորդ ալ աւելի ազգայնական եւ ազգասէր պիտի դառնաք, կեցցէ Ֆրանսա եւ կեցցէ Հայ զինուորցուները» ։ —

Ամէնէն երիտասարդ զինուորցուն՝ Պալիկեան, ըսաւ. «Ես կ՚երթամ ծառայելու իմ երկրորդ հայրենիքիս, որ ինծի պէտք ունի, որպէսզի արդարութիւնը կատարուի եւ խաղաղութիւնը տիրէ ամբողջ աշխարհի վրայ» ։

Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընկ. Թ. Հերոյեանի (կամաւոր) որ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն կատարուած ձեռնարկին համար, քանի մը քաջալերական խօսքեր ուղղեց իր բախտակից ընկերներուն եւ յորդորեց չմոռնալ իրենց հայրենիքը եւ հայութիւնը, ուր որ ալ ըլլան ։ Խնճոյքը վերջացաւ «Մշակ բանուոր» երգով եւ ներկաները համբուրուելով զինուորցուներու հետ, մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ ։ Վեհունի

ՀԱՅԵՐԷՆԸ
ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Օտար վարժարաններու Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ կրթական ընդհ. քննիչը՝ Պ. Փափաճվէճնիու, Սելանիկի Առաջնորդարանը հանդիպելով, պաշտօնապէս յայտարարեց թէ, կրթական նախարարութեան իրաւասու պաշտօնատունը մեկնաբանելով հայ վարժարաններու վերաբերեալ նոր օրէնքը, ընդունած եւ թոյլատրած է հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնը հայ վարժարաններու մէջ օրական մէկ պահով, ամէն մէկ դասարանի համար, պաշտօնական ժամանակացոյցին մէջ եւ դարձեալ, օրական մէկ պահ ալ ժամանակացոյցէն դուրս, եթէ վարժարանները հարկ տեսնեն ։ Ազգ. պատմութեան դասն ալ պիտի մտնէ այս դասաժամերուն մէջ, իսկ կրօնքի համար ժամանակացոյցին մէջ կան ուրիշ դասապահեր ։

Պ. Փափաճվէճնիու թելադրած է այս հիման վրայ պատրաստել վարժարանին ժամանակացոյցը ։

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, ոսկին ներկայիս մօտ 10 սուրիական ոսկի կ՚արժէ ։ Ֆրանքին անկումը կործանած է շատ տուներ ։ Հասարակ գործաւորը օրը 25 — 35 սուրիական դրամ կը ստանայ ։ Պաթման մը չոր հացին գինն է 22 դահեկան ։ Երեւակայեցէք 5 — 6 անդամներէ բաղկացած ընտանիքի մը վիճակը ։ Ապրուստը անցեալ տարուան վրայ եռապատիկ, քառապատիկ սըղած է ։

Անգործութիւնը օրէ օր կ՚աճի ։ Ամբողջ օրը անօթի անցընող ընտանիք կայ ։

Ձմեռը աւելի վատթար պիտի ըլլայ աղքատներուն կացութիւնը ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Դէպքին վայրը հասնելուն պէս կեցաւ եւ չկրցաւ աւելի առաջ շարժիլ ։ Որովհետեւ իսկոյն ճանչցաւ պառկող դիակը ։ Թէեւ գոցուած էր դէմքը, սակայն մարմնին մեծ մասը մնացած էր դուրս ։ Տարատին մէկ մասը եւ կօշիկները կը տեսնուէին ։ Պէհաէտտին Շաքիր առանց դժուարութեան քաշելու ճանչցաւ որ այդ կօշիկներն ու տարատը Թալէաթ փաշային կը պատկանէին ։ Մօտեցաւ դէպի դիակը ։ Ոստիկանները ուզեցին արգիլել ։ Սակայն Պէհաէտտին Շաքիր չէր դադրեր այդ արգելքը ։ Գերման ոստիկան մը նշան ըրաւ, հասկցնել ուզելով որ մօտենայ ու տեսնէ մեռելը ։

Պէհաէտտին Շաքիր դողացող ձեռքերով վերցուց քօղը եւ հաստատեց որ սպանեալը Թալէաթ փաշան է ։ Գլխուն ետեւի կողմէն դպչող գնդակը ուղղէն անցնելով առջեւի կողմէն դուրս ելած էր ։ Օսմանեան կայսրութեան վերջին վարչապետը՝ Թալէաթ փաշա, արիւնլուայ տապալած էր Պերլինի փողոցներուն մէջ ։

Պէհաէտտին Շաքիր իր հոգիին չափ սիրած Թալէաթ փաշայի մարմինը նորէն գոցեց եւ պաղարիւնութիւնը գայելով կամաց կամաց քաշուեցաւ ։ Այդ միջոցին գերման ոստիկանը որ քիչ առաջ արտօնած էր զայն մօտենալու դիակին, ձեռքը երկարեց եւ ըսաւ Պէհաէտտին Շաքիրին .

— Շատ ցաւալի դէպք մը. այնքան չփոթուած վիճակ մը ունիմ որ չեմ գիտեր ըսելիքս ։ Ցաւակցութիւններս, Տօքթէօր ։

Այս խօսքերը խօսողը Տօքթ. Ժէք անուն Գերմանացի մըն էր ։ Այս մարդը ընդհանուր պատերազմի միջոցին գերմանեւթուրք բարեկամութեան հիմնադիրն ըլլալով, լաւ կը ճանչնար թրքական շրջանակները ։ Տօքթէօր Պէհաէտտին Շաքիր պատասխանեց անոր .

— Ցաւալի է ըսելը չիրաւեր, Տօքթէօր. Թալէաթ փաշան մեզի համար ամէն բան էր ։ Զայն կորսնցնելով, անոր մարմնին հետ կը թաղուին նաեւ մեր բոլոր յոյսերը ։ Սակայն մեզ մխիթարող պարագայ մը կայ ։ Հոս պառկող մեռելը հաշիւի մը կարգադրութեան ապացոյցն է ։ Ասկէ մեր շահաւոր ելլելուն կասկած չկայ ։ Թալէաթ փաշա ամէն ատեն իրեն ինկած պարտքի բաժինը վճարելու պատրաստ էր ։ Պարտքի մուրհակը գրպանը կը կրէր ։ Ճակատագիրը այսպէս որոշած է եղեր ։ Ի հարկէ, ոճրագործը Հայ մըն է, չէ՞ ։

— Այո, երիտասարդ Հայ մըն է ։ Շատ դէշ վիճակի մը մէջ ձերբակալուեցաւ ։ Ժողովուրդը զայն լինչի ենթարկել ուզեց ։

— Սակայն դուք ինչպէ՞ս հոս կը գտնուիք ։

— Պատասխանատուութեան մը արդիւնք չէ իմ հոս գտնուիլս ։ Ոստիկանութիւնը երբ լսեց թէ Թուրք մը սպաննուած է, իսկոյն տեղեկութիւն տուաւ արտաքին նախարարութեան. եւ անկէ ալ հեռաձայնով ինծի հաղորդեցին ու հրահանգեցին որ երթամ մեռելը տեսնեմ ։ Ես ալ, անոր վրայ, ինքնաշարժ մը նետուելով հոս հասայ ։

— Շատ լաւ, սակայն ինչո՞ւ մեռելը այսպէս գետին փռուած կը մնայ ։ Ո՞վ պիտի վերցնէ զայն ։ Արդեօք ընդհանուր դատախազութենէն արտօնութի՞ւն պիտի առնուի ։

Տօքթէօր Ժէք այս հարցումներուն տալիք պատասխանը չկրցաւ շուտով որոշել ։ Բաւական մտածելէ վերջ ոստիկաններէն մէկուն հարցանել ։ Տեսակցելէ վերջ ոստիկանի մը հետ ըսաւ .

— Ընդհանուր դատախազութենէն հրաման ստացուիլը խնդրոյ առարկայ չէ ։ Լուր տրուած է քաղաքապետութեան որ գան վերցնեն դիակը, սակայն դեռ ինքնաշարժը եկած չէ ։ Բոլոր մեռելաբարձ կառքերը զբաղած են եղեր ։ Պարպուելուն պէս մէկը պիտի գայ եւ դիակը պիտի փոխադրէ ։

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր այս պատասխանները առնելուն պէս խոր մտածումներու մէջ թաղուեցաւ եւ յետոյ ըսաւ .

— Ուրեմն մինչեւ ընդհանուր պատերազմի վերջին վայրկեանը Գերմանիոյ հանդէպ հաւատարիմ մնացող դաշնակից պետութեան մը վարչապետին դիակին հանդէպ ա՞յս տեսակ յարգանք կ՚ընեն ։ Այսպէս ժամերով փողոցներու մէջ կը մնայ անոր դիակը ․․․ ։

— Քաղաքապետութիւնը պարապ ինքնաշարժ չունենալուն համար այսպէս ուշացաւ ։ Եթէ ծախքը դուք ուզէք հոգալ, դուրսէն իսկոյն ուրիշ ինքնաշարժ մը կրնաք գտնել ։

Տօքթ. Ժէքի այս վերջին առաջարկը Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրը բոլորովին շփոթութեան մատնեց ։ Ինքնաշարժ կար ․․․ եթէ վարձքը իրենք վճարէին ։ Ի՞նչ ըսել էր այս ։ Ո՞ւր տեսնուած էր որ մեռել մը ժամերով փողոցի մը մէջ մնար, ձրի ինքնաշարժ չըլլալուն համար ։ Եւ այն ալ Թալէաթ փաշայի պէս մարդու մը դիակը ։

Երբ Տօքթ. Պէհաէտտին եւ Տօքթ. Ժէք կը խօսակցէին, բազմութիւնը հետզհետէ կը կուտակուէր ։ Թալէաթ փաշայի նահատակութեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուած ըլլալով Պերլին գտնուող Թուրքերու մէջ, ամէն կողմէ բազմաթիւ Թուրքեր կը հաւաքուէին ։

Սպանութեան միջոցին հոն ներկայ գտնուող եւ իբրեւ վկայ վար դրուող Գերման մը, ինքզինքին մեծ հովեր տալով եւ ձեռքի գաւազանով գետնին վրայ նշաններ ընելով, եղած հարցումներուն հետեւեալ ձեւով կը պատասխանէր .

— Ոճրագործը ճիշդ ետեւէն դարկաւ ։ Սպանեալը միայն մէկ անգամ կրցաւ պոռալ եւ երեսին վրայ գետին ինկաւ անշարժ ու անձայն ։ Մահը վայրկենական եղաւ ։ Ոճրագործը բռնուելէ վերջ անոր մեռնիլը, ձեռքը գտնուող ատրճանակը նետեց եւ այդ ուղղութեամբ փախաւ ։ Ոստիկաններ հասնելով ձերբակալեցին զայն ։

Այդ պահուն Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի կողմէ պահանջուած ինքնաշարժը հասած ըլլալով լռութիւն տիրեց ։

(35) (Շար.)

ՑՈՒԱՑ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Վերյիշումը այդ պատկերներուն ջերմութեամբ կը լեցնէր սիրտը ։ Մանաւանդ երբ կը վերյիշէր բազմաթիւ գիւղական դպրոցները, փոքր կէս խաւար խուցեր ուր յատակի փախաթին վրայ ծալապատիկ նստած հարանճի երախաներ հեգելով կը փորձէին կարդալ ։

Դժգոհ էր Լեւոնը ինքն իրմէն ։ Հայրենասիրութենէ բռնուած, կը մեղադրէր ինքզինք, որ դասալիքի նման հեռացեր էր երկրէն, ուր այնքան աշխատանք կար կատարելիք ։ Նոյնիսկ իր յոգնածութիւնը չքմեղանք մը կը համարէր երկրէն հեռանալու ։ Անարդար լինելու աստիճան, Լեւոն ինքզինքը կը մեղադրէր ու անհամբեր կը սպասէր ամառուան իր ժողովուրդին ծոցը, անոր լացուն ու ծիծաղովը ապրելու ։

———

Կոլեան ճիշդ ժամանակին եկաւ Սոնիային ընկերանալու համար ։ Մարոյի սենեակը լեցուած էր ուսանող ուսանողուհիներով. եկած էին ճամբու դնելու Սոնիան, Օրիորդ Սիրունեանը եւ ուրիշ երկու ուսանողներ ։ Խմբով դուրս ելան, խօսելով, կատակելով ուղղուեցան դէպի երկաթուղիի կայարանը ։ Ռոն գետի կամուրջներէն մէկէն պէտք է անցնիլ քաղաքի հակառակ կողմը երթալու համար ։

— Ռուսոյի կղզիով անցնինք, — խնդրեց Օր. Սիրունեանը, — քաղցր յիշողութիւններով կապուած եմ այդ կղզիին ։

— Զար քեզի, — ներողամտաբար ժպտեցաւ Մարօն, — ո՞ւր է նշանածդ ։

— Պաքու հաստատուած է, Կասպեան ընկերութեան մօտ կը ծառայէ ։

Ռուսոյի կղզեակը նեղ պարանոցով մը կը միանայ Ռոնը խաչաձեւող բազմաթիւ կամուրջներէն երկրորդին հետ ։ Հազիւ երեսուն քառասուն քայլ լայնութեամբ աննշան կղզեակ մըն է այդ հողամասը ։ Բայց չկայ թուրիստ մը, հեռաւոր երկիրներէ եկող այցելու մը, որ չհանդիպի հոն, չնստի յենարան-աթոռին վրայ, ուր ատեն մը մեծ իմաստասէրը կը հանգչէր ։

Մեր ուսանողներու խումբը դանդաղօրէն կ՚անցնէր կամուրջի վրայէն, երբ Մարօն աչք ընելով Օրիորդ Սիրունեանին, մեղմօրէն փսփսաց ։

— Ահա ձեր սիրարանութեան բոյնը ։

— Օ՛, ինչ լերկ ու միմաւոր կ՚երեւի իմ անուշիկ կղզիս, — ափսոսանքով վրայ բերաւ օրիորդ Սիրունեանը ։

— Ահա Կարապետը, — մատով ցոյց տուաւ Միքայէլը, նստարանին վրայ նստած մէկը, որուն կռնակը կ՚երեւար, դէմքը դարձուցած լինելով Լեման լճին ։

— Ո՞վ ըսիք, — հետաքրքրուեցաւ Սոնիան ։

— Ալթունեանը, — բացատրեց Մարօն, — շուտով կամուրջը անցնինք, այդ մարդուն տեսքը միայն գլխացաւ կը պատճառէ ինծ ։

— Ընդհակառակն, հետաքրքիր եմ հանդիպիլ այդ մարդուն. քալենք դէպի կղզին, դեռ ժամանակ ունինք գնացքին հասնելու, — խնդրեց Սոնիան ։

Ամբողջ խմբով նեղ պարանոցէն անցնելով կղզին մտան ։

— Կարծես նախկին հրապոյրը չունի այլեւս, — ափսոսանքով ըսաւ օրիորդ Սիրունեանը ։

— Ի հարկէ չունի, նազելի օրիորդ, — կատակելով ըսաւ Միքայէլը, — բոյնը աւրուած, իսկ թռչունը թռած է մինչեւ Պաքու ։

Խմբի աղջիկները բարձրաձայն քրքջացին ։

Միեւնոյն տեղը նստած՝ Լեւոնը խորասուզուած կը մտածէր, Երբ այնպէս թուեցաւ իրեն, թէ քանի մը քայլ հեռուէն հայերէն խօսակցութիւն մը կը լսէր ։ Դեռ ինքզինք չգտած, ետեւէն լսուող քրքիջները բոլորովին ըսթափեցուցին զայն ։ Բնազդօրէն գլուխը ետ դարձուց ։

— Լեւոն, պարոն Լեւոն, — Սոնիան երկու քայլ առնելով յանկարծ կանգ առաւ ։

Լեւոնը ամբողջ հասակով ցցուած էր նստարանի կողքին ։ Դէմքի անմիջական կարմրութեան յաջորդեց մահատիպ գունատութիւն մը ։ Միքենայօրէն գլխարկը առաւ ու ձեռքը երկարած մօտեցաւ Սոնիային ։

— Բարեւ ձեզ, օրիորդ Սոնիա ։

— Բայց այս դո՞ւք էք ․․․ Ձեմ կրնար աչքերուս հաւատալ ․․․ Շատ, շատ ուրախ եմ, ուրեմն ժընեւ կը գտնուիք ․․․ Բայց ինչո՞ւ չգրեցիք ․․․

Սոնիան չաւարտեց նախադասութիւնը, իրեն այնպէս թուեցաւ թէ Լեւոնի դէմքի վրայէն յանդիմանական մեղմ ժպիտ մը անցաւ ։ Թերեւս այդպէս չէր, բայց չէ՞ որ Լեւոնի բազմաթիւ նամակները անպատասխանի ձըգած էր առանց հիմնաւոր պատճառի ։ Մեղաւոր լինելու գիտակցումի զգացումին հետ սակայն, Սոնիան անբացատրելի ուրախութիւն մը կը զգար ներքնապէս ։ Բովէաբար, ինչ որ անծանօթ բայց քաղցր գոհունակութիւն մը համակեց ողջ էութիւնը ։ Զարմանալի ջերմութիւն մը զգաց հոգիին մէջ, կարծես Լեւոնը անհետ կորսուած հարազատ մը լինէր, որ յանկարծ երեւան կուգար ։

Սոնիան բաւականութեան ակնյայտնի երեւոյթով Լեւոնի ձեռքէն բռնած մօտեցաւ խմբին, որ քանի մը քայլ հեռու մնացեր էր, բոլորովին զարմացած վիճակի մէջ ։ Սոնիայի ձայնին մէջ թաղնուած յանդիմանութեան շեշտ մը կար, երբ խմբին դառնալով՝ ըսաւ .

— Խնդրեմ ծանօթանաք, Վասպուրականի Լեւոնը ։

Ոչ ոք տեղէն շարժեցաւ, զարմանքով կը նայէին Սոնիային, թերեւս չըհասկցան անոր արտասանած խօսքերու իմաստը ։ Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէր Սոնիան, «Վասպուրականի Լեւոնը» ըսելով ։ Միթէ՞ այդ մարդը կրնար լինել այն Լեւոնը, որուն անունին եւ գործերուն բոլորն ալ ծանօթ էին ։

— Կոլեա, — իր կարգին շփոթած Սոնիան դարձաւ անոր, — ձեզ պատմեր եմ պարոն Լեւոնի մասին ։

— Օ, անշուշտ կը յիշեմ, — կարծես նոր գլխի ինկած Կոլեան աշխուժով մօտեցաւ Լեւոնին եւ ջերմօրէն ձեռքը սեղմելով ըսաւ, — շատ ուրախ եմ ձեզ հանդիպելուս, ձեր մասին լսած եմ օրիորդ Սոնիայէն ։

— Տօ, էս ի՞նչ օյին է, Կարապետ, շշմած Միքայէլը ընկերոջ վզին փաթթուելով բացագանչեց, — տօ, էս ի՞նչ խաղ խաղցիր գլխուս ։ Պարոն Կարապետ Ալթունեան, ոնց չէ. էն Պոլսի ընկերներն ալ ․․․ այ էս էնոնց հերն անիծած ․․․ անիրաւները գիս լաւ ծաղրեցին ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՁԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՕՐԸ, 11 ՆՈՅ. ԺԱՄԸ 3ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Poissonnièreի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 7 Rue Fb. Poissonnière, Metro Bonne Nouvelle

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Հանրի անակնկալներ—ճազ Արժանթին, մասչերի պիւֆէ: Մուտք 10 ֆր.

ԱՀՌԵԼԻ ԱՂԷՏ ՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւելի քան 1000 հոգի խեղդուած 10,000 հոգի անապաստան, 50,000 հոգի թշուառութեան մատնուած

Շաբաթ օր, թերթին տպագրութենէն վերջը, հեռագիրները կը հաղորդէին ահռելի աղէտ մը՝ Սուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու եւ յորդումներու: Վեց գիւղեր մեծ մասով, երեք գիւղեր ալ ամբողջովին ոչնչացած են Դամասկոսի շրջանին մէջ: Աւերուած է ամբողջ շրջանը, 50 քիլոմեթրի վրայ, դէպի Հալէպ, Պալմիր եւ Պաղտատ: Հալէպի ճամբուն վրայ մէկ հատիկ տուն չէ մնացած Տէյր Աթիյէ գիւղին մէջ, ուր զոհերու թիւը կը հաշուեն 500: Կարեւոր գիւղ մը, Նէպէկ, որ շրջանին կեդրոնն է, մեծապէս վնասուած է: Հարիւր տուներ քանդուած են եւ առաջին առթիւ փլատակներուն մէջ գտնուեցան 70 դիակներ: Երկու երրորդով քշուած է Քութայիֆ գիւղը, իսկ երեք քիլոմեթր անդին, Մուստամիյէ գիւղը ամբողջովին ոչնչացած է: Զոհերու թիւն է 200: Ուրիշ գիւղերու մէջ ալ բազմաթիւ դիակներ գտնուած են: Բեռնատար ինքնաշարժ մը, որ քսան հոգի կը փոխադրէր, քշուեցաւ ջուրերէն: Ահռելի մանրամասնութիւններ կը հասնին ամէն կողմէ: Ֆրանսական զօրքին օգնութեան շնորհիւ, կարելի եղաւ սահմանափակել զոհերու թիւը:

Նիւթական կորուստը կը հաշուեն տասը միլիոն ֆրանք, մարդկային զոհերը՝ հազար: Տասը հազար հոգի անպաստապար կը մնան, իսկ 50.000 հոգի թշուառութեան մատնուած են:

*** Նոր հեռագիրներու համաձայն, աղէտը աննկարագրելի համեմատութիւններ առած է: Սուրիոյ մարզպանը աղէտին վայրը գնաց: Հոկտեմբեր 31ի առտուն 279 աղմաթաթախ դիակներ հանուեցան Քալամուն գիւղին մէջ: Միջոցներ ձեռք առնուեցան պարենաւորումը ապահովելու համար: Առողջապահական վարչութիւնը լարած է իր բոլոր ուժերը: Բարեբախտաբար օդը բացուիլ սկսած է եւ ջուրերը կը քաշուին: Վերահաստատուած է երթեւեկը՝ Պաղտատի ճամբուն վրայ:

Տասը հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ, չկայ գիւղ մը որ անվնաս մնացած ըլլայ: Հեղեղին ուժգնութիւնը այնքան անդիմադրելի էր որ քսան խորանարդ մեթր թանձրութեամբ քարեր եւ չաղախներ քշուելով քանի մը հարիւր մեթր անդին նետուեցան: Նոյնիսկ ձեւափոխուեցան տեղագրական պայմանները՝ քանի մը քիլոմեթր տարածութեամբ, Դամասկոս - Հալէպ ճամբուն վրայ: Աղէտին աճուորութեան պատճառներէն մէկը այն է որ Քալամունի լեռնաշղթան ժեռոտ է եւ զառիվար, զուրկ՝ բուսականութենէ: Ջուրերը սրընթաց խուժելով եւ որ եւ է արգելքի չհանդիպելով, թոններով խիճ, աւազ եւ ցեխ կը քշէին իրենց ճամբուն վրայ եւ կ՚աւերէին ամէն բան: Մասնաւորապէս Մուստամիէ գիւղը ողողուեցաւ երեք անջատ հոսանքներով, որոնք պաշարեցին տուները եւ կտրեցին բնակիչներու փախուստի ճամբաները: Գիւղացիները վտանգը չհասկնալով, իրենց տուներուն մէջ փակուած եւ դուռներն ալ ամրապէս փակած էին: Երեւելիներու պատուիրակութիւն մը, որ Դամասկոս գացած էր բողոքելու համար տուրքերուն դէմ, այսպէս ազատեցաւ աղէտէն:

Հեղեղը քշած է նաեւ գիւղացիներու ամբողջ տարուան ուտելիքը, անասունները եւ ցանքերը:

Սուրիական կառավարութիւնը մէկ միլիոն ֆրանքի վարկ մը բացաւ, աղէտեալներուն օգնութեան հասնելու համար:

Արաբիոյ Թագաւորին դիւանապետը, Շէյխ Եուսուֆ Եասին, որ աղէտի ճամբուն վրայ կը գտնուէր, հազիւ կրցաւ ազատիլ եւ իր ճամբան շարունակել դէպի Պաղտատ:

Աղէտեալ շրջանը ահռելի տեսարան մը կը ներկայացնէ: Ազատուածները բացարձակապէս շմորուն վիճակ մը առած են եւ որ եւ է յուզում չեն զգար նոյնիսկ իրենց ազգականներու դիակներուն առջեւ: Բազմաթիւ մեռեալներ խրած են տիղմին մէջ եւ մարդ չի համարձակիր քաշել հանել, վախնալով որ փլուզումներ կը պատահին: Տեղ տեղ ճամբան անմատչելի է, այնպէս որ կարելի չէ ուտելիք եւ ջուր հասցնել:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Դ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական ազի՝ տաք աղանդերներով: Հայկական նուագ ամէն երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ նպաստ գիներով:

«Սթալին Տէր եւ պաշտպան հայրենեաց»

«Մաթէն» զարմանալ կը գրէ թէ Սթալին շուտով ինքզինքը հռչակել պիտի տայ «Պոսադնիկ» այսինքն նախագահ, աւելի ճիշդ «Տէր եւ պաշտպան», յեղափոխութեան քսանամեակին առթիւ: Ճամբան հարթելու համար, «համաշխարհային Առաջնորդը» նոր մաքրագործումներ կը պատրաստէ: Կոմինտէրնի մէջ տակաւին կան տարրեր որոնք հակառակ են այս յաւակնութեան: Ընտրութիւններէն վերջը, Գերագոյն խորհուրդին անդամները, որոնք անշուշտ բացարձակ հաւատարիմներ պիտի ըլլան, պիտի առաջարկեն Սթալինը հռչակել Գերագոյն պետ, ի վարձատրութիւն իր ծառայութեանց: Այս առթիւ պիտի յիշուին պատմական նախընթացներ, ինչպէս Բորիս Կոդունովի ընտրութիւնը եւ Նովկորոտի «Պոսադնիկ»ները:

*** Սթալին ճառ մը խօսելով Քրեմլինի մէջ, յայտարարեց.

— «Պետերը կուգան ու կ՚երթան, միայն ժողովուրդն է անմահ: Ուրիշ ամէն բան անցողական է»:

Մարգարէութի՞ւն մը, արդեօք ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՅՔԱՐԸ յառաջ տանելու համար, դաշնագիր մը կնքուած էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ: Թոքիոյի թերթերը կը գրեն թէ պաշտօնապէս հաստատուած է որ Իտալիան ալ միացած է այդ ուխտին: Հռոմի մէջ լռութիւն կը պահեն:

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական կառավարութիւնը Պարսելոնա փոխադրուեցաւ: Ազգայնական նաւատորմը կը պատրաստուի պաշարել ծովեզերքը, հրամանատարութեամբ ծովակալ Ֆէրնանդէզի: Կռիւները վերսկսած են Մատրիտի ճակատին վրայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Քրիստափոր», «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու բոլոր ընկերները 4 Նոյ. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը: Անյետաձգելի օրակարգ:

Ընտանեկան հիւրանոց

Փայլակ Սանասար Նիս, իր տան մէջ կ՚ընդունի փափկակազմ, օդափոխութեան պէտք ունեցող մանչ տղաներ մինչեւ 14 տարեկան: Քաղաքէ դուրս բացօդեայ միջավայր, արեւ, ընտանեկան խնամք, ի պահանջել հարկին ֆրանսերէն, հայգրէն ուսուցում: Դիւրամատչելի պայմաններ:

Գրել՝ Sanassar. Villa Marie-Vahak. Vallon Obseur. Nice

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԾԱԽՈՒ Է Թրիքոյի մեքենայ մը «ժորժ 10» մէկ մեթր լայնութեամբ, զուիցերիական ֆիւպէյնէ վաճառանիշով: Դիմել՝ Գ. Խակոբ Տէր Թումայեանի 71 Avenue des Bas Meudon: Issy-les-Moulineaux, հեռաձայն Michelet 20—60:

ՏԻՐՈՒՀԻ ՉԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մարթընօյի ալիքների դասեր:

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Rouleի վրայ) Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS: Ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի Վարչութեան մօտ, իր վերջին տարեկան վիճակահանէն չի պահանջուած կը մնան տակաւին — 157, 54, 29, 51, 333, 640, 227, 337, 714, 396, 126, 35, 249 թիւերուն շահած իրերը: Կը խնդրուի շահողներէն ներկայանալ Տիկին Գազանճեանի, 63 Fb. Poissonnière, մինչեւ Նոյ. 5, այս թուականէն յետոյ իրերը կը դառնան վարչութեան սեփականութիւն:

Կ՚ուզուի

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ ճարպիկ պատանի մը աշակերտելու համար կազմարարագործութեան մէջ:

Դիմել՝ Ա. ԹԱԹՈՒԼԵԱՆԻ (Maison Daron) խանութը, 4, Rue de Liban Փարիզ (20):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Մկրտիչ Գինոյեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Վարդան եւ Պ. Դուդուկջեան իսկոյն նկատեցին, որ երկու եղբայրների այդ անզգամ պահուն իրանց մօտ գալը առանց նպատակի չէր լինելու, եւ սպասում էին, մինչեւ նրանք կը յայտնէին իրանց խորհուրդը:

— Մենք մեր հօր եւ միւս եղբայրների մօտ ոչինչ խօսել չը կարողացանք, ասաց Հայրապետը լուրջ կերպով,— եւ այս պատճառով շտապեցինք ձեզ յայտնել, որ մենք բոլորովին համակրում ենք ձեր մտքերին եւ ամէն կերպով պատրաստ ենք ծառայելու ձեր նպատակներին, ինչ որ ծում որ յարմար կը համարէք:

Պ. Դուդուկջեանի սառն դէմքի վրայ փայլեց մի ուրախութեան պայծառ մի նշոյլ. դա միխիթարի ուրախութիւն էր, երբ երկու հաւատացեալ է ձեռք բերում եւ մտածում է, թէ իր հօտը արդէն կազմուած է, թէ այդ երկուսը սկիզբը կը դնեն հազարների:

— Բոլորովին սխալ է մտածել, խօսեց Հայրապետը,— թէ այստեղի Հայերը հոգւով, սրտով եւ ամէն բարձր ձգտումներով մեռած են: Բայց մի բան կայ որ Հայերի ընդհանուր թերութիւնն է: Ամէն մի Հայ, առանձին վեր առած, զգուշ է, մտածող է, անվստահ է եւ սեփական կամք չունի:

Նա միշտ սպասում է օրինակի, որ ուրիշը սկսէ, իսկ ինքն նրան հետեւի: Օրինակը, մանաւանդ յաջողուած գործի օրինակը, նրա վրայ մեծ ազդեցութիւն է գործում: Այս դէպքում Հայը մի քանի պայմաններ միշտ աչքի առաջեւ ունի: Նա բնաւ չէ հետաքրքրւում, թէ ինչպէս են ապրում, ինչ եղանակով են գործում օտար երկիրներում: Ուզում եմ ասել, որ Հայը օտարներից օրինակ չէ վեր առնում, այլ սպասում է, որ օրինակը տար նրան իր նման մի Հայ: — Ուրեմն մենք առաջին օրինակը կը տանք, եւ ես հաւատացած եմ, որ մեզ կը հետեւեն շատերը: Ես լաւ եմ ճանաչում մեր ժողովուրդը. Նա այնքան շատ տանջուել է, որ հէնց այս րոպէիս պատրաստ է Թուրքի, Քրդի միսը ուտել եւ արիւնը խմել, եթէ մի հնար կը գտնէ: Նա սրտում սաստիկ ատելութիւն ունի, միայն այդ ատելութիւնը թաղնուած է:

Վարդանը եւ Պ. Դուդուկջեանը ուրախութեամբ լսում էին Հայրապետի ասածները: Նրա մէջ խօսում էր ժողովրդի ձայնը:

— Երջանիկ է այն ժողովուրդը, որ ատել գիտէ, բացականչեց Պոլսեցի երիտասարդը մի առանձին ոգեւորութեամբ: — Նա, որ ատել չը գիտէ, զուրկ է մնում եւ սիրոյ զգացմունքից ...

— Իմ հայրը ասում էր, թէ հողը պատրաստ չէ, խօսեց Հայրապետը: — Նա խակապէս խելացի մարդ է, նրա սրտում կան շատ ծածկուած բարի խորհուրդներ: Բայց նրա խելացի խորհուրդները, նրա զգուշաւորութիւնը հասնում է մինչեւ յանցաւորութեան: Նա իր համբերութեամբ թմրեցնել է մեզ եւ պահել է քարացած անշարժութեան մէջ: Մեր դրութեան մէջ, իմ կարծիքով, համարձակութիւնը, անձնավստահութիւնը եւ մինչեւ խենթութեան հասած յանդգնութիւնը աւելի գործ է կատարում, քան թէ իմաստունների լուրջ եւ խոհեմ մտածութիւնները:

— Այո, «մինչեւ խելացին կը մտածէ, խենթը գետից անց կը կենայ»... պատասխանեց Վարդանը ծիծաղելով:

— Այդ շատ ճիշդ է, նկատեց Պ. Դուդուկջեանը:

— Խելացիների խելքը շատ անգամ խաբում է իրանց եւ խաբուածները այն ժամանակ միայն հասկանում են՝ թէ յիմարուել են, երբ գժերը իրանց գործը արդէն աւարտած են լինում... Մի ժամանակ Կ. Պոլսի մեր խելացիները մտածում էին, թէ Հայերի համար աւելի նպաստաւոր է Թուրքաց անկիրթ եւ անկարգ կառավարութիւն, քան թէ մի բարեկարգ եւ քաղաքակրթուած կառավարութիւն: Մտածում էին, թէ մի քաղաքակրթուած կառավարութիւն իր կուլտուրական բարձր զգացմունքով կարող էր կլանել եւ ոչնչացնել Հայերին.— մինչդեռ խելացի Հայերը, օգուտ քաղելով Թուրքի յիմարութիւններից, զոյութեան կռուի մէջ կարող էին մրցել նրա հետ, կարող էին յաղթող հանդիսանալ: Այդ ենթադրութիւնը թէօրիայի կէտից ուղիղ է: Բայց ամենաճիշդ փիլիսոփայական թէօրիան երբեմն կեանքի փորձի մէջ յայտնւում է սխալ: Պատմութիւնը իր առանձին զարտուղութիւններն ունի: Եթէ մի քաղաքակրթուած ազգութիւն կարող է կլանել փոքր ազգութիւնները, նոյնը կարող է կատարել եւ մի անքաղաքակիրթ մեծ ազգութիւն իր մանր հպատակ ազգութիւնների վերաբերութեամբ: Տարբերութիւնը միայն գործ դրած միջոցների եւ հնարների մէջն է.— մէկը սպանում է բարբարոսական միջոցներով, միւսը՝ — կուլտուրայի միջոցներով:

— Ես աւելի պարզ կը խօսեմ, շարունակեց Պ. Դուդուկջեանը:— Մեզանից ոչ ոք մինչեւ այսօր չէր հասկացել Թուրք կառավարութեան գաղտնի քաղաքագիտութիւնը Հայերի վերաբերութեամբ: Մեզանից ամէն մէկը երեխայական կարճատեսութեամբ կրկնում էր, թէ «մեր ապագան Թիւրքիայումն է»:

Մենք նայում էինք կատարուող գեղծումների, անկարգութիւնների եւ բարբարոսութիւնների արտաքին մակերեւոյթի վրայ, բայց թէ ո՞րպիսի դժոխային մեքենայութիւն էր թագնուած նրանց տակին, — այդ մենք չէինք տեսնում: Մենք միայն տեսնում էինք հարստահարութիւններ, սպանութիւններ, բռնի կրօնափոխութիւններ եւ զանազան տեսակ չարագործութիւններ, որ կատարում էին մեր հարեւան բարբարոս ցեղերը: — Այդ բոլորը մենք առօրեայ եւ պատահական էինք համարում, եւ չը գիտէինք, որ մի յիշեալ անկարգութիւններին գաղտնի քաջալերող կայ, չը գիտէինք, որ այդ բոլորը կատարւում էր բարձր ատեանների թելադրութեամբ: Մենք մեղադրում էինք կառավարութիւնը այն մտքով միայն, որ նա թոյլ է, որ նա անհոգ է, որ նա իր անզգամ հպատակները զսպել չը գիտէ:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹՕՒՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 3 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3567 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Այս միջոցին խսկապէս Թրքավարի բանավէճ մը կը մղուի Պոլսոյ երկու գլխաւոր թերթերուն, «Ճիւմհուրիյէթ»ի եւ «Թան»ի (Միլլիյէթ) միջեւ:

Պայքարը արդէն վերածուած է հասարակ ցեխարձակումի: Մանաւանդ «Ճիւմհուրիյէթ»ը կոտրեց մրցանիշը, Թրքերէն բոլոր պատկերազարդ բառերը շարելով ճերմակ թուղթի վրայ:

Հակառակորդը, Ահմէտ Էմին Եալման, «տէրէպէյի» կոչած էր «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, Եունուս Նատին: Այս վերջինը կրնա՞ր կէս ճամբան մնալ: Եւ ահա բառեր ու բառեր, — «Տէօնմէ», անկախութեան դատարանէն դատապարտուած դաւաճան, «Հէ՛յ ուԹանմազ արլանմազ ալչաք հէրիֆ»...

«Թան»ի խմբագրապետը, Ահմէտ Էմին, աւելի կրթուած — համալսարանական — ըլլալով, աստիճան մը կը պահէ իր պաղարիւնը: Սակայն նոյնքան ուժգին է իր յաձակողականը, մանաւանդ երբ կը ներկայացնէ Եունուս Նատիի բուն դիմագիծը, երկար տարիներ պաշտօնակից եղած ըլլալով անոր հետ:

Որքան ալ անձնական հանգամանք ունենայ, այս կրքոտ բանավէճը մեզ կը հետաքրքրէ երկու տեսակէտներով:

Առաջին՝ պայքարին շարժառիթը բոլորովին անձնական չէ: Անոր տակ թաղուած են շատ մը գաղտնիքներ, որոնց մասին որոշ գաղափար կուտան մինչեւ հիմա եղած հրատարակութիւնները:

Պայքարը պայթեցաւ եւ լղրճուեցաւ, երբ մէկը միւսը ամբաստանեց իբրեւ քօղարկեալ Փաշական կամ համայնավար: Փաշականը «Ճիւմհուրիյէթ»ը կը համարուի, իսկ բոլշեւիկը՝ «Թան»ը, որուն աշխատակիցներէն տիկին մը, Պայան Սապիհա, համայնավարական գիրքեր թարգմանած է:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, երկու հրապարակագիրներն ալ չեն մոռնար դարպասել Աթաթիւրքին, իբրեւ հաւատարմութեան ցոյց, որպէսզի կարենան ազատօրէն գրի առնել իրենց ըսելիքը: Եւ, փոխադարձաբար կ'ըսեն բաներ՝ որոնք մութ պատկեր մը կը պարզեն՝ Թուրքիոյ ներքին կացութեան տեսակէտով: Ամէն պարագայի մէջ, երեւան կուգայ որ ապարդիւն չեն անցած Ե'ւ փաշական - հիթլէրական Ե'ւ բոլշեւիկեան քարոզութիւնները:

Այս առթիւ, «Թան» իր հակառակորդին դէմ վկայութեան կը կանչէ Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Տոքթ. Կէօպէլս, որ Նիւրէմպէրկի ճառին մէջ ուրախութեամբ աւետած էր թէ իրենց շարժումը յաջողութիւն գտած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ:

Արդարեւ, տանէ մը ի վեր Թուրք թերթերուն մէջ կ'երեւան գրութիւններ, որոնք ուշագրաւ խմորումներ կը մատնեն:

Կը թուի թէ հիթլէրական գործակալներ յաջողած են ազդել Թուրքիոյ հանրային կարծիքին վրայ, զանազան հրատարակութիւններով եւ շարժանկարներով: Խորհրդային մամուլին մէջ եղած ակնարկներն ալ կը հաստատեն այս պարագան: Դեռ վերջերս «Ճիւմհուրիյէթ» բուռն պատասխան մը հրատարակեց, երբ Մոսկուայի թերթերը կը քննադատէին Թուրքիոյ երկդիմի ընթացքը:

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ Թուրքեւխորհրդային գինակցութիւնը եւ բոլշեւիկեան քարոզութիւնները խոր հետքեր ձգած են Թուրքիոյ մէջ, վերջին քանի տարիներու ընթացքին, եւ պարբերաբար նոր դաւեր կը բացուին, ոչ միայն Պոլսոյ, այլեւ Անատոլուի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ: Բազմաթիւ Թուրք բոլշեւիկներ բանտարկուած են արդէն եւ ուրիշներ ալ կը հետապնդուին անխնայ:

Եթէ աքլորամարտը նոյն ուժգնութեամբ շարունակուէր, անշուշտ երկու կողմի թերթերը աւելի շնդալից յայտնութիւններ պիտի ընէին. բայց վերջին պահուն միջամտեց Մամուլի Միութեան կարգապահական մարմինը, եւ բանավէճը ընդհատուած է առ այժմ, «նոր դահլիճին կազմութեան եւ Հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ»:

Մեզ հետաքրքրող երկրորդ պարագան այն է որ, այս բանավէճին առթիւ ալ, երկու կողմերը քաշքշեցին Հայերու անունը, իբրեւ մահացու հարուած...

«Թան» գրեց Եունուս Նատիի համար.— «Պէտք է հաշիւ պահանջել այս միակ փորձառութեր (պէյլը) մարդէն, որուն համար կ'ըսուի թէ իր քաղաքական ազդեցութիւնը օգտագործելով, փըրկադին առած է կասկածելի գործերէ»: Եւ իբրեւ փաստ յիշեց անոր միջամտութիւնը փախստական հայ հարուստի մը վերադարձին համար: Դիմացինը, կատղած, հետեւեալ մանուածապատ խօսքերը սահեցուց.

— «Հարազատ թուրք խօսքէն ճիշդ չէ որ ազգութիւն ոչ – հարազատ Թուրքերը: Արդէն հայ, յոյն եւ հրեայ ժայրենակից մը չի յաջողեցնիր Թուրքիոյ մէջ Թուրքերուն հանրային կարծիքին թարգմանը ըլլալ եւ գլուխ հանել թուրք լրագրութեան պէս խիստ փափուկ գործ մը»:

Եւ անմիջապէս եզրակացուց,— իր հակառակորդը ոչ իսկ Թուրք է, ժամանակին խմբագրած ըլլալով «Խայսերցի Միհրանի «Սապահ»ը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, երկու կողմերուն համար ալ նոյն առելին կը մնայ Հայը, իր «խաչախ»ներով: Երկու կողմն ալ իրենց աղտոտ գործերը պաշտպանելու համար, կը դիմեն խուժանավարութեան ամէնէն ազդու միջոցին, — Հայերու հետ գործ ունեցած է, զգուշացէ՛ք: Եթէ ձեռքէն գայ, պուտ մը ջուրի մէջ պիտի խեղդէ մեզ:

Ամբողջ բանավէճին մէջ, փակագիծ մը կը կազմէ այս պարագան: Բայց, ո՛րքան խօսուն է, ապացուցանելու համար Թուրք մտաւորականութեան հոգեբանութիւնը, համալսարանականէն մինչեւ հասարակ խուժանավարը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԱՐԴԱՆԱՅ

»»»» • ««««

Իտալիա իրաւունք ունէ՞ր գաղութավայր պահանջելու Գերմանիոյ համար

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Իտըն երկար ճառ մը խօսելով, դիտել տուաւ թէ Մուսոլինի իրաւունք չունէր գաղթավայր պահանջելու Գերմանիոյ համար: Անշուշտ իր լեզուն դիւանագիտական էր, բայց եւ այնպէս ճիշդ հասցէին ուղղուած: Ահա իր խօսքերը.

— «Գիտենք թէ երկիր մը, որ ինքն ալ մեծ պատերազմէն վերջը հողային կարեւոր զիջումներ ստացաւ Եւրոպայի մէջ եւ ուրիշներ ալ՝ Ափրիկէի մէջ, իր իսկ զինակիցներէն, այժմ ախոյեան կը հանդիսանայ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն... Պէտք է բացորոշապէս ըսեմ թէ մենք որ եւ է կառավարութեան իրաւունք չենք տար զիջում պահանջելու մեզմէ երբ չկայ որ եւ է նշան որ ապացուցանէ թէ այդ կառավարութիւնը ինք տրամադիր է նուազագոյն զիջումը կատարելու»:

Պ. Իտըն նոյնքան ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ Սպանիոյ մասին, հաւկցնելով թէ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթութիւնը կրնայ օգտակար ըլլալ բրիտանական շահերուն: «Նոյնիսկ Ազգաժողովին մէջ բազմաթիւ պետութիւններ կան որոնք Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը կ'ուզեն: Կան ազգեր որոնք համոզուած են թէ համայնավարական քարոզութիւնը ուրիշ ամէն բանէ աւելի ուղղակի պատասխանատու է Սպանիոյ ներկայ վիճակին»:

Այս առթիւ կարդաց կարգ մը վիճակագրութիւններ, որոնց համաձայն Սպանիա այժմ երրորդ յաճախորդն է Խ. Միութեան, կարեւորութեան կարգով: 1937 յունուարէն սեպտեմբեր, Խ. Միութիւնը ծովու ճամբով Սպանիա ղրկած է տասն անգամ աւելի մեծ քանակութեամբ ուտեստ եւ ուրիշ նիւթեր, քան անցեալ տարուան նոյն ժամանակաշրջանին: Խորհրդային հրատարակութիւն մը կը մատնանշէ Վալենցիայի զինուորական օգնութեան ջախջախիչ գերազանցութիւնը: «Կարելի չէ ըսել թէ այս ամառուան ընթացքին աւելի մեծ քանակութեամբ ապրանք ղրկուած է Սպանիոյ ազգայնական ուժերուն քան կառավարութեան: Ընդհակառակն, պատերազմիկի հանգամանքին ճանաչումը առաւելութիւն մը պիտի կազմէր այն կողմին համար որ ամէնէն հզօրն է ծովու վրայ, այսինքն Ֆրանքոյի կուսակիցներուն: Ներկայ պայմաններուն մէջ, ազգայնականները ծովու վրայ շատ սուղ կը գնեն այն օգնութիւնը զոր կրնան ստանալ ցամաքի վրայ՝ օտար հպատակներէ: Շատեր կը կարծեն որ եթէ ազգայնականները յաղթեն, Սպանիա զործօն մասնակցութիւն պիտի ունենայ Անգլիոյ դէմ ուղղուած արտաքին քաղաքականութեան մը մէջ: Ես այդ կարծիքէն չեմ: Մենք կը մնանք Եւրոպայի ամէնէն հզօր ծովային պետութիւնը: Ամէն մարդ գիտէ որ Անգլիա դիտումներ չունի Սպանիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան մասին: Սպանիացիները գիտեն որ իրենց հայրենակիցները չսպաննուեցան բրիտանական ռազմանիւթերով: Ես չեմ ընդունիր այն կարծիքը թէ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը անպատճառ Սպանիոյ մէջ պիտի հաստատէ Անգլիոյ թշնամի կառավարութիւն մը»:

Նախարարը ապա խօսեցաւ Ազգաժողովի եւ չինեւճափոնական պատերազմի մասին: Այս առթիւ յայտնեց թէ պատրաստ է մինչեւ Ուաշինկթըն երթալու եւ Մ. Նահանգներուն գործակցութիւնը ապահովելու՝ Ծայր. Արեւելքի գործերու մասին: Եւ պարզելով Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւոր գիծերը, եզրակացուց.

— «Մենք պիտի չմասնակցինք որ եւ է հակաբոլշեւիկ խմբակցութեան. պիտի չմասնակցինք որ եւ է հակաֆաշական խմբակցութեան: Մեզ կը հետաքրքրէ երկրի մը արտաքին եւ ոչ թէ ներքին քաղաքականութիւնը: Մենք բոլորին կ'առաջարկենք մեր գործակցութիւնը, բայց պիտի չհանդուրժենք որ ո եւ է մէկը տուն տայ մեզի՝ մեր բռնելիք դիրքի մասին»:

Ծանր տպաւորութիւն Իտալիոյ մէջ

Աւելորդ է ըսել թէ այս ճառը ծանր տպաւորութիւն գործեց Իտալիոյ, ինչպէս եւ Գերմանիոյ մէջ: Կառավարական շրջանակները լռութիւն կը պահեն, բայց մամուլը բուռն դժգոհութիւն կը յայտնէ, քննադատելով թէ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսան: Այս առթիւ ցաւ կը յայտնեն որ Ֆրանսայի մէջ անգամ չեն հաւատար այն հաւաստիքներուն թէ Սպանիոյ իտալացի կամաւորներուն թիւը 40.000էն աւելի չէ: Իսկ բոլորը միաբերան կ'ընդդիմանան այն տեսակէտին թէ Մուսոլինի բարոյական եւ քաղաքական իրաւունք չունի թեր կանգնելու Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն:

Այս առթիւ, իտալական թերթերը կը քննադատեն նաեւ արմատականներու համագումարին մէջ արտասանուած խօսքերը: Կարեւոր թերթ մը դիտել կուտայ.— «Ֆրանսացի այն կուսակցութիւններն ու թերթերը որ կը մասնակցին ժողովրդական ճակատի կառավարութեան պատասխանատուութեանց, կը անմիտ սուտ սուտերով որոնք բնականաբար ուղղուած են Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ»:

—o—

ՈՉ - ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովը կը գումարուի այսօր, չորեքշաբթի, վերջնական որոշում տալու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին: Շատեր յոռետես են, դատելով Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ բռնած դիրքէն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԲԱՆՏԵՐԸ խճողուած ըլլալով, որոշուեցաւ կեդրոնացման անջատ կայաններ հաստատել, Հրեաներուն եւ Արաբներուն համար: Ամենամեծ կայանը կը շինուի Սարաֆանտի մօտ, ուր հարիւրաւոր Արաբներ արգելափակուած էին անցեալ տարուան խռովութեանց առեն: Ոստիկանութիւնը եւ բանտերու վերատեսչութիւնը նոր վարկեր պահանջեցին, այս գործը գլուխ հանելու համար: Միւս կողմէ, արաբական կազմակերպութիւնները հանգանակութեան ձեռնարկած են, դրամ հաւաքելու եւ ազգայնական շարժումը զօրացնելու համար: Խռովութիւնները կը շարունակուին:

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ ալ խռովութիւններ պատահեցան երկուշաբթի օր: Հրացան արձակուեցաւ պալատին վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ԿԻՆԸ Կ'ՈՒԶԷ...

Չեմ գիտեր ո՛ր իմաստունը ըսեր է թէ երբ կինը կ'ուզէ, Աստուած ալ կ'ուզէ:

Անշուշտ այս համոզումն ունի նաեւ Տիկին կամ Օր. Աննա Ազարիկեան, աշխատակից «Բանուոր»ի եւ զինուորեալ քոյր Կոմինտէրնի:

Աննա Ազարիկեան վերջերս կը մասնակցի բոլշեւիկեան միջազգային խորհրդակցական ժողովի մը, ուր հաւաքուած էին 250 պատուիրակներ, 15,000 տոլար ճարելու համար ի նըպաստ ամերիկացի բոլշեւիկներու օրկաններուն, «Տէյլի եւ Սընտէյ Ուրքըր»ներու:

Աննա Ազարիկեան կը լսէ օրուան բանախօսները, ու կը պատմէ, բերնին ջուրերը վազցնելով.

— «Բայց եթէ ձեզմէ ո եւ է մէկը ներկայ ըլլար այդ ժողովին, պիտի տեսնէր, թէ ինչպիսի կապեր կային Հայերու եւ արտայայտուած մտքերու եւ եղած առաջարկներու միջեւ:

Իմ կարծիքով, պէտք է ամերիկահայ աշխատաւոր կինը իմանայ ամերիկացի կանանց, ինչպէս նաեւ մերինին նման փոքր ազգերու պատկանող կանանց գործունէութեան մասին: Ես հոն որպէս կոմունիստ հայ կին մը ամօթ կը զգայի, որ ուրիշներու կարգին ի վիճակի չէի ամերիկահայ կանանց առանձին գործունէութեան մասին խօսելու»:

Բացատրութեան կը կսրօտի աս վերջին խօսքը:

Աննա Ազարիկեան «որպէս կոմունիստ հայ կին մը», ի՞նչպէս կ'աներկի եւ խօսք չառնէր, «զէկուցելու» համար այն հոյակա՜պ գործունէութիւնը զոր ցոյց տուին իր գաղափարակիցները եւ ուղեկիցները, քանի մը տարի առաջ, դատավարութեան մը առթիւ, խմբովին փողոց իջնելով եւ դիրք բռնելով:

Անշուշտ յիշողութեան վրիպում է եղածը: Անցնինք բուն հարցին.

— «Ժողովէն հեռանալէ յետոյ երկար ատեն խորհեցայ այն մասին, թէ մենք եւս կիներ եւ մայրեր ենք անոնց նման, բայց ի՞նչ է պատճառը, որ մեզմէ շատերը տակաւին հին լաչակը նետել երբեք ալ մտածած չեն:

Ես համոզուած եմ, որ եթէ մենք շարունակենք այսպէս տուներու մէջ մնալ, ոչ մէկ ատեն պիտի կարողանանք մեր իրական ազատութիւնը ձեռք ձգել: Նոյն իսկ մեր կրաւորականութեամբ վնաս պիտի հասցնենք ազատական կանանց շարժումին:

Այս նամակով դիմում կ'ընեմ ձեզի, որպէս ազատատենչ ազգի մը զաւակները, միանալ Կոմունիստ կուսակցութեան, պաշտպանելով աշխատաւոր մարդկութեան դատը, պաշտպանել մեր շահերը եւ մեր սրբազան հայրենիքը՝ Հայկական Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւնը»:

Ինչպէս կը տեսնէք, ես ալ համաձայն եմ Աննա Ազարիկեանի կոչին: Այսպէս, ինչո՞ւ պիտի արտատպէի իր կոչը:

Ուրեմն, դէպի գործ, Տիկնայք փափկասուն Հայոց աշխարհի: Փութացէք խումբ խումբ միանալ Կոմինտէրնի, քանի որ կին մըն է կանչողը:

ՎԱՀԷ

ՀԱՆԳԻՍՏ
ԱՐՔԻԱՐԵԱՆ ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Պէյրութէն կը հաղորդեն մահը Հայ Հռոմէականներու կաթող. պատրիարք Աւետիս արք. Արփիարեանի: Հանգուցեալը իր առաջնորդական ամէնէն կարեւոր պաշտօնը վարած է Խարբերդի մէջ: Ցետոյ Պոլիս անցնելով, եղած է պատրիարքական փոխանորդ եւ տեղապահ: Կաթողիկոս - պատրիարք ընտրուեցաւ 1931 հոկտեմբեր 17ին: Ծնած էր 1865ին, Ակն: Համիտեան շրջանին աքսորուած է Լիբանան (1905 — 1908): Կրած է նաեւ տարագրութեան շրջանի տառապանքները:

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Երէկ խումբ խումբ իրենց զօրանոցները մեկնեցան այն հայ զինուորցուները որոնք հրաւէր ստացած էին մեկնելու նոյեմբեր 2ին: Ինչպէս գրած ենք, ասոնք մեծ մասով 20 — 22 տարեկաններն են, բաժնուած Ֆրանսայի զօրանոցներուն մէջ:

*** Երկուշաբթի գիշեր, Հ. Յ. Դ. Անիէռ Պուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն ալ խնջոյք մը սարքած էր ի պատիւ զինուորցուներու, ընկերվարականներու սրահին մէջ, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Խնջոյքը տեւեց ժամը 3 — 8, խանդավառ երգերով եւ բաժակաճառերով: Ներկայ էին նաեւ զինուորցուներու ընտանեկան պարագաները:

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութեան հիմերը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա եւ Իտալիա թէեւ պաշտօնապէս դաշնագիր կնքած չեն, բայց համաձայնած են հետեւեալ բանաձեւին վրայ.— Երկու կառավարութիւնները փոխադարձաբար յանձն կ'առնեն օգնութեան հասնիլ, եթէ մէկն ու մէկը պատերազմի մղուի մեծ պետութեան մը հետ: Այս գործակցութեան երկու գլխաւոր ձեւերը պիտի ըլլան.—

1.— Դիւանագիտական համախորհուրդ գործունէութիւն, ինչպէս հաստատուեցաւ Սպանիոյ գործերուն եւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն առթիւ:

2.— Զինուորական գործակցութիւն, կարգ մը պարագաներու մէջ:

Գերմանիա նոր անակնկա՞լ մը կը պատրաստէ գաղթային պահանջներու մասին

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզութեանց նախարարը, կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի ուրբաթ օր, Գերմանիոյ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան մասին: Իրազեկներու կարծիքով, Նախարարը վճռական յայտարարութիւններ պիտի ընէ Գերմանիոյ տնտեսական քաղաքականութեան եւ մանաւորապէս գաղթային հարցին մասին: Իր ճառը նախաբանը պիտի կազմէ նոյնինքն Հիթլէրի ճառին, որ պիտի խօսուի Միւնիխի մէջ, 1923ի արշաւին ձախողման տարեդարձին առթիւ:

Եթէ հաւատանք հրջած զրոյցներուն, նոյնիսկ հաւանական է որ Գերմանիոյ խորհրդարանը նիստի հրաւիրուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, հանդիսաւորապէս վաւերացնելու համար տրուած որոշումները: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Հիթլէր իր ճառին մէջ բացէ ի բաց պիտի յայտարարէ թէ այլեւս չի ճանչնար Ազգաժողովին իրաւասութիւնը՝ իբրեւ խնամակալ Գերմանիոյ նախկին գաղթավայրերուն, ինչպէս եւ զանոնք ուրիշ պետութեանց տրուած հոգատարութիւններով կառավարելու իրաւունքը: Անշուշտ այս յայ-

(Կուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԿԱԽ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

ԽԱՌՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԸ — ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ — ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՕԹԵՐ —

Հոկտ. 15ը հանդիսութեան օր մըն էր Եգիպտոսի համար: Եգիպտական ծանօթ խառն դատարաններուն վերջաւորութեան օրն էր: Այլեւս մնացած է փոխանցման տասնամեայ շրջանը:

Նոյն օրը՝ մեծ հանդէսներ տեղի ունեցան Խառն դատարաններու պալատին մէջ, որ կը գտնուի Աղեքսանդրիա, Նուպար փաշա փողոց: Այդ օրէն սկսեալ, դատավարութիւնները սկսած են կատարուիլ նաեւ արաբերէն լեզուով: Դատական կարեւոր պաշտօններ յանձնուեցան Եգիպտացիներու: Ի մէջ այլոց, Աղեքսանդրիոյ Խառն Դատարաններու, Վերաքննիչ Ատեանի փոխ նախագահութեան կոչուեցաւ Ֆարուք Թագաւորին աներհայր՝ Զիւլֆիքեար փաշան որ վերջերս բարձրացաւ փաշայութեան՝ իր շնորհալի աղջկան՝ Օր. Ֆէրիտայի Ֆարուք Թագաւորին հետ նշանախօսութեան առիթով: Աւելցնենք նաեւ թէ՝ հանգուցեալ Ֆուատ Թագաւոր՝ Ֆ գիրը բարենշան նկատելով իր մանչ զաւակն ու չորս աղջիկները անուանած է Ֆ սկզբնատառը ունեցող անուններով: Իր զաւակը՝ Թագաւոր Ֆարուք ալ՝ իր նշանածին անունը փոխեց եւ Ֆէրիտա անուանեց:

Ներկայ Ֆարուք Թագաւորին պապին եւ Ֆուատ Թագաւորին հօր՝ Խտիվ Իսմայիլ փաշայի օրով, Եգիպտոսի մէջ արդարութիւնը եւ արդարութեան վրայ հսկող մարմինները խառնիխուռն հանգամանք մը ունէին, հանրային բարոյականը եղծուած էր: Օտար առանձնաշնորհներու հետեւանքով, որոնք ջնջուեցան այս տարի, տեղացիներու եւ օտարներու յարաբերութիւնները բազմայի վիճակ մը կը ներկայացնէին: Մէկ խօսքով արդարութիւնը կը տուժէր մեծապէս: Տեղացիները իրաւազուրկ դարձած էին: Խտիվ Իսմայիլ՝ իր վարչապետ Նուպար փաշայէն դարման մը խնդրեց այս վիճակին: Նուպար փաշան 1867 Յուլիսին՝ Եգիպտոսի դատական բարենորոգումներուն մասին ընդարձակ տեղեկագիր մը տուաւ իր վեհապետին: Փաշան կ'առաջարկէր Եգիպտոսի տեղական դատարաններուն մէջ՝ տեղացիներու կողքին հրաւիրել օտար դատաւորներ, որոնք պաշտօն պիտի ունենային Եգիպտացիներու եւ օտարներու միջեւ եղած դատերը լուծել, եւ իրաւատէր դարձնել տեղացին եւ իբրեւ օրինակ կը բերէր Թուրքիան, որ Պոլսոյ մէջ հաստատած էր Առեւտրական խառն դատարան մը, Օսմանցիներու եւ օտարներու միջեւ եղած դատերը լուծելու համար:

Նուպար փաշային կողմէ առաջարկուած Խառն դատարանները, կէս առ կէս պիտի ունենային տեղացի եւ օտար դատաւորներ եւ իրաւասու պիտի ըլլային Եգիպտացիներու եւ օտարներու միջեւ գոյացած ամէն տեսակ դատերը լուծելու: Ատոր համար Նուպար փաշան կ'առաջարկէր կազմել խառն յանձնախումբ մը, ուսումնասիրելու համար իր տեղեկագիրը եւ հաշտեցնելու եւրոպական դատական կանոնները Շէրիի կանոններուն հետ: Այս տեղեկագիրը, որ Նուպարեան ծրագիր անունով (Մէշրու Նուպար) ծանօթ է, Խտիվին հրամանով հաղորդուեցաւ բոլոր օտար պետութեանց եւ անոնց կարծիքը հարցուեցաւ: Առնուած պատասխանները՝ իրարմէ կը տարբերէին: Բոլոր պետութիւնները համամիտ չէին առաջարկուած դատական բարենորոգումներուն համար: Միայն Բրիտանական Կայսրութիւնը առանց այլեւայլի համամիտ էր ծրագրին, կը բաւէր որ Նեղոսի հովտին մէջ տիրէին արդարութիւնը, հաւասարութիւնը եւ անկողմնակալութիւնը: Հելլենական կառավարութիւնը կը հակառակէր այս ծրագրին, իր ձեռք ձգած առանձնաշնորհներուն հարուած մը նկատելով զայն: Միւս պետութիւններն ալ զանազան դիտողութիւններ կ'ընէին: Միւս կողմէ օտար գաղութները, թէ Գահիրէի եւ թէ Աղեքսանդրիոյ մէջ կը պայքարէին վերոյիշեալ ծրագրին դէմ: Ֆրանսական կառավարութեան գալով, Նուպարեան ծրագրին քննութիւնը յանձնած էր օրէնսգէտներէ բաղկացեալ յանձնաժողովի մը, որուն եզրակացութիւնն էր ներկայ գոյավիճակը պահել ոճրային դատերու համար:

Պետութեանց այս հակասական որոշումներուն առջեւ, համայն Մերձաւոր Արեւելքի մեծանուն դիւանագէտը՝ Նուպար փաշան խնդրեց Խտիվէն պետութիւնները հրաւիրել համաժողովի մը, Գահիրէի մէջ: Այս համաժողովը գումարուեցաւ 1869 Հոկտեմբերէն սկսեալ մինչեւ Յունուար 1870: Ֆրանսա պահանջեց որ համաժողովը իր աշխատանքները կատարէ իբրեւ հիմ ունենալով Ֆրանսական յանձնաժողովի տեղեկագիրը: Պատուիրակներուն մեծագոյն մասը դատական ոճրային բարենորոգումներու կողմնակից էր: Մինչդեռ Ֆրանսայի պատուիրակները կը պնդէին որ դատական բարենորոգումները սահմանափակուէին քաղաքային եւ առեւտրական դատերու եւ անտեսուէին ոճրային դատերը, որոնք հակառակ էին առանձնաշնորհներու:

Նուպար փաշան մեծ ճիգեր թափեց, ֆրանսական եւ եգիպտական տեսակէտները հաշտեցնելու համար:

Երկրորդ համաժողով մը գումարուեցաւ Պոլսոյ մէջ, 11 Յունուարէն մինչեւ 15 Փետրուար 1873, որուն հետեւանքով, բոլոր պետութիւնները, աննշան վերապահումներով, 24 Փետրուար 1873ին, ընդունեցին Նուպարեան ծրագիրը: Այդ ծրագրով 28 Յունիս 1875ին հաստատուեցան Եգիպտական Խառն Դատարանները: Եւ ահա 60 տարուան տեւողութենէ մը յետոյ, այսօր այդ Խառն Դատարանները կ'ենթարկուին փոխանցման նոր շրջանի մը:

Խառն Դատարաններու բացման առթիւ, Խտիւ Իսմայիլ, Աղեքսանդրիոյ Ռաս Էլթինի պալատին մէջ իր արտասանած ճառին մէջ կ'ըսէր թէ՝ այս թուականը Եգիպտոսի պատմութեան մէջ պիտի ունենայ մասնաւոր տեղ մը եւ պիտի ըլլայ քաղաքակրթութեան նոր շրջանի մը մեկնակէտը:

Հոկտ. 15ին, ի ներկայութեան Ֆարուք Թագաւորին եւ նախարարներու կատարուած հանդիսութեանց առթիւ, Խառն Դատարաններու օտարազգի ընդհ. դատախազը շեշտեց Խտիվ Իսմայիլին վերի խօսքերը, աւելցնելով թէ՝ Խտիվին մեծ նախարարը՝ Նուպար փաշան եղած էր հոգին այդ ծրագրին եւ անոր գործադրման:

Այս առթիւ Եգիպտոսի եւ համայն արաբ աշխարհի ամենամեծ օրաթերթը, ներկայ տարւոյն Հոկտ. 15ին Խառն Դատարաններու մասին հրատարակեց բացառիկ թիւ մը, որուն առաջին էջը քառակուսի դիրքով կը պարունակէր վերէն՝ առաջին կարգին վրայ, Խտիվ Իսմայիլի եւ իր թոռան՝ Ֆարուք Թագաւորին նկարները դէմ դէմի եւ վարէն՝ նորէն դէմ դէմի արդի վարչապետ Նահաս փաշայի եւ դատական նախարար՝ Սապրի Ապուալէմի նկարները: Իսկ այս շրջանակին մէջտեղը գրուած էր Եգիպտոսի առաջին վարչապետ՝ Նուպար փաշայի նկարը՝ ազիզիէ փէսով (Սուլթան Ազիզի գործածած փէսին ձեւը)՝ նման փէսին Խտիվ Իսմայիլի: Մեծանուն Հայուն դիւանագիտական բարձր արժանիքներն ու անսպառ կորովը կ'արտացոլան իր նկարին վրայ:

Երջանիկ է Եգիպտոս, որ, վերջ ի վերջոյ տիրացաւ իր անկախութեան շնորհիւ Իսմայիլներու, Նուպարներու, Զաղլուլներու եւ Նահասներու երկարատեւ եւ սպառիչ ճիգերուն:

Ապահովեց իր բանակը՝ իր ազգային հարազատ ուժերով:

Երջանիկ պիտի ըլլայ նաեւ Հայաստան, ուշ կամ կանուխ տիրանալով իր անկախութեան, իր անցեալի զարմանահրաշ զօրութեան եւ իր դասական փառքին:

Թող ուրեմն փառաց ի փառս բարձրանան, արի արանց Հայկազունք:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՋՐՈՅՑ
ԳՐՔԵՐՈՒ ԴԷԶԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Երկուշաբթի օր մը երբ Եւրոպայի հայկական ամենամեծ գրատունը մտած հասարակ գիրք մը կը թերթատէի, յանկարծ մէկը միւսին ետեւէն ներս մտան տնօրէնն ու գրագէտ-խմբագիր մը: Բարեւեցի, ու ձեռքի թեթեւ սեղմումէ մը վերջ դարձեալ ըսկսայ շարունակել պրպտումներս:

Գրատան տնօրէնը, գիրքերու դէզին տակ հեւացող սեղանին առջեւ, բազկաթոռի մը մէջ ընկողմանած՝ կը խօսի գրագէտ բարեկամին հետ:

— Ցաւալի է սիրելիս, ցաւալի:

— Ի՞նչ բանի համար կը խօսիս:

— Նայէ մէյ մը սա գրատան պատերուն, գիրքերու ծանրութեանը տակ կ'ըսես, հիմայ կը փլին: Եւ նայէ այս դեղին, որ ցորենի որաններու պէս շարուած են: Հապա հոն նե՞րսը: Ալ մի հարցնէր, լեփ լեցուն գիրք, գիրք ամէն տեսակ, ամէն լեզուէ:

— Ետո՞յ:

— Բարեկամիս ըսեմ, այսպիսի լուսաւոր քաղաքի մը մտաւորական թաղին մէջ, այս տօնին շաբթուն մէկ հատ գիրք չծախեցի: Նոյնիսկ մատիտ մը եւ, ոչ ալ թերթ մը թուղթ: Բայց հակառակ այս անյաջողութեան, տանտէրը իր վարձքը առաւ, լոյսը իր բաժինը, ջուրն ու կազը նոյնպէս, տուր ու տուր առանց սանթիմ մը շահելու: Ահ, շատ տխուր է կացութիւնը, սիրելիս, շատ տխուր: Եթէ այսպէս շարունակուի՛...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ, եթէ այսպէս շարունակուի թէ գործը պիտի տուժէ եւ թէ հայ միտքը: Ու վայ այն ազգին որ ոչ հասուն միտք ունի եւ ոչ ալ կատարեալ...

Տնօրէնը դեռ խօսքը չըմնցուցած, յանկարծ գրագէտը նստած տեղէն դէպի աջ դառնալով՝ ձախ ոտքը աջին վրայ եւ, լաւ մը աթոռին բազրիքին կռթնած՝ շրթները բացաւ:

— Հապա ե՞ս ինչ ըսեմ սիրելիս, կ'աշխատիմ, կը տքնիմ, լոյս աշխարհ կը բերեմ ամսագիրս որ ցեղին սրտէն կը խօսի, եղածին պէս կը մնայ: Ահա մազերս, արդար ապացոյցն են թափած քրտինքիս: Բացատրելու հարկ չկայ, գիտես թէ ի՛նչ ըսել է գիրք կամ ամսագիր հրատարակել: Երբեմն նիւթեր կան որոնք կը նմանին կուշտ քարի մը: Զայն կը տաշենք, կը յղկենք պէտք եղածին պէս ու կը հրամցնենք մեր հայ յաճախորդին: Սակայն, յաճախորդը քիթը բերանը կը ծռէ, առանց մտածելու թէ՝ իր օգտին համար է, որուն վրայ պիտի հիւսուին մեր վաղուան երազները: Մի հարցնէ՛ր: Շահը մէկ կողմ թողունք, գոնէ ծախքը հանէինք: Գոնէ այդ գործերը որոնց համար կեանք ու հեւք սպառէինք, չդատապարտուէին մութ անկիւններու լռութեանը մէջ, այլ՝ օգտակար ըլլային ազգին, մանաւանդ նոր սերունդին՝ որուն վրայ դրած ենք մեր ամբողջ յոյսը...

Գրատունը որ կատարեալ դասախօսական սրահի մը վերածուած էր, այդ անհաշիւ հատորներու հետ՝ բացի ինձմէ ոչ ոք կար: Ու ես, աչքերս գիրքիս եւ ուշադրութիւնս խմբագրին անոյշ խօսքերուն, կեցած եմ կռնակս գիրքերու պատին տուած: Հիմայ, խմբագիրը աւելի յուզուած, սկսաւ շարունակել.

Այս այսպէս չըլլար: Պէտք չէ թողունք որ բախտը նոր սերունդի ճակատագրին հետ խաղայ: Պէտք չէ ձգենք որ այս ախտը իր աւերը գործէ: Հարկ է ամէն ջանք ի գործ դնել, մեր երիտասարդ հայ տղուն եւ աղջկան հասկցնելու թէ՝ օտարին վէպերէն ու պատկերազարդ թերթերէն աւելի մենք ունինք մեղրի պէս քաղցր պատմութիւններ եւ թերթեր: Պէտք է ըսել, խօսիլ, համոզել: Եթէ այս պոզտաններու վրայ մեծցած երիտասարդութիւնը չի գիտեր այս ողբերգութիւնը, յանցանքը իրը չէ, այլ՝ մերը, հին սերունդին...

Երկու յաճախորդներու նե՛ս մտնելը պատճառ եղաւ, որ զրոյցները ընդհատին: Ու ես արդէն պրպտումներէս յոգնած՝ գիրքը տեղաւորելէ յետոյ, գոհունակութեամբ մը դուրս ելայ հոն սեղանին վրայ բան մը ձգելով:

Բոլորովին անձնատուր, ծանրաբեռնուած մշակի մը պէս կամաց կամաց քալելով հասայ Սէն Միշէլ պողոտան: Մէկ դէպի վեր, մէկ դէպի վար ու մտայ սրճարան մը:

Դուրսը կապոյտ երկինքին վրայ հետզհետէ գորշ վարագոյր մը ծանրացաւ: Մթնեց: Հիմայ, յաւերժական լոյսին տեղ արուեստականն է որ կը տիրապետէ:

Սրճարանին գունաւոր լոյսերը իրենց գեղեցկութեանը հետ, չեմ գիտեր ինչպէս, մէկ մըն ալ տեսնես գլխիրենց թեւերուն վրայ առնելով՝ տարին մեր հայրենի գիւղը, մեր ձէթի ճրագներուն մօտ: Երբ այս երկու լոյսերու բաղդատութիւնը կ'ընէի, յանկարծ քանի մը երիտասարդներ ներս մտան: Մայրենի լեզուի հնչիւնները որ շատ անոյշ կը հասնէին ականջիս, ստիպեցին որ ուշադրութիւնս այն կողմը դարձնեմ:

— Չէ, չէ, այդ մէկ բնաւորութիւնդ չսիրեցի, խօսք առաւ ամէնէն տարէցը, եթէ այդ ալ ձգելու ըլլաս, չիտակը չգտնուելիք տղայ մըն ես:

— Ի՞նչ ընեմ եղբայր, չըլլար, չեմ կրնար հասկցնել:

— Հիմա շիտակ խօսեցար: Հոն է որ արժէքդ ցուցնել պիտի տաս: Հոն է որ կերպով մը պիտի հասկցնես թէ՝ այդ լեզուն մի խօսիր, երբ սորվուած չես: Միթէ չե՞ս գիտեր, որ այդ լեզուն էր քու ամէն սրբութիւններդ անարգողը: Քեզ երկիրէ երկիր թափառեցնողը: Քեզ...

— Այո, շատ լաւ կը հասկնամ, բայց ծնողքը...

— Ծնողքի պէտք չկայ, սիրելիս: Մարդ եթէ ուզէ, ամէն անկարելիութիւն, կարելի կրնայ վերածել: Եթէ ուզէ, եթէ վճռէ: Սեպենք թէ հայրն ու մայրը իրենց այդ ծերութեան օրերուն անհնարին կը գտնեն նոր լեզու սորվելու, բայց ինչո՞ւ զաւակները որ իրենց աչքերը հոս բացեր են, չեն ուզեր խօսիլ այն բարբառով՝ որ իրենցնէ, իրենց սիրտն ու հոգին, կեանքը ամբողջ:

— Իրաւունք ունիս:

— Միայն իրաւունքով չի լմննար: Գործն է որ զայն կատարելութեան պէտք է հասցնէ: Ու այդ գործը մեզ ամէնուս կը պատկանի: Մանաւանդ մենք երիտասարդներս, պարտինք որոշ չափով զարկ տալ մեր մայրենի լեզուին զարգացման որ բանալին է ցեղին գոյութեան եւ պահպանման: Այդպիսիններուն եթէ օրական դէթ մէկ բառ սորվեցնենք, մէկ տարուան մէջ արդէն կրնան թէ արտայայտել եւ թէ արտայայտուիլ...

Այս երիտասարդը, որ կէս ժամ անդադար խօսեցաւ բարեկամին, սեղանէն ետ քաշուելով լաւ մը տեղաւորուեցաւ թիկնաթոռին մէջ եւ, ճակտին վրայ թափած սեւ գանգուր մազերը սկսաւ ձեռքերով ետ տանիլ, սանտրել: Հպարտութեան զուարթ նշոյլ մը կը ցոլար դէմքին վրայ: Իսկ միւսը, պարտուած մէկու մը պէս լո՛ւռ կը մտմտար:

Սրճարանի հեղձուցիչ օդը անտանելի էր: Գիշերը անխռով ճամբորդի մը պէս կը յառաջանար: Ու ես ակամայ, գիրքերս անութիս՝ դուրս ելայ, ճիշդ այն գրատանը պէս հոդ հայ կորիւններու քով ալ բան մը ձգելով:

Գիտէ՞ք ինչ էին անոնք:

— Երկու շառաչուն «ապրիք»ներ Նշան Պէշիկթաշլեանի օրհնութիւնովը շաղուած:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲՈՒՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Ֆրանսական ծերակոյտին արտաքին յանձնաժողովին նախագահ Անրի Պէրանժէ կը գրէ «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ի մէջ.

Սպանիական դժուարութիւններուն կեդրոնական կէտը բուն Սպանիոյ մէջ չէ, այլ Միջերկրականի մէջ: Որովհետեւ այսօրուան Եւրոպան Ափրիկէի եւ Ասիոյ հետ մէկ միութիւն կը կազմէ, ուր բաժինի ո եւ է փոփոխութիւն անպատճառ կը հակազդէ միւս բաժիններուն: Ոչ ոքի համար Միջերկրականը չի կրնար ըլլալ Մեր Ծովը (Mare Nostrum): Ամէնուն համար պէտք է մնայ Ամէնուն Ծովը (Mare Omnium): Արդէն երբ 1935 Սեպտեմբերին հապէշական դէպքերու ընթացքին վէճ ծագեցաւ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ Միջերկրականի ազատ գործածութեան համար, Անգլիա պարտաւորուած տեսաւ ինքզինքը ամուր դաշինքներ կնքել Եուկոսլավիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ: Վերջերս ալ Մոնթրէօյի Խորհրդաժողովին մէջ Ռուսիա յարեցաւ համաձայնութեան, որ կը վերաբերէր Միջերկրականի եւ Սեւ Ծովուն: Այսօր Գերմանիա եւ ուրիշ ժողովուրդներ կը մասնակցին Լոնտոնի Խորհրդաժողովին: Վաղը արդէն անզգալաբար պիտի մասնակցին Միջերկրականի կարգադրութեան, կամայ թէ ակամայ, քանի որ Եւրոպայի ապագայ կարգադրութիւնը եւ կանոնաւորութիւնը ասկից կախում ունի ամէն նկատումով:

Խնդիրը այս պատճառով աւելի կնճռոտ կը դառնայ, որովհետեւ Եւրոպա այսօր աշխարհի վրայ ինք իրեն մէջ ամփոփուած գրութիւն մը չի ներկայացներ, հիմա մանաւանդ քան ասկէ առաջ ո եւ է ժամանակ: Եւրոպական ո եւ է խնդիր բազմաթիւ եւ յոյժ կարեւոր առնչութիւններով միջցամաքային յատկանիշ մը ստացած է, այսինքն բոլոր երկիրները աւելի կամ նուազ կը շահագրգռուին: Ասոր լաւ մըն գիտակից էր 1935 Սեպտեմբերին Սըր Սէմիուըլ Հօր, երբ, իբրեւ Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարը, խօսեցաւ Ազգաժողովին առջեւ: Եւ այս պատճառաւ առաջարկեց հասկացողութեան մը գալ Իտալիոյ հետ Ափրիկէի մէջ, ինչպէս նաեւ միջգաղութային աշխատակցութեան մը՝ Գերմանիոյ հետ: Ասիկա ապագայի լեզուն էր: Եւ ահա կը սատանձնէ զայն Իտըն Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ միախորհուրդ: Այսօր, վերջապէս, անհրաժեշտութիւն է հասկացողութեան մը ցամաքը ելլել՝ փոխանակ համաշխարհային պատերազմի մը մէջ խորտակուելու: Ափրիկէ ժառանգ ինկած երկիր մըն է զոր Եւրոպացիք միասին կրնան ծաղկեցնել, փոխանակ իրարու դէմ ելլելու: Ահա ասոր մէջ է Եւրոպայի ապագային գաղտնիքը: Հռոմ-Պերլին առանցքը եւ Լոնտոն-Փարիզ առանցքը, համաձայնութեան մը պարագային իսկ, չեն կրնար, իրենք միայն առանձինն, անխուսափելի հաւասարակշռութիւնը ստեղծել յաջողակ խաղաղութեան մը ապահովութեան համար: Եւրոպայի մէջ տեւական գործ կարելի չէ առանց Բու-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Յետոյ, երբ Արբակի նայեցաւ, լռութիւնը մեռած էր անոր երեսին վրայ: Տէր Ներսէսը՝ մօրուքը բռնելով «Տէր ողորմեա» կրկնեց երեք անգամ, ու կարգաւ նայեցաւ ամէնուն:

Մթնոլորտին մէջ՝ գունատ եւ հիւանդկախ ձայն մը կը թրթռար:

— «Տէր ողորմեա մը երգէ...»

Ձայնը ծիծաղելի էր: Բայց այնպէս կ'երեւար որ, ուրիշ ըսելիքներ՝ այս քահանային բերնին մէջ կը մնային: Իր լռութիւնը կը փայլէր:

Արբակի աչքերը սկսան շմօրիլ, ու նայելու սկսան խենթ ու խելառ: Զայրոյթը խենթութեան պէս բան մը կ'ըլլայ սանկ վայրկեաններու: Ու Արբակի նման գինովները երբ չեն կրնար խօսիլ, կը դառնան խենթի մը ծաղրանկարը: Որովհետեւ իր շարժումները սկսան շատնալ, ու պէտք չեղած տեղը՝ բարձրացուց ուսերը ու պաղ պաղ կը նայէր, Մարուքէ վարդապետը երկինքին նայեցաւ, ու «ուշ մնացինք» ըսելով, ձեռք ձեռքի մեկնեցան:

Տէր Ներսէսը երբ իր գիւղացիներուն նայեցաւ, լոյսի մը մէջ, անուշ անուշ կը խաղային անոնց աչքերը:

Արեւը իր ծիծերը պարպած ու կարմիր, երկինքին ծայրը հասեր էր: Երթալ թառելու համար իրենց բոյներուն մէջ՝ ուշը մնացած թռչունները կը թռչէին: Գիւղին ետեւէն յանկարծ, չոր ու միօրինակ կանչը լսուեցաւ արագիլի մը: Աճապարող բան մը կար ձայնին մէջ, ու լաւծ տանը, կարծես բանի մը կը սպասէր մէկը:

Մարուքէ վարդապետ ու տիրացու Արբակ, գիւղէն հեռացած էին արդէն, լռութիւն մը կար իրենց մէջ: Իրար չըրնող քանի մը բառեր, ատեն ատեն կը խանգարէին այս լռութիւնը, ու երբ կը նայէին իրարու, չէին համարձակեր երկար խօսիլ: Իրենց աչքերը կը նեղուէին իրարու լոյսէ:

Ու կը քալէին:

Իրիկուան ստուերներուն մէջ, իրենց չուրջը հալած էին տուները, ու իրենք, մշուշի մը էջէն՝ կը մտնէին ուրիշ մշուշի մը մէջ:

Ամէն դի էր այս մշուշը:

Շուն մը հաչեց հեռուէն, ուրիշ մըն ալ անոր հետեւեցաւ որովհետեւ, երկուքն ալ նայեցան իրարու, ու վարդապետը— «տեսա՞ր տղոցը քով եկող շուները, ըսաւ, երկուքն ալ կը նայէին խելօքիկ խելօքիկ:» Արբակ թօթուեց ուսերը, ու առանց պատասխանելու, ձայնը միայն թրթռացուց կոկորդին մէջ:

Տխուր էր իր բարեկամը: Լոյս մը ծագեցաւ վարդապետին սրտին մէջ: Անոր հեղինակած երգը երգեց, ուժտուաւ կոկորդին, ձայնը թրթռացուց կրցածին չափ: Տիրացու Արբակ ընկերացաւ վարդապետին, ու երկուքին ձայները իրարու խառնուած, նորէն իրենց աչքերը վառեցան, ու առտուան պէս՝ զգացին՝ գինիի սեղանին յուզումը:

Երկու ուրախ գինովներ էին հիմակ: Իրենց քայլերը քիչ մը արագցուցին:

Անուշ բան էր, վերը, երկինքին զուարթութիւնը: Պայծառ մթութիւն մը: Արբակ պարելու փափաք մը ըզգաց: Շարական մը երգեցին, բայց չկրցան մինչեւ վերջը պահել անոր անուշութիւնը, ու երգելու տեղ՝ սկսան պոռալ, յետոյ խնդացին:

Երկինքը կը բացուէր միշտ, ու աստղերը իրենց ճերմակութեամբ կ'երեւային:

Նուագի մը ձայնը լսուեցաւ: Գիւղացիները խմբուած՝ կը պարէին քիչ մը հեռուն: Նուագածուն, հազիւ տասնըհինգը լեցուցած պատանի մը, կը քսէր ջութակին ճղոտը, ու աչքերը լարած, երգին իր եղանակը տալ կը ջանար, ու կը քսէր, քսէր ճղոտը...

Արբակ երեկոյթի մը մէջ ծանօթացած էր այն տղուն հետ: Կը ճանչնար: Օր մըն ալ մէկտեղ, պարած էին դէմ դիմաց:

Նուագը երբ լռեց, ամէնը մէկանց ծափահարեցին:

Ծափերը դադրած էին, բայց Արբակ կը ծափահարէր, կը ցնցէր գլուխը: Աչքերը բացուած էին որովհետեւ խոշոր խոշոր, իր երեսը՝ առած էր տարօրինակ արտայայտութիւն մը:

Տիրացու Արբակ պարեց:

Ջութակը կը խժար, կը դողար անհնարին ճիգերով, պարը արագութիւն առնել սկսաւ: Նուագին հետ երբ դադրեցաւ պարը, տիրացու Արբակ խելացնոր ձայնով մը պոռաց «կեցցէ, կեցցէ» ու ծափահարեց:

Հակառակ իր գինովութեան, Մարուքէ վարդապետ կը բռնէր ինքզինքը, ու երբեմն ակռաները կը սեղմէր, կը հաւաքէր իր ուժերը, որպէսզի խենթութիւն չընէ: Բայց իր ժպիտները ու խնդուքը չէր կրնար զսպել, ու կը խնդար՝ Արբակի նայելով: Տըժգոյն ու մարած բան մը կ'երեւար այս պահուն իր վրայ:

Երբ վանքին մօտեցան, կանգ առին յանկարծ, ու ինչպէս կ'ընեն գողերը՝ նայեցան, յետոյ իրենց աչքերը վանքի պարիսպներուն վրայ, դառն ծիծաղով մը՝ «հը... հող է...» ըսաւ Մարուքէ վարդապետը: Անունը չտուաւ: Մէկուն կ'ակնարկէր: Ու ծամծմեցրածները բոլոր գինովներուն պէս, ու դողացուց կոկորդին մէջ ձայնը: Շունչը կը գալարէր բոցի խառնուած մուխի նման:

Վերը, աստղերը, կանթեղներու պէս՝ ձէթը նոր լեցուած, կը փայլէին շուշանի ճերմակութեամբ:

×

Երբ ներս մտան իր սենեակէն, Մարուքէ վարդապետը բարձրաձայն խնդաց, ու թուլցած, կզակը կպցուց կուրծքին, ու մրմնջեց,— «Աստուած իմ, Աստուած իմ...» երբ գինով էր, ամէն հեղ, կը հառաչէր ու կը խնդար այսպէս: Ու բռնելով իր ընկերոջը օձիքէն, պոռաց ու ցնցեց ուժով ուժո, ու աւելցուց.— «Այս տեղ, ըսելու կարգը իմս է»:

— «Լեզուդ պապնեմ վարդապետ» ... պատասխանեց Արբակ, ու երբ օձիքը ազատեց, սենեակին խորը՝ գնաց ինկաւ վարդապետին անկողնին վրայ:

Սենեակը նեղ կուգար: Մարուքէ վարդապետը աչքերը պտտցուց չորս պատերուն վրայ, յետոյ նստաւ բաց պատուհանին առջեւ:

Հեռուն, մութին խորերը, կառքի մը ձայնը՝ կ'երկննար հեծեծանքի պէս: Յետոյ լռութիւն: Բայց գիծերու պէս լուսախիփիկ, թռչունի մը ճիւճիւը յանկարծ կը խառնուէր լռութեան, ու կը բարախէր գիշերը:

Վանքին խորերէն, երգի մը ձայնը կը լսուի երբեմն: Երբեմն ալ ծիծաղ մը, աստիճան աստիճան կը բարձրանայ, ու բարձրաձայն խօսակցութիւնը ուրիշ վանականներու՝ վէտվէտում մը կուտար մութին: Աստղերէն բան մը կը թափէր գիշերուան խորը: Վանքը, ճերմկցող աստղերուն տակ, երազի մը կը փաթթուէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(25) (Շար.)

ըոյ, Լեհաստանի եւ Պալքանեան խմ-բակի պետութիւններուն։

Ի՞նչպէս պէտք է նախատեսել եւրո-պական այս նոր դաշինքը։ Անշուշտ բոլորովին տարբեր քան ինչ որ եղաւ Լոքարնոյի կամ Ծովեզրեայ դաշինքը։ Անոնք կայաններ էին միայն, ուրկէց պէտք է անցնիլ, եւ որոնք հիմա մեր ետեւը կը մնան։ Եւրոպական հորիզո-նին վրայ աւելի մեծ բան մը բարձրա-ցած է հիմա։ Դիւանագիտօրէն կա-ցութեան լուծումը անոր մէջ կը կա-յանայ, որ նախ եւ առաջ հաւկացո-ղութեան մթնոլորտ մը ստեղծուի «զանգուածավարական» անուանեալ եւ «ժողովրդավարական» անուանեալ պետութիւններուն միջեւ, եւ այնուհե-տեւ, խաղոյն նոյն մթնոլորտը տա-նիլ միւս եւրոպական ազգերուն։ Այս լուծումը ինչո՞ւ համար մեր ատեն-ւան դիւանագէտներուն կարողութե-նէն վեր պիտի ըլլայ եղեր։ Ինչո՞ւ համար անոնց մէջ Թայրանի, Մէթէր-նիխի եւ Տիզրայէլիի չափ համարժէք թանագնացներ պիտի չգտնուէին եղեր։ Ինչու համար ներկայ սերունդը նը-ւազ ընդունակ պիտի ըլլայ կարգ կա-նոն ստեղծելու Եւրոպայի մէջ, ինչ-պէս, զոր օրինակ, Օսնապրիւքի, Վիէննայի եւ Պերլինի համաժողով-ներն ու հաշտութեան կնքիչները։ Գէ՞տք է միթէ, որ բաւականութեան խօսքը քալելէ առաջ, անպատճառ թնդանօթները, թունաւոր կազերը եւ այերանաւերը, այսինքն՝ երկաթը, կրակը եւ արիւնը խօսին։

Ես չեմ հաւատար ասոր, մանա-ւանդ որ վերջին փորձառութիւնները ցոյց տուին, որ գրեթէ անկարելի է վճռական արդիւնքի մը հասնիլ, որ-քան որ պատերազմական պատրաս-տութիւնները զարհուրելի ըլլան։ Ա-նօգուտ է քսան միլիոն մարդիկ իրա-րու դէմ ճակատեցնել, որպէսզի ասկէ ետքը հաւկացողութեան գան երեք հարիւր միլիոն մարդիկ։ Աւելի լաւ է թնդանօթներուն տեղ ուղեղները աշ-խատցնել։ Վերջապէս չէ՞ եկած միթէ ժամանակը, բոլոր եւրոպական պե-տութիւններէն համաժողով մը գու-մարել, որ կարգի դնէ Հռենոսի, Դա-նուբի եւ Միջերկրականի երերուն խնդիրը, Եւրոպայի բարօրութիւնը վերահաստատէ եւ Հին Աշխարհին վե-րադարձնէ առաջնորդող դերը։

ԱՐԻՍ ՖԷՍՃԵԱՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 24 հոկտեմբեր.— Այս առաւօտ իր մահկանացուն կնքեց Պ. Արիս Ֆէսճեան 70 տարեկան հասակին մէջ։ Քանի մը տարիէ ի վեր կը տա-ռապէր սրտի հիւանդութենէ։

Հանգուցեալը յարգուած անձնաւո-րութիւն մըն էր Ռումանահայ գաղու-թին մէջ ուր վերջին տարիներուն ազգ-ային ազգային պաշտօններ վարած է, արտասահմանի ու մանաւանդ Պոլ-սոյ հայութիւնն ալ զինքը շատ լաւ կը ճանչնան, քանի որ երկար տարի-ներ պատրիարքարանի Ա. գործակա-տարը եղած է Օրմանեան պատրիարքի օրով։ «Արիս էֆէնտի» ինչպէս դեռ մինչեւ հիմա ալ ակնածանքով կ՚ար-տասանէն իր անունը, իր Պոլսոյ բա-րեկամները ականատես վկան եղած են այդ փոթորկալից օրերու դէպքերուն։ Որքան հաճոյքով կը պատմէր իր յու-շերը եւ մենք լարուած մտիկ կ՚ը-նէինք։

Ան ծանօթ էր Պոլրէշահայ հա-մեստ դասակարգին ցաւերուն ու իր կարելին կ՚ընէր անոնց վիճակը բար-ւոքելու համար։ Գիտէր արուեստը՝ հարուստէն առնելու եւ աղքատին տա-լու։ Ոչ ոք զինքը չէր կրնար մերժել։ Իր արտաքինն անգամ յարգանք կ՚ազ-դէր։ Պոլսեցիները լաւ յիշեն են-սեւ հագուստներով, պաւանաւոր ձեռ-քը, կարմիր ֆէսը գլխուն, պզտիկ եւ ղեղին մօրուքով այս երիտասարդը քանիցս իր դիւանագիտական նրբու-թեամբ հարթած էր ամենաշփոթ միջադէ-պեր եւ այնքան Հայեր ազատած։

Պ. Ֆէսճեան իր յուշերը գրի առած է եւ մենք վստահ ենք որ իր զաւակ-ները յանձն պիտի առնեն հրապարակ հանելու։ Անոնց պիտի պարզեն, մա-նաւանդ, Օրմանեանի փոթորկալից շրջանը, որու մասին այնքան հակընդ-դէմ բաներ գրուեցան։

*** Արիս Ֆէսճեան ծնած է 1867ին, իր ուսումը ստացած է Պոլիս՝ Պէր-պէրեան վարժարանը ուր պահ մը ու-սուցչութիւն ալ բրած է։ Վարժարանի կեանքը սակայն շատ սահմանափակ էր անոր համար ու ահա ինքզինք կը նետէ դիւանագիտական ասպարէզ վա-րելով Եւրոպայի զանազան քաղաքնե-րու մէջ եւ մասնաւորապէս Պրայլայի մէջ փոխ հիւպատոսի պաշտօն։ 1900ին Օրմանեան պատրիարքը իր շուրջը հաւաքեց երիտասարդ տարրեր, այդ օրերն էր որ հրաւիրեց նաեւ երիտա-սարդ Պ. Արիս Ֆէսճեանը ստանձնել պատրիարքարանի առաջին գործակա-տարի պաշտօնը։ Մինչեւ 1908 Թուա-կանը այդ պաշտօնին մէջ Պ. Ֆէսճեան կարեւոր ծառայութիւններ մատոյց, 1908ին երբ Օրմանեան հրաժարեցաւ, ծանօթ պարագաներու տակ, Պ. Ֆէս-ճեան եւս քաշուեցաւ իր պաշտօնէն եւ դարձեալ մտաւ դիւանագիտական ասպարէզ, վարելով հիւպատոսական պաշտօններ Սերպիոյ եւ Ցունաստանի զանազան քաղաքներուն մէջ։

Պատերազմի շրջանին մնացած է Ա-թէնք, իր պաշտօնի գլուխը երբ Թր-քական շահերը Աթէնքի մէջ յանձնած էին Հոլանտայի։ Զինադադարի ըն-թացքին նուիրուեցաւ հայկական շա-հերու եւ այդ առթիւ ուշագրաւ ծա-ռայութիւններ մատոյց։

Թուրքերը չհօյլատրեցին որ ան Պո-լիս վերադառնայ ու իր ունեցած բո-լոր կալուածները գրաւեցին։ Ֆէս-ճեան ստիպուեցաւ անցնիլ Պրայլա ու ապահովագրական ընկերութեան մը տնօրէնի պաշտօնը վարեց։ Այս գործով զբաղեցաւ մինչեւ իր մահը։

Ռումանիոյ մէջ իր ազգային գոր-ծունէութիւնը եղաւ բեղնաւոր։

Իր մահով Ռումանահայ միութիւնը կը կորսնցնէ իր անխոնջ նախագահը եւ Նանսէնեան Հայերը՝ իրենց պաշտ-պանը։ Երկու տարի առաջ ընտրուե-ցաւ «Արձագ» դրամատան վարչական խորհուրդի նախագահ եւ այդ պաշ-տօնը վարեց այնքան ձեռնհասօրէն մինչեւ իր մահը։ Թեմական պատգա-մաւոր էր Կալացի համայնքի կողմէ։

Հանգուցեալը կը մասնակցէր կա-ռավարութեան ներկայացող բոլոր պատգամաւորութեանց եւ իր փոր-ձառութիւնը ու ազդեցութիւնը ի գործ կը դնէր, հայ գաղութին շահե-րը ապահովելու համար։

Մ. ԱՆՑՈՐԴ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՀԷՐ ԿԷՕՊԷԼՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻ»

Թուրքերէն «Թան»ի մէջ Սապիհա Զէքէրիա կը գրէ.—

Նիւրէնպէրկի մէջ բացուած Նացի համագումարին գերման քարոզչու-թեան նախարար Հէր Կէօպէլս ըսած է — «մեր դատը Լեհաստանի, Աւս-տրիոյ, Պուլկարիոյ, Սերպիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ յաջողութիւններ կ՚ու-նենայ»...

Գիտենք թէ ֆաշական հոսանքը յա-ջողութիւններ կ՚ունենայ յիշեալ եր-կիրներուն մէջ։ Բայց, Հէր Կէօպէլս ինչէն կ՚եզրակացնէ թէ ֆաշականու-թիւնը յաջողութիւն կը գտնէ Թուր-քիոյ մէջ։

Այսօր Թուրքիոյ միակ դատն է իր ազգային անկախութեան ու ժողովր-դապետութեան դատը, այս մասին կաս-կած չկայ... Ֆաշ. հոսանքը ոչ կառա-վարական շրջանակներու եւ ոչ ալ ժո-ղովուրդին կողմէ սիրուած ու բարգա-ւաճ է։ Բայց, կան նաեւ ազդակներ, որոնք յանդգնութիւն կուտան քարոզ-չութեան նախարարին՝ այդ խօսքերը ըսելու։

Այսօր, Պոլսոյ ու Անատոլուի մէջ, կան նշաններ, որոնք այդ դատին ծա-ռայող, նոյնիսկ կազմակերպութեամբ աշխատողներ գոյութիւն ունին։ Ֆա-շական պայքար տանող կողիք մը կայ, որ տեւապէս գիրքեր կը հրատարակէ։ Գաղտնի կը թափանցէ երկրորդական կառավարական հաստատութիւններէ ներս, նոյնիսկ մամուլին մէջ տեղ կը գտնէ։ Ֆաշական քարոզչութիւնը գի-ղերէն ներս կը մտնէ՝ «Ֆաշականու-թիւնը կրօնք կը բերէ» դիմակին տակ։ Դահլիճի փոփոխման առթիւ Թրքա-կան դրամի անկումի մասին շրջած զր-րոյցները այդ ակերէն բխած են։ Ըն-ուածին համաձայն՝ օտար երկիրներ ուսանող Թուրք ուսանողներուն 80 առ հարիւրը Գերմանիոյ քաղաքական դպ-րոցներուն մէջ կ՚ուսանին։ Փաղանօ-բէն աշխատող, երիտասարդութիւնն ու ժողովուրդը ապաճանաբար Թու-նաւորելու աշխատող քարոզչութիւնը շարժանկարներու մէջ ալ կը գործէ։ Հէր Կէօպէլս իր ձեռք ունեցած այս փաստերով է որ կ՚ըսէ թէ քարոզչու-թիւնը յաջողութիւններ կ՚ունենայ Թուրքիոյ մէջ։

Մենք գիտենք թէ Թուրք կառավա-րութիւնը ֆաշականութեան կողմնա-կից չէ եւ ժողովրդապետութիւնը այլ եւս տեղաւորուած վարչաձեւ մըն է։ Բայց, Կէօպէլս կը ձգտի փոխել աշ-խարհի բոլոր վարչաձեւերը։ Ան իր մանրէները աշխարհի չորս կողմերը տարածած է։ Եթէ մենք ուս թօթ-վենք՝ ըսելով թէ այդ մանրէները մեր երկրին մէջ դեր չեն կրնար կատարել, վաղը բոլորովին նոր խնդրի մը հետ դէմ առ դէմ պիտի գանք։

Այսօր՝ մեծ պատերազմի մը նախօ-րէն կ՚ապրինք։ Այն պահերուն, երբ ամէն ազգ դժուարութիւններ ունի, եթէ տեսնենք որ անսպասելի պահու մը այդ մանրէները մեզ մեր ներսէն զարնեն, ուշացած պիտի ըլլանք պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առ-նելու տեսակէտէն։ Ըստ իս, Կէօպէլսի խօսքը մեզ բարկացնելէ աւելի մեզ պէտք է արթնութեան մղէ։ Պէտք է քննենք այն ազդակները որոնք Գեր-մանիոյ քարոզչութեան նախարարին քաջութիւն տուած են այդ խօսքերը ըսելու։ Թշնամին յարդին տակէն ջուր կը քալեցնէ ու մեզ յանկարծակի որ-սալու համար փոսին մէջ կը սպասէ։

«Դաշնակցութեան Օր»ը

ՊՌՈՒՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՌԱՏՕ, (Ցպպաղած).— Հոկտ. 17ին բազմութիւն մը հաւաքուած էր Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Ծահպազ» ակում-բի սրահը, լսելու համար Դաշնակցու-թեան խօսքը։

Հանդէսի բացումը կատարուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ա. Դ. Մե-լոնեանց (Մելքոնեան) մանուկը ջանք թափած էր քանի մը ընկերներու եւ տիկիններու սորվեցնելու երգերը եւ ինքն ալ դաշնակով կ՚ընկերանար։ Ընկ. Կ. Տօնէրեան օրուան առթիւ քա-նի մը խօսք ըրաւ եւ առաջարկեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել մեր բիւրաւոր նահատակները, որ ինկան գաղափարի եւ հայրենիքի սիրոյն։ Ճարտարագէտ - ելեկտրագէտ Պ. Վ. Պաղտասարեան յաջողապէս երգեց «Դուն էն գլխէն»ը, «Մի լար կ՚անց-նի»ն եւ ֆրանսերէն երգ մը։ Օր. Ե. Վարդանեան արտասանեց Ա. Ահարոն-եանի «Մասիս»ը, նաեւ «Քրիստա-փոր»ը։ Մ. Ցակոբեան՝ «Ջաւախեանի հոգին», Սիամանթոյի։

«Մուրատ» խումբին կողմէ խօսե-ցաւ ընկ. Ա. Քէնտիրեան, յիշելով զանազան դրուագներ Դաշնակցու-թեան գործունէութեան, մինչեւ Հա-յաստանի հանրապետութիւնը, եւ շեշ-տեց.— «Պատնէշին վրայ պիտի մը-նանք, մինչեւ որ իրականացնենք հայ ժողովուրդի արդար իղձը՝ Միացեալ Անկախ Հայաստանը»։ Ընկերը ծան-րանալով զաղթաշխարհի մեր ներկայ քաոսային վիճակին վրայ, թելադրեց կանխապէս կարծիքները մէկ կողմ ձգել եւ համերաշխօրէն իրագործել Ազգային Միացեալ ճակատը»։ Հան-դէսի պաշտօնական մասը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով։

Ներկաները սկսան բոլորուիլ սե-ղաններու շուրջ։ Այս առթու բաժակ-ներ պարպուեցան Դաշնակցութեան երրորդութեան եւ հաւհաս ուխ-տուածներուն յիշատակին։ Եղգափո-խական եւ ազգային երգերով կը թըն-դար սրահը։ Պ. Ս. Սուքիասեան պարեց «Թամզարա»ն։ Ա. Գ. Մեսումեանց դաշ-նակի վրայ նուագեց եւ երգեց հայկա-կան գեղեցիկ կտորներ։

*** Հ. Յ. Դ. Պրատոյի «Մուրատ» խումբը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Վ. Ահարոնեանի, Հ. Սամուէլի, Լ. Գեւոնեանի եւ Ալ-փօլիի «Ս. Մինասեան» ընթացա-միտքին որոնք զանազան գիրքեր նը-ուիրած են «Բարսեղ - Ծահպազ» գրա-դարանին։

Ջալկարացի

Ի ՊԱՏԻՒ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ

ՎԻԷՆ, 27 հոկտ. (Ցառաջ).— Այսօր տեղի ունեցաւ «Խաժակ» ա-կումբին մէջ Հ. Յ. Դ. Վիէննի կոմի-տէին կազմակերպած, ընկերահամակ-րական խնճոյքը, ի պատիւ, հայ զին-ուորցուներուն։ Ճիշդ ժամը 8.30ին սրահ մտան զինուորցուները, իրենց պարագաներուն հետ։ Վիէննի կոմի-տէի կողմէ խօսք առաւ ընկեր Ց. Մա-թոսեան եւ բարի ճանապարհ մաղ-թեց։ Թելադրեց որ իրենց հայութիւ-նը չմոռնան, ուր որ ալ գտնուին։ Ցե-տոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Խ. Արախչինեան, որ կարգով խօսք տը-ւաւ հայր Տէրմոյեանի, ընկերներ Պ. Մանուկեանի, Ա. Գալուստեանի, Պ. Ա. Կարապետեանի։ Բոլորն ալ ոգեւո-րիչ ճառեր խօսեցան, օգտակար թե-լադրութիւններ ընելով զինուորներուն։ Եղան շատ մը խմբերգներ ու արտա-սանութիւններ։ Օր. Մարի Բենլոյեան, որ Մարսէյլէն եկած էր իր նշանածին ողջերթ մաղթելու համար, քանի մը կտորներ երգեց իր թրթռուն ձայնով։ Զինուորցուներու կողմէ խօսեցաւ ընկ. Մովսէս Կարապետեան, շնորհա-կալութիւն յայտնելով Վիէննի կոմի-տէին եւ բոլոր ներկաներուն եւ խոս-տանալով լաւ կատարել իրենց պար-տականութիւնը։ Երեկոյթը վերջա-ցաւ ժամը 11ին։

Բ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Թալէաթ փաշայի դիակը իր ընկեր-ներուն կողմէ յարգանքով վերցուե-ցաւ եւ դրուեցաւ կառքին մէջ։ Իր սպանութենէն քանի մը վայրկեան ա-ռաջ, Թալէաթ, իր մէկ ընկերին հե-ռաձայնած էր որ հրատարակութեան տրուած իր յուշերէն փորձը հետը բերէ։ Այժմ հոն ներկայ էր նաեւ այդ ընկերը եւ հեկեկալով կուլար դիակին առջեւ։

Դիակը փոխադրուելէ վերջ, բազ-մութիւնն ալ ցրուեցաւ։ Ամէն մարդ այլեւս իր ուզած ձեւով կը մեկնէր գործուած ոճիրը։ Այդ մեկնութեանց նայելով միայն Հայեր չկային խնդ-րին մէջ։ Անոնց ետեւ կը գտնուէին Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ։ Մէ-կը կ՚ըսէր օրինակի համար.

— Թալէաթ փաշայի դէմ կատար-ուած այս մահափորձը Հայերու կող-մէ գործուած մահափորձերուն առա-ջինը չէ։ Դեռ ընդհանուր պատերազ-մին մասնակցած չէինք. 1914ի հոկ-տեմբերին, Պոլսոյ անգլ. դեսպանը, Սըր Լուի Մալէթ օր մը Թալէաթ փա-շայի այցելելով ուղեց հասկնալ Թուր-քիոյ բռնելիք դիրքը ընդհանուր պա-տերազմի պարագային։ Թալէաթ փա-շա բսաւ անոր.— «Մենք Ռուսերու կողմը չենք կրնար ըլլալ»։ Անգլիա-կան դեսպանը իր հրատարակած յու-շերուն մէջ այս մասին կը գրէ։

Այս տեսակցութենէն կարճ օր մը վերջ, Պոլսոյ մէջ, Թալէաթ փաշային դէմ կազմակերպուած մահափորձ մը երեւան հանուեցաւ։ Երեք Հայեր ձեր-բակալուեցան յանցանքի վրայ։ Այդ ոճրագործները իրենց հարցաքննու-թեան միջոցին կարեւոր խոստովանու-թիւններ ըրին։ Նոյն իսկ խոստովանե-ցան թէ լորտ Քիչըներէն եւ Վէնիզէլո-սէն հրահանգներ ստացած են։ Այդ ե-րեք Հայերուն Պոլսոյ պատերազմա-կան ատեանին առջեւ ըրած խոստո-վանութիւնները հաւանական է մինչեւ հիմա արձանագրուած կը մնան տեղա-րականներուն մէջ։

«Նոյն իսկ, այդ օրերուն, «Թանին» ԺԻԵՐԹԸ «Դիւանագիտական կատա-կերգութիւն» խորագրով սկսած էր գրել այդ մահափորձի մասին։ Սա-կայն, գերման կառավարութիւնը, ընդհանուր պատերազմի պարագային Ցունաստանի զոհն չեզոքութիւնը ա-պահովելու նպատակով, միջամտեց եւ արգիլել տուաւ «Դիւանագիտական կատակերգութիւն» հրատարակու-թիւնը։ Միւս կողմէ պէտք չէ մոռնալ որ Ցունաստանի Թագաւորը՝ Կոս-տանդին գերման կայսեր ազգականն էր։

«Հետեւաբար այս տեսակ քաղաքա-կան մահափորձերու ետեւ կարգ մը պետական անձնաւորութեանց ներկա-յութիւնը անհաւանական չէ»։

Այս բացատրութիւնը լսողներէն մէ-կըն ալ, փաշայի Տիւսէլտորֆ ըրած ճամբորդութիւնը յիշելով, ըսաւ.

— Մահափորձին փաշայի Տիւսէլ-տորֆէն վերադարձէն վերջը զոր-ծադրուիլը ուշագրաւ է։ Տիւսէլտոր-ֆի մէջ փաշան անգլիացի պատասխա-նատու անձնաւորութեան մը հետ տե-սակցեցաւ եւ վերադարձէն անմիջա-պէս վերջ սպաննուեցաւ։ Ընդհանուր պատերազմի սկիզբը, Թալէաթ փաշա այն ատենուան անգլիական դեսպա-նին հետ տեսակցեցաւ, հետեւեալ օր Հայեր մահափորձ մը կազմակերպե-ցին։ Այդ երկու դէպքերու իրար նմա-նիլը մտածել կուտայ։

Պերլին գտնուող եւ Թալէաթ փաշան սիրող Թուրքեր խորունկ սուգով եւ ցաւով կամաց կամաց կը քալէին, երբ փաշայի մարմինը փոխադրող ինքնա-շարժը կանգ առաւ։ Ռասիխպէյ ներս մտաւ, իսկ Տօքթ. Պէհաէտտին Շա-քիր եւ ուրիշ երկու ընկերներ մնացին փաշայի դիակին քով։ Քիչ վերջ գոր-ծաւորներ ներս առին դիակը եւ նախ ուղեցին այդ օր ուրիշ մեռնողներու դիակներուն հետ միասին դնել սեն-եակի մը մէջ։ Շատ դժուարութիւննե-րով կարելի եղաւ արտօնութիւն առ-նել փաշայի դիակին առանձին տեղ մը դրուիլը ապահովելու համար։ Փաշան ճանչցող եւ անոր անունը լսող բազ-մաթիւ Արեւելքցիներ եւ օտարներ հետզհետէ կը փութային իրենց վեր-ջին յարգանքը մատուցանելու հա-մար։

Ի վերջոյ փաշայի մարմինը դագա-ղի մը մէջ տեղաւորուեցաւ։

Թաղարկաւորութեան օր որոշուե-ցաւ 20 մարտ։ Դագաղը փոխադրուե-ցաւ հանգուցեալի բնակած տունը, Հարտէնպէրկ փողոցին վրայ։ Բազմա-թիւ մահազդներ դրկուեցան ամէն կողմ։ Սակայն պէտք չկար անոնց։ Որովհետեւ Պերլինի թէ Գերմանիոյ միւս մասերուն մէջ գտնուող բոլոր Ա-րեւելքցիներ եւ ծանօթներ այդ օր ներկայ եղան յուղարկաւորութեան եւ տեղի ունեցաւ փառաշուք թաղում մը։ Դրկուած հազարաւոր ծաղկեպսակ-ներ լեցուցին բնակարանը։ Հանգուց-եալին դագաղը ծաղիկներու մէջ թաղ-ուեցաւ։

Թաղարկաւորութեան թափօրը Հարտէնպէրկ փողոցը ծայրէ ծայր լեցուցած էր։ Կէս ժամ վերջ թափօրը հասաւ Թալէաթ փաշայի թաղուելիք պարտէզը։ Դեսպանատան իմամին կողմէ կրօնական արարողութիւններ կատարուելէ վերջ, խօսուեցան դամ-բանական ճառեր, վեր առնելով փա-շայի բարեմասնութիւնները։

X

Ոճրագործ Թէհլիրեան հինգ օրէ ի վեր բանտ կը դտնուէր եւ կը սպասէր հարցաքննութեան։ Տարօրինակը այն է սակայն որ անոր հարցաքննութիւնը կատարելու համար հայերէն եւ գեր-մաներէն գիտցող մարդ մը չէր գըտ-նուեր։

(36) (Շար.)

ԼՈՒՍԱՋԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Խմբի մնացած անդամներն ալ իրա-րու ետեւէ մօտենալով ծանօթացան Լեւոնի հետ։ Մարօն, անակնկալ յայտնութենէն ամէնէն աւելի ազդը-ւած, երբ ձեռք կուտար Լեւոնին, ժեղմօրէն չչնջաց.

— Խնդրեմ ներեցէք, պարոն Լեւոն։

— Նե՞րել, ի՞նչ բանի համար, օ-րի՛որդ։

Ըսանի թէ այդ բոպէին գետինը ճեղքուէր ու ինք մէջը կորսուէր, մը-տածեց Մարօն։ Ահա վայրենին, որ այնքան խստօրէն հալածած էր. ու յանկարծ ո՞վ լինի այդ վայրենին, ուրիշ ոչ ոք բայց եթէ իր պաշտած հերոսը, Վասպուրականի Լեւոնը։

— Այսպէս խմբով ո՞ւր,— հարցուց Լեւոն,— վատ եղանակ է պտոյտելու համար։

— Կայարան կ՚երթայինք հիւրերը ճամբու դնելու,— պատասխանեց Մի-քայէլը, դէպի Սոնիան եւ անոր ըն-կերները ցուցնելով։

— Ուրեմն արդէն ուշ է,— գլու-խը խոնարհեցնելով ըսաւ Լեւոնը եւ քայլ մը ետ քաշուեցաւ։

— Բայց ո՛չ, խնդրեմ. չէ՞ք ուզեր մինչեւ կայարան ընկերանալ մեզի,— խնդրեց Սոնիան։

Լեւոնին ուրիշ բան չէր մնար եթէ ոչ համաձայնիլ։ Հիմա արդէն արագ կը քալէին՝ ժամանակին կայարան հասնելու համար։ Սոնիան Լեւոնի եւ Կոլիայի մէջտեղէն կը քալէր սաստիկ մտայրատ վիճակի մէջ։ Տարիներ ա-ռաջ բոլորովին անսպասելի կերպով հանդիպած էր Լեւոնին, երբ վերջինս փախստական թագնուած էր Ցակոբի սենեակին մէջ։ Հիմա ալ երբ անոր հանդիպելու մասին չէր ալ մտածեր, ահա յանկարծ դէմ դիմաց կը գտնը-ւէր Լեւոնին հետ։ Դեռ հազիւ կէս ժամ միասին ու նորէն Սոնիան ողջ էութեան մէջ կը զգար բարձրացող փոթորիկը։ Ի՞նչ կը նշանակէին հո-

գեկան խռովքը, իրար խաչաձեւող զգացումները։ Արդեօք գո՞հ էր Լեւո-նի հանդիպելուն, անշուշտ, չէ՞ որ երկրէն կուգար, ընկերներու մօտէն, այնքա՜ն պատմելիք նորութիւններ տեղեկութիւններ երկրի գործերէն, չճանչցած ընկերներէն։ Իսկ յետո՞յ, միթէ՞ միայն այնքան։ Առջի վայրկ-եանի զգացած ջերմ ուրախութիւնը տեղի տուած էր խոր մտմտուքի։ Սո-նիան ինչպէ՞ս կրնար մոռնալ Վանի մէջ ապրած հոգեկան տառապանքը, այդ մարդու պատճառով։ Եթէ միայն Լեւոնը կայուն դիմագիծ մը ունե-նար, անփոփոխ վերաբերմունք մը։ Ահա հիմա ալ քովէն կը քալէ Լեւոնը, կարծես բոլորովին մոռցած թէ ո՛ւր կը գտնուի եւ որո՛ւ հետ։ Համաչափ քալուածքով, չարժական արձան մը, արագօրէն այս պատկերը անցաւ Սոնիայի մտքէն, ինչպէս երբեմն Վանի մէջ, երբ կողք կողքի նստած կը խօսէին Վահէի մասին։ Կարծես արիւնը պիտի սառէր Սոնիայի երակ-ներուն մէջ։ Օ՛, ինչ լաւ որ շուտով կայարան կը հասնին եւ քանի մը վայրկեանէն գնացքը ճամբայ կ՚ելլէ ու ինք կը մոռնայ. պէտք է մոռնայ Լեւոնը, ինչպէս մարդ կ՚աշխատի

մոռնալ գէշ երազ մը։ Բայց ճի՞շդ որ կ՚ուզէր մոռնալ. արդեօք Սոնիան ինքզինք չէ՞ր փորձեր խաբել։

Գնացքը մեկնելու երկու վայրկեան կար երբ խումբը հասաւ կայարան։ Միքայէլը օրիորդ Սիրունեանէնտոմ-սակի դրամը առնելով մօտեցաւ Սոն-իային.

— Առաջի՞ն թէ երկրորդ կարգի տոմսակ...

— Շնորհակալ եմ, ես դեռ ժամա-նակ մը ձեզի հիւր պիտի մնամ,— յայտնեց Սոնիան քիչ մը վարանելով, ու անմիջապէս աւելցուց,— այսօր պիտի չմեկնիմ։

— Ի՞նչ լաւ բան մտածեցիր, որ ես կը խնդրէի,— յայտնապէս ուրախա-ցած Մարօն աջ թեւով գրկեց Սոնիա-յի մէջքը։

— Այո՛, սիրելիս, պիտի մնամ քա-նի մը օր, թերեւս շաբաթ մը, իսկ քու ապրած տան մէջ ազատ սենեակ կա՞յ։

— Անշուշտ, Սոնիա, ճիշդ իմ սեն-եակի կողքին, անկիւնի սիրուն սեն-եակ մը առանձին ընդունարանով։

Կոլիան զարմացած, քիչ մըն ալ ներքնապէս դժգոհ, Սոնիան կը դի-տէր։ Պարզ էր, որ Լեւոնի յանկար-

ծակի երեւումը կերպարանափոխած էր Սոնիան, անոր հանդարտ, անխը-ռով դէմքը զգալապէս անհանդարտ, զարմանալի արտայայտութիւն մը ստացեր էր։ Բայց ինչո՞ւ այդ փոփո-խութիւնը, Կոլիան կը դժուարանար պատասխանել։ Քովընտի նայեցաւ Լեւոնին։ Ամբողջ գլխով բարձր բո-լորէն, սարսափելի այլանդակուած դէմքով, զգեստներն անխնամ ու կար-ծես վրայէն թույօրէն կախուած, բա-րակ վերարկուն հազիւ մինչեւ ծուն-կերը իջած եւ այդ բոլորը ծիծաղելի երեւոյթ մը կուտային անոր։ Կոլիան հոգեկան խաղաղութիւն մը զգաց։ Ներքնապէս խնդաց ինքն իր վրայ, ինչո՞ւ այդքան խանդոտ լինել, երբ իսկապէս խանդոտելու ո՛չ մէկ պատ-ճառ կար մէջտեղ։ Սոնիան եւ Լեւոնը հին գործակից ընկերներ էին, ու բը-նական էր որ պատահական քանի մը վայրկեաններու հանդիպումով չգո-հանային։ Անշուշտ Սոնիան չէր կըր-նար ձգել ու հեռանալ, երբ հազիւ երկու խօսք փոխանակած էր հին ըն-կերոջը հետ։ Բայց, ինչո՞ւ այդ Լե-ւոնը ծիծաղելի լինելու աստիճան եր-կար հասակով, սառոյցէ շինուած մարդ մը, սփինքսի նման լուռ կը մը-

նար, կարծես չէր տեսներ, չէր լսեր, չէր զգար։ Արդեօք բո՞ւթ մարդ մըն է, թէ մեծամտութենէ բռնուած, հե-ռուն կը խաղայ, մտածեց Կոլիան, ա-ռանց որոշ եզրակացութեան մը գա-լու։

Օրիորդ Սիրունեանը եւ ընկերները ճամբելէ վերջ, մինչեւ Բլէն Բալէ հրապարակը քալեցին։ Հոն Մարոյի հետ Սոնիան ու Կոլիան զատուեցան Ռիւ տէ Ֆիլոզոֆի կողմը չեղելով, ուր կ՚ապրէր Մարօն։ Բաժնուելու պահուն Սոնիան Լեւոնին ձեռք տալով ըսաւ.

— Պարոն Լեւոն, խնդրեմ այս երե-կոյ հանդիպինք։

Լեւոնն ու Միքայէլը շարունակե-ցին ճամբան։ Երբ տուն հասան, Լե-ւոնը իր սենեակը քաշուեցաւ։

— Ցոգնած եմ ու գլխու սաստիկ ցաւ ունիմ. քիչ պիտի հանգստանամ։

Անկողնին վրայ երկննալով, թեւե-րը գլխատակ բրած, Լեւոնը երկար երկար մնաց միեւնոյն դիրքին մէջ, աչքերը յառած առաստաղին։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

տարարութիւնը պղատոնական հանգամանք պիտի ունենայ ներկայ պարագաներուն մէջ. բայց Հիթլէր մեծ կարեւորութիւն կուտայ անոր, մանաւանդ որ Մուսոլինին ալ պիտի ճանչցի իրեն։ Հիթլէրի կարծիքով, որքան չատ խօսուի Գերմանիոյ գաղթային իրաւունքներուն վրայ, յուզելով հանրային կարծիքը՝ Գերմանիոյ հանդէպ գործուած անարդարութեան մասին, այնքան շուտ Անգլիա եւ Գերմանիա քայլ մը պիտի առնեն հարցը լուծելու համար ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ նոր սակերուն գործադրութիւնը սկսաւ նոյեմբեր 1ին։ Ինչպէս գրած ենք ժամանակին, նոր գինն է 200 ֆրանք, իսկ տեւողութիւնը՝ երեք տարի։ Այն օտարականները որ ֆրանսացի զաւակներ ունին, ինչպէս եւ վարձու աշխատաւորները, ուսանողները, գրագէտները եւ գիտնականները պիտի վճարեն 50 ֆրանք։ Այս տուրքէն ազատ են այն օտարականները որ պատերազմի ժամանակ ծառայած են ֆրանսական բանակին մէջ, ինչպէս եւ օտար լեգէոնի կամաւորները, եւ անոնք որ գինուորութեան կանչուած են համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Հռոմ երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ։

ՊՐԻՒՍԷԼ - ՔԱԼԷ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ վայրաչարժը եւ առաջին վակոնը գիծէն դուրս ելան երկուշաբթի օր։ Մեքենավարը եւ հնոցպանը ածխացան։ Ուղեւորներէն կորուստ չկայ ։

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ կը մղուին Շանկայի շուրջը։ Վճռական ճակատամարտի մը բռնուած են երկու կողմերը։ Կ՚ըսուի թէ Գերմանիա պիտի բարեխօսէ, պատերազմը վերջացնելու համար ։

ՄԱՐՈՔԻ դէպքերուն առթիւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Զօր. Նօկէս յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, ազդարարեց.— «Անողորմ պիտի ըլլամ բոլոր խռովարարներուն հանդէպ։ Ես կը վայելեմ միաձայն աջակցութիւնը Ֆրանսայի բոլոր կուսակցութեանց որոնք ըմբռնած են վտանգը»։

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Եգիպտոսի մէջ։ Իրաւագիտական համալսարանի ուսանողները խուժելով դրականութեան համալսարանը, ջարդուփշուր ըրին կարասիները։ Ցետոյ մտան կոյր վերատեսուչին՝ Թահա պէյ Հիւսէյինի գրասենեակը եւ աղաղակեցին.— Թահա Հիւսէյինի գլուխը կը պահանջենք»։ Կառավարութիւնը որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Պաղեստինի մէջ ծանր ողողումներ պատահեցան, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու։ Գիւղ մը քշուեցաւ հեղեղէն եւ եօթը հոգիներ խեղդուեցան։ Ցիսուն ընտանիքներ անպատսպար կը մնան ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տօրումեան ընտանիքը եւ ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ՏՕՐՈՒՄԵԱՆԻ

(ՔԷՕԹԱՀԵԱՑԻ)

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 28 հոկտեմբեր 1937, իր բնակարանին մէջ, 2, Rue Philippe de Girard: Մարսէյլ։ 79 տարեկան հասակին ։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին կողմէ, այսօր, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Սինէմա Վիքթոր-Հիւկոյի մէջ. Ալֆորվիլ։

ՍԻՆԷ ԱԷԹՕ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ։ Մուտք 3 ֆրանք

Ծանօթ.— Պ. Ժագ Տէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է փարվզ. սինըմային վրայ պիտի ծախէ հայերէն եւ արեւելեան տիսքեր։

Ընտանեկան հիւրանոց

փայլակ Սանասար Նիս, իր տան մէջ կ՚ընդունի փափկակազմ. օդափոխութեան պէտք ունեցող մանչ տղաներ մինչեւ 14 տարեկան։ Քաղաքէ դուրս բացօդեայ միջավայր, արեւ, ընտանեկան խնամք, ի պահանջել հարկին ֆրանսերէն, հայերէն ուսուցում։ Դիւրամատչելի պայմաններ։

գրել՝ Sanassar. Villa Marie-Vahak· Vallon Obseur. Nice

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51 Rue Mr. le Prince, Paris(6), hèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական ազն՝ տաք աղանդերներով։ Հայկական նուագ ամէն երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար չատ համեստ գիներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 5 նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ՚իթալի սրճարանին վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ.

Դուալա

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Քրիստափոր», «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու բոլոր ընկերները 4 նոյ. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը, անյետաձգելի օրակարգ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ "ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանեէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

Կը նուագէ Թաղիստ Գարեգին։ Երգ եւ արտասանութիւն։

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իմ, աներձագիս եւ մեր ընտանիքներու բոլոր անդամներու կողմէ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները եւ երախտագիտական զգացումները կը յայտնենք բոլոր այն կազմակերպութեանց եւ անհատներու որոնք իրենց եղբայրական աջակցութիւնը ընծայեցին մեզ, մեր տան եւ արհեստանոցին հրկիզման առթիւ՝ փրկելով մեզ յուսահատ կացութենէ, որուն ենթարկուած էինք՝

Կղեմէս Բարսեղեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հայրենակից Մկրտիչ Գինոսեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, իմ խորին վշտակցութիւններս կը յայտնեմ իր այրի տիկնոջ Ովսաննայ Գինոսեանի, իր վշտակիր ծնողքին եւ բոլոր մօտաւոր թէ հեռաւոր ազգականներուն եւ պարագաներուն։

Գալուստ Արիսակէսեան

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մաքքրնօյի ալիճների դասեր ։

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Rouleի վրայ) Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS: ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի Վարչութեան մօտ, իր վերջին տարեկան վիճակախաղէն չի պահանջուած կը մնան տակաւին — 157, 54, 29, 51, 333, 640, 227, 337, 714, 396, 126, 35, 249 թիւերուն շահած իրերը։ Կը խնդրուի շահողներէն ներկայանալ Տիկին Գազանճեանի, 63 Fb· Poissonnière, մինչեւ նոյ. 5, այս թուականէն յետոյ իրերը կը դառնան վարչութեան սեփականութիւն։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը ղրկենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար դեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ։

Դիմել գործարանի հասցէով՝ 5. Traverse de la Plâtriere, St· Julien, Marseille:

ԾԱԽՈՒ Է

Թրիքոյի մեքենայ մը «ժօրժ 10» մէկ մեթր լայնութեամբ, զուիցերիական ցիւպէյեէ վաճառանիշով։ Դիմել՝ Պ. Ցակոբ Տէր Թումայեանի 7/ Aveeue des Bas Meudon: Issy-les Moulineaux, հեռաձայն Michelet 20—60:

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր։ Ունի լաւ յաճախորդներ։ Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով։ Դիմել՝ Tailleur Keusseian·33 Ave· de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 230—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մէկ տակապորձ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջամսեայ բաժանորդագրուի ցառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բքթուսնաժ։

Բաց է կիրակի մինչեւ նէսօր։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց չէինք հասկանում, որ կառավարութեան պաշտօնեաները իրանք այդ բարբարոսներին գրգռում էին Հայերի դէմ, քրիստոնեայ տարրը ոչնչացնելու համար։ Ինչո՞ւ, կը հարցնէք ինձ ։

— Թուրքիան շատ լաւ է հասկացել, եթէ նա մի օր կը զրկուի իր եւրոպական եւ ասիական նահանգներից, — այդ կորստի պատճառը լինելու են տեղային քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնները։ Նա հասկացել է, որ քրիստոնեայ հպատակների գոյութիւնը իր պետութեան մէջ ամէն անգամ պէտք է առիթ տայ քրիստոնեայ թագաւորներին միջամտելու Թիւրքիայի գործերի մէջ եւ բարձրացնել մի նոր արեւելեան հարց։ Իր նահանգները չը կորցնելու համար, քրիստոնեայ թագաւորների միջամտութիւնից ազատելու համար, Թուրքը ստիպուած է ոչնչացնել քրիստոնեաներին։ — Քրիստոնեաների պատճառով նա իր եւրոպական նահանգներից շատերը կորցրեց եւ մնացածը կորցնելու վրայ է։ Իսկ ասիական երկիրներից իր ամբողջութիւնը պահպանել է միայն Փոքր Ասիան։ Այս տեղ գլխաւոր քրիստոնեայ ազգութիւնը, որ սպառնում է պետութեան այդ մասին անջատմանը — են Հայերը։ Ուրեմն եւրոպական ազդեցութիւնների ձայնը կտրելու համար, պէտք է ցոյց տալ նրանց, որ Հայաստանում Հայ չը կայ։ Այդ սպանութեան գործի մէջ Թուրքիան ընտրել է ամենայարմար դահիճներ՝ Քրդերին եւ Չէրքէզներին։

— Եթէ հաւաքելու լինենք վերջին 20 — 30 — 50 տարիներու ընթացքում կատարուած փաստերը, կը համոզուենք, որ այդ բոլորը ճշմարիտ է։ Կը համոզուենք որ Հայերի վերաբերութեամբ գործուած հարստահարութիւնները, մի խօսքով բոլոր բարբարոսութիւնները պատահական երեւոյթներ չեն։ — Կը համոզուենք, որ այդ բոլորի մէջ թաքնուած է մի նախապէս մտածուած, կարգադրուած հիմք եւ նպատակ, որ ծառայում են հայկական տարրը հետզհետէ սկարացնելու, սպառելու եւ վերջապէս ոչնչացնելու համար։ Ես կը յիշեմ մի քանի փաստեր միայն։ Հայերին անձնապաշտպանութեան բոլոր հնարներից զրկելու համար, խլեցին նրանց ձեռքից զէնքը, կալեցին, կաշկանդեցին նրանց ձեռքերը, իսկ Հայերի թշնամիների ձեռքում զէնք տուեցին։ Ցետոյ տեսան, որ այդ բաւական չէ Հայերին սկարացնելու համար, տեսան, որ այդ տարրը, որպէս մի աշխատասէր եւ անտեսագէտ ժողովուրդ, կարողանում է մրցել իր հակառակորդների հետ, կարողանում է իր գոյութիւնը պահպանել իր նիւթական զօրութեամբ՝ — իր հարստութիւնով։ Ուրեմն պէտք է ամէն հնարք գործ դնել, որ նա աղքատանայ, ուրեմն պէտք է տնտեսապէս մահացնել նրան։ Հարկերը ծանրցրին, շրջաբերութեան մէջ եղած արժեթղթերը ոչնչացրին (առանց նախապէս յայտարարելու ժողովրդին), մի խօսքով, զանազան տեսակ ֆինանսական խարդախութիւններ գործ դրեցին, որպէս զի ժողովրդի ձեռքում գտնուած դրամը իր արժէքը կորցնի եւ հարկերը վճարելու անկարող լինի, — որպէսզի առիթ ունենան նրա տնտեսութեան ամենաանհրաժեշտ պարագայքը հարկերի փոխարէն վճարել տալու, նրան երկրագործութեան աշխատութիւններից զրկելու համար։ Այդ միջոցները դարձեալ չը կարողացան լրացնել Թուրքիայի նպատակը։ Ժողովուրդը տոկունէր. եթէ իր հայրենի երկրում վաստակ չէր գտնում, պանդխտանում էր դէպի օտար աշխարհ, այնտեղ փող էր վաստակում, եւ բերում լցնում էր գանձարանը։ Ուրեմն ի՞նչ պէտք էր անել։ Թուրքիան մտածեց միանգամից ցամաքցնել հայ ժողովրդի ապրուստի աղբիւրները. Նա հնարեց իր կալուածական ամենախորամանկ օրէնքները, եւ Հայերը զրկուեցան կալուածատիրութեան իրաւունքից։ Հայերի ձեռքում գտնուած հողերը անցան Քիւրտ դէրէբէյների, Չէրքէզների, Մուփթիների, դադիների եւ զանազան վայրենի էշիրաթների ձեռքը։ — Դրանք տէր դարձան, իսկ Հայը, աշխատաւոր եւ արդիւնաբերող Հայը, դարձաւ այդ բարբարոսների հողերը մշակող ստրուկը եւ ճորտը։ Հայաստանում Հայերի եւ մահմէտականների մէջ եղած այժմեան անթիւ եւ անհամար կալուածական վէճերը ու դատերը կամ մնում են կառավարութեան կողմից առանց ուշադրութեան, կամ եթէ վճռում են, վճիռը կայանում է անպատճառ յօգուտ մահմէտականին։ Հազարաւոր օրինակներ կան այդ մասին։ Եւ այդ վճիռների մէկի քննութիւնը բաւական է ապացուցանելու համար, թէ կառավարութիւնը չէ ցանկանում է որ նա զրկուի իր պաշտօնէի ժառանգութիւնից, որպէսզի դրանով կարողանայ աւելի սաստկացնել Հայերի աղքատութիւնը, եւ Հայաստանը դատարկելով Հայերից, նրանց տեղը լցնեն Քրդերով եւ Չէրքէզներով ։

— Այժմ տեսնո՞ւմ էք, շարունակեց Պ. Դուդուկչեանը, — որ այդ բոլոր չարագործութիւնների մէջ մի ներքին կապ կայ, մի գաղտնի եւ դժոխային նպատակ կայ։ Ես աւելորդ եմ համարում խօսել մասնաւոր երեւոյթների վրայ, եւ ցոյց տալ, որ տեղական իշխանութեան պաշտօնեաները շատ անգամ աշխատել են արհեստական կերպով սով պատճառել հայաբնակ գաւառներում, որպէսզի Քրդերի եւ Չէրքէզների սրից ազատ մնացած Հայերին կոտորեն քաղցածութիւնով։ Դա հրէշաւոր մի սպանութիւն է, որի ընդունակ է անգութ, անողորմ Թուրքը միայն։ Մաշել ժողովուրդը աղքատութիւնով, տնտեսապէս անանկացնել նրան, զրկել ապրուստի բոլոր միջոցներից, — ահա գլխաւոր զէնքերը, որոնցմով Թուրքը աշխատում է այժմ ոչնչացնել հայ տարրը։ Նա գիտէ, որ սուրիչ զէնքով դժուար է մահացնել մի ժողովուրդ, որի զօրութիւնը կայանում է իր աշխատասիրութեան եւ նիւթական կարողութեան մէջ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 4 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3568 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐ ԿԸ ՅԱՐԴԱՐՈՒԻՆ

Քանի կ՚աճին միջազգային ժողովներն ու հանդիպումները, դիւանագիտական տեսակցութիւններն ու զրոյցները, այնքան կը մթագնի քաղաքական հորիզոնը :

Ամպերու կոյտ մըն ալ կը դիզեն ճառերը, պաշտօնական բեմերէն մինչեւ ժողովրդային ամպիոնները :

Թերեւս երբեք այսքան ճառ խօսուած չէր ոչ պատերազմէն առաջ, ոչ ալ զինադադարի ընթացքին։ Եւ այսօրուան վարիչները աւելի բաց կը խօսին, քան երէկ, երբ ընդհանրապէս թագաւորներ եւ կայսրեր էին որ տուն կուտային օրուան քաղաքականութեան, չքեղաշուք պատգամներով :

Ժողովներուն եւ ճառերուն հետ զուգընթաց, շատ աւելի սրընթաց, յառաջ կը տարուի զինարշաւը, բոլոր ճակատներուն վրայ: Ամէնէն անճար պետութիւնն ալ կը ջանայ «ինքնիրեն բաւել»: Կարելի եղածին չափ քիչ բան գնել դուրսէն, կարօտ չմնալ օտարին, իր իսկ երկրին մէջ արտադրելով ինչ որ անհրաժեշտ է սպառազինութեան եւ պատերազմի համար :

Այս ճակատին վրայ մասնաւորապէս կը փայլին Փաշական Իտալիան եւ նացի Գերմանիան։ Անոնք զօրաշարժի ենթարկած են արդի գիտութիւնը, որպէսզի անկարելին կարելի դարձնեն, տեղին վրայ արտադրելու համար ամէնէն մահացու զէնքը, ինչպէս եւ ուտելիքը, կերպասը, մետաղը կամ վառելանիւթը :

Միեւնոյն ատեն, անոնք թանկագին պատեհութիւն մը կը վայելեն,— իրենց հին ու նոր զէնքերը կը փորձեն սպանիական կամ չինական ռազմադաշտին վրայ, արձանագրելով առաւելութիւններն ու թերութիւնները, եւ միշտ նորութիւններ յղանալով :

Երբեք այսքան «հարուածային» թափ ստացած չէր զինարշաւը, թէեւ տակաւին բաց կը մնան Մեծ պատերազմին վէրքերն ու աւերները, եւ անհաշուելի բանակ մը կը կազմեն հաշմանդամները, բոլոր երկիրներուն մէջ :

Այս բոլոր պատրաստութիւնները ձեւ եւ գոյն կը ստանան ճակատներու յարդարումով։ Ճակատներ՝ որ երեւութապէս կը կազմուին խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար, բայց աւելի շատ պիտի ծառայեն ընդհարումը փութացնելու :

Վերջին տարիներու ընթացքին, իրարու եւեւէ քանդուեցան նախկին ճակատները: Մեռեալ տառ մնացին Լոքառնօներն ու Պրիան - Քէլլօկ դաշինքը։ Անդամալոյծ ակադեմիա մը դարձաւ Ազգերու Ժողովը: Բուն Եւրոպայի մէջ, տեւական կը մնայ միայն անգլեւֆրանսական ճակատը, որ ինքնին անբաւական է, անզօր է կասեցնելու վտանգը:

Միւս կողմէ, հետզհետէ աւելի ամրացաւ նորագոյն ճակատը, Հռոմ – Պերլին, որ շուտով պիտի դառնայ Հռոմ - Պերլին - Թոքիօ: Միեւնոյն ատեն, երկու պետութիւնները, Գերմանիա եւ Իտալիա կը ջանան իրենց առանցքին շուրջը համախմբել կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները, անելի մատնելով Փոքր Համաձայնութիւնը, որ թանկագին երաշխիք մը կը համարուէր հաւաքական ապահովութեան համար :

Այդ պարագային, Պալքանեան Համաձայնութիւնն ալ ծանր հարուած մը ստացած պիտի ըլլայ, քանի որ Հռոմ արդէն յաջողած է իր կողմը քաշել Եուկոսլավիան, իսկ Պերլին լուրջ աշխատանքներ կը թափէ Յունաստանի եւ Ռումանիոյ մէջ։ Աւելորդ է խօսիլ Պուլկարիոյ մասին, որ ըլլալով պարտուած, հետեւաբար եւ դժգոհ պետութիւն, միշտ պատրաստ է հակելու նոր ուժերու կողմը :

Քաղաքական շրջանակները սկիզբէն ի վեր լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Պերլին - Հռոմ առանցքին :Իսկ այժմ ուշադրութեան յաջորդած է մտահոգութիւնը, որ կը չէզոքի հետզհետէ :

Դիտեցէք պատկերը,— ամէն անգամ որ նոր տագնապ մը կամ հարց մը կը ծագի, Պերլին եւ Հռոմ անակնկալի մը առջեւ կը դնեն աշխարհը: Կա՛մ չեն մասնակցիր սարքուած ժողովին, կամ կը մերժեն ընդհանուր հաւանութեան արժանացած բանաձեւ մը, եւ կամ իրենք մէկով - երկուքով կը ստանձնեն նախաձեռնութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, միշտ կը յիշեցնեն թէ փոխուած է աշխարհը, թէ իրենք ունին առանձին տեսակէտներ եւ մասնաւոր մեթոտներ, պաշտպանելու համար իրենց շահերը :

Այս պարագան մասնաւորապէս չէշտուեցաւ սպանիական հարցին մէջ, եւ անգամ մը եւս կը հաստատուի Ծայր. Արեւելքի պատերազմին առթիւ:

Գերմանիա եւ Իտալիա արդար կը գտնեն ճափոնական արշաւանքը, ինչպէս արդար համարած էին Սպանիոյ ապստամբներուն դատը, գործնապէս աջակցելով անոր յաղթանակին համար:

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալ մը եւս: Ծիշդ այն պահուն որ Ֆրանսայի պետական կուսակցութիւնը, արմատական հոսանքը իր տարեկան համագումարին մէջ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ պիտի չընդունի որ եւ է փոփոխում, «վերարաշխում» գաղթային հողատարութեանց մէջ, Մուսոլինի հրապարակաւ թեր կը կանգնի Գերմանիոյ, որպէսզի վերադարձնեն անոր ժառանգութիւնը «Ափրիկէի արեւուն տակ»: Գիտնալով հանդերձ որ, Մեծն Բրիտանիան ալ նոյնքան ուժգնութեամբ կ՚ընդդիմանայ այդ վերադարձին :

Կացութեան ուրիշ մէկ վրդովիչ պատկերը կը կազմէ Հռոմ - Պերլին առանցքին վարդապետական մասը: Ուրիշ խօսքով՝ հակաբոլշեւիկ խաչակրութիւնը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Ճափոնը :

Երէկ Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ մարաջախտ Վորոշիլով, պատերազմական գործավարը, Ծայր. Արեւելք պիտի երթայ մօտերս, տուաւորաթիւ սպայակոյտի մը հետ, աչքէ անցնելու համար զօրքն ու ռազմական դիրքերը, այն ենթադրութեամբ թէ հակաբոլշեւիկ ուժերը ա՛յդ կողմէն պիտի տան վճռական հարուածը . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՍՈՒԶԱՆԱՒ ԿԸ ՇԻՆԷ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն երկուշաբթի օրուան թուականով .—

Աթաթիւրք այսօր բանալով խորհրդարանին նոր նստաշրջանը, հաստատեց թէ Թուրքիա սկսած է սուզանաւեր շինել իր սեփական միջոցներով: Նախագահը յատկապէս շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ Թուրքիա կարենայ իր ձեռքով շինել իր սպառազինութիւնները: Այս առթիւ ըսաւ թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ Թուրքիա պիտի կրնայ շինել իր սեփական օդանաւերը :

*** Թրքական Հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ, շքեղ պարահանդէս մը սարքուած էր Էնկիւրիի մէջ: Հալք կուսակցութիւնը 2200 հրաւիրագիրներ ղրկած էր, եւ պարող զոյգերու թիւը կը հասնէր 4500ի: Անկէ զատ, Աթաթիւրք պարահանդէսին հրաւիրած էր 500 սաւառնորդ սպաներ, որոնք մասնակցած էին զօրահանդէսին: Զինուորական թափօրի ընթացքին ցուցադրուեցաւ հրասայլ մը (թանք) որ շինուած է թրքական գործարաններու մէջ :

*** Թրքական կառավարութիւնը որոշեց աւելցնել ոստիկաններու թիւը, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ, կազմելով մեքենաշարժ խումբեր :

*** Պոլսական թերթերը կը գրեն թէ Հայերն ալ մեծ ոգեւորութեամբ մասնակցեցան Հանրապետութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց: Այս առթիւ աղօթքներ եղան եւ թուրքերէն ճառեր խօսուեցան :

Հակա-միջամտութեան ժողովը Լոնտոնի մէջ

Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը նիստ գումարելով երեքշաբթի օր, յաջողեցաւ միաձայնութեամբ քուէարկել բանաձեւ մը, որուն համաձայն գլխաւոր յանձնաժողովին քննութեան պիտի ենթարկուի բրիտանական ծրագիրը՝ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին: Յանձնաժողովը պիտի գումարուի այսօր, հինգշաբթի մասնակցութեամբ 27 պետութեանց ներկայացուցիչներուն: Կը յուսացուի թէ յանձնաժողովը պիտի արտօնէ որ Մեծն Բրիտանիա բանակցի Սպանիոյ երկու ճակատներուն հետ, անոնց ընդունիլ տալու համար անգլիական ծրագիրը: Ինչպէս յայտնի է, այս ծրագրին համաձայն միջազգային յանձնախումբեր պիտի ղրկուին Սպանիա, օտար կամաւորներուն թիւը ստուգելու համար :

Մինչ այս մինչ այն, հակասական լուրեր կը շրջին իտալական օգնութեան մասին: Զրոյցի մը համաձայն, բազմաթիւ սպառազէն Իտալացիներ հասած են Մալակա, սպանիական նաւերով որոնց կ՚ուղեկցէին իտալական մարտանաւեր: Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ Իտալացի վեթերան զինուորներ վերջերս քաշուած են Սպանիայէն, կամ երբեւ ուղղամտութիւն ցոյց եւ կամ աւելի երիտասարդ զինուորներ ղրկելու համար :

Ուրիշ ժողով մըն ալ Ծայր. Արեւելքի համար

ՆՈՐ ՃԱԿԱՏ ՄԸ — ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ, ՃԱՓՈՆ

Երէկ, չորեքշաբթի, բացուեցաւ ինը պետութեանց խորհրդաժողովը, Պրիւսէլի մէջ, լուծելու համար Ծայր. Արեւելքի տագնապը: Ժողովին հրաւիրուած էր նաեւ Ճափոն, բայց մերժեց մասնակցիլ: Չի մասնակցիր նաեւ Գերմանիա: Ժողովէն առաջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, ճամբան հարթելու համար: Անգլիոյ վարչապետը ճաշի հրաւիրեց Լոնտոնի իտալական դեսպանը, խորհրդակցելու համար թէ այս հարցին եւ թէ սպանիական գործերու եւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին : Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչները ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի: Իտալիա երկդիմի դիրք մը բռնած է, չխանգարելու համար Հռոմ - Պերլին գործակցութիւնը, քանի որ այդ առանցքը այժմ Թոքիոյէն կ՚անցնի: Կը թուի թէ Գերմանիա պիտի ջանայ Իտալիան ալ կապել գերմանեւճափոնական հակաբոլշեւիկ ճակատին, որպէսզի ժողովը չկարենայ կաշկանդել Ճափոնը: Այս առաջադրութեամբ, Հռոմ պիտի երթայ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ: Ճափոնի արքունի խորհուրդը մասնաւոր ժողով մը գումարեց երէկ, վաւերացնելու համար երրեակ համաձայնութիւնը :

Իրազեկներ կը հաւատան թէ առենէ մը ի վեր Գերմանիա ճնշում կը բանեցնէ Իտալիոյ վրայ, որպէսզի միանայ գերմանեւճափոնական հակաբոլշեւիկ ճակատին : Այդ հարցին հետ կապ ունէր Լոնտոնի գերմանական դեսպանին վերջին տեսակցութիւնը Մուսոլինիի հետ: Հիմա որ դեսպանը նորէն Հռոմ կ՚երթայ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ ճամբան հարթուած է եւ թէ Պրիւսէլի ժողովին մէջ Իտալիա թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ճափոնի թարգմանը պիտի հանդիսանայ :

Իտալեւճափոնական մերձեցումը քաղաքականէն զատ, առեւտրական արժէք ալ ունի: Ճափոն առենէ մը ի վեր կը ջանայ վերստանալ իր շահաստանը Եթովպիոյ մէջ, որ փակուած է իտալական գրաւումէն ի վեր :Կ՚ըսուի թէ Իտալիա տրամադիր է Ճափոնի առջեւ բանալու այդ շուկան, փոխարէն ստանալով նախանիւթեր :

Իտալիոյ զայրոյթը Անգլիոյ դէմ

Իտալական մամուլը կրակ կը տեղայ Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Իտընի դէմ, որ դիտել տուած էր թէ Մուսոլինի իրաւունք չունէր խառնուելու Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն: Արտաքին նախարարութեան օրկանը եւ ուրիշ թերթեր այս առթիւ կը յիշեն թէ նոյնիսկ Ազգաժողովի ուխտին 19րդ յօդուածով, պետութիւն մը կրնայ ուշադրութիւն հրաւիրել միջազգային վտանգաւոր կացութեան մը վրայ: Իտըն ըսած էր թէ Իտալիան ալ բաժին ստացաւ մեծ պատերազմէն: Ահա թէ ինչ կը գրեն Հռոմի թերթերը, այս ակնարկին առթիւ.

— « Անգլիոյ նախարարին կարծիքով, Իտալիա երկիցս մեղաւոր է, քանի որ կող կողի կռուեցաւ դաշնակիցներուն հետ՝ մեծ պատերազմին ատեն, գլուխ հանեց հաւաքական յաղթանակը, իրականացուց իր ազգային միութիւնը, իր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԻՍ !

Կիրակի օր, Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ, «պիս»երը իրար կը հրմշտկէին: Ոչ միայն բերնով, այլեւ ոտքով :

Տասնամեայ Րաֆֆիկն է, հազիւ արթնցած եղած, դժուարին եղանակի մը նուագումէն վերջը,— պի՛ս . . .

Ահա երգչուհին կամ երգիչը,— պի՛ս . . .

Ջութակահարը,— պի՛ս . . .

Երգչախումբը ,— պի՛ս . . .

Թառն ու պարը ,— պի՛ս . . .

Շատեր երգերուն ալ ձայն կուտային, շշնչելով կամ ձեռք ու ոտք շարժելով :

Կարելի չէր սանձել խանդավառութիւնը՝ այդքան բազմութեան մէջ :

Մարդիկ ծարաւ ունին հայրենի շունչի, երգի եւ խաղի, նուագի եւ պարի, ինչպէս տաք, հարազատ խօսքերու :

Եւ տարին անգամ մը չի պատահիր որ այսպէս քանի մը հազարով համախմբուին ընդարձակ սրահի մը մէջ, իրենց ազգային արժէքները պանծացնելու, միեւնոյն ատեն հոգեպէս կազդուրուելու համար:

Շատ բնական են այս բոլորը: Եւ պիտի չզարմանանք, եթէ օր մը փորձեն իրենց սրտին խօսող ճառերն ալ պի՛ս ընել, կրկնել տալ, ինչպէս ուրիշներ սուլել կուտան :

— Եւ սակայն, դիտել կուտայ չար սատանայ մը :

— Ի՞նչ կը փրթմնջես նորէն :

— Եւ սակայն . . .

— Չըսե՞ս մէկ անգամէն, ի՞նչ կը ծամծմես ռամկավարի պէս :

— Բայց եւ այնպէս, հակառակ այս խանդավառութեան, երբ առիթը ներկայանայ, այն ատեն, պիտի համոզուիս որ . . . այս բոլորը կ՚արժեն այնքան որքան . . .

— Հասկցայ, հասկցայ, կարճ կապէ :

Ըսե՛լ կ՚ուզէր չար սատանան.

— Շատ մի խանդավառուիր այս ծափերով եւ «պիս»երով : Ինչպէս ձմռան օրերը, այս տաք ժամերն ալ կու գա՛ն ու կ՚անցնին, ափ մը մոխիր ձգելով իրենց նամբուն վրայ : Դուն այս երկու հազարէն 100 — 200 հոգի նրազով անգամ չես կրնար գտնել, երբ երգիչը կամ երգչուհին երգահանդէս մը սարքեն, ջութակահարը կամ դաշնակահարը՝ նուագահանդէս, նկարիչը՝ նկարահանդէս: Քիչ մը աւելի բախտաւոր կ՚ըլլան երգչախումբերը: Բայց նորէն պէտք է աջ ձախ իջնաս, «էքլամ»ներ ընես, տոմսակներ տեղաւորես, մասնաւոր նամակներ գրես հին եւ նոր երեւելիներու, պատերազմի կամ խաղաղութեան հարուստներու, երբեմն ալ քծնիս — ինչ որ մասնաւոր յատկութիւն մը կը կազմէ: Ուրիշներ, օրինակ՝ տարագիր Ռուսերը շաբաթներ առաջ իրար կ՚անցնին տոմսակ նարելու համար, երբ իմանան որ իրենց այսինչ արուեստագէտը գեղարուեստական երեկոյթ մը կամ ցերեկոյթ մը սարքած է: Իսկ մեր մէջ եղածն է որ կը մաշի ինքն իր մէջ, հառաչելով, փրթմնջելով, երբեմն ալ կէս ճամբէն նահանջելով: Երբ այս է պատկերը Փարիզի, Մարսէյլի կամ Լիոնի մէջ, կրնաք երեւակայել մնացեալը:

Այո, պի՛ս, բայց ոչ միայն հանդիսաւոր կիրակիներուն, այլեւ յուր օրերուն:

Պի՛ս՝ գիտակցօրէն, տեւականօրէն շունչ տալու համար հայկական արուեստին եւ անոր մշակներուն:

ՎԱՀԷ

Լիբանանի Երեսփ. ընտրութիւնները

Պէյրութի թերթերէն կ՚իմանանք թէ Լիբանանի նորընտիր երեսփ. ժողովը կը բաղկանայ 63 անդամներէ, որոնց 42ը ընտրովի, 21ը նշանակովի: Հայերը ունին երկու երեսփոխան, ինկեր Խոսրով Թիւթիւնճեան եւ Պ. Վահրամ Լէյլէկեան (առաջինը ընտրութեամբ, արձանագրուած ըլլալով կառավարական ցանկին վրայ): Յոյն օրթոտոքսները ունին 7 երեսփոխան, իսկ կաթոլիկ Յոյները՝ 4:

Ինչպէս գրած ենք ժամանակին, ընդդիմադիրները վերջին պահուն ետ առին իրենց թեկնածութիւնը, առարկելով թէ պաշտօնապէս ճնշում կը գործադրուի ընտրողներուն վրայ :

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱԳԻՆ ԱՊԱԳԱՆ

Սուրիական թերթերը կը գրեն .—

Սուրիական խորհրդարանը, անցեալ տարուան նստաշրջանին մէջ Սանճագի խնդիրը քննութեան ենթարկելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը մերժէր Ալէքսանդրէթի նոր կանոնադրութիւնը: Դամասկոսէն ստացուած լուրերու համաձայն, մարզպանը պահանջած է չեղեալ յայտարարել այդ ժխտական բանաձեւը:

Մարզպանը, նոյնիսկ ազդարարած է սուրիական կառավարութեան թէ ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին քննութիւնը, ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ, չի կրնար սկսիլ, մինչեւ որ Սուրիա պաշտօնապէս չճանչնայ Ալէքսանդրէթի խնդիրը կարգադրող Ժընեւեան Համաձայնագիրը :

Կը հաւատեն թէ այս դժուարութիւնը հարթելու համար, հետեւեալ միջոցը պիտի գործադրուի .— Սուրիական դահլիճը իր կառավարական յայտարարութեան մէջ պիտի ընդունի կատարուած իրողութիւնը, իսկ երեսփ. ժողովը, կառավարական յայտարարութեան շուրջ վիճաբանելէ վերջ վստահութեան բանաձեւ մը պիտի քուէարկէ :

Այսպէսով, Ժընեւեան համաձայնագիրը ճանչցուած պիտի ըլլայ :

*** Թուրքիոյ Տնտեսութեան նախարարութենէն երեք բարձրաստիճան պաշտօնատարներ Ալէքսանդրէթ հասած են: Անոնք թրքական կառավարութեան կողմէ Սանճագ ղրկուած են մասնաւոր առաքելութեամբ, այն է ուսումնասիրել Ալէքսանդրէթի նաւահանգիստը օգտագործելու միջոցները :

Պետական պաշտօնեաներու այսօրուան ցոյցը

Պետական պաշտօնեաներու բողոքի ցոյցը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի, կէս օրուան տեւողութեամբ: Պետական - վարչական բոլոր ճիւղերէն մասնաւոր պատուիրակութիւններ պիտի ներկայանան իրենց պետերուն, ներկայացնելով իրենց պահանջները՝ թոշակներու յաւելման, հանգստեան թոշակի եւն. մասին: Բողոքը միայն ցոյցի հանգամանք ունենալով, աշխատանքի դադարը կարճ պիտի տեւէ քաղաքապետութեանց մէջ: Պիտի բանին պահովութեան, առողջապահական, հրշէջ կազմակերպութիւնները: Բոլոր պաշտօնեաները աշխատանքը պիտի վերսկսին կէս օրէն վերջը, որոշուած ժամուն :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԲՈԼՈՐՍ ՈՏՔԻ, ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ցեղ մը մանուկներով յաւերժական է. Ամէն սերունդ կամուրջ մըն է ցեղին գոյութեան մէջ, օղակ մը, որուն երակներէն, անցեալէն գալով, կը հոսի ապագան, ցեղին արիւնը: Ամէն անհատի գերագոյն, նուիրական ազգային պարտականութիւնն է, եթէ առողջ է եւ միջոց ունի, իրեն աւանդուած արիւնը փոխանցել ապագային: Սերնդագործելով: Մա՛րդ արտադրել, մանկութիւն:

Ցեղ մը մանուկներով յաւերժական է: Ատոր համար գորովը եւ գուրգուրանքը մանուկներուն հանդէպ, մարդկային զգացումներուն զուգահեռական, ազգապահպանման գիտակցութենէն մղուած, մանաւանդ արթնցած ժողովուրդներու քով: Արթնցած՝ կը նշանակէ յառաջադէմ: «Մեր մանկութիւնը» բոլոր օրերուն կարգախօսն է: Մամուլը մեծ տեղ կու տայ անոր: Օրաթերթեր, առանց բացառութեան, կիրակնօրեայ թիւին մէջ պզտիկ բաժին մը ունին մանկութեան: Ծնողքներէն դուրս եւ անոնց կողքին զանազան կազմակերպութիւններ նուիրուած են մանկութեան: Մանկութիւնը ամէն բանէ առաջ: Մանկութիւնը ամէն բանէ վեր: Ազգը մանուկներով յաւերժական: Եւ աղքատիկ ծնողներու զաւակները օգնութիւն կը ստանան: Ամառն ալ կը ղրկուին արձակուրդի, կազդուրուելու եւ զօրանալու:

Այդպէս էին մեր հայրերն ալ: Թէեւ մեր հայրենի դաշտերուն եւ արեւին մէջ խնամքի կարօտ չէինք: Բայց անոնք մտահոգ էին մեզմով եւ մեզմով լեցուն:

Երբեք, երբեք չեմ կրնար մոռնալ: Հեռաւոր մանկութեանս դրուագներէն սա մէկը: Մեր արտերէն մէկը կը քաղուէր: Մանուկներս արօսին(1) վրայ կը խաղայինք: Թումբը քանի մը հոգի նստեր կը խօսէին: Պարզ գեղացիներ: Առանց ազգականական կապի: Յանկարծ մէկը հառաչանք մը քաշեց եւ բրդոտ կուրծքը ուռեցաւ: Ծա՛նր այդ օրերուն, Հիւրիյէթէն առաջ: Մեզ կը դիտէին, եւ կը խօսէին մեր վրայ:

Ուռեցաւ կուրծքը եւ հառաչելով ըսաւ ան·

— Մենք օր արեւ չտեսանք: Գոնէ սը պզտիկները տեսնէին···

Կ'երջանկանայ հոգիս, երբ ետ երթալով տասնեակ յիշատակներ գրկէ: Ցեղոյ գիւղի շրջանը: Ամէն ուսուցիչ հօր մը չափ սիրած եմ ես: Ամէն ուսուցչի յիշատակին հօրս չափ յարգանք ունիմ: Ահա հոս են այդ անուշ անուշ, բարի ակնարկները: Աստղերու պէս հոգիս կը լուսաւորեն: Անոնք բոլո՛րը: Գանճեան, որ քահանայութենէն ետք վախճանեցաւ Պելճիքայի մէջ: Պարթեւեան, որ վախճանեցաւ Փարիզի մէջ: Պատուահասեան վարդապետ, որ Զմմառի վանքը մնաց: Հրա՛նդը, որուն խա՛նդը եւ հայրենասիրութիւնը բոլորը մէկ, փշրուեցան ջարդարարներու կրունկին տակ: Շաւարշ Քրիսեան, որ հայկական թոյլ միսը կ'ուզէր պողպատէ դնդերի փոխել, եւ Պոլսէն Բարձր Հայք ու Վան մարզական ջերմեռանդութիւն ստեղծել: Օ՛, այս շարքը նուիրական է, երկար, բայց նիւթէն կը շեղիմ:

Ու դեռ կը յիշեմ, ես, խանդաղատանքով, մեր ազգային դպրոցները, որոնք պճակի եւ բարերարներու թողած կալուածներուն հասոյթով կը դառնային: Զոհողութիւնով: Ինչո՞ւ: Որպէսզի մեծնանք, մարդ ըլլանք: Եւ երբ օր մը իրենք պակսին, մենք անցնինք գործի: Որպէսզի ազգը հայ ապրի եւ յաւիտեան շէն ու պայծառ մնայ:

Բայց աններեւակայելի տարողութեամբ զարհուրելի աղէտ մը ամէն բան վեր վար շրջեց եւ ամէնը մէկ մէկ կողմ ցրուեց: Ու մարդ կ'ուզէ առաջինի եւ օգտակար ըլլալ, չինիչ տար, ու չի կրնար: Գլխիվայր շրջուած են պայմանները եւ միջոցները մնացած: Հիմակ աշխարհը տարբեր է, մարդերը տարբեր, մենք ալ տարբեր: Ու այս տարբեր եւ տարօրինակ աշխարհի երեսին, հոս հոն նորէն, փոթորիկէն ետք, կը ծլին ու կը ծաղկին հայկական բողբոջներ: Աշխարհի վրայ որեւէ տեղ: Հայ մանուկնե՛ր, յաճախ օտար մայրերէ: Ցեղին հարազատ պզտիկնե՛րը, անհիւրընկալ հողերուն վրայ: Աչք, յօնք, քիթ, տեսք հայկական, մինակ լեզուները օտար: Ու յաճախ չքաւոր, տժգոյն ու վտիտ: Գաղթականի՛ զաւակ:

— Տեսա՞ծ ես զուն Արամը, Արա՛մը, կ'ըսէր ծանօթ մը տարիներ առաջ: Մ·ին տղան է: Անանկ խելացի զաւակ մը, ապշեցուցիչ բան: Այդ անոր համար է, որ օտար երկու արիւններու խառն ծնունդն է:

Այո՛, Արա՛մը: Անշուշտ ծանօթ էի իրեն: Բայց տեսած չէի: Մինչեւ ամառուան տօթագին յետմիջօրէ մը: Պատուհանէն կը նայիմ թէ հո՞ն են: Ներս եկուր, նշան կ'ընեն ձեռքով: Կիսամութին մէջ երկու երիտասարդ նստեր թուղթ կը խաղան, իրենց թեւերը սօթած:

— Բարեւ ձեզ:

— Բարեւ, բարեւ, բարի եկար: Նստէ՛:

Պզտիկ մըն ալ անդին թուղթերու հետ կը խաղայ: Կը չափէ, կը կտրէ, պատկերներ, ուղտ, ձորի: Փիլիսոփայի պէս խորացեր իր աշխատանքին մէջ, գլուխը վեր չառներ: Ասդին չի նայիր: Նորեկով չի հետաքրքրուիր: Կարծես շուն մը ըլլար եկողը, կամ ճանճ:

— Բարեւ քեզ, Արա՛մ:

— Հայերէն չի հասկնար, դիտել կու տան անդիէն:

Ուրեմն ինքն է, Արա՛մը, պզտիկ Արամիկը, ո՞վ կրնայ ըլլալ ուրիշ: Եւ ինչպէ՞ս, եւ ուրկէ՞ հայերէն սորված պիտի ըլլար: Այդ գիտեմ: Բայց կարելի՞ է մէկէն հոգեհատորի մը հետ օտար լեզու գործածել: Քիչ մը կեցէք, սրտիս ճնշումը անցնի, ետքէն:

— Թաթիկդ տուր տեսնեմ, Արա՛մ:

Թաթիկը կ'երկարէ, բայց գլուխը չի վերցներ: Զբաղա՛ծ է, շա՛տ ըզբաղած է: Կը նստիմ դիմացը, աչքերս վրան: Արա՛մ, Մեր Թուականէն մէտ տասը դար առաջ այս անունը թագ դրած է գլխուն, մեր օրինաւոր հայրենիքին մէջ: Ան կորովով զարկած զարնուած է Ասորեստանի հզօր վեհապետներուն հետ, որոնք կ'արշաւէին հին Նայիրի, «ներկելով լեռները մարտիկներու արիւնով, ինչպէս բուրդը կը ներկեն»: Ու փառքով շարունակած է իր ճամբան, հայ ցեղին գոյութեան համընթաց: Ու այսօ՛ր, ահաւասիկ, հո՛ս է, արմատախիլ: Արամ այլազգիներուն լեզուները կտրել կու տար, պետական լեզուն ընդհանրացնելու համար: Արամիկ այսօր օտար լեզու կը խօսի, իրենինէն տարբեր երկրի մը մէջ: Փոթորիկը այդ հունտը հոս նետեց, ու հոս կ'աճի ան:

Իր անտարբերութիւնը եւ իմ բուռն փափաքս երկու հակոտնեաներ են:

— Ծօ խէնդ, ոտքի ելիր անգամ մը, եկուր սա կողմը, հասակդ տեսնեմ: Նայիմ դէմքիդ ու տեսքիդ եւ աչքերուդ գոյնին: Մազերը դեղին են: Մայրն են ելեր անոնք: Աչքերուն սեւ գոյնը հայուն է: Բայց, բայց··· սիրտս կը ճմլէն յանկարծ··· Արամ նիհար է: Արամ տժգոյն է: Արամ ծերացած դէմք ունի: Կը նստի հօրը ծունկին: Կը խաղան միասին: Ինչքա՛ն խեղճ է: Ո՛րքան լուրջ: Մեծցեր մեծցեր, պզտիկցեր է, պիտի ըսեն մեր գեղացիները:— Աչքերը այո, բայց քիթը քեզի չի նմանիր: Այնտեն հայրը զայն թեւերուն վրայ կ'առնէ: Կը համբուրէ այդ քնքուշ հոգին, կը դնէ երեսն երեսին: Կը սեղմէ զայն կուրծքին, ճմլելու աստիճան, եւ,

— Այո, բայց նա ամբողջովին մեզանից ա: Նա բոլորովին իմ հօր նման ա··· Ու կ'ամպոտի: Հա՛յրը, որ քանի՛ տարի է չէ տեսեր: Հա՛յրը, որ հիմա կ'ապրի՞ թէ չապրիր: Բայց այս ծանր հարցումները թողունք:— Սակայն տղան··· արդեօք··· քիչ մը նիհար···

— Այո՛, ու կը տխրի, նայելով իր յոյսին, մեր յոյսին: Կարմիր Խաչը հոս ուրիշ գաղթականներու բաժին ունի: Բայց դժուար է օգնութիւն գտնել: Տղան ախորժակ չունի: Զի ուտի, ինչ որ տալիս ենք···

— Բայց օգափոխութիւն··· :

Այն ատեն, աջ ձեռքը վերցնելով՝ անոր ցուցամատն ու բթամատը իրար կը քսէ: Իրաւ ալ ուրկէ՞ դրամ ունենայ այս երիտասարդ տղան, այս նախկին ուսանողը, այս թշուառ Հայու գաղթական որդին: Եթէ թումբ մը արտ եւ գլխուն վրայ ալ տանիք մը պիտի ունենար, անոնք ալ անդին մնացին, մուրճին ու մանգաղին կամքին տակ: Հոն Արամ պիտի բդէշի պէս խայտար արեւին մէջ եւ թուշերուն կարմիրը վարդերուն հետ մրցէր: Հիմակ կըրնայ ինքը տառապիլ: Ու պզտիկն ալ կրնա՛յ ծերանալ դեռ չբողբոջած: Մինա՞կն է Արամը, թէ քանի՞ հայ գաղթական պզտիկներ նոյն բախտը ունին: Քանի՛ հարազատներ, որոնցմէ մա՛րդ լուր չունի: Հայո՛ւ ճակատագիր: Գաղթական, անտէր ու անտիրական Հայու: Հոս: Հող: Հո՛ն: Երէկ: Այսօր: Վա՞ղը···

Գողգոթա՛: Բայց գետինն անցնին սա հին եւ դատարկ կրօնական բառերը: Ի՞նչ էր Գողգոթան: Մարդ մը մեռցուցին, ենթադրենք իրաւ կամ անիրաւ: Հոս ամբողջ ցեղ մը կը շարունակէ խաչուիլ եւ մեռնիլ օրէ օր: Աշխարհի Փարիսեցիները պերճ տաճարներ են կանգներ այդ մէ՛կ հատիկ զոհին համար: Իսկ այս ազգին ոչ վըրան նայող, ոչ ալ գթացող կայ: Այդքա՞ն: Թողէ՛ ու անցիր: Կողոպտէ, եթէ ունի: Պերլինի դրամատան հինգ միլիոնը ըլլայ, թէ ուրիշ բան···

Ազգը մանուկներով է յաւերժական: Մանկութիւնը ցեղին ապագան: Մեր մանուկնե՛րը, մե՛ր ապագան: Մեր խեղճ, փոքրիկ հոգեհատորները: Որ արեւէ, լոյսէ եւ սնունդէ զուրկ, կը տժգունին ու կը խամրին օտար երկինքներու տակ: Կ'ուծանան ու մեր քովն ի վեր մեզի օտար կը մեծնան: Մանուկները: Մե՛ր մանուկները: Պզտի՛կ գաղթականները: Հոս կրնանք կանգ առնել եւ մեռելները մոռնալ պահ մը: Հոս կրնանք կենալ եւ նահատակներուն ամենասուրբ յիշատակին վրայ սեւ քօղ մը ձգել: Որովհետեւ աս կեանքի, Ապագայի, Գոյութեան հարց է:

Հայ մանուկները: Մանուկներուն համար բոլո՛րս ոտքի: Բոլորս ձեռք ձեռքի: Մանուկներո՛ւն համար, բոլորս կողք կողքի, խիտ առ խիտ: Որպէսզի այդ աչքերը լոյս ու արեւ ունենան: Որպէսզի ուրախ եւ առողջ, աճին ու մեծնան: Հա՛յ մեծնան: Որպէսզի իրենցմով ազգը կանգուն մնայ ու տեւէ: Մանուկնե՛րը: Ընենք որ աճին ու ապրին անոնք:

Որովհետեւ իրենցմով ա՛զգն է որ կ'ապրի:

ԵՐ. ՔՈՋԱՐԵԱՆ

(1) Արօս— քաղուած արտի երես, ուր դեռ հունձքին արմատը կը մնայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի է: Եկեղեցիի մը զանգակը կը հնչէ քիչ մը վախկոտ: «Կը լսե՞ս, մեր ժամուն քամփանան է», կ'ըսէ ազգականուհիս:

Պէտք է երթամ տեսնեմ, տեսնեմ այս գաղթական գիւղին հայ եկեղեցին: Հեռուէն կ'երեւայ հայկական գմբէթը: Մեծ չէ, ճոխ չէ, բայց հայկական է: Հայ ճարտարապետ մըն է շիներ ու արժեր է մօտ կէս միլիոն ֆրանք:

Ներսը մօտ հարիւր հոգի մեծ, պզտիկ, կին թէ այր: Կիները ձախ, այրերը աջ կողմը կեցած են: Պզտիկ տըղաք դուռը հա՛ կը բանան, հա կը գոցեն:

Պատարագողը հազիւ երեսուննոց վարդապետ մըն է: Անթիլիասէն է, Զարեհ վարդապետը, որ Պելճիքայի մէջ աստուածաբանութիւն կ'ուսանի, ինչպէս հաղորդեց քահանան:

— Առնուիլի մէջ դպրոց ունի՞ք:

— Ժամուն քովը շէնք մը կայ, փոքրիկները հոն հայերէն կը սորվին: ··· Բայց, կ'ըսէ տիկին մը, ամբողջ գործը մնացած է չորս-հինգ տիկիններու վրայ եւ շատ անգամ դուռնէ դուրս պիտի պտտիս, ամսականները հաւաքելու համար: Անանկ մը կ'ընեն որ, կարծես թէ քու անձիդ համար դըրամ կը հանգանակես, բայց մեր տըղաքներուն, հայ ազգին սիրոյն աս բաներն ալ կը տանինք:

Վարժուհիէն գոհ են, որ եռանդով կ'աշխատի փոքրերուն հայերէն կարդալ-գրել սորվեցնել: Օր. Նունիկ Տէր-Ղեւոնդեան քանի մը սերունդի դաս աւանդած է եւ փորձառութիւն ունի: Քաղաքական համոզումներ խնդրոյ առարկայ չեն կրնար ըլլալ անշուշտ, երբ հարցը հայ նոր սերունդը հայ պահելուն մէջ կը կայանայ:

— Ճի՞շդ է որ ձեր գիւղը 230 տուն Հայ կայ:

— Ոչ, ութսուն տուն կաթոլիկ, հարիւր յիսուն տուն Հայ:

— Ուրեմն 230 տուն Հայ կայ··· Այնպէս կ'երեւայ որ դեռ երկար ատեն պէտք պիտի ունենանք երգել·

Տուր ինձ քո ձեռք եղբայր,
Եղբայր եմ քեզ
Որ մրրկաւ էինք բաժնուած···

×

Մէկ օրուան մէջ երկու եկեղեցի երթալ··· բայց չէ՞ որ կ'ուզեմ տեսնել հայկական Փարիզը, ապա ուրեմն նաեւ Ժան Կուժոն փողոցի հայկական եկեղեցին:

Փարիզի ամէնէն հարուստ թաղին մէջ, Շան զ'Էլիզէի մօտերը, տուներու մէջ սեղմուած ահա Հայոց եկեղեցին, շինուած 1904ին մեծահարուստ Մանթաշեանի կողմէ: Հայկական ճարտարապետական ոճով շինուած է, ունի գմբէթ եւ զանգակատուն: Ներսը բաւական ճոխ շուկուած է:

Իրիկուան արարողութիւն կայ Ս. Խաչի: Երաժիշտները լաւ կ'երգեն: Հոն է Փարիզի ծերունազարդ առաջնորդը Վռամշապուհ արք. որ հազիւ կրնայ քալել, հոն է Խոյեան քահանան, որ կը շարունակէ իր եկեղեցական պաշտօնը իբրեւ աւագերէց: Հաւատացեալներու թիւը 80 — 90 հոգի:

Եկեղեցիին դուրսը, մուտքին աջ կողմը ֆրանսական զինուորի հագուստով մարմարէ արձան մը կայ իբրեւ յուշարձան 1914 — 1918ին ինկած կամաւորներու : ··· Երախտագիտութիւն կը սպասէին մեր եղբայրները եւ կը յուսային որ անուղղակի իրենց ազգին համար կը կռուին: Բայց մեծ պատերազմը շատ մը պատրանքներու հետ պատռեց նաեւ երախտագիտութիւն եւ եւրոպական ասպետականութիւն կոչուած պիտակները: Սորվեցանք, բայց ուշ:

×

Այնքան կ'ուզէի հանդիպիլ նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նորահաստատ թանգարանը, բայց, վրիպեցաւ տրուած ժամադրութիւնը:

Հայկական Փարիզի բաղկացուցիչ մէկ մասը կը կազմէ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, Արեւմտեան Եւրոպայի միակ հայկական քոլէժը: Կը փափաքիմ տեսնել դպրոցը եւ ուսուցիչները:

Արձակուրդ է եւ ուսուցիչներն ալ ճամբորդած են: Պէտք է բաւականանամ շէնքերը եւ պարտէզը տեսնելով: Երեք առանձին շէնքերէ կը բաղկանայ վարժարանը, իսկ պարտէզը կը բարձրանայ սարն ի վեր ուր յարդարուած է թէնիսի դաշտ մը: Կը մտնենք առաջին շէնքը որ դղեակ մըն է: Նկարներ ամէն կողմ, հայ նկարիչներու գործեր: Իսկ ընդունելութեան սենեակին մէջ մէկ պատը կը ծածկէ մեծ հայկական նկար մը որ կը ներկայացնէ հայ մտքի եւ գրչի նշանաւոր ներկայացուցիչները Մխիթար Աբբահօր շուրջ, աջ ու ձախ բոլորուած: Հոն կը տեսնեմ Ալիշանը, Րաֆֆին, Վարուժանը, Մեծարենցը, յիշած ըլլալու համար քանի մը անուններ միայն: Այս սրահները վրաս հայկական թանգարանի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն: Գովելի են բոլոր անոնք որ հաստատեցին այս դպրոցը եւ զարկ կու տան անոր բարգաւաճումին: Դասարաններու շէնքը զատ է, իսկ թատրոնի առանձին շէնքը, սրահը իր մեծութիւնով եւ կահաւորումով զիս զարմացուց:

Աշակերտներու թիւը, 80—90 հոգի, շատ քիչ կը գտնեմ Ֆրանսայի եւ Փարիզի հայութեան համար: Մնաց որ աշակերտներու մէկ մասն ալ դուրսի երկիրներէ եկած է: Եթէ նկատի ունենանք միայն Ֆրանսայի 70.000նոց գաղութը, պէտք է ցաւալի եզրակացութեան մը յանգիլ որ հազարէն հազիւ մէկը հայկական երկրորդական դպրոց կը յաճախէ: Չեմ կարծեր որ ուսման փափաքը պակսած ըլլայ Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ: Դպրոցը պէտք է կարելի եղածին չափ դիւրամատչելի դարձնել, ժողովրդականացնել, իսկ միւս կողմէ անդուլ լծուիլ քարոզչութեան, արծարծելով սէրը հանդէպ հայ դպրոցին:

×

Վերջին այցելութիւնս Նուպարեան Մատենադարանին է, Աքուար Ալլոնի, ուր կը գտնուի նաեւ Բարեգործականի գրասենեակը:

Նուպարեան Մատենադարանը իր ճոխ հաւաքածոներով եւ մանաւանդ հայկական եւ արեւելեան պատմութեան ստուարաթիւ հատորներով հայ ազգին պատիւ բերող հաստատութիւն մըն է: Յիշելով միշտ Խորենացիի «Զի թէպէտ եւ եմք ածու փոքր···»ը մեծ եւ յաջողած գործ մը պէտք է համարինք այս մատենադարանը:

Չորս սենեակներ նեղ կուգան եւ անցքերն ալ լեցուած են արդէն: Թէեւ հայ փաշաներու նուիրած անձնական գրադարանները կազմած են հիմը հաստատութեան, բայց նորանոր հրատարակութիւններու աւելնալովը, մատենադարանը դարձած է իսկական լոյսի աղբիւր մը: Մատենադարանապետ Արամ Անտոնեան անխոնջ աշխատող եւ պրպտող մըն է ու այս անգին հանքին պահապանը: Փափաքելի էր որ նոր եւ երիտասարդ ուժեր աւելի լայն չափերով օգտուէին այս անսպառ հանքէն:

Եթէ գիտութիւնը ուժ մըն է եւ գիրքը մշակոյթի եւ յառաջդիմութեան հիմնաքար, ապա ուրեմն կարելի պէտք է ըլլայ շնորհիւ հայ գրքին լուսաւոր ճամբայ մը գտնել համերաշխութեան եւ եղբայրական գործակցութեան: Որովհետեւ մեր մտաւորականութիւնը որքան աւելի խորը թափանցէ մեր անցեալ եւ ներկայ պատմութեան, այնքան աւելի կը զօրանայ իր մէջ համոզումը՝ բիւզանդական ժամանակավրէպ եւ ջլատիչ հակառակութիւնները եւ սադրանքները մէկդի դնելու, քանի որ ան պիտի տեսնէ օրինակները այդ կործանարար գործելակերպին աւերներուն, թէ օտար եւ թէ մեր պատմութեան մէջ: Վերջ ի վերջոյ պէտք է գիտնանք որ ազգերու բարօրութիւնը վարկածներով չէ որ կը ստեղծուի, այլ միայն եւ միայն հետեւողական եւ յամառ աշխատանքով: Փարիզը միեւնոյն ատեն ըլլալով հայկական կեդրոն մը, հոն հաւաքուած մտաւորականներու հոյլին վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ գիտակցիլ իրենց դիրքին եւ օրինակ հանդիսանալ համագործակցութեան եւ ներքին կազմակերպութեան:

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Արեւելեան գիշերներու պայծառ խորունկութիւն մը:

Արբակ, ծանր ծանր շնչեց, ու կըրկին, դիակի նման մնաց անկողնին վրայ:

Գինով մը···

Այս բառը հնչեց ու դոռաց վարդապետին ականջներուն մէջ: Մօտեցաւ անկողնին: Կարծես մեռել մը տիրացու Արբակը: «Տգեղութիւն մը···» մտածեց, ու մրմնջեց՝ «այսքան տըգեղութիւն»· ու երբ վիզը երկնցուցած՝ աւելի մօտէն տեսնելու համար, կը տգեղնար, մարդկային դէմքը կը տգեղնար անդադար: Երեսի մը վրայ կարծես կոխ մըն էր այս տգեղութիւնը: Ու չէր գիտեր, ինչպէ՞ս «կեանքի մը յաջող ծաղրանկարը···» ըսաւ, ու տարօրինակ ծիծաղ մը եկաւ ներսէն՝ սարսափի խառնուած: Յանկարծ քըսեց ձեռքերը երեսին, ու երկու ձեռքերով սեղմած դէմքը, ետ ետ գնաց: Զկրցաւ մօտենալ հայելիին: Սարսափելի, անհունօրէն կը զգար սարսափելի տգեղութիւն ու կը տեսնէր աչքերով: Սենեակին մէջ մռայլ, աւելի խորունկ ու անթափանցելի տգեղութիւն մը կար, ու ամբողջ սենեակը կը տգեղնար:

Տգեղ էր ամէն բան:

Իր վի՞շտը···

Հեղձուցիչ բան մը կար սենեակին մէջ, ու կը քամուէր մարմինը, կը պզտիկնար ու կը հալէր:

Կարծես անհուն լռութեան մէջ, դուրսը, սարսուռ մը թափեցաւ աստղերէն, ու դող մը անցաւ մթութեան խորէն: Քնքոյշ քնքոյշ բան մը կ'երգէր մէկը: Ձայնը հեռուներէն կու գար ու այտերուն կը քսուէր: Ու յանկարծ դառնալով իր անկողնին, կ'ուզէր պոռալ «երգէ՛, հիմակ երգէ, տիրացո՛ւ Արբակ,» ու հառաչեց «Ահ՜, այս երգը···»: Բայց իր հատած ձայնը կը կրկնէր սրտին խորը, «Երգէ՛, հիմա՛կ երգէ:» Ու կրկնեց, «երգէ՛, երգէ՛:» Ու ետ ընկրկեցաւ ու նստաւ իր գրասեղանին առջեւ: Բայց ձայն մը կ'արձագանգէր սենեակին մէջ, «երգէ՛, երգէ՛, երգէ:) Դողալով նայեցաւ անկողնին: Սրտին մէջ վախ մը ինկաւ ու պոռաց սարսափած՝ «երգէ՛, երգէ՛:»

Կոմիտաս վարդապետը օր մը երգեց ու նուագեց իր գեղջուկ երգերը: Նոր համ ու հոտ կար անոնց մէջ: Ներկաները, չէին գիտեր թէ ի՛նչ կ'ըլլային: Միայն թէ՝ ձայնի մը ոյժը կը դղրդէր սիրտերը, ու իր հակառակորդներն անգամ ծափահարեցին, ու կանչեցին հրապարակաւ «Կոմիտա՛ս, Կոմիտա՛ս:» Միայն Մարուքէ վարդապետը չկրցաւ ծափահարել ու դոց մընաց բերանը: Նախանձը կը ծնէր: Անկէց ետքը, Տիրացու Արբակը իր լաւագոյն բարեկամը եղաւ:

— «Անանկ երգելու է, երգէ՛, անա՛նկ երգէ» ըսաւ այդ օրը, իր քովը նստող ծանօթ մը իրեն: Ամէն անգամ, երբ բան մը կ'երգէին՝ յուզումով ազնուացած, այս երկու բառերը կը յիշէր, ու կը կրկնէր ինքնաբերաբար, «երգէ՛, անա՛նկ երգէ:» Ու ծափի ձայներ կուգային ականջին, ու կը կանչէին արցունքոտ աչքերով, Կոմիտա՛ս, Կոմիտա՛ս···»

Պատէն կախուած կիթառին նայեցաւ: Ան իրմէ աւելի տխուր կ'երեւար: Իր սիրտը մարած էր անոր սըրտին մէջ, ու հիմա նայած ատենը, լռութեամբ կարծես բան մը կը հեծէր: Անոր քովիկը, աղուոր Քրիստոսի մը նկարը: Օ՜հ, ատոր լռութիւնը··· պատէն դարձուց զայն, ու իր ներսը բան մը լուսաւորուած, կը տեսնէր լռութեան պայծառութիւնը, ու կրկին երբ նստաւ աթոռին վրայ, սեղանին վրայ շարուած շարականներու ձայնագրուած իր տետրակները, ուրիշ լռութեան մը պէս երեւցան իրեն: Ձեռքը երկնցուց, բայց չհամարձակեցաւ բռնել: Մահուան պէս լըռութիւն մը նստած էր անոնց վրայ: Անոնք մեռելներ էին:

×

Այդ իրիկունն ալ իր յուզումը ատկէց աւելի չէր կրնար ըլլալ, ու կը նմանէր խորհրդաւոր արձանի մը՝ երբ սկսաւ մտիկ ընել լռութեամբ:

Ձայները իրարու կը յաջորդէին: Ու Մանուշակ թեթեւ շարժում մը ըրաւ, ու ծռելով քիչ մը, ականջը փակցուց դրան: Անանկ վայրկեաններու՝ հոգին կը թրթռայ ձայներուն հետ ու կը բարձրանայ, ու մթնոլորտին գինովութիւնը՝ կը շփոթէ իր սրտին հետ:

Բայց ձայներուն հոսումը շատ էր հոգիներուն համար, ու Մանուշակ կ'ուզէր բան մը ըսել, երբ յետոյքին թեթեւ հարուած մը, զինքը գետին փռեց, ու ծիծաղելով՝ մէկը սահեցաւ սատանի նման, աներեւութացաւ մութին մէջ: Քալուածքէն հասկցաւ անոր ով ըլլալը, ու յանկարծ, բերնէն փախաւ բառը ու ըսաւ·

— Լակոտ···

Մանուշակ, կրկին ոտքի ելաւ, ու դառնալով դրան՝ օրօրեց գլուխը ու մեկնեցաւ:

Սրտէն շատ բան կ'անցնէր, ու կ'ուզէր շատ բան ըսել: Երբ առանձնացաւ իր սենեակին մէջ, իր աչքերովը տեսած բոլոր չըսուելիք հին բաները դունաւորուեցան կենդանի պատկերներու պէս ու ձեւ առին: Տեսաւ բոլոր, որոնք միաբաններու անկողիններէն դուրս չէին ելլեր: Անըմբռնելի կատակերգութիւն մըն էր աս, ու ամէն օր բան մը կ'աւելնար անոր վրայ՝ տըխուր, տխուր, տխուր:

Ի՞նչ կրնար ընել:

Արդէն ատանկ պահերու՝ կը տըժգունէր ու չէր կրնար խօսիլ: Այս մարդոց իւրաքանչիւր շարժուձեւը, մայրերու սրտէն՝ ոչ ոք կրցեր է թափանցել: Անոնք խորունկ են երկինքներու պէս, ու որչափ բարձրանան՝ նոյնքան կը խորունկնան ու անհունութիւնը կը գրկեն:

Ու շատ անգամ, չէր կրնար դիմանալ ու կը կենար դրան առջեւը ու մըտիկ կ'ընէր հաճոյքով: Մանաւանդ երբ հոս մթնոլորտը կը բաբախէր՝ երբ կը լսուէր երգի մը եղանակը, ու պահ մը, սենեակը իր լռութեան մէջ կը մտնէր կրկին, ու յանկարծ, աւելի յստակ ու սրտառուչ՝ կը կրկնուէր ձայնը՝ զարմանալի հանդարտութեամբ: Այս երգերը, մասնաւոր հրապոյր մը ունէին իրեն համար, ու անոնց կ'ընկերանար սրտով: Անոնք իր սրտին ձայնէն բան մը ունէին: Բայց ուրիշ այդ սենեակին լռութիւնն ալ՝ ուրիշ բան մըն էր, ու կը կախարդէր զինքը: Ոտքի մատներուն վրայ՝ ասանկ պահերուն՝ մեղմութեամբ կը կոխէր, կը ճռէր անշշուկ, կը կենար պահիկ մը, ու գլուխը կ'երերցնէր՝ իրենց կարօտին մէջ մնացած մայրերուն պէս, ու կ'երերային շրթունքները՝ մայրենի շունչի մը տակ: Գիտէր թէ՝ իր սիրելի վարդապետը ներսն էր, ու կը տեսնէր կարծես գրասեղանին հակած գըլուխը, ու ժպիտով մը կը հեռանար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(26) (Շար.)

ԹՈՒՐՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մոսկուան միշտ ուշադրութեամբ կը հետեւի Թուրքիոյ բոլոր շարժումնեւ րուն, մամուլին, պետական ղեկավարներու այս կամ այն առթիւ արտասանած ճառերուն։ Դեռ անցած ամառ էր, որ Մոսկուայի պաշտօնաթերթ «Պրաւդա»ն յատուկ խմբագրական մը նուիրեց Թուրք-իտալական յարաբերութիւններուն, միշտ զգուշացնելով Թուրքիան «անխոհեմ» քայլերէ։ Ռուսիան կը ձգտի Թուրքիան եւ Տարտանէլը պահել իր հակակշռին տակ, մինչդեռ Իտալիա շատ ալ հաշտ աչքով չի կրնար նայիլ ռուս-թրքական բարեկամութեան վրայ։

Բնականաբար Իտալիա փորձեր կ'ընէր եւ կ'ընէ Թուրքիան հեռացնելու Ս. Միութենէն։

Վերջապէս Գերմանիա, որ սերտ յարաբերութիւններ մշակած է Իտալիոյ հետ եւ կարգ մը քաղաքական հարցերու մէջ կը հետապնդէ միեւնոյն նպատակները, նոյնպէս շահագրգռուած է Թուրքիան քաշել դէպի Հռոմ-Պերլին առանցքը։ Գերմանական պրոպականտը շարք մը երկիրներու մէջ մեծ ծաւալ առած է, մանաւանդ կէս-դիկտատուրական պետութիւններու մէջ։ Գերմանական մամուլը չի վարանիր բացարձակ կերպով խօսիլ իր նուաճումներու մասին։ Իսկ պրոպականտի նախարար կէօպէլս կուսակցական պաշտօնական ժողովի մէջ ուղղակի յայտարարած է թէ «գերման պրոպականտը կարգ մը երկիրներու մէջ մեծ յաջողութիւն գտած է»։ Խօսելով Թուրքիոյ մասին, կէօպէլս յայտարարած է որ արտասահմանի մէջ սորվող Թուրք ուսանողութեան հարիւրին 80ը կը յաճախեն գերմանական դպրոցներ։ «Թուրքիոյ մէջ շատ ուժեղ է փաշական պրոպականտը։ Կը հրատարակուին բազմաթիւ պրոշիւրներ եւ գիրքեր»։ Թուրքիա ազգային ընկերվարական պետութիւն է, որ նոյնպէս կը ցանկայ զարգանալ եւ այլն։

Թուրք թերթերը կ'ընդդիմախօսեն այդ ձեւի կարծիքներուն։ «Պրաւտա»յի » հոկտեմբեր 22 թիւի մէջ թարգմանաբար տպուած են Թուրք թերթերու տեսակէտները, ընդհանուր վերնագրի մը տակ, — « Թուրքեւգերման յարաբերութիւնները »։

Եունուս Նատի, « Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կը փորձէ ջրել այն կարծիքը, թէ Թուրքիոյ մէջ փաշական պրոպականտը կը զարգանայ։ «Քէմալականութիւնը ո՛չ եւ է կապ չունի փաշականութեան հետ եւ փաշական պրոպականտը Թուրքիոյ համար վտանգաւոր չէ »։

Ըստ «Պրաւտա»յի Թուրք թերթերը դժգոհ են Եունուս Նատիի թոյլ պատասխանէն։ Թուրքերէն «Թան » կը գրէ աւելի խիստ.— « Քէմալականութիւնը հեռու է արկածախնդրութիւններէ։ Ան կոչուած է վարել հաշտութեան քաղաքականութիւն, կողմնակից ըլլալով հաւաքական պաշտպանութեան գաղափարին։ Քէմալականութիւնը ժողովրդապետական (!), յեղափոխական վարչաձեւ մըն է, որ երբեք կապ չունի այն ճամբարին հետ, որու մասին խօսեցաւ կէօպէլս։ Գերմանական քարոզութեան դիմակները շատ թափանցիկ կ'երեւան մեզի։ Ինչպէս որ մենք չենք խառնուիր գերմանական գործերու, կը պահանջենք որ Գերմանները ալ յարգանք ունենան մեր իրաւունքներու հանդէպ»։

«Հալքէր» թերթն ալ խմբագրական մը նուիրած է այս հարցին, եւ կ'ըսէ.

— « Մենք կը գտնուինք պաշտպանողական վիճակի մէջ, մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ, նկատի առնելով իրենց տարածուելու անձերը։ Մենք գիտենք որ վարչաձեւերու վերաբերեալ սադրանքները հիմնական դեր կը կատարեն այդ պետութեանց նուաճողական ցանկութիւններուն մէջ։ Մենք կը պայքարինք փաշականութեան դէմ, ուր որ ան իր գլուխը ցցէ մեր երկրին մէջ »։

« Գուրուն » թերթը կը զարմանայ որ աշխարհակալութեան ցանկութիւններ կը վերագրուին Թուրքիոյ։ Այս առթիւ կը գրէ.

— « Թուրքիան նկատել երկիր մը, որ կը ձգտի գաղթավայրեր ունենալ՝ կը նշանակէ բացասական քարոզութիւն կատարել մեզի դէմ։ Մենք շատ րաներ սորվեցանք Վիլհելմ կայսեր օրերէն »։

Անշուշտ գոհունակութեամբ է որ « Պրաւդա» կ'արտատպէ այս յօդուածները։ Այս պարագան միեւնոյն ատեն կ'ապացուցանէ թէ Ս. Միութիւնը որքան կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիոյ բարեկամութեան, իսկ միւս կողմէ, Թուրքիան որքան զգոյշ է գերմանական ծրագիրներու հանդէպ։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

Րաֆֆիի հանդիսութիւնը Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հոկտ. 23ին »Պրէպան Մարսէյլի» ընդարձակ սրահը նորէն լեցուած էր բազմութեամբ։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Րաֆֆիի խաղաղիկ, մեծադիր ու խիստ գեղեցիկ մէկ նկարը, գործ Գրիգոր Տէր Վարդանեանի։

Հանդէսին կը նախագահէր Հարաւ. Ֆրանսայի առաջնորդ Գարեգին եպ. Խաչատրեան, իսկ հովանաւորութիւնն ստանձնած էր Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը։

Նախաձեռնութիւնը կը պատկանէր Մարսէյլի « Հայ Մշակութային» Միութեան, որ յոբելեանին ազգային հանգամանք տալու համար, խորհրդակցական ժողովներ գումարած եւ մասնակցելու հրաւիրած էր «Երիտասարդական», «Երաժշտական», Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան տեղւոյս մասնաճիւղը, Հայրենակցական եւ Վերաշինաց միութիւն, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու եւայլ միութիւններ։

×

Հանդէսը բացուեցաւ աւուր պատշաճ նուագով մը, որմէ ետք, յոբելենական յանձնախումբի կողմէ Պ. Կ. Փօլատեան հակիրճ ճառով մը, ներկայացուց Րաֆֆին եւ իր արժէքը։ Եւ շեշտեց.— « Րաֆֆիի մեծութիւնը հաստատող փաստերէն մէկն ալ այն է որ անոր երազի մէկ մասն արդէն իրականացած է »։

Բացման խօսքէն վերջ, Պ. Ա. Չէօրէքճեան ջութակի վրայ նուագեց « Զայն տուր, ով Ծովակ»ի եղանակը եւ Սարգսեանի «Եայլան»։ Ընկեր Լեւոն Մելիքսեան արտասանեց «Աւարայրեան դաշտի առաւօտ»ը։ Օր. Անժէլ Վարժապետեան, որ մեր գաղութի նորահաս ուժերէն մէկն է, երգեց «Վարդիթեր»էն կտոր մը, եւ «Էյ ջան հա ջան», բուռն ծափեր խլելով հանդիսականներէն։ Ընկ. Տ. Թադոյեան արտասանեց հատուած մը «Սամուէլ»էն (Րաֆֆիի), Տիկին Մառի Թէրզիպաշեան իր անուշ ձայնով երգեց «Կռունկ»ը, «Ես սիրեցի», «Կ'ուզեմ լինել, եւ այլ երգեր, խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Մէջ ընդմէջ կը նուագէր Պ. Չէօրէքճեանի նուագախումբը։

Հանդէսի պահուն շրջաբերութեան հանուած էին հարիւրամեակի կազմակերպիչ յանձնաժողովի հրատարակած «Րաֆֆի» գիրքը եւ լուսանկարներ, որոնք բաւարար սպառում ունեցան։

Իբրեւ բանախօս հրաւէր ղրկուած էր զանազան մտաւորականներու, որոնք սակայն չէին կրցած գալ եւ վերջին անգամ դիմում կատարուած էր Փարիզ՝ Կեդր. յանձնախումբին, որ բանախօս նշանակած էր Պ. Ա. Զօպանեանը։ Բանախօսը գրաւոր ճառով մը ներկայացուց Րաֆֆիի կեանքն ու գործը։

Նուագախումբի նուագէն եւ շնորհակալութեան խօսքերէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան նախագահը, Գ. եպիսկոպոս Խաչատրեան, որուն գեղեցիկ ճառէն հազիւ կարելի եղաւ ամփոփել հետեւեալը.—«Ուկի՞ց կուգայ այն երազը, այն աստուածային տեսիլը որ կը սաւառնի նոյնքան վիպանոյշ հայրենիքի վերեւ։ Երազը կուգայ փոքրիկ ժողովուրդի մը կողմէ որ Հայ կը կոչուի.. Երազներու տեսիլէն ներշնչումներ կ'առնեն բանաստեղծ գրագէտի մը հոգին եւ կ'արտացոլան գիրենք սիրող ազգին։ Այն ազգերը որոնք ունին այսպիսի երազներ, տեսիլներ, ունին ստեղծագործ ոգի։ Կրնան տոկալ ամէն հարուածի, կ'ապրին ու կը ձգտին այն մեծ խոյալին, որ կը կոչուի ազատութիւն։

Րաֆֆին մեր մէջ արտայայտութիւնն է ազգին մեծագործութեան, արժէքներուն, ցեղին առաքինութիւններուն։

Րաֆֆին բարձրակէտն էր ժամանակին, երբ հայ ժողովուրդը պէտք ունէր քարոզիչի մը, գիտակից, հոգիներ տարբալուծող, տիրապետող ազգեցութիւն։

Ժողովուրդ մը որ երազ, տեսիլ ունի, կը հաւատայ, կը ստեղծէ, կ'ապրի...։

Րաֆֆին հայութեան երազ եւ տեսիլն է, որ կրցած է կենդանի կերպով ապրեցնել եւ յաւիտենական արժէք տալ »։

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՐՔ ՉԿԱՅ, ԳԻ՛ՐՔ..

Փէյամի Սափա կը գրէ Ճիւմհուրիյէթի մէջ.—

Ամէն տարի, երբ դպրոցները կը բացուին, ուսուցիչներուն ու աշակերտներուն բերաններէն միշտ նոյն ճիչը կ'ելլէ — « Գիրք չկայ »։

Միօրինակ գիրքի դրութիւնը ընդունելէ վերջ, դպրոցական գիրքերը կը տպուին կառավարութեան կողմէ։ Ու, այդ թուականէն ասդին, այս անիմաստ ու անպատշաճ սակաւութիւնը երեւան կ'ելլէ։

Անիմաստ ու անպատշաճ, որովհետեւ երբ «Հաց չկայ» կ'ըսուի, ամէն մարդ կը հասկնայ թէ կամ ցորեն չըկայ, կամ ալիւր։ Բայց «գիրք չկայ» ըսուած ատեն անոր տարբերէն ո՞րը պակաս է։ Գրո՞ղ չկայ. կայ։ Տպարա՞ն չկայ. կայ։ Թո՞ւղթ չկայ. կայ։ Նոյնիսկ այնքան կայ, որ դպրոցական գիրքերու տպագրական գործը պետութեան անցնելէն ի վեր, գրողներէն, կազմարարներէն եւ տպագրիչներէն մեծ մաս մը անգործ մնացած են։ Երբ այդ տարրերը առաւօրէն կան, բայց կրկին դպրոցական գիրքեր չկան, անկարելի է ասիկէ աւելի անիմաստ բան մը երեւակայել։

Ամէն տարի այս սեզոնին մէջ կը խօսինք դպրոցական գիրքերու չգոյութեան եւ դժնութեան մասին։ Ես այս խնդրին շուրջ առնուազն հարիւր անգամ գրիչ եմ շարժած։

Անօգուտ։ Այս տարի կրկին դպրոցները առանց գիրքի են։ Ձեռագիրները ուշ տրուած են տպարաններուն, որով, երկու երեք ամիսէն իսկ գիրքերը պիտի չհասնին։ Բացի լիսէներու վերջին կարգէն, մեր բոլոր դպրոցները առանց գիրքի են։

Այս փորձանքին պատճառները երկու են։ Մէկը՝ միօրինակ գիրքի դրութիւնը, որ կը սահմանափակէ գիրքերը պատրաստող ճիգը, իսկ երկրորդ անփարչագիտութիւնը եւ անճարակութիւնն է։

Ո՞վ կ'արգիլէր պատասխանատու պաշտօնատուններուն՝ տպարանները զրկելէ, դեռ ատենին, ձեռագիրներն ու թուղթերը։

Ցետոյ ալ կը զարմանանք երբ աշակերտները չեն յաջողիր քննութեանց մէջ։ Դպրոցը սակաւ, ուսուցիչը սակաւ, ժամանակը սակաւ, դրամը սակաւ այս երկրին մէջ՝ տղաքը իրենց կարգերը թողով՝ գուր տեղը դրկբոցներն ու ուսուցիչները գրաւելուն, գուր տեղը պետութեան ու հանրութեան ժամանակն ու դրամը սպառելուն պատասխանատուութիւնը շատ ծանր է։

Ցանուն այն աշակերտներուն, որոնք իրենց ձեռքերը կաշկանդուած գիրքի կը սպասեն, ու յանուն ուսուցիչներուն՝ բուն իսկ կրթական գործածավարութեան եւ իր շուրջի բազմաթիւ տարրերուն հաւաքաբար կը հարցնենք, — պարոններ, գիրքը ո՞ւր է, ո՞ւր...։ Եւ այս օրերուն երբ դպրոցները «գիրք, գիրք» կ'աղաղակեն, դուք ո՞ւր էք...

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մէջ ամուսնալուծումները վերջերս մեծ համեմատութիւններ առած են։ Մամուլը սկսած է գրադիլ այս խնդրով։ « Ճիւմհուրիյէթ» հարցախոյզ մը բացած է այս մասին։ Փաստաբան Ճ. Փէրիտի կարծիքը կ'ամփոփենք ստորեւ։

— Մեր մէջ երեւան եկող ամուսնաթողութեան պատճառներէն մին ոչ-ընկերական անյարմարութիւնն է։ Օրէնքէ դուրս մնացող այս պարագան պատճառ կը դառնայ հազարաւոր բոյներու քանդումին։ Դատարանները զբաղեցնող ամուսնաթողութեան հարիւրին ութսունը անհամակերպողութեան արդիւնք են։ Պատճա՞ռ. Որովհետեւ երկու կողմերը կ'ամուսնանան՝ առանց իրար ճանչնալու։ Չմոռնանք նաեւ տնտեսական պատճառները։ Ցետոյ՝ բարոյական պատճառները։ Կասկած չկայ, որ թշուառութիւն ու վայելքը թեւ թեւի կ'ընթանան։ Անոնք ընկերային չարիքներ են։ Անոնց միացումը պոռնկութենէ տարբեր ի՞նչ կրնայ ծընիլ։ Մասնաւորապէս կ'ուզեմ դիտել տալ անհրաժեշտութիւնը այն մայրերուն որոնք մեր տղոց իրական կրթութիւն մը պէտք է տան։ Տղան լուսանկարի օժէքիւի մը կը նմանի։ Ինչ որ քաշէ՝ պայն կ'առնէ։ Ու յառաջիկային՝ ստացածները ցոյց կուտայ։ Մանր հայհոյանքներով լի մթնոլորտի մը մէջ իր հօրմէն ու մօրմէն ամուսնալուծումի խօսքերը լսելով մեծցող տղայ մը, մանչուշտ ընտանիքի լաւ հայր մը կամ լաւ մարդ մը չի կրնար ըլլալ։ Ցաւալի է որ գիւղերուն մէջ ալ ամուսնալուծումի դէպքերը քիչ չեն։ Հոն բաժանումներու գլխաւոր պատճառն է կիներու անզաւակ ըլլալը։ Երբ կինը ամուլ է, օրէնքը ամուսնոյն կուտայ զայն լքելու իրաւունքը։ Բայց երբ ամուսինը ամուլ է՝ կինը չի կրնար լքելու պահանջ ներկայացնել դատարանին։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Ոճրին մեղսակիցները աժամայէս կորսնցուցած էին իրենց հետքերը եւ ոչ ոք կը տեսնուէր Թէհլիրեանի հետ։

Վերջապէս թարգմանի մը միջոցաւ սկսաւ Թէհլիրեանի հարցաքննութիւնը։ Նոյնիսկ եթէ աւելի առաջ ալ թարգման գտնուէր, կարելի չպիտի ըլլար հարցաքննել, որովհետեւ, ան, այնքան ծեծ կերած էր եւ այնքան արիւն կորսնցուցած որ առաջին օրերուն խօսելու իսկ հնարաւորութիւն չունէր։

Մարդասպանը առաջին հարցաքննութեան խոստովանեցաւ թէ ոճիրը կանխամտածումով գործած է, լուծելու համար իր ընտանիքին վրէժը։ Ան ըսաւ որ ընդհանուր պատերազմի հայկական տարագրութեան միջոցին իր ծնողքին սպանութեան պատասխանատուն Թալէաթն էր։ Թէհլիրեան աւելցուց որ ինք հրաշքով մը կրցած է ազատիլ հայկական ընդհանուր ջարդէն եւ անկէ վերջ ուխտած է սպաննել Թալէաթ փաշան։

Ոճրագործի հարցաքննութեան մի ջոցին ամէն բան երեւան ելաւ։ Ինչպէս Պերլին գալը, Թալէաթ փաշան ինչպէս փնտռելը եւ անոր բնակարանը ինչպէս գտնելը, անոր տան դիմաց սենեակ վարձելը, ոճիրը գործադրելու որոշումը, Ժնեւէն 12.000 մարք ստացած ըլլալը եւայլն մէկիկ մէկիկ խոստովանեցաւ։

Երբ մէկ կողմէ Պերլինի դատաբանը ոճրագործի հարցաքննութեամբ կը զբաղէր, ոստիկանութիւնն ալ ոճրագործին մեղսակիցները կը փնտռէր։ Դէպքին ներկայ շատ մը անձնաւորութիւններ կը վկայեն որ ոճիրը գործուելուն պէս հայկական կերպարանք ունեցող կարգ մը մարդիկ սկսան հոս հոն փախչիլ։ Ոստիկանութիւնը սակայն անոնցմէ ո եւ է մէկը կրցաւ գտնել։

Շուտով հաստատուեցաւ որ Թալէաթ փաշայի սպանութեան պահուն ձեռնոցով գետին ինկող կինը ոեւէ կապ չունի Թալէաթ փաշայի հետ։

Դժբախտաբար, ոճրին յաջորդող օրերու ընթացքին, կարգ մը գերմանական թերթեր, նպաստաւոր հրատարակութիւններ ըրին Թէհլիրեանի մասին։ Հայկական խնդրին բոլորովին անտեղեակ այդ թերթերուն գրածները թէեւ հերքուեցան աջակողմեան թերթերու կողմէ, սակայն նախորդպրագրութեանց թողած տպաւորութիւնը հանհետացաւ։

Աջակողմեան թերթ մը կը գրէր.

— « Թալէաթ փաշա, Գերմանիոյ մէջ հանրապետութեան յայտարարուելէն անմիջապէս վերջ Պերլին եկած էր եւ կ'ապրէր պատուաւոր կեանք մը։ Իրականութեան երբեք համապատասխան չէ անոր սրճարան մը բանեցնելը կամ վաճառականութեամբ ըզբաղիլը։ Այդ տարաձայնութեանց պատճառը Թուրք պետական այս բարձրաստիճան անձնաւորութեան արժէքը նսեմացնել է։ Կարգ մը թերթեր սխալ կ'ընեն պաշտպանելով ոճրագործ Թէհլիրեանը կամ խօսելով հայ ժողովուրդի տառապանքներուն մասին։

« Նախ, հայկական տարագրութեան խնդրին մէջ Թալէաթ փաշայի վերագրուած պատասխանատուութիւնը արդար չէ։ Պէտք չէ յիշուի այդ պարագան։ Ցետոյ պէտք չէ մոռնալ որ Հայերը ընդհանուր պատերազմի սկիզբն իսկ յարեցան Դաշնակիցներու կողմը։ Հայերու անունով խօսող Պօղոս Նուպար, ժամանակին Փարիզի խորհրդաժողովին յանձնած մէկ ծանուցագրին մէջ չխոստովանեցա՞ւ որ 160.000 Հայեր Դաշնակից բանակներու հետ կողք կողքի կռուած են։

«Դասագրօրէն եւ վստահաբար եռեւէն սպանուած Թալէաթ փաշայի մինչեւ վերջին ժամ Գերմանիոյ հանդէպ հաւատարիմ մնալը եւ առանձին հաշտութիւններ կնքելու առաջարկները մերժած ըլլալը պէտք չէ մոռնալ »։

Երբ մէկ կողմէ թերթերը այսպէս թեր ու դէմ հրատարակութիւններ կ'ընէին փաշայի նահատակութեան մասին, միւս կողմէ անոր բարեկամները կը հետապնդէին դատը։ Որովհետեւ դատավարութեան ստանալիք ձեւը թրքութեան համար շատ կարեւոր պիտի ըլլար։ Կ'ըսուէր թէ ըսպանեալին այրին կամ ժառանգորդները իրաւունք չունէին պաշտպանութեան. այդ պարտականութիւնը, ըստ գերմանական դատական օրէնքին, վերապահուած է ընդհանուր դատախազին։

Հետեւաբար, եթէ հայկական հարցը մէջտեղ դրուէր, պէտք կը տեսնուէր որ ընդհանուր դատախազը լռութիւն պահէր։ Սակայն ուրկէ՞ եւ ինչպէ՞ս պիտի ծանօթանար ան այդ հարցին։

Իթթիհատի եւ Թէրագգըի մարդիկը այդ մտահոգութեան առջեւ աջ ու ձախ դարնուեցան եւ դիմեցին Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան։ Անոնց պատասխանուեցաւ թէ Թէհլիրեանի դատավարութիւնը հասարակ ոճրի դատէ մը տարբեր բան պիտի չըլլայ։ Հակառակ այդ հաւաստիքներուն, Իթթիհատի մարդիկը եւ Թալէաթի ընկերները պէտք եղած միջոցները ձեռք կ'առնէին։

Այս առթիւ ամենամեծ կարեւորութիւնը կը տրուէր ընդհանուր դատախազի կրելիք տպաւորութեանց։ Այդ պատճառաւ ալ հայկական խնդիրներու շուրջ Թուրքիոյ կողմէ հրատարակուած բոլոր գրութեանց թարգմանութիւնները կը յանձնուէին ընդհանուր դատախազին։

(37) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Այդ երեկոյ, ինչպէս նաեւ յաջորդ երեկոյները, Լեւոնը Սոնիայի մօտ անցուց։ Կոլեան, Մարօն եւ Միքայէլը կը հաւաքուէին Սոնիայի կոկիկ ընդունարանի մէջ, ուր ընկերական ջերմ մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր, փոխադարձ յարաբերութիւնները ներդաշնակելով։ Հակառակ Լեւոնի վերապահ բնաւորութեան, զարմանալիօրէն ընտանի տրամադրութիւն մը կը զգար այդ շրջանին մէջ՝ վաղուց կորսնցուցած ընտանեկան մթնոլորտին խարկանքը ապրելով։ Աւելի պատ, աւելի խօսուն տրամադրութիւն մը կը զգար, երբ կը մտնէր ընդունարանի դռնէն ներս։ Բնականաբար խօսակցութեան մեծ բաժինը կ'իյնար Լեւոնի վրայ։ Իր սովորական ծանրութեամբ կը պատմէր երկրէն, ժողովրդի վիճակէն եւ այն բոլոր գործերէն, որոնց ինքն ու իր ընկերները ձեռնարկած էին, Սահմանադրութեան յայտարարութենէն վերջ։ Լեւոնը կը խօսէր, կը պատկերէր ժողովուրդի վիճակն ու գործերու ընթացքը։ Ընդունարանի մէջ գտնուողները ուշադրութեամբ կը լսէին զայն, աններկայելի ջերմութիւն մը, խանդավառ տրամադրութիւն մը զգալով իրենց մէջ։ Այնքա՜ն երգուած, փառաբանուած Հայաստանը, որ անծանօթ մեծութիւն մը կը մնար իրենց համար, Լեւոնի պատմածներով հետզհետէ ձեւ կ'առնէր, կ'ամբողջանար, շօշափելի իրականութիւն մը դառնալով։

Կոլեան անձայն հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր, ներքնապէս զգալով որ հայկական հարցը իրեն համար նոր գնահատութեան մը կը կարօտի։ Բայց ամէն բանէ աւելի՝ անոր վրայ խոր տպաւորութիւն ձգողը եղաւ պատմողը։ Այդ հաշմուած, անգուրեկան արտաքինով մարդը այնպիսի հոգեկան կորով, գեղեցկութիւն կը յայտնաբերէր, որուն հմայքին ենթակայ, Կոլեան չէր կրնար չգնահատել անոր բացարձակ արժէքը, եթէ ան իր մասին, իր կատարածներու վերաբերմամբ չէր ալ խօսեր։

Ահա խումբ մը մարդիկ, կը մտածէր Կոլեան, որոնք հերքիւլեան աշխատանքի մը լծուած էին՝ քանդուած ազգային կառուցուածքի մնացորդներէն վերստեղծելու նոր, աւելի հիմնական շէնք մը։ Որքան ալ որ գաղափարաբանութեամբ Կոլեան տարբեր դաւանանքի պատկանող, կրնար այդ աշխատանքը ապարդիւն համարել, սակայն չէր կրնար խորապէս չգնահատել անձնազոհ խմբի մը կատարած աշխատանքները։ Կոլեան կը զգար որ այդ համեստ մարդը, թէեւ կը փորձէր յաջողութեան վարկը ընկերներուն բաժին հանել, բայց ինք կեդրոնական դէմքն էր գործին, առանցքը՝ դարձող անիւին։ Բացառիկ տիպ մը, որ ստեղծուած է ղեկավարելու շնորհքով։

Հինգշաբթի երեկոյ, սովորական ժամէն քիչ մը ուշ, Լեւոնը դուրս ելաւ տունէն Սոնիային այցելելու համար։ Միքայէլը եւ Մարօն այդ երեկոյ թատրոն գացած էին։ Երբ Լեւոնը բարձրացաւ երկրորդ յարկը եւ նեղ միջանցքը կ'անցնէր, յանկարծ Սոնիայի յարկաբաժնի դուռը բացուեցաւ ու Կոլեան այլայլուած դուրս ելաւ միջանցքը։ Առանց խօսելու, գլխի չոր շարժումով բարեւեց Լեւոնը եւ արագօրէն սանդուխէն իջնելով մեկնեցաւ։

Լեւոնը շշմած կանգ առաւ միջանցքին մէջ։ Կոլեայի շառագունած դէմքը, սաստիկ յուզուած վիճակը, իր հանդէպ ցուցուցած անբարեացակամ վերաբերմունքը սաստիկ զարմացուցին զինք։ Անկասկած Սոնիայի եւ Կոլեայի մէջ ծանրակշիռ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցած էր։ Լեւոնը խօսակցութեան էութեան մասին եւ ո՛չ իսկ տարակուսեցաւ։ Քանի մը օրերու հանդիպումներու ժամանակ, Լեւոնի աչքէն չէր վրիպած Կոլեայի հոգեկան վիճակը եւ ոչ ալ մեծ սրտատեսութեան պէտք ունէր տեսնելու թէ՝ Կոլեան ամբողջովին տարուած էր Սոնիայով եւ պաշտելու աստիճան կը սիրէր զայն։ Այդքանը հասկնալի էր Լեւոնի համար։ Բայց ինչ որ զինք շփոթեց, այդ Կոլեայի վերաբերմունքն էր իր հանդէպ։ Միշտ զուսպ եւ դիմակաւոր դէմքով, Լեւոնը ոեւէ պատճառ տուած չէր Կոլեային՝ թէկուզ հեռաւոր կերպով կասկածելու Սոնիայի հանդէպ ունեցած իր զգացումներու մասին։ Ուրեմն ի՞նչ պատճառով Կոլեան կրնար գրգռուիլ իր դէմ. ինչո՞ւ քիչ առաջուան անբարեկամական տրամադրութիւնը, մինչ նախորդ գիշերները այնքան սիրալիր վերաբերմունք ցոյց կուտար։

Միջանցքին մէջ ատեն մը սպասելով՝ Լեւոնը մօտեցաւ ու կամաց մը թխկացուց սենեակի դուռը։

— Մտէք խնդրեմ,— ներսէն լսուեցաւ Սոնիայի մեղմ ձայնը։

Սեղանի առջեւ նստած էր Սոնիան, գլուխը վար հակած մտամոլոր վիճակի մէջ։ Լեւոնի սենեակ մտնելուն՝ բարձրացաւ ու առանց խօսելու ձեռքը երկարեց անոր։

— Ձե՞մ խանգարեր,— հարազատի հոգածութեամբ հարցուց Լեւոնը, արցունքի հետքեր նկատելով Սոնիայի դէմքին վրայ,— Թերեւս կը նախընտրէք առանձին մնալ։

— Ո՛չ, խնդրեմ նստէք, արդէն ձեր գալուն կը սպասէի, օթոցի վրայ, այդպէս աւելի հանգիստ կը լինիք։

Սիրած աղջկան տառապանքը նկատելով Լեւոնը, սիրտը կծկուեցաւ։ Սոնիայի հոգեկան անսովոր վիճակէն յայտնի էր որ քիչ առաջ շատ լուրջ խօսակցութիւն մը ունեցած էր եւ դեռ զգալապէս կը գտնուէր անոր տպաւորութեան տակ։

Կարծես Լեւոնի սիրտը աքցանի բերնին մէջ սեղմուած լինէր։ Մինչ անհնարին տառապանք մը կ'ապրէր, որպէս թէ չնկատելով Սոնիայի հոգեկան վիճակը, Լեւոնը փոքր սեղանի վրայէն ֆրանսերէն ամսագիր մը վերցուցած կը թղթատէր, կարդալ կեղծելով։

Օ՛, եթէ կարենար, եթէ միայն հնարաւոր լինէր վերակենդանացնել Վարդանը, այն ժամանակ անհուն կարօտով պիտի զրկէր, սրտին վրայ սեղմէր Սոնիան, պիտի մոռցնել տար անոր ապրած բոլոր տառապանքները, անոր խաւար կեանքը սիրոյ ջերմ ճառագայթներով պիտի լուսաւորէր։ Բայց մի՞թէ հնարաւոր էր գերեզմանէն վերադառնալ, մի՞թէ իր ինքնութեան յայտնութիւնը մշտական տառապանքի նոր աղբիւր մը պիտի չը լինէ՞ր Սոնիայի համար։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

սեփական միջոցներով եւ իր իսկ արիւնով կայսրութիւն մը նուաճեց Ափրիկէի մէջ, եւ վերջապէս արդարութեան խօսք մը արտասանեց գերման ժողովուրդին համար։ Ափրիկէի մէջ, ինչ որ ստացաւ Իտալիա, երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը բաժնէին Գերմանիոյ գաղթային կայսրութիւնը, ծիծաղելի վարձատրութիւն մըն էր։ Անգլիայէն ստացանք 91.000 քառ. քիլոմեթր հող՝ անստոյգ արժէքով մը, Ճուպայի մէջ։ Ֆրանսայէն՝ 114.000 ք. քիլոմեթր աւազ, որուն փոխարէն վրայ տուինք իտալական իրաւունքները՝ Թունուզի մէջ։ Եւ վերջապէս ունեցանք Եթովպիան, բայց մեր արիւնով, հակառակ բոլորին եւ մասնաւորապէս երբեմնի դաշնակիցներու կամքին։ Պ. Իտըլի առարկութիւնները անարժէք են։ Իտալիա կրնայ ազատօրէն յայտնել անշահախնդիր վճիռ մը Գերմանիոյ գաղթային արդար իրաւունքներու մասին, մանաւանդ անոր համար որ ինք բան մը ստացած չէ Գերմանիայէն »։

Ֆաշական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ Պ. Իտըն ինչպէս կ'անգիտանայ պատերազմի վտանգը, զոր կը մատնանշէ ամիսներէ ի վեր։ « Իտալիա Վերսայլի դաշնագրին անիրաւութիւնները դարմանեց իր ձեռքով, գրաւելով Եթովպիան, բայց այդ պարագան արգելք մը չէ որ արդարութիւն պահանջէ Գերմանիոյ համար։ Իտընի խօսքերը կը հաստատեն թէ Անգլիա չըմբռներ դէպքերու ընթացքը եւ յետպատերազմեան քաղաքականութիւնը։ Այդ խօսքերը լիովին կ'ապացուցանեն բրիտանական քաղաքականութեան տեւական անանկութիւնը» ։Միւս թերթերն ալ կը շեշտեն թէ«եւրոպական պարտականութիւն» մըն է ուժ տալ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն ։

*** Գերմանական թերթերն ալ նոյն ուժգնութեամբ կը քննադատեն Իտընի ճառը ։

»»»» ● ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ քննութիւնը վերջացած ըլլալով, Ընդհ. դատախազ Պ. Ալֆրէտ Թապէթ ամբաստանագրին բովանդակութիւնը հաղորդեց Գարաեանի, որ պաշարինութեամբ լսած է։ Գարաեան արդէն ինքզինք խենթ կը ձեւացնէ ատենէ մը ի վեր։ Դատավարութիւնը պիտի սկսի նոյեմբեր 5ին, դատական գերագոյն ատեանին առջեւ։ Պիտի լրսուին տասը վկաներ ։

Մկրտիչ Գարաեան մերժած է նշանակել պաշտպան փաստաբան, յայտնելով թէ պէտք չունի պաշտպանուելու, քանի որ խոստովանած է ամէն բան ։ Ոճրագործը աւելցուցած է նաեւ թէ ինք որոշ կը տեսնէ իրեն սպասող ճակատագիրը։ Բայց եւ այնպէս, դատարանը Պ. Միշէլ Շիւքրալլան նշանակած է իբրեւ պաշտպան, յարգած ըլլալու համար օրէնքի տրամադրութիւնը ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոյեմբեր 2ին 16 հոգի գնդակահարուեցան արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ, իբրեւ աւազակներ։ Պէլա Քուն, Հունգարիոյ երբեմնի կարմիր դիկտատորը, պիտի դատուի մօտերս, Մոսկուայի մէջ։ Գըլխաւոր ամբաստանութիւններէն մէկը այն է թէ Պէլա Քուն մտերիմ բարեկամն էր Չեկայի նախորդ ամենազօր պետին՝ Եակոտայի։ Կ'ըսուի թէ Պէլա Քուն բանտէն աղերսագիր մը գրելով Սթալինի, խնդրած է ամէնէն վտանգաւոր գործը յանձնել իրեն, ապացուցանելու համար իր հաւատարմութիւնը ։

ԱՄՍԹԷՐՏԱՄԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ պելժ սեղանաւոր Պատմա, որ պատճառ եղած էր դահլիճին անկման։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ փախստական սեղանաւորը բազմաթիւ զեղծումներ եւ խարդախութիւններ գործած, եւ խրացուցած էր ընկերութեան մը 100.000 մարքը (1.200.000 ֆրանք)։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՐՏՈՅՏՆԵՐ ցուցահանդէսի լոյսերէն շլմորելով, զացին զարնուեցան էյֆէլի ելեկտրական թելերուն եւ վար թափեցան ածխացած։ Ատենէ մը ի վեր անհամար թռչուններ կը կոտորուին այս ճամբով ։

ԿՈՎԿԱՍՑԻ ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Մուհամմէտ Էսատ պէյ, որ, ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, կարեւոր գիրքեր գրած է Կովկասեան դէպքերու, քարիւղին. մասին, Պերլինի մէջ սիրահարելով կնութեան առած էր իր քարտուղարուհին, էրիքա Լովէնչթայն։ էրիքա հրէուհի ըլլալով, երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցաւ, Տէր եւ Տիկին Էսատ Վիէննա ապաստանեցան։ Հոն Էսատ պէյ ծանօթացաւ պաշտօնակցի մը՝ գրագէտ Ֆիլօփ Միլլէրի հետ, բայց շատ չանցած կռահեց որ բարեկամը ոչ թէ գինքը կը սիրէր, այլ իր գեղանի կինը ։ Եւ առաւ մը ճամբեց բարեկամը, բայց քանի մը ժամ վերջը դիտեց որ կինն ալ միասին չուած էր դէպի Քալիֆորնիա։ Այժմ դատ բացած է։ Կինը կը գանգատի թէ Էսատ պէյ զինքը կը փակէր դաշոյններով, դանակներով եւ խարազաններով զարդարուած սենեակի մը մէջ, եւ սարսափելի, անլսելի բաներ կը պատմէր, ահուդողի մատնելով զինքը։ Եւ միեւնոյն ատեն, գիրք մը կը գրէր Մուսոլինիի մասին...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ապահովութեան տեսչութիւնը պարգեւ հաստատած է երեք համայնավար երեսփոխաններու ձերբակալման համար։ 75.000 տրախմի խոստացած է իւրաքանչիւր երեսփոխանի համար, եւ 50.000 տրախմի՝ ձերբակալուած իւրաքանչիւր համայնավարի համար, ինչպէս եւ 35.000 տրախմի՝ աքսորավայրէն փախած երեսփոխանի մը համար ։

ԴԻՐՁԱԿ ՎԻՉԷՆ ԻՍՔԷՆՏԵՐԵԱՆ, որ 1936 օգոստոս 15ին սպաննած էր իր ամուսնալոյծ կինը, Աննա Մէհաէրեանը, զաւակը հո տանելու համար, երէկ սկսաւ դատուիլ եղեռնադատ ատեանին առջեւ։ Ամբաստանեալին փաստաբանն է Պ. Թորէս։ Տեղական թերթերը «Թուրք» կը գրեն ամբաստանեալին համար, անշուշտ հպատակութիւնը շփոթելով ազգութեան հետ ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆ Ը

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Ցաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական ազգ՝ սազ ազանդներով։ Հայկական նուագ ամէն երեկոյ ժամը 8էն կէս գիշեր։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար զատ համեստ գիներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 5 նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սուրէն Գառաւեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Գառլաօն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Քրիստափոր», «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու բոլոր ընկերները 4 նոյ. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։ Անյետաձգելի օրակարգ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մեթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Կ'երգէ «Ալմաստ» օփէրայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ։

Ընտիր ժազ Թառ եւ հաճելի անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։ ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ "ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանթէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(Դատակերգութիւն 2 արար)

Կը նուագէ Թաթիստ Գարեգին։ Երգ եւ արտասանութիւն։

Մուտք 3 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐՏՈՅԻ «Արարատ» Միութեան դպրոցի հանդէսը 7 Նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ի, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Օքնօն։ Տեղի կ'ունենան արտասանութիւններ, մեներգներ։ Առանձին պիտի նուագեն դպրոցի երաժշտութեան բաժնի աշակերտները։

Կը ներկայացուի՝ Յ. Թումանեանի «ԿԿՈՒ» երգախաղը։ Իսկ առաջին անգամ ըլլալով պիտի երգուի Յ. Թումանեանի «Ծաղիկներու երգը» Թատեբախաղը (երաժշտ. Ա. Գ. Մեսումենցի)։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրճարանը՝ 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre, մեթրօ Porte d'Italie

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ Մուտք 3 ֆրանք

Ծանօթ.— Պ. Ժագ Տէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է Փարիզ, տեղւոյն վրայ պիտի ծախէ հայերէն եւ արեւելեան տիսքեր։

Նոյնը ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ մէջ 8 Նոյ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 150 Route d'Orléans (Aristide Briand)։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿՐԷՆ-ԼԷ-ՊԷՆի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937ին, կիրակի օր, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել։

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի հիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5–7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2–4, հեռաձայն Trud. 21 05

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆօն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

Օգտուեցէ՛ք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր։ Ունի լաւ յաճախորդներ։ Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով։ Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ոգիով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Բացուած է

ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր։ Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odeon.

FOURURES DE ST. BERNARD

ՅԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակի եւ բուրդի համար։ Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնէք զանազան մուշտակներ, գաւեր, աղուէսներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ։ Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ գաւեր, անմրցելի գիներով։ Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանաժը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի։

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր։

ԾԱԽՈՒ Է Թրիքոյի մեքենայ մը «Ժօրժ 10» մէկ մեթր լայնութեամբ, զուիցերիական ֆիւլէյէ վաճառանիշով։ Դիմել՝ Պ. Ճէյքօբ Տէր Թումայեանի 71 Avenue des Bas Meudon: Issy-les-Moulineaux, հեռաձայն Michelet 20—60։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD **48 rue de la République** Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD **7 rue Auber, Paris** Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ● ««««

Զէյթունի Հայերը վարուցանքի տեղ չունեն. նրանց ապրուստի եւ արդիւնաբերութեան գլխաւոր աղբիւրներն են երկաթի հանքերը, որ բովագործում են նրանք, պատրաստում են զանազան տեսակ գործիքներ, կամ այնպէս անպատրաստ տանում են մերձաւոր գաւառները, եւ վաճառելով, փոխարէնը գնում են ինչ որ իրանց պէտք է։ Թուրքեան մի քանի անգամ փորձ փորձեց խլել Զէյթունցիների ձեռքից այդ հանքերը, միայն քաջ լեռնականների սաստիկ ընդդիմութիւնը կարողացաւ փրկել իրանց ապրուստի գլխաւոր հարստութիւնը։Վանայ հրդեհը այդ տեսակ մեքենայութիւնների մի ճշգրիտ օրինակ կարող է համարուել։

Հայերը այս քաղաքում բաւական հարստացած էին. մի գիշերուայ մէջ նրանց բոլոր խանութները կրակի մատնեցին։ Ջը նայելով Հայերի անդադար բողոքներին, տեղական իշխանութիւնը մինչեւ անգամ քննութիւն սկսել չը կամեցաւ, որ յայտնուեն չարագործները։ Որովհետեւ ինքն իր վրայ քննութիւն սկսել չէր ցանկանում ...

— Մեզ մինչեւ այսօր զարմացնում էր այն միտքը, թէ ինչո՞ւ Թուրքիան այնքան չոգոքորթում է Քրտերի եւ Չէրքէզների ցեղապետներին, շողոքորթում է նրանց հաւատոր գլուխներին կամ շէյխերին, որոնք իրանց անկարգութիւններով ոչ սակաւ հոգսեր են պատճառում կառավարութեանը։ Դրանք շատ անգամ հարկեր չեն վճարում, շատ անգամ ահագին խմբերով ապստամբում են այս եւ այն գաւառները։

Միթէ՞, մտածում էինք մենք, եթէ իշխանութիւնը ցանկանայ, չէ կարող զսպել այդ աւազակներին։ Հիմայ հասկանում ենք, որ Թուրքիային պէտք էր իր ձեռքում ունենալ այսպիսի գործիքներ։ Նպատակը՝ — բացայայտ է ...

Պ. Դուդուկչեանը կարծես աշխատում էր այս գիշեր դուրս թափել բոլոր դառնութիւնները, որ ծանրացած էին նրա սրտի վրայ։ Տառապեալ ժողովրդի ցաւը, նրա անբախտ վիճակը, նրա տխուր ապագան, որ նկարւում էր նրա աչքի առջեւ իր սեւ գոյներով, այդ բոլորը լցրել էին նրա հոգին մի արդար վրդովմունքով ։

— Հանդամանքները, կեանքի պայմանները, ասաց նա, ստիպում են մարդուն իր նմանների հետ վարուել այնպէս, որպէս վարւում են օտարները իր հետ — չարին չարով պատասխանել։ Ուրիշ հնար չը կայ։ Բոլոր արարածների մէջ մարդը միայն է, որ գազաններից աւելի անգութ եւ աւելի անիրաւ կերպով է վարւում իր նմանների հետ։ Գազանը գոնէ միանգամից մահացնում է եւ հանգստացնում է իր զոհին։ Բայց մարդը յաջորդաբար է վարւում։ Նա թանջում է, ճնշում է, բարոյապէս եւ մտաւորապէս մաշում է, եւ իր զոհի կենսական բոլոր ուժերը սակաւ առ սակաւ սպառելով, այնպէս է սպանում։ Դա մի սարսափելի սպանութիւն է։ Այսպիսի սպանութիւն գործերու ընդունակ է մարդը միայն։ Այսպիսի սպանութիւններ կատարւում են ոչ միայն մասնաւոր անհատների վերաբերութեամբ, այլ ամբողջ ազգերի վերաբերութեամբ եւս ։ Մի այսպիսի սպանութիւն սպառնում է մեզ։ Մի՞թէ այս նպատակով չեն վարւում մեզ հետ Թուրքերը, Քրտերը, եւ Չէրքէզները։ Մի՞թէ սոյն պատճառներից չէ, որ այսօր Հայաստանը մեծ մասամբ դատարկուել է Հայերից ։

Պ. Դուդուկչեանի երկար բացատրութիւնների միջոցին Վարդանը լըսում էր խորին համակրութեամբ։ Նա մի դառն հեգնական ժպիտով պատասխանեց ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameane — PARIS (13)

IE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹՈՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 5 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3569 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՈ՛, ՋԲԱՂԻԼ, ԲԱՅՑ Ե՞ՐԲ...

Հայաստանի գլխուն պայթած փոթորիկը վերջնապէս քակեց ռամկավարներու լեզուին կապանքները :

Անոնց թերթերը այլեւս ազատօրէն կը խօսին «ճգնաժամ»ի, վերահաս վտանգի եւ «հակամարդկային տեսարաններու» մասին: Եւ անձկութեան ճիչեր կ'արձակեն :

Այս առթիւ, մանաւանդ Ամերիկայի «Պայքար»ը ուժգնօրէն կը ձաղկէ հայ կարմրուկները, Նիւ Եորքի «Բանուոր»ին եւ միւսներու «նախնական մարդու գազանային բնազդը», «անսահմանելի եւ անորակելի բարբարոսութիւնը», որ բզքտել կուտայ նոր զոհերը, այսպէս կոչուած «ժողովուրդի թշնամիները»:

—« Անոնք պատրաստ են բզքտելու նոր «ոճիր»ներն ալ, առանց խղճմտանքի ամենափոքր նշոյլն ունենալու թէ ի՛նչ կ'ըսէին երէկ, եւ առանց ազատ մտքի ու խղճի կայծն ունենալու որ մղէր զիրենք փոքր քննութեան մը, փոքր ընդվզումի մը, իրենց դատապարտութիւնն արտասանելէ առաջ»: (16 *Հոկտ.*) :

Ուրիշ ռամկավար թերթ մը, որ դեռ նոր սկսաւ հրատարակուիլ Պէյրութի մէջ, աւելի զգոյշ լեզու մը գործածելով, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ նոր տագնապին առթիւ.

—« Կը զարմանանք որ այդ րէժիմին դուրսի ջերմեռանդ հաւատացեալները՝ միշտ առանց վարանելու կ'ընդունին ներսէն եկած վերջին լուրին, դատումին ճշդութիւնը: Երէկ՝ Ամատունին, աւելի օր՝ Խանջեանը, աւելի առաջ՝ Տէր Գաբրիէլեանն էին այդ լուրերուն եւ դատումներուն հերոսները: Որո՞նք են այսօր : Ի՞նչ ապահովութիւն՝ որ այսօրուան դատողները վաղն իսկ, իրենց կարգին, պիտի չդատուին ուրիշներէ: Եւ պէտք չէ՞ որ երէկը քիչ մը վերապահութիւն եւ համեստութիւն ներշնչէ այսօրուան մասին՝ անո՛նց որ անկեղծ են ու հրաժարած չեն իրենց սեփական մտքով խորհելէ :

Դատում ըսինք եւ ո՛չ դատաստան: Որովհետեւ ո եւ է դատաստան տեղի չունենար՝ արդարացնելու համար բռնածները : Պէտք է միշտ կուրօրէն ընդունիլ թէ դաւաճաններ էին Ալազանն ու Շահվէրտեանը, Թորոսեանն ու Խանջեանը, Բակունցը եւ Ամատունին... եւ այսպէս շատեր: Բայց ինչո՞ւ: Ի՞նչպէս է որ մեր փոքրիկ Հայաստանը, առանձինն, այսքան շատ դաւաճան կ'արտադրէ այսքան քիչ ժամանակի մէջ: Համիտեան րէժիմին ամբողջ շրջանին այնքան հայ դաւաճան եղած չէր՝ որքան մէկ տարուան մէջ Խ. Հայաստանէն,— եթէ հաւատանք բռնածին :

Բայց մենք չենք հաւատար առոր՝ որովհետեւ կը հաւատանք հայ ժողովուրդին խելքին ու բարոյականին: Իրականութեան մէջ՝ ոչ մէկ բացատրութիւն կրնայ տրուիլ «հայ ժողովուրդին թշնամի», «խորհրդային րէժիմին թշնամի» հայ վարիչներու եւ մտաւորականներու գոյութեան :

Հայ ժողովուրդին ճակատագիրը կը ստիպէ *մեզ ամէնքս* որ զգանք այս մեծ, շա՛տ մեծ ցաւով »: (*Զարթօնք*, 14 հոկտ.) :

Մենք առիթ ունեցանք արտայայտուելու կատարելու նաեւ Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթէն, որ խիկապէս ահազանգ մը հնչեցնելով, կը չեչտէր հոկտեմբեր 16ի խմբագրականով.

—« Հայուն պարտքն եւ իրաւունքն է, ամէն անգամ որ կրնայ, աղաղակել իր անձկութիւնը, երբ սպառնալից ամպեր կը մթագնեն իր այսօրուան միակ յոյսը »:

Ձենք ուզեր խճողել նիւթը, ուրիշ վկայութիւններ ալ յիշելով: Ակներեւ են ե՛ւ յուսախաբութիւնը ե՛ւ մտահոգութիւնը: Լեզուները կը տարբերին թերթէ թերթ, խմբագիրէ խմբագիր, բայց ո եւ է մէկը այլեւս չի համարձակիր պարտկել ահաւոր իրականութիւնը: Շատ չատ կը փորձուին քարեր նետել Դաշնակցութեան, իբրեւ էրած սրտի մխիթարանք, եւ կամ «խրախճանք» տեսնել Դաշնակցական մամուլին մէջ, երբ դիտել կը տրուի թէ շատ ուշ են մնացեր...

Անցնելով բուն հարցին, ի վերջոյ ո՞ւր պիտի յանգին այս լրագրական ողբասացութիւններն ու փոխասացութիւնները:

Արձանագրել անձկութիւնը՝ չի նշանակեր պարտականութիւն մը կատարել: Ամէն պարագայի մէջ, պարտականութեան մը տարրական մասն է այդ: Ամէնէն դիւրինը, որ կրնայ գոհացնել բարեպաշտները, բայց ոչ քաղաքական հոսանք մը :

Իսկ եթէ կ'ընդունինք թէ կացութիւնը երթալով կը ծանրանայ, թէ իրական «ճգնաժամ»ի մը առջեւ կը գտնուինք, այն ատեն յանցանք է աւելի երկար յամենալ եւ դաս տալու ձեւեր առնել :

Աւելի բաց խօսելով, ժամանակն է խօսքէն գործի անցնելու, հառաչանքները լուրջ, սրտցաւ դիրքի մը վերածելու :

Որ եւ է թիւրիմացութիւն կանխելու համար, ըսենք անմիջապէս, որ մենք միամտութիւններ չունինք դուրսէն հրաշքներ գործելու: Ձենք ունեցած այս նոր եւ անսովոր տագնապէն առաջ ալ:

Գիտենք որ Հայկական Արտասահմանը ոչ իսկ հարիւրին տաւը համեմատութեամբ կրնայ ազդել, Երեւանի վրայ, որ ինքն ալ երբեք տէրը եղած չէ իր ճակատագրին :

Միւս կողմէ, մենք պարզապէս կ'արգահատինք այն խաղխաղանքին վրայ, որ կը կարծէ թէ որ եւ է մարդավարի դիրք՝ արտասահմանի մէջ՝ թշնամութիւն է Խ. Միութեան կամ Հայաստանի հանդէպ :

Այս ճչտումներէն վերջը, այլեւս ի՞նչ բան պիտի արգիլէր մեզ, գլուխ գլխի տալու եւ ելքեր փնտռելու: Գոնէ ազգային միացեալ ճակատ մը կազմելու, իբրեւ ապացոյց համատարած անձկութեան, եւ ի նախատեսութիւն աւելի վրդովիչ անակնկալներու :

Ի՞նչ արժէք ունին ցասումդ եւ մտահոգութիւնդ, երբ տարրական ճիգ մը չես փորձեր տրամաբանական ելքին յանգելու, դիրք ճշդելու, ձեռնարկ մը կատարելու, համաձայն կացութեան պահանջներուն :

Մանաւանդ որ, ճակատը մէկ չէ, այլ երկու, — Հայաստան եւ Արտասահման :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՏԵՂԻ ՉՈՒՆԵՑԱՒ

Ուրիշ խլրտումներ եւ ձեռնարկներ

Ներքին նախարար Պ. Տորմուա վերջին պահուն միջամտած ըլլալով, հինգշաբթի օր տեղի չունեցաւ պետական պաշտօնեաներու բողոքի ցոյցը :

Ինչպէս գրած էինք, պաշտօնեաները մինչեւ կէս օր պիտի դադրեցնէին ամէն աշխատանք, առանց խանգարելու քաղաքին առօրեայ կեանքը: Նոյնիսկ ծրագրուած էր չարժումը տարածել ամբողջ երկրին մէջ: Ներքին նախարարը իր մօտ հրաւիրելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը, յայտնեց թէ կառավարութիւնը դարձեալ նկատի պիտի առնէ պաշտօնեաներու կարգ մը պահանջները՝ թոշակի յաւելման մասին :

Ցոյցը ազդարարութեան մը հանգամանքը պիտի ունենար, մանաւանդ ապրելով կազի, ելեկտրականութեան, ջուրի, փողոցներու մաքրութեան եւն. սպասարկութեանց վրայ :

Այս ծրագիրը եւ ուրիշ պարագաներ լրջօրէն կը զբաղեցնեն կառավարութիւնը, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի անխախտ պահել բարեկարգութիւնը: Պետական պաշտօնեաներու գործադուլին հետ, տագնապ մըն ալ ծագած էր ածուխի հրապարակին վրայ, բայց կարելի եղաւ լուծել: Գոհացում կը պահանջեն նաեւ պանդոկներու պաշտօնեաները, որոնք առժամանապէս համակերպեր էին միջին կարգադրութեան մը, 40 ժամուան օրէնքի գործադրութեան առթիւ: Բանակցութիւնները կը շարունակուին: Գալով շինութեանց բանուորներուն, վաւերացուեցաւ իրաւարարական վճիռը: Բանուորները 6 առ հարիւր յաւելում պիտի ստանան :

Ելմտական նախարարին զեկուցումը ելմտական կացութեան մասին

»»»» • ««««

Ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասն զեկուցում մը տուաւ երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ: Նախարարը լուսաբանեց երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացութեան մասին: Իր յայտարարութեան համաձայն, մինչեւ յունիս գոյացած եկամուտը լիովին կը համապատասխանէ նախահաշիւին: Առոր շնորհիւ կարելի եղած է վճարել սովորական ելմտացոյցին ծախքերը: Մինչ յունիսին կը կարծուէր թէ գանձը համագումար 15 միլիառ ֆրանքի վճարում պիտի ունենայ եւ առոր համար կանխավճար ստացած էր Պանք տը Ֆրանսէն, հոկտեմբերին հազիւ 3.000.000.000 ֆրանք առնել պէտք եղաւ :

Խօսելով 1938ի ելմտացոյցին վրայ, նախարարը բացատրեց թէ անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր, երբ կը հաշուէր ծախքը, 52.159.000.000 ֆրանք, նախանիւթերու համաշխարհային գիները ինկած են, իսկ փոքրաքանակի գիներուն բարձրացումը մեծաքանակին հետ նոյն համեմատութեամբ չէ բարձրացած: Հետեւաբար, նախատեսուած ծախքը իրականէն վեր է: Այս բարւոքման շնորհիւ, կարելի եղած է շօշափելի յաւելումներ կատարել ընկերային ծախքերու մէջ (գործազրկութեան նպաստ եւն.): Նախարարը կը կարծէ թէ յառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ նոր բարելաւումներ կատարել պետական պաշտօնեաներու կացութեան մէջ:

Զեկուցումէն վերջ, յանձնաժողովին համայնավար եւ ընկերվարական անդամները կարգ մը դիտողութիւններ եւ հարցումներ ուղղեցին, որոնց պատասխանեց Պ. Պոնէ :

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ

403 գնդակահարութիւն հինգ շաբթուան մէջ

Համաձայն Խ. Միութեան գաւառական թերթերու հրատարակութեանց, Սեպտեմբեր 5էն Հոկտեմբեր 10 գնդակահարուած են 403 ամբաստանեալներ, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ: Այս մահապարտներէն 182ը հրացանի բռնուած են Ծայր. Արեւելքի մէջ, իբրեւ խորտակիչ երկաթուղիներու, 34 հոգի՝ իբրեւ ճարտարագործական եւ 112 հոգի իբրեւ հողագործական «վնասարարներ», որոնց 17ը անասնաբոյժ, մանրէաբան եւ ուրիշ պաշտօնեաներ եւն. :

Ուրիշ հաշիւներու համաձայն, գնդակահարեալներուն թիւը հազարը անցած է, միայն հոկտեմբերի ընթացքին :

Մոսկուայէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 3 թուականով .—

Այսօր գերագոյն ատեանին առջեւ հանուեցան Արխանգելոյ նախկին կառավարութեան անդամներէն 13 հոգի, իբրեւ հակայեղափոխականներ: Ընդհ. դատախազը գերագոյն պատիժը պահանջելով ամբաստանեալներու համար, չեշտեց թէ 1933էն ի վեր երկու մահափորձեր կատարուած են Սթալինի դէմ: Իր յայտարարութեան համաձայն, ամբաստանեալներէն ոմանք խոստովանած են թէ նախ 1933ին եւ երկրորդ անգամ 1935ին փորձած են սպաննել Սթալինը, առաջնորդութեամբ ծանր ճարտարարուեստի փոխ - գործավարին, Փիաթոքովի, որ գնդակահարուեցաւ տարուան սկիզբը :

**** Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութեան մէջ բանտարկուած Գերմանացիները 400 հոգի են, Աւստրիացիները՝ 100, Չեխերը՝ մօտ 70, Հունգարները՝ 60, Լեհերը՝ 12, Յոյները՝ մօտ 60 եւայլն: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ օտարատեաց շարժում մը ծայր տուած է, եւ ատոր հետեւանքով կը հեռացուին Իրանցիներ, Չինացիներ եւն.: Միայն հազար Ճափոնցիներ մնացած են Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուր քանի անգամ աւելի շատ էին պատերազմէն առաջ: Առ հասարակ երեք ամիսէն աւելի բնակութեան իրաւունք չեն տար, որով օտարականը հարկադրուած է կամ հեռանալ եւ կամ խորհրդային հպատակ արձանագրուիլ: Սեւ ծովու յունական գաղութը, որ յեղափոխութենէն առաջ քանի մը հարիւր հազարի կը հասնէր, այժմ իջած է 20.000ի: Մնացեալը հեռացած կամ հպատակ արձանագրուած է: Իտալական գաղութները գրեթէ անհետացած են: Բազմաթիւ հրատարակութիւններու մէջ օտարականները կ'ամբաստանուին իբրեւ լրտեսներ :*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՍՏ ՈՒ ԲԱՐԱԿ ՄԷԿ ԳԻՆ Է

Անոնք որ կը բարեհաճի՜ն հետեւիլ հայկական կեանքին, գիտեն թէ Հայր. Միութիւնները երկուքի բաժնուեցան շնորհիւ բոլշեւիկեան սողոսկումներու: Առաջնորդութեամբ Հօկին :

Եւ ունեցանք զոյնզգոյն «վերաշինաց»ներ, որոնք Հայաստանի սէրը անուրդի հանած էին եւրոպական եւ ամերիկեան հրապարակներու վրայ :

Իրականին մէջ, նոյն խեղկատակութեան տարբեր մէկ երեսն էր այս ալ :

Մարդիկ պարզապէս քաղաքականութիւն կը խաղային, ճոր եւ խարդախ «թապէլա» մը ցուցադրելով, — վերաշինութի՜ւն :

Ինչպէս ուրիշ դիմակներ, այս ալ երկար չդիմացաւ, եւ ինչպէս միւս պարագաներուն մէջ, այս անգամ ալ կնքահայրերը իրենք են որ կը պատռեն դիմակը :

Լսեցէք վերջին նորութիւնը :

Հօկի ամերիկեան շրջանը պատգամաւորական ժողով կը գումարէ անցեալ սեպտեմբերին, Պոսթոնի մէջ: Ժողովին կը մասնակցին, մասնաւոր պատգամաւորութիւններով, Արաբկիրի, Կարնոյ, Կեսարիոյ, Կիւրինի, Չմշկածագի, Տիգրանակերտի, Հաճընի, Համաերզնկացիական, Համախարբերդցիական, Համասեբաստացիական, Համաէղնցիական Միութիւնները :

Փակագիծ մը,— ո՞վ թխեց այս անոտն «համա»ները, որոնք դդումի համ կուտան: Չի՞ բաւեր նահանգին կամ շրջանին անունը,— Խարբերդ, Սեբաստիա, Եղին եւայլն:

Ժողովի բերացքին, հեռագիր մը կ'ուղղուի Մ. Նահանգներու նախագահին, հատ մըն ալ՝ Երեւան :

Առաջինին մասին խօսած եմ ժամանակին: Երկրորդը աւելի պատկերազարդ է եւ նոյնութեամբ կ'արտատպեմ Ամերիկայի ռամկավարներու պաշտօնաթերթէն .

— « *Մենք, որ միշտ քաջալերած եւ գնահատած ենք Հայաստանի մէջ հայրենակցական միութեանց կատարած շինարարական զոհողութիւններն ու աշխատանքները, այշանքով եւ սրտխռովութեամբ ղիտեցինք թէ՝ Ամերիկայի Հօկի համագումարին մասնակցող հայրենակցականներու պատգամաւորներէն մէկ հատն իսկ բողոքի ձայն մը բարձրացուցած չէ՝ Երզնկեանները, Եսայեաններն ու Շահվերտեանները «հայրենիքի դաւաճան» հռչակող Ամերհօկի հեռագրին դէմ :*

Թող ուրեմն պատասխանեն հայրենակցականները, թէ իրենք համաձա՞յն եւ համամի՞տ են այս դատապարտութեան, Ամերիկայի Հօկխտ եւ «Բանուոր»ական բոլշեւիկներու այս հակահայրենասիրական ընթացքին՝ զոր ամբողջ ազգանուէր հայութիւնը կը դատապարտէ :

Եթէ՝ Ամերհօկի համագումարին մասնակցող հայրենակցականներուն մէջ տակաւին կը տիրէր այն պատրանքը՝ թէ Հօկը բոլշեւիկեան փրոփականտի կազմակերպութիւն մը դարձած չէ,— եթէ անոնք ցարդ աչք գոցած էին սա յայտնի իրողութեան վրայ՝ թէ Հօկը իր փրոփականտին համար կը գործածէ Հայաստանի օգնութեան եւ ներգաղթի համար հաւաքած գումարներուն մեծագոյն մասը,— ինչպէս ցոյց կուտայ այն բողոքը՝ զոր Ս. Դ. Հնչակեան թերթը կ'ընէ ներգաղթի համար հաւաքուած 1600 տոլարի մասին,— եթէ՝ հայրենակցականներ անտեսած էին այն միւս իրողութիւնը, թէ Հօկը, Վերաշինացներու հայրենասիրութիւնը չահագործելով մէկտեղ՝ անոնց մէջ բոլշեւիկեան ազդեցութիւնը տիրական դարձուցած է,— գոնէ համագումարին զուտ քաղաքական եւ բոլշեւիկեան բնոյթ կրող այս հեռագիրներուն առջեւ՝ հայրենակցականներու պատգամաւորներն իրենց աչքերուն վրայ կազմուած թեփը պէտք էր թափէին եւ տեսնէին թէ համագումարին մէջ, բոլշեւիկ տարրը, Հայաստանի մէջ հալածուածները դաւաճան հռչակելով, քանդիչ հարուած մը կուտար հայրենաշինութեան եւ անոր մեծ ծառաներն հանդիսացող Հայաստանի երէկուան վարիչներուն»: (Պայքար, 17 *հոկտեմբեր*) :

Խե՛ղճ «*Պայքար*»: Ուրեմն չի՞ գիտեր որ հաստ ու բարակ մէկ գին է խորհրդային իշխանութեան, մանաւանդ անոր հայ «ղօլամ»ներուն համար: Երէկ հերետիկ, այսօր հէշ : Երէկ անգերազանցելի հայրենասէր, այսօր «դաւաճան, սրիկայ, կատղած շուն» :

Եւ քանի որ «վերաշինաց»ներն ալ իրենց խելքը վարձու տուած են Հօկին ու Կոմկուսին, ա՛լ ի՞նչ երեսով պատասխանեն ...

ՎԱՀԷ

Մեծերու նոր ճակատները կը բաժնուին

Չորեքշաբթի օր բացուեցաւ Պրիւսէլի խորհրդաժողովը, որ պիտի զբաղի Ծայր. Արեւելքի գործերով: Կը մասնակցին 14 պետութիւններ, որոնք դարձեալ ճակատներու բաժնուեցան: Առաջին ճակատը կը կազմեն ժողովրդավար պետութիւնները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները, որոնց տեսակէտն է միջամտել եւ հաշտութիւն գոյացնել Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ: Երկրորդ ճակատը կը կազմեն Խ. Միութիւնը եւ Չինաստան, որոնք հաշտութիւնը անկարելի կը գտնեն, ցորչափ Ճափոն կը շարունակէ արշաւանքը: Հետեւաբար կը պահանջեն որ խաղաղասէր պետութիւնները գործնական միջոցներ ձեռք առնեն նախայարձակ պետութեան դէմ: Իսկ երրորդ ճակատը կը կազմէ Իտալիա, որ միեւնոյն ատեն թարգմանն է երկու բացականերուն՝ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի: Այս ճակատը կը պահանջէ նկատի առնել իրական կացութիւնը եւ յանձնարարել Չինաստանի որ գոհացում տայ Ճափոնի :

Ժողովին կը նախագահէր Պելժիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Սփաք: Ճափոնը առ հասարակ չափաւոր էին: Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը բացատրեց թէ « մենք հոս հրաշքներ գործելու եկած չենք, այլ կոչ կ'ընենք բանականութեան, արդար լուծում մը գտնելու համար: Անհրաժեշտ է որ ուրիշ ազգեր ալ մեզի պէս համոզեն Չինաստանը եւ Ճափոնը՝ խաղաղութեամբ լուծել իրենց վէճը»: Անգլիոյ արտաքին նախարարը չեշտեց թէ ժողովին մասնակցող պետութիւնները պարզ հանդիսատեսներ չեն, այլ պարտաւորութիւններ ունին, միջազգային դաշնագիրներ ստորագրած ըլլալով: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ նոյն տեսակէտը յայտնեց: Իտալիոյ ներկայացուցիչը պարզելով բոլշեւիկեան խլրտումներու աւերը Չինաստանի մէջ, չեշտեց.

— « *Տեւական խաղաղութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն այն ատեն երբ հազարամեայ Չինաստանը գտնէ իր ընկերային հաւասարակշռութիւնը, որ ծանրապէս վտանգուած է, դուրսէն ներածուած կարգ մը խռովարարական եւ կազմալուծիչ տարրերով* »:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱ *պիտի երթայ նոյեմբերի երկրորդ շաբթուն: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այցելութիւնը ուշացաւ անոր համար որ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելու Յունաստանի թագաւորը: Այս առթիւ ուշադրաւ կը համարուի որ Պուլկարիոյ թագաւորը Հռոմ այցելեց Յունաստանի թագաւորէն առաջ :*

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱԹԷՆՔ — ԷՆԿԻՒՐԻ

Մեթաքսասի այցելութիւնը՝ Էնկիւրի՝ յատկանշական է, նախ, այն պատճառով որ Յունաստանի արդի վարչապետը կը մարմնացնէ ամբողջ երկիրը եւ, հետեւաբար, իր այդ հանգամանքով ոչ միայն կ'իւրացնէ իր նախորդներուն կողմէ սկսած Թուրքեւյոյն զինակցութիւնը, այլեւ կը շեշտէ զայն: Վասնզի, Մեթաքսաս կրնար այդ կապը պահել առանց այցելելու Էնկիւրի: Այդ ընդգծումը անվերապա՞հ է, սակայն:

Անմիջապէս աւելցնենք որ առհասարակ քաղաքական այցելութիւնները երաշխիք չեն ոչ իրական կապերու ոչ ալ, մանաւանդ, այդ կապերու տեւականութեան:

Մանաւորելով խօսքը Թուրքեւյոյն զինակցութեան, զայն կարելի է բացատրել կարգ մը պատճառներով:

Առաջինը այդ պատճառներէն այն հասարակաց սահմաններն են, անշուշտ, զոր ունին երկու երկիրները՝ Եւրոպայի եւ Միջերկրականի մէջ:

Այն ճիգը, զոր Պալքանեան Համաձայնութիւնը տարիներ շարունակ ի գործ դրաւ՝ իր մէջ առնելու համար նաեւ Պուլկարիան, մնաց ապարդիւն: Դաշնագիրներէն հարուածուած այս երկիրը հասկնալիօրէն հաստատ մնաց այդ դաշնագիրները սրբագրելու իր լուռ կամ բացայայտ պահանջին վրայ: Հետզհետէ դէպքերը այնպէս մը դասաւորուեցան, որ Պուլկարիա յաջողեցաւ զգալապէս նուազ սեղմուած մնալ, զօրանալով թէ քաղաքականօրէն եւ թէ զինուորականօրէն:

Այս ակներեւ իրողութիւնը, ինչպէս նաեւ այն, որ Պալքանեան Համաձայնութեան ամէնէն ուժեղ պետութիւնը՝ Եուկոսլաւիա «մշտնջենական բարեկամութեան» ուխտ մը կնքեց Պուլկարիոյ հետ, անշուշտ աւելի պիտի մօտեցնէր Թուրքիան եւ Յունաստանը՝ իրենց Թրակեան հասարակաց սահմաններուն վրայ: Իսկ ճիշդ այն օրերուն երբ Մեթաքսաս Թուրքիա էր, Եուկոսլաւիոյ սպայակոյտի պետը ու հետեւորդները, Էնկիւրի երթալու տեղ մտան Սոֆիա եւ այցելութիւններ տուին Պուլկարիոյ զինուորական իշխանութեանց:

Ուրեմն, եթէ կարելի չէ ըսել, որ զօր. Մեթաքսասի Էնկիւրի այցելութիւնը ծառայած է երկու երկիրներու այդ ճակատին վրայ գործակցութեան մը նոր կամ աւելի շեշտուած կերպով ճշդումին, անկարելի է ժխտել որ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ երկու զինուորական դիկտատորները ճշդումներ ըրած են նաեւ այդ մասին:

Թուրքիան եւ Յունաստանը իրարու մօտեցնող երկրորդ ճակատը, կ'ըսէինք, Միջերկրականեան հասարակաց սահմանն է:

Աթէնքի թերթերէն «Քաթիմերինի» խօսելով Մեթաքսասի այցելութեան մասին (իր սեպտ. 20ի թիւով) եւ յայտնելէ վերջ թէ «այդ այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ մեր բարեկամներու փափաքով եւ միայն քաղաքավարական հանգամանք ունի», կ'աւելցնէր թէ «այսուհանդերձ ան (այցելութիւնը) պիտի ըլլայ սկիզբ մը երկու երկիրներու միջեւ աւելի սերտ գործակցութեան մը: Որովհետեւ անոնց միջեւ— յիշեալ Աթաթիւրքի խօսքը— սահմաններ գոյութիւն չունին»:

Չմոռնանք, սակայն, որ այդ «անգոյ» սահմաններուն Միջերկրականեան մասին մէջ շատոնց ստեղծուած է աշխարհագրական բաժանում մը: Կ'ակնարկենք Երկոտասան կղզիներուն, որոնք կը գտնուին իտալական դրօշին ներքեւ: Այդ կղզիները այսօր այլեւս դադրած են միայն աշխարհագրական կէտեր ըլլալէ ու դարձած են ռազմագիտական խարիսխներ: Աւելին,— անոնք գործողութեան առանցքներէն մին են այն ուժեղ պայքարին որ կը մղուի այժմ Միջերկրականի արեւմտեան մուտքէն մինչեւ արեւելեան մուտքը, ուր, ընդգծե՛նք, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հասարակաց սահմանները կան, կամ՝ «վերացումը» անոնց սահմաններուն...

Միջերկրականի այդ մասին մէջ կան, նաեւ, ուրիշ երկու իրողութիւններ, որոնք լրջօրէն կը շահագրգռեն Էնկիւրին ու Աթէնքը՝ առաջինը լուրջ մտահոգութեան, իսկ երկրորդը նոյնքան լուրջ շրջահայեցութեան մղելով:

Այդ իրողութեանց՝ Էնկիւրիի եւ Աթէնքի պատճառած վիճակներու տարբերութիւնն է, որ կը ստեղծէ, բնականաբար, այդ սահմանին վրայ նաեւ դիրքերու տարբերութիւն մը:

Թուրքիան մտահոգ է Տարտանէլի հարցին եւ իտալական դիտումներէն: Մոնթրէօ չփարատեց առաջին հոգը: Ընդհակառակն Թուրքիան դրաւ փափուկ դիրքի մէջ: Երկու հզօր կողմեր — Իտալիա եւ Ռուսիա,— որոնց ետին կան այլ ուժեր, օր օրի շեշտուած պայքարի մէջ են ու գերակայութեան կռիւ մը ունին որուն շրջանակին մէջ կ'իյնայ նաեւ Տարտանէլը: Ռուսիա չի հրաժարիր մինչեւ Միջերկրական դուրս գալու իր իրաւունքէն: Իտալիա չի հանդուրժեր այդպիսի իրաւունքի մը: Ու Թուրքիան այդ երկու վճռականութեանց մէջ կը տատանի՛ կը կենայ սահմանէ մը ի վեր, ճգնելով ե՛ւ մէկին ե՛ւ միւսին հետ դէմ չըլլալ՝ համոզուած որ անկարելի է այլեւս ե՛ւ մէկին ե՛ւ միւսին հետ լաւ ըլլալ... Իսկ այդ երկուքը միեւնոյն ձեւով կ'ըսեն,— «կամ ինծի՝ կամ անոր հետ»:

Երբեք ըմբռնելի չէ, որ Յունաստան ուզէ զինակցական պարտաւորութեամբ մը բաժնել Թուրքիոյ այս կացութիւնը եւս: «Սահմաններու վերացում»,— այո՛, բայց մինչեւ ո՞ւր եւ ո՞ր պարագաներուն տակ: «Աւելի սերտ գործակցութիւն»,— բայց նաեւ որո՞ւ դէմ եւ յանուն ինչի՞:

Ահա այս պէտք է եղած ըլլայ, մեր կարծիքով, գլխաւոր նիւթը այն խօսակցութեանց, զորս Զ. Մեթաքսաս ունեցաւ Աթաթիւրքի ու անոր կառավարութեան հետ:

Նախորդ յօդուածով մը կը յիշէինք թէ Նիոնի մէջ Թուրքիա եւ Յունաստան որոշապէս յայտարարած են որ «երբ սուզանաւը իտալական դրօշ պարզէ ու խորհրդային նաւուն կրակէ, իրենք չեն միջամտեր, որովհետեւ վէճի չեն ուզեր բռնուիլ Իտալիոյ հետ»:

Զ. Փոլիթիսի այս յայտարարութիւնը Նիոնի մէջ՝ յանուն Յունաստանի եւ թելադրուած Մեթաքսասէն՝ անտարակոյս իր մէջ կը խտացնէ նոյն Յունաստանի ընդհանուր դիրքը՝ նոյն այդ ջուրերուն վրայ: Եւ հետեւաբար նոյն Մեթաքսասը տրամաբանօրէն պէտք է ինք եւս կրկնած ըլլայ Աթաթիւրքի.

— Եթէ Իտալիա ձեզի դէմ զէնք պարզէ, մենք չենք միջամտեր, որովհետեւ չենք ուզեր վէճ ունենալ անոր հետ...

Այս տեսակէտը աւելի պէտք է խորացուած ըլլայ Աթէնքի մէջ, քանի որ Էնկիւրի այդ հաւանականութիւնը խոստովանեցաւ, երբ Չէշմէի նաւահանգիստը իբրեւ ծովային խարիսխ տրամադրեց Անգլիոյ: Ու Էնկիւրի Եգէականի մէջ ռազմափորձեր ըրաւ: Ճիշդ է որ նոյն Անգլիան յունական նաւահանգիստներ ալ ունի իր տրամադրութեան տակ: Ու ճիշդ է որ նոյն Յունաստանը աւելի քան տարի մը առաջ մասնակցեցաւ Անգլիոյ կողմէ կազմուած «Միջերկրականեան ուխտ»ին: Բայց, նոյն այդ ուխտին այնքան արագ քայքայումը եւ դէպքերու նոյնքան արագ զարգացումը, Աթէնքի մէջ անպայման ստեղծած են ներքին ու արդարանալի վերապահութիւն մը գոնէ այն «հասարակաց սահմաններու» մասին, որոնց միջեւ, կ'ըսէինք, Իտալիան ռազմագիտական դիրք է բռնած:

Կը թուի թէ Զ. Մեթաքսաս Էնկիւրի գացած պէտք է ըլլայ իր նախորդներէն աւելի ինքնավստահ եւ ինքզինքը աւելի զգալի դարձնող շեշտով մը:

Մինչեւ վերջերս Յունաստան զինուորականապէս տկար էր: Բոլոր դաշինքները ջանացեր էին վերակազմել եւ սպառազինել բանակը, բայց միշտ ալ անկարելի եղեր էր: Մեթաքսասի զինուոր մտահոգութիւններէն մին եղաւ դարմանել այդ թերին: Յունաստան նախաձեռնողն էր — անշուշտ եւրոպական թելադրութեամբ,— Պալքանեան Համաձայնութեան, բայց՝ առաջին պետութիւնը չէր, անոր: Կարելի է ըսել՝ ամէնէն տկարն էր: Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա հովանաւորուած էին Ֆրանսայէն: Թուրքիա՝ Ռուսիայէն: Իսկ Յունաստան Փոքր Ասիոյ աղէտը կը ճգնէր դարմանել:

Անժխտելի է այն ճշմարտութիւնը թէ երկիր մը դիւանագիտական ուժը անմիջականօրէն կապուած է անոր զինուորական ուժին: Այսօր, Յունաստան, համեմատաբար աւելի ուժեղ է: Իսկ Մեթաքսաս Էնկիւրի գնաց յունական բանակի ռազմափորձերէն վերջ:

Այս բոլորին վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ վարչաձեւի նոյնութիւնը զոր ունին Թուրքիան եւ Յունաստանը, ինչպէս նաեւ քաղաքական ազդեցութեանց այն ուժեղ եւ յաճախ իրարու հակադիր հոսանքները որոնց շրջագիծերուն մէջ կը գտնուին երկուքն ալ,— լրացուցած ըլլալու համար ատաղձները այն կամուրջին, որ զինակցութեան կամ գործակցութեան անունին տակ դեռ իրարու մօտ կը պահէ այս երկու սահմանակից երկիրները:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՐԱՖՖԻ ԵՒ ԻՐ ԴԵՐԸ

— . —

Խմբ.— Այս այն ճառն է զոր կիրակի օր խօսեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան, Րաֆֆիի հարիւրամեակին տօնակատարութեան առթիւ:

Ազգերի կեանքի ընթացքը բնորոշւում է նշանաւոր դէպքերով եւ դէմքերով: Օժտուած անհատները իրենց գաղափարներով եւ գործերով լցնում են պատմութիւնը եւ իրենց դրոշմն են դնում դարաշրջանների վրայ:

Րաֆֆին էլ դարաշրջան բնորոշող անհատներից էր: Հայոց պատմութեան 19րդ դարի վերջին քառորդը անանց չափազանցութեան կարելի է կոչել րաֆֆիական շրջան.— րաֆֆիական շրջան թէ գրականութեան եւ թէ, մանաւանդ, ազգային - քաղաքական կեանքի մէջ:

Գրականութեան մէջ՝ Րաֆֆին դուրս բերեց հայ մտաւոր ստեղծագործութիւնը ազգային սահմանափակութեան նեղ սահմաններից եւ հայ գեղեցիկ մատենագրութիւնը հասցրեց, իր ժամանակի համար, անհասանելի բարձունքներ, արեւելահայոց նոր կազմակերպուող գրականութեան տալով համամարդկային բովանդակութիւն ու ձեւ: Աբովեան, Նալբանդեան եւ ուրիշներ սկսողներ եղան, Րաֆֆին ոչ միայն շարունակեց ու կատարելագործեց, այլեւ նոր հորիզոններ բաց արաւ: Իր գաղափարներով վիպասան Րաֆֆին աւելի քան իրենից առաջ եւ իր ժամանակին որ եւ է մէկը իրապաշտօրէն ներկայացրեց հայ կեանքը: Րաֆֆիի շրջան՝ գրական տեսակէտով՝ չի նշանակում միայն Րաֆֆիի գաղափարների իշխանութիւն, այլեւ րաֆֆիականանմանակերպում հայ կեանքի: Ամենալայն մտքով Րաֆֆին եղաւ 19րդ դարի երկրորդ կէսի Արեւելահայոց կեանքի պատկերագիրը:

Բայց Րաֆֆիի զուտ գրական դերը, որքան է մեծ՝ երկրորդական է այն գործի հետ, որ Րաֆֆին կատարեց Հայոց կեանքի ազգային - քաղաքական բնագաւառում: Այստեղ նա երեւան է գալիս որպէս համահայկական ընդհանրական միտք եւ նոր էջ է բացանում Հայոց պատմութեան մէջ — հայ յեղափոխական շարժման էջը:

Դեռ Պերլինի վեհաժողովը չէր ասել իր վերջնական խօսքը. 16րդ յօդուածը դեռ չէր փոխուած 61րդի: Խրիմեան Հայրիկը դեռ պատմել չէր արել «երկաթէ շերեփի» անհրաժեշտութիւնը, եւ Ներսէս Վարժապետեանի «Դէպի երկիր», «Հայաստան՛ երթանք» կոչը դեռ չէր հնչել: Բայց հայ իրականութիւնը յագեցած էր խանդավառող գոլորշիներով: Եւ այդ գոլորշիների մէջ էր, որ 1878 թ. մայիսին Րաֆֆին նետեց իր «Ջալալէտտին»ը, որ բուռն պայթիւն առաջ բերեց, մանաւանդ, հայ երիտասարդութեան մտքերի մէջ: Սա արդէն նոր խօսք էր, որ այնպէս հարազատ էր ժամանակի ոգին:

Ապա, երբ արդէն Պերլինի վեհաժողովը տուել էր 61րդ յօդուածը եւ հայ ժողովուրդը տատանում էր յոյսի ու վհատութեան մէջ, Րաֆֆին իրար յետեւից հրապարակ հանեց «Խենթ»ը, «Կայծեր»ը, «Դաւիթ բէկ»ը, որոնք մէկ - մէկ ռումբեր էին, որ ուժգնութեամբ նետւում էին Հայոց կեանքի մէջ:

Ի՞նչ էր ասում Րաֆֆին հայ հասարակութեան — նոյնը ինչ որ ասել էր արդէն Գամառ - Քաթիպան՝ «ազատութիւնը քո սրի ծայրին է»: Ուզո՞ւմ ես ազատել—կռուիր: Ազատութիւնը յեղափոխութեան մէջ է, զինուած պայքարի: Եւ Րաֆֆիի վէպերը մի ծրագիր են՝ յեղափոխ. պայքարի: Ծրագիր՝ իրական իմաստով: Համեմատեցէք, օրինակ, Հնչակեան կամ Դաշնակցական կուսակցութեանց ըսկզբնական ծրագիրները «Խենթ»ի կամ «Կայծեր»ի հետ — Րաֆֆին է խօսում այդ ծրագիրների մէջ: Ըստ էութեան, նոյնն են եւ յեղափոխական գործունէութեան նպատակը — Հայաստանի քաղաքական ինքնավարութիւնը. ի՞նչ է, օրինակ, Դաշնակցութեան ծրագրի պահանջը ազատ Հայաստանի համար, եթէ ոչ Խենթի երազի մէջ նախատեսուած Հայաստանը:

Րաֆֆին առնուազն տասը տարով կանխեց Հայոց կեանքը. նա ութսունական թուականներին գուշակեց, ասաց ու ձեւակերպեց այն, որ գործ դարձաւ միայն 90ական թուականներին: Նա պատմեց գործեր, ինչպէս, օրինակ, Սարհատի կռիւները «Ջալալէտտին»ի մէջ, «Խենթ»ի եւ «Կայծեր»ի հերոսների արածները, որոնք փաստ դարձան միայն 10 — 15 տարի յետոյ: Նա պատկերացրեց դէմքեր — Դուդուկջեան, Սաքօ, Կարօ, Որսորդ Աւօ, Ասլան եւայլն — որոնք Րաֆֆիի ժամանակ դեռ չկային, բայց շուտով երեւան եկան:

Այսպիսով, Րաֆֆին իր հոգու աչքերով նախատեսեց հայ յեղափոխութիւնը եւ հետագայ սերունդներին տուեց ազգային, քաղաքական յստակ նպատակ, եւ գործունէութեան մշակուած ծրագիրը: Որով նա դարձաւ Հայոց ազգային յեղափոխութեան գաղափարախօսը:

Այս իմաստով է, որ ես ասում եմ, թէ՝ Րաֆֆին դարաշրջան բնորոշող անհատներից է: Նա բաց արաւ հայ յեղափոխութեան շրջանը Հայոց մէջ: Նրանով է սկսւում արմենականութիւնը, հնչակեանութիւնը, Դաշնակցութիւնը: Րաֆֆիով է սկսւում հայ յեղափոխութիւնը:

Կէս դար է անցել այն օրից, երբ Րաֆֆին դրեց գործօն յեղափոխութեան պահանջը — անհաշիւ արիւն հոսեց ու անհամար զոհեր արուեցին: Րաֆֆիի պայքարի քարոզը դարձաւ իրականութիւն: Րաֆֆիի երեւակայած գործիչները դարձան կենդանի հերոսներ: Մի պահ իրականութիւն դարձաւ եւ Րաֆֆիի նպատակը— Հայաստանի Հանրապետութիւն, որ, աւաղ, կարճատեւ կեանք ունեցաւ: Եւ Րաֆֆիի հիմնական գաղափարը այսօր էլ մնում է չիրագործուած, իբրեւ կենդանի դրօշակ մեր սերունդների համար:

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Համազգայինի Փր. Կեդր. Վարչութիւնը նախաձեռնութիւնն առանձնեց այս ամառ կազմելու յատուկ յանձնախումբ մը, տօնելու համար մեր մեծ գրագէտին Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը: 40է աւելի միութիւններէ կազմուած այդ մարմինը հոկտեմբեր 31ի կիրակին որոշած էր Տօնի Օրը, եւ մինչ այդ ժրաջան աշխատանքով մը ոչ միայն պատրաստած էր փառաւոր հանդէս մը, այլեւ հրապարակ հանեց սիրուն հատոր մը, աշխատակցութեամբ ծանօթ գրողներու:

Կիրակի ուրեմն Միւթիւալիթէի մեծ սրահը լեցուած էր աւելի քան 2000 հոգիներու բազմութեամբ մը:

Այս մեծաշուք հանդէսը կրնանք արդար հպարտութեամբ մը նկատել տարագիր ժողովուրդին տուրքը՝ իր մեծ մշակոյթին վաստակաւորներուն, եւ միացնելով զայն Ս. Գրքի Թարգմանութեան հանդէսներուն, արձանագրել իբրեւ կազդուրիչ երեւոյթ մը: Երբ վարագոյրը բացուեցաւ, ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն, որ օրուան պատշաճ քայլերգն էր, նուիրուած մեր հոյակապ բարբառին:

Օրուան նախագահն էր Պ. Ա. Չօպանեան, որ հանդէսը բանալով ներկայացուց Րաֆֆին երկու ճառերով, հայերէն եւ ֆրանսերէն:

— «Այսօր հոս հաւաքուած ենք տօնելու համար ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ յիշատակը եւ գործը մեր ազգի մեծագոյն գրագէտներէն մէկուն որ անմահացաւ Րաֆֆի անունով: Հայ ազգային մշակոյթին իսկ տօնախմբութիւնն է նորէն որ տեղի կ'ունենայ, հայ մշակոյթին մեծագոյն վարպետներէն մէկուն գործին փառաբանութեամբ: Փափաք յայտնեցաւ որ Երեւանն ալ մասնակցի, նոյնիսկ գլուխն անցնի այս տօնախմբման:

Ցայտնի է, որոշ պատճառներով որ ներկայ պայմաններու մէջ առիկա հնարաւոր չէ, դժբախտաբար. հոն կայ սակայն Րաֆֆի փողոց մը եւ Պետհրատը որոշեց այս տարի վերստին հրատարակել Րաֆֆիի գործերէն մէկ քանին, այն գործերէն որ «նացիոնալիստական» հանգամանք չունին. այս ալ տեսակ մը մասնակցութիւն է, մը Րաֆֆիի գործին տօնախմբումը հայրենի հողին վրայ կը կատարուի անշուշտ, ամբողջ հայութեան մասնակցութեամբ»:

Բանախօսը յետոյ ներկայացուց Րաֆֆիի գրական վաստակը, «հայ մշակոյթով, հայ ոգիով սնած, հայ շրջապատէն ներշնչուած, բայց կրած՝ ազդեցութիւններ պատմիչ պատմողներու, ռուս գրագէտներու եւ Ֆրանսայի ռոմանթիք մեծ վարպետներու: «Րաֆֆիի գործը անհուն է եւ մեծապէս այլազան, յիսունին մեռած, 30 տարեկանին ան արտադրած է երկար շարք մը գործերու, որոնք արտակարգ ազդեցութիւն գործած են հայ երիտասարդութեան վրայ, բանալով նոր ու մեծ գլուխ մը հայ գրականութեան մէջ»: Նկարագրելով անոր կեանքը համառօտակի, ապրած շրջանները եւ ստեղծած ոգեւորութիւնը Պ. Չօպանեան եզրակացուց.

— «Ան նախասահմանուած էր արտայայտիչը ըլլալու բոլոր Հայաստաններուն, համահայկական ոգին, իրմէ առաջ ուրիշներ հայրենասիրական զգացումներու, հայ անկախութեան երգիչները եղած են Մխիթարեաններէն Զամիչեան, Բագրատունի, Ալիշան, Աբովեան, Խրիմեան, Ռ. Պատկանեան, Նալբանդեան, Պէշիկթաշլեան եւ ուրիշներ, բայց Րաֆֆի եղաւ յեղափոխական գրագէտը, պայքարի առաջեալը, այն որ քարոզեց չհանդուրժել անարդարանքի եւ ապաստանելու համար յոյսը դնել էն առաջ ինք իր...

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Խմբ.— Երէկ էջերու շփոթութիւն մը պատահած ըլլալով, կրկին շարել տուած ենք վրիպած մասը:

Է

Տիկին Մանուշակը տանտիկին, իր աւելին վրայ մտածող կին մը... վեհարանին աւելածուն էր: Երկու տարիէ ի վեր կ'աւլէր ու կը մաքրէր, ու հաճոյքով կը նայէր իր աւելին: Առտուն կանուխ կը սկսէր աւլուքը: Կէս օրէն ետքը, երբեմն ալ, երբ իր սենեակը կը քաշուէր ամէն մարդ, կամ այցելութեան կ'երթային, թեթեւ աւել մը կ'անցնէր չորս դին: Ամէն հեղ, երբ Կոմիտաս վարդապետին սենեակին կը մօտենար, պահիկ մը անկարելի էր չկենալ անոր դրանը առջեւ:

Այդ գիշերը, դաշնակին ձայնը կը լեցնէր մթնոլորտը, ու իր լռութեան մէջ գիշերն անգամ հմայուած, մտիկ կ'ընէր: Երկինքին խորը շատ էին աստղերը, ու այնքան փրփրուն էին կաթի պէս որ՝ ճերմակ սարսուռ մը կարծես կը քաշէր ձայնը անոնց երեւուն:

Ձայները գիշերուան մէջ յստակ ու լեցուն կ'ըլլան:

Դրան առջեւէն անցած ատենը, Տիկին Մանուշակ կանգ առաւ, ու օրօրեց գլուխը մայրօրէն, ու երկար շունչ մը առնելով՝ ըսել կ'ուզէր — «ով իմ Աստուածս, ով իմ Աստուածս»:

Երբ դրան առջեւէն կ'անցնէր, երբեմն ինքնաբերաբար կը կենար, ու երեսը փառուած՝ կը նայէր դրան:

Ինչե՞ր կ'անցնէին իր միտքէն:

Մայրերու սրտէն՝ ոչ ոք կրցեր է թափանցել: Անոնք խորունկ են երկինքներու պէս, ու որչափ բարձրանաս՝ նոյնքան կը խորունկնան ու անհունութիւնը կը գրկեն:

Ու շատ անգամ, չէր կրնար դիմանալ ու կը կենար դրան առջեւը ու մտիկ կ'ընէր հաճոյքով: Մանաւանդ հոդ մթնոլորտը կը բարախէր՝ երբ կը լսուէր երգի մը եղանակը, ու պահ մը, սենեակը իր լռութեան մէջ կը մտնէր կրկին, ու յանկարծ, աւելի յստակ ու սրտառուչ՝ կը կրկնուէր ձայնը՝ զարմանալի հանդարտութեամբ: Այս երգերը, մասնաւոր հրապոյր մը ունէին իրեն համար, ու անոնց կ'ընկերանար սրտով: Անոնք իր սրտին ձայնէն բան մը ունէին: Բայց այդ սենեակին լռութիւնն ալ՝ ուրիշ բան մըն էր, ու կը կախարդէր զինքը: Ոտքի մատներուն վրայ՝ ասանկ պահերուն՝ մեղմութեամբ կը կոխէր, կը քալէր անշշուկ, կը կենար պահիկ մը, ու գլուխը կ'երերցնէր՝ իրենց կարօտին մէջ մնացած մայրերուն պէս, ու կ'երերային շրթունքները՝ մայրենի շունչի մը տակ: Գիտէր թէ՝ իր սիրելի վարդապետը ներսն էր, ու կը տեսնէր կարծես գրասեղանին հակած գլուխը, ու ժպիտով մը կը հեռանար:

Բայց ատեն ատեն կը դառնար ետին ու կը նայէր դրան: Լռութիւնը չէր թողուր զինքը: Երազի մը անուշութիւնը կար անոր մէջ: Ու Մանուշակ, երբ իր սենեակը կը քաշուէր, գիշերները մանաւանդ, կ'երգէր իր գիտցած երգերէն մէկը, յետոյ անկեղծ կը կախէր լռութեան: Իր երգը հրդեհ մըն էր, ու բաներ կ'անցնէին իր ներսէն, որոնց իմաստը՝ տարբեր լռութիւն մըն էր իր սրտին մէջ:

Ուրիշ հրդեհներ էին անոնք:

Ու կարօտով կը կենար վարդապետին դրանը առջեւ: Կարծես անմիջապէս անոր ետեւն էր իր սիրտը լեցնող ճամբան:

Այդ իրիկունն ալ իր յուզումը ատեն աւելի չէր կրնար ըլլալ, ու կը նմանէր խորհրդաւոր արձանի մը՝ երբ սկսաւ մտիկ ընել լռութեամբ:

Ձայները իրարու կը յաջորդէին: Ու Մանուշակ թեթեւ չարժում մը ըրաւ, ու ծռելով քիչ մը, ականջը փակցուց դրան: Ասանկ վայրկեաններու՝ հոգին կը թրթռայ ձայներուն հետ ու կը բարձրանայ, ու մթնոլորտին գինովութիւնը՝ կը չփոթէ իր սրտին հետ:

Բայց ձայներուն հոսումը շատ էր հոգիներուն համար, ու Մանուշակ կ'ուզէր բան մը ըսել, երբ յետոյքին թեթեւ հարուած մը, զինքը դէտին փռեց, ու ծիծաղելով՝ մէկը սահեցաւ ստուերի նման, աներեւութացաւ մութին մէջ: Քալուածքէն հասկցաւ անոր ով ըլլալը, ու յանկարծ, բերնէն փախաւ բառը ու ըսաւ.

— Լակոտ...

Մանուշակ, կրկին ոտքի ելաւ, ու դառնալով դրան՝ օրօրեց գլուխը ու մեկնեցաւ:

Սրտէն շատ բան կ'անցնէր, ու կ'ուզէր շատ բան ըսել: Երբ առանձնացաւ իր սենեակին մէջ, իր աչքերովը տեսած բոլոր չըսուելիք հին բաները դուռնաւորուեցան կենդանի պատկերներու պէս ու ձեւ առին: Տեսաւ բոզեր, որոնք միաբաններու անկողիններէն դուրս չէին ելլեր: Անըմբռնելի կատակերգութիւն մըն էր աս, ու ամէն օր բան մը կ'աւելնար անոր վրայ՝ տըխուր, տխուր, տխուր:

Ի՞նչ կրնար ընել:

Արդէն ասանկ պահերու՝ կը թըմրնէր ու չէր կրնար խօսիլ: Այս մարդոց իւրաքանչիւր շարժուձեւը, սրբապղծութեան պէս կուգար իրեն, ու «գացէք, ձեր բոզերուն հետ խաղացէք», կ'ըսէր: Ու աւլուքի ատեն, երբեմն յանկարծ կը կենար, լռութեամբ կը նայէր, յետոյ արհամարհանքով կը թօթուէր ուսերը, ու երբ կը սկսէր աւլուքը, շրթունքները կ'երերային անդադար:

Խեղճուկի մը տեղ դրած, վարդապետները կը զուարճանային իրեն հետ, ու հիմակ անոնց ծիծաղները՝ իր ականջներուն կը հնչէին ճշմարիտ ձայնով:

Սարսափեցաւ, ու արագ, շարժուձեւով մը՝ Մանուշակ բռունցքը ցցեց օդին մէջ: Քանի քանի անգամներ անծանօթ կիներու հետ, համբոյր համբոյրի տեսած էր անոնք՝ դուրսը, կամ իրենց սենեակներուն մէջ՝ անկողիններուն վրայ երկնցած: Պոռնիկներու հետ հաւաքուած, տեսակ մը արբեցողութիւն կը կատարէին այս մայրիկը, ու գիշերներու մթութիւնը սեւ խորհուրդի մը մէջ կը թաղէր ամէն բան: Ասանկ պահերուն, պաշտամունքի ձայներ կը լսուէին, բայց կը բան մը կար անոնց մէջ, ու երբ կը խառնուէին ծիծաղներուն, կարծես մը ստուերները իրարու կը քսուէին մթութեան մէջ: Ու կեանքէն հրապոյր մը՝ կը տժգունէր ու կը պղտորէր սրտերուն մէջ՝ այս տեսարաններուն հանդէպ: Ու քիչ մը հեռուն, իր ալ սիրելի վարդապետին սենեակէն անդին, մթնոլորտը շունչ միեւնոյն երկինքը: Ու ամէն օր, Տիկին Մանուշակ խեղճ քիչ մը աւելի կը սիրէր իր վարդապետը, ամէն օր, աւելի կ'ատէր ուրիշ միւս վարդապետները, ու «բաւական է ալ...», կ'ըսէր ինքնիրմէն:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(26)

(Շար.)

վրայ իր ուժին, իր զոհաբերութեան վրայ»։

Ֆրանսերէն բաժնին մէջ, նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսացի մտաւորականներու որոնք հրաւիրուած էին հանդէսին եւ որոնցմէ Պ. Ժիրմէն Բօզ անձամբ, իսկ ուրիշներ նամակներով պատասխանած էին, իրենց մեծարանքը յայտնելով։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ժիրմէն Բօզ, անդամ Ֆրանսական Կաճառին, որ գրաւոր ճառ մը կարդաց Րաֆֆիի գրականութեան մասին (պիտի հրատարակենք առանձին)։ Այս բանախօսութենէն վերջ, Պ. Քէչէճեան երգեց Րաֆֆիի «Ձայն տուր ով Ծովակ» եւ «Օր Գարնանային»։ Իսկ Տիկին Ա. Սարգիսեան զգայուն շեշտերով արտասանեց էջ մը «Խենթ»էն։

Առաջին մասին գեղարուեստական պարծանքն էր փոքրիկ Րաֆֆիկը իր նուագով (դաշնակ), երկու կտոր, որոնց առաջինը բաւական երկար։ Ֆրանսացի հիւրերն ալ նոյն խանդավառութեամբ կը ծափահարէին տաղանդաւոր մանուկը։

Յաջորդ բանախօսն էր Պ. Ա. Ճիւմպիւշեան, որ պարզեց Րաֆֆիի երկու գլխաւոր գիծերը՝ սէրը, մոլեռանդ եւ համայնակուլ զոր ունէր ան դէպի իր ազգը, իր հայրենիքը, եւ իր գործը, եւ միութեան գաղափարը զոր միշտ քարոզած եւ հետապնդած, իր կեանքի ընթացքին։ Այս առթիւ կարդաց քանի մը հատուածներ անոր գործերէն որոնք ցոյց կուտային թէ Րաֆֆի միութեան մէջ կը գտնէր հայ ժողովուրդին ուժը։ — «Միաբանութիւնն է որ անյաղթելի կ'ընէ ազգը, եթէ մենք հոս եկած ենք պաղողնց մը խունկ ծխելու Րաֆֆիի յիշատակին եւ յետոյ զայն նետելու մոռացութեան անդունդը, աւելորդ է։ Եթէ եկած ենք ներշնչուելու այն շունչէն որ Րաֆֆին էր իր գործերուն մէջ եւ իր կեանքին մէջ, բարով եկանք, պէտք է ուրեմն հաղորդուինք այդ նուիրական շունչով, սիրենք մեր ժողովուրդը, մեր հայրենիքը եւ ըլլանք մանաւանդ միաբան, մէկ կողմ ձգելով բոլոր մանր վէճերը եւ անհամաձայնութիւնները»։

Միջնադարին նախագահը կարդաց ստացուած հեռագիրները եւ թուեց ողջոյնի նամակները եւ ուղերձները երեսփոխան Պ. Մորիս Բօյերէ, զօրավար Պրէմոնէ, Համազգայինի Կեդր. Վարչութենէն (Գահիրէ), Համազգայինի Փարիզի Կեդր. վարչութենէն, ինչպէս եւ բոլոր մասնաճիւղերէն, «Բազմավէպ»ի խմբագրութենէն, Թէհրան Յովսէփեան եղբայրներէ, Ղարաբաղ-Զանգեզուրի Հայր. Միութենէն, Փարիզի Հ. Երիտասարդաց Մ.-թենէն եւն.։ Այս առթիւ հրաւիրեց ներկաները գնել Րաֆֆիի նուիրուած հատորը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրականացնել յանձնաժողովին ծրագիրը.— Հիմնել գրական մրցանակ մը՝ Րաֆֆիի անունով։

Դադարէն վերջ Պ. Գմրէքեան կարդաց երկու գեղեցիկ կտորներ Րաֆֆիէն, «Արարատեան դաշտի առաւօտը» եւ «Անյուշ բերդը», իսկ երգչախումբը երկու երգեր եւս երգեց «Լենկի չօլտան» եւ «Մաճկալ տուկ» առաջինը բոլորովին նոր, Ա. Պարթեւեանէ։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Վրացեան, որուն ճառը հրատարակած ենք առանձին (Տես Բ. էջ)։

Այնուհետեւ բեմ հրաւիրուեցան Օր. Հայկանուշ Թորոսեան եւ Պ. Ֆիլիփ Աղազարեան, երկու սիրուած արուեստագէտներ որոնք գիտեն գաղտնիքը հոծ բազմութիւններու շունչը բռնել տալու, որպէսզի չկորսուի մէկուն ձայնին եւ միւսին ձայնին յետին թրթռացումը։ Օր. Թորոսեան, իր երկար ատեն բեմէն բացակայելու մեղքը քաւեց յաջողապէս երգելով չորս գմայլելի կտորներ,— Սիրերգ Սարօի (Անուշ), Կալին երգը, իսկ ժողովուրդին առիթման վրայ «Բելէ Բելէ» եւ «Հօյնար»։ Պ. Աղազարեան իր նուրբ արուեստով անգամ մը եւս խլեց խանդավառ ծափեր եւ կեցցէներ։

Սփիւռ - Կոմիտաս երգչախումբին «Հայաստան»ը եւ «Սիփանայ քաջերը» թնդացուցին սրահը, փակելով այս գեղեցիկ հանդէսը։ Հաճելի անակնկալ մըն էր տասը երիտասարդուհիներու հայկական պարը սիրուն համազգեստներով, առաջնորդութեամբ Օր. Հ. Գաղազեանի, որ պարեց առանձին եւս գեղեցիկ մենապար մը, ընկերակցութեամբ թառի եւ դափի (Պ. Գարեգին եւ Բենօ)։ Ընկեր Բենոյի հովուական սրինգն ալ սիրուն անակնկալ մը եղաւ։

Շնորհաւորելի է կազմակերպիչ յանձնախումբը այս խնամքով չքեղ հանդէսին եւ բացառիկ կարգապահութեան համար, որուն կը հսկէին իր անդամները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները եւ Հայ Երիտասարդաց Միութեան անդամները։ Բեմը զարդարուած էր Րաֆֆիի մեծադիր մէկ նկարով, գործ՝ Օր. Ա. Համբարձումեանի։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»ը

ՎԱԼԱՆՍ, 31 Հոկտեմբեր.— Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, խանդավառ եւ գոհունակ, գիտակից վստահութեամբ։

Շաբաթ օր օդը այնքան անստոյգ էր որքան ներկայ քաղաքականութիւնը, խաւար, որքան մեր հայրենիքի երկնակամարին վրայ դիզուած ամպերը։

Բայց ուժէ է Դաշնակցութիւնը, ուժէ են Դաշնակցականները։ Մեր կոմիտէն եւ ընկերները վճռած էին այս տարի եւս արժանավայել շուքով տօնել մեր Օրը։ Եւ յաջողեցան։

Շաբաթ գիշեր Վալանսի հայ գաղութին ընտրանին, խումբ խումբ, կը դիմէր պետական Թատրոնին վերնայարկը, որ լեցուեցաւ բերնէ-բերան։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով, որոնց մէջտեղը մեր խորհրդանշանը, Քրիստափոր Միքայէլեանի մեծադիր իւղաներկ նկարով։

Ժամը 9ին հանդէսը բացաւ ընկեր Օշին Երանոսեանին, գրաւոր գեղեցիկ ճառով մը։ Յետոյ երգուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը։ Յաջող կերպով արտասանեցին՝ Միհրան Ալագեան, Թովմաս Եղիկեան, Եղիսաբեթ Եղիկեան (երգ), Արսէն Խաչիկեան, Մամբրէ Սէմէրճեան, (Զոմ - մարզականի խմբապետ) եւ Անդրանիկ Մարգարեան։

Գեղեցկօրէն մեներգեց Վալանսի սոխակը, Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Արշակ Ջամալեան, որ իր կուռ բանախօսութեամբ ոգեւորեց ներկաները։

Բանախօսութիւնը կը բաղկանար երեք գլխաւոր նիւթերէ.— Ա. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, Բ. Հայաստանի վերջին դէպքերը, Գ. Միջազգային կացութիւնը։ Բանախօսը շեշտեց թէ Դաշնակցութիւնը իր հիմնարկութենէն ի վեր ունեցած է ղեկավարի, կազմակերպողի ու առաջնորդողի դեր։ Յետոյ յիշելով մեր հայրենիքի սպառնացող վտանգներն ու «մաքրագործումներ»ը, շեշտեց.— «Կ'ուզէք բարեկամ եղէք Դաշնակցութեան, կ'ուզէք հակառակորդ եղէք, բայց չէք կրնար ուրանալ պատմութիւնը։ «Հակահայաստանեան» կը կոչեն մեզ, մեր հակառակորդները։ Այսպիսիները, կամ խելք չունին իրենց գլուխներուն մէջ, կամ սիրտ իրենց կուրծքերուն տակ։ Եթէ մայր մը կրնայ չսիրել իր հարազատ զաւակը, ապա ուրեմն Դաշնակցութիւնն ալ կրնայ դաւաճանել իր հայրենիքին»։

Ընկերը անդրադառնալով ներկայ քաղաքական ծանր կացութեան, թելադրեց մէկդի դնել անհատական ճղճիմ հաշիւները, եւ կազմել միացեալ ճակատ։ «Եթէ կան մարդիկ, որ ձեզի կ'ըսեն թէ, մենք կորսնցնելիք բան չունինք գալիք պատերազմէն, լաւ Հայեր չեն անոնք, վատ Հայեր են։ Եթէ կան Հայեր որ կ'ըսեն ձեզի դարձեալ թէ, շահելիք բան չունինք ծագելիք պատերազմէն, կրկին լաւ Հայեր չեն անոնք, վատ Հայեր են։ Մէկ պատեհութիւն կորսնցնելը կրնայ մեր ազգութիւնը խորտակել։ Գալիք պատեհութիւններէն օգտուելու համար Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ.— Հայ ժողովուրդ, միացի՛ր, հայ ժողովուրդ արթնցի՛ր, հայ ժողովուրդ կազմակերպուէ՛, ուժը կազմակերպութեան մէջ է միայն»։

Տօնակատարութիւնը փակուեցաւ «Դարձեալ փայլեց»ով, եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ սրահէն Դաշնակցական խօսքը իր ականջին։ Յետոյ ունեցանք ընկերահամակրական զրոյց մեր ակումբին մէջ։ Մինչեւ ուշ ատեն ընկեր Ջամալեան պատասխանեց եղած հարցումներուն եւ ըրաւ կարգ մը թելադրութիւններ։

Շ. Սեւան

×

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ, (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ «Արծիւ» ենթակոմիտէն, գնահատելի եւ պատշաճ հանդիսաւորութեամբ մը, տօնեց «Դաշնակցութեան Օր»ը, չափաւոր գիշեր, մինչեւ արշալոյս տեւող հանդէսով մը։ Ժամանակին հաւաքուած էր ժողովուրդը։ Ուրիշ վայրերէ ալ ընտանիքներ եկած էին։ Օրուան նախագահը, ընկեր Հ. Զրուանդեան, բանալով հանդէսը, յիշեց կարգ մը դրուագներ Դաշնակցութեան կեանքէն։ Յետոյ յանկարծ յարգանքի հրաւիրեց ժողովուրդը, ի յիշատակ ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած նահատակներու։ Եւ բացման ճառը վերջացուց, հրաւիրելով ժողովուրդը, բոլորուիլ Դաշնակցութեան դրօշին տակ, միասին տանելու համար ազատագրական պայքարը։

Բեմ կը հրաւիրուին իրարու ետեւէ, գեղարուեստական բաժնի մասնակիցները։ Թառիստ Գարեգին կը նուագէ հայկական եղանակներ, Օր. Էլիզ Աբրահամեան կ'արտասանէ «Ձահը», Անահիտ կ'երգէ եւ կը յայտարարուի քանի մը վայրկեան դադար։ Անմիջապէս յետոյ Օր. Աստղիկ Առաքելեան իր հմայիչ ձայնով մթնոլորտը կրկին կը տաքցնէ, յաջողապէս երգելով երեք երգեր։

Օրուան բանախօսն էր Շ. Միսաքեան, որ հակառակ իր քիչ մը տկար եւ անտրամադիր ըլլալուն, քառասուն վայրկեանի մէջ կ'ամփոփէ, կը պարզանէ Դաշնակցութեան էութիւնը։ Կը հասնի մինչեւ մեր օրերը, կը խօսի Հայաստանի եւ ներկայ տագնապին մասին, փաստեր կը թուէ, կը շեշտէ հայկական միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը, մանաւանդ ներկայ քաղաքական տագնապալի օրերուն, կը բացատրէ անոր իմաստը եւ կը վերջացնէ բուռն ծափերու մէջ իր ճառը։

Անահիտ եւ Ալիսէն հայկական տաղերով կը պարեն, ընկերակցութեամբ Թառիստ Գարեգինի եւ յետոյ կը սկսին եւրոպական եւ կովկասեան պարերը։ Հանդիսականները կը մնան լուսցնելու։ Նուագախումբը կը նուագէ եւրոպական եղանակներ եւ պարող զոյգեր անընդհատ կը դառնան, մինչ անդին կը սկսի յեղափոխական երգերու շարանը, բաժակաճառերու հետ։

Մինչեւ առաւօտ կը տեւէ տաք մթնոլորտը եւ ներկաները դժուարութեամբ կը բաժնուէին սրահէն, միշտ վառ պահելով Դաշնակցութեան ոգին։

Թղթակից

ԱՐԱՐԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Յաջողութեամբ կատարուեցաւ Արարատի տարեդարձին տօնակատարութիւնը։

Ըստ յայտագրին՝ հոգեհանգիստ Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ պերճափայլ կամարներուն տակ, յիշատակում հերոսական մեռելներուն եւ յոյզերու ծով՝ հաւատացեալներու սրտերուն մէջ...

Պատարագէն վերջ՝ բազմութիւնը կը շարժի դէպի մեծ շրջափակն ու սրահը Շաթօ տէ Ֆլէօրի։

Հայ Լեգէոնական Միութեան Մարսիլիոյ մասնաճիւղի անխոնջ ու ժրաջան պատուոյ նախագահը, Պ. Տիրան Թէքէեան, ի ներկայութեան օտար բարձրաստիճան հիւրերու, ֆրանսերէն բանախօսութեամբ մը ընդհ. ակնարկէ մը վերջ, խօսեցաւ Մուսա լեռան ժողովուրդին ազատման, հայ լեգէոնի պահանջներուն եւ տասը անդամահատուածներու իրաւազրկման մասին։ Սգատօնը պատուած էին Ծովակալ Տօնվալ, ներկայացուցիչներ՝ քաղաքապետ Թասոյի եւ 15րդ զօրաբաժնի հրամանատարին, փրոֆ. Ռիփէս, որ ներբողեց հայ ժողովուրդին արժանիքները, Պ. Մարսէլ Կոան, անդամ նահանգային խորհուրդի, հարիւրապետներ Թէաչա եւ Քոռտոնիէ, օտար լեգէոնը իր դրօշակով — ֆրանսական դրօշին եւ հայ եռագոյնին մօտիկ, պատուիրակութիւն մը Նախկին կամաւոր ռազմիկներու (ֆրանս) եւ Ռազմիկներու Ազգ. Միութեան (ֆրանսական), Տարտանէլի նախկին ռազմիկներ, Պ. Պ. Ա. Զօպանեան, որ եռանդով կը հետապնդէ, Փարիզ, անմահացուած լեգէոնականներու թոշակի հարցը, Յ. Տատեան՝ Փարիզի Լեգ. Միութ. մասնաճիւղին եռանդուն նախագահը, Մարսիլիոյ Լեգ. Միութ. մասնաճիւղին եռանդուն նախագահը՝ Յ. Նշանեան, Կովկասի նախկին կամաւորներու միութեան նախագահ Հացագործեան՝ եւն.։ Հաճոյքով ունկնդրեցինք՝ փառաբանանքի եւ յարգանքի խօսքերը թերթերու թղթակիցներուն։

Հայ լեգէոնն ունի կենսունակ վիճակ մը եւ միակամ գործունէութիւն։

Ունէինք ներկայացուցիչներ Լիոնէն, Ավինեոնէն, Կառտանէն, Նիսէն, Թուլոնէն, Լասիոթայէն, Մարթիկէն եւն.։

Շարժանկարով հանդիսականներուն ցոյց տրուեցան Մուսա լերան մարտիկներու ազատման լուսանկարները զորս տրամադրած էր Պ. Տ. Թէքէեան։

Զուարթ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ վերջ գտաւ, Արարատի հերոսամարտին 19րդ տարեդարձի սպասօնը, եւ Մարսիլահայը թողուց սրահը՝ սիրտը ամուր եւ հպարտ։

Վ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անկէ զատ, Պերլինի յայտնի փաստաբաններէն մէկը սատանենլով զատը, ընդհանուր դատախազին հակցուց Թալէաթ փաշայի սպանութեան բուն պատճառները։ Փափաքեցան նաեւ լսել Թալէաթ փաշան եւ անոր հետեւած քաղաքականութիւնը ճանչցողները։ Նոյնիսկ Պերլին գտնըւող եւ հայկական խնդիրը լաւ ճանչցող Թուրք մը ուզեց ընդհ. դատախազը տեսնել եւ լուսաբանութիւններ տալ, սակայն հետեւեալ պատասխանը ստացաւ.

— Մեզի համար խնդիրը հասարակ ոճրային դէպք մըն է։ Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ այդ ուղղութեամբ։ Իսկ եթէ ոճրագործին պաշտպանները ուզեն դատին քաղաքական հանգամանք մը տալ եւ դատաւորներն ալ հաւանին, այն ատեն եւս հարկ եղած քննութիւնները կը կատարեմ։

Դատավարութեան միջոցին Թալէաթ փաշայի կողմնակիցները շատ տկար կը մնային, մինչդեռ Թէհլիրեանի կողմնակիցներն ու պաշտպանները շատ զօրաւոր։ Պերլինի ամէնէն յայտնի փաստաբանները վարձուած էին։ Ոճրի առաջին օրերուն պահուած մեղսակիցները հիմա հրապարակ եկած էին եւ կը հետապնդէին դատը։

Վերջապէս 1921 յունիս 2ը որոշուեցաւ դատավարութեան օր։ Մէջտեղէն անցնող երկուքուկէս ամսուան ընթացքին Հայերը լաւ մը պատրաստուեցան։ Պերլինի երրորդ դատարանի ժիւրին այս դատով կը զբաղէր։

Այդ օր, դատարանի նախագահ Լէհմպէրկ ժամը 9.15ին բացաւ դատավարութիւնը։ Ոճրագործին եւ երեք մեղսակիցներուն ներկայութիւնը ստուգուեցաւ։ Զապամինթղ? եւ Քալէսճեան? հայերէնի թարգման նըշանակուեցան։ Շատ ծիծաղելի եղաւ այս նշանակումը, որովհետեւ ասոնց երկուքն ալ ոճրագործ Թէհլիրեանի մեղսակիցներն էին։ Մասնագէտներ բուռած եւ մեծ մասը բժիշկներէ բաղկացած յանձնախումբի անդամները նստան իրենց տեղերը։ Ասոնք պիտի հաստատէին թէ ոճրագործը գիտակցութեան տէ՞ր էր ոճիրը գործած պահուն եւայլն։

Այդ բոլոր ձեւակերպութիւնները լրացնելէ վերջ, դատարանի նախագահը յայտարարեց որ նախ պիտի լսուի ոճրագործը եւ վերջն ալ վկաները։ Ոճրագործին պաշտպաններէն Կորտոն համաձայնութիւն յայտնեց։ Կորտոն որ հանրածանօթ փաստաբան մըն է ոճրային եւ քաղաքական դատերու մէջ, աւելցուց.

— Կը պահանջենք որ իբրեւ մասնագէտներ ունկնդրուին նաեւ Տօքթ. Լէփսիուս եւ զօրավար Լիման ֆօն Զանտէրս։ Այս երկու անձնաւորութիւնները, որոնք շատ լաւ ծանօթ են Հայկական Հարցին, կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընեն։ Որովհետեւ դատավարութեան միջոցին հազարաւոր խնդիրներ երեւան պիտի հանուին։ Այդ խնդիրները թէ ձեզի եւ թէ մեզի անծանօթ են։ Հայկական խնդիրներու համար Տօքթ. Լէփսիուսէն աւելի քաջատեղեակ մարդ չի գտնուիր։ Որովհետեւ ան տարիներ գտնուած է Հայերու մէջ եւ շատ լաւ գիտէ անոնց կեանքն ու գործը։ Լիման փաշան ալ երկար տարիներ մնացած է Թուրքիա։

Դատարանին սրահին մէջ գտնուող Թուրքեր երբ Տօքթ. Լէփսիուսի անունը լսեցին, դժուարութիւն չքաշեցին դատավարութեան արդիւնքը ճշդելու։ Որովհետեւ Լեփսիուս բուռնծը բողոքական յիմար պատուելի մըն էր։ Իր կեանքին մեծ մասը անցուցած էր Արեւելեան նահանգներու մէջ եւ նըւիրուած Հայերը բողոքական դարձնելու աշխատանքին։ Հայկական տարագրութեան հետեւանքով ան երբ տեսաւ որ իր ծրագիրները ջուրը ինկան, սկսաւ սոսկալի հակաթուրք մը դառնալ եւ քարոզութիւններ կատարել Թուրքերուն դէմ։ Այս պատուելին, հայկական խնդրին շուրջ առանձին հատոր մըն ալ հրատարակած է։

Սպասուեցաւ որ Տօքթ. Լէփսիուս անունը մէջտեղ նետուելուն պէս, ընդհանուր դատախազը առարկութիւն ընէ։ Յիրաւի, ընդհանուր դատախազը խօսք առնելով ըսաւ.

— Կ'ուզեմ յիշեցնել որ ոճիրը Հայաստանի մէջ չէ գործուած, այլ Պերլինի մէջ։ Կը կարծեմ որ Տօքթ. Լէփսիուսի պէս մասնագէտներու պէտք չունինք։ Բայց եթէ այդ մասնագէտները հրաւիրուած են պաշտպան կողմի փափաքով, ըստ պատժական օրինագրքի, պէտք կ'ըլլայ զանոնք լսել։ Այս մասին աւելորդ ըսելիք չի կրնար գոյութիւն ունենալ։

Ընդհանուր դատախազի այս անհամ խօսքերուն վրայ փաստաբան Կորտոն ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Պիտի աշխատինք մասնագէտներու բացատրութիւնները սահմանափակել։ Բայց այժմէն կը խնդրեմ որ վճռական որոշում մը տաք այս մասին։ Վստահ եղէք, Տեարք, մեր ընթացքը գերման կառավարութեան շահուն համապատասխան պիտի ըլլայ։

Ասոր վրայ նախագահը հետեւեալ որոշումը հաղորդեց.

— Դատարանը Լեփսիուսի եւ Լիման փաշայի իբրեւ մասնագէտներ լսուելուն որոշում տուած է։ Երկուքն ալ իրաւունք ունին դատավարութեան ներկայ գտնուելու։

Այս խօսքերէն վերջ, երկու մասնագէտները ներս մտան։ Ոճրագործին հարցաքննութիւնը սկսաւ։ Նախագահը հարցուց.

— Ճի՞շդ է որ ծնած էք 1897ին Բագառիճի մէջ։

— Այո։

— Ձեր ծնողքը ինչո՞վ կը զբաղէր։

— Առեւտուրով։

(38) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Վարդան ու Լեւոն. կա՞ր նմանութեան եզր մը երկուքին միջեւ։ Վարդանը մեռած կը համարուէր, ու թերեւս ճիշդ ատոր համար աւելի փայլուն յիշողութիւն մը կը մնար, գերազանց տեղ մը գրաւելով Սոնիայի մտքին, սրտին մէջ։ Իսկ Լեւո՞նը... Ո՞ւր կը մնար ան։ Ասով մէկտեղ, Լեւոնը հաւատացած էր թէ, յայտնութեան պարագային, Սոնիան առանց այլեւայլի պիտի ուզէր կեանքը կապել մանկութեան սիրած ընկերոջը կեանքին. բայց ի՞նչ գնով։ Անմանուն նահատակութիւն մը չէ՞ր ըլլալու այդ զոհաբերութիւնը, արդեօ՞ք Լեւոնը իրաւունք ունէ՞ր ընդունելու նման զոհաբերութիւն մը սիրած աղջիկէն, որուն երջանկութեան համար զոհած էր ամէն ինչ, ամբողջ կեանք մը, անձնական երջանկութիւնը։

Դէմ դէմի նստած երկուքն ալ պահ մը լուռ մնացին։ Կարծես Սոնիան ճիգ իսկ չէր թափեր Լեւոնէն ծածկելու հոգեկան վիճակը, այդ պահուն ապրած յուզումը։ Այդ վերաբերմունքին մէջ ջերմացնող հաղորդակցութիւն մը կար, անկեղծ մտերմութիւն մը։ Լեւոնը սաստիկ յուզուած, քովընտի նայեցաւ Սոնիային, որ գլուխը կրծքին հակած, կեդրոնացած հայեացքով յատակի փռուած գորգի նախշը կը դիտէր։ Սրտի ճմլումով նկատեց Սոնիային սեւ մազերու մէջ բազմաթիւ արծաթ թելեր։

— Դուք այսօր շատ մտազբաղ կ'երեւիք,— մեղմօրէն արտայայտուեցաւ Լեւոն,— ի՞նչ է պատահած ձեզ հետ։

Քունէն ընդոստ արթնցողի նման Սոնիան գլուխը բարձրացուց, Լեւոնին նայեցաւ, որպէս թէ մինչ այդ անոր ներկայութեան անգիտակ, ձեռներով մազերը յարդարեց ու թիկնաթոռը քիչ մը աւելի մօտեցնելով օթոցին, ըսաւ.

— Ճշմարիտ է, ինչպէս կ'ըսեն, այծերս հաւաքուած էին,— ու ժպտելով շարունակեց,— ա՛յ, հիմա գնացին։

— Երանի՜ ձեզ,— աղջկան խօսքերը հանաքի տալով խօսեցաւ Լեւոնը,— բախտաւոր էք որ ձեր այծերը ա՛յնքան հեշտութեամբ կը ցրուին։

— Միթէ դուք ալ այծեր ունի՞ք, Պարոն Լեւոն։

— Անշուշտ, ինչպէս ամէն մարդ։ Դժբախտաբար իմինները չեն հեռանար, միշտ ինծ հետ կը մնան։

— Օ՛, այդ շատ վատ է. ճշմարիտ որ ես կը զգուէի, եթէ միշտ այդ տրամադրութեամբ ապրէի... Ներեցէք, Պարոն Լեւոն, բայց գիտէ՞ք թէ Վանի ժողովուրդը ինչ կարծիք ունէր ձեր մասին։ Յաճախ լսած եմ, կը պատմէին թէ դուք երբեք չէք ծիծաղիր, կ'երեւի անոր համար որ միշտ այծերով շրջապատուած կը գտնուիք, եւ դեռ ուրիշ անհաւատալի առասպելներ...

— Կ'ուզէ՞ք ես շարունակեմ,— ծիծաղելով ընդմիջեց Լեւոն,— որ ես ճգնաւորի նման շաբաթը անգամ մը կ'ուտեմ եւ երբեք չեմ քնանար։ Իսկ ի՞նչ է ձեր անձնական կարծիքը։

Սոնիան վարանքով աչքերը վար առաւ։ Կրնա՞ր ըսել Լեւոնին թէ Վան գտնուած ժամանակ յաճախ սարսափով կը նայէր անոր սառոյցի նման պաղ, դաժան դէմքին։ Լեւոնի համար ալ Սոնիայի լռութիւնը աւելի քան պերճախօս էր. կարծես կը կարդար անոր միտքը բաց գրքի նման, ու ինչ որ կը կարդար, հոգին կը լեցնէր անհնարին յուսահատութեամբ։

Սոնիան անյարմար կացութեան մէջ անգիտակցաբար մատի մատանիին հետ կը խաղար։ Ծննդեան տարեդարձի առթիւ Վարդանի տուած նուէր մատանին էր, գանկ մը, խաչաձեւ ոսկորներ եւ երկու պզտլուն փոքր ադամանդներ՝ զետեղուած աչքի խոռոչին մէջ։ Անախորժ լռութիւնը խզած ըլլալու համար, Լեւոն խօսակցութեան նիւթը փոխելով, ըսաւ.

— Կարծեմ առաջ ալ այդ մատանին տեսած եմ։

— Անշո՛ւշտ տեսած էք։ Երբե՛ք մատէս չեմ հաներ։

— Յիշատա՞կ մը։

Սոնիան անմիջապէս չպատասխանեց։ Տխրութեան քող մը կարծես իջաւ դէմքին վրայ, կուրծքը բարձրացաւ հեւքով ու վայրկեան մը մատանիին նայելով՝ գլուխը բարձրացուց ու ըսաւ.

— Ամենաթանկագին յիշատակը անցեալին։ Անգամ մը ձեզ պատմեր եմ ողբերգական դէպքի մը մասին...

— Որուն զոհ գնաց ձեր նշանածը։ Ճի՞շդ չէ՞մ։

— Այդպէս է։ Տարիներ առաջ, տարեդարձիս օրը տուաւ, երդուեցայ երբեք մատէս չհանել...

— Պահեցի՞ք ձեր երդումը։

Սոնիային թուեցաւ որ այդ պարզ հարցումը տրուած էր հարցաքննիչի մը խստութեամբ։ Զարմացած՝ գլուխը վեր առաւ եւ նայեցաւ Լեւոնի աչքերուն։ Սոնիան անշուշտ սխալած ըլլալու էր։

— Դժբախտաբար ոչ,— մեղմօրէն պատասխանեց Սոնիան,— շատ երիտասարդ էի անոր յարգը գիտնալու համար, մինչեւ որ կեանքը սորվեցուց ինծ գնահատութեան արժէքը, այն ժամանակ ալ ափսոս շատ ուշ էր...

— Տխուր պատմութիւն մը,— ձեռքի ամսագիրը տեղը դնելով ըսաւ Լեւոն,— լաւ է չթարմացնենք հին վէրքերը։

— Ի՞նչ օգուտ ատկէ։ Միթէ կը մոռնամ, երբ չեմ խօսիր։ Եթէ միայն գիտնաք թէ երբեմն ինչպէ՛ս կը ցանկամ սրտակից ընկեր մը ունենալ, որուն կարենամ պատմել միտքս փոթորկող խորհուրդները։ Չէ՞ որ մարդ մէկը պիտի ունենայ, ընկեր մը, մտերիմ մը, որուն հետ կարողանայ խօսիլ առանց դիմակ դնելու, որուն առջեւ բաց լինին սրտի թաղնուած ծալքերը։ Ես բոլորովին մինակ եմ։

Հարազատ շեշտով մը ըսուեցան այդ խօսքերը։ Լեւոնը, առանց մտածելու, անդիմադրելի զգացումէ մը մղուած, զօրովանքով ըսաւ.

— Չէ՞ր կրնար հարազատ ընկեր մը ըլլալ ձեզ։

Վայրկենաբար շառագունեցաւ Սոնիայի դէմքը։ Ձեռքերը երկարեց ու ափին մէջ սեղմած պահեց Լեւոնի հաշմուած ձեռքը, որ սաստիկ կը դողար։ Երկար ատեն լռեցին ու երկուքէն ոչ մէկը կը համարձակէր խօսիլ։ Արեան յանկարծակի խուժումէն վերջ Լեւոնի դէմքը հետզհետէ կը գունատէր։ Սոնիայի ձեռքի ջերմութիւնը բոցի նման կը վազէր երակներու մէջէն։ Կարծես կուրծքը պիտի պայթէր ու սենեակի օդը կը պակսէր շնչելու։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Կամաց կամաց կը ճանչնան Ֆրանքօն

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց առեւտրական գործակալներ ղրկել Զօր. Ֆրանքոյի մօտ, բանակցութիւններ վարելու համար: Գերմանական թերթերը հեգնութեամբ դիտել կուտան թէ Մեծն Բրիտանիա շատ ուշ մնացած է եւ թէ այս ձեռնարկը առաջին քայլն է ճանչնալու Սպանիոյ ազգային կառավարութիւնը: «Ինչպէս միշտ, Անգլիա սպասեց մինչեւ վերջին վայրկեանը, լսելու համար քանականութեան ձայնը: Բայց Զօր. Ֆրանքօ պիտի մոռնա՞յ անցեալը եւ պիտի ուզէ՞ ձեռք երկարել պետութեան մը որ մինչեւ հիմա ուրիշ բան չըրաւ եթէ ոչ խանգարել իր ազգայինազատագրութեանպայքարը եւ պաշտօնապէս աջակցիլ բոլշեւիկեան նախայարձակին»:

Թերթերը այս առթիւ դիտել կուտան թէ Անգլիոյ այս ձեռնարկը խոր դժգոհութիւն պատճառած է Ֆրանսայի մէջ:

*** Իտալիոյ մէջ հետզհետէ կը զօրանայ այն հոսանքը որ չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան մէջ կը գտնէ միջազգային վէճերու կարգադրութեան միջոցը: Մամուլը բացէ ի բաց կը խօսի այս ելքի մասին, քննադատելով Անգլիոյ երկդիմի ընթացքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ուրիշ խօսքով՝ Պալֆըրի յայտարարութեան 20րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Հրեաներուն կողմէ: Շատ մը առեւտրականներ սեւ դրօշ պարզած էին, իբրեւ բողոքի ցոյց: Իսկ Արաբները հանդիսաւոր աղօթքներ կատարեցին մզկիթներու մէջ, իրենց դատին յաջողութեան համար: Խռովութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի զանազան մասերուն մէջ:

ԴԵՐՁԱԿ ՎԻՉԷՆ ԻՍԹԷՆՏԷՐԵԱՆ, որուն դատավարութիւնը հաղորդած էինք երէկ, եա առաւ կարգ մը խոստովանութիւններ, բայց պնդեց թէ «իրաւունք ունէր ամէն բանի մէջ»: Ինչպէս ծանօթ է, Վիչէն անհաւատարմութիւն վերագրելով իր կնոջ, Աննա Մէհաէրեանի, բաժնուած էր եւ զաւակը իր քով կը մնար (9 տարեկան աղջիկ մը): 1936 օգոստոս 15ին խեղճ կինը գացած էր զաւակը տեսնելու: Դերձակը աղջկան թեւէն բռնելով մօրը դիմացը հանեց եւ հարցուց.— «Կը ճանչնա՞ս այս կինը»: Պզտիկը «ոչ» պատասխանեց, եւ երբ մայրը կը հեռանար խորտակուած, Վիչէն երեք-չորս հարուած պարպելով անկենդան գետին փռեց զայն: Տեղական թերթերը այս առթիւ կը նկարագրեն ոճիրը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած ենք ժամանակին:

80 ՕՏԱՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ արտաքսման հրամանագիր ստացան, իբրեւ վըտանգաւոր՝ Ֆրանսայի ապահովութեան համար: Մեծ մասով Սպանիացիներ, Իտալացիներ եւ Գերմանացիներ են, եւ կը գործէին հարաւային արեւմտեան շրջանին մէջ:

ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ անհետացման առթիւ, կրկին հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ Տիկին Սկոպլին: Ոստիկանութեան ձեռքը անցած են երկու նամակներ, որոնց ստորագրութիւնը չի կարդացուիր, ինչպէս եւ Զօր. Սկոպլինի մէկ նամակին սեւագրութիւնը: Այս նամակները գրուած են անցեալ գարնան եւ կը պարունակեն ծածկագրութիւններ, բայց թարգմանիչները յաջողած են իմաստը հասկնալ: Նամակները կը խօսին Խ. Միութեան մէջ կատարուելիք պտոյտի մը մասին, որուն համար ամսական 3000 ֆրանք ծախք կը նախատեսուէր: Տիկինը խուսափողական պատասխաններ տուաւ, յայտնելով թէ առաջին անգամ է որ կը տեսնէ այս նամակները:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը Չեխոսլովաքիա գնաց, գահաժառանգ իշխան Միհայի հետ: Թերթերը կը գրեն թէ Թագաւորը ոչ միայն քաղաքական խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ, այլեւ արդիական զէնքեր պիտի ապսպրէ ռումանական բանակին համար:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, Լա Կարտիա, որ ամիսներ առաջ բուռն ճառ մը խօսած էր Հիթլէրի դէմ, վերընտրուեցաւ 453.425 ձայներու առաւելութեամբ:

Պ. Յակոբ Ռուբէնեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Անիցա Սեթեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Սէտէֆեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Մարգարիտ Ռուբէնեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հալաճեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Պօղոսիկ Ֆիլդաթեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Եղիա Ղազարոսեան (Յունաստան), Պ. Ռուբէն Ֆիլդաթեան, Տէր եւ Տիկին Յովնան Մոսկոֆեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ռուբէնեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Միհրան Տիգրանեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սէտէֆեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մէրճանեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թանաճեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Յոպպայեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Չէրչեան (Հայաստան), Այրի Տիկին Մարի Մանկիեան (Հնդկաստան), Տէր եւ Տիկին Տ. Չէքեան (Սէնթ-Էթիէն), Այրի Տիկին Փիրուզար Յոպպայեան (Պոլիս), սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց տիկնոջ, մօր, աղջկան, քրոջ, քրոջաղջկան, քենիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 29 հոկտեմբեր, հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 11ին Լաուար Էբիօ հիւանդանոցը, 29 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 2 նոյեմբեր երեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Է. Էբիօ հիւանդանոցը, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Կլիչիի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 5 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'իթալի սրճարանին վերնայարկը:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ:

Կը խօսի Ընկեր ՎՐԱՑԵԱՆ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սուրէն Պառաւեանի բնակարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՊՕՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

6 Նոյ. Շաբաթ իրիկուն Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

7 Նոյ. կիրակի օր. ծանօթ վայրը:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier. մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփէրայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ժազ. Թաս եւ հաճելի անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐԸ 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցմ. մէջ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանեէօ)

7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆԻ

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

կը նուագէ Թաղիստ Գարեգին: Երգ եւ արտասանութիւն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՐՏՈՅԻ «Արարատ» Միութեան դպրոցի հանդէսը 7 Նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Ըրնօն: Ցեղի կ'ունենան արտասանութիւններ, մեներգներ: Առանձին պիտի նուագեն դպրոցի երաժշտութեան բաժնի աշակերտները:

Կը ներկայացուի՝ Յ. Թումանեանի «ԿԿՈՒ» երգախաղը: Իսկ առաջին անգամ ըլլալով պիտի երգուի Յ. Թումանեանի «Ծիտիկներու երգը» թատերախաղը (երաժշտ. Ա. Գ. Մեսումենցի):

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրճարանը՝ 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre, մէթրօ Porte d'Italie

ՍԻՆԷ ՍԷԹԸ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԳՕՖ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ: Մուտք 3 ֆրանք

Ծանօթ.— Պ. Ժագ Ցէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է Փարիզ, տեղւոյն վրայ պիտի ծախէ հայերէն եւ արեւելեան տիսքեր:

Նոյնը ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ մէջ 8 Նոյ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 150 Route d'Orléans (Aristide Briand): Մուտք 3ֆր.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ Salle Erardի մէջ, մասնակցութեամբ նուագախումբի եւ ծանօթ արուեստագէտներու:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Հ. Մ. Ը. Մ. սկաուտական կեանք

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ենթաշրջանի սկաուտներու ծնողական տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 7 Նոյ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris: Տեղի կ'ունենան մարզանքներ, սկաուտական կատակերգութիւններ, արտասանութիւն, երգ, դաշնակ եւայլն:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի ընկերական երեկոյթը այսօր, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 8 Rue Bossuet: Պար եւ անակնկալներ, գեղարուեստական բաժին: Մուտք, 2 ֆրանք:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլավաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար:

Առեւտրական ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՍ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ դատախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ կեդրոնի ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 7 Նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին քաֆէ Մէֆիսթոի մէջ, 146 Bld. St. Germain: Օրակարգ՝ 1) ընտրութիւններ, 2) ապագայ գործունէութեան խնդիր:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

— Հայոց ժողովուրդը մի զարմանալի ժողովուրդ է. նրան սպանելը, եթէ չասեմ անհնարին, կարող եմ ասել, որ շատ դժուարին է: Նա այն բազմագլխեան առասպելական վիշապն է, որ կոչւում է Հիդրա, որի իւրաքանչիւր ջախջախուած եւ կտրուած գլխի տեղ բուսնում է մի նորը եւ աւելի զօրաւորը: Դարերի ընթացքում, համաշխարհական դղրդոցի ասլի վրայ, Հայը այն ատրճան ծեծուեցաւ, տաշուեցաւ եւ կոփուեցաւ, որ ստացաւ երկաթի ամրութիւն: Նրան ջախջախելը շատ հեշտ չէ. նա չափազանց տոկուն է... Հայը տարաւ, Հայը համբերեց ամենամեծ Մոնղոլների բարբարոսութիւններին, նրանց համեմատութեամբ Թուրքիայի այժմեան մոնղոլական սերունդը պէտք է ճանճեր համարել: Հայի երկրի վրայով անցան Մանգու խանի, Լէնկ-Թէմուրի, Ջինգիսխանի, Հուլաւունի եւ դրանց նման մարդկային հրէշների արիւնարբու հրոսակները: Նրանք անցան հեղեղների եւ փոթորիկների նման, ջարդեցին, ջարդուեցան, եւ վերջապէս անհետացան, բայց Հայը դարձեալ մնաց: Այժմեան մոնղոլական Թուրքիան, աշխատելով սպանել արդիւնաբերող եւ տէրութեան դանձարանը լցնող Հայերին, անգիտակցաբար սպանում է ինքն իրան: Նրա այժմեան ֆինանսական սնանկութիւնը այդ սպանութեան հետեւանքն է: Վաղեմի Թուրքիան աւելի լաւ էր հասկացել հայ տարրի օգտաւէտութիւնը իր պետութեան հաստատութեան համար: Նա ոչ միայն առանձին հոգ էր տանում աշխատասէր հայ գիւղացու հանգստութեան համար, այլ պետութեան դանձային ամբողջ կառավարութիւնը յանձնել էր հայ դրամատէրների ձեռքը, եւ մեր սառաֆները ոչ սակաւ անգամ ազատում էին պետութիւնը ֆինանսական տմենադժուարին ճգնաժամի ժամանակ:

Առաւօտը մօտ էր լուսնալու, տակաւին խօսում էին մեր տաք գլուխ խորհողները: Յետոյ նրանք սկսեցին խօսել ինչ որ պատրաստութիւնների եւ կարգադրութիւնների մասին: Երբ խորհուրդը աւարտուած էր, Պ. Դուդուկջեանը հանեց իր ծոցից երեք այցատոմս, եւ տալով իր բարեկամներին, ասաց.

— Ես բոլորովին հաւատում եմ ձեզ. այժմ դուք կարող էք գիտնալ իմ ով լինելը եւ իմ իսկական անունը:

Այցատոմսերի վրայ ֆրանսիական գեղեցիկ տառերով տպուած էր Լ. Սալման:

Պ. Լեւոն Սալմանի հայրը, Թորոս Չէլէբին (*) մահմէտականութիւնը ընդունած հայ կաթոլիկ էր: Թէ ինչ հանգամանքների պատճառով նա փոխեց իր կրօնը, դա մի երկար պատմութիւն է: Մենք այսքանը միայն կ'ասենք, որ Թորոսին մեղադրեցին մի Թուրք օրիորդի հետ յարաբերութիւններ ունենալու մէջ, եւ նա սպանումից ազատ մնալու համար ստիպուեցաւ մահմէտականութիւն ընդունել եւ ամուսնանալ գեղեցիկ Ֆաթիմայի հետ, — այսպէս էր օրիորդի անունը: Լեւոնի ծնունդից յետոյ Ֆաթիման վախճանուեցաւ եւ փոքրիկ երեխան մնաց հօր խնամատարութեան ներքոյ, որին սաստիկ տանջում էր այն միտքը, որ իր զաւակը կը կրթուի ու կը մեծանայ իրան ատելի դարձած մի օտար կրօնի մէջ: Սալմանը, (մահմէտականացած Թորոս Չէլէբին) թողեց իր հայրենիքը՝ Անդուրիան եւ տեղափոխուեցաւ Կ. Պոլիս: Այստեղ ոչ ոք չէր ճանաչում նրան: Նա իր զաւակը յանձնեց Փրէրների միաբանութեանը, իսկ ինքը անհետացաւ: Փոքրիկ Լեւոնը մեծացաւ կաթոլիկների մի կուսանոցի մէջ, եւ յետոյ 12 տարեկան հասակում տարուեցաւ Իտալիա: Իր սկզբնական ուսումը ստացաւ նա կղերի ձեռքից: Նա անցկացրեց մի քանի տարի Վենետիկի Ս. Ղազարի վանքում, եւ այստեղից հեռանալով, մտաւ Վիէննայի Մխիթարեանների վանքը, բայց ոչ մի տեղ հիմնաւոր գիտութիւն չը սովորեցաւ: Վերջապէս մի կնոջ սէրը դուրս քաշեց նրան վանքային մթնոլորտից եւ ձգեց Փարիզի քաոսի մէջ: Այստեղ նա սկզբում անց էր կացնում զուարճութիւններով լի զատարկ կեանք, անդադար անցկենալով մի կուսակցութիւնից դէպի միւսը, եւ մտնելով զանազան ընկերութիւնների մէջ, միայն խօսելու բայց ոչ գործ չինելու համար: Իսկ երբ սպառուեցան սիրուհու փողերը, այնուհետեւ աղքատութիւնը ստիպեց նրան ձեռք զարկել լուրջ աշխատանքի, գրում էր լրագրական զանազան յօդուածներ Արեւելքի վերաբերութեամբ եւ նրանով ապրում էր: Բայց երբ յարուցուեցաւ վերջին արեւելեան հարցը, նա թողեց Փարիզը, թողեց իր սիրուհին եւ դիմեց դէպի Կ. Պոլիս:

ԻԲ.

Պ. Սալմանի Բաղրեւանդի գաւառում յայտնուելուց դեռ մի ամիս առաջ, Էրզրումցի Հաջի Միսաք անունով ջորեպանը բեռնաւորեց իր քարվանը եւ ճանապարհ ընկաւ դէպի Էրզրում: «Հաջի» մականունը ստացել էր նա այն պատճառով, որ երկու անգամ Ս. Երուսաղէմ ուխտ էր գնացել, եւ եթէ Աստուած արժանի անէր, մի անգամ եւս գնալու նպատակ ունէր, որ խորհրդական թիւը լրանար: Առաքինասէր Միսաքը բարի քրիստոնեայ էր, եւ նրա ջերմեռանդութիւնը հասնում էր մինչեւ սնահաւատութեան:

Ճանապարհների վրայ բոլոր քաղաքներում, բոլոր գիւղերում եւ բոլոր իջեւաններում ճանաչում էին Հաջի Միսաքին: Քսան տարուց աւելի կը լինէր, որ այդ մարդը իր ջորիներով պտըտում էր Փոքր Ասիայի եւ Հայաստանի մէջ, ու ծանրութիւններ էր տեղափոխում: Հաջի Միսաքը մի հաստ ու պինդ մարդ էր, միջակ հասակով եւ սաստիկ արագաշարժ: Նրա դէմքի գծագրութիւնը անհնարին էր ճշդապէս որոշել, որովհետեւ ամբողջապէս ծածկուած էր խիտ մազերով, որոնց միջից երեւում էր ահագին հայկական քիթը եւ բոցավառ աչքերը միայն, որոնց խորութեան մէջ միշտ կարելի էր նկատել նրա բարեսրտութեան պայծառ արտայայտութիւնը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(*) Չէլէբի կոչում են Թուրքերը հայ եւ յոյն վաճառականներին:

Ժամացոյցի եւ ոսկերչութեան վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԵԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 6 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3570

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՉ ԱՐԹՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Քանի որ բոլորս ալ կ'ընդունինք թէ մայլ է կացութիւնը, Հայկական հորիզոնին վրայ, արտասահմանէն մինչեւ Երեւան, կը մնայ մտածել ելքի մասին: Երկու ճակատներու վրայ, Հայաստան եւ Արտասահման:

Նոր բսելիքներ չունինք, երկուքին համար ալ: Պատկերը այնքան խօսուն է, որ ոչ մեկնութեան կը կարօտի, ոչ ալ բիւզանդաբանութեանց:

Քնացողները, երազողներն անգամ արթնցած են, եւ իրենց աչքերով կը տեսնեն ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր հայրենիքին մէջ: Իսկ Հայկական Արտասահմանի կացութիւնը առաջին անգամ չէ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Արդ, ի՞նչպէս ձեւակերպել խորհրդակցութիւնն ու աշխատանքը, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել նոր չարիքներ, կամ սահմանափակել եղածները:

Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ ցիրուցան բազմութեանց,— Արթնցէ՛ք: Միացէ՛ք ի վեր, բայց մանաւանդ այս անգամ: Ապացոյց՝ Արեւմտեան Եւրոպայի 15րդ Շրջ. Ժողովին կոչը, որ միաձայնութեամբ հաստատուեցաւ նաեւ միւս շրջաններու մէջ, իբրեւ անյետաձգելի պահանջ: Դաշնակցութեան Օրն ալ առիթ մը եղաւ կենդանի խօսքով բացատրելու, ընչեցնելու այդ անհրաժեշտութիւնը:

Դաշնակցութիւնը կ'ըսէ ցիրուցան բազմութեանց,— Արթնցէ՛ք: Ջանացէք համախմբուիլ եւ կազմակերպուիլ, բազմապատկել ձեր ուժերը, բոլորուելով միացեալ ճակատի մը շուրջը, որպէսզի կարենաք դիմանալ եւ յաղթել:

Անշուշտ հրապարակաւ չէ որ պիտի լուսաբանուին այդպիսի ճակատի մը մանրամասնութիւնները: Բայց միշտ օգտակար է հրապարակաւ արծարծել անոր հիմնական կէտերը, սկզբունքի խնդիրները: Կացութեան լրջութիւնն իսկ այդ կը պահանջէ:

Մեր համոզումով, որ եւ է քաղաքական հոսանք չի կրնար անտարբեր մնալ այս կացութեան հանդէպ: Եթէ մնայ, կը նշանակէ թէ կա՛մ չըմբռներ կացութեան պահանջները, եւ կամ ի վիճակի չէ որ եւ է պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն ստանձնելու:

Ձենք ուզեր զբաղիլ երկրորդ դիրքերով, որոնք թերեւս օգտակար են ճարտասանական կամ ամբոխավարական մարզանքներու համար, բայց միշտ վնասակար՝ ազգային շահերու տեսակէտէն:

Արթնութիւն եւ աշխատանք, պիտանի ուժերու համախմբում եւ կազմակերպում կը պահանջէ ե՛ւ հայրենիքին ե՛ւ գաղութներու կացութիւնը: Ուրեմն, ինքնաբերաբար պէտք է ապարէզ նետուին այն բոլոր հոսանքները որ կանգնած են ազգային գետնի վրայ: Մնացեալը մանրամասնութիւն է, եւ կրնայ քննուիլ պաշտօնական սեղանի մը առջեւ:

Երբ կը խօսինք հայրենիքի մասին, պէտք չէ մոռնանք թէ ոչ միայն ամբողջ ղեկավարութեան մը գլխատումն է որ կը կատարուի այնտեղ, ահուսարսափի տակ պահելով «մնացուկները», այլեւ հետզհետէ կը փրթին կապերը՝ Հայաստանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Երբ Հօկի եւ Ներգաղթի ամէնէն հաւատարիմ գործակալներն անգամ լրտես եւ ժողովուրդի թշնամի կը հռչակուին, երբ արտասահմանի հետ փոխանակուած նամակներն իսկ ամբաստանագիր կը դառնան, այլեւս ո՞ր իշխանուորը պիտի համարձակի խորհիլ կապերու սերտացման մասին: Արտասահմանի խեղճուկրակ եւ խեղկատակ Հօկին հասած հեռագիր մը կամ ապսպրանք մը չեն որ մերձեցում պիտի հաստատեն, ոչ ալ ասոր - անոր «բոցավառ ողջոյնները»:

Իսկ երբ հարցը Արտասահմանի մասին է, կարճատեսութիւն պիտի ըլլար հաւատալ թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ, եւ կրնանք հանգիստ շարունակել այն անկերպարան վիճակը որ կը տեւէ տասնըհինգ տարիէ ի վեր:

Թողո՛նք ուրիշ հոգեր, միայն Հայկական դպրոցներու դէմ սարքուած հալածանքը, նոյնիսկ հայերէն դասերու սահմանափակումը եւ ապրուստի յարաճուն դժուարութիւնները բաւական պիտի ըլլային գլուխ գլխի եւ ձեռք ձեռքի տալու:

Զմխիթարուինք այն խորհուրդով թէ այդ խստութիւնները յատուկ են միայն կարգ մը երկիրներու: Վաղը ուրիշ գաղութներ ալ կրնան մատնուիլ նոյն կացութեան, քանի որ սրընթաց կ'աճի թթու ազգայնականութեան մը ալիքը, մօտաւոր թէ հեռաւոր երկիրներու մէջ:

Անցեալ օր, Եգիպտոսի ամէնամեծ պաշտօնաթերթը խօսելով հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին, կ'ակնարկէր թէ մաս մը տարագիրներ տեղաւորելու Կիպրոսի կամ Լիբանանի մէջ:

Այս կարգի խնդիրներ ինքնին կը ծնին եւ թերեւս ալ կը լուծուին, երբ դրուին սեղանի վրայ: Երբ ունենանք ազգային միացեալ ճակատ մը, ընդունակ եւ իրաւասու, խորապէս գիտակից՝ կացութեան պահանջներուն:

Աւելի եւս յամենալ այս ճամբուն վրայ, կը նշանակէ գիտակցօրէն վտանգել կենսական շահեր:

Միշտ իրատես, առանց տարուելու զանազան ցնորքներէ եւ հրաշագործ հաւատալիքներէ, թօթափելով կանխակալ կարծիքներն ու «անդրանկութեան» իրաւունքները, կը կարծենք թէ ժամանակը հասած է, ձեռնարկելու համար նախնական աշխատանքներու:

Եւ թող այս առթիւ ասպարէզ իջնեն այն տարրերը որ կը յաւակնին նորութիւն եւ թարմութիւն բերել:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԻՐԱ՞Ւ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆ ՍԹԱԼԻՆԸ

Երկու անգամ կրակի բռնած են իր նաւակը...

Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» պաշտօնաթերթը հոկտեմբեր 29ի թիւին մէջ կը հաստատէ այն լուրը թէ Սուխումի մէջ դատի քաշուած են 13 նախկին պաշտօնատարներ Աբխազիոյ հանրապետութեան: Ամբաստանագրին համաձայն, անոնք մահափորձեր սարքած են Սթալինի դէմ, ջինեալ ապստամբութիւն մը պատրաստած՝ պատերազմի պարագային ոտքի ելլելու եւ Աբխազիան Խ. Միութենէն բաժնելու համար, ինչպէս եւ լրտեսութիւն կատարած առաջնորդութեամբ Նեստոր Լակոբայի, նախկին նախագահ Աբխազիոյ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի: Այս վերջինը պաշտօնանկ եղաւ տարուան սկիզբը եւ անշուշտ գնդակահարուած է: Ամբաստանեալ մը, Միխայիլ Լակոբա խոստովանած էր թէ 1937 մարտին օտար լրտեսական կազմակերպութեան մը գործակալը, որուն հետ կ'աշխատէր իր ազգական Նեստորը, իրեն ըսած էր թէ մօտերս պատերազմ պիտի ծագի Գերմանիոյ հետ եւ այն ատեն պատեհութիւն պիտի ներկայանայ վրէժ լուծելու, սպաննելով կուսակցութեան կամ կառավարութեան մէկ անդամը: Միեւնոյն ատեն խոստացած էր օտար անցագիր մը ճարել, արտասահման փախչելու համար:

Գլխաւոր ամբաստանեալներն են հողագործական նախկին գործավարը՝ Զաւմաղ, ծխախոտի վարչութեան նախկին տնօրէնը՝ Միխայիլ Լակոբա, Բաղուի քաղաքի (Աղնեւտ) մասնաճիւղին նախկին նախագահը՝ Վասիլ Լակոբա, Կակրիի ջերմուկներու վարչութեան նախկին տնօրէնը՝ Իկալ Իպա, Աբխազիոյ Կեդր. Կոմիտէին նախկին քարտուղարը՝ Լատարիա, Կակրիի շրջանին գործադիր կոմիտէի նախագահը՝ Ճէրկինեա, Ցոյն մը՝ Անկէլով, նախկին ներկայացուցիչ Աբխազիոյ տնտեսական կազմակերպութեանց՝ Թիֆլիսի մէջ:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ 1933ին, Պիցունդայի մօտ, ատրճանակի հարուածներ պարպուեցան միակայմ նաւու մը վրայ ուր նստած էր Սթալին, երբ Վրաստան կը գտնուէր հանգստանալու համար: Միխայիլ Լակոբա պատմած է թէ մահափորձը կազմակերպուած էր Նեստոր Լակոբայի կողմէ, մեղսակցութեամբ Աբխազիոյ ոստիկանութեան նախկին տեսուչին՝ Պիլիայի, Ջեկայի Ա. եւ Բ. պատուիրակներուն՝ Միքէլաձէի եւ Ամպարի: Միքէլաձէ սահմանապահ մը վարձեց, որպէսզի զի կրակ ընէ Սթալինը Կակրիէն Մուսէրի փոխադրող նաւուն վրայ, բայց սահմանապահը կրակ բացաւ ժամանակէն առաջ եւ շատ հեռուէն: Մահափորձը ձախողեցաւ եւ Պիլիա ձերբակալուեցաւ:

1934ին եւ 1935ին, Նեստոր Լակոբա երկու մահափորձեր սարքեց Սթալինի եւ Բերիայի դէմ, (վերջինը քարտուղար՝ Վրաստանի Կեդր. Կոմիտէին): Այս վերջին փորձին ատեն, ինք անձամբ հրացաններ եւ իր անձնական ատրճանակը յանձնեց դաւադիրներուն՝ Իկալի, Իպայի, Վասիլի Լակոբայի եւ Պեկիայի, որոնք դարանի կեցան Սթալինը սպաննելու համար, բայց շատ ուշ մնացին:

Եօթը ամբաստանեալներէ վեցը մերժեցին պաշտպան փաստաբան ունենալ:

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ նախագահ Լակոբա օտար լրտեսական կազմակերպութեան մը գործակալն էր 1919էն ի վեր, իր կառավարութեան անդամներուն մեծ մասին հետ: Ամբաստանագիրը դայն մեղսակից կը համարի նաեւ Վրաստանի նախկին նախագահին՝ Կոբլեշվիլիի, ինչպէս եւ Սերեբրիկովի, Պիատագովի եւ Մոսկուայի միւս մահապարտներուն, որոնք գնդակահարուեցան ամիսներ առաջ:

Ամբաստանեալները մինչեւ անգամ կը մեղադրուին թէ յարաբերութիւններ ունէին Թրոցքիի հետ, 1927ին: Այս դատավարութիւնը շատ կը նմանի վերջերս հարեւան Աճարիոյ մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան, որուն հերոսները, ութ հոգի, գնդակահարուեցան անցեալ ամսուան վերջը:

Հակաքոմինթերնյան դաշինք եւ Գերմանիոյ գաղութային պահանջները

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այսօր, շաբաթ, Հռոմի մէջ, Լոնտոնի գերմանական դեսպանը՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ պիտի ստորագրէ իտալեւճափոնական հակաքոմինթերնյան նոր դաշնագիրը, որ լրացուցիչ մասը պիտի կազմէ 1936 նոյեմբեր 25ի գերմանեւճափոնական դաշինքին: Պերլինի ճափոնական դեսպանն ալ Հռոմ գացած է, այս առթիւ: Գերմանական դեսպանը միեւնոյն ատեն պիտի խորհրդակցի Մուսոլինիի հետ, Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին: Բոլոր մանրամասնութիւնները ճշդուելէ վերջ, կը կարծուի թէ Գերմանիա պաշտօնապէս շահակից պետութեանց պիտի ներկայացնէ իր գաղթային պահանջները:

Երէկ այս մասին ճառ մը պիտի խօսէր Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, Տոքթ. Կէօպէլս, իբրեւ նախարարն Հիթլէրի ճառին: Գաղթավայրերու վերատացման պայքարը կը սաստկանայ օրէ օր: Այս առթիւ պատասխանելով Ֆրանսական թերթի մը որ յիշեցուցած էր Վերսայլի դաշնագիրը, գերմանական մամուլը դիտել կուտայ թէ այդ դաշնագիրը «ամէնէն ստոր «չանթաժ»ը կը կազմէ աշխարհի պատմութեան մէջ: Ի՞նչ ստորնութիւն է իբրեւ անյաղ աշխարհակալ ամբաստանել Գերմանիան, որ ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ իր օրինաւոր իրաւունքը պահանջել: Այլեւս 1919ի մէջ չենք ապրիր: Կացութիւնը մեծապէս փոխուած է 1919էն ի վեր: Մեր գաղթավայրերը յափշտակուեցան բռնութեամբ մը որուն ենթակայ չէ այսօրուան Գերմանիան: Մենք վճռապէս կը պահանջենք վերադարձնել այդ գաղթավայրերը, որովհետեւ անոնք անհրաժեշտ են Գերմանիոյ համար»:

*** Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ հակաքոմինթերնյան դաշինքին բնագիրը պիտի հրատարակուի ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը: Դաշինքը ստորագրողները հաստատելով թէ Կոմինթերնին նպատակն է ոչնչացնել ներկայ պետական կարգուսարքը, յանձն կ'առնեն գործակցիլ, փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել անոր գործունէութեան մասին, ուրիշ պետութիւններ ալ հրաւիրել եւայլն: Դաշնագրին տեւողութիւնն է հինգ տարի:

ԿԱՅԻՆՈՎ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ, Պերլինի մէջ, երեք ամբաստանեալներ որոնք մահուան դատապարտուած էին իբրեւ դաւաճաններ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ, ԹԱԼԷԱԹ ԵՒ «ՀԱՅՊԷՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

— Իրա՞ւ են Թալէաթի մասին գրուածները, կը հարցնեն բարեմիտ մարդիկ,

«Յառաջ» ազդարարեց առաջին օրէն թէ կէս առ կէս *սխալ* են, բայց կը հրապարակէ իբրեւ «Նիւթեր պատմութեան համար», ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ թրքական յուշեր:

Ոչինչ, թող գրեն իրենց ուզածին պէս, եւ կրակ տան իրենց երեւակայութեան, լուծելու համար Պերլինի մահափորձին գաղտնիքները:

Թող զբաղին եւ զբաղեցնեն իրենց ընթերցողները, որոնք որքան ալ հակահայ տրամադրութիւններով բունաւորուած ըլլան, բոլորովին ապուշ չեն, սուտն ու իրաւը զանազանելու համար. մանաւանդ երբ կը խօսուի հայացինչ սարսափներու մասին:

Ինչպէս հաղորդած էինք առաջին օրէն, «*Հայպէր*» իր ծանուցման մէջ կ'ըսէր թէ «մօտ ատենէն վէպ մը պիտի հրատարակէ, ուր ուղղակի Սողոմոն Թէհլիրեանի բերնէն պիտի իմանանք մօտիկ անցեալին այս արիւնոտ էջը»:

Այս լուրը արտատպուեցաւ արտասահմանի բոլոր թերթերուն մէջ: Միեւնոյն ատեն անուղղակի հաղորդուեցաւ Սողոմոն Թէհլիրեանի, որ «Յառաջ»ն ալ կը կարդայ օրը օրին:

Մեր ընկերը խոհեմութիւն սեպած է իր պատասխանը ղրկել Ամերիկա, «Հայրենիք»ին, ուր կը կարդամ.

1) *Ես որ եւ է գիրք մինչեւ օրս լոյս ընծայած չեմ այն առթիւ թէ՝ «Ինչպէս սպաննեցի Թալէաթ փաշան»:*

2) Ամէն մի հրատարակութիւն իմ անունով, այդ նիւթին վերաբերեալ, պիտի նկատեմ իբրեւ զեղծարարութիւն եւ դատական պատասխանատուութեան պիտի հրաւիրեմ զեղծարարը:

3) Բացարձակապէս կը հերքեմ «Հայպէր» թերթի այն անպատասխանատու հաւաստիացումը, թէ «ուղղակի ոճրագործ Սողոմոն Թէհլիրեանի բերնէն պիտի իմանանք մօտիկ անցեալի այս արիւնոտ էջը»: Որովհետեւ երբեք առիթ պիտի չունենամ «Հայպէր»ի կամ նման թերթերու նիւթ մատակարարելու:

4) Բոլոր այս հիմքերով կանխաւ կը յայտնեմ, որ յիշեալ «Հայպէր» թերթի «մօտ ատենէն» հրատարակելիք «վէպ»ը, Թալէաթի սպանութեան մասին, կեղծիք ու զեղծարարութիւն է եւ որ եւ է կապ չունի ինծի հետ:

Ի զո՞ւր իրար անցած է սիրելի Սողոմոնը: Խարդախութեանց եւ սուտերու ամէնէն ջախջախիչ հերքումը նոյն իսկ հարատարակուած վէպն է, — աւելի քան հէքեաթ:

Ո՛չ են մահափորձին կազմակերպիչները ու վկաները եւ «Հայպէր»-ներու շոշորթապատումը չէ որ պիտի նսեմացնէ անոր արժէքը:

Թող իրար մխիթարեն թուրք «պատմագիրները», անգամ մը եւս ծիծաղելի դառնալով բուն պատմութեան առջեւ, որուն վճիռը նոյնքան անողոք է որքան անարեկիչն զնդակը:

Թալէաթի «դօլամ»ներէն մէկն է, անշուշտ, յուշագիրը, եւ գրիչը ձեռք առեր է, իր տիրոջը արիւնոտ դունչը լուալու համար:

Նոյն ձեւով կրնան պատմել նաեւ Պէհա Շաքիրի եւ Ճէմալ Ազմիի ախաբեկումը, խորհրդաւոր ժողովներ սարքելով ժրնեւ, ապահովագրական ընկերութեան մը գրասենեակին մէջ...

ՎԱՀԷ

ՄԵՍՐՈՎԲ Յ. ՍԷԹԵԱՆՑ

Քանի մը օր առաջ, Հնդկաստանէն ստացանք անգլերէն գրքոյկ մը, «Մատրասը ծննդավայր հայ լրագրութեան»: (Ազդարար): Հեղինակը՝ հին վաստակաւոր մը, Մեսրովբ Յ. Սեթեանց: Եւ ահա կ'իմանանք իր մահը, հոկտեմբեր 21 թուակիր նամակէ մը:

Մահը տեղի ունեցած է հոկտեմբեր 17ին, Կալկաթայի մէջ, թաղումը՝ յաջորդ օրը: Հանգուցեալը 66 տարեկան էր եւ կը թողու տարեց քոյր մը:

Մեսրովբ Սեթեան կը գրէր գրաբար, եւ իր վերջին հրատարակութիւնը եղաւ նամակ մը՝ Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ հրատարակուած գիրքին մէջ: Այս առթիւ մէկ անգլ. ոսկի ալ նուէր ղրկած էր Փարիզի կեդր. յանձնաժողովին:

Իր գրական գործունէութեան փառքը կը կազմէ իր վերջին մեծահատոր աշխատութիւնը Հնդկահայոց մասին, զոր ի լոյս ընծայեց քանի մը ամիս առաջ (անգլերէն): Հեղինակած է բազմաթիւ ուրիշ գործեր եւս, նուիրուած հայութեան անցեալին եւ անոր մեծ դէմքերուն: Անխոնջ հանրային գործիչ մըն էր, նուիրեալ հայրենասէր մը եւ խուզարկու պատմագէտ - բանասէր մը:

Հակառակ իր տկարութեան, որ վերջին ամիսները առանձնապէս կը նեղէր զինք, Մեսրովբ Սեթ նոյն յամառութեամբ եւ նուիրումով կը շարունակէր իր գրական գործը: Հանգուցեալին ամենավերջին աշխատութիւնը՝ «Մատրասը՝ հայ լրագրութեան ծննդավայր» լոյս տեսաւ քանի մը օր առաջ --- եւ հեղինակը յանկարծամահ եղաւ իր գրասեղանին առջեւ, գրիչը ձեռքը, սրտի կաթուածէ:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱԿՑԻ ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԵՏ ՅԱՆՈՒՆ 26 ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ.— Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՌՆՊԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ.— ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ:

Հինգշաբթի օր համաձայնութիւն գոյացաւ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան գլխաւոր յանձնաժողովին մէջ, որուն կը մասնակցին 27 պետութիւններ: Ձեռնպահ մնաց Խ. Միութիւնը:

Տրուած որոշման համաձայն, երկու միջազգային յանձնախումբեր պիտի ղրկուին Սպանիա, ստուգելու համար օտար կամաւորներու թիւը, իւրաքանչիւր ճակատի վրայ: Այս կամաւորները աստիճանաբար ետ պիտի կանչուին, համեմատական թիւերով: Երկու կողմերուն պատերազմիկի հանգամանքը պիտի ճանչցուի երբ ետ քաշուած ըլլան բաւական թիւով օտար կամաւորներ: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուի ցամաքային եւ ծովային հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ, որպէսզի օտար կամաւորներ եւ ռազմանիւթ չղրկուի:

Այժմ Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական կառավարութեանց կը մնայ ընդունիլ կամ մերժել այս ծրագիրը, որ անգործադրելի պիտի մնայ, առանց ամբողջ Սպանիոյ հաւանութեան: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Զօր. Ֆրանքօ պիտի հաւանի, իսկ հանրապետական կառավարութիւնը պիտի ընդունի որոշ վերապահումներով: Խ. Միութիւնը ձեռնպահ մնաց, մանաւորապէս մերժելով ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Յանձնաժողովին նախագահը ցաւ յայտնեց այս ձեռնպահութեան համար: Իտալիոյ ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ պիտի չըլլայ կամաւորները ետ կանչելու, եթէ միւս կառավարութիւնները միա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ե՞ՐԲ Է ՀԻՄՆՈՒԵԼ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Աշխատեցի քաղուածօրէն առաջ բերել բոլոր այն նիւթերը, որոնք վերաբերում էին Դաշնակցութեան կազմակերպման սկզբնական շրջանին:

Սպառած լինելու համար այդ կարգի բոլոր տեղեկութիւնները, անհրաժեշտ եմ համարում աւելցնել որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10երորդ Ընդհանուր Ժողովը որոշել է ամէն տարի աշնան տօնել «Դաշնակցութեան Օր»ը: Անշուշտ այդ արած է, ընդունելով, որ այդ ժամանակն է կազմակերպուել Դաշնակցութիւնը: Թէ ինչպիսի՞ փաստեր ունէր 10րդ. Ընդհանուր Ժողովը այդ որոշումը տալու ժամանակ, այդ մասին դժբախտաբար յիշատակութիւն չկայ իմ պրպտած արձանագրութիւնների մէջ:

Այս բոլոր տուեալներից նախ քան եզրակացութիւն հանելը, կ'ուզէի կանգ առնել ե՛ւ մի փաստաթղթի վըրայ, որ գտնւում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդրոնական դիւանի հաշուական մասում:

Այս փաստաթուղթը Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատկանող ամենահին փաստաթղթերից է, գուցէ եւ ամենահինը:

Գրպանի յուշատետրից հանուած մի քանի թերթեր են: Բոլոր թերթիկների վերը կարմիր կնիք է կոխուած: Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան կնիքն է, որ ծաւալով քիչ աւելի փոքր է այժմ գործածուող Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կ. Կոմիտէների կընիքներից: Որոշ տարբերութիւն ունի եւ զինանշանը.— սուրն ու հրացանը միացած են թեք, խաչաձեւ կերպով, միացման կէտում բարձրանում է դըրօշակը, զինանշանի շուրջը գրուած է «Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն» (1):

Այս հաշուական թերթերը Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան սնտուկի մօտ մի տարուայ հաշիւներն են պարունակում, բաժանուած մուտքի եւ ելքի:

Մուտքի կողմը գրուած է.—

Մուտք— 1890 թ. - 1 Նոյեմբերից մինչեւ 1891 թ. Յուլիսի 10ը: Նոյն ձեւով գրուած է եւ ելքի բաժինը,

Ելքի վերաբերմամբ կան ծախսերի ամփոփում եւ հաշուեկշիռներ: Մէկը ռուսերէն է: Գիրը անծանօթ է, սակայն սկսւում է դարձեալ 1890ի 1 Նոյեմբերից մինչեւ 1891 Թուի Յուլիսի 10ը, ինչ որ սնտուկի տետրակի մէջ է. Նոյն հաշուեկշիռը գրուած է հայերէն Ս. Զաւարեանի ձեռքով, դարձեալ վերնագիրը 1890 թ. Նոյեմբերի 1ից մինչեւ 1891 Թուի Յուլիսի 10ը:

Այդ շրջանի վերաբերեալ կան մի քանի օժանդակ հաշիւներ եւ փաստաթղթեր, բոլորն էլ վերաբերում են 1890 Թուի Նոյեմբերի 1ից յետոյ եղած ժամանակւան:

Այս վաւերագրերից զատ կայ ե՛ւ մի վաւերագիր զէնքի գնման վերաբերեալ, որ յիշեցնում է Գալուստ Ալոյեանի գիրը, սակայն ստորագրըւած է Կարօ:

Այդ փոքրիկ հաշուից պարզւում է, որ ստորագրողը 1890 Թուի Օգոստոսի 30ին Թիֆլիզում ստացել է 50 ռուբլի, ապա Մոսկուայում Սեպտեմբերի 15-ին եւ 30ին Մոսկուայի Ժամհարեանների բանկի միջոցով ստացել է փոխադրուած երկու գումարներ, որից յետոյ անցել է Տուլա քաղաքը, ուր գտնւում էին ռուս պետական կարեւոր զինագործարանները: Այնտեղ նա չարունակել է զէնքի գնումները՝ դըրամը ստանալով Տուլայի բանկի միջոցով: Սակայն, այս հաշիւը ըստ երեւոյթին, ոչ մի կապ չունի գլխաւոր սնտուկի հաշիւների հետ:

Արդեօք սա զատ խմբակցութեան օժանդակ հաշի՞ւ է, որ սկսուած է 1890 Թուի Օգոստոսի 30ից եւ վերջանում է 1891 Թուի Մայիսին, (մօտ 3000 ռուբլու հաշիւ), թէ՞ նոյն գլխաւոր հաշուի օժանդակ մասն է եւ զգուշութեան համար այլ ձեւով է արձանագրուած սնտուկի գլխաւոր հաշիւների մէջ: Այսպէս կամ այնպէս, սա միակ փաստաթուղթն է որ սկսւում է 1890 Թուի Օգոստոսի 30ից, իսկ միւս կարեւոր հաշիւները եւ օժանդակ հաշիւները՝ բոլորն էլ սկսւում են 1890 Թուի Նոյեմբերի 1ից:

×

Առաջ բերելով այս բոլոր տուեալները, այժմ անցնենք եզրակացութեան:

1889 Թուականից սկսած մի անսովոր եռ ու զեռ է սկսւում հայ երիտասարդ մտաւորականութեան մէջ գլխաւորապէս Պետերբուրգում, Մոսկուայում եւ Անդրկովկասի քաղաքներում, մանաւանդ Թիֆլիզում: Քրիստափորի վկայութեամբ «պրոպականդը, այնքան լայն էր տարածուած (1889 թ.), որ զգացուեց կազմակերպական կանոնագրի ու աշխատանքների ծրագրի մշակման անհրաժեշտութիւնը »:

Թիֆլիզի կեանքը աւելի է աշխուժանում, երբ 1890 Թուի արձակուրդներին համալսարանական ուսանողներն ու գաւառի մտաւորականները համախմբւում են Թիֆլիզի մէջ: Նըրանց դեմոկրատ մասը իջնում է «Իւժնիէ Նոմերա» կոչուած հիւրանոցում, իսկ աւելի ունեւոր տարրը համախմբւում է աւելի բարեկարգ «Սեւերնիէ Նոմերա» կոչուած հիւրանոցում:

Ահա գլխաւորապէս այս երկու կենդրոններում է, որ տեղի են ունենում մի շարք ժողովներ, զատ զատ կամ միասին: Բոլորի մտահոգութեան առարկան, բնականաբար, Թուրքաց Հայաստանն է լինում:

Խօսքից գործի անցնելու ցանկութիւնը աւելի է ուժեղանում, երբ տեղի են ունենում Էրզրումի եւ Պոլսոյ ցոյցերը, որոնք ոչ միայն դառնում են ոգեւորութեան աղբիւր, այլեւ հրամայաբար պահանջում են բոլոր յեղափոխական ուժերի միացում մի կազմակերպութեան մէջ եւ մի դրօշակի տակ:

Ահա այդ ժողովներն են, որ տեղի են ունեցել յուլիսի վերջերին եւ օգոստոս ամիսների ընթացքին: Այդ մասին վկայում են Քրիստափոր Միքայէլեանը, Ռ. Խանազատը եւ Մ. Շաթիրեանը:

Օգոստոս ամսուայ ընթացքում եղած ժողովները պէտք է համարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան սահմանադիր ժողովը: Ճիշդ է այդ մասին մեզ չեն հասել գրաւոր վաւերագրեր. եւ սակայն, աշխատանքներին մասնակցող անձնաւորութիւնների վկայութիւնը նոյն արժէքին է ներկայացնում:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

(1) Այս կնիքով կնքուած բաւականաչափ հանգամանակութեան թղթեր կան Դաշնակցութեան Դիւանի մէջ: Պէտք է ենթադրել, որ այս կնիքը գործածուել է մինչեւ 1892 թուականը:

Ռ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 29 Հոկտ.— Տասնըեօթը տարի առաջ, կէս օր մը նստած էինք Հռոմ՝ հայ ուսանողներու ճաշարանը (Pension Philipson), անունով մեծաշուք, բայց մնացեալը աղքատիկ: Ամէն ուսանող ըսելիք մը ունէր, ուստի սրահը լեցուն էր աղմուկով:

Սրահին դրան մօտ, յանկարծ ակնոցաւոր երիտասարդ մը կ'երեւի, նայուածքով շրջանը կ'ընէ ու կը մօտենայ հայ ուսանողներու սեղանին: Պարզ ու համեստ երիտասարդ մըն է: Կը բարեւէ ու կը նստի: Ծխամորճը միշտ բերանը, հանդարտ շեշտով մը կը պատասխանէ մեր բոլորին հարցումներուն: — «Թիֆլիսէն կուգամ, մտադիր եմ Անգլիա երթալ Շէյքսփիրի գործերը ուսումնասիրելու համար»: Հռոմ կը մնայ քանի մը օր, եւ առանց աղմուկի, ինչպէս եկաւ այնպէս ալ կը մեկնի:

×

Նախ ձայնասփիւռէն, ապա թերթերէն կ'իմանանք որ Ռուբէն Մամուլեան Իտալիա կը գտնուի եւ հիւր է Հռոմ քաղաքին: Ձայնասփիւռին կը կը հետեւի հեռաձայնը: Մամուլեանին հիացող Իտալացիներ, մեր բարեկամները, բոլորը կ'ուզեն մեզի աւետիսը տալ, կը փափաքին զինքը տեսնել, ծանօթանալ իրեն եւ վերջապէս իմանալ թէ ինչո՞ւ մինչեւ այսօր շարժանկարի չէ վերածուած Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը:

Ռուբէն Մամուլեան Հռոմ հասնելէ առաջ, այցելած է Վենետիկ, Ֆիրենցէ, կ'ըսեն նաեւ Միլանօ: Ամէն տեղ ընդունուած է պատիւներով ու մեծ համակրանքով: Իտալիան կը սիրէ ու գիտէ պատուել արժէքաւոր մարդիկը: Հռոմի մէջ, Ժողովրդական Մշակոյթի Նախարարութիւնը իր առաջնորդ իրեն տուած է հեղինակաւոր անձնաւորութիւն մը, Պ. Freddiն, կառավարութեան ներկայացուցիչը շարժանկարի բոլոր ընկերութեանց մօտ: Այսպէս մեր նշանաւոր հայրենակիցը կրցած է այցելել իտալական շարժանկարի աշխարհը, մօտէն դիտել իտալական ճարտարարուեստին յառաջդիմութիւնները: Մամուլեանի մասնաւոր հիացման արժանացած է Հռոմի մօտերը դեռ նոր կառուցուած շարժանկարի քաղաքը:

Ռուբէն Մամուլեանի լուսանկարը, լրագրողներուն հետ ունեցած զրոյցները հրատարակուեցան իտալական ամենակարեւոր թերթերուն մէջ:

Ընդարձակ եւ արժէքաւոր յօդուած մը գտանք «Cinéma» թերթին 25 Հոկտ. թիւին մէջ, ստորագրուած Պ. Փազինէթթիէ: Հեղինակը պատմականը կ'ընէ Մամուլեանի բոլոր գործերուն «որոնց մէջ Մամուլեանը լաւագոյն կերպով յաջողած է իր անձնաւորութեան դրոշմը դնել»: Կը խօսի Մամուլեանի արուեստին ու յատկութիւններուն մասին, եւ յօդուածը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.— «Մամուլեանը գիտէ յուզել ու զուարճացնել իր հասարակութիւնը այնպիսի նրբութիւններով որ յատուկ են միայն հանճարներու »:

Իտալիոյ մայրաքաղաքը հարուստ է աղբիւրներով ու աւազաններով որոնց նմանը կարելի չէ գտնել ուրիշ երկրի մէջ: Սակայն կայ աւազան մը — Թրէվի — ճարտարապետ ու արձանագործ Պերնինիի գործը, որուն առջեւ ամառ թէ ձմեռ անպակաս է հիացողներու բազմութիւնը: Անոնք որ Հռոմէն կը հեռանան, այս աւազանին մէջ 10 սանդիմնոց մը կը նետեն, կըրկին Հռոմ վերադառնալու յոյսով: Մենք ալ քանի մը անգամ վճարած ենք մեր տուրքը այս աւազանին, եւ միշտ, հոգ չէ թէ կարճ ժամանակով, վերադարձած ենք Յաւիտենական Քաղաքը: Ռուբէն Մամուլեանն ալ կ'երեւի 17 տարի առաջ, ծխամորճը միշտ բերանը, մտածելով Շէյքսփիրի Համլէթին վրայ, թերեւս առանց երեւակայելու այս օրերը, յարգելով ժողովուրդին մէջ արմատացած այդ համոզումը, հետեւած է այդ սովորութեան եւ կատարած է այդ ծէսը: Սակայն կայ տարբերութիւն մը Մամուլեանի եւ ուրիշներու Հռոմ վերադարձին մէջ ... :

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

«ԻՆԹԵԼԻՃԸՆՍ ՍԸՐՎԻՍ»

— . —

Մամուլի մէջ շատ կը յեղյեղուի բրիտանական գաղտնի ոստիկանութեան անունը, Ինթէլիճընս Սըրվիս, աշխարհի ամէնէն խորհրդաւոր եւ ամենազօր կազմակերպութիւնը:

Անգլիոյ մէջ մամուլին արգիլուած է խօսիլ այս կազմակերպութեան գործունէութեան մասին, եւ սակայն անգլիացի ժողովուրդին համար Ինթէլիճընս Սըրվիսը «անծանօթ քանակութիւն» մըն է, ուժ մը որուն մեծութիւնը կարելի չէ չափել:

Կեդրոնը կը գտնուի Լոնտոն, հին շէնքի մը մէջ, որ շատ հեռու չէ նախարարատուներէն եւ մեծ դրամատուներէն: Ցած շէնք մը, սեւ քարով կառուցուած, հիւսիսի մառախուղով ծեփուած: Մռայլ գաւիթ մը, որուն գլխաւոր մուտքին առջեւ չեն սպասեր զինուորներ՝ թատերական գլխանոցներով, վրան՝ ձիու բաշի պէս ճերմակ ծոպ: Բայց դրան առջեւ պիտի տեսնէք մարդիկ, սովորական հագուստով, ձեռքերը չարունակ իրենց գրպանին մէջ:

Շէնքը բաժնուած է վեց մասերու, իւրաքանչիւրին մէջ՝ սպասարկութեան մէկ ճիւղը.

1.— F. O. I. D.— Այս ճիւղը բրիտանական կայսրութեան այն աչքն է որ ուղղուած է օտար պետութեանց կառավարութեան վրայ: Չկայ դեսպանատուն մը, արքունիք մը, կառավարութիւն մը, որ կարենայ խուսափիլ այս աչքին տեսողութենէն: Այս ճիւղին մէջ պաշտօնի կոչուած են բարձրաստիճան մարդիկ, որոնք ամէն դիւրութիւն ունին մտնելու քաղաքական շրջանակներէ ներս:

2.— N. I. D.— Այս ճիւղը Անգլիոյ այն աչքն է որ ուղղուած է իր իսկ նաւատորմին վրայ: Բրիտանական կայսրութիւնը իր ամէն մէկ նաւատորմը կը համարի մասնիկ մը Անգլիայէն, որ կը յածի ծովերու վրայ: Եւ ամէն մէկ նաւատորմի ետեւէ կ'երկարի աչքը, որ կը հսկէ Լոնտոնէն:

3.— W. O. I. D.— Այս ճիւղը Անգլիոյ այն աչքն է, որ ուղղուած է օտար պետութեանց զինուորական իշխանութեանց եւ սպառազինութիւններուն վրայ:

4.— B. O. T. I. D.—Այս ճիւղը Անգլիոյ այն աչքն է, որ ուղղուած է օտար պետութեանց առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գործունէութեան վրայ:

5.— H. I.— Այս ճիւղը Անգլիոյ այն աչքն է, որ ուղղուած է օտարականներու եւ քաղաքական խմբակցութեանց գործունէութեան՝ անգլիական հողի վրայ:

6.— C. I. D.— Այս ճիւղը Անգլիոյ այն աչքն է, որ կը հսկէ բրիտանական կայսրութեան գաղութներուն վրայ:

Կարելի է Ինթէլիճընս Սըրվիսը նըմանցնել վեց-աչքով հրէշի մը, որ գիշեր ցերեկ, առանց նոյնիսկ աչք թարթելու, կը դիտէ, կը խուզարկէ բրիտանականհսկայ կայսրութեան հորիզոնները: Արդարեւ գիշեր ցերեկ լոյս կայ Ինթէլիճընս Սըրվիսի շէնքին բոլոր պատուհաններուն ետեւ,— գիշերը ճերմակ է լոյսը, ցերեկին՝ կարմիր: Եւ անընդհատ կը բանի հեռագիրը Լոնտոնի այս շէնքէն մինչեւ հեռաւոր գաղութները, կամ ինչպէս կ'ըսուի՝ մինչեւ աշխարհի ծայրը: Վերջապէս Ինթէլիճընս Սըրվիս, լըրտեսական այս ահարկու կազմակերպութիւնը, իրական պահապանն է բրիտանական պետութեան: Տիզրայէլի առոր էր որ կ'ակնարկէր՝ երբ կ'ըսէր. « Իշխանութիւնը կը գտնուի փոքրաթիւ մարդոց ձեռքը, անոնք որ կը կարծեն թէ իրենք կը կառավարեն, շատ քիչ անգամ եղած են կառավարողներ»: Ու Քրոմուէլէն ի վեր, Ինթէլիճընս Սըրվիսը կը մնայ այն կազմակերպութիւնը, որ կ'աշխատի միայն Անգլիոյ մեծութեան, անոր շահերուն, անոր յաւիտենականութեան համար: Այդ կազմակերպութիւնն է որ փոքրիկ ու աղքատ կղզի մը վերածած է աշխարհի ամէնէն հզօր ու փարթամ երկրին: Անոր վեց ճիւղերուն մէջ պաշտօնի կոչուած են այնպիսի մասնագէտներ, փրոֆէսէօր կամ գիտնական, որոնք հեղինակութիւն մը կը կազմեն քաղաքական կամ տնտեսական, զինուորական կամ գաղթային հարցերու մէջ: Այս բոլորին գլուխը կը գտնուի պետը,— առեղծուածային անձնաւորութիւն մը: Ան կ'ընտրուի քուէով, Քրոմուէլէն ի վեր, որ հիմնադիրն է բրիտանական լրտեսական այս հզօր կազմակերպութեան: Եւ ընտրութեան ձեւը կը մնայ անփոփոխ: Ինթէլիճընս Սըրվիսի վեց ճիւղերուն պետերը կը հաւաքուին աւանդական կլոր սեղանի մը շուրջ ու կ'ընտրեն մեծ պետը: Ընտրուած օրն իսկ մեծ պետը կը կորսնցնէ իր անունը,— անոր անունը այլեւս չի գրուիր ոչ մէկ տեղեկագրի կամ հրամանագրի վրայ: Ան կը դառնայ առեղծուածային, « անծանօթ քանակութիւն » ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիները: Անոր կը յանձնուի ոսկի բանալի մը, որ խորհրդանշանն է իր ամենակարողութեան,— առիկա բանալին է Անգլիոյ թագաւորին եւ Հնդկաստանի կայսեր աշխատասենեակին: Կը նշանակէ թէ Ինթէլիճընս Սըրվիսի մեծ պետը պաշտօն ունի հսկելու նոյնիսկ թագաւորին եւ անոր արքայական պարտականութիւններուն վրայ: Այլեւս մեծ պետը կրնայ մտնել թագաւորին սենեակը, առանց նախապէս ծանուցանել տալու իր գալուստը:

Ինթէլիճընս Սըրվիս, երեւութապէս անմեղ հեռագիրներով, կամ մասնաւոր տեղեկագիրներով ամէն օր լուր մը, տեղեկութիւն մը կը հաւաքէ եւ անմիջապէս կը դասաւորէ,— Այսպէս կ'ուսումնասիրէ բոլոր երկիրներու զինուորական, տնտեսական, ընկերային, քաղաքական գաղտնի եւ յայտնի կացութիւնը: Ու կը դասաւորէ:

1.— Ըստ նիւթի.— Ա) Սպառազինութիւն, Բ) Գիւտեր, Գ) Զօրաշարժ, եւայլն:

2.— Ըստ երկրի:

3.— Ըստ բովանդակութեան.— Ա) Պատերազմական ծրագրի փոփոխութիւններ, Բ) Ռազմանիւթի պատրաստութեան նոր եղանակներ, եւայլն:

4.— Ըստ արժէքի.— Ա) Կասկածելի՞ են, Բ) Նորութի՞ւն են, եւայլն:

Ի հարկին, վայրկենաբար մէջտեղ կը հանեն հարցի մը մասին Ինթէլիճընս Սըրվիսի քաղած հին ու նոր տեղեկութիւնները,— այնքան լաւ դասաւորած են:

Այս բոլոր տեղեկութիւնները քաղելու համար, ոսկիներու գետ մըն է որ կը հոսի Ինթէլիճընս Սըրվիսի շէնքէն աշխարհի ամէն կողմ: Բայց ուրկէ՞ գտնել այդքան դրամ: Ինթէլիճընս Սըրվիս անկախ հաստատութիւն մըն է, երբ կարեւոր տեղեկութիւն մը կը քաղէ, զայն կը ծախէ անգլիական շահագրգռուած պետական հաստատութեան,— օրինակ՝ քաղած տեղեկութիւնը ծովային նախարարութեա՞ն կը վերաբերի, կը ծախէ Անգլիոյ ծովային նախարարութեան: Նախարարութիւններէն ստացած այս դրամն ալ չի բաւեր անշուշտ: Այս պատճառով, Ինթէլիճընս Սըրվիս իրաւունք ունի նախանիւթ ծախելու իր հաշւոյն: Ուրեմն իր նիւթական խարիսխը կը նըմանի ճիշդ առեւտրական տունի մը խարիսխին, կը գրաւէ առեւտուրով, կը գնէ եւ կը ծախէ, բայց իր դրամագլուխը կը յատկացնէ լրտեսութեան, ի շահ եւ ի փառս բրիտանեան կայսրութեան:

Եւ հիմա պզտիկ օրինակ մը,— հընդիկ իշխան մը, Փարիզի Օփերայի հրապարակին վրայ կը ծանօթանայ գեղանի արուեստագիտուհիի մը: Երբ հրաման կը ստանայ Հնդկաստանէն վերադառնալ երկիր, մահարաճան կ'ուզէ նուէր մը տալ արուեստագիտուհիին: Կը ստորագրէ չէք մը հարիւր հազար ֆրանքի, ու կը յանձնէ արուեստագիտուհիին: Գեղուհին կը մերժէ: Հնդիկ իշխանը կը պատռէ չէքը, կը ստորագրէ երեք հարիւր հազարնոց չէք մը: Կուտայ արուեստագիտուհիին ու կը մեկնի: Մարսէյլ նաւ պիտի առնէր, երբ սպայ մը իրեն կը ներկայացնէ պահարան մը: Մէջը կը գտնէ իր ստորագրած երեք հարիւրհազարնոց չէքը,— դանձումի համար ոչ մէկ գործողութիւն կատարուած, ոչ իսկ ուրիշ ստորագրութիւն մը կը կրէր:

Ինթէլիճընս Սըրվիսը ի՞նչպէս ձեռք անցուցեր էր այդ չէքը եւ կը յանձնէր իրեն, երբ այդ չէքը երրորդ կամ չորրորդ ձեռք մը անցնելու հաւանականութիւն չկար: Իշխանը նուիրած էր զայն գեղուհիի մը:

Փաստ մը թէ Ինթէլիճընս Սըրվիսը կրնայ ձեռք անցընել ամէն գաղտնիք: Աչք մըն է ան, որ կը տեսնէ մութին մէջ, պատին մէջէն, մինչեւ հեռուները:

ՇԱՐՄԱՂ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» o ««««

Բայց անոնք բան մը աւելի կ'ընէին, ու աւելի ուժով կը պայթէին ծիծաղները:

Ու երթալով, կը սեւնային վանքի իր յիշատակները, ու սրտին մէջ բան մը կը փլէր: Թէեւ իր սիրտը յայն, որչափ օրերը կ'անցնէին, զիմանալու ուժ մը կը պահէր իր մէջ:

Ի՞նչ էին այս եղածները...

Ու ամէն օր վանքին զանգերէն ներս՝ աղջկան մը պատմութիւնը, կամ տըղու մը...

Մինչդեռ, խանդաղատանքով եկեղեցիին կոչնակը կը ղօղանջէր, ու ամէն դի, ամէն դի, տիեզերքին մէջ՝ մինչեւ կ'արթննար ամէնէն խորունկ ձայներու աղաղակը, քիչ մը անդին, սենեակներու խորը, շատերը վարդապետներէն, կը տապլտկէին տխուր ու սեւ պատարագի մը գինովութեան մէջ:

Ու Մանուշակ երկինք չէր կրնար նայիլ: Կը վախնար: Կը դժուարանար իր աղօթքը: Կանուխէն ո՞րչափ յըստակ էր ան: Սրտէն լոյս կը վազէր, ու կը լուսաւորուէր ամէն բան, ամէն բան: Մանաւանդ, քաղցր էր երկինքը: Անոր կապոյտը շատ կ'օգնէր իր աղօթքին: Ու համբոյրի պէս կը քըսուէր իր սրտին անոր խոնիկը, ու իր սրտին խորերը մնացած բաներ կը յիշէր:

Ուրիշ երկինք մըն էր իր սիրտը:

Այս վայրկեաննե՞րը:

Կեանքը, անուշ յուզումի մը մէջ կը մոռնար, ու ականջները՝ խորունկ, լեցուն, հեռաւոր ձայնի մը հնչումովը, չէր գիտեր՝ թէ ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար իր շուրջը, ու երբեմն, կեցած տեղը երկար ատեն կը մնար, կը հետեւէր իր աղօթքին:

Տիկին Մանուշակ սաստիկ վայրկեանները շատ կը սիրէր:

Ու երբ կը հնչէր եկեղեցիին զանգակը, կը պաղատէր ու կը կանչէր, ձեռքը կը տանէր կուրծքին, խաչ կը հանէր, կ'օրօրէր մարմինը, սրտով սրտով կը կանչէր բանի մը: Այդ օրերուն, իր աղօթքներուն մէջ, աչքերուն լոյս տուող պայծառութիւնը կար երկինքին մէջ:

Ու տիկին Մանուշակ, իր տղուն պէս կը սիրէր Կոմիտաս վարդապետը: Մանաւանդ մոռնալիք բա՞ն էին անոր բարեւները: Երբ ան իրեն կը հանդիպէր, իր զաւկին պէս կը բարեւէր զինքը, ու «մայրիկ» ըսելու չէր մոռնար: «Պզտիկ բարիլոյս» մը հիացումի կը փոխէր իր ուրախութիւնը: Ու «բարի լոյս» կը պատասխանէր, ու կը նայէր ետեւէն, յետոյ տաքուկ շունչ մը առնելով, «Բարի լոյս, բարի լոյս, զաւակս», կը կրկնէր, ու կը շարունակէր իր աւլտուքը:

Վարդապետին ուրախութիւնը, անոր մէկ ժպիտը ու ձայնը, կ'ուրախացնէին զինքը, ու իրեն այնպէս կուգար որ իր երեսն ալ կը ճառագայթէր:

×

— Ա՜հ, Աստուած իմ, կեանքը խաւար է հոս, կեանքը հոս՝ տխուր, տըխուր, տխուր...», կ'ըսէր տիկին Մանուշակ ու կը լռէր սարսափով: Ու չէր ուզեր որ դպչէին այս բարի վարդապետին ու խանդարէին զինքը: Ու մօր մը պէս կը մօտենար անոր, ու շատ անգամ երբ «զաւակս» կ'ըսէր, սրտին մէջ կը հնչէր այս բառը արծաթի պէս եւ կ'ուրախանար:

Այդ օրը եկող գացողները յայտնի չէին: Շատ էին այցելուները: Անծանօթներ ալ կային: Երթեւեկը դադրելուն պէս, Մանուշակ, մտածեց թեթեւ աւել մը զարնել տախտակամածին: Երբ սենեակներուն կը մօտենար, կը կենար պահիկ մը դուռներուն առջեւ, ու շունչ կ'առնէր՝ թեթեւօրէն կրթնելով իր կոթով աւելին: Անապարանքով մէկը մօտեցաւ իրեն:

Արբակն էր: Ու առանց սպասելու, առանց բարեւի, «վարդապետին քով մարդ կա՞յ,» հարցուց, ու շունչը շունչին սկսաւ առնել: Մարուքէ վարդապետին կ'ակնարկէր: Մանուշակ չէր սիրեր այս մարդը, ու քթին տակէն՝ «նորէն եկաւ,» փսփսաց, ու աչքերը բանալով՝ պատասխանեց՝ «այո»: Ձայնը որովհետեւ լեցուն էր, ու տարօրինակ ժպիտ մը կ'երեւար երեսին վրայ, «կ'ուզեմ վարդապետին հետ տեսնուիլ, գնա՛, Մանուշակս, ըսէ որ կը սպասեմ դուրսը,» ըսաւ Արբակ, ու աչքերուն կոպերը իջեցուց թուլօրէն:

— Շատ բարի, պատասխանեց Մանուշակ, ու ձեռքի կոթով աւելը Արբակի տուաւ մտերմօրէն, ու մտաւ վարդապետին սենեակը:

Արբակ, աւելին կոթէն բռնած՝ կը սպասէր: Բայց երեսէն կ'երեւար որ՝ հատած էր համբերութիւնը, ու երբ աւելը ձեռքերուն մէջ, կ'երերցնէր գլուխը ու կը մենախօսէր, կամաց կամաց կը չափազանցուէին իր շարժումները եւ շարժուն խրտուիլակ մը կը դառնար:

Ո՞վ կար ներսը: Ի՞նչ կար:

Ու հետաքրքրութիւնը խառնուած անհամբերութեան, խօսած ատեն, աւելին հետ կը խօսէր կարծես, ու աւելը կը պարէր ձեռքերուն մէջ:

Ջղայնացած, չէր գիտեր թէ ի՞նչ կ'ընէր Արբակ: Ու աւելը սկսաւ քսել տախտակամածին: Մինչդեռ Մանուշակ կանգնած դրան առջեւ, ձեռքերը դրած երկու կուշտերուն, կը խնդար, ու գլուխը օրօրելով ըսաւ, «ընտո՞ր ալ կը վայլէ,» յետոյ մօտենալով, «ո՛չ, պարոն Արբակ, յարեց տաք ձայնով մը, վարդապետը այսօր ձեզ չի կրնար ընդունիլ:»

— Ո՞վ կայ ներսը, հարցուց յուզուած:

Մանուշակ վերցուց ուսերը, ու «չեմ գիտեր» ըսաւ: Բայց շրթունքներէն կ'երեւար որ, ամէն բան գիտէր, նոյնիսկ շատ բան գիտէր:

— «Մանուշակս,» մրմնջեց Արբակ, ու գլուխը խեղճուկ մը ծռելով՝ կրկնեց,— «Մանուշակս:»

— Չեմ գիտեր, կրկնեց Մանուշակ, բայց որովհետեւ չէր կրնար բռնել իր ծիծաղը, ու ձեռքը կը տանէր շըրթունքներուն, աւելը ձեռքերուն մէջ, Արբակ, կարծես կը խաղար սիրոյ մը կատակերգութիւնը:

Անշուշտ, սովորական այցելուներ չէին անոնք: Կանուխէն, պզտիկ շարժուձեւով մը, այս սպասուհին շատ բան կը հասկցնէր, ու ամէն այցելութեան, բաւական էր աչքի նշանով մը հասկնալ անցած դարձածը: Ու կը խնդրէր, ու կ'ըսէր, «սիրելի Մանուշակս», ու կը նայէր հեզութեամբ: Մօտենալով քայլ մը, կ'առնէր ձեռքերը՝ համբուրելու պատրաստ կեցուածքով մը, ու կը կրկնէր թութակաբար «Անուշակ, հրուշակ:»

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(27)

(Շար.)

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակից Գ. Ծօլոլեանի վերջերս երկար քննադատութիւն մը հրատարակած էր Պուլկարիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. Վարչութեան կողմէ հրատարակուած հատորի մը, «Նաւասարդական»ի մասին, մօտէն կապ ունեցած ըլլալով խմբագրական մարմնին հետ: Այս առթիւ պատասխան մը ստացած ենք Ն. Աստուածատուրեանէ, բայց չուզելով դուռ բանալ ամուլ բանավէճի մը, կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Կը ցաւիմ սակայն որ չես վարաներ հանրութեան սեփականութիւն դարձնել խնդիրներ, որոնք ներքին ու ընտանեկան հանգամանք ունին ամէն բանէ առաջ: Աւելի շատ կը ցաւիմ, երբ կը տեսնեմ որ կ'անտեսես ու կ'արհամարհես այս հրատարակութեան առթիւ մեր բոլոր դժուարութիւնները եւ տառապանքը, ու ոչ մէկ արժանիք կը տեսնես մեր յարատեւութեան ու զոհաբերութեան այս փայլուն ապացոյցին մէջ:

Աւելի ընկերական պիտի ըլլայիր, եթէ նամակով լուսաբանութիւն եւ գոհացում պահանջէիր:

Ճիշդ է որ յօդուածդ կիսուած է (հատորի ծրագրին պահանջը) եւ չար բախտով մը ստորագրութիւնդ չէ գրուած (գրաշարի գործ եւ մինակը չես դժբախտաբար, Պ. Գարամանեանն ալ բողոքելու իրաւունք ունի եւ ան աւելի հեռաւոր բարեկամ է Հ.Մ.Ը.Մ.ի): Մեր սկզբնական ծրագիրը շատ համեստ էր եւ մեր ոյժերուն համապատասխան:

Ո՞վ ընդարձակեց ու մեծցուց զայն, անիրականանալի դարձնելու աստիճան: Հաշիւ ըրա՞ծ ես թէ քանի հազարներով կը հրատարակուին բոլոր այդ լուսանկարները եւ յօդուածները, որոնց մեծագոյն մասը թեթեւ ու անոնց տոքիւմանթասիոնի ինքնագովութեան պտուղներ են:

Քանի մը լուսաբանութիւն.—

1.— Նաւասարդականը հրատարակուեցաւ տարբեր խմբագրութեամբ եւ այլ նիւթական միջոցներով — երկու Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներու կողմէ տրամադրուած:

2.— Նախկին ծրագրին միայն առաջին մասը իրագործուած է, այն է մինչեւ Շաւարշ Քրիսեանի շրջանը, 1914 թիւը: Մնացեալ մասերը կը թողունք որ աւելի «խոր գիտակցութեան տէր» Հ. Մ. Ը. Մ.-ի շրջան մը ստանձնէ — բոլոր ձեռագիրները եւ նկարները տրամադրելի են:

3.— Ես աշխատակցութեան բաւական ծանր բաժին մը ունեցայ, ոչ թէ փայլելու ցանկութեամբ, այլ գործը գլուխ հանելու հարկադրանքին տակ: Ն. սկզբնատառը նաւասարդական կը նշանակէ: Այս գրութիւններուն ուրիշներ ալ աշխատակցած են, իսկ Ն. Ա. սկզբնատառերը իմս են եւ գրուած են իմ անձնական պատասխանատուութիւնս շեշտելու համար, որովհետեւ խմբագրական աշխատանքներու մաս կը կազմեն այդ գրութիւնները: Հանդարտօրէն կարդա եւ պիտի տեսնես որ աւելորդ բան մը չկայ անոնց մէջ, այլ որոշ ծրագրի մը հետապնդումը: Երանի թէ աւելի կարող մարդիկ այդ բեռը իմ վրաս չձգէին:

4.— Երեք նկար հրատարակած ենք ճարտարապետ Յ. Աղնաւուրի, Զերագի եւ Մ. Գույումճեանի, որոնք երեք տարբեր մարզական սերունդներու ներկայացուցիչները համարած ենք, կապակցութիւն գտնելով «Նախաշրջան» վերնագրով յօդուածին հետ:

5.— Հաշիւ կը պահանջես նուիրուած դրամին: Քեզի պատասխանելու իրաւասու մարմինն հասցէն պէտք է գիտնաս: Յամենայն դէպս նուիրատուները կրնան վստահ ըլլալ, որ իրենց դրամը չէ իւրացուած՝ հակառակ անոր որ բարձրացուցած աղմուկդ այդ ալ ենթադրել կուտայ:

Հատորի յապաղման մասին, սուտ կամ այլ վերագրումներ աննուազն աւելորդ են, որովհետեւ հատորին առաջին պրակը տպագրուած է ոչ թէ 1936ին, այլ 1933ին: Այս ալ գաղափար մը տալու համար այն յամառ հետապնդումին, որ ի գործ դրինք յարգած ըլլալու ուրիշներու շրջանին յանձնառութիւնները: Եւ այդ ուրիշները, գլուխն ըլլալով հռչակաւոր Մարթիանը, գեղեցիկ օր մը ձգեցին հեռացան, զէնքերը մեզի դէմ դարձնելու համար:

Ն. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՄՈՆ.— Մեր գաղութն ալ ունի իր առօրեայ հոգերը՝ որոնց մասին շատ քիչ անգամ առիթը կ'ունենանք մամուլով արտայայտուելու:

Շատեր կը նախընտրեն երկու ձեռք պլօթ խաղալ, քան էջ մը գիր գրել:

Այս տարի մայիսին ունեցանք նոր թաղականութիւն մը, որ ձեռնարկած է բարեկարգելու եկեղեցին եւ դպրոցը դնելու բարգաւաճ վիճակի մը մէջ: Ուսուցչուհի նշանակուած է ծանօթ մանկավարժուհին՝ Տիկին Մառի Սրվաձեան:

Ներկայիս դպրոց կը յաճախեն 4էն 8 տարեկան 50 աշակերտներ՝ որոնց 33ը աղջիկ եւ 17ը մանչեր են: Դպրոցը ունի նաեւ անտեսուհի մը: Տարեկան ելմտացոյցն է 12.000 ֆրանք, որ կը հայթայթուի աշակերտներու ամսաթոշակներէն եւ դպրոցական հանդէսներէն, իսկ մնացեալ բացը կը գոցուի եկեղեցին հասոյթով:

Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ կը տեղեկացնէ թէ վերջերս ընկ. Գ. Շահլամեան այցելելով մանկապարտէզը, իբրեւ քաջալերանք 210 ֆրանք արժէքով մանկական խաղալիքներ նուիրած է:

Առանց հաշուելու միւս շրջանները՝ միայն Պոմոն, Լա Ռօզիէրի միացեալ թաղամասի հայ բնակչութիւնը կը բաղկանայ 325 ընտանիքներէ, որոնց 157ը կալուածատէր են:

Դպրոցական տարիք ունեցող մանուկներու թիւը կը հասնի 486ի, որոնց 241ը աղջիկ, իսկ 255ը մանչեր են: Ինչպէս բնի, միայն 50ը հայկական դպրոց կը յաճախեն:

Գնահատանքի արժանի է անհատական ձեռներէցութիւնը, սակայն պատկերը կը փոխուի, երբ կը նայինք ազգային կեանքին վրայ: Ընդհանուր անտարբերութիւն մը վարակեր է գաղութին մեծ մասը եւ անհատաբար հրաշագործը կ'անհրկի հանրային գործունէութեան մէջ:

Առօրեայ անհատական աշխատանքներէն ետք միակ ժամադրավայրը սրճարանն է, ուր ծուխի ամպի մը մէջ պլօթ կը խաղան օրն ի բուն, յաճախ երեսի վրայ ձգելով իրենց ընտանիքը:

Աւելի խոտելի երեւոյթ մըն է բախտախաղը՝ որ խորապէս վարակած է երկոտասնեակ մը երիտասարդներ: Անոնք իրենց չաբաթական վաստակը եւ առողջութիւնը կը զոհեն բախտախաղի սեղանին շուրջը, յաճախ սրճարանին մէջ լուսցնելով:

Ներկայիս գաղութը զբաղած է ընտրական ընտրութեամբ, ընդառաջ երթալով Ազգ. կեդր. վարչութեան հրահանգին: Պաշտօնի կոչուած են չէզոք անձեր, ընտրական աշխատանքները կատարելու համար:

Արգոս

ԳԻՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ՎԻԷՆ, 1 նոյեմբեր.— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Վիէնի սկաուտներու սարքած բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ 30 հոկտեմբեր, իրիկուան ժամը 9ին, Ռ. Ա. սրահին մէջ: Նախագահ Հայր Կ. Տէրմոյեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ իրենց նպատակն է զօրացնել մարզական շարժումը, փողոցներէն ազատելով դէպի դաշտերն ու լիճերը ուղարկել մանուկները, ինչպէս եւ ուսուցանել մեր պատմութիւնը: Ապա բեմ եկան մօտ 25 սկաուտներ ու գայլիկներ, առաջնորդութեամբ խմբապետ Արսէն Կարապետեանի: Տղաքը երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը:

Նախագահին հրաւէրով բեմ ելաւ Պ. Վազգէն Անդրէասեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու ընդհ. պետը որ եկած էր Փարիզէն: Բանախօսը իր ուրախութիւնը յայտնելով կատարուած աշխատանքին համար, շեշտեց.— « Այս ձեռնարկը ձեր ձեռքերու վրայ պիտի պահէք: Ըսի բառերով մի զբաղիք, կան մարդիկ որ խառնակութիւն կ'ուզեն ստեղծել, մի մոլորիք: Մենք մեր տղաքը հայ հոգիով կը դաստիարակենք, կ'ուզենք որ առողջ ու ազնիւ նկարագրով տղաքներ ունենանք: Մենք բացէն կը յայտարարենք թէ ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանինք: Մենք կ'ուզենք զարգացած եւ մաքուր դաստիարակուած երիտասարդներ պատրաստել »:

Խմբապետ համառօտակի բացատրեց օդանաւի թռիչքը: Նաեւ ժապաւէնի վրայ ներկայացուց սկաուտական բանակումներ եւ զանազան տեսարաններ: Ի նպաստ սկաուտական կազմի զարգացման եղան նուէրներ եւ գոյացաւ 187 ֆրանք: Ժողովուրդը ցրուեցաւ լաւ տրամադրութեամբ:

*** Այսօր քանի մը ընկերներով այցելեցինք մեր ընկեր Պ. Այնթանեանի գերեզմանը եւ կոմիտէին կողմէ զետեղուեցաւ փունջ մը թարմ ծաղիկ:

Ռ.

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»

— . —

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ).— Հոկտ. 31ի գիշերը, Մալաքիոյ Կրթ. ընկ. սրահին մէջ տեղի ունեցաւ «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնակատարութիւնը, ներկայութեամբ աւելի քան 120 հաւատաւոր հայրենակիցներու:

Հանդէսը բացուեցաւ Կապոյտ Խաչի երգչախումբի «Մշակ բանուոր»ով, որմէ վերջ ընկ. Արմ. Գույումճեան՝ իբրեւ նախագահ քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նշանակութիւնը: Այս առթիւ շեշտեց բոլոր պիտանի ուժերու համագործակցութեան անհրաժեշտութիւնը, կոչ ընելով համախմբուիլ, դիմագրաւելու համար այն վտանգը, որ կրնայ աղէտալի դառնալ մեզի եւ մեր հայրենիքին համար:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Ս. Թիւթիւնճեան, Խ. Աղօյեան (արտասանութիւն), Ա. Տէմիրճեան (երգ), Ս. Ընտրիկեան (ուղերձ), Տիկին Սիրազարդ Տէմիրճեան «Քէլէ, քէլէ»: Ցեւոյ երգչախումբը երգեց «Ո՞ւստի կուգաս»ը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Զամալեանը, որ կուռ բանախօսութեամբ մը թուելով հին եւ նոր ժամանակներու բոլոր ազատագրական շարժումները եւ Դաշնակցութեան տիրական դերը, պարզեց հայրենիքին սպառնացող վտանգները եւ շեշտեց.

— « Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ ռուսական քաղաքականութիւնը իր շահերուն զոհէ հայ ժողովուրդը, անճիտելով անոր ղեկավար տարրը: Դաշնակցութիւնը իր 48րդ տարուան սեմին գործակցութիւն կ'առաջարկէ յանուն հայ ժողովուրդի կենսական շահերու, որպէսզի բոլորս միացեալ ճակատով դիմաւորենք այն վայրաժամ վտանգը, որ կը սպառնայ թէ Հայաստանի եւ սփիւռքի հայութեան: Այս է օրուան պահանջը, միացեալ ճակատ բոլոր ուժերու համախմբումով »:

Խանդավառ ծափերու մէջ վերջացնելով իր խօսքերը, ընկերը անգամ մը եւս խրախուսեց բոլորը, լաւագոյն օրերու հաւատքով: Երգչախումբին « Մեր հայրենիք »ով փակուեցաւ հանդէսը ընդհանուր ոգեւորութեամբ:

Սօս-Պարէտ

ՍՏԱԼԻՆ ԿԸ ՍԱՐՍԱՓԻ ...

« Թայմզ » կը գրէ թէ Մոսկուայի մէջ վերջերս արգիլուեցաւ ինքնաշարժներուն առջեւը եւ ետեւը դնել անոնց թիւերը: Նախ զարմանք պատճառեց այս արգելքը անշուշտ օտար թղթակիցներուն, որովհետեւ տեղացիները ոչ զարմանալու համարձակութիւնը ունին եւ ոչ ալ պատճառ հարցնելու,— եթէ իրենց հրամայուի քալել գլխու վրայ, շատ բնական կը գտնեն: Ցետոյ հասկցուեցաւ պատճառը. — երբ ինքնաշարժ մը դիմացէն կուգայ, դիւրին է կարդալ թիւը եւ օրինակ իմանալ թէ որուն ինքնաշարժն է: Արդ, Ստալին, ոչ ալ Պալլիաս որ կոչի Լիթվինով, ինչպէս եւ Վորոշիլով չեն ուզեր որ ժողովուրդը ճանչնայ իրենց ինքնաշարժը: Չէ՞ որ կուռք դարձած են Ստալին եւ արբանեակները, ժողովուրդը կ'ուզէ ծնրադիր կամ ծաղիկներով [illegible] դիմաւորել այդ կուռքերը, երբ կը տեսնեն անոնց ինքնաշարժները: Շատեր փողոցներու անկիւնէն, երբ կը տեսնեն որ սրարշաւ կուգայ Ստալինի ինքնաշարժը (շատ հազուադէպ է ասիկա, Ստալին չի սիրեր դուրս ելլել), կը ծափահարեն, կ'աղաղակեն, ճամբուն վրայ կը նետուին, ծաղկեփունջ կը նետեն,— անշուշտ լաւ բաներ են որ կ'ընեն, բայց Ստալին կը տժգունի, կը դեղնի, ամէն անգամ որ ծաղիկ կը նետեն: Հապա եթէ՞ ռումբ նետեն ...:

*** Տխրութիւնը կամ բարկութիւնը թշնամի է դէմքի գեղեցկութեան (Մարսէլ Ֆրանս):

*** Մանուկները զօրացնելու եւ գեղեցկացնելու համար՝ փորձուած դեղ մըն է ... մարզանքի ղրկել բացօթեայ (Կէօթէ):

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ո՞ւր կը բնակէին:

— Բաղառիճի մէջ:

— Վերջը ո՞ւր գացին:

— Երբ 2—3 տարեկան էի, Երզնկա տարին զիս:

— Քանի՞ եղբայր ունէիք:

— Երկու եղբայր եւ երեք քոյրեր ունէի:

— Մինչեւ 1915 ձեր եղբայրները հօր տո՞ւնը կը բնակէին:

— Ամուսնացած մէկ քոյրս բացառութիւն ըլլալով, բոլորս ալ միասին կը բնակէինք:

— Ո՞ր դպրոցին մէջ կարդացած էք:

— Երզնկայի դպրոցին մէջ:

— Քանի՞ տարի կարդացիք.

— 8—9 տարի:

— Յաջողութեամբ աւարտեցի՞ք դպրոցը.

— Այո, փայլուն յաջողութեամբ աւարտեցի:

— Ձեր ծնողքը տնտեսական լաւ վիճակ ունէ՞ր:

— Այո, շատ լաւ էր:

— Ընդհանուր պատերազմի հետեւանքով նեղութեան մատնուեցա՞ք:

— Մինչեւ տարագրութիւնը որեւէ վնաս չկրեցինք. միայն թէ գործերը քիչ մը դէշ կ'ընթանային:

— Ձեր եղբայրները զինուոր չէի՞ն:

— Այո, մէկը զինուոր էր:

— Ո՞ր ճակատին վրայ կը գտնուէր ան:

— Ճակատ ղրկուած չէր, Խարբերդ կը գտնուէր:

— Խարբերդ Հայաստանի սահմաններուն մէ՞ջ կը գտնուի:

— Այո, Անատոլուի մէջ:

— 1915ին ձեր եղբայրը տո՞ւնն էր:

— Այո, արձակուրդով տուն եկած էր:

— Երզնկայի մէջ ջարդը յանկարծակի՞ տեղի ունեցաւ թէ ոչ նախապէս ուրիշ դէպքեր ալ պատահեցան:

— Կ'ենթադրէինք որ ընդհանուր ջարդեր պիտի պատահին: Որովհետեւ կը լսէինք որ սպանութիւններ տեղի կ'ունենային:

— Ի՞նչ կը մտածուէր այդ ընդհանուր ջարդերու մասին. ի՞նչ էր պատճառը այդ ջարդերուն:

— Միշտ ջարդեր տեղի կ'ունենային, իմ նոր ծնած օրերս ալ Երզնկայի մէջ ջարդեր տեղի կ'ունենան եղեր...

— Կը յիշէ՞ք այդ ջարդերու թուականները:

— 1894ին Երզնկայի մէջ ընդհանուր ջարդ մը տեղի ունեցաւ:

Նախագահը այս պահուն անգամ մը եւս հարցուց այդ ջարդերու պատճառները եւ Թէհլիրեան պատասխանեց.

— Շարունակ ջարդի վախ կար: Պատճառները չեմ գիտեր:

— Ձեր ծնողքը որեւէ բան կը խօսէ՞ին այդ ջարդերու մասին:

— Նոր կառավարութեան մէջ՝ Հայերուս դէմ կարգ մը կարգադրութիւններ ընելու ծրագրին մասին կը խօսուէր:

— Թուրք կառավարութիւնը չաշխատեցա՞ւ զինուորական պատճառներ առաջ քշելով արդարացնել տարագրութիւնը:

— Այն ատեն շատ երիտասարդ էի դեռ. չեմ կրնար յիշել:

— Համաձայն ձեր ինքնութեան թուղթին, 18 տարեկան էիք այն ատեն:

— Այդ օրերուն կարգ մը կրօնական եւ քաղաքական պատճառներ առաջ կը քշուէին:

Դատարանի նախագահը իր կողմնակցութիւնը աւելի որոշ կերպով յայտնի ըրաւ հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— Ամբաստանեալին անձնական վիճակն ու հոգեկան կացութիւնը երեւան հանելու համար, անհրաժեշտ է ոճիրին նախընթաց դէպքերու քննութիւնը:

Նախագահին այս խօսքը կը նշանակէր հայկական խնդիրը իր բոլոր մանրամասնութիւններով երեւան հանել:

Ընդհանուր դատախազը նախագահի այդ առաջարկի մասին հետեւեալ առարկութիւնը յիշեց.

—Ըստ իս աւելի լաւ է հրաժարիլ այդ հին խնդիրներէն եւ շարունակել դատավարութիւնը:

Դատարանը, ի հարկէ, ընդհանուր դատախազի այդ թեթեւ առարկութիւնը նկատի չառաւ երբեք: Նախագահը կարճ դադար մը վերջ տեղեկացուց.

— Կ'ուզենք որ ամբաստանեալը մանրամասնութեամբ բացատրէ իր ծնողքին սպանութիւնն ու իր գլխէն անցածները:

Ընդհանուր դատախազը լռեց: Թէհլիրեան սկսաւ պատմել.

— 1914ին, պատերազմի յայտարարութենէն եւ Հայերու զինուորագրութենէն յետոյ, 1915 Մայիսին, լուր տարածուեցաւ թէ դպրոցները պիտի փակուին եւ քաղաքի երեւելիներն ու ուսուցիչները պիտի աքսորուին:

— Ո՞ւր կ'աքսորուէին. տեղ մը կեդրոնանալո՞ւ համար:

— Չեմ գիտեր, բոլորը միատեղ աքսորուեցան: Ես կը վախնայի եւ տունէն դուրս ելլել չէի ուզեր: Կարաւանները մեկնելէն վերջ, լուր տարածուեցաւ թէ բոլորը սպաննուած են: Աւելի յետոյ հրաման մը տրուեցաւ մնացած Հայ բնակչութեան քաղաքէն հեռացումը հրահանգելով: Մեր հարստութենէն եւ դրամներուն պաշտօնեաներու յանձնուելու հաւանականութիւնը չնշուեցաւ: Երեք օր վերջ, առտուն կանուխ, ամբողջ ժողովուրդը տարագրուեցաւ.

— Ժողովուրդին կ'արգիլուէ՞ր իր ապրանքներն ու գոյքերը հետը տանիլ:

— Ի հարկէ ամէն բան տանիլ կարելի չէր. ամէն մարդ միայն իր վրայ կրելիքը տանելու հնարաւորութիւն կ'ունենար: Ոչ կառք կար եւ ոչ ալ դրամ փոխադրելու համար. մենք միայն ձի մը ունէինք, սակայն կառավարութիւնը գրաւեց զայն պատերազմի սկիզբը: Անոր վրայ էշ մը գնեցինք:

— Քանի՞ օր քալեցիք:

— Չեմ գիտեր. քաղաքէն մեկնած օրն իսկ ծնողքս սպաննեցին:

— Ո՞ւր կը տանէին ձեզ:

— Դէպի հիւսիս...

— Ո՞վ կ'ընկերանար կարաւանին:

(39) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Մինչ սիրտը կը մըկտար, շրթներուն վրայ անուն մը կը թրթռար ու ինք ալ չէր գիտեր, թէ ինչպէ՞ս բարձրաձայն չէր աղաղակեր «Սոնիա՛, Սոնիա՛» ու չէր դրկեր, կրծքին վրայ չէր սեղմեր զայն: Քնքշօրէն Սոնիայի ձեռքը այրող շրթներուն մօտեցուց ու գերագոյն ճիգով մը ջղերը պրկելով, սովորական հանդարտ ծանրութեամբ խօսեցաւ.

— Հարազատ ընկեր մը, եղբայր մը ձեզ համար:

Այնպէս թուեցաւ Լեւոնին, որ աղջկան դէմքին վրայ զարմանքի ու վըշտի ստուեր մը անցաւ: Անշուշտ իրեն թուեցաւ միայն. չէ՞ որ Սոնիան իր մէջ կ'ուզէր գտնել լաւ ընկեր մը, հարազատ բարեկամ մը, սրտակից մը միայն:

Երեկոյեան մնացած մասը անցուցին Սոնիայի փայփայած ծրագրի մասին խօսելով: Անցած գարնան Սոնիան աւարտած էր բժշկական համալսարանը, բայց փոխանակ անմիջապէս գործի անցնելու, որոշած էր տարի մը ծառայել Պեռնի քաղաքային հիւանդանոցի ծննդաբերական բաժնին մէջ, մարզուելու եւ փորձառութիւն ձեռք բերելու համար:

— Անգամ մը երբ մայրանոցը հիմնուի, դժուար թէ հնարաւորութիւն ունենամ հեռանալու,— բացատրեց Սոնիան,— հարկաւոր է պատրաստուիլ, նախ քան Վան երթալը:

Բոլորովին կերպարանափոխուած, ոգեւորութեամբ կը խօսէր Սոնիան, աչքերը զարմանալի կրակով վառուած: Երկար բարակ կը բացատրէր Լեւոնին իր կազմած ծրագիրը, մայրանոցի տեղը, մասնագիտական աշխատանքներու բաժանմունքները: Սեղանի վրայէն բազմաթիւ քարթոնկներ վերցնելով, արագօրէն կը թղթատէր, հիւանդանոցի համար ընտրած կազմածները ցուցնելով, որոնք անհրաժեշտ կը գտնէր նոր բացուելիք մայրանոցին համար:

— Իսկ դուք, պիտի լինիք իմ գլխաւոր գործակիցը, ձեր աջակցութեամբ պիտի գլուխ բերեմ ծրագիրս, այնպէս չէ՞,— ու զարմանալի արտայայտութեամբ մը աչքերուն մէջ՝ նայեցաւ տղուն աչքերուն:

— Անշուշտ երբ Վան վերադառնամ:

— Գարնան պիտի վերադառնաք, չէ՞: Իսկ ես սեպտեմբերին պիտի գամ: Ստիպուած Թիֆլիս պիտի մնամ ատեն մը, հոն ալ աշխատանք չի պակսիր, պէտք է ընտրել մասնագէտ հիւանդապահուհի մը եւ ինձ օգնական մը: Ձեզ կը գրեմ Թիֆլիսէն, Այգեստանի վերի մասին մէջ, Ուրբաթ Առուի կողմը ժամանակաւոր տուն մը կը վարձէք ինձ համար, մինչեւ որ մայրանոցի համար սեփական շէնք մը ունենանք:

— Այդ բոլորը շատ լաւ, բայց դժբախտաբար ես գալ տարի Վան պիտի չլինիմ, ա՛յ, կարող էք գրել Եկաւեանին, Գարեգինին...

— Բայց չէ՞ որ ըսիք գարնան պիտի վերադառնաք...— յուսախաբութեան ակներեւ արտայայտութեամբ հարցուց Սոնիան,— չէ՞ որ դուք Վան պիտի վերադառնաք...

— Գարնան պիտի հեռանամ Ժընեւէն, բայց ոչ Վան: Տարի մը պիտի մնամ Կիրասոն:

— Ո՞րտեղ:

—Կիրասոն, Սեւ ծովու նաւահանգիստներէն մէկը: Ընկեր մը ունիմ հոն, ազգային վարժարանի աւագ ուսուցիչն է, երկու տարի առաջ նիւթական դժուարութիւններու պատճառով ստիպուած մեկնեցաւ Փարիզէն, հիմա կը խնդրէ ինձմէ տարի մը մնալ իր տեղը, մինչեւ որ ինք Սորպոնի աւարտական տարին լրացնելով վերադառնայ:

— Իսկ դո՞ւք, դուք համաձայնե՞ր էք արդէն:

— Չէի կրնար ուրիշ կերպ վարուիլ, որքան որ ինծ համար ալ Վան վերադառնալը ցանկալի է:

— Ափսո՛ս, իսկ ես այնքան մեծ յոյսեր դրած էի ձեր վրայ:

Սոնիայի ձայնին մէջ վիշտ կար, արցունք կար:

Կէս գիշերի մօտ Լեւոնը հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ: Հազիւ թէ դուռը գոցուած՝ Սոնիան ձեռներով դէմքը ծածկեց ու օթոցի վրայ ինկնալով գըլուխը թաղեց փափուկ բարձի մէջ: Ուսերը մեղմօրէն կը ցնցուէին: Ինչո՞ւ համար կը հեկեկար Սոնիան, ո՞րու համար թափուած այդ արցունքները:

Տարիներ առաջ, երբ Վանի մէջ դէպքերու բերումով, Լեւոնի հետ կը գործակցէր, Սոնիայի զգացումները յարափոփոխ ընթացք մը ստացեր էին: Տրամադրութեան փոփոխականութիւնը հետեւանք էր Լեւոնի հանելուկային նկարագրին: Երբեմն անմարդկային լինելու աստիճան դաժան, սառոյցէ շինուած արձան մը, երբեմն ալ բաբախուն սրտով ջերմ զգացումներով մարդ մը: Սոնիան կը դժուարանար բնորոշել զայն, ո՞ր մէկն էր. մա՞րդ թէ անսիրտ մեքենայ մը: Թերեւս երկուքը միասին: Սոնիան հաստատ չէր գիտեր, չէր կրնար գիտնալ, որովհետեւ կերպարանափոխութիւնը այնքան արագ կը կատարուէր անոր մէջ:

Անկախ Լեւոնի նկարագրի գնահատութենէն, Սոնիան յափշտակութեան հասնող սքանչացում մը ունէր անոր հանդէպ, որպէս յեղափոխական ղեկավարը, անձնուրաց ֆանաթիքը, աննահանջ ներկայացուցիչը մեծ գաղափարին: Անհատականութիւն մը լինելէ աւելի, ան ցեղին կամքն ու վճռականութիւնը կը մարմնաւորէր իր մէջ: Որքան մարդը անծանօթ կը մընար, կը խուսափէր գնահատութեան կշռին մէջ մտնելէ, այնքան աւելի յեղափոխական ղեկավարը երկաթէ քայլերով կ'անցնէր Սոնիայի հոգիին մէջէն: Սարսափն ու հիացումը միախառնուած կ'արտայայտուէին Սոնիայի զգացումներուն մէջ:

Լեւոնի արտաքի՛նը, դէ՛մքը, հաշմուած մարմի՛նը, առաջին տպաւորութեամբ վանող, եթէ ոչ անտանելի, ժամանակի ընթացքին անհետացեր էին: Սոնիան այլեւս չէր տեսներ արտաքին պակասութիւնները, որոնցմէ վեր կը մնար մարդը Յանուսի նման երկու դէմքով, մէկը յարգանք ներշնչող, միւսը սարսափ, մէկը՝ առինքնող, միւսը՝ վանող: Այսպէս կ'երեւար Լեւոնը: Իրար խաչաձեւող տըպաւորութիւններու ենթակայ, Սոնիայի զգացումներն ալ կ'ենթարկուէին յանկարծական վերիվայրումներու, ու երբ Վանէն մեկնեցաւ, մինչ սիրտը կուլար, ուրախութեան շող մը ինկած էր հոգիին մէջ:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ձայնութեամբ չճանչնան պատերազմիկի հանգամանքը։ Աւելի չեշտելով իր դիտողութիւնը, խալական գեսպանը աւելցուց թէ բրիտանական ծրագիրը ջուրը պիտի իյնայ, եթէ Խ. Միութիւնը իր ընթացքը չփոխէ եւ չընդունի ամբողջ ծրագիրը։ Հակառակ պարագային պետութիւնները պարտաւոր են ձեռք բողջ ծրագիրը։ Հակառակ պարագային պետութիւնները պարտաւոր են ձեռք յանձնախումբը երեք ամիս ժամավաճառ եղաւ, ի վերջոյ յուլիս 30ի խալական ծրագրին յանգելու համար։ Մոսկուայի ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ պատերազմիկի հանգամանքին ճանաչումը կապ չունի ոչ միջամտութեան հետ, բայց հաւաստեց թէ իր կառավարութիւնը կրնայ նորէն քննել խնդիրը, երբ օտար կամաւորներուն մեծ մասը ետ քաշուած ըլլայ եւ «կարգ մը կառավարութիւններ անկեղծ տրամադրութիւն ցուցնեն դադրեցնելու իրենց միջամտութիւնը սպանիական գործերուն մէջ»։

Ֆրանսական ներկայացուցիչը առաջարկեց բանաւոր պայմանաժամ սահմանել, կամաւորները ետ կանչելու համար։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, փարչապետը պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, խոստովանեցաւ թէ կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը կատարէ Զօր. Ֆրանքոյի հետ, գործակալներ նշանակելու համար փոխադարձաբար։ Այսպէս վարուելով, Մեծն Բրիտանիա նկատի ունեցած է միայն իր շահերուն պաշտպանութիւնը, եւ անհրաժեշտ չի գտներ խորհուրդ հարցնել ուրիշ ազգերու, բայց տեղեկութիւններ հաղորդած է Ֆրանսայի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագած են Անդրյորդանանի մէջ, կ'ըսեն խալական թերթերը, հակառակ հրատարակուած հերքումներուն։ Իբրեւ թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է, որուն նպատակն էր սպաննել Էմիր Աբդուլլահը։ Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ համարաբական կոմիտէն երեք անդամներ ղրկած է, արաբական պետութեանց դաշնակցութեան մը խնդիրը ուսումնասիրելու համար։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ օգնական զօրք ղրկուած է Պաղեստինի հիւսիսային կողմը, ուր զինեալ Արաբներ հարիւր գնդակ արձակած են պահականոցի մը վրայ։ Ընդհարումները կը շարունակուին ամէն կողմ եւ արաբական նոր հրոսախումբեր կազմուած են։

ԿԻՆ ՔԱՀԱՆԱՅ մը հոգեւոր հովիւ նշանակուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէկ գիւղին մէջ։ Իր առաջին գործը եղաւ պսակ մը կատարել։ Երիտասարդ աղջիկ մըն է երիցուհին եւ միակը՝ ամբողջ երկրին մէջ։

ԴԵՐՁԱԿ ՎԻԶԷՆ ԻՍՔԷՆՏԵՐԵԱՆ դատապարտուեցաւ տասը տարի թիապարտութեան։ Դատավարութիւնը տեւած էր մինչեւ առտու։

ՊՐԻՍԷԼԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ, որ կը զբաղի Ծայր. Արեւելքի գործերով, որոշեց գործակցութեան հրաւիրել Ճափոնը, դադրեցնելու համար Չինաստանի հետ ծագած պատերազմը։ Երբեք յոյս չկայ որ Ճափոն ընդունի այս հրաւէրը։

ՔՍԱՆ ՕՐ ՄՆԱՑԱԾ Է ցուցահանդէսին այցելութեան համար։ Հանրակառքերու սակարկան երթեւեկը կը վերահաստատուի աստիճանաբար։

ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԱՒԵՐ յարձակում կրեցին սպանիական ջուրերուն մէջ, օդանաւերու եւ սուզանաւերու կողմէ։

ՆՈՅ. 14ԻՆ 21 ՄԵԾ ՄԻԹԻՆԿՆԵՐ պիտի գումարուին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, նախաձեռնութեամբ արհեստակցական միութեանց։ Այս առթիւ ճառեր պիտի խօսուին ազրուսափ սզութեան դէմ, Թոշակներու յաւելման եւ հանրօգուտ շինութեանց, բանուորներու արձանագրութեան եւ արձակման կանոնագրի, արհեստակցական ազատութեան եւն. մասին։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ազգային խորհուրդը ժողովի հրաւիրուած է, քննելու համար օրուան խնդիրները։ Կուսակցութեան ձախ թեւը կը պահանջէ Շօթանի դահլիճէն քաշել ընկերվարական նախարարները, ինչ որ անշուշտ պիտի մերժուի։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ չէ կազմուած տակաւին։ Կաթոլիկ ծերակուտականն ալ յուսահատած ըլլալով, դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնուեցաւ հրաժարած դահլիճին արտաքին նախարար Պ. Սփաքի։

ՍՈՒՐԻՈՅ մարդպանը Դամասկոս գնաց, վերսկսելու համար իր խորհրդակցութիւնները սուրիական կառավարութեան հետ։

Մարդպանը եւ Սուրիոյ վարչապետը պիտի ջանան կարգադրել հոգատար իշխանութեան եւ Սուրիոյ միջեւ առկախ մնացած բոլոր խնդիրները։ Պիտի քննուին մասնաւորապէս հետեւեալ խնդիրները.— Սուրիական դրամատան մենաշնորհի նորոգում, նաւթի մենաշնորհ, Սուրիա - Լիբանանեան հաստարակաց շահերու եւ Ալէքսանդրէթի խնդիրներուն վերջնական կարգադրութիւնը։

Հ. Մ. Ը. Մ. սկաուտական կեանք

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ենթաշրջանի սկաուտներու ծնողական տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 7 Նոյ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris։ Տեղի կ'ունենան մարզանքներ, սկաուտական կատակերգութիւններ, արտասանութիւն, երգ, դաշնակ եւայլն։

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 նոյ. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սուրէն Պառաւեանի բնակարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

6 Նոյ. Շաբաթ իրիկուն Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

7 Նոյ. կիրակի օր։ Ծանօթ վայրը։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ "ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ի նպաստ իր վարժարանին
150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանթէօ)
7 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի
Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի
Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը
(կատակերգութիւն 2 արար)
կը նուագէ Թառիստ Գարեգին։ Երգ եւ արտասանութիւն։
Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրճարանը՝ 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre, մէթրօ Porte d'Italie
ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ։ Մուտք 3 ֆրանք

Ծանօթ.— Պ. Ժագ Տէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է Փարիզ, տեղւոյն վրայ պիտի ծախէ հայերէն եւ արեւելեան տիսքեր։

Նոյնը ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ մէջ 8 Նոյ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 150 Route d'Orléans (Aristide Briand)։ Մուտք 3ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937, ԺԱՄԸ 16,45ԻՆ
ՍԱԼ ԲՐԱԹԻ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ
Ա Լ Ե Մ Շ Ա Հ

Պիտի տայ հայ եւ արեւելեան երաժշտութեան նուիրուած
ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ
Նուագախումբ եւ երգչախումբ 80 հոգի

Մարսէյլիական կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան համերգը տեղի պիտի ունենայ 13 ՓԵՏՐ. 1938 ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 17ԻՆ. ՍԱԼ ԲՐԱԹԻ ՄԷՋ. ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքները կը վերաբացուին 11 Նոյեմբեր Հինգշաբթի առաւօտ։ Ծնողքներէն կը խնդրուի շուտով արձանագրել իրենց զաւակները, դիմելով տեղւոյն վրայ, Հինգշաբթի օրերը առաւօտէն մինչեւ կէսօր, 20 Avenue Porte des Lilas։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ կեդրոնի ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 7 նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ, 146 Bld. St. Germain. Օրակարգ՝ 1) Ընտրութիւններ, (2 ապազայ գործունէութեան խնդիր։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԷԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République, Marseille, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris, Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Օգտուեցէք առիթէն
Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր։ Ունի լաւ յաճախորդներ։ Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով։ Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ՐԱՖՖԻ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։
Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

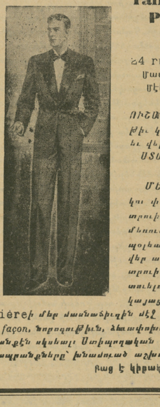

Tailleur de ST. BERNARD
Pour hommes et Dammes
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Հեռաձայն Montmartre 69-70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան բազմաթիւ կարեւոր նմոյշներ իրազանցիր հագուստներ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ։ ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր.։ Նուէր կը տրուի մուշտակէ մէկ փաթթոց մը գիթ օձիք, ձմեռուան համար, պատրաստուած Հայկական նկարչապետների արհեստանոցներուն մէջ։ 400 ֆրանքէ վեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցուլաքի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գերազանցելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բլթուած փարթութիւն 110 ֆրանքէն սկսեալ։ Ստիպողական պարագաներու, 3 օրէն կը յանձնենք ապսպրանքները՝ խնամուած աշխատանքով։
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

Խ Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ամէն տեղից երբ անց էր կենում Հաջի Միսաքի քարվանը, միշտ ընդհանուր ուրախութիւն էր պատճառում։ Ո՞վ ասես, նրանից մի բան չէր սպասում ստանալ. վաճառականը ապրանք էր սպասում, կինը իր պանդուխտ ամուսնից նամակ էր սպասում, ճանապարհների վրայ գտնուող մանր եւ խոշոր աստիճանաւորները կամ պաշտօնատարները այս եւ այն իրեղէնները էին սպասում ստանալու, խմելու եւ հագնելու համար։ Շատ անգամ պանդուխտ, հիւանդ, ճանապարհների վրայ նուաղած ու ընկած հայ պանդխտականը սպասում էր, որ Հաջի Միսաքի քարվանը կ'անցնի, եւ իրան մարդասիրաբար վեր առնելով, կը տանէ եւ ցանկացած տեղը կը հասցնէ։ Հաջի Միսաքի կամակատարութիւնը եւ նրա պատրաստակամութիւնը ամէն մարդու օգնելու մէջ, նրան սիրելի էին արել իր բոլոր ծանօթներին։ — «Հաջի Միսաք, վերադարձին ինձ համար մի հօխայ թամբաքու բեր», «Հաջի Միսաք, այս զէթունի իւղը հասցրու մեր տունը»,— այսպիսի պատուէրներ նա կատարում էր առանց մի փարայ ընդունելու եւ մինչեւ անգամ իր գրպանից ծախսելով։ Այս պատճառով ճանապարհների վարչութիւնները շատ խիստ չէին վարւում Հաջի Միսաքի հետ. մաքսատներից նրա քարվանը անցնում էր ամենայն ապահովութեամբ եւ աստիճանաւորները չէին նեղացնում նրան։

Բեռնակիրը, եւ մանաւանդ ճանաչուած բեռնակիրը, մեծ հաւատարմութիւն ունի արեւելքում։ Նրան յանձնում են ամենաթանգագին ապրանքների հակեր, նրան յանձնում են տոպրակներով լի ոսկի եւ արծաթ, առանց որ եւ իցէ թղթերի կամ պաշտօնական գրագրութիւնների, եւ նա իր ստացած աւանդները տանում է եւ անկորուստ հասցնում է պատկանած տեղը։

Ամէն քաղաքում գիտէին, թէ երբ կը յայտնուի Հաջի Միսաքը։ Նրա քարվանի ընթացքը այնքան կանոնաւոր էր, որ եթէ մի արտաքոյ կարգի դէպք պատահելու չը լինէր, նա մի ժամ եւս յետ չէր ընկնի սովորական օրից։ Բայց այս անգամ Հաջի Միսաքի քարվանը բաւական դանդաղ էր ընթանում։ Ձը նայելով նրա վեր առած հակերի փոքրիկ ծաւալին, նրանք բաւական ծանր էին երեւում։ Հակերի մեծ մասը քառանկիւն, երկայնաձեւ արկղիկներ էին երկաթէ կապանքներով ամրացրած, եւ որոնց վրայ անգլիական տառերով դրոշմուած էին «Պերսիա» եւ «Թեհրան» բառերը։ Քարվանը ըստ մեծի մասին ուղեւորւում էր գիշերով։ Հաջի Միսաքը ասում էր, որ նա չէ ցանկանում ցերեկուայ տօթերի ժամանակ իր ջորիները յոգնեցնել։

Քարվանի մէջ կար մի երկրորդ անձնաւորութիւն եւս, որ իրան կոչում էր Մելիք-Մանսուր, դա վաճառական էր, եւ իր ասելով պարսկաստանցի Հայ։

Վերջին 20 — 30 տարիների ընթացքում, Պարսից կառավարութիւնը, բաւական մեծ վերանորոգութիւններ անելով զէնքերի փոփոխութեան մէջ, եւ նրանց եւրոպական ձեւի վերածելով, Հայերի առջեւ բացուեցաւ վաճառականութեան մի նոր ասպարէզ, որոնք սկսեցին հայթայթել կառավարութեանը պահանջուած զէնքերը։ Մելիք Մանսուրը այս տեսակ վաճառականներից էր եւ ջորիների կրած ծանր արկղները նրան էին պատկանում։ Մաքսատներում առանձին ուշադրութիւն չէին դարձնում այդ արկղերի վրայ, որովհետեւ իբրեւ տրանզիտ ապրանք, պէտք է անցկենային Պարսկաստան։ Այս տեսակ ապրանքների փոխադրութիւնը Տրապիզոնի, Արզրումի եւ Բայազէտի ճանապարհով դէպի Պարսկաստան մի նոր բան չէր։

Մելիք-Մանսուրը կը լինէր 36 տարեկան, նա բաւական համակրական դէմք ունէր, նրա միշտ ուրախ, միշտ ծիծաղկոտ բնաւորութիւնը եւ փոքր ինչ շաղակրատ լեզուն մի առանձին կեանք էին տալիս այդ մարդու անվերջ խօսակցութիւններին Հաջի Միսաքի հետ, մանաւանդ երբ նա սկսում էր պատմել իր կեանքի հետաքրքրական արկածները, որ կատարուել էին հեռաւոր աշխարհներում։ Քարվանի ճանապարհորդութեան միակերպ ձանձրոյթը փարատելու համար այս տեսակ խօսակցութիւնները անհրաժեշտ են լինում։ Աւելի հետաքրքիր էր այդ Հայոց «Թափառական Հրեայի» ձանձրոյթի երեք մասերի կորուսելու պատմութիւնը, որ պատահել էր Հնդկաստանում մի կղզու մէջ, որ նա ունեցել էր վայրենիների հետ։

Մելիք-Մանսուրը խօսում էր շատ արեւելեան եւ արեւմտեան լեզուներով, եւ իր ամբողջ կեանքում մարդ գիտէր, թէ ինչպէս պէտք է վարուել զինուորների հետ զարկուելով, գիտէր նրանց բոլոր խորամանկութիւնները, մարդու հետ։ Եւ այս պատճառով, նա ներսից այն չէր, ինչ որ երեւում էր դրսից։ Այսուամենայնիւ Հաջի Միսաքը մի առանձին յարգանքով էր վերաբերւում դէպի այդ խորհրդաւոր անձնաւորութիւնը, ոչ այն պատճառով միայն, որ ինքը իբրեւ բեռնատար պարտաւոր էր պատուել իր վեր առած բեռների տիրոջը, բայց գտնում էր նրա մէջ մի ուրիշ բան, որ խիստ պէտս յարգելի էր։

Ամէն մի խան (քարվանսարայ) իջեւանելիս պանդոկապետները խիստ գոհ էին մնում Մելիք-Մանսուրից։ Նա բաւական առատաձեռն էր եւ ոչ ոքին չաղ էր տալիս աջուձախ։

— Դուք դրանց փչացնում էք, նկատում էր Հաջի Միսաքը.— միւս անգամ մեզ անհնար կը լինի այդ աւազակներից մի բաժակ ջուր խնդրել։

— Վնաս չունի, պատասխանում էր նա ծիծաղելով.— ոսկու փայլը կուրացնում է մարդկանց աչքերը…

Քարվանը անվտանգ անցաւ Արզրումից եւ մի շաբթից յետոյ մտաւ Բայազէտի գաւառը։ Այստեղ Մելիք-Մանսուրի բեռները սկսեցին հետզհետէ փոխուել։ Արկղները գիշերով անհետանում էին եւ նրանց փոխարէն ստացւում էին ուրիշ հակեր, բոլորովին այլ տեսակ մթերքներով։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 7 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3571 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԿ Է ԴԻՐՔ ԲՌՆԵԼ

Ձայն մը ամէն կողմէ,— քիչ մը նորութիւն եւ թարմութիւն մեր հանրային կեանքին մէջ։

Նոր չէ կանչը, բայց կը չեշտուի օրէ օր։ Մանաւանդ օրուան այս ժամուն, երբ այնքան մռայլ հեռանկար մը սիրտ կը սեղմէ, Արտասահմանէն մինչեւ Հայաստան։

Կը բաւէ միայն «Խ. Հայաստան» կամ ուրիշ որ եւ է խորհրդային թերթ կարդալ, ըմբռնելու համար բոլշեւիկեան արքայութեան կացութիւնը։ Իսկ արտասահմանեան անցուդարձը գաղթնիք չէ ամէնէն անտարբերին համար ալ։

Ի՞նչ ընել, ի՞նչպէս գործել, ի՞նչ ուժերով …

Անհրաժեշտ է կենալ իրական գետնի վրայ, գտնելու համար այս հրատապ հարցումներուն պատասխանը։

Խոստովանինք թէ չափազանց սահմանափակ են մեր հնարաւորութիւնները, իսկ ճամբան խճողուած՝ քարերով եւ փուշերով։ Կան այնպիսի պարագաներ երբ գլուխդ քարին կը զարնես եւ չես կրնար ելք մը գտնել։ Կան պարագաներ ալ ուր գլխաւոր դժուարութիւնները ներքին անհասկացողութիւններէ, կիրքերէ կամ անհոգութենէ կը ծնին։

Կացութեան ծանրութիւնը կը պահանջէ նախ հարթել այս վերջին դժուարութիւնները։ Կատարել՝ ինչ որ կախում ունի մեր կամքէն։

Անշուշտ, այս առթիւ ալ պիտի ծագին «հին» ու «նոր»ի խնդիրներ։ Ուրիշ խօսքով, սերունդի կամ վերադնահատման հարցեր,— ի՞նչպէս ընել որ նորոգուին յծակները, եւ եթէ ոչ նոր, գոնէ թարմ շունչ մը մտնէ մեր հանրային գործունէութեան մէջ։

Պատասխանը ամէնէն առաջ պիտի տան իրենք՝ «նորերը» կամ նորութեան, թարմութեան ախոյեանները։ Եւ, աւելի քան երբեք ժամանակն է որ տան, այսինքն իջնեն ասպարէզ, արժեցնելու համար իրենց յատկութիւնները։

Այս թերթը առաջին անգամ չէ որ կը բացատրէ, կը յիշեցնէ, կ'ազդարարէ թէ արդօրէն ծերացած, ծիւրեցած մեր հանրային կեանքը։

Մեռած, մաշած, կամ ինքնաբերաբար քաշուած են շատեր։ Ուրիշներ ալ որ կան ու կը մնան, չեն կրնար երկար դիմանալ։ Դեռ ուրիշներ աւելի շատ համբաւ հանած են իրենց բացասական յատկութիւններով։

Արդ, ո՞ւր են միւսները։ Կա՞ն թէ չկա՞ն։ Եւ ինչո՞ւ չեն կրնար համախմբուիլ հիմնական ծրագրի մը շուրջը։ Ծրագիր մը որ ուղղակի եւ անմիջական կապ ունենայ այս ժողովուրդին իրական կացութեան, անոր բաղձանքներուն եւ տառապանքներուն հետ։ Ծրագիր մը որ բխած ըլլայ օրուան պահանջներէն, եւ կազմակերպութեան, գործի, յարատեւ եւ արդիւնաւոր աշխատանքի մէջ անոր կուսակիցները։

Լման տասնըհինգ տարի անցաւ բոլոր բանդիտութեանց եւ մարդանքներուն վրայ։ Ջախջախեցան հիներն ալ, նորերն ալ։ Չկան ծածուկ մնացած գաղտնիքներ՝ ոչ այս կամ այն հոսանքի հակումներուն եւ գործունէութեան, ոչ ալ տրամադրելի ուժերու մասին։ Իւրաքանչիւրը հանրութեան ծանօթ է իր ամբողջ կերպարանքով, հասակէն մինչեւ գլուխն ու թեւերը։

Ծանօթ են իւրաքանչիւրին շուրջն եղած բազմութիւններն ալ, համակիր, ուղեկից կամ «բոլորաիքեան»։

Ինչ կը վերաբերի գործունէութեան ասպարէզին, ճիւղերուն եւ միջավայրին, այդ մասին ալ բաւական փորձառութիւն ստացանք, տարագրութեան վերիվայրումներուն մէջ, եւ անհրաժեշտ չէ ջրհեղեղէն սկսիլ։

Տարէց թէ երիտասարդ, հասուն թէ նորահաս,— թող ոչ ոք յաւակնի իր անձը կամ արժանիքը աւելի վեր դասել քան այս ժողովուրդն ու իր ապրած միջավայրը։ Աշխարհի մեծագոյն իմաստունն իսկ ըլլայ, ան պարզապէս մէկ մասնիկն է ամբողջութեան, եւ չի կրնար հրաշագործ մը դառնալ, պատուհանին առջեւ նստելով եւ ուրիշներուն անցուդարձը դիտելով։

Հարկ է քալել, թեւերը շարժել եւ միտքը բանեցնել ու քալել, ի խնդիր ցիրուցան բազմութեանց փրկութեան։ Յանուն Հայրենիքի պաշտպանութեան եւ զօրացման։

Որ եւ է խելք ու շարժուձեւ կրնայ արժէք ունենալ, երբ կը հոսի հանրային աւազանին մէջ, հաւատքով, յարատեւութեամբ եւ խանդավառութեամբ։

Մնացեալը «պարապ վախտի խաղալիք» է, որով կրնան զբօսնուիլ միայն «տիլէթանթ»ներն ու ծոյլերը, փառասէրներն ու ամուլ հոգիները։ «Տունը մնացածները»։

Հարկ է ապացուցանել թէ ի՛նչ ունինք իբրեւ նորութիւն։ Իբրեւ գործօն կամ պահեստի ուժ, միշտ պատրաստ՝ իր բաժինը տրամադրելու հանրային բարօրութեան եւ բազմապիսի տագնապներու լուծման, որոնք ձեռք, միտք եւ շարժում կը պահանջեն։

Մտէք դրօշի մը տակ, նախընտրեցէք լաւագոյն ճամբան,— կը բաւէ որ ճակատն ըլլայ ազգային, այս բառին ամէնէն առողջ իմաստով։

Ազգային՝ անոր համար որ միամտութիւն է բարիք սպասել, երբ ներշնչումը եւ հրահանգը դուրսէն կուգան, երբ զսպանակը օտար է, իսկ դուն պարզ կամակատար մը, աւելի անարժէք եւ անճար քան յետին սորուկը։

Տեսէք, ամբողջ հայրենիք մը կը գլխատուի եղած չեղած ղեկավարներով, քաղաքական-կուսակցական-վարչական ասպարէզէն մինչեւ գեղարուեստականը,— եւ մարդիկ ծափ կը զարնեն ազա՜տ երկինքի տակ …

Դէպի ճակատ,— ներսը, դուրսը թէ շուրջը, բայց միշտ դիրքի մը վրայ։

Շ.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սանձարձակ աքսոր բոլոր ճակատներու վրայ

«Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (գլխաւորները).—

Վտարուած եւ բանտարկուած է նկարիչ Ե. Քոչար, որ Փարիզէն Հայաստան գնաց վերջին կարաւանով։ Այս առթիւ «Խ. Հայաստան» կը գրէ (2 հոկտեմբեր).

— «Ժողովրդի մերկացուած թշնամիներ՝ Գ. Շահվերդեանի եւ նարտաբալետ Մ. Մազմանեանի օժանդակութեամբ 1936 թուին Փարիզից Երեւան է գալիս այսպէս կոչուած քանդակագործ Երուանդ Քոչարը։ Երեւան գալու հէնց առաջին իսկ օրից այդ խարդախն սկսում է իր պրովոկացիոն աշխատանքը»։

Թերթը կ'աւելցնէ թէ «այդ սրիկան այս ու այն կողմ մի քանի անգամ լկտի հակայեղափոխական, բաց էութեան փաչիզմը գովերգող յայտարարութիւններ է արել»։

Սեւ ցանկը անցած են նաեւ, նկարչական ճակատին վրայ, «Նացիոնալիստ հակայեղափոխական Ստ. Ակոպովի հաւատարիմը՝ Ստեփա Թարեանը, «Դաշնակցական բանակի գնդացիրային ջոկատի հրամանատար՝ սպարապետ Նժդեհի հաւատարիմ զինակից, Տաթեւի ձորում կոմունիստների գնդակահարման ակտիւ մասնակցող «նկարիչ» Հայտիկ Գրիգորեանը, նկարիչ Տ. Խաչվանքեանը։

Այս մարդիկ պատճառ կը գործեն եղեր անոր համար որ, «կերպարուեստագէտների գլուխն էր կանգնած մի կասկածելի անձնաւորութիւն, Խանջեանի արբանեակը, Արխեանի մանկլաւիկը, Դաշնակցական հովերով տարուած պոդխալիմ Արա Սարգսեանը» (ծանօթ արձանագործը, Պոլսեցի, որ Վիեննայէն Երեւան գնաց 1921ին)։

Սեւ ցանկն անցած է, նմանապէս, երիտասարդ ճարտարապետ Գ. Քոչար, Երեւանի ճարտարապետներու Միութեան նախագահը, որ անցեալ տարի Փարիզ եկած էր միւս «մերկացուած» ճարտարապետին, Մազմանեանի հետ։ «Խ. Հայաստան»ի մէջ երկու ճարտարապետներ ճիշդ երկու սիւնակ ամբաստանագիր թխած են այս ճարտարապետին դէմ, պահանջելով դատի քաշել։ Այս առթիւ գիտել կուտան թէ ան «ոչ մի կոնկրէտ բան չասաց նացիոնալիստ դաւաճան՝ ժողովրդի թշնամի Խանջեանի կողմից իրեն տրուած պատուէրների մասին»։

*** Պետական համալսարանէն վտարուած է հումէական իրաւաբանութեան պատմութեան դասախօսը, Պ. Ստեփկեանն որ «անցեալին եղել է յայտնի Դաշնակցական եւ Դաշնակցութեան կառավարութեան լուսաւորութեան մինիստրի (կրթական նախարար) օգնական։ Նա միաժամանակ աշխատել է որպէս իրաւաբան եւ տասնեակ բոլշեւիկներ է մահուան դատապարտել» (29 սեպտեմբեր)։

Թատերական ճակատին վրայ, իբրեւ հակայեղափոխական սրիկաներ վտարուած են Մկրտիչ Ջանեան, Երուանդ Թոլախեան (Կավռօշ) եւ ուրիշներ։

*** Բասարգեչարի մէջ կուսակցութենէն վտարուած է նախկին դատաւոր վանիկ Հացագործեանը, որ «եղել է ռամկավարական կուսակցութեան անդամ եւ այդ փաստը խնամքով թաքցրել է կուսակցութիւնից»։

Նոյն շրջանին մէջ վտարուած է նաեւ կուսակցութեան նախկին քարտուղար «Դաշնակցական - նացիոնալիստական» Գ. Գողթունին։ (2 հոկտ.)։

Վտարուած է դատապաշտպան (դատախազ) Կարօ Գործունեանը, ինչպէս եւ Լեւոն Կանտը։ Այս վերջինի մասին «Խ. Հայաստան» կը գրէ (29 սեպտ.).

— «Լեւոն Կանտը, որ 1910թուից մինչեւ 1922 թիւն արտասահմանում եղել է հնչակեան կուսակցութեան լիդերներից (վարիչ) մէկը, 1922 թւին Հայաստան գալով աշխատանքի է անցնում արդարադատութեան օրգաններում։ Կանտը, այդ բուրժուական նացիոնալիստը արտասահմանից Հայաստան գալով, իր մնասաբար հակայեղափոխական աշխատանքն է տարել Գալիկեանի եւայլոց հետ միասին, իսկ կաշառակերութիւնը նրա «փեշակ»ն է եղել»։

— «Մերկացուած» եւ վտարուած են նոյնպէս, Հրանտ Գալիկեան, «Դաշնակցութեան լիդեր նախկին պոլիցիայի աշխատակից» Հայկ Չալդաբեանը, եւ Արշաւիր Սոլաքեանը։

*** Խօսելով Քանաքեռի ելեկտրական կայանի շինութեան մասին, «Խ. Հայաստան» կը գրէ թէ «խոշոր վնասարարութիւն» կատարած են «երկար տարիներ այդ շինարարութեան գլուխն անցած մի խումբ սրիկաներ, ինժեներ (ճարտարապետ) Տէր Աստուածատրեանը, նրա օգնականներ լրտես Մէյէրը, ցարական բանակի նախկին սպայ Սախարնիկովը եւ ուրիշներ»։ (2 հոկտ.)։

Ամբաստանութեան տակ առնուած են նաեւ Երեւանի լեռնամետալուրգիական տեխնիկումի (լեռնամետաղագործական արհեստագիտական վարժարանի) տնօրէնը՝ Ա. Մալյամեան, մանկավարժական ինստիտուտի կուսակցական կոմիտէի քարտուղար Վ. Խաչատրեան, «Դաշնակցական սրիկայ» Ա. Մարգարեան, Ս. Սողոմոնեան եւայլն։

Աւելորդ է ըսել թէ այս վտարումներէն շատերը կը նշանակեն բանտարկութիւն։

*** Հայաստանի Կեդր. Կոմիտէն իր վերջին լիագումար նիստին մէջ քաղաքական բիւրոյի թեկնածու անդամ ընտրած է Համամիութենական Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Եժովը (Չեկային արիւնռուշտ վարիչը)։

Երեք պետութեանց հակակոմունիստական դաշինքը

Լոնտոնի գերմանական դեսպանը՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հռոմ հասաւ ուրբաթ առտու, ստորագրելու համար հակաբոլշեւիկ համաձայնութիւնը, որ գոյացած է Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի միջեւ։ Ստորագրութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ առտու, եւ յետոյ սեղան մը սարքուեցաւ։

Իտալական մամուլը վերապահութիւն կը ցուցնէ, սակայն իրազեկներ կը հաւատեն թէ դաշնագիրը շատ աւելի մեծ արժէք ունի քան կ'ենթադրուի։ Անոնց տեղեկութեանց համաձայն, համաձայնութիւնը իբրապէս քաղաքական դաշնագիր մըն է, շատ աւելի լայն տարողութեամբ։ Անոր տրամադրութեամբ, երեք պետութիւնները ոչ միայն փոխադարձաբար իրար պիտի պաշտպանեն համայնավարական վտանգին դէմ, այլեւ իրարու պիտի օգնեն, արտաքին յարձակման առեն։ Կ'ըսուի թէ դաշնագիրը բաց պիտի մնայ ուրիշ պետութեանց համար ալ, եթէ կ'ընդունին անոր սկզբունքները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐԿԱՑԱՒ, ՄԵՐԿԱՑԻՐ, ՄԵՐԿԱՑՈՒՐ

Նարդունին Նոյ. 1էն ի վեր օդափոխութեան գացած ըլլալով դէպի … Ալժերիա, Երեւանի թերթերուն թարգմանութիւնն ալ իմ գլխուս փաթթուեցաւ։

(Տասն անգամ աւելի դիւրին է անգլերէնը ֆրանսերէնի կամ հայերէնի թարգմանել, քան Խ. Հայաստանի հայերէնը՝ հայերէնի)։

Ուրեմն, սպառելով Երեւանի նոր թղթաբերին, «թաժա» լուրեր քաղելու համար, երէկ պատահաբար ձեռք առի 5 — 6 հատ «Խորհրդային Հայաստան» եւ սկսայ պրպտել։ Թուականներն ալ շատ հին չեն, սեպտեմբեր - հոկտեմբեր։

Եթէ ըսեմ որ ամէնէն առաջ մխիթարական լուրեր փնտռեցի, պիտի չըհաւատաք։

Բայց ահա փաստերով կը խօսիմ։

Քանաքեռցի «չփլախ» խերան Աւագեան, կարդալ - գրել սորված ըլլալով, յօդուած մը հրատարակեր է, որուն մէջ կ'աղաղակէ բարձրաձայն,—«Մեզ հարկաւոր է գիտութիւն, կուլտուրա»։

«Չփլախ»ին երազն է «մի էկսկուրսիա» (պտոյտ) կատարել «դէպի մեր հանճարեղ առաջնորդ, մեր արեւ, մեր սիրտն ու հոգին հանդիսացող՝ ընկեր Ստալինի ծննդավայրը։ Գնալ տեսնել այն տունը, որտեղ ծնուել է մեր հանճարեղ, մեր իմաստուն հայրը՝ ընկեր Ստալինը»։ (Անունը միշտ շեղագիր)։

«Չփլախ»ը իր հեղինակաւոր կարծիքը յայտնելէ վերջ գիւղական բնակարաններու շինութեան եւ շարժանրկարի մասին, կը մոնչէ, իբրեւ վերջաբան։

— «Ես մեծ զարշանքով լսեցի հայ ժողովրդի թշնամիներ՝ Ամատունու, Գուլոյեանի, Ակոպովի եւ Մուղդուսու հակայեղափոխական նացիոնալիստական գործունէութեան մասին, որոնք տարիներ շարունակ ծծել են հայ աշխատաւոր ժողովրդի արիւնը, վնասել են մեր գործարաններին եւ սոցիալիստական գիւղատնտեսութեան»։ (29 Սեպտ.)։

Աւելի «զգայացունց» լուր մը,— Այս տարի Ապարանի շրջանին մէջ պիտի կատարուի 10.000 ոչխարներու արհեստական բեղմնաւորումը՝ նրբաամազ խոյերով։ (24 Սեպտ.)։

Մեղքը իմս չէ, եթէ չար լուրերը կը հեծնեն բարի լուրերուն վրայ, համատարած «մերկացումներ»ու ժխորին մէջ։ Անոնք են որ կը տիրապետեն էջերուն վրայ, իրենց շռնդալից խորագիրներով, եւ տպարանին ամէնէն խոշոր գլխագիրներով.—

— «ԲՆԱՋԻՆՋ ԱՆԵԼ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ»։ (29 Սեպտեմբեր)։

— «Դուրս շպրտել ժողովրդի թըշնամիներին կերպարուեստի փրոնտից» (ճակատ)։— (2 հոկտ.)։

— «Մերկացնել պատմութեան նացիոնալիստական ֆալսիֆիքացիան», (խարդախութիւն, կեղծիք)։ (29 սեպտեմբեր)։

— «Պատմագիտութեան փրոնտից լիկվիտացիայի ենթարկել վնասարարութեան հետքերը»։ (2 հոկտ.)։

—«Ջախջախել թշնամու վնասարար գործունէութիւնը»։

— «Մաքրել փինժողկոմատի (ելմտական գործավարութիւն) կուսկազմակերպութիւնը ժողովրդի թշնամիներից»։ (27 սեպտ.)։

— «Կոտայքում նացիոնալիստական - դաշնակցական տարրերն ազատ գործում են»։

— «Խիստ պատասխանատուութեան կանչել խորհրդային առեւտուր ձախողողներին»։ (4 հոկտ.)։

— «Սրիկաների ստուերի տակ ուռցրած հեղինակութիւնը»։ (28 սեպտ.)։

— «Մերկացնել մանկական երկաթգծի շինարարութեան վնասարարների դէմքը»։ (4 հոկտ.)։

— «Մինչեւ վերջը ոչնչացնել թունաւոր իժերին»։ (2 հոկտ.)։

— «Ժողովրդի թշնամիները Քանաքեռում»։ (2 հոկտ.)։

Անշուշտ կը սպասէք որ իւրաքանչիւրին բովանդակութիւնն ալ ներկայացնեմ։

Խնդրեմ, ծանօթացէք մէկ մասին, կարդալով քիչ անդին թարգմանուած լուրերը։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՄԿՐՏԻՉ ԳԱՐԱՅԵԱՆ ՈՐ ՍՊԱՆՆԱԾ ԷՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԱՄԵՐԻԿ. ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ

Պէյրութէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 5 թուականով.—

Մկրտիչ Գարայեան, որ հոկտեմբեր 12ին սպաննած էր Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը, Թէօտոր Մէրիները, մահուան դատապարտուեցաւ եղեռնադատ ատեանին կողմէ, այսօր, արտակարգ նիստի մը մէջ։ Գարայեան վճիռը լսեց հանդարտօրէն եւ որ եւ է խօսք չարտասանեց ինքնապաշտպանութեան համար։ Թէ վկայութիւնները եւ թէ ամբաստանեալին կողմէ տրուած պատասխանները կը հաստատեն թէ Գարայեան օրերով մտածած էր իր արարքի մասին։ Վկաները յայտնեցին թէ ան սպանութենէն օրեր առաջ կ'ուսումնասիրէր հիւպատոսին շարժումները եւ ճշդած էր անոր մեկնումի սովորական ժամերը։

Բժշկական քննութիւնը կը հաստատէր թէ Գարայեան կատարելապէս պատասխանատու էր ոճիրը գործած առեն։ Ուրիշ վկաներ հաստատեցին թէ խելագարութեան կարգ մը դէպքեր պատահած էին Գարայեան ընտանիքին մէջ եւ թէ ինքն ալ անհաւասարակշիռ կ'երեւար։ Դատարանին բժշկական մասնագէտը, սակայն, յայտարարեց թէ Գարայեան կատարելապէս առողջ է մտքով եւ թէ իր յիշողութիւնը բացարձակապէս պայծառ է։

Ոճիրէն վերջը, պատասխանելով ոստիկանութեան հարցումներուն, Գարայեան յայտարարած էր թէ հիւպատոսը սպաննեց, որովհետեւ մերժեր էին ամերիկեան անցագիր մը տալ, թէեւ ստացած էր հպատակութեան թուղթերը։

Ինչպէս գրած ենք ժամանակին, Գարայեան սպանութիւնը կատարեց երբ հիւպատոսը կը պատրաստուէր կառքէն դուրս ելլել եւ հիւպատոսարան մտնել։ Վեց գնդակ արձակեց շեշտակի, վայրկենապէս սպաննելով զոհը։ Եւ ձերբակալուեցաւ, հիւպատոսին շարժավարին կողմէ, երբ կը փորձէր փախչիլ։ Բազմութիւնը կ'ուզէր բզիկ բզիկ ընել զինքը, բայց ոստիկանութիւնը փրկեց։

Խաղաղասէր Ամերիկան զէնք կը ծախէ Թուրքիոյ, Խ. Միութեան եւ ուրիշներու

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Թուրքիա, Խ. Միութիւնը, Չինաստան եւ Արժանթին ամէնէն աւելի օգտուած են Մ. Նահանգներու զինավաճառութենէն, հոկտեմբերի ընթացքին։ Արժանթին գնած է 527.000 տոլարի զինուորական օդանաւ, Մեքսիկա՝ 406.000 տոլարի, Թուրքիա՝ 2.670.000 տոլարի, Խ. Միութիւնը՝ 859.000 տոլարի ռազմական իրեր։ Չինաստան գնած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՁԱՅՆ ՏՈՒՐ, Ո՛Վ ԾՈՎԱԿ»

Ա.

« Հայրենի՛ք սրբազան, իմ սիրո՛ւն աշխարհ
Թռչում եմ դէպ քեզ հոգովս անդադար... »

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը, որ տպագրութեան յանձնած է ստուար հատոր մը, պատկերացնելով Րաֆֆիի կեանքն ու գործը, մեծ վիպասանին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ մեզի ղրկած է այս հայրենաշունչ յուշերը.—

Ամառ էր, 1913ի Յուլիսը։ Մեր Թաղէն ու դրացիներէն ուխտաւորներու խումբ մը պատրաստութիւն տեսած էր Աղթամար ուխտի երթալու։ Մեծ դժուարութեամբ, խնդրանքով ու լացով հազիւ կրցայ ծնողներուս համաձայնութիւնն առնել՝ ուխտաւորներու խումբին միանալով Աղթամար երթալու համար։

Անսահման էր ուրախութիւնս։

Վարդավառի պահոց Ուրբաթ երեկոյեան ուխտաւորներու մեր խումբը կանգ առաւ Նաւահանգիստ Աւանց գիւղին մօտ, ծովափը, ուր կը տիրէր արտակարգ եռուզեռ, աղմուկ, պոռչտուք։ Երեք մեծ առագաստանաւերը լեցուած էին ուխտաւորներով, որոնց միացաւ նաեւ մեր խումբը։

Վարագայ սարէն կը փչէր սարի քամին. Նաւերու պարան-կապերը արձակեցին աղմուկով, Թիերը փետուրի նման կը խաղային հուժկու նաւաստիներու ձեռքերուն մէջ եւ նաւերը դանդաղութեամբ կը հեռանային ծովափէն։ Քիչ յետոյ պարզեցին նաեւ մեր նաւին առագաստը, որ ծփաց, շփփաց եւ մէջքը ուռցուց։ Ամէն մէկ կը գտած էր իր տեղը։ Ես նստած էի նաւի առաջամասը, առագաստին առջեւ, ճիշդ ու ճիշդ ցռուկին մօտ եւ անսահման հետաքրքրութեամբ կը դիտէի նաւաստիներու տենդագին աշխատանքները, որոնք ինծի ե՛ւ մեծ հաճոյք ե՛ւ զարմանք կը պատճառէին։

Երկինքը պարզ կապոյտ, ծովը մութ կապոյտ, հորիզոնը նարնջագոյն։ Արեւը կ'երթար իր վերջին համբոյրը տալու սէգ Սիփանայ սարի սեպացած ու ձիւնազարդ կատարին։ Ծովն ու արեւը համբոյր տըւին, համբոյր առին՝ մինչ լուսնակն անոյշ նազելաշուք հարսի մը պէս երեւցուց իր դէմքը։

Մեր նաւը, օրօրալէն, շորորալէն կը ճեղքէր ծիրուն ջուրերուն կուրծքը։ Հեռո՛ւն՝ ծովափնեայ լեռնալանջերուն վրայ կ'առկայծէին գիւղական խրճիթներու ճրագները։ Սիրտս կը լեցուէր խորախորհուրդ ապրումներով, ես հիացեր, անէացեր եմ։ Ես պատանի ուխտաւոր, հայրենի բնութեան ու պատմութեան սիրահար աչքերս, որ կ'երթամ տեսնելու քան զամէնն փառապանծ Աղթամարի գեղակերտ տաճարը եւ Ս. Գրիգոր Նարեկայ վանքի մեծահանճար վանականին մենարանն ու գերեզմանը։

Լուսինն արծաթափայլ կը փիրկլնդխառնուէր ծովուն ալեակներուն հետ, որոնք անոյշ ճողփիւններով կը շոյեն մեր նաւին կողերը։ Աչքերս միշտ ի ծով, հայրենի յիշատակաց վիշտն ի սիրտ՝ անտեղեակ եմ նաւին մէջ տիրող ուրախ աղմուկէն, կ'ուզեմ լռութի՛ւն, անսահման լռութիւն, կարծես ծովուն մէջ, ծովուն խորքը բաներ մը կը փնտռեմ ու չեմ գտներ։

Ու նաւը կը յառաջանայ հանդարտիկ։ Կէս գիշերը մօտ է։ Ուխտաւորներու մեծ մասը կը ննջէ։ Վառվռուն երիտասարդներու խումբ մը նաւին յետսակողմի տախտակամածին վրայ ծալապատիկ նստած կ'երգեն ու կը նուագեն։ Ծափ ու ծիծաղ, երգ ու խնդում իրարու կը յաջորդեն։

Յանկարծ կը դադրի աղմուկը եւ մէկը բարձր, գիլ ու հաճելի ձայնով մը կ'երգէ.

«Ձայն տուր ով ծովակ, ինչո՞ւ լըռում ես,
Ողբակից լինել չկամի՞ս դժբախտիս,
Շարժեցէք զեփիւռ ալիքը վէտ վէտ,
Խառնեցէք արտասուք այս ջրերի հետ...։»

Սիրտս կ'ալեկոծուի, հոգիս թռիչք կ'առնէ եւ աչքերս դէպի հեռուն կ'ուղղուին Աղթամարի կղզին տեսնելու եւ ժամ առաջ հոն հասնելու համար։ Անհուն փափաքը կ'այրէ սիրտս, որ կը ցանկայ երգել այդ երգը այն քարին վրայ, ուր նստաւ Րաֆֆին 1857ի ամառը եւ գրեց իր այդ անդրանիկ բանաստեղծութիւնը։

Ես կը խորհրդածեմ խորին յուզումներով եւ հայրենասիրական ապրումներով առլցուն, քամին կը շոյէ ճակատս ու աչքերս ու կը քնանամ ծովուն ջրաձայներու օրօրներով՝ մուշ-մուշ անոյշ։

Երա՛զն ու երեւակայութիւնը աչքիս առջեւ կը բերեն միջահասակ երիտասարդ մը, աւելի ճիշդ 22 տարեկան պատանի մը, որ լուռ ու լուսնակ գիշեր մը Աղթամարի կղզիի Բարձր Քարին վրայ մէն մինակ, տխուր ու մռայլ նստած՝ կը հիւսէ իր անդրանիկ երգը եւ քնարը ձեռքին կ'երգէ ու կը նուագէ։

Րաֆֆին է... Յակոբ Մելիք-Յակոբեանը։ Ընդոստ կ'արթննամ։ Լուսաբացը մօտ է։ Նաւին մէջ աղմուկ ու շարժումը ծայր կ'առնեն։ Յանկարծ աչքիս առջեւ կը ցցուի մթնագոյն լեռ մը ծովուն մէջ, մինչ «ծովը ծիծաղախիտ ծաւալանայր յառաւօտուն...»։

Աղթամարի կղզին է իր ահազդեցիկ ու խորհրդաւոր տեսքով, որ սարսուռ ու յուզում կը պատճառէ ականատեսին՝ առաջին առթիւ իսկ։

— Զը՛նգ, զը՛նգ, զը՛նգ... քաղցրաձայն ու մելամաղձիկ կը ղօղանջեն մենաստանին զանգերը, որոնց արձագանգը կը խառնուի հովին ու ծովին հետ, մինչ նաւը կ'իջեցնէ առագաստը եւ կամաց կամաց կը մօտենայ կղզիին նաւամատոյցին։ Անհամբեր եմ մէկ րոպէ առաջ դուրս գալու նաւէն։ Ծերունի վանական մը, ալեհեր մաղ մօրուքով Պօղոս վարդապետը բարի ժպիտը դէմքին կ'ողջունէ ուխտաւորներու գալուստը, եւ մեզ կ'առաջնորդէ տաճարը, որ կը լեցուի ուխտաւորներու բազմութեամբ։ Կը սկսի ժամերգութիւնը։

— «Զարթի՛ք փառք իմ...»

Ու կարծես թէ աչքիս առջեւէն կ'անցնին Արծրունեաց նախարարութեան ու թագաւորութեան փառքերը, դէպքերն ու դէմքերը, որոնց մէջ ահա մեղապարտ արքան՝ Գագիկ Արծրունին, որ ծնրադիր կ'աղօթէ...

Երազներու աշխարհին մէջ ինկած կ'անէանամ եւ աչքերս կը յածին տաճարի կիսախաւարին մէջ։ Մոմերը կը պլպլան սուրբերու պատկերներուն առջեւ եւ խունկին հոտն անոյշ կը լեցնէ տաճարը։ Ուխտաւորներու աղօթքներն ու մրմունջները կը խառնուին վանականներու աղօթքներուն ու սաղմոսներուն հետ։

— «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա...»։

Արեւի ոսկի շողերը տաճարի նեղ ու երկար լուսամուտներէն ներս ինկան. որպիսի՛ զուգադիպութիւն։ Արեգակն արդար եւ Շնորհալիի շնորհազարդ գեղաքանդակ խօսքերն իրար ողջունեցին Արծրունեաց Գագկաշէն տաճարին մէջ, ուր Հայոց Արեգակն ու Շնորհալին, Գագիկն ու ժողովուրդը, ուխտաւորներն ու վանականները, չքնաղակերտ տաճարն ու ձեռագիր մատեանները, հին փառքերն ու նոր ապրումները, Թովմաս Արծրունի պատմագիրն ու Րաֆֆի վիպագիրը, «Ձայն հառաչանաց»ն ու «Ձայն տուր ով ծովակ»ը, Աղթամարի քարակերտ կղզին ու Հանճարեղ Բերթող Ս. Գրիգոր Նարեկացիի աղօթատեղին, հովն ու ծովը, բնութիւնն ու պատմութիւնը՝ անոյշ ու հարազատ, սիրազեղ եւ սրտագին ներդաշնակութեամբ իրար խառնուած, ձուլուած, մէկ սիրտ, մէկ հոգի, մէկ մարմին դարձած՝ կ'արձանացնեն Հայ Ցեղն ու Հայրենիքը։

Առաւօտեան ժամերգութիւնը կը վերջանայ. կը դիտենք տաճարի ամբողջ գեղեցկութիւնները— ներսի զարդերն ու նկարները եւ մանաւանդ արտաքին պատերու վրայի խորհրդաւոր քանդակները, որոնք հայ արուեստագէտ-փորագրիչներու շնորհալի մատներու արդիւնքն են։

Ուխտաւորներու խումբ մը կը յառաջանայ դէպի այն քարը՝ Բարձր Քար կամ Քարագլուխ՝ որուն վրայ նստած է Րաֆֆին եւ երգած-գրած է իր «Ձայն տուր ով ծովակ»ը։ Այդ քարը կը կոչուի նաեւ Րաֆֆիի Քար, որ այնքան յիշատակներով եւ հայրենասիրական ապրումներով կը լեցնէ ուխտաւորներու եւ այցելուներու սիրտերը։

Սակայն ես կը ցանկամ այդ քարին վրայ նստիլ գիշերը։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՕՓԵՐԱՅԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

1600ին մօտերը ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցաւ երաժշտական արուեստին մէջ։ Նոր սեռ մը՝ օփէրան՝ (կրճատումը օփէրա մուզիքալէին, որ կը նշանակէ երաժշտական գործ) յանկարծ այնքան կարեւորութիւն կը ստանայ որ ԺԵ. ու ԺԶ. դարերու բազմաձայնական գլուխ գործոցները մոռացումի կը մատնուին։ Տրամաթիք ոճը կ'ողողէ եկեղեցական ինչպէս եւ գործիական երաժշտութիւնները։ Սկիզբն է ուրիշ դարաշրջանի մը։

Նորակազմ դպրոցին յառաջդիմութիւնները այնքան աննախտեսուած ու յեղակարծ են որ, կարգ մը երաժշտութեան պատմագրողներ չեն հաւատացած այսքան յանկարծական փոփոխութեան։ Հոն ուր յեղափոխութիւն մը նշմարելի է, անոնք կ'ուզեն տեսնել «թաքուն յեղաշրջումի մը երկար ատենէ ի վեր պատրաստուած արդիւնքը»։ Հուկօ Ռիման կը մատնանշէ մեներգագրութեան մէջ Իտալացիներուն ունեցած մասնաւոր ընդունակութիւնը, եւ օփերային ստեղծումը կը նկատէ դէպի ետ դարձ մը ԺԴ. դարու սկիզբի Ֆիորէնցայի դպրոցին երաժշտական աւանդութեան։ Միւս կողմէ Ռոմէն Ռոլան յիշատակութիւնը կ'ընէ երգախառն թատերախաղերու, որոնք Իտալիոյ մէջ կը ներկայացուէին ԺԵ. դարէն շատ առաջ։

Արդ՝ հասուն պտուղի մը պէս՝ նոր սեռ մը՝ օփերան՝ 1600ին մօտերը կ'անջատուի հին սեռերէն — որոնք իրեն ծնունդ տուած էին — ու անկախ կեանք մը կը վարէ այնուհետեւ։

Օփերային ստեղծումը երգախառն եղերախաղինը չէ (այս եղերերգութիւնը միշտ գոյութիւն ունեցած է միջին դարուն եւ Վերածնունդի շրջանին)՝ այլ երաժշտական տրամաթիք ոճին։ Ոչ մէկ տրամաթիք դրուագ կը կրէին Սրբազան ներկայացումներուն եւ հովուերգութիւններուն երգերը։ Օփերան ալ կրնար գոյութիւն ունենալ միայն այն օրէն ի վեր, երբ գտնուեցան արհեստական հնարաւորութիւնները, առանց որոնց «բեմական գործողութիւնը, խօսքը, տրամախօսութիւնը, կիրքերու խաղարկութիւնը չէին կրնար թարգմանուիլ երաժշտաւէս»։

Այս տեսակէտով մեծագոյն գիւտերէն մէկը եղաւ բառին արդիական ըմբռնումով դաշնաձայնագրութեան գիւտը։ Օփերայի ստեղծումին մեծապէս նպաստեց նաեւ նուագագործութեան յառաջդիմութիւնը, հետեւաբար նուագարաններու գործածութեան տարածումը։

Հին Յոյները յօրինած էին երաժշտական եղերախաղեր, սակայն նմանաձայնագրութեան շրջանին էր այդ. ոչ մէկ բան կ'ընդդիմանար դերակատարի մը ամենայն ազատութեամբ — ու առանց որ եւ է ընկերակցութեան— իր վիշտը, ուրախութիւնն ու ցասումը երգելուն։ Այսքան պարզ տրամաթիք երաժշտութիւն մը չէր կրնար գոյութիւն ունենալ ԺԵ. դարուն։ Բազմաձայնագրութեան իշխանութիւնը անհրաժեշտ դարձուցած էր երաժշտագրութեան աւելի բարդացումը։ Սակայն բազմաձայնագրութիւնը նոյն աստիճանին վրայ կը դնէր բոլոր մասերը։ Պէտք էր որ մեներգագրութիւնը վերստանար իր իրաւունքները եւ գրաւէր առաջին տեղը, միաժամանակ բազմաձայնագրութեան կամ՝ անոր համազօր՝ դաշնաձայնագրութեան ձգելով երկրորդ տեղը։

Տրամաթիք երաժշտութեան առաջին փորձերը կը պարտինք մանրերգահաններուն, որոնցմէ Օրացիօ Վէքքի հնարիչն է երաժշտական կատակերգութեան։ Սակայն այդ կատակերգութիւնները չէին խաղցուեր, նիւթը մենախօսին կողմէ կը բացատրուէր պարզապէս, յետոյ երաժշտօրէն կը մեկնաբանուէր երգչախումբի մը եւ նուագածուներուն կողմէ։ Տեսակ մը տրամաթիք համերգութիւններ էին ասոնք, մանաւանդ ձայնական, որոնց մէջ բազմաձայնագրութիւնը յաղթական կը հանդիսանար։ Երգչախումբը իւրաքանչիւր դերակատարին զգացումները կ'արտայայտէր փոխն ի փոխ։ Ոչ մէկ մեներգ կար, ու եթէ տրամախօսութիւն մը սկսէր երկու դերակատարներուն միջեւ՝ երգչախումբը կը բաժնուէր երկու մասերու, որոնք երկու խօսակիցները կը ներկայացնէին։

Ֆիորէնցայի ակումբին է որ կ'իյնայ արդի երաժշտական եղերախաղը՝ Օփերան ստեղծած ըլլալու բուն պատիւը։

Վէրնիօյի կոմս՝ Ճիովաննօ Պարտիի Ֆիորէնցայի դահլիճը կը հաւաքէր՝ ԺԶ. դարուն վերջերը՝ երաժիշտներէ, երգիչներէ, բանաստեղծներէ ու փիլիսոփաներէ բաղկացած խմբակ մը, որ զբաղեցաւ երաժշտութեան զարգացումին համար նոր ուղիներ փնտռելու հարցով։ «Անոր անդամները կը ցանկային վերագտնել հնամենի պարզութիւնը, մոռնալ բազմերգագրութեան բարդութիւնը, բանաստեղծութիւնը երաժշտութեան միացնել ամբողջէն, ու բոլոր արուեստներն օգտագործել ի նպաստ յոյն ողբերգութիւններուն համազօր երկերու արտադրութեան»։

Վինչէնցօ Կալիլէի՝ հայրը մեծ աստղագէտին՝ թատերական երաժշտութեան վրայ յստակ գաղափար մը ունեցողներուն առաջինն ըլլալ կը թուի։ Իր Տրամախօսութիւն հին ու արդի երաժշտութեանը հրատարակեց 1581ին։ Յետոյ՝ օրինակը պատուիրանին միացնելով ու փափաքելով գլուխ հանել «այս այնքան դժուար ու գրեթէ ծաղրելի նկատուած ձեռնարկ»ը՝ երաժշտագրեց Տանթէի Աստուածային կատակերգութեան Ուկոլինի տեսարանը, զոր ինքն իսկ երգեց բամբ ջութակի ընկերակցութեամբ՝ մեծ յաջողութիւն գտնելով Պարտիի բարեկամներուն քով, բայց «զուրցը բուռն բանավէճեր յարուցանելով ու իր վրայ հրաւիրելով ծեր երաժիշտներուն ցասումը»։

Վերոյիշեալ ակումբին անդամ երկու երաժիշտներ պիտի վերսկսէին Կալիլէի ձեռնարկը եւ յաջող ելքի մը պիտի հասցնէին զայն։ «Իրենց արուեստին մէջ Կալիլէին աւելի նոր, իրենց բազմերգահանի տաղանդին շնորհիւ իրենց ձեռնարկէն նուազ նեղութիւն կրող, իրենց գրելակերպին մէջ նուազ ճարտար, եւ բուն իսկ այս պատճառով առոգանութեան ու արտայայտութեան բարենորոգումին էական նկարագիրները աւելի լաւ ըմբռնելու ատակ երաժիշտներ էին Ճիուլիօ Քաչչինի ու Եաքոփօ Փէրի, որոնց երկուքն ալ ընտիր երգիչներ էին, ուստի կրնային իրենց թարգմաններուն ցուցնել գործադրութեան եղանակը այն նոր երկերուն զորս կը յօրինէին այնպիսի ձեւի մը տակ որ նախընթաց չէր ունեցած տակաւին»։

Պարտիի բացայայտ պահանջին վրայ՝ Քաչչինի առաջինը եղաւ նուագաստեղծելու նոր ոճը գործածողներուն։ Ջերմ սիրահար մըն էր երաժշտութեան, զոր նպատակ ընտրած էր իր ամբողջ կեանքին։ Զինքը շրջապատող ծեր վարպետներէն նուազ հմուտ բազմերգագրութեան՝ չափազանց կարեւորութիւն չէր ընծայեր կանոններուն, բայց իր երաժշտական անսայթաք ճաշակը զինքը զերծ կը կացուցանէր ինկնալէ ծայրայեղութիւններու մէջ, որոնք աղիտաբեր պիտի ըլլային նոր դպրոցին համար։ Ինքն իսկ կ'ըսէր աւելի ետքը. «Երբեք չշատացայ այն հասարակ սահմաններով ուր կանգ կ'առնեն ուրիշները. միշտ փնտռեցի կարելի եղածին չափ նորութիւն, սակայն սա պայմանով որ նորութիւնը ատակ ըլլայ լաւագոյնս կիրարկելու երաժշտութեան իսկական նպատակը, որ կը կայանայ հաճոյք եւ յուզում առթելու մէջ»։

Քաչչինի ուղիղ արտասանութիւնը կը փնտռէր նախ եւ առաջ, երաժշտութիւնն ալ խօսքերուն ստորադասելու կը հետամտէր, կը զգար թէ ձայնական երաժշտութիւնը կրնար յուզել միայն այն ատեն երբ խօսքերը հասկնալի ըլլային, եւ թէ խօսքերը չէին կրնար հասկնալի ըլլալ եթէ երաժշտութիւնը լաւ արտասանուած չըլլար։ «Լաւ նուագաստեղծելու եւ երգելու համար՝ կ'ըսէր ան — շատ աւելի կարեւոր է գաղափարն ու խօսքերը հասկնալը, զանոնք ճաշակով եւ յուզումով զգալն ու արտայայտելը՝ քան բազմերգագրագէտ մը ըլլալը»։

Քաչչինիի համար չնչին արժանիք մը չէ ուրեմն վերոյիշեալ փորձերուն մէջ առաջնորդ մը ըլլալը եւ առաջին անգամ ինքը մեր նոր աշխարհին մէջ իրագործած ըլլալը այն բանը զոր հին Յոյները ընդգրկած էին իբրեւ սկզբունքն իսկ ամէն լաւ երաժշտութեան։

Վէրնիօյի կոմսին Ֆիորէնցայէն մեկնելէն ետք՝ բարենորոգիչ ակումբին հաւաքավայրը դարձաւ բնակարանը գիտուն եւ հարուստ Եաքոփօ Քորսիի, որուն օգնութեամբը Փէրի ներկայացուց Դափնէն մը Ռինուչչինիի քերթուածին վրայ։

Առաջնակարգ բազմերգահան մը չըլլալով հանդերձ՝ Փէրի իր մրցակիցէն աւելի գիտութեան տէր էր։ Ջերմ հիացումի առարկայ էր միանգամայն թէ իբրեւ երգիչ ու թէ իբրեւ երգեհոնահար։

Ռինուչչինիի Դափնէն օփերա մը չէր տակաւին՝ այլ երգախառն եղերախաղ մը միայն, որ Քորսիի բնակարանը ներկայացուեցաւ ընտրուած հասարակութեան մը առջեւ, բարեկենդանի իրիկուն մը, 1597ին։ Հասարակութիւնը դեռ ոչ մէկ գաղափար ունէր այսպիսի թատերախաղի մը մասին, որուն թերահաւատութեամբ մը եկած էր։ Յաջողութիւնը յաղթական եղաւ։ Այս երաժշտութիւնը՝ որ գուցէ տափակ ու դատարկ երեւի այսօր՝ գրգռեց բոլոր հոգիներուն զգայութիւնը՝ շնորհիւ իր յուզիչ արտայայտութեան ու շատ ուղիղ արտասանութեան, որոնք իր միակ յատկութիւններն են, եւ որոնք այն ատենուան համար այնքան մեծ նորութիւն մըն էին։

Սոյն յաջողութենէն ետք՝ Ռինուչչինի ու Փէրի յօրինեցին Որփէոս մը որ Փիթթի պալատը ներկայացուեցաւ 6 Հոկտեմբեր 1600ին Մարի տը Մէտիչիի ու Հանրի Բ.ի հարսնիքին առթիւ՝ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտնելով։ Փէրի զրուցերգական ոճով յօրինած էր իր այս գործը, այսինքն՝ ինչպէս որ ինքն ալ կ'ըսէր յառաջաբանի մը մէջ՝ գործածած էր այնպիսի երաժշտական ձեւեր «որոնք՝ աւելի վսեմ քան սովորական խօսուածքը, եւ նուազ կանոնաւորաբար գծուած քան ձայնական զուտ մեղեդիները՝ երկուքին միջանկեալ ըլլային»։

Նոյն տարին Քաչչինի ալ փութաց յօրինել Որփէոս մը՝ Վէրնիօյի կոմս Պարտիի ձօնուած։ Ծնած էր երաժշտական եղերախաղը՝ օփերան։ Ականաւոր արուեստագէտներ սատարեցին անոր բարգաւաճումին մինչեւ այն օրը «երբ Մոնթէվէրտիի մը հանճարը զայն պիտի ընդլայնէր ու պիտի կտակէր Լիւլլիի, որ՝ եթէ ոչ վերջնական՝ գէթ աւելի կատարեալ ձեւ մը պիտի տար անոր»։ ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր արուեստագէտ աշխատակիցը պարբերաբար պիտի շարունակէ այս շարքը, ժողովրդականացընելու համար երաժշտական գիտելիքները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ու Մանուշակ՝ կ'երեւար աւելի խորհրդաւոր։ Ու յամրաբար, ժպիտ ու ծիծաղ խառնուելով իրարու, անբացատրելի բան մը կը տեսնէր Արշակ՝ այս կնոջ վրայ։

Ինչո՞ւ այսքան կարճ ու ճարճատուն էին անոր ծիծաղները։ Մանաւանդ, երբեք տեսած չունէր անոր խուսափողական ձեւերը, ու կը կասկածէր։

Ո՞վ էին վարդապետին հիւրերը։

Յետոյ, քանի մը անուններ տուաւ, ու շունչին մէջ հալած ձայնով մը՝ կրկնեց մէկիկ մէկիկ, ու լարելով աչքերը, սպասեց պատասխանի։

Սարսռաց ու գոյնը նետեց Մանուշակ, երբ լսեց այս անունները, բայց շուտով՝ իր ժպիտներն ու խնդուքը ծածկեցին ամէն բան, ու կրկին դառած իր զուարթութիւնը, մինչդեռ կը նայէր, աւելը՝ կարծես կը պարէր Արշակի ձեռքերուն մէջ։ Արշակ՝ կը կռուէր աւելին հետ։ Ու, ուրիշ անուններ տուաւ, ու աւելը զարնելով տախտակամածին, ծանօթ կիներու անունները, շարեց իրարու ետեւէ։

Ոչ, ոչ, ասոնք ալ չէին։

Որովհետեւ շատ կը խնդար, ու չէր կրնար զսպել Մանուշակ իր աչքերը աւելէն, այս անակնկալ զուարթութիւնը հրահրեց աւելի զինքը, ու ելած ինքնիրմէն, ծռեցաւ ու երկարելով վիզը, մրմնջեց, «մայրիկս»։

Արշակ, երբեք բերնէն հանած չունէր այս բառը, բայց այս պահուս, բերնին եկածը դուրս կուտար, ու լռութեամբ նայած ատեն, սկսած էր այնքան ծռիլ որ կը պզտիկնար, անդադար կը պզտիկնար։

Հիմակ, իր մտքին մէջ կը փայլատակէին ծփանուտ յոյսեր, այնքան արագ որ, սենեակներուն մէջ մնացած բոլոր գաղտնիքները կը տեսնէր։ Ու կարգաւ, խելացնոր պարի մը արագութեամբ՝ անոնց թափօրը տեսաւ, յիշեց ամէն բան, ու խօսիլ կ'ուզէր, կ'ուզէր ամէն բան պատմել։

Ի՞նչ կար ներսը։ Գաղտնի՞ք մը։ Ու մտածեց որ վարդապետը երբեք զինքը դրան առջեւ ձգած չունէր։

Մինչդեռ հին պատմութիւնները իրարու կը խառնուէին իր մտքին խոր, ու ցնցելով գլուխը, աւելը կը դողացնէր ձեռքերուն մէջ, Մարուքէ վարդապետը կեցած դրանը սեմին վրայ, զարմանքով կը նայէր այս տեսարանին, ու պոռաց։

— «Աւելածու...»

Արշակ շուարած, աւելը Մանուշակի նետելով, վարդապետին քով առաւ շունչը։

Բ.

Երկու ամիսէ ի վեր, Մանուկենց Համբարը, կարգած էր իր աղջիկը՝ Մակարենց Արշակին հետ։ Հիմա ձայները փոխուած էին տունին մէջ։ Ինչ աշխատանքի մէջ որ ըլլար իր կինը՝ Շուշան բան մը կ'երգէր։ Բոլոր իր երգերը՝ հարսնութեանը համար էին իր աղջկանը, ու կարօտով կարօտով՝ կը կանչէր անոր, ու բառերուն ամէնէն փայլունը կը զատէր անոր անունին համար, ու իր սիրած լոյսերուն կը հաւասարեցնէր անոր աչքերը ու կ'երգէր։ Այս երգերը ամէնն ալ՝ իր աղջկանը համար կը բխէին իր սրտէն։

Իր սիրտը աղբիւր մըն էր, կը բխէր ու կը հոսէր, ու կ'երգէր, կ'երգէր, կ'երգէր։

Մայրերը՝ իրենց սիրտերը կը բանան սանկ երգերով։ Ու իր սիրտը թրթռուն ու թեթեւ, ամէնէն խորունկ երգերուն կը խառնուէր։ Ու շատ կը բացուէր իր սիրտը։

Հարս գացած էր իր աղջիկը, բայց իր սրտին խորերը՝ ձայներ մնացած էին ու կ'երգէր։

Նուագածուներուն անկիւնը՝ դեռ տաքուկ ու սարսռուն, պարերը չէին կորսնցուցած իրենց թռիչքը։ Տունին չորս դին, դեռ հարսնիքին ձայները կ'արձագանգէին։ Ու, Մայրերու գինովութիւնը ունէր տիկին Շուշան։

Երկինքը աղուոր էր այդ օրը, ու իրենց պարտէզին նայող պատուհանին մօտեցաւ։ Շատ կը սիրէր հոդ կենալ ու նայիլ։ Շատ անգամներ հոդ, իր սրտին չափերովը լեցուած հաճոյք մը կը զգար։ Իր դիմացը, իրենց պարտէզին մօտիկը երգած էր Կոմիտաս վարդապետը։ Ու կը յիշէր այդ օրը։

Այդ օրէն ի վեր, ամէն բան փոխուած էր իրենց տունին մէջ։ Բոլոր ծածկուած լոյսերը հոն, հիմակ կը պլպլային։ Կեանքը իրենց տունին մէջըն էր։ Իրենց երդիքին խորն էր բընութիւնը։

Ու այդ օրէն ի վեր՝ քաղցրացած էր կեանքը։ Իրենց տունին մէջ՝ երգի փոխուած էին ձայները։

— Ո՞ր մայրը մոռցեր է իր սիրտը լեցնող պատմութիւնը։

Ու այս պատուհանին տեսարանները՝ սփոփանք կուտային իրեն։ Երբ տխուր էր ու կը կծկուէր սիրտը, կը կենար պատուհանին առջեւ, ու կը նայէր իրենց պարտէզին, մշուշ մը կը փարատէր ու նոր տեսարան մը կը բացուէր անհունութեան մէջ։ Այլեւս մինակ չէր այս վայրկեանին։ Իր ներսը՝ ձայնը կը կաթէր մարդու մը... ու իր աչքերը՝ փոխուած երկու կտոր աղամանդներու, ծիածաններ կը ճառագայթէին։

Ու կը կրկնէր, «էրնէկ առ մօրը...»։

Այդ օրն ալ, նորէն կրկնեց այս պզտիկ նախադասութիւնը, ու հրաշքի պէս բացուեցաւ երկինքը իր առջեւ։ Որչափ պայծառ ու քաղցր էր անոր հայելին։ Վարդապետին այդ օրուան այցելութեան տեսարանը, հիմակ, աւելի կը պայծառանար ու լոյս կուտար իր աչքերուն, ու սրտին խորէն դողաց. «օրհնեալ ըլլայ յիշատակը քեզ ծնողներուն, սիրելի վարդապետ»...

×

Կոմիտաս վարդապետին վրայ, Մանուկենց Համբարը շատ բան լսած էր, ու երբ բախտը ունեցաւ քանի մը անգամներ տեսնուելու անոր հետ, օրանցնելով, չէր գիտեր, ինչպէ՞ս, ինքնաբերաբար ըսաւ.— «Ճշմարիտ մեծերուն բրածը միայն կը մնայ, ու դարերը՝ բան մը կ'աւելցնեն անոնց վրայ»։ Այս քանի մը խօսքերը սրտէն կուգային, որովհետեւ իր մէջ անկեղծ յիշատակ մը մնացած էր, ու ամէն հեղ երբ կը տեսնուէր անոր հետ, նոր սարսուռ մը կը մնար իր ներսը ու կ'աւելցնէր, «միայն կատարեալ մեծերը, այսպէս կը դղրդեն սիրտերը»։

Համբար, երբ վարդապետին հանդիպեցաւ վերջին անգամ, տրտմութիւն մը տեսաւ երեսին վրայ։ Բայց խօսակցութեան պահուն, երբ կը խնդային, լոյսի պէս կը պլպլար ան ու կը բացուէր դէմքը։ Առաջին անգամ, երբ իրենց սիրտերը լեցուց անոր երգը, ու կախարդեց, այս հուրը, անոր աչքերը կը վառէր ու կը լափէր ամէն բան։

ԱՐՄԷՆ ԱՄԲԻՐ

(28)

(Շար.)

Ե՞ՐԲ, Ո՞Վ ԳԻՏԷ...

Ու բախտին անիւն ահա անընկուն
կը դառնայ յաւէտ կազմիկ ու անփուն։
Հայը ի զուր չէ որ խնդրէ յուսով
գտնել իր կայքին դուռը ապահով։

Դէ՛հ, դու Հայորդի՛, ո՞վ կընքեց
արդեօք
Այս ճակատագիր դժխեմ, անողոք,
Որուն ծանրութեան տակ կըքած քա-
մակ,
Ըմբոստութեան իսկ կ'ըլլաս դժկա-
մակ։

Ոընդէ ծնարդերուդ թելերը հուժկու,
Խիզախ ըսպասէ՛ դէպքին ահարկու։
Գիտի գայ, վըստահ եղի՛ր դուն այժ-
մէն,
Օրը՝ ուր տեսնես երազներդ ամէն։

..

Այդ յանկարծական օրուան աշալուշ,
Գարաւոր վիշտիդ վերեւ վեհանոյշ,
Գիտի փողփողի դրօշին ծալքերով,
Բայց ե՞րբ — այդ միայն գիտէ արդ-
եօք ո՞վ...

— Այդ միայն գիտէ ա՛ն որ անվըրդով
Հին ու նոր բոլոր դէպքերուն լուսով
Իր դասը քաղէ յօգուտ իր երկրին,
Մինչեւ փրկութեան օրն Ամանորին։

der ALTE

ՃԱՇԱԿ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս «Համազգային»ի նախա-ձեռնութեամբ Վ. Տէրեանի նուիրուած դասախօսութեան արտասովոր բազմութիւն մը ներկայ էր, եւ Պ. Ց. Օշական, որ մեր մէջ կը գտնուէր, իր զարմացումը յայտնեց Փարիզի մէջ այդքան մեծ թիւով գրասէր հասարակութեան մը ներկայութեան համար։ Այս երեւոյթը ուրախալի է։

Ուրեմն հետաքրքրութիւնը չէ մարած։ Ընթերցասիրութիւնը միշտ վառ է ու կ'արծարծի։ Մտավարժելքներու ծարաւը կը շիջուի։ Պահանջը կ'ըզգանք զգացականութեամբ թէ ըմբռնողութեամբ, սրտով թէ մտքով միասին ապրելու։

Մեր նախորդ մէկ յօդուածով (տես «Յառաջ» 8 օգոստոս, 1937) մեր արուեստագէտները գիտակցօրէն քաջալերելու՝ անոնց արտադրութիւններն ըմբռնելու, գնահատելու՝ եւ ճաշակի, դատողութեան զարգացումին համար արուեստի դաշտերուն վրայ նոր խաչակրութեան մը պէտքը չեշտած էինք։

Այսօր պէտք փնտռենք թէ ճաշակը ի՛նչ կերպով կը զարգանայ։ Որո՞նք են ատոր սատարող ազդակները։

Մեր ընտրութեանց մէջ չվրիպելու համար նախապատրաստական ի՛նչ վարժութիւններու պէտք ունինք։

Ճաշակը բաղդատութեամբ է որ կը մարզուի։

Լսած էք թէ փորձ երաժշտագէտներ «լա»ն առանց տիտափազոնի կը գտնեն։ Լռութեան անծայր տարածութեան մէջ, ճշմարիտ երաժշտագէտը, բաղդատութեանց եւ յենակէտներու շնորհիւ իտէալ կէտը կ'որոշէ, կը գտնէ։ Այնպէս ալ, մենք, յաճախակի ընթերցումներու շնորհիւ, կամ արուեստի գործերու հանդիսատեսութեամբ եւ ունկնդրութեամբ, մեր դատողութիւնը ներքին հաւատարիմ տիտափազոնի մը վրայ կրնանք յենուլ։

Ուրեմն ճաշակի կիրարկման գաղտնիքը պարզ է, բաղդատութիւն եւ ընտրութիւն։

Բաղդատութիւնը զանազանութիւն կ'ենթադրէ։ Առանց զանազանութեան բաղդատութիւն ընել կարելի չըլլար, ընտրութիւն տեղի չունենար, եւ հետեւաբար ճաշակն ալ կը ստուերանի։

Եւ արդէն կեանքը ի՛նչ է որ, ապրելն ալ ընտրել մը չէ՞։ Ընտրել բոլոր մատուցուած սնունդներուն մէջէն անոնք որոնք մեզ կրնան չնեղել։ Միտքը, սիրտը, բնազդը կ'ընտրեն։ Աչքը եւ ձեռքը կ'ընտրեն. բերանը իր կարգին կ'ընտրէ. ու բոլոր գործարաններն ալ նոյնպէս։

Գրասէր ընթերցողին համար ալ, իր ճաշակը զարգացնելու աշխատանքը ընտրութիւն մըն է։ Ամէն ընթերցող կրնայ իր բնական ճաշակը կազմել, ուղղել, կատարելագործել, բայց չի կրնար ամէն բան կարդալ եւ իր ընտրութիւնը իր ձեռքով ընել։ Որովհետեւ ընտրել՝ առաջարկուած անթիւ գործերուն մէջէն, այնքան ալ դիւրին բան չէ։ Անկարելի է նոյնիսկ թերթատել, հայ թէ օտար, արդէն հրատարակուած կամ հետզհետէ լոյս տեսնող անթիւ երկերն ու հանդէսները։

Այստեղ քննադատին անհրաժեշտութիւնը կը զգացուի։ Եւ սակայն խիստ բարեգէպ է, քանի որ արդի մասնա-գիտացած ընկերութեան մէջ ամէն միտք որոշ պաշտօն մը ունենալ կը ձգտի։

Մտացի, եղբայրական, արենակից քննադատ մը որդեգրելով ինչ ինչ դժուարութիւններ կը հարթուին, անօգուտ փորձերէ խուսափած կ'ըլլանք, մեծ ու փոքր խնդիրներ այդ ընկերոջ օգնութեամբ կը լուծուին։

Արդար քննադատին պարտքն է բարեկամեցողութեան տէր մարդիկը հետզհետէ աւելի ազնիւ, աւելի նուրբ մտահաճոյքներու առաջնորդել։ Աւելորդ է ըսել թէ այդ մտահաճոյքէն քէիկ մը պէտք է կենայ արդէն անոնց քով։

Կրնանք ուրեմն թէ ճաշակը, այս կերպով, ուղղութիւն մը կ'ըլլայ։

Արուեստի գործ մը արտադրելն ալ, կեանքի օրինակին պէս, ընտրել մըն է։ Աշխարհի բոլոր առարկաներուն մէջէն, ընտրել։ Այս առաջին ընտրութենէն յետոյ, հաւաքուած բոլոր նիւթերը կարգաւորելու զանազան կերպերուն մէջ դարձեալ ընտրութիւն մը պէտք է, ներդաշնակութեան համար։

Այստեղ հարցում մը կը ցցուի։ Ճաշակը արգելք է հանճարին։ Ամենեւին։ Ճաշակը կարգ կը դնէ, ներդաշնակութիւն կը դնէ նոյնիսկ հանճարի սլացքին մէջ։

Ֆլոպէր ըսած է.— «Արուեստագէտին միտքը ծովուն կը նմանի. պէտք է բաւական լայն ըլլայ որպէսզի եզերքները չնշմարուին (նորութիւնն է) բայց նաեւ բաւական յստակ որպէսզի երկինքի աստղերը կարենան ցոլալ մինչեւ յատակը (այս է ճաշակին գործը)։

Ուշադրութեան արժանի կէտ մը եւս կայ։ Ճաշակը ժամանակին հետ, շրջանէ շրջան կը փոխուի։ Ամէն անգամ թէեւ յեղաշրջում մը պէտք կայ։ Ասոր համար ալ երբեմն անակնկալներ տեղի կ'ունենան։

Պօտլէրի «Չարիքին Ծաղիկները» իր ժամանակին դատապարտուեցան։

Քանի մը տարի յետոյ Ֆլոպէր, իր «Մատամ Պովարի» վէպին համար պատժական ատեան հանուեցաւ, հանրային բարոյականի, կրօնքի եւ բարքերու նախատինքի ամբաստանութեամբ։ Չմոռնանք որ 1856ի Ֆրանսական կարգուսարքը մտքի ամէն ազատութիւն, եկեղեցիին դէմ ամէն անսաստում կը հետապնդէր։ Ամէնէն անչնչին նիւթեր արուեստի գործերն անգամ յանուն բարոյականի ու կրօնի կը դատապարտուէին։

Ֆլոպէր թէեւ անպարտ արձակուեցաւ, սակայն եւ այնպէս իր դատաւորները Էմմա Պովարիի անձնաւորութենէն բան մը չէին հասկցած։

Խեղճերը չէին ըմբռներ նոյնիսկ թէ հասարակ պատմութիւն մը բանաստեղծութեան էր վերածուած։ Այդ գրքին մէջ նախադասութիւններն ընտրուած, բառերը մի առ մի կշռուած են. ամենափոքր նկարագրութիւններուն նորութեան արժէք է տրուած։ Այնպէս որ ընթերցողը կը կարծէ թէ առաջին անգամ է որ ականատես կ'ըլլայ տեսարաններու որոնք բոլոր վէպերու տեսարաններէն տարբեր չեն։ Մատամ Պովարի վէպին հրաշալի կողմը հոն է որ ոչինչ նոր է այնտեղ եւ ամէն ինչ նորոգուած է (Ռ. տը Կուրմօն)։

Այս բոլորը սակայն, 1856 Թուականին, շատ աւելի կը յուզէին միտքերը։

Ըսել կ'ուզենք թէ յաճախ ճաշակը հարստացնելու կոչուած հանճարի գործ մը—թէեւ հին ճաշակին չի հակասեր այլ զայն կ'ընդլայնէ — պատշաճեցման պէտք ունի, հասկնալի ըլլալու կը կարօտի։

Օրինակները չեն պակսիր։ Մէթէնտալի գործերը կէս դար յետոյ միայն սկսան կարդացուիլ։ Սէզար Ֆրանքի երաժշտութիւնը հեղինակին կենդանութեան ատեն գրեթէ միշտ կը սուլուէր։

Մեր մէջ Գալուստ Կոստանդեան բանադրուեցաւ, նզովուեցաւ եւ իր Մեթոտի վրայ գիրքը սեւ ցանկը անցուցին (Ինտէքս)։

Գրասէր երիտասարդնե՛ր, կարդացէք Արշակ Ցարուքեանի պաշտպանող քննադատական այս աթիւ(*), ոչ միայն հաղորդակցելու համար Ցարուքեանի մտքի ազնուութեան, այլեւ մտավարժելքը ունենալու համար անոր հեղինակին սլաքներուն։ Դուք պէտք ճաշակէք մեծեւ նոյն ատեն անոր յստակ, անսեթեւեթ, կուռ եւ խիղախ արձակը, զոր ամէն անգամ ըմբոշխնումով կը կարդամ։

Եզրակացնելով, կրնանք ըսել թէ ճաշակը երբեք արգելք մը պէտք չըլլայ հանճարին, ոչ ալ ներշնչման։ Հանճարը միշտ ալ պէտք կարենայ մեծցնել ճաշակին մարզը։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

(*) Նախատակ Գրագէտներու Բարեկամներ, մատենաշար թիւ 10։

ՔՈՒՊԱՅԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վալօ—Վիլա

(Հէքեաթ)

Երկու աղջիկներ քոյրեր են։
Մէկին անունը Վալօ-Վիլա է, միւսինը՝ Այիրէ-Բէնուէ։

Վալօ-Վիլայի երեսը ոչ ոք տեսած է, որովհետեւ բնաւ փողոց չելլեր։

Իսկ Այիրէ իր ժամերուն մեծ մասը կ'անցընէ պատուհանը։ Կը կրթնի բարբեքին, եւ, երկինային դոլոսէն, ծովէն եկող անուշ զեփիւռը կը լեցնէ իր մարմինէն ներս։

Իրիկուն մը, ճամբէն ձիաւոր մը կ'անցնէր։ Կանգ առաւ պատուհանին տակ եւ ըսաւ Այիրէին.

— Կաթիլ մը ջուր չի՞ս տար ինծի։

Երիտասարդ աղջիկը ոսկեէ դաւաթ մը ունէր։ Լեցուց զայն, իջաւ վար, ու երկարեց ձիաւորին։

Ձիաւորը, տեսնելով այս դաւաթը, չկրցաւ ինքզինքը զսպել եւ գոչեց.

— Օ՛, ի՛նչ գեղեցիկ դաւաթ։ Կեանքիս մէջ այսքան գեղեցիկ բան տեսած չէի։

Այիրէ պատասխանեց.

— Քոյրս այս դաւաթէն շատ աւելի գեղեցիկ է։

Այն ատեն, ձիաւորը ըսաւ.

— Ինչ կ'ըլլայ, ցոյց տուր զայն ինծի։

— Եթէ անոր հետ ամուսնանաս, կրնաս տեսնել զայն։

Վալօ-Վիլա նստած էր գոց փեղկերուն ետին։ Այիրէ ձայնեց անոր.

— Վալօ, մէկը կ'ուզէ քեզ տեսնել։

— Ո՞վ է, Այիրէ։

— Ձիաւոր մը։

— Այիրէ, ըսէ այդ ձիաւորին թէ ես տգեղ եմ... ըսէ այդ ձիաւորին թէ տձեւ եմ... ըսէ այդ ձիաւորին թէ բորոտ եմ, Թոքախտաւոր...

Ձիաւորը, լսելով այս խօսքերը, անմիջապէս սապանդակեց ձին եւ հեռացաւ։

✕

Իրիկուն մը, Այիրէ կրկին պատուհանն էր։ Յաջորդաբար երեք ճամբորդներ անցան։ Բայց անոնք ծարաւած չէին։

Յաջորդ իրիկուն դարձեալ երեք ձիաւորներ անցան։ Բայց, ասոնք ծարաւի էին։ Այիրէ, իր ոսկեայ դաւաթով, անոնց ամէն մէկին ջուր տուաւ։ Ու անոնց ամէն մէկը, տեսնելով դաւաթը, գոչեց թէ իր կեանքին մէջ այսքան գեղեցիկ բան տեսած չէր։

Ու Այիրէ ամէն մէկուն անձայն անջատ ըսաւ.

— Իմ քոյրս աւելի գեղեցիկ է, քան այս ոսկեայ դաւաթը։

Այս խօսքին վրայ՝ Վալօ-Վիլան տեսնել ուզեցին։

Բայց, Վալօ փեղկերուն ետեւէն նոյն յանկերգը կրկնեց, ու երեք ճամբորդները հեռացան նողկանքով։

✕

Իրիկնադէմի մը, նոյն ճամբէն երիտասարդ մը անցաւ։

Այիրէ, պատուհանը կեցած, ծովէն եկող անուշ զեփիւռը կը լեցնէր իր մարմինէն ներս։

Երիտասարդը մօտեցաւ եւ ըսաւ.

— Ոսկեայ դաւաթովդ կաթիլ մը ջուր տուր, Այիրէ։

Այիրէ լեցուց դաւաթը եւ երկարեց ճամբորդին։

— Այս ո՜րքան գեղեցիկ է, Այիրէ։ Կեանքիս մէջ այսքան գեղեցիկ բան տեսած չեմ։

— Իմ քոյրս ասկէ աւելի գեղեցիկ է... զայն դեռ ոչ ոք տեսած է։

— Խնդրեմ, Այիրէ Բէնուէ, զայն ցոյց տուր ինծ...

— Ինչ քաղցր կը նայիս... Ես ցոյց կուտամ զայն քեզի, բայց պայմանաւ որ ամուսնանաս իր հետ։ Սպասէ քիչ մը։

Այիրէ իր քրոջը ձայնեց։

— Մէկը կ'ուզէ քեզ տեսնել, Վալօ-Վիլա։

Վալօ տխուր ձայնով մը ըսաւ.

— Ըսէ՛ իրեն թէ տգեղ եմ...

Երիտասարդը լսեց Վալօյի խօսքերը եւ յարեց.

— Շատ լաւ, պիտի ամուսնանամ իրեն հետ։

Այն ատեն Այիրէ պատասխանեց.

— Քանի որ այդպէս է՝ մարգարիտ բեր։

✕

Երիտասարդը դէպի ծովափ վազեց։ Ջուրերը կարծես իր ականջին շշնջացին.

— Վալօ-Վիլա... Վալօ-Վիլա...

Սուզուեցաւ խորը։ Կորսուեցա՛ւ։ Ու յետոյ, լուսնի լոյսին տակ, կրկին երեւցաւ։

Այիրէ ամբողջ գիշերը անքո՜ւն, անոր սպասեր էր։ Երիտասարդը ցայգալոյսին եկաւ... Ափը մարգարիտներով լեցուն էր... Այիրէ, բռնելով անոր աջեւ ձուրը, մինչեւ.

— Ահա քրոջս սենեակը, մտիր ներս...

Ու երիտասարդը մտաւ սենեակ։

Լուսնի լոյսի օգնութեամբ, ան տեսաւ կոյրին ամենագեղեցիկ աղջիկը՝ երկարած սենեակի բազմոցին վրայ։

Թարգմ. ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ժանտարմաներ եւ ձիաւոր զինուորներ։

— Շատ զինուոր կա՞ր։

— Անոնք ճամբու երկու կողմէն կը քալէին։

Այսպէս կը շարունակուէր հարցաքննութիւնը եւ տարագրութեան պատմութիւն կը պատմուէր։ Ընդհանուր դատախազը քար կտրած նստած էր եւ բերանը երբեք չէր բանար։ Ոճրագործը շատ յուզիչ դրուագներով երբ սկսաւ պատմել իր հօր, մօր եւ եղբայրներուն սպանութիւնը, ոչ ոք կրցաւ բանալ բերանը։ Նախագահը ժիւրին լսելէ վերջ այդ բոլորը, Թէհլիրեանին ուղղուեցաւ նաեւ հետեւեալ հարցումը։

— Ըսել է ձեզ պաշտպանող զինուորնե՞րը կողոպտեցին ձեր գոյքերը։

— Այո, անոնք կողոպտեցին։

— Ի՞նչ պատճառ ցոյց կուտային ատոր համար։

— Ոչ մէկ պատճառ. ամբողջ աշխարհ արդէն այդ կէտը չկրցաւ ըմբռնել։ Ասանկ բաներ միայն Ասիոյ խորերը կրնան պատահիլ։

Նախագահը շարունակելով իր կողմնակցութիւնը, Թելադրեց Թէհլիրեանին մանրամասն պատմել ջարդի տեսարանները։ Ոճրագործը գիտնալով որ սուտ պատմութիւն ստեղծելը դիւրին գործ չէ, ըսաւ.

— Այդ օրերը յիշել չեմ ուզեր. մոռնալ աւելի լաւ է։

— Դատարանը շատ մեծ կարեւորութիւն կուտայ այդ մանրամասնութեանց. որովհետեւ միայն դուք կրնաք բացատրութիւն տալ այդ դէպքերու մասին։ Եթէ քիչ մը ամփոփուիք, կարելի է կրնաք պատմել։

— Եթէ միտքս բերեմ այդ օրերը, շատ դէշ կ'ըլլամ։

— Երբ ձեր քոյրը քաշքշելով տարին, դուք ի՞նչ ըրիք. լուր առի՞ք վերջը։

— Ոչ, անգամ մըն ալ չկրցայ զայն տեսնել։

— Դուք ի՞նչ ըրիք անկէ վերջ։

— Գլխուս սոսկալի հարուած մը իջնելը զգացի եւ ինկայ գետին. անկէ վերջ ի՞նչ եղաւ չեմ գիտեր։ Ատեն մը մնացի հոն. կարելի է օր մը, կարելի է երկու օր։ Երբ ինքզինքիս եկայ, մթնած էր։ Չորս բոլորտիքս դիակներ դիզուած էին. մօրս դիակը քիչ անդին գետին փռուած էր... իսկ եղբայրս վրաս ինկած ու մեռած էր...

— Ի՞նչ ըրիք երբ սթափեցաք։

— Տեսայ որ քունքէս վիրաւորուած եմ եւ արիւն կը հոսի...

Այսքան բացայայտ սուտ մը հերքող կամ երեւան հանող մարդ չգտնուեցաւ։ Երկու օր արիւն կորսնցնող մը մահուան դատապարտուած ըլլալը մասնագէտ բժիշկ մը կրնար հաստատել։ Նախագահը երբեք այդ կողմերը չէր։ Ամէն գնով ոճրագործը անմեղ հանելու որոշում տուած էր։

Ինչ ալ ըլլայ, յայտնի է որ, այդ դատարանը արդարութիւն բաշխելու կոչումէն շատ հեռու էր։ Նախագահը իր միակողմանի հարցումները շարունակեց։ Անկէ վերջ ոճրագործին յայտարարութիւնները իր անձին շուրջ սկսան դառնալ։ Հակառակ անոր որ երախայ մը անգամ կրնայ հասկնալ թէ անոր բոլոր պատմածները չինծու առասպելներ են, դատաւորները երբեք չանդրադարձան առաջին հարցաքննութեան երեւան հանած ճշմարտութեան։ Նախագահը շարունակեց իր հարցումները։

— Երբ սթափեցաք ի՞նչ ըրիք, քանի որ ոչ դրամ եւ ոչ ալ ուտելիք ունէիք։

— Անկէ վերջ լեռներու մէջ գիւղ մը ապաստանեցայ։ Ծերունի կին մը կար հոն. ան պահեց զիս։ Մինչեւ վէրքերուս գոցուիլը հոն մնացի։ Երբ վէրքերս աղէկցան, կինը ըսաւ որ այլեւս չի կրնար պահել զիս իր քովը։ Որովհետեւ կառավարութիւնը մահուան կը դատապարտէր Հայ պահողները։

— Քեզ պահող կինը Հա՞յ էր։

— Ոչ, Քիւրտ էր։

— Ո՞ւր գացիք անկէ։

— Զիս պահողները լաւ մարդիկ էին, յանձնարարեցին Պարսկաստան երթալ եւ քրտական հին հագուստներ տուին։ Որովհետեւ վրայի հագուստներս արիւնոտած էին, այրեցի այդ հագուստները։

— Սակայն դրամ չունէիք, ի՞նչպէս ապրեցաք։

— Գարիի ալիւրէն պատրաստուած հացով։

— Մինչեւ վէրքերուդ գոցուիլը որքա՞ն ժամանակ անցաւ։

— 20 օր, մէկ ամիս։

— Անկէ վերջ ո՞ւր ապաստանեցաք։

— Մօտ երկու ամիս մնացի Տէրսիմ։ Այդ միջոցին հոն ինծի միացան նաեւ ուրիշ երկու Հայեր։ Անոնցմէ տեղեկացայ որ Խարբերդի մէջ ալ տեղի ունեցած են այդ միեւնոյն դէպքերը։ Ասոր վրայ երեք ընկերներով լեռներ ու ձորեր անցնելով փախանք։ Շատ օրեր միայն խոտերով կը սնանէինք։ Մեր ընկերներէն մէկը Թունաւոր խոտ կերած ըլլալով ճամբան մեռաւ. միւսը խելացի մէկն էր։ Մենք լեռներ եւ գիւղեր անցնելով Պարսկաստան անցնիլ կ'ուզէինք։ Ցերեկները կը քնանայինք եւ գիշերները կը քալէինք։ Երկու ամիս շարունակուեցաւ այս վիճակը։ Վերջապէս հասանք տեղ մը եւ հոն ռուսական զինուորներ գտանք։ Զինուորները ձեր բակալեցին մեզ եւ կարգ մը հարցումներ ըրին։ Ընկերս ֆրանսերէն եւ անգլիերէն գիտէր։ Ան մեր գլխուն եկածները հասկցուց եւ մեզ ազատ թողուցին։ Ես նախապէս Կովկաս երթալ կ'ուզէի։ Սակայն արտօնութիւն չտրուեցաւ։ Ասոր վրայ Պարսկաստան անցայ։ Հոն պատերազմ չկար։ Հիւանդացայ եւ տարի մը հոն մնացի։

— Ի՞նչ ըրիք հոն։

— Հասնելուս պէս Հայոց եկեղեցին գացի։ Ինծի հաց, ուտելիք եւ հագնելիք տուին։ Ընկերս ինծմէ բաժնուեցաւ հոն։ Հայու մը վաճառատան մէջ սկսայ աշխատիլ։

— Անկէ վերջ ո՞ւր գացիք։

— Երբ իմացայ թէ Երզնկան Ռուսերու կողմէ գրաւուած է, հոն գացի։ Ընտանեկան պարագաներուս շուրջ կ'ուզէի քննութիւն կատարել։ Գիտէի նաեւ թէ մեր տան մէջ պահուած դրամ կար։ Կը մտածէի փնտռել այդ դրամը։

(40)

(Շար.)

ԹԱՏՐՈՆ

LE CAP DES TEMPÊTES

(Տրամ 5 արար, Հ. ՊԷՐՆՇԹԱՅՆԻ)

Ֆրանսական Թատրոնը, թէեւ չունի, այս տարի, գաղափարի եւ նիւթի մեծ նորութիւններ, սակայն ունի, խանդավառուելու չափ արժէքաւոր Թատերգութիւններ, որոնք պիտի ներկայացնեմ յաջորդաբար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Անոնք արուեստի կատարելութիւններ են, թէ կառուցուածքի, թէ խաղարկութեան եւ թէ բեմայարդարումի տեսակէտներով, և հիացումէ աւելի բան մը՝ նախանձի նմանող զգացումներով կը տառապիս, որ մենք, երբեք չենք օգտուիր եւրոպական բեմերէ, գոնէ քիչ մը Թարմացնելու եւ կատարելագործելու համար հայ բեմական արուեստը, մեր գրականութեան ամէնէն հիւանդ ճիւղը։

Այս ամառ, ո՜րքան ազգեր, մեծ ու փոքր, Փարիզ եկան եւ ցուցադրեցին իրենց Թատերական արժէքները, նոյն իսկ Հրեաներ, եւ մենք, դժբախտաբար, առիթը չունեցանք, ծափահարելու Հայկականը, գիտնալու համար թէ Երեւանը, ինչպէս, ունի՞ ներկայիս Թատերական այնպիսի գործեր որ մեր ցեղին հանճարեղ ստեղծագործութեան եւ մեր ինքնատիպ բարքերու հարազատ պատկերը ներկայացնեն, թէ մեր երկրին Թատերական նուաճումները, ո՛ր բեմն, ո՛րքան կը հապատասխանեն եղած «րէքլամ»ներուն եւ ծախսուած գումարներուն, թէ Թատերական արուեստի վերելքը, որով կը պարծենանք, ի՛նչ համեմատութիւններու հասած է։

Վերջերս հաճոյքով կարդացի Մ. Ջանանի «Շահնամէ»ն, որուն մասին պիտի արտայայտուիմ առանձին. եւ եթէ առիթը ունենամ, խօսելու նաեւ ուրիշ Թատերական երկերու մասին որոնք լոյս տեսած են Երեւանի մէջ։

Ժիմնազ Թատրոնի բեմին վրայ տեսայ ֆրանսական արդի լաւագոյն Թատերագիրին՝ Հանրի Պէրնշթայնի նոր գործը, Le Cap des Tempêtesը։ Պէրնշթայն, գրեթէ ամէն տարի, տրամ մը բեմ կը հանէ 1900էն ի վեր, բացի պատերազմի շրջանէն, այնպէս որ քսանըհինգ աւելի Թատերական գործեր տուած է, մէկը միւսէն արժէքաւոր եւ հետաքրքրական, անշուշտ տարբեր տրամադրութեամբ եւ տարբեր ոգիով, թէ խորքի եւ թէ ձեւի տեսակէտներով։

Երբ երիտասարդ էր Պէրնշթայն, կեանքը կը ներկայանար իր աչքին՝ լուսաշող գունդի մը պէս որ չի շարժիր, չի փոխուիր, բայց քանի տարիքը առաւ, այնքան հեռացան եւ խորացան կեանքին տեսիլները, այն կեանքին, որուն առջեւ կանգնած էր պատանիի միամտութեամբ եւ խանդավառութեամբ։ Քանի, ուրեմն փորձառու դարձաւ այնքան դէմքերն ու դէպքերը բազմապատկուեցան յարաշարժ պատկերացումներով եւ կտտրակուեցան դարձդարձիկ գունաւորումներով։

Սկզբնական շրջանին, սէրը, կիրքը բուռ Պէրնշթայնի, պատանիի իրաւունքն էր, անոր յաղթական կալուածը, մինչդեռ այժմ Պէրնշթայն իբրեւ պատեհապաշտ գրող՝ այնքան փոխած է իր աշխարհահայեացքը որ կը հաւատայ թէ հասուն մարդիկ եւս իրաւունք ունին այդ երանելի կալուածին կլիման շնչելու։ Ահա, այդ կերպարանափոխութեան արդիւնքն է Le Cap des Tempêtesը,— Փոթորիկներու Հրուանդանը,—այսինքն յիսուննոցմարդու մը տարիքը որ սիրոյ եւ կիրքի փոթորկայոյզ գագաթը կը հաշուուի, անկէ անդին հանդարտ ծովածոցն է, խաղաղութեան հանդրուանը, փոթորիկները այլեւս կը փշրուին ծերութեան նախադուռին ձիւնածածուկ դրան առջեւ։

Շաթուի մէջ Տիկին Բլէր Տիտիէի բնակարանը կատարելապէս հանդարտ է կիրակի օրուան ճաշին ներկայ պիտի ըլլան սովորական հրաւիրեալները, Մէսթէրները, երիտասարդ ամոլ մը, Տօքթէօր Մէնար եւ ուրիշներ։ Տիկին Բլէր Տիտիէ (Տիկին Պէթի Տօսըմսօն) այդ օրը քառասունութ տարեկան է, իր տարեդարձին առթիւ ծաղիկներ եւ անուշեղէններ բերած են. ինչպէս զարմանալ որ Բլէր չփորձուի վերապրեցնել իր յիշատակները։ Անոնց խօսակցութենէն կ'իմանանք որ Տիկին Բլէր Տիտիէ կինն եղած է հանրածանօթ վիրաբոյժի մը, որ կը պաշտէր զայն, այդ շրջանին կը հանդիպի Տօքթ. Մէնարին (Վիքթօր Ֆրանսէն) եւ խորապէս կը սիրահարուի անոր։ Մէնար չէ ուզած իր մտերիմ բարեկամին վստահութիւնը չարաչար գործածել։ Տարիներ սահած են, Մէնար իր կարգին ամուսնացած է եւ շատ չանցած բաժնուած է կնոջմէն դժբախտ պարագաներու տակ։ Բլէր այրի մնացած է, վերջապէս երկուքն ալ իրար գտած են ազատ եւ անկախ, սակայն իրենց կեանքը տարբեր ճամբաներէ անցնելով, անոնց սիրոյ կրքոտ արտայայտութիւնները խաղաղած են, ընդհակառակն տեղի տուած են անկեղծ եւ ապահով բարեկամութեան մը երկուստեք։ Գոնէ այդ կերպ կը կարծեն անոնք երկուքն ալ. սակայն կարելի է գիտնալ թէ ինչ վախճան կ'ունենան չզոհացուած զգացումները եւ չիրականացած երազները։ Բլէր անկեղծօրէն կը հաւատայ որ միմիայն բարեկամուհին կրնայ ըլլալ Տօքթ. Մէնարին, բայց ոչ անոր կինը, «այլեւս ոչ գեղեցիկ եմ եւ ոչ ալ երիտասարդ» կը կրկնէ Տիկին Տիտիէ։ Այդ օրը զբաղած է նաեւ իր աղջկան՝ Տիանի (Օր. Ժանին Քրիսփէն) ամուսնական խնդրով։ Ահա, հարց մը ուր Տօքթ. Մէնարի բարեկամութիւնը եւս դեր մը կը կատարէ։ Տիան ընտրած է, առանց սիրելու բայց առանց զզուանք զգալու, երիտասարդ փաստաբան մը որ Մէնարի ազգականն է եւ որ իրենց ներկայացուցած է Ժագ Օպէրնոն (Ժան Վալ)։ Սակայն, ճակատագիրը՝ դէպքերուն կուտայ թեթեւ փոփոխութիւն մը եւ այդ յանկարծական միջադէպը կը յեղաշրջէ ամէն բան։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՕՐԸ, 11 ՆՈՅ. ԺԱՄԸ 3ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Poissonnièreի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 7 Rue Fb. Poissonnière, Metro Bonne Nouvelle

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Հաճելի անակնկալներ—ճազ Արժանթին, ամսչելի պիւֆէ: Մուտք 10 ֆր.

690.000 տոլարի պայթուցիկներ եւ օդանաւեր, իսկ Ճափոն՝ միայն 85.000 տոլարի ռազմական օդանաւ: Արտածման արտօնագիրներու ամբողջական արժէքը եղած է 7.437.692 տոլար:

*** Բրիտանական կառավարութիւնը 228.000.000 ոսկիի սպառազինութիւն ապսպրած է 19 ամսուան ընթացքին: Նոյն ժամանակաշրջանին կառուցուած են 58 մանաւոր հաստատութիւններ, 26ը ծովապետութեան, 17ը բանակին, 15ը օդատորմիղին համար: Անգլիացի գիտնականներ լուռ ու մունջ կը գործեն, պաշտպանութեան նոր միջոցներ գտնելու համար օդային յարձակումներու դէմ:

Կառավարութիւնը անցեալ փետրուարին ներկայացուց նախահաշիւ մը, որ 1.500.000.000 ոսկի ծախք կը նախատեսէր սպառազինութեանց հնգամեայ ծրագրի մը համար: Այս առթիւ իրաւասութիւն տրուեցաւ 400.000.000 ոսկի փոխ առնելու: Ներկայ ելմտական տարեշրջանին վերազինման ծախքը կը հաշուեն 278.268.000 (ընդհ. ելմտացոյցին գումարն է 862.848.000 ոսկի):

«Մեր սահմանը նեղ է»

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ճառ մը խօսելով չեչտեց.

— «Մեր հողային տարածութիւնը շատ նեղ է, սնուցանելու համար մեր ժողովուրդը: Ո՛րքան տարբեր է կացութիւնը հարուստ Անգլիոյ, հարուստ Ֆրանսայի: Անոնք ամբողջ երկիրներ ունին եւ կը լողան ճոխութեան մէջ, լի ու լի ունին ինչ որ կ'ուզեն: Առաջ մենք կը դողայինք որ եւ է խորհրդաժողովի առջեւ: Այսօր կացութիւնը փոխուած է, պարզապէս ժողովի չենք երթար: Ցեռոյ, հարկ չենք վճարեր: Այլեւս ոչ ոք մեզի կոչնագիր կ'ուզղէ վճարելու: Մենք պատ ժողովուրդ մը դարձած ենք արտասահմանի կ'արգիլենք խառնուիլ մեր գործերուն: Եւրոպան պէտք է հասկնայ թէ Վերսայլի դաշնագիրը թաղուած է յաւիտեան, թէ Առաջնորդը ծառայութիւն մը մատոյց Գերմանիոյ եւ Եւրոպայի, էջ առ էջ պատռելով զայն: Բայց կան ուրիշ կարգ մը խնդիրներ որ պէտք է լուծուին, եթէ Եւրոպան խաղաղութիւն կ'ուզէ»:

Ունկնդիրներուն թիւն էր 15.000, մեծ մասը տանտիրուհիներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԵԼԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ, որ կը զբաղի Ծայր. Արեւելքի գործերով, նոր հրաւէր մը ուղղեց Ճափոնի, խաղաղութեամբ լուծելու համար չինական տագնապը: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Գերմանիա միջնորդութեան փորձ մը պիտի կատարէ համախորհուրդ Իտալիոյ հետ, հաշտութիւն գոյացնելու համար:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆ համաձայնութիւն մը կնքեցին, լուծելով փոքրամասնութեանց խնդիրը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Սպիտակ Ռուսաստանի գիւղական տանը մահուան դատապարտեց ութ հոգի որոնք ամբաստանուած են իբրեւ լրտեսներ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նաեւ թէ անասուններ թունաւորած են: Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, բեւեռախոյզ Շմիտ հարաւիքէն մէկ օր առաջ Զեկային յանձնած է իր նշանածը, իբրեւ լրտես ...

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Եարկիոս Թագաւորը, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, առջի օր հացկերոյթ մը սարքեց ի պատիւ հանրապետութեան նախագահին: Ցեռոյ այցելեց միջազգային ցուցահանդէսը:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ հաստատութեանց տնօրէնները որոշեցին այլեւս գործ չունենալ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած իրաւարար յանձնախումբերու հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ արքան, այժմ Ուինտըրի դուքս, որ Ամերիկա պիտի երթար երէկ, տիկնոջը հետ, վերջին պահուն հրաժարեցաւ, նկատի առնելով աշխատաւորական կազմակերպութեանց բողոքը: Դուքսը վերջերս տեսակցած էր Հիթլէրի հետ եւ անոր գործակալը կը համարուի ...

ԱՂՔԱՏՆԵՐՈՒՆ համար ձրի մուտք պիտի հաստատուի ցուցահանդէսին փակումէն առաջ, մէկ կամ 3 ֆրանք գանձելով ունեւորներէն:

ՀԱՐԻՒՐ ՀՈԳԻ եւս արտաքսուեցան Ֆրանսայէն, մեծ մասով Սպանիացիներ եւ Իտալացիներ, որոնց մէջ երեւելիներ ալ կան:

Տոքթ. Ա. ՄԵԼԻՔԻ
ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan,
Issy-les-Moulinaux
Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:
Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:
կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷՏՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աւաւօտները ժամադրութեամբ:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Յովհաննէսեանի սրճարանը՝ 13, Rue Pierre Curie, Kremlin-Bicetre, մէթրօ Porte d'Italie

ՍԻՆԷ ՕԷԹՕ պիտի ներկայացնէ հայերէն տառերով ՄԻՇԷԼ ՍՏՐՕԿՕՖ, ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ եւ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ: Մուտք 3 ֆրանք

Ծանօթ.— Գ. Ժագ. Տէրտէրեան որ Մարսէյլէն եկած է Փարիզ, տեղւոյն վրայ պիտի ծախէ հայերէն եւ արեւելեան տիսքեր:

Նոյնը ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ մէջ 8 Նոյ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 150 Route d'Orléans (Aristide Briand): Մուտք 3ֆր.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ կ'երգէ «Ալմաստ» օփերայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ժազ. Թատ եւ հաճելի անակնկալներ:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր Բարեգործականի Տան մէջ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կ Ա Զ Մ Ա Կ Ե Ր Պ Ո Ւ Ա Ծ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃ ԻՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ի նպաստ իր վարժարանին

150 Route d'Orleansի սրահին մէջ, (Պանթէօ)

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Նախագահութեամբ Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆի

Աշակերտութեան կողմէ պիտի ներկայացուի

Գ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓԱՐԻԶ»ը

(կատակերգութիւն 2 արար)

կը նուագէ Թաւիստ Գարեգին: Երգ եւ արտասանութիւն:

Մուտք՝ 3 ֆրանք

Հ. Մ. Ը. Մ. սկաուտական կեանք

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ենթաշրջանի սկաուտներու ծնողական տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 7 Նոյ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet, Paris: Տեղի կ'ունենան մարզանքներ, սկաուտական կատակերգութիւններ, արտասանութիւն, երգ, դաշնակ եւայլն:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Շնորհալի դաշնակահարուհի Օր. ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ պիտի մասնակցի ՄՕՌԻՍ ՄԱՐԹԸՆՈՅԻ կողմէ կազմակերպուած եւ 16 կարող երաժիշտներէ բաղկացած ալիքներու նուագախումբին որ պիտի նուագէ միջազգային ցուցահանդէսին մէջ:

Չորս նուագահանդէսները տեղի պիտի ունենան այս կիրակի եւ երկուշաբթի ժամը 5—6 եւ 6—7, Salle l'U. C. A. F. centre des Arts et Metiers Entrée Alma-Tourisme: Նուագահանդէսի մուտք՝ 3 ֆրանք:

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մարքրնօյի պիէններու դասեր:

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Rouleի վրայ) Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS: ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
5 Հոկտ.—11Նոյ.
Երեկոները ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Jean Murat
dans
Homme à abattre
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտագրութեանց բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ՓՆՏՌԵՆՑԷՔ ՀԱՐԴԱՅՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» փափախի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ ... Ա Ի Ե ՏԻ ԱԷՍ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի Տիկին Սուլթան Գալոյեան կը փնտռէ իր եղբայրը Մանուկ Օհանեան Խարբերդի Խրաձ գիւղացի, որ ասկէ 10 տարի առաջ կը գտնուէր 1, Emily Street Cambridg Mass, U. S. A.: Զինք ճանչցող կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝

Madame Soultanne Kaloyan 15 Rue Villa-Verlaine, Paris. (19e.) France.

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՃԱՆԿԼԷՕՂԵԱՆ ընտանիքը իր անկեղծ եւ խոր վշտակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Յակոբ Ռուբինեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց սիրելի աղջկան եւ տիկնոջ անակնկալ եւ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը սրտի խորունկ կսկիծով իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ԹՈՒՐԷՆ ՊՕԼՈՅԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր եղբօր՝ Լօրիս Պօլոյեանի եւ իր պարագաներուն:

ՐԱՖՖԻԻ ՑՈՐ. Մարսէյլի ցանծնախումբի փոխականացէն 1402 թիւը շահած է Րաֆֆիի մեծադիր իւղանկարը: Ստանալու համար ներկայանալ Ազգ. Առաջնորդարան, 3 Rue Venture, առաւօտները ժամը 9-12:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian
Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ:
Դիմել գործարանի հասցէով՝ 5, Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille:

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխառնելի: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չափի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
Ր Ա Ֆ Ֆ Ի
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:
Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Յանձնառու կ'ընդունինք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրաշարժ մեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

Բացուած է
Ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:
Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odeon.

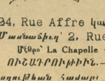
FOURURESDE ST. BERNARD
ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ
24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակի եւ բուրդի համար: Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնէք զանազան մուշտակներ, զարեր, պլուզներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ: Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ զարեր, անմրցելի գիներով: Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանաժը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի:
Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dameame. PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՄԵՏՐՕԻ ԿԱՅ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 9 NOVEMBRE 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3572 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՍԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Կիրակի օր տօնուեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակը, շնդալից հանդիսաւորութեամբ մը որուն գաղտնիքը միայն իրենք՝ բոլշեւիկները գիտեն :

Ինչպէս կը նախատեսուէր եւ ինչպէս հեռագիրներն ալ կը հաստատեն, տօնակատարութեան տիրական գիծն եղած է մարտական ոգին: Ոչ միայն ցուցադրութիւն զօրքի եւ զինարուեստի, այլեւ բանեցք՝ սահմանէն անդին եղած թշնամիներու դէմ: Օրուան ատենախօսը, Վորոշիլով, կարմիր բանակը փառաբանեց կրակոտ ազդարարութեամբ մը, որ շատ կը յիշեցնէ Հիթլէրներու եւ Մուսոլինիներու ծանօթ ճառերը :

— « Խորհրդային բանակը խաղաղութեան բանակ մըն է, բայց եթէ թշնամի մը յարձակում գործէ, մեր բանակը պիտի դառնայ յարձակողական ուժ մը, որ պատերազմը պիտի փոխադրէ հակառակորդին հողին վրայ եւ պիտի փոշիացնէ զայն: . . . Մենք պատերազմ չենք ուզեր, բայց չենք վախնար պատերազմէն եւ պատրաստ ենք »:

Մէկ խօսքով, բուն քսանամեակէն աւելի, կարմիր բանակն էր որ կը փառաբանուէր, իր 1,300,000 զինուորներով եւ արդիական զինարուեստի ամենավերջին կատարելութիւններով: Մարտակոչ եւ յարձակում յաւելում զէն ու զրահի, պատրաստ գտնուելու համար գալիք փորձանքներու հանդէպ :

Եւ այս բոլորը ճիշդ այն պահուն, երբ միւս ճակատը՝ Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն նոյն հանդիսաւորութեամբ ուխտ մը կը կնքէին, պայքարելու համար « համայնավարական վտանգ »ին դէմ, յանուն խաղաղութեան եւ քաղաքակրթութեան . . .

×

Կարելի չէ քանի մը տողի մէջ ամփոփել քսան տարուան փոթորիկը, որ հիմն ի վեր սարսեց վիթխարի կայսրութիւն մը, ցարական միապետութիւնը, միեւնոյն ատեն ցնցելով ամբողջ աշխարհը, եւ յեղափոխութեան, խռովութեանց, բազմազան խլրտումներու սերմերը ցանելով ամէն կողմ :

1917 *նոյեմբեր 7ի յեղափոխութենէն քսան տարի վերջն ալ, փոթորիկը չէ հանդարտած տակաւին: Ոչ անծայրածիր Ռուսաստանի մէջ, ոչ ալ անոր սահմաններէն դուրս: Թերեւս աւելի խտացած, սաստկացած է, քան տասը տարի առաջ :*

Քսան տարի վերջը, աւելի սուր են ախորժակները, եւ աւելի բացորոշապէս կազմակերպուած՝ ճակատները:

Անոնք որ ամէնէն առաջ ժպտեցան խորհրդային իշխանութեան, դաշնագիրներ եւ համաձայնութիւններ կնքելով Մոսկուային հետ, ֆաշական Իտալիան եւ հիթլէրական Գերմանիան, այսօր դարձած են անողոք թշնամիներ եւ կը ճգնին իրենց ետեւէն քաշել ուրիշ պետութիւններ ալ, ինչպէս քաշեցին հեռաւոր Ճափոնը: (Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոյեմբեր 6ի դաշինքը ստորագրելու պիտի հրաւիրուին բոլոր հակաբոլշեւիկ պետութիւնները, սկսելով ազգայնական Սպանիայէն):

Աւելորդ է բացատրել թէ այս վարդապետական - տեսական բացատրութիւնը՝ հակաբոլշեւիկ, վարագոյր մըն է, ծածկելու համար բուն քաղաքական - մարտական զինակցութիւնը: Նորէն Հռոմ - Պերլին առանցքն է որ կը լարուի, կուռ գօտի մը կազմելու համար Խ. Միութեան բոլորտիքը: Անոր ետեւէն եւ առջեւէն, անոր բանուկ ճամբաներուն վրայ :

Եւ անշուշտ այս վտանգին գիտակցութեամբ է որ, Մոսկուա անընդհատ կը հնչեցնէ նոր եղանակ մը, հայրենասիրութեան լուրը, մանաւանդ երեք տարիէ ի վեր :

Հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան մասին կը խօսին գործավարն ու պատմագիրը, ուղղակի կապ մը հաստատելով Մեծն Պետրոսի եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ: Հայրենասիրութեան գովքն է որ կը հիւսէ բանաստեղծը, Լեբեդեւ–Կումաչ, նոյնինքն «Հանճարեղ Առաջնորդ»ին յանձնարարութեամբ.

Հարազատ երկիր իմ, դու անծայր ես,
Դաշտ, անտառ, գետեր ունիս առատ,
Չեմ տեսել ուրիշ նման աշխարհ ես,
Ուր շնչում է մարդն այնքան ազատ :

×

Բովանդակ աշխարհ զարհուրանքի եւ ապշութեան մատնուած է, տեսնելով որ քսան տարի վերջն ալ, Մոսկուայի վարիչները անխնայ կը շաչեցնեն մտրակն ու գնդակը, պաշտպանելու համար յեղափոխութիւնը :

Հարիւր հազարաւոր դիակներ ինկան, քսան տարի առաջ, — վրէժխնդիր յեղափոխութեան ալիքն է, ըսին մարդիկ ու համակերպեցան:

1925*էն ասդին, փակուած կը համարուէր «ռազմական կոմունիզմ»ի շրջանը: Ջախջախուա՛ծ էին բոլոր թշնամիները, եւ յաղթականները «սոցիալիզմ կը կառուցէին» աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ:*

Եւ ահա նորէն « ռազմական կոմունիզմ », երկու տարիէ ի վեր:

Իրարու ետեւէ գնդակահարուեցան նոյնիսկ յեղափոխութեան հիմնադիրներն ու քարոզիչները, Լէնինի գործակիցներն ու տարեկիցները: Մանգաղը հասաւ մինչեւ յետին ծայրագաւառը:

Քսան տարի առաջ, յեղափոխութիւնն էր որ զոհեր կը պահանջէր, առանց ազգի եւ երկրի խտրութեան: Այսօր սթալինեան սահմանադրութիւնն է որ գլուխներ կը լափէ — բուն իսկ յեղափոխութեան գլուխները կը հարթէ նոյն արիւնածարաւ մոլեգնութեամբ...

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ, ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

Միացեալ ճակատ 200 միլիոն քաղաքացիներու

Շաբաթ առտու, 6 նոյեմբեր, Հռոմի մէջ ստորագրուեցաւ հակաբոլշեւիկ դաշնագիրը, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի միջեւ: Երկու ժամ վերջը, Իտալիոյ ձայնասփիւռի կայանները կը հաղորդէին դէպքը, մանրամասն լուսաբանութիւններով: Մինչեւ վերջին պահուն խիստ վերապահում կը տիրէր Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ եւ թերթերն ալ լուռ կը մնային: Բայց իրիկուան թերթերը ամբողջ սիւնակներ նուիրեցին, մանաւանդ ծանրանալով երեք պետութեանց զինուորական ուժին եւ Ճափոնի մեծ եւ յարաճուն նաւատորմին վրայ :

Ըստ սովորութեան պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ դաշնագիրը ոչ եւ է ազգի դէմ ուղղուած չէ եւ թէ անոնք ազատ են միանալու: Դաշնագրին ստորագրութեան առթիւ ճառ մը խօսելով, Իտալիոյ արտաքին նախարարը շեշտեց թէ երեք պետութիւնները « ճակատ կը կազմեն համայնավարութեան նենգ խաղերուն դէմ: Քաղաքակիրթ երկիրներու առողջ եւ շինարար ուժերը պէտք է համերաշխին երեք պետութեանց հետ: Երրեակ դաշինքը որեւէ երկրի դէմ ուղղուած չէ, այլ բաց կը մնայ այն բոլոր պետութեանց ջեւ որ կը փափաքին մեզի միանալ հաւաքական գործունէութեան համար: Դաշնագիրը գործնական ձեռնարկ մըն է ի սպաս խաղաղութեան եւ քաղաքակրթութեան: Ֆաշականութիւնը կ'ուզէ զանոնք պահպանել եւ պաշտպանել արտաքին բոլոր վտանգներու դէմ »:

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ եւս նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրաւ շարժանկարի գործիքին առջեւ, իսկ ճափոնական դեսպանը ըսաւ.

— « Մեր երեք պետութիւնները հին են իրենց աւանդութիւններով եւ երիտասարդ՝ իրենց տենչերով: Բացորոշ է որ այսօրուան դաշինքը բարերար հետեւանքներ պիտի ունենայ խաղաղութեան եւ համաշխարհային քաղաքակրթութեան պահպանման համար :

Իրազեկներու կարծիքով, դաշնագրին ստորագրութեան անմիջական արդիւնքը պիտի ըլլայ Զօր. Ֆրանքոյի ճանաչումը Ճափոնի կողմէ: Այս վերջինը նոյնպէս դիրք պիտի բռնէ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն մէջ, պաշտպանելով զանոնք :

**** Դաշնագրին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, գերմանական եւ ճափոնական դեսպանները Մուսոլինիի ներկայանալով, ջերմ գոհունակութիւն յայտնեցին: Կէս օրէն վերջը, գերմանական պատուիրակը առանձին ունկնդրութեան մը արժանացաւ որ տեւեց աւելի քան երկու ժամ :*

Դաշնագրին ստորագրութիւնը խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ Պերլինի մէջ, իբրեւ միացեալ ճակատը 200.000.000 *քաղաքացիներու որոնք պիտի պայքարին համայնավարութեան դէմ, պաշտպանելով Եւրոպայի քաղաքակրթութիւնը: Մասնաւոր գոհունակութիւն պատճառեց այն պարագան որ ստորագրութիւնը տեղի ունեցաւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակի նախօրեակին: Կը թուի թէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ՝ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, յատկապէս այդ օրուան ձգած էր դաշնագրին ստորագրութիւնը՝ Իտալիոյ կողմէ: Բնականաբար գերմանական թերթերն ալ կը ջանան համոզել թէ դաշինքը յարձակողական հանգամանք չունի, այլ պարզապէս պաշտպանողական համաձայնութիւն մըն է «բոլշեւիկեան վտանգ»ին դէմ:*

Դաշնագրին տրամադրութիւնները

Իրականին մէջ, դաշինքը հաստատումն է այն դաշնագրին որ կնքուեցաւ 1936 *նոյեմբեր 25ին, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ: Նախաբանը կ'ըսէ .— «Իտալական, գերմանական եւ ճափոնական կառավարութիւնները նկատելով որ Համայնավար Միջազգայինը (Կոմինթէրն) կը շարունակէ վտանգել քաղաքակիրթ աշխարհը, թէ արեւմուտքի եւ թէ արեւելքի մէջ եւ կը խանգարէ խաղաղութիւնն ու բարեկարգութիւնը, համոզուած ըլլալով թէ միայն խաղաղութեան եւ բարեկարգութեան պահպանումով շահագրգռուած պետութեանց սերտ գործակցութիւնը կրնայ սահմանափակել եւ վանել այդ վտանգը, նկատելով որ Իտալիա, որ Ֆաշական վարչաձեւին հաստատումէն ի վեր այս վտանգին դէմ պայքարած է աննկուն վճռականութեամբ եւ վանած՝ Կոմինթէրնը որոշած է հասարակաց թշնամիին դէմ միանալ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հետ, կնքած են հետեւեալ դաշինքը, համաձայն* 1936 *նոյ. 25ին Պերլինի մէջ կնքուած հակաբոլշեւիկ համաձայնութեան Բ. յօդուածին»:*

Յետոյ կուգան չորս յօդուածներ, որոնց առաջինով Իտալիա իր համամտութիւնը կը յայտնէ: Երկրորդ յօդուածին տրամադրութեամբ, Իտալիա կը համարուի «սկզբնական ստորագրող», ինչ որ կը նշանակէ թէ տեւողութիւնը, հինգ տարի, միեւնոյնը պիտի ըլլայ երեքին համար ալ (1941): Երրորդ յօդուածը կը միացնէ նոր ստենագրութիւնը եւ սկզբնական բնագիրը. չորրորդը հաւասարապէս վաւերական կը հռչակէ գերմանական, ճափոնական եւ իտալական բնագիրները :

Ստորագրութեան ներկայ եղած են ճափոնական դեսպանատան զինուորական, նաւային եւ օդանաւային կցորդները, բայց կ'ըսուի թէ սովորական ձեւակերպութիւն մըն է այդ :

Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ միշտ այն կասկածը կը տիրէ թէ այս դաշինքէն զատ, գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է երեք պետութեանց միջեւ :

**** Վիրճինիօ Կայտա, որ միշտ Մուսոլինիի թարգմանը կը համարուի, փառաբանելով դաշնագիրը, կ'ըսէ թէ ան ստորագրուած է «աշխարհի երեք ամէնէն երիտասարդ, ամէնէն առնական եւ քաջ ազգերուն կողմէ, որոնք զինուած են ցամաքի եւ ծովու վրայ եւ օդին մէջ: Եթէ ծովերը դառնան փոխադրութեան միջոց կարմիր յեղափոխութեան քարոզութեանց եւ սպառազինութեանց, ինչպէս Միջերկրականը սպանիական պայքարին առթիւ, լաւ է որ աշխարհ գիտնայ թէ երեք պետութիւնները հաւաքաբար կրնան անոնց պաշտպանութեան համար փութացնել* 2.000.000 *թոն տարողութեամբ մարտանաւեր եւ թէ այդ քանակութիւնը կ'աճի արագօրէն եւ տեւականօրէն »:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՄՐԹՄՐԹԱԼ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը «հակախորհրդային մաքսանենգութիւն» մը կը մատնանշէ իր վերջին թիւին մէջ (24 հոկտ.):

Երիտասարդ գրագէտ մը, Մկրտիչ Արմէն, ծնած 1906ին, Լենինական եւ գրական հրապարակը նետուած՝ **1923**էն ի վեր, գրքոյկ մը հրատարակեր է այս տարի, «Երիտասարդ Միլիցիոնէր»: Գրքոյկը յատկացուած է մանուկներուն :

Ի՛նչ մանուկ, ի՛նչ մանկավարժութիւն, կատարեալ «մաքսանենգութիւն»:

Լսեցէք.

--- «Գրքոյկի հեղինակը՝ Բակունցի-Չարենցի հակայեղափոխական գրական բանդայի մոլեռանդ ներկայացուցիչ Մ. Արմէնն է :

Գրքոյկի խմբագրի եւ Գլավլիտի (հրատարակչական) ընկերների քաղաքական կուրութիւնից օգտուելով, նացիոնալիզմի մաքսանենգութեան մէջ վարժուած Մ. Արմէնը մեր մանուկներին հրամցրել է խորհրդային հայրենիքի նկատմամբ թունաւոր ատելութեամբ լցուած մի տրոցկիստական - ֆաշիստական «գործ», որով մանուկ ընթերցողի աչքին խեղանդամուած, կարիկատուրային ձեւով է պատկերացրել մեր սքանչելի իրականութիւնը :

Առերեւոյթ շատ «անմեղ» է այդ գրքի բովանդակութիւնը, շատ «մանկական», «զուարճալի», բայց ըստ էութեան խիստ խորամանկ ու չարամիտ »:

Անշուշտ սրատես գրաքննիչը ջախջախիչ փաստեր ունի, այսքան յառաջ երթալու համար :

Մկրտիչ Արմէն պարզապէս կը ծաղրէ՛ խորհրդային կարգերը :

Խօսքը տանք նորէն գրաքննիչին.

— « Պետիկի հայրն աշխատում էր խաղալիքներ պատրաստող արհեստանոցում» .— ահա այս «անմեղ» նախադասութեամբ է սկսւում Արմէնի «մանկական» պատմուածքը: Բայց հէնց երկրորդ նախադասութիւնից էլ դուրս է ցցւել ճարպիկ մաքսանենգի հակախորհրդային կեղտոտ մուռթը: Հեղինակը թունաւոր լորձունք է թափում մեր խորհրդային կեանքի վրայ, զըրպարտելով խորհրդային երկրի բանուորին եւ չարամիտ ծաղրի առարկայ դարձնելով խորհրդային միլիցիոնէրին:

Ատելութիւնից կատաղած Մ. Արմէնը՝ հասկնալի է, թէ ինչու չի ցանկացել խորհրդային հայրենասիրութեամբ վառուած հօր պատկերը տալ մեր մանուկներին, այլ տուել է, ճիշդ իրեն նման մի մարդու, որն «ամէն առաւօտ մրթմրթալով գնում էր աշխատանքի, կէսօրից յետոյ մրթմրթալով վերադառնում էր տուն: Նա աշխատանք չէր սիրում» (էջ 1):

Այսքան, եւ ուրիշ ոչինչ :

Ահաւո՛ր, ահաւո՛ր: Ի՞նչպէս կարելի է «մրթմրթալ» խորհրդային հայրենիքի մէջ: «Դա նացիոնալիստ Արմէնի չարամիտ մրթմրթոցն է խորհրդային բանուորի մասին, որի պատկերը նա թշնամական միտումով խեղաթիւրել է»:

Եզրակացութիւն.— Մ. Արմէնը դուրս քշել Գրողներու Միութենէն, որուն առ այժմ «սաղ» մնացած անդամները նախորդին կէսն անգամ չեն կազմեր:

Նոյն թերթի նոյն թիւին մէջ, երկու սիւնակ անդին, նորէն կը յիշուի «ժողովրդի թշնամի, ֆաշիստական լրտես Զ. Եսայան»ը (Զապէլ Եսայեան) :

Այդ մասին ալ վաղը :

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՐԳԻԼԷ ՀՐԷԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

« Թան » կը գրէ թէ Թուրքիոյ խորհրդարանին ներկայացուած է օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ արտաքսել բոլոր օտար հրեաները: Այս օրինագիծը գրաւած է Ազգ. Մեծ Ժողովին ամբողջ ուշադրութիւնը: Եթէ օրէնքը քուէարկուի, այսուհետեւ ոչ մէկ օտար հրեայ պիտի ընդունուի Թուրքիոյ մէջ:

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Հսկայական ցոյցեր եւ զօրահանդէս

Կիրակի օր, 7 նոյեմբեր, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քսանամեակը տօնուեցաւ Մոսկուայի մէջ, դղրդագին ցոյցերով եւ վիթխարի զօրահանդէսով մը, որուն նմանը չէր տեսնուած մինչեւ այսօր: Ամբողջ երկու ժամ Սթալին, Վորոշիլով եւ կառավարութեան անդամները ոտքի կեցան Լէնինի դամբանին առջեւ, օտար դեսպաններուն հետ, դիտելու համար 100.000 *զինուորներու անցքը, հարիւրաւոր հրասայլերով, հակօդային թնդանօթներով, հզօր լուսարձակներով եւ անհամար թնդանօթներով: Թափօրին առջեւէն կ'երթար* 700 *հոգինոց նուագախումբ մը: Օդը գէշ ըլլալով, օդատորմիղը չմասնակցեցաւ հանդիսութեանց: Կարմիր հրապարակը դրօշներու ծով մը դարձած էր, մինչ* 1.500.000 *քաղաքացիներ կարգով կ'ողջունէին Սթալինը :*

Քսանամեակի առթիւ ճառ մը խօսեցաւ մարաջախտ Վորոշիլով, պատերազմական գործավարը, որ շեշտեց.

— « Խորհրդային բանակը խաղաղութեան բանակ մըն է, բայց եթէ թշնամի մը յարձակի մեր վրայ, մեր բանակը պիտի դառնայ յարձակող ուժ մը որ պատերազմը պիտի փոխադրէ հակառակորդին հողին վրայ եւ պիտի փոշիացնէ զայն: Կարմիր բանակը, սպառազինուած առաջնակարգ արհեստագիտութեամբ եւ մարտական վճռականութեամբ եւ կազմակերպուած համաձայն ամենավերջին զինարուեստի, երկար ատենէ ի վեր դարձած է ուժ մը զոր պէտք է նկատի առնեն մեր անգութ եւ ամօթապարտ թշնամիները: Ամէն օր մեր բոլոր զինուորները իրենց անվերապահ սէրը եւ անսահման անձնուիրութիւնը կ'ապացուցանեն իրենց հայրենիքին, խորհրդային կառավարութեան եւ համայնավար կուսակցութեան: Մեր սահմաններէն անդին կը վառին արդէն պատերազմի հրդեհները: Եթովպիա, Սպանիա, Չինաստան, ահաւասիկ ակներեւ յարձակման եւ միջամտութեան զոհերը: Ահաւասիկ երկիրներ որ նետուեցան բարբարոսական եւ ոչնչացնող սպանդի կրակին մէջ: Ֆաշականութիւնը արիւնռուշտ պատերազմ կը սպառնայ բոլոր ժողովուրդներուն, ամբողջ աշխարհի: Զ[illegible] ֆաշականները ափեղցփեղ սպառնալիքներ կ'ուղղեն կարմիր Մոսկուայի բոլշեւիկներուն եւ կը յոխորտան իրենց կատաղի այլ անզօր ցոյցերով: Մեր դասակարգային թշնամիները գիշեր ցերեկ կը պատրաստուին յարձակիլ աշխատաւորներու երկրին վրայ եւ մենք նորէն կը պատասխանենք.— Մենք պատերազմ չենք ուզեր, բայց վախ չունինք եւ պատրաստ ենք: Մենք ջախջախեցինք ֆաշական հրոսախումբերը մեր երկրին մէջ եւ այսպէս անկարելի դարձուցինք օտար թշնամիներու քայքայիչ աշխատանքը: Սակայն ֆաշական լրտեսական սպասարկութիւնները եւ անոնց թրոցքիստ - պուխարինեան գործակալները վար չեն դրած իրենց թունաւոր զէնքերը: Եւ պիտի շարունակեն մեր երկիրը ղրկել քանդիչ լրտեսներ, խափանարարներ, մարդասպաններ: Աւելի արթնութեամբ հսկեցէք ընկերվարութեան թշնամիներու նենգ արարքներուն վրայ: Սորվեցէք, իւրացուցէք համայնավարութիւնը, այդ ապահով զէնքը, ուսումնասիրեցէք մարքսեան-լենինեան յեղափ. ուսուցումը որ պիտի յաղթանակէ ամէն տեղ »:

«ՁԱՅՆ ՏՈՒՐ, Ո՛Վ ԾՈՎԱԿ»

»»»» ° ««««

Բ.

Գիշերը կը փռէ իր թեւերը։ Վանքի բակին մէջ կը պլպլան ճրագները եւ կը վառին խարոյկները։ Գեղջուկ եւ քաղքցի ուխտաւորներու բազմութիւնը կը վխտայ ամէն կողմ։ Քաղաքացիք խումբ խումբ նստած կ'երգեն ու ծափ կուտան, օղի, գինի, կեր ու խում, ծիծաղ ու կատակ անպակաս է անոնց սեղաններէն։

Ցանկարծ կը թնդայ գիւղական նաղարան, զուռնաճին կը պչէ զուռնան եւ Մոկացի, Գաւաշցի ու Շատախցի գեղջուկները կը բռնեն շուրջ պարը։ «Մշու խըռ»ի եղանակն է— տաղտուկ, արի եւ առնական պար մը։ Պարագլուխը թուխ դէմքով հուժկու երիտասարդ մըն է։ Գեղջուկ կիներ եւ քաղաքացիներ կը բոլորուին՝ շուրջպարը դիտելու։ Ներդաշնակ, համաչափ է պարը, բոլորն ալ վարպետ պարողներ են։ Գեղջկական գոյնզգոյն տարազները— քոլոզն ու փէօշին, շալն ու շալվարը, չարիկն ու գօտին— ճրագներու եւ խարոյկներու կիսալոյսին տակ շատ գեղեցիկ են ու խորհրդաւոր։ Վարպետ վրձին մը պէտք է այս բոլորը նկարագրելու համար։

Ու կը թնդայ գիւղական թմբուկ—նաղարան, կը շարունակուի շուրջպարը, մինչ մենք՝ մեր թաղեցի ուխտաւորներս կ'ուղղուինք դէպի Րաֆֆիի Քարը, վանքի լուսինն արդէն դուրս ելեր է արծաթագոյն ամպերու տակէն։

Քարքարուտներու եւ մացառներու մէջէն քալելով կը հասնինք Քարգլուխը եւ կը նստինք, այն բարձր քարին վրայ ուր Րաֆֆին էր նստած։ Մենք լուռ ենք։ Ես կը դիտեմ երկինքն ու ծովը որոնց վրայ հիմայ կ'իշխէ լուսինը իր արծաթավառ շողերով։ Կը լռէ թմբուկին ձայնը եւ կը վերջանայ շուրջպարը։ Հիմայ լուռ ու խորհրդաւոր է մեր շրջապատը։ Վարը, քարաժայռերը կը ծեծուին ծովուն ջուրերով ծաղրաճեմ եւ կոհակները վէտվիտուն, փայլուն ու ծիծղուն՝ կը խայտան, կը սահին, կը դառնան՝ բատեղծելով հազարումէկ ջրախաղեր, որոնք հրապոյր պիտի չունենային առանց լուսնի շողերուն։

Սքանչելի է ծովը լուսնի շողերուն տակ։ Անծայրածիր, արծաթահիւս սփռոց մը, որ կը ծփայ, կը սահանի, կը փայլի ու կը ժպտի։

Մայր Հայրենիքի պատուական ծովակի, պատմական կղզիի բարձր քարաժայռին նստած՝ Րաֆֆին ինչպէ՞ս լռէր ի տես լուսնկապարդ ծովուն, որ լուռ էր։ Դարերու յիշատակներով առլցուն ծովը կը ծփար նազանքներով լուսնի շողերուն տակ եւ Փայաջուկցի պատանին— Յակոբ Մելիք Յակոբեանը, իր վիշտն ու արցունքը կը խառնէր անոր ջուրերուն հետ։ Րաֆֆին իր հայրենասիրական զգացումները եւ ապագայ քաղաքական ներշնչումները կ'առնէր Վանի ծովէն եւ իր երազած ազատ եւ անկախ Հայաստանի դրօշը Աղթամարի քարաժայռին վրայ բարձրացնելէ յետոյ կ'երթար դէպի Արարատեան Աշխարհը.—

«Արդեօք զալո՞ւ է մի օր ժամանակ,
Տեսնել Մասիսի գլխին մի դրօշակ.
Եւ ամէն կողմից պանդուխտ հայազգիք,
Դիմեն դէպ իրենց սիրուն հայրենիք...»։

Գիշերային խաղաղութեան ու լռութեան մէջ ես երգեցի «Ձայն տուր ով ծովակ»ը իսկ այս վերջին տունը երգեցինք բոլորս միասին, երգեցինք լիասիրտ ու լիայոյս, վասնզի այդ երգի վերջին տունը հայ ժողովուրդի քաղաքական լաւագոյն երազն ու նուիրական ցանկութիւնն է, որ կեանք ու մարմին առաւ, իրականութիւն դարձաւ 1918ի Մայիսի 28ին՝ Արարատեան Աշխարհին մէջ՝ Մասիսի ստորոտներէն մինչեւ Արաքսի ափերը, Սիւնեաց լեռներէն մինչեւ Անիի պարիսպներն ու Կարսի բերդը, Արագածի քառագագաթ բարձունքներէն մինչեւ Գեղամայ ծովակն ու Գեղարքունեաց լեռները։

Հայկական Ազատ եւ Անկախ Հանրապետութեան՝ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջի սրբազան եռագոյն դրօշը պահ մը ծածանեցաւ Արարատի լանջերուն եւ Անիի կիսակործան՝ բայց բարձրաբերձ պարիսպներուն վրայ, մինչ Րաֆֆիի ոգին կը սաւառնէր Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, կը թեւածէր մինչեւ Աղթամարի քարաժայռը, կը թառէր Մասիսի գագաթը, կը դիտէր Անիի պարիսպները եւ ի խորոց սրտի կ'աղաղակէր. — «Այն զոր տեսի աչօք իսկ իմովք...»։

X

Տարի մը յետոյ, 1914ի Յունիսի վերջերը Երամեան դպրոցի նախավերջին դասարանի խումբ մը դասընկերներ շրջագայութեան գացինք Հայոց Ձորի եւ Ռշտունեաց գաւառները։ Այդ անգամ գացինք ոտքով։ Առաջին օրը հասանք Արտամետ, — խնձորը ձեզ ընծայ։ Երկրորդ օրը իջանք Ոստան եւ գիշերեցինք Զաղար Ս. Նշան վանքին մէջ, ուր յաւիտենապէս կը ննջէ Վարդանանց ճակատամարտի անմահանուն պատմագիր Եղիշէ վարդապետը— համբո՛յր իր շիրմին։ Երրորդ օրը, կէսօրէն յետոյ հասանք Աղթամարի դրան տունը՝ Ախավանքը, ուր գիշեր մը մնալէ յետոյ, յաջորդ օրը արշալոյսին ճամբայ ելանք դէպի Նարեկայ վանքը, որուն տաճարին արեւելակողմը մատուռի մը մէջ կը հանգչին նշխարները մեծ վանականին՝ նոյնինքն Ս. Գրիգոր Նարեկացիին— կնդրուկ եւ խունկ, համբոյր եւ պաշտամունք իր շիրմին։ Ապա անցանք դէպի Նարեկացիի Աղօթատեղին, յետոյ Գանձակ գիւղը, Լուսաղբուղ Ս. Սահակի եւ Թովմայի ծովահայեաց վանքերը եւ վերջապէս Մոխրաբերդ գիւղը ծովափին՝ Աղթամարի կղզիին դիմացը։

Կէսօրուան ճաշէն յետոյ գիւղական կիսամութ խրճիթի մը մէջ հանգստացանք։ Մոխրաբերդցի քանի մը երիտասարդներ մեզ առաջնորդեցին ծովափը, ուր կը սպասէր Աղթամարի ներսի տան (կղզիի) նաւակը։ Ուրախ զուարթ տեղաւորուեցանք նաւակին մէջ։ Երկու գեղջուկներ վերցուցին թիերը եւ սկսան թիավարել։ Նաւակը կը ճեղքէր ջուրին կուրծքը։ Ալեակները կը ճզփային նաւակին բոլորտիքը, մինչ կը փչէր Ծովին քամին։ Մութ էր. խաւար ու խաղաղ գիշեր։ Երգը միայն կրնար փարատել մեր թախիծը։ Ու երգեցինք «Ձայն տուր ով ծովակ»ը։

— Ընկերներ, ըսաւ մեզմէ մէկը, Րաֆֆին քարաժայռին վրայ նստած կը լսէ մեր երգը։

Ոմանք խնդացին եւ ընդհատեցին երգը, իսկ միւսները յամառօրէն շարունակեցին մինչեւ վերջ։ Գեղջուկները ոգեւորուած՝ սկսան աւելի արագ թիավարել։ Ծովային ճամբու կէսը հազիւ անցեր էինք։ Նաւակն այնքան օրօրեց մեզ, որ թմրեցուց եւ բոլորս ալ գլուխները իրարու ուսին դնելով քնացանք։

Հաճելի բայց ցուրտ հով մը կը փչէր, իսկ նաւակը կը ճեղքէր ջուրին կուրծքը եւ արագօրէն առաջ կը սլանար։

Գեղջուկ թիավարները կը չաղակրատէին եւ կը ծաղրէին մեր յոգնութիւնը։ Վերջապէս հասանք կղզիի նաւամատոյցը։ Թիավարներէն մէկը ուժգին ձայնով կանչեց այս անունը.

— Եղոբո՛ս... է՛յ, Եղոբո՛ս...

Կղզիի վրայի սենեակներէն մէկուն պատուհանին մէջ՝ ապակիի ետեւէն կիսալոյս լապտեր մը կը վառէր։

Աղթամարի փարոսն էր այդ՝ ծովուն մէջ մոլորեալ նաւերուն ուղեցոյց ըլլալու համար։

Քիչ յետոյ մէկը մօտեցաւ փարոսլապտերին, վերցուց եւ հեռացաւ։

Վանքի դարպասը ճռաց, ճռաց թէ չէ մարդ մը իջաւ դէպի նաւամատոյցը։ Եղոբոսն էր այդ, վանքի խեղճ ու կրակ ծառաներէն մէկը, կատարեալ Եղոբոս մը կէս կուզ եւ ողորմելի արտաքինով, թշուառ արտայայտութեամբ մարդ մը, որ գիշեր ու ցերեկ կ'աշխատէր պայմանով որ իր անյատակ փորը միշտ կուշտ ըլլար եւ ապառ ձգէին, որ առաւօտ, իրիկուն տաճարը մտնէր աղօթելու եւ սրբոց պատկերները համբուրելու։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԱՏՐՈՆ

LE CAP DES TEMPÊTES

(Տրամ 5 արար, Հ. ՊԷՐՆՇԹԱՅՆԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս հին մարդիկ կը կարծէին որ աշխարհը շինուած է այդ չնչին դէպքերու ազդեցութիւնէն, նմանապէս Պէրնշթայնի ճակատագրապաշտ ոգիին շնորհիւ պզտիկ դէպք մը կը հասցնէ իր թատերական երկերուն եղերական զարգացումը։ Ժագ Օպէրոնի հայրը, Նիսի մէջ հաստատուած նոտար, կաթուածահար կ'ըլլայ, իր զաւակը պէտք է անմիջապէս յաջորդէ իրեն եւ շարունակէ նոտարի գրասենեակին գործունէութիւնը, տարեկան չորս հարիւր հազար ֆրանքի եկամուտ մը։ Ուրեմն Տիան պէտք է ապրի նմանապէս։ Նիսի մէջ, բացառիկ յուզում մը կը տիրէ բոլոր ընտանիքին մէջ, ամէն ոք սակայն կ'ենթարկուի պարագային պահանջներուն, թէեւ ներքնապէս ամէն ոք մտերիմ խռովքներու կը մատնուի, մանաւանդ երիտասարդ գիտնական Մէսթէր (Քլօտ Տօֆէն) որ լուռ ու մունջ կը սիրէ Տիանը եւ սակայն ամուսնացած ըլլալուն, կը մխիթարուի միայն անոր մտերմութիւնը եւ ներկայութիւնը վայելելով։

Գաղտնիքը կը պարզուի երկրորդ արարուածին, Տիան կուգայ Տօքթ. Մէնարի գրասենեակը, անոր կը յայտնէ իր սէրը, այնպիսի համարձակութեամբ մը որ հասուն բժիշկը կը տատամսի, կը կարմրի եւ կը լռէ, վերջապէս կը խոստովանի որ ինքն ալ կը սիրէ Տիանը երկար ատենէ ի վեր։ Տօքթ. Մէնար յիսուն տարեկան է, մինչդեռ Տիան քսաներեք գարուններ ունի, սակայն ի՞նչ կրնայ ընել խեղճ բժիշկը պատանի կամքի մը առջեւ որ իրեն կը նուիրուի ուժեղ անհատականութեան մը բոլոր կիրքերով։

Տիան որոշած է ապահովել իր երջանկութիւնը իր սիրած էակին հետ, բայց ոչ թէ գիտնականին բժշկական առաւելութիւնէն շլանալով, կամ անոր ծերութեան վրայ հսկելով իբրեւ հանճարի մը պահապան հրեշտակը, այլ որովհետեւ Մէնար գեղեցիկ է, յուրջ է եւ ուրգուրանք ունի իրեն համար։ Այս տեսարանը տեղի կ'ունենայ բժշկական երկու քննութեանց միջոցին, ուր Տիան եկած էր մօրը խորհուրդով իր թոքերը եւ սիրտը քննել տալու։ Առաջինը կասկածամիտ հարուստ վաճառական մը որ կը տառապի երեւակայական հիւանդութեամբ եւ որուն ճկոյթ մատը մսած ըլլալուն չի գործեր, ժամանցի սքանչելի տեսարան մը, իրապաշտ պատկեր մը նրբօրէն դիտուած։ Երկրորդը՝ դաս մը, դժբախտ կին մը որուն ամուսինը գործողութեան պիտի ենթարկուի, կուլայ բժշկին առջեւ, եւ յանկարծ կը զղջայ ակարացած ըլլալուն համար, «չորս տարուան կատարեալ երջանկութիւն մը ունեցանք», կ'ըսէ կինը ու կը կրկնէ — «շատ իսկ է կեանքին մէջ» եւ ի՜նչ ազդարարութիւն Տօքթ. Մէնարին, ուրեմն այս մարդը, տակաւին կրնայ ճաշակել Տիանի հետ քանի մը տարուան երջանկութիւն։

Տիան կը սկսի գալ բժշկին մօտ գաղտնի կերպով. իրիկուն մը գիշերուան ժամը 11ին զանգը կը հնչեցնեն, Ժագ Օպէրոնն է։ Տիան՝ նշանը ետ ընելով, Ժագ Նիս մեկնած էր, կրկին կը վերադառնայ Փարիզ, կը սիրէ Տիանը խենթի պէս, կը կռահէ որ Մէնարի սիրուհին եղած ըլլայ, որովհետեւ անոր ինքնաշարժը ամէն իրիկուն բժիշկին տան առջեւ կը տեսնէ. անոր այցելութիւններ տալը զինք յուսահատութեան կը մատնէ, վեր կ'ելլէ եւ կ'ուզէ Տիանը տեսնել, բայց իզուր, կը պաղատի, կը սպառնայ, անօգուտ, յանկարծ կ'ուզէ սպաննել զայն արձան մը վերցնելով բժիշկին վրայ, բայց կը վզջայ, կը տառապի եւ յուսահատ կը մեկնի։ Ահա, առաջին զոհը, այդ գիշեր Տիան եւ Մէնար իրարու կը յանձնուին։

Որոշած էին իրենց ամուսնութիւնը Քլէրին յայտնել արձակուրդէն վերջ միայն եւ ահա ճակատագիրը կրկին կը փոխէ դէպքերուն ընթացքը։ Արդարեւ Քլէր եւս նոր կեանքի մը յատակագիծը կազմած է միս մինակը, ծախելով Շաթուի բնակարանը, կ'ուզէ Փարիզ ապրիլ բարեկամուհիի մը մօտ, դրացի ըլլալով Տօքթ. Մէնարին, որպէսզի անոր օգնէ, «փիշ»երը կարգադրէ, փոշիները առնել տայ, վերջապէս ըլլայ անոր գրագրուհին։ Կը փափաքի ձգել իր աղջիկը ազատ, քանի որ հակառակ իր կամքին չուզեց ամուսնանալ եւ չիփացած աղջկան մը պէս խորհրդաւոր կեանք մը կը վարէ... խեղճ Քլէր. եթէ գիտնար... եւ Տօքթ. Մէնար ստիպուած կը մերժէ անոր այնքան անձնուէր առաջարկը եւ կը բացատրէ վերջապէս բուն պատճառը, Քլէր ապշահար կը մնայ, հարուածին ազդեցութենէն կը զգետնուի, իր կուրութիւնը զինք այնքան չի տառապեցներ որքան իր աղջկան եւ բժիշկին կեղծիքը։ Ուրեմն քսան տարի ապրած է սիրոյ ստուերը միայն եւ իր աղջիկը պիտի վայելէ իրական երջանկութիւնը։ Փլուզումն է որ կը խենթեցնէ խեղճ կինը, աշխարհի վրայ երկու էակ ունէր, որ միասին երջանիկ պիտի ըլլան առանց իրեն, նոյնիսկ հակառակ իրեն։

Իրմէ երկու տարի մեծ բժիշկ Մէնարը՝ փեսան պիտի ըլլայ, ինք ծերացած կեսուր մայրիկը, որուն պիտի շռայլուի գուրգուրանք եւ պիտի մեղքնան զինք։ Ոչ, կը մերժէ, եւ կը վռնտէ աղջիկն ու իր սիրած մարդը ու կը մարի։

Այս տեսարանը կը կազմէ թատերգութեան լաւագոյն մասը, թերեւս ամէնէն գեղեցիկը, վարպետի գրչով գծուած։ Երբ Քլէր ուշքի կուգայ, կրկին կ'անիծէ եւ կը մերժէ Մէնարի խնամքները, «աւելի պարկեշտ բժիշկ մը կանչեցէք», կը պոռայ։ Քլէրի այնքան տառապակոծ դէմքը, պահ մը կը սարսափեցնէ իր աղջիկը, անոր չարչարուած սիրոյն առջեւ կ'ուզէ տեղի տալ, սակայն կարելի չէ ընկրկիլ, իրենց երջանկութիւնը զոհեր կը պահանջէ, այս երկրորդն է, պէտք չէ տեղի տալ, անգութ է երջանկութիւնը։

Վերջին արարուածին Մէնարները երջանիկ են։ Մարոքի մէջ օդափոխութեան գացած են, ունին առողջ եւ գեղեցիկ մանչ մը։ Տօքթ. Մէնար ակադեմական պիտի դառնայ, իրենց երրորդ զոհը Մէսթէր եւ իր կինը հրաւիրուած են Ֆէսի իրենց ապարանքը, հիանալի տեսարան մը, շամփանեան կը հոսի, Մէսթէրի պաշտամունքը Տիանի հանդէպ չէ դադրած, կ'ատէ իր կինը եւ միայն Տիանի ներկայութեամբ կը մխիթարուի։ Տօքթ. Մէնար գիտէ այդ պարագան, ծերութեան որդը արդէն կը կրծէ իր հոգին, կը զգայ որ Մէսթէր յամառօրէն կը սպասէ իր անհետացմանը, իր տեղը բռնելու համար։ Կասկածը կը չարչարէ ուղեղը եւ գերմարդկային մտահոգութեամբ մը խորհուրդ կուտայ Մէսթէրին չպատճէնել իր վիշտը ուրիշներուն երջանկութեան քօղիկը եւ չինել նոր կեանք մը իրեն համար։

Վայրկեանը յուզումնալից է, Տօքթ. Մէնար եւ իր երիտասարդ կինը Տիան կը զգեն միասին.—Զարութիւն բրինք բայց չար բան չըրինք եւ իրար կը շնորհաւորեն որ քաջութիւնը ունեցան կերտելու իրենց երջանկութիւնը, եւ մանաւանդ քաջութիւնը ունեցան տառապեցնելու ուրիշները, ազատելու համար իրենց անհատական սէրը...։

Պէրնշթայնի այս նոր գործը վէպի մը հմայքով կը զարգանայ եւ կը խորունկնայ, կեանքի պայքարին իրական խռովքներով եւ մտահոգութիւններով, տիպարները ճշգրիտ, մթնոլորտը իրապաշտ ոգիով դասաւորուած, որուն ամէն մէկ տեսարանէն դաժան փիլիսոփայութիւն մը կ'արտացոլայ, արդի բարքերու պատկերացում մը դառն բանաստեղծութեամբ օծուած, մանաւանդ նոր ոգի մը տիրակալող, անհատապաշտ ողբերգութիւն մը երջանիկ ըլլալու, կեանքը վայելելու նոյնիսկ ուրիշներուն վրայ կոխկռտելով, ահա Le Cap des Tempêtesի խական նիւթը։

Պէրնշթայն իր թատերգութեան ամբողջութիւնը չցուցադրեց, ան շարունակուեցաւ, երբ մեկնեցանք թատրոնէն, եւ մեր մէջ խորացան եւ արմատ բռնեցին հեղինակին մտահոգապրումները, անոր հերոսին վախճանը ինք չըսաւ այլ մենք զգացինք եւ հոդ է Պէրնշթայնի արուեստին ինքնայատուկ վարպետութիւնը։ Ան տէրն է իր նիւթին, գիտէ բոլոր նրբութիւնները ի գործ դնել կենդանի դարձնելու համար տիպարները, անոր թէքնիքը հասած է ծայրագոյն կատարելութեան, որ չոր ու ցամաք գործիք մը չէ, այլ որոշ ընախօսութիւն մը ունի որ բեմին վրայ հերոսներուն որոշ բնականութիւն կուտայ։ Պէրնշթայնի խօսակցութիւնները զարմանալի կերպով կ'երկարաձգուին եւ արձագանգ կը գտնեն մեր հոգիներէն ներս, Պէրնշթայն մոգի մը պէս մէկ թել կը թրթռացնէ, մէկ ձայն կը նուագէ եւ ահա յաւիտենական երգ մը կը ներդաշնակուի բազմազան լարերով ու կը վերածուի զմայլելի համերգի մը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Կրէյթ Պրիթէյն էնտ Իսթ» թերթը մանրամասն ծանօթութիւններ կուտայ Թուրքիոյ տնտեսական ծրագիրներու մասին։

Ըստ անգլ. պարբերականին, Թուրք ազգային կառավարութեան հիմնական սկզբունքներէն մին է՝ պետութեան ամբողջական տիրակալութիւնը տնտեսական եւ ընկերային կեանքի բոլոր ճիւղերուն վրայ։ Թուրքիոյ մէջ, պետութիւնը ի յայտ կուգայ իբրեւ մեծ նախաձեռնող, — կը կառուցանէ երկաթուղիներ, նաւահանգիստներ, գործարաններ եւայլն, եւ երկրագործութիւնը կ'օժտէ արդիական գործիքներով։ Այս բոլորը տեղի կ'ունենան պետական ծրագիրներով, որոնք տարուէ տարի յառաջացում [illegible] ճարտարարուեստին եւ երկրագործութեան մէջ։ Այժմ գործադրութեան մէջ են երեք ծրագիրներ, — առաջին հնգամեայ ծրագիրը (1934 — 1938), որուն վերջը կը մօտենայ եւ որ կը վերաբերի ճարտարարուեստական արտադրութեան։ Երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը (1937 — 1941), որ ի գործ դրուած է ներկայ տարուան սկիզբէն եւ որ կը վերաբերի գլխաւորաբար երկրագործական արտադրութեանց ճարտարարուեստացման, հանքային գործի կարգաւորման, տարրաբանականին, նաւահանգիստներու կառուցման եւ ելեկտրականութեան։ Քառամեայ երկրագործական ծրագիրը (1937 — 1940) կեդրոնացած է երկրագործական արտադրութեանց, ոռոգումներու եւ բուսականութեան աճումին ու ծաւալումին մէջ։

Այս ծրագիրներուն հետ միասին կ'ընթանայ իրագործումը երկաթուղիներու կառուցման մեծ ծրագրին որ նկատի ունի մինչեւ 1940ը 7500 քիլոմեթրի բարձրացնել երկաթուղիներու գումարը։

Առաջին հնգամեայ ծրագրին առաջին նուաճումն է, կը շարունակէ անգլիական պարբերաթերթը, ստեղծումն է հիւսուածեղէնի ուժեղ ճարտարարուեստին, որ իր արդիական գործարաններով, կառուցուած մեծ ծաւալներով, արդէն իսկ ի վիճակի է բամպակէ կերպասներու տեղական պահանջին 80 առ հարիւրը գոհացնելու։ Այս գործարանները կը գտնուին Կեսարիոյ, Էրէյլիի, Նազիլլիի եւ Մալաթիոյ մէջ։ Պրուսայի, բուրդի ճարտարարուեստի կեդրոնին մէջ սարքա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

»»»» ° ««««

Ճառագայթ մըն էր ան։

Բայց Համբար լսած էր որ, վարդապետը պիտի թողուր վանքը, ու պիտի երթար հեռու աշխարհ, ու

— «Կ'ըսեն թէ, Կոմիտաս վարդապետ պիտի մեկնի, hեռու երկիր պիտի երթայ,» ըսաւ իր կնոջ։

Այս մէկ հատիկ բառը, բոցեր ճառագայթեց անոր սրտին մէջ ու կրկնեց, «hեռու...»

Նոր երկինք ու նոր հորիզոններ իր դիմացը։ Ու այդի մը մէջ կը սարսռային հեռաւորութիւնները։

Նոր տեսարաններ։ Ու Շուշան, ուր որ կը նայէր՝ կը հանդիպէր իր սիրտը բռնկող լոյսերուն։ Աշխարհը երբեք այսանկ երեւցած չէր իրեն։ Կարծես, վարդապետին երգերը կ'արձագանգէին ու կը գրաւէին աշխարհներ։ Անոնցմով, կը մօտենային իրարու բոլոր հեռաւորութիւնները, ու հրաշալի լոյսի մը մէջ՝ մթնոլորտը միութեան գիծով մը կը միանար, կը ձեւացնէր միութիւն մը, մեծ ամբողջ մը։

Վարդապետը գաղտնիքն էր միութեան։

Ու լոյսերուն հետ՝ նորէն կը ծնէին ամփոփուած ճառագայթները երազներուն, կը մօտենային իր սրտին։ Հուր մը անծանօթ, բոցով կը կարմրցնէր երեսը։ Ու կրկնեց քանի մը անգամներ, «հեռո՛ւն, հեռուն, հեռուն։» Ու լռութեամբ նայած ատենը դիմացը, բան մը կը բռնկէր՝ աւելի հեռուէն եկող լոյսերէն։

Հորիզոնի խորհրդաւոր ճառագայթում։

Ու ի՜նչեր կ'արթնցնէր այս բառը իր սրտին մէջ։ Տարիներէ ի վեր, անհուն, անհուն, անհուն խորունկութիւն մը եղած էր ան իր ներսը, աղջամուղջներով ծածկուած ու լեցուն փոթորիկներով։ Անոր մէջ իր աչքերը հիմա կրնային մեծնալ։ Տիեզերքը բաներ ունէր, որոնք միմիայն մայրերուն կը պատկանէին։ Երկինքը մայրերուն սրտին համար էր բացուած, ու աչքերը չէր կրնար զատել անկէ։ Անոնք իրենց լոյսերը կը հաւաքէին վերէն, ու իր աչքերը հիմա երկնքի մը պէս խորունկ էին, ու կը նայէր, կը նայէր, կը նայէր ու չէր կշտանար։ Նոր յոյսեր կը բերէր այդ հեռաւորութիւնը։ Ու սրտի կապանքները կը քակուէին։ Ու ճիգ կ'ընէր, կ'ուզէր մօտեցնել զան իրեն, ու կը կրկնէր, «հեռո՛ւն, հեռո՛ւն, հեռո՛ւն,» ու երբ ականջ կը կախէր լռութեան, կարծես կը լսէր հեռաւորութեան ձայնը։

Իրենց հաշտութեան օրը, փայլուն էր երկինքը, ու գինովութիւնը սրտէն անցնող լոյսերուն, ոչ մէկ ատեն այնքան վայելած ունէր։

Գինով էր դեռ։

Արեւելքի մէջ երկինքները հրաշալի ճառագայթում մը ունին, ճերմակ ու փայլուն լոյսերու մէջ կը պլպլան, ու որքան նայիս, նոյնքան կ'աւելնայ անոնց գեղեցկութիւնը, ու չես կրնար աչքերդ բաժնել անոնցմէ։

Մեր երկինքը, իր գեղեցկութեան չափ խորութիւն ունի, ատոր համար, իրեն նայող աչքերը՝ անոր խորութիւնը կ'առնեն ու կը մեծնան։ Ու այն օրուան արեւը, իր սրտին խորը Տիրամօր կանթեղը եղած կը վառէր, կը վառէր ու կը պլպլար։ Այդ պայծառութիւնը կը յորդէր իր աչքերէն, ու կուտար՝ բոլոր աղջամուղջներուն՝ զմայլելի խորութիւն մը, ու «վարդապետին ճամբան,» «խորհրդաւոր այդ hեռուն,» այն օրուան գեղեցկութիւնը կ'առնէր, կը շողար արեւին հետ։ Ու մայրութեան մէկ նոր հոսումը սկսաւ իր մէջ։ Լոյս կը հոսէր։ Կը հիւսուէին ծիածանները իրարու։ Կարծես բաժակ մը լոյս խմած, շրթունքները կ'այրէին։ Տիկին Շուշան, կեանքի համը երբեք այսանկ առած չունէր։ Իրենց վարդերը միայն, կարմիր կարմիր երբ կը բացուէին պարտէզին մէջ, այս համը կուտային շրթունքներուն։ Ծաղիկները միայն այսքան կրակ ունէին իրենց թերթերուն մէջ։ Ու իրեն այնպէս կուգար որ, խորունկ ճառագայթում մը կ'երեւար իր վրայ, իր ժպիտներուն հետ կը բխէր, կը փայլէր ան ու կը վառէր։

Մայրերու ուրախութիւնը բանի հետ չի բաղդատուիր։

Ու այդ իրիկունը երբ լամբարը վառեց, չը՛թ... սրտին քուեցաւ լուցկիին լուսատու ձայնը, ու լամբարին հետ շատ մը լուսաւորութեան երազներ։ Յիշատակները կը գունաւորուէին, ու նայած տեղը՝ կը փայլէին իր յուզումները պատկերներու պէս։ Ու հիմա, ուրիշ զուարթութիւն կուտար իրեն լոյսին կենսաւորումը։ Շատ կը փայլէր ան։ Իրերուն կը թափանցէր իր ոսկին յատակ յատակ։ Կեանքը կը ծնէր։ Անցեալին պէս կ'երեւար կեանքը։

Լամբարին լոյսը շատոնց է այսքան չէր ճառագայթած տունին մէջ։ Ու Շուշան, նայած ատենը իւրաքանչիւր առարկայի, նայուածքը կը մնար բանի մը վրայ։ Զօրս դին ձեւ կ'առնէին օրերը։ Ու լոյս կուտար լամբարը բոլոր անկիւններուն։

Այդ լամբա՛րը...

Լամբարը կը բռնկէր, ու կը տաքնային մարած ստուերները, լոյսով կ'երեւային։

Սա սրուակին ծաղիկները...

Ծաղիկները ափերովը գրկած իր տղան, կը քսէր երեսին, ու ռունգերը խնկաւէտուած, արբեցութեամբ վար կ'իջնէին կոպերը։ Իր տղուն երեսին վրայ, մայրիկը կը տեսնէր հոգիի մը անսահման տարածութիւնը։ Այս պահուն, խորունկ օրօրում մըն էր գինովութիւնը սրտին մէջ։ Ու նորէն, կարծես իր տղան ծռած ծաղիկներուն, շունչի մը բոցը կը տեսնէր։

«Պզտիկ, անուշիկ սուրբի մը գլուխը,» կ'ըսէր ամէն հեղ, երբ դպրոցէն վերադարձին, իր տղան, ուրախ զուարթ, բերանը պատառ մը հաց դնելէն ետք, հետեւեալ օրուան դասերը կը պատրաստէր։ Չէր կրնար ուրիշ անուն տալ անոր հոգիին խաղաղութեան։ Հիմա իր սրտին կը դպէին այս քանի մը բառերը, ու չարչարուած ամէնէն մաքուր սուրբերուն պէս կ'երեւար իր տղան։ Ու, «անոնք չէ՞ մի որ hեռուն, կը տառապին միս մինակ...» կ'ըսէր, ու պակաս չէր իր սրտին կրակը, բան մը կ'այրէր հոն ու չէր հատներ, կը վառէր անդադար։

Ու այս անգամ, լամբարին լոյսէն կը ծնէր իր տղուն սուրբի տառապած գլուխը։ Ու ըսաւ

— «Քու այն օրուան երգդ, Կոմիտա՛ս...»

Երգի մը ձայնը սրտին մէջ։ Այն օրուան երգը...

Երջանկութեան ձայնը այնքան վճիտ ու կատարեալ պիտի չըլլար։

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՐ

(29)

(Շար.)

տրուած է բուրդէ կերպասներու գործարան մը, որուն տարեկան արտադրութիւնը կը հասնի մէկ միլիոն քիլոյի: Արուեստական մետաքսի ճարտարարուեստը եւս նկատելի յառաջդիմութիւն ունի :

Ճարտարարուեստացման ճամբուն վրայ Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը յատկօրէն կ'երեւի հետեւեալէն. — 1927ին գործարանային արտադրութեանց արժէքին գումարն էր 140 միլիոն Թրք. ոսկի: Իսկ 1936ին՝ 216 միլիոն: Այս յաւելումը արդիւնք է նոր գործարաններու հիմնումին, որոնք շինուած, օժտուած եւ ղեկավարուած են եւրոպական տիպարով :

Թուրք կառավարութիւնը չանտեսեր, սակայն, այն պարագան թէ իր բնակչութեան շուրջ 80 առ հարիւրը եւ իր ազգային եկամուտի 40 առ հարիւրը կը կազմեն հողագործն ու հողագործութիւնը եւ թէ ճարտարարուեստը չի կրնար բարգաւաճիլ յետամնաց երկրագործութեամբ մը: Քառամեայ ծրագիրը կը սկսի 1937ին ու կը նախատեսէ 100 միլիոն Թրքական ոսկիի ընդհանուր ծախք մը, եւ կ'ընդգրկէ ոռոգումներ, ծառեր տնկել եւ երկրագործական արդիական գործիքներու կիրարկում :

Թուրքիա՝ բաղդատմամբ ուրիշ երկրագործական երկիրներու, երջանիկ կացութեան մէջ է, — կ'եզրակացնէ պարբերաթերթը: Ան չի տառապիր գերբնակչութենէ եւ մշակելի հողերու պակասէն: Ընդհակառակն, ան ունի նկատելի չափով պահեստի հողեր՝ շուրջ 20 միլիոն հեքթար տարածութեամբ: Հարկ է միայն արմատական բարեկարգութիւն մը, որ այժմ պետութեան, մեծ հողատէրերու եւ վաքըֆներու պատկանող հողերը փոխանցէ գիւղացիներուն: Անհրաժեշտ է նաեւ լաւ օգտագործումը ոռոգումի համար գոյութիւն ունեցող եւ սահմանելիք ջուրի նոր ակերու: Այս երկու առաջադրութիւնները առաջին տեղը կը գրաւեն երկրագործական քառամեայ ծրագրին, որ կը ձգտի Թուրքիոյ մէջ երկրագործական արտադրութեանց արագ յաւելումին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԴԷՊԻ ԶՕՐԱՆՈՑ

ՊԼՎԻԼ, 2 Նոյ. — Սիրելի «Յառաջ», վերջին պահուն երբ այլեւս մեր զօրանոցի պայուսակները կը կապէինք, «Բարի ճանապարհ»ը ստացանք: Առանց բառ մը փախցնելու ծայրէ ի ծայր կարդացինք:

Ահ, այդ որքան բարի ես, այդ որքան խոնարհ է սիրտդ ուսուցիչ «Յառաջ», որ ցեղիդ տարագիր զաւակները ուր որ ալ ըլլան, դարձեալ չես ուզեր մոռնալ: Կը խրատես, կը խրախուսես, կը սրբագրես: Շնորհակալ ենք:

Վաղը առաւօտ կանուխ կը մեկնինք: Մեզի համար հոգ չըներ: Մեր այս զինուորական ծառայութեանը մէջ, ամէն գնով պիտի աշխատինք բարձր բռնել հայ ժողովուրդին պատիւը: Սակայն մէկ բան կայ, որ մեզ պիտի չարչարէ լման 18 ամիս, — «Ով մեծաքանչ» ու կարօտը մեր զաւակներուն:

Մեզ մի՛ մոռնար: Ցտեսութիւն:

Կ. Ասլանեան, Յ. Տէր Մինասեան, Ս. Էփխանեան :

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օրը»

— . —

Սէն Թ'էթիէն, 3 Նոյ. (Յառաջ) — Հոկտեմբեր 31ին մենք ալ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, Սալ տ'Արմոնիի սրահին մէջ: Բեմին վրայ պատրաստուած էր գեղեցիկ կամար մը զարդարուած եռագոյն թուղթերով, մէջտեղէն կախուած էր, կուսակցութեան կարմիր դրօշը, եզերուած ոսկեզօծ թելերով: Կամարին առջեւ զետեղուած էր Դաշնակցութեան զինանշանը, որ գոյնզգոյն լոյսերու մէջ խոր տպաւորութիւն կը ձգէր, իսկ անոր շուրջը ելեկտրական կարմիր լոյսերով արձանագրուած էին «Հ. Յ. Դ.» տառերը: Նախագահ ընկեր Ա. Պօղիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մըշակ բանուոր»ով, մինչ բեմին ճիշդ առջեւը կը վառէին պէնկալեան լոյսեր: Նախագահը երկու վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ներկաները, ի յարգանս հայ ազատագրական ճամբուն վրայ ինկած հերոսներուն: Կարգով բեմ հրաւիրուեցան ընկ. Ս. Ընարեկեան, «Բաղինին փառաբանութիւնը», Ռ. Զարզարեանի, ընկ. Ա. Տէմիրճեան (փանթէզի մը): Ընկ. Ս. Փիլիկեան արտասանեց «Հայ հերոսներ»: Երգեց Տիկին Գոհարիկ, արտասանեցին փոքրիկներ, Ա. Սեդրակեան, Ե. Քէնտիրեան եւ Թ. Ստեփանեան: Ժողովրդի փափաքին համաձայն բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկին Լիլի Տէմիրճեան (Ֆրանսուհի) որ մեներգեց «Մըշակ բանուոր»ը:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Ջամալեան, որ մանրամասնօրէն թուեց Դաշնակցութեան կատարած տիրական դերը, հիմնարկութենէն մինչեւ այսօր: Ցետոյ ծանրանալով Հայաստանի մէջ սարքուած հալածանքներուն, ինչպէս եւ միջազգային կացութեան վրայ, կոչ ուղղեց միացեալ ճակատ կազմելու: «Մեզ նման փոքր ազգի մը մէջ կուսակցութեան ջանքերը բաւական չեն, միացէք մեզի, համախմբուեցէք եւ կազմակերպուեցէք քանի ուշ չէ»:

Ընկերոջ փաստացի բանախօսութենէն վերջ, Պ. Երուանդ Համալեանի կողմէ նուիրուած գորգ մը վիճակահանութեան դրուելով ապահովեց կոկիկ գումար մը: Մեր խորին շնորհակալութիւնը այս առթիւ: Հանդիսականները բաժնուեցան խոր տպաւորութեամբ :

Ս. Ստեփանեան

ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Զեկոյց)

Ֆրանսական բանակի մէջ ծառայող օտար կամ. Միութիւններու համագումարը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 30 — 31ին, Փարիզի մէջ:

Կը մասնակցէին շատ մը ազգերու կամ. Միութիւնները: Հայերու ներկայացուցիչն էր Ֆր. Բանակի Հայ Կամ. Միութիւնը :

Առաջին օրուան վարչական աշխատանքները փակուեցան յուշահանդէսի տեսչութեան կողմէ՝ ի պատիւ պատերազմաւորներու տրուած գինեձօնով մը:

Յաջորդ օրը, կիրակի, 31 Հոկտեմբեր ժամը 11ին Ֆրանսացի ռազմիկներու համադաշնակցութիւնը՝ գինեձօնով՝ կը հիւրասիրէր օտար ազգերու ներկայացուցիչները, Ճան Զ'էլիզէ կարեւորագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ: Ներկայացուցիչներ ղըրկած էին վարչապետը, ազգ. պաշտպանութեան եւ հանգստեան թոշակի նախարարները, Սէնի նահանգապետը եւայլն, իսկ անձամբ ներկայ էին Միացեալ Նահանգներու, Իտալիոյ, Լեհաստանի, Ցունաստանի եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններու Փարիզի զինուորական կցորդները: Գինեձօնի ընթացքին խօսք առաւ Ֆրանսացի Ռազմիկներու Համադաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար եւ նախկին նախարար Պ. Ռիվօլէ: Շնորհակալութիւն յայտնեց «բոլոր այն ազգերուն որոնց խորհրդանշանները հոս եղբայրական խուրձ կազմած են, եւ որոնց արժանաւոր զաւակները՝ պատմութեան բախտորոշ մէկ վայրկեանին՝ առանց վարանելու եկան եւ Ֆրանսայի կողքին դիրք բռնեցին:... Ֆրանսա բնաւ պիտի չմոռնայ ձեր անվերապահ անձնազոհութիւնը»:

Օտար Միութիւններու Դաշնակցութեան նախագահ Նազար - Աղա, պատասխանեց բոլոր մասնակցողներու կողմէն:

Գինեձօնին յաջորդեց հացկերոյթ մը, Այերօ-քլիւպի դահլիճին մէջ, նոյն պաշտօնական անձերու մասնակցութեամբ :

Երեկոյեան ժամը 18ին թափօր կազմուեցաւ, Օտար Կամ. Միութիւններու ազգային խորհրդանշաններու առաջնորդութեամբ, զինուորական նուագախումբի ընկերակցութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու: Թափօրը մեկնեցաւ գետնուղիի Ժորժ Ե. կայանէն դէպի Էթուալ, հրահրելու համար Ցիշատակի Բոցը :

Հայերու կողմէն ոսկեմատեանն ստորագրեց ընկ. Արթին Տատեան :

(Կնիք)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Անցեալ կիրակի եւս Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու խումբերը կրկին տուժեցին կարգ մը մարզիկներու բացակայութեան հետեւանքով, (Ռաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսին առթիւ):

Պահեստին, որոշեալ ժամուն ամբողջական կազմով չներկայացաւ կալարան, իսկ Ա. խումբը որ իր կարգին չունէր իր ամբողջական կազմը, պարտուեցաւ Ա. Ս. Պօշանի Ա. խումբէն 5 — 4ով, հետաքրքրաշարժ խաղարկութենէ մը վերջ :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունեցաւ 7 զինուորագրեալներ որոնց 5ը մեկնեցան դէպի արեւելք, մէկը արեւմուտք եւ միւսը դէպի հարաւ: Ողջերթ եւ բարի գալուստ կը մաղթենք անոնց եւ միանգամայն բոլոր հայ զինուորագրեալներուն :

Յանձնախումբս այս առթիւ որոշեց, մնացեալ մարզիկներով խառն խումբ մը կազմել, շարունակելու համար իր մրցումները անցեալին պէս : Այս առթիւ կոչ կ'ընէ այն բոլոր մարզասէր երիտասարդներուն որ կը փափաքին մեր բացակայ մարզիկներուն տեղը բռնել :

Փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել անձամբ կամ գրաւոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի յանձնախումբի քարտուղարին՝ Մ. Երանեանի, 14, Rue Loradoux, Bois-Colombes :

Մ. Երանեան

Տէր եւ Տիկին Վ. Սարգսեան կը ծանուցանեն, իրենց երկրորդ զաւկին՝ ԱՆՆԻԿի ծնունդը:

Պրիւսէլ, 31 Հոկտեմբեր 1937

Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔՕՋՈՒԼԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՆՇԱՆ ՔԷՑԵԱՆ
Նշանուած

Սէն - Լու   Պոմոն

Մարսէյլ, 31 Հոկտ. 1937

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԹԱԹՈՒՐՔԻ ՃԱՌԸ

— . —

Թուրքիոյ ազգ. ժողովին բացման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 1ին, Աթաթիւրք երկար ճառ մը խօսելով շեշտեց.

— «Երկրագործութիւնը հիմն է ազգ. պաշտպանութեան, այս պատճառաւ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայենք երկրագործութեան վերականգնումին: Նախագիծ գործնական ձեռնարկներ, որոնք տարածուած են մինչեւ ամենայետին գիւղերը, պիտի դիւրացնեն այս նպատակին իրագործումը :

Սակայն այս կենսական աշխատութիւնը յաջողութեամբ աւարտելու համար, պէտք է որդեգրել լուրջ ուսումնասիրութիւններու վրայ հիմնուած երկրագործական քաղաքականութիւն մը, որուն համար հարկ է ոչ մէկ մշակ առանց հողի թողուլ եւ անբաժանելի հանգամանք մը տալ այն հողին, որով երկրագործը պիտի կարենար ապրեցնել իր ընտանիքը: Մեծ երկրագործներու եւ ագարակապաններու հողերը պէտք է սահմանափակուին համաձայն այդ շրջանի բնակչութեան եւ հողին արդիւնաբերութեան :

Մեծ ու փոքր բոլոր երկրագործներու գործիքները անյապաղ աւելցնել, նորոգել եւ արդիականացնել :

Ամէն պարագայի մէջ ամէնէն համեստ երկրագործ ընտանիքն իսկ պէտք է ունենայ զոյգ մը կենդանի, որոնց մէջ նախընտրութիւնը պէտք է տրուի ձիուն: Եզը միայն մէկ քանի պարագաներու մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ: Ընդհանրապէս գիւղացիներու համար գործնական ու օգտակար կը նկատեմ մետաղեայ արօրը: Մեքենաշարժ արօրները կարելի է յանձնարարել մեծ երկրագործներուն :

Կլիմայի, ջուրի եւ հողի արդիւնաբերութեան տեսակէտով երկիրը պէտք է շրջաններու բաժնել: Իւրաքանչիւր շրջանի մէջ պէտք է հիմնուին արդիական երկրագործ. կեդրոններ, որոնք իբր օրինակ պէտք է ծառայեն գիւղացիներուն :

Նախագահը յետոյ բացատրեց ճարտարագործական ծրագիրները. իսկ ամէնէն վերջը ծանրացաւ ազգ. պաշտպանութեան վրայ :

— «Թուրքիա, իր աշխարհագրական գեղեցիկ դիրքով, երեք կողմէն շրջապատուած ծովերով, կրնայ իր ճարտարարուեստով, առեւտուրով եւ մարդկային պատրաստութեամբ դառնալ առաջնակարգ ազգ մը: Պէտք է գիտնանք օգտուիլ այս կարողութենէն: Այս հարցը պէտք է նկատենք ազգ. մեծ իտէալ մը եւ ջանանք զայն իրագործել կարճ ժամանակի մէջ :

Թուրքիա իր վերելքին մէջ կը յենու երկու ուժի. մէկ կողմէ իր հողին հարստութիւններն ու կլիման, եւ աշխարհագրական դիրքը որ առանձին հարստութիւն մը կը կազմեն, միւս կողմէ ազգին ճարպիկ ձիրքը, որ ատակ է զէնք գործածելու չափ աշխատցնելու նաեւ մեքենաները: Եւ իր ընկերային անհատականութեան բարձր գիտակցութիւնը որ երեւան կ'ելլէ պատմութեան ընթացքը փոխող յաջողութեամբ երբ ինքզինք կը գտնէ ազգ. կենսական հարցերու առջեւ» :

ՍՏԱՑԱՆՔ

MADRAS, The birthplace of Armenian Journalism. (Մատրաս, ծննդավայրը հայ լրագրութեան): Անգլերէն պատմութիւնն է «Ազդարար»ի որ հրատարակուեցաւ 1794ին: Գրեց՝ Մեսրովբ Սեթեանց :

Հեղինակը վերջերս հրատարակեց նաեւ ստուար հատոր մը, «Հայերը Հնդկաստանի մէջ», անգլերէն: Հասցէ. — M. J. Seth, 9 Marsden Street, Calcutta (India) :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ե՞րբ Երզնկա հասաք :

— 1916ի վերջերը հոն էի: Բայց մեր տան բոլոր դուռները կոտրուած եւ աւրուած էր: Երբ տեսայ դատարկըւած մեր տունը, անմիջապէս աչքերուս առջեւ պատկերացան ծնողքս ու եղբայրներս ու ինկայ մարած վիճակի մէջ: Երբ սթափեցայ, մեր դրամին պահուած տեղը գացի. տեսայ որ դրամները կը մնան:

— Քանի՞ ոսկի էր պահուած դրամը :

— 4800 Օսմանեան դեղին ոսկի էր: Հանեցի այդ դրամները: Մէկ ու կէս ամիս մնալէ վերջ հոն Թիֆլիզ անցայ եւ ռուսերէն սորվելու համար դպրոց մը մտայ: 2 տարի մնացի : 1919ին անկէ Պոլիս եկայ: Հոն թերթերու մէջ ծանուցում տալով կորուստներս փնտռեցի: Պոլիս երկու ամիս մնացի: Վերջը Սելանիկ անցայ: Աւելի յետոյ Փարիզ :

— Ինչո՞ւ կը թափառէիք այդպէս:

— Ուսումս շարունակել կ'ուզէի. սակայն միտքս խանգարուած ըլլալով չէի կրնար յաջողիլ:

Թէհլիրեան այս սուտ պատմութենէն վերջ իր լուսնոտ ըլլալը յիշեց : Նախագահը այս կէտին վրայ ալ երկար մնաց:

— Ձեր հօր տունը տեսնելուն պէս մարած էիք. քանի՞ անգամ տեղի ունեցաւ այս դէպքը:

— Երզնկայի մէջ երկու անգամ մարեցայ: Ամէն անգամ որ տարագրութեան տեսարանները գան աչքիս առջեւ, կը մարիմ :

— Սերպիա, Սելանիկ եւ Պոլիս գտնուած օրերուդ ալ մարեցա՞ր:

— Այո, մարեցայ:

— Ո՞վ պատճառ եղաւ կը կարծես տարագրութեան:

— Պոլիս գտնուած ժամանակս թերթերը գրեցին թէ Թալէաթ փաշան է բուն հեղինակը տարագրութեան:

— Թալէաթ փաշայի ուր գտնուիլն ալ գիտէի՞ր:

— Պոլիս գտնուած միջոցիս չէի գիտեր: Կը կարծէի որ Պոլիս կը գտնուի եւ տեղ մը պահուած է:

— Ձեր ընտանիքի բնաջնջման պատճառ համարուած այդ մարդը սպաննելու դիտաւորութիւն ունէի՞ր այն ատեն ալ:

— Ոչ, այն ատեն այդպիսի որոշում մը չունէի:

Նախագահը այդ միջոցին ուզեց որ ամբաստանագիրը կարդացուի. սակայն Թէհլիրեանի պաշտպան փաստաբանը ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Հայկական տարագրութեան պատճառաւ, Պոլսոյ պատերազմական ատեանին կողմէ Թալէաթ փաշայի մահուան դատապարտուած ըլլալուն շուրջ կ'ուզեմ տեղեկութիւն ստանալ անկէ:

Այն ատեն Թէհլիրեան պատասխանելով ըսաւ.

— Այո, կարդացի Պոլսոյ թերթերուն մէջ: Պատասխանատուներէն մէկուն՝ դայմագամ Քէմալ պէյին կախուած միջոցին ես Պոլիս էի: Թերթերը Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաներն ալ մահուան դատապարտուած ըլլալը կը գրէին:

Փաստաբան Կորտօն հարցուց ոճրագործին.

— Երզնկա որքա՞ն բնակչութիւն ունէր:

— Մօտաւորապէս 20,000 բնակիչ:

— Հայերու 5 - 6ական հոգինոց խումբերով աքսորուելու հրամանը տրուա՞ծ էր:

— Այո, այդ տեսակ հրաման մը տրուած էր:

Երկրորդ փաստաբան Նիմէեարն ալ խօսքի խառնուելով, հետեւեալ խօսքերը ուղղեց նախագահին.

— Կը խնդրեմ, Հայերու, 1908ին ալ Երիտասարդ Թուրքերու հետ աշխատելով յեղափոխական շարժումներ յառաջ բերած ըլլալը, եւ մասնաւորապէս Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաներու հետ գործակցիլը, իրենց բոլոր յոյսերը Երիտասարդ Թուրքերուն կապած ըլլալը եւ այս վերջիններուն Սուլթան Համիտէն աւելի անողորմ ըլլալը կրնա՞յ լուսաբանել ան:

Ոճրագործը այդ հարցումներուն պատասխանեց.

— Ես 1908ին շատ պզտիկ էի: Այդ պատճառով շատ լաւ չեմ գիտեր այդ խնդիրները. սակայն մեծնալէս վերջ տեղեկացայ որ Հայերը Թուրքերու հետ գործակցած են, վերջը յուսաբեկ եղած են, 1909ին Ատանայի մէջ ջարդ տեղի ունեցած է, պատճառելով 40 հազար Հայերու կորուստը:

Փաստաբանի հարցումին տրուած պատասխանը ոճրագործին կողմէ, դատաւորութեան սկիզբէն ի վեր տիրող կողմնակցութեան մէկ նոր ապացոյցն էր: Դատարանին մէջ մէկ մարդ իսկ չկար որ հայկական խնդիրը հասկնար եւ Հայերու դատն ու Թուրքերու գայլ ըլլալը փաստէր: Սակայն դատաւորութեան այդ ձեւ ընթացքը միայն թրքութեան դէմ ցոյց մը չէր ըլլար, այլ ընդհանրապէս Գերմանիոյ այդ օրուան կառավարութեան մտայնութիւնը կը հաստատէր:

(41)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Պետն հաստատուելէն վերջ, Լեւոնի հետ ունեցած կանոնաւոր թղթակցութեան միջոցով, Սոնիայի աչքին պատկերացաւ բոլորովին նոր մարդու մը ներքին աշխարհը, լայն հորիզոններու ձգտող վճռական ես մը:

Այդ նոր մարդը այլեւս ոչ հաշմ էր, ոչ դաժան, ոչ սարսափ ազդող, այլ գաղափարի անձնուրաց զինուոր մը, անդուլ ըլլալու աստիճան խստապահանջ ինքն իրեն հանդէպ: Մարդ մը, որ զոհաբերութիւնը առաքինութիւն մը չէր համարեր, այլ պարզ պարտականութիւն մը, իսկ այդ պարտականութիւնը բնորոշող ոչ մէկ սահման կը ճանչնար: Երբ ինքն իրեն հանդէպ այնքան աններող եւ պահանջկոտ էր, դէպի ընկերները ներողամիտ եւ սրտացաւ վերաբերում մը ցոյց կու տար Լեւոնը :

Անոր նամակները ընդարձակ հորիզոններ կը գծէին ազգային վերաշինութեան գործին համար, նոր ծրագիրներ, նոր ձեռնարկներու նկարագրութիւններ գրեթէ ամէն նամակի մէջ: Երկարօրէն կը խօսէր իր ընկերներու կատարած աշխատանքներէն — տեղեկութիւններ կու տար Սոնիայի ծանօթներու մասին, անոնց ընտանեկան պարագաներէն, երբեմն նամակը բարեւագրի ձեւ կը ստանար. առով մէկտեղ՝ շատ քիչ տեղեկութիւն իր մասին, երբեմն ոչ իսկ բառ մը: Սոնիան գիտէր որ այդ անտեսումը անձնական եսին, կեղծ համեստութեան հետեւանք չէր, այլ անոր բնաւորութեան բնորոշ գիծը: Ի՞նչ էր Լեւոնը, եթէ ոչ նուիրական նպատակին հետ միաձուլուած, անոր մէջ անյայտացած խոշոր գործօն մը, ղեկավարը, զինուորը, ստրուկը մեծ իտէալին, որուն ներշնչուած քուրմը ըլլալով՝ կ'անտեսէր իր եսը, իր կեանքը:

Անգամ մը պատասխանելով Սոնիայի նամակին, գրած էր. «Բայց ի՞նչ կ'ուզէք որ գրեմ իմ մասին, ի՞նչ հետաքրքիր բան կրնամ գրել անձնական կեանքէս, որ արժէք մը ունենայ: Առողջ եմ եւ աշխատելու ընդունակ. չէ՞ք կարծեր թէ այսքանը բաւական է ինձ նման սակաւապէտ մարդու մը համար: Կ'ուզէք գիտնալ թէ ընտանեկան պարագաներ չունի՞մ, հայրենիք, տուն, տեղ: Ո՛չ, ոչ ծնողք ունիմ, ոչ ազգականներ, երախայութենէս որբ մնացեր եմ: Ահա ընտանեկան կեանքի հետ իմ ունեցած կապերը: Զկարծէք թէ մինակ կը զգամ եւ կամ հոգիս մռայլ է: Քանի ժողովուրդի մէջ եմ, թէկուզ փոքր չափով մը օգտակար կը լեմ անոր, այդքանը բաւական է իմաստ մը դնելու կեանքիս մէջ: Եւ ինչո՞ւ աւելիին ցանկալ, երբ այդքանը լիովին կը բաւարարէ իմ պահանջները»:

Անցնող տարիներու հետ աստիճանաբար Սոնիայի գնահատութիւնը Լեւոնի նկատմամբ, ձերբազատուելով աւելորդ մանրամասնութիւններէ, որոշ ձեւ ու կայունութիւն ստացաւ: Հորիզոնի վրայ բարձրացող փարոս աշտարակի նման կը ճառագայթէր Լեւոնի հմայքը, իր լուսաւորութեան շրջանին մէջ առնելով Սոնիան: Հըմայուածի նման, ամէն ժամանակէ աւելի Սոնիայի մտքին եւ սրտին մէջ Լեւոնը բացառիկ տեղ մը գրաւած էր, մինչեւ որ աւարտական տարին երեկոյթի մը մէջ հանդիպեցաւ Կոլիային:

Սոնիայէն միայն մէկ տարիով մեծ, Կոլիան մտացի եւ գրաւիչ երիտասարդ մըն էր, մէկը այն երիտասարդներէն, որոնք գիտեն իրենց մտաւոր կարողութիւնը եւ արտաքին երեւոյթը ներդաշնակել: Ունեւորի զաւակ, կենցաղագէտ եւ հաճոյակատար, Կոլիան երիտասարդական եռանդով դարպասեց Սոնիան: Եթէ դարպասումը զրահապատ կնոջ հանդէպ իսկ լինի, անխուսափելի հետքեր կը ձգէ. իսկ Սոնիայի զրահը հին սէր մըն էր, տասնեակ մը տարի առաջ գերեզման իջած Վարդանի մահով եւ նոր համակրութիւն մը Լեւոնի հանդէպ, որ աւելի յարգանքէ կը բխէր քան թէ սիրոյ զգացումէ:

Կոլիայի եռանդագին դարպասումը շոյեց Սոնիայի կնոջական ինքնասիրութիւնը. կին մըն էր, երեսունի մօտ աղջիկ մը, եւ բնականաբար կարօտ կը զգար տեւական բարեկամութեան մը: Կոլիայի երեւումով, կամաց կամաց աղօտանալ սկսաւ հորիզոնի վըրայ ցցուած փարոսը, Սոնիան ինքն ալ հաշիւ չէր կրնար տալ թէ՝ այն ինչպէ՞ս տարիներ տեւող նամակագրութիւնը յանկարծ դադրեցաւ, Լեւոնի հանդէպ զգացած ջերմութիւնը մարեցաւ կամ գրեթէ մարեցաւ:

Փափկանկատ, ուշադիր ընկեր մըն էր Կոլիան, սրտակից բարեկամ մը, բայց հակառակ այդ բոլորին՝ ան չի կրցաւ ստեղծել այն հոգեկան աշխարհը, որ երկու սրտեր կը մօտեցնէ իրարու, երբ անջրպետ չի մնար եւ «ես ու դուն» կը դառնան «մենք»: Սրտագին համակրութիւնով մէկտեղ, Սոնիայի սրտին մէջ պարապութիւն մը կը մնար, որ Կոլիան չէր կրնար լեցնել:

Ազգային հասարակական հարցերու շուրջ ընդհարումները անպակաս էին երկուքի մէջ. այդ պարագան սովորական բարեկամական յարաբերութեան մը ընթացքին թէեւ տանելի կրնար լինիլ, բայց Սոնիան չէր կըրնար հաշտուիլ այն գաղափարին հետ թէ՝ կրնար իր կեանքը կապել գետնի հոսանքի հետ գնացող մէկու մը, երբ ինքն հոսանքն ի վեր կ'ուզէր բարձրանալ: Բայց ամէնէն աւելի Կոլիայի արտասահման գնալու ցանկութիւնը կ'անհանգստացնէր Սոնիան: Նիւթապէս բոլորովին ապահովուած, Կոլիան մտքէն իսկ չէր անցըներ վերադառնալ Կովկաս, կը սիրէր Զուիցերիա ապրիլ, ուսանողական շրջաններու շուրջ դառնալ, ապահովուած մարդու մը կեանքը վայելել եւ ուսանողական հաւաքոյթներու մէջ խօսիլ աշխատաւորական դասի մասին: Թէեւ երկու տարի առաջ աւարտած էր համալսարանի իրաւաբանական բաժինը, հակառակ հօր թախանձանքներուն, երթալու մասին չէր մտածած:

Մարչիլիի ամարանոցը գտնուած ժամանակնին՝ անգամ մը Սոնիան այդ ուղղութեամբ խօսք բացաւ: Ինչո՞ւ չէր վերադառնար հայրենիք, ուր այնքան պէտք կար կրթուած, մտաւորական ղեկավարներու, հասարակական գործիչներու, ինչո՞ւ թանկագին ժամանակը վատնել Զուիցերիա մնալով, երբ կրնար օգտակար լինիլ հայրենիքի մէջ: Կոլիան խուսափողական պատասխանով մը գոհացեր էր. թէ գաղափարական անձ մը ամէն տեղ ալ կրնայ աշխատիլ, եւ թէ ինք վերջնականապէս չէ որոշած. երբեմն կը մըտածէ Պաքու վերադառնալու մասին:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Ո՞վ ապսպրած էր 2300 գնդացիրները

Քանի մը օր առաջ, Փարիզի իրաքեան դեսպանատունը գերմանական դեսպանատունէն լուր կը ստանար թէ իր ապսպրած 2300 գնդացիրները կայարանը կը սպասեն, Պասրա փոխադրուելու համար: Դեսպանը պատասխանեց թէ ինք որ եւ է բան ապսպրած չէ: Գերմանական զինագործարանին ներկայացուցիչը պնդեց թէ ինք անձամբ ստացած է ապսպրանքը դեսպանատան զինուորական կցորդէն եւ թէ դրամն ալ կանխիկ վճարուած է:

Դեսպանը անմիջապէս քննութիւն բանալ տուաւ եւ երեւան եկաւ որ ամբողջ գործը սարքած է զէնքի մաքսանենգ մը, Մորիս Մարշալ, որ ձերբակալուած էր վերջերս, ուրիշ գործի մը առթիւ:

Զէնքերը յատկացուած էին Սպանիոյ հանրապետական բանակին: Անհրաժեշտ արտօնութիւնը ստանալու եւ զէնքերը փոխադրելու համար, Մարշալ համոզեր է դեսպանատան քարտուղարներէն մէկը՝ Քոքորեան (Հա՞յ), որպէսզի զինուորական կցորդ ձեւանայ: Գործողութիւնը կատարուած է գրասենեակի մը մէջ, գերմանական զինագործարանի ներկայացուցիչին հետ: Պայմանագրութիւնը ստորագրուելէ անմիջապէս վերջը, «զինուորական կցորդը» քանի մը միլիոն ֆրանք վճարեր է գործակալին, որ ոսկը գետնէն կտրած, ապսպրանքը Գերմանիա ղրկեր է հեռագրով…

Քննութիւնները կը շարունակուին, ճշդելու համար Քոքորեանի բուն դերը:

Ընկերվարականները հաւատարիմ կը մնան Ժողովրդական ճակատին

Ընկերվարական ազգ. խորհուրդը վերջացուց իր ժողովը, 978ի դէմ 3498 ձայնով քուէարկելով մեծամասնութեան բանաձեւը, որ կը հաստատէ կուսակցութեան հաւատարմութիւնը Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան: Զախակողմեան հոսանքը ուժգնօրէն քննադատեց Շօթանի դահլիճին ընկերվարական նախարարները, որոնք նոյնքան ուժգնութեամբ պաշտպանեցին իրենց դիրքը: Ի վերջոյ մեծամասնութեան բանաձեւը յաղթանակեց շնորհիւ Լէօն Պլումի ճառին որ տեւեց երկու ժամ: Ներքին նախարարը իր զեկուցման մէջ յիշեց կասկածելի օտարականներու վտարումը եւ աւելցուց թէ յառաջ կը տարուի սպանիացի փախստականներու վերադարձը: 55.000 փախստականներէն մնացած են միայն 13.000 հոգի:

Նոյն օրը վերջացաւ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը՝ ռամկավարական Դաշնակցութեան համագումարը՝ Նիսի մէջ: Նախկին վարչապետ Ֆլանտէն բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը, առաջարկեց միացեալ ճակատ կազմել: «Միանալ կամ մեռնիլ: Ֆրանսա ոչ Հիթլէրի կարգուսարքը կ'ուզէ, ոչ ալ Սթալինի»:

Ճառախօսելով խաղաղասէրներու ժողովի մը մէջ (Լիոն), Պ. Էռիօ, երեսփոխանական ժողովին նախագահը, ազդարարեց թէ մարդկութիւնը «ամէն օր նոր քայլ մը կ'առնէ դէպի բարբարոսութիւն»:

Փոքրամասնութեանց հարցի մը լուծումը

Փոքրամասնութեանց մասին Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց երկու երկիրներուն մէջ: Բանակցութիւնները կը շարունակուէին մէկ տարիէ ի վեր: Տեղեկագրի մը համաձայն, մէկ միլիոն Լեհեր կ'ապրին Գերմանիոյ մէջ, իսկ իբր 800.000 Գերմաններ՝ Լեհաստանի մէջ: Համաձայնութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ երկու երկիրներուն բարեկամութեան ամրապնդման: Անմիջապէս ազատ արձակուեցան բանտարկեալները:

Կնքուած համաձայնութիւնը հիմնուած է հետեւեալ հինգ հիմնական սկզբունքներուն վրայ.—

Գերմանական եւ լեհական ազգային յատկանիշները պիտի յարգուին. փորձ պիտի չըլլայ ձուլելու փոքրամասնութիւնները, եւ մասնաւորապէս ճնշում պիտի չգործադրուի մանուկներու վրայ, զանոնք օտարացնելու համար: Փոքրամասնութեանց անդամները ազատօրէն պիտի գործածեն իրենց լեզուները անձնական եւ առեւտրական յարաբերութեանց մէջ: Անոնք որեւէ խտրութեան պիտի չենթարկուին, հանրային կամ անհատական կեանքի մէջ, իրենց մայրենի լեզուին եւ ազգային սովորութեանց կառչած մնալով: Փոքրամասնութիւնները իրաւունք ունին մշակութային եւ առեւտրական - արհեստակցական միութիւններ կազմելու: Պիտի պահուին այն դպրոցները ուր մայրենի լեզուն կ'ուսուցուի եւ նորեր պիտի հիմնուին: Փոքրամասնութիւնները իրաւունք ունին իրենց լեզուն գործածելու իրենց կրօնական կեանքին մէջ, ինչպէս եւ իրենց յատուկ եկեղեցական եւ բարեգործական կազմակերպութիւններ հաստատելու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ խափանելու համար, իրաւասու ժողովը նիստ գումարելով Ժընեւի մէջ, քուէարկեց առաջին պայմանագրութեան վերջին հինգ յօդուածները: Խմբագրական յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, վերջնական բնագիրը կազմելու համար:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂՆԵՐԸ միացեալ ռազմափորձեր պիտի կատարեն Միջերկրականի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով: Գերմանական հինգ մարտանաւեր հասած են Նափոլիի բացերը: Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց Պերլին - Հռոմ գիծը միացնել ելեկտրաշարժ երկաթուղիներով:

ՀԱՅԻԹԻ ԿՂԶԻԷՆ քանի մը հազար բնակիչներ հարեւան Սան-Տոմինկօ գացեր էին, անօթութեան չդիմանալով: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ այս վերջին հանրապետութեան բնակիչները ծով նետած եւ չնաձուկերու կեր դարձուցած են փախստականները:

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԻԱՄԵԱՑ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ առթիւ խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան կողմէ: Պատերազմական նախարարը կոչ մը ուղղեց, մինչեւ յաղթանակ շարունակելու համար կռիւը:

ԱԹԷՆՔԻ Հայերէն Երուանդ Փիւսկիւլեան, Մալկարացի, 36 տարեկան, առեւտրական վէճ մը ունենալով իր գործի ընկերոջ՝ պանիրի վաճառական Կրիկոր Կրիկորիատիսի հետ, սպաննեց զայն եւ յետոյ անձնասպան եղաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱԲՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը Չորեքշաբթի, 10 Նոյ., ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփէրայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ժազ. թէյ եւ համեղ անակնկալներ:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան եւ Հայ Ուսանողներու Միութեանց նախաձեռնութեամբ կը վերաբացուին Հայ Գրականութեան դասախօսութիւնները Պ. Ա. Չօպանեանի կողմէ ամէն 15 օր, Երեքշաբթի երեկոյները ժամը 21ին, Միութեան Ակումբին մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Առաջին դասախօսութիւնը. այսօր, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 21ին, նիւթ՝ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ:

Իրաւագիտական ձրի խորհրդակցութիւն անդամներու եւ համակիրներու համար, Շաբաթ օրերը ժամը 2—4: Դիմել Միութեան կեդրոնատեղին: Իրաւագէտ Պ. Նուպար Միրիճանեանին:

Ընտանեկան հիւրանոց

Փայլակ Սանասար Նիս, իր տան մէջ կ'ընդունի փափկակազմ. օդափոխութեան պէտք ունեցող մանչ տղաներ մինչեւ 14 տարեկան: Քաղաքէ դուրս բացօդեայ միջավայր. արեւ, ընտանեկան խնամք. ի պահանջել հարկին ֆրանսերէն, հայերէն ուսուցում: Դիւրամատչելի պայմաններ:

Գրել՝ Sanassar. Villa Marie-Vahak. Vallon Obseur. Nice

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937, ԺԱՄԸ 16,45ԻՆ

ՍԱԼ ԲՐԱԹԻ ՄԷՋ, ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱԼԵՄՇԱՀ

Պիտի տայ հայ եւ արեւելեան երաժշտութեան նուիրուած

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Նուագախումբ եւ երգչախումբ 80 հոգի

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Իշխանեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց սիրասուն զաւկին՝ եօթնամսեայ Յովհաննէսի դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 31 Հոկտ. կիրակի առաւօտ:

×

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Իշխանեաններուն իրենց փոքրիկին դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Կը յայտնենք մեր խորին ցաւակցութիւնը Ը՝ Կ. Յ. Ռուբինեանի եւ իր պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ Մաթիլտի կսկծալի մահուան առթիւ:

Մ. Թիրեաքեան

×

Մարսէյլի Բալուի Հայրենակցական Միութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր զաւակներուն՝ Պ. Պ. Աւետիս եւ Խաչատուր Տէրտէրեանի եւ իրենց պարագաներուն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր: Ունի լաւ յաճախորդներ: Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով: Դիմել՝ Tailleur Keusseian. 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փոխոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

Pour hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան բազմաթիւ կ'սպասէր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ (երկու փարձով) սկսեալ 280—400 ֆր.: Նուէր կը տրուի մաշտակէ մէկ փանթ մը գիթ օծիք, ձմեռուան համար, պատրաստուած Հայկական Ֆիկիւպօլեանի արհեստանոցներուն մէջ: 400 ֆրանքէ վեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուռնած փարտըսիւ 110 ֆրանքէն սկսեալ: Ստիպողական պարագաներու, 3 օրէն կը յանձնենք ապսպրանքները՝ խնամուած աշխատանքով:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այդ փոփոխութիւնները պատահում էին, երբ քարվանը իջեւանում էր այս եւ այն հայաբնակ գիւղի մէջ: Երբեմն յայտնւում էին Մելիք-Մանսուրի մօտ մի տեսակ անծանօթ մարդիկ, ինչ որ անհասկնալի լեզուով խօսում էին նրա հետ եւ անհետանում էին:

Վերջապէս քարվանը մօտեցաւ Տաճկաստանի եւ Պարսկաստանի սահմանին: Նա անցաւ սահմանը եւ ոտք կոխեց Պարսից հողի վրայ: Բայց մինչեւ այստեղ հասնիլը, «Պերսիա» եւ «Թեհրան» մակագրութեամբ արկղներից ոչ մէկը չէր մնացել Հաջի Միսաքի ջորիների մէջքի վրայ, եւ ինքը՝ Մելիք-Մանսուրը՝ կեղծ վաճառականը անհետացել էր…

ԻԳ.

Ծերունի Խաչօի տան մէջ կեանքի սովորական եղանակը, որ ունէր նա վերջին օրերում, բաւական փոփոխութիւն էր ստացել: Պ. Սալմանը (տանեցիք դեռ նրա Պ. Դուդուկջեան էին կոչում) շատ անգամ տանը չէր գտնւում: Նա եւ Վարդանը երբեմն հեռանում էին Օ… գիւղից եւ օրերով չէին վերադառնում: Հայրապետը եւ Ապօն այժմ խիստ մտախոհ եւ ծածկամիտ էին դարձել: Նրանց միւս եղբայրներին արդէն անտանելի էին դարձել երկու օտարական հիւրերը, որոնց փարմունքը, որոնց «խենթութիւնները» նրանց հաճելի չէին թըւում: Ինքը ծերունի Խաչօն այժմ զբաղուած էր գիւղային գործերով, որ օրըստօրէ աւելի ծանրանում էին եւ նրան շատ հոգեր էին պատճառում: Այս պատճառով տանուտէրի օդան համարեա կորցրել էր իր կենդանութիւնը եւ նրա մէջ մեծ մասամբ դադարել էին գիշերային խօսակցութիւնները, վիճաբանութիւնները եւ անսովոր դատողութիւնները, որ լինում էին առաջ:

Միայն անփոփոխ մնացել էր կանանոցի կեանքը: Նա իր միակերպութիւնը պահպանել էր դարերով եւ նոյնպէս շարունակւում էր: Հայ ընտանիքի այդ կտրուած, առանձնացած եւ տղամարդի հասարակութիւնից անջատուած բաժինը ոչինչ մասնակցութիւն չունի, թէ ինչ են խօսում, ինչ բանի վրայ են մտածում տղամարդիկ: Իրանց տնտեսութիւնից, իրանց տնային հոգսերից դուրս, ոչ մի օտար միտք չէ զբաղեցնում նրանց: Եւ այս պատճառով օդայի մէջ եղած խորհուրդների մասին նրանք ոչինչ չը գիտէին: Տանուտէրի օդան, այդ գիւղական կլուբը, դեռ մատչելի չէր կանանց հասարակութեանը:

— Դրանց կանանոցի չորս պատերի մէջ թաղնուած այդ ուժերին պէտք է քարշել գործի մէջ, այն ժամանակ, անտարակոյս, յաջողութիւնը մեր կողմը կը լինի… ասում էր շատ անգամ Պ. Սալմանը:

— Դեռ վաղ է, պատասխանում էր Վարդանը,— պէտք է նախ եւ առաջ պատրաստել նրանց:

— Ոչինչ վերանորոգութիւն մի ժողովրդի կեանքի մէջ չէ կարելի կատարել առանց կնոջ մասնակցութեան: Եթէ մեր ժողովուրդը մնացել է անշարժ, դրա գլխաւոր պատճառը այն է, որ կինը չէ մասնակցում հասարակական գործերի մէջ: Այդ ուժը, այդ կենդանատու զօրութիւնը, կանանոցի չորս պատերում մէջ ոչնչանալով, ապարդիւն է դառնում մեզ մօտ: Եթէ պէտք էր սկսել մեր ժողովրդի կրթութեան գործը, սկիզբը դնելու է անպատճառ կանանց կրթութիւնից: Ես այս անգամ պտտեցայ ամբողջ Հայաստանում, եւ ամէն տեղ ուշի-ուշով ուսումնասիրում էի հայ կնոջը: Իմ ստացած տեղեկութիւնները խիստ մխիթարական հետեւանքի են հասցնում: Որքան տղամարդը Թուրքերի ազդեցութեան տակ խարդախուած է, փչացած է, որքան նա կորցրել է իր հայկական ինքնուրոյնութիւնը,— այնքան կինը պահպանել է իր բարքուվարքի բարոյական անարատութեան մէջ: Չը կայ չարիք առանց բարիքի: Կանանոցի չորս պատերի մէջ փակուած կինը, թէեւ դարերով տանջուեցաւ, բթացաւ եւ զրկուեցաւ հասարակական մարդ լինելուց,— բայց միւս կողմից նա իր այդ բանտարկութեան մէջ պահպանեց հայութիւնը: Դա մեծ գործ է: — Որքան տղամարդը դրսում մահմէտական տարրի ազդեցութեան ներքոյ կորցնում է իր ազգային առանձնութիւնները, այնքան կինը կանանոցի մէջ, հեռու մնալով այդ ազդեցութիւնից, պահպանում էր ազգայնութիւնը: Այսպիսով անգիտակցաբար պահպանում էր մի մշտական հաւասարակշռութիւն: Տղամարդի կորստի տեղը լցնում էր կինը: Այդ կարելի է տեսնել ամենահասարակ մանրամասնութիւնների մէջ անգամ: Կնոջ զգուանքը դէպի մահմէտականութիւնը հասնում է սարսափելի մոլեռանդութեան. ամէն ինչ, որ դուրս է գալիս մահմէտականի ձեռքից, նա պիղծ է համարում. նրա մորթած միսը, նրա մակարդած պանիրը, նրա թխած հացը չէ ուտում: Բայց տղամարդիկ այսպիսի խտրութիւններ չը գիտեն: Ես լսել եմ հարիւրաւոր պատմութիւններ, որ մահմէտականներից յափշտակուած կինը, աղջիկը կամ վերջապէս փախչում է, կամ եթէ չէ յաջողում, անձնասպան է լինում: Բայց տղամարդի վերաբերութեամբ, այս տեսակ օրինակներ խիստ սակաւ են: Կայ մի ուրիշ բան եւս, որ ամենագլխաւորն է. շատ տեղերում, մանաւանդ քաղաքներում, Թուրքերէնը գրեթէ հայ մարդու բերնում բոլորովին սովորական է դարձել. բայց ես չը տեսայ մի կին, որ Թուրքերէն խօսէր, կամ գոնէ գիտենար այդ լեզուն: Հայոց ընտանիքի մէջ պահպանողը եւ իր զաւակների բերանը դնողը կինն է: Նա իր հեղինակութիւնը բանեցնում է մինչեւ անգամ օտարների վերաբերութեամբ: Հայերի տներում ծառայող Քրտերը եւ Քրտուհիները բոլորը հայերէն են խօսում: Կինը տուեց մեզ լեզու, ազգութիւն եւ պահպանեց հայ ընտանիքի բարոյական հիմունքը: Այժմ նա մի անարատ, չապականուած եւ անմշակ նիւթ է մեր ձեռքում, որից կարելի է հրաշալի բան շինել:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ ոսկերչեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՄԵՏՐՈՆ ԵՆԹԱԿԱ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 10 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3573 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՅ ՀՈՂԵՐՆ ՈՒ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 1ին, Թուրքիոյ ազգ. ժողովի նստաշրջանին բացման առթիւ, քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ Հանրապետութեան նախագահը, նոյն ինքն Աթաթիւրք :

Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին այդ ճառին, որ կը զուգադիպէր Ըսմէթ Ինէօնիւի «հրաժարման»: Դահլիճը վերակազմուած ըլլալով, նոր վարչապետին՝ Ճէլալ Պայարի կ'իյնար պարզել իր ծրագիրը: Բայց Աթաթիւրք «դահաճառ»ի դրութիւն մը հաստատած է, ուստի այդ պարտականութիւնն ալ ինք ստանձնեց :

Ճառը, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է Պոլսոյ թերթերուն մէջ, ամբողջ քաղաքական ծրագիր մըն է: Այնտեղ կը խօսուի բոլոր ճակատներու մասին, ներքին թէ արտաքին, տնտեսական հարցերէն մինչեւ գործնական առաջադրութիւնները: Եւ կը պարզուին սկզբունքներ, որոնք մեծապէս ուշագրաւ են Թուրքիոյ մտահոգութեանց տեսակէտով :

«Դահաճառ»ը ամէն բանէ առաջ կը շեշտէ ներքին «ապահովութիւնն ու խաղաղութիւնը»: Այս առթիւ, միջանկեալ կը յիշէ նաեւ Տէրսիմի խնդիրը, ընդամէնը երկու տող.

— « Հանոյքով ձեր առջեւ կը յայտարարեմ թէ ոչ մէկ խոչընդոտ պիտի կարենայ արգիլել մեր ազգին վերելքը քաղաքակրթութեան եւ երջանկութեան ճամբուն մէջ: Թունճէլիի մէջ մեր ձեռնարկած գործին արդիւնքը փայլուն ապացոյցն է այս ճշմարտութեան »:

Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա պիտի շարունակէ կոտրել – ճմլել, արեան մէջ խեղդել եւ ոչնչացնել որ եւ է ընդդիմութիւն կամ ազգային շարժում :

Մանաւանդ ուշագրաւ է հողագործութեան վերաբերեալ մասը, ուր նոր պատգամ մը կը տրուի,— « Ոչ մէկ մշակ առանց հողի»: Անձեռնմխելի պիտի մնայ այն հողը որ կը ծառայէ երկրագործի մը ընտանիքը ապրեցնելու: Այս առթիւ, տեսակ մը համայնացում պիտի կատարեն, «մեծ երկրագործներու եւ ագարակապաններու հողերը սահմանափակելով համաձայն իւրաքանչիւր շրջանի բնակչութեան եւ արդիւնաբերութեան »: Եւ ստիպմանաբար պիտի տարածուի մեքենաշարժ հողագործութիւնը, կենդանական ուժի համար նախընտրաբար գործածելով ձին, փոխան աւանդական եզին :

Աւելի ուշագրաւ են ազգային պաշտպանութեան առթիւ պարզուած տեսութիւնները :

Ճառը կը յանձնարարէ Թուրքիան դարձնել ծովային ազգ մը, եւ այդ ծրագիրը «իրագործել կարճ ժամանակի մէջ»: Զարկ պիտի տրուի ոչ միայն ճամբաներու, կամուրջներու եւ երկաթուղիներու, այլեւ մարտանաւերու շինութեան եւ բանակի զօրացման :

— « Յաջողութեամբ կը զարգանայ մեր սպառազինութեանց ծրագրին գործադրութիւնը: Պէտք է աւելի ընդլայնել ռազմական ճարտարարուեստի հաստատութիւնները: Այս տարուան ընթացքին սկսանք մեր երկրին մէջ շինել սուզանաւեր: Թուրք մեծ ազգը գիտակից շահագրգռութեամբ կը պատրաստուի օդային վտանգին դէմ: Այժմէն կարելի է վերջացած նկատել օդային ուժերու եռամեայ ծրագիրը: Այսուհետեւ պէտք է մեր երկրին մէջ շինուին նաեւ բոլոր օդանաւերն ու մեքենաները»:

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, ինչպէս բոլոր պետութիւնները, Թուրքիան ալ այս ճիգերը կը թափէ միայն եւ միայն ... խաղաղութեան համար: Այդ առաջադրութեամբ ալ, կառչած է Ազգերու Դաշնակցութեան, Պալքանեան համաձայնութեան եւ արեւելեան ուխտին :

Ճառը գոհունակութեամբ կը յիշէ նաեւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) հարցին լուծումը, զայն կոչելով « ազգային կենսական դատ մը»: «Ազգաժողովին բարձր հովանաւորութեամբ կատարուած խորհրդակցութիւնները կրցան բարեդէպ եւ անկախ վարչութիւն մը ապահովել Հաթայի ժողովուրդին »:

Ճառին ամբողջութիւնը ընդհանրապէս աչքի կը զարնէ լաւատեսութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ: Բայց եւ այնպէս, ամէնէն շողշողուն բառերն ալ չեն կրնար պարտկել ընդհանուր մտահոգութիւնը :

Բարենորոգչական շարժումին վրայ կը տիրապետէ վերազինման յարաճուն ճիգը: Բազմաթիւ գեղեցիկ ծրագիրներ ստորադասուած են այդ հոգին, որ կը քամէ երկրին ամէնէն կենսական երակները: Աթաթիւրքի Թուրքիան ալ կը ճգնի ինքնաբաւ դառնալ այս ճակատին վրայ :

Այդ կ'ապացուցանէ ինչպէս արտադրութիւնները աւելցնելու, նոյնպէս վաճառականութեան վրայ հսկողութիւն հաստատելու առաջադրութիւնը: Ուրիշ ապացոյց մը՝ նախանիւթերու ճարտարարուեստի մը հաստատումը, ինչպէս եւ հանքային եռամեայ ծրագիր մը:

Բնականաբար խաղաղութեան շրջանը կ'օգնէ գլուխ հանելու կարգ մը ծրագիրներ, մանաւանդ որ արտաքին աջակիցներ ալ չեն պակսիր: Նախապէս Խ. Միութիւնն էր գլխաւոր ապաւէնը, իր մասնագէտներով եւ զանազան փոխերով: Բայց, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր անոր տեղը անցած է Մեծն Բրիտանիան, ոչ միայն տնտեսական, այլեւ զինուորական գետնի վրայ: Եթովպիոյ պատերազմը պատճառ եղաւ որ Թուրքիա նորէն դարպասէ Լոնտոնի եւ այս վերջինը արդէն տեսակ մը հովանաւորութիւն, աւելի ճիշդ զինակցութիւն հաստատած է Էնկիւրիի հետ :

Ամէն պարագայի մէջ, նոր երկունք մըն է որ կը բոլորէ Թուրքիա, պրկելով իր բոլոր ուժերը, այլ մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան լծակները :

Շ.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ» ՇԱՐԱՆ ՇԱՐԱՆ...

Երեւանի « Գրական Թերթ »ը Հոկտեմբեր 24ի թիւին մէջ խօսելով Գրողներու Միութեան ժողովի մասին, կը գրէ թէ «ժողովրդի թշնամի, ֆաշիստական լրտես Զ. Եսայեանը» քայքայած է Միութեան կազմակերպական բաժինը, «անտես առնելով գրողներու ստեղծագործական նախաձեռնութիւնը եւ տապալելով գրականութեան կենսունակ ուժերու համախմբումը »:

Նոյն համարին մէջ, «Ուշադրութիւն գրական երիտասարդութեան » խորագրով յօդուածէ մը կ'իմանանք թէ՝ երիտասարդ - սկսնակ գրողներու ժողովին առթիւ, ճառեր խօսուած են այն « բարբարոսական, կործանարար քաղաքականութեան վրայ» զոր կը վարէին «ժողովրդի ոխերիմ թշնամիներ Խանջեանի, Ամատունիի, Գուլոյեանի եւ միւսներու հաւատարիմ գործակիցները — Դր. Սիմոնեանը, Ա. Բակունցը, Ալազանը, Գիւլքեւխեանը եւ անոնց մանկլաւիկ Գէորգ Աբովը »:

Նոյն յօդուածին մէջ «Խուլիգան» եւ «Տականք» կը կոչուին երկու գրողներ, Գարեգին Բէս, եւ Սուրէն Թարեան, իսկ «այլասերուած բարքերի տէր, նացիոնալիստ - ավերբախական » կը հռչակուի Ազատ Վշտունին, որ քայքայեր է եղեր «գրողների աճման եւ դաստիարակման գործը »: Կ'ամբաստանուի նաեւ հանրածանօթ Ն. Զարեանը, «որ չի խուսափել որոշ սկսնակների անտեղի թմբկահարելուց, իսկ ոմանց անուշադրութեան է մատնել »:

Դարձեալ, նոյն յօդուածին համաձայն, Պետական Հրատարակչականը « յանձինս այնտեղ բուսած ժողովրդի թշնամիներ Զօփուրեանի, Դ. Շահվերդեանի եւ այլոց, անուշադրութեան էր առնում երիտասարդ գրողների գործերը: Նրանց գրքերը հրատարակուել են անշուք եւ անհրապոյր »:

Նոյն թերթի խմբագրականին մէջ, «մերկացուած թշնամիներ»ու եւ «տականքներու» կարգին, այլեւս զոց եղած անուններու հետ, կը յիշուին նաեւ «մաքսանենգ Մ. Արմէնի, Ս. Յարութիւնեանի, Խ. Սարգսեանի, Գ. Բեսի, Ռուբէն Զարեանի նման ստորաքարշներ եւ քծնողներ »:

« Խ. Հայաստան » կը շարունակէ «ժողովրդի թշնամիներ» արձանագրել ամէն օր: Ահաւասիկ վերջին նորութիւնները.—

« Ժողովրդի թշնամիներ Ամատունին եւ Ակոպովը, ինչպէս եւ միւս սրիկաները, իրենց սեւ գործը կատարելու համար, կոմերիտական (կոմունիստ երիտասարդական) պատասխանատու աշխատանքի էին լծել իրենց արբանեակներ Շաղբաթեանին, Մոկացեանին եւ ուրիշներին». (5 Հոկտեմբեր): Բոլորն ալ կ'ամբաստանուին թէ քայքայած են երիտասարդական կազմակերպութիւնները, իրենց արբանեակ ունենալով Գուրգէն Նալբանդեանը, Կարապետ Տիկոյեանը, Իսքաշեանը, Մացօ Յովհաննիսեանը, «Ավանգարդ»ի խմբագիրներ Յ. Միրզոյեանը եւ Մ. Նահապետեանը :

Պատմագիտական ճակատին վրայ իբրեւ կեղծարարներ են. կ'ամբաստանուին, սկսելով «մոլի նացիոնալիստ» Խանջեանէն, «հակայեղափոխականներ » Աշոտ Յովհաննիսեանէն եւ Կոստանեանէն, «տրոցկիստ» Ամատունիէն,— Կարօ Ղազարեան, Յ. Յովհաննէսեան, Սարգիս Կարապետեան, Մօրուս, Մակինց, Զօփուրեան, Մելիք Եօլեան, Մ. Ներսէսեան, Մ. Պարսամեան, Յ. Զորեան, Զուբար, Աթայեան, Բզնունի :

Ելմտական գործավարութեան մէջ ժողովրդի թշնամի հռչակուած են «թաքնուած տրոցկիստներ» եւ «բուրժուական նացիոնալիստներ» Եաղուբեան, Սարաֆեան, Սարգսեան :

Սեւ ցանկը կ'աճի ու կ'աճի...

Երէկ ստացանք « Խ. Հայաստան »ի նոր թիւերը, Հոկտեմբեր 6 — 26, որոնք բոլորն ալ կը յորդին անհամար «մերկացումներ»ով :

Հոկտեմբեր 8ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ պաշտօնանկ եղած է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (խորհրդարան) առժամեայ նախագահը, Բ. Ներսիսեան, որ դեռ նոր յաջորդած էր «մերկացուած» Հանէսօղլեանի: Անոր տեղ «նախագահի պաշտօնակատար» (տեղապահ) նշանակուած է Մացակ Պետրոսի Պապեան, որ ծնած է 1901ին, Ստեփանաւանի մէջ (Նախկին Ջալալօղլի): Նախագահութեան անդամ ընտրուած են Գ. Յարութիւնեան, Ա. Յարութիւնեան, Լ. Յովսէփեան, Լ. Բունիաթեան, Ա. Անանեան, Ալի Թաղի-Զատէ եւ Յովհ. Պօղոսեան: Ոչ մէկ խօսք՝ նոր « վարչապետ»ի մասին, Գուլոյեանի պաշտօնանկութենէն վերջը :

Հոկտեմբեր 6ի թիւին մէջ, որուն երկու էջերը նուիրուած են թատերական արուեստին, 52 դերասան - դերասանուհիներ գլխագիր կոչով մը անգամ մը եւս կը ձաղկեն «հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամիները՝ Խանջեանը, Տէր Գաբրիէլեանը, Գուլոյեանը, Ամատունին, Ակոպովը եւ նրանց նողկալի թափթփուքները»: Եւ կը շարունակեն.

— « Ինքնին հասկնալի է որ այսպիսի պայմաններում խօսք անգամ չէր կարող լինել ինքնուրոյն դրամատուրգիայի զարգացման մասին: Մեր թատրոնների ներսում (Ս. Գրիգորեան, Ջանան, Թոլայեան) եւ վերադաս օրգաններում նստած հակայեղափոխական սրիկաները շատ են շաղկրատել ինքնուրոյն դրամատուրգիայի զարգացման, երիտասարդ կադրերն աճեցնելու եւ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրան զարգացնելու ուղղութեամբ: Մինչդեռ իրականում այդ վիժուածքները փորձում էին թատրոնը դարձնել իրենց սեւ գաղափարախօսութեան օջախը »:

*** Հոկտեմբեր 15ի թիւին մէջ, Երեւանի խորհրդային մամուլին նուիրուած գրութեան մը մէջ, կը կարդանք .

— « Երկար ժամանակ, «Խ. Հայաստան »ի պատ. խմբագրի պաշտօնով աշխատել են ժողովրդի թշնամիներ Եղիա Չուբարը, Ընձ. Վահանեանը, Համօ Յովհաննիսեանը, Ա. Աղոյեանը եւ սրանց արբանեակները: Տակաւին միայն վերջերս մերկացուեցին Խ. Հայաստանի խմբագրութեան ներսում տարբեր ժամանակներ բուսած հակայեղափոխական նացիոնալիստներ Հ. Յովհաննիսեանը, Ռ. Աթայեանը, Արտօ Բզնունին եւ այլք: Միայն վերջերս խմբագրութեան աշխատանքից հանուեցին եւ կուսակցութենից վտարուեցին Խանջեանի եւ Ամատունու մանկլաւիկները՝ Մ. Դաւիթեանը, Հր. Միրզոյեանը, Աղ. Յակոբեանը եւ միւսները»:

Քիչ մը անդին,— «միայն վերջերս խմբագրութեան աշխատանքից հանուեցին՝ Ա. Յակոբեանը, Համօ Մուրադեանը, Մինաս եւ Աշոտ Մարտիկեանները, Ստ. Կուրտիկեանը, Մխօ Դաւթեանը, Վ. Եսայեանը, Բարգէն Շահումեանը եւ ուրիշները ,— թիւով 27 հոգի »:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԸ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ »

Քանի խրեցայ «Խ. Հայաստան»ի մէջ, այնքան դժուարացաւ գործս :

Ո՞ր մէկը հաւաքել,— անուննե՞րը: Ցանցա՞ռի տեսակնե՞րը թէ մէկուն միւսին երեսին նետուած նախատինքները :

Կարծ՝ երկար ցանկ մըն ալ այսօր պիտի կարդաք :

Բայց, այդ բոլորը անբաւական են, պատկերացնելու համար ամբողջ ողբերգութիւնը :

Խորհրդային աշխարհին մէջ, սովորութիւն է որ երբ խումբ մը իշխանաւորներ կ'իյնան, անմիջապէս միթինկներ կը սարքուին եւ բանաձեւեր կը քուէարկուին — միաձա՛յն — խստագոյն պատիժը պահանջելով «ժողովուրդի թշնամիներուն, իժերուն եւ կատղած շուներուն համար» :

Այդպէս ալ Հայաստանի մէջ :

Երբ Աղասի Խանջեան «անձնասպան եղաւ», զեկուցումներ տրուեցան քաղաքէ քաղաք, գետնէ գետին զարնելու համար «զարշելի դաւաճանը եւ սրիկան »:

Անշուշտ այդ պանծալի՛ պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ'իյնար նոր վարիչներուն,— Ամատունի, Ակոպով, Գուլոյեան, Հանէսօղլեան, Մուղդուսի եւն. :

Գնաց ամառ, եկաւ աշուն, դիւակապուտները իրենք ալ ինկան փոսին մէջ: Եւ ահաւասիկ նոր եղանակը.

— « Սեպտեմբերի 26ին կայացաւ ՀԿ(բ)Կ Ղամարլուի շրջկոմի պլենումը, որտեղ ՀԿ(բ)Կ Կենտկոմի պլենումի արդիւնքների մասին զեկուցեց ընկ. Խաչիկեանը: Ողջ պլենումը ցասումով ու զայրոյթով լսեց ժողովրդի մերկացուած թշնամիների՝ Ամատունու, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Տէր - Գաբրիէլեանի եւ միւսների կատարած հակայեղափոխական վնասարարական աշխատանքի մասին »:

... Զեկուցման շուրջը բացւում է մտքերի լայն փոխանակութիւն: Ընկ. Այվազեանը պահանջում է ամենախիստ պատժի ենթարկել հայ ժողովրդի արիւնը ծծող իժերին՝ Ամատունուն, Ակոպովին, Գուլոյեանին, Մուղդուսուն եւ միւս սրիկաներին, որոնք դաւաճանելով հայրենիքին ու ժողովրդին եւ չարաշահելով նրանց մեծ վստահութիւնը, հրէշաւոր ոճրագործութիւններ են կատարել նրա նկատմամբ :

Պէտք ոչնչացնել եւ հողմացրիւ անել հայրենիքի եւ ժողովրդի բոլոր թշնամիներին՝ տրոցկիստներին, դաշնակներին, սպեցիֆիկեան վիժուածքներին եւ դասակարգային թշնամի միւս վարձկան շներին »: (29 սեպտ.):

Այդպէս նաեւ միւս շրջաններուն մէջ :

Ամէն տեղ ալ մէկ է մարտակոչը ,— «Բնաջինջ անել հայ ժողովուրդի թշնամիներին»: «Մինչեւ վերջը ոչնչացնել թունաւոր իժերին »:

Օրուան զեկուցանողէն կախում ունի խնդիրին փչածին պէս գունաւորել, թունաւորել բառերը, կարելի եղածին չափ սրելու համար ամբոխային ախորժակները :

Ո՞վ պիտի համարձակէր լուտանք մը պակաս գործածել, գիտնալով հանդերձ որ վաղը «իժ»անալու կամ «իշանալու» կարգը իրեն պիտի գայ : Նոյն բնականութեամբ ինչպէս գիշերն ու ցերեկը կամ ամառն ու ձմեռը կը յաջորդեն իրարու :

Բայց այս խեղճերը տասն անգամ աւելի անմեղ են քան արտասահմանի կարգ մը կարմիր - կոտոշները, որոնք թութակաբար կը կրկնեն նոյն զարշելի եղանակը, ազա՛տ երկնքի տակ :

Անոնք չե՞ն յիշեցներ Հայնէի երգը.

«Ո՛, ինչ մեծ երանութիւն է աւանակ
լինելը,
Երկար ականջների զաւակ լինելը,
Բոլոր կտուրներից
Գոռալ այն մասին,
Որ ես պատկանում եմ էշերի ցեղին»:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՂՈՔԵՑ ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԷՄ

Մուսոլինի Հռոմ կը վերադառնայ օդանաւով

Հռոմի հակաբոլշեւիկ դաշինքը հազիւ ստորագրուած, խորհրդային դեսպանը երկու անգամ Իտալիոյ արտաքին նախարարին ներկայացաւ, բողոքելու համար: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ — Արտաքին նախարար Պ. Չանօ ունկնդրութեան ընդունեց խորհրդային դեսպանը, Պ. Շթայն, որ հաղորդեց թէ՝ Մոսկուայի կառավարութիւնը 1933ի համաձայնութեան հակառակ կը գտնէ հակաբոլշեւիկ եռեակ դաշինքին տրամադրութիւնները եւ թէ Իտալիոյ դիրքը կը նկատէ ոչ - բարեկամական : Կոմս Չանօ արձանագրեց այս զեկոյցը »:

1933ի համաձայնութիւնը բարեկամութեան եւ ոչ - յարձակման դաշինք մըն է, կնքուած՝ Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ միջեւ, քառանդամ դաշինքէն անմիջապէս վերջը: Տեւողութիւնն է հինգ տարի, բայց կրնայ չեղեալ համարուիլ, մէկ տարի առաջ լուր տալու պայմանաւ: Անոր ստորագրութենէն վերջը, Մուսոլինի իր թերթին մէջ գրեց թէ կ'ուզէ փարատել այն կասկածը թէ քառանդամ դաշինքը ուղղուած է Ռուսաստանի դէմ :

Խորհրդային դեսպանը նախ այցելեց երկուշաբթի առտու, լուսաբանութիւններ խնդրելով: Իրազեկներու կարծիքով, Իտալիոյ արտաքին նախարարը կրկնած է նախկին հաւաստիքները, շեշտելով թէ նոր դաշինքին գլխաւոր նպատակը խաղաղասիրական է: Այս բացատրութիւնը անբաւական համարելով, դեսպանը նորէն այցելեց, կէս օրէն վերջը: Միեւնոյն առեն, Մուսոլինի, որ գիւղ գացած էր, Հռոմ վերադարձաւ օդանաւով մը: Գիւղէն մայրաքաղաք մէկ ժամ 10 վայրկեան կը տեւէ, բայց Մուսոլինի, որ օդանաւ վարել գիտէ, այս անգամ երեք ժամ մնաց օդին մէջ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ իր վերադարձը կապ չունի խորհրդային բողոքին հետ: Բայց եւ այնպէս, անվիճելի է որ Մոսկուա լուրջ անարգանք մը կը համարի նոր դաշինքը: Կարծողներ կան թէ չեղեալ պիտի հռչակուի իտալեւխորհրդային դաշինքը: Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական աշխարհը լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս նոր տագնապին :

Իտալական թերթերը վերապահ լեզու մը կը գործածեն. իսկ գերմանական մամուլը յիշելով Վորոշիլովի սպառնալից ճառը՝ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 20ամեակին առթիւ, գիտել կուտայ թէ Իտալիա, Գերմանիա եւ Ճափոն իրաւունք ունէին այդպիսի դաշինք մը կնքելու: Այս առթիւ նորէն կը յարձակին Չեխոսլովաքիոյ վրայ, զայն Մոսկուայի մասնաճիւղը նկատելով Եւրոպայի մէջ:

*** Լեհաստանի արտաքին նախարարը հերքեց այն զրոյցները թէ Լեհաստան ալ պիտի միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին:

Լոնտոնի թերթերը ժողովրդապետական երկիրներու համար վտանգ մը կը նկատեն հակաբոլշեւիկ դաշինքը :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երկար կ'ըլլար անշուշտ, Լիբանանի յետ-պատերազմեան քաղաք. կեանքի պատմականը ընել: Ուստի կը գոհանանք հապճեպ ակնարկ մը նետելու այն կարեւոր շրջաններուն վրայ որոնք տեղի ունեցան տակաւին 1922էն ասդին, երբ Հայերս ապաստան գտանք այս ափերուն վրայ:

Լիբանանի տարածութիւնն է 18.000 ք. ք. իսկ բնակչութիւնը 800.000, օտարահպատակներով կարելի է հաշուել մօտ 1.000.000: Երկիրը բաժնուած է հինգ գաւառներու: Ցեղային տեսակէտով մեծ այլազանութիւն ունի, ինչպէս նաեւ կրօնքի: Այս պատճառով ալ Լիբանանը կոչուած է ցեղերու, կրօնքներու, եւ կենցաղներու «թանգարան» մը: Բնական է որ այսպիսի երկիրներու մէջ, որ մանաւանդ միատարր բնիկներ իսկ չունի որով եւ ոեւէ կազմակերպութիւն, կրօնքը կատարէ մեծագոյն դերը: Արդարեւ այս երկրին մէջ քաղաքական գործը հիմնուած է կրօնքի որով եւ յարանուանութեանց վրայ:

Լիբանանի առաջին երեսփ. ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ 1925ին, երկրորդը 1929ին, իսկ երրորդը 1934ին երբ, Հայերս ալ իբրեւ քաղաքացի իրաւունք ստացանք մեր ներկայացուցիչը նշանակելու Լիբանանի խորհրդարանին մէջ:

Այս անգամ, Հոկտեմբերէն առաջ իսկ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի Կ. Կոմիտէն մասնաւոր շրջաբերականով մը, կուգար իր ընկերներուն պարզել կուսակցութեան տեսակէտը, շեշտելով թէ Դաշնակցութիւնը կը մասնակցի ընտրութիւններուն, իր ընկեր թեկնածուով (իրաւաբան ընկ. Խոսրով Թիւթիւնճեան):

Մինչ շատերը սկսած էին իրենց աշխատանքներուն, անդին ղեկավարները կը վարէին իրենց բանակցութիւնները Լիբանանի պետական շրջանակին մէջ, գլխաւորութեամբ՝ ընկերներ Գասպար Իփէկեանի, Կարօ Սասունիի, Նիկոլ Աղբալեանի, Խոսրով Թիւթիւնճեանի, Բենիամին Գուլագեանի եւ Նազարէթ Կերկերեանի եւ ուրիշներու:

Հոկտեմբեր ամսու սկիզբը, բանակցութիւնները կ'ընթանային շատ բարեկամական մթնոլորտի մէջ: Պետական անձնաւորութիւնները, սկսած Հանրապետութեան նախագահ Էմիլ Էտտէէն, ներքին նախարար Պ. Ապի Շահլաէն ու վարչապետ Խայրէտտին Ահտէպէն մինչեւ կառավարական ցանկի թեկնածուները արդէն պատրաստ էին ընդունելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան թեկնածուն իրենց ցանկին վրայ: Այդ իսկ պատճառով, նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէն, մասնաւոր հրաւէր կը ղրկէ Դաշնակցութեան որ ուղղակի իրեն հետ բանակցի: Այդ օրերուն, դժբախտաբար, ընտրողական կեդրոնական յանձնախումբի նախագահ ընկ. Գասպար Իփէկեան իր եղբօր մահուան գոյժը առնելով, փութացեր էր Եգիպտոս: Իր բացակայութեան, Դաշնակցութեան կողմէ, Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրին պատասխանեցին կեդր. յանձնախումբի միւս անդամները, գլխաւորութեամբ ընկ. Լեւոն Շանթի: Ուրեմն, ընկերներ Շանթ, Սասունի, Թիւթիւնճեան եւ Գուլակեան արդէն կը համաձայնին կառավարական ցանկով հրապարակ իջնելու:

Ի՞նչ էր այս կառավարական ցանկը:

Լիբանանի մէջ, ըսինք վերը, քաղաքական գործը կապուած է կրօնքին, որով եւ համայնքներու եւ հետեւաբար թեկնածուները այդ համայնքներու թուական արժէքին համեմատ կ'ընտրուին: Ուրեմն առաջին օրէն իսկ դուրս եկան երկու գլխաւոր ցանկեր, մէկը վարչապետին, ներքին նախարարին եւ ելմտական նախարար Ճօրճ պէյ Թապէթի թեկնածութեամբ, ընդ հովանեաւ Հանրապետութեան նախագահին, իսկ միւսը նախկին վարչապետ եւ նախագահութեան աթոռին մրցակից Պ. Պիշարա Խուրիի ցանկը: Այս վերջինը ճանչցուած է իբրեւ ընդդիմադիր կառավարութեան, այսինքն դահլիճին եւ նախագահին եւ անոնց վարած քաղաքականութեան Սուրիոյ եւ հովանաւորեալ պետութեան հանդէպ:

Ուրեմն, երկու մրցորդ ցուցակներն ալ ունենալով հիմնական տեսակէտներ քաղաքական գետնի վրայ, պիտի ջանային գրաւել կամ պահել իշխանութիւնը: Եւ ճիշդ այդ պայքարին համար սկսած էր շարժում մը որուն հետեւանքները շատ ալ լաւ չէին տեսներ:

Այս հաւասար ուժեր ներկայացնող ցանկերու ելքը անյայտ էր: Ըսի ըսաւները, փոխանցուած կարծիքները տատանումներով մէկ այս կամ այն կողմ կը հակէին: Նկատելով որ, ընդդիմադիր ցանկին վրայ արդէն Հայ մը կար եւ այդ նախկին հայ երեսփոխանն էր որ, հակառակ ազգային իշխանութեան կամքին անցած եւ գործակցած էր ընդդիմադիրներուն հետ, Հ. Դաշնակցութիւնը, իբրեւ կուսակից Ն. Վ. Էմիլ Էտտէի հետապնդած քաղաքականութեան, անկասկած պիտի փափաքէր իր տեղը գրաւել այն ցանկին վրայ որուն տեսակ մը հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Պ. Նախագահը: Արդ, Դաշնակցութիւնը պատասխանելով իրեն եղած հրաւէրին, արդէն բերանացի համաձայնութիւն գոյացուցած էին երկուստեք:

Դաշնակցութեան առաջին թռուցիկը, ուղղուած հայ ժողովուրդին, ցրուելէ վերջ, բացառիկ հրամանագրով մը արտօնուած էր Լիբանանի մէջ առաջին անգամն ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան անունով հաւաքոյթ ունենալու, որ տեղի ունեցաւ 10 Հոկտեմբերին ուր եւ ներկայ պիտի ըլլային նախարարներն ու վարչապետը: Սակայն անոնք բացակայեցան:

Ինչու:

Դաշնակցութեան ընդդիմադիրները՝ Ռամկավար, Հնչակ, Բարեգործական եւ ասոնց վրայ աւելցած կարգ մը մութ տարրեր կը սկսին բանել պետական անձնաւորութիւններու դռները, ըսելով թէ Դաշնակցութիւնը գոյութիւն չունի, ան բաժնուած է թեւերու եւ Թիւթիւնճեան փարթին արդէն ոչնչութիւն մըն է: Եւ այս մարդիկը իբրեւ «հաւաքածոյ» հայութեան բոլոր տեսակի հատուածներու՝ ներկայացուցիչ կը ներկայացնեն մինչ այդ Պէյրութի հայ գանգուածին բոլորովին անծանօթ մէկը, թէեւ շատ բարի մարդ մը, փաստաբան Հրաչեայ Շամլեան:

Պ. Պիշարա Խուրիի վերադարձին, Փարիզէն, համաձայնութիւն մը գոյացաւ վարչապետ Խայրէտտին Ահտէպի եւ իրեն միջեւ, որու համաձայն աւելի նշանակալի աթոռներ կը շնորհուէին ընդդիմադիրներուն որոնց մէջ նաեւ նախկին հայ երեսփոխանը, որով Պէյրութի հայութիւնը երկու թեկնածու տալու իրաւունք ունէր, մէկը ընտրովի, իսկ միւսը նշանակովի:

Դաշնակցութիւնը գիտէր թէ ինչ դաւեր կը լարուէին իր գլխուն, գիտէր նաեւ թէ որոնք էին եւ հակառակ այդ ամէնուն, սարքեց նմանը չտեսնուած հաւաքոյթը Պէյրութի կեդրոն հրապարակին վրայ, ուր եւ պարզեց իր տեսակէտը եւ տուաւ իր հրամանը:

Հոկտեմբեր 10էն վերջ, ամբողջ շաբաթ մը, տեսակ մը անորոշութիւն կար: Այդ իսկ պատճառով, «Դաշնակցականք» աւելի քան երբեք պրկուած ուժով շարունակեցին իրենց ներքին աշխատանքները, արտաքին գործերը ձգելով ղեկավարներուն:

Գաղութը օրը օրին կը հետեւէր շարժումին, միշտ իր ուղղութիւնը առնելով Դաշնակցութեան թռուցիկներէն որոնք պարբերաբար կ'ողողէին քաղաքն ու արուարձանները: Հոկտեմբեր 17ին, Քարանթինայի Ամանոս գաղթակայանի տախտակաշէն եկեղեցիին մէջ, ժողովուրդը որոշեալ օրը կը լեցուի, վայր մը ուր Դաշնակցութեան խօսքը առաջին անգամն ըլլալով պիտի լսուէր հրապարակաւ:

Արդէն կէսօրէն առաջ, եկեղեցին եւ շրջապատը մարդկային գանգուածի մը վերածուած էին: Նախագահ ընկ. Կարօ Սասունիի բացման խօսքէն առաջ, բեմ եկան ընկերներ՝ Նիկոլ Աղբալեան, մեր շրջանի գործիչ Նիկոլ Նիկողոսեան եւ ապա Դաշնակցութեան թեկնածուն՝ Խոսրով Թիւթիւնճեան: Հաւաքոյթը գեղարուեստական բաժնով համեմուած, եկաւ այդ շրջանի մեր ժողովուրդին հոգեկան սնունդ տալու: Հաւաքոյթէն վերջը ղեկավար ընկերները հիւրասիրուեցան Տիկին Նուարդ Քարծայրի կողմէ որ այդ շրջանի Կ. Խաչի ոչ միայն գթութեան քոյրն է դարձած, շատ անգամ իր սեփական ծախքով, այլեւ գթութեան մայրիկը որուն դուռը կը բախեն բոլորն ալ, գիշեր թէ ցերեկ:

Անշուշտ մեր հակառակորդներն ալ իրենց հաւաքոյթները կ'ունենային, եւ պետական աչքերն ու ոստիկանութիւնը կը հետեւէին այս հաւաքոյթներուն, տեղեկագրելով անոնց թուական արժէքը: Իսկ մեր հակառակորդները իբրեւ ապաւէն ունենալով Բարեգործականի 4000 ս. ոսկին (80.000 ֆր.) (տրամադրուած կառավարութեան), վստահ հրաշքներ գործելու, սկսեր էին իրենց թեկնածուին գովքը հիւսել:

Անդին, սակայն, Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեամբ կը մնար անխախտ եւ ինքնավստահ՝ իր ուժին վրայ:

ՇԱՀՐՈԶ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՁԱՅՆ ՏՈՒՐ, Ո՛Վ ԾՈՎԱԿ»

(Գ. եւ վերջին մաս)

Եզրոսի լապտերին լոյսը մեզ տարաւ մինչեւ վանքին բակը: Տաճարի զանգակատան կամարներուն տակ հանգչեցանք մինչեւ լուսաբացը, երբ Ղեւոնդ աբեղան եկաւ առաւօտեան ժամի զանգերը տալու:

Խեղճուկ աբեղայ մըն էր, իսկական անապատական: Զրնգուն ձայն ունէր բայց սխալ կը կարդար աղօթքները: Ժամէն յետոյ գոհ եւ հպարտ՝ եկաւ մեզ մօտ: Սկսաւ զարմանազան եւ երեւակայական պատմութիւններ պատմել: Ինքը կը հաւատար իր ըսածներուն:

— Ի՞նչ գիտես Րաֆֆիի մասին: Ի՞նչ ըրած է Աղթամարի մէջ, հարցուց մեզմէ մէկը:

— Ես Րաֆֆին չեմ տեսեր, համա մեր հայր Պօղոս վարդապետը կ'ըսէ, Րաֆֆին հա՛մ փոստ էր, (բողոքական) հա՛մ կաթոլիկ: Կ'ըսէ է՛ն տարին որ Րաֆֆին էկած էր յ'Աղթամար, կաթոլիկութիւն կը քարոզէր: Վարդապետքիր ուզեր են զէն բռնեն թալեն ծով, համա յիմացերի ու թողներ փախեր ի:

Կուշտ ու կուռ խնդացինք. Ղեւոնդ աբեղան ինքն ալ սկսաւ խնդալ, բայց յետոյ պնդեց, որ իր ըսածները ճիշդ են: Վէճի չմտանք: Խնդրեցինք իրմէ, որ ընկերանայ մեզ Քարագլուխը երթալու համար: Ու գացինք Քարագլուխը:

Անցեալ տարուան յուշերն ու տպաւորութիւնները արթնցան մէջս: Նստանք Րաֆֆիի Քարին վրայ ու երգեցինք «Զայն տուր, ով ծովակ»ը:

Արեւը բարձրացած էր երկնակամարին վրայ եւ ծովը համակ ոսկի ու նարնջի պատմուճան հագած էր: Ծովային թռչունները կը ճախրէին կղզիի քարաժայռերուն մօտիկ եւ կը թեւածէին մեր գլխուն վերեւը: Ղեւոնդ աբեղան անվերջ կը պատմէր՝ սուտն ու իրաւը իրար խառնելով, մեզ զարմացնելու համար:

Եզրոսը հեռուէն մեզ ձայն կուտար ու ճաշի կը կանչէր: Մինչեւ մեր հասնիլը առիթէն օգտուելով քարի մը վրայ պառկեցաւ հանգստանալու: Հասանք, ոտքի ելաւ ու ժպտեցաւ, աւելցնելով թէ յոգնած է:

Ծերունազարդ Պօղոս վարդապետին սենեակը գացինք ճաշելու: Սեղանն օրհնելէ յետոյ օղի մը ճնկեց: Թարմ հացով ճաւարէ փիլաւ կերանք՝ հետն ալ ոչխարի համեղ մածուն:

— Քանի՞ տարեկան էք, հայր սուրբ, հարցուց ընկերներէս մէկը:

— Ճիշդ 75 տարեկան եմ, որդի, 50 տարի է, որ վարդապետ եմ:

— Րաֆֆիի Աղթամար գալը կը յիշէ՞ք, հարցուցի ես:

— Ինչպէ՞ս չէ, այնքան գիտեմ որ երիտասարդ էր, ես էլ մոնթ էի: Մեր վարդապետները ուզեցին ծովը նետել, բայց չուտ փախաւ:

Ղեւոնդ աբեղայի դէմքը պայծառացաւ, մէջքը ուղղեց եւ հպարտ կերպարանք առաւ:

— Ինչո՞ւ ուզեցին ծովը նետել:

— Մեր միաբաններուն ծանր ու տակ-վեր խօսքեր ըրած էր, կաթոլիկութիւն, փրոտութիւն քարոզած էր, կ'ըսէին:

— Հա՛... տեսա՞ք որ իմ ըսածները ճիշդ են վրայ բերաւ Ղեւոնդ աբեղան:

— Հա՛ հա՛, ճիշդ են, որդի, հաստատեց Պօղոս վարդապետը, բայց լուսահոգին ազգասէր մարդ էր, յեղափոխական: Օր մը մեր յեղափոխական տղաներու մօտ Րաֆֆիի հասցէին դէշ խօսեցայ, տօ՛, քիչ մնաց դաշոյնները հանէին ու սպանէին ինձ, աւելցուց Պօղոս վարդապետը եւ սկսաւ խնդալ:

— Երանի սպանէին, քենէ պրծնինք, ըսաւ Ղեւոնդ աբեղան մեկուսի:

Մենք բոլորս հազիւ զսպեցինք մեր ծիծաղը, մինչ հայր Պօղոսը թարմ հացի ահագին պատառով փիլաւը հինգ մատերով բերանը կը խոթէր, իսկ անդին Եզրոսը ձեռները ծոցին եւ գլխահակ կանգնած՝ բերնին ջուրերը կը վազցնէր:

Կէսօրէն յետոյ շրջագայութեան գացինք կղզիի զանազան կողմերը: Անխուսափելի Եզրոսը կ'առաջնորդէր մեզ ու կը շաղակրատէր, չմոռնալով ցոյց տալ մեզ այն տեղերը, ուր այս ու այն ուխտաւորները դառ մորթեր, խորոված եւ փիլաւ կերեր էին՝ իրեն ալ առատ բաժին հանելով: Իր ստամոքսի եւ ուտելու մասին հաճոյքով կը պատմէր, չեշտելով որ ուխտի եկողը մատաղ պիտի կտրէ:

Նոյն օրը երեկոյեան նաւակը մեզ պիտի տանէր Ախավանք: Պօղոս վարդապետն ու Ղեւոնդ աբեղան՝ Եզրոսն ալ միասին, կղզիի նաւամատոյցը եկան մեզ ճամբու դնելու: Հրաժեշտ առինք եւ տեղաւորուեցանք նաւակին մէջ: Ծերունի եւ բարի Պօղոս վարդապետը բարձր ձայնով աղօթեց — «Տէ՛ր, ուղղեա՛ զգնացս մեր ի ճանապարհս խաղաղութեան...»:

Վերջալոյսի նարնջագոյն շողերը ինկեր էին Րաֆֆիի Քարին վրայ, որուն ուղղեցինք մեր հայեացքները: Թախիծը կը պատէ սիրտս: Նաւակը կը սուրայ ու մենք հետզհետէ կը հեռանանք նաւամատոյցէն, որուն քարերուն վրայ անշարժ կանգներ են կղզիի երեք մենակեացները— վարդապետներն ու Եզրոսը:

Աչքերս ծովուն յառած կ'արտասանեմ Սրուանձտեանցի սա խօսքերը.

—«Ծո՛վ, սիրոյ եւ երկիւղի, յուսոյ եւ վշտաց մէջ ծփացող կոյսի մը սրտին օրինակ, ծո՛վ որ այդքան գեղեցիկ ու տխուր ես արծաթափայլ գլխովդ, դալկացեալ դէմքովդ... կը լսեմ ես քո հառաչն եւ հեծեծանքը...»:

« Զայն տուր, ո՛վ ծովակ», ծո՛վ Հայրենի, ծո՛վ Նայիրի, ծո՛վ Բզնունի, «ինչո՞ւ լռում ես», ձայն տուր, չէ՞ որ դարերու խորհուրդ ունիս քու ծոցիդ ու խորքիդ մէջ: Ինչո՞ւ պատասխան չի տուիր Փայաջուկցի պատանի Յակոբին, որ քեզմէ յուսախաբ՝ իր խօսքը լուսնակին ուղղեց.

«Քար է քո սիրտը եւ խիղճդ մեռած,
Քանի՛ արիւններ, քանի կոտորած
Տեսար, լռեցիր ու դարձեալ պայծառ
Հայ երկրի վրայ կապում ես կամար...»:

Րաֆֆին պրկեց իր քնարին լարերը եւ չեփորեց Հայոց Ազատագրական Շարժումներուն ահազանգը: Հայոց Աշխարհի «Փոթորկաշունչ Մարգարէ»ն հրապարակ իջաւ «Խենթ»ի թուրը ու «Կայծեր»ու հուրը ձեռքին բռնած: Թուրը զարկաւ մեր ժայռերուն, ժայռերը կայծեր տուին, կայծերը հուր սփռեցին, հուրը հրդեհ դարձաւ, հրդեհը հրահրեց Հայոց Հայրենիքը: Եւ հրդեհի մէջէն կայծակնացայտ աչքերով, հուր մօրուքով, բոց շրթունքով, հուրհեր գլխին՝ հրեղէն պսակը ճակատին՝ Տարօնի աշխարհէն եկաւ իշխան Սամուէլ Մամիկոնեանը, Սիւնիքէն եկաւ քաջարի սպարապետն Դաւիթ բէկը, Դերիկէն հասաւ Որսորդ Ալօն, Մինարէթէն եկան Ալըանն ու Սաքօն, Ֆարհատն ու Կարօն, Աղբակէն եկաւ Եղիազար վարդապետը, Բայազէտի բերդէն իջաւ Վարդան-խենթը: Ամէն մէկը հեծած էր հրեղէն ձին, ձեռքին բռնած Թուր կայծակին՝ «փոթորկաշունչ Մարգարէի» պատգամը տարին Հայոց ազգին:

« Ելէ՛ք ելէ՛ք քաջազնո՛ւնք,
Ելէ՛ք Հայկայ զաւակնե՛րք ...»:

Ու եկան քաջազունք Հայոց Աշխարհի ամէն կողմերէն — Տարօնէն եկաւ՝ Սարերու Առիւծը, Նեմրութի հսկան՝ Սերոբ Աղբիւրը՝ հերոսն աննման: Եկաւ Անդրանիկն՝ ազգային հերոսը: Մուրատն ու Քեռին, եւ Առիւծ Ալագ, Մոկացի Գրիգոր, Առաքելն կայծակ: Եկա՛ն ու եկան եւ հարիւրներով եւ հազար-հազար՝ արիւնի ճամբան բռնեցին գացին: Վասն հայրենեաց մարտի դաշտին իջան ու գացին անդարձ:

Հայոց Ազատագրական շարժումներու եւ Հայ Մշակոյթի Պանթէոնին մէջ յաւերժօրէն անմահ է Րաֆֆին, որուն լուսապսակ ճակատը պատած է դափնիներով: Ներկայ եւ ապագայ սերունդները երախտագիտութեամբ ծունկի պիտի գան իր շիրմին առջեւ: Դիտեն մարմարակերտ սիւնը, [illegible] ճակատին հաստատուած քնարը, որուն լարերը առաջին անգամ հնչեցին Աղթամարի կղզիին մէջ եւ արձագանգները հասան Հայաստան աշխարհի ամէն կողմերը:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԶՕՐԱՆՈՑ

Օրէնք մըն էր երէկ, հայ երիտասարդներու զինուորագրութիւնը եւ ահա արդէն մտած գործնական ճամբու մէջ: Սկսած է գործադրուիլ Ֆրանսայի ամենափոքր գիւղին մէջ իսկ, մինչեւ Փարիզ, հոն ուր կան եւ կ'ապրին «առանց հպատակութեան» Հայեր:

Իրարու ետեւէ կը մեկնին երիտասարդներ: Ժողովներ, ապարդիւն միթինկներ, անիրաւ թէ իրաւացի պահանջներ, «երթանք - չերթանքներ», յանգեցան մէկ բանի.— Զօրանոց...

Մեկնումի տեսարանները գրեթէ բոլորն ալ, նոյն սրտաճմլիկ տպաւորութիւնը կը ձգեն: Չկայ գրեթէ Հայ մը որ զինուորական այս խնդրին հետ կապակցութիւն մը չունենայ, հեռուէն կամ մօտէն: Մէկուն եղբայրն է որ կը մեկնի, միւսին տղան, ուրիշ մէկուն մը ամուսինը եւ բոլորին դէմքին վրայ ալ մելամաղձիկ ժպիտը:

Առաջին մեկնումին առթիւ, Հոկտ. 19ին, մասնաւորաբար գիշերած էի զինուորագրեալի մը տունը:

Տրամադրութիւնները զուարթացնող բոլոր խօսքերն ու կատակները ապարդիւն անցան: Տարէց մօրը գունատ դէմքը, երբեմն կեղծ ժպիտով մը, երբեմն ալ մոռցած իր տղուն ներկայութիւնը, խորասուզուած մտածումներու մէջ, կը մատնէր իր հոգեկան վիճակը:

Առտուն կանուխ, շոգեկառքին մեկնումը, ժամը 8.30ին, ինչպէս յայտարարուած է ազդարարութեան վրայ: Մայրը վաղուց արթնցած, արդէն սկսած է պատրաստութիւն տեսնել: Առտուան ժամը 6ին կ'արթնցնէ իր զինուոր որդին:

Կ'աճապարեն բոլորն ալ, ընտանիքի բոլոր անդամները: Զինուորական խն-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ու երգի մը ձայնը կը դողացնէր զինքը: Վարդապետին ձայնը, երկինքին խորերէն կուգար հիմա: Հեռուներէն, քսուելով լեռներու կատարներուն, թրթռալով անոնց կողերուն վրայ, մաքրուած ու թափանցիկ, հեռաւորին խորհուրդը կը բերէր իրեն:

Իր տղան մեկնելէն ի վեր, իր միտքը ու հոգին, չէր գտած այդ հեռաւորին սահմանը, ու կը թռչէր, կը սաւառնէր, չունէր հանգիստ:

Այդ հեռաւորութիւնը, իր անհունութիւններով երգի մը մէջ էր ծածկուած:

Կոմիտասին երգը...

Իր կորսուած տղան, մայրիկը երգի մը մէջ կը գտնէր:

×

Խորունկ, մայրերուն վայլող կախարդանքին մէջ էր ինկած Շուշան: Սրտին խորը, հեռուներէն կ'իջնէր տեսակ մը հրապոյր՝ վարդագոյն լոյսի նման: Ու կը հաւատար: Պարապ բան չէր սրտին այս նոր կրակը: Ու շատ բաներ կ'արթննային իր մէջ՝ մէկը միւսէն սարսուռ ու համով: Ու ոտքի մը ձայնը կը քաղցրանար տունին մէջ, ու ձեռքը կուրծքին դրած՝ ականջ կը կախէր, կը հետեւէր անոր:

Այս ձայնը...

Ոտքերուն ձայնին կը մօտենար ան իր տղուն: Անոր կը նմանէր: Անոր քալուածքն էր կարծես, կը նմանէր ոտքի քաղցր բաբախումի մը: Ու կը լեցուէր, կը լեցուէր իր սիրտը: Հոն, նոր բաներ կը ծնէին օրերուն հետ, ու օրերը, կ'առնէին իրենց անուններուն տուած ձեւերը ու հրապոյրը: Ու երբ կիրակմուտքը կը սկսէր, երկինքին կողմէն, ուրտեղ մայրամուտ արեւը՝ թեթեւ բաբախում մը կը դառնար, նոր երազներ կը բուսնէին: Տեսարաններու պէս անոնք կ'ադուորնային ամէն օր, բան մը կ'աւելնար երկնքի այս խորհուրդին վրայ՝ երբ կը նայէր:

Ու հիմա, բան չէր կորսուեր իր աչքերէն: Իր սիրտն ալ երկինք ունէր բոլոր երազներուն չափ, ու կը վառէր, կը վառէր ու կը բռնկէր, ու իր աչքերուն կրակը կը վառէր հորիզոնները, իր սիրտը, անոնց լռութիւնը կը տաքցնէր, ու կ'ուզէր խօսիլ բանի մը հետ, ու երբ բառերը կուգային սրտէն ու շրթունքները կ'երերային, կարծես անհունութիւն մը կ'արձագանգէր իր ձայնին մէջ:

— Ի՞նչ կայ, երեսդ վարդի պէս բացուեր է, հարցուց ամուսինը ու ժպտեցաւ:

— Վարդի՞ պէս... կամաց կամաց պիտի տեսնես, պատասխանեց Շուշան, մայրերուն, երեսները բոլոր մայրերուն՝ պիտի բացուին ծաղիկներու պէս:

— Նոր լո՞ւր մը ունիս, Շուշան, ըսէ, բա՞ն մը գրեց արդեօք տղան:

— Նոր լո՞ւր... ես, մեր Կոմիտասին երգերէն զատ ուրիշ լուր չունիմ:

Ու հաշտութեան օրուան՝ Կոմիտաս վարդապետին երգը երգեց Շուշան, յետոյ, պատուհանին քով տարաւ իր ամուսինը ու ըսաւ,— «Դիմացդ նայէ, հեռուն, որքան որ կրնաս, նայէ, սա դիմացի երկինքէն ալ անդին: Հողէ զաւակս: Շատ մը պանդուխտ Հայեր, զաւկիս հետ, հեռուները, այդ հեռաւորութեան խորերը, կը սպասեն կը սպասեն, կը սպասեն... Հրաշքի մը... հիմա «հեռուները,» «հեռու երկիր»պիտի երթայ մեր Կոմիտասը, ու պիտի երգէ այն օրուան պէս: Իր երգը սէր պիտի բաշխէ սիրտերուն»:

Բայց այս պատուհանին առջեւ, ուրիշ գինովութիւն կուտար իրեն իր ամուսնոյն ներկայութիւնը: Անոր աչքերուն նայած ատեն, հեռուի պայծառութիւնը կը լուսաւորուէր աւելի: Իրեն այնպէս կուգար որ, իր ամուսինը բանի մը մօտեցած էր, ու իր հոգիովը ամբողջ՝ կ'ուզէր նայիլ ու մօտենալ անոր: Իր այս ուրախութիւնը, տարբեր գինովութիւն մըն էր իրեն համար: Ու որքան կը նայէր ամուսնոյն, իր հորիզոնները կը լուսաւորէր հեռապատկերը: Շատ բան կը տեսնէր Շուշան: Իր սրտին խորն էր աշխարհը, ու շարունակեց.— «Ամէն անգամ, երբ հոս կը կենամ ու կը նայիմ մեր պարտէզին, կը յիշեմ Կոմիտաս վարդապետը: Կարծես ան կ'երգէ դեռ: Ու միշտ անոր ձայնը կը լսեմ:»

Անոր ձայնը՞...

Արեւին մէջ կը թրթռար դեռ անոր ձայնը: Այն օրուան արեւը... ու արեւին չափ քաղցր ու թարմ էր ան, ու իր երգը, բոցերուն երանգը ունէր Արեւելքի արեւներուն: Իր հոգիին մէջ դեռ խորունկ արձագանգներ կը հանէր ան: Ու մինչդեռ իր կինը կը խօսէր ու կը բանար աչքերը տաքուկ, տաքուկ, Համբար այդ օրուան արեւը կը տեսնէր: Ու իրաւ որ, Կոմիտասին երգը կը լսէր: Իր դիմացը, օդին մէջ, հովի մը ձայնը կը պտտի... երգի մը շարունակութիւնը: Ու Համբար, կը նայէր իր սրտի չափերուն համակերպած:

Հաշտութեան օրուան երգը...

Ուր որ կը նայէր Համբար, հոն էր ձայնը, ու կը թրթռար երիտասարդի շունչով: Ան, բան մը կը տեսնէր հեռուները՝ մինչեւ բարձր լեռներու կապոյտին:

Կեանքը իր երեսին դեռ այսքան լոյսերով զարդած չունէր: Մինակ, իր տղուն համբոյրները՝ կը հալէին այսպէս անուշ անուշ այտերուն վրայ, ու քաղցր բան մը հովի նման կը մտնէր իր միսերուն մէջ, կ'ողողէր իր սիրտը:

Այդ օրերն էին:

Ու դիմացը, պարտէզներուն նայած ատեն, կը մեծնար, իր սիրտը կը վառէր երգի մը մէջ: Ու ձայնի մը շրթունքներովը կարծես, հեռուէն, շատ խորունկէն՝ համբոյր մը կը դպէր իր երեսին ու կը բոնկցնէր:

Իր զաւկին համբոյրը...

Ձեռքերը երեսին քսեց Համբար: Կարծես իր տղուն այտերուն դպած, մրմնջեց «զաւակս:» Հիմա գինով մըն էր, ու աչքերուն մէջ՝ կը լուսաւորուէին մօտիկ անցեալի մը օրերը՝ որ բազան պարի նման: Ու բռնելով կնոջ ձեռքերը, ըսաւ, «հաշտութիւն:»

Համբար իր տղուն ձեռքերը բռնած...

«Հաշտութիւն:» Կոմիտասին երգը, հոն, հեռուները, կը բռնկէր բոցի պէս: Ու աչքերը չէր կրնար զատել հեռապատկերէն: Բայց չէր գիտեր, ինչո՞ւ կը լռէր: Միշտ այսպէս է եղած սրտանկ հոգիներու լռութիւնը:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(30)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

դիրներուն մէջ, մէկ վայրկեան յապա-ղումը կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

Թաքսի մը եւ ահա ժամը 7ի ժամանակները կը հասնինք կայարան: Խռնուած են իրարու վրայ զինուորցուներ: Երկու մուտքէ ներս կը մտնեն, մէկէն՝ պահեստիները, իսկ միւսէն գործօն ծառայութեան ենթակաները: Կը կարծեմ հոն գտնել բազմաթիւ Հայեր: Բազմութեան մէջ հազիւ կը նշմարուին քանի մը դէմքեր: Հետզհետէ ուրիշ Հայեր ալ կը հասնին, մեծ մասը սակայն Ֆրանսացիներ են: Խաղաղատար յայտարարութիւն մը՝ երիտասարդ զինուորցուներու մուտքը ցոյց կուտայ: Ես ալ իմ կարգիս կը խառնուիմ զինուորագրեալներու բազմութեան: Մուտքի անցքի առջեւ, պաշտօնեան խիստ քննութիւն կը կատարէ, բոլորին զինուորական տոմսերը ուշի ուշով կը զննէ եւ առկէ յետոյ կը ձգէ որ ներս մտնեն: Կ՚ուզեմ ես ալ ներս մտնել, անկարելի, կայարանապետին պէտք է ներկայանալ: Կը ճեղքեմ բազմութիւնը, ֆրանսացի թղթակիցներ կը լուսանկարեն, մայր մը արցունքը աչքերուն ձեռքով չարժումներ կ՚ընէ տղուն, անդին երիտասարդ կին մը իր ամուսնոյն հրաժեշտի համբոյրը կը դրոշմէ եւ հետզհետէ աւելի կը չատնայ այդ բանակը:

Վերջապէս ինքզինքս դուրս կը նետեմ, ոստիկաններէն արտօնութիւն կը խնդրեմ, կայարանապետը տեսնելու: Կը ծիծաղին: Դիւրի՞ն է տեսնուիլ: Ցոյց կուտամ «Ցառաջ»ի տոմսը, կը ղրկեն միւս կողմը: Ներս մտնելու համար, տոմսակ ծախող պաշտօնեայէն կը խնդրեմ մուտքի տոմս մը: Այս անգամ արտօնուած չէ, կը պատասխանէ վճռապէս: Ժամը 8ը կ՚անցնի արդէն, պէտք է ամէն գնով ներս մտնել: Տոմս կտրող պաշտօնեային ցոյց կուտամ «Ցառաջ»ի տոմսը եւ յարգանքով «անցէք» մը կը թռի բերնէն:

Ուրիշ Հայ երիտասարդներ կը տեսնուին դուրսը, որոնք տասը օր պայմանաժամ ստացած են եւ հնարաւորութիւն չունին ներս մտնելու: Ներսի կողմը բացի ոստիկաններէն չրջուն պահակներ դօտի են կազմած: Կայարանը նոր հասնող ճամբորդներու համար է անկասկած, անոնց որոնք նոր կ՚իջնեն շոգեկառքէն եւ հետաքրքրութեամբ կը մօտենան ոստիկաններուն:

Խումբ խումբ կ՚անցնին զինուորցուները: Երկու կողմը պատ կանգնած պահակներու մէջէն, հազիւ մէկ երկու Հայ երիտասարդներ կը նկատուին:

Ահա երիտասարդ կին մը որ ոտքդիտէ ի՞նչ կերպով ներս սպրդած է, արդեօ՞ք իբր Փարիզ նոր հասնող ճամբորդ, տատուն կանուխ, մօտակայ գիւղէ մը, կայարան եկած է: Կը մօտենայ ոստիկան պահակներուն, կը տեսնէ անցնող խումբին մէջ երիտասարդ տղայ մը: Իր ամուսի՞նն է արդեօք. կը հրէ պահակները եւ բազուկները կ՚երկարէ երիտասարդին, պահակները սակայն թեւի չարժումով մը կը հեռացնեն զայն:

Ծերունի Հայր մը, պատւոյ լեգէոնական մը անկասկած, ի զուր կը փորձէ մօտենալ իր պարմանի զաւկին:

Ես ալ յանկարծ կը տեսնեմ մեր Արմէնը, երկու կողմը դօտի կազմած պահակ ոստիկանները պարիսպի նըման, դէմս կանգնած են: Շոգեկառքը Թերեւս քանի մը վայրկեանէն մեկնի, «Ցառաջ»ի տոմսը անգամ մը եւս արտօնութիւն կուտայ մօտենալ զինուորցուներուն: Ես ալ միասին երիտասարդութեան հետ դէպի շոգեկառք կ՚ուղղուիմ: Առջեւի վակոններուն մէջ պէտք է տեղ գրաւել: Զինուորցուները տեղ կը գրաւեն, կը տեսնեմ զինուորական տարազներով գնդապետը, որ կը մօտենայ: Արդեօք կրկի՞ն արգելք մը: Զիս ալ զինուորցու կարծելով կը խնդրէ որ նստիմ վակոնին մէջ: «Ցառաջ»ի տոմսը կրկին գլխս կը փրկէ:

Թէեւ մեկնումը նշանակուած է ժամը 8.30ին, բայց կը կը նկատեմ որ ժամը 9ը սկսած է անցնիլ: Զինուորցուները ներսը հանգիստ նստած, գնդապետը վերջին ազդարարութիւնները կ՚ընէ,

— Արգիլուած է...

Ժամը 9.15. սխալմամբ քանի մը պահեստի զինուորցուներ գործօններու հետ միասին ներս սպրդած են:

9.20. վակոններու դռները կը գոցուին եւ շոգեկառքը շոգիներու մէջ կամաց կամաց կը սկսի շարժիլ եւ հետզհետէ կը կորսուի մշուշին հետ:

Վերջին հրաժեշտ մը եւ բաժնուած ենք, անոնք դէպի զօրանոց, իսկ մե՞նք...

Դուրս կ՚ելլեմ. Հանդարտութիւն, չկայ քիչ առաջուան յուզումնալից վիճակը, բազմութիւնը ցրուած է, տեղեկութիւն իսկ չունենալով թէ ե՞րբ մեկնած են:

Երկու կառախումբ գործօն, երեք կառախումբ պահեստի, — այս է արդիւնքը:

Գացին, եւ պիտի երթան դեռ: Ո՞ր ճակատին համար...

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԹԱ՛Ք ԲԱՐՈՎ, ԻՍԿ ՅԵ՛ՏՈՅ...

Զինուորցուներու առաջին մասը արդէն արդէն զօրանոց մտած եւ դրօշի տակ է:

Ամէն չրջան իր ներած չափով «երթաք բարով»ի հանդիպումներ կազմակերպեց, ի պատիւ մեր զինուորցու երիտասարդութեան:

Անկասկած դեռ վերջնականապէս չէ փակուած միւս մնացածներու (պահեստիներ) հարցը: Եւ քանի որ բոլորը հաճութեամբ կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները, մեր ազգ. մարմինները մեզ չահագրգռող հարցերու շուրջ խօսելու համար աւելի իրաւական հանդամանք պիտի ունենան:

Հարեւանցի ակնարկ մը բաւական պիտի ըլլայ տեսնելու որ, բազմաթիւ ընտանիքներու միակ նեցուկը մեկնած է, գիրենք ձգելով անստուգութեան մէջ: Մեր աշխատաւոր երիտասարդութեան մեծ մասը, նոր տուն տեղ էր եղած, եւ այսօր ամէն ինչ պետական նպաստին ձգելով, մեծկնած է մօտ կամ հեռու:

Տունը մնացողը գիտէ, թէ ի՞նչ է պետական օժանդակութիւնը եւ թէ ի՞նչ պայմաններու տակ է որ պիտի օգտուի ենթական: Աւելցուցէք այս բոլորին վրայ ապրուստի սղութիւնը:

Կ՚արժէ լուրջ քննութեան ենթարկել այս խնդիրը, որպէսզի զինուորցուները չվհատին, տեսնելով իրենց հարազատներուն վիճակը:

Ո՞ր մէկը յիշել, մէկը ձգած է մայր մը, կինն եւ երախան, ուրիշ մը կինը՝ երկու ձագուկներով, երրորդ մը նորածին զիրկը իր մօրը հետ, չորրորդ մը կինը երեք արմնիկներով: Եւ այսպէս բազմաթիւ են անոնք որ կարճ ժամանակի ընթացքին թշուառութեան պիտի մատնուին:

Պէտք է Ազգային սնտուկ մը հաստատել ի նպաստ անոնց:

Սիսակ Սանոսեան

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

— ◦ —

Սկաուտական խումբերու վերակազմութեան համար անցնող տօնական օրերուն, Վիէն, Լիոն, Տէսին բրած մեր ճամբորդութենէն վերադարձանք չատ գոհ եւ խանդավառ:

Վիէնի սկաուտական տեղական մարմինը, ամէն գովեստէ վեր գործունէութեան մը արդիւնքը ցոյց տուաւ Հոկտեմբեր 30ի գիշերուան իր հանդէսով եւ յաջորդ օրը արդէն տասնէ աւելի տղաք խմբապետ Արսէն Կարապետեանը չրջապատած էին, սկաուտ արձանագրուելու համար:

Մասնաւորապէս չնորհաւորելի է նաեւ խումբի փոխ - խմբապետ Համբիկ Զաքարեան, սկաուտները հաւաքելու նախնական աշխատանքին համար: Այժմ ալ իր խմբապետին հետ ձեռք ձեռքի կ՚աշխատին կազմել տիպար խումբ մը:

Այս յաջողութիւնը արձանագրելէ յետոյ, Վիէնի տեղական վարչութիւնը նշանակուեցաւ միջին Ֆրանսայի ենթաշրջանային առժամեայ վարչութիւն, իբրեւ գործունէութեան չրջանակ ունենալով Վիէն, Տէսին, Կրընոպլը, Լիոն, Վալանս քաղաքները, իւրաքանչիւր կազմակերպուած քաղաքէ առնելով մէկ մէկ օժանդակ անդամ:

Հոկտեմբեր 31ին, Վիէնի մեր բարեկամներով մեկնեցանք, Տէսին: Հոն Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի խումբը պիտի մրցէր տեղական խումբի մը հետ, իր սեփական դաշտին վրայ որ կը գտնուի Տէսինի մէջ:

Մեր խումբը կոկիկ խաղարկութենէ մը վերջ երկուքի դէմ մէկ նշանակէտով յաղթական ելաւ: Լիոնի վարչութիւնը մեզի հաղորդեց թէ իրենք փափաքած են այդ օրը մրցիլ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին հետ, բայց այս վերջինը իրենց կարողութենէն վեր վճարում մը պահանջած է:

Մեր կարծիքով, եթէ ընդունինք նոյնիսկ որ պահանջուած գումարը նուազագոյնն է, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերը անհրաժեշտ է որ մասնաճիւղային մրցումներու համար ընեն փոքր զոհողութիւններ: Հ. Մ. Ը. Մ.ը միայն ֆութպոլ խաղալու համար հիմնուած չէ: Նըրայրական կապ եւ ծանօթութիւն ստեղծել, հայ զանգուածները խանդավառել, հայ մարմնակրթանքին կապերը ամրապնդելը ալ աւելի մօտ են Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոգիին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտական եւ մարզական խումբերով այսօր դարձած է կենդանի ազդակ մը: Հայ կայտառ եւ խնդումերես պատանիներով եւ երիտասարդներով լեցուած Տէսինի դաշտին պատկերը անգամ մըն ալ վերահաստատեց մեր այն համոզումը թէ ներկայ սերունդը եւ գալիք երիտասարդութիւնը, հակառակ միջավայրին անյարմարութեանց, անդիտակից չէ իր պարտականութեանց ու եթէ ոչ բոլորը, գէթ կարեւոր մաս մը փարած է ազգապահպանման գործին:

Ու այսպէս է որ յաղթական մարզիկները եկան իրենց խանդավառութեամբ հաղորդելու Տէսինի գաղութի «ծերակուտականներ»ն ու ընթերցասէրները, որոնք մեր երբեմնի արմաչական սկաուտ եղբայր Կարոյի սրճարանը հաւաքուած, կը տառապին հայրենիքի կարօտէն: Եւ ահա պատանի Անդրանիկ Թիւֆէնկճեանի առաջնորդութեամբ չորս հինգ տասնեակ հայկակներ սրճարանէն ներս կը խուժեն, — « ես ալ, ես ալ սկաուտ ըլլալ կ՚ուզեմ » գոչելով:

Տէսինի սկաուտական խումբի կազմութիւնը արդէն իսկ կատարուած իրողութիւն մըն է, որուն համար պարտք կը զգամ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Կարօ Օհաննեանի (ինչպէս եւ Թ. Հերոյեանի, այժմ զինուոր), վստահ ենք թէ իր գործօն օժանդակութեամբ եւ իրենց նոր սկաուտ խմբապետ Գրիգոր Գափաքճեանի ջանքերով Տէսինը պիտի դառնայ միջին Ֆրանսայի ենթաշրջանի երկրորդ խումբը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Լիոնի վարչութեան անդամներու հետ ունեցած մեր հաւաքոյթը եղաւ նոյնպէս խոստմնալից: Վարչութեան բոլոր անդամները խոստացան իրենց կարելին ընել սկաուտական բաժինն ալ վերակազմելու համար: Մեզի հաւաստեցին թէ մասնաճիւղի նախագահ Պ. Գառնիկ Դաւիթեանի ջերմ բաղձանքն է սկաուտ խումբի մը վերակազմութիւնը:

Հայր Տերմոյեանի եւ ենթաշրջանի նոր վարչութեան միւս անդամներուն կը մնայ յայտնուած տրամադրութիւնները վառ պահել, հետապնդել եւ տարածել ազգանուէր գործ մը, որպիսին է Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժումը:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Սկաուտ պետ Ֆր. շրջանի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ. — Հայ զինուորցուները հազիւ իրենց տեղերը հասած, նամակներ կը գրեն «Ցառաջ»ի նկարագրելով իրենց կեանքը: Սիրով տեղ կուտանք: Այս առթիւ, շատերը թերթ ալ կ՚ուզեն, հարց մը որու մասին հարկ է լրջօրէն մտածել:

ԹՈՒՆՈՒԶ, 4 նոյեմբեր. — Սիրելի «Ցառաջ», Զինուորական մարմինը զիս Վիէնէն Թունուզ փոխադրած էր: Երկու օրէ ի վեր հոս կը գտնուիմ: Ամէն ինչ կարգին է, ուտելիք, հագնելիք մաքուր: Երկու երեք օրը անգամ մը բժշկական քննութենէ կ՚անցընեն: Ուրիշ Հայեր ալ կան: Ընկերական ջերմ բարեւներով՝

Մ. Կարապետեան

×

ՍԷՏԱՆ, 6 նոյ. — Ահա քանի մը օր եղաւ որ կը գտնուիմ զօրանոց: Այստեղ կան ուրիշ երկու Հայեր ալ, բայց ուրիշ խումբերու մէջ: Սպաները շատ բարեացակամ են: Անշուշտ հայ զինուորները իրենց բարի վարքով դիւրաւ պիտի կրնան գոհացում տալ: Այսօր կէսօրէն վերջ բակի մէջէն անցած միջոցիս ուրախութեամբ, տեսայ Հայ երիտասարդներէն մէկը, խումբ մը զինուորներու հետ, դէպի ուղղած դէպի նշանակէտ մը: Արդեօք միւս հայ եղբայրնե՞րս ինչպէս ժամանակ կ՚անցընեն: Բոլորին ալ քաջութիւն եւ համբերութիւն կը մաղթեմ:

Այսօր հիւանդապահի դասընթացքի մը հետեւեցայ, ընկերներու քիթին մէջ խող կաթեցնելով:

Ընդունեցէք, սիրելի «Ցառաջ», զինուորի մը անկեղծ բարեւները:

Քերոբէ Ֆարշեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ◦ ««««

Վերջապէս կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որուն մէջ կ՚ըսուէր, թէ Թէհլիրեան կանխամտածումով եւ դիտումով սպաննած է Հարտէնպէրկ փողոց բնակող Թուրքիոյ նախկին վարչապետ Թալէաթ փաշան եւ ոճիրը ենթակայ է պատժական օրէնագրքի 211րդ. յօդուածին:

Ամբաստանագիրը կարդացուելէն վերջ նախագահը Թարգմանին ուղղելով իր խօսքը ըսաւ.

— Ամբաստանեալին ըսէք թէ Թալէաթ փաշան կանխամտածումով սպաննած ըլլալու յանցանքով կը մեղադրուի:

Ոճրագործը ձայն չհանեց: Նախագահը այս անգամ Թէհլիրեանին ուղղեց իր խօսքը.

— Ձեր նախկին հարցաքննութեանց միջոցին խոստովանած էք թէ կանխամտածութեամբ սպաննած էք Թալէաթ փաշան:

— Ե՞րբ ունեցած եմ նման յայտարարութիւն մը:

— Ըսել է այսօր կ՚ուզէք ուրանալ: Դուք բազմաթիւ անգամներ յայտարարեցիք որ Թալէաթ փաշան սպաննելու որոշում տուած էիք:

Դժուար չէ հոս հասկնալ դատարանի նախագահին դիտաւորութիւնը: Ան կ՚ուզէր այդ կերպով թեթեւցնել կանխամտածումով սպաննած ըլլալու պարագան: Արդէն փաստաբան Կորտօն, առանց ժամանակ անցընելու յարեց.

— Կը խնդրեմ, հարցուցէք ամբաստանեալին թէ՝ ինքզինքը ինչո՞ւ յանցաւոր չի նկատեր:

Թէհլիրեան պատասխանեց:

— Խիղճս հանգիստ է, հետեւաբար մեղաւոր չեմ:

— Սակայն չէք յիշեր թէ մարդ մը սպաննած էք: Թալէաթ փաշան սպաննելու միտքը ե՞րբ յղացաք:

— Դէպքէն երկու շաբաթ առաջ վրաս դէպութիւն մը եկաւ: Աչքիս առջեւ սկսան պատկերանալ տարագրութեան տեսարանները: Մօրս դիակը ողջնցաւ եւ ինծի մօտենալով ըսաւ. «ԴՈՒՆ ԹԱԼԷԱԹԻ ՀՈՍ ԸԼԼԱԼԸ ԻՄԱՆԱԼԷԴ ՎԵՐՋ ԱՆՏԱՐԲԵՐ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՍ, ԴՈՒՆ ԱՅԼԵՒՍ ԻՄ ԶԱՒԱԿՍ ՉԵՍ»:

Դատարանի նախագահը Թէհլիրեանի այդ խօսքերը կրկնեց ժիւրիի անդամներուն առջեւ: Ոճրագործին կանխամտածումով եւ դիտումնաւոր կերպով ոճիր գործած ըլլալու փաստերն ու խոստովանութիւնները մոռցնել տալու համար ասկէ վերջ դատավարութեան վրայ չարունակ տիրեց այդ չինծու առասպելը: Թէհլիրեանի տեսած պատրաստութիւնները, ոճիր գործելու համար, այլեւս չյիշուեցան: Ընդհանուր դատախազն ալ ըստ սովորութեան բերանը չբացաւ: Ան մոռցաւ իր խոստումները, որոնց համաձայն, երբ դատավարութիւնը քաղաքական հանգամանք առնէր, պիտի միջամտէր եւ պիտի լռեցնէր: Նախագահը հայկական Կոմիտէի կողմէ պատրաստուած եւ պարզ գործիք մը եղող Թէհլիրեանին դառնալով ըսաւ:

— Ձեր մօր ուրուականը տեսնելէ վերջ ի՞նչ ըրիք:

— Ցանկարծ արթնցայ եւ որոշեցի մեռցնել այդ մարդը:

— Ձեր Ժընեւ եւ Փարիզ գտնուած միջոցին այդ որոշումը տուած չէի՞ք:

— Ոչ:

— Թալէաթ փաշայի Պերլին գտնուիլը գիտէի՞ք:

— Ոչ, լուր չունէի:

Ոճրագործին ըսածները իբրեւ ճշմարտութիւն կ՚ընդունուէին: Զայն դժուարին կացութեան մը մէջ դնելու համար բաւական պիտի ըլլար հարցնել թէ՝ ինչո՞ւ Թալէաթ փաշայի բնակած շէնքին դիմացէն տուն վարձած էր: Սակայն այդքանն անգամ հարցնող չկար:

Խնդիրը այս կէտին հասնելէ վերջ, միայն կը մնար ոճրագործին Փարիզ, անկէ Ժընեւ եւ անկէ ալ Պերլին երթալուն բացատրութիւնը: Կարգ մը գերման թերթերուն Ժընեւի Հայկական Կոմիտէի մասին խօսելուն համար կասկած կ՚արթննար ի վնաս Թէհլիրեանի հանրային կարծիք մը ստեղծուելուն: Այդ կարծիքը փարատելու համար նախագահը սկսաւ հետեւեալ հարցումները ուղղել, որոնց պատասխանը «այո» կամ «ոչ»էն կը բաղկանար:

— Փարիզէն Ժընեւ եւ անկէ Պերլին ինչպէ՞ս եկաք, պատմեցէք:

Հոս ոճրագործի պատասխանը լսելէ վերջ, անոր կեղծ եւ սուտ ըլլալուն կասկածիլ կարելի չէ: Ահաւասիկ անոր պատասխանը:

— Ժընեւ երթալու համար զուիցերիական անցագիր պէտք էր: Զուիցերիական դեսպանատան մէջ մարդու մը հանդիպեցայ: Ան զուիցերիահպատակ Հայ մըն էր: Հարցուցի անցագիր ստանալու միջոցները: Ան հասկըցուց թէ կրնամ արտօնութիւն ստանալ եթէ յայտնեմ որ իր Զուիցերիա գտնուող տան մէջ պիտի բնակիմ: Այդ Հայը որոշած ըլլալով Հայաստան մեկնիլ, իր տունը ինծի կը ձգէր: Այդ միջոցով կրցայ Զուիցերիա երթալ: Մարդը ինծի նամակ մըն ալ տուաւ իր սպասուհիին: Այդ նամակին շնորհիւ դացի եւ տան մը բնակեցայ Զուիցերիոյ մէջ եւ անկէ ալ անցայ Պերլին:

Նախագահը հարցուց:

— Պերլին գալու համար ի՞նչ միջոցներու դիմեցիք. Համաձայն ձեր անցագրին միայն մէկ շաբաթ կրնայիք մնալ Պերլին:

Փաստաբանը խօսքը առնելով ըսաւ.

— Կ՚արտօնէ՞ք որ ամբաստանեալին կարգ մը հարցումներ ուղղեմ:

Եւ առանց սպասելու արտօնութեան հարցուց.

(42)

(Շար.)

Լ Ո Ւ Ս Ա Դ Է Մ Ի Ն

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ◦ ««««

Ապա ուրեմն ինչո՞ւ չէր երթար: Կոլեան առանց այլեւայլի պատասխանած էր թէ պիտի երթայ իր գաղափարներուն ծառայելու, երբ Սոնիան համաձայնէր հետը երթալ, որ առանց անոր ոչ մէկ գործ, ոչ մէկ աշխատանք գրաւչութիւն կրնար ունենալ իրեն համար:

Ծանր յուսախաբութիւն մը ապրեցաւ Սոնիան: Երբ կը կարծէր թէ Կովկասի մէջ կրնար գտնել կեանքի ընկեր մը, մէկէն ապագայի երազները կը ցնդէին ու կը մնար միայն անհրապոյր իրականութիւնը: Եթէ Սոնիան չհամաձայնէր միասին երթալու, ուրեմն Կոլեան պիտի բաւականանար ապրած անբովանդակ կեանքովը. պիտի մնար Ժընեւ, ուր այնքան օտարական հարուստներ կուգային ծերութեան տարիները խաղաղ կեանք մը ապրելու եւ մեռնելու համար: Ուրեմն Կոլեան այդ մարդիկներու նման պիտի գոհանար բուսական կեանքով մը, երբեմն պիտի երթար ուսանողական ժողովներու մասնակցելու, արդուկուած տարազով, թանկարժէք փողկապը անթերի ճշդութեամբ կապուած, ու հոն պիտի խօսէր դասակարգային պայքարի մասին: Ու այդքա՞ն միայն:

Թէկուզ ընկերոջ մը մասին զգացած յուսախաբութիւնը դառնապէս լացուց Սոնիան: Ինչե՛ր կը մտածէր ու ահա որքան աննշան բան մը կը մնար ապագայի մասին հիւսուած երազներէն: Պաքո՞ւ. այդ միտքը կրնար դժուեցնել զինք. չէ՞ որ երբեմն ինքն ալ կը յորդորէր Վարդանը Պաքուի մէջ գործի ձեռնարկել, փառքի, հարստութեան ետեւէ իյնալ հազարաւորներու նման: Բարեբախտաբար Սոնիան ամենածանր գնով ազատած էր այդ գաղափարէն, կեանքի ճշմարիտ կոչումը գտնելով ուրիշներուն ծառայելու նպատակին մէջ: Այլեւս միեւնոյնն էր իրեն համար, ընկերով թէ առանց ընկերի, պիտի երթար Վասպուրական՝ հայ ժողովուրդի մէջ, անոր ծառայելու, անոր ուրախութեամբը ուրախանալու եւ տխրութեամբը տխրելու:

Կարծես հետզհետէ մշուշը կը բարձրանար ու հեռուն հորիզոնի վրայ նորէն կ՚երեւար ճերմակ աշտարակը ու անոր վրայ փարոսը, որուն ճառագայթը մինչեւ հոգիի խորքը կը թափանցէր: Ծանր յանցագործի մը ապաշաւը ունեցաւ, երբ մտքին մէջ Կոլեան եւ Լեւոնը իրարու համեմատեց: Լեւոնը անհասելի բարձրութիւն մը ունէր: Կատարած վատ բանի մը խղճահարութիւնը խորապէս տառապեցուց Սոնիան, որ չէր կրնար, չէր ուզեր ինքնիրեն ներել կարճատեւ սայթաքումին համար: Ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս պահ մը կրցաւ մոռնալ Լեւոնը, կապը կտրել անոր հետ: Բայց չուշտ, չատ չուշտ պիտի վերադառնար Վան, հոն էր Լեւոնը, գաղափարի մը նուիրուած իսկական մարդը:

Ու յանկարծ, երբ բոլորովին չէր սպասեր, զայն գտած էր Ժընեւի մէջ: Աւելի ջերմ, աւելի մարդկային, բայց նորէն ամբողջովին պայծառ չէր Լեւոնի դէմքը: Այդ քանի մը օրերու ընթացքին, երբ այնքան անվերապահ մտերմութեամբ կը խօսէր Սոնիան, կարծես նախկին Լեւոնը երեւան կուգար: Արդեօ՞ք սիրտ չունէր, քնքուշ զգացումներու անընդունակ էր այդ երկաթէ մարդը:

Յաջորդ օրը, երբ կէսօրէ վերջ դասերը աւարտելով Լեւոնը դուրս կ՚ելլէր դպրոցէն, դրան առջեւ հանդիպեցաւ Սոնիային: Զինուորական անձրեւ մը կը տեղար, քաղաքին վրայ կախուած ամպերըվաղահաս գիշերի երեւոյթ մը տուած էին ելեկտրականութեամբ լուսաւորուած փողոցներուն, քաֆէներուն: Սոնիան դրան անցքին մէջ պատսպարուած՝ ուշադրութեամբ դուրս ելլողները կը դիտէր:

— Բարեւ, օրիորդ, — թեթեւ մը կաղալով մօտեցաւ Լեւոնը, — ի՛նչ վատ օր է, կարծես երկինքը վար պիտի իյնայ:

Սոնիան առանց պատասխանելու ձեռքը երկնցուց անոր:

— Բախտաւոր հանդիպում. կ՚երեւի տուն կ՚երթայիք...

— Ոչ, ձեզ կը սպասէի, երթանք ման գալու:

— Ա՞յս օդին: Աւելի լաւ է երթանք ինծի մօտ. թէեւ տեղը հեռու է: Միքայէլը հիմա մեր թիթեղէ սամավարը դրած կը լինի...

— Միեւնոյնն է ինծի համար, երթանք ձեզ մօտ, — դէմքի ցրուած արտայայտութեամբ պատասխանեց Սոնիան, — երթանք:

— Բայց ձեզ հետ ի՞նչ է պատահած այսօր, — աջկան երկու ձեռքերը ափին մէջ սեղմելով կարեկցաբար հարցուց Լեւոնը, — չէ՞ որ զիս ընդունեցիք իբր հարազատ ընկեր մը, ըսէք, ի՞նչ է պատահած:

— Իսկապէս ոչինչ, ինչպէս թերեւս մեղքը այծերուն է, երթանք ձեր սենեակը:

Սոնիան գլուխը կախած կը քալէր Լեւոնի կողքէն: Երկուքն ալ լուռ էին. պարզ էր թէ Սոնիան հոգեկան խռովքի ազդեցութեան տակ կը գտնուէր: Հասան տուն: Միքայէլը նոր սամավարը դրած, ջրի եռալուն կը սպասէր, երբ խոհանոցի բաց դռնէն նկատեց միջանցքով անոնց անցնիլը ու անմիջապէս մօտեցաւ:

— Բարեւ ձեզ օրիորդ, բարի եկաք մեր պալատը, — Լեւոնի սենեակի դուռը բացաւ ու լաքէի ձեւը կապկելով անշնորհք խոնարհութիւն մը ըրաւ, — խնդրեմ համեցէք. հիմա տաք թէյ կ՚ունենանք, անշուշտ մեզ հետ կ՚ընթրէք, չէ՞:

— Ուրախութեամբ, — համաձայնեցաւ Սոնիան:

Սոնիան տեղաւորուեցաւ հնացած բազկաթոռի մը վրայ, որու մաշած կաշւի տակէն չորցած խոտի մասերը կ՚երեւային: Սենեակի լերկ պատերը՝ բաց կանանչ գոյնով ներկուած, հասարակ փայտէ սեղանը, մէկ անկիւնը դրուած երկաթէ նեղ անկողինը, դրան ետեւի կողմէն կախուած Լեւոնի մէկ երկու ձեռք չորերը, ու դրեթէ ամէն կողմ տարտղնած գրքերու կոյտերը, բոլորը մէկէն շատ տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէին: Զքաւոր ուսանողի մը սենեակը, խորհեցաւ Սոնիան, եւ այս պայմաններու մէջ ո՞վ գիտէ, թերեւս հարիւրաւորներ կ՚ապրին:

— Դեռ շատ մը ուսանողներու ունեցածին հետ բաղդատելով, սենեակս արքայական կարելի է համարել, — կարծես գուշակելով այդ պահուն Սոնիայի մտքէն անցածը, ուսերը թօթուելով խօսեցաւ Լեւոնը, — կը՞նա՞ք երեւակայել, որ կան ուսանողներ, որոնք քառասուն ֆրանքով կ՚ապրին ամիսը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՕՐԸ, 11 ՆՈՅ. ԺԱՄԸ 3ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Poissonnièreի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 7 Rue Fb. Poissonnière, Metro Bonne Nouvelle

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Հաճելի անակնկալներ Պ. ԱՐՄԱԿՈՆի կողմէ ճազ նուագախումբ, մասցելի պիւֆէ: Մուտք 10 ֆր.

Կը մասնակցին Տիկին Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. Ի. ԳՐԻԳՈՐԻԼԵԱՆ (երգ), Օր. Տ. ԶԱՐԹԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Վ. ԾԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ): Պարեր հայկական տարազով:

3—400 միլիոն ֆրանքի վարկ պիտի պահանջուի ցուցահանդէսին վերաբացման համար

Նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի օր նիստ գումարելով, որոշեց 1938ին վերաբանալ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը: Այս առթիւ 3 — 400 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանէն: Երէկ նորէն ժողով գումարուեցաւ, նախագահութեամբ Պ. Ալպէր Լըպրէնի: Խորհրդարանը պիտի վերաբացուի Նոյեմբեր 16ին:

Երկուշաբթի օրուան ժողովը, որ տեւեց 2ուկէս ժամ, մեծ մասով անցաւ ընկերվարական եւ արմատական նախարարներու միջեւ ծագած վէճերու քննութեամբ: Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ որ կարգ մը ընկերվարական ծրագիրներ խորհրդարանին ներկայացուին, նկատառելով ընկերային բարեկարգութեանց անմիջապէս վերջը:

Անգլիա խնչո՞ւ կը քննադատէ Ֆրանքոյի հետ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, աշխատաւորական երեսփոխանները բուռն կերպով քննադատեցին կառավարութիւնը, որ ձեռնարկած է «առեւտրական գործակալներ» փոխանակելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ: Այս առթիւ դիտել տուին թէ Անգլիա կը խախտէ չէզոքութիւնը եւ խաղ կը խաղայ Ֆրանքոյի գլխուն: Արտաքին նախարար Պ. Իտըն պատասխանելով եղած քննադատութեանց, բսաւ թէ բանակցութեանց մասին տեղեկութիւն հաղորդուած է Ֆրանսայի: Թէեւ անոր հաւանութիւնը խնդրած չեն, բայց Ֆրանսա դիտողութիւն չէ ըրած: Երեսփոխան մը հարցուց թէ նախընթաց մը կա՞յ որ այսպէս գործակալներ փոխանակուին ապստամբներու հետ որոնց պատերազմիկի իրաւունքը չէ ճանչցուած: Պ. Իտըն հաստատական պատասխան տուաւ, յիշելով Վենիզէլոսի պարագան: (Ցաւալ.— Կրնար յիշել նաեւ Մ. Քէմալի պարագան): Պաշտպանելով կառավարութեան դիրքը, արտաքին նախարարը բացատրեց թէ գործակալներու փոխանակութիւնը անհրաժեշտ է, «պաշտպանելու համար Անգլիոյ տնտեսական եւ առեւտրական շահերը»:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 725.476 թիւը: 59 թիւեր որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին այս թիւէն շահեցան 30.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցան մէկ միլիոն ֆրանք — 874.938, 498.493, 706.049, 798.337: 236 թիւեր որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին այս թիւերէն, շահեցան 10.000ական ֆրանք:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք — 920.906 480.881, 348.185, 822.507, 1.463.081, 1.170.447: 354 թիւեր որոնք միայն մէկ թուանշանով կը տարբերին այս թիւերէն շահեցան 5000ական ֆրանք:

05.983 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք:
60.652 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք:
5895 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
282 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
637 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
25 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
36 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք:
0 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք:

»»»» • ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՕՏ 4000 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ԵՆ Փարիզի մէջ, վերջին երկու ամիսներու ընթացքին, թէ քաղաքական եւ թէ քրէական հետապնդումներու հետեւանքով:

ՍՈՒՐԻՈՅ, ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հողատարութեանց խնդիրը քննուեցաւ Ազգաժողովին հողատարութեանց յանձնախումբին մէջ: Առանց կարծիք յայտնելու Պաղեստինի բաժանման մասին, յանձնաժողովը որոշեց քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել Երուսաղէմ, տեղւոյն վրայ քննելու համար խնդիրը:

ՌՈՒՍ ԶՕՐ. ՍԿՈՊԼԻՆԻ կինը մէկ ամիս եւս բանտը պիտի մնայ, հարցաքննիչ դատաւորին որոշումով: Իր տան մէջ գտնուած «կանանչ Աստուածաշունչը» քննութեան ենթարկելով, ծածկագիրներու բանալին գտնուեցաւ եւ հաստատուեցաւ թէ տիկինը տեղեակ էր իր փախստական ամուսնին դաւադրական գործունէութեան:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, կարտինալ Իգնատիոս Տապունի Հումէն Փարիզ եկաւ եւ պիտի մնայ մինչեւ նոյեմբեր 30, իբրեւ հիւրը ֆրանսական կառավարութեան: Պատրիարքը մեծ դեր կատարած է պատերազմի շրջանին, ի պաշտպանութիւն ֆրանսական շահերու եւ Հալէպի մէջ բանտարկուած՝ Թուրքերու կողմէ:

ԴՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ դատապարտուեցաւ 200 ֆրանք տուգանք եւ 3000 ֆր. հատուցում վճարելու, ինչպէս եւ դատական ծախքերը տուժելու, Պ. Փօցօ տի Պորկոյի կողմէ բացուած անուանարկութեան դատին առթիւ: Ինչպէս կը յիշուի, այս առթիւ նախկին վարչապետ Պ. Թառտիօ վկայեց թէ գաղտնի վարկերէն մեծ գումարներ վճարած է գնդապետին, «հաւատարիմ ծառայ մը» նկատելով զայն:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՏՂԱՆ, որՍպանիա գացած էր վերջերս, իր հետքը կորսնցուցած ըլլալով, կ'ըսուի թէ գերի բռնուած է հանրապետականներուն կողմէ: Հռոմէն կը հերքեն այս լուրը:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕԴԱՆԱՒԵՐ համախմբուած են Մարինեանի կայանին մէջ, Մարսէյլի մօտ, անորոշ մեծ ասպատակութեան համար:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ցուցահանդէս մը բացուեցաւ Միւնիխի մէջ, ինչպէս եւ հակաբոլշեւիկ ցուցահանդէս մը՝ Պերլինի մէջ:

ՊԵԼՃԻՈՅ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Պ. Սփաք, յաջողեցաւ կազմել դահլիճը, որուն մէջ կը գտնուին վեց ընկերվարականներ, գլուխն ըլլալով ինքը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ հռնդար աճարեկիչ մը, Քալիմոն Պուտայ, որուն վրայ կը գտնուին Մարսէյլի քարտէսը, սեւ դիմակ մը եւ 34 անցագիրներ: Կը կարծուի թէ մասնակցած է Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Բուխնքի շրջանին մէջ մահուան դատապարտուեցան 14 կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնեաներ, իբրեւ դաւադիր: Լենինկրատի շրջանին մէջ ալ, գնդակահարուեցան վեց «հակայեղափոխականներ», ամբաստանուելով թէ թունաւորած էին գործարանի մը բանուորները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը Չորեքշաբթի, 10 Նոյ., ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 12 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Ժողովէն յետոյ դասախօսութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ: 8 Rue Serpente, մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ:

Կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը ԴԵԿՏ. 19ին: Կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէն նկատի ունենալ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Կ'երգէ «Ալմաստ» օփէրայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ճազ թառ եւ հաճելի անակնկալներ:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր աբեգործականի ցան մէջ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ Salle Erardի մէջ, մասնակցութեամբ նուագախումբի եւ ծանօթ արուեստագէտներու:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի Տիկին Սուլթան Գալոյեան կը փնտռէ իր եղբայրը Մանուկ Օհանեան Խարբերդի Խուլա գիւղացի, որ աւելի 10 տարի առաջ կը գտնուէր 1 Emily Street Cambridg Mass. U. S. A.: Ջինք ճանչցող կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝

Madame Soultanne Kaloyan
15 Rue Villa Verlaine, Paris.
(19e.) France.

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ Կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն: Իր մօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Աղեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ: Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France:

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մարթընոյի ալիքներու դասեր:

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Rouleի վրայ) **Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS:** ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ԱՌԹԻՒ

Փարիզի Հայ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ, այս Հինգշաբթի օր, 11 Նոյեմբեր, Զինադադարի տարեդարձին առթիւ, Մեծ Պատերազմին մէջ ինկող ընդհանուր զինուորներու յիշատակին համար, հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի: Երգեցիկ խումբը պիտի երգէ Կոմիտասի քառաձայն պատարագը: Սկիզբ պատարագի ժամ՝ 10, ըսկիզբ հոգեհանգստեան ժամ՝ 10.40:

×

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՄ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախաձեռնութեամբ 11 Նոյ. Հինգշաբթի ժամը 11ին, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստի արարողութիւն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ բոլոր Հայ նահատակ զինուորներու: Հոգեհանգիստէն ետք ծաղկեպսակ պիտի զետեղուի Հայ Զինուորի արձանին առջեւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը 11 Նոյ., Հինգշաբթի ժամը 4ին իր դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԱՊԽՏԱԿԱԳՈՐԾ K. Kestekian
Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը փաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ:
Դիմել գործարանի հասցէով՝ 5, Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ՐԱՖՖԻ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մաքուր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:
Պոլսական աղի՝ տաք աղանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

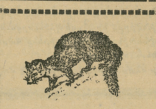
FOURURESDE ST. BERNARD
ՅԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻԻԼՊՕԼԵԱՆ
24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մոռնաք մուշտակներու աղուութեան համար: Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնէք զանազան մուշտակներ, գաբեր, աղուէսներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ: Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ գաբեր, անմրցելի գիներով: Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանաժը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի:
Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ Նպաստաւոր գիներով:
Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:
Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱՆԱԲՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 11 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3574 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ...

»»»» • ««««

Այս տարի շատ մը երկիրներու եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ կ'ուզեն բացառիկ հանդիսաւորութեամբ մը տօնել Մեծ Պատերազմին զինադադարը, 11 Նոյեմբեր :

Արդեօք անո՞ր համար որ, այսօր շատ աւելի մռայլ է քաղաքական հորիզոնը, եւ սրընթաց զինարշաւը կը տիրապետէ բոլոր հոգերուն վրայ...

Ինչպէս ալ ուզենք մեկնել, հանդիսութեանց արտակարգ հանգամանքն իսկ մտահոգութիւն մը կը մատնէ : Կը թուի թէ մարդիկ իրենց անձկութիւնը փարատելու փորձ մը կը կատարեն, գէթ մէկ օր գգուելով զինադադարի, խաղաղութեան բարիքները : Մանաւանդ որ, տակաւին չեն դարմանուած հին վէրքերը, իսկ նորերու մասին մտածելն անգամ սարսուռ կը պատճառէ :

Ուրեմն, բոցեր պիտի վառին, ջահեր պիտի փոխանակուին քաղաքէ քաղաք, ճառեր եւ բաժակաճառեր պիտի պանծացնեն ազգերու համերաշխութիւնը եւ խաղաղութիւնը, մինչեւ նոր փորձութիւն : Մինչեւ որ իւրաքանչիւրը լրացնէ իր սպառազինութիւնները, աւելի ուժգնօրէն յարձակելու կամ պաշտպանուելու համար :

Ո՞վ պիտի կրնար ապացուցանել թէ վերջնապէս լուծուած, հարթուած են այն վէճերն ու տագնապները, որ պայթեցուցին 1914ի համաշխարհային աղէտը :

Ընդհակառակն, 1918 նոյեմբեր 11ի զինադադարէն մօտ քսան տարի վերջը, քանի անգամ աւելի բարդացած, սաստկացած են միջազգային կնճիռները, եւ օրուան վարիչները ի զո՜ւր կը ճգնին ելքեր գտնել :

Հաշտութեան մեղրալուսինը հազիւ անցած, ճեղքեր բացուեցան յաղթականներու հաստատած հիմերուն վրայ : Հետզհետէ ցուեցան վաղեմի կիրքերը : Անոնք որ պարտուած եւ պատուած էին, նախ ակռայ կճրտեցին, յետոյ սկսան տրտնջալ եւ բողոքել : Իսկ ամէնէն վերջը, երբեւ հետեւանք տարիներու մեթոտիկ խատանքներուն, գլուխ վերցուցին, փշուր փշուր պատռելու համար դաշնագիրները :

Այս տեսակէտով, ամէնէն վճռական դերը կատարեց հիթլէրական Գերմանիան, որ արդէն դարձած է վարակիչ օրինակ մը :

Իրմէ առաջ, նոյն ճամբան բռնած էր Փաշական Իտալիան, հնելով նորօրինակ դիկտատուրա մը, ի նախատեսութիւն ապագայ նուաճումներու :

Գտնուելով յաղթականներու ճակատին վրայ, բայց խորապէս դժգոհ՝ իր ստացած աւարէն, Մուսոլինի բնականաբար չէր կրնար գործել այնպէս ինչպէս Հիթլէր : Բայց նոյն ելքին կը յանգէր իր բռնած ճամբան, — դարմանել հաշտութեան դաշնագիրներով հաստատուած «անիրաւութիւնները» : Եւ սկսաւ դարմանել ատոր համար, իր հասկցած մեթոտներով, որոնք յետոյ իրագիտական դասեր պիտի կազմէին Գերմանիոյ, ինչպէս Ճափոնի եւ ուրիշներու համար :

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ խրիլ, ապացուցանելու համար այս իրողութիւնը :

Եւ ահա կը գտնուինք նորէն ծաւալուն ալեկոծութեան մը առջեւ, ուր կոհակները մերթ կը շառաչեն, մերթ կը նահանջեն, երեւութական խաղաղութեան մը պատրանքը տալով, բայց կը մնան միշտ սպառնալից : Ցոյց՝ անակնկալներով, ինչպէս կ'ըսեն ընկալեալ սովորութեամբ :

Խաղաղութեան եւ արդարութեան միջնաբերդ մը պիտի հանդիսանար նոր հաստատութիւն մը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, համաձայն հռչակուած սկզբունքներուն :

Իրականին մէջ, ամէնէն առաջ ան էր որ սնանկացաւ, կուտակուած կիրքերու, անյագ մրցակցութեանց ժխորին մէջ : Եթէ, անոր շնորհիւ, կարելի եղաւ լուծել երկրորդական վէճեր, ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրները մնացին միշտ առկախ, մնացին իր շրջանակէն, իր կարողութենէն դուրս : Եթէ շահակիցը մեծ էր եւ զօրաւոր, ինքն իր ձեռքով կարգադրեց խնդիրը (Ճափոն, Իտալիա, Գերմանիա եւն.) : Եթէ փոքր էր եւ անճար, խուսափեցաւ, կծկուելով զօրաւորի մը հովանաւորութեան տակ եւ սպասելով պատեհ ժամուն :

Այսպէս կազմուեցան բազմազան ճակատներ, որոնց ահաւոր ծանրութեան տակ խաղաղութիւնն է որ կը հառաչէ, հակառակ բոլոր դաշնագիրներուն եւ փոխադարձ բարեկամութեան, ոչ-յարձակման ուխտերուն :

Սնանկութեան «Ծննդոց գիրքը» կազմեց սպառազինութեանց կրճատման վերջնական ձախողումը, ճամբան լայն բանալով ճիշդ հակառակ ուղղութեան համար, — զինարշա՜ւ : Սպառազինութիւններ անլուր եւ աննախընթաց : Առանց կարգ ու սարքի խտրութեան : Նորաստեղծ դիկտատուրաներէն մինչեւ ժողովրդապետական համարուած երկիրները : Յաղթականները՝ իրենց շահած աւարը պահելու համար, պարտեալներն ու դժգոհները՝ իրենց բողոքը արժեցնելու առաջադրութեամբ :

Ո՞վ պիտի համարձակէր նետել առաջին քարը, երբեւ անմեղ...

Երբեք այսքան եղերական հանգամանք ստացած չէր «ազգային պաշտպանութիւնը», Եւրոպայէն մինչեւ Ասիա եւ Ամերիկա :

Ամէն մէկը իր մայր երկիրն ու ժառանգութիւնները վտանգուած համարելով, կը ճգնի վտանգ մը, սպառնալիք մը դառնալ իր հարեւանին գլխուն : Եւ գիտութիւնը կը բանի գիշեր ցերեկ, ամէնէն հրէշային եւ մահացու զէնքերը ճարելու համար :

Այո, զինադադար, լրացնելու համար պատրաստութիւնները :

Շ.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լրտեսական "մերկացումներ" թոյլ ճակատներու վրայ

Սնանկներով « մերկացումներ » եւ հետապնդումներ՝ «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերուն մէջ : Եւ լուրեր՝ որոնք իրենց համառօտ վիճակին մէջ իսկ անլուր ողբերգութիւն մը կը պատկերացնեն :

Երեւանի պաշտօնաթերթը հոկտեմբեր 24ի թիւին մէջ նկարագրելով Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին (խորհրդարան) հոկտեմբեր 16ի նիստը, ամէնէն վերջը կը գրէ.

— « Հայաստանի կառավարութեան մէջ բոյն դրած հակայեղափոխական նացիոնալիստներիվնասարարական աշխատանքի հետքերը վերացնելու նպատակով, ինչպէս նաեւ շրջանների ղեկավարութիւնը մասսաներին մօտեցնելու եւ օպերատիվ (ազդեցիկ) դարձնելու անհրաժեշտութիւնից ելնելով, կենտգործկոմի նախագահութիւնը հարց յարուցեց ԽՍՀ կենտգործկոմի նախագահութեան առաջ հայկական ԽՍՀում գոյութիւն ունեցող շրջանները փոքրացնել եւ կազմակերպել 11 նոր շրջաններ » :

Հասկցէք ինչպէս որ կ'ուզէք...

*** Թատերական արուեստին նուիրուած «մերկացում»ներուն մէջ, որ ճիշդ երկու էջ բռնած են (8 հոկտեմբեր), դերասան Ամօ Խարազեան կը գրէ.

— « Ադրբէջանական թատրոնի ձախողման պատճառ հանդիսացած է Ջանանը, որին ես մեղադրել եմ փորմալիզմի մէջ (ձեւապաշտ) : Ես միշտ ասել եմ որ Ջանանը մեր պլատֆորմայի վրայ կանգնած մարդ չէ» :

Նոյն շարքին մէջ, ուրիշ յօդուածագիր մը գիտել կուտայ.

— « Մենք պէտք է չափազանց աչալուրջ լինենք. որովհետեւ հակայեղափոխական սրիկաները իրենց ազդեցութիւնն են թողել նաեւ արուեստի բնագաւառում : վերցնենք հէնց Ջանանին, Թոլայեանին : Մեր արուեստի աշխատողները պէտք է իրենց քաղաքական զգաստութիւնը բարձրացնեն, որով հնարաւոր կը լինի պարզ տեսնել մեր դասակարգային թշնամուն » :

Դարձեալ նոյն շարքին մէջ, ոմն Սուլէյմանով (Ադրբէջանցի) կը գրէ.

— «Եւ մի օր Պետթատրոնի (Հայաստանի պետական թատրոն) նախկին դիրեկտոր՝ Սոփիկ Գրիգորեանը մեր դերասաններին խուժան անուանեց եւ դուրս արեց : Մեր դերասանները բնակարանային վատ պայմաններում են ապրում : Բագուից, Թբիլիսիից եկողները տանում հասցնում են քաղաքի ամենահեռու ծայրը » :

Ինչպէս գրած էինք երէկ, այս առթիւ կոչ մը ստորագրած են 52 դերասան-դերասանուհիներ, որոնք մասնաւորապէս կը յանձնարարեն զարկ տալ Երեւանի մէջ հաստատուած ռուսական թատրոնին : (Այդ կոչը պիտի արտատպենք ամբողջութեամբ) :

Հոկտեմբեր 10ի խմբագրականին մէջ, խօսելով անասուններու պահպաման մասին, թերթը կը գրէ թէ հողագործական նախկին գործավարները՝ Գումեդինն ու Շահնազարեանը եւ արբանեակները գոմերու չինութիւնը այնպէս ծրագրեր եւ վարեր են որ, «գոմեր չկառուցուին, իսկ կառուցուող չնչին քանակի գոմերն ալ գոյութիւն ունենան մէկ տարուց ոչ աւելի, որ նրանք փուլ գան անասուններու վրայ են.» :

Նոյնքան քամենլի է լրտեսական հոգերանութիւնը՝ մամուլի բաժնին մէջ : Պիտի արտատպենք նաեւ այդ յօդուածը, ուր «Խ. Հայաստան»ի բոլոր խմբագիրներն ու աշխատակիցները կը հռչակուին հակայեղափոխական-նացիոնալիստ, մէկ խօսքով « ժողովրդի թշնամիներ», առաջնորդութեամբ « Դաշնակցական» Եղիա Չուբարի : Այս վերջինը ի մէջ այլոց կ'ամբաստանուի թէ թղթակիցներու համար նախատեսուած 12.000 րուբլին վատներ է «նացիոնալիստ գրողները ֆինանսաւորելու» համար, բայց ատոր փոխարէն չէ վճարեր 718 բանուորական-գիւղացիական թղթակիցներու աշխատավարձքը, 45.000 րուբլի ...

« Պատմութեան նենգափոխման» (ֆալսիֆիկացիա) նուիրուած ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը մէջ, (9 հոկտ.), մասնաւորապէս յարձակելով «Դաշնակցական» Յակոբ Զօրեանի վրայ, յօդուածագիրը կը գրէ.

— « Աշոտ Յովհաննիսեանը, Ա. Խանջեանը, Ամատունին եւ միւս հակայեղափոխականները հայ ժողովրդի պատմութիւնը դիտել ու լուսաբանել են Դաշնակցական, սպեցիֆիկեան, տրոցկիստական ակնոցներով, գործ են դրել ամէն ջանք ու ճիգ ապացուցանելու Դաշնակցականների անկախ Հայաստանի նուանման քաղաքականութեան «տեսութիւնը» : Հակայեղափոխականներ Խանջեանի, Ամատունու եւ միւսների պահանջով լոյս են տեսել Դաշնակցական-բուրժուական պատմագրութեան ներկայացուցիչների « աշխատութիւնները » (Դ. Անանուն, Ավտալբեկեան, Լէօ, Զօրեան եւ ուրիշներ) որոնք բացայայտօրէն քարոզել են փաշիստական-դաշնակցական-ռասսայական (ցեղապաշտ) տեսութիւնը » :

Դեռ պիտի քաղենք ու մաղենք...

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ՏԵՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Խարբերդէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի (4 նոյեմբեր) .—

Թունճէլիի ըմբոստութեան դատավարութիւնը լրացած ըլլալով : Ընդհ. դատախազ Հաթէմի այսօր կուռ ձայնով մը կարդաց իր պահանջագիրը, ուր մի առ մի կը թուէր ամբաստանեալներու յանցապարտութիւնը հաստատող փաստերը : Պահանջագրի ընթերցման պահուն ըմբոստութեան պարագլուխները գունաթափ վիճակ մը ստացան :

Ընդհ. դատախազը, ապստամբապետ Սէյիտ Րիզայի, տղուն եւ իր արբանեակներուն արարքը Պատժ. օրէնքի 149րդ յօդուածի 2րդ հատուածին տրամադրութեանց համաձայն գտնելով, անոնց ըստ այնմ, իսկ մնացեալ ամբաստանեալներուն ալ իբր մեղսակից նոյն յօդուածի 3րդ հատուածի համաձայն պատժուիլը կը պահանջէր : Այսինքն Սէյիտ Րիզայի եւ իր ղեկավար արբանեակներուն համար մահապատիժ, խսկ մեղսակիցներուն համար ալ բանտարկութիւն :

Պահանջագրի ընթերցումը շատ երկար տեւած ըլլալով, դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ Շաբաթ օրուան, ուր ամբաստանեալները իրենց պաշտպանողականը պիտի ընեն : Յաջորդ նիստին ալ շատ հաւանական է որ դատարանը տայ իր վճիռը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ

Աշխատաւորական, բայց ամէն բանէ առաջ բրիտանական տիպար մըն էր Անգլիոյ երբեմնի վարչապետը, Ռէմսի Մաքտօնըլտ, որ յանկարծամահ եղեր է շոգենաւին մէջ, Հարաւ. Ամերիկայի ճամբուն վրայ :

Հաւատաւոր ընկերվարական, միեւնոյն ատեն քարոզ կը խօսէր ինչպէս բողոքական պատուելի մը :

Իսկ իբրեւ պետական մարդ, անըզգալի էր տարբերութիւնը իրեն եւ դեղին «կայսերական»ներուն միջեւ :

Իր օրով էր որ բրիտանական թաթը անգամ մը եւս ծանրացաւ Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի վրայ : Ամէն պարագայի մէջ, իր կառավարութիւնը մնաց նոյնքան դաժան եւ չկամ, երբ արդէն հասած էր ժամանակը՝ զիջումներ կատարելու :

Քանի մը դրուագներ, իր պետական կեանքէն :

Նոր վարչապետ եղած էր, 1924ին, կազմելով Մեծն Բրիտանիոյ առաջին աշխատաւորական դահլիճը :

Մեր ողբացեալ Վարանդեանը, միշտ միամիտ և վիպաշունչ, պարտք սեպած էր նամակ մը գրել եւ շնորհաւորել «ընկերը» :

Մաքտօնըլտ կը պատասխանէր չոր ու ցամաք երկտողով մը.

— Ես այլեւս Բ. Միջազգայինի «ընկեր» նախագահը չեմ, այլ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը : (Գէթ այս էր իմաստը) :

Եւ Վարանդեան կը զարմանար որ այսքան շուտ կը փոխուին մարդիկ...

Վարչապետութեան ընթացքին, Մաքտօնըլտ անգամ մը զեկուցում կուտար երեսփ. ժողովին մէջ, Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական գերագոյն խորհուրդի մէկ տեղեկագրի մասին :

Առաջին քառերը հազիւ արտասանած, երեսփոխաններէն հին աղուէս մը խօսք ուզեց եւ հարցուց.

— Երբէ՞ն ի վեր է որ այս ժողովին մէջ որ եւ է զեկուցում կ'ըլլայ զինուորական Գերագոյն խորհուրդի գործերու մասին :

Մաքտօնըլտ կարմրելով պատասխանեց .

— Ներողութիւն, չէի գիտեր :

Արդարեւ, աւանդութիւն մը կ'արգիլէ խօսիլ զինուորական Գերագոյն խորհուրդի գործերու մասին, նոյնիսկ խորհրդարանին մէջ : Միայն վարչապետը եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը իրաւունք ունին ծանօթանալու անոր գաղտնի գործերուն :

Ուրիշ առիթով մը, Մաքտօնըլտ իր յայտարարութեան մէջ կը գործածէր հետեւեալ բացատրութիւնը.— Անգլիական կառավարութեան տեսակէտը այն է որ...

Նորէն բողոքի ձայն մը.

— Կը համարձակիմ դիտել տալ յարգելի վարչապետին թէ մեր կառավարութիւնը կը կոչուի ոչ թէ «անգլիական», այլ «բրիտանական», աւելի ճիշդը՝ «Ն. վեհափառութեան կառավարութիւն » :

Եւ Մաքտօնըլտ նորէն հարկադրուեցաւ ներողութիւն խնդրել :

Այնուհետեւ այնքան «հասունցաւ » որ, երկրորդ անգամ պաշտօնի կոչուած ատեն, իւր խորտակեց աշխատաւորական ճակատը, եւ դարձաւ ազգ. դահլիճին վարչապետը :

Այսպէ՛ս է Մեծն Բրիտանիան, նոյն իսկ իր ընկերվարութեամբ :

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ԼՔԵՑԻՆ ՇԱՆԿԱՅԸ ՈՐ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ Է ԱՄԷՆ ԿՈՂՄԷ

Շանկայ, Չինաստանի առեւտրական ամենամեծ կեդրոնը, ամբողջովին պաշարուեցաւ նոյեմբեր 9ին : Չինացիները իբր երեք ամիս հերոսաբար դիմադրելէ վերջ, հարկադրուեցան լքել, տեղի տալով գերազանց ուժերու առջեւ : Տասը հազար Չինացիներ մինչեւ վերջին պահուն կռուեցան, բայց յառաջխաղացութեան կամ նահանջի բոլոր ուղիները կորսուած ըլլալով, դատապարտուած էին մեռնելու կամ անձնատուր ըլլալու, քանի որ կրակ կը տեղայ ամէն կողմէ :

Չինացիները նահանջած ատեն, բռնկեցաւ քաղաքին արեւմտեան մասը : Չինացիները կրակի տուին բոլոր զինուորական դիրքերը : Բոցերու ճարակ եղաւ նաեւ ճափոնական բամպակի գործարան մը, որ 20 միլիոն տոլար արժած է :

Չինացիներու նահանջէն վերջը, ճափոնական զօրքը անմիջապէս ներս խուժեց եւ Շանկայը գրեթէ գրաւուած էր : Հարիւր հազարաւոր փախստականներ մեկուսացուած են ճափոնական պաշարման հետեւանքով : Երկրագործական բարեբեր շրջանը, որ Շանկայի ուտեստին գլխաւոր մասը կը ճարէ, ամբողջովին լքուեցաւ : Քաղաքը պաշտպանուած էր 250.000 Չինացիներու կողմէ, որոնք այժմ նոր դիրքեր կը փնտռեն :

Ելմտական կացութիւնը եւ դահլիճին դիրքը

Վարչապետ Պ. Շօթան եւ ելմտական նախարար Պ. Պոնէ երեքշաբթի օր երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին ներկայանալով, մանրամասնօրէն պարզեցին կառավարութեան տեսակէտները՝ ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան մասին : Վարչապետը մասնաւորապէս շեշտեց թէ կառավարութիւնը միաձայնութեամբ վճռած է պահպանել ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը : Կրճատումներ կատարելով հանդերձ, ելմտ. նախարարը հաւանեցաւ մինչեւ 1300 միլիոն ֆրանք տրամադրել, դրամական տալու համար պետական պաշտօնեաներուն : Եթէ հասոյթի յաւելում չունենան կամ ստիպուին ամբողջութեամբ ընդունիլ պաշտօնեաներուն պահանջները, այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ նոր տուրքեր հաստատել :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավար երեսփոխան Պ. Տիւքլօ (դեր նախագահ երեսփ. ժողովին) դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը մանր խանութպանի, պախսալի հաշիւներ կ'ընէ, թէ չափազանց կը զբաղի ծախքերով, բայց ոչ այնքան՝ հասոյթներով, թէ միշտ կը յետաձգուի հարկային բարենորոգումը եւն. :

Վարչապետը պատասխանեց թէ դրամը երկու անգամ ինկաւ եւ կրնայ նորէն իյնալ, եթէ «նպարավաճառի հաշիւներ» չընեն :

Նոյն օրը նախարարական խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին եւ վաւերացուց նախապէս առնուած որոշումները, մասնաւորապէս ցուցահանդէսի շարունակման մասին :

94 ՕԴԱՆԱՒԵՐ Մարսէյլի շրջակայ օդակայանէն թռան դէպի Թունուզ, ռազմափորձեր կատարելու համար :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ»

«Պրաւդա»յի հոկտեմբեր ամսուան բոլոր թիւերը նուիրուած են «աշխարհի առաջին ժողովրդավար ընտրութիւններուն»։ Թէ ի՛նչ ձեւով տեղի կ'ունենան այդ ընտրութիւնները, ինչ ձեւեր կ'արտասանուին այդ առթիւ, պիտի պարզենք յառաջիկային։ Այսօր կ'ուզէինք միայն խօսիլ «անկախ» հանրապետութիւններու վիճակին վրայ։

Ահա մէկ տարիէն աւելի է որ տեղի կ'ունենան անխնայ մաքրագործումներ խորհրդային եւ կուսակցական մեքենային մէջ, «անկախ» հանրապետութիւններու սահմաններուն մէջ։

Ուքրայնան, որ ամէնէն կարեւոր հանրապետութիւններէն մէկն է, ենթարկուած է այսօր անօրինակ ռուսացման։ Դեռ վերջերս էր որ «Պրաւդա»յի մէջ լոյս տեսաւ յօդուած մը թանգարաններուն մասին։ Յօդուածագիրը այդ թանգարաններու ղեկավարութիւնը կ'ամբաստանէ իբրեւ «հակայեղափոխական - տրոցկիստ - ֆաշիստական - ազգայնական - բուխարին - զինովեւական» վնասարարներ, որովհետեւ անոնք յանդգնութիւնը ունեցած են ծածկել բոլոր այն նկարները, որոնք կը վերաբերին... Ուկրայնայի նուաճման Պետրոս Մեծի կողմէ։ Ստալինեան քաղաքականութիւնը կը թելադրէ Ուքրայնացիներուն հրճուիլ Պետրոս Մեծի յաղթանակներով, որովհետեւ այն ատեն «ռուս եւ ուքրայնացի ժողովուրդները եղբայրաբար պայքարած են օտարներու՝ Լեհերու եւ Շուէտացիներու դէմ (!)։ Մեկնութիւնները աւելորդ են։

Հալածանքները հասան այն աստիճանին, որ չկրցաւ զերծանալ նաեւ ամէնէն հաւատարիմը հաւատարիմներու մէջ — Ուքրայնիոյ գործավարներու խորհուրդի նախագահ Լիւբչենկօն։ Եւ այս բոլորէն վերջ, «Պրաւդա» (հոկտեմբեր 29) Ազգութիւններու խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ սեւով կը գրէ ձերմակի վրայ, իբրեւ խմբագրական.

— «Խորհրդային երկիրը միակ պետութիւնն է ամբողջ աշխարհի վրայ, ուր չկան մէկ կողմէ տիրապետող, իսկ միւս կողմէ հալածական ժողովուրդներ»։

Դեռ երէկ էր որ փոքրիկ Բելօռուսիան ենթարկուեցաւ կատարեալ ջարդի մը։ Ամբողջ կառավարութիւնը հռչակուեցաւ լրտեսական ազգայնական վոհմակ, եւ ծայր տուին շարք մը «ինքնասպանութիւններ» եւ սպանութիւններ։ Այս բոլորը արգելք չեն որ «Պրաւդա»ն շարունակէ.

— «Խորհրդային իշխանութիւնը, կազմելով բազմազգեան պետութիւն, այդ պետութեան հիմքի մէջ դրաւ ժողովուրդներու ազատ, եղբայրական (?) համակեցութիւնը»։

Կրնաք երեւակայել, թէ Բելօռուս համայնավարներն անգամ ինչ դառն հեգնանքով պիտի կարդան այս տողերը։

Պատկերը տարբեր չէ Հայաստանի մէջ։ Կոյրերն անգամ կը տեսնեն, թէ ինչպէս ամբողջ ժողովուրդ մը մէկ տարուան ընթացքին գլխատուեցաւ եւ զրկուեցաւ իր բոլոր ղեկավարներէն, առանց բացառութեան։ Ամբողջ Կեդր. Կոմիտէի ղեկավարները հռչակուեցան «Դաշնակներու ագենտներ, ժողովուրդի թշնամիներ», «հակայեղափոխական նացիոնալիստներ»։ Ամէն Դաշնակցականի համար ծանր է թէ գրել եւ թէ կարդալ այս լուրերը։ Առանց վարանումի չենք կրնար խօսիլ Հայ մտաւորականութեան եւ քիչ թէ շատ հասունցած պետական անձնաւորութեանց ոչնչացման վրայ։ Եւ ի՛նչ պիտի զգայ երկրի Հայը, երբ կարդայ նոյն «Պրաւդա»յի մէջ.

— «Մեր հայրենիքի արեւը հաւասարապէս կը լուսաւորէ բոլորս»։ Կամ՝ Լենինեան եւ Ստալինեան ազգային քաղաքականութիւնը պատճառ դարձաւ խորհրդային միութեան ժողովուրդներու մշակոյթի անօրինակ բարգաւաճման եւ ծաղկման։

Ապարդիւն աշխատանք պիտի ըլլար եթէ փորձէինք գէթ հետքերը գտնել այդ «անօրինակ բարգաւաճման»։ Վերջերս Ուքրայնայի մէջ մասնաւոր հալածանք սկսած է գեղարուեստական ձեռնարկներու դէմ։ Ուքրայնայի մայրաքաղաքին՝ Քիեւի պետական Օփերան բեմադրած է Լիսենկոյի «Տարաս Բուլբա» օփերան (բարեփոխուած)։ «Պրաւդա» (հոկտեմբեր 24) կը յարձակի բեմադրին վրայ, մեղադրելով թէ օփերային մէջ մտցուցած է «բուրժուական - ազգայնական միտումներ»։ Մարդիկ իրենց մայրաքաղաքին մէջ իսկ չեն կրնար ազատօրէն բեմադրել պատմական օփերա մը։ Թարմ է դեռ մեր յիշողութիւններու մէջ նաեւ հայ թատրոնի մաքրագործումը, որ երկու մահացու մեղք գործած էր՝ «ինչ կը բեմադրէր ռուսական եւ բնաւ չէր բեմադրէր վրացական խաղեր»։

«Պրաւդա»յի խմբագրականը կ'աւելցնէ թէ ազգութիւններու անօրինակ մշակութային նուաճումները «ազգային են իրենց ձեւով եւ ընկերվարական՝ բովանդակութեամբ»։ Այս յանկերգը մենք շատ ենք լսած։ Այսօրուան պայմաններու մէջ կատարեալ ողբերգութիւն է այս խօսքը։ Յայտնի է որ Ռուսիոյ մէջ բոլոր նախորդ մշակութային արժէքները յայտարարուած են «ժառանգութիւն», որուն տէրն է համայնավար կուսակցութիւնը։ Ամիսներ անդադար «Պրաւդա»յի եւ «Իզվեստիա»յի թիւերը լեցուած են զանազան փառաբանական յօդուածներով, որոնք կը վերաբերին ՌՈՒՍ երաժշտութեան, գրականութեան, քանդակագործութեան եւայլն։ Լաւագոյն նկարիչները եւ գրագէտները կը նկատուին իբրեւ յայտնի ժողովրդասէր մարդիկ եւ հակացարականներ։ Յօդուածներու մէջ կարմիր թելի պէս կ'անցնի այն միտքը թէ բոլոր այս «տիտանները» եղած են «Լենինի մեծ գործի» նախորդները։ Ժամանակակից ընկերվարական մշակոյթը կը կապուի նախկին ռուսական մշակոյթին հետ։ «Բովանդակութեամբ ընկերվարական» կը նշանակէ պարզապէս ռուսական։ Բոլոր «ազատագրուած» ազգերը, որոնք հաւասարապէս կ'օգտուին «մեր հայրենիքի արեւէն», պարտաւոր են իրենց լեզուներով կերտել ռուսական մշակոյթ, ինչպէս եւ սորվիլ իրենց լեզուներով ռուսական պատմութիւն, որ կը կոչուի «Խորհրդային Միութեան պատմութիւն»։

Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած պատմութեան նոր դասագիրքը պարտաւորիչ է բոլոր հանրապետութիւններու համար, իբրեւ միակ դասագիրքը «Խորհրդային Միութեան» պատմութեան։ Եթէ թղթատենք այդ դասագիրքը, պիտի համոզուինք, որ ան կրնայ մրցիլ ցարական օրերու ամէնէն յոռի դասագիրքերու հետ։ Այսպէս ուրեմն Հայաստանի միջնակարգ դպրոցներու մէջ ալ կը սորվին հայերէն լեզուով Ռուսաց պատմութիւն, իսկ թատերական բեմերու վրայ կը խաղան ռուսական խաղեր։ Եթէ քանի մը ռուսական խաղերէ վերջ, գոնէ կը բեմադրեն նաեւ «Պեպօ», կամ «Բաղդասար Աղբար», միջնակարգ դպրոցներու մէջ կը սորվին միայն Ռուսաց եւ օտար պատմութիւն։ Հայաստանը այն երջանիկ անկախ պետութիւնն է, որու դպրոցներու մէջ հայ աշակերտը չի կրնար սորվիլ Հայոց պատմութիւն, նոյնիսկ մարքսեան մեկնաբանութեամբ։ Այս մասին ի՞նչ կը խորհին Հօկերն ու անոնց շուրջ բոլորուած «բարեկամները»։

Մոսկուայի պաշտօնաթերթին «Խորհրդային ժողովուրդներու եղբայրական դաշնակցութիւն» խմբագրականը անշուշտ յատուկ նպատակներ կը հետապնդէ.—

Առաջին արտասահմանի մէջ տպաւորութիւն գործել անկախ ժողովուրդներու «երջանիկ» կեանքի մասին։ Ապացուցանել թէ ընտրական պայքարը միայն կրնայ ապահովել պողպատեայ միութիւնը մեր բազմազգի երկրի բոլոր ժողովուրդներու»։

Բ) Գլխատուած ժողովուրդներու մէջ ստեղծել տպաւորութիւն թէ Մոսկուան կը մտածէ իրենց մասին, մինչդեռ տեղական ղեկավարութիւնը դաւաճանած է ժողովուրդի շահերուն։ Ազգութիւնները իրենց յոյսը պիտի դնեն ոչ թէ իրենց դաւաճան ղեկավարութեան, այլ «հերոսական ռուս ժողովրդի վրայ.—

«Ռուս ժողովուրդը քաջաբար կռուելով բոլոր ճակատներու վրայ, ընկերվարութեան յաղթանակին համար, այսօր անհունօրէն սիրուած է մեր երկրի բոլոր ժողովուրդներուն կողմէ։

Ազգութիւնները այնքան կը սիրեն եղբայր այս սքանչելի ժողովուրդը որ, ընտրութիւններու ատեն քաղաքացիները, անկախ իրենց ազգութենէն, Ազգութեանց Խորհուրդի անգամ կ'ընտրեն... կուսակցութեան եւ կառավարութեան վարիչները։

Անկասկած առաջնութեան մրցանիշը շահած է Ստալին։ «Պրաւդա»յի իւրաքանչիւր թիւը կը հրատարակէ մանրամասն տեղեկութիւններ, համոզելու համար թէ Խ. Միութեան բոլոր հիմնարկութիւնները առաջ քշած են այս «զարմանալի մարդու թեկնածութիւնը»։

Գ) Անգամ մը եւս գլխատուած եւ հօտի վերածուած ժողովուրդները համոզել թէ իրենց միակ բարեկամը Ստալինն է.—

«Եւ բնականաբար, երբ առաջ կը քշուին թեկնածուներ «Ազգութիւններու խորհուրդի» համար, ողջոյնի ամէնէն ջերմ խօսքերը կ'ուղղուին անոր, որ իր բովանդակ ոյժերը տուած է եւ կու տայ ժողովուրդներու եղբայրական համակեցութեան գործին — Ընկեր Ստալինին։ Խորհրդային Միութեան քաղաքացիները գիտեն թէ չկայ ուրիշ մարդ, որու սիրտը այնքան ատէ ազգային բռնութիւնը, ամէն տեսակի շովինիզմ, ամէն տեսակի արհամարհական վերաբերմունք հանդէպ ազգութիւններու շահերուն, որքան ալ փոքր ըլլան»։ Վկայ ... Հայաստանի պարագան։

Ժողովուրդներու ղեկավարութեան գլխատումով եւ պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած զանգուածային ահաբեկումներով, Ստալին եւ իր շրջապատը կ'ուզեն որ «Ազգութիւններու խորհուրդը» լեցուած ըլլայ ստրուկ եւ անբան արարածներով, որոնք, հիմնովին իրագործած են ռուս նշանաւոր գրագէտ Գրիբոեդովի խօսքը.— «Ի՞նչպէս կարելի է յանդգնիլ սեփական կարծիք ունենալ»։

Ամէնէն վերջը, նոյն խմբագրականը կ'ազդարարէ բոլոր ժողովուրդներուն.

— «Անշուշտ, ընտրական պայքարի ատեն, տեղ տեղ դեռ գոյութիւն ունեցող բուրժուական - նացիոնալիստական լրտեսական խմբակները, ժողովուրդներու եղբայրական համակեցութեան ոխերիմ թշնամիները, պիտի ջանան ազդել զանգուածներու վրայ, պիտի տանին բուրժուական - նացիոնալիստական պրոպագանդ։ Այդ փորձերը կը ստանան արժանի հակահարուած։»

Եւ այս՝ աննախընթաց «մաքրագործումներ»էն վերջը։

Անշուշտ Մոսկուա շատ լաւ գիտէ որ հակառակ բոլոր բռնութեանց, սպանութիւններուն եւ «ինքնասպանութիւններուն», մեռած չէ ժողովուրդներու մէջ ազգային խիղճը, որքան ալ այդ ժողովուրդները վերածուին անդէմ զանգուածներու։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԻՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 3ին, Պրիւսէլի Ակադեմիայի պալատին շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր բացումը ինը պետութեանց խորհրդաժողովին, լուծելու համար Ծայր. Արեւելքի տագնապը։ Հակառակ օտար ստուարաթիւ օրագրողներու խճողումին, «Յառաջ»ի թղթակիցն ալ յաջողեցաւ տեղ գրաւել մամուլի ներկայացուցիչներուն յատուկ յարկաբաժինին մէջ։

Ժողովին կը նախագահէր Պելժիոյ արտաքին նախարարը՝ Պ. Սփաաք (այժմ վարչապետ)։ Բացակայ էին Ճափոնի եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները, այս վերջինը ստորագրած չըլլալով Ուաշինկթընի դաշնագիրը։

Պ. Սփաաք արտասանեց բացման ճառը։ Նախ բարի գալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն. յետոյ յայտարարեց թէ՝ այս ժողովը պէտք չէ նկատել իբրեւ միջազգային ատեան մը, որուն առջեւ Ճափոն հրաւիրուած է ներկայանալու եւ բացատրութիւններ տալու, ինչ որ հակառակ պիտի ըլլար իր արժանապատուութեան։ Հոս մեր ամէնուն նպատակն է կատարել հաշտութեան ու խաղաղութեան գործ մը, առանց կողմնակցութեան եւ կիրքի, նկատի առնելով բոլոր կողմերուն օրինաւոր շահերը։ Մենք պիտի ջանանք կասեցնել պատերազմը, որքան հնարաւոր է, վասնզի մենք կը խորհինք այն զինուորներու մասին, որ կ'իյնան պատերազմի դաշտին վրայ, այն կիներուն, մանուկներուն եւ ծերերուն՝ որ կը տառապին ու կը մահանան, այն աւերակներուն՝ որ իրարու վրայ կը կուտակուին, այն ժողովուրդներուն՝ որ ահաւոր աղէտը կ'անցընեն ներկայիս։ Մենք կ'ուզենք վերահաստատել խաղաղութիւնն ու իրաւունքը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։

Յետոյ խօսք առաւ Ամերիկայի լիազօր պատուիրակը՝ Պ. Նորմըն Տէյվիս։ Յիշեց այն պայմանները, որոնց մէջ կնքուեցաւ Իններու դաշինքը։ Մեր ամէնուն վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ վերահաստատել խաղաղութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Մենք հոս հրաշքներ գործելու եկած չենք, այլ կոչ կ'ընենք բանականութեան, արդար լուծում մը գտնելու համար։ Պէտք է հրաւիրենք երկու հակառակորդ կողմերը, դիմելու համար խաղաղասիրական միջոցներու եւ կարգադրելու իրենց վէճերը։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ Պ. Իտըն իր կատարեալ համամտութիւնը յայտնելով Ամերիկայի ներկայացուցիչին, շեշտեց թէ խաղաղութեան պահպանումը կենսական շահ մը կը ներկայացնէ բոլոր երկիրներուն համար։ Մենք հոս պարզ հանդիսատեսներ չենք, եւ առաջնորդուած ենք՝ ոչ միայն մարդասիրական նպատակներով, այլ ունինք նաեւ պարտաւորութիւններ, որ կը բխին Ուաշինկթընի համաձայնութենէն։ Կռուող կողմերէն մէկուն բացակայութիւնը մեզի ցաւ կը պատճառէ, սակայն այդ պատճառ մը չէ խանգարելու մեր կամքը՝ հաստատելու համար խաղաղութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Մեր հոս բռնելիք ընթացքը վճռական եղանակով մը պիտի ապացուցանէ մեր դիտաւորութիւններուն անկեղծութիւնը։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Պ. Տէլպօս իր կառավարութեան տեսակէտը պարզեց։ Միջազգային կանոններուն ամէնէն էական սկզբունքը կը կայանայ ընդունուած յանձնառութեանց եւ ստորագրուած դաշնագիրներու ճշգրիտ գործադրութեան մէջ։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական կառավարութեան, ան հաւատարիմ կը մնայ իր յանձնառութեանց, եւ կը կարծէ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ մեր ամէնուն ջանքը պէտք է ըլլայ ուսումնասիրել համաձայնութեան մը հիմերը, որ թոյլատրէ վար դնելու զէնքերը եւ բարեկամօրէն ձեռնարկելու բանակցութեանց։ Չկայ վէճ մը, որ կարելի չըլլայ լուծել բարի կամեցողութեամբ։ Եթէ յաջողինք կասեցնել պատերազմը, մենք ոչ միայն փրկած պիտի ըլլանք բազմաթիւ մարդկային կեանքեր, այլ եւ պիտի տանք օրինակ մը, որ իր պտուղները պիտի արտադրէ այլուր։

Իտալիոյ ներկայացուցիչը պարզեց բոլշեւիկեան խլրտումներուն կատարած աւերիչ դերը Չինաստանի մէջ, ուր տեւական խաղաղութիւնը կարելի է հաստատել այն ատեն միայն, երբ Չինաստան գտնէ իր ընկերային հաւասարակշռութիւնը, որ ծանրապէս վրդովուած է արտաքին խռովարարական տարրերով։ Միւս կողմէ ծանրացաւ այն իրողութեան վրայ թէ՝ պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել, երեւան հանելու համար ներկայ տագնապին պատասխանատուները։ Փորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ այդ ուղղութեամբ կատարուած քննութիւն մը ապարդիւն պիտի ըլլայ, եւ նոյն իսկ վտանգաւոր։ Կարեւոր է լուսաբանել պայքարը առաջ բերող պատճառները, այդ հիման վրայ ջանալ ուղղակի շփման մէջ դնել երկու հակառակորդ կողմերը եւ չձգել այն տպաւորութիւնը թէ կարգ մը պետութիւններ կ'ուզեն ազդեցութիւն բանեցնել բանակցութեանց վրայ։

Խորհրդային միութեան պատուիրակը՝ Պ. Լիթվինով համամիտ գտնուելով ընդհանրապէս նախորդ բանախօսներուն յայտարարութեանց, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնն ալ ներշնչուած է խաղաղութեան գաղափարով, սակայն դիտել տուաւ թէ կարծիքի անհամաձայնութիւնները կը սկսին այն ատեն՝ երբ պէտք կ'ըլլայ ընդհանուր գաղափարէն անցնիլ գործնական մեթոտներուն, պահպանելու համար խաղաղութիւնը։

Չինաստանի ներկայացուցիչը երկարօրէն պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը, պատմականը ընելով չինեւճափոնական վէճին ծագման պատճառներուն, եւ նախայարձակ պետութեան յաջորդական բռնագրաւումներուն։ Ճափոն միշտ շարունակած է իր ապօրինի միջամտութիւնները չինական հողամասին վրայ, հակառակ իր յանձնառութիւններուն եւ միջազգային բոլոր պայմանագրութեանց։ Չինաստան երբեք ասպարէզ կարդացած չէ Ճափոնի, չինական բանակները երբեք ոտք չեն կոխած ճափոնական հողամասերու վրայ։ Չինաստան երբեք գաղափար յղացած չէ Ճափոնի դէմ պատերազմ մղելու, սակայն այսօր ան վճռապէս որոշած է իր ամբողջ ուժով դիմադրել նախայարձակ պետութեան։ Չենք ուզեր պահ մը ենթադրել թէ՝ հոս ներկայ մեծ պետութիւնները անտարբեր հանդիսատեսներ պիտի ըլլան եղած ապօրէն յարձակումին, եւ բարեխղճօրէն պիտի չկատարեն իրենց ստանձնած պարտաւորութիւնները, վերահաստատելու համար արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը Չինաստանի մէջ։

Վերջին խօսքը առաւ Փորթուգալի ներկայացուցիչը, որմէ ետք փակուեցաւ ժողովը։

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ տիրող ընդհ. կարծիքն է կազմել մասնախումբ մը, որուն պիտի յանձնուի յաջորդաբար տրուած որոշումներուն գործադրութիւնը։ Սակայն նկատի առնելով Ճափոնի անհաշտ ընթացքը, շատ հաւանական է որ այս խորհրդաժողովն ալ միւսներուն պէս մնայ առանց շօշափելի արդիւնքի։ Միւս կողմէ Ամերիկայի վերապահ ընթացքը մեծ յոյս չի ներշնչեր ապագայ արդիւնաբեր համագործակցութեան մը համար։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՍԿԻ

ԾԻԾԱՂ

— Բարեկամ իմացայ որ ամուսնացեր էք, զոքանչդ ի՞նչ տեսակ կին է։

— Զոքանչս անվնաս, սքանչելի անգին ադամանդ մըն է։

— Ի՞նչ բախտաւոր մարդ ես, կը նախանձիմ վիճակիդ,

— Այո, նախանձելի վիճակ, քանի որ մեր ամուսնութեան յաջորդ օրը վերին Երուսաղէմ ճամբեցինք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Ճառագայթի աւազան մըն էր այդ այդ հեռաւորութիւնը խորունկ։ Իրենց սրտէն բան մը կար հոն։ Ու կախարդուած, անշշուկ, այր ու կին միեւնոյն վայրկեանին մէջ, կը նայէին։

Անոնք, կը նմանէին երկու աղուոր սիրահարներու, որոնց մէջ սէրով կը սկսի ամէն բան, ու կը վերջանայ սէրով։

×

Հեռո՜ւն...

Օդին մէջ ճամբայ մը կը բացուէր ու կը գեղեցկանար։ Ան, արեւով լըւացուած երկինքներու ծիածանը, կ'երկարէր հեռուն։ Այս ճամբան, հեռուն կը տանէր իր աչքերը։ Հոն, Կոմիտասին երգը կը թրթռար արշալոյսներու մէջ։

Կոմիտասին ե՞րգը...

Սարսուռ։ Ան, նոր սարսուռ մը կը տանէր հեռուները հայրենիքէն։

Ու Շուշան, հիմա, այդ հեռաւորութեան մէջ կը տեսնէր Կոմիտասը։ Ան կ'երգէր, կը կանչէր թռչուններուն հետ, գիւղէ գիւղ կը մտնէր, քաղաքէ քաղաք կ'անցնէր, ու կ'երգէր։

Հեռո՛ւն, հոն, ուր սա երկինքը կը վերջանար ու կը միանար անհունութեան, իրեն այնպէս կուգար որ բոլոր Հայերը՝ Անոր կը նայէին կարօտով։

Ու ի՛նչ երկինքներ կը շինէր սիրտերուն մէջ անոր ձայնը։

Ու հեռուն, իրեն կ'երեւային հայրենիքի մը երկինքներովը խենթեցած հոգիներ։ Անոնց հոգիները՝ կը բաբախէին, սիրտէ սիրտ կը թռչէին։

Կարծես, զգալու ու տեսնելու նոր ջիղ մը արթնցած էր իր ներսը, Այդ իրիկունը, խորունկ ճամբայ մը բացուած էր իր սիրտին մէջ՝ երբ աղօթեց։ Խորերը՝ խորհրդաւոր ամպերով ծածկուած քաղաքներուն, կը տեսնէր մարդիկ, որոնք արեւին դիմացը կեցած, իրենց աչքերով, խաղաղութեան երկինքէն անցնող արեւէն՝ բան մը կը խնդրէին։

Խորհուրդը այս պատկերի՞ն...

Հեռուներէն, իրենց քաղաքը եկող օտարականները, այդպէս չէի՞ն նայեր միթէ իրիկուան մարը մտնող արեւին։ Միշտ կը տեսնէր անոնց աչքերուն արցունքը։ Կուլային անոնք, ու արեւին դառնալով՝ բանի մը կը սպասէին։

Սարսափած Շուշան, ու ձեռքերը տարածելով գոչեց,— «Գնա՛, գնա՛, թեւեր առ ու թռիր, շուտ գնա, զաւակս...» Կոմիտաս վարդապետին կ'ակնարկէր։ Ու իրենց հաշտութեան հրաշալի վայրկեանը յիշեց ու մրմնջեց, «հաշտութիւն...» ու ըսաւ, «գնա՛ զաւակս, գնա հեռուն, ու երգէ, մեր թռչուններուն պէս երգէ ու կանչէ։ Երգէ զաւակս, ձայն տուր աշխարհներուն, ու այն օրուան պէս երգէ։ Քու երգդ, սիրելի վարդապետ...»։

Պատմութիւն մը միտքը ինկաւ։

«Հեռաւոր երկիրներէ կուգար ան։ Միմիակ մաշած սազ մը ունէր, ու երբ սկսաւ երգել ու թրթռացնել իր սազը, չես գիտեր, ուրտեղէ՞ն հաւաքուեցան այն խումբ խումբ մարդիկը, որոնց մէջ ծերերն անգամ երիտասարդ կը դառնային։ Քանի մը բառ միայն, պզտիկ եղանակ մը, ու սազին ձայնը բաւական էին որպէսզի անոնք՝ զգային կորսուած գինովութիւնը հայրենի երգերուն։

«Ու անոնց աչքերը բացուեցան մատունքներու պէս։ Նուիրական խունկը՝ կը բուրէր հոն՝ նման արեւներու հրդեհին, ու ամէն բան կը սրբագործէր։

«Բոլոր սրբութիւնները, սրբութիւնները բոլոր հայրենի յիշատակներուն, կը ճառագայթէին... կը վազէին հոսող ջուրերու պէս՝ բոլոր ձայներէն։

«Ու մատներուն տակ՝ խենթեցած թելերը սազին՝ երգեցին, երգեցին, երգեցին։

«Ու արթնցաւ մատներուն տակ յանկարծ՝ հրաշալի լռութիւն մը։ Խորունկ ձայնի մը կը նմանէր ան ու կը պաղատէր։ Իրենց նայուածքներէն կը ծնի կեանքի բոցը։ Ամէնն ալ պայծառութիւնը ունէին՝ իրենց ետեւը թողած երկինքներուն։ Ու «վարդեր կը բացուին, մեր երկրի ծաղիկները կը հոտուըտամ,» կ'ըսէր ամէնէն տարէցը անոնցմէ, ու անոնց աչքերը կը մընային մթնոլորտին խորը։ Բան մը կար հոն... անոնց աչքերը ճառագայթուն էին մթնոլորտին։ մաքուր ու փայլուն ամէնն ալ՝ կը վառէին միեւնոյն լոյսերուն մէջ։»

Շատ մօտեցած էր իր տղուն Շուշան։ Շունչի մը տաքութիւնը կ'ըզգար շրթունքներուն վրայ, ու կարծես համբոյրով կը բռնկէին։ Իր տղուն լռութիւնը սկսած էր պայծառանալ։ Իրեն այնպէս կուգար թէ, մայրերը բոլոր, ամէնն ալ, ամէնն ալ խորունկ բան մը կը զգային։ Մայրերը կը խնդային, ու «քու ե՛րգդ, քու ե՛րգդ, սիրելի վարդապետ», ըսաւ պաղատանքով։

Ու իր ձայնը, փոխուած էր տունին մէջ, ու կը գլգլար՝ ոսկեգոյն ծորակներէ վազող ջուրերուն պէս։ Ու սիրտը կը լեցուէր միշտ ու կը յորդէր, որովհետեւ, «բարձր երգէ, ալ մի դադրիր ու երգէ այն օրուան պէս», կ'ըսէր ինքնիրեն։ Ու բան մըն ալ ինք կ'երգէր։ Տունին մէջ երբ կ'արձագանգէր իր ձայնը, կարծես հեռուէն յուզում մը կը հոսէր։ Իրեն այնպէս կուգար որ, այս պահուն, կը բացուէին մեռելներուն աչքերը, ու խորունկ երազ մը արթնցած անոնք, երկինքէն եկող լոյսերուն տակ, կը վառէին նորէն։ Նորէն կ'երեւար հին երազներուն գեղեցկութիւնը անոնց աչքերուն մէջ։ Ու երբ, «Քու երգդ» կրկնեց, այս անգամ բոլոր հեռաւորութիւնները բոցառին։ Ու Տիկին Շուշան, Կոմիտասի նման շատ մարդիկ յիշեց, որոնք աշխարհներ պտտած, իրենց սրտէն ու մտքէն բան մը թողած էին հոն, ու յանկարծ մրմնջեց, «Առաքեալ մը...»։

Ինչպէ՞ս եկած էր այս բառը բերնին, չէր գիտեր։ Բայց կը քաղցրանար սիրտը։ Հոն՝ արշալոյս մը վարդեր կը թափէր։

Իրաւ որ, հրապուրիչ էին իր տեսած առաքեալներուն դէմքերը։ Քարերուն մէջ անգամ, իրենց սրտին տաքութիւնը կը պահէին անոնք, ու երբ կը նայէր անոնց, կը տաքնար իր սիրտը ու կը բաբախէր քաղցրօրէն։ Միեւնոյն խելօքութիւնը ունէին իր տեսած առաքեալները ամէն տեղ, ու կը նայէր առաքեալներու պէս։ Ինք, անոնց մէջ մնացած հոգիին շունչը շատ կը սիրէր։ Ան, պատկերներուն մէջ անգամ, կը ծփար հրաշքով, ու տարբեր շնորհ մը կու տար անոնց։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(31)

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հոկտեմբեր 18, 19, 20 եռուզեռ կայ, կառավարական շրջանակին մէջ, մանաւանդ որ այդ օրերուն Դաշնակցութեան ընդդիմադիր պլօքին հաւաքոյթը Ամանոս կայանի եկեղեցիին մէջ ձախողած էր — Ներքին նախարարը ինք աչքովը տեսած էր այն 200 — 300 կիները որոնք եկեր էին ունկնդրութեան, իսկ դուրսը բազմութիւնը, երիտասարդութիւնը ուրիշ բան կ'ապացուցանէր:

Յաջորդ օրը մարզպանը կ'ուզէ տեսակցիլ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Կ'երթան: Ու կէս օրին, քաղաքը, հայկական քաղաքը ուրախութեան մէջ է — Դաշնակցութեան թեկնածուն կառավարական ցանկին մէջ առնուած էր:

Այո, Հոկտեմբեր 21ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի Կ. Կոմիտէն եկաւ ցոյց տալու իր ուժը, եւ գրաւելու իր տեղը:

Նոյն իրիկունը բաւական ուշ առեն, ընկերներէն մաս մը, ինքնաշարժներով կը դիմէ Պ. Ալի Շահլէի տունը, ուր ինքնաշարժները երկար շղթայ մը կազմած են: Ինքը, նախարարը մեր ղեկավարներով շրջապատուած, կը դիմաւորէ տղաքը, մինչ Արաբները «եաշիշ Էրմէն, եաշիշ Դաշնակ, եաշիշ Թիւթիւնճեան» կանչելով օդը կը թնդացնէին:

Քիչ վերջ, նախարարը առած, կու գանք մեր ակումբը, ուր ընկ. Թիւթիւնճեանի բարեգալուստի խօսքերէն ետք նախարարն ալ խօսք կ'առնէ, բացատրելով ամբողջ անցուդարձը:

Հիւրը, երգերով ու «եաշիշ»ներով (կեցցէ) ճամբու կը դրուի: Տղաքը, կը մնան ակումբին մէջ մինչեւ ուշ գիշեր: Անդին, նոր թռուցիկներ ու յայտարարութիւններ կը տպուին յաջորդ օրուան մեծ հաւաքոյթին համար, Դաշնակցութեան տան մէջ, ուր ներկայ պիտի ըլլային ցանկի բոլոր թեկնածուները:

Յաջորդ օր, ուրբաթ, Դաշնակցութիւնը կ'ունենայ իր վերջին հաւաքոյթը: Ակումբին սրահն ու քովնակի սենեակները, անցքերը բոլորը լեցուած են: Աթոռ նստարան չկայ: Հիւրերը հետզհետէ կու գան, թեկնածուները կ'ուշանան: Հաւաքոյթին նախագահ ընկ. Իփէքեան ձայնասփիւռին առջեւն է, իր խօսքը կ'ըսէ, որմէ վերջ բեմ կը հրաւիրէ Պէյրութի երեսփոխներէն Պ. Ասփուր որ մեծապէս օգտակար եղած է Դաշնակցութեան բանակցութիւններու առթիւ: Պ. Ասփուր բեմ գալով, կը յայտնէ թէ չուզեր խօսիլ, այլ խօսքը նախագահին ուղղած կ'ըսէ թէ չի գիտեր ինչ անծանօթ մղումով մը փարած է Դաշնակցութեան, աշխատած անոր օգտին, ու պատրաստ է տակաւին աշխատելու, երբ որ պէտք ունենայ Դաշնակցութիւնը:

Նոյն ժամերուն կը հասնին թեկնածուները: Տղաքը ուսամբարձ բեմ կը բերեն բոլորն ալ: Ելմտական նախարարը կը պակսի, իսկ միւս թեկնածուները — Հապիպ Ապի Շահլա, Ապտուլլահ Եաֆի, Տօքթ. Լապապիտի, Շէֆիք Նասիֆ ներկայ են: Ընկ. Իփէկեան բարեգալուստի խօսքերէն ետք, հետզհետէ բեմ կը հրաւիրէ բոլորն ալ իրենց խօսքը ըսելու: Թեկնածուները ֆրանսերէնով իրենց հիացումը կը յայտնեն «Դաշնակ ժողովուրդ»ին, «Դաշնակ բարեկամներուն»: Նախարարը մանաւորելով խօսքը ըսաւ. «Կը հաստատենք որ հայ ժողովուրդին մէջ դուք էք ուժը, եւ մենք կ'ուզենք միասին կառուցանել հայրենիքը — Լիբանանը»:

Ուշ գիշերին, հիւրերը մեկնեցան: Մեկնեցան նաեւ տղաքը: Շաբաթ ամբողջ օրը աշխատանք ու թռուցիկ, երեկոյեան բոլոր մարմիններու եւ յանձնախումբերու ժողով ու յաջորդ օր կիրակի գործի:

Առտուն դեռ արեւը չծագած, մեր տղաքը գրաւած էին դիրքերը: Իսկ տուփերու բացուելուն արդէն գործը իր ընթացքին մէջ էր: Կառավարական ցանկը մեծ թափ կը ստանար մանաւանդ հայկական թաղամասերուն մէջ ուր պոչ կը բռնէին մեր ցանկին քուէարկողները:

Ընդդիմադիրները, նաեւ ռամկավար - Բարեգործականեան թեկնածուն սկսան դրամ խաղցնել: Այդ շարունակուեցաւ բաւական, բայց տեսնելով որ գլուխ պիտի չկրնային ելլել, ժամը 11.30ին պաշտօնապէս քաշուեցան:

Տղաքը եւ համակիրները ակումբ կը հաւաքուին: Յաջողութեան կէս ճամբան ենք: Ուրախութիւն, երգ ու պար, աններդաշնակ բայց հարազատ: Ակումբէն դուրս, հայկական թաղամասերուն մէջ խրախճանք, եռուզեռ կայ: Ամանոս կայանի բնակիչները եկեղեցիին զանգը կը հնչեցնեն ու եռագոյնը առած, ժամուն շրջափակին մէջ կ'ուրախանան:

Երկուշաբթի առտու նոյն թափն ու եռանդը: Մինչեւ կէսօր ու իրկուն ամենայն կարգապահութեամբ, անտրտունջ կը տարուի աշխատանքը, լրաբեր, լրատար պատանի հեծելանուորդներէն մինչեւ ակումբը նստող ընկ. Նիկոլ Աղբալեանն ու Տօքթ. Գուլպեանը որոնք շրջաններէն կացութեան եւ ընթացքի մասին առած լուրերը կը հաղորդէին դարձեալ շրջաններուն:

Երկուշաբթի կէսօրին, վարչապետը Պասրա Թաղը, իսկ նախագահն ալ Մէնթ էլ Հօսն պիտի երթային իրենց քուէները տալու: Բացառիկ էր այն ցոյցը որ բաժին ինկաւ մեզի: Պասրայի մէջ, զուտ իսլամական թաղ, եռագոյնին ընծայեցին պատիւ եւ խնդրեցին որ իրենց նուէր տրուէր, իսկ Մէնթ էլ Հօսնի մէջ, մեր տղաքը չորսական շարուած, եռագոյնով դիմաւորեցին նախագահը եւ երգերով առաջնորդեցին քուէտուփ:

Հեւ ի հեւ աշխատանքէ վերջ, իրիկուան մեզ ներկայացուեցաւ արդիւնքը: Պէյրութի ընդհանուր քուէարկողներու թիւն է 37.894, որոնցմէ մասնակցած էին 24330: Շահած էին. — Ճօրճ պէյ Թապէթ 22.763, Ապտուլլա Եաֆի (իսլամ) 22.709, Հապիպ Ապի Շահլա 22.688, Սէլիմ Լէպպէտի (իսլամ) 22.671, Խոսրով Թիւթիւնճեան 22.642, Շէֆիք Նասիֆ 22.554:

Ընդդիմադիր — Բամրզ Սարգիս 1739, Օմար պէյ Պէյհում (իսլամ) 1636, Հրաչեայ Շամլեան 1634 եւն.:

Հայերուս, Պէյրութի մէջ, քուէարկելու իրաւունք ունեցողներու ընդհ. թիւն է 7800, որոնցմէ 1500 Հայ կաթոլիկ եւ Հայ բողոքականները կ'իյնային դուրս, փոքրամասնութեանց հետ: Այդ 7800 քուէներէն 5500ը քուէարկած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամ կառավարական ցանկին: Ռամկավարներուն եւ Բարեգործականեան թեկնածուն առեր է Հայոց մէջ 75 ձայն միայն:

Քուէներու այս պատկերը տալէ ետք, եզրակացութիւնը կը թողունք ընթերցողին ...

Ընտրութիւններէն վերջը, մեր ղեկավարները շնորհաւորութեան գացին Ն. Վ. Պ. Էմիլ Էտտէին, վարչապետին, ներքին եւ ելմտական նախարարներուն եւ ցանկի միւս թեկնածուներու: Շատ չանցած անոնց վերադարձին, փոխադարձ այցելութեան եկան նախարարներու ներկայացուցիչները, իսկ Մէթր Նասիֆ իրեններով եկաւ եւ ուսերու վրայ բարձրացուած ներս բերուեցաւ: Ընկ. Թիւթիւնճեանի խօսքէն ետք, Մէթր Նասիֆ անգամ մը եւս «Դաշնակ հայ ժողովուրդին» գովքը հիւսեց:

Հալէպի եւ Պէյրութի հայութեան ծանօթ առեւտրական եւ նախկին Դաշնակցական Պ. Միսաք Աղըրեան, կը փափաքի որ Դաշնակցական ղեկավարներն ու նորընտիր երեսփոխանը իր տունը հաւաքուին, սեղանի մը շուրջ: Ինքնաշարժներով հոն ենք: Ղեկավարներուն հետ նաեւ տասնեակ մը տղաքըս: Սեղանները պատրաստ են: Սեղանապետը ընկ. Սասունին է: Խօսքեր ու բարեմաղթութիւններ, երգեր ու ծիծաղներ, հին հաւատաւոր Դաշնակցականին յարկին տակ:

Սեղանին իրեն մասնակցութիւնը կը բերէին նաեւ Պ. Մալըեան, Պ. Զավտարեան, եւ Պէյրութի քաղաքապետարանի նորընտիր Հայ ներկայացուցիչը, Պ. Բիւզանդ Քեհեաեան:

Սեղանին վրայ խօսք առին ընկերներ Գուլպեան, Կերկերեան, Նիկողոսեան, Գանարեան, Շահէ, Պաղտասարեան, Եափուճեան, Եկաւեան նաեւ տղաքս: Խօսեցան նաեւ Պ. Աղըրեան, Պ. Մալըեան, Պ. Քէհեաեան եւ ընկ. Թիւթիւնճեան:

Ուշ գիշերին խանդավառ մթնոլորտի մէջ, «Մեր հայրենիք»ով վերջացաւ յաղթանակի սեղանը:

ՇԱՀՐՈԶ

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՌՈՒԲԷՆ ՊՈԼՈՅԵԱՆ
(ԹՈՅԹՈՅ)

«Յառաջ»ի նոյեմբեր 7 թիւին մէջ կարդացի Մարսիլիոյ Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ցաւակցութիւնը՝ մեր սիրելի Ռուբէնի մահուան առթիւ:

Բնիկ Տարօնցի այս մեծատան զաւակը, որ համակ խանդ էր եւ շարժում, թրծուած Տարօնի աննման հերոսներու, իր իսկ հօրեղբօրորդւոյն՝ Մճօյի, Կորիւնի, Հրայրի, Գէորգ Չաւուշի, Սերոբի եւ մնացեալ սրբազան փաղանգի հրեղէն բովին մէջ, մեծ անուն հանած էր իբրեւ ռազմիկ:

Յիշեմ մէկ - երկու դրուագներ միայն: Իբրեւ հերթապահ խմբապետ խաւար գիշեր մը կը լսէ թրքական հետախոյզ վոհմակին ձայնը,

— «Պու կէճէ էրմէնիլէրի բէսկէֆ թոյ խափաճայըզ, թօ'յ, թօ'յ»:

Մեր աննման Ռուբէնը դասաւորելով իր խումբը, կը պատուիրէ.

— «Տղերք, երբ երեք անգամ բարձրաձայն կրկնեմ «թոյ, թոյ, թոյ» կրակ բացէք»:

Արդարեւ աննշմար մնալով թշնամիի զօրասիւնէն եւ զայն յանկարծակիի բերելով, Ռուբէնի խումբը կը յաջողի մինչեւ վերջին մարդը քաղել թշնամիին. ստանալով «Թոյ - Թոյ» մակդիրը, զոր այնքան ակնածանքով կը կրկնէին իր հայրենակիցներն ու բարեկամները:

Ռուբէնի քաջագործութիւններէն մէկն ալ հանգուցեալ Սեբաստացի Մուրատի դիակը թրքական գերութենէն ազատելն է:

1924ին երբ Տիարպէքիրէն փախստական վիճակի մէջ Հալէպ հասայ եւ ծանօթացայ ուրիշ եւ յաւէտ ողբալի հայդուկի մը՝ Ցրոնաց Մուրատին, կիրակի օր մը Տարօն Տուրուբերանի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովին կ'երթայինք միասին, ուր տեսանք մեր յաղթանդամ զինուորը: Հոն ծանօթացայ նաեւ մեր վաստակաւոր Հայրենակիցներէն Անդրանիկ Սայեանի, որ ընդհ. ժողովին դրուատեց Մուրատի եւ Ռուբէնի արժանիքները: Ապա կոչ ընելով Տարօն - Տուրուբերանի բոլոր Հայրենակիցներուն, յորդորեց միանալ, օգնելու համար Թուրքիոյ խորերէն ճողոպրած թանկագին բեկորներուն:

Այդ կոչին առաջին անգամ պատասխանեց Ռուբէն, որ գրպանէն հանելով դրամապանակը, կէսը (5 օսմանեան հնչուն ոսկի) նուիրեց միութեան: Բայց վարչութիւնը նկատի ունենալով Ռուբէնի պարագաները, ընդունեց միայն մէկ ոսկին:

Այնուհետեւ մեր տարագիր վիճակը ինչպէս շատեր Ռուբէնն ալ նետեց այս ափերը: Իրմէ լուր չունէի, երբ 1927ին Հայաստանէն հօրեղբայրս Օվօն կը գրէր. — «Լեւոն լաօ, գտիր զՌուբէն, ըսէ իրեն որ իր կինն ու երեխան իրեն կը սպասեն»:

«Յառաջ»ի միջոցաւ լսայ զայն: Կը գտնուէր Պէլֆօռ, եթէ չեմ սխալիր ածուխի հանքի մը մէջ կ'աշխատէր: Հաղորդեցի հօրեղբօրս գրութիւնը եւ ստացայ հետեւեալ պատասխանը.

— «Լեւոն ջան, ես կռուած ըլլալով Հայաստանի անկախութիւնը կոխկռտող ուժերու դէմ, հալածուած եմ երկրէն, գիտեմ որ ընտանիքս եւ երեխաս հոն կ'ապրին որպէս գերիներ, զորս երբեք ինծի չեն վերադարձներ, իսկ հոն երթալս արդէն կամաւոր ինքնասպան ըլլալ ըսել է: Եթէ գիտնայի իմ մահով անոնք կը փրկուին, այդ ալ կ'ընէի»...

Ու այսպէս տարիներով կռուող Ռուբէնը անստոյգ եւ տաժանելի օրեր կ'անցընէր, հետզհետէ ծիւրելով եւ տակաւին կը սպասէր լուսաւոր օրերու, երբ իմացաւ թէ իր կինը Հայաստանի մէջ յոյսը կտրելով Ռուբէնէն, բոլշեւիկեան օրէնքով իր բախտը կապած էր ուրիշի մը հետ: Այս պարագան աւելի եւս խորտակեց մեր մարտիրոսացած Ռուբէնը: Եւ այդ օրէն դառնալով կատարեալ տէրվիշ մը, սկսաւ խմել, խմել անվերջ եւ թմրիլ ...

Սիրելի Ռուբէն, երանի հազար երանի պիտի ըսէի այն օրուան որ մեզ վիճակուէր քու եւ քեզ նմաններու աճիւնը նշխարի նման հաւաքել եւ Հայրենի Հողին յանձնել: Այն ժամանակ փոխանակ ըսելու «օտար հողը թեթեւ գայ վրադ», պիտի թնդացնէինք. «Գերեզմանիս թող արձանին վրայ, գրեն յաղթական թէ զինուոր է սա»: Փառք քու եւ քեզ նմաններու անմահ յիշատակին, սիրելի Ռուբէն:

Լեւոն Տօնիկեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Ո՞ր ազգութեան հպատակ ըլլալնիդ գիտէ՞ք. նմանապէս գիտէ՞ք թէ Թալէաթ փաշա ո՞ր երկրի հպատակն էր. գիտէ՞ք թէ 1921 Ապրիլէն սկսած Թուրքիա եւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը պատերազմական վիճակ ունէին եւ կռիւներ կը մղուէին 120 քիլոմեթրնոց ռազմաճակատի մը վրայ:

Փաստաբանին նպատակը, Թուրքերու եւ Հայերու պատերազմական վիճակի մէջ ըլլալը հասկցնել էր: Եւ շատ դիւրութեամբ հասաւ նպատակին: Ուստի Թէհլիրեանի տուած պատասխանին վրայ, նախագահը ըսաւ.

— Ըսուեցաւ որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ պատերազմ ծագած է: Իսկ դէպքը 15 Մարտին տեղի ունեցաւ: Դուք թերթերէ՞ն տեղեկացած էիք այդ պատերազմական վիճակին:

— Այո, թերթերէն տեղեկացած էի:

— Որքա՞ն առենէ ի վեր կը շարունակուէր այդ պատերազմը:

— 1919ի վերջերէն ի վեր: Նոյնիսկ Թուրքերը մինչեւ Թիֆլիս հասած էին:

— Կ'ուզեմ իմանալ թէ պաշտօնապէս պատերազմ յայտարարուեցա՞ւ:

Փաստաբանը ընդմիջեց.

— Այո, պաշտօնապէս պատերազմ յայտարարուած էր:

Անկէ վերջ նախագահի կողմէ եղած հետեւեալ հարցումին բարկանալէ աւելի խնդալ պէտք է:

— Ըսել է Մարտ 1էն ի վեր պոլշեւիկներն ու Թուրքերը Հայաստանի դէմ պատերա՞զմ յայտարարած էին: Ամբաստանեալ, գիտէ՞ք նաեւ թէ Հայաստանի դէմ մղուած այդ պատերազմը վարողը Էնվէր փաշան է որ ներկայիս Մոսկուա կը գտնուի:

Արդարութիւնը պաշտպանելու պաշտօնն ու պարտականութիւնը ունեցող դատաւորի մը բերնէն նման սուտ եւ անհիմն խօսքեր լսելէ վերջ, որեւէ բացատրութիւն աւելորդ կը նկատուի: Կովկասի ճակատին վրայ Հայերու հանդէպ ի գործ դրուած զաւթողական ձեռնարկներու հետ ի՞նչ կապ կրնար ունենալ Էնվէր փաշան: Ոճրագործը շատ լաւ գիտէր անշուշտ այդ պարագան, սակայն գործին եկաւ եւ պատասխանեց.

— Այո, շատ լաւ գիտեմ այդ պարագան:

Նախագահը նորէն ձեռք առաւ Պերլին եկած ըլլալու խնդիրը եւ հարցուց Հարտէնպէրկ փողոց փոխադրուելուն պատճառը:

— Մօրս ուրուականը տեսնելուս պէս որոշած էի Թալէաթ փաշան մեռցնել. այդ պատճառաւ տունս փոխեցի:

— Այսինքն ոճիր գործելու պատրաստուեցաք:

— Քանի որ մայրս կը հրամայէր սպաննել զայն, սկսայ այդ ուղղութեամբ մտածել:

— Ըսել է կը մտածէիք իսկոյն գործադրել այդ հրամանը:

— Նոր տուն փոխադրուելէս վերջ առեն մը մոռցայ մօրս հրամանը:

— Մոռցա՞ք... Ձեր այս խօսքէն բան մը չկրցայ հասկնալ. քիչ առաջ ըսիք որ որոշումներ տուած ըլլալով փոխադրուած էիք Հարտէնպէրկ փողոց: Ըսել է գիտէիք թէ Թալէաթ փաշայի տան դիմացը կը բնակիք:

— Այո, գիտէի:

— Կ'ուզէիք անոր մօտ տո՞ւն մը գտնուիլ

— Մայրս այդպէս ըսելուն համար կ'ուզէի անոր մօտը գտնուիլ:

— Անկէ առաջ Թալէաթ փաշայի Պերլին գտնուիլը չէի՞ք գիտեր:

— Գիտէի, մօտ հինգ շաբաթ առաջ տեսած էի զինք:

— Ո՞ւր տեսած էիք:

— Օր մը, ան, երկու ընկերներով կենդանաբանական պարտէզի ուղղութենէն կուգար: Իրարու հետ թուրքերէն կը խօսէին եւ մէկը յանկարծ «փաշա» կոչեց: Հետապնդեցի զանոնք. սինէմայի մը առջեւ կեցան. մէկը զատուեցաւ անոնցմէ, համբուրելէ վերջ Թալէաթ փաշայի ձեռքը:

— Թալէաթ փաշան ճանչցած առեն զայն սպաննելու միտք ունեցա՞ր:

— Ոչ. միայն թէ գէշութիւն մը ըզգացի վրաս. սինէմա մտայ, սակայն չկրցայ կենալ եւ դուրս ելայ:

— Ըսել է Թալէաթ փաշայի Պերլին գտնուիլը աւելի առաջ չէիք գիտեր:

— Ոչ, չէի գիտեր:

Անկէ վերջ, ոճրագործը հարցաքննութեան միջոցին պատմեց իր հիւանդութեան եւ Տօքթ. Քասիրէֆի մօտ դարմանումին եւայլնի մասին եւ ըսաւ.

— Մեռցնելու կամ չմեռցնելու մասին տարակուսանքի մէջ էի: Հիւանդութիւնս որքան կը շատնար, մօրս հրամանը գործադրելու փափաքս կը զօրանար: Աղէկնալէս վերջ, կը զգայի որ մարդ սպաննելը ձեռքէս չէր գար:

Այս հիւանդութեան խնդրին մասին ժիւրին բաւական լուսաբանուելէ վերջ, 15 Մարտի խնդրին անցան:

— Ինչպէ՞ս տեղի ունեցաւ դէպքը, բացատրեցէք:

— Մօրս հրամանը գործադրելու համար սպաննեցի զայն: Այն օր նորէն մայրս աչքերուս առջեւ եկած էր: Թալէաթ փաշան տեսնելուս պէս...

— Ո՞ւր տեսար զայն:

— Սենեակիս մէջ գիրք կը կարդայի եւ մէկ վար մէկ վեր կը շրջէի. այդ միջոցին Թալէաթ փաշայի դուրս ելլելը տեսայ: Ճամբայ չելած իր տան պատշգամը տեսնուեցաւ ան: Անկէ վերջ փողոց ելաւ: Այն առեն նորէն մօրս ուրուականը աչքիս առջեւ եկաւ: Մէկ կողմէ Թալէաթ փաշան եւ միւս կողմէ ալ մօրս ուրուականը կը տեսնէի:

— Այսինքն, ձեր երեւակայութեան մէջ ձեր ընտանիքի անդամներուն ուրուականները կը տեսնէիք եւ անոնց մահուան Թալէաթ փաշայի պատճառ ըլլալը կը մտածէիք, չէ՞. գիտէի՞ք որ Թալէաթ փաշան այդ ժամուն դուրս պիտի ելլէ:

— Ոչ, չէի գիտեր:

— Երբ փաշան տեսաք, ի՞նչ ըրիք:

— Զայն տեսնելուս պէս ետեւէն վազեցի, ատրճանակս ձեռքս առի եւ զարկի:

— Ո՞ւր պահած էիք ձեր ատրճանակը:

(43)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ
(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Սոնիան, առանց պատասխանելու, պատահած առաջին գիրքը առնելով սկսաւ թղթատել: Կասկած չկար որ երկու ընկերները կ'ապրէին շատ ծանր նիւթական վիճակի մէջ: Այս պայմաններով, իւրովի մտածեց Սոնիան, մէկը չի կրնար ուսանիլ, բայց կրնայ նահատակուիլ: Լեւոնը սեղանի առջին նստած, ուշադրութեամբ կը հետեւէր Սոնիայի դէմքի արտայայտութեան:

— Ծանր պայմաններու մէջ կ'ապրիք,— կարծես վերջնական եզրակացութեան մը եկած, ըսաւ Սոնիան,— այս պայմաններու մէջ դժուար է աշխատիլ...

— Բայց ո՛չ, ինչո՞ւ այդպէս կը կարծէք,— ընդմիջեց Լեւոն,— չէ՞ որ երկրի մէջ պայմանները աւելի ծանր էին, ուր ոչ հոգեկան եւ ոչ ալ ֆիզիքական հանգստութիւն ունէինք, փախստական վիճակի մէջ ամէն րոպէ կեանքը կապուած պատահարի մը հետ...

— Ճիշդ է, բայց գաղափա՞րը:

— Անշուշտ գաղափարը առաջնակարգ դեր մը ունի. այդ մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ, բայց նոյնը կարելի է ըսել ուսանողներու պարագային ալ: Եթէ անոնք ալ գաղափարով մը զինուած չլլային, ծանր պայմաններու մէջ կէս ճամբան կը մնան, ինչպէս հարիւրաւորներու կը պատահի, որոնք ուսումը կիսատ ձգած ձեռնունայն ետ կը վերադառնան:

Թերեւս Սոնիան չէր ալ լսեր Լեւոնի խօսքերը: Աչքերը յամառօրէն յառած տղու աչքերուն՝ զարմանալի քնքուշ արտայայտութեամբ կը նայէր անոր: Խաղաղ արտաքինի տակ ներքին փոթորիկ մը կ'ապրէր այդ պահուն Սոնիան: Ճիգ կը թափէր տիրապետելու ներքին յուզումին, երբ այդ ճիգը ինքնին կը բազմապատկէր յուզումը, անդիմադրելի ուժգնութեամբ կը փոթորկէր հոգին: Յանկարծ դէմքը գունատեցաւ ու յուսահատ աչքերը վեր վերցնելով գրեթէ ճչաց.

— Իսկ իմ մայրանոցս, Լեւոն, իմ մայրանոցս առանց ձեզի...— ու ալ չկրցաւ շարունակել. յուզումը, ներքին խորհուրդը արտայայտած ըլլալու ամօթը կղպեցին բերանը, ուսերը ցնցուեցան ու այլեւս դիմադրելու անկարող, հեկեկալով դէմքը ծածկեց ձեռքի թաշկինակին մէջ:

Սոնիայի անսպասելի բռնկումը, արտասանած խօսքերը, ջղային լացը շշմեցուցին Լեւոնը: Անգիտակ Սոնիայի հոգեկան ապրումներուն, բոլորովին չէր սպասեր որ ան կրնայ բռնկած ճիւղի մը նման վար իյնալ, երբ ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէր ատոր: Կը ճանչնար Սոնիան, անոր ուժեղ կամքը, ինքզինք պահելու կարողութիւնը: Երբեք զայն չէր տեսած այսքան խղճալի վիճակի մէջ: Այդ պահուն Լեւոնը ամէն բան մոռցած, միայն կը տեսնէր իր սիրած աղջիկը, իր Սոնիան, անբացատրելի ցաւի տակ ընկճուած, բազկաթոռի մէջ կծկուած, անձնատուր յուսահատ լացի: Տեղէն վեր ցատկեց.

— Սոնիա՛, Սոնիա՛...

Թիկնաթոռի յենարանին կռթնած, Լեւոնը կը շոյէր աղջկայ մազերը, որպէս թէ ան երախայ մը ըլլար. քնքշօրէն Սոնիայի ձեռները հեռացուց դէմքէն, թաշկինակով սրբեց արցունքները ու իր աթոռը մօտեցնելով նստաւ աղջկան մօտ, անոր երկու ձեռները ափին մէջ սեղմած:

— Հանգստացէ՛ք, Սոնիա՛,— ողոքող ձայնով խօսեցաւ Լեւոնը,— ի՞նչ է պատահած ձեզ հետ, ինչո՞ւ այս արցունքը, յուսահատութիւնը: Դուք կորովի աղջիկ մը՝ խթէրիք կնոջ մը նման լաք. չէ՞ որ ձեր ընկերն եմ, ինչո՞ւ ինծմէ ծածկել ձեր խորհուրդները, ձեր մտահոգութիւնները: Ա՛յ, այդպէս. հիմա հանգստացաք. խօսինք ձեր ձեռնարկի մասին, մայրանոցի մասին...

Հետզհետէ ինքզինք հաւաքած Սոնիան մտիկ կ'ընէր, առանց Լեւոնի դէմքին նայելու: Տկարութեան պահու մը Լեւոնի հանդէպ ունեցած ըզգացումը ակամայ մատներ էր, բայց տղան չէր հասկցած, եւ կամ չհասկընալ կը կեղծէր: Այս գիտակցութիւնը դառն յուսախաբութեան մատնեց զինք. դժգոհ ինքն իրմէ, նուաստացումի գաղափարէն մտրակուած, կամք ըրաւ եւ ինքզինք հաւաքեց: Աչքերը չորցուց, մազերը յարդարեց ու բոլորովին հանդարտ ձայնով մը ըսաւ.

— Կը ներէք, ակամայ պոռթկում մըն էր. այս քանի օրս սաստիկ ջղային վիճակի մէջ կը գտնուիմ: Զարմանալի է, չէ՞, քանի ժամանակը կը մօտենայ, ձեռնարկի մեծութիւնը զիս կը վախցնէ, հոգեկան ուժերս կոտրտուած կը զգամ. երբեմն կը թուի թէ անկարող պիտի լինիմ գլուխ հանելու մայրանոցը, որ իմ կեանքի նպատակն է: Դժուար է ձեզ համար զիս հասկնալ, ինչպէ՞ս բացատրեմ. կեանքը ինծի հանդէպ շատ խիստ եղաւ, անխնայ խորտակեց զիս, ու հիմա գրեթէ մինակ, մայրանոցի գաղափարով ինքզինքս կեանքի հունի մէջ կը զգամ, առաջ կը քալեմ: Իսկ եթէ չյաջողիմ...

— Բոլորովին ի զուր է այդ մտավախութիւնը, Սոնիա: Շատ աւելի ծանր պայմաններու դիմագրաւած էք դուք: Կը յիշէ՞ք, Վանի մէջ, ընդհանուր խուզարկութեան գիշերը, դուք այնքա՛ն ինքնավստահ եւ վճռական, հոգեկան մեծ բաւականութեամբ կը դիտէիք ձեզ: Երբեք ձեր սառնասրտութիւնը չկորսնցուցիք, թերեւս դուք աւելի անսասան մնացիք այն ահաւոր օրերուն քան թէ մենք: Ինչո՞ւ ներկայիս վարանքը, անվստահութիւնը: Չէ՛, Սոնիա, ձեզ ոչ կամք կը պակսի, եւ ոչ ալ ձեռներէցութեան ոգի: Գիտէք որ անչափ հետաքրքրուած եմ ձեր ձեռնարկով. կը ցաւիմ միայն որ նախնական աշխատանքներուն պիտի չկրնամ աջակցիլ: Բայց հոն ընկերներ կան, անոնք հնարաւոր ամէն աջակցութիւն ցոյց կուտան ձեզ, եւ վերջապէս դուք անծանօթ մը չէք Վանի ժողովուրդին: Տարի մը վերջ ինքս ալ կը վերադառնամ, այն ժամանակ ամբողջովին ձեր տրամադրութեան տակ...

Սոնիան լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր: Աչքերուն թախիծը անհետացած՝ ոգեւորութեամբ կը ճառագայթէին ու երբ Լեւոնը խօսքը վերջացուց, Սոնիան կարծես ինքնիրեն խօսելով հազիւ լսելի ձայնով մը շշնջաց.

— Եւ երկուքս միասին կը բարձրացնենք մայրանոցի շէնքը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՅՍՕՐ, 11 ՆՈՅ. ԺԱՄԸ 3ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Poissonnièreի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 7 Rue Fb. Poissonnière, Metro Bonne Nouvelle

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Հանելի անակնկալներ Պ. ԱՐՄԱԿՈՆԻ կողմէ ճազ Արժանիքին, ժամելի պիւֆէ: Մուտք 10 ֆր.

կը մասնակցին Տիկին Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (երգ), Օր. Տ. ԶԱՐԹԱՐԵԱՆ (դաշնակ), Օր. Վ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ): Պարեր Նայկական տարազով:

Հեռաձայնի գաղտնի գործիք մը բռնուեցաւ

Թղթատարական վարչութիւնը առնէ մը ի վեր հետապնդումներ կը կատարէր, ժամէնի հեռաձայնի կեդրոնին մէջ պատահած խանգարումներուն առթիւ: Այս մասին լուր տրուած էր նաեւ դատական ոստիկանութեան, որ յաջողեցաւ երեւան հանել գաղտնիքը: Գաղտնի գիծ մը հաստատուած էր այն յարկաբաժնին մէջ ուր կը բնակէր Ռուսաստանի առժամեայ կառավարութեան նախագահին՝ Կերենսկիի գործակիցը, Զէնզինով: Այս յայտնութեան վրայ ձերբակալուեցան երկու հոգի, իսկ երրորդ մը կը փնտռուի երկու ելեկտրագէտներուն հետ:

Թուրքիոյ ձեռնարկը օտար Հրեաներուն դէմ

Գրած էինք թէ օրինագիծ մը ներկայացուած է Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին, օտար Հրեաներու ներգաղթը արգիլելու համար: Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ օրինագծին հեղինակն է Մաղնիսայի երեսփոխան եւ նախկին երկրաձեռք առնել, արտասահմանէ Թուրքիա եկող ոչ — Թուրք տարրերու մասին: ձեռք առնել, արտասահմանէ Թուրքիա եկող ոչ—Թուրք տարրերու մասին: Ան իր այս առաջարկին մէջ նկատի ունի մասնաւորաբար Հրեաներու ներգաղթը:

Սապրի Թօփրաք իր առաջարկին իբր պատճառաբանութիւն ցոյց կուտայ կարգ մը երկիրներու մէջ Հրեաներու մասին ձեռք առնուած միջոցները, եւ այն համոզումը կը յայտնէ թէ Թուրքիոյ Հրեաները ունին մտայնութիւն մը որով իրենք զիրենք Թուրքերէն աւելի բարձր կը նկատեն:

Օրինագիծ - առաջարկը որ ներկայիս արտաքին յանձնաժողովի մօտ կը գտնուի, հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ.

1.— Երբեք չիթոյլատրուիր որ աշխարհի ո եւ է մէկ մասէն գաղթող Հրեաներ Թուրքիա տեղաւորուին: Օտարահպատակ Հրեաներ Թրքահպատակ չեն կրնար ըլլալ:

2.— Այն Հրեաները որ գիտական կամ գեղարուեստական համբաւ ունին, մասնաւոր արտօնութեամբ կրնան Թուրքիա գալ բնակիլ:

3.— Թուրք հպատակութենէն հեռացած Հրեաները անգամ մըն ալ երբեք չեն կրնար այս պատիւը ձեռք բերել:

4.— Ոչ - Հրեայ օտարները Թրքահպատակ կարենալ ըլլալու համար, պէտք է յանձնառու ըլլան մէկ տարիէն սորվիլ Թուրքերէն խօսիլ: Անոնք որ չեն յարգեր իրենց այս յանձնառութիւնը, կը դադրին Թրքահպատակ ըլլալէ:

Համալսարան Վանի մէջ

Աթաթիւրքի ճառէն վերջ, ուսումնասիրութեանց ձեռնարկուած է Վանայ լճի եզերքը հիմնուելիք մշակոյթի ուանին եւ համալսարանին համար: Կ'իմանանք թէ, կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ», կրթական գործավար Սաֆֆէթ Արըգան մօտ օրէն Արեւելեան նահանգները պիտի երթայ, այս նպատակով քննութիւն մը կատարելու համար տեղին վրայ: Եթէ պէտք տեսնուի, շատ հաւանական է որ գործավարին ընկերացող պատուիրակութիւնը օդանաւով կատարէ իր ճամբորդութիւնը:

Կազային դասընթացք Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ օդային վտանգի դէմ պաշտպանութեան յանձնաժողովի անդամները, Պոլսոյ քաղաքապետի օգնական Հիւտաիի մօտ հաւաքուելով, քննեցին ցարդ կատարուած պատրաստութիւնները եւ կարգ մը որոշումներ տուին մօտերս բացուելիք դասընթացքներու մասին:

Այս որոշումներու համաձայն, տուները կը բաժնուին տպուած ծանուցագրեր որոնց մէջ պէտք է գրել անունը այն անձին որ դասընթացքներուն պիտի հետեւի, եւ այն ժամը՝ որ իրեն ամէնէն աւելի յարմար է:

Թաղապետները ամէնուն ալ յարմար դասաժամեր պիտի որոշեն. դասընթացքները ամիս մը պիտի տեւեն, շաբաթը երկու դասաժամով: Եթէ, հակառակ այս բոլոր դիւրութեանց, դասընթացքներուն չհետեւողներ գտնուին, իւրաքանչիւրէն 5 — 25 ոսկի դրամական տուգանք պիտի գանձուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱԲԱԹԸ ՉՈՐՍ ՕՐ ԿԷՍ ԳԻՆ, (3 ֆրանք) պիտի հաստատուի ցուցահանդէսին այցելութեանց համար, սկսելով յառաջիկայ շաբթէն, մինչեւ նոյեմբեր 25, երբ կը փակուի ցուցահանդէսը: Օրերն ալ որոշուած են,— երկուշաբթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ բանուորները մէկ ժամ գործադուլ հռչակեցին չորեքշաբթի իրիկուն, իբրեւ բողոքի ցոյց: Գործարանատէրերը դիտել կուտան թէ բուն պատճառը քաղաքական է:

Ր. ՄԱՔՏՕՆԸԼՏ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը, յանկարծամահ եղաւ շոգենաւին մէջ, երբ Հարաւ. Ամերիկա կ'երթար: Ծնած էր 1866ին: Մեծ դեր կատարած է Անգլիոյ աշխատաւորական շարժման մէջ: 1900 — 1912 քարտուղարն էր կուսակցութեան, 1906ին երեսփոխան ընտրուեցաւ, 1924ին ընտրուեցաւ վարչապետ, իսկ երկրորդ անգամ՝ 1929ին եւ մնաց մինչեւ 1935: Ցետոյ քաշուեցաւ, առողջական պատճառներով: 1931ին ինքն էր կազմեց ազգ. դահլիճը, փրկելու համար անգլ. ոսկին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հինգ Հրեաներ սպաննուեցան քաղաքէն 12 քիլոմեթր հեռու, դաշտի մը մէջ: Անգլիական ոստիկանութիւնը հետապնդումի ձեռնարկեց շուներով, որոնք յաջողեցան գտնել դաւադիրներուն բոյնը: 15 Արաբներ ձերբակալուեցան:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈՂՈՔԸ՝ հակաբոլշեւիկ դաշինքին դէմ, փակուած կը նկատուի Հռոմի մէջ: Թերթերը դիտել կուտան թէ Մոսկուա այս բողոքով անգամ եւս կը հաստատէ թէ նոյն բաներն են Խորհրդային իշխանութիւնը եւ Գ. Միջազգայինը:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը ճառ մը խօսելով, ջերմ բաղձանք յայտնեց որ սերտ բարեկամութիւն հաստատուի Հռոմ - Պերլին առանցքին հետ եւ փառաբանեց անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 12 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ: Ժողովէն յետոյ դասախօսութիւն: կը դասախօսէ Ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ գրադարանի սըրահին մէջ, 181 քուռ Լաֆայեթ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ: 8 Rue Serpente, մեթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ:

կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ:

Հրապարակային բանախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Ենթակոմիտէին կողմէ 12 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Փիլոեանի սրճարանը:

կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ: Նիւթ՝ Քաղաքական այժմու կացութիւնը եւ Ազգ. Միացեալ ճակատը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

12 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ Հայ Կուսակցութիւններու ծագումը:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մեթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփերայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ժազ. թառ եւ հաճելի անակնկալներ:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐԸ 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն:

21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, մեթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ:

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ:

Խնջոյք — գինեսեղան

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի «ԽՐԻՄԵԱՆ» Ակումբի բացման առթիւ, 14 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: կը մասնակցին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն, Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Իսիի Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչը: Երգ. արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Մուտք 5 ֆրանք

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սօլաք Պօյաճեան (Կ. Պոլսեցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր աղջիկը եւ անոր թոռը՝ Հաճի Զմրուխտ եւ Սերապիոն Պօյաճեանները: Մարսէյլ կամ շրջանները կը բնակին: Ճանչցողներէն կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Շահան Զօտեանին, 7 Rue du Coq, Valence-Drome.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 13 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՑԻՆ Միութեան Ընդհ. ժողովը 14 Նոյ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 8 Rue Bossuet սրահին մէջ: Օրակարգ. — 1- Տարեկան հաշուետուութիւն, 2- Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յակոբ Ռուբինեանի իր տիկնոջ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՏՈՔԹ. Ա. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5– 7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4. հեռաձայն Trud. 21-03

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

“ՇԻՐԱԿ” Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Բացուած է

ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր: Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական:

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odeon.

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր: Ունի լաւ յաճախորդներ: կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով: Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանձնառու կ'ըլլանք ղրկել աժեղագործաց ... ձեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաները, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Dameame — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 12 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3575 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱԶՄԱՇՈՒՆՉ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

»»»» • ««««

Հակաբոլշեւիկ ուխտը, որ կնքուեցաւ նոյեմբեր 6ին, Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի, նոր եւ աւելի անստոյգ հեռանկար մը կը բանայ միջազգային կեանքի մէջ :

Ծանօթ է ուխտին բովանդակութիւնը, — ճիշդ այն ինչ որ կնքուեցաւ 1936 նոյեմբեր 25ին, Պերլինի մէջ, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի համաձայնութեամբ: Այս անգամ Իտալիան ալ կը միանայ, եւ երեք պետութիւնները պիտի աշխատին նոր դաշնակիցներ ճարել, աւելի զօրաւոր ճակատով մը վարելու համար պայքարը :

Ի՞նչ կ'ըսէ ուխտը.

— «Ընդունելով որ Կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային) նպատակն է բռնութեամբ կազմալուծել եւ քանդել եղած պետութիւնները, բոլոր կարելի միջոցներով :

«Համոզուած որ Կոմինտէրնի միջամտութիւնը՝ ազգերու ներքին գործերուն, կը սպառնայ ոչ միայն անոնց ներքին խաղաղութեան եւ ընկերային բարօրութեան, այլ եւ աշխարհի խաղաղութեան», դաշնակիցները կ'որոշեն գործակցիլ, պաշտպանուելու համար «համայնավարական կազմալուծման դէմ»:

Ի՞նչ միջոցներով.—

ՅՕԴ. 1.— Դաշնակիցները յանձն կ'առնեն փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել Կոմինտէրնի գործունէութեան մասին, խորհրդակցիլ պաշտպանութեան անհրաժեշտ միջոցներու մասին եւ այդ միջոցները գործադրել սերտ գործակցութեամբ:

ՅՕԴ. 2.— Դաշնակիցները հաւաքաբար պիտի հրաւիրեն երրորդ պետութիւններ, որոնց ներքին խաղաղութիւնը վտանգուած է Կոմինտէրնի կազմալուծման աշխատանքով, պաշտպանութեան ամէն միջոց ձեռք առնել համաձայն այս պայմանագրութեան, եւ կամ անոր յարիլ :

Այս դաշնագրին ստորագրութենէն ի վեր, շատ կը խօսուէր Իտալիոյ մասնակցութեան մասին, բայց Հռոմ կը ձգձգէր, դիւանագիտական պատճառներով:

Երբ Մուսոլինի Պերլին գնաց եւ երկու «Առաջնորդ»ները կըլուխ գլխի տուին, այս հարցն ալ ինքնին լուծուեցաւ, իբրեւ լրացուցիչ մասը Հռոմ-Պերլին առանցքին: Այն ատեն խօսուած ճառերն ալ կը հաստատէին թէ այլեւս ձեւակերպութիւն մըն է Իտալիոյ ստորագրութիւնը, որ տեղի ունեցաւ չորեք օր, 6 նոյեմբեր:

Հիմա կը մնայ ուրիշ պետութիւններ ալ համոզել եւ յառաջ քաշել:

Այս աշխատանքին համար իր ցանցերը լարած է մանաւանդ Գերմանիան, կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա: Ամէնէն աւելի Պերլինի մէջ ցնծացին, երբ հեռագիրը կը հաղորդէր թէ փաշական դիկտատուրա հաստատուած է Պրազիլիոյ մէջ:

Բայց Ամերիկան շատ հեռու է, եւ Հիթլէրի գործակալները իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի վրայ, ուր բազմաթիւ պատճառներ վստահութիւն կը ներշնչեն իրենց :

Պալքանեան երկիրներէն Պուլկարիա գրեթէ փաշական կարգուսարքով մը կը կառավարուի աւելի քան երկու տարիէ ի վեր : Յունաստան նոյնութեամբ իւրացուց հիթլէրական օրէնքները (1936 օգոստոս 4) : Ռումանիոյ մէջ լուրջ աշխատանքներ կը կատարուին: Եուկոսլավիոյ մէջ Գերմանիա եւ Իտալիա համախորհուրդ կը գործեն եւ բաւական գետին շահած են արդէն: Հունգարիա նոյնպէս տրամադիր է հակելու փաշական-հիթլէրական վարդապետութեան, եւ դեռ վերջերս էր որ միեւնոյն դրօշին տակ համախմբուեցան կարգ մը համանման կազմակերպութիւններ: Փորձեր կը կատարուին նաեւ Աւստրիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, որոնց երկրորդը եթէ զօրաւոր է իր անկախութիւնը պահելու համար, առաջինը միշտ երերուն վիճակ մը կը ներկայացնէ :

Աւելորդ է ըսել թէ՝ միայն գաղտնի գործակալները չեն որ փարած են այս աշխատանքին: Պարբերաբար տեղի կ'ունենան դիւանագիտական այցելութիւններ, մանաւանդ Գերմանիոյ նախարարներուն կողմէ:

Այսպէս, շուտով Աւստրիա պիտի երթայ Զօր. Կէօրինկ: Նոյեմբեր 20ին Պերլին պիտի այցելէ Հունգարիոյ վարչապետը, իր արտաքին նախարարին հետ: Եւ դեռ կան ուրիշ պտոյտներ, որոնք յաճախ չեն ծանուցուիր:

Իրականին մէջ, տեսական հարց մը չէ հակաբոլշեւիկ ուխտը, այլ քաղաքական բանաձեւ մը, որ կը ձգտի ոչ միայն օղակել Խ. Միութիւնը, այլեւ ճամբան հարթել նոր աշխարհակալութեանց համար: Ուրիշ խօսքով, ունի յարձակողական, ռազմական հանգամանք :

Այս գիտակցութեամբ է որ, մտահոգութեան մատնուած են ժողովրդապետական երկիրները, գլխաւորաբար Անգլիա, Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները :

Առաջին երկուքը ազդեցութեան պայքարի նոր ճիգ մը կը տեսնեն այս շարժումին մէջ. իսկ Մ. Նահանգները բնականաբար հանգիստ չեն կրնար մնալ, երբ կը տեսնեն փաշականութեան աճումը Հարաւ. Ամերիկայի մէջ: Եթէ Պրազիլիան կարենայ պահպանել փաշական կարգուսարքը եւ ուրիշ հարեւան երկիրներ ալ քաշել իր ետեւէն, անշուշտ կը խախտի համամերիկեան դաշնակցութեան ծրագիրը, որ Ռուզվէլթի սիրական երազն է:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք նոր խմորումներու առջեւ, որոնք բարդուելով քաղաքական վէճերու եւ ընդհարումներու տագնապին վրայ, հետզհետէ աւելի կը մթագնեն միջազգային հորիզոնը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԲԽԱԶԻՈՅ 10 ՎԱՐԻՉՆԵՐՆ ԱԼ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Ստալինի կերակուրը պիտի թունաւորէի՞ն

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, երեքշաբթի օրուան թուականով.—

Աբխազիոյ Հանրապետութեան վարիչներէն տասը հոգի պիտի գնդակահարուին վաղը: Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Սուխումի մէջ եւ տեւեց հինգ օր: Միւս երեք ամբաստանեալները դատապարտուեցան 20 15 և 10 տարի բանտարկութեան: Բոլորն ալ ամբաստանուած էին հետեւեալ յանցանքներով.

1.— Հիւրընկալած են Մոսկուայի կարգ մը ղեկավարները, որոնք օդափոխութեան գացած էին Սեւ ծովու ափերը եւ որոնք վերջերս գնդակահարուեցան իբրեւ լրտեսներ եւ ահաբեկիչներ :

2.— «Լզած էին Թրոցքիի ոտքերը», բաղդի որսորդութիւն սարքելով 1927ին:

3.— Դաւեր լարած էին, Աբխազիան Խ. Միութենէն բաժնելու համար:

Դատավարութեան ատեն, իբրեւ կեդր. «սրիկայ» հռչակուեցաւ հանգուցեալ Նեստոր Լակոբա, Աբխազիոյ ժողովրդական կուսքը եւ վարչապետը՝ 1922էն ի վեր, անդամ Մոսկուայի կեդր. գործադիր կոմիտէին: Ժամանակին հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցը կ'ըսէր թէ Լակոբա մեռած է Թիֆլիսի հիւանդանոցին մէջ, 1936 դեկտեմբեր 28ին, կողատապի հետեւանքով: Այն ատեն, յուղարկաւորութենէն յետոյ երկու սիւնակ երկայնութեամբ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ Բերիայի եւ Կովկասեան միւս գլխաւոր վարիչներու ստորագրութեամբ, փառաբանելով հերոսը: Յայտարարութիւնը կ'ըսէր թէ Լակոբա կուսակցութեան միացած է 19 տարեկանին եւ մեծ քաջագործութիւններ կատարած, մինչեւ վերջը մնալով անխոնջ եւ անձնուրաց ռազմիկ մը Լէնին-Ստալինեան դատին համար:

Այժմ այս «յաւէտ հաւատարիմ հերոսը» խորհրդային դատարանին մէջ կ'ամբաստանուի թէ լրտես մը եղած է վերջին 18 տարիներու ընթացքին եւ կազմակերպիչը քանի մը մահափորձերու՝ ընդդէմ Ստալինի, մեղսակցութեամբ Աբխազիոյ Չեկայի նախագահին՝ Միքէլաձէի: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ 1933ին, անոնց հրամանով սահմանապահ մը փորձեց սպաննել Ստալինը, երբ ան պտոյտ մը կը կատարէր ծովափը: Յետոյ իբրեւ թէ Լակոբա հրամայեր է խոհարարին թունաւորել Ստալինի կերակուրը՝ հացկերոյթի մը ատեն: Դատապարտեալներուն յայտարարութեան համաձայն, խոհարարը վերջին պահուն վախցեր եւ ետ կեցեր է այդ արարքէն, ըսելով թէ կրնայ մոռնալ ո՛ր պնակը թունաւորած ըլլալը եւ ինք ուտել կերակուրը :

*** Հավասի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ թէ ձերբակալուած է Տուպոլեւ, որ առաջնակարգ օդանաւեր շինած էր, իբրեւ թէ փախած ըլլալով երիտասարդներու ճամբան: Նմանօրինակ զրոյցներ կը շրջին նաեւ Հողագործական նախկին գործավար Եակովլեւի մասին, որ գլուխ հանեց հողագործութեան համայնացումը: Կ'ըսուի նաեւ թէ ձերբակալուած են ազգ. պաշտպանութեան նախկին գործավարը՝ Ռուխիմովիչ եւ կրթական գործավարը՝ Բուբնով, որոնք պաշտօնանկ եղած էին վերջերս: Պ. Լանտա, ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան պաշտօնաթերթին խմբագիրը, պաշտօնանկ ըլլալով յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Բարագանով: Միջազգային Կարմիր Խաչի վարչութիւնը որոշեց քանի մը ամիսէն ետ կանչել Մոսկուայի ներկայացուցիչը :

Ինչպէ՞ս կ'իմանային Կերենսկիի գաղտնիքները

Ինչպէս հաղորդած էինք, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց հեռաձայնի գաղտնի գիծ մը, որուն շնորհիւ դաւադիրներ կը լսէին Պ. Կերենսկիի խօսակցութիւնները: Արդէն ձերբակալուած են Ռաֆայէլ Պենեվիտա, սպանիացի հանդերձավաճառ մը եւ Ռօպէռ Պիքառ, ֆրանսացի ճարտարապետ մը, իսկ բուն կազմակերպիչը՝ ռումանացի գոհարավաճառ Իգնատ Շթայնպէրկ Շր. օյէն ի վեր անհետացած ըլլալով, կը փնտռուի :

Դաւադրութիւնը երեւան հանեցին հեռաձայնի քննիչները, ոստիկանութեան հետ միասին, բաժանորդի մը՝ Էլի Ֆոնտամէնսկիի գանգատին վրայ : Այս մարդը, որ 67 տարեկան է, Ռուսաստանի երբեմնի վարչապետին գործիընկերը եղած է 1906էն ի վեր: Երբ Կերենսկի Փարիզ եկաւ, Ֆոնտամէնսկին եւ Զէնզինով նշանակեց խմբագիր իր թերթին՝ «Նոր Ռուսաստան»ի: Երկուքը միասին յարկաբաժին մը վարձած էին Ավընիւ տը Վէկրամ, եւ Կերենսկի հոն կը հանդիպէր ամէն օր եւ այնտեղ կուտար իր ժամադրութիւնները: Քննութիւնը երեւան հանեց որ բոլոր խօսակցութիւնները կը լսուէին գաղտնի գիծի մը շնորհիւ: Սպանիացին յարկաբաժին մը վարձած էր Վիքթորիէն-Սարտու փողոցին մէջ, աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր, բայց չէր փոխադրուած : Կը կարծուի թէ հեռաձայնի վարչութենէն պաշտօնեայ մը դիւրացուցած է դաւադիրներուն գործը՝ այնպէս որ, երբ մէկը բանար Ֆոնտամէնսկիի յարկաբաժնին հեռաձայնը, զանգը կը հնչէր նաեւ Պէնէվիտի յարկաբաժնին մէջ եւ ներկաները կը լսէին բոլոր խօսակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն, եթէ որ եւ է պատասխան չտրուէր Ֆոնտամէնսկիի յարկաբաժնին մէջ, Սպանիացիին տունէն կը պատասխանէին յանուն Ֆոնտամէնսկիի, Կերենսկիի կամ Զէնզինովի:

Պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, Ֆոնտամէնսքի յայտարարեց թէ չի զարմանար սարքուած դաւադրութեան համար, քանի որ իր թերթը ուղղուած է թէ սպիտակ եւ թէ կարմիր Ռուսերուն դէմ եւ տարիներէ ի վեր լրտեսութիւն կը կատարեն իրենց վրայ:

Ուրեմն այս գործն ալ կը կազմէ մէկ օղակը՝ Սպիտակ եւ կարմիր Ռուսերու գործունէութեան, զօրավարներ Կուտեպովի եւ Միլլէրի անհետացման հետ :

«Մաթէն» կը գրէ թէ այլեւս անհանդուրժելի կը դառնան Չեկային դաւերը Ֆրանսայի մէջ: Եւ կ'ամբաստանէ փախստական Շթայնպէրկը իբրեւ յայտնի բոլշեւիկ մը: Պնդելով թէ խորհրդային իշխանութեան կողմէ վարձուած գործակալներ են այս դաւադրութեան կազմակերպիչները, քաղքենի թերթը կը պահանջէ արագ շարժիլ, «երկիրը փրկելու համար օտար խաժամուժէն»:

ԱՆԳԼԻԱ ԶՈՐՍ ՆՈՐ ԶՐԱՀԱՒՈՐՆԵՐ պիտի ունենայ յառաջիկայ տարի, հինգերորդ մըն ալ՝ 1939ին: Մինչեւ 1942 առաջնակարգ զրահաւորներու թիւը պիտի հասնի 25ի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶԱ՛ՐԿ «ՏԱՎՈՒԼ»Ը
ՓՉԷ ԶՈՒՌՆԱՆ,
ԹՈՂ ԿՈՐԾԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

Եթէ կը կարծէք թէ մեր կոճկուած «Հայաստանասէրները» որ եւ է բան կը հասկնան Խ. Հայաստանի գլխուն պայթած փոթորիկէն, չարաչար կը սխալիք :

Անոնք տաղանդի մը գոյութիւնն ալ հազիւ թէ կը խոստովանին, հոգ չէ «Խ. Հայաստան» ստանան:

Մնաց որ, միեւնոյն բաները չեն ըստանալ եւ կարդալ: Կամ կարդալ եւ ըմբռնել :

Եթէ այդպէս չըլլար, մէկ շաբթըուան «Խ. Հայաստան»ի թիւերը բաւական էին, համոզուելու համար թէ — սա ուրի՛շ բան է, ուրի՛շ բան :

Անոնք զբաղած են շատ աւելի կենսակա՛ն հարցով մը, — այս բոլորը ոչինչ, նորէն մենք իրաւունք ունինք, ոչ թէ Դաշնակցականները :

— «Թուի ալ նը էծ է»:

Այս պատմութիւնը միտքս ինկաւ, երբ «Արեւ»ի մէջ կը կարդայի տեղեկութիւն մը՝ Հայաստանի կացութեան մասին:

Տեղեկատուն կը կոչուի Տիկին Ադաւնի Եազըճեան, որ «օգոստոս 21ին Երեւանէն ճամբայ ելլելով, Նիւ Եորք ժամանած է»: Ան է որ կը պատմէ, համաձայն ռամկավար թերթին հրատարակութեան.

— «Տիկին Եազըճեան Հայաստանի շինարարութեան մասին հիացումով արտայայտուելէ յետոյ, վերջին ձերբակալութիւններուն մասին խօսելով ըսած է թէ, անոնք թէեւ խորապէս ազդած են ժողովուրդին վրայ, բայց արդարութեան անաչառութեանը վրայ անոնց ունեցած խոր հաւատքը յոյս կը ներշնչէ որ եթէ կան անմեղներ անպայտ պիտի արձակուին: Այնպէս որ Երեւանի բնակչութիւնը չէ կորսնցուցած իր բնական զուարթութիւնը, եւ յաճախ կը պատահի որ առաւօտեան մինչեւ ժամը 3 — 4ը զբօսաէրներու խումբեր տավուլ զուռնայով կը շրջին Աբովեան պողոտայի երկայնքին եւ կանգ առնելով բնակարաններու եւ պանդոկներու առջեւ, իրենց քունէն կ'արթնցնեն բարեկամներ, զանոնք ալ մասնակից ընելու իրենց քէֆին:

«Գալով ձերբակալուածներուն եւ բանտարկուածներուն, անոնց մէջ կան շատեր որոնք դրամական զեղծումի համար դատի պիտի ենթարկուին, ինչպէս Դանուշ Շահվէրտեան՝ Ներգաղթի լիազօրը: Իսկ Արամայիս Երզնկեան, Զապէլ Եսայեան, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Գուլոյեան, Հանէսօղլուեան, Եղուարդ Զօխրեան, Կամոշ եւ ուրիշ մտաւորականներ եւ կառավարական պաշտօնատարներ, որպէս «ժողովուրդի թշնամի» ամբաստանուած ըլլալով հանդերձ, չի կարծուիր որ ծանր դատաճանութիւնով դատապարտուին եւ շատերու համոզումը այն է թէ մեծ մասով անպարտ պիտի արձակուին»: (Արեւ, 1 նոյեմբեր):

Այս ամբողջ պատմութեան մէջ, խնկալէս հոյակա՛պ է «տավուլ-զուռնա»յի պարագան :

Հրապարակային շնորհակալութիւն՝ Տիկին Ադաւնի Եազըճեանի, որ իր աւետաբեր լուրերով կը փարատէ սեւ մութ ամպերը, հոգ չէ թէ յուլիս-օգոստոսին հանդիպած ըլլայ Երեւան:

Քանի որ մարդիկ տավուլ-զուռնա կը զարնեն Երեւանի մէջ, քունէն արթնցնելով քաղաքին բնակիչները, ալ ի՞նչ կ'արժեն վայրերան լուրերը, ըլլան իսկ «Խ. Հայաստան»էն քաղուած :

Զա՛րկ «տավուլ»ը եւ փչէ՛ զուռնան, — մնացեալը «հէ՛չ», պիտի ըսէր աշուղ Օվիկը :

Այս «տավուլ-զուռնան» չի՞ յիշեցներ Լէնկթիմուրի պատմութիւնը :

Լէնկթիմուր մէկ ջարդեց Սեբաստիան, — լուր բերին թէ ժողովուրդը խոր խոր կը մտածէ:

Ջարդ մը եւս հրամայեց.— Հաստատուեցաւ թէ ժողովուրդը դեռ կը մտածէ :

Երրորդ հարուած մը եւս: Այս անգամ լուր բերին թէ ողջ մնացողները կը խաղան, կը պարեն, կը ցնծան :

— Ա՛լ վախնալիք բան չունինք, յայտարարեց Լէնկթիմուր :

Տիկին Ադաւնին արդեօք հետաքրքրուեցա՞ւ սա անշա՛ն մանրամասնութեամբ, — Տավուլ-զուռնա զարնողները կինտոնե՞ր, ափաշնե՞ր էին, թէ վիշտէն խենդեցածներ, ինչպէս ողբացեալ Թոյթոյ Ռուբէնը, որ անդադար կը խմէր, վիշտերը մոռնալու համար...

ՎԱՀԷ

Թրքական պատուիրակութիւն մը Հալէպի մէջ

»»»» • ««««

Հալէպէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 10 թուականով.—

Թրքական պատուիրակութիւն մը հասաւ Հալէպ, նախագահութեամբ արտաքին գործերու խորհրդականին, Մէնէմէնճիօղլուի եւ ընդունուեցաւ սուրիական եւ հոգատար իշխանութեանց կողմէ: Պատասխանելով Հավասի թղթակցին հարցումներուն, Պ. Մէնէմէնճիօղլու յայտարարեց.

— Եկած եմ կառավարութեանս բարեկամութիւնը հաղորդելու Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի: Բարեկամական այցելութիւն մը պիտի տամ մարզպանին եւ Սուրիոյ նախարարներուն»:

Խօսելով Սանճաքի հիմնական օրէնքին գործադրութեան մասին, խորհրդականը աւելցուց.—

Ազգաժողովը արձակեց իր վճիռը: Այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ նոր բանակցութեանց մասին: Սահմանադրութիւնը մեքենաբար գործադրութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ նոյեմբեր 29ին :

Դեսպան Դաւթեան հրաժարա՞ծ է թէ ձերբակալուած

Վարշաւայէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային դեսպանը՝ Պ. Դաւիթեան, որ Մոսկուա վերադարձած էր ատենէ մը ի վեր, որոշած է քաշուիլ դիւանագիտական ասպարէզէն: Պատճառները անձնական են: Պ. Դաւթեան երկու տարի առաջ ամուսնացած էր ռուս երգչուհի Մակսակովայի հետ, որ Վարշաւա եկած էր, Քարմէնի դերը կատարելու համար օփերային մէջ, ռուս արուեստագէտներու խումբի մը հետ: Արդ, Տիկինը չուզեր հրաժարիլ Մոսկուայի թատրոնէն :

Հետեւաբար կը հերքուին այն զրոյցները թէ Պ. Դաւթեան Էնկիւրիի դեսպան պիտի նշանակուի :

Պ. Դաւթեան նախապէս խորհրդական էր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, յետոյ նշանակուեցաւ դեսպան Թէհրանի եւ Աթէնքի :

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Թրոցքիական բջիջ մը երեւան հանուած է Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան մէջ, որուն մէջ խառնուած է նաեւ երգչուհի Մակսակովայի (Տիկին Դաւթեան) անունը: Կ'ըսուի թէ այս առթիւ ձերբակալուած են դեսպանը եւ իր կինը, մամուլի բաժնին վարիչը՝ Կէորկի Ալեքսանդրով, զինուորական կցորդը՝ հազարապետ Բարաշանով եւ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան ներկայացուցիչը :

Արտաքին գործավար Լիթվինով, որ Պրիւքսէլի ժողովէն յանկարծ մեկնած էր Մոսկուա վերադառնալու համար, Վարշաւայի կայարանին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ դեսպանատան գործակատարին հետ, դեսպանը բացակայ ըլլալով :

ՀԱՅՈՒՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իբրեւ հաստատուած անվիճելի ճշմարտութիւն, մենք մեզ նկատած ենք առեւտրական բարձր կարողութիւններով օժտուած ժողովուրդ: Ուրիշներու կարծիքն ալ նոյնը եղած է մեր մասին:

Ծի՞շդ է որ մենք առեւտուրի մէջ բացառիկ արժանիք կը ներկայացնենք: Ծի՞շդ է որ մեր ցեղային ընդունակութիւններուն մէջ առեւտրականութիւնը ամէնէն ուշագրաւ կողմը կը կազմէ: Այս հարցումին ճշգրիտ ու գիտական պատասխանը թիւերը միայն կրնան տալ: Մեր մէջ ալ ամէնէն շատ պակասը դժբախտաբար վիճակագրութիւնն է, հետեւաբար այս կարեւոր հարցին շուրջ յայտնուած որեւէ կարծիք մասնակի եւ ենթակայական արժէք միայն կրնայ ունենալ:

Հայ ժողովուրդի մասին տարածուած ընդհանուր կարծիքը, իբրեւ առեւտրական ժողովուրդի, կը թուի հիմնուած ըլլալ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, քանի մը հարիւր տարիէ ի վեր կարգ մը Հայերու ունեցած առեւտրական յաջողութեան վրայ: Իսկապէս բաւական կարեւոր թիւ մը կազմած են, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի, Իրանի, Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ առեւտրական բարձր դիրքեր գրաւող Հայերը: Այդ վիճակը բացատրող պատմական եւ տնտեսական պատճառներ ի հարկէ գոյութիւն ունեցած են: Անկախ այդ պատճառներէն, անոնց թիւը եւ որակը ի՞նչ չափով ի րաւունք կուտան, մենք մեզ առեւտրական ժողովուրդ կոչելու: Այդ կոչումը անվիճելի կը դառնար, եթէ Հայերը իրենց բնակավայրին մէջ ունեցած ըլլային առեւտրական կենսունակ կացութիւն: Հայաստանի մէջ չէ եղած տնտեսական փայլուն վիճակ, հայկական նահանգները իրենց տնտեսական մակարդակով երբեք բարձր չեն եղած աշխարհագրական ու տնտեսական հաւասար պայմաններու մէջ գտնուող տարբեր նահանգներէ: Արտադրութիւնը, շրջանառութիւնը եւ սպառումը ապրանքներու՝ Հայաստանի մէջ աւելի չեն եղած թրքական, իրանեան եւ ռուսական միւս նահանգներէն:

Այս կացութիւնը բացատրող պատճառներ ի հարկէ կարելի է երեւան հանել: Արդարօրէն կարելի է յայտնել օրինակ, թէ հողերու արդիւնաբերական կարողութեան համեմատաբար ցած աստիճանի վրայ գտնուիլը, այդ հողերուն տիրապետող իշխանութեանց տնտեսական յոռի վարչագիտութիւնը եւ ժողովուրդի հանդէպ անոնց վարած հալածանքի ու կեղեքումի քաղաքականութիւնը առիթ չեն տուած երեւան հանել մարդոց արժանիքները: Բայց եթէ ընդունինք այս տրամաբանութիւնը, ալ ի՞նչ կը մնայ մեր բացառիկ եղական շնորհէն, չէ՞ [illegible] որ մենք ալ եղած կ'ըլլանք, տարբեր որեւէ ժողովուրդի պէս, իր ծնած ու ապրած երկրի տնտեսական ու պատմական պայմաններու ծնունդը. պայմաններ՝ որոնք երբեք առեւտրական մարդ ստեղծելու հանգամանքը չունին:

Ընդունուած կարծիքը հիմնուած չէ սակայն Հայաստանի մէջ հայ ժողովուրդի ունեցած տնտեսական կացութեան վրայ, այլ գաղութներու մէջ [illegible] աշխատող ու յաջողածներու վրայ: Վիճակագրութիւն չկայ ըսի, որ պարզէր թէ իր երկիրը որեւէ պատճառով լքող Հայու մէջ հարիւրին քանի՞ն յաջողած են առեւտրական ասպարէզին մէջ: Այդ համեմատութիւնը եթէ բաղդատութեան դրուի գաղթային կեանք ունեցող ուրիշ ժողովուրդներու հետ, նպաստաւո՞ր թէ աննպաստ ձեւով կը ներկայանայ մեզ համար:

Ինչ ալ ըլլայ այդ համեմատութիւնը— որ անկարելի է ստուգել— պէտք է գիտել տալ որ անսովոր երեւոյթ չէ, բոլոր ժողովուրդներու մէջ, դուրս գալ երկրէն, իյնալ օտարութեան մէջ ու հոն տնտեսական ուշագրաւ դիրք մը ստեղծել: «Կեանքի մէջ այս յաջողածներէն» տուած է ամէն ժողովուրդ. ոչ միայն Եւրոպացիները՝ որոնք կը վայելեն իրենց պատկանած պետութեան ուժեղ պաշտպանութիւնը, այլ եւ Սուրիացիները, Յոյները, Եգիպտացիները եւայլն, տնտեսական մեծ յաջողութիւններ գտած են իրենց երկրէն դուրս: Ո՛չ, առեւտրականի բացառիկ կարողութիւն վերագրել մեր ժողովուրդին, պատմական ճշմարտութիւն մը չէ:

Մեր մէջ պակսած է ու հիմա ալ կը պակսի, գործի մեծ ըմբռնումը, ընդարձակ հորիզոնը, ասպարէզի անսահմանութեան հասկացողութիւնը: Մանր առեւտրականներ շատ ենք ունեցած եւ ունինք, որոնք կը շահին իրենց ապրուստը ազատ մարդու ինքնախաբէութիւնով, որոնք սկսած են գործի, աշխատաւորի չափ շահ մը ունենալու ակնկալութեամբ ու երբ յաջողած են, այդ սահմանին մէջ բաւարարութիւն գտած են:

Այս կարծիքը հաստատելու համար պէտք չկայ մեր հին ու մօտաւոր անցեալը քննելու, կը բաւէ մեր գաղութի տնտեսական պատկերը ներկայացնել իր խոշոր գիծերուն մէջ:

Տասնհինգ տարուան գաղութ մըն ենք, ի՞նչ դիրք գրաւած ենք տնտեսական ասպարէզին մէջ, քանի՞ յաջողածներ ունինք: Տասնհինգ տարին ո եւ է մարդու գործօն կեանքին գրեթէ կէսը կը ներկայացնէ: Եթէ բացառիկ օժտուածներէ կազմուած էր մեր ժողովուրդը, ինչո՞ւ տեսնուած միջակութիւնը. 60—70 հազարին մէջ հազարին մէ՞կ ալ պէտք չէր գտնուէր տնտեսական կարեւոր դիրք գրաւող: Հին գաղութի մարդիկը մէկ կողմ ձգելով— որոնց տնտեսական դիրքը նահանջի մէջ է, կ'ըսեն— նորերը երբեք չեն արդարացներ մեզ տրուած առեւտրական ժողովուրդի որակումը: Անոնց մէջ մենք կը տեսնենք միայն մանր խանութպաններ, շրջուն վաճառորդներ, սանտրեր, արհեստաւորներ: Տնտեսական ելեւէջներով լեցուն անկայուն շրջանի մը մէջ, հաստատութիւնները աւելի դիւրութեամբ կը չինուին ու կը քանդուին: Գործի հա- [illegible] տառութիւն ունեցողներու համար ամէնէն նպաստաւոր շրջանն էր, եւ սակայն մեր մէջ այդ պայմաններէն օգտուիլ գիտցողներ չգտնուեցան:

Շահեկան աշխատանք մը կ'ըլլայ այս երեւոյթին պատճառներու քննութիւնը: Հոգեբանօրէն պատրաստուած էր մեր ժողովուրդը տնտեսական յաջողութիւններու: Զրկանքի, յանդգնութեան, փորձառութեան երկար տարիներու դրամագլուխ մը ամբարած, առանց դժուարութեան պիտի կրնայինք այս ազատ երկրին մէջ, լաւ դիրքեր գրաւել: Կարգ մը արգելքներ՝ որոնց մէկ մասը մեզմէ դուրս, միւս մասը մեր մէջ, դժուարացուցին յաջողութիւնը:

Մեզմէ դուրս եղած արգելքներու մէջ ամէնէն առաջ պէտք է դնել, հոս հասնելու ատեն մեր ունեցած նիւթական ողբալի կացութիւնը: Ֆրանսա եկողներու մէջ շատ քիչեր կային նուազագոյն դրամագլուխի մը տէր: Շատ չնչին բացառութեամբ, բոլորը պարտաւոր էին առաջին չարթուն իսկ աշխատանքի մը լծուելու, իրենց հացը ճարելու համար: Այդ ատեն գործարաններու մէջ դիւրութեամբ աշխատանք գտնելու փաստը արգելք եղաւ մարդոց իրենց տնտեսութիւնը անկախ հիմերու վրայ դնելու: Քանի մը փրանք օրական շահելու համար, առեւտուր ընելու անհրաժեշտութիւն չըկար. խոշոր քաղաքներու գործարանները եւ գիւղերու ագարակները լայն բացած էին իրենց դուռը հանդիպողին:

Այս վիճակը տեւեց բաւական երկար ատեն, մինչեւ տնտեսական մեծ տագնապի օրերը: Շատերը պատշաճեցան իրենց համար նոր, եւրոպական աշխատաւորութեան վիճակին, մտածեցին որ կրնան միշտ աշխատանք ունենալ ապրելու համար, կամ եթէ չունենան իսկ, կրնան օգտուիլ անգործներու նպաստէն, անօթի չմեռնելու համար: Մտածելու այս ձեւը ընդհանրապէս արդարացաւ գործնական կեանքի մէջ, բայց դատապարտուեցաւ այսպէս մտածողները՝ հեռու մնալ միշտ տնտեսական նախաձեռնութենէ: Միւս խումբը՝ որ աշխատաւորի վիճակին հետ երբեք չկրցաւ հաշտուիլ, որ անհանդուրժելի կը գտնէր «20րդ դարու գերութեան» այդ վիճակը, փորձեց ազատուիլ անկէ, իր աշխատաւորութեան ատենին զրկանքներով խնայած փոքր գումարը գործի մէջ դրաւ ու առեւտուր փորձեց: Կէս ճամբան մնացողներ շատ եղան անոնց մէջ, բայց մաս մըն ալ գտնուեցաւ որ մինչեւ այսօր կը շարունակէ իր ճիգը:

Մեզմէ դուրս եղած պատճառներէն մէկն էր նաեւ, 929—30ի տնտեսական տագնապին շուտ հասնիլը: Հազիւ սկսած անհաստատական գործի, երկրին պայմանները եւ լեզուն հազիւ ըմբռնած, այդ տագնապը քանդեց շատերու ձեռնարկը կամ գոնէ կասեցուց զարգացումը:

Ուրիշ ատենի ձգելով մեր մէջ գտնուած պատճառներու քննութիւնը, կը կարծենք որ այսքանը բաւարար է յայտնելու մէկ ընդհանուր տպաւորութիւն,— թէ ճիշդ չէ հայ ժողովուրդին առեւտրական բացառիկ կարողութիւններով օժտուած ըլլալու կարծիքը, թէ այդ կարծիքը կազմել տուողներու փոքրթիւ յաջողութեան պարագաները եթէ քննենք, հաւանաբար իրենց արժանիքէն ուրիշ ուրիշ յարմարութիւններու հանդիպինք:

Գիտնանք մեր առաւելութիւնները եւ թերութիւնները չափել իրենց իսկական արժէքով: Ամէն բանի մէջ օգտակար է իրատես ըլլալը:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Պ. ՖԻՐՄԷՆ ՌՕԶԻ ՃԱՌԸ ՐԱՖՖԻԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք, Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան առթիւ, գրաւոր ճառ մը կարդաց Պ. Ֆիրմէն Ռօզ, անդամ ֆրանսական կաճառի: Ստորեւ՝ թարգմանութիւնը. —

Հայ ազգային վիպասանի մը տօնակատարութեան մասնակցելու պատիւը պիտի չվիճակէր ինծի, եթէ պարագաները առիթը տուած չըլլային ինծի զինքը ներկայացնելու իմ երկրին:

Իր անունին հանդիպեցայ առաջին անգամ շուրջ քառասուն տարի առաջ, երբ սկսնակ մըն էի գրականութեան մէջ:

Թուրքիոյ դէպքերն էին, 1895ի եւ 1896ի ջարդերով, որ Եւրոպայի մէջ նպաստաւոր շարժում մը առաջ բերին հայկական դատին համար եւ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին այնքան անխղճօրէն կեղեքուած այս ժողովուրդին շուրջ: Մարդիկ կ'ուզէին ծանօթանալ անոր կեանքին եւ անոր հոգիին: Այդ պատճառով ալ հետաքրքրութիւնը դարձաւ անոր ամենաբարձր թարգմաններուն՝ ազգային գրագէտներուն շուրջ: Այն ատեն էր որ առաջին անգամ ըլլալով Րաֆֆիի անունը կարդացի 1896 դեկտեմբեր 1ի «Ռըվիւ տէ Ռըվիւ»ին մէջ:

Րաֆֆիի մասին գրող հեղինակը ծանօթացած էի բարեկամի մը տունը, ուր կը համախմբէր մեզ այդ օրերուն միջազգային քաղաքականութեան հանդէպ շահագրգռութիւնը, որ այնքան տարածուած չէր որքան այսօր: Պ. Ա. Չօպանեան բացի այդ ուսումնասիրութենէն, թարգմանած էր Րաֆֆիի մէկ վէպը «ՋԱԼԱԼԷՏՏԻՆ, տեսարաններ հայ եւ քիւրտ կեանքէ»:

Վիպագիրը, զոր Փրանս. հասարակութեան կը ներկայացնէր, Հայաստանի Միցքեւիչն է, կ'ըսէր: Մեզի հրամցուցած իր կտորին մէջ կը զգայինք խառնուրդը տառապանքին եւ զայրոյթին, որ այնքան համակրելի կը դարձնէ ճնշուած ժողովուրդներու ճիչը:

Քսանեւութ տարի վերջ, հաւաքածոյի մը մէջ՝ որուն գրական տնօրէնն էի, կը հրատարակէի Րաֆֆիի պատմական եւ ազգային մեծ վէպը՝ «ՍԱՄՈՒԷԼ», որ ինծի կը թուի թէ արժանի է իր մասնայատուկ տեղը գրաւելու օտար գրականութեան մեծագոյն գործերու շարքին մէջ: Այս առթիւ «Ժուռնալ տէ Տէպա»ի 1924 օգոստոս 24ի թիւին մէջ յօդուած մը գրեցի «Հայ ազգային վէպ մը» խորագրին տակ:

Թոյլ տուէք ինծի ըսելու թէ այնքան թանկարժէք այս երկը իր նիւթին իսկ բերումով հեղինակին սովորական խղձերէն վար կը մնայ թերեւս շատ մը խնդիրներու մէջ՝ զորս շօշափած է իբրեւ ազգային վիպասան եւ նոյնիսկ ինծի կը թուի թէ կը հակասէ այդ խղձերուն: Րաֆֆիի երկը բացորոշապէս «հակաքրիստոնէական» է: Անիկա կը ներկայացնէ հակապատկերը հեթանոս եւ ռազմիկ Հայաստանի մեծութեան եւ քրիստոնէական շրջանի խեղճութեան: Հակաքրիստոնէական կիրքէ տարուած՝ անիկա կ'իյնայ տրամաբանելու սխալին մէջ, զոր միջնադարեան իմաստասէրները սոփեստութիւն կ'անուանէին. առր հետեւանքով, ուրեմն առր պատճառով: Հայաստանի անկումն ու դժբախտութիւնները քրիստոնէութեան մուտքէն ետքը պատահած ըլլալով, պէտք է վերագրուին քրիստոնէութեան, իբրեւ պատճառ:

Ու հետեւաբար, Րաֆֆի կը ջանայ պաշտպանել այն տեսակէտը թէ քաղցրութեան եւ համակերպումի այդ կրօնքը իր ոգիով իսկ տկարացնող եւ բարոյալքող ազդեցութիւն մը գործած է հայ ժողովուրդին վրայ, հպատակութեան եւ համբերութեան քարոզելով անոր, փոխանակ ըմբոստացումի: Կը յարձակի կղերին վրայ, զոր կը մեղադրէ թէ կ'ուզէ ստրկութեան մէջ պահել ժողովուրդը, լաւագոյնս կարենալ շահագործելու համար զայն եւ դաւաճանելու՝ անոր: Մայրայեղ բռնութեամբ կը մատնանշէ նկարագրի ու բարոյականի անկումը վանական դասակարգերու մօտ, կը դատափետէ վխտացող լրտեսները, պետական պաշտօնեաներն ու վաշխառուները, զէնքի վախը, վատութիւնը անարդարութեան առջեւ, որուն կ'ենթարկուին, առանց բողոքելու եւ առանց ինքնապաշտպանութեան դիմելու:

Րաֆֆիի հակաքրիստոնէականութիւնը կը հիմնուի հոգեբանական սխալի մը վրայ, մարտիրոսներու արեան եւ կրօնական պատերազմներու պատմութեան վրայ: Կրօնական հաւատքը հեռու տկարացնելէ անհատի մը կամ ժողովուրդի մը անհատականութիւնը, ընդհակառակն միշտ ամենազօրաւոր ազդակը դարձած է. ու չկայ եւ է դիմադրութիւն, որ հերոսութեան մէջ գէշ անցնի այն՝ որ կը պաշտպանէ հաւատալիքները, օջախներուն հետ միաժամանակ:

Անշուշտ, այսօր ոչ ոք պիտի զարմանայ որ պարագաները յեղափոխական դարձուցած են Րաֆֆին եւ անտեղի պիտի ըլլար յեղափոխականէ մը անկողմնակալութեան չափ մը պահանջել: Բայց ես Րաֆֆիին պիտի ուզէի հակադրել միայն ինքզինքը: Իր «Սամուէլ» վէպին մէջ, որ կ'անցնի Դ. դարուն սկիզբը, կը տեսնենք Հայաստանը մէկ կողմէ զինակից բիւզանդական կայսրին, միւս կողմէ սպառնալիքին տակ Պարսկաստանի վեհապետին, որ զայն իր թագաւորութեան հետ ձուլելու նպատակով, կը փափաքէր հոն տարածել իր կրօնքը, իր լեզուն եւ իր գրականութիւնը: Կրօնական խնդիրը այս ձեւով սերտօրէն կապուած էր ազգային խնդիրին եւ քրիստոնէութեան դատը անկախութեան դատն էր: Եթէ բիւզանդական ազդեցութիւնը այնքան ուժգնօրէն գործած չըլլար, պարսկական ազդեցութիւնը առանց հակակշիռի պիտի մնար: Ուրեմն, ամէն բանէ առաջ, քրիստոնեայ մնալով է որ Հայաստան կրնար մնալ իբրեւ ազգ մը:

Սամուէլ, երիտասարդ հերոս մը, որ դուրս կը վերցնէ յանուն հայրենիքի, իր յանդգնութեան եւ անվեհերութեան կը միացնէ կրօնական հաւատքի եւ բանաստեղծութեան ջերմեռանդութիւնը: Հայաստանը, զոր անիկա կ'ուզէ պաշտպանել սուրով եւ արիւնով, քրիստոնեայ Հայաստանն է, «որ արգիլեց Պարսից անմաքրութիւնը գալ սրբապղծել մեր սրբարանները, արքայական գահը, եկեղեցին, մեր աւանդութիւնները. մեր բովանդակ նուիրական ժառանգութիւնը վտանգուած էր...»:

«Սամուէլ»ը կարդալով, մարդս այն զգացումը կ'ունենայ թէ ականատես կ'ըլլայ քրիստոնեայ ազգի մը ծնունդին, ինչպէս որ Պ. Ա. Չօպանեանի եռահատոր «Վարդենիք Հայաստանի»ն կարդալով քրիստոնէական արուեստի մը տպաւորութիւնը կը զգայ:

Նշանակալից չէ՞ որ այս հակաքրիստոնեայ վիպագրին մշակած ամէնէն մեծ նիւթը, իր ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն ազգայնական գործը կը հակասէ իր վարդապետութեանց:

Այս հակասութիւնը պատիւ կը բերէ արուեստագէտին, որուն մօտ անցաւելի գիտութիւնն ու իրականին ներհայեցողութիւնը կը գերակշռեն դաւանաբանական հերոսին վրայ: Արուեստին ճշմարտութիւնը, անոր գեղեցկութիւնը աւելի անկախ եւ տեւական են:

Ինչ որ պիտի մնայ արուեստագէտէն — որուն հարիւրամեակը կը տօնենք այսօր — այն է որ իրապէս կայ իր երկրին մէջ, իր ժողովուրդին եւ իր ազգին ձայնը: Ատով է որ իր գործը մնացած է կենդանի:

FIRMIN ROZ

ԴԷՊԻ ԶՕՐԱՆՈՑ

Արդէն իսկ քանի մը հարիւր հայ երիտասարդներ մտան ֆրանսական զօրքին տակ: Նոր փոթորիկ մըն էր որ կը խաղար, բառին բուն իմաստով հոգեբանական հարց մը,— զրկուիլ հայրենիքէ եւ ծառայել հիւրընկալ պետութեան մը: Տակաւին շատ պիտի տեսնենք այսպիսի անակնկալներ մեր ազգային ողբերգութեան մէջ:

Կարելի չէ այժմէն կարծիքներ յայտնել գալիքին մասին: Բնականաբար հայ երիտասարդները ջերմօրէն կը փափաքին ծառայել այս մեծ ժողովուրդին, որուն հողին վրայ այնքան բարիքներ վայելած ենք եւ կը վայելենք: Պիտի ունենանք մարզուած երիտասարդ ուժ մը ապագային համար:

Տարիներ առաջ շուկային կեանքին եւ ճարտարարուեստական մարզին մէջ Հայուն ցոյց տուած ուշիմութիւնը եւ ուշագրաւ յառաջդիմութիւնը տեսնելով, ռամիկ եւ այլազան ցեղերէ խառնուրդ դասակարգը նախանձ մղեալ Հայը կը նկատէր անըղձալի տարր, իսկ ողջամիտ Ֆրանսացիներ Հայերուն կարգ մը յոռի կողմերը կը վերագրէին իրենց կրած տառապանքներուն եւ զանոնք կը ճանչնային իբրեւ քաղաքակիրթ, լուսաւորեալ, յառաջդիմասէր ժողովուրդ մը, քանի որ ծանօթ էին Հայոց պատմութեան:

Տարիներ անցեր են անկէ ի վեր, եւ ներկայիս ֆրանսական բանակին մէջ կը ծառայեն նաեւ հայ զինուորներ, փարատելով շատ մը թիւրիմացութիւններ:

Որքան քաղցր է ունենալ հայրենիք մը եւ իր կեանքը նուիրել անոր,— բաղձանքներուն գերագոյնը՝ որուն յոյսով կ'ապրինք այս տարիներու պանդխտութեանը մէջ: Ահաւասիկ մայրեր եւ քոյրեր որ անցեր են մահուան մրրիկներէ, տեսեր են կեանքին տաժանքը, ապրեր են դահուրելի վայրկեաններ, ներկայիս մատնուած են իրարանցումի, տեսակ մը հոգեկան ալեկոծութեան, շատեր ապրուստի մտահոգութեամբ, ուրիշներ պատերազմի մը մղձաւանջէն ահաբեկ: Շատ ալ իրաւունք ունին:

Հարցումներուս պատասխանելով տառապանքէն սպառած մայր մը կ'ըսէ.

— 60 տարեկան եմ, բայց ինձ կու տան 75, իբրեւ մխիթարութիւն թոռնիկ մը ունիմ միայն, մեր ընտանիքին վերջին եւ թանկագին բեկորը, ան ալ զինուոր տարին, ես ի՞նչ պիտի ընեմ մինակս դրան ետին:

Կ'ըսէ ու կը մխայ սրտին խորէն — Ախ հայրենիք մը չունինք որ հոն երթայ եւ ես ալ հոն մեռնիմ:

Հայրենի հարազատ հողին մէջ թաղուելն իսկ գոհունակութիւն կը պատճառէ տառապած մօրը, եւ քանի քանիներ ասանկ հեռաւոր անկիւններու մէջ հայրենի անշէջ կարօտը իրենց սրտերուն կուլան ու կ'ողբան:

Սրճարաններու մէջ եւ հրապարակներու վրայ կը հանդիպիմ խումբ խումբ երիտասարդներու, որոնք իրենց կարգին կը սպասեն:

Վերջերս հանդիպում մը ունեցայ տասնեակ մը երիտասարդներու, որոնք մտահոգութեամբ կը հարցնէին.

— Քանի որ Հայ ենք, ինչո՞ւ Հայաստան չենք երթար...

Ի՞նչ կրնայի պատասխանել, բացի յուսադրելէ: Արդարեւ, ամէն խաւար իր արշալոյսը ունի, տառապանքը մեզ կը նեղէ բայց չի կրնար փլցնել: Խօսքս կ'ուզեմ ձեզի եւ «Յառաջ»ի միջոցաւ բոլոր հայ զինուորցուներուն որ ամուր մնան եւ Վարդանանց քաջութեամբ եւ ազգային գիտակցութեամբ մարզուին զինուորական ասպարէզին մէջ: Մի մոռնաք թէ մարդկային հոգին սահմռկեցնող արհաւիրքի անցեալ մը ունեցած ենք մեր պատմութեան մէջ. մի մոռնաք թէ գազան թշնամին ոչ միայն մեր հողը յափշտակեց, այլեւ փորձեց մեր պատիւին հետ խաղալ եւ ամբողջ ազգ մը փճացնել աննկարագրելի վայրագութիւններով, թշնամին ուշ կամ կանուխ պէտք է հաշիւ տայ:

Հայը Արեւելքի մէջ իբրեւ քաղաքակրթութեան ազդակ ծառայած է դարերով: Դուք իբրեւ հայ զինուորներ ֆրանս. բանակին մէջ, պատուաբեր համարելով ձեր Հայ անունը, կատարեալ կարգապահութեամբ եւ չարքերու-թեամբ պէտք է մարզուիք Ֆրանսայի եւ մեր դժբախտ Հայաստանին համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ Թ. ԳՈԶՈՒՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Կ'երեւի կինդ հիւանդ է, երէկ եկեղեցին տեսայ, դէշ կերպով կը հազար:

— Ոչ բարեկամս, ողջ առողջ է, միայն թէ երբ նոր հագուստ հագնի, կը հազայ որ իրեն նային:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍԻՆ ԵՐԳԸ

Կարծես, յաւիտենական ճամբորդներ էին այս առաքեալները, ու կը քալէին, կը քալէին, կը քալէին... Անոնք, բանաստեղծութիւնը ունէին ճամբորդութեան, եւ ուր որ կ'երթային, կեանքին կուտային իրենց սէրը, իրենց սիրտը ամբողջ: Իրենց գացած տեղերը, ինքնիրեն կը տաքնար կեանքը ու կը գեղեցկանար: Տիկին Շուշան, կարծես կը տեսնէր այս գեղեցկութիւնը, ու անոր տաքութիւնը սրտով կը զգար, ու կրկնեց.

— «Առաքեալ մը...»:

Դեռ այնքան, հովիներէն փրթած ձայնը դողացուցած չէր զինքը: Ան, ապաւէն մըն էր բնութեան սրտէն եկած, ու պոռաց. «Կոմիտասին երգը...»: Հեռաւորութիւնները կը փայլատակէին:

Երբ հաւրակին մօտեցաւ, ուրախութիւնը կը յորդէր: Խօսիլ կ'ուզէր հաւերուն հետ, ու՝ բան մը հասկցնել մենծ աքաղաղին: Թռչող ագաւնիներուն նայած ատեն, սիրտն ալ կը թրթռար անոնց թեւերուն պէս, կը բացուէր ու կը ճախրէր:

Տիկին Շուշան, աչքերը երբ երկինքին յառեց, երկու երազներ իրարու հանդիպեցան:

×

Այն ճամբան՝ ուրկէ մեկնած էր իր տղան, եղած էր իր աչքերուն ճանապարհը: Տիկին Շուշան՝ աչքէն լոյս թափած էր հոն:

Այդ ճամբա՞ն:

Հեռուները, հորիզոնին ծայրը, իր աչքերը ճամբայ մը չինած էին փայլուն, ու չէր հատներ ան: Ու նայելու փափաքը կը բռնկէր սիրտը, երբ կեցաւ պատուհանին առջեւ, կը նայէր երկինքին, որուն խորութիւնը, կը ծածկէր իր զաւկին ստուերը:

Քաղցրիկ ստուեր:

Շատեր, անցած գացած էին այդ ճամբէն: Ամէնէն քաջերը ու երիտասարդները, որոնք լալու տեղ, իրենց երեսներուն վրայ ժպիտի մը մրրիկը՝ անհունութեան մէջ մտած էին այս ճանապարհէն: Ու պատուհանին կրթնած, երբ կը նայէր հեռուն, կրակ մը կը մարէր ու կը յոգնէին իր աչքերը:

Հիմա՞...

Լոյս կը յորդէր այդ երկինքին խորերէն, ու աչքերը կը լեցուէին բոցերով, ու կեանքին՝ կը տեսնէր արագութեան թռիչքը:

Մայրերը, ասանկ տեսարաններու համար հոգի կուտան:

Ու աչքերը, ամէնէն մեծ աստղէն աւելի կը փայլէին, կը թռչէին հրաշագործ ճառագայթներու հետ, ու կը հոսէին անհունութեան ծայրերը: Ու, կը մտածէր ու կ'ըսէր «սա խատուտիկ աստղին տակն է թերեւս...»: Անոր ճամբէն մեկնած էր իր տղան, ու ան, իր յոյսերուն ուղեցոյցը եղած, շատ մօտ կ'երեւար իրեն այս պատուհանին երկինքը: Իրաւ ալ, ան, կարծես իր մօտիկն էր: Ու Տիկին Շուշան՝ կը խօսէր աստղերուն հետ, ու իր ուզած հրապոյրը կուտար երկինքին: Հոն, իր սիրտը կը ծաւալէր, այնքան կը մեծնար որ, կարծես անհունութիւնը կը դրկէր:

Հիմա ալ, կեցած նորէն այս պատուհանին առջեւ, իրեն, խորհրդաւոր ճամբորդի մը պէս երեւցաւ Կոմիտաս վարդապետը, որ այս ճամբուն մէջ, նոր Քրիստոսի մը նման, կը քալէր լոյսի մը մէջէն:

Իր երազը կը քալեցնէր զինքը: Ու կը քալէր, կը քալէր, կը քալէր: Լոյսով թրթռուն թռիչք մը անոր քալուածքը, միջոցներ կը կտրէր, կ'անցնէր անծանօթը: Ու հիմա, շատ հոսացած, մօտեցած գաղթական Հայերուն, ան, երկինքին ճակատը կ'երեւար՝ աստղի մը պէս անճառելի:

Ու երբ, երկինքին մէջ առաջին աստղը երեւցաւ, աչքերը լարեց Տիկին Շուշան, ու նայած ատեն, անոնք երկինքին դիմացը, լուսաւէտ երկու լճակներու փոխուեցան, ու թեթեւ, լոյսի նման ջուր մը լեցուեցաւ յատակ անոնց խորը: Որովհետեւ կը փայլէին անոնք երկինքին պէս, իրեն այնպէս թուեցաւ թէ, իր աչքերէն արցունք մը ինկած անհունութեան մէջ, կը թրթռար երկինքին վրայ: Մէկալ աստղերը՝ ճափճրմակ շուշաններու պէս, հանդարտիկ ու աղուոր աղուոր կը վառէին ու կը պլպլային: Երբ Լուսաւորիչի կանթեղին պայծառութիւնը տեսաւ, սրտին խորէն շունչ մը առաւ: Կարծես անոնք ամէնն ալ, մաքուր արցունքներու պէտք ունէին...

ու ըսաւ,

— Բարի ճանապարհ...

Հեռուն, իր դիմացը, հրաշալի լոյս մը մութը կը ճեղքէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Ի՜նչ հաճելի սովորութիւն, ստեղծել ընտանեկան կապ մը խմբապետներու, արիներու (սկաուտ) եւ անոնց ծնողքներու միջեւ, եւ ինչքան անհրաժեշտ, ցոյց տալու համար թէ որքան կարեւոր է լրացնել մէկուն ճիգը միւսին աջակցութեամբ եւ փոխադարձաբար:

Ահա կիրակի օրուան հաւաքոյթին նպատակը, ջերմ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը, ուր արիներէն մինչեւ ինոնց մեծ հայրիկը, խմբապետէն մինչեւ դայլիկը, ազգային պետէն մինչեւ ստ հիւր երիտասարդուհին դերակատար էին, օրուան յայտագիրը լրացնելու եւ ստեղծելու համար ինքնաբուխ գեղարուեստական բաժին մը:

Պար չկար, ժաղ ալ չկար. ահա թէ ինչու կոկիկ էր բազմութիւնը, բայց հոգ չէ այդ կոկիկ նկատուած բազմութիւնն ալ տաքցուց տղոց սիրտը, ինքն ալ տաքնալով անոնց կրակոտ նայուածքէն եւ արի կեցուածքէն:

Հաւաքոյթը սկսաւ «Յառաջ նահատակ»ով երգուած արիներու ամբողջ խումբէն, որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Յետոյ Փարիզի ենթաշրջանի պետ Պ. Սերոբեան պատշաճ խօսքերով բացատրեց թէյասեղանին նպատակը, խնդրելով ծնողքներու անվերապահ աջակցութիւնը իրենց գործին, առանց որու կրկնակի դժուար է զայն տանիլ ներկայ պայմաններու մէջ:

Բացման խօսքը ողջունուեցաւ գայլիկներու ոռնոցով եւ «չեխան» երգով, առաջնորդութեամբ արենուշ խմբապետուհիներու:

Կարգապահութեամբ իրարու յաջորդեցին չուետական մարզանք, արտասանութիւն, խմբերգ, դաշնակ, կատակերգութիւն, սրամիտ տրամախօսութիւններ, ջութակ, բոլորը իրարմէ հաճելի, իրարմէ անուշ, չէ՞ որ դաշնակի աչուկներով դայլիկներ էին դերակատարները, կամ ինքնավստահ եւ կայտառ հայորդիներ, իրենց սկաուտական տարազով հպարտ: Այդ տարազը մեզի ալ կարծես կը փոխանցէր հպարտութիւնը, ինչպէս տեսակ մը զինուորական համազգեստ որ եթէ չէր կրնար պաշտպանել իր ճղակոտոր հայրենիքը, գոնէ պահպանն էր մեր Թափառական բարքերին, մեր անուշ հայերէնին եւ ազգային դիմագծին:

Յիշել անունները դերակատար մանուկներուն եւ պատանիներուն, — դժուար է: Բոլորն ալ արժանի էին շնորհաւորութեան, քանի որ հոն բերած էին դպրոցներու մէջ իրենց մոռցած մայրենի լեզուն. կատարեալ հարազատութեամբ:

Հիւրերը պատուասիրուեցան թէյով եւ առատ խմորեղէններով, մատակարարուած ժրաջան արենուշներու եւ երանդուն խմբապետին Պ. Սերոբեանի կողմէ որ կը ջանար հասնիլ ամէնուն:

Ֆրանսայի արիներու ընդհ. պետը, Պ. Վ. Անդրէասեան, հետզհետէ խօսելու հրաւիրեց ներկաները, — Պ. Գր. Յակոբեան (ազգ. պետ), Պ. Պ. Գ. Ջիլինկիրեան, Հ. Աբելեան, Ծ. Միսաքեան որոնք բացատրելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի վիճակուած դերը մեր տարագրութեան օրերուն համար, պատմեցին հինէն դրուագներ, քաջալերեցին առաջնորդները իրենց ինկալպէս գնահատելի գործին համար եւ խանդավառ բառերով կոչ ըրին բոլորին որ սրտանց աջակցին այսքան կենդանի միութեան մը: Ծնողք թէ բարեկամ, երիտասարդ կամ պատանի պէտք է բոլորուին անոր շուրջը, պէտք է դուրգուրան, քանի որ ան կոչուած է փրկարար դեր կատարելու սերունդին ֆիզիքական, բարոյական եւ ազգային դիմագծի պահպանման գործին մէջ:

Մէջ ընդ մէջ հին սկաուտներէն Պ. Արամ Պետրոսեան եւ Պ. Վահէ Մանուկեան եւս խօսեցին, արտասանեցին եւ զուարթ մենախօսութիւններով մասնակցեցան ընդհանուրին ջանքերուն:

Պ. Անդրէասեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, ներկայ թէ բացակայ, որոնք եղած են միշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ին հետ, ճշդելու ըմբռնելով անոր դերը եւ անոր վիճակուած բացառիկ պարտականութիւնը:

Շնորհակալութիւն նոյնպէս բոլոր խմբապետներուն, որոնց մէջ ընտանեկան հոգերով ծանրաբեռնուածներ իսկ կը տոկան ամէն զոհողութեան, ի սէր այս վտանգուած պատանիներու:

Հանդէսը փակուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգով:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԹԷՆՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը պատմէ խմբագրականի մը մէջ (4 նոյ.).

— «Գաղթականներու զետեղման գործը յաջողութեան ճամբուն մէջ մըտած է եւ յոյս կայ որ յառաջիկայ քանի մը ամիսներուն, տուներու շինութիւնը սկսի, տրուած ըլլալով որ երկու քուկէս միլիոն տրախմի արդէն տրամադրուած է եւ մնացեալ գումարը մաս առ մաս գոյացնելու հաւանականութիւն կայ:

Այս առթիւ կ'ուզէինք քանի մը պարագաներ վեր առնել, կանխելու համար կարգ մը դժուարութիւններ:

Զետեղման խնդիրը, ինչպէս յայտնի է, սկիզբէն ի վեր զբաղեցուցած է Ազգային վարչութիւնը: Քանի մը անգամ յանձնախումբ կազմուած, ծրագիր պատրաստուած եւ հողերու վրայ քննութիւն կատարուած է, յարմարագոյն կարգադրութիւնն ընելու համար:

Առաջնորդին ու ազգային իշխանութեան կողմէ քանիցս դիմում կատարուած է Բարեգործականին, որպէսզի չզլանայ օժանդակութիւնը այս խիստ կարեւոր գործին: Բարեգործականի կեդրոնին պատասխանը նախ ժխտական եղած է, հետագային սակայն վերաքննուած է առաջուան որոշումը եւ Նանսէնեան Օֆիսին հետ համախորհուրդ, գործնական քայլեր առնուած են, շինութեան անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար:

Վերջերս իմացուեցաւ թէ շինութեան գործին ամբողջ պատասխանատուութիւնը ստանձնած է Բարեգործականը, որ Նանսէնեան Օֆիսին իմացուցած է թէ Աթէնքի իր մասնաճիւղի վարչութիւնը իրաւասու միակ մարմինն է, որուն հետ պէտք է գործակցի Օֆիսի ներկայացուցիչ Պ. Ֆոթենիկով: Այս վերջինը, ժընեւէն ընդունած հրահանգին համաձայն, Առաջնորդին եւ Ազգային վարչութեան յայտնած է թէ ինք իրաւասու է գործակցելու միայն Բարեգործականի վարչութեան հետ:

Այս կերպով, Առաջնորդը եւ Վարչութիւնը դուրս կը ձգուին այս գործէն ու կը ստեղծուի նոր կացութիւն մը, որ կրնայ անախորժութիւններու դուռ բանալ»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ

ԱԹԷՆՔ, 28 հոկտ. — Սիրելի հայրենակիցներ, բոլորդ ալ գիտէք հելլէն իշխանութիւնը որոշած է անխտիր քանդել բոլոր հիւղակները, մայրաքաղաքին բարեզարդութեան համար: Այս կարգադրութեան ենթակայ ենք նաեւ մենք, Խարբերդցիներս:

Շրջանիս Կեդր. վարչութիւնը լիազօրուած միջմասնաճիւղային ընդհ. ժողովէն, ճիշդ ժամանակին գրեց Ամերիկայի Համախարբերդցիական հայրենակցական միութեան, եւ անոր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը խնդրեց շրջանիս հայրենակիցներուն պատսպարման համար: Բայց ցաւ է ըսել որ ամիսներ սպասելէ վերջ, Ամերիկայի Հայր. Միութեան գործադիր մարմնոյն ժխտական պատասխանը շշմեցուց մեզ: Ահաւասիկ իրենց նամակին համառօտ բովանդակութիւնը. — «Շատ կը ցաւինք շրջանիդ կացութեան համար, կ'ուզենք օգտակար ըլլալ ձեզի, սակայն միութիւնս միայն մէկ նպատակ ունի, — Հայաստանի մէջ նոր Խարբերդ մը հիմնել, որով չենք կրնար չզիջել մեր նպատակէն»:

Արդ, սիրելի հայրենակիցներ, Աթէնքի եւ շրջանի Համախարբերդցիներու Կեդր. Վարչութիւնս իր պարտականութիւնը լրացած չի նկատեր, եւ իր հայրենակիցներուն ներկայ վիճակը արտասահմանի մեր հայրենակիցներուն պարզելով եւ ձեր կարեկցութիւնը հրաւիրելով, պարտք կը զգայ սոյն կոչով խնդրել արտասահմանի մեր բոլոր Համախարբերդցիներէն, որ անտարբեր չմնան իրենց հայրենակիցներուն ներկայ տագնապալի վիճակին հանդէպ: Արդէն իսկ որոշումը գործադրութեան դրուած է եւ հիւղակները մաս առ մաս կը քանդուին: Ուրեմն սիրելի հայրենակիցներ, անտարբեր մի՛ ըլլաք եւ ձեր լումաները ի մի հաւաքելով, օգնութեան փութացէք ձեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն:

Ընդունեցէք շրջանիս բոլոր հայրենակիցներուն սրտագին բարեւները:

Ի դիմաց Համախարբերդցիական հայրենակցական միութեան կեդր. վարչութեան ատենապետ՝ Մինաս Թոփճեան, ատենադպիր՝ Գաբրիէլ Գաբրիէլեան:

Մեր հասցէն. — Minas Topdjian, K. 67, Fix Dourghouti, Athènes, (Grèce):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՀԱՅԵՐԷՆԻ

ԼԻՈՆ, — Ի գիտութիւն կուզանք յայտարարել, Ռիւ տիւ Պէկէնի եւ շրջակայից հայ ծնողաց, թէ նախընթաց տարուան նման, հայերէնի դասընթացքը պիտի սկսի համանուն փողոցի ֆրանսական դպրոցին մէջ, չորեքշաբթի երեկոյները ժամ 7—9 երկու պահ, Համազգայինի վարչութեան կողմէ նշանակուած ուսուցչին կողմէ, իսկ, Ռիւ Բօսէթի դպրոցին դասընթացքները, միայնակ կը կատարուին Ռիւ Լուի Պլան Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուր Համազգայինի կողմէ նշանակուած ուսուցիչը կը դասախօսէ նաեւ երկու երեկոյ:

Այն ծնողները որ կը փափաքին հայեցի դաստիարակութիւն տալ իրենց զաւակներուն, թող փութան հայ եկեղեցիին շրջափակը կատարուող դասընթացքին արձանագրել օր առաջ, Արդէն դասախօսութիւնները կը կատարուին, մասնաւոր ուսուցիչներու կողմէ: Համազգայինի դպրոցին արձանագրուող բոլոր աշակերտները պարտաւոր են ամսական երկու ֆրանք վճարել, գրքերու եւ ուսուցչի ծախքերուն համար:

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԻԷՆ, 8 նոյեմբեր. — Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը երկար ժամանակէ ի վեր գործելէ դադրած էր անգործութեան եւ զինուորութեան պատճառով: Նախկին մասնաճիւղի քանի մը հիմնադիրները քով քովի գալով, ուզեցին ֆութպոլի խումբ մը կազմել եւ մէկ դրօշի տակ հաւաքել հայ երիտասարդները:

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը 1924էն ի վեր ունեցած է փայլուն շրջաններ, եղած է Լիոնի լիկի Գ. դասակարգի ախոյեան 1930 — 31ին: Իր շրջանին մէջ համբաւ հանած էր իր նուրբ խաղարկութեամբ: Յառաջիկայ կիրակի 14 նոյ. ֆութպոլի խիստ կարեւոր մրցում մը պիտի ունենայ F. Club St. Dozonի Ա. խումբի դէմ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սեփական մարզադաշտին վրայ: Մարզասէր հասարակութիւնը կը հրաւիրուի դաշտ, քաջալերելու համար հայ մարզիկները:

Մ. Փ.

ԱՎԻՆԵՈՆ. — «Արաքս» ֆութպոլի խումբը ունեցաւ ընկերական երկու մրցումներ առաջինին մէջ շահելով 2 — 1, երկրորդին մէջ՝ մնալով հաւասար 2—2:

Խաղէն վերջը երբ Ավինեոն կը վերադառնայինք երգելով, հանրակառքին մէջ մեզ յանդիմանեց բժիշկ մը, անգամ նախկին Հրեղէն Խաչի: Այս առթիւ լուտանքներ տեղաց օտարականներու գլխուն: Մենք պահեցինք մեր պաղարիւնը, եւ երբ հանրակառքէն վար կ'իջնէինք, ուղեկից Ֆրանսացիներն ալ յանդիմանեցին այս օտարատեաց մարդը եւ բանուոր մը պոռաց երեսին:

Սահակ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

«Նաւաստրդական Կոթող»ի հրատարակութեան շուրջ կատարած քըննադատութիւնս՝ Թիւերով, թուականներով եւ անհերքելի փաստերով, աւրիթ տուեր է խմբագիր Պ. Ծ. Աստուածատուրեանին ինքնարդարացման փորձ մը կատարել «Յառաջ»ի 6 հոկտեմբերի թիւին մէջ:

Իր այս պաշտպանողական գրութեան առթիւ, որ աւելի մանրամասնօրէն հրատարակուեցաւ նաեւ պոլսկարահայ թերթի մը մէջ, պատշաճ պատասխան մը տուած ըլլալով Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ի հոկտեմբեր 6 — 9ի չորս յաջորդական թիւերուն մէջ, աւելորդ կը նկատեմ կրկին անդրադառնալ «Յառաջ»ի մէջ:

Գ. Ճօլօլեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

— Իմ հաղուստներու սնտուկիս մէջ կը գտնուէր. լեցուն էր. 1919ին Թիֆլիս գնած էի զայն եւ հետս բերած մինչեւ հոս. որովհետեւ կ'ուզէի գինուած մնալ, ինքզինքս պաշտպանելու համար նոր ջարդերու պարագային:

— Թալէաթ փաշա փողոց նլլելուն պէս մօրդ ուրուականը եկաւ աչքիդ առջեւ. ատրճանակը ի՞նչպէս հանեցիր:

— Այդ րոպէն չեմ կրնար լաւ պատկերացնել. Թալէաթ փաշան տեսնելուս պէս մայրս աչքիս առջեւ եկաւ. սոտր վրայ իսկոյն դուրս նետուեցայ:

— Երբ փողոց ելաք Թալէաթ փաշան ո՞ւր տեսաք. փողոցի դիմացի կո՞ղմը:

— Այո, ան կենդանաբանական պարտէզին ուղղութեամբ կ'երթար. ես դիմացի կողմէն քալեցի մինչեւ որ հասայ իրեն:

— Երեսը նայեցա՞ք, կամ խօսակցեցա՞ք հետը:

— Ոչ, չխօսակցեցայ, բայց առջեւէն անցայ եւ զարկի զայն:

— Իսկապէս առջեւէն անցա՞ք. ետեւէն չզարկի՞ք զայն. կողմնակի մօտենալով կրակ չբացի՞ք:

— Մէկ կողմէն միւսը անցած ատենս Թալէաթ փաշայի ետեւը կը գտնուէի:

— Ըսել է ետեւէն կրակեցիք:

— Այո, ետեւէն կրակեցի:

— Գլխի՞ն նշան առիք:

— Լաւ մը մօտեցայ իրեն:

— Ձեր ատրճանակին ծայրը անոր գլխի՞ն դպցուցիք:

— Այո, շատ մօտէն:

— Անկէ վերջ ի՞նչ եղաւ:

— Թալէաթ փաշայի գետին իյնալը եւ երեսէն արիւն ժայթքելը ու բազմութեան դէպի դէպքին վայրը հաւաքուիլը տեսայ:

— Թալէաթ փաշայի քով ուրիշ մարդ կա՞ր:

— Ոչ, մարդ չկար:

— Անկէ վերջ ի՞նչ ըրիք:

— Անկէ վերջ ինչ ընելս չեմ գիտեր:

— Փախաք գացիք. չէ՞ք յիշեր ձեր փախչիլը:

— Ոչ, չեմ յիշեր փախչիլս. միայն արիւն հոսիլը եւ բազմութեան հաւաքուիլը կը յիշեմ:

— Ըսել է անկէ վերջը փախչիլ ըսկսաք:

— Բազմութիւնը տեսնելուս պէս վախցայ որ անոնք զիս ծեծէին. ատոր վրայ սկսայ փախչիլ:

— Դիակին գտնուած տե՞ղը ձերբակալուեցաք, թէ ոչ քիչ մը հեռանալէ վերջ:

— Չեմ յիշեր:

— Կ'ըսուի թէ փախչելու ատեն ձեր ատրճանակը նետած էք:

— Չեմ յիշեր այդ պարագան:

— Երբ Թալէաթ փաշան մեռած վիճակի մէջ գետին փռուած տեսաք ի՞նչ ըրիք. ինչե՞ր մտածեցիք:

— Ճիշդ այդ պահուն ինչ մտածելս չեմ գիտեր:

— Ի՞նչ կը մտածէք ձեր ըրած գործի մասին:

— Սրտի հանդստութիւն մը կ'ըզգամ:

— Մարդասպանութեան ըստ օրէնի արգիլուած ըլլալը չէ՞ք գիտեր:

— Ես օրէնք ի՞նչ ըսել է չեմ գիտեր:

— Հայերու մէջ արեան դատ կը տեսնուի՞:

— Ոչ, ատանկ բան մը չկայ:

Այդ միջոցին փաստաբան Կորտոն ոճրագործին պատասխանը ճշդելու համար ըսաւ.

— Քիչ մը առաջ, ամբաստանեալը ըսած էր թէ փողոցի մէկ կողմէն միւսը անցած է Թալէաթ փաշան սպաննելու համար. արդեօք միւս կողմը անցնելէ վերջ Թալէաթ փաշայի ետե՞ւը մնացած է թէ առջեւը անցած:

Նախագահը պատասխանեց այդ հարցումին.

— Ամբաստանեալը ըսաւ արդէն որ ետեւի կողմը մնացած է:

— Կը խնդրեմ, անգամ մըն ալ հարցուցէք այս պարագան ամբաստանեալին:

Ոճրագործին անգամ մը եւս հարցուեցաւ այդ խնդիրը: Թարգմանն ալ քիչ մը օգնելէ վերջ, փաստաբանին ինչ ըսել ուզելը հասկցաւ Թէհլիրեան եւ սրբագրելով իր ըսածները աւելցուց.

— Թալէաթ փաշայի առջեւը անցայ, սպասեցի որ քովէս անցնի, ատկէ վերջ ետեւէն կրակեցի:

Ատկէ վերջ ուղղուած հարցումներէն եւ ստացուած պատասխաններէն կարելի չեղաւ արդիւնքի մը հասնիլ: Ոճրագործի առաջին հարցաքննութեան միջոցին ըսածները երբեք նկատի չառնուեցան:

Վերջապէս երկար լռութենէ մը վերջ, ընդհանուր դատախազը խօսքի խառնուեցաւ.

— Ամբաստանեալը քիչ առաջ փաստաբաններէն մէկուն տուած պատասխանին մէջ Թալէաթ փաշայի Պոլսոյ մէջ մահուան դատապարտուած ըլլալը յիշեց. շիտակ է այդ տեղեկութիւնը: Սակայն այդ վճիռը տրուած է անգլիական թնդանօթներու ազդեցութեան տակ եւ օտար դատարանի մը կողմէ: Նման վճիռի մը ի՛նչ չափով գնահատուիլը, կը թողում դատարանի ուշադրութեան: Ամբաստանեալը յայտնած էր թէ եղբօրը դիակը գտած է. հաճեցէք հարցնել իրեն թէ՝ թաղա՞ծ է այդ դիակը թէ ոչ:

Դժուար էր ըմբռնել թէ ընդհանուր դատախազը ինչո՞ւ կ'ուզէր այդ հարցումը: Արդեօք ոճրագործը դըժուարին կացութեա՞ն մը մատնել կ'ուզէր: Ինչ որ է, այդ հարցումին պատասխանը նախագահը տալով, ըսաւ.

— Բայց ամբաստանեալը ստիպուած էր փախչելու, որովհետեւ վըտանգաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուէր:

Ընդհանուր դատախազը հարցում մըն ալ ուղղեց.

— Ամբաստանեալը ըսաւ թէ Թալէաթ փաշան ճամբուն վրայ տեսնելուն պէս ճանչցած է: Թալէաթ փաշան առաջուընէ չէ՞ր ճանչնար, արդեօք պատկերին հետ բաղդատե՞լով ճանչցաւ զայն:

Ոճրագործը պատասխանեց.

— Առաջ տեսած չէի զայն, նկարէն ճանչցայ:

(44)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Երկուքս միասին, — եղաւ Լեւոնի վճռական պատասխանը:

Ու յանկարծ լռեցին: Սոնիայի ձեռքը Լեւոնի ափին մէջ ունց որ կրակի կտոր մը: Տղու աչքերը կը պղտորուէին ու կուրծքը կը բարձրանար ծանր հեւքով մը:

— Այ, հիմա սամավարը կը բերեմ, — սենեակ մտնելով ըսաւ Միքայէլը, — Լեւոն, սեղանը պատրաստէ, էգ դերքերդ անկիւն մը դիր, — ու ձեռքի ափէն անկողնին եղբը դրաւ ու դուրս գնաց միջանցքի մէջէն պոռալով, — անմիջապէս սամավարը կը բերեմ:

Սամավար ըսուածը թիթեղէ խոշոր չայնիկ մըն էր: Ամբողջ ուսանողութեան ծանօթ էր այդ չայնիկի զաւեշտական պատմութիւնը, Միքայէլը արտասահման մեկնելու ժամանակ, ինչպէս ընդունուած սովորութիւն մըն է Ռուսաստանի մէջ, խոշոր չայնիկ մը վերցուցած էր հետը, հաստ չուանով մը ուսէն կախած, ուղած ժամանակ կայարաններէն տաք ջուր վերցնելու մտադրութեամբ: Թէեւ ռուսական սահմանը անցնելէն վերջ այլեւս պէտք չէր ունեցած չայնիկին, բայց անկէ բաժնուիլը անկարելի շըռայլութիւն մը համարելով, ժընեւ մտաւ զինուած թեթեւ պայուսակով մը ու վզէն կախուած անբաժանելի չայնիկով: Առանց ուշադրութիւն դարձնելու անցորդներու հեգնական ժպիտներուն, Միքայէլը երկար փընտռտուքէ վերջ գտաւ հայրենակիցը, որուն յանձնարարուած էր:

— Այ տղայ, էս ի՞նչ բան է, — քահ քահ ծիծաղելով դիմաւորած էր հայրենակիցը, Միքայէլի վզէն կախուած չայնիկը ցուցնելով:

— Ախպէր, սամավար է, — միամտօրէն պատասխանած էր Միքայէլը, — ես ի՞նչ իմանայի որ էս անտէր Եւրոպայի մէջ ձրի տաք ջուր իսկ չեն տար ճամբորդներուն:

— Ուրեմն, մինչեւ էստեղ չայնիկը վզէդ կախա՞ծ եկար, — ա՛լ աւելի բարձրաձայն ծիծաղելով հարցուցած էր ընկերը:

— Տօ՛, ի հարկէ, քանեւչորս կոպէկ տուած եմ…

— Ջո՞կ ես, ախպերս:

— Չէ՛, Շահբիարցի…

Այդ պատմութիւնը շատ շուտով տարածայնուեցաւ ուսանողական շըջանին մէջ. թիթեղէ չայնիկն ալ նոր անուանակոչութեան մը ենթարկուելով սամավար կոչուեցաւ:

Աղքատիկ սեղանը Լեւոն ու Միքայէլ յարդարեցին: Խաշած փաթաթէ աւ, կտոր մը Զուիցերիական պանիրէ, կարագ խոզէ, բալի քաղցրաւենիէ եւ Միքայէլի սրամիտ անեկտոտներէն կազմուած էր ընթրիքի ճաշացուցակը: Միքայէլի շատախօսութիւնը, ուրախ պատմութիւնները ժամանակ տուին որ Լեւոնը ինքզինք հաւաքէ:

Ուշ ատեն Սոնիան ոտքի բարձրացաւ մեկնելու համար: Երեքով միասին դուրս եկան: Անձրեւախառն ձիւնը կը շարունակէր տեղալ:

— Խնդրեմ, թեւս վերցուցէք, — առաջարկեց Լեւոնը, — շատ մութ է եւ մեր փողոցի մայթն ալ շատ վատ վիճակի մէջ:

Ամբողջ ճանապարհի ընթացքին Լեւոնը կը զգար թեւին վրայ Սոնիայի ձեռքի մեղմ դողդողը:

———

Յունիսի առաջին շաբթուն Լեւոնը սկսաւ մեկնելու պատրաստութիւն տեսնել: Երկտողով մը իմացուց Սոնիային մեկնելու թուականը: Մեկնելէն օր մը առաջ Պեռնէն ժընեւ եկաւ Սոնիան: Միասին ճաշեցին ու դուրս գալով ճաշարանէն գացին զբօսնելու ժարտէն Անկլէ քաղաքային պարտէզը: Լճակին պինդ մօտ նստարան մը ընտրեցին:

Հրաշալի օր մըն էր. երկինքը ջըլալ կապոյտ, եւ ոչ իսկ ամպի կտոր մը ամբողջ երկնակամարին վրայ: Արեւի ճառագայթներու տակ Լեմանլճի փոթփոթած կապտաւուն մակերեսը կը փայլէր արծաթի շողերով: Դէպի աջ Լեմանը եզերող բլրակներու եւ համեստ լեռներու ետին, սպիտակ պատի նման կը բարձրանար Ալպեան լեռնաշղթան, ձիւնապատ գագաթներով սղոցած հորիզոնի գունաթափ կապոյտը: Ձախի վրայ, լճի ուղղութեամբ կ'երկարէր Ժիւռայի լեռնաշղթան, անտառապատ կողերով ու բազմաթիւ գիւղերով ծածկուած: Հեռուն, պահավէժ սարերու ոտքերուն տակ հազիւ կը նշմարուէր Շիյօնի դղեակը:

Կողք կողքի նստած Լեւոնն ու Սոնիան երկար ատեն նոյն տեղը դամուած մնացին, արբեցած չքնաղ Զուիցերիայի հոյակապ գեղեցկութեամբ:

— Հայաստա՜ն… — շշնջաց Սոնիան, այդ պահուն միտքը զբաղեցնող խորհուրդներուն պատասխանելով, մինչ աչքերուն մէջ խոնաւութիւն մը կը զգար:

— Սոնիա, ի՞նչ ըսիք:

— Ոչինչ, բարեկամս: Միտք կ'ընէի: Որքա՜ն սիրուն, որքա՜ն տպաւորիչ է Զուիցերիայի այս անկիւնը: Թերեւս զարմանալի հնչէ ձեր ականջին, եթէ ըսեմ թէ նախանձէս սիրտս կ'այրի այս բարգաւաճ, խաղաղ երկիրը դիտելով: Որքա՜ն արեւ, որքան բնական գեղեցկութիւն հաւաքուած է այս փոքր տարածութեան վրայ: Զըւիցերիացի գեղջուկ ժողովուրդը դարեր շարունակ իր կողմէն բան մը աւելցուցած է նախախնամութենէն իրեն բաժին ինկած բնական հարստութեան վրայ: Ամէն կողմ ցրուած փոքր գիւղեր, ցանցի նման հիւսուած ճամբաներ ամէն ուղղութեամբ, օրինակելի մաքուր քաղաքներ, լուսաւորութեան փայլուն համալսարաններով հարուստ: Ահա երջանիկ ժողովուրդ մը, որ չի գիտեր թէ ի՞նչ ըսել է անապահովութիւն, աշխատիլ եւ սոված մնալ, ապրիլ հազար մահ ապրելով: Մեղուաջան ժրաջանութեամբ կ'աշխատի ու հանգիստ սրտով կը վայելէ թափած քրտինքի արդար վաստակը: Լեւո՛ն, դուք ալ կ'ունենա՞ք նախանձի զգացում:

— Թերեւս ոչ նախանձ, բայց բուռն բաղձանք մը…

— Աչքի առջեւ բերէք մեր Վասպուրականը: Ըսէք խնդրեմ, ինչո՞վ է պակաս ան, օրինակի համար մեր առջեւ պարզուած համայնապատկերէն: Ըլլենք Կարմրուորի վանքը կամ Ձիթօնուկի կատարը: Ահա ձախի վրայ կը բարձրանան Արտոսը, Եղերովը, Կակուպակողը, Առնոսը, Կարկառի անսանձ սարերը, խոլաւ լեռնապար մը ամբողջութեամբ, իրարմէ բաժնուած անդնդախոր ձորերով, կուրծքերը ճեղքուած արագավազ գետերով եւ կատարներուն մօտ զմրուխտ եայլաներով, ուր հորիզոնը վերջ չունի:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

10,000 տուներ խանգուած, 40 միլիոն փրանք վնաս

Դամասկոսէն կը հեռագրեն թէ ջուրերը նոր քաշուած ըլլալով, այժմ կարելի է հաշուել վերջին ողողումներուն հետեւանքները։ Ինչպէս հաղորդուած էր առաջին անգամ, հազար հոգիի չափ խեղդուած են ողողումներուն մէջ եւ ամբողջ գիւղեր փլած։ Ազատարար խումբերը մինչեւ հիմա երեւան հանած են 600 դիակներ։ Քանիմ ը հարիւր բնակիչներ կը փնտռուին տակաւին։ Քանդուած են տասը հազար տուներ։ Նիւթական վնասը կը հաշուեն 40.000.000 փրանք։ Առողջապահական սպասարկութիւնները միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի համաճարակներ չծագին։ Ամբողջ ժողովուրդը կը պատուաստուի բծաւոր ժանտատենդի եւ քոլերայի դէմ։

Մկրտիչ Պարաջեան կախուեցաւ

Պէյրութէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 10 թուականով։—

Մկրտիչ Պարաջեան, որ հոկտեմբեր 12ին սպաննած էր ամերիկեան հիւպատոսը, կախուեցաւ այս առտու ժամը 4ին։ Մահապարտը կատաղի բարձրացաւ կառափնարան համակերպութեամբ։ Մարմինը կախուած մնաց ամբողջ երկու ժամ, մարդասպանութեան չէնքին դիմացը։

Ինչպէս կը յիշուի, մահավճիռը տրուած էր նոյեմբեր 5ին, երբ դատարանին բժիշկը յայտարարեց թէ ամբաստանեալը կատարելապէս առողջ է մտքով եւ մարմնով։ Դատարանին մէջ ըսաւ թէ չի զղջար իր արարքին համար։ Վերջին պահուն աղերսագիր մը տրուած էր, պատիժը մեղմացնելու համար, բայց մերժուեցաւ։

Ֆաշական իշխանութիւն Պրազիլիոյ մէջ

Զօր. Վարկաս ֆաշական դիկտատուրա հռչակեց Պրազիլիոյ մէջ, լուծելով խորհրդարանը եւ կառավարական կազմը։ Այսպէս առաջին ֆաշական պետութիւնը կը կազմուի ամերիկեան ցամաքին վրայ։ Դիկտատորը ինք ձայնասփիւռով հաղորդեց նոր սահմանադրութիւնը, աւելցնելով թէ հանրաքուէ մը պիտի կատարուի, ժողովուրդին կարծիքը առնելու համար։ Նոր սահմանադրութեամբ, Պրազիլիան ալ կը դառնայ արհեստապետական պետութիւն մը, համաձայն իտալական տիպարին։

Նոր սահմանադրութեան հռչակումէն անմիջապէս վերջը, խիստ գրաքննութիւն հաստատուեցաւ։ Աւելորդ է ըսել թէ նոր իշխանութիւնը ուժգնօրէն պիտի պայքարի համայնավարութեան դէմ, միանալով գերման-իտալ-ճափոնական հակաբոլշեւիկ ուխտին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԶՄԱԿԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐ հնարելու համար, ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը մրցում մը պիտի բանայ մինչեւ յունուար 10։ Հնարիչներուն պարգեւներ պիտի տրուին 5000էն մինչեւ 100.000 փրանք։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի հիւսիսային Չինաստանի մէջ։ Պրիւքսէլի ժողովը կը խորհի երրորդ հրաւէր մը ուղղել Ճափոնի, որպէսզի ժողովի ներկայանայ եւ խաղաղութեամբ լուծեն չինական խնդիրը... Միւս կողմէ, ճափոնական կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը վարէ Գերմանիոյ հետ, միասին շահագործելու համար հիւս. Չինաստանը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ աւելի ծանրացած ըլլալով, բրիտանական իշխանութիւնը որոշեց զինուորական ատեաններ կազմել եւ անմիջապէս պատժել ամբաստանեալները։ Մահուան պիտի դատապարտուին անոնք որ զէնք կը պարպեն պաշտօնեաներու վրայ։ Փոխադարձ սպանութիւնները կը շարունակուին։

ԶՕՐ. ԿԵՕՐԻՆԿ Վիէննա պիտի երթայ մօտերս, ընդունած ըլլալով Աւստրիոյ արտաքին նախարարին հրաւէրը։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ պատասխանելով Պ. Չէմպըրլէնի վերջին ճառին, յայտնեց թէ պատրաստ է բանակցելու Անգլիոյ հետ, «բայց պէտք է շուտ շարժիլ եւ բանակցիլ դիւանագիտական ճամբով»։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց մօտ 32.000.000 անգլ. ոսկի ծախսել ազգ. պաշտպանութեան համար։

ԱՆԶՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Պելկրատի զինուորական հրամանատարը, Զօր. Թոմիչ, որ փոխանորդն էր խնամակալ իշխանին։ Պատճառը չէ պարզուած։

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութիւնը նորէն ձախողած ըլլալով, Պ. Սփաաք հրաժարեցաւ վարչապետութենէ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ։ Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութեան ազգ. խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է կիրակի օր, թոշակներու յաւելման հարցին առթիւ։ Չորեքշաբթի օր մետաղագործական բանուորները գործադուլ հռչակեցին մէկ ժամ, իբրեւ բողոքի ցոյց։ Շինութեանց բանուորներն ալ երկու միթինկներ սարքեցին։ Նոր տագնապէ մը կը վախցուի ելեկտրականութեան եւ կազի ընկերութեանց մէջ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ բազմաթիւ շրջաններէ անդամ ընտրուած ըլլալով Գերագոյն Խորհուրդին, որոշեցին մէկ մէկ շրջան ընտրել։ Սթալին ընտրեց Մոսկուայի «Սթալինեան շրջանը», Վորոշիլով՝ Թաշքէնտը, Միկոյեան՝ Հայաստանի Սթալինեան շրջանը եւն.։

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ 19ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ երէկ, Էթուալի հրապարակին վրայ, ուր ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Արղութեան» խումբի ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ծանօթ հաւաքատեղին շավիլ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 12 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ։ Ժողովէն յետոյ դասախօսութիւն։ կը դասախօսէ Ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Serpente, մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ։

կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ։

Հրապարակային դասախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի ենթակոմիտէին կողմէ 12 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Փիլօեանի սրճարանը։

կը խօսի Ընկ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Նիւթ՝ Քաղաքական այժմու կացութիւնը եւ Ազգ. Միացեալ Ճակատը։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփերայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ։

Ընտիր ժազ. Թաւ եւ հաճելի անակնկալներ։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐԸ 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ։

Խնջոյք — զինհանդէս

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի «ԽՐԻՄԵԱՆ» Ակումբի բացման առթիւ, 14 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։ Կը մասնակցին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն, Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Իսիի Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչը։ Երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ։

Մուտք 5 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան կողմէ

Վաղը, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

1 Պուլվար Գարնօ, Ալֆորվիլ

կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին եւ հայկական պարեր, մասնակցութեամբ տեղւոյս Սանուց Միութեան անդամներու։ Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։ Մուտք 2 ֆրանք։

Ֆութպոլի ախոյեանական մրցում

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի Ա. ԽՈՒՄԲԸ ԸՆԴԴՄ *U. J. Cassis* Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ

14 Նոյ., կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 14ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտը, Պօմոն։

Այս տարի, եղանակի սկիզբէն մինչեւ այսօր, Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր մասնակցած բոլոր մրցումներուն մէջ յաղթած է։ Այս անգամուան մրցումը խումբին համար շատ կարեւոր է։ Մեր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ եւ քաջալերել հայ մարզիկները։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Կաւատոններ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République, Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris, Tél. Opera 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք Թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

12 Նոյ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ։ Նիւթ՝ Հայ Կուսակցութիւններու ծագումը։

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարազայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյն օծման վեցերորդ տարեդարձը պիտի կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ, 14 Նոյեմբերի Կիրակի օրը։

Այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Կիլիկիոյ միաբան Տ. Զարեհ վարդապետ Փայասլեան։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամ 9, Ս. Պատարագի՝ ժամ 11։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իմ եւ Պօստանեան ընտանիքի կողմէ խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ բոլոր այն Միութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք մամուլով, նամակով եւ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին սիրելի ամուսնոյս՝ ՄԿՐՏԻՉ ԳԻՆՈՍԵԱՆի դառնակսկիծ եւ վաղաժամ մահուան առթիւ։

Տէսին — Ովսաննա Գինոսեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը 13 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ Միութեան Ընդհ. Ժողովը 14 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 8 Rue Bossuet սրահին մէջ։ Օրակարգ. — 1- Տարեկան հաշուետուութիւն, 2- Նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

ՀՐԱՒԷՐ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի երրորդ պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ 13 Նոյեմբեր Շաբաթ օր։ Ժողովը կը բացուի նոյն օրը, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վալանսի մէջ։ Պատգամաւորները պէտք է ներկայանան Պ. Երուանդ Տէր Ղուկասեանի, 10 Րիւ Պալթազար պառօ, Վալանս։

Ֆրանսայի Շրջ. Կ. Վարչութիւն

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այսպիսի եւ դրա նման մտածութիւններ վերջին օրերում Պ. Սալմանի ամփոփական խօսակցութեան առարկան էին։ Բայց չը նայելով, որ նա այնքան լաւ կարծիք ունէր հայ կնոջ մասին, ծերունի Խաչօի տան կնիկները նրան չէին համակրում։ Հասկնալի է, որ նրա ներքին, բարոյական եւ մտաւոր արժանաւորութիւնները նըրանք ճանաչել կամ գնահատել անկարող էին. բայց Պ. Սալմանը իր արտաքին կեղեւի մէջ ունէր շատ բան, որ կարող էին գրաւել ամէն մի կնոջ ուշադրութիւնը։ Բայց կինը զարգացման զանազան աստիճանի եւ ժողովրդի զանազան դասերի մէջ տարբեր ճաշակներ ունի տղամարդի արժանաւորութիւնները գնահատելու եւ նրան սիրելու վերաբերութեամբ։ Այս պատճառով, շատ զարմանալի չէր, որ ծերունի Խաչօի հարսները Վարդանին աւելի բարձր էին դասում Պ. Սալմանից։

Միանգամ, յետ կէսաւուր հանգստի ժամանակ, սրահի մէջ նստած էին հարսները, եւ իւրաքանչիւր զբաղուած էր իր ձեռագործով. մէկը սանդերքի վրայ բուրդ էր գզում, միւսը իլիկով մանում էր գզած բուրդը, երրորդը ոստայնի վրայ գործում էր մի գեղեցիկ գունաւոր գորգ, չորրորդը իր երեխաների համար շորեր էր կարում, մի խօսքով, ամէն մէկը իր առանձին գործը ունէր։ Խօսակցութեան առարկան Պ. Սալմանն էր։

— Սառա, հարցրեց նրա տագերկինը՝ մանկահասակ Փարիչանը, — այդ մարդը մեր գիւղում ի՞նչ պիտի շինէ։

— Ասում են, ուզում է վարժատուն բաց անել, պատասխանեց Սառան։

— Նա խօ տիրացու չէ, ասաց Փարիչանը, որի կարծիքով վարժապետը պէտք է անպատճառ տիրացու լինէր։

— Տիրացու է, Ստանպօլի տիրացու է, կրկնեց Սառան։

— Ապա ինչո՞ւ ժամ չէ գնում, շարական չէ ասում։

Սառան ուրիշ պատասխան չը գըտաւ, եւ առանց մտածելու ասաց.

— Դա էլ այդպիսի տիրացու է։

Մէջ մտաւ Ապօի կինը՝ գեղեցիկ Մարօն.

— Մարդս ասում էր, որ աղջիկներ էլ պիտի կարդացնէ։

Մարօի խօսքը բարձրացրեց ընդհանուր ծիծաղ։

— Աղջիկը ի՞նչ կ'անէ կարդալը, աղջիկը խօ տէրտէր կամ վարդապետ չէ դառնալու, պատասխանեցին Մարօին։

Հարսներից մէկը դարձաւ դէպի փոքրիկ Նազլուն, ասելով.

— Լսո՞ւմ ես, Նազլու, դրանից յետոյ պիտի գնաս վարժատուն եւ այբբէն սովորես։

Նազլուն Հայրապետի աղջիկն է, նա բաւական համարձակ կերպով պատասխանեց.

— Ի՞նչ կայ, կը սովորեմ, յետոյ ժամ կը գնամ, ժամի չամիկ կը հագնեմ ու տղերքի նման «փոխ» կ'ասեմ։

— Հողը գլխիդ, էդ էր պակաս, պատասխանեցին խեղճ աղջկան։

Փարիչանը, որ այդ խօսակցութեան առիթ տուեց, մի նոր հարց եւս առաջարկեց.

— Տիրացու Սիմոնը կարդացնում է մեր երեխերքին, էլ ի՞նչ կ'անենք ուրիշ վարժապետը։ Այդ մարդը խօ նըրանից շատ չէ՞ իմանում։

— Ի հարկէ, շատ չէ իմանում, պատասխանեց Սառան, — տիրացու Սիմոնը շատ է կարդացել, բայց նա մէկ պակասութիւն ունի, որ հարբում է ու երեխերքին ծեծում է։ Յիշո՞ւմ ես մեր հարեւան Գասպարի տղային, այնքան ծեծ էր կերել, որ շալակած տուն բերեցին եւ խեղճ տղան երկու օրից յետոյ մեռաւ։

— Տիրացու Սիմոնը ինչո՞վ էր մեղաւոր, առանց ծեծի երեխան ի՞նչ կը սովորի։

Այս խօսակցութիւնները առանց պատճառի չէին։ Պ. Սալմանը նոյն օրերում բանակցում էր գիւղացիների հետ երկու դպրոցներ բացանելու, մէկը աղջիկների համար, միւսը տղաների համար։ Նա խոստանում էր, թէ ինքը վարժապետներ բերել կը տայ եւ նրանց զաւակները կը սովորեն բոլորովին ձրի եւ մինչեւ անգամ գրքերը եւ այլ ուսումնական պարագայքը կը ստանան առանց փողի։ Բայց ինչ որ ձրի է, գիւղացու համար կասկածաւոր է։ Այդ պատճառով մեծ աշխատութիւն պէտք էր գիւղացիներին համոզելու համար, որոնց առաւելապէս բարկացնում էր օրիորդաց դպրոցը։ Ժողովուրդը սովորած լինելով կրթութիւնը տէրտէրների եւ տիրացուների ձեռքից ընդունել, ոչ միայն օտարոտի եւ խորթ էր համարում, այլ մինչեւ անգամ մեղք էր համարում իր զաւակների դաստիարակութիւնը միայնպիսի մարդու ձեռք յանձնել, որ ժամ չէր գնում, որ շարական չէր ասում, որ, ինչպէս լսում էին, պաս էլ չէր պահում։

Ծերունի Խաչօն, որ միւս բոլոր խորհուրդների մէջ հակառակ էր Պ. Սալմանին, դպրոցների վերաբերութեամբ համաձայնուեցաւ նրա հետ։ Որպէս գիւղի տանուտէր եւ գլխաւորը, նա կարողացաւ համոզել գիւղացիներին, եւ Պ. Սալմանին տուեցին մի կտոր գետին, որի վրայ նա յարմար էր համարում դպրոցների շէնք կառուցանել։ Գործը արդէն սկսուած էր. հիմքը փորուած էր։ Ցանկարծ մի փոթորիկ բարձրացաւ եւ մի առաւօտ տեսան, որ գիւղացիները գիշերով հաւաքուել եւ հիմքը հողով լցրել էին։ Այն օրը գիւղացիներից ոչ ոք չեկաւ բանելու, չը նայելով, որ Պ. Սալմանը օրեկան վարձը աւելացրեց։ Ի՞նչ էր պատահել։

Որպէս վերեւում կանանց խօսակցութիւնից նկատեցինք, այդ գիւղում կար Սիմոն անունով մի տիրացու, որ միեւնոյն ժամանակ վարժապետութիւն էր անում, այսինքն՝ ձմեռը հաւաքում էր երեխաներին մի գոմի մէջ, Սաղմոս, Ժամագիրք եւ դրանց նման գրքեր էր կարդացնում, բայց գարունքին, երբ գիւղական աշխատութիւնները սկսւում էին, իր աշակերտներին արձակում էր, որոնք մինչեւ աշնան վերջը դպրոցի երես չը տեսնելով, ինչ որ սովորել էին, բոլորովին մոռանում էին։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Եգիպտոսի Յառաջի գրասենեակ

Գ Ա Ի Ն Ե Ն...

IE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՈՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ SAMEDI 13 NOVEMBRE 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3576

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀՈԳ ՄԸ ՈՐ ՉԷՐ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԱԾ

Զինուորգրուները գացին եւ հետզհետէ նամակներ կը հասնին, անոնց նոր կեանքի մասին :

Ընդհանրապէս գոհ են գացողները : Շատոնց վարժուած ըլլալով չարքաշ կեանքի եւ ամէնէն տաժանելի աշխատանքներուն, անոնք չուտով պիտի ընտելանան զօրանոցի կեանքին ալ, որ ամէն բանէ առաջ կորով եւ կարգապահութիւն կը պահանջէ :

Միջազգային օրէնքով նախատեսուած չէր զինուոր առնել տարագիր երիտասարդներ, ինչպէս ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնն ալ բացատրեց, անցեալ յունիսին :

Բայց, երկա՛ր տեւեց մեր պնդումը, եւ արդի աշխարհը գին կը պահանջէ ամէն բանի համար : Իսկ մեր ժողովուրդը, որ վարժուած չէ ձրի վայելքներու, ահաւասիկ այդ պարտքն ալ կը հատուցանէ, զօրանոց յանձնելով իր զաւակները, — մեծ մասով ջարդէն փրկուած խլեակներ :

Երկու չարաթ անցած է արդէն, եւ անշուշտ զինուորական իշխանութիւնը պիտի գնահատէ մեր զինուորգրուներու արժանիքներն ու եռանդը :

Քար դրած իրենց սիրտերուն վրայ, մեր տղաքը, որ այնքան կանուխ ճանչցան աշխարհն ու իր մարդիկը, փորձառութիւն մը եւս պիտի չահին, զօրանոցին մէջ :

Զխախտեցաւ իրենց բարոյական կորովը, երբ անոնք օտար ափերու վրայ նետուեցան որբանոցէն կամ անապատէն : Մնացին զարմեալ ամուր, երբ մեծ քաղաքները վարձու կ՚առնէին իրենց քրտինքը, պատառ մը հաց ճարելու համար : Եւ հիմա զօրանոցին մէջ ալ նոյն տոկուն ոգին է որ կ՚արտայայտեն, հակառակ բոլոր դժուարութեանց :

Բայց, չատերուն աչքը ետին մնացած է, ինչպէս պիտի ըսէր մեր իմաստուն ժողովուրդը :

Տակաւին չունինք վիճակագրութիւն մը, որ յայտնէր գացողներուն համրանքը եւ իւրաքանչիւրին ընտանեկան վիճակը : Բայց, գիտենք թէ փոքր թիւ մը չեն կազմեր ոչ գացողները, ոչ ալ անճարները :

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ուշագրաւ թիւ մը կը կազմեն անոնք որ իրենց ետին ձգած են «աննեցուկներ», — կին, զաւակներ, մայր, քոյր եւն. :

Կառավարութիւնը անշուշտ պիտի հոգայ զինուորին ընտանիքը, առանց խտրութիւն դնելու օտարին եւ բնիկին միջեւ : Բայց, չատերուն համար ոչ իսկ տարրական ապրուստ մը կ՚ապահովէ այդ աջակցութիւնը : Կան բազմանդամ ընտանիքներ, որոնց միակ նեցուկը պայուսակը կապած գացած է նոյեմբեր 2ին : Ուրիշներ ալ, եթէ ունին վաստակուոր մը, կին կամ եղբայր կամ հայր, գիտեն թէ ինչ կրնան ճարել անոնք :

Մէկ խօսքով, մէջտեղը կայ հոգ մը, որու մասին անհրաժեշտ է մտածել հաւաքաբար, եւ անյապաղ :

Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, բայց մանաւանդ 1913 — 1914ին երբ երկու պատերազմներ պայթեցան իրարու ետեւէ, Պոլսոյ մէջ եւ այլուր զանազան միութիւններ ձեռք ձեռքի տուին, օգնութեան հասնելու համար «աննեցուկ» ընտանիքներուն :

Անոնք եկամուտի աղբիւրներ կը ճարէին անդամավճարներով եւ հանդէսներով, եւ նպարեղէն կը գնէին, կարօտ ընտանիքներու համար : Կը բաշխէին ոչ միայն հաց, լուբիա, բրինձ, իւղ, պանիր, այլեւ չարաթը մէկ անգամ ալ միս, իսկ երբեմն՝ դրամ :

Չենք պնդեր որ անպատճառ միեւնոյն բաներն ըլլան այսօր, բայց կը կարծենք թէ անհրաժեշտ պիտի դառնայ եղբայրական աջակցութեան գործնական ձեւ մը գտնել նաեւ այստեղ :

Մեզի կը հաւաստեն թէ Փարիզի եկեղեցին արդէն իսկ մարմին մը կազմած է, այս գործին համար : Այդ առթիւ, կ՚ըսեն թէ կարելի պիտի ըլլայ նաեւ երեւան հանել դրօշի տակ առնուած հայ զինուորներուն թիւը :

Գնահատելի է այս նախաձեռնութիւնը, բայց ան չի կրնար ամէն հոգէ եւ պատասխանատուութենէ ազատ կացուցանել մեզ : Եւ կը վախնանք որ չատ սահմանափակ հանգամանք ունենայ, դառնալով պարզապէս աղքատախնամ կամ նպաստաբաշխ օրկան մը, ինչպէս եղաւ գործազրկութեան շրջանին, քանի մը տարի առաջ :

Ամէն պարագայի մէջ, կը սպասենք հրապարակային յայտարարութեան մը : Անհրաժեշտ է գործը կազմակերպել համաձայն միջավայրի պահանջներուն, օրինակ հանդիսանալով ուրիշ քաղաքներու : Իսկ հանրութիւնը անշուշտ պիտի փութայ ընծայել ամէն աջակցութիւն, ծանօթանալով ամբողջ կացութեան :

Եղբայրական աջակցութեան այս ձեռնարկը ունի թէ՛ նիւթական թէ՛ բարոյական արժէք : Օգնութիւն մը հասցնելով անճար ընտանիքին, մենք տաքցուցած կ՚ըլլանք զինուորին սիրտը, որպէսզի հրճուանք լրացնէ առանց նոր դառնութեանց :

Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է խորհիլ անոնց հոգեկան պահանջներու մասին :

Համաձայն նամակներու, զինուորները բաժնուած են զանազան զօրանոցներու վրայ, մէկով - երկուքով : Շատ քիչեր պատեհութիւն ունին իրար տեսնելու, հայերէն խօսելու : Եւ յաճախադէպ են ու պիտի ըլլան տեղափոխութիւնները : Ուրեմն, պահանջ հայերէն թերթի եւ գրքի : Նոյն կացութեան մէջ կը գտնուին Ֆրանսացի զինուորներն ալ, եւ եթէ բարեկամներ կամ հանրային մարմիններ թերթ չղրկեն, աշխարհէն կտրուած վիճակ մը պիտի ունենան, թէեւ չատ աւելի բախտաւոր են :

Չէր նախատեսուած այս հոգը, եւ հիմա որ իրականութեան առջեւ կը գտնուինք, հարկ է մտածել եւ գործնական միջոցներ գտնել : Ոչ միայն Փարիզի մէջ, այլեւ ամէն տեղ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻՆ

Հիթլէր կը յետաձգէ՞ գաղթաշխի խնդիրը

Հռոմի անգլիական դեսպանը հինգշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին կողմէ : Խօսակցութիւնը տեւեց 45 վայրկեան, բայց թէ իտալական կառավարութեան եւ թէ անգլիական դեսպանատան մէջ բացարձակ լռութիւն կը պահեն : Իրազեկներու կարծիքով, դեսպանը գացած է նախարարին հրաւէրով, խորհրդակցելու համար Պ. Պ. Չէմպրլէնի վերջին ճառին եւ յանուն Մուսոլինիի եղած արտայայտութեանց առթիւ : Տարակոյս չկայ թէ խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը կազմած են այն խնդիրները որոնք երկար ատենէ ի վեր կը գրաղեցնեն երկու երկիրները : Հռոմի մէջ դեռ մթնոլորտը նպաստաւոր չէին նկատեր հին բանակցութիւնները վերսկսելու համար : Իտալիոյ արտաքին նախարարը հասկցուցած է անգլիական դեսպանին թէ Իտալիա իրաւունք ունի կարգ մը պայմաններ դնելու, բանակցութեանց վերսկսումէն առաջ, մանաւանդ որ հիմա մաս կը կազմէ զօրաւոր ճակատի մը : Միեւնոյն ատեն գիտել տուած է թէ Իտալիա ուրիչ ելքեր պիտի փնտռէ, եթէ փորձուի տկարացնել Հռոմ-Պերլին առանցքը կամ հակարօլչեւիկ ուխտը : Անգլիական դեսպանը նոր կացութեան մը առջեւ գտնուելով, անհրաժեշտ գտեր է հրահանգ խնդրել իր կառավարութենէն :

Այս առթիւ, Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Անգլիոյ վարչապետը նորէն անձնական նամակ մը պիտի գրէ Մուսոլինիի, հարթելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ : Գերմանիոյ մէջ կը կարծեն թէ Պ. Չէմպրլէն կ՚ըմբռնէ կացութիւնը, եւ մանաւանդ Հռոմ - Պերլին առանցքին կարեւորութիւնը : Այս առթիւ, կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ Հիթլէր յետաձգած է խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրելու եւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջները բանաձեւելու ծրագիրը : Այս յետաձգումը կապ ունի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կատարուած բանակցութեանց հետ :

Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը ուշագրաւ խմբագրականի մը մէջ ամփոփելով Մուսոլինիի տեսակէտները, գիտել կուտայ թէ Իտալիա այլեւս չի կրնար յետաձգել խօսակցութիւնները, եւ կը նախընտրէ որ բանակցութիւնները կատարուին ուղղակի, երկու կառավարութեանց միջեւ, փոխանակ լայն ժողովներ սարքելու : Գերմանիան ալ միշտ այս տեսակէտը պաշտպանած է :

*** Խորհրդային թերթերը խօսելով հակարօլչեւիկ ուխտին վրայ, կը ձգնին համոզել թէ անոր հետեւանքները ամէնէն աւելի պիտի կրեն Անգլիա եւ Ֆրանսա : Խ. Միութիւնը եւ Իտալիա չատ հեռու ըլլալով իրարմէ, Իտալիա չի կրնար գործօն դեր կատարել, եթէ պատերազմ ծագի Գերմանիոյ կամ Ճափոնի հետ : «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ այս առթիւ .

— «Անշուշտ Հռոմի համաձայնութիւնը բարեկամական ձեռնարկ մը չէ Խ. Միութեան հանդէպ եւ կը մատնէ հակախորհրդային ձգտումներու սաստկացումը, բայց անոր բուն նպատակը աշխարհի նոր բաժանումն է : Իտալիա կ՚ուզէ նուաճել Աֆրիկէն, Գերմանիա կ՚ուզէ ետ ստանալ անգլիական եւ ֆրանսական կարգ մը գաղթավայրեր, Ճափոն կ՚ուզէ գրաւել Չինաստանը » :

Անգլիա եւ Զօր. Ֆրանքօ համաձայնեցան

Անգլիոյ եւ Զօր. Ֆրանքոյի միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ, առեւտրական գործակալներու փոխանակութեան համար, ինչ որ գործնական քայլ մըն է դէպի ճանաչում : Արդէն իսկ նշանակուած են երկու կողմերու ներկայացուցիչները : Զօր. Ֆրանքոյի գլխաւոր ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Ալպայի դուքսը, որ արդէն Լոնտոն կը գտնուի :

Զօր. Ֆրանքօ սկզբունքով ընդունած է որ միջազգային յանձնաժողով մը ղրկուի, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար կամաւորներու յետս կոչման խնդիրը : Անշուշտ այն պայմանաւ որ լիովին ճանչնան իր պատերազմիկի հանգամանքը :

Կ՚ըսուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Զօր. Ֆրանքոյի եւ նախկին թագաւորին՝ Ալֆոնսի միջեւ, միապետութեան վերահաստատման համար :

Պ. Քամփանիս, Քաթալոնիոյ հանրապետութեան նախագահը, մեկնեցաւ Պարսելոնայէն, իր ընտանիքին հետ եւ Պելժիա պիտի երթայ, անցնելով Փարիզէն :

Ֆաշական շարժում Պրազիլիոյ մէջ

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, նախագահ, Վարկաս Պրազիլիոյ դիկտատորը, գործի ձեռնարկած է վճռապէս, հիմնովին փոխելու համար երկրին կարգ ու սարքը : Առ այժմ խաղաղութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ : Նոր սահմանադրութիւնը կազմուած է իտալական կաղապարին վրայ : Օրէնսդիր իշխանութիւնը մասամբ պիտի կեդրոնանայ Ազգ. Տնտեսական Խորհուրդին մէջ, որ բաժնուած է հետեւեալ արհեստակցութեանց,— ճարտարարուեստ, հողագործութիւն, առեւտուր, փոխադրութիւն եւ վարկ : Այս արհեստակցութեանց մէջ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան գործատէրերն ու բանուորները : Ընդհանուր օրէնքները պիտի յօրինուին խորհրդարանին կողմէ, որ պիտի բաղկանայ երկու մասերէ : Խորհրդարանին անդամները անձեռնմխելի պիտի չհամարուին : Նոր սահմանադրութեան մէկ յօդուածը կ՚արգիլէ այն սեղմնաւորական եւ ապահովագրական ընկերութիւնները որոնց բաժնետէրերը Պրազիլիացի չեն : Այն ընկերութիւնները որ կ՚ուզեն գործել, պայմանաժամ պիտի ստանան, օրէնքին յարմարելու համար :

Մ. Նահանգները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս յեղաշրջումին, որ կը խանգարէ նախագահ Րուզվէլթի համամերիկեան միութեան ծրագիրը :

ՀԱԹԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ԵՐԿՈՒՔԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ...

Անթաքիայէն կը հաղորդեն «Սօն Փօսթա»ի .— Հաթայի մէջ (Սանճաք) Հայոց միջեւ երկու ճակատը բացորոշ կը տեսնուի : Մասնաւորապէս Դաշնակցականներուն դէմ ճակատ կազմող Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն : Շատ մը Հայեր Դաշնակցութիւնը կ՚որակեն ընկերութիւն մը որ գէշութիւն կը գործէ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵՆԴԸ ՔԱՐ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑ ...

Հինգշաբթի օր Լոնտոնի մէջ, զինադադարի տարեդարձին առթիւ, երբ ազդանշանը տրուած էր երկու վայրկեան լռութիւն պահելու, մարդ մը յառաջ նետուելով դէպի թագաւորը, կ՚աղաղակէ .

— Այս ամէնը կեղծիք են, դուք բոլորդ ալ պատերազմ կը պատրաստէք . .

Ամբոխը կը մռնչէ, ոստիկաններ եւ ձիաւոր ոստիկաններ ու պահակներ կը խուժեն, եւ հազիւ կարելի կ՚ըլլայ ազատել մարդը, ուշաթափ վիճակի մէջ :

Բարեբախտաբար անվնաս կ՚անցնի ամէն բան, եւ արարողութիւնը կը շարունակուի նոյն հանդիսաւորութեամբ :

Պահակներ տանելով, կը հաստատեն թէ «աղաղակող»ը խենդ մըն է, դեռ նոր փախած կամ փախցուած յիմարանոցէն :

Կարդալով այս լուրը, սկսայ խորհրդածել .—

Անշուշտ այս մարդը, խենդ կամ խելօք, իրաւունք չունէր թագաւորին վրայ խոյանալու, եւ խանգարելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակին ընծայուած մեծարանքը,— զօրահանդէս, աղօթքներ եւ երկու վայրկեան լռութիւն : Մանաւանդ Անգլիոյ մէջ, ուր մահացու մեղքեր կը համարուին այս կարգի արարքները :

Բայց, խօսքը մեր մէջ, խենդին խօսքերուն ո՞ր մասը անիրաւ է :

Առած մը կ՚ըսէ թէ ճշմարտութիւնը կարելի է իմանալ նախ մանուկներէն, յետոյ խենդերէն : Երբեմն ալ՝ գինովներէն :

«Դուք բոլորդ ալ պատերազմ կը պատրաստէք»,— աղաղակեր է մարդը, պայծառատեսութեան վայրկեանի մը մէջ :

Ես այս մեղադրանքը ուղղուած կը նկատեմ ամբողջ աշխարհի :

Ամէն օր թերթ կը կարդանք եւ ճառ կը լսենք : Օրուան բոլոր ժամերուն խաղաղական տեսութիւններ ալ կը պարզէք,— մանաւանդ երբ քանի մը հատ «նետած» ըլլաք, սրճարանի մը կամ կապելայի մը անկիւնը :

Ո՞րն է սուտ, — խենդին մեղադրա՞նքը, թէ դիւանագէտներուն վարպետութիւնը :

Ամէն օր իւրաքանչիւր պետութիւն կը ծանուցանէ եւ կը պանծացնէ իր ռազմական պատրաստութիւնները, — այսքան զրահաւոր, այսքան սուզանաւ, սրընթաց օդանաւ, արագահարուած թնդանօթ, մահաբեր կազ : 18 — 55 տարեկան զինուոր, անվերջ ռազմափորձ : Գաղտնի կամ յայտնի ուխտ : Դաշինքներ եռանդամ, քառանդամ ...

Քանի մը ամիս առաջ, Պ. Չէմպրլէն իսկ «խելագարութիւն» կը կոչէր զինարշաւը :

Աշխարհը միշտ այսպէս է եղած : Ինչ որ ներելի է Մուհամմէտին, կը դառնայ աններելի մեղք՝ հասարակ մահկանացուին համար :

Բարեբախտաբար անմիջապէս հաստատուեցաւ թէ փախուկ է Լոնտոնի «խոռվարար»ը : Այլապէս գլուխը կ՚ուտէին ճիշդ այն պահուն երբ ամբոխը կ՚ռռնար, — «Սպաննեցէ՛ք» :

Ամբոխը չի սիրեր հրապարակաւ լսել ճշմարտութիւնը, թէեւ ի վերջոյ ինքն է որ կը տուժէ :

ՎԱՀԷ

Կերենսկիի դէմ սարքուած դատին առթիւ

«Մաթէն» միշտ արծարծելով գաղտնի հեռաձայնի եւ առ հասարակ օտար դաւերու խնդիրը, կը գրէ թէ փախստական Շթայնպէրկ ծանօթ բոլշեւիկ մըն է եւ Կոմինտէրնի աղդեցիկ անդամներէն մէկը, ինչպէս եւ ուղղակի գործակալը Չեկային : Այս մեղադրանքը փաստելու համար կ՚ըսէ թէ ան դէգերով նամակներ եւ թերթեր կը ստանար արտասահմանէն եւ մանաւանդ Մոսկուայէն, չատ քիչ այցելուներ կ՚ընդունէր, բայց չարունակ կը ճամբորդէր դէպի գաւառ եւ արտասահման : Վերջապէս ունէր գործակիցներ որոնք ոչ միայն վճռական դեր կը կատարէին Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան մէջ, այլեւ անոր գլխուն վերեւ ալ գործեր կը դարձնէին :

Պառակտում Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան մէջ

Լուրջ պառակտում մը ծագած է Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան կեդրոնական կոմիտէին մէջ եւ եօթը անդամներ հրաժարած են, առարկելով թէ կազմակերպութիւնը շեղած է իր նպատակէն,— Պաշտպանել մարդու իրաւունքները, ճշմարտութիւնը եւ խաղաղութիւնը : Մեղադրանքը մասնաւորապէս հիմնուած է Սպանիոյ եւ Խ. Միութեան դէպքերուն վրայ : Հրաժարած անդամները, որոնց մէջ կը գտնուին Պ. Կասթօն Պէռժըրի, Ֆէլիսիէն Շալէյ, Տիկին Մակտըլէն Փազ, եւն., կը բողոքեն թէ մէկ տարիէ ի վեր ահաւոր դէպքեր կը պատահին Խ. Միութեան մէջ, բայց Կեդր. Կոմիտէն լռութիւն կը պահէ : «Սուտ լուրերը կը բազմապատկուին, ինչպէս եւ խուճապազդին եւ գըրգռիչ պայքարը : Երբ բացատրութիւն պահանջուեցաւ տիրող Թուլութեան մասին, Կեդր. Կոմիտէն լռեց » :

Այս մեղադրանքին երկարօրէն կը պատասխանէ Կեդր. կոմիտէին նախագահը, Պ. Վիքթոր Պաշ : Կը կարծուի թէ պառակտումը աւելի պիտի խորանայ, երբ գումարուի ընդհ. ժողովը :

»»»» ● ««««

ԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒԺԱՆԱԿՈՎ ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ կատարուեցաւ Տըպլինի մէջ (Իրլանտա), ոստիկանական կեդրոնին դէմ, զինադադարի օրը : Շէնքը ծանրապէս վնասուեցաւ, բայց մարդկային կորուստներ չպատահեցան :

ՀՐԷԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ Պերլինի գրասենեակը փակուեցաւ, գերմանական կառավարութեան հրամանով : Տնօրէնը եւ օգնականը հրաման ստացան անմիջապէս դադրեցնել իրենց լրագրական - հեռագրական գործունէութիւնը :

ԼԷՆԻՆԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ԶՄՌՍՈՂ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ, Վլատիմիր Պետրովիչ Վորոբիեւ, մեռաւ Խարքովի մէջ : Այս գիտնականը ունէր գաղտնիք մը, որուն չնորհիւ կարելի կ՚ըլլար անաղարտ պահել մեռելներու ողջութեան արտայայտութիւնը : 1934ին մինչեւ մէկ միլիոն տոլար առաջարկուեցաւ, գաղտնիքը գնելու համար, բայց Խորհրդային Իշխանութիւնը արգիլեց եւ միայն ընդհանուր տեղեկութիւններ հրատարակուեցան : Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ միայն 7500 տոլար ծախսուած է Լէնինի մարմինը զմռսելու համար, ինչ որ աննշան գումար մըն է, բաղդատելով եգիպտական մոմիաներու համար ծախսուած հարստութեանց հետ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԲ Է ՀԻՄՆՈՒԵԼ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Քրիստափոր Միքայէլեանը իր յուշերի մէջ պարզ կերպով յիշատակում է Օգոստոս ամիսը, իսկ Ռ. Խանազատը, թէպէտ Օգոստոս ամսի մասին չի գրում, սակայն նկատի ունենալով, որ նա Պոլսոյ ցոյցը կազմակերպողներից է եղել եւ ընկերների դրդմամբ դուրս է եկել Պոլսից այդ ցոյցից երկու օր առաջ, այսինքն Յուլիսի 15ին, այն ճանապարհորդութիւնը որ նա կատարել է մինչեւ Բաթում հասնելը, ցոյց են տալիս, որ նա հազիւ պէտք է հասած լինէր Յուլիսի 25—27 Բաթում: Նա Բաթումում մնում է մի քանի ժամանակ եւ Բաթումում եղած ժամանակն է, որ ստացւում է «Հնչակ»ի այն թռուցիկը, ուր նկարագրուած են եղել Պոլսոյ դէպքերը եւ այդ բոլորից յետոյ միայն, Թիֆլիզից յատուկ պատգամաւորի գալուց յետոյ է, որ գնում է Թիֆլիզ եւ սկսում է մասնակցել տեղի ունեցած ժողովներին, որոնք յամենայն դէպս կարող էին լինել միմիայն Օգոստոսի ընթացքին:

Թէ Քրիստափոր Միքայէլեանը եւ թէ Խանազատը, թէպէտ տարբեր ժամանակ են գրել իրենց յուշերը, սակայն երկուսն էլ մատնանշում են այն հանգամանքի վրայ, որ գլխաւորապէս Պոլսոյ ցոյցից (Յուլիս 15ից) յետոյ էր որ Կովկասի գլխաւոր քաղաքներում ժողովուրդը սկսաւ յուզուել, մտաւորականները աւելի եւս եռանդ ստացան, տեղի ունեցան համախմբումներ, ժողովներ եւ վիճաբանութիւններ եւ այդ բոլորի արդիւնքը եղաւ «Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան» ծնունդը: Նկատի ունենալով բոլոր այդ տուեալները, այն ժամանակուայ պայմանները, հաղորդակցութեան միջոցները, պէտք է ընդունել անվերապահօրէն, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնուել եւ կազմակերպական ձեւ է ստացել 1890 թուի Օգոստոս ամսին եւ ոչ նրանից վաղ: Օգոստոս ամսին տեղի ունեցած սահմանադիր ժողովներում որոշուել է.— ա. ապագայ կուսակցութեան անունը՝ Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն. բ. կուսակցութեան նպատակը՝ ձեռք բերել Թուրքաց Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւնը. գ. ունենալ երկու օրգան, մէկը՝ Ժընեւում՝ «Հնչակ»ը՝ կուսակցութեան տեսական մասը վարելու, բարեփոխելով խմբագրական կազմը, եւ միւսը՝ Կովկասում՝ «Դրօշակ»ը՝ իբրեւ մարտական արտայայտութիւն նորակազմ կուսակցութեան:

Բնական է, որ այդ ժողովները այլեւս պիտի դադարէին: Եւ իրապէս Օգոստոսի վերջերին դադարում են, նախօրօք ընտրելով գործադիր մի մարմին եւ որոշելով այդ մասին յայտնել ի լուր ամենքի:

Նոր մարմինը հրատարակում է Դաշնակցութեան առաջին «Մանիֆէստ»ը, ներկայացուցիչներ է ուղարկում Անդրկովկասի եւ Ռուսաստանի զանազան քաղաքները՝ հանդիպումներ կատարելու, կազմակերպութիւններ առաջ բերելու եւ մարտական ուժեր ցուցակագրելու համար: Որովհետեւ վերջնականապէս չէր ձեւակերպուած «Հնչակ»ի կամ Հնչակեանների դերը, նորակազմ վարչութիւնը պէտք է բանակցէր եւ համաձայնութեան գար «Հնչակ»ի լիազօր ներկայացուցիչ Յ. Մեղաւորեանի հետ, որ ժամանելու էր Թիֆլիզ:

Այս բոլորից յետոյ բնականաբար պիտի փակուէին Սահմանադիր ժողովները:

×

Ե՞րբ է հրատարակուել Դաշնակցութեան առաջին «Մանիֆէստ»ը:

Այդ մասին, ինչպէս ասացինք, թուական տուեալներ չկան, իսկ Ռոստոմի գրած տեղեկութիւնը թէ «Մանիֆէստ»ը հրատարակուել է 1890 թուականի գարնանը՝ ցոյց տուեցինք, որ անուշադրութեան արդիւնք է եղել:

Թէպէտ գրաւոր տուեալներ չունենք, սակայն կայ մի փաստացի տեղեկութիւն:

«Իւժնի Նոմերա» խմբակի մէջ կար մի ուսանող, Տիգրան Ստեփանեան, Գանձակեցի, որին Մոսկուայի ուսանողական անկարգութիւնների ժամանակ հեռացրել էին Մոսկուայի Տեխնիքական ճեմարանից եւ աքսորել Մոսկուայից: Այդ Տիգրան Ստեփանեանը «Իւժնի Նոմերա» խմբակի գլխաւոր արտայայտիչն էր, այդ իսկ պատճառով նրան սկսել էին կանչել «գեներալ (զօրավար) Իւժնի Նոմերանների»:

Ահա այդ Տիգրան Ստեփանեանը, որ Դաշնակցութեան առաջին գործիչը պիտի լինէր Պարսկաստանում, Դաշնակցութեան առաջին թռուցիկը վերցրած՝ անցնում է Երեւան՝ այնտեղ ցրելու եւ կազմակերպութիւններ առաջ բերելու համար:

Այդ ժամանակ Գր. Արծրունին Երեւան է լինում: Նրան լուր են տալիս Թիֆլիզից եկած երիտասարդի եւ բերած թռուցիկների մասին: Գրիգոր Արծրունին, որ այդ ժամանակները համարւում էր հայ երիտասարդութեան կուռքը եւ ինքն էլ յաւակնութիւններ ունէր ղեկավարելու համայն հայ կեանքը, առաջին անգամ զարմացած Տիգրան Ստեփանեանից է իմանում, թէ Թիֆլիզում արդէն կազմակերպուել է յեղափոխական կուսակցութիւն, որ սկսել է գաւառներում կազմակերպութիւններ առաջ բերել:

Այդ անակնկալ լուրը այնպէս է ազդել Գր. Արծրունու վրայ, որ նա զայրացած հարցնում է.

— «Ի՞նչ իրաւունքով էք կազմել այդ կուսակցութիւնը: Ինձ հարցրե՞լ էք այդ մասին»

— «Ինչի՞ պիտի հարցնէինք»,— նոյնպիսի զարմանքով եւ արժանավայել կերպով պատասխանում է Տիգրան Ստեփանեանը,— մենք պարզ արտայայտիչն ենք հայութեան մէջ գոյութիւն ունեցող իղձերի եւ բաղձանքների»:

— «Սակայն, չգիտէ՞ք, որ Ռուսաց կառավարութիւնը ինձ է պատասխանատու համարում բոլոր այդպիսի գործերի համար, եւ ձեր այդ ձեւի երեւան գալու հետեւանքը այն պիտի լինի, որ «Մշակ»ը պիտի փակուի եւ կառավարութիւնը ընդմիշտ պիտի փակի այն: Ես պահանջում եմ, որ անմիջապէս դադարեցնէք այդ թռուցիկի ցրումը»:

— «Մեզ բոլորովին չի հետաքրքրում ձեր «Մշակ» լրագրի բախտը»,— կանչում է զայրացած կերպով Տիգրան Ստեփանեանը եւ ոչ մի Գրիգոր Արծրունի չէ կարող մեզ հրամաններ տալ»:

Այս փոքրիկ միջադէպը, որ տեղի է ունեցել Երեւանում, պէտք է փաստ համարել: Այդ մասին հաղորդել են մի շարք Դաշնակցական հին ընկերներ եւ ինքը՝ Տիգրան Ստեփանեանը չէ հերքել, այլ հաստատել է ինձ հետ ունեցած մտերմական խօսակցութիւնների ժամանակ:

Մենք այս միջադէպը առաջ բերեցինք ոչ թէ նրա համար, թէ ինչ են խօսել միմեանց հետ Գրիգոր Արծրունին եւ Տ. Ստեփանեանը, այլ ցոյց տալու համար Դաշնակցութեան առաջին թռուցիկի ցրելու ժամանակամիջոցը: Մօտ երեսուն եօթ - երեսուն ութ տարի առաջ պատմած այդ պատմութիւնը արժէք ունի այժմ ստուգելու մօտաւորապէս առաջին թռուցիկների ցրելու ժամանակը Երեւանում: Փաստերը ցոյց են տալիս, որ իրօք Գ. Արծրունին 1890 թուի Սեպտեմբերին եղել է Երեւան եւ Էջմիածին: Այդ մասին վկայում է Ռ. Խանազատը եւ մի այլ տեղ իր յուշերի մէջ յիշատակում է Ջալլադը, որ Ս. Կուկունեանի նամակով եւ կարգադրութեամբ գնում է Երեւան եւ Էջմիածին հանդիպելու Գ. Արծրունուն (տես Ջալլադի յուշերը Հ. Յ. Դ. Կ. Դիւանի թիւ 1756 թղթածրարը): Այսպէս ուրեմն Գ. Արծրունին առաջին անգամը լինելով Սեպտեմբեր ամսին է գնացել Երեւան: Թիֆլիզում եղած ժամանակ նա գուցէ գիտէր, որ այդպիսի ժողովներ էին տեղի ունենում, սակայն կուսակցութեան վերջնականապէս կազմակերպուելու եւ «Մանիֆէստ»ի մասին նա տեղեկութիւն չէր ունեցել:

Պարզ է, որ «Մանիֆէստ»ը հրատարակուել է Թիֆլիզում, Արծրունու հեռանալուց յետոյ: Այլապէս այդպիսի մի կարեւոր դէպք նրան յայտնած կը լինէին, մանաւանդ որ դա մի չտեսնուած նորութիւն էր հայ կեանքում եւ նորակազմ կուսակցութեան մէջ կամ շուրջը կային բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, որոնք հեռու չէին Արծրունուց, հետեւապէս, այսպէս կամ այնպէս այդ մասին լուր պիտի ունենար Արծրունին:

Այս բոլորը ապացուցանում է, որ Դաշնակցութեան առաջին «Մանիֆէստ»ը հրատարակուել է Սեպտեմբեր ամսուն կամ Սեպտեմբեր ամսից են սկսել ցրել եւ կազմակերպութիւններ առաջ բերել:

Ռ. Խանազատ, Սեպտեմբեր ամսուայ վերջերին վերադառնալով Թիֆլիզ, ուր եկել էր նաեւ «Հնչակ»ի լիազօր Յ. Մեղաւորեանը, հանդիպումներ է ունենում մի քանի նոր անձնաւորութիւնների հետ՝ Լ. Սարգսեան եւ ուրիշներ, որոնց հետ վերջնականապէս կնքում են միութեան համաձայնագիրը:

Այդ թուած անձնաւորութիւնները Դաշնակցութեան կեդրոնի անդրանիկ անդամներն էին: Սա եւս ապացոյց է որ Սեպտեմբերին Դաշնակցութիւնը արդէն ձեւակերպուած մի մարմին էր, որ արդէն գործի էր անցել:

Ասացինք, որ նորակազմ վարչութեան կարեւոր մտահոգութիւնն է եղել հանգանակութիւնը եւ կազմակերպութիւններ առաջ բերելը:

Նամակներով եւ յատուկ գործիչների միջոցով նորակազմ Դաշնակցութիւնը կարողանում է կապուել բոլոր հայաշատ կեդրոնների հետ՝ Բաքու, Գանձակ, Նուխի, Թելաւ, , Ախալքալակ, Կարս, Ախլցխա, Լագոդեխ, Նոր Բայազիտ, Եկատերինոդար, Արմաւիր, Կարասու-Բազար, Սիմֆերապոլ, Տեմրիւկ, Նովոռոսիսկ, Անապա, Սեւաստոպոլ, Թէոդոսիա, Նոր-Նախիջեւան, Անդրկասպեան քաղաքներ՝ Մերիտոպոլ, Ակկերման եւ Մոսկւա:

Այս բոլոր վայրերի հետ կապուելով՝ նորակազմ Դաշնակցութիւնը կարողանում է թէ՛ կազմակերպութիւններ առաջ բերել, ունենալով յատուկ խմբեր, եւ թէ հանգանակութեան գործեր կատարել: 8—10 ամսուայ մէջ նա հաւաքում է 27,212 ռուբլի 43 կոպ., որ բաւական խոշոր գումար էր այն ժամանակ: Եթէ մանաւանդ նկատի ունենանք այն ժամանակուայ ապրուստի պայմանները եւ ռուբլու գնողական արժէքը:

Կանգ առնենք մի փոքր եւ ելքի վրայ:

1890 թուի Նոյեմբերի 1ից մինչեւ Յուլիսի 10ը ծախսուած է զէնքի եւ ռազմամթերքի, ինչպէս եւ փոխադրութեան վրայ՝ 8398 ռուբլի 39 կոպէկ:

Ատրպատականի եւ Վասպուրականի խմբերի վրայ 4676 ռուբլի:

Կարնոյ վրայ 1941 ռուբլի:

Բուլղարիայի, Ռումանիայի եւ Պոլսոյ Կ. Կոմիտէներին 4300 ռուբլի:

Պոլսոյ Կ. Կոմիտէին 467 ռ. 84 կոպէկ:

Ռուսաստանի եւ Կովկասի խմբերի վրայ (ճիւղեր հաստատելու, գործակալների ճանապարհածախս) 5023 ռ. 90 կոպէկ:

Հրոսակային խմբերի վրայ, ապրուստ եւ ճանապարհածախս, բացի զէնքից 1768 ռ. 20 կոպէկ:

Օգնութիւն փախստականներին, բանտարկեալներին, աքսորեալներին 1976 ռ. 40 կոպէկ:

Տպագրական ծախս 1003 ռուբլի:

Դիւանական եւ այլ ծախսեր եւս այն ընդամէնը արուել է՝ 27,062 ռ. 43կ. ծախս:

Ինչո՞ւ արդեօք բոլոր հաշիւները սկսուել են 1890 թուի Նոյեմբեր 1ից:

Պէտք է ենթադրել, որ Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսների ընթացքին հազիւ կարողացել են գործիչներ հանել կամ կապեր հաստատել շրջանների հետ: Բնականաբար դրամները աւելի ուշ են ստացուել: Այդ իսկ պատճառով որոշել են հաշուական տարին սկսել Նոյեմբեր 1ից:

Ուրեմն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեւակերպումը տեղի է ունենում 1890 թուականի Օգոստոս ամսուայ մէջ: Նորակազմ մարմինը աշխատանքների է լծւում Սեպտեմբերից, յայտարարելով Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան մասին եւ կազմակերպութիւններ առաջ բերելով Երկրի, Անդրկովկասի, Անդրկասպեան երկրի եւ Ռուսաստանի զանազան հայաշատ վայրերում, իսկ հաշուական տարին նպատակայարմար է համարում սկսել Նոյեմբեր 1ից:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Անցեալ աշունէն ի վեր դղրդագին դէպքեր իրարու կը յաջորդեն աշխարհի մէկ վեցերորդ տարածութեան վրայ: Կը ճանչէ խորհրդային կարգուսարքը, եւ երէկուան կուռքերը—հիմնադիրները աշխարհասասան յեղափոխութեան — կը փշրուին կառափնատներու վրայ՝ իբրեւ հասարակ ոճրագործներ:

Ամբողջ սերունդ մը, որ տասնամեակներ շարունակ հաւատաց նոր եւ աւելի արդար իրաւակարգի մը, եւ անոր համար հուրի եւ սուրի մատնեց անսահման տարածութիւններ, ահա կը կքի եւ կը տարտղնուի իբրեւ հողմավար տաշեղ:

Երէկ, հասարակաց սիւները համայնավարութեան, այսօր «ոխերիմ թշնամիները» նոյն վարչաձեւին, երէկ կուռք եւ աստուած, այսօր «հասարակ եւ երկերեսանի սրիկայ», երէկ ամբողջ բազմութիւններ ոգեւորող առաջեալ, այսօր «հրէշածին դաւաճան», աշխատաւոր ժողովուրդի «ոխերիմ եւ չարանենգ» թշնամի, «հակայեղափոխական լրտես» եւ «դարշելի սողուն», եզրակացուցէք թէ ի՞նչ կրնայ մնացած ըլլալ այն շէնքէն, որուն հաստաբեստ սիւները կը փշրուին փխրուն կաւի մը պէս:

Եթէ ճիշդ են եւ արդար այս «մերկացումները», ամբողջ ղեկավարութեան մը երեսին նետուած այս անարգանքը, պէտք է ենթադրել ուրեմն թէ՝ համաշխարհային յեղափոխութեան այս հերոսները պարզապէս միջազգային բախտախնդիրներ էին,— բացի մէկէն — զուրկ հոգեկան եւ իմացական առաքինութիւններէ, եւ որոնց ստեղծած շարժումը անպայման դատապարտուած է փլուզումի: Որովհետեւ, որ եւ է գաղափարի ամրացման եւ տեւականացման մէջ, այդ գաղափարին սերմնացաններուն առաքինութիւններն են որ կշիռ կը ներկայացնեն՝ իբրեւ աշխարհը վերանորոգելու կոչուած բարոյական արժէքներ:

Մինչդեռ աստուածները ահա կ'իյնան իրենց պատուանդաններուն վրայէն ջարդ ու փշուր: Եւ ամբոխը, որ ոչ զայրոյթ եւ ոչ ալ ընդվզումի 'արտայայտէ, կը փոխէ իր սաղմոսերգութեան եղանակը, եւ նոր քուրմերու առաջնորդութեամբ եւ հրահանգով, իր կարգին կը թքնէ անցեալ աստուածութիւններուն վրայ:

Ընդունեցէք որ այսպիսի անկում չէ արձանագրուած ժողովուրդներու յեղափոխական պատմութեան մէջ:

Ամէն գաղափար բարոյական մը կ'ունենայ եւ կամ բարոյական ըմբռնում մը կը ստեղծէ: Առանց այդ բարոյականին չի կրնար յարատեւել որ եւ է վարդապետութիւն: Համայնավարութիւնը հրապարակ եկաւ իբրեւ ախոյեան նոր իրաւակարգի մը, յեղաշրջելու աշխարհը իր հիմքէն, ապահովելու իրաւազուրկ բազմութիւնները ընկերային անարդար լուծէն, վերցնելու շահագործման ազդակները եւ բռնադատեալ ժողովուրդներուն պարգեւելու ազատութեան խորհուրդը: Մէկ խօսքով, մարդկութեան ընծայելու ընկերային արդարութեան յաղթանակը:

Այս բոլոր գեղեցիկ սկզբունքներէն ծնաւ սակայն աշխարհի ամէնէն արիւնազանգ բռնակալութիւնը՝ քստմնելի ներհակութիւններով: Համայնավարութիւնը չկրցաւ բարոյական ունենալ: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլալ ըսել, ժխտեց բոլոր բարոյական ըմբռնումները եւ ստեղծեց քաոս մը, որուն մէջ ապահովաբար ինք պիտի ընկլուզի բոլորէն առաջ:

Միայն Հայաստան աշխարհին մէջ պարզուած պատկերը բաւական է սարսուռ պատճառելու մարդուն էութեան մէջ:

Շատոնց պատմութեան անցած է առաջին սերունդը: «Օդային արկած»ի զոհ Միասնիկեանէն մինչեւ «անձնասպան» Խանջեան կորսուած է ամբողջ ղեկավարութեան մը հետքը: Մոռացման եւ ոչնչացման վիհը նետուեցան նաեւ վերջին տասնամեակի ընթացքին Հայաստանի պետական — կուսակցական — վարչական եւ գրական — գեղարուեստական դիրքերուն վրայ փայլող դէմքերը, գալ հասնելու Ամատունիներու, Գուլոյեաններու, Ակոպովներու եւ Մուղդուսիներու, որոնք ի պաշտօնէ հրաւիրուած էին թքնելու եւ հայհոյելու իրենց նախորդներուն վրայ:

Եւ ահա վերջին (ոչ վերջնագոյնը անտարակոյս) «սանձարձակ աւլտուքը»: Այնքան որ կարգը եկած հասած է Կավռոշներուն...

Կը սխալինք սակայն: Դեռ կան նորաբոյս աշուղներն ու Քանաքեռցի «չփլախ»ները: Առաջինները պարտականութիւն ունին հայկական մշակոյթը օժտելու սթալինեան սաղերգութիւններով, իսկ «չփլախ»ները իրենց հեղինակաւոր կարծիքը յայտնելու՝ հանրային եւ պետական հարցերու շուրջ՝ հարուածային թափով...:

Ականներ են այլեւս «հանճարեղ Առաջնորդ»ին մտահոգութիւնները: Բնաջինջ ընելով «հայ ժողովուրդի թշնամիները», մեր բարեխնա՛մ հայրը Հայաստանի վերելքը կ'ուզէ յանձնել «պալոյրը չփլախ»ներուն, այսինքն մտքով եւ հոգիով բոպիկ, մերկասարուն տխմարներուն:

Եթէ շատ է ողբերգութիւն բացառութիւնը, առաւել զաւեշտ հեգնութիւն մըն է այս արիւնաքամ ժողովուրդի մը հանդէպ, որուն զաւակներէն մաս մը, յուսախաբ աշխարհի մեծամեծներուն արիւնոտ սադրանքներէն, կարծեց փրկութեան լաստ մը գտնել տարբերային կարմիր շարժումին մէջ:

Զարաչար սխալեցան սակայն: Ոչ միայն սխալեցան, այլեւ անողորմաբար քաւեցին իրենց մեղքը...:

Եւ հիմա, թերեւս, ոչ ոք այնքան կը ցաւի այս եղերաբախտ մոլորեալներուն վրայ, որքան Դաշնակցական մարդը: Որովհետեւ Դաշնակցականը միայն գիտէ թէ ի՛նչ կը նշանակէ հաւատալ եւ այդ հաւատքին համար արիւն փոխել...

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ, Տրական դարձուածքը (հոլով) նախադասութեան կամ հատուածին մէջ դժուար չէ գտնելը: Ինչպէս նախորդով ըսինք, որքան որ սեռականը եւ տրականը խիստ յաճախ իրարու շատ կը նմանին իբրեւ երկուորեակ, առաջինը կապուած կ'ըլլայ իրեն պէս ուրիշ գոյականի մը, իսկ երկրորդը ընդհանրապէս բային: Նախորդին մէջ այս մասին օրինակով ալ ցոյց տուինք:

Բայց տրականը կրնայ կապուիլ նաեւ ածականի մը, որուն ուղղակի կը վերաբերի արդէն: Պարզ հարցում մը, կամ հարեւանցի ակնարկ մը կը բաւէ՝ տրականը զուգելու համար իրեն պատկանող ածականին հետ, առանց շփոթելու զայն սեռականին հետ եւ առանց յատկացուցիչ նկատելու զայն: Ահա օրինակ մը.—

Դժբախտութիւններու համբերող ժողովուրդ մը արժանի է անկախութեան: Հիմա, այս հատուածին մէջ կը տեսնենք ոչ թէ մէկ, այլ երկու տրական ձողով: Դուք ուշադիր՝ ես թուեմ ու բացատրեմ: Վերի օրինակին մէջ նախ կ'առնենք բայը որ, ինչպէս գիտէք արդէն, ո եւ է նախադասութեան հիմնական, էական մասն է, կապն է: Ուրեմն է: Կրկին կարդացէք հատուածը եւ իսկոյն անշուշտ պիտի խորհիք բային անմիջական անդամին, տէր բայիին կամ ենթակային վրայ որ, աւելորդ է կրկնել, ուղղական հոլովն է: Ուրեմն, կը գտնենք ժողովուրդ: Դարձեալ կը կարդանք նախադասութիւնը եւ կը փնտռենք ենթակային հետ առնչութիւն ունեցող բառ կամ բառեր: Ուրեմն, կը գտնենք այդ ձեւով ու պաշտօնով համբերող ու արժանի, առաջինը բայէ շինուած ածական (բայածական), երկրորդը՝ պարզ, այսինքն բնութեամբ ածական: Ձեր միտքը լուսաւորելու համար երկու մանրամասնութիւններու մէջ կը մտնեմ, մի կարծէք թէ ըրածս սոփեստութիւն կամ բանդիտութիւն է: Պարզ կանոն մը մասերու կը կտորտեմ, այլապէս սոփեստացած տրամադրութիւնները ցնցելու համար:

Դառնանք հատուածին.— Համբերող ու արժանի կը պատկանին ժողովուրդ գոյականին իբրեւ ածական: Կը մնան երկու հոլովուած գոյականներ, դժբախտութիւններու եւ անկախութեան: Այս երկու ձեւերը, ինչպէս գիտէք, կամ սեռական հոլով կ'ըլլան կամ տրական: Ուրիշ ենթադրութիւն չկայ: Հիմա, երբ ուշադիր ըլլաք կամ ըլլայիք, ինծի հետ, ինծի չափ պիտի բռնէիք որ այդ երկու գոյականները սեռական հոլով չեն, քանի որ գոյականի հետ չեն կապուած իբրեւ յատկացուցիչ: Ուստի տրական հոլով են եւ, ինչպէս վերագոյն բացատրուեցաւ, կապուած են կամ կը պատկանին Համբերող եւ արժանի ածականներուն: «Դժբախտութիւններու», համբերող ածականին, իսկ «անկախութեան», արժանի ածականին: Որո՞նց համբերող: Որո՞ւ կամ ի՞նչ բանի արժանի:

Սիրելի Արազ, քերականական այս եւ աւելի բարդ վերլուծումը Տրամաբանութեան նախնական մասը նկատուած է եւ, ըստ այնմ, լուրջ ու կարեւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է առհասարակ ամէն ազգի դըպրոցներուն մէջ: Հեղինակ մը ըսած է.— Վերլուծումը (analyse) ինչպէս բնական ու քիմիական գիտութիւններուն, նոյնքան ալ բառակազմութեան մէջ անհրաժեշտ մասը կը կազմէ իմաստներու հասկացողութեան համար: Պարզէն դէպի բաղադրեալը, հասարակէն մինչեւ ընդարձակին խորերը, Վերլուծումը միտքին լապտերն է, եթէ ներելի է այսպէս ըսել:

Այս ոսկի կանոնը մեր բոլոր գրական զբաղումներուն մէջ պէտք է աչքի առջեւ ունենալ:

Հոս կը պարտինք ուրիշ ծանօթութիւն մըն ալ հաղորդել մեր դասարանին, ինչպէս ըրինք սեռական հոլովին համար, հին գրականին սահմանները քերելով.— Գրաբարի մէջ տրական հոլովը տէր բայի կամ ենթակայ եւս կրնայ ըլլալ, սեռականին պէս: Սա՛ տարբերութեամբ որ, այդ պարագային, տրական տէր բային պէտք է գտնուի ո եւ է բայի մը աներեւոյթին կամ անորոշ դերբային մօտ, կամ անոր վերաբերի: Շատ, օրինակ մը.— Ոչ կամիմք թագաւորել նմա ի վերայ մեր: Ըլլայ կրկնութիւն կամ նորութիւն, դուք այս կէտը նկատի մի՛ առնէք, այլ տեսէ՛ք միայն թէ մարսա՞ծ էք կանոնը: Փութանք ըսել թէ նմա տրական հոլովը ենթակայ է թագաւորել անորոշ դերբային կամ աներեւոյթին (այսինքն բային ոչ — դիմաւոր, անդէմ բային):

Վերլուծումին ո եւ է դժուարութեան յաղթելու համար՝ բանաւոր հարցումները ամենամեծ դերը կը կատարեն: Ինչպէս որ գիտութեան մէջ հիւլէն իր նմանաձեւ հիւլէն կը քաշէ, քերականական վերլուծումին մէջ ալ հարցումներով պատկանեալները իրարու մօտ կը բերենք, իրարու կուտանք, իրարմէ կ'առնենք:

Հիմա վերի օրինակին մէջ յայտնի է թէ թագաւորել բայը, իբրեւ բայ, ենթակայ մը կ'ուզէ եւ այդ ենթական է նմա տրականը (նա): Չենք կրնար նոյնիսկ փորձի համար բնութեան խնդիր ըսել, որովհետեւ բանաւոր չէ, քանի որ չենք ուզեր որ անոր վրայ թագաւորենք», այլ «չենք » ուզեր որ ան (նմա) մեր վրայ թագաւորէ »:

Ուրիշ պարագաներու մէջ, բային աներեւոյթին մօտ գտնուած ամէն տրական ի հարկէ տէր բայի չըլլար: Ինչպէս ըսինք, խնդիրը բանաւոր հարցումները ընելուն վրայ է: Այսպէս— Ոչ կարեմք տալ քեզ իշխանութիւն — հոս կայ տալ աներեւոյթը եւ քեզ տրականը ճիշդ քովը, բայց տէր բայի չէ, այլ իր բնական ձեւովը տրական բնութեան խնդիր: Որո՞ւ տալ (քեզի): Բայց, տարբեր կերպով, երբ ըսենք— Անկ է տալ քեզ հրաման, ո՛վ զօրագլուխ (Զօրավար, կը վայլէ որ հրամանը դուն (քեզ) տաս): Հոս քեզ անշուշտ տրական տէր բայի:

Հարցումները սիրայօժար որ եւ ձգողական դեր կը կատարեն, ինչպէս վարպետ խաղերը հովիւին սրինգին հօտին կուտան ստասել:

ՏԱՐԱԶ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՔԱՇԱՆ.— Փարիզի Հարաւ. Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան առաջին դպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի օր՝ Պանեէօֆ մէջ: Սրահը կը յորդէր բազմութեամբ: Փարիզէն, Շավիլէն, Սեվրէն եւ զանազան շրջաններէ եւս համակիրներ եկած էին քաջալերելու այս ձեռնարկը:

Այս անգամ եւս՝ ինչպէս միշտ հանդիսականները իրենց յատկանշական զգաստութեամբ կը ներկայացնէին ներդաշնակ ամբողջութիւն մը, օրօրոցի երախաներէն մինչեւ մեծ մայրիկները:

Վարչութեան կողմէ հանդէսը կը բանայ Պ. Ս. Գարակէօզեան: Հաւատք ունի որ այս տարի եւս դպրոցը պիտի բոլորէ բեղնաւոր տարի մը: Աշակերտներու թիւը հասած է 76ի, թիւ մը որ երբեք չէ նուազած հինգ տարիէ ի վեր, թէեւ ամէն շրջանի աւարտումին, կը ստիպուին դպրոցը թողուլ մօտաւորապէս տասը աշակերտներ: Անդամներու թիւը եղած է 125: Հակառակ տնտեսական տագնապին, գանձումները կը կատարուին կանոնաւոր, վարչութիւնը ծրագրեց դպրոցը աւարտող մանչերն ու աղջիկները իրարու քով բերել եւ կազմել «գեղարուեստական խմբակ» մը, երգի, թատրոնի, նուագի եւ գրականութեան զանազան ճիւղերու զարգացման համար, իբրեւ Յառաջդիմասիրացի գործին լրացուցիչ մասը:

Աշակերտներու խումբը կ'երգէ «Ով մեծասքանչը», Պէպօի եւ Կոմիտասի ոգեւորող երգերէն շարք մը՝ ստեղծելով ոգեւորութիւն եւ խլելով ծափեր: [illegible] Գարեգին կը նուագէ ընտիր կտորներ: Արտասանութիւններ, մանուկներու թոթովանքէն մինչեւ պատանիներու ձեւաւորուած արտայայտութիւնները, կը ստեղծեն գոհունակութեան ժպիտներ ծնողներու դէմքին վրայ:

Դերասան Պ. Վաղինակ Ալթունեան արտասանեց յուզիչ կտորներ, Վարուժանէն եւ Սիամանթոյէն եւ երգեց զանազան կտորներ: Տիկին Քերովբեան եւս իր մասնակցութեան բաժինը բերաւ հաճելի երգերով:

Խօսքը Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանին է.

— «Արտասահմանի մէջ հազարաւոր վայրեր փոքր հայրենիքներ ու-

նէք, կաթիլ մը Հայաստաններ ինչպէս այստեղ, Պանեէօ Քաշանի մէջ : Արտասահմանեան այս Հայաստաններուն հինէն ի վեր միտքի կեդրոնն է Ս. Ղազարը, Մխիթարեան միաբանութիւնը, հիմնուած մեծ Հայու մը՝ Մխիթար Աբբահօր կողմէ : Ես երջանկութիւնը ունեցած եմ ապրելու այդ լոյսի միջնաբերդին մէջ, ուր հինէն ի վեր տաղանդով լեցուն գլուխներ՝ հակած մեր մատենագրութեան հին էջերուն վրայ՝ կը պեղեն, կը պրպտեն Հայագիտութեան բոլոր ճիւղերը : Անոնք էին որ փրկեցին եւ մշակեցին մեր լեզուն, անոնք էին որ մեր պատմութեան դէպքերն ու դէմքերը լոյսերու տակ բերին, զարգացուցին հնախօսութիւնը, ազգագրութիւնը : Անոնք էին մանաւանդ որ Ադրիականի խորունկը, եդեմական վայրի մը մէջ պահպանեցին հայկական ոգին : Կը մաղթեմ որ օր մը, բոլորդ ալ այցելէք այդ կղզին : Կը մաղթեմ որ օր մը, պահպանելով մենք մեզ, երթանք Հայրենիք, միանալ մեր հարազատներուն : Բոլոր փոքր Հայաստանները օր մը պիտի բոլորուին մեծին շուրջ : Հնդիկ իմաստասէր - բանաստեղծ Թակուրենտրանաթ Թակոր կ'ըսէ իր հայրենակիցներուն.— «Մեր մայրին սնունդը առնենք Եւրոպայէն, սակայն պահպանենք մեր ոգին» : Տասն անգամ, հարիւր անգամ աւելի մենք պէտք է պահպանենք զայն, մեր հուր հեր եւ կրակէ աչկունք ունեցող ոգին : Անմահ ըլլայ այդ ոգին մեր մէջ » :

Օրուան նախագահը, Հայր Սահակ Տէր Մովսէսեան դրուագներ յիշեց հրեայ եւ յոյն ցեղի անցեալ պատմութիւններէն, ի վեր հանեց անոնց մրցանջենական եւ մշտավառ ապրումի գաղտնիքները, Հրեան Բաբելոն գերի տարուեցաւ, Փոքր Ասիոյ ամենաշէն մայրաքաղաքը հաճոյքներու եւ վայելքներու կեդրոնը, բայց ան ուռիներու ներքեւ նստած եւ քնարը կախած անոնց ճիւղերէն, կուլար եւ կը սգար կորսուած հայրենիքին համար եւ կ'երազէր Սիոնը : Ցեղին ոգին փոթորիկը չդադրեցաւ երբեք անոր մէջ, մինչեւ այսօր կ'երազէ Սիոնը եւ պիտի ապրի : Յոյնը իր աղքատ երկրէն հեռու, փոքր Ասիոյ մեծափարթամ քաղաքներու տիրապետեց եւ իր մշակոյթը տարածեց ամենուրեք, բայց ան միշտ Ողիմպոսի բարձունքները երազեց, անոր աստուածներէն կը քաղէր իր ցեղին տեւականացման ներշնչումները. իսկ մենք Հայերս պիտի ապրինք ցորչափ Արարատի յառած ենք մեր աչքերը եւ չենք մոռցած հայլեզուն՝ որ կը կապէ մեզ անոր հետ :

Պ. Արմիկ Ջամալեան կը տանի առուրդի դժուարին աշխատանքը : Թէյի սպասը բարձրացած 500 ֆրանքի եւ շահուած Պ. Մելքոնեանի կողմէ :

Կը սկսի ներկայացումը « Փարիզ եւ Պոլիս », մասնաւորապէս պատրաստուած Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի կողմէ այս հանդէսին համար : Երկու վայրերու հայկական պատկերներ շարժանկարի պէս կ'անցնէին մեր առջեւէն, թողլով արագ եւ հաճելի տպաւորութիւններ : Ծիծաղներ եւ քրքիջներ սրահը կը թնդացնեն : Ներկաները կը կրկնէին կատակերգութեան յանկերգները, մտերմական մթնոլորտ մը ստեղծելով : Խաղին գլխաւոր հերոսին՝ Հաճի Կարպիսի դերը շատ յաջող կերպով կատարեց աշակերտներէն փոքրիկն Կայծիկ Պետրոսեան : Իսկ Օրիորդներ՝ Ալիս Պետրոսեան, Մատլէն Աճէմեան, Պ. Պ. Արիս Խաչեգեան, Սարգիս Կարապետեան, Կարպիս Գապատայեան, Խմոն Պետրոսեան, Յակոբ Յովհաննէսեան, Սամուէլ Նորիկեան տարին իրենց դերերը վարժ եւ անճիգ խաղարկութեամբ մը :

Հանդէսը վերջացաւ անօրինակ խանդավառութեան մէջ :

« Յառաջդիմասիրաց »ը ձմրան շրջանին կը կազմակերպէ գրական երեկոյթներ՝ նուիրուած մեր հեղինակներուն : Առաջինը նուիրուած պիտի ըլլայ Պետրոս Դուրեանի կեանքին ու գործին : Պիտի խօսի Նշան Պէշիկթաշլեան : Տեղի պիտի ունենան ընթերցումներ՝ նոր սերունդին ամբողջովին ծանօթացնելու համար Դուրեանը : Հետզհետէ պիտի ներկայացուին ուրիշ հեղինակներ :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՏԷՍԻՆ, (Յապաղած).— Տէսինի հայ գաղութը դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր անդամներէն Մըկրտիչ Գինոսեանը, որ իր աչքերը փակեց հոկտեմբեր 14ին, 18 օրուան հիւանդութենէ մը յետոյ : Հանգուցեալը Կարնոյ Կէզ գիւղացի էր, ծնած 1905ին : Տարագրութեան ատեն որբ մնալով՝ շատերու նման ինքն ալ կ'իյնայ Քիւրտերու ձեռքը : Բաւական ատեն մնալէ վերջ, Ամերիկացիներու միջոցաւ կ'ազատուի եւ կը փոխադրուի Խարբերդի որբանոցը, անկէ ալ Ուրֆա, Հալէպ, Պոլիս եւ Յունաստան, միշտ որբերու հետ : 1923ին Քորֆուէն Ֆրանսա կուգայ եւ կը հաստատուի Փուժէ (Արտէշ), իսկ 1927ին Տէսին, ուր եւ կը մնայ մինչեւ իր մահը : Կ'աշխատէր Վիլօրպանի երկաթի գործարանը, մինչեւ որ անկողին ինկաւ ցնցդատապով եւ ալ չելաւ : Ամուսնացած էր 1931ին, բայց զաւակ չունէր : Սիրուած էր բոլորէն : Ապացոյց՝ իր հանդիսաւոր թաղումը : 1923ին եղած էր Դաշնակցական մինչեւ 1932, երբ թիւրիմացութեամբ մը դուրս մնաց կուսակցութենէն, սակայն նորէն սրտով մեզի հետ էր եւ մեր բոլոր ձեռնարկներուն կը բերէր իր մասնակցութիւնը : Կը կարդար Դաշնակցական եւ համակիր բոլոր թերթերը : Վերջին օրերը կ'ըսէր իր մէկ բարեկամին.— «Մէկ միլիոն նահատակներու վրէժը չմոռնաք » : Եւ ահա իր սիրած կուսակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերջին բոպէին քանի մը ժամ իր սեփական տան մէջ կ'ընդունէր իր դագաղը, թաղման առթիւ :

Հողը թեթեւ ըլլայ վրադ եւ հանգիստ ոսկորներուդ :

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ.— Նոյեմբեր 1ի Մեռելոցի տօնին առթիւ, Կամ. եւ Մարտիկներու միութիւնն ալ հրաւէր ստացած ըլլալով, մասնակցեցաւ անծանօթ զինուորի դամբարանին այցելութեան : Թափորը ճամբայ ելաւ Հ. Յ. Դ. Տունէն, մեծ բազմութեամբ, միասին տանելով ծաղկեպսակ մը որ եղերուած էր եռագոյն ժապաւէններով : Թափորին առջեւէն կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները : Ընդհանուր շարքին մէջ Հայերուն տրուած էր երկրորդ կարգը, առաջինն ըլլալով Ֆրանսացիները : Բուլրին կողմէ պրաւոր ճառ մը խօսեցաւ քաղաքապետը : Հայերու մասնակցութիւնը մեծ համակրանք ստեղծեց տեղացիներուն մէջ :

*** Քէմանչիստ Ռուբէն հոկտեմբեր 31ին երկրորդ նուագահանդէս մը սարքեց Հ. Յ. Դ. Տան մէջ : Ցայտագիրը կը բաղկանար 15 կտորներէ : Նուագահանդէսը ջերմ ոգեւորութիւն ստեղծեց : Տիկին Ռուբէն ստացաւ երկու ծաղկեփունջեր : Ֆօթօ Կարօ 50 ֆրանք նուիրեց, «Հովուի սրինգ»ին նուագման առթիւ :

Վ. Նուպի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 7 նոյեմբեր, առաջին անգամը ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, 3 - 1ով պարտուեցաւ, եղանակիս եօթը յաղթական մրցումներէն վերջը : Խումբը կը մրցէր E. S. Phocéenneի Ա. խումբին դէմ, անոր դաշտին վրայ, հազարէ մը աւելի բազմութեան մը ներկայութեան : Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները արժանի են ջերմ շնորհաւորութեանց, իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան ճիգերուն համար : Անոնք արժանի էին յաղթութեան : Խաղին մէկուկէս ժամուան ընթացքին, կը տիրապետէին մրցումին, սակայն ի զուր : Հակառակորդ խումբը երկու անգամ միայն կրցան դէպի հայկական բերդը յառաջանալ, ու բոլորովին անակնկալ պայմաններու մէջ սոյն երկու վայրէջքներով շահեցաւ երկու կէտ, իսկ առաջին կէտը մերինները իրենք իրենց ըրին, անհասկացողութեան մը հետեւանքով :

Մրցումին ամբողջ տեւողութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը խաղացին հակառակորդի բերդին առջեւ, սակայն Ֆրանսացի բերդապահը, յանդուգն եւ ճարպիկ խաղացող մը, տիրացաւ բոլոր հարուածներուն : Կրնանք ըսել թէ ան էր որ ապահովեց իր խումբին յաղթութիւնը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները, անհատաբար, թէ հաւաքաբար կատարեցին սքանչելի մրցում մը, ամէնքն ալ խաղացին յաղթելու վճռականութեամբ : Մեր խումբը կրնայ հանդիսանալ, Փուվանս նահանգին, առաջին դասակարգի ամէնէն զօրաւոր խումբը եւ եթէ պարտուեցաւ այս մրցումէն, այս խաղարկութեամբ կրնայ յաղթել, նոյեմբեր 14 Cassisի դէմ ախոյենական, եւ C. S. M., 21 նոյեմբեր Փուվանսի բաժակի երրորդ շրջանի մրցումներուն մէջ, որոնց երկուքն ալ իր մարզադաշտին վրայ պիտի կատարուին :

Վ. Քիւփէլեան

ԾԻԾԱՂ

Մեծահարուստ ծեր վաճառական մը իր կնոջը պատրաստել կուտար նօտարին :

— Բայց պարոն, ի՞նչու ձեր քով քիչ ժամանակ ծառայողներուն շատ եւ հին պաշտօնեաներու քիչ կը կտակէք :

— Նորերը տակաւին գիս կողոպտելու շատ ժամանակ ունեցած չեն :

*** ՈՍՏԻԿԱՆԸ.— Տիկին, այդ տեղ ծով մտնելը արգիլուած է :

— Բայց ինչո՞ւ նախապէս չազդարարեցիք որ չհանուէի :

— Տիկին, ոչ թէ հանուիլը, այլ միայն ջուրը մտնելը արգիլուած է :

ՀԱՅ ՍԱՒԱՌՆՈՐԴԻ ՄԸ ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

« Ժուռնալ տը Մոսկու» կը գրէ.—

Քաղաքային Օդանաւային Ակումբէն սաւառնորդ Ռ. Գաբրիէլեան փորձի թռիչք մը կատարեց Մոսկուայէն Թաշկէնտ :

Հոկտեմբեր 7ի առաւօտուն, ժամը 6ին, ան մեկնեցաւ Մոսկուայէն եւ նոյն օրը ժամը 16.50ին, հիանալի պայմաններու մէջ, Թաշկէնտ գետին իջաւ :

Մոսկուան Թաշկէնտէն բաժնող 3000 քիլոմեթրնոց ճամբան ան կտրեց 10 ժամ 50 վայրկեանէն :

Սաւառնորդ Գաբրիէլեան միայն Ագթիւպինսքի մէջ կանգ առաւ :

Այս թռիչքը ցոյց կուտայ որ, գոյութիւն ունին նոր կարելիութիւններ, օդային հաղորդակցութիւններ հաստատելու համար Սովիէթ մայրաքաղաքին եւ Թաշկէնտի միջեւ :

Յարդ՝ Մոսկուա Թաշկէնտ սպասարկութիւնը կատարող օդանաւերը այս քաղաքին օդանաւային կայանը կը հասնէին Մոսկուայէն իրենց մեկնումին յաջորդ օրը :

Սաւառնորդ Գաբրիէլեան հոկտեմբեր 8ին Մոսկուա վերադարձաւ : Վերադարձին մթնոլորտային աննպաստ պայմաններու հետեւանքով, 13 ժամ 10 վայրկեանէն կտրած է երկու քաղաքներու հեռաւորութիւնը :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— . —

Պէյրութի Մարոնիներու «Էլ Պէշիր» թերթը կը գրէ.—

— « Երկիրը կը տառապի սովէ, կառավարութիւնն ու երեսփոխանները արդեօք գիտե՞ն այս իրողութիւնը : Եւ երկիրը կը տառապի ֆիզիքական ու բարոյական թշուառութենէ մը միաժամանակ : Որովհետեւ պէտք է խոստովանիլ որ, իր աւերները գործել սկսած սովէն աւելի, մեր Հայրենիքը կը տառապի «ազգային ոգի»ի տագնապէ մը :

Հակալիբանանեան կուսակցութիւններ, որպիսին են, օրինակ, Սուրիական Ազգային կուսակցութիւնը եւ Համայնավար կուսակցութիւնը, կ'ապրին եւ կը գործեն օր ցերեկով : Երկրի ընդհանուր շահը մէկդի թողուած է, լքուած, նախընտրութիւն տալու համար մասնաւորի շահին եւ պաշտօնապաշտութեան : Անձնուիրութիւնն ու զոհողութեան ոգին արժէք չունին այլեւս. մարդիկ պաշտօններ ու շնորհներ բաշխելով է որ կը ջանան ժողովուրդը սիրաշահիլ : Ճշմարտապէս ցաւալի է մեզի տեսնել որ նոր երեսփոխանները իրենց քաղաքական կեանքը կը սկսին նախարարութեանց եւ հանրային պաշտօններու բաժանումով, առանց խորհելու ազգին իրական կարիքներու մասին ...» :

ԾԻԾԱՂ

— Հայրիկ այսօր դասապանին տղան ճիշդ Հայրիկիդ դէմքը ունիս, ըսաւ :

Հայրը (որ սոսկալի տգեղ մարդ մըն էր) ի՞նչ պատասխան տուիր :

— Երեսին շառաչուն ապտակ մը իջեցուցի, որ մէկ մըն ալ չկրկնէ :

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անկէ վերջ հարցաքննիչ դատաւորը քանի մը հարցում եւս ուղղեց : Այդ հարցումները շատ կարեւոր էին եւ անհրաժեշտութիւն մըն էր անոնց վըրայ ծանրանալ : Օրինակի համար ան կ'ըսէր.

— Ամբաստանեալը Թալէաթ փաշայի նստած բնակարանի դիմացը սենեակ մը կը փնտռէ եւ կը գտնէ շուտով, ի՞նչ կ'ըսէք ուշադրութիւն գրաւող այս վիճակին :

Նախագահը երբեք կարեւորութիւն չտուաւ : Փաստաբանները խօսքի խառնուելով Հայերու եւ Քիւրտերու հակառակութեան մասին ճառեցին : Ընդհանուր դատախազի հետեւեալ կարեւոր հարցումն ալ ի դերեւ ելաւ.

— Ամբաստանեալին քով կարեւոր քանակութեամբ դրամ կար. ասոնք ինչպէ՞ս եւ ուրկէ՞ կրցած է Գերմանիա բերել :

Ոճրագործը պատասխանելով ըսաւ.

— Դրամին մէկ մասը դրպանս էր, միւս մասն ալ պայուսակիս մէջ :

Եւ Երզնկա թաղուած տեղէն հանած 4800ոսկիի առասպելը պատմեց : Ապարկող չըլլալուն համար դատարանը հաւատաց :

Նախագահը ոճրագործին հարցաքննութիւնը դադրեցուց հոս : Կարգը վըկաներու ունկնդրութեան եկաւ : Իբրեւ առաջին վկայ ունկնդրուեցաւ Եէսսէլ անուն մէկը : Ան բացատրեց թէ Թէհլիրեան ի՛նչպէս հետապնդած է Թալէաթ փաշան, ինչպէս զարկած է եւ փախած եւ թէ ժողովուրդը ինչպէս ծեծած է զայն :

Քանի մը վկաներ եւս լսուելէ վերջը, կարգը եկաւ զէնքի մասնագէտի մը : Թէհլիրեանի գործածած զէնքը ցոյց տալով անոր, կարծիքը հարցուցին : Ոճրագործը ըսած էր թէ այդ զէնքը գնած է Թիֆլիսի մէջ : Մինչդեռ մասնագէտը յայտնեց որ այդ զէնքը գերման բանակի գործածած ատրճանակներէն է :

Այս մասնագէտէն վերջ տան տիրուհին ունկնդրուեցաւ : Ան հասկցուց թէ Թէհլիրեան Հարտէնպէրկ փողոցի իր բնակարանէն սենեակ մը վարձած էր եւ ոճրին օրը չիչ մը գոնեաք խմած էր :

Կէսօրէ վերջ վերսկսաւ դատավարութիւնը, իբրեւ վկայ երկու Հայեր լսուեցան : Անոնցմէ մէկը Թէհլիրեանի գործած ոճիրը իբրեւ մեծ ծառայութիւն մը ներկայացուց. տուղ յայտնի եղաւ թէ Թէհլիրեանի մեղսակիցներէն է : Քանի մը Հայեր, այր եւ կին, եւս ունկնդրուեցան : Ասոնց ինչ ձեւով պատասխան տալը բացատրելու պէտք չկայ :

Վերջապէս կարգը եկաւ պատուելի Լէփսիուսի : Այս մարդուն հայասէր մը ըլլալը գրած էինք նախապէս : Լէփսիուս սկսաւ խօսիլ : Նախ յայտնեց թէ 1914ին արեւելեան նահանգներուն մէջ կը գտնուէին 1,850,000 Հայ. ասոնցմէ 1,450,000 հոգի աքսորուեցան : Ան մանրամասնօրէն հասկցուց թէ Էնվէր փաշան ալ մեղսակից էր այս բոլորին : Լէփսիուս յայտնեց նաեւ թէ իբրեւ վկայ կանչուած Լիման Ֆոն Զանտէրս եւ Ֆոն տէր Կոլց փաշաները քանիցս առարկած են Թուրք կառավարութեան Հայերու տարագրութեան մասին :

Անկէ վերջ կարգը եկաւ զօրավար Լիմանին : Այս մարդն ալ, հակառակ անոր որ իր համբաւը կը պարտի Թուրքիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան, իբր թէ գերման կառավարութեան կողմէ արգիլուած ըլլալով ի նպաստ Թուրքիոյ արտայայտուելէ, վերապահ գտնուեցաւ : Ան մօտաւորապէս ըսաւ թէ հայկական տարագրութեան ցաւալի հետեւանքները արդիւնք են՝ 1) տրուած հրահանգներուն տեղական պաշտօնէութեան կողմէ սխալ գործադրութեան. 2) անփորձ ժանտարմներու գոյութեան : Սակայն Լիման փաշա կ'աւելցնէր որ ինք Թալէաթ փաշայի ստորագրութիւնը չէ տեսած տարագրութեան մասին տրուած հրահանգներուն տակ :

Զօրավար Լիմանէն վերջ ունկնդրուեցաւ հայ եպիսկոպոս մը որ վըկայութեան համար Մանչեսթըրէն բերուած էր : Ան ալ հայկական տարագրութեան մասին իր գիտցածները պատմեց : Այն ատեն փաստաբան Կորտօն ըսաւ թէ հայկական տարագրութեան բուն պատասխանատուն Թալէաթ փաշան ըլլալը պիտի փաստէ :

Ժիւրիի կարծիքը առնուելէն վերջ փաստաբանին այդ առաջարկը մերժուեցաւ :

Ամբողջ մէկ օր շարունակուող խորհրդակցութիւններէ վերջ, համոզուեցան որ ոճրագործը վճռապէս հաւատացած էր Թալէաթ փաշայի պատասխանատուութեան հայկական տարագրութեան առթիւ : Անկէ վերջ ունկնդրուեցան մասնագէտ փրոֆէսէօրներու կարծիքները : Այդ մասնագէտ բըժիշկներէն չորսը հաստատեց որ Թէհլիրեան մտային բնականոն վիճակ մը ունի, հետեւաբար պատասխանատու է գործուած ոճիրին համար : Միայն մէկը հակառակը պնդեց : Այդ պատճառաւ դատարանը հետեւեալ օրուան յետաձգեց դատավարութիւնը :

Դատավարութեան ստացած ձեւը ոչ մէկուն քով կասկած կը ձգէր արդիւնքի մասին : Արդարեւ 1921 Յունիս 3ին վերստին բացուեցաւ դատավարութիւնը եւ բոլոր կասկածները իրականացան : Ընդհանուր դատախազի անհամ խօսքերով լեցուն ամբաստանագիրը լսելէ վերջ, փաստաբանները չփացած երախաներու պէս աղմուկ հանեցին :

Նախ փաստաբան Կորտօն խօսքի խառնուեցաւ : Օր մը առաջուան դատավարութեան եզրակացութիւնները հասկցնելէ վերջ ժիւրիի անդամներուն, ըսաւ.

— «Այս տեսակ երեւակայութիւններ Արեւելցիներու վրայ շատ մեծ ազդեցութիւն կը գործեն : Թէհլիրեան երբ իր մօր թելադրութիւնը՝ «եթէ Թալէաթ փաշան չսպաննես, զաւակս չես» լսեց, անմիջապէս վճռեց գործադրել այդ հրամանը : Արդէն, երբ ճամբան հանդիպեցաւ Թալէաթին, անոր ո՛վ ըլլալը, ուր բնակիլը շատ լաւ գիտէր : Այդ պատճառով ոեւէ մէկուն լուր չտուած վարձեց Թալէաթ փաշայի բնակած տան դիմացի շէնքէն սենեակ մը : Նախկին տունը մութ ըլլալուն պատճառով, իր առողջութեան համար օդասուն տունի մը պէտք ունէր : Թէհլիրեան այդ նոր տունը առնելէն վերջ ատեն մը Թալէաթ փաշան սպաննելու ծրագրէն հրաժարեցաւ :

(45) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԶԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Հեռուն ծովակի հազիւ երեւցող ափերուն անփէն վեր ցցուած հսկայ Նէմրութը, անոր կողքին կուչ եկած Գըրգուռը : Աջի վրայ Անտեղճավազի ոսկի դաշտը ու անոր կուրծքէն վեր սլացող Սիփանի սարը՝ քօղաւոր հարսի նման բարեւի կանգնած : Եւ անոնց բոլորի մէջ ինկած Վանի կապտաւուն լճի ու մեր անամպ երկինքը, զուլալ պայծառ աչքերու նման իրարու մէջ ցոլացող...

— Ասիայի Զուիցերիան,— խոր հոգոց հանելով ընդմիջեց Լեւոնը,— որքա՜ն ժամանակի ու աշխատանքի կը կարօտի մեր հրաշալի երկիրը, որպէսզի իսկական դրախտի մը վերածուի, արեւուն տակ իր արժանի տեղը գրաւէ : Բնութիւնը օժտեր է զայն բընական բոլոր հարստութիւններով, իսկ մարդը քանդեր է, փճացուցեր է ինչ որ կարելի է փճացնել :

— Թուրքը անէծք մը եղաւ մեր երկրի համար,— սխրօրէն խօսեցաւ Սոնիան,— աներեւակայելի բարբարոսուժ մը, ընդունակ միայն քանդելու, աւերելու :

— Ճիշդ է,— համաձայնեցաւ Լեւոնը,— Թուրքը անընդունակ ցեղ մըն է ստեղծագործելու, նոյնիսկ անկարող եղածը պահելու, բայց մե՞նք, մենք ինչո՞վ կրնանք արդարացնել մեր կուլտուրական ժողովուրդ մը լինելը : Սահմանադրութեան հռչակումով համեմատական խաղաղ շրջան մը բոլորեցինք, ո՞ւր մնացին մեր մտաւորականները, Հայաստանի համար կուրծք ծեծող հայրենասէրները : Թիֆլիս, Պաքու, Իզմիր, Պոլիս կը վազեն անոնք, Ոսկի Հորթին երկրպագելու : Ճիշդ է գաւառը կը շարժի, ամէն տեղ նկատելի է վերազարթումը, բայց թափն է պակաս, որովհետեւ պակաս է աշխատող ձեռքերու թիւը : Գաւառը կը շարժի, բայց թեւը կոտրած բազէի դանդաղութեամբ, մինչ Պոլսի մէջ գաղափարազուրկ, սնանկ հոգիով լեւանդէն մտաւորականութիւնը «Կեցցէ Հայաստան» կը պոռայ, առանց Հայաստանը գիտնալու, նոյնիսկ առանց ժողովուրդը ճանչնալու : Սարսափելի է մտածել, որ Պոլիսն է հայ ժողովուրդի քաղաքական, կրթական, հոգեւոր կեանքին ուղղութիւն տուողը :

— Բայց միթէ՞ գաւառը միշտ խնամակալի պէտք պիտի ունենայ :

— Անշուշտ ոչ, բայց ժամանակ պիտի առնէ, մինչեւ որ գաւառը իր իրաւունքին տէր կանգնի, հայ կեանքի կեդրոնը փոխադրուի Հայաստան :

Պարտէզի ծառերուն շուքերը երկնցած դէպի արեւելք, ինկան լճի թրթռացող մակերեսին : Օրը կը տարաժամէր : Երկար ժամանակ լուռ մնացին, մինչեւ որ Լեւոնը ժամացոյցին նայելով ոտքի ելաւ :

— Ժամանակ է մեկնինք : Միքայէլին խոստացեր եմ այս գիշեր տունը մնալ. կարծեմ մէկ երկու ուսանող հրաւիրած է, Մարօն ալ այնտեղ պիտի լինի, եթէ արգելիչ պատճառ մը չունիք, երթա՛նք միասին :

— Ինչո՞ւ չէ,— համաձայնեցաւ Սոնիան,— այս գիշեր արդէն Մարոյի մօտ պիտի մնայի :

— Ուրեմն երթանք :

Միքայէլի փոքր սենեակի մէջ գրեթէ ազատ տեղ չէր մնացեր : Անկողինն ու սենեակի յատակն ալ գրաւուած էին : Հաճելի ժամանց մը ունեցան, երգեցին, նոյնիսկ պարեցին իրարու ոտքի վրայ կոխելով : Ինչ խօսք որ Միքայէլի «սամավարը» մինչեւ ուշ գիշեր կրակարանի վրայէն չհեռացաւ : Ժամը տասնեմէկի մօտ կամաց կամաց ցրուեցան հիւրերը, իսկ Սոնիան Մարոյի հետ գնաց :

Յաջորդ օր, ժամը մէկին ուսանողուսանողուհիներու խումբ մը հաւաքուած էր ժընեւի կայարանը, Լեւոնը ճամբու դնելու : Դեռ Միքայէլն ու Լեւոնը չէին եկած :

— Օ՜, Կոլեան ալ եկաւ,— Սոնիայի թեւը մտնելով ըսաւ Մարօն,— բաւական ժամանակէ ի վեր մէջտեղ չէր երեւար : Բարեւ Կոլեա, լոյսը ձեզ տեսնողին :

— Բարեւ ձեզ,— Կոլեան, ինչպէս միշտ, անթերի քաղաքավարութեամբ բարեւեց ու մօտեցաւ Սոնիային,— ինչպէ՞ս էք, վաղուց չենք հանդիպած :

— Պետն էի, Յունուարէն ի վեր Ժընեւ չեմ եկած. դո՞ւք ինչպէս էք Կոլեա,— հաշտարար ձեւով կը խօսէր Սոնիան, բոլորովին մոռցած անախորժ միջադէպը :

— Բայց այս ինչո՞ւ ուշացան Լեւոնն ու Միքայէլը, հազիւ տասը վայրկեան մնաց,— մտահոգուած խօսեցաւ Մարօն :

— Ահա եկան :

Միքայէլը Լեւոնի թեւը պայուսակը վերցուցած, քրտնած կը հետեւէր Լեւոնին :

— Բարեւ ձեզ, քիչ ուշացանք,— Լեւոնը բարեւեց բոլորին ու նոր միայն նկատելով Կոլեան, մօտեցաւ անոր ու ձեռքը ընկերաբար սեղմեց,— ուրախ եմ ձեզ կրկին տեսնելուս :

Ընդհանուր խօսակցութիւն ծայր տուաւ : Կոլեան յարմար առիթէ մը օգտուելով Լեւոնի թեւը մտաւ ու քանի մը քայլ հեռացուց զայն խմբէն :

— Անկեղծօրէն կը ցանկայի ձեզ հետ որպէս բարեկամ բաժնուիլ,— մտերմօրէն խօսիլ սկսաւ Կոլեան,— չէի ցանկար որ թիւրիմացութիւն մը մնար մեր մէջ : Ներեցէք եթէ կոպիտ եղայ ձեզ հետ, երբ վերջին անգամ Սոնիայի դրան մօտ հանդիպեցայ ձեզ :

— Զարժէ այդ մասին խօսիլ. ի՞նչ ներողութիւն խնդրելու բան կայ : Թէեւ ձեր տարօրինակ վերաբերմունքը զարմացուց զիս, որքան կը մտածեմ պատճառ մը չեմ գտներ...

— Պատճա՞ռը,— Կոլեայի ուրախ դէմքը յանկարծ ստուերոտեցաւ,— պատճառը մարդկային շատ բնական նախանձն էր : Հիմա կարծեմ հասկնալի կը լինի ձեզ համար իմ կոպտութիւնը :

— Ուրեմն այդպէս,— աննշմարելի ժպիտ մը դէմքին, պատասխանեց Լեւոնը :

— Սրտանց կը շնորհաւորեմ, բախտաւոր մարդ էք :

— Բախտաւո՞ր, եւ ի՞նչ բանի համար կը շնորհաւորէք զիս :

— Դերասանութիւն չխաղանք. գիտէք որ Սոնիան կը սիրեմ խելագարի նման : Բացառիկ աղջիկ մըն է, սրտի ու մտքի տէր : Ձեր արժէքը աւելի ծանր եկաւ, ձեզ ընտրեց : Մի՞թէ Սոնիայի նման աղջկան մը սէրը բախտաւորութիւն չէ՞ք համարեր :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը Շանկայի շրջանին մէջ, նոր քաղաք մը գրաւեցին գինադադարի օրը: Այս առթիւ սպանուեցաւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, իսկ «Փարի-Սուար»ի թղթակիցը վիրաւորուեցաւ: Ահաւոր կրակ մը կը տեղայ ցամաքէն եւ օդէն: Հարիւր հազարաւոր փախստականներ խուճապի եւ թշուառութեան մատնուած են:

ՆՈՊԷԼԻ ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ յատկացուեցաւ Ֆրանսայի գրագէտ Ռոժէ Մարթէն տիւ Կառի, որ գրած է կարգ մը վէպեր եւ թատերախաղեր: Իր գլխաւոր գործն է «Թիպոները»,— ընտանիքի մը պատմութիւնը՝ քանի մը հատորներով, որ ուշադրութիւն գրաւեց 1922ին, երբ լոյս կը տեսնէր առաջին գիրքը:

ՁԵԽԵՐՈՒՆ ԴԷՄ նոր եւ աւելի սուր պայքար մը բացած են գերմանական թերթերը, եւ բացորոշ սպառնալիքներ ալ կ'ընեն: Միեւնոյն ատեն պայքար կը մղեն Աւստրիոյ դէմ, սպառնալով ի հարկին չեղեալ հռչակել 1936 յուլիս 11ի դաշնագիրը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԵՒՍ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ հետապնդել սկսաւ: Նոյեմբեր 7ին ընդհանուր աւլուք մը կատարուած էր Փէշթայի մէջ: Պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, ներքին նախարարը յայտարարեց թէ ստիպուած է հետապնդումներ կատարել յանուն երկրին ապահովութեան եւ տնտեսական շահերու: Այս առթիւ պատմեց թէ 50 միլիոն փէնկօ արժողութեամբ օտար դրամ փախցուած է երկրէն, օտարականներու միջոցաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ առթիւ 850.000 օտարականներ եկած են, բացումէն ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին նախարարը Կեդր. Եւրոպա պիտի այցելէ մօտերս:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՕՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Արղութեան» խումբի ընկերները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին հաւաքատեղին Շավիլ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նուիրուած Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ: 8 Rue Serpente, մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ:

կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 Նոյեմբեր կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier. մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփերայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ:

Ընտիր ջազ. թոմ եւ հաճելի անակնկալներ:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ:

Խնջոյք—գինեձօն

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի «ԽՐԻՄԵԱՆ» Ակումբի բացման առթիւ, 14 Նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: կը մասնակցին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն, Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Իսիի Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչը: Երգ. արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

կը խօսին Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ:

Մուտք 5 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Չէնկիլէրի Հայրենակցական Միութեան կողմէ

Այսօր, Շաբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

1 Պուլվար Գարնօ, Ալֆորվիլ

կը խօսի Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին եւ հայկական պարեր, մասնակցութեամբ տեղւոյս Սանուց Միութեան անդամներու: Կը ներկայացուի զաւեշտ մը: Մուտք 2 ֆրանք:

Ֆութպոլի ախոյեանական մրցում

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի Ա. ԽՈՒՄԲԸ ԸՆԴԴԷՄ *U. J. Cassis* Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ

14 Նոյ., կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 14ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտը, Պօմոն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն:

21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ:

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

կը մասնակցին Փարիզահայ Թատրոնի լաւագոյն ուժերը:

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ԳԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ: Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր: Ունի լաւ յաճախորդներ: կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով: Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun, Issy les Moulineaux (Seine)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton ; 52 - 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական օղի՝ տաք ողանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գույպաներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաւելութիւնը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Tailleur de ST. BERNARD

Pour hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելեֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 280–400 ֆր.: Նուէր կը տրուի մաշտակէ մէկ փափուկ գլխարկ՝ ձմեռուան համար, պատրաստուած Հայկական հիւրիլպօլեանի արհեստանոցներուն մէջ: 400 ֆրանքէ վեր ապրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գինով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուած փարթըսիւ 110 ֆր. քանքէն սկսեալ: Ստիպողական պարագաներու, 3 օրէն կը յանձնենք ապրանքները՝ խնամուած աշխատանքով:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը 13 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ Միութեան Ընդհ. Ժողովը 14 Նոյ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 8 Rue Bossuet սրահին մէջ: Օրակարգ. — 1- Տարեկան հաշուետուութիւն, 2- Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

ԼԻՈՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մ.ճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները կիրակի 14 Նոյ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 181 Քուռ Լաֆայէթ, գրադարանի սրահը:

ՀՐԱՒԷՐ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի երրորդ պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ 13 Նոյեմբեր Շաբաթ օր: Ժողովը կը բացուի նոյն օրը, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վալանսի մէջ: Պատգամաւորները պէտք է ներկայանան Պ. Երուանդ Տէր Ղուկասեանի, 10 Ռիւ Պալթազար պառօ, Վալանս:

Ֆրանսայի Շրջ. Կ. Վարչութիւն

ՐԱՖՖԻԻ Յոբ. Մարսէյլի Յանձնախումբի փոխախոզէն 1402 թիւը շահած է Րաֆֆիի մեծադիր իւղանկարը: Ստանալու համար ներկայանալ Ազգ. Առաջնորդարան, 3 Rue Venture, առաւօտները ժամը 9-12

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Տիկին Յուլիանէ Աւագեան (Ռաֆայէլեան) կը փնտռէ քոյրը՝ Ալիս, եւ եղբայրը՝ Մուշեղ Ռաֆայէլեան: Հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւագեանի՝ 114, Ave. Henri Barbusse, Arnouville - les - Gonesse. (S. et O.):

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՕԾՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարդանց Ս. Խաչ եկեղեցւոյն օծման վեցերորդ տարեդարձը պիտի կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ, 14 Նոյեմբերի Կիրակի օրը:

Այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Կիլիկիոյ միաբան Տ. Զարեհ վարդապետ Փայասլեան:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամ 9, Ս. Պատարագի՝ ժամ 11:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Անիէւէն Յարէթ Յարութիւնեան, Սամսոն Ալէքսանեան եւ Կիրակոս պետրոսեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հայրենակից ՌՈՒԲԷՆ ՊՈԼՈՅԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր եղբօրը՝ Լորիս Պոլոյեանի եւ պարագաներուն:

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ

Դաշնակի եւ Մարթընօյի ալիքների դասեր:

6, Villa des Sablons (81 Avenue du Roule-ի վրայ) **Neuilly s/Seine, MÉTRO SABLONS:** ժամադրութեան համար դիմել գրաւոր:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

12 Նոյ.—18Նոյ.

երեկոյեան ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Jean Servais

dans

Les Réprouvés

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

«ՇԻՐԱԿ» Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Այդ տիրացու Սիմոնը գիւղի ծխատէր քահանայի՝ տէր Մարուքի փեսան էր: Մի յարմար արբեցող, բայց մի եւ նոյն ժամանակ սաստիկ խորամանկ մարդ էր նա: Նոր դպրոցների շինութիւնը նա իր շահերին վնասակար գտաւ եւ գրգռեց իր աներոջը խափանել գործը:

Մի խօսք բաւական էր գիւղացիների մոլեռանդութիւնը բորբոքելու եւ գործը խափանելու համար: Քահանան եկեղեցում Պ. Սալմանի մասին իր քարոզի մէջ, յայտնեց ժողովրդին, որ այդ մարդը «փարմասօն» է, Հայոց Աստծուն չէ պաշտում եւ բոլոր երեխաներին հաւատքից կը հանէ: Նա աւելացրեց, որ աղջիկներին կարդացնելը մեղք է, որ Սողոմոն իմաստունը եւ Յովհաննէս Մկրտիչը կնիկներին անիծել են, որովհետեւ մի կին Յովհաննէս Մկրտչի գլուխը կտրել տուեց:

Յետոյ սուրբ գրքից շատ փաստեր բերեց, որ Սամսոն Մարգարէի(...?) մահուան պատճառն էլ մի կին դարձաւ, Ադամին էլ Եւան խաբեց եւ դրախտից դուրս գցել տուեց. մի խօսքով, իր քարոզի մէջ զանազան այս տեսակ վկայութիւններ բերելով, տէր հայրը հաստատեց, որ աղջիկներին կարդացնելը վտանգաւոր է, որովհետեւ նրանք շատ բան կը սովորեն եւ սատանայ կը դառնան:

Բայց տիրացու Սիմոնը մեծ հեղինակութիւն ունէր գիւղի կանանց հասարակութեան մէջ, նրանց համար զանազան կախարդական թղթեր էր գրում, հմայում էր, գուշակութիւններ էր անում, եւ այսպիսով գրաւել էր նրանց համակրութիւնը: Կնիկները աւելի գրգռեցին իրանց ամուսիններին, որ տիրացուին օգնեն, որ նրա հացը չը կտրուի:

Քահանան եւ տիրացու Սիմոնը իրանց յարուցած խռովութիւնների մէջ մեծ օժանդակութիւն գտան Թոմաս էֆէնդուց, որը սաստիկ հակառակ էր դպրոց, դպրութիւն եւ ուսում կոչուած բաներին: Բացի դրանից, տիրացուն նրա անվարձ գրագիրն էր, գրում էր կապալառուի հաշիւները եւ հունձի ժամանակ նրա զափթիաների հետ գիւղից գիւղ ման էր գալիս եւ հաւաքում էր գիւղացիների մշակութեան բերքի տասանորդները:

Այդ բոլորը մեծ հոգսեր պատճառեցին բարեսիրտ ծերունի Խաչօին, բայց նա չը կարողացաւ խախտել Պ. Սալմանի հաստատամտութիւնը: Երեկոյեան տուն դառնալով, նա ասաց Վարդանին.

— Ես այդ անպիտանների հետ միսիոնարի պէս պիտի վարուեմ: Միսիոնարը ինչ ժողովրդի մէջ որ մտնում է իր առաջին հակառակորդները լինում են կարդացողները եւ հոգեւորականները: Բայց միեւնոյն ժամանակ նրա առաջին հետեւողները դառնում են նոյն մարդիկը, որ սկզբում հակառակում էին: Միսիոնարը յանձնում է նրանց զանազան գործեր, լաւ եւս ասել՝ ոչինչ գործ չէ յանձնում, միայն ռոճիկներ է տալիս: Այսպիսով նոր աղանդը հալածող Պօղոսները դառնում են նրա ամենամոլեռանդ պաշտպանները:

— Այդ իրաւ է, պատասխանեց Վարդանը, — ի՞նչ ես ուզում անել:

— Պէտք է գործնական լինել, ասաց Պ. Սալմանը մի առանձին անվրդովութեամբ, — պէտք է հասկանալ, թէ ինչո՞վ են գրաւում մարդիկ: Ինձ հետաքրքիր է գիտենալ, թէ այդ յիմար տիրացուն որքան շահ ունէր իր աշակերտներից. ես կ'առաջարկեմ նրան կրկնապատիկը ստանալ ինձանից եւ իր դպրոցներում մի պաշտօն վարել, այսինքն ոչինչ գործ չը կատարել: Հաւատացած եմ, որ այս առաջարկութիւնից յետոյ, առաւօտեան ինքն կը գայ, բահը եւ բրիչը կը վեր կ'առնի եւ իմ բանուորների հետ կ'ըսկսէ աշխատել դպրոցների շէնքը կառուցանելու համար:

— Ես էլ այդպէս եմ կարծում, պատասխանեց Վարդանը, — բայց տէրտէրի բերանին էլ պէտք է մի փոքր իւղ քսել:

— Այդ էլ կ'անեմ:

Զբաղուելով այն օր պատահած անախորժութիւններին, Պ. Սալմանը ամենեւին չէր մոռացել իր սիրելի Վարդանից աւելի ուրախ էր: Գործի սկզբնաւորութեան անաջողութիւնները բորբոքել էին նրա եռանդը, իսկ ապագայի պայծառ յոյսերը լցրել էին նրա սիրտը մի անսահման բերկրութեամբ:

— Գիտե՞ս, Վարդան, որքան բախտաւոր, որքան ընդարձակ ապագայ է խոստանում մեզ դպրոցը: Նա կը տայ մեզ բոլորը ինչ որ մենք ցանկանում ենք: Նա, միայն նա կը բուժէ մեր դարեւոր վէրքերը եւ կը պատրաստէ նոր սերունդ մի առողջ եւ թարմ կեանքի համար: Մեր նախորդների դարեւոր անգործութիւնը թողեց մեզ համար, իրաւ է, շատ աշխատանք: Նրանք կանխապէս չը հեշտացրին մեր այժմեան հոգսերը.— բայց փոյթ չէ:

Տակաւին կարելի է յոյս ունենալ, որ ապագան մեզ է պատկանում: Միայն հաստատուն եւ տոկուն աշխատանք պէտք է: Իմ կարծիքով, բաւական չէ կրթել միայն միտքը, ազնուացնել հոգին, պէտք է կրթել եւ մարմինը: Դու ինքդ, Վարդան, նկատած կը լինես, թէ այստեղի մանուկները մինչեւ որ ստինքան դանդաղկոտ են, մինչեւ որ ստինքան ծանրաշարժ են: Պէտք է ամրացնել նրանց մկանները, պէտք է կազդուրել նրանց ջիղերը: Այս կէտից մարմնամարզութիւնը մեր դպրոցների մէջ պէտք է ընդունէ նպատակայարմար ձեւ եւ կերպարանք, նա պէտք է քաջութիւն ազդէ մեր մանուկների մէջ եւ պէտք է ամրացնէ նրանց թուլացած սրտերը...

— Ես քեզ մի ուրախալի բան պիտի պատմեմ, Վարդան, — այսօր տեսութիւն ունեցայ մի քանի Քրտերի հետ, խօսում էի նրանց դպրոցի եւ կրթութեան օգտաւէտութեան մասին: Մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նրանք ցոյց տուին ամէն տեսակ պատրաստակամութիւն, յայտնելով, թէ սիրով կը յանձնեն իրանց որդիները Հայոց դպրոցներում, երբ ուսումը այդքան ձրի է: Նրանց խօսակցութիւնից երեւում էր, թէ իրանք էլ շատ գոհ չեն, որ իրենց որդիները աւազակներ են լինում:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՄԻԶ ԹԻՐԻՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 14 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3577

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԵՒ 15ԱՄԵԱԿ ՄԸ

Ամառը կոչ մը հրատարակեր էինք, որ կը ծանուցանէր թէ հոկտեմբեր 3ին պիտի տօնուի «Հանդէս Ամսօրեայ»ի հրատարակութեան յիսնամեակը, Պ. Առաքել Սարուխանի (Տիւրեան) գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին հետ :

Տարօրինակ վրիպումով մը, մենք առիթ չունեցանք արտայայտուելու ճիշդ օրին: Վրիպումը դարմանելու համար, սպասեցինք մեր աշխատակցին թղթակցութեան, եւ դեռ կը սպասենք մինչեւ այսօր ...

Արդ, անցեր է արդէն մէկուկէս ամիս, տօնակատարութենէն ի վեր, եւ ներելի չէ որ աւելի երկար տեւէր մեր լռութիւնը :

Երկու յոբելեանները կատարուած են յաջողութեամբ, ինչպէս կարդացինք համառօտ նկարագրութեան մը մէջ: Երբ կ՚ըսենք յաջողութիւն, անշուշտ նկատի ունինք անոր միայն բարոյական մասը: Մնացեալը, նիւթականը, — « ոչ ես գիտեմ, եւ ոչ ալ դուն»:

Եւ լաւ է որ չգիտնանք, հառաչանք մը պակաս արձանագրելու համար :

Ի՞նչ կրնայ եղած ըլլալ արդիւնքը, երբ գիտենք որ ամբողջ բազմութիւններ յուր անգամ չունին «Հանդէս Ամսօրեայ»ի գոյութենէն :

Անշուշտ ժողովրդական թերթ մը չէր կրնար դառնալ ան, իր մասնագիտական - ակադեմական հանգամանքով: Այդպէս է նաեւ ուրիշ ազգերու, աւելի մեծ եւ յախտաւոր ժողովուրդներու մէջ : Եւ սակայն, միայն ժողովրդական լումանե՞րն են որ կանգուն պիտի պահեն մեր հրատարակութիւնները, թերթ, գիրք, հանդէս: Ինչո՞ւ այսքան արժէքաւոր հրատարակութիւն մը պիտի չունենար ափ մը հովանաւորներ, դուք ըսէք՝ մեկենասներ, որպէսզի կարելի ըլլար պրծիլ ճղճիմ հոգերէ, նիւթական տաղտուկներէ եւ ամբողջովին նուիրուիլ հետազօտութեանց եւ ուսումնասիրութեանց :

Հետազօտութիւն եւ ուսումնասիրութիւն, պրպտում, պեղում, վերլուծում եւ ստուգում,— ահա ինչ որ եղած է Վիէննայի Մխիթարեանց ամսագրին դերը՝ յիսուն տարիէ ի վեր: Հեղինակաւոր դէմքեր, գիտնական միաբաններ, խոկական վարդապետներ խրելով դեղնած, փոշոտած, յաճախ փոշիացած թուղթերու եւ գիրքերու դէզերուն մէջ, նորէն եւ նորէն կարդալով անոնց իւրաքանչիւր տողը, յաճախ գիշերներ լուսցնելով եւ իրենց աչքերուն լոյսը սպառելով խօսքի մը, բառի մը, կիսատ նախադասութեան մը վրայ,— գանձեր հանած են լոյս աշխարհ :

Միայն «Ազգային Մատենադարանը» կրնար յիշատակարան մը կազմել Վիէննայի միաբանութեան համար: Արդէն իսկ անգնահատելի վաստակ մը դիզուած է, իբրեւ արդիւնք յիսուն տարուան տքնութեանց,— գանձարան մը որ կրնայ պատիւ բերել նմանօրինակ եւրոպական հաստատութեանց :

Որո՞ւ կ՚իյնայ սատեղծել ամուր պատուանդան մը, որպէսզի միշտ վառ մնար այս փարոսը: Որպէսզի «Հանդէս»ը կարենար լոյս տեսնել ամէն ամիս անխափան, փոխանակ «միացեալ» թիւերու ...

×

Յիսնամեակին հետ՝ 15ամեակ մը, բոլորովին տարբեր ճակատի մը վրայ, եւ տարբեր աշխարհի մը մէջ:

«Հայրենիք» ամսագիրը նոյեմբերին բոլորեց իր հրատարակութեան 15ամեակը :

Աւելի պարզ խօսինք,— 180 թիւեր լոյս տեսած անընդհատ, ամէն ամիս, ճիշդ օրին: Իրականին մէջ հատորներ, իւրաքանչիւրը 160 մեծադիր էջերով :

Կարելի է տարբեր կարծիքներ ունենալ այս հրատարակութեան ուղեծի եւ բովանդակութեան վրայ: Կարելի է խօսիլ ու վիճիլ անոր հանրային, գրական — գեղարուեստական անսպառ նիւթերու մասին :

Բայց, այս 15ամեակին առթիւ, տեսակէտները չեն որ արժէք ունին այսօր, այլ կատարուած գործը,— աննախընթաց՝ իր տարողութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ :

Եւ նկատի ունեցէք որ այս ամսագիրը կը հրատարակուի հայրենիքէն դուրս,— շատ աւելի հեռու՝ անոր սահմաններէն, քան ուրիշ որ եւ է գաղութ :

Նկատի ունեցէք, նաեւ, որ, նոյնիսկ հայրենիքին մէջ, մենք չունեցանք պարբերական մը, որ ըլլար բովանդակալից՝ անոր չափ, եւ տեւած ըլլար գոնէ անոր կէսին, քառորդին չափ :

Ձեռնարկին արժէքն ու մեծութիւնը աւելի կը շեշտուին, երբ աւելցնենք թէ Երեւանը ունի պետական միջոցներ եւ ամենազօր մեքենայ մը, Պետհրատ, որ դէզերով թուղթ կը տպէ մէկ հրամանի վրայ, առանց որ եւ է նիւթական մտահոգութեան: Իսկ «Հայրենիք»ը հոգեզաւակն է աքսորակա՛ն կազմակերպութեան մը,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան :

Հիմնուած՝ անգլեւամերիկեան «մէկէզին»ներու տիպարին վրայ, «Հայրենիք» ամսագիրը եղած է դարձաւ անսպառ շտեմարան մը գրականութեան, պատմութեան, ուսումնասիրութեան, յուշերու եւ բազմազան պրպտումներու: Այնտեղ ծաղկեցան կամ թառեցան հին եւ նոր տաղանդներ, տարէց թէ երիտասարդ, առանց քաղաքական կամ կուսակցական դաւանանքի խտրութեան :

Եւ ամսագիրը օրէնքի մը վերածեց վճարովի աշխատակցութիւնը, էջով կամ տողով,— ինչ որ կ՚ենթադրէ այլապէս գնահատելի զոհողութիւն մը:

Բայց ինչո՞ւ այս բեռը պիտի մնար միայն ընկերներու վրայ, երբ ամբողջ հայկական մշակոյթն է որ կը քաղէ պտուղները: Եւ ինչո՞ւ, միայն Ամերիկան պիտի կրէր ծանրութիւնը, երբ այնքան մատչելի են պայմանները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երեք դեսպաններ (մէկը Դաւթեան) երկու գործավարներ, երկու բանաստեղծներ եւլն.

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ ձերբակալուած են Պերլինի, Վարշաւայի եւ Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանները, իսկ Լէնինկրատի գերմանական հիւպատոսը եւ կանչուած է, խորհրդային իշխանութեան բողոքին վրայ :

Նոյն թերթին Մոսկուայի թղթակիցը, որ ժամանակին հաղորդած էր Եանքեանի «անձնասպանութիւնը», ինչպէս եւ Ամատունիի, Ակոփովի, Գուլոյեանի եւ միւսներու պաշտօնանկութիւնը, կը հեռագրէ հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Լէնինկրատէն կ՚իմանամ թէ գերմանական ընդհ. հիւպատոսը, Հէռ Զոմմէր, եւ կանչուած է երեք օրուան պայմանաժամով, խորհրդային իշխանութեանց պահանջին վրայ: Դիւանագիտական լեզուով, հիւպատոսը «Պերլին կանչուած է զեկուցում տալու համար»: Կը հաւաստեն թէ ներքին գործավարը փաստեր քաղած է ձերբակալուած լրտեսներէ, որոնք հիւպատոսը կ՚ամբաստանեն իբրեւ մեղսակից զանազան դաւադրութեանց: Կարգ մը Գերմանացիներ, որոնք խոստովանութիւններ ստորագրած էին ամբաստանելով ուրիշ գերման ներկայացուցիչներ, սահմանէն դուրս հանուեցան երկար բանակցութիւններէ վերջ: Այժմ Զեկային բանտը կը գտնուին մօտ 400 Գերմանացիներ, գլխաւորաբար ձախակողմեաններ եւ քաղաքական փախստականներ, իբրեւ լրտեսներ եւ խափանարարներ :

Ձերբակալութեանց վերջին շարքին մէջ կը գտնուին երկու խորհրդային դեսպաններ,— Պ. Իւրենիեւ, որ Պերլինի դեսպան նշանակուած էր դեռ քանի մը ամիս առաջ, եւ Պ. Քարսքի, Էնկիւրիի դեսպանը: Երկուքն ալ հին բոլշեւիկներ են :

Ձերբակալուած են նաեւ հետեւեալ ականաւոր դէմքերը.—

Փրոֆ. Տուպոլեվ, վարիչը օդանաւային հաստատութեան, բուն ստեղծիչը խորհրդային օդատորմիղին, մղիչ ուժ մը եւ մեծ մարդ մը: Շարք մը հռչակաւոր սաւառնակներ դուրս ելած էր այս տարի թռան դէպի հիւսիսային բեւեռ: Իր ձերբակալութեան հետեւանքով այդ սաւառնակներուն վրայ նշանակուած սկզբնատառերն ալ սրբուեցան :

Բուբնով, գործավար (նախարար) հանրային կրթութեան եւ գեղարուեստի, որ պաշտօնանկ եղած էր վերջերս: Հին բոլշեւիկ է, նախկին վարիչը կարմիր բանակի քաղաքական բաժնին, եւ առաջնակարգ դեր կատարեց յեղափոխութեան մէջ :

Քուբց, նախագահ Ինտուրիստի, պետական պրոպագանդի մեծ կազմակերպութեան: Հին բոլշեւիկ, նախկին նախագահ Վոլկայի գերմանական հանրապետութեան :

Եակովլեւ, տեղեկարարը ընտրական նոր օրէնքին որ կը գործադրուի այժմ: Հին բոլշեւիկ, որ հռչակ հանեց իբրեւ հողագործական նախարար, 1929 - 1934-ին, գործադրելով Ստալինի հաւաքական տնտեսութեան ծրագիրը :

Չերնով, հողագործական գործավար, որ պաշտօնանկ եղաւ վերջերս :

Բեսիմինսկի, պսակաւոր բանաստեղծ, որ արիւնածարաւ քերթուածներ կը գրէր, փառաբանելով դաւաճաններու գնդակահարութիւնը :

Տրեթիակով, հեղինակը «Մռնչէ՛, Չինաստան» թատերախաղին (ներկայացուած 1926ին) եւ «Սամուրայի» վէպին, որ պաշտօնական մամուլին կողմէ կը յանձնարարուէր կարմիր բանակի բոլոր սպաներուն: Կ՚ամբաստանուի թէ «ճափոնական լրտես է քսան տարիէ ի վեր» :

Նիսաէն, Ստալինի մտերիմը, որ անոր գաղտնի չարժանկարը չինեց, երբ իր սահմանադրութիւնը կը ներկայացնէր անցեալ նոյեմբերին, խորհրդային արտակարգ համագումարին: Ամբաստանուած է իբրեւ «Նացի աՀաբեկիչ»:

Այս կարգի բոլոր ձերբակալութիւնները պաշտօնապէս կը հերքուին, բայց ես պատճառներ ունիմ հաւատալու այս ցանկին: Այժմ ձերբակալուած սաւառնաբաժին կալանաւորներու մեծ մասը ամբաստանուած են թէ լրտեսութիւն եւ քանդիչ գործողութիւններ կը կատարէին ի հաշիւ «օտար պետութեան մը»: Հոկտեմբերին 496 մահավճիռներ համրեցի այս կարգի արարքներու համար :

*** Դարձեալ նոյն թերթին թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Վարշաւայէն .—

Կ՚իմանամ թէ Պ. Դաւթեան, Վարշաւայի խորհրդային դեսպանը եւ դեսպանատան պաշտօնեաներէն ոմանք ձերբակալուած են Ռուսաստանի մէջ: Պ. Դաւթեան Վարշաւայէն բացակայ է քանի մը շաբաթէ ի վեր: Կ՚ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ իր կինը, Տիկին Մակսակովա, որ օփերայի հանրածանօթ երգչուհի մըն էր: Տիկինը ամբաստանուած է իբրեւ մեղսակից թրոցքիական դաւադիրներու: Անախորժ կացութեան մը մատնուած է, կ՚ըսեն, ուրիշ պաշտօնատար մը, Պոտոլսքի, որ Վարշաւայի խորհրդային դեսպանատան խորհրդականն էր մինչեւ անցեալ յունուար եւ Լիթուանիա փոխադրուեցաւ իբրեւ դեսպան :

Տերախեի ապստամբութեան դասը

Խարբերդէն կը գրեն Պոլսոյ թուրք թերթերուն.—

Տէրսիմի աւազակներուն ղեկավար Սէյիտ Րիզա շատ ընկճուած վիճակ մը ունի: Դատավարութեան վերջին նիստին, անոնք բոլորովին չփոթած էին, ի տես ընդհ. դատախազի պահանջագրին եւ հոն պարզուած փաստերուն :

Դատավարութեան առթիւ կարդացուեցան Սէյիտ Րիզայի նամակները, որոնց մէջ խիստ անպատկառ բայց միեւնոյն ժամանակ տխմարօրէն գրուած տողեր կան: Ան գրութեան մը մէջ կ՚ըսէ որ, եթէ հետապնդող ուժերը չքաշուին, շատ արիւն պիտի թափուի, իր 70 աշիրէթներովը ուրիշ տեղ պիտի երթայ եւ երբեք չպիտի յանձնուի կառավարութեան :

Նոյնպէս կարգ մը ճշմարտութիւններ կը պարզուին աշիրէթապետ Գամէրի կողմէ վաշտի հրամանատարին գրուած նամակէն: Այս նամակին մէջ երեւան կուգայ թէ ամբաստանեալները ինչպէս միացած են :

Ընդհ. դատախազին կարդացած պահանջագրով անպարտութիւն կ՚առաջարկուի միայն ինը ամբաստանեալներու համար :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Սիւնակի մը տակը երկու տող բաց մնա՞ց,— գրաշարը կը թխէ.

— Կը խնդրուի մաքուր գրել, մելանով գրել, թուղթի մէկ երեսին վրայ գրել :

Այսպէս 12 տարիէ ի վեր, տարին տասներկու ամիս :

«Մաքուր»ը շատեր կը հասկնան փայլուն թուղթ եւ ազնիւ մելան, շատ անգամ կարմիր: Թուղթի մէկ երեսն ալ շատերու համար կը նշանակէ մրոտել վերէն վար, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը, նոյնիսկ լուսանցքը :

Երբեմն կը պատուիրենք հանել, ցրուել այդ ազդը :

— Մի՛ ընէք, սխալ կ՚ընէք, դիտել կուտան գրաշարները: Պէտք է միշտ յիշեցնել: Այսքան տարի է կը գրենք, հազիւ կ՚անդրադառնան, եթէ չյիշեցնենք, ո՞ւր կը հասնի մեր վիճակը :

Եւ ազդը միշտ կ՚երեւայ: Եթէ մաշած ըլլայ, նորէն կը շարեն: Եւ եթէ ուշադրութիւն չընես, կրնան երկու-երեք անգամ դնել, միեւնոյն թիւին մէջ:

Ուրիշ աղաչանք մը,— Կը խնդրուի կարճ գրել, օրը օրին գրել տեղական հանդէսները, չխնողել միջանկեալ խորհրդածութիւններով :

Այս «կարճ եւ ամփոփ»ն ալ շատեր կը հասկնան զանց առնել ինչ որ պէտք է գրել եւ լայնօրէն փռել ինչ որ կրնայ զանց առնուիլ: Իսկ «օրը օրին»ը կը նշանակէ առնուազն մէկ շաբաթ: Այնպէս որ, նոյնիսկ Փարիզի մէջ հանդէսներու նկարագրութիւններ կ՚երթեան 10 — 15 օր վերջը: (Նկատի ունեցէք որ հինգշաբթի գիշեր կը շարուին կիրակի օրուան Բ. եւ Գ. էջերը):

Յուսահատելով բարեկարգութեան բոլոր փորձերէն, երէկ հետեւեալ առաջարկը ներկայացուցի, առ որ անկ է.

— Պահել երկտող ազդը, բայց փոխել իմաստը:

Այսպէս.— «Կը խնդրուի կարելի եղածին չափ խառն ի խուռն գրել, մատիտով գրել, սեւ կամ կարմիր, ձեռագրի թուղթերը վերէն վար մրոտել, մանաւանդ իրար խառնել անուններն ու թուականները»:

Ամէնէն արմատակա՛ն միջոցն է այս:

Թոյներ կան որ կը հակազդեն ուրիշ թոյներու :

Այս նոր դրութեամբ, խմբագիրը առանց կարդալու գրաշարին կը յանձնէ թղթակցութիւնները, գրաշարն ալ ուզածին պէս կը կարդայ ու կը շարէ: Եւ մէջտեղ կուգայ պատկեր մը, որուն առջեւ ամէնէն առաջ թղթակիցը կամ յօդուածագիրը ափ ի բերան կը մնան :

Այն ատեն, թերեւս կ՚անդրադառնան, եւ խմբագիրն ու գրաշարը կ՚ազատին հանելուկներ լուծելու տանջանքէն :

Ատեն մըն ալ այսպէս փորձենք, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ... մեքենայով գրել թղթակցութիւնները :

— Բայց այն ատեն ընթերցողները կը բարկանան, դիտել կուտայ գրաշարը :

— Աւելի լաւ, այն ատեն բողոքի միթինկ մը թող սարքեն, եւ հիմնովին կը դարմանուի չարիքը :

ՎԱՀԷ

Աթաթիւրք աւելեան նահանգները կ՚երթայ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Աթաթիւրք այս օրերս քննական այցելութիւն մը պիտի կատարէ դէպի արեւելեան նահանգները: Իրեն պիտի ընկերանան վարչապետը, ներքին եւ արտաքին նախարարները :

ՃԱՓՈՆ ՎՃՌԱՊԷՍ ՄԵՐԺԵՑ ՀՐԱՒԷՐԸ

Ինքն իր գլխուն պիտի լուծէ չինական հարցը

Մինչ Պրիւսէլի խորհրդաժողովը կը պատրաստուէր երրորդ հրաւէր մը ուղղել Ճափոնի, որպէսզի մասնակցի խորհրդակցութեանց, խաղաղութեամբ լուծելու համար չինական հարցը, ճափոնական կառավարութիւնը բրտօրէն մերժեց որ եւ է մասնակցութիւն: Ճափոնական ծանուցագիրը իններու ժողովին իրաւասութենէն վեր կը նկատէ Չինաստանի դէմ կատարած գործողութիւնը, «ինքնապաշտպանութիւն» համարելով զայն: Իր տեսակէտով, այս վէճը կրնայ «ամենայն արդարութեամբ» լուծուիլ միայն ուղղակի բանակցութիւններով՝ երկու շահակից կողմերուն միջեւ :

Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ճափոնի բուն նպատակներն են. 1.— Չինաստանը կապել հակաբոլշեւիկ ուխտին: 2.— Չինաթափ ընել չինական երկրամասը՝ Դեղին գետէն դէպի հիւսիս եւ Շանկայի շրջանին մէջ: 3.— Վերակազմել չինական բանակը եւ քաղաքապահ բանակ մը կազմել, պայքարելու համար Խ. Միութեան դէմ: 4.— Հետզհետէ քշել այն արեւմտեան պետութիւնները որ շահեր ունին Չինաստանի մէջ եւ անոնց տեղ հաստատել Ճափոնը, Իտալիան եւ Գերմանիան :

Այս նպատակներն իրագործելու համար, ճափոնցի, իտալացի եւ գերմանացի խորհրդականներ պիտի տեղաւորուին Չինաստանի զինուորական, դիւանագիտական եւ տնտեսական վարչութեանց մէջ, ինչպէս եւ Չինաստանը պիտի դառնայ ռազմագիտական խարիսխ մը՝ հակաբոլշեւիկ պետութեանց համար:

Միւս կողմէ, Հիթլեր պիտի փորձէ բարեխօսել, հաշտեցնելու համար Ճափոնն ու Չինաստանը: Երկու երկիրներն ալ մասնաւոր պատուիրակներ ղրկած են Պերլին :

Մինչ այս մինչ այն, զինուորական գործողութիւններ կը շարունակուին լայն ճակատի մը վրայ: Կ՚ըսուի թէ պատերազմին սկիզբէն ի վեր սպաննուած են 150.000 Չինացիներ: Ճափոնցիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ Շանկայի շրջանին մէջ:

Լոնտոն — Պերլին — Հռոմ

Կը հաստատուի թէ մօտերս Պերլին պիտի երթայ լորտ Հէլիֆաքս, որ Չէմպըրլէնի մտերիմն է եւ մասնաւոր համարում կը վայելէ Գերմանիոյ մէջ: Անշուշտ գաղտնի կը պահուին իր առաքելութեան մանրամասնութիւնները. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ պիտի խօսուի Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու, սպանիական հարցի, Հռոմ - Պերլին առանցքի եւ ուրիշ կարեւոր հարցերու մասին :

Այս այցելութեան կարեւորութիւնը աւելի կը շեշտուի ճիշդ այն պահուն երբ խօսակցութիւններ տեղի կ՚ունենան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Ուրիշ պարագայ մը եւս,— երեքշաբթի օր Լոնտոն կը սպասուի Պելժիոյ թագաւորը, իմանալու համար Անգլիոյ տրամադրութիւնները՝ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներու մասին: Պելժիա երբեք տրամադիր չէ իր գաղթավայրերէն հող տալու Գերմանիոյ :

Անգլիոյ վարչապետը ամէն միջոց կը փորձէ, միրձեցում հաստատելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՔԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՄԲ.— Մեր ընկերը նոր ապաքինած ըլլալով երկարատեւ հիւանդութենէ մը, կը վերսկսի իր աշխատակցութիւնը:

Այս էջերուն մէջ խմբագրութիւնը եւ Մկրտիչ Պարսամեան յաճախ մատնանշած են Հայ հրատարակչական գործի դժուարութիւնները:

Գաղթաշխարհի մէջ մանաւանդ հայ գիրքը կ'ապրի լուրջ տագնապ մը. բացի լրաթերթերէն, որոնք ալ հազիւ իրենց գոյութիւնը քարշ կու տան, հրատարակուած ոեւէ գործ, պարբերաթերթ թէ գիրք, իր ծախքը չի գոցեր:

Հայ գրականութիւնը կարծէք աւելի շատ արտադրող ունի քան թէ սպառող: Զանգուածը կը գոհանայ առօրեայ մամուլով, շատ շատ, ըստ իր նախասիրութեան, կուսակցական խմբագրականներով: Սակայն «գրասէր»ները կը նախընտրեն օտար ընթերցումները: Հայ գիրքը երեսէ ինկած, տունը մնացող աղջիկներուն պէս դատապարտուած է կոյս եւ ամուլ մնալու:

Ի՞նչ խօսք, որ հայեցի մշակոյթի ապագայի տեսակէտով վրդովիչ երեւոյթ մըն է այս: Ժողովուրդ մը, որ կ'անձրկի ապրեցնելու իր մտաւորականները, կը կորսնցնէ իր հոգին եւ կ'այլասերի:

Անտարակոյս, հրատարակչական գործի այս անանկ վիճակը մասամբ կը բացատրուի գաղութներու ցանուցրիւ, անկազմակերպ ու անստոյգ պայմաններով:

Բայց կ'երեւի գրքի, աւելի ճիշդ լուրջ գրականութեան հանդէպ՝ անտարբերութիւնը միայն Հայերու յատուկ երեւոյթ մը չէ: Ֆրանսացի գրողներն անգամ առենէ մը ի վեր նոյն ահազանգը կը հնչեցնեն:

Ազդանշանը տուաւ յայտնի գրող եւ ակադեմական Ժորժ Տիւհամէլ, որ իբրեւ վարիչ «Մէրքիւր տը Ֆրանս» ծանօթ հանդէսին ու հրատարակչական տան, մօտէն իրազեկ է գրքի տագնապին:

Քանի մը տարիէ ի վեր, անխոնջ, առիթ չի փախցներ, գրողներու կամ հանրութեան, ընկերային մարմիններու կամ պետութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու ֆրանսական գրականութեան սպառնացող վտանգին վրայ: Անցեալ ձմեռ ան ձեռնարկեց կազմելու, շահակից անձերու հետ «Գրքի Միութիւն» մը, հարցը իր բոլոր կողմերով քննելու առաջադրութեամբ:

Ժ. Տիւհամէլ խնդրին չի մօտենար զուտ նիւթական շարժառիթներով. գրքի տագնապը տնտեսական հարց մը ըլլալէ աւելի, ըստ իրեն, մէկ ախտանշանն է արդի քաղաքակրթութեան հիւանդագին վիճակին:

Արդարեւ, Տիւհամէլ, պատերազմէն ի վեր, իր գիրքերը նուիրած է քննադատելու արդի քաղաքակրթութեան սխալները, թերիները, այլանդակութիւնները:

«Մենք, քաղաքակրթութիւններս, հիմակ մենք գիտենք որ մահկանացու ենք», ըսած է տեղ մը Վալէրի:

Արդ, գրքի տագնապը, ըստ Տիւհամէլի, իր խորքին մէջ տագնապն է հասարակաց հոգիին: Ժողովուրդը, զանգուածը, որու անունով կը խօսին, կը յուսան, կը խոստանան ու կը խանդավառուին օրուան վարիչ դերասանները, անտարբեր է այլեւս գրքի հանդէպ, այսինքն դադրած է խոկալէ, իր մտածումը, իր հոգին մշակելէ: Աւելի քան երբեք զանգուածը կը սիրէ նոյնանալ իր ամբոխութեան, իր չըպարուած գռեհկութեան հետ:

Ճիշդ է, մտքի, գրչի, ներշնչումի ներկայացուցիչները, հաւատարիմ իրենց կոչումին, կը շարունակեն արտադրել մտածում, գեղեցկութիւն ու բարոյական գանձ: Անոնք միշտ կը ջլացնեն ու կը խորացնեն մարդու հոգիի սահմանները: Մշակոյթը երբեւ հոգեկան սնունդ, ոչ մէկ ատեն այնքան գերարտադրուած չէր որքան ներկայիս:

Բայց մարդկային զանգուածը, ընտրանիէն դուրս եղած անհուն համբանքը չի սնանիր այդ մշակոյթով, չի խորացներ զայն, չուզեր նոյնիսկ հետաքրքրուիլ անով:

Ահա թէ ինչու կեանքի միջինը կը մնայ ստոր, գռեհիկ մակարդակի վըրայ, մարդոց մեծագոյն մասը կ'ապրի առօրեայ, առժամեայ, հոգին կաչած մտահոգութիւններով: Գոհացնել բնազդները, որոնք աղճատուած են միշտ — ու այսքան:

Մտաւոր սնո՞ւնդ,— առտուան, իրիկուան թերթերը, իմացական հաճո՞յք,— շարժանկարը, անիմաստ երաժշտութիւնը ու բիրտ մրցահանդէսները, պարը, կոփամարտը եւայլն:

Մարդիկ կը շփոթեն պարզ ու շռնդալից լուրը ծանօթութեան, գիտութեան հետ: Խելացիներն անգամ ուսում եւ մշակոյթ չեն զանազաներ իրարմէ: Զգտումն է խնայել ամէն ճիգ, մանաւանդ մտային ճիգ, որ միակ պայմանն է հոգեկան զարգացումի:

Ու որոշ երկիրներու մէջ զանգուածին միտքը մատնուած է անխնայ թելադրանքի. ճիգ մը կայ կաղապարելու ժողովուրդը ամբողջութեամբ, որպէսզի մէկ զգան, մէկ մտածեն, մէկ կամենան: Անհատէն ներքին բխած ամէն ինչ խեղդելու է: Ի՞նչ հարկ դատել, խորհիլ ու վերլուծել: Վերէն եկած պատրաստ բանաձեւեր կուգան փոխարինելու անհատի ինքնուրոյն մտածողութիւնը:

Այսպէս ուրեմն, գրքի ու մշակոյթի տագնապը կը ծառայէ քաղաքական բախտախնդիրներուն, որոնք զանգուածը կը վարեն այնպէս, ինչպէս հովիւը եւ իր պահապան շուները կը վարեն հօտ մը կամ նախիր մը:

Ընկերութիւնը կը սայթաքի ուրեմն կը սահի ծուռ մակարդակի մը վըրայ, դէպի բարբարոս շրջան մը, ուր, արտաքին խաբուսիկ շպարի մը տակ, գիտութեան բոլոր նուաճումները պիտի ծառայեն պարզապէս ժխտական գործերու,— սոդոմ-գոմոր կենցաղի, ոճիրի, պատերազմի:

Գրքին մահը որոշ չափով մահն է մշակոյթի:

Մշակոյթը ինկա՞ւ, կ'իյնայ եւ մարդը:

Եթէ ստոյգ է թէ «ձայն բազմաց, ձայն Աստուծոյ», եթէ ուրեմն այսուհետեւ քուէի մեծամասնութիւնն, թիւը պիտի վարէ երկիրներու ճակատագիրը եւ պատմութիւնը, անհրաժեշտ է փրկել այդ զանգուածը անկումէ:

Բազմութիւն եւ մշակոյթ խոտոր համեմատելու չեն իրարու: Ապա ուրեմն գիրքը անգամ մը եւս գտնելու է իր հեղինակութիւնը մարդոց հոգին վրայ, իբրեւ խորհրդածութեան, մըտասեւեռումի, ինքնակրթութեան լաւագոյն միջոց:

×

Անշուշտ ինծի չիյնար վճռել Տիւհամէլի այս տեսութեանց վրայ, բայց կան տարբեր տեսակէտներ, որոնց մասին կ'ուզէի խօսիլ ուրիշ անգամ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Կեանք եւ արուե՛ստ,— վերացական բառեր:

Մեզմէ ո՞վ պիտի կրնար ամէնէն գործնական բառերուն իսկ գոհացուցիչ սահման մը տալ:

Գիտունին համար, կեանքը ուրիշ բան չէ բայց եթէ մահուան դիմադրող գործունէութեանց ամբողջութիւն մը: Եւ կամ, գործարանաւոր էակներու յատուկ ընդհին գործունէութիւն մը որ, ամէնուն քով, անդառութեան եւ արգասաւորութեան պաշտօններով կը յայտնուի, եւ որոնց վրայ կը բարդուին յարաբերութեան պաշտօնները, կենդանիներուն քով, բանականութիւնն ու ինքնիշխանութիւնը՝ մարդուն քով:

Բառարաններուն տուած սահմանները նոյնքան ճիշդ են որքան անվնաս եւ անբաւական:

Ընթացիկ լեզուով, ամէն անոնք որ կեանքը կը հակադրեն արուեստ բառին, ըսել կ'ուզեն թէ գոյութեան առօրեայ հոգերով կլանուած՝ խիստ քիչ ժամանակ ունին, իրենց եւ ընտանիքի ապրուստին անհրաժեշտ դրա[illegible]էն գողնալ, անշահախնդիր հայեցակէտ մը դիտելու համար, իբրեւ գերիվեր բան մը, արուեստագէտներու ստեղծագործութիւնները:

Այդպէս ընողները սակայն չեն անդրադառնար թէ իրենց կարելի գործունէութիւններու շրջանակէն կամովին կ'արտաքսեն իրենց մտքին երկու բնատուր պաշտօնները,— սքանչանալ ու հաճիլ:

Ու կեղծ առաքինութեան մեղմեխանքով, հերոսական պատրի հրաժարումով կը պճնուին ծուլութիւնը իրենց մտքին, ու անհետաքրքրութիւնն իրենց: Կ'ապրին անոնք — բայց իրենց ժամերը ինչո՞վ կ'անցընեն: Քանի մը գործեր, մեքենական աշխատանքներ, երբեք նման այսօրուան ու վաղուան: Փողոցին մէջ, իրենց աչքերը կառքերէն խուսափելու մտահոգութեամբ են զբաղած, իրենց ականջները ինքնաշարժներու մերձեցումը կը տեղեկացնեն, իրենց մատները մետաղէ կամ թղթէ արժէքներ շօշափելու կը հետամտին: Բայց հաճոյք չեն ըզգար խորունկ մուշտակներու թաւշէն, ոչ ալ մարդկային մարմիններու փափկութենէն կամ մարմարեղէն կորութիւններէն: Իրենց հոտառութիւնը մեռած է: Միւս զգայարաններն ալ աւելի չեն գործեր: Անոնք եղածով կը գոհանան: Զնծուած գեղեցկութիւններու մասին անփոյթ են, եւ իրենց համար պատրաստուածներուն անտեղեակ: Դեռ աւելին, գիտե՞ն միթէ վայելել:

Կ'ապրին անտարբեր, դոռ ու հանդարտ, եւ ծաղրածու ժպիտ մը ունին որ ըսել կ'ուզէ թէ մարդիկ ի զուր կը շարժէին իրենց շուրջը, թէ սնապարծութիւնները կը փլին եւ աւերները կը կուտակուին, թէ չարժեր որ իրենց սեղանէն ելլեն, անհանգիստ ըլլան:

Մի՞թէ այս է մարդկային գործունէութեան կատարելութիւնը: Բոլոր կենդանիներէն մեր ունեցած տարբերութիւնը մտաւորական ձգտումներու բաժինը չէ՞, որոնք կը ձեւափոխեն, կը լայնցնեն կեանքը, կը տասնապատկեն բնազդական կախարդանքը՝ տեւական դարձնելով անոր հմայքը:

Ի՞նչ է սնանիլը: Երբ անօթութիւնը կը մղէ, պահանջի մը գոհացումն է ան: Յետոյ մարսողութիւնը տեղի կ'ունենայ, թէեւ այլեւս անոր վրայ չես խորհիր: Բայց մարդը իր ամենափոքր պահանջներէն իսկ կարելի հաճոյք մը ստեղծած է: Շատակերութեան տեղ, որ անասուններու բաժինն է, մարդիկ նուրբ ուտել մը հաստատեցին որ համերու եւ հոտերու գիտութիւն է, արուեստի գործ:

Աչքերու, տենչանքի եւ յիշողութեան յայրատ մեղսակցութեամբ, կերակուրներու համեղութեամբ եւ ըմպելիներու բոյրով արբենալ, ախորժակը հրաշալի գինի մըն է որ ճաշակելու հեշտանքներուն տրամադիր կ'ընէ մեզ:

Ո՞ր աւելոր ու դատարկ միտքը պիտի ժխտէ թէ արգասաւորութեան պաշտօններուն մէջ, բնազդը՝ անմիջական, արագահաս եւ այնքան վաղանցուկ, զուրկ է հաճոյելու ակնապարար հմայքներէն:

Եղածով գոհացողները ծանօթ չեն այլակերպող չափչփութեանց, յափշտակութեան չղթայակապող ողողումներուն:

Մարդը, իր մշտարթուն զգայասիրութեան միջոցաւ — որ իր բանականութեամբ կը կառավարուի — իրեն վիճակուած ամէնէն նախնական պաշտօններն անգամ ձեւափոխած է: Ոչ մէկ մարդկային էակ կրնայ խուսափիլ անհնչանքին բոլոր կերպերէն, որոնք մարդը կը զանազանեն միւս գործարանաւոր էակներէն: Մարդուն գործունէութեանց տիրապետող այս բարձրագոյն բնազդը, որ իրեն յատուկ է, իր ամէնէն նուազ մշակուած արտայայտութեան մէջ իսկ արուեստի մաս կը կազմէ:

Հետեւաբար անկարելի է մարդկային կեանքի գաղափարը հակադրել արուեստի գաղափարին:

Ամէն մարդկային կեանք արուեստի իր անձնիւր բաժինն ունի որմէ չի կրնար հրաժարիլ անդարձ, որքան ալ ծիւրած կարծէ ինքզինքը:

Կեանքը, իր կարողութիւններով ու իր պաշտօններով տարուէ տարի կը ձեւափոխուի: Ընկերութիւնները կը բարեշրջուին, զաւակներու վիճակը պատմութեան իւրաքանչիւր շրջանին հետ կը փոխուի, կայուն ու վերջնական ոչինչ կայ:

Մարդը միակ առանձնաշնորհեալ արարածն է որ յաւիտենական այդ ձեւափոխութեանց իրադարձութիւններէն ոմանց հանդիսատես կ'ըլլայ, որոշ չափով կը նպաստէ նաեւ անոնց, կը խուսափի շատ մը արկածներէն, կը կանխէ, կը մեղմէ, կը կանոնաւորէ ու կը գուշէ անոնց ազդեցութիւնները: Իր երկար ատեն տեսածներէն տեսակ մը կանոնագիրք կը կազմէ, որուն մէջ բազմաթիւ երեւոյթներու սկզբունքներուն եւ հետեւութեանց միջեւ իր հաստատած կապը յուշագրած է: Եթէ ասոնք իրեն նպաստաւոր երեւին, անոնց մէջ բաժին հանել կը ջանայ իրեն, եթէ աղետաբեր են, անոնց վնասակար ազդեցութենէն խոյս կու տայ: Նոյնիսկ պարագաներ կան երբ իրեն հակառակ ուժերն անգամ կ'օգտագործէ:

Ճանչնալու եւ կիրարկելու այս կրկնակ նպատակը կը յատկանշէ գիտութիւնը:

Իսկ համախմբել անցեալին ու ապագային մէջ ծանօթութեանց շարք մը, դասաւորել մասերն անոնց, որպէսզի հաւասարակշռութիւն ու ներդաշնակութիւն, ներհայեցութեամբ անցնիլ վերլուծումի եւ հետեւութեան ճամբէն, առժամաբար ապահով բաներէն անդին նպատակ մը սեւեռել, այս է ահաւասիկ շքեղ ու խիզախ դերը արուեստին:

Բայց կեանքը իր ամէնէն թանկագին պաշտօններն իսկ ուրանալուն համար արուեստն ալ թերացաւ իր պաշտօնին մէջ: Արուեստը յաճախ կոնակ դարձուց կեանքին, երբ ան խիստ շատ ցուցադրեց իր պարտասեցնող նեղութիւնները եւ նողկանքը իր տգեղութիւններուն: Սակայն երբ արուեստը կը մերժէ կեանքին աջակցութիւնը, կ'առանձնանայ եւ իր ամլութեամբ կը հրճուի, առանց կիրքերու հիւանդագին ոգիին, ի՞նչ կը մնայ իրեն: Կենսունակութիւն տուող բանը մերժելով արուեստը չէ՞ որ կը նզովէ, երբ զգացումի ու երազի առատապարգեւ բըխումը կը ցամքի:

Երբ արուեստը սարսափ մը չի սփռեր, նպատակի մը չի յանգիր, այլ կ'ուզէ ճշդութեամբ հետեւիլ ամփոփ տիպարներու, նոր ծաղիկներ չարտադրեր այլեւս: Բեղմնաւոր ու արգասաւոր ակիզը ալ չի յորդիր յաբուռն, փրցնելով իր իսկ արմատները:

Այսօր ամէն ինչ կը կազմալուծուի: Իւրաքանչիւրը իրեն համար հնարքի եւ արդիւնքի իր թագաւորութիւնը կը կերտէ:

Նկարիչն ու արձանագործը, երաժշտագէտն ու ճարտարապետը, գրագէտն ու հրապարակագիրը իրարմէ զատուած, իրարմէ անհաղորդ, իրար կը հակասեն, ու կը մնան միայն իրենց նեղ մասնագիտութեան շահուն համար:

Միահամուռ մղում մը գոյութիւն չունի, համատարած ոգի մը կը պակսի, միջոցներու ընդհանուր համադրութիւն մը որ արուեստներուն թէ կեանք մը, ժամանակաշրջան մը պիտի դրոշմէր:

Դիտեցէք ներկայի շարժումն ու մըտածումը, բաղդատեցէք անցեալին հետ: Կեանքը ո՜րքան տարբեր է, ո՜րքան շատ հմտութիւններով է կազմուած, որքան տարբեր յօրինումով ու գաղափարներով կը կառավարուի հիմա ու կը ցրուի շատ մը որոնումներու մէջ որոնք կը ձախողին կամ կը յաջողին:

Բայց, շուրջի կատարուածներն անկատա՞ր են ու խո՞րշունք կ'ազդեն,— դուն խաչալ ունեցիր քու մէջդ: Թերեւս գոյն բարեփոխում մը յղանաս կամ գէթ աւելի օգտակար հանդիսանաս:

Յիշէ՛ անցեալը, լաւագոյն ապագայ մը պատրաստելու համար:

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն, ի՞նչ բանի կը պարտիք ձեր երկարակեցութիւնը:

Հարիւրամեայ ծերունին գլուխը շարժելով.— Պարոն, գիտունները դեռ մանրէները գտած չէին, երբ ես ծնայ:

×

— Պարոն, ի՞նչ կ'ընէիք, եթէ ինծի պէս դաշնակ զարնել գիտնայիք:

— Քաղաքէն դուրս տեղ մը կը բնակէի, դրացիներս անհանգիստ չընելու համար:

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԱՄԲՈՂՋ ՕՐ ՄԸ ՄԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

—.—

Պատերազմական նախարարութիւնը, տարագիր մեր եղբայրներու համար նոյեմբեր ԵՐԿՈՒԹԸ զօրակոչի օր յայտարարած էր:

Զօրակոչի տոմսերը իրենց գրպանը, ամէնն ալ, տեսակ մը հպարտութեան դրոշմ կը կրէին իրենց դէմքերուն վրայ: Ուրախ էին: Խանդավառ:

Մեկնելէ մէկ օր առաջ որոշեցի գոնէ, ծանօթներու այցելութեան երթալ:

Փարիզի անհուն տարածութեան առջեւ պահ մը շուարած մնացի: Չէի գիտեր որ կողմէն սկսիլ: Քանի որ ամէն թաղամասի եւ, ամէն անկիւնի մէջ մեր տարագիր հայութիւնը ժրաջան մեղուներու պէս խաղաղ, բոյն դրած է: Երբ այս մտածումներով կ'օրօրուէի, յանկարծ ցրուիչը նամակ մը բերաւ:

«Խումբ մը զինուորցու հայրենակիցներ մեր տունը հաւաքուելով՝ սեղան մը սարքեր ենք: Պիտի խնդրէինք, որ դուն ալ բաժնեկից ըլլաս մեր վերջին խնջոյքին»:

Ալ չսպասեցի: Մտայ ստորերկրեայ կառաշարը, որ զիս առաւ ու տարաւ...

Արագ մը կը բարձրանամ սանդուղներէն մինչեւ եօթներորդ յարկը: Շունչս հանդարտեցնելու համար պահ մը կը կենամ դրան առջեւ: Ներսէն ձայներու փոթորիկ մը իր ամբողջ ուժով պատուհաններէն դուրս կը թռի: Եռ ու զեռ կայ:

Վերջապէս կոճակը կը սեղմեմ: Մեր զինուորցու Կարապետը ժպիտը դէմքին դուռը կը բանայ: Կը մտնեմ: Ներսը խուռն սեղանի մը շուրջ աթոռներն իրարու կպած են: Ու մարդիկ կը խօսին օրուան նիւթէն: Կը բարեւեմ ու կը նստիմ:

Թիկնաթոռին կռթնած լուռ կը նայիմ չորս կողմս: Բոլորին դէմքին վըրայ ուրախութեան նշոյլ մը կը ցոլայ: Յետոյ, պլպլուն ճրագի մը բոցին պէս կ'երեւի, մէկէն կը տժգունի: Բայց Շաւլին - Գարահիսարցի Բեռին սան չիտար որ տխրութիւնը երկար տեւէ: Ու կը սկսի պատմել իր զինուորութեան յուշերէն հետաքրքրական դրուագներ, որոնց վայրկեանաբար տարբեր գոյն կուտային դէմքերուն: Կը խնդան: Կ'ուրախանան: Կ'երգեն:

Ի պատիւ զինուորցուներու պատրաստուած սեղանը կը հեւայ ուտելիքներու ծանրութեանը տակ: Գաւաթները կը լեցուին: Քիչ յետոյ կը բարձրանան օդին մէջ ու կը մնան:

— Խմենք, կը շարժեն քանի մը շըխներ:

— Այդպէս չոր չոր խմել ՀԵԼԼԵ՜Լ յանկարծ մէջ կ'իյնայ Առաքելը, ԽԵ մենք մեր զինուորցուներու կենացը:

Ու գաւաթները կը զարնուին իրարու: Կը պարպուին: Կրկին կը լեցուին: Բայց այս անգամ Յովհաննէս կ'առաջարկէ խմել Հայաստանի կենացը: Առաջարկը կ'ընդունուի ծափերու տեղատարափով մը:

Այս ուրախ մթնոլորտին մէջ, երիտասարդ մը խօսք կ'առնէ լեցուած գաւաթներու առջեւ.

— «Վաղը բոլորդ ալ զօրանոց պիտի մտնէք: Թերեւս առաջին օրը կամ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՆՈՐ ՈՒ ՍՈՍԿԱԼԻ ՏՐԱՄ ՄԸ

Երեւանի մէջ կը բնակի ընկեր Ընձակ Ջալալբէկեան, որ հին կոմունիստ մըն է: Քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին եղած է մարտական ույժ ու վերջը գտնուած է զանազան պաշտօններու մէջ եւ գրած է քանի մը «բրոշիւր»ներ, կազմակերպելու համար «կոմերիտական ֆրոնտ»ը:

Ընկեր Ընձակ Ջալալբէկեան ճանչցուած է իբրեւ զտարիւն կոմունիստ, հարազատ ստալինիստ, որ պայքար բացած է աւերբախական, սպեցիֆիկեան այլասերածներուն, ժողովուրդի թշնամի կատղած շուներուն, թունաւոր իժերուն, ֆաշիստական լրտեսներուն եւ մոլի նացիոնալիստ-տրոցկիստ մանկլաւիկներուն, արբանեակներուն, թափթփուքներուն եւ տականքներուն դէմ:

Ընկեր Ընձակ միշտ խօսած է համարձակ:

Օր մըն ալ Ընկեր Ընձակին պաշտօնապէս կը հաղորդեն լուր մը, որ կը վերաբերի իրեն, կը տեղեկացնեն կուսակցական որոշում մը: Զինքը կը հրաւիրեն:

Ընկեր Ընձակ լուրը կը հաղորդէ իր կնոջը, կինը լուրը կը հաղորդէ իրենց ազգականներուն, ազգականները լուրը կը հաղորդեն իրենց դրացիներուն, դրացիները լուրը կը հաղորդեն Աբովեան փողոցի բնակիչներուն:

Ընկեր Ընձակ լուրին տպաւորութեան տակ այնքան ազդուած է որ, իր դէմքէն կը վազէ ժամական հարիւր քիլօ տխրութիւն: Իր հոգին եղած է սեւ լիճ մը որուն վրայ Յուսահատութիւնը եւ Յոռետեսութիւնը առագաստներ բացած մրցում կ'ընեն:

Բու մը թառած է իր տան կտուրին վրայ ու պատուհանէն կը տեսնուի հսկայ մանգաղի մը շարժումը: Բնակարանը եղած է մեռելի տուն, որուն ամէն կը վազէ դժբախտութիւնը:

Ընկեր Ընձակի ձեռքերուն մէջն է պաշտօնական գիրը: Աչքերուն առջեւ մշուշներ կախուած են, մատները ու ոտքերը կը դողան, սիրտը կը բաբախէ պայթելու աստիճան, ստամոքսի խիթեր կը զգայ ու բերանը փակուած է մռայլութեան ծանր կնիքով:

Տանը կատուն անգամ այնքան տըպաւորուած է ճնշիչ մթնոլորտէն որ, անկիւն մը քաշուած ցաւագինօրէն ու բարակ ձայնով մը կը մլաւէ: Տանը շունը ողբերգականօրէն կը հաջէ: Անշունչ իրերուն մէջ ալ յուզում կայ կարծես: Հայելի մը կ'իյնայ ու կ'ըլլայ փշուր փշուր:—«Դա արդէն վատ, վա՛տ նշան է», կը մտածէ Ընկեր Ընձակ, հակառակ նախապաշարեալ մը չըլլալուն:

Տիկին Ընձակին աչքը կը խաղայ ու ականջը կը խօսի, կ'ընէ «ներվային» շարժումներ:

Կայծակ ինկած է տանը մէջ ու ամէն կողմ առաջ կը բերէ վերիվայրումներ:

Պարտէզին մէջ ալ յանկարծ կը սկսի մելամաղձոտ տերեւաթափ մը:

Տիկին Ընձակ կը մօտենայ իր ամուսնոյն որ թաղուած է աթոռի մը մէջ, երկու ձեռքերով բռնած գլուխը: Տիկին Ընձակ ցած ու դողացող ձայնով կ'ըսէ.

— Ընձակ ջան, հարուածը սաստիկ ա, միթէ չե՞ս կարող առողջական պատճառով մի քիչ ժամանակ շահել գոնէ...

— Ծաղիկ ջան, քանդուեց մեր օջախը, ոչ մի բան աշխարհումս էլ չի կարող ինձ օգնել: Իմ բանը վերջացած ա: Հարկ է գնամ:

— Պէտք է քաջ լինես, Ընձակ ջան:

— Ասելը հեշտ ա, Ծաղիկ ջան: Հիմակուանից երեւակայում եմ բանտը, շնորհազրկուելը, Սիբիրը, տաժանակիր աշխատանքը եւ էն խօսքերը որ պիտի ասեն իմ յետեւից.— «Տրոցկիստ, նացիոնալիստ, աւերբախական, ժողովուրդի թշնամի, կատղած շուն, սպեցիֆիկեան այլասերուած, ֆաշիստական լրտես, իժ, գարշելի դաւաճան, իմպերիալիստական լաքէ, զզուելի ճիւաղ:» Ես կորած եմ:

Դուռը կը զարնուի:

Կը մտնէ տիկին Ծաղիկի եղբայրը, կ'ուղղուի դէպի Ընձակը ու կ'ըսէ տրտմութեամբ լեցուն ձայնով մը.

— Ընդունիր իմ խոր ցաւակցութիւնները: Մխիթարուիր մտածելով որ մենակ չես: Հերթը մեզ էլ է գալու: Ի՞նչ արած: Բախտի չարխը կոտրուի: Հերոսի նման գնա՛:

Ընկեր Ընձակ կլլած է կայծակ:

Կնոջը եղբայրը կ'ըսէ.

— Ամօթ ա, ես քո վերաբերմամբ լաւ կարծիք եմ ունեցել միշտ: Էս տեսակ կրիտիկական մոմենտում մարդ չպէտք է կնամարդի լինի:

Ընկեր Ընձակի աչքերուն մէջ կան արցունքներ: Կ'ըսէ.

— Խանջեանի, Ամատունու, Գուլոյեանի, Դրաստամատի, Շահվերտեանի եւ միւս հազարաւորների ճամբան են բաց անելու իմ առաջ: Ո՞նց չախրեմ ու ո՞նց չդողամ:

Ներս կը մտնեն քանի մը կոմունիստներ. կը դիմեն Ընկեր Ընձակին ու կ'ըսեն.

— Լսել ենք, ընկեր Ընձօ, լսել ենք: Քաջութիւն ենք մաղթում: Մեր միւս ընկերները չհամարձակուեցին մեզ հետ գալ քո քովը: Ի հարկէ իմանում ես թէ ինչի չհամարձակուեցին: Ո՛վ գիտի ինչ կարող է պատահել վաղը: Դա սատանան էլ չգիտի: Չենք ուզում մօտենալ քեզ, մտերիմ երեւալ քեզ հետ:

— Հասկանալի է. իրաւունք ունէք: Ի՞նչ կարող եմ ասել: Թող իմ թշնամին չհասնէ իմ օրին:

Ընկեր Ընձակ կը փնտռէր մի ծակ: Չգտաւ ծակը ու ելաւ գնաց:

×

Գիտէ՞ք ինչու կանչուած էր ընկեր Ընձակ որ այլեւս չէր համարձակ:

Կանչուած էր Կեդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահ [illegible], ինչպէս գրուած էր թուղթին մէջ:

Եւ Խորհրդային Միութեան մէջ չկայ աւելի մեծ աղէտ քան պաշտօնի կանչուիլ, այս օրերուն:

Ընկեր Ընձակ քաջ գիտէր թէ քանի մը շաբաթէն կամ ամիսէն պիտի հըռչակուի «ժողովուրդի թշնամի, քայքայող, լրտես, իժ, շուն, ճիւաղ, նացիոնալիստ, տրոցկիստ, գարշելի խայտառակ»:

Հիմա կարծեմ հասկցաք՝ թէ ինչո՞ւ տխուր էր Ընկեր Ընձակ:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

Խորհրդային Հայրենասիրութիւն

ԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

Մոսկուայից մինչեւ երկրի ծայրերը,
Կովկասից մինչեւ սառած ովկիան
Մարդը սէգ անցնում է, մարդը տէր է,
Նա ունի իր հայրենիքն անեզրական:
Եւ ամէն տեղ լայն, ազատ է կեանքը,
Վոլգայի նման հոսում էլի,
Վայելում է ծերը մեր յարգանքը,
Ճանապարհը բաց է ջահելի:

Հարազատ երկիր իմ, դու անծայր ես,
Դաշտ, անտառ, գետեր ունես առատ,
Չեմ տեսել ուրիշ նման աշխարհ ես,
Ուր շնչում է մարդն այնքան ազատ:

Մեր կանաչ արտերը անպարփակ են,
Չե՛ս թըւի դու քաղաքները մեր,
Բառերից բոլոր անուշ ու թանկ է
Բառը մեր վսեմ ու վեհ, ԸՆԿԵ՛Ր:
Հարազատ է ամէնքիս այդ բառը,
Սպիտակ լինենք, թէ սեւ, դեղին,
Այդ բառով առնում ենք ողջ աշխարհը,
Այդ բառով ձուլում ենք բոլորին:

Հարազատ երկիր իմ, դու անծայր ես,
Դաշտ, անտառ, գետեր ունես առատ,
Չեմ տեսել ուրիշ նման աշխարհ ես,
Ուր շնչում է մարդն այնքան ազատ:

Ըստ մեր արժանիքների երկրում մեր
Մեզ տրուած է վեհ պատուի նշան:
Ոսկեղէն գրով անհա գըրում ենք
Մարդասէր օրէնքը ստալինեան:
Այս խօսքի վսեմութիւնն ու փառքը
Կը շողայ անմար ու յաւիտեան,
Իրաւունք ունի ամէն տեղ մարդը
Հանգստի, աշխատանքի, ուսման:

Հարազատ երկիր իմ, դու անծայր ես,
Դաշտ, անտառ, գետեր ունես առատ,
Չեմ տեսել ուրիշ նման աշխարհ ես,
Ուր շնչում է մարդն այնքան ազատ:
Մեր երկրին գարնան թեւում է հովը,
Կեանքն ամէ՛ն օր նոր է քաղցրանում,
Ով կ'ասի թէ աշխարհումս ով է,
Մեզ նման ծըպտում, մեզ պէս սիրում:
Բայց մըռայլ կ'իջնեն մեր խիտ յօնքերը,
Մեզ եթէ սպառնայ ոսոխը չար,
Խանդավառ է, հայրենիք, մեր սէրը,
Անսասա՛ն կաց, դու, մեր քաղցր մայր:

Հարազատ երկիր իմ, դու անծայր ես,
Դաշտ, անտառ, գետեր ունես առատ,
Չեմ տեսել ուրիշ նման աշխարհ ես,
Ուր շնչում է մարդն այնքան ազատ:

Վ. ԼԵԲԵԴԵՒ-ԿՈՒՄԱՉ

Թարգմ. Ն. ԶԱՐԵԱՆ

չարաթը ձեզի քիչ մը խոլթ թուի, բայց չյուսահատիք: Հետզհետէ պիտի վարժուիք այդ կեանքին: Ձեր ծառայութեանը մէջ, ամէն բանէ աւելի կարգապահ, հնազանդ եւ քաջ եղէք: Սորվեցէք բոլոր կանոնները, ինչպէս որ աշակերտ մը կը սորվի դպրոցին մէջ: Մարզեցէք ձեր ջիղերն ու ուղեղը, որպէսզի, վաղը զայն կարենաք գործածել մեր հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի փրկութեանը...

Այս անգամ զաւաթներն պարպուեցան Հայաստանի ազատագրութեանը համար:

Խաչատուրի շրթներուն վրայ եղանակ մը կը խաղար.

Կռունկ, ուստի՞ կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ,
Կռո՛ւնկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս...

— Ի՞նչպէս թէ «խապրիկ» մը չունի, ընդմիջեց երիտասարդ մը, բոլոր մտաւորական դասը կը մկրատուի եւ հովին կը սրուի...

Կարապետ ալ չհամբերեց, ու սրտին խորէն երկար «ախ» մը քաշելով ըսկսաւ երգել.

Թող փչէ քամին պաղ պաղ երեսիս՝
Վերէն ամպերէն սաստիկ ձիւն թող գայ,
Տարբեր աշխարհին խառնուին իրար,
Ցոյսով իմ վաղ ուշ արեւ պիտ ծագի...

— Պիտի ծագի, պիտի ծագի արեւը մեր անոյշ Հայաստանէն, կրկնեց բազմութիւնը բարձրաձայն, միայն թող ազգը ողջ մնայ:

Մայր մը լուռ, թոռնիկը գրկին գըլուխը կ'օրօրէր: Երիտասարդ կիներ գործի վրայ են: Կերակուրի պնակները պտուղով կը լեցուին: Եւ երգեր, երգեր սիրային եւ ազգային: Ուրախութիւն անսահման: Այս մթնոլորտին մէջ Յովհաննէս ձայնագիրը բանալու խնդրանք մը կ'ուղղէ: Կը լսեն: Հիմա ձայնագիրին հետ այս գինուորցուն կ'երգէ.

Բարձր սարեր, այ սարեր,
Չէն իմ տալիս, այ սարեր,
Դուք էլ ինձ հետ ձէն տուէք,
Իմ դարդերիս, այ սարեր...

Բոլորին դէմքերը կը փոխուին: Մենեակը տարբեր պատկեր կը ստանայ: Քանի մը կիներ խօսք մը կ'ուղղեն Յովհաննէսեանին:

— Դուն ի՞նչ ունիս, պարոն, ի՞նչ է ցաւդ: Ասոնց պէս կին չունիս, զաւակ չունիս, տեսեւ լացող չունիս:

— Ա՛խ, մայրիկներ, մի հարցնէք, իմ դարդիս պէս դարդ չկայ...

— Ի՞նչ ունիս տղայ, ըսէ մենք ալ հասկնանք:

— Հայրենիքս, հայրենիքս, հայրենիքս...

Բոլորին շրթները կարուած են: Կարծես թէ մէկը չըլլար հոդ: Ակնարկ մը կը նետեմ չորս կողմս, ամէնուն դէմքին վրայ տխրութեան քօղ մըն են քաշեր: Մանաւանդ զինուորցուները, մէկը միւսին նայելով յուզուեր են: Կը խորհիս, հիմայ, հիմայ պիտի փլին, ինչպէս ծոցուոր երկինքը գարնան:

— Դէհ, Սարգիս, հիմայ կարգը քուկդ է: Անոյշ երգ մը երգէ մտիկ ընենք, յանկարծ լռութիւնը խզելով՝ ձայն կուտայ երիտասարդ մը:

Սարգիս աղջնակը գրկին, կը սկսի երգել իր սիրած երգերէն մէկը:

Քեզ իմ մնում անոյշ գարուն,
Ծաղիկ եարիս հետը գալուն,
Դու կարօտ ես վառ արեւի,
Ես իմ կեանքին գարուն եարին...

Ծափերու անձրեւ մը կը լեցուի ամբողջ միջանցքը: Գոյներ կը փոխուին, սրտեր կը բաբախեն եւ երակներ կ'ուռի՛ն:

Ամէնը մէկէն կը խնդրեն որ Կարապետն ալ երգէ: Այս երիտասարդը նազ ընել չի գիտեր, կոկորդը չը մաքրէ եւ կը սկսի.

Կանչէ՛, կռունկ, կանչէ, քանի գարուն է,
Ղարիպներուն սիրտը գունդ գունդ արուն է,
Կռունկ ջան, կռունկ ջան, գարուն է,
Ա՛խ, սիրտս արուն է...

Երիտասարդ կինը, յանկարծ աչքերը չփելով՝ խոհանոց կը մտնէ:

— Դեհ, քիչ մը ժիր կեցիր, ի՞նչ կայ որ կուլաս, կը խօսին ամէնը մէկէն: Մեռնելո՞ւ կերթայ:

— Այս չեղաւ: Մենք հոս լալու չենք եկեր, կ'ընդմիջէ ուրիշ մը, ու կ'առաջարկէ կոմանտ մը բռնել:

Ամէնէն առաջ, Կարապետը ինք ոտքի կ'ելլէ: Ահա Յովհաննէսը, Սարգիսը, Խաչատուրը թեւ թեւի սենեակին մէջ թէ կը ցատկեն եւ թէ կ'երգեն:

Պարը տեւեց երկար, մինչեւ որ մեր տղաքը յոգնած՝ նստան իրենց տեղերը:

Ուշ գիշեր է: Պէտք էր հանդիստ ձըգել զինուորցուները, վասնզի առտուն կանուխ դէպի զօրանոց պիտի մեկնէին:

Բոլորս ոտքի ենք: Ուրախութիւնը նորէն տրտմութեան կը փոխուի: Զինուորցուները որ ամէնը մէկ կողմ կը դրկուէին, նախ իրենք կը համբուրուին եւ հրաժեշտ կ'առնեն ուրախ բայց տխուր երեւոյթով մը:

Կարգը մեզի կուգայ: Ամէնէն առաջ դէմս կեցողը Կարապետն է: Ձեռք ձեռքի կը նայիմ դէմքին: Կ'ըսես, կայծ մը կը վառի աչքերուն մէջ: Եւ ահա յուզուած խօսք մը կ'արտասանէ:

— Աստուծմէս պիտի խնդրեմ, որ Անդրանիկի աջ բազուկին ուժը տայ ինծի, որպէսզի, ծառայութենէս վերադարձիս, հայրենիքիս համար գործածեմ:

Սարգիսի պատասխանը ուրիշ հոգի ունի: Կարճ եւ կտրուկ:

— Հայրենիքս ազատ եւ անկախ, ու մենք անոր չուքին, անոր թեւին տակ ըլլանք:

Տեսէք թէ Յովհաննէսին սրտին մէջ ինչեր կան:

— Ահա կ'երթամ ծառայելու երկրորդ հայրենիքիս, բայց մայր հայրենիքս երբեք չեմ մոռնար եւ պիտի չմոռնամ:

Բաժնուեցայ: Երբ այս յոյսերով ոգեւորուած դէպի խցիկս կը քալէի, կրծքիս տակէն ձայն մը լսեցի.

— Իրաւ որ հրաշալի ազգ մըն ենք, ու մեր զաւակները արժանի պտուղը անոր:

Ապրիք տղաք, հազար ապրիք:

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ» ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Ամսագիրներու շարքէն վերջ, Հըրանտ Բալուեան կը մկրտէ իր տարեգիրքը՝ Զուարթնոց անուանին մէջ:

Այդ օծումին, իրենց մեռոնն ու անուշահոտութիւնները կը բերեն մեր վերնագաւառի բնակիչները, անցեալէն եկած ու հասած իրենց ստեղծագործութեան պատուանդանին, — հիները, եւ նորեր՝ ներդաշնակուած, գրեթէ միաձոյլ:

Մնայուն արժէքը այս հատորին, — կամ ամսագիրներուն՝ որոնք ծաղիկներ նետեցին մեր պարբերական մամուլի անդաստանին մէջ, — իր պատրաստութիւնն է, գալոց օրերու մտաւորական շարժումի քմայքներուն ու փորձերուն դիմանալու համար:

«Տարեգիրք»ի գաղափարը, ընդհանրապէս թեթեւ ու հմայքէ զուրկ է եղած մերինխմբագրողներունմօտ: Այնտեղ, թերի է կամ մտածողական մասը, եւ կամ, գեղեցկագիտական մերձեցումը: Առիկա անկէ՝ որ պատրաստողը ինքն իսկ չէ պատրաստուած, եւ կամ, իր ներքին մարդը չէ ունեցած ինքնատպութեան կամ ճաշակի ստուգածային շնորհը:

Կը մտածեն, շատեր, որ «տարեգիրք»ը անօթ մըն է, ուր ժամանակը կը ձգէ իր մրուրը, քանի կ'անցնին օրերը: Օր մըն ալ, երբ կը գլորի տարին, անցեալը կը յանձնէ անկէ:

Աւելի լուսամիտներ, անցեալը ապրեցնելու այդ փորձը կը վերածեն խառնուրդի մը, տարեցուցային զուտ նագեղութեան, անկէ ներս թխելով ինչ որ կուգայ գրիչի տակ:

Ըմբռնելի՝ եթէ այլազանութեան այդ ճիգը կուգայ առնուազն արուեստագէտ խառնուածքէ: Մեր պատմութեան մէջ՝ Թէոդիկը պահուած է իր համեստ անկիւնը: «Կեանք եւ Արուեստ»ը, Պարսամեան եղբայրներու ձեռներեցութեամբ, այդ շրջագիծէն ներս է կոխած, ու քիչ մը աւելին՝ արուեստ եւ կեանք է խառնած իր միջուկին: Աւելի հիներէն, մէկ կամ երկու անուններ կը խառնուին սա վայրկեանի մտքերուս, իրենց հաղուադիւպօրէն արժող էջերով: Ամենէն թարմերէն ալ՝ Հիւանդանոցի (Պոլսոյ տարեգրքին) 1930ի, 1931ի եւ 1937ի տիպերը:

Զուարթնո՞ցը:

Տարբեր պիտի ըլլայ անոր տեղը, եթէ մեր միտքը ակօսէլէ վերջ, հասնի եւ մեր երազին: Այդ խոստումը, բիւրեղացած ու նետարձակ, կը գտնենք, արդէն, արուեստի զաւակ Հրանտ Բալուեանի թանգարանին մէջ, իր ձեռակերտ - հատորի էջերուն վըրայ, — ներդաշնակօրէն գծագրուած, դասաւորեալ, ամբողջ ու հաղորդական:

Եւ արդարեւ, «Զուարթնոց»էն կ'երկարին, մասունքը իրենց մատներուն մէջ արուեստագիտօրէն սեղմող դիմատուրներ, ծանօթէն մինչեւ ամէնէն նորեկը, — Զարեան, Օշական, Գ. Մխիթարեան, Շ. Նարդունի, Բ. Թաշեան, Շ. Պէրպէրեան, — Տ. Զրաքեան, Կոմիտաս, իրենց ոգիով — Հր. Բալուեան, Հրաչ Զարդարեան, Ե. Այվազեան, Ն. Սարաֆեան, Ա. Երեմեան, Զ. Որբունի, Վ. Վանեան, Ոստանիկ, եւայլն եւայլն:

Բալուեան իր հատորէն ներս կը մտնէ, ամէն բանէ առաջ, անձնական աշխատութեանց եւ որոնումի փորձերու հարուստ բեռով մը: Առիկա եթէ չի վնասեր իր մտքին կամ գեղեցկագիտական հոտառութեան, կը խլէ, սակայն, իր ժամանակի մեծ բաժինը: Երկրորդ՝ մեր մտաւորական ընտանիքը, մեծով ու պզտիկով, ծոյլ է եւ անտարբեր: Մէկ ջուրով չեմ լուար բոլորն ալ, բայց կրնայի համբել քանէ աւելի ապրրտիք, իբրեւ բացակայ:

Բաժինները լաւ դասաւորուած ըլլալով հանդերձ, համեմատաբար չեն կշռուած: Մեղքը անձնասէրներուն ճիտը: Նկարչութեան ու քանդակագործութեան բաժնին մէջ կը փնտռեմ ծանօթ անուններ:

Այս բոլորէն դուրս, Հրանտ Բալուեանի տարեգիրքը թանգարան մըն է, ապագային վրայ բացած՝ իր մուտքը:

Իբրեւ առանձին արժէք, հատորը մշակուած ու քբրուած հողակտոր ունի: Անոնցմէ՝ Օշականի մթասատուեր վերլուծականը Տ. Զրաքեանի խաւարակուռ ներաշխարհի մասին: Հր. Բալուեանի փնտռտուքը, նոյն գետնին վրայ: Նարդունի աննման հետախուզողին հայեցողութիւնը՝ Փօլ Վալերիի լաբիւրինթոսային գործէն ներս, Վիկտոր Պաշի թարմ ու բազմաճիւղ տեսակէտները «Արդի գեղեցկագիտութեան» բարդ խնդրին շուրջ, դարձեալ Բալուեանի անվերջ որոնումները՝ արուեստի մէջ Մեքենայի ունեցած դերին մասին (տարեգրքի հում ու խոր նիւթերէն մին), Շահան Պէրպէրեանի նկատողութիւնները՝ պարսկական արուեստի մասին, Գարեգին Արք. Յովսէփեանի խօսքը՝ Տարօնի Ս. Ղազարի կամ Ս. Առաքելոց վանքի դրան փորագրութեանց ու նկարներուն վրայ, դարձեալ Բալուեանի ուսումնասիրութիւնը Թորոս Թորամանեանի եւ Հայկական ճարտարապետութեան մասին:

Չեմ կրնար չյիշել Գ. Մխիթարեանի Ակնունին, «հայակերտ» դամբռի մարմինէն ու հոգիէն առնուած խըրոխտ պատկեր, Թաշեանի գիծերը՝ Օշականի գրականութեան «հանրային» խմաստին վրայ, — արագ, վըճռական, արուեստագիտօրէն վերարտադրուած, եւ, իրականութեան հաւասար ոճով: Հրաչ Զարդարեանի նայուածքը՝ Անհատին ու Ոճին միջեւ, Վ. Մալոյեանի «Հայ»ը, Ա. Երեմեանի Ռոմանոս Մելիքեանը, եւն. եւն.:

Տարեգիրքը իր կնքահօր, Բալուեանի կը պարտի իր կէսը, գրեթէ:

Առաջիկային «Զուարթնոց»ը կ'ուզենք տեսնել քայլ մը աւելի առաջ, մեր տենչերուն մօտիկ, մեր տենչերով միաձոյլ:

ՎԱԶԳԷՆ ՎԱՆԱՆԴԵԱՆ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ● ««««

«Սակայն խղճի անհանգստութիւն զգալով կը վերանորոգէր իր որոշումը: Տանտիրուհին ըսաւ որ Թէհլիրեան այդ օրը մեծ քանակութեամբ գոնեակ խմեց: Սխալմունք մը կայ այս յայտարարութեան մէջ: Ամբաստանեալը այդ օրը, ըստ իր սովորութեան, թէյին մէջ քիչ մը գոնեակ խառնած է: Կորով եւ յանդգնութիւն ստանալու համար գոնեակ խմած ըլլալու պատմութիւնը սուտ է: Ինչէ՞ն պիտի գիտնար ան որ այդ օրը Թալէաթին պիտի հանդիպէր:

«Այդ օրը պահ մը, Թէհլիրեան տեսաւ որ Թալէաթ փաշան իր բնակարանի տանիքին վրայ արեւու լոգանք կ'առնէ: Սակայն ոեւէ սոսկում չզգաց: Գերմաներէն գիրքէ մը թարգմանութիւններ ընելով իր դասերը պատրաստելու եռեւէ եղաւ:

«15 վայրկեան անցնելէ վերջ Թալէաթ փաշան փողոց ելաւ: Թէհլիրեան պատուհանին առջեւ կեցած ըլլալուն համար տեսաւ զայն: Իսկոյն իր աչքին առջեւ պատկերացան տարագրութեան տեսարանները: Հայրն ու մայրը յիշելով, վայրկենապէս սենեակը առաւ եւ վազեց Թալէաթ փաշայի ետեւէն ու սպաննեց զայն:

«Անկէ վերջ, ամբաստանեալը, ինչպէս կ'ըսէր ընդհանուր դատախազը, կասկածը իր վրայէն նետելու համար մէկ կողմ չնետեց ատրճանակը: Այլ իր գործը լրացնող մարդու մը պէս պէնքը մէկ կողմ դրաւ: Բնական է, եկող գացողներուն ձեռքէն ազատելու համար երբ կը հեռանար ատկէ, ձերբակալուեցաւ: Անոր այս ընթացքին մէջ ես ոեւէ դիտում չեմ տեսներ»:

Փաստաբան Կորտօն շատ մը փաստեր թուելէ եւ պատմական օրինագրքէն յօդուածներ կարդալէ վերջ, ուզեց ցոյց տալ թէ Թէհլիրեան ո եւ է պատիժի ենթակայ չէ. եւ նոյնիսկ բժշկական տեղեկագիրը աշխատեցաւ մեկնել ի նպաստ ոճրագործին: Եւ ի վերջոյ, ան, 15 Մարտին գործուած ոճիրին հեղինակ Թէհլիրեանը չքմեղացնելու համար ըսաւ.

— Ամէն կողմ պատերազմը կը շարունակուի: Կովկասի մէջ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ տեղի կ'ունենան բախումներ եւ արիւնը կը հոսի առատօրէն: Արդ, դիւրին է Թէհլիրեանի խնդրին լուծումը:

Հարտէնպէրկ փողոցի ոճրին առիթով, թափուած արեան ծովերուն մէջ կաթիլ մըն ալ մեզմէ թափուեցաւ ըսելով կը սփոփուինք: Ի՞նչ ընենք, ճակատագրի հեգնանքը այդպէս տնօրինած է: Ես Թալէաթ փաշայի անձին շուրջ հոս վճիռ մը տալէ կը զգուշանամ եւ այդ նպատակէս դուրս է: Միայն այսչափը ըսել կ'ուզեմ թէ, իր կարգ մը ընկերներուն նման, ան ալ, միայն թրքաբնակ Թուրքիոյ մը գոյութեան կողմնակից ըլլալով կ'ուզէր Հայերու բնաջնջումը: Այդ պատճառաւ Եւրոպացիներու շատ գէշ երեւցող միջոցներու դիմելէ չէր քաշուեր:

Ասիոյ մէջ կեանքի արժէքը աւելի նուազ ըլլալուն համար, կը թոյլատրուին այդ միջոցները: Շիտակ չէ սակայն այդ տեսակէտը: Որովհետեւ Ասիոյ մէջ բնակող անանկ մարդիկ կան որ, օրինակի համար պուտտայականներ, կենդանիներուն անգամ կը գթան: Սակայն, հակառակ ատոր, ես այժմ հողին տակ պառկած այդ մարդը պատասխանատու պիտի չնկատեմ, բոլորովին տարբեր ուղղութենէ մը մօտենալով: Այդ զարհուրելի դէպքերը ինչ ալ ըլլան, անոնց համար մեկ հոգի իսկ պատասխանատու չենք կըրնար բռնել: Սարսափազդու ճակատագիր մը պատած է մեզ: Այդ ճակատագրի մէկ փոքրիկ նմոյշն է Հարտէնպէրկ փողոցի դէպքը»:

Փաստաբան Կորտօնէն վերջ խօսք առաւ ոճրագործին երկրորդ փաստաբանը: Այս մարդուն խօսածներըԹուրքերու, անոնց կրօնքին ու ազգութեան եւ մեռնող մարդու մը հասցէին բերան առնուելիք բաներ չեն: Այդ խօսքերը լռողներ զարմացան թէ ինչպէ՞ս այդ տեսակ խօսքեր կ'արտասանուին դատարանի մը առջեւ: Դատարանի նախագահը՝ Լէհմպէրկ, այդ խօսքերը կ'ունկնդրէր մեծ ուրախութեամբ ու հաճոյքով: Ան իր այդ ընթացքով գերման արդարութեան, արատաւորման ալ պատճառ կը հանդիսանար:

Փաստաբանը կ'ըսէր.

— Ամբաստանեալին ազատ արձակումը բոլորի կողմէ պահանջուած բնական փափաք մըն է: Հոս գոյութիւն ունեցող դժուարութիւնը մենք մեզի ուղղելիք հետեւեալ հարցումէն կը ծագի. «Շիտա՞կ է այսպէս բան մը ընել. մարդ մը ուրիշ մը սպաննելով հանդերձ ինչպէ՞ս անպարտ կ'արձակուի: Մենք՝ ամբաստանեալի պաշտպանները, անիրաւ որոշում մը տալով չենք ուզեր գերման օրէնքները նսեմացնել: Ամբողջ աշխարհ իր ակնարկները այսօր մեզի ուղղած է: Ձեր տալիք վճիռը հազարաւոր տարիներ վերջն իսկ պիտի նկատուի արդար»:

Այս փաստաբանն ալ փայլուն ու համոզիչ խօսքերով փորձեց համոզել ժիւրիի անդամները որ անպարտ արձակուի Թէհլիրեան եւ աւելցուց.

— Պէտք չէ մոռնալ որ ամբաստանեալը Արեւելքցի մըն է. եւ Արեւելքցիները աւելի զգայուն եւ տաքարիւն կ'ըլլան: Գիտէք որ Թուրքերը ուր որ գացին, իրենց արիւն խորհրդանշող դրօշն ալ միասին տարին: Այդ դրօշներով մինչեւ Վիէննայի պատերուն առջեւ եկան: Եթէ Թուրքերը այն աւեն մինչեւ հոս գային, Գերմանիոյ հետքն անգամ չէր մնար:»

(46) (Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ԼՈՒՍԱԶԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ● ««««

— Անշուշտ, — նոյնքան անկեղծօրէն արտայայտուեցաւ Լեւոնը, — բախտաւորութիւն մըն է, եթէ իրօք մէկը սիրուի Սոնիայէն:

— Եւ դուք վստահ էք որ կը սիրուիք, չէ՞:

— Իսկ դուք այդ ինչպէ՞ս գիտէք:

Տխուր ժպիտ մը խաղաց Կոլիայի դէմքին: Վայրկեան մը առանց խօսելու նայեցաւ Լեւոնին դէմքին, մէկ ալ ձեռքը պարզեց ու Լեւոնի ձեռքը ամուր մը բռնած սեղմեց:

— Այն գիշեր Սոնիան ինքը ինծ խոստովանեցաւ: Բարի ճանապարհ կը մաղթեմ ձեզ եւ բախտաւորութիւն ապագայի համար, — ու կրկին անգամ Լեւոնի ձեռքը թօթուելով, արագ քայլերով հեռացաւ դէպի կայարանի ելքը:

Լողանէն եկող գնացքը փչչալով ու պղտուելով մտած էր կայարան: Լեւոնի դէմքը երկարած, առանց շարժելու մնացած էր կեցած տեղը: Ցնմա՞ծ. ո՞վ գիտէ, բայց մտախոհ եւ ինքնամփոփ:

— Լեւոն, էդ ի՞նչ բանի ես, — վազելով մօտեցաւ Միքայէլը ու Լեւոնի թեւը քաշելով մօտեցուց խմբին, — տնաքանդ, գնացքը հիմա կը մեկնի:

Ինչպէս սովորաբար կը պատահի, վերջին պահուն ամէնքը իրար կը խառնուին: Լեւոնը հապճեպով բոլորին մնաք բարով ըսաւ, շնորհակալութիւն յայտնեց զինք ճամբու դնելու գալերնուն համար: Համբուրուեցաւ Միքայէլի հետ, ու դարձաւ Սոնիային մօտենալու: Մէկ երկու քայլ հեռուն կանգնած, Սոնիան գունաթափ դէմքով, դժուարութեամբ կը զսպէր արցունքը:

— Մնաք բարով, Սոնիա, — ու կըռանալով աղջկան ձեռքը համբուրեց Լեւոնը:

— Երթաք բարով, — մեղմ շշուկի նման լսուեցաւ Սոնիայի ձայնը:

— Մէկ տարի վերջ կը վերադառնամ Վան, — առանձին ոգեւորութեամբ խօսեցաւ Լեւոնը:

— Այո՞, կուգա՞ք...

— կուգամ Սոնիա, — զգածուած խօսեցաւ Լեւոնը, — կուգամ ձեզ... կուգամ քեզ եւ քու գործին նուիրելու ամբողջ կեանքս...

— Լեւոն, Լեւոն... սիրելիս:

— Տօ գնացքը շարժեցաւ, — պոռաց Միքայէլը:

Լեւոնը անգամ մըն ալ համբուրելով Սոնիայի ձեռքը, ցատկեց վակոնի սանդուխին վրայ: Գնացքը արագօրէն կը հեռանար: Պատուհանէ մը դուրս ինկած կ'երեւար Լեւոնի գլուխը:

Սոնիան քարացածի նման կանգնած հանդարտօրէն կ'արտասուէր, մինչ շրթունքները մեղմօրէն կը մրմնջէին.

— Լեւոն, Լեւոն, սիրելիս...

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Յուլիս ամսու առաջի շաբթու Երեքշաբթի օր Կիրասոնի իսկէլէի (նաւամատոյց) վրայ ութ տասը երիտասարդներ խմբուած հեռուէն երեւցող աւստրիական շոգենաւի խարսխելուն կը սպասէին: Շոգենաւը հազիւ կէս ժամէն հանէր. փոստի եւ կարանտինայի նաւակները նաւամատոյցէն ոչ շատ հեռու դանդաղ ընթացքով մը կը յառաջանային ծովուն բացը, ուր սովորաբար կը խարսխէին բոլոր շոգենաւերը: Ճանապարհորդական նաւակները դեռ ծովեզերքէն չէին բացուած, սպասելով շոգենաւի խարսխելուն եւ կարանտինայի նաւակի վերադառնալուն, որմէ վերջ միայն կը թոյլատրուէր մօտենալ շոգենաւին, ճամբորդներ տանելու նաւը եւ կամ Կիրասոն ելլող ճամբորդները ցամաք հանելու:

— Շուտով նաւը կը խարսխէ, — ըսաւ խմբի երիտասարդներէն մէկը, — նաւակ մտնենք:

— Ինչո՞ւ կ'աճապարես, Վահա՛ն, դեռ ժամանակ կայ:

— Հայտէ՛ պաքալըմ, կէմիյէ կիտէն կէլսին (թէ՛ շուտ ըրէք, նաւ գըտնացողը թող գայ):

— Տեսա՞ր, թէ շուտ նաւակ մըտնենք:

Խմբէն չորս հոգի առաջին պատահած նաւակը մտան, որ անմիջապէս հեռացաւ ափէն: Շոգենաւը խարսխած էր բաւական հեռաւորութեան վրայ: Դրօշակով երկու նաւակներ կը տանէին շոգենաւի սանդուխին մօտ: Նաւակները մօտենալով որոշ հեռաւորութեան մը վրայ, իրարու կողքի կանգ առած սպասեցին: Մէկ ալ երկու նաւակները բացուեցան շոգենաւէն դէպի նաւակ ու ահա կարգին մըրցում մը սկսաւ սպասող նաւակներուն մէջ, առաջինը հասնելու շոգենաւին: Մէկ վայրկեանի մէջ սարսափելի գոռում գոչումով սանդուխէն, շոգենաւի կողքերէն երկնցած պարաններէն վեր մագլցեցան նաւավարները՝ դուրս ելլելիք ճամբորդներուն տիրանալու համար:

Վահանն ու ընկերները թէեւ դըժուարութեամբ, բայց վերջապէս ինքզինքնին գտան շոգենաւի վրայ, առաջաւոր ամբարին կողքին, ուր շոգենաւ մտնողներն ու ելլողներ թնճուկ մը կապած էին:

— Վահա՛ն, Վահա՛ն:

— Աս ո՞վ է կանչողը, տղաք մէկ մը չորս բոլորը... վա՜յ Լեւոն, բարեւ, բարի եկար...

Նաւու քթի կողմ, բազմութենէն հեռու կանգնած մեր Լեւոնը, փոքր պայուսակ մը կշտին, կը սպասէր Վահանին, որուն փոխարինելու համար եկած էր Կիրասոն: Լեւոնն ու Վահանը իրար փաթթուած ջերմօրէն համբուրուեցան:

— Հիմա ծանօթացէք, — Վահանը հետը եկողները ներկայացուց, — Գառնիկ Էֆէնտի, հօգաբարձութեան ատենապետը, Պարոն Վաղարշակ՝ մեր ուսուցիչներէն, Պարոն Հմայեակ՝ նոյնպէս ուսուցիչներէն, — էհ, ինչպէ՞ս անցաւ ճամբորդութիւնդ. շատ շատ ուրախ եմ որ եկար, Կիրասոնը պիտի սիրես, գեղեցիկ քաղաք է եւ գիտակից երիտասարդութիւն մը ունինք հոս: Հը՞, Լեւոն, ճանապարհին չնեղուեցա՞ր:

— Ո՛չ, շատ հանգիստ ճամբորդութիւն ունեցայ:

— Շատ ուրախ եմ, անհամբեր գալուդ կը սպասէի, երբ առաջարկութեանս համաձայնութիւն յայտնեցիր...

— Պարոն Վահան, մէկ մը դուրս ելլենք ու անկէ վերջը խօսելու ժամանակ շա՜տ, — Վահանին ընդմիջեց Գառնիկ Էֆէնտին, — ծո, Ալի՛, գայխըդ մօտեցուր: Ալ ուրիշ բեռ չունի՞ք, Պարոն Լեւոն:

— Ոչ, այդքան միայն:

(Շար.) ԾԱԼԽԱՍ

համար Հռոմ - Պերլին առանցքին հետ, որ հետզհետէ աւելի գործօն դեր կը կատարէ ։

Պերլինի մէջ գոհունակութեամբ կ'ողջունեն լորտ Հըլիֆաքսի այցելութիւնը։ Իտալական կառավարութիւնը օրը օրին լուր պիտի ստանայ բանակցութեանց մասին ։

—o—

ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅՍՕՆ, Էնկլիզի տխրահռչակ համաձայնութեան հռչակաւոր հեղինակը, յանկարծամահ եղաւ հիւանդանոցին մէջ, ուր գործողութիւն մը կատարուած էր հինգ օր առաջ։ Եղած է երեսփոխան՝ աւելի քան 30 տարի, նախարար՝ 1917ի դահլիճին մէջ, նախագահ՝ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին ։ Աջակողմեան արմատական էր։ Վերջերս դարձաւ թունդ ազգայնական, ազգային միութիւն քարոզելով ամէն կողմ։ Պարտուեցաւ 1936ի ընտրութեանց մէջ։ Ծնած էր 1870ին։

ԵՕԹԸ ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Տօնի շրջանին մէջ (Ռուսաստան), իբրեւ խափանարարներ ։

ՎՃԱՐՈՎԻ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ծրագիր մը առաջարկուած էր Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, 15 օր տեւողութեամբ։ Պահպանողականները մերժեցին զայն, երկրորդ ընթերցումով ։

ԳԱՂՏՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ գծին յայտնութեան առթիւ կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն թէ ռուսական վերջին բոլոր գործերը կապ ունին իրարու հետ,— գաղտնի գործակալ Ռայսի սպանութիւնը, Թրոցքիի թուղթերուն գողութիւնը, անոր որդուն դէմ սարքուած դաւադրութիւնը, Զօր. Միլլէրի առեւանգումը եւն.։ Կարգ մը ամբաստանեալներ կը փնտռուին տակաւին ։

ՁԵՂՁԻ ՍԱԿԸ Յունիս ու Հոկտեմբերին իջաւ 3 առհարիւրի ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱԽԵԼԱԾՈՒՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին առջի օր, բողոքելով երկու ընկերներու արձակման դէմ։ Հարկ եղաւ տեղի տալ, որպէսզի աղբանոց չդառնան փողոցները ։

14 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ անձնասպան եղաւ, ինքզինքը վար նետելով հինգերորդ յարկէն, Թոլպիաք փողոցին մէջ։

ՀԱՅ "ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ"

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle,

Մէթրօ՝ Rue du Bac

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 18 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Փրոֆ. Մ. ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ, նիւթ՝ Ներկայ «Տնտեսական Տագնապները։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան ԱՆԿԻԷՆ-ԼԷ-ԲԷՆԻ Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 19 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937ին, կիրակի օր, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը եւ չխաչաձեւել։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ Salle Erardի մէջ, մասնակցութեամբ նուագախումբի եւ ծանօթ արուեստագէտներու։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Տօքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փաղացային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

VICTOR HUGOի շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint Didier, մէթրօ Victor Hugo կամ Trocadero

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի յայտնի երգիչ Պ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

կ'երգէ «Ալմաստ» օփէրայէն եւ ուրիշ գեղեցիկ կտորներ։

Ընտիր ժազ թառ եւ հաճելի անակնկալներ։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով։

Ֆ. Կ. Խաչի աւանդական ՊՏՈՒՂԻ ՕՐը 26 դեկտեմբեր կիրակի օր բարեգործականի ցան. մէջ։

Խնջոյք—գինեձօն

կազմակերպուած Իսի-Լէ-Մուլինոյի «ԽՐԻՄԵԱՆ» Ակումբի բացման առթիւ, Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կը մասնակցին Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէն, Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, Իսիի Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Ֆ. Կ. Խաչը։ Երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ։

Կը խօսին Հայր ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ։

Մուտք 5 ֆրանք

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան

ԿԻՐԱԿԻ. 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 16.45ԻՆ

Salle Prat, 150 Rue Paradis

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Գ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

(Մարսէյլի Գոնսերվաթուարէն)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ

Յայտագրի մէջ՝ Կոմիտաս Վ.-ի, Սպենդիարեանի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Ալէմշահի լաւագոյն գործերը ։

Ներկայ պիտի ըլլան պետական, զինուորական, գեղարուեստական, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներ ։

Տոմսերը այժմէն կը ծախուին հետեւեալ հասցէներուն.— Քոնսէր Քլասիք, 4 րիւ Մոնկրան։ Պ. Ս. Տիրատուրեան, 2, րիւ Ֆիլիբ տը Ժիրար։ Պ. Ս. Էքսէրճեան, 40, Լա Քանըպիէռ։ Պ. Կ. Բիրենց, 3, րիւ տը լ'Արպըր։ Պ. Ա. Քէօսէեան, 11, Փլաս Ժիւլ Կէտ։ Պ. Վ. Տէր Վարդանեան, 51, րիւ Սէն Պազիլ, եւ Պ. Գ. Ծերիկեան, 13, րիւ տէ Տօմինէքէն ։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 15, 14, 12, 8, 7, ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն։

21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ։

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

կը մասնակցին Փարիզահայ Թատրոնի լաւագոյն ուժերը։

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԽՈՒՄԲ

ՀԱՅ ԳԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը ԴԵԿՏ. 19ին։ Կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէն նկատի ունենալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Այրի Տիկին Սուլթան Գալոյեան կը փնտռէ իր եղբայրը Մանուկ Օհանեան Խարբերդի Խլաթ գիւղացի, որ ասկէ 10 տարի առաջ կը գտնուէր 1, Emily Street Cambridg Mass, U. S. A.։ Զինք ճանչցող կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին՝

Madame Soultanne Kaloyan 15 Rue Villa-Verlaine, Paris. (19e.) France.

Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՒՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԱՊԽՏԱՎԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ։

Դիմել գործարանի հասցէով՝ 5, Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille։

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր ապտրտսստուած զուտ չամիչի հիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

FOURURESDE ST. BERNARD

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակներու սղութեան համար։ Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնէք զանազան մուշտակներ, զաբեր, աղուէսներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ։ Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ զաբեր, անմրցելի գիներով։ Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւն, խութիւնը, ներկելը եւ թանաժը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի։

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր։

Բացուած է

ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր։ Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական։

Մանրամասնութեանց համար դիմել ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me.). Métro Odeon.

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մաքուր խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

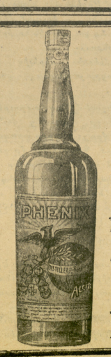

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամենուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ։ Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ։

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները։

ALBERT BACRI, Agent général

19Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ. — *Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Ville urbanne (Lyon)*

Mr. Simondi, 33 cours Develliers, Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678-63

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ›	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ›	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MARDI 16 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3578 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈՂԱՄԱՑՐԻԼ...

Նորէն եւ նորէն կը կարդանք Երեւանի թերթերը, թարգմանել կուտանք ռուսերէններն ալ: Եւ մեր առջեւ կը ներկայանայ պատկեր մը, զոր կարելի է խտացնել մէկ բառի մէջ,— փոշիացում:

Արդարեւ, այս աղաղակն է որ կը հնչէ մէկուկէս տարիէ ի վեր,— «Փոշիացնել հողմացրիւ»:

Աղաղակը կը վերաբերի ամբողջ Խ. Միութեան, բայց անոր ծանրութիւնը կը տարբերի երկիրէ երկիր, նկատի առնելով խրաքանչիւրին համրանքն ու տարածութիւնը:

Ցետոյ, «փոշիացնողներ»ն ալ իրար կը դերադանցեն ժողովուրդէ ժողովուրդ: Եթէ տեղ մը հարուածը մէկուն մարմնին կը քսուի, ուրիշ երկրամասի մը մէջ ուղղակի ոսկորները կը տորէ, թոյլ չտալով որ ոտքի կանգնի:

Այդպէս է պարագան Հայաստանի համար, ուր սահմանափակ են ե՛ւ տարածութիւնը ե՛ւ համրանքը:

Աւելի քան մէկ տարուան «մերկացումներ»էն եւ «մաքրագործումներ»էն վերջ, չկայ ճակատ մը որ ազատ մնացած ըլլայ փոշիացումէ:

Փոշիացա՛ծ է 16 տարուան ղեկավարութիւնը, պետական, վարչական թէ կուսակցական: Համրեցէք անունները.— Կասեան, Լուկաշին, Սաքօ Համբարձումեան, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Գուլոյեան (վարչապետներ), Խանջեան, Մակինցեան, Երզնկեան, Շահվերդեան, Աշոտ Յովհաննիսեան, Ս. Խանոյեան, Ա. Կարինեան, Դ. Տէր Սիմոնեան, Ե. Զուբար, Եղիազարեան, Արխեան, Ա. Եսայեան, Դաշտոյեան, Ս. Փիրումեան, Գալոյեան, Դղնունի, Ստեփանեան, Նազարէթեան, Կոստանեան, Հայկ Ազատեան, Մելիք Յովսէփեան, Շահսուվարեան, Բժ. Կամսարական, Ամատունի, Ակրով, Հանէսօղլեան, Գումեդին (Մելիք Դադայեան), Կուրսէլ, Եազուբեան, Սարաֆեան, Սարգսեան, Մամիկոնեան, Շահնազարեան եւն. եւն.: Բոլորն ալ գործավարներ (նախարար) կամ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

Փոշիացա՛ծ է մշակոյթի ճակատը, լրագրութենէն մինչեւ գրականութիւնը, գեղարուեստը, թատրոնն ու պատմագիտութիւնը: Համրենք գոց եղած անունները միայն,— Ա. Բակունց, Գ. Մահարի, Թոթովենց, Զ. Եսայեան, Ալազան, Ե. Զարենց, Մ. Արմէն, Ս. Տարոնցի, Աղասի Վշտունի, Կ. Միքայէլեան, Վ. Նորենց, Գ. Արով, Գ. Վանանդացի, Սուրխաթեան, Գիւլքեւիխեան, Գ. Բեկ, Սուրէն Թարեան, Ն. Զարեան, Գ. Մազմանեան եւ Քոչարեան (ճարտարապետներ), Արա Սարգսեան եւ Եր. Քոչարեան (արձանագործներ), դերասան Ջանան եւ ուրիշներ, Յակոբ Զօրեան, Ավդալբէկեան, Կարօ Ղազարեան, Յ. Յովհաննէսեան, Ս. Կարապետեան, Մօրուս, Մակինց, Մելիք Նոլչեան, Զոփուրեան, Մ. Ներսէսեան, Մ. Պարսամեան, Ադոյեան, Բզնունի եւն.:

Փոշիացա՛ծ է ամբողջ «Խ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնը իր աշխատակիցներով,— Զուբար, Ընձակ Վահանեան, Ա. Ադոյեան, Ռ. Աթայեան, Մ. Դաւթեան, Հր. Մերգոյեան, Աղ. Յակոբեան, Մինաս եւ Աշոտ Մարտիկեաններ, Ստ. Կուրտիկեան, Վ. Եսայեան, Բ. Շահումեան,— թիւով 27 հոգի:

Փոշիացա՛ծ են երիտասարդական, համալսարանական, բժշկական, մետաղագործական, ուսանողական հաստատութեանց, հաւաքական տնտեսութեանց, Քանաքեռի կայանի, Ձգախէժի գործարանի եւ ուրիշ պետական ձեռնարկներու վարիչներն ու գլխաւոր պաշտօնատարները:

Եւ դեռ շարունակելի է ցանկը: Ամէն թղթարերի կ'աճի եւ կ'ուռի ցանկը:

Մեր տեղեկութիւնները կը հասնին մինչեւ Հոկտեմբեր 30, այնպէս որ ի վիճակի չենք ըսելու թէ դեռ ի՛նչ դէմքեր սեւցած են:

Մնաց որ, հեգնութիւն մըն է այդ բառն ալ,— «Դէմք»: Ինչ որ կարելի էր այդ բառով պատուել Խ. Հայաստանի մէջ, չատոնց քշուած է հրապարակէն, եւ գրեթէ բոլոր դիրքերը յանձնուած են նշանաւոր անծանօթներու, որոնք այսօր կան, վաղը չկան:

Քիչ անդին հրատարակուած տեղեկութիւն մը, անասնապահական ճակատին վրայ ձերբակալուած «վնասարարներ»ու դատավարութիւնը տուն կուտայ չարաչուք ենթադրութեանց: Կը նշանակէ թէ հրապարակաւ պիտի դատուին անոնք որ բանտարկուած են կամ ողջ մնացած, ինչպէս եղաւ միւս հանրապետութեանց մէջ:

Պատկերը, ինքնին, այնքան պերճախօս է իր ահաւորութեամբ, որ չի կարօտիր որ եւ է մեկնութեան:

Փոշիացնելով եւ հովին յանձնելով, տկլոր կմախքի մը վերածելով Հայաստանի ամբողջ ղեկավարութիւնը, Մոսկուա իր առջեւ կ'ունենայ մակաղատեղի մը, ուր ոչ ոք պիտի համարձակէր ձայն բարձրացնել:

Այս կամ այն առիթով գործածուելիք բառերն անգամ Մոսկուան ինքն է որ կը զատէ, թարգմանել կամ գոց ընել կուտայ: Եւ մենք ամէն օր, խորհրդային որ եւ է թերթի մէջ, կը հանդիպինք միեւնոյն ծուլածոյ խօսքերուն,— «ժողովուրդի թշնամիներ, նողկալի իժեր, հակայեղափոխական - տրոցկիստ - նացիոնալիստական - զինովիեւեան - դաշնակներ, լկտի վնասարարներ, ստորաքարշ վիժուածքներ, «պոդխալիմ»ներ (քծնող),— շարեցէք ինչքան կ'ուզէք:

Ամէնէն բարբարոսական կարգուսարքին մէջ ալ, մարդիկ որոշ յարգանք ունին, ամէն պարագայի մէջ պատշաճութիւնները կը յարգեն, երբ հարցը կը վերաբերի քաղաքական յանցաւորներու: Խորհրդային իշխանութիւնը այդ սփոփանքն ալ կը զլանայ իր հողենաւոր զաւակներուն, իր իսկ ձեռնասուններուն, քստմնելի չունեցողին, ցեխին մէջ ալ վար դասելով զանոնք:

Փողոցի փոշին անգամ այսպէս հովին տրուած չէր...

Շ.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ուր պաշտօնեաներ Գերագոյն Ատեանի յանձնուած

Երէկ ստացանք «Խ. Հայաստան»ի Հոկտեմբեր 27, 28, 29 եւ 30 թիւերը: Վերջին թիւին մէջ, ամբողջ Գ. էջը եւ չորրորդին մէկ սիւնակը բռնած է «Մեղադրական եզրակացութիւն» մը (ամբաստանագիր), խորագիրը՝ վեց սիւնակի վրայ: Ամբաստանագիրը կը վերաբերի Հայաստանի հողագործական վարչութեան «Լոռու ազնուացեղ անասուններու խորհտնտեսութեան մէջ եղած հակայեղափոխական վնասարար կազմակերպութեան»: Ամբաստանեալներն են գլխաւոր վարիչը՝ Հայկ Միրզոյեան, քաղաքական բաժնի պետը՝ Տիգրան Կիրակոսեան, աւագ անասնաբոյժ Յովհաննէս Խաչիկեան, աւագ անասնաբոյժ Միհրան Լուսինեան, անասնաբուժական վարպետ Զաւէն Գաբրիէլեան, շինարարութեան պետ Երուանդ Ամիրխանեան, եւ երկու ռուս պաշտօնեաներ:

Ասոնք ամբաստանուած են թէ զանազան վարակիչ հիւանդութիւններ տարածած են հաւաքական տնտեսութեանց անասուններու մէջ, թունաւորած են զանոնք, գոմերը լաւ չեն շինած, առողջապահական պայմանները չեն յարգած եւն.: Այս առթիւ նորէն կը ճաղկուին նախ. գործավարներ Վ. Մամիկոնեան, Գումեդին, անասնապահական վարչութեան պետ Ա. Շահնազարեան եւ Թ. Թորոսեան, որոնք հովանաւորեր են «հակայեղափոխական, դաշնակ - տրոցկիստներ» Հայկ Միրզոյեանը եւ Տիգրան Կիրակոսեանը:

Միւս հանրապետութեանց մէջ այս կարգի դատերը վերջացան գնդակահարութեամբ, կամ առ նուազն 20 տարի բանտարկութեամբ: Մաղթենք որ աւելի ժամանակ ազատին Հայաստանի ամբաստանեալները: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ բոլորն ալ պիտի դատուին Հայկական ԽՍՄ քրէական օրինագրքի 64րդ յօդուածին հիման վրայ:

Ինչպէս կ'երեւայ, հետզհետէ Գերագոյն Ատեանին պիտի յանձնուին նաեւ բուն կառավարութեան եւ կուսակցութեան ղեկավարները, որոնք արդէն բանտարկուած կամ հսկողութեան տակ առնուած են:

*** Թէ նոյն թիւին եւ թէ միւս թիւերուն մէջ կը վխտան աւելի կամ նուազ կարեւոր «մերկացումներ», բոլոր ճակատներուն վրայ: Աշտարակի շրջանի Օշական գիւղէն աշխատակից մը «մերկացուած տրոցկիստ» եւ «վնասարար» կ'անուանէ հաւաքական տնտեսութեան պաշտօնեաներէն Տաճատ Ամատունին (հաշուապահ), Մեսրոպ Շմաւոնեանը, Մելիտոս Աբրահամեանը (նախագահ), Յարութիւն Մարտիրոսեանը: (30 Հոկտեմբեր):

Հոկտեմբեր 29ի թիւին մէջ, երկու յօդուածագիրներ կ'ամբաստանեն Խլոպկոսբիտ»ի(?) տնօրէնը՝ Արշալոյս Արզումանեանը, գլխաւոր հաշուապահը՝ Անդրանիկ Յակոբեան: Այս առթիւ կը պատմեն թէ Արզումանեան ժամանակին ձերբակալուած է հրդեհի մը պատճառով, «բայց ձերբակալութեան յաջորդ օրը՝ հայրենիքի դաւաճաններ Խանջեանն ու Գալոյեանը հեռագրով կարգադրում են ազատել նրան, չնայելով որ նրա վնասարարութեան վերաբերեալ փաստերն ապացուցուած էին»:

Հոկտեմբեր 27ի թիւին մէջ «մի խումբ ուսանողներ» կը գրեն հետեւեալ խորագրին տակ,— «Թշնամու սեւ թաթը բժշկական ինստիտուտում»:

— «Ժողովրդի թշնամիներ Խանջեանի, Ամատունու, Գուլոյեանի հովանաւորութեամբ ինստիտուտ են խցկւում տրոցկիստ, այլասերուած, գիտութեան եւ բժշկական կադրերի պատրաստման գործը ձախողող, հակայեղափոխական Ասօ Սարգսեանը»: (Բայց յոգնակի է, բայց ուրիշ անուններ չկան):

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊՆԴԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ

Անգլիա պիտի ընդունի՞ գաղութային պահանջները

Ինչպէս գրած էինք, մօտերս Պերլին պիտի այցելէ Լորտ Հըլիֆաքս, ուղղակի բանակցելու համար Հիթլէրի հետ: Այս այցելութեան առթիւ, շաբաթ օր անգլիական թերթ մը գրած էր թէ Հիթլէր տրամադիր է տասը տարի յետաձգելու Գերմանիոյ գաղթային պահանջները, պայմանաւ որ ազատ ձգուի կեդր. Եւրոպայի գործերուն մէջ: Այս լուրը մեծ զայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, եւ հիթլէրական կուսակցութեան ղեկավարական օրկանը, «Քորէնփոնտէնց» գրութիւն մը հրատարակեց, ուր կը հասկցնէր թէ լաւ է որ Անգլիոյ ներկայացուցիչը յետաձգէ իր այցելութիւնը: Եւ կ'առաջարկէր որ անգլիական կառավարութիւնը հսկողութեան տակ առնէ բրիտանական մամուլը, ինչպէս կ'ընէ Գերմանիա:

Հակառակ այս յանդիմանութեան, անգլիական կառավարութիւնը ետ չէ կեցած իր որոշումէն եւ լորտ Հըլիֆաքս Պերլին պիտի երթայ նշանակուած թուականին: Երկու երկիրներուն թերթերը կը շարունակեն բանավէճը, բայց քաղաքական շրջանակները գիտեն կուտան թէ բան չէ փոխուած եւ այցելութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու: Դատելով Պերլինի թերթերու լեզուէն, Գերմանիա պիտի պնդէ իր գաղթային պահանջներուն վրայ, պիտի չընդունի որ եւ է իրաւախոհութիւն եւ պիտի չհանդուրժէ որ Հռոմ - Պերլին առանցքը տկարացնելու փորձեր կատարուին:

Կիրակի օր, Անգլիոյ վարչապետը կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կատարեց լորտ Հըլիֆաքսի եւ Պ. Իտընի հետ, ծրագրուած այցելութեան մասին: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ Անգլիա տրամադիր է նկատի առնելու Գերմանիոյ գաղթային պահանջները, եթէ Գերմանիա յանձն առնէ գործակցիլ Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Ուրիշ խօսքով, Անգլիա պիտի պահանջէ որ Հիթլէր վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Այս առթիւ բարեփոխումներ պիտի կատարուին, ջնջելով այն տրամադրութիւնները որմէ Դաշնագրին պատասխանատու կը հռչակեն Գերմանիան: Միեւնոյն առեն պիտի քննուին դաշնագիրներու վերաքննութեան եւ հողատարութեանց խնդիրները:

Կը կարծուի թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը ճամբայ պիտի ելլէ չորեքշաբթի օր եւ Հիթլէրի հետ պիտի տեսակցի ուրբաթ օր: Իր մեկնումէն առաջ, վարչապետը յայտարարութիւններ պիտի ընէ երեսփ. ժողովին մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆԴ ՀՈՎԱՆԵԱՒ ԱՐՄԱՒԵՆՆԵԱՑ

ՊԼԻՏԱ, 10 Նոյ.— Սիրելի Յառաջ.— Հիւս. Ափրիկէի մէջ, Ատլաս լերան ստորոտը, նարնջենիներու եւ արմաւենիներու շուքին տակ հանգիստի առաւօտեան այս պահուն՝ ծառ մը ինծի կ'ուսուցանէ իմաստութիւն մը, զոր քեզի եւս հաղորդել կ'ուզեմ, այնքան սիրելի է ինձ այդ իմաստութիւնը:

Ծառը, որու մասին պիտի խօսիմ, կը կոչուի ձգախէժի ծառ: Տերեւները ինծի կը յիշեցնեն այն թուփը, զոր մեր գիւղին մէջ կը կոչէինք *ալու* (ամառ ձմեռ կանանչ էր եւ գարնա՞ն թէ ուշ աշնան՝ կարմիր ծաղիկ մը կուտար), բայց յաղթահասակ ծառ մըն է այս, բունը փիղի մը մէջքին պէս հաստ, կամ *պէթոն - առմէ* սիւն մը:

Ծառը հինգ - վեց մեթր բարձրանալէ վերջ, իր մէկ ճիւղէն դէպի վար կ'արձակէ ընձիւղ մը, զոր ես պիտի նմանցնէի ձեռքի,— արդարեւ այդ ընձիւղը բազուկի նման կ'երկարի վար, մատներու պէս կը ճղճղկի, բունին զուգահեռ կ'իջնէ գետին, կը մտնէ հողին մէջ, ու կը դառնայ երկրորդ բուն մը: Եւ այսպէս՝ երրորդ մը, չորրորդ մը, հինգերորդ մը...: Երբեմն դէպի հող իջած այդ բազուկը կը պլլուի բունին, կը ձուլուի անոր հետ, բայց դարձեալ կ'երկարի կակուղ խմորի պէս, կարծես կը սահի մայր բունին վրայէն միշտ դէպի վար, դէպի գետին, մտնելու համար հողին մէջ: Եւ այսպէս ծառը կը հաստնայ, ոտքը աւելի ամուր կը խրէ մինչեւ երկրին ընդերքը: Կանգնէ՛ ծառին առջեւ ու դիտէ՛ զայն,— արցունքի նման, հալած մոմի նման ծառը *կը հոսի* կարծես վար, դէպի հող: Երբեմն կին մըն է թերեւս, որ մազերը կը կախէ վար, կը հակի հողին վրայ, շրթները կ'երկարէ գետին: Կամ երիտասարդ մը, որ ձեռքերը կ'երկնցնէ հողին, մատները ջղապինդ կը սեղմեն ուրիշ ճիւղ մը, բայց միշտ կ'երկարի՛ն՝ հասնելու համար հողին:

Չեմ գիտեր, կա՞յ կենդանի մը կամ բոյս մը, որ այսքան սէր մատնէ հողին համար: Հէքեաթի մը պէս է այս ծառին կեանքը, *հողին սէրը* այնքան խոր է անոր մէջ, որ ամէն տարի ճիւղ կ'երկարէ վար, անգամ մը եւս մտնելու համար հողին մէջ: Հողին սէ՛րը,— գիտեմ թէ մենք, Հայերս, շատ կը սիրենք հողը, բայց այն պայմաններուն մէջ, որ նոր ստեղծուեցան, կը վախնամ որ կը մոռնանք հողին սէրը: Թափառական ժողովուրդ մը դարձանք, ցան ու ցրիւ ամէն կողմ,— ահա Հայեր նոյնիսկ Ափրիկէի, դեռ մինչեւ երէկ մեզի անծանօթ այս երկրին մէջ: Կտրեցին մեր ձեռքերը, զորս խրեր էինք հայրենի հողին մէջ, ու թոյլ չըտուին որ ամրօրէն կանգնինք գետնի մը վրայ: Եւ ինչպէս լրվանթէնները, Գնչուները կամ Հրեաները, սկսանք մանգալ երկրէ երկիր, գաղթել Ասիայէն Եւրոպա, Ամերիկայէն Ափրիկէ: Մեզի զլացուեցաւ արմատ արձակելու իրաւունքը հողի վրայ:

Պիտի մոռնա՞նք հողին սէրը, գէթ հոգեւին մեր պատմական երկրին կապուելու, մեր մշակութային ու քաղաքակրթական աւանդութեանց հէնքին թել նետելու իմաստութիւնը: Եթէ չկրցանք արմատ արձակել մեր հողին մէջ, գէթ չմոռնա՛նք հոգեկան ջով եւ ընձիւղ արձակել մեր մշակութային գետնին վրայ,— վասնզի կայ երկու տեսակ հող, նիւթական հող եւ հոգեկան հող: Երբ կորսնցնենք կապը հոգեկան հողին հետ, դժուար թէ կարենանք կապուիլ նիւթական հողի հետ, ու կը դառնանք գնչու, որ վրան կը զարնէ հանդիպած տեղը:

Մեր թափառական բազմութիւնները պէտք է գիտնան թէ ազգային մշակոյթը բուսաբանական երեւոյթ մըն է, բոյսը աճելու եւ ծաղկելու համար ինչպէս հող, նոյնպէս արեւ կը պահանջէ: Հողը մեր պատմութիւնն է, արեւը՝ մեր մշակոյթը:

Սահարայի ժողովուրդը առած մը ունի.— Մէկ արմաւենի կտրել կը նշանակէ եօթն անգամ եօթը մարգարէ սպաննել: Արաբները պարզ մեկնութիւն մը կուտան այս առածին, բայց ես այդ առածին մէջ կը տեսնեմ ուրիշ ճշմարտութիւն մը.— Երբ ժողովուրդ մը (ծառի նմանցնելով) կը կտրէք իր հողէն, կը քանդէք դարերու քաղաքակրթութիւն մը: Անիծեմք բարբարոսները, որ կտրեցին մեզ մեր հողէն, բայց չմոռնանք արմատ արձակել, ընձիւղ տալ եթէ ոչ մեր նիւթական, գէթ մեր հոգեկան արգասաբեր հողին մէջ:

Այսպէս կը խորհէի, այս առտու, ձգախէժի ծառին տակ, ափրիկեան հողին վրայ, իմ թափառումներուս ընթացքին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մերձեցման խնդիրը

Հռոմի մէջ գոհունակութիւն պատճառեցին Անգլիոյ վարչապետին վերջին յայտարարութիւնները եւ լորտ Հըլիֆաքսի այցելութիւնը: Այս երկու պարագաները ապացոյց կը համարուին թէ Անգլիա անկեղծօրէն կ'ուզէ բարւոքել Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Լաւատեսութիւն կը տիրէ նաեւ անգլօ-իտալական մերձեցման փորձերու մասին: Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ: Գլխաւոր խոչընդոտը Եթովպիոյ խնդիրն է, բայց կը յուսացուի միջին բանաձեւ մը գտնել եւ փակել: Միւս փշոտ խնդիրներն են սպանիական պատերազմը, Միջերկրականի հարցը, Ծայր. Արեւելքի կռիւը եւ հակաբոլշեւիկ ուխտը: Կը կարծուի թէ Իտալիա հողային կամ քաղաքական պահանջներ պիտի չներկայացնէ Սպանիոյ մասին, այլ պիտի գոհանայ առեւտրական դիւրութիւններով: Անգլիոյ մէջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փանթէլէրիա կղզեակի ամրացումը: Այս կղզին կը գտնուի Սիկիլիոյ եւ Թունուզի միջեւ, եւ անոր ամրացումը խախտում կը համարուի Միջերկրականի համաձայնութեան: Իսկ Իտալացիները գիտել կուտան թէ կղզին իտալական սահմանին մէջ կը գտնուի, հետեւաբար անոր ամրացումը ներքին խնդիր է:

Խ. Միութիւնը մղում կուտայ սպառազինութեանց

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ծաւալուն պայքար մը պիտի մղուի սպառազինութեանց զօրացման համար, սկսելով Նոյեմբեր 15էն: Արդէն իսկ մարաջախտ Վորոշիլով կոչ մը ուղղած է ազգ. պաշտպանութեան հաստատութեանց բանուորներուն, որպէսզի աւելցնեն մետաղագործութեան եւ ածուխի արտադրութիւնը: Ազգ. պաշտպանութեան ճարտարարուեստի գործավարը իր ամէնէն վարպետ ճարտարագէտները պիտի ղրկէ, զինագործարաններու արտադրութեանց վրայ հսկելու եւ բանուորներուն մղում տալու համար: Գործավարը ամէն օր տեղեկագիր մը պիտի պահանջէ գլխաւոր հաստատութեանց արտադրութեան մասին: Յունուարին լաւագոյն աշխատաւորներու խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի, ձեռք բերուած արդիւնքը ստուգելու եւ պայքարին շարունակութիւնը ապահովելու համար:

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ վարչապետ Բոնտարէնկօ որ բոլշեւիկեան նոր սերունդին կը պատկանէր եւ դեռ երկու ամիսէ ի վեր պաշտօնի անցած էր, ձերբակալուեցաւ իբրեւ հակայեղափոխական ...

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԷՆԿԻՒՐԻ—ՊՈՒՔՐԷՇ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Էնկիւրի կրկին հանդիսաւոր օրեր ապրեցաւ անցեալ շաբաթներու ընթացքին:

Մեթաքսասէն վերջ՝ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը այցելեց Թուրքիոյ մայրաքաղաքը:

Իսկ հանրապետութեան տարեդարձին «զուգադիպեցաւ» Պալքանեան Ուխտի երկիրներու սպայակոյտի պետերուն այցելութիւնն ու ժողովը:

Հոն էր նաեւ Իրանի արտաքին նախարարը՝ Պ. Սամի:

Էնկիւրի տեսակ մը «հիւրանոց» է դարձեր: Թուրքերը դրեթէ երբեք «պարապ» չեն ուզեր թողուլ զայն: Նախարար մը, վարչապետ մը, էմիր մը, զինուորական մը կամ պատուիրակ մը կ'ունենան որպէս այցելու:

Անոնք ջերմօրէն հոգածու են նաեւ որ այդ այցելութիւնները ըլլան հանդիսաւոր օրերու, ուր կարելի ըլլայ ցուցադրել «հերոսական բանակը», «ազդին պաշտամունքը դէպի իր մեծ առաջնորդը», Ազգային ժողովը ... ժողովրդապետութիւնը («էկէմէնլիք Ուլուսըն տըր» — գերիշխանութիւնը ազգինն է) եւ վերջապէս այժմու նորոյթը՝ որդեգիր օդանաւորդուհին, Սապիհա Կէօքչէնը ...

Այս վերջին այցելութիւնները, սակայն, բանով մը կը տարբերէին նմանօրինակ հանդիսաւոր օրերու այցելութիւններէն: Կը տարբերէին ոչ թէ ձեւով, այլ քաղաքական այն հայեցակէտով, որով Էնկիւրիի վարիչներն ու այցելող երկու պետական մարդիկ շփումներ ունեցան այս անգամ:

Կը յիշուի, որ Ռումանիոյ վարչապետ Պ. Թաթարէսքուն ներկայ տարուան մայիսին հրաւիրուած էր Էնկիւրի: Զայն հրաւիրած էր Րիւշտիւ Արաս, երբ, ժընեւ ուղեւորած ատեն, կ'անցնէր Պուքրէշէն:

Անշուշտ, այդ հրաւէրը այն ատեն մեկնուեցաւ իբրեւ փոխայց մը: Նոյնը ըսուեցաւ նաեւ հիմա՝ երբ Թաթարէսքու ոտք դրաւ Թուրքիոյ հողին վրայ:

Եւ սակայն, Րիւշտիւի՝ Պուքրէշ այցելութեան օրն իսկ չափազանց յատկանշական յայտարարութիւն մը եղած էր.

— «Երկու պետութեանց աշխարհագրական մարզին մէջ կը պատրաստուին դէպքեր, որոնք կրնան փոփոխութիւն մը յառաջ բերել ուժերու հաւասարակշռութեան մէջ»:

Եւ թէ, հիմք ունենալով «պատրաստուող» դէպքերը, բնականաբար երկու երկիրները պէտք ունէին բանակցելու՝ «ընդհանրական ուղղութիւն մը որոշելու եւ ընդգրկելու համար»:

Յիշեցնենք, որ Րիւշտիւ Արաս Պուքրէշ գնաց Թէհրան երթալէ առաջ: Այսինքն՝ Սաատապատի կամ Ասիական Ուխտի ստորագրութեան նախօրէին:

Քաղաքականութիւնը եւս իր աշխարհագրութիւնը ունի: Աշխարհագրութիւն մը, որ տեւական չէ, այլ փոփոխական եւ զոր երբեք պէտք չէ անտեսել:

Արդ, Րիւշտիւ Արաս Պուքրէշ կ'երթար «պատրաստուող դէպքերուն» հետեւանքով եւ քաղաքական նոր աշխարհագրութեամբ մը, — Էնկիւրիէն Թէհրան՝ ճամբան կ'անցնէր Պուքրէշէն ...:

Այս իրողութիւնը բաւական է, անշուշտ, եզրակացնելու համար թէ Թուրքիա՝ Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի հետ Ասիական Ուխտը կնքեց Ռումանիոյ հաւանութեամբ: Կամ՝ առնուազն՝ կանխապէս զայն գիտակ պահելով:

Այս անժխտելի փաստին հարկ է, սակայն, հակադրել, ուրիշ անժխտելի փաստ մը:

Էնկիւրի նոյն այդ ուխտը կնքեց առանց նախապէս գիտակ պահելու Մոսկուան:

Ահա, ուրեմն, առանցքը «պատրաստուող դէպքերուն», որոնք դեռ մայիսին «կրնային փոփոխութիւն մը յառաջ բերել ուժերու հաւասարակշռութեան մէջ»:

Այդ փոփոխութիւնը յառաջ եկած, նախ, Թուրքեւռուս քաղաքական աշխարհագրութեան մէջ: Էնկիւրի՝ աւելի քան տասնեւհինգ տարի՝ որ եւ է մայրաքաղաքի հետ կապուած էր Մոսկուայի ճամբով:

«Via Moscou».— այս էր քաղաքական ուղեցոյցը Էնկիւրիի: Քաղաքական մեկնակէտը, նոյնիսկ:

Պուքրէշի այցելութիւնը՝ Րիւշտիւ Արասի, նախասկիզբը եղաւ, ուրեմն, այդ մեկնակէտի լքումին եւ նախատեսուած դէպքերուն:

Հարկ է այս անկիւնէն դիտել նաեւ այցելութիւնը Թաթարէսքուի:

Հավասի գործակալութիւնը խօսելով այդ այցելութեան մասին, զայն կը նկատէր առիթ մը «միասնաբար քննելու Եւրոպայի եւ Արեւելեան Միջերկրականի կացութիւնը՝ նկատի ունենալով Սպանիոյ դէպքերը»:

Տարակոյս չկայ, որ Ռումանիոյ վարչապետն ու Էնկիւրիի վարիչները իրենց խօսակցութեանց ընթացքին անդրադարձած են նաեւ Եւրոպայի եւ Միջերկրականի կացութեան: Իբրեւ Սեւ ծովեան պետութիւն՝ Ռումանիան մեծապէս շահագրգռուած է Տարտանէլի եւ Արեւ. Միջերկրականի ճակատագրով, որովհետեւ այդ ճամբով ինք կը կատարէ իր հաղորդակցութեանց մեծ մասը:

Բայց, Ռումանիա հողամաս չունի այդ ափերուն վրայ, եւ, հետեւաբար, պատճառներ չունի Տարտանէլէն դուրս «ուղեկից» դառնալու Թուրքիոյ, քանի որ վիճակակից չէ: Յունաստանն իսկ, կ'ըսէինք Մեթաքսասի այցելութեան առթիւ, երբեք պիտի չուզէր բախտակից ըլլալ Թուրքիոյ, աշխարհագրականօրէն դրեթէ նոյն դիրքերը ունենալով հանդերձ:

Բայց, Ռումանիա մեծապէս շահագրգռուած է Տարտանէլէն ներս ու ամբողջ Սեւ ծովու հարցով: Ան շահագրգռուած է Մոնթրէօյի պայմանագրութեամբ Ռուսիոյ տրուած իրաւունքներով: Տկար՝ ծովային տեսակէտէ, անոր համար երբեք ձեռնտու պիտի չըլլար, անշուշտ, մինչեւ Տարտանէլ իջնելու կարող ու իրաւասու Ռուսիա մը, եթէ ինք ու այս վերջինը ունենային հետզհետէ ցրտացող յարաբերութիւն մը, ինչ որ ծայր տուած է արդէն:

Ուրեմն, «պատրաստուող դէպքերը» նաեւ այս ուղղութեամբ կրնան բացատրուիլ, երբ մանաւանդ Թուրքիա, իր կարգին ու Ռումանիայէն աւելի չեշտուած կերպով փոփոխութիւն մը կը ձգտի ընել իր ու Ռուսիոյ յարաբերութեան մէջ:

Ու հասկնալի է, որ Ռումանիա եւ Թուրքիա «միասնաբար քննած» ըլլան այս շատ կարեւոր խնդիրը:

Իրականութեան աւելի մօտ ծանօթութիւն մը կու տար իտալական «Սթէֆանի» գործակալութիւնը:

— «Էնկիւրիի մէջ, խորհրդակցութիւններ տեղի պիտի ունենան Պալքանեան համաձայնութեան պետութեանց եւ ասիական ուխտի սպայակոյտի պետերուն միջեւ: Միջազգային քաղաքական այս երկու խմբաւորումներու սպայակոյտի պետերը պիտի քննեն այն խնդիրները, որոնք կը վերաբերին Ադրիական ծովէն մինչեւ Հնդկաստան երկարող գօտիի ապահովութեան»:

Գրեթէ նման մտքեր արտայայտեցին նաեւ թուրք թերթերը: «Ճիւմհուրիէթ», իր թուրքերէն ու ֆրանսերէն ապագրութիւններով, յայտնեց թէ «այս հաւաքումը եւս մեծ նշանակութիւն ունի: Պալքանեան համաձայնութիւնը 58 միլիոննոց խմբակցութիւն մըն է ու շատ արժէքաւոր՝ ռազմագիտական տեսակէտէն»:

Սխալ չէր ըլլար, կը կարծենք, անտեսել այս մեկնութիւնները, քանի որ բանակներու այդ «հաւաքական զօրաշարժը», զոր կ'երեւակայեն Թուրքերը, երբեք տեղի պիտի չունենայ: Պալքանեան համաձայնութիւնը անուն մըն է այլեւս եւ երբեք խմբակցութիւն մը: Այդ պատճառաւ ալ, կարելի է եզրակացնել թէ Պ. Թաթարէսքուի այցելութիւնը եւ սպայակոյտի պետերուն հետ իր ներկայութիւնը՝ Էնկիւրի, հաւասարեք մը չեն կրնար ըլլալ բոլոր հարցերու մէջ եւ բոլոր սահմաններուն վրայ նոյնիսկ միայն Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ գործակցութեան: Այս մասնակի գործակցութիւնը եւ մասնակի վերապահութիւնը նախաձեռնութիւնն է Ռումանիոյ, որովհետեւ Էնկիւրիի ծանօթ թութակը՝ Րիւշտիւ Արաս Պուքրէշէն անցած ատեն հարկ դատեր էր յայտարարել ռումանական մամուլին թէ՝ «ամէն ինչ իրարու կը մօտեցնէ երկու պետութիւնները եւ ոչ մէկ բան զանոնք կը բաժնէ իրարմէ»:

Այս մերձեցման մէջ սակայն ու գրեթէ անվիճելի պէտք է նկատել Էնկիւրիի ու Պուքրէշի դիրքերու նոյնութիւնը Խ. Ռուսիոյ հանդէպ: Պ. Թաթարէսքու Թուրքիա այցելեց, հակառակ անոր որ Ռումանիան կը գտնուէր դահլիճի տագնապի մը նախօրէին: Հակառակ, նոյնիսկ, անոր որ այդ տագնապը կրնար իր վարչապետի հանգամանքը խլել իրմէ եւ, հետեւաբար, իր այցելութիւնը կրնար քաղաքականօրէն ապարդիւն դառնալ:

Եւ սակայն, Թաթարէսքու Էնկիւրի այցելեց երբ այլեւս Ռումանիոյ մէջ գրեթէ տիրող կարծիք է թէ «ուղղափառ Ռուսիոյ միսթիսիզմը վերածնած է սովետներուն մէջ» եւ կամ «Ռուսիայէն միայն վտանգ եկած է Ռումանիոյ, եկած է պատերազմ, աւերում, բայց ոչ մէկ բարիք»:

Այս քաղաքականութիւնն է զոր կը վարէ նաեւ Պ. Թաթարէսքու եւ որ կը համապատասխանէ Թուրքիոյ նոր քաղաքականութեան՝ Խ. Ռուսիոյ հանդէպ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Դաշնակցութեան 47 տարիներու շրջանի համայնապատկերը երբ աչքէ կ'անցընենք, ի՛նչ պատկերներ կը պարզուին մեր առջեւ.—

1.— Արաւուլ լերան ձիւնապատ գագաթներուն ստորոտը Խանասորի դաշտի հովտին վրայ Շարաֆ պէկի վրանները սեւին կու տան. Հայդուկներու խումբը վրէժի կրակով մկրտուած յուլիսեան գեղեցիկ առաւօտ մը գրոհ կու տայ վրաններու վրայ: Մնացորդը թող երգը լրացնէ.

— Կարկուտ տեղաց ...

2.— Գիւղը պաշարուած է զինուորներով եւ «պաշիպօզուք»ներով, հայդուկները գոմին մէջ են: Գոյամարտ: Բնաջնջման ուրականը ցցուած է անոնց առջեւ, կրակը կը ճարճատի անոնց գտնուած շէնքին բոլորը: Դուրս խոյացան դէպի ստոյգ մահը շանթող աչքերով, պրոնզէ կուրծքով, դիւցազն խոյանքով: Մօսիններու ճարճատիւնը փակեց հաշիւը: Հայդուկները ճեղքած էին պաշարումը եւ բարձրացած անմատչելի կատարները, արծիւներու բոյներուն քով:

3.— Ձորի մը տխուր մենութեան մէջ կիսաքանդ ջրաղաց մը, այս անգամ կռուի թատերաբեմ եղած է: Թող երգը պատմէ.

Առաքել Մուշեղ լեռնէն վար իջան,
Աւերակ ջաղաց, հոգի ջան, օթեւան եղան:
Նորէն եկեր ենք պատերազմի դաշտ,
Մենք ենք առիւծ հայ եղբայրներ, Մամիկոնեան ցեղ ...

4.— «Լուսին չկար մութ գիշեր էր» ... խաւարը եօթնագլուխ դեւի նման նստած էր Տէլիպապայի, Բասենի դաշտին վրայ, խանի խումբը մահուան հովիտէն կ'անցնէր, թնդանօթները ողջունեցին զիրենք, կռիւը անհաւասար էր. անոնք իրենց մահով մահը արհամարհեցին:

5.— Նաւթի քաղաքի լայն, պարիսպ փողոցէ մը սրարշաւ կառք մը թաւալգլոր կը սուրար Խազախներու խումբի մը զօրաւոր պաշտպանութեան տակ: Դաշնակցական ֆէտայի մը ռումբը կ'որոտայ եւ կառքը իր գազան բեռովը կը չքանայ: Բագուի հայատեաց նահանգապետին կառքն էր:

6.— Սուլթաններու մայրաքաղաքին կեդրոնական մէկ փողոցին վրայ ցցուած հսկայ շէնքը — Պանք Օթոմանը գրաւուած էր բուռ մը քաջերու կողմէ, որոնց համար կեանքի եւ մահուան սահմանը գոյութիւն չունէր: Քաղաքական, զինուորական, դիւանագիտական Պոլիսը իր զարմանքէն շշմած էր:

7.— Համարձակ թռչունն անգամ Ելտըզի որջին մօտէն անցնելու յանդգնութիւնը չունէր, անոնք մօտեցան այդ ահռելի շէնքին, մօտեցան ռումբի մահուան գործիքով, մօտեցան խեղդելու կարմիր գահին արիւնոտ գահակալը:

8.— Վանի ծովի վանքերէն մէկը պաշարուած է, ծովէն, ցամաքէն, բոլոր կողերէն: Կռիւ է: Հայդուկները կրակէ ուրականը կրցան ճեղքել:

9.— Մշու Սուլթան Ս. Կարապետը օղակուած, օրհասական կռիւի մէջ է, բանակներ ու բանագնացներ մէկը միւսը կը յաջորդեն, խեղդելու համար բուռ մը հայդուկները որոնք վանքի պարիսպներէն ներս մահուան սարսուռը կ'ապրին, յուսախաբութիւն պաշարողներուն,— վանքը պարպուած, հայդուկները անհետացած էին:

10.— Վիտօշ լերան ծիծաղկոտ լանջերուն տակ երկու հերոսներ ինկած են, ո՞վ կրնայ առանց սարսուռի, առանց հոգեկան փոթորկումի հասկնալ այդ զոյգին անունները, Քրիստափոր եւ իր սանը, Քէնտիրեան: Ռումբի փորձի զոհ:

11.— Իրանի եւ Վասպուրականի սահմանէն խումբ մը կ'անցնի, նշմարուած են հովիւներէն: Հաւա՞ր: Հաւար: Ֆէտայիները սահմանը կ'անցնին: Քրտական բոլոր աշիրները ոտքի են, հեռագիր, լուր դէպի Վան, Տիւտին, Հէքեարի, Պաշգալէ, սեւ զօրքը օձի նման կը սողայ բոլոր ճամբաներու վրայ: Անօթի, յոգնած, տառապած խումբը կ'ընդունի կռիւը: Մօսինը «2000 քայլի վրայ կը գլորէ թշնամին»: Արեւը մայրամուտ կը վազէ: Մութ է: Խումբը չկայ: Օրեր վերջ, անոնց ստուերը կ'օրօրի Կէլիկուզանի լանջերուն վրայ եւ Սասնոյ ձորերուն մէջ:

12.— Հայկական բարձրաւանդակի փարթամ երկու քաղաքներու հրապարակներու վրայ երկու կախաղաններ կը ճօճին, «մենք կը մեռնինք, բայց մեր գաղափարները չեն մեռնիր», կը պոռան անոնք: Արամեանի (Թաթուլ) եւ Քեռիի կախաղաններն էին: Մահուան բաց եւ հեգնոտ աչքով նայեցան անոնք:

13.— Կովկասի հայութիւնը ծանր ճգնաժամի մը մատնուած էր: Մոլեռանդ Թաթարը՝ դրդուած ռուսական բարբարոսութենէն, մահ կը սփռէր Թիֆլիսէն մինչեւ Բագու, Գանձակէն մինչեւ Նախիջեւան: Արթնցաւ մեր հսկան եւ արդէն ձեռքը իր մաուզերի կոթին դրած էր: Հայ - թաթարական կռիւներ: Յաղթական էր հայ բազուկը:

14.— Է՛ր երբեմն հայ տան առջեւէն անցած պահուդ հայ մօրը սովորական խրատը կը լսէիր.— «սուս, զաւակս Քիւրտը կուգայ քեզ կը տանի»: Եկաւ ուրիշ ժամանակ մը, երբ Քիւրտի տան դռնէն կ'անցնէիր Քիւրտ մօրը հետեւեալ խրատը կուգար ականջիդ.— «հանգիստ կաց, պալաս, ջան ֆէտան կուգայ»:

15.— 1915... անճիտում, բայց ի՛նչ դրուագներ հայկական դիւցազնամարտի,— Վանի, Շապին Գարահիսարի, Մուսա տաղի, Եդեսիոյ հերոսամարտերը: Եւ ապա Սարտարապատն ու Գարաքիլիսէն:

Բացէք բոլոր ազգերու պատմութեան գիրքը, ուշիով կարդացէք զանոնք, դժուար թէ կարենաք գտնել զոհաբերութեան, հերոսութեան այնքան դրուագներ, որքան մեր պատմութեան վերջին յիսնամեակին մէջ:

Մենք դեռ մեր հերոսներու, արժանի, վայելուչ անունը տուած չենք, մենք դեռ անոնց հարազատ ստորոգելին գտած չենք: Մեր թշնամին այդ կէտին մէջ տմարդի չէ եղած, մեր թշնամին անոնց համար գեղեցիկ, բնորոշ եւ ուղիղ անունը գտած է, զանոնք կոչելով ջան - ֆէտա:

Եւ պայքարը կը շարունակուի դեռ, իրականացնելու համար ուխտը:

Մենք կը սիրենք այսօրուան Հայաստանը, որովհետեւ ան մեր երազած մեծ հայրենիքին կորիզն է, մեր գերագոյն զոհաբերութեան առաջին փաստակը:

Մենք կը ձգտինք այդ հողաշերտին միացնել մեր պատմական հայրենիքին միւս անբաժան հողամասերը:

Մենք կը ճգնինք ասոնց միացնել մեր մեծ հայրենիքին այն մասը որ յափշտակուած է, օտար ափերու վրայ նետելով 7 — 800.000 զաւակներ:

Մեր ուխտն է պահպանել ազգային բոլոր նուիրական սովորութիւնները, բարքերը, մշակոյթը, լեզուն, գրականութիւնը, եկեղեցին եւ դպրոցը:

Ասոր համար ալ կ'առաջարկենք ազգային միացեալ ճակատ:

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՒ ՌՈՒՄԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՅԻՆ ԿԱՊԸ

Ց. Ճ. Սիրունի վերջերս դասախօսութիւն մը տալով Ռումանիոյ մէջ, հետեւեալ տեսութիւնները պարզած է հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու ցեղային կապի մասին.—

Գիտութեան վարկածները կը հալածեն իրար: Ոչ մէկ տեսութիւն կայուն չէ: Մանաւանդ պատմական խնդիրներու մէջ ոչ մէկ վճիռ տեւական չէ կրցած մնալ ցարդ: Ո՞վ չէր գիտեր որ հին աշխարհի պատմութիւնը յեղաշրջուեցաւ մէկէն անցեալ դարու սկիզբը, երբ Շամփոլիոն առաջին անգամ կարդաց Եգիպտոսի սեպագիրները: Այդ սկիզբն էր դեռ: Պարսկաստանի եւ Ասորեստանի սեպագիրները եւս իրենց լեզուն քակեցին: Յետոյ լեզուաբանները պատմութեան յեղաշրջումին միջամտեցին երբ Ֆրանց Պօփ համեմատական լեզուաբանութեան հիմը դրաւ, ու մարդիկ սկսան լեզուներու կապէն ազգերու կապը եզրակացնել: Վերջն ալ գիտնականները սկսան գերեզմանները եւ անոնց ոսկորները խառնաշփոթել՝ երբեմնի մարդոց ազգակցութիւնը ուսումնասիրելու համար: Ու վերջերս ալ սկսած են մարդուս արեան գնդիկները պրպտել՝ ճշդելու համար կապը ժողովուրդէ ժողովուրդ: Ամբողջ դար մըն է որ մարդիկ վարկածներ կը շինեն ու կը փլցնեն, վճիռներ կու տան ու կը հերքեն:

Նոյն այս փուլերէն անցաւ մեր պատմութիւնն ալ: Նախ մեր պատմիչներն էին մեր միակ խարիսխը: Խորենացին փուլ եկաւ, ու իր նուիրագործած անուններուն տեղ նոր անուններ երեւան ելան: Պնհատունը մեկնակէտը եղաւ մեր նոր պատմագիտութեան: Լեզուաբանութիւնը իր կարգին եկաւ ուժ տալու սեպագիրներու փաստերուն: Յետոյ մարդիկ օտար պատմիչներու ակնարկութեանց ապաւինեցան՝ այդ փաստերը աւելի եւս նուիրագործելու համար:

Այդպէս է որ երեւան ելաւ հայ ժողովուրդի քննական պատմութիւնը: Ու իմացանք այն ատեն որ պատմական դէմքեր չէին ոչ Հայկն ու Արմենակը, ոչ Արամն ու Արայ Գեղեցիկը, ոչ ալ Հայկազանց շրջանի ամբողջ մասստեղութիւնը: Պարզուեցաւ, փոխարէն, որ Արմէն ժողովուրդը զոր մեր նախահայրերը կը դաւանինք հիմա քիչ մը շատ աճապարելով, Քրիստոսէ հազիւ ութը դար առաջ է որ կը յիշատակուի հայ հողին վրայ, թէ անկէ առաջ Հայաստան Ուրարտու, Նայիրի եւ նման անուններու թատր է եղած:

Բայց քառորդ դարէ մը ի վեր դարձեալ սկսած է սարսիլ Հայոց քննական պատմութեան հիմը: Հրողնին նախ իր Պօղոս Բէօյի պեղումներովը հիթ-

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼՆ ԱԼ "ԹՇՆԱՄԻ,,ՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆ...

ԽՄԲ.— Այս «մերկացումն»ը նոյնութեամբ կ'արտատպենք «Խ. Հայաստան»ի Հոկտ. 15ի թիւէն: Յօդուածին խորագիրն է «ՄԱՄՈՒԼՈՒՄ ՊԷՏՔ Է ԼԻՆԵՆ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՕՐԷՆ ԱՆԲԱՍԻՐ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՕՐԷՆ ԱՐԹՈՒՆ ԿԱԴՐԵՐ».—

Բոլշեւիկեան մամուլը միշտ էլ հզօր զէնք է եղել մեր կուսակցութեան ձեռքում, որովհետեւ «մեր կուսակցութիւնն այդ զէնքով մերկացնում, այրում, քաղաքականապէս ոչնչացնում էր եւ ոչնչացնում է սոցիալիզմի բոլոր թշնամիներին» («Պրաւդա»): Այդ պատճառով էլ մեր կուսակցութեան առաջնորդներ՝ Լէնինը եւ Ստալինը միշտ յատուկ ուշադրութիւն են դարձրել բոլշեւիկեան մամուլի կադրերի ընտրութեան ու դաստիարակութեան գործին:

Ընկած մամուլի կադրերի ընտրութեան վերաբերող մեր կուսակցութեան եւ ընկեր Ստալինի ցուցումներին, մեզանում՝ Հայաստանում ոչ միայն չեն կատարուել, այլեւ տարբեր ժամանակներում Հայաստանի Կոմկուսակցութեան կենտկոմի գլուխ անցած ժողովրդի թշնամիները մամուլը եւ նրա խմբագրութիւնները դարձրել են ժողովրդի թշնամիների բոյն:

Ժողովրդի թշնամիներ՝ Խանջեանը, Ամատունին եւ միւս սրիկաները «Խորհրդային Հայաստան» աշխատանքի էին ուղարկել հակայեղափոխական դաշնակցական նացիոնալիստական տարրերին:

Երկար ժամանակ «Խորհրդային Հայաստան»ի պատասխանատու խմբագրի պաշտօնով աշխատել են ժողովրդի թշնամիներ Եղիա Չուբարը, Ընձակ Վահանեանը, Համօ Յովհաննէսեանը, Ա. Ադոյեանը եւ սրանց արբանեակները: Տակաւին միայն վերջերս մերկացուեցին «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրութեան ներսում տարբեր ժամանակներ ծուարած հակայեղափոխական նացիոնալիստներ՝ Յ. Յովհաննիսեանը, Ռ. Աթայեանը, Արտօ, Բղնունին եւայլք: Միայն վերջերս խմբագրութեան աշխատանքից հանուեցին եւ կուսակցութիւնից վտարուեցին Խանջեանի եւ Ամատունու մանկլաւիկներ՝ Մ. Դաւթեանը, Հր. Միրզոյեանը, Աղ. Յակոբեանը եւ միւսները:

Դաշնակցական Եղիա Չուբարը, Համօ Յովհաննիսեանը, Ընձակ Վահանեանը եւ Ա. Ադոյեանը «Խորհրդային Հայաստան»ը փաստօրէն դարձրել էին ժողովրդի թշնամիների՝ Խանջեանի եւ Ամատունու յենարանը, նրանք հաւատարիմ իրենց ուսուցիչներին եւ նրանց խորհրդով քօղարկում էին մեր աշխատանքի տարբեր բնագաւառներում եղած վնասարարութիւնը, թաքցնում էին թերութիւնները, խեղդում բոլշեւիկեան քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնը: Այդպիսով այդ հակայեղափոխական սրիկաները թերթը դարձրել էին անատամ, տափակութիւններով եւ քծնողական ճառերի ու հակայեղափոխական նացիոնալիստական մարգանքների մի ապահով վայր:

Գաղտնիք չէ, որ «Խորհրդ. Հայաստան»ում էին ծուարում հակայեղափոխական նացիոնալիստական գրողներ՝ Բակունցը, Ալազանը, Մահարին, Թոթովենցը, Նորենցը, Եսայեանը եւ միւսները, որոնք իրենց գրուածքներով անց էին կացնում իրենց հակայեղափոխական նացիոնալիստական հայեացքները:

Հակայեղափոխական Եղիա Չուբարը աշխատելով «Խորհրդ. Հայաստան»ում իր շուրջն էր համախմբել տրոցկիստ նացիոնալիստներին: Թղթակիցների համար նախատեսուած հոնորարից նա 12 հազար ռուբլի վատնել է նացիոնալիստ գրողներին ֆինանսաւորելու համար եւ դրա փոխարէն, հրաժարուել է 718 բանգիւղթղթակիցների հոնորարը վճարելուց, որի ընդհանուր գումարը կազմում է 45 հազար ռուբլի:

Դաշնակցական Եղիա Չուբարը «Խորհրդ. Հայաստան»ի խմբագրութիւնն ամբողջապէս աղտոտել էր կասկածելի տարրերով, որոնք երկար ժամանակ կարողացել են իրենց վնասարարական աշխատանքը կատարել խմբագրութեան մէջ եւ թերթում: Միայն վերջին ամիսների ընթացքում, խմբագրութեան աշխատանքից հանուեցին՝ Ա. Յակոբեանը, Համօ Մուրադեանը, Մինաս եւ Աշոտ Մարտիկեանները, Ստ. Կուրտիկեանը, Մխօ Դաւթեանը, Վ. Եսայեանը, Բաբկէն Շահումեանը եւ ուրիշները— Թուով 27 հոգի:

Թերթը դարձել էր փաստօրէն խմբագրութիւնում նստած մի քանի տրոցկիստ նացիոնալիստների մոնոպոլիան, որոնց յօդուածներով լցւում էր թերթը: Այստեղ տեղի էին ունենում ամենաայլանդակ երեւոյթներ. գողանում էին թղթակիցների յօդուածները եւ տպագրում որպէս իրենց սեփական թղթակցութիւնը: Յետ էին մղում մասսայական թղթակիցներին, իսկ բոլշեւիկեան մամուլն առանց մասսայական թղթակիցների անհեթեթութիւն է: Բոլշեւիկեան մամուլն այնքանով է կենսունակ, որքանով նա կապուած է մասսայական թղթակիցների, այսինքն՝ մեր մասսայի, ողջ ժողովրդի հետ: Ժողովրդական մասսաներից կտրուած թերթը, պարզ է, որ պատշաճ հեղինակութիւն էլ չէր կարող ունենալ այդ մասսաների մօտ:

Միշտ պէտք է յիշել, որ՝ «քանի բոլշեւիկները կապ են պահպանում ժողովրդի լայն մասսաների հետ, նրանք անպարտելի կը լինեն: Եւ ընդհակառակը, բաւական է միայն, որ բոլշեւիկները կտրուեն մասսաներից եւ կորցնեն նրանց հետ ունեցած կապը, բաւական է միայն, որ նրանք պատեն բիւրոկրատական ժանգով, որպէսզի նրանք զրկուեն ամէն ինչից եւ դատարկ բանի վերածուեն» (Ստալին): Ընկեր Ստալինի այս խօսքերն ամբողջութեամբ վերաբերում են նաեւ բոլշեւիկեան մամուլին, իսկ «Խորհրդ. Հայաստան»ի կուսկազմակերպութիւնը ոչինչ չի արել խմբագրութիւնում նստած հակայեղափոխական տարրերին երեւան հանելու համար: «Կոմունիստ» թերթի խմբագրութեան ապարատն էլ աղտոտուել էր ժողովրդի թշնամիներով: Այստեղ տեղ էին գտել սոցիալապէս անհարազատ, հակայեղափոխական տրոցկիստական նացիոնալիստական տարրեր, որոնք թերթը դարձրել էին իրենց սեփականութիւնը եւ վարում էին նրա հետ ինչպէս ցանկանում էին:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

թական քաղաքակրթութիւնը մշակեց: Փոքր Ասիոյ պորտին վրայ հին փառաւոր քաղաքակրթութիւն մը կը յայտնուէր, որ իր ճիւղերը արձակած էր աջ ու ձախ: Հայոց պատմութիւնն ալ սկսաւ զննուիլ այդ նոր յայտնութեանց լոյսով: Ու սկսաւ մարմին առնել մեծ տարակոյսը,— մեր բուն կորիզը Եւրոպայէ՞ն եկաւ թէ Եւրոպայէն հասնող տարրեր եկան վտակներ միայն կազմելու մայր շառաւիղին մէջ: Ու աւելին: Արդեօք այդ Արմէնները որ Քրիստոսէ 8 դար առաջ եկած էին հայկական բարձրաւանդակին վրայ զետեղուիլ՝ Փոքր Ասիայէն շատ աւելի հին դարերու մէջ Եւրոպա անցած ժողովուրդի մը շառաւիղները չէի՞ն որ դարձեալ Փոքր Ասիա վերադարձած էին Փռիւգացիներուն հետ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն պատմութեան վերջնական վճիռը այն մասին թէ Արմէն ցեղը ուղղակի Եւրոպայէ՞ն Փոքր Ասիա եկաւ հաստատուիլ, թէ Փոքր Ասիայէն Եւրոպա անցնող ժողովուրդ մըն էր որ վերադարձաւ իր նախավայրը, սա ստոյգ է որ Հայ ժողովուրդը, գոնէ զայն կազմող տարրերէն մէկը, Թրակիան կայք ունեցած է իրեն, ու կապ՝ հոն ապրած ժողովուրդներուն հետ:

Ունինք նախ հին պատմիչներու ակնարկութիւնները այդ մասին: Հերոդոտոս (484—525 Ք. Ա.) կը յիշէ թէ «Հայերը զինուած էին Փռիւգացիներուն պէս» որոնց մէկ գաղութն էին: Հայերը եկած էին միեւնոյն երկրէն ուրկէ եկած էին Փռիւգացիները: Եւդոքս (404—358 Ք. Ա.) կը վկայէր թէ Հայերը փռիւգեան ցեղէ են եւ բազմաթիւ փռիւգաբանութիւններ կան անոնց լեզուին մէջ: Ստրաբոն (66 Ք. Ա.—24 Ք. Ե.) կը հաւաստէ թէ Թեսալիոյ Արմենիոն քաղաքէն Արմենոս իշխանը Արգոնաւորդներուն հետ գնաց այն երկիրը որ յետոյ անոր անունով Արմենիա պիտի կոչուէր: Դիոնիսիոս Հաղեկառնացի (8 Ք. Ա.) կ'ակնարկէ թէ Հայոց լեզուն նման է փռիւգական լեզուին:

Համեմատական լեզուաբանութիւնը իր կարգին հաստատեց հայ եւ փռիւգեան լեզուին առնչութիւնը: Այնպէս որ բոլոր այն պատմաբանները որոնք առիթ ունեցած են Հայ ժողովուրդի անցեալով զբաղելու, մեկնեցան այն տեսութենէն թէ Հայ ժողովուրդը, գոնէ այն տարրը որ պատմութեան հասողութեան սահմանին մէջ կ'իյնայ, Թրակիայէն պէտք է մեկնած ըլլայ իր նախահայրենիքը, եւ թէ ցեղային չփում ունեցած պէտք է ըլլայ Թրակիոյ ժողովուրդներուն հետ:

Լեհման Հաուփթ կը հաւաստէ արդարեւ թէ Թրակօ-փռիւգեան գաղթի ամէնէն հին մէկ խաւը կը ներկայացնեն Հայերը, որոնք ուրիշ գաղթականութիւններէ առաջ ուղղուեր էին դէպի Արեւելք: Իսկ ըստ Լինչի՝ բոլոր փաստերը կ'ապացուցանեն որ Հայերը Արեւմուտքէն մտան իրենց պատմական տեղերը, իբրեւ ճիւղը հնդեւրոպական ազգերու մեծ ներգաղթին, Եւրոպայէն անցնելով Փոքր Ասիա:

Պատմաբանները ու ցեղաբանները միաձայն են հաստատելու միւս կողմէ կապը Փռիւգեան, Թրակեան եւ Դակեան ժողովուրդներուն հետ, կապ որուն կը զօդուի նաեւ ներկայ Ռումէն ժողովուրդը: Նոյն տեսութիւնը կը բաժնեն Ռումէն ժողովուրդի պատմաբաններն ալ ինչպէս Եոռկա, որ բազմիցս շեշտած է Հայ եւ Ռումէն ժողովուրդներու ցեղային կապը, Վասիլէ Փարվան որ Հայ տարրն ալ ճիւղը կը նկատէ Թրակեւփռիւգ մեծ ծառին:

Իսկ Փրոֆ. Անճէլէսքու կը դնէ Ռումէն ժողովուրդի առեւտուրին նըւիրուած իր ուսումնասիրութեան մէջ.—

«Հին ժողովուրդ մըն են Հայերը. եւրոպական ծագում ունին եւ ոչ թէ ասիական: Արիական ցեղէ սերած մէկ ճիւղաւորումն են Թրակիացիներուն, որոնք երբեմն շատ տարածուած էին Եւրոպայի ամբողջ արեւելակողմը, եւ մեր ազգին ամենահին նախնիքն էին: Հռոմայեցիք Տրայանոս կայսեր առաջնորդութեամբ Դակիան (Արդի մեծ Ռումանիան) նուաճելէ յետոյ նուաճեցին նաեւ Հայաստանը— Թրակիացիներու միւս ճիւղին հայրենիքը,— բայց հռոմէական լեզուն եւ բարքերը միեւնոյն կերպով չթափանցեցին Հայաստանի մէջ՝ ինչպէս Դակիոյ մէջ. հետեւաբար Հայերը մնացին աւելի Թրակիացի:»

Բայց ինչ որ շահեկան է ամէնէն աւելի, հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու հոգեկան հանգիտութեանց պարագան է: Որքա՛ն նմանութիւններ կան հայ եւ ռումէն ֆօլքլօրներուն մէջ, ինչպէս նաեւ որքա՛ն հանգիտութիւն ժողովրդական արուեստի արտայայտութեանց մէջ (երաժշտութիւն, ձեռական աշխատանք, եւլն.):

Պ. դասախօսը ի վերջոյ նմուշներ տուաւ երկու ազգերու ժողովրդական զրոյցներէն:

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Ֆրանսայի աստեղագիտական ընկերութիւնը Դէ. օր հանդիսաւոր նիստի մը մէջ մասնաւոր շքանշաններ բաժնեց իր տասնեակ մը անդամներուն, որոնց կարգին, ուրախ ենք յայտնելու, նաեւ հայ աստեղագէտ Պ. Լեւոն Ասատուրեանի, անոր մատուցած ծառայութեանց համար:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշատակել որ հայ աստեղագէտը տարիներէ ի վեր կ'աշխատի տիեզերքի կազմութեան մասին նոր տեսութիւն մը ապացուցանելու:

Եւրոպացի եւ ամերիկացի կարգ մը գիտուններ վերջերս կասկածներ ըսկսան յայտնել Կոպեռնիկի դրութեան մասին, այսինքն թէ աշխարհը չէ որ կը դառնայ արեւին շուրջ, այլ ընդհակառակն:

Ինչպէս պոլսական թերթի մը մէջ ալ գրուած էր՝ Ասատուրեան այդ կարծիքը յայտնած է 27 տարի առաջ, 1910ին՝ պոլսահայ թերթի մը մէջ: 1911ին Լոնտոնէն գրած է նաեւ Ֆրանսայի աստեղագիտական ընկերութեան որուն 3 մայիսի նիստին մէջ կարդացուած է (տեսնել L'Astronomie, Juin 1911, էջ 283), յետոյ Փարիզ գալով աւելի մանրամասնութիւններ տուած է Յունիս 7ի նիստին մէջ: (Նոյնին մէջ էջ 333), իսկ 1934 դեկտեմբեր 5ի նիստին մէջ Տիկին Քամիյլ Ֆլամարիոն ժողովին ներկայացուցած է Պ. Ասատուրեանի տեսութիւնը տիեզերքի կազմութեան մասին: (Տես նոյնին 1935 յունուարի թիւը, էջ 7):

Պ. Ասատուրեան հակառակ ապրելու իր դժուարին պայմաններուն, կը շարունակէ իր աշխատութիւնը, կը յուսայ գլուխ հանելով զայն ստանալ նիւթական կարեւոր մրցանակ մը որ արդէն խոստացուած է իրեն:

Բայց մինչեւ այդ միշտ պէտք ունի նիւթական քաջալերութեանց,— ըստիպուած ըլլալով նպարեղէն ծախել տունէ տուն, ապրելու համար...

Տ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

—.—

Թուրքիոյ նոր վարչապետը, Ճէլալ Պայար, նոյեմբեր 8ին կարդաց իր ծրագիրը, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ: Ստորեւ՝ հիմնական մասերը.—

Թրքական դրամին արժէքը հաստատուն պիտի պահուի եւ պիտի չարժեզրկուի: Շահատուրքը, տագնապի եւ հաւասարակշռութեան տուրքերը որոշ համեմատութեամբ զեղչուելով պիտի միացուին: Տեղական արտադրութիւններու եւ ներածուած նախանիւթերու վրայ դրուած տուրքերը պիտի ջնջուին:

Հասոյթի աւելի մասը ազգ. արտադրութեան եւ ազգ. պաշտպանութեան պահանջներուն պիտի գործածուի:

Պոլսոյ նաւարանը եւ Կեսարիոյ գործարանը այնպիսի վիճակի մը պիտի հասցուին որ կարենան արդիական մարտանաւեր, շոգենաւեր եւ օդանաւեր պատրաստել:

Ամէն ջանք պիտի թափուի որպէսզի զինուորական գործարանները կարենան երկրին պէտքին համեմատ զէնք եւ ռազմանիւթ պատրաստել:

«Տէնիզ պանք»ի հիմնադրութեամբ, ծովային եւ ցամաքային ճամբաները պիտի միացուին: Հնգամեայ ծրագրէն դուրս պողպատէ խողովակի, «ասիտ նիթրիք»ի, կրաղիւսի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններ պիտի շինուին:

Երկրագործական ապահովութեան, ընդհ. երթեւեկի, ագարակներու, փոքր ճարտարարուեստի, փոքր վարկի եւ ջուրերու վերաբերեալ օրէնքներ պիտի դրուին:

Հանքերու հետազօտութիւնները եւ շահագործումը աւելի լայն հիմերու վրայ պիտի դրուի: Էրէյլիի հանքածուխի արտադրութիւնը 1931ին 3 միլիոն թօն պիտի ըլլայ:

Երբ բոլոր հանքերը կանոնաւորաբար բանիլ սկսին, երկրին տարեկան 14 միլիոն «տըվիզ» հասոյթ մը պիտի ապահովեն:

Ամէն ուղղութեամբ երկրագործներուն կարենալ օգնելու համար երկրագործական վարկի եւ սպառումի համագործակցականներ (քօօփէրաթիֆ) պիտի հիմնուին:

Փոքր վարկերու համար ժողովրդական դրամատուն մը պիտի հիմնուի:

Հանրութեան համար մեծ վճառաթիվ) պիտի հիմնուին:

Առողջապահական հաստատութեանց եւ հիւանդանոցներու զարկ պիտի տրուի, ջերմի, ֆրանկախտի եւ հիւծախտի դէմ բուռն պայքար պիտի մղուի, ամէն գաւառակ իր բժիշկը պիտի ունենայ: Արտադրութիւնները «սթանտարիզէ» պիտի ըլլան եւ վճառումը հակակշռի տակ պիտի առնուի:

Ցորենի գինը պիտի բարձրացուի:

Պոլսոյ եւ միւս բազմամարդ քաղաքներուն նորոգութեանց կառավարութեան կողմէ ոչ մէկ օգնութիւն պիտի խնայուի: Սիրքէճիի եւ Հայտարփաշայի միջեւ բեռնաբարձ նաւերու սպասարկութիւն մը պիտի հաստատուի:

Ամէն քաղաքի ջուրի պահանջի գոհացում պիտի տրուի եւ սպանդանոցները արդիական վիճակ մը պիտի ըստանան:

Վաչկատուն ցեղերու բնակութեան եւ երկրին բնակչութեան հարցը մասնաւոր ծրագրին մէջ պիտի առնուի:

Կրթական գործերու մէջ մանուկներու կրթութեան եւ մասնաւոր ասպարէզներու գործին մեծ կարեւորութիւն պիտի տրուի:

Երկաթուղիի, նաւահանգիստի, խճուղիներու եւ կամուրջներու շինութեան ծրագիրը ալ աւելի պիտի ընդարձակուի:

*** Կառավարութիւնը շարունակելով երկաթուղիներու քաղաքականութիւնը, պիտի ջանայ աւարտել Սվազ-Էրզրում, Տիարպէքիր-Իրաք եւ Իրան գիծերը:

Մօտաւոր ապագայի մէջ երկաթուղիներու երկարութիւնը 10.000 քիլոմեթրի պիտի հասնի:

Ջրվէժներէն կարենալ օգտուելու համար Սաքարիա գետին, Ատանայի, Կեսարիոյ եւ Եգէականի ջուրերուն, Եփրատի եւ Գըզըլըրմաքի վրայ կը կատարուին կարգ մը քննութիւններ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ ԵՒ ՋՕՄԸ

—.—

ԼԻՕՆ, 11 Նոյեմբեր.— Զինադադարի տօնին առթիւ, Լիոնի Զափահաս Որբերու Միութիւնը կը մասնակցէր ամենամեայ թափորին, որ Փլաս Մօռանի վրայ հաւաքուելով, կը դիմէ Փառք տը լա Թէթ տ'Օռի մէջ կառուցուած յիշատակարանը:

Տեղատարափ անձրեւի մը տակ հաւաքուեցանք եռագոյնին շուրջ: Թափորին գլուխէն կը քալէր նուագախումբը, ապա կարիպալտեան ներկայացուցիչներէն անմիջապէս վերջ մենք Ջօմերս: Հակառակ օդին անյարմարութեան մօտ երկու հազար հոգի եկած էին իրենց պարտականութիւնը կատարելու հայրենիքին պաշտպանութեանը համար ինկած զինուորին:

Յիշատակարանին առջեւ աւանդական մէկ վայրկեան լռութենէն վերջ, Տօքթ. Պէռօն, նախկին Ռազմիկներու Դաշնակցութեան նախագահը, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ պատուիրակութիւններուն:

Նուագախումբը «Մարսէյեզ»ը կը հնչեցնէր: Դրօշները կը խոնարհէին: Զինուորականները բարեւի էին կեցած:

Քովս, ծերունի կին մը կ'արտասուէր լուռ ու մունջ: Իր զաւակն էր թէ, եւս, որ կը հանգչէր հող:

Խեղճ կին, գիտե՞ս որ մենք այդ յիշատակարանն ալ չունինք, տարին գոնէ մէկ անգամ արտասուելու մեր հայրենիքին համար ինկող հերոսին գերեզմանին առջեւ:

Զոմունիք

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Նոյեմբերի 11, պէտք է երթալ մասնակցիլ Ջօմի թափորին, որ 4 — 5 տարիէ ի վեր կը հրաւիրուի քաղաքապետութեան կողմէ, իբրեւ պատերազմի որբեր: Հինգշաբթի է, օդը այնքան տխուր է որքան օրուան տօնը: Այնքան սգաւոր որքան, զոհերու պարագաներուն սիրտերը: Կ'աճապարեմ ժամանակին ներկայ ըլլալ՝ «Սիմամանթօ» ակումբը: Հոն են տասնեակ մէկ երիտասարդներ: Ոմանք զբաղած են ծաղկեպսակներուն վրայ, եռագոյնժապաւէններ զետեղելու գործով, իսկ միւսները կը շաղկրատեն զանազան նիւթերու շուրջ, սպասելով ուշացողներուն:

Տղոց մէջ կը նկատեմ արդար դառնութիւն մը: Արգիլուած է պետական եռագոյնէն զատ ուրիշ որ եւ է դրօշ պարզել: Այս արգելքը, որ ազդարարուեցաւ անցեալ նոյեմբերին, Լէօն Պլումի օրով՝ շատ է վրդովեր մեր տըղաքը: Շատեր կ'առաջարկեն, խոշոր ծաղկեպսակ մը ամբողջովին զարդարել հայկական եռագոյնով եւ տանիլ թափորին, ձողերու վրայ բարձրացուցած: Բոլորը կը համաձայնին, կ'ուրախանան,— այդ ալ արգիլուած էր: Հետզհետէ կը հասնին ուշացողները, պատրաստ են ծաղկեպսակները: «Յառաջ նահատակ» եւ «Բամ փորոտան» խմբերգներէ վերջ, կարգով դուրս կ'ելլենք Հ. Յ. Դ. Ակումբէն:

Ամբողջ քաղաքը կը լողայ դրօշներու ծովուն մէջ: Վալանսը՝ որ հարուստ է, իր բազմաթիւ եւ բազմացեղ զինուորներով, առտուն կանուխ դուրս է թափած: Եւ ահա յիշատակարանին առջեւ ենք:

Ցուրտ է տեսարանը, մէկ վայրկեանի լռութեան պարտքն է որ կը կատարուի եւ ապա զինուորական նըւագախումբը մեղմօրէն կը հնչեցնէ ծանօթ մահերգը:

Մահերգին կը յաջորդէ «Մարսէյեզ»ը: Թափորը կ'ուղղուի դէպի գերեզմանատուն: Որբերն ալ զետեղելով իրենց ծաղկեպսակը, դուրս կ'ելլենք պարտէզէն: Պողոտային երկու կողմերը շարուած է անթիւ բազմութիւն մը որուն մէջտեղէն կ'անցնի թափորը:

Շ. Սեւան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» • ««««

Անոր այս խօսքերուն կարելի է աւելցնել նաեւ սա խօսքերը. «Մենք պատերազմ եւ վրէժ ունինք Թուրքերու հանդէպ»:

«Լսեցի՞ք Թէհլիրեանի ժանտատենդէ վարակուած ըլլալը: Եթէ մարդ մը ժանտատենդէ կամ ճահճատենդէ վարակուի, տարիներով զրկուած կ'ըլլայ բնականոն վիճակէ: Մէկ ալ ոճիրին օրը, ստամոքսը խանգարուած ըլլալուն պատճառաւ քիչ մը գոնեակ խըմած ըլլալը կը պատմեն: Այդ պատճառով Թէհլիրեանի մտային հաւասարակշռութիւնը այդ օր աւրուած էր:

«Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ ներկայիս Հայերը եւ Թուրքերը պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուին: Իրականին մէջ այս երկու ժողովուրդները իրարու հանդէպ շարունակ թըշնամի եղած են: Անոնք իրար պատերազմական վիճակի մէջ կը նկատէին: Ամբաստանեալը ձերբակալուած միջոցին ըսաւ. «Ես օտարական եմ, այս խնդիրը Գերմանիան չի շահագրգռեր»:

Բացի այդ, լսեցիք նաեւ Թալէաթ փաշայի մահուան դատապարտուած ըլլալը: Մահուան վճիռ մը կամ կ'ընդունուի կամ կը մերժուի: Քանի որ Պոլսոյ պատերազմական ատեանը մահուան վճիռ մը տուած է, գերմանական դատարանն ալ պէտք է ընդունի այդ վճիռը: Այլապէս, օր մըն ալ մեր տուած վճիռը ուրիշ երկիրներու կողմէ չընդունուիր: Պոլսոյ մէջ, բարձրաստիճան անձնաւորութիւններէ բաղկացած պատերազմական ատեանի մը կողմէ տարագրութեան խնդիրը խորապէս քննուած եւ ամէնէն արդար վճիռը տրուած ըլլալը պէտք է ընդունինք: Պատերազմական ատեանի այդ վճռին անգլիական թնդանօթներու ազդեցութեան տակ տրուած ըլլալը ճիշդ չէ: Ընդհակառակն Անգլիացիներու թեր կամ դէմ ինչ ալ խօսուի, անգլիական արդարութիւնը ամէն տեղ իբրեւ նմոյշ կրնայ նկատուիլ: Հետեւաբար սխալ է այն ենթադրութիւնը թէ անգլիական թնդանօթներու ազդեցութեան ներքեւ տրուած է պատերազմական ատեանի վճիռը»:

Այս վերջին խօսքերը արտասանողը գերման փաստաբան մըն էր: Գերման մը, որուն ընտանիքին բոլոր անդամները, եղբայրներն ու կինը ամբողջ պատերազմի ընթացքին անօթութեան ու թշուառութեան դատապարտուած էին. եւ դեռ այդ դատավարութեան օրերուն անօթութիւնը կը շարունակուէր միեւնոյն թափով ու սաստկութեամբ: Բայց փաստաբանը այս բոլորը ի հարկէ, չէր մտածեր: Ան, հայ յեղափոխական կոմիտէէն մեծ գումարներ առնելու համար սուտ խօսելու պաշտօնը ստանձնած էր: Տեսէք ժիւրիի անդամներուն վրայ ազդելու համար ան ի՛նչ սուտեր կը յօրինէր:

— «Եթէ Պոլսոյ պատերազմական ատեանի կողմէ տրուած վճիռին պատճառները փնտռուէին, Հայկական տարագրութենէն դեռ ինչե՛ր պիտի հրապարակ հանուէին: Պատերազմական ատեանը մահուան վճիռը տալուն պէս, Թալէաթ փաշան մահուընէ ազատելու համար կեղծ անունով մը Պոլսէն փախչելու ստիպուեցաւ: Թէհլիրեան այս փախստականներու դէմ իր անձը պաշտպանելու հարկադրանքին տակ էր: Որովհետեւ Թալէաթ եւ Էնվէր փաշաներէն զատ դեռ բազմաթիւ մահապարտներ կեղծ անուններով Գերմանիոյ մէջ կը շրջէին: Անոնց Գերմանիոյ հիւրեր ըլլալու պարագան առաջ կը քշուէր: Ես այդ առարկութիւնը կը մերժեմ: Չեմ կարծեր որ գերման կառավարութիւնը իրենց հայրենիքէն փախչող այս տեսակ ոճրագործներուն կեղծ անուններով մեր երկրի մէջ պահուելուն հաւանի: Անոնց մէկն է Էնվէր փաշան որ անցածները ձօրէն Ռուսիա փախած էր: Հիմա ան հոն մնացած Հայերուն ալ բնաջնջման համար պոլշեւիկներու հետ միասին նոր դաւադրութիւններ կը սարքէ եղեր: Այս բոլորը կը կարդանք թերթերու մէջ: Եթէ Թալէաթ փաշան սպաննուած չըլլար եւ յաջողէր փախչիլ Ռուսիա, երկու շաբաթ չանցած Հայերու դէմ նոր բռնութիւններ պիտի սկսէին: Ուրեմն մարդ իր ազգն ու ժողովուրդը փրկելու համար իրաւունք ունի գետին փռելու ոճրագործ մարդ մը: Կրնայ ըսուիլ որ ամբաստանեալը իր անձը պաշտպանելու համար սպաննած է Թալէաթ փաշան»:

Ահա այսպէս, փաստաբան Վէրթօր վստահ ըլլալով որ ոեւէ կողմէ ընդդիմութեան պիտի չհանդիպի, շարունակեց իր սուտերը:

1.— Թալէաթ եւ Էնվէր կը ծրագրեն վերապրող Հայութիւնն ալ բնաջնջել:

2.— Թէհլիրեան իր անձը պաշտպանելու համար սպաննած է Թալէաթ փաշան», կ'ըսէ փաստաբանը:

(47) (Տար.)

ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Քիչ վերջ մեր ծանօթները դուրս կուգային ծովափի մօտ ոստիկանական տնակի առջեւ, ուր ճամբորդներու անցագիրները կը քննուէին:

— Էֆէնտի, ատըն՞ըզ (պարոն, անունի՞դ),— հարեւանցի ակնարկ մը նետելով անցագրի վրայ, ոստիկանը անփութօրէն հարցուց:

— Կարապետ Ալթունեան:

— Էվէթ, էվէթ, կէչին, աճէմ թաբաարընտան... (Այո, այո, անցէք, պարսկահպատակ...):

Այդ գիշեր Գառնիկ էֆէնտիի տանը ի պատիւ նորեկ տեսչին ընդունելութիւն կար: Հոն հաւաքուած էին Կիրասոնի աչքի զարնող երիտասարդները, ազգային վարժարանի ուսուցիչները եւ ուսուցչուհիները: Հակառակ Լեւոնի վանող արտաքինին, ընդհանրապէս տեղացիներու ընդունելութիւնը աւելի քան ջերմ, բարեկամական եղաւ:

Թէեւ Լեւոն նոր անունով մը կ'ուզէր ճանչցուիլ Կիրասոնի մէջ, բայց շատեր գիտէին անոր Վասպուրականի գործունէութեան մասին, իսկ չգիտցողներն ալ երկու օր չանցած լսեցին գիտցողներէն, այնպէս որ թէեւ պաշտօնապէս Կարապետ Ալթունեան կը ճանչցուէր, սակայն երիտասարդութիւնը ու մօտիկ ընկերները զինք Լեւոն կը կանչէին:

Դժբախտաբար, Լեւոնի ցանկութիւնը անծանօթ մնալու՝ չյաջողեցաւ, պետական շրջաններն ալ հասկցան անոր ինքնութիւնը: Քաղաքի ոստիկանապետը, որ երկու տարի առաջ տեղափոխուած էր Վանէն, օր մը պազարի մէջ հանդիպելով ճանչցաւ զայն ու «Լեւոն էֆէնտի, բարի եկեր» ըսելով մօտեցաւ: Անշուշտ ոստիկանապետը Լեւոնի մասին անմիջապէս յայտնեց գայմագամին:

Վասպուրականի մէջ ունեցած դիրքը եւ հռչակը պատճառ պիտի լինէին իր վրայ կեդրոնացնելու կառավարութեան ուշադրութիւնը: Առաջի օրէն իսկ յայտնի եղաւ, որ ոստիկանութիւնը մասնաւոր հսկողութեան տակ առած է զայն, թէեւ առանց ոեւէ անհանգստութիւն պատճառելու: Նոյն իսկ ոստիկանապետը մէկ երկու անգամ այցելութեան եկաւ:

Կիրասոնը փոքր նաւահանգիստ մըն է, հազիւ քանի հինգ հազար բնակչութեամբ: Հայերու թիւը հինգ հարիւր տուն էր, մօտաւորապէս երեք հազար շունչ բաղկացած:

Սահմանադրութեան հռչակումէն վերջ, մասնաւորաբար հայ բնակչութիւնը աննախընթաց թռիչք մը կատարեց ազգային, կուլտուրական եւ տնտեսական մարզերուն մէջ: 1895 Թուականի համահայկական կոտորածներէն վերջ անօրինակ խստութիւններու ենթարկուած, ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ, Կիրասոնցի Հայն ալ ապրեցաւ մղձաւանջային երկար կեանք մը, երբ պարզապէս ապրիլը, գոյութիւն պահելը կարծես կէտ նպատակ լինէր: Ազգային կեանք, դպրոց, եկեղեցի, կուլտուրական ընկերութիւններ, ասոնք բոլորը խամրած ծաղիկի նման, իրենց գոյութիւնը կը պահէին առանց սակայն իրական արժէք մը ներկայացնելու:

Հայ ծնիլը աններելի, իսկ Հայ լինելը իսկական յանցանք կը համարուէր: Հայերը կ'ուզէին աննշմար, անտես ապրիլ. Թուրքը չտեսնէր որ լաւ դպրոց ունին, փառաւոր եկեղեցի, որ այս կամ այն Հայը տնտեսական բարւոք կացութեան մէջ է: Ապա հաղորդակցութեան իրաւունքէ զրկուած հայ վաճառականը, խանութպանը հնարաւորութիւն չունէին ճամբորդելու, Պոլիս երթալու, մինչ մրցակիցները, Յոյներն ու քիչ մըն ալ Թուրքերը, պատեհութենէն օգտուելով հետզհետէ կը տիրէին առեւտրական հրապարակին, տեղական շուկային եւ ներքին գաւառներու յանձնակատարութեան գործին:

Սահմանադրութեան հռչակումով ամէն ինչ փոխուեցաւ: Կիրասոնի փոքրաթիւ հայութիւնը չտեսնուած եռանդով բռնեց վերականգնումի ճամբան: Մէկ օրէն միւսը, կարծես մինչ այդ պահարաններու մէջ պահուած, նոր երիտասարդութիւն մը երեւան եկաւ, ազգային կեանք, կրթական գործ, թատրոն, երգչախումբ, եկեղեցի իրար խաչաձեւեցին: Տնտեսական մարզին մէջ ալ ձեռներէց երիտասարդներ յաջողութեամբ մրցումի ելան յոյն եւ Թուրք վաճառականներու, խանութպաններու հետ:

Ինչպէս ամէն տեղ, ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը քաջալերուեցաւ, երէկուան աննշմար մնալ ուզողները փէսերնին ծռեցին՝ «Մենք Հայ ենք, բան մը ըսելիք ունի՞ք»ի իմաստով: Մասնաւորաբար երիտասարդութիւնը գուրգուրոտ խընամքով մօտեցաւ հայ դպրոցին: Զմայլելի զոհաբերութեան ոգիով դպրոցը դարձուցին ազգային օջախ մը: Հրաւիրուեցան կարող ուսուցիչներ, հայ մանուկը հայ դաստիարակելու համար:

Դպրոցի վերջի տեսուչն էր Վահանը, որ երկու տարի առաջ եկած Փարիզէն, քիչ մը դրամ խնայելով պիտի վերադառնար նորէն Փարիզ, ուսումը վերջացնելու համար, իսկ մինչ գալը՝ Լեւոնը պիտի մնար իր տեղը:

Եկեղեցիի թաղէն վեր Սուք Սու արուարձանին մօտ, մէկ սենեակի մէջ կ'ապրէին Վահանն ու Լեւոնը: Տանտէրը պատուական Հայ մըն էր, Հաճի Խաչատուր անունով, Շապին Գարահիսարցի, որ տասնեակ մը տարիներ առաջ եկեր ու հաստատուեր էր Կիրասոն: Հաճի Խաչատուրը շուկայի մէջ փոքր խանութ մը ունէր, չթեղէն կը ծախէր, հոտաւէտ իւղեր, տանթէլ, ժապաւէն, տղամարդկանց վըզկապ, օձիկ, շապիկ, եւայլն, եւայլն: Երկու երիտասարդ տղաներ ունէր, Կարապետը՝ ամուսնացած, իսկ փոքրը՝ Արտաւազդը՝ տասնեւութ տարեկան աշխոյժ պատանի մը:

Վահանը Լեւոնի գալէն շաբաթ մը վերջ մեկնեցաւ: Դպրոցները բացուելուն դեռ երկու ամիս կը մնար, անգործ եւ շրջանին անծանօթ, Լեւոնը օրուան մեծ մասը սենեակին մէջ փակուած կ'անցընէր: Անշուշտ այցելութիւններ անպակաս էին: Կիրասոնի աչքի զարնող երիտասարդներու ժամադրավայրը դարձած էր Լեւոնի սենեակը. հոն կը հաւաքուէին, ժամերով կը խօսէին զանազան հարցերու, մասնաւորաբար Հայաստանի մասին, հայ ժողովուրդի ապագայի մասին: Այնպիսի բուռն հետաքրքրութիւն մը կը ցուցնէին, որ Լեւոնը այդ շրջանին մէջ հարազատ ընկերներով շրջապատուած կը համարէր ինքզինք, ոգեւորուած կը պատմէր Վասպուրականի մասին, հոն կատարուած եւ ծրագրըւած աշխատանքներէն:

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ֆրանսա պիտի վճարէ 40,000,000 ոսկին

Ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ յայտարարեց թէ 40 միլիոն ոսկիի գումարը (վեց միլիառ ֆրանք), որ անցեալ փետրուարին փոխ առնուած էր անգլիացի դրամատէրներէ, երկաթուղիներու համար, պիտի վճարուի ճիշդ պայմանաժամին, դեկտեմբեր 2էն 26։ Նախարարը աւելցուց թէ դանձը ի վիճակի է կատարելու այս վճարումը, շնորհիւ դրամական կացութեան բարւոքման եւ թէ հետզհետէ աւելի պիտի շեշտուի բարւոքումը։

*** Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցութեան ազգ. խորհուրդը կիրակի օր ժողով գումարելով, որոշեց պնդել ամսական 150 ֆրանքի յաւելման պայմանին եւ ուրիշ պահանջներու վրայ։ Այս առաջադրութեամբ նորէն դիմում ներ պիտի կատարուին կառավարութեան եւ խորհրդարանին եւ ի հարկին դործադուլ պիտի հռչակուի, թէեւ բանաձեւին մէջ այդ խօսքը չէ արձանագրուած։

*** Ներքին նախարար Պ. Մաքս Տորմուա կիրակի օր ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է բոլորուիլ կառավարութեան շուրջը, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել իր առաջադրութիւնները։ « Վերջին ընտրութիւնները լիովին հաստատեցին ժողովրդ. ճակատին քաղաքականութիւնը»։ Աշխատանքի նախարարն ալ խօսելով, յայտնեց թէ մօտերս օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին, հանգստեան թոշակ հաստատելու համար ի նպաստ ծերացած աշխատաւորներու։

*** Խորհրդարանը կը վերաբացուի այսօր։ Առաջին առթիւ 5 — 600 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի խնդրուի, ցուցահանդէսին վերաբացման համար։

Արաբական կոչեր Պաղեստինի մասին

Գաղտնի տպուած յայտարարութիւն մը, որուն տակ ստորագրած է «Արաբական նոր կոմիտէ»ն, կը հրաւիրէ Արաբները անսասան վճռականութեամբ շարունակել պայքարը աշխարհակալութեան դէմ։ Այս առթիւ կը յիշէ ամբողջ իսլամական աշխարհին աջակցութիւնը եւ կը բողոքէ բրիտանական իշխանութեան ընթացքին, մասնաւորապէս արաբ երեւելիներու ձերբակալման դէմ։

Միւս կողմէ Շէյխ էլ Ֆարուքի, «Իսլամական Միութիւն» թերթին տնօրէնը, կոչ մը հրատարակած է, որով կը հրաւիրէ Արաբները անյապաղ դադրեցնել անկարգութիւնները։ Շէյխը դիտել կուտայ թէ ահաբեկչական արարքները նպաստաւոր են Հրեաներու եւ Անգլիացիներու ծրագիրներուն։ «Հակառակ անմեղ անձերու կորուստին, ահաբեկչութիւնը չի վախցներ ոչ Հրեաները, ոչ ալ Անգլիացիները, այլ կը նպաստէ փութացնելու Պաղեստինի բաժանումը։»

Բայց եւ այնպէս խռովութիւնները կը շարունակուին։ Նոյնիսկ Երուսաղէմի մէջ լոյսերը կը մարեն իրիկուան ժամը 5էն առաւօտ ժամը 5։

*** Կիրակի ամբողջ օրը ահուսարսափի մատնուած էր Երուսաղէմը։ Ռումբեր նետուեցան փողոցներուն մէջ եւ ատրճանակներ պարպուեցան, սպաննելով եօթը հոգի, որոնց երկուքը կիներ։ Ութ հոգի վիրաւորուեցան։ Ոստիկաններ եւ զինուորներ կը շրջին քաղաքին մէջ, զրահապատ ինքնաշարժներով։ Առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է եւ հանրային շէնքերը կը պաշտպանուին անգլիացի զինուորներու կողմէ։ Կիրակի օրուան ամէնէն ծանր դէպքը պատահեցաւ Երուսաղէմի հրէական արուարձանին մէջ, Ռոմէմա, ուր արաբական հանրակառք մը յարձակման ենթարկուեցաւ։ Արաբ ուղեւորներէն երեքը սպաննուեցան (երկուքը կին). իսկ երկու հրեայ կիներ վիրաւորուեցան։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ վեց Արաբներ եւ մէկ Հրեայ սպաննուեցան, չորս Արաբներ եւ չորս Հրեաներ վիրաւորուեցան։

Հայ մը կը սպաննէ իր ընկերը

Թուլուզէն կը հեռագրեն նոյեմբեր 13 թուականով.—

Վիլֆէի մէջ (Ավէյրոն), հրապարակին վրայ կատարուած տօնի մը ընթացքին Հայ մը, Միքայէլ Դարբինեան 42 տարեկան, հայր չորս զաւակներու, ատրճանակով սպաննեց իր հայրենակիցը, Եղիկէլ Խաչատուրեան, 34 տարեկան եւ հայր հինգ զաւակներու։ Երկար ատենէ ի վեր ատելութիւն մը ծագած էր երկու ընտանիքներուն միջեւ։ Մարդասպանը ձերբակալուեցաւ։

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՔԱՅԻՑ ԱՐՔԱՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ Է, համաձայն անգլիական թերթի մը տեղեկութեանց։ Իր հետ ունենալով ընտանիքին 22 անդամներն ու հետեւորդները, հարկադրուած է ծախել ինչ որ միասին Լոնտոն տարած էր, Ատտիս-Ապէպայէն փախած ատեն։ Այս առթիւ կ՚ըսէ թէ երկրէն հեռացած ատեն ոչ ոսկի ոչ ալ գոհարեղէն փոխադրած էր, միշտ այն յոյսն ունենալով թէ պիտի վերադառնայ։ Այժմ ամէն յոյս կորած ըլլալով, ստիպուած է ծախել վերջին կառքը եւ Լոնտոնի տունը։ Բարեկամներ միջամտած են, որպէսզի անգլ. կառավարութիւնը թոշակ մը յատկացնէ։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակը նորէն գրոհ տալով, խորտակեց Շանկայի պաշտպանութեան երկրորդ գիծը։ Կ՚ըսուի թէ Չինացիները խուճապի մատնուած են։ Ամէն օր նոր ուժեր կը հասնին Ճափոնէն։ Ուտելիքի նեղութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնայ Շանկայի մէջ։ Ֆրանսական շրջանին բնակչութիւնը, որ 600.000 էր, բարձրացած է 1.400.000ի, վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին։ Կ՚ըսուի թէ Իտալիա պիտի միջնորդէ, հաշտութիւն կնքելու համար, անշուշտ գոհացնելով Ճափոնը։

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նուիրուած Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅ. 1937, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 16.45ԻՆ

Salle Prat, 150 Rue Paradis, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

(ԱԼԷՄՇԱՀԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ—ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ)

ՀԱՅ "ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ"

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ Դեկտեմբեր 18ին, Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle, Մեթրօ՝ Rue du Bac

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻ[illegible]

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 18 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին 8 Rue Bossuet, Փարիզ, կը դասախօսէ Փրոֆ. Մ. ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ, նիւթ՝ Նիւթեայ «Տեսակ[illegible]» [illegible]։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Օգտուեցէք առիթէն

Մեկնումի պատճառով ծախու է դերձակի խանութ մը Իսի լէ Մուլինոյի մէջ։ Կը գործէ վեց տարիէ ի վեր։ Ունի լաւ յաճախորդներ։ Կարելի է գնել ապրանքով կամ առանց ապրանքի, շատ յարմար գինով։ Դիմել՝ Tailleur Keusseian 33 Ave. de Verdun Issy les Moulineaux (Seine)

Tailleur de ST. BERNARD

Pour hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Հեռաձայն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Նոր տարուան առթիւ կարեւոր նուէրներ ի [illegible] հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Վերարկու եւ հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր.։ Նուէր կը տրուի մուշտակէ մէկ փաթիլ մը գինի օձիք, [illegible] համար, պատրաստուած հայկական [illegible] արհեստանոցներուն մէջ 400 ֆրանքէ վեր ապրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ։ Օգտուելու համար վերջին պայմաններէն ներկայացնել ցուցաքի կտրոնը։ Rue la Charbonnière մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիրամատչելի գիներով à façon. նորոգութիւն. ձեւափոխութիւն եւ ըրթունած փաթոյլի 110 ֆր. [illegible] ամբողջական պարագաներ, 3 օրէն կը յանձնենք ապրանքները՝ խնամուած աշխատանքով։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Փ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մանկի խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը ղրկենք մեր նոր արժեզեցակէ անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. ծրարներ։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար գեղչուած գիներով։ Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։ Փափաքողներուն կը ղրկենք կերպասներու նմոյշներ եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Եւ իրաւ, այդ ժողովուրդը ինչո՞վ է մեղաւոր, որ մնացել է վայրենի, որ իր ապրուստը որոնում է աւազակութեան եւ մարդասպանութեան մէջ։ Մեղաւորը մենք ենք, որ մինչեւ այսօր չաշխատեցինք կրթել նրանց։ Մեր սեփական շահերը պահանջում էին անել այդ։ Եթէ ցանկանում ենք ազատ մնալ դաղանների կատաղութիւնից, պէտք է աշխատենք ընտանեցնել, պէտք է աշխատենք նրանց վարժեցնել աւելի խաղաղ եւ աւելի քաղաքակրթուած կեանքին։ Թուրքիան հոգ չէ տանում Քրդերի կրթութեան մասին, եւ այդ շատ հասկնալի է, որովհետեւ Քրդի վայրենութիւնը աւելի նպաստաւոր է նրան։ Բայց մենք պէտք է հոգ տանենք, որովհետեւ վնասը մեզ է հասնում։ Մենք չենք զգչի նրանց կրօնին, մենք միայն կը կրթենք նրանց։ Այնուհետեւ «Ջուրը իր բնական ճանապարհը կը գտնէ»...

ԻԴ.

Թուրքաց կառավարութեան կողմից պատերազմական պատրաստութիւնների նշանները արդէն նկատելի կերպով երեւում էին։ Եւ այդ կարելի էր տեսնել առաւելապէս Բագրեւանդի գաւառում, որ շատ հեռու չէր Ռուսաց սահմանից։ Գիւղացիներից խստութեամբ հաւաքում էին ոչ միայն ներկայ տարուայ հարկերը, այլ եւ պահանջում էին հին ապառիկներ եւ մի քանի ապագայ տարիների հարկերը միասին։ Ժողովրդի հառաչանքներին եւ դժգոհութեանը չափը չը կար։ Ով որ փողով վճարել չէր կարողանում, բռնութեամբ վաճառել էին տալիս նրա տան կայքը, անասունները, եւ մինչեւ անգամ չէին խնայում եզներին ու գոմէշներին, որոնք անհրաժեշտ էին գիւղացու երկրագործութեանը, որոնք ծառայում էին նրա վարը վարելու եւ ծանրութիւնները տեղափոխելու համար։ Այդ բաւական չէր, գիւղացիների վրայ պարտք էին դնում պատրաստել այնքան հազար հօխայ բաքսիմատ, եւ կամ խլում էին տներից իրանց ուտեստի համար պատրաստած բոլոր պաշարեղէնները որպէս էին՝ ձաւար, կորկոտ, բիշթայ(*), իւղ, պանիր բրինձ, եւայլն։ Գիւղացիների բոլոր արտասուքի, լացի եւ աղաղակների պատասխանը լինում էր այն, թէ «տէրութիւնը պատերազմ ունի»։

Յիշեալ անկարգութիւնները բաց արին Թոմաս էֆէնդու առջեւ գործունէութեան մի նոր եւ ընդարձակ ասպարէզ։ Որպէս արքունի մուլթէզիմ, նա յանձն էր առել հաւաքել հարկերը եւ հայթայթել զօրքերի համար պատրաստուելիք պաշարի մի մասը։ Թոմաս էֆէնդու առջեւը դրուած էր մի յղփացած հունձք, ուր նրա սուր մանգաղը եռանդով գործում էր... Այժմ փոխանակ երկու զափթիաների, նա ստացել էր իշխանութիւնից բոլորի պահելու իր մօտ որքան պէտք լինի զափթիաներ։

Եւ այդ բոլոր զրկողութիւնները հասնում էին Հայերին միայն, որովհետեւ մահմեդականները պատրաստւում էին մասնակցել պատերազմին եւ նրանցից ուրիշ ոչինչ չէր պահանջւում։

Բացի նրանից, որ հայ գիւղացիները կողոպտւում էին եւ իրանց 10 — 20 տարիների ընթացքում ձեռք բերած կայքերից միանգամայն զրկւում էին, — բացի այդ դառն չքաւորութիւնից, նրանց տիրել էր մի ընդհանուր սարսափ, նրանց սպառնում էր մի ընդհանուր եւ աւելի սոսկալի անբախտութիւն։ Մահմէտական տարրի մէջ նըկատւում էր մի զաղանային կատաղութիւն դէպի քրիստոնեաները, դէպի բոլոր «գեաւուրները»։ Ամենի բերնից լսելի էր լինում այն դժոխային բառը՝ «ջհաթ»։ Մոլլաները, մուֆթիները, դադիները եւ շէյխերը քարոզում էին խանդաղանաձ մոլեռանդութիւնը, գրգռում էին նրան, քարոզելով, թէ պատերազմը կրօնական է, թէ Ստամբոլումը շուտով պիտի բարձրացնեն «սանջակ շէրիֆը», եւ շուտով կը հրատարակուի սրբազան պատերազմը, եւ ամբողջ իսլամը պէտք է սուր բարձրացնէ քրիստոնեաների դէմ։

Այդ բոլորը մեծ հոգսեր պատճառեցին Պ. Սալմանին, որին լաւ յայտնի էր այդ կատաղի շարժումների նըշանակութիւնը եւ նրանց սարսափելի հետեւանքը տեղային Հայերի վերաբերութեամբ։

— Շուտով կը կրկնուեն այստեղ Բօլղարիայի կոտորածներ, ասաց նա մի առաւօտ Վարդանին, — պէտք է շտապենք նախապատրաստել ժողովուրդը անձնապաշտպանութեան համար։

— Ես էլ մի այսպիսի բարբարոսութեան հոտը զգում եմ... պատասխանեց Վարդանը։

Այսպէս խօսելով, նրանք դուրս եկան ծերունի Խաչօի տնից եւ դիմում էին դէպի տէր-Մարուքի տունը, որի հետ միասին ունէին վերջացնել զըրոյցների վերաբերութեամբ մի քանի օր առաջ կարգադրուած խորհուրդը, այսինքն, որպէս Վարդանը ասաց, ուզում էին տէրտէրի «բերնին մի փոքր խիղ քսել», որ նա լաւ, նրա փեսայ տիրացու Սիմոնին վարձել այժմ որպէս հսկող բանուորների վրայ, իսկ ապաղայի համար խոստանալ մի պաշտօն նոր բացուելիք դպրոցների համար։

Նրանց ականջին զարկեց մի ձայն, գիւղի միջով անց էր կենում մի անծանօթ չարչի, եւ իր վաճառքների անունները մի առ մի կարդալով, գնողներ էր հրաւիրում։

— Սիրուն աղջիկներ, կարմիր հարսներ, ինձ բերեցէք ձեր փարաները, ես կը տամ ձեզ լաւ ասեղներ, գոյնզգոյն թելեր, ոսկի մատնոցներ։

Չարչին մի վիթխարի մարդ էր, որի թիկունքից ցցուած էր նրա մի մեծ կապոց ցնցոտիներով՝ որ կրած ունէր թիկունքի վրայ՝ համեմատելով նրա մարմնի մեծութեանը, նոյն տպաւորութիւնն էր գործում, որպէս մի փոքրիկ քար ընկած լինէր ուղտի կողքին։ Չարչին ձախ ոտքից սաստիկ կաղում էր. եւ ամէն անգամ երբ օրօրւում էր նա դէպի ձախ կողմը, կարելի էր մտածել, որ խուրջինը ցած կը գլորուի, բայց ձեռքի ահագին գաւազանը նեցուկ տալով, պահպանում էր իր իրական հաւասարակշռութիւնը։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(*) Բիշթայ վերմիշելի նման պատրաստած մի խմորեղէն է։

ԼE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՍՐԹԵՐԵՒԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MERCREDI 17 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3579 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Միջազգային մամուլը խրած՝ քաղաքական կացութեան ճախճախուտքին մէջ, շատ քիչ կը զբաղի Խ. Միութեան ներքին փոթորիկներով :

Ամէնէն կարեւոր թերթերն անգամ կը գոհանան օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդելով, երբեմն ալ ուղղակի կամ անուղղակի թղթակցութիւններ, յօդուածներ տալով : Մասնաւորապէս ֆրանսական թերթերը վերապահ դիրք մը բռնած են : Անգլիական եւ ամերիկեան մամուլը քիչ մը աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւի անցուդարձին, մասնաւոր թղթակիցներու եւ մասնագէտ աշխատակիցներու միջոցաւ : Իսկ հարեւան երկիրներու, մասնաւորապէս Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ մամուլը ամէնէն աւելի սեւ լուրերուն տեղ կու տայ : Եւ ընդհանրապէս անոնց միջոցաւ է որ կ՚իմացուին շատ մը գաղտնիքներ, աւելի կամ պակաս վաւերական :

Պարբերական մամուլը քիչ մը աւելի հետաքրքրութիւն կը ցուցնէ, համաձայն իր հայեցողութեան :

Այսպէս, վերջերս բաւական լուրջ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց «Ռըվիւ տը Փարի», Պ. Դաբրովիչի ստորագրութեամբ :

Յօդուածագիրը, հիմնուելով խորհրդային մամուլէն քաղուած տեղեկութեանց վրայ, կը պարզէ տեսակէտ մը որ կրնայ վիճելի համարուիլ, բայց արժանի է ուշադրութեան :

Իր տեսութեան համաձայն, երեք հիմնական պատճառներ տեղի տուած են վերջին վերիվայրումներուն :

Առաջինը՝ հաստատուած կարգուսարքին անանկութիւնն է, բոլոր ճակատներուն վրայ — ճարտարարուեստական, հողագործական եւն. : Արտադրութիւնը չէ աւելցած, հակառակ հնգամեայ ծրագիրներուն : Մասնագէտները կը ձգեն կը հեռանան, վախնալով քաղաքական հալածանքներէ, բանուորները պէտք եղածին պէս չեն աշխատիր կամ չեն գոհացներ : Եւ խորհրդային մամուլը ամէն օր մերկացումներ կը կատարէ, երեւան հանելով անվերջ թերակատարումներ, զանցառութիւններ կամ «վնասարարութիւն» :

Երկրորդ պատճառը, միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին, այն է որ խկապէս գաղտնի եւ յեղափոխական խլրտումներ երեւան եկած են : Ամէնէն ծանր հարուածը կը կազմէր զինուորականներուն դաւադրութիւնը, « որ քիչ մնաց պիտի յաջողէր » : Այս դաւին գըլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն էր մարաջախտ Թուխաչեւսկի, բայց անոր գլուխը կը գտնուէր Կամարնիկ, որ անձնասպան եղաւ : Յօդուածագրին կարծիքով, քանի մը զօրականներ որոշեր էին իրենց օճիքը ազատել Ստալինէն եւ իր խմբակէն, «բայց շատ քաշքշեցին գործը, Եէժովի գործակալները լուր առին եւ արագօրէն հաշուեյարդարի ենթարկեցին զայն » :

Երրորդ պատճառը կը համարուի խորհրդարանական ընտրութիւնը, որ պիտի կատարուի նոր սահմանադրութեամբ : Քուէարկութիւնը գաղտնի ըլլալով, Ստալին կ՚ուզէ իր մականին տակ ունենալ բացարձակապէս հաւատարիմ տարրերէ կազմուած խորհրդարան մը : Դեռ անցեալ օգոստոս 17ին, Փրավտա, կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ ազդարարութիւնը կ՚ուղղէր խորհրդային քաղաքացիներուն.— « Ընտրութիւնները չեն կրնար կատարուիլ առանց ամբողջովին, վերէն վար նորոգելու վարչական մեքենան, պաշտօնի կոչելով մինչեւ ծայրը Լէնին - Ստալինի կուսակցութեան անձնուէր քաղաքացիներ » :

Յօդուածագրին կարծիքով, Ստալին դեռ երկու տարի առաջ որոշած էր ոչնչացնել կամ բանտարկել հին բոլշեւիկները (անշուշտ առոր համար էր որ լուծեց անոնց Միութիւնը) : Յետոյ սկսաւ հետապնդել միջին դէմքերը, զօրականները եւն. : Այնպէս որ, այլեւս ոչ անցեալը արժէք ունի, ոչ ալ կուսակցական աստիճանը :

Աղդանշանը տրուելով կեդրոնէն, տարածուեցաւ բոլոր հանրապետութեանց մէջ, եւ մենք տեսանք «մերկացում»ներու, «մաքրագործում»ներու եւ գնդակահարութեանց շարք մը, որ աննախընթաց է ազգերու պատմութեան, մինչեւ անգամ բոլշեւիկեան տարեգրութեանց մէջ : Աննախընթաց՝ թէ տարողութեամբ եւ թէ բարբարոսութեամբ : Ինչպէս Մոսկուայի կամ Լէնինկրատի, նոյնպէս 11 հանրապետութեանց եւ միւս ինքնավար շրջաններու մէջ գրեթէ չմնաց մէկ հատիկ ականաւոր դէմք, պետական կամ կուսակցական վարիչ, հիմնադիր կամ գործիչ, որ գնդակահարուած, բանտարկուած, աքսորուած, կամ առնուազն արտաւորուած եւ անկիւն մը նետուած չըլլար :

Եւ աւլտուքը չէ վերջացած տակաւին : Եղան պարագաներ, — եւ դեռ ամէն օր կ՚արձանագրուին — երբ հազիւ պաշտօնի կոչուած գործավարներ, քարտուղարներ եւ ուրիշ պաշտօնատարներ իրենց կարգին սեւցան, դարձան « ժողովուրդի թշնամիներ եւ իժեր » : Անոնք տեղին համեմատ կը կոչուին «տրոցկիստ - բուխարինեան վիժուածքներ», «գերման եւ ճափոնական ագէնտներ», վնասարար, քանդիչ, լրտես եւն. : Իսկ մեր աշխարհին մէջ, կովկասեան երկինքին տակ, այդ ածականներուն վրայ կը բարդուին աւելի գունաւոր բառեր, — « Դաշնակ, մենշեւիկ, մուսավաթական », եւ կամ «մանկլաւիկներ» սեւ ցանկն անցած, գնդակահարուած կամ բանտարկուած վարիչներու : Օրինակ, Հայաստանի մէջ՝ «մանկլաւիկները ժողովուրդի թշնամի Խանջեանի, Ամատունիի, Գուլոյեանի» եւն. :

Տարակոյս չկայ թէ այս ընթացքով, մինչեւ դեկտեմբեր 12, մէջտեղը մնացած պիտի ըլլան միայն Ստալին եւ Ընկ., իրենց ափ մը խամաճիկներով — մէկ օրէն միւսը տապալելու դատապարտուած գործակալներով : Իսկ ինչ որ խորհրդարան կը կոչեն, պիտի դառնայ հասարակ լսարան մը, ուր մարդիկ միայն «դաւո՛ւլ» ըսելու իրաւունքը պիտի վայելեն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Քանի մը ժամ առաջ մեկնեցաւ

Լորտ Հըլիֆաքս, Անգլիոյ արտակարգ ներկայացուցիչը, որ չորեքշաբթի պիտի երթար Պերլին, Լոնտոնէն մեկնեցաւ 24 ժամ առաջ, երեքշաբթի եւ այսօր Գերմանիա կը գտնուի արդէն : Անգլիական կառավարութիւնը անհրաժեշտ գտած է փութացնել մեկնումը, նկատի առնելով գերմանական թերթերուն բռնած դիրքը : Ինչպէս գրած էինք երէկ, անոնք բացորոշապէս կը հասկցնէին որ յետաձգուի այցելութիւնը : Ուրիշ պատճառ մըն ալ այն է որ Անգլիա կ՚ուզէ տեղին վրայ առնել Հիթլէրի վերջնական դիտումները, անոր հրապարակային արտայայտութենէն առաջ :

Կառավարական շրջանակներու մէջ կը հերքեն այն լուրը թէ Անգլիոյ ներկայացուցիչը սակարկութեան պիտի մտնէ Հիթլէրի հետ, քանի մը տարի եւս խաղաղութիւն պահելու համար : Կը հերքուի նաեւ այն լուրը թէ արտաքին նախարար Պ. Իտըն հրաժարական տուած է, իրեն համար նուաստացուցիչ գտնելով լորտ Հըլիֆաքսի առաքումը : Ընդհակառակն, Պ. Իտըն շատ բարեդէպ կը գտնէ անոր ճամբորդութիւնը, քանի որ լորտը մեծ համարում կը վայելէ Գերմանիոյ մէջ :

Լոնտոնի թերթերը կը պնդեն թէ լորտը պարզապէս տեղեկութիւններ պիտի քաղէ, փոխանակ բանակցութիւններ վարելու : Իսկ Պերլինի թերթերը դիտել կու տան թէ Գերմանիա այլեւս տրամադիր չէ որ եւ է նոր հարցարանի պատասխանելու, եւ կ՚ուզէ որ հաւասար գետնի վրայ խօսին իրեն հետ : Լոնտոնի աշխատաւորական թերթերը կը քննադատեն կառավարութեան ընթացքը, ըսելով թէ Չէմպըրլէն ինքնագլուխ կը գործէ, առանց արտաքին նախարարին կարծիքը առնելու :

Ամէն պարագայի մէջ, լորտը Պերլին կը գտնուի արդէն եւ այսօր - վաղը կ՚իմացուին իր պաշտօնին մանրամասնութիւնները :

Տասնըչորս պետութիւններ կը մեղադրեն Ճափոնը

Մինչ անդին ճափոնական բանակը կը յառաջանայ բոլոր ճակատներուն վրայ, ճամբան հարթելով դէպի Չինաստանի մայրաքաղաքը՝ Նանքին, աստին, Պրիւքսէլի մէջ, չահակից պետութիւնները բանաձեւ կը մշակեն :

Նոյեմբեր 15ին, Պրիւքսէլի խորհրդաժողովը 1ի դէմ 14 ձայնով բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն համաձայն խստօրէն կը դատապարտուի Ճափոն, ուղղակի խախտած ըլլալով չինական դաշնագրին տրամադրութիւնները : Հակառակ քուէարկած էր միայն Իտալիա, որուն ներկայացուցիչը ազդարարեց թէ բանաձեւը կրնայ «շատ ծանր բարդութիւններ» ստեղծել : Կը նշանակէ թէ Իտալիա այլեւս պիտի չմասնակցի որ եւ է ժողովի : Սկանտինաւեան երեք պետութիւնները յայտնեցին թէ ձեռնպահ կը մնան, առանց որ եւ է պատճառաբանութեան :

Բանաձեւին քուէարկութենէն վերջ, խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ մինչեւ երկուշաբթի : Մինչ այդ, պատուիրակները նոր հրահանգներ պիտի ստանան իրենց կառավարութիւններէն, մասնաւորապէս հասկնալու համար թէ ի՛նչ դիրք պէտք է բռնել, եթէ բանաձեւը ամլութեան դատապարտուի : Շաբաթ օրուան նիստին մէջ, չինական պատուիրակը առաջարկած էր դրամ եւ զէնք ճարել Չինաստանի, քանի որ Ճափոն կը մերժէ որ եւ է միջնորդութիւն : Միեւնոյն ատեն ծրագիր մը ներկայացուց, որպէսզի պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնուին Ճափոնի դէմ, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ դէմ, Եթովպիոյ պատերազմին առթիւ :

Տրպրի մը համաձայն, Ճափոն տրամադիր է բանակցութեան մտնելու ուղղակի չինական կառավարութեան հետ, պատերազմը դադրեցնելու համար : Ճափոնի վարչապետը պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը պիտի ջանայ համոզել որ Չինաստան վանէ համայնավարական ազդեցութիւնը, սակայն բացարձակ պայման չի դներ որ միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին : Միւս կողմէ, Ճափոն երբեք տրամադիր չէ որ եւ է միջնորդութիւն ընդունելու :

Չինական պատուիրակութիւն մը, որ Պերլին կ՚երթար, կանգ առաւ Հռոմի մէջ, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ :

*** Կռիւները կը շարունակուին սաստկութեամբ : Ճափոնցիները բուռն ռմբակոծութենէ մը վերջը, որու ընթացքին 700 ռումբեր արձակուեցան, մօտեցան Սուչէու քաղաքին եւ կը սպառնան կործանել զայն, եթէ անձնատուր չըլլայ : Միեւնոյն ատեն ուրիշ քաղաք մը գրաւեցին, 5000 գերի բռնելով : Իրադեկներ կ՚ըսեն թէ Նանքինի ճամբան բաց է այժմ :

Գնդ. տը լա Ռոքի 17 դատերը եւ զաւեշտական յայտնութիւններ

»»»» • ««««

Գնդ. տը լա Ռոք 17 նոր դատեր բացաւ Սէնի 10րդ պատժական ատեանին առջեւ, անուանարկութեան համար : Երկու կողմերու կուսակիցները խռնուած էին դատարանին մէջ :

Գլխաւոր վկաներէն մէկն էր նախկին վարչապետ Պ. Թառտիէօ, որ կրկնեց Լիոնի դատավարութեան առթիւ ըրած յայտնութիւնները, պնդելով թէ գաղտնի վարկերէն դրամ վճարած է գնդապետին : « Կարեւորը այն չէ թէ գնդ. տը լա Ռոք ամսուն 28ին, 29ին թէ 30ին կը ստանար սահմանուած գումարները, իմ նախարարութեան օրով, այլ այն թէ իրապէս կը ստանար : Երբ ես այլեւս տրամադրելի գումար չունէի, գնդապետը ղրկեցի վարչապետին (Լավալ) : Այս կարգի ներկայացումները կը վերջանան վճարումով» : Փաստաբանը հարցուց թէ նորէն պաշտօնի անցած ատեն 150.000 ֆրա՞նք վճարած է : Պ. Թառտիէօ պատասխանեց—«Կը վախնամ որ իրականէն վար գումար մը ըսած ըլլամ » :

Նախկին վարչապետը յիշեց թէ պատրաստ է իր տնտեսուհին ալ վկայ կանչելու, քանի որ անոր կողմէ կ՚ընդունուէր գնդապետը : Յետոյ մանրամասնօրէն պատմեց թէ ամբողջ 18 ամիս նպաստ վճարած է գնդապետին, թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՐ ՁԵՐ ԵՒ ՊԱՐԱՆՈՑ ՄԵՐ

Հեռաւոր, հեռաւո՜ր երկրի մը, Քալիֆորնիոյ Լոս Անճելոս քաղաքին մէջ կը հրատարակուի շաբաթաթերթ մը, «Նոր Ուղի» :

Ինչպէս միւս կարմիր թութակներու, իր պաշտօնն է «տավուլ-զուռնա» զարնել եւ խորհրդային կարգերը փառաբանել, սեւ Արաբը ներմկցնելու, մածունը սեւցնելու աստիճան : Մանաւանդ՝ երբ հարցը կը վերաբերի Հայաստանի :

Շաբաթաթերթը հոկտեմբեր 22ի թիւին մէջ, երեք սիւնակ երկաթագիր խորագրի մը տակ «Հայ ժողովուրդի թշնամիներ» հռչակելով իր երբեմնի կուռքերը, Ամատունի, Գուլոյեան, Ակոբով, Գումեդին եւ միւսները — հետեւողութեամբ Մոսկուայի պաշտօնաթերթին — խմբագրական մըն ալ կը թխէ :

— « Մեր առաջն է դաւաճաններու փոհմակ մը : Ահաւասիկ մարդիկ, որոնք կուսակցական տոմսը ծոցերնին դրած, իրենք զիրենք ապահով կ՚ըզգային Դաշնակցութեան փաշիստական քաղաքականութիւնը վարելու Հայաստանի մէջ, ղեկավարելով մաւզերիստական խումբեր, սպաննելով կոլտնտեսականներ, տեռորի ենթարկելով զիրենք քննադատող բոլշեւիկներուն, յումպէտս վատնելով շինարարական հսկայ յատկացումներ, աղգային երկպառակութեան սերմ ցանելով, փճացնելով բերրի այգիներ, քանդելով բնակելի շէնքեր, խաբելով Խորհրդային իշխանութիւնը եւ կոմունիստ կուսակցութիւնը :

Եւ դուք, հայ ժողովուրդի դաւաճաններդ, չէիք կարող յաւէտ խաբել հայ ժողովուրդին : Արթնցած է հայ ժողովուրդը : Արթուն է անոր Խորհրդային իշխանութիւնը : Սուր է աչքը անոր բոլշեւիկ կուսակցութեանը : Ընդմիշտ հատու է ու մերկացած Ձերժինսկիի - Եէժովի լէնինեան - ստալինեան սուրը : Անխնայ է ան բոլոր անոնց դէմ, որոնք թշնամի են աշխատաւոր ժողովուրդներուն ու անոնց եղբայրական համակեցութեանը :

Մենք, Խորհրդային Հայաստանի հարազատ բարեկամներս, կը շնորհաւորենք Հայաստանի ժողովուրդը իր այս պատմական յաջողութեանցը համար, որոնցմով նա կը դիմաւորէ Մեծ հոկտեմբերի 20ամեակը եւ Նոյեմբերի 17րդ տարեդարձը : Թող մեր թշնամիները սարսափին այս յաղթանակներուն ի տես : Թող Դաշնակցութիւնը մոխիր ցանէ իր գլխուն : Թող հայ ժողովուրդի թշնամիները ողբան իրենց կաթնեղբայրներուն բախտը » :

Գլուխ - գործոց մը՝ սա «Ձերժինսկիի Եէժովի սուրը » :

Հիները կ՚ըսէին,— «Սուր ձեր եւ պարանոց մեր» : Բայց, շատ աւելի վայելուչ բան այս «ղօլամ»ները :

Եւ նորէն միտքս կ՚իյնայ Հայնէի երգը .

— « Ո՛, ի՜նչ մեծ երանութիւն է աւանակ լինելը » :

Բայց իրաւունք ունին . Չեկայի վարիչներուն «հատու եւ մերկացած սուրը» իրենց գլխուն չէ որ կ՚իջնէ :

Այս ապուշները եթէ պուտ մը խելք ունենային, գոնէ «Իւմանիթէ»ի կը հետեւէին :

Արդարեւ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական օրկանը երկար ատենէ ի վեր կը նախընտրէ խոհեմ լռութիւն պահել Խ. Միութեան անցուդարձի մասին, արձանագրելով միայն շռնդալից դէպքերը կամ լուսացնցող «ռէքլամ»ները :

ՎԱՀԷ

ՄԱՀ Պ. ՓՈԼ ՖՕՇԷԻ

Ցաւով կ՚իմանանք մահը Պ. Փոլ Ֆօշէի, ուսուցիչ Փարիզի ազգ. երաժշտանոցի :

Հանգուցեալը 57 տարեկան էր եւ ծանօթ՝ հայկական շրջանակներու : Ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ, քանիցս մասնակցած է երաժշտակ. բաժնին, եւ իր դաշնաւորած եղանակներն էին որ կ՚երգէր Հայկանոյշ Թորոսեան (Տէր Ողորմեա, Հրեշտակային, Ուրախ լեր) : Ունի բազմաթիւ հեղինակութիւններ և ուսումնասիրած է հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը : Դամբանականը խօսեցաւ Պ. Անրի Ռապօ, տնօրէն Փարիզի ազգ. երաժշտանոցին :

Նորանոր «մերկացումներ» Խ. Միութեան մէջ

Գերմանական թերթերը կը հաստատեն թէ ձերբակալուած է Տիկին Լունաչարսկի, կրթական նախկին գործավարին այրին : Իր ամուսնին մահէն վերջը, Տիկին Լունաչարսկի ապրուստի միջոց չունենալով, Չեկային մէջ մտած էր : Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, կը ծանուցուէր թէ նշանուած է բեւեռախոյզ Շմիտի հետ : Կ՚ըսուի թէ Տիկինը ձերբակալուած է իբրեւ բարեկամը Լոնտոնի նախկին դեսպան Սոքոլնիքովի, որ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ : Ուրիշ լուրի մը համաձայն, նշանծը ինք թերթերու եւ ձայնասփիւռի միջոցաւ մատնած է Տիկին Լունաչարսկին, իբրեւ դաւադիր ամբաստանելով զայն :

*** Զրոյցի մը համաձայն, ձերբակալուած է Պ. Տալ, խմբագրապետը կառավարական պաշտօնաթերթին՝ «Իզվեստիա»յի : Կալանաւորը միեւնոյն ատեն վարիչն էր Կեդր. Կոմիտէի մամուլի բաժնին : Եթէ լուրը ճիշդ է, պաշտօնաթերթին երրորդ գլխաւոր խմբագիրն է որ կ՚իյնայ, հռչակաւոր Ռատէքէն եւ Բուխարինէն վերջը :

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան զինուորական, նաւային եւ օդանաւային կցորդները Մոսկուա կանչուած են եւ այլեւս պիտի չվերադառնան : Զրոյցի մը համաձայն, դեսպանը, Մայսկի եւս Մոսկուա կանչուած է :

*** Տիկին Մոլոթով փոխ - գործավար նշանակուեցաւ պարէնաւորման գործավարութեան : Գրեթէ հինգ տարիէ ի վեր վարիչն էր անուշահոտութեանց հաստատութեան :

— • —

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ սաստկացած ըլլալով, հոգատար իշխանութիւնը ձերբակալեց մօտ երեսուն հրեայ վերաքննականներ : Կացութիւնը լարուած է Երուսաղէմի, Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի մէջ :

45 ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐ դատի քաշուեցան Հռոմի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով թէ վերակազմած են համայնավար կուսակցութիւնը : Ձերբակալութիւնները կատարուած էին փետրուարէն յուլիս :

ՀԱՅՐԸ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ, կինն ու աղջիկը իրենք զիրենք թունաւորեցին մէկ օրուան մէջ : Բանտարկեալն էր նախկին պետական պաշտօնեայ մը, որ ամբաստանուած էր իբրեւ գեղծարար : Վերջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ առջի օր, բանտին մէջ, եւ երեքը մէկ վճռեցին անձնասպան ըլլալ :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ բուռն ցնցումներ զգացուեցան Ստալինապատի, Թաշքէնտի եւ Խօքանտի մէջ (Կեդր. Ասիա) : Բազմաթիւ տուներու պատերը ճեղքուեցան եւ բնակիչները փողոց թափեցան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ նախագահ Ռօզվէլթի պատգամագրով, որ շարք մը ընկերային բարենորոգումներ կը թելադրէ :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
(ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ)

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» Նոյ. 2ին ընդարձակ խմբագրական մը հրատարակեց այս խորագրին տակ: Ամփոփելով «Խ. Հայաստան»ի Սեպտ. 29ի խմբագրականը, «Հայ ժողովրդի արիւնը ծծող իժերը», (արտատպուած «Յառաջ»ի մէջ) որ վերէն վար «ժողովրդի թշնամի»կը հռչակէր Հայաստանի ղեկավարութիւնը, մեր պաշտօնակիցը կը գրէ.—

×

« Մեր ՄԵԾ ԱՌԱՋՆՈՐԴ, ընկեր ՍՏԱԼԻՆ իր խորաթափանց հայեացքով բացեց բոլոր խայտառակութիւնները...»

«Արթուն աչքեր», «անվրէպ միտք», «խորաթափանց հայեացք», խորաթափանց միտք», «պողպատէ ձեռք»եւ... յանկարծ՝ աւեր Հայաստան, համատարած կողոպուտ, ընդհանուր վնասարարութիւն, ծաւալած լրտեսութիւն, ապականած բարքեր, եւ վարէն վեր, Պետութեան եւ Կուսակցութեան գոյգ շէնքերուն մէջ, ամենաստորին բջիջներէն մինչեւ ամենաբարձր ատեանները եւ ամենայետին պաշտօնեաներէն մինչեւ ամենապատասխանատու վարիչները՝ գողեր, լրտեսներ, մատնիչներ, դաւաճաններ, սրիկաներ, կաշառակերներ, անբարոյականներ, վնասարարներ, խափանարարներ, հրձիգներ, օտար պետութեանց վարձկան գործակալներ, խաբեբաներ, լկտիներ, փաշիստներ, մարդասպաններ, յափշտակիչներ, աւազակներ, ապիկարներ, դաւադիրներ, կեղծաւորներ, խարդախներ, թունաւորողներ, սադիստներ, քրէական յանցագործներ, շուներ, արիւն ծծող եւ նողկալի իժեր, եւ ժողովուրդի ու հայրենիքի թշնամիներ ...

Եւ այսպէս... անընդմիջաբար 17 տարի շարունակ, 1920էն մինչեւ 1937...

«Արթո՞ւն են Ամենատեսին աչքերը թէ կոյր:

«Խորաթափա՞նց» է Ամենագէտին միտքը թէ խորաբութ:

«Պողպատէ՞» են Ամենակարողին ցեխէ եւ տիղմէ:

Եթէ «միշտ եւ անընդհատ հետեւեց», եթէ ամէն բան «շատ շուտ տեսաւ» եւ եթէ իր «պողպատէ» ձեռքերով «անդուլ ղեկավարեց», ապա ինչպէ՞ս եղաւ, որ այսքան պղծանք եւ այսքան ապականութիւն կուտակուեցաւ մեր կոյս երկրին մէջ:

ԱՊԻԿԱՐ՝ ներքին շինարար աշխատանքներու մէջ, ԱՆՎՍՏԱՀԵԼԻ՝ արտաքին քաղաքական ուղղումներու մէջ,— ահա ամբաստանեալ Հայաստանը:

Ուշով կարդացէք Հայաստանի պետական եւ կուսակցական բարձրագոյն ատեանի՝ Հայկոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէի դիւահար պլենումի այս բացառիկ վաւերաթուղթը եւ բարի եղէք պատասխանել մեր հետեւեալ հարցումին:

«Խորաթափանց»ը տասնըեօթը տարի անընդհատ ապականութի՞ւն սերմանեց թէ ապականութիւն մաքրեց:

«Ամենակարող»ը Հայաստանի խորհրդայնացումէն առաջին վերաշինե՞ց մեր աւեր հայրենիքը թէ, ընդհակառակն, աւերներու վրայ աւելցուց այն քիչը, որ մենք կուտակած էինք հոն մեր ստեղծարար ժողովուրդի յարատեւ ճիգերով:

« Ամենատես »ը 1920էն մինչեւ այսօր սխալներէ՞ մարդի՞կ շաղախեց թէ մարդոցմէ սրիկաներ պատրաստեց:

Եւ եթէ առաջինն է, ապա ինչպէ՞ս պատահեցաւ, որ հայ ժողովուրդի «սիրելի հայր »ը — արթուն եւ խորաթափանց — անկարող է այսօր ներկայանալ հայ ժողովուրդին եւ ըսել ա-նոր.

— Ահա այն ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ մարդը — ազնիւ եւ հայրենասէր — որ 17 տարուան մէջ պատրաստեցի ձեզ համար:

Գոնէ ըսէին, որ մեր «Մեծ Հայր»ը չէր տեսներ, չէր գիտեր, չէր վարեր, քնացած էր եւ անտեղեակ, թէ ինչ կը կատարուի իր շուրջը ...

Ոչ, կը տեսնէր եւ կ'ըմբռնէր, կը վարէր եւ կ'առաջնորդէր՝ համատարած ցեխ ու աւեր կուտակելու, եւ ինք իր այդ արարքութենէն իբրեւ ամենաանբասիրը, ամենամաքուրը եւ ամենասուրբը դուրս գալու համար:

×

— « Թունաւոր իժերը տարիներ շարունակ ծծել են հայ աշխատաւոր ժողովուրդի արիւնը ...»:

— « Նողկալի իժերը» ձգտել են « հայ ժողովուրդին վնասել եւ մեր երկրում կապիտալիզմը բխտաւրացիայի ենթարկել ...:»

— « Դաշնակցական - տրոցկիստական իժերը խանգարել են մեր ժողովրդի ստեղծարար աշխատանքին եւ տարիների ընթացքում վնասել են նրբան »:

Ի՞նչպէս գիտնալ սակայն, որոնք են նողկալի իժերը, որ կը ծծէին ու կը ծծեն հայ ժողովուրդի արիւնը, արդեօք Սթալի՞նը իր Բերիաներով, Կոտլեարովներով եւ Վելիբեկովներով (Հայաստանի ... արդարադատութեան գործավար), թէ Աշոտ Յովհաննէսեանները, Տէր Գաբրիէլեանները, Համբարձումեանները եւ Բոբեանները:

Որո՞նք են հայրենիքի թշնամիները, անո՞նք արդեօք, որ թրքական բանակը թափեցին Հայաստանի վրայ, դաւադրաբար Ալեքսանդրապոլը հեղինակեցին, ետքէն Մոսկուայի եւ Կարսի մէջ վաճառքի հանեցին մեր հողերը, օր մը Սահմանադրութեամբ այսպէս դա ալ նուիրագործելու համար, թէ՞ անոնք, որ կեանքի գնով պայքարեցան այս անիրաւութեանը դէմ՝ ետքէն վնդաններու մէջ իրենց «մեղք»ը քաւելու համար:

Ո՞ւր կը գտնուին բուն թշնամիները հայ ժողովուրդի, այսօրուան բազմահազար զոհերո՞ւ թէ անոնց դահիճներու մէջ:

Հայաստանը որո՞ւ բերնով մեզի կը խօսի՝ ամբաստանեալներո՞ւ թէ ամբաստանողներու:

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող անցքերը անկարող են խոր մտահոգութեան չմատնել բովանդակ հայ ժողովուրդը:

Պլենումի յայտարարութիւնը հազարաւոր օրինակներով պէտք է տպել եւ ցրել հայ ժողովուրդի մէջ:

Փոթորիկը ոչ թէ քանի մը անձերու եւ քանի մը գործերու շուրջ կը դառնայ, այլ ամբաստանութեան տակ առնուած է Խ. Հայաստանի բովանդակ ղեկավարութիւնը իր բովանդակ գործունէութեանը համար, 1920էն մինչեւ այսօր:

Փրկուած չէ ոչ իսկ մէկ անուն՝ որուն կառչած մնար հայ ժողովուրդը, ոչ իսկ մէկ գործ՝ որով ոգեւորուէր ան:

Հոս ու հոն ծուարած վերջին մնացորդները « հայրենիքի եւ ժողովուրդի թշնամի »ներու, « չլիոն Զապէլ»ները, Զարենցները, Զարեանները ու Վշտունիները, սոնք եւս, իբրեւ աշնան տերեւաթափի վերջին ու թօշնած տերեւներ, կը ժողվուին անկիւններէն եւ կը նետուին ընդհանուր « աղբակոյտ »ը:

×

Այսպէս, այն ամէնը, ինչով ոգեւորուած է տարագիր հայութիւնը այս 17 տարիներու ընթացքին, — սուտ է եւ խաւար:

Այն բոլոր դէմքերը, որոնք իրեն հաւատք եւ կորով կը ներշնչէին, — այսօր իբրեւ վերջին ոճրագործները մահուան դռան մէջ իրենց կեանքի վերջին ժամերը կը հաշուեն:

Խաբուսիկ Երազ մը, որուն իրացումը կ'ուզէր տեսնել տարագիր Հայը Խորհրդային Հայաստանի մէջ, — այսօր այդ երազին փոխարէն իր առջեւ ցցուած կը տեսնէ իժերով շրջապատուած հայրենիքի մը — կամազուրկ եւ իրաւազուրկ — գօսացած մարմինը:

Հաւատա՞լ բոլոր ամբաստանութեանց:

Սակայն, այդ պարագային, ի՞նչպէս չնչել անկէ յետոյ:

Չհաւատա՞լ:

Ուրեմն կը նշանակէ թէ ընդունիլ, որ իրաւամբ Հայաստանի թշնամի ուժ մը գիտակցաբար կ'անճիտէ մեր ժողովուրդը եւ գիտակցաբար կը տրորէ մեր հայրենիքը:

Որոշ է այլեւս, որ Հայաստանի մէջ երկու հակամարտ ու թշնամի ուժեր ճակատած են իրարու դէմ,— մէկ կողմը՝ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ, իսկ միւս կողմը՝ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՂ ՌՈՒՍԻԱՆ:

Երէկ՝ գլխաւորութեամբը թագակիր բռնակալի մը, իսկ այսօր՝ ղեկավարութեամբը անթագ դահիճի մը:

Ամբաստանողը չի հաւատար ամբաստանեալի նախ քաղաքական անկեղծութեանը, չի հաւատար անոր զգացումներուն, կը գտնէ, որ ան կը դաւաճանէ իրեն, կ'ուզէ իրմէ անջատուիլ, եւ զինք աւելի մօտ զգալ իր թշնամիներուն, քան իրեն:

Երկրորդ՝ ամբաստանողը կը յայտարարէ, որ ամբաստանեալը նաեւ տնտեսապէս կը հարուածէ իրեն՝ ձըգտելով վերահաստատել հին, մասնաւորական կարգերը եւ քայքայել համամիութենական իշխանութեանց ձեռնարկները:

Պայքարը այս երկու ուժերու միջեւ կրնայ վերջանալ ոչ թէ փոխադարձ զիջումներով եւ ընդհանուր համաձայնութեամբ, այլ կողմերէն մէկուն պարտութիւնով եւ միւսին յաղթութեամբ:

Ի՞նչ է մեր դիրքը, որո՞ւ հետ է այս ծանր պայքարին մէջ հայկական գաղթաշխարհը իր համակրանքներով:

Հայրենիքի տառապանքին անարժան կեցուածք մը պիտի ըլլար՝ անգամ այս արիւնոտ օրերուն խծբծանքներով զբաղիլ եւ հինցած ու մաշած բառեր քաշքշել:

Կացութիւնը շատ աւելի ծանր է, քան այդ կը թուի մեզ առաջին հայեացքէն:

ԹԱՏՐՈՆ

«Les Mauvais Anges»

Փայլուն փորձերէ վերջ, «Երկու Դիմակներ»ու թատրոնը՝ Մաքսուտեանի իր բեմին վրայ երեւալու օրէն ի վեր՝ հաւատարիմ անգլիական գրականութենէն առնուած կտորներու, այս անգամ բեմադրած է տարօրինապէս ուժեղ եւ ցնցող վէպէ մը քաղուած խաղ մը:

Կին հեղինակը՝ Էմիլի Պրոնթէ ծնած էր 1818ին Եօրքշայրի մէջ:

Լերկ ու հողմածեծ հարթավայրին մէջ կորսուած գիւղը, երէց եւ բանաստեղծ հօր մը մօտաւորութիւնը իր նկարագիրը կազմած էին, քանդակելով հոն լռակեցութեան, ինքնամփոփման եւ մտորումի ծալքերը, մինչդեռ ան իր շուներուն հետ անծայրածիր դաշտերը կը շրջագայէր, զանոնք աւլող հովին տակ:

Էմիլի երկու քոյրեր ունէր, Շարլօթ եւ Աննա, եւ աղբայր մը՝ Պրէնուէլ, որ նկարչութեան կը փորձէր:

Երեք քոյրերը բանաստեղծութիւններ կը գրէին, եւ օր մը փորձեցին վէպեր գրել, քիչ մը դրամ շահելու, եւ իրենց հօր պարտքերը վճարելու յոյսով:

Էմիլի վերոյիշեալ վէպը գրեց, բայց յաջողութիւն չունեցաւ:

Տպագրուած՝ Էլիս Պէլ կեղծանունին տակ, Էմիլիի հայրը զայն խանդավառութեամբ կարդացած էր, բայց երբ իմացաւ հեղինակին իր աղջիկը ըլլալը, սարսափեցաւ:

Էմիլի մեռած է 19 դեկտեմբեր 1848ին:

Մօրիս Ռօսթանի մէկ ծրագրին հետեւելով, Պ. Վանտէրիք այդ ուշագրաւ հատորէն հանած է երեք արարուածով թատերախաղ մը:

Դժնդակ շունչ մը՝ Եօրքշայրի ամայութիւններուն կծու հովին նման՝ խաղին դերակատարները կը ցնցէ ու կը պրկէ, մարդկային զգացումներուն ամէնէն ցաւագին դալարումներով:

Էմիլի իր հերոսները դրած է իր ապրած հողամասին վրայ, եւ անկասկած ան դրած է նաեւ իր հոգեկան ապրումները եւ երազները ...

Հովերէն ծեծուած բլուրի մը վրայ կը գտնուէր Այրընշօվներուն պապենական հնամենի տունը:

Անցեալ դարուն սկիզբը ծեր Այրընշօվը՝ Լիվըրփուլ ճամբորդութենէ մը վերադարձին իրեն հետ կը բերէր տարօրինակ ծրար մը:

Աստուածային նուէր մը, կ'ըսէր ան:

Եւ իր մանչուն եւ աղջկան զարմացած աչքերուն կը ներկայացնէր անօթի, կիսամերկ եւ մրոտ տղեկ մը, Լիվըրփուլի մէկ մայթին վրայէն գտնուած:

Նորեկ մանուկը Հիթլիֆ անուանեցին, եւ մինչդեռ տան աղջիկը՝ Քէթի ջերմօրէն համակրեցաւ անոր, մանչը՝ Հինտլի՝ խոր եւ բնազդական հակակրանք մը ունեցաւ անոր հանդէպ:

Ան չէր կրնար հանդուրժել որ օտարական մանուկը իր հօր գուրգուրանքը վայելէ, իրեն եւ քրոջը նման:

Եւ սակայն Հիթլիֆ՝ լռակեաց, տըխուր եւ համակրելի, առանց բողոքի կը տանէր Հինտլի բիրտ վերաբերումը եւ չարութիւնները:

Տարիներ յետոյ Հինտլի քաղաք մեկնեցաւ՝ ամուսնանալու:

Հիթլիֆ եւ Քէթի անբաժան էին այլեւս, եւ երջանիկ իրենց մենաւոր շրջագայութիւններուն մէջ:

Բայց հօր մահէն յետոյ, Հինտլի քաղաքէն վերադարձաւ, իր հօրենական ժառանգութեան տիրանալու, եւ իր կնոջ հետ վարելու կալուածին տնտեսութիւնը:

Առիթը եկած էր իր խորթ եղբօր հանդէպ զգացած հին քէնը օգտագործելու, Հիթլիֆը նուաստացնելով, մինչեւ ագարակի ծառայի աստիճանը:

Թատերախաղին սկիզբը Հիթլիֆը կը գտնենք այդ վիճակին մէջ, ստիպուած կրելու անարգանքներու ամենօրեայ բաժինը, մխիթարուած միայն Քէթիի անվերապահ համակրանքով:

Ծննդաբերութեան հետեւանքով Հինտլի կը կորսնցնէ իր կինը:

Իր մանչուն ծնունդը չի մեղմացներ իր վիշտը եւ քէնը: Կը գինովնայ յաճախ:

Առիթ չի կորսնցներ Հիթլիֆը նըւաստացնելու, եւ այդպէս, օր մը, երբ իրենց դրացի հարուստ կալուածատէր Էտկար Լինտոն եւ քոյրը Իզապէլ հրաւիրուած են թէյասեղանի, Հինտլի եւ Էտկար ծաղրանքի նշաւակ կ'ընեն Հիթլիֆը, Քէթիի ներկայութեան:

Առաջին անգամ ըլլալով Հիթլիֆ կ'ըմբոստանայ եւ աթոռ մը կը բարձրացնէ Էտկարի գլխուն, գուշակելով նաեւ՝ որ Էտկար ջերմօրէն կը սիրէ իր Քէթին:

Կեանքը դժոխային է դարձած հնամենի յարկին տակ:

Զգացումներու այդ քաոսային ընդհարումներուն մէջ մէկ առողջ եւ հաւասարակշռուած նկարագիր մը կըգտնենք. Հինտլի եւ Քէթի սնունդը եւ խորհրդատու Նէլլին, որուն օր մը Քէթի կը յայտնէ թէ որոշած է Էտկարի հետ ամուսնանալ, քանի որ չի կրնար իր մանկութեան ընկերոջ հետ ամուսնանալ առանց վարկաբեկուելու:

Հիթլիֆ լսած է գաղտնաօսքը:

Մինչդեռ դուրսը փոթորիկը կը պայթի, Հիթլիֆ ախոռէն ձի մը առած կը փախչի:

Քէթիի յուսահատութեան նոպայի մը մէջ կը նուաղի՝ իր մտերիմին կորուստին առջեւ ...

Երեք տարի է անցած, Հիթլիֆ կը վերադառնայ՝ հարստացած:

Քէթիի ամուսնացած է արդէն:

Հիթլիֆ վրէժի ծրագիրներ ունի: Հինտլի գինեմոլ եւ խաղամոլ է: Հիթլիֆ զայն կը մղէ խաղի սեղանին առջեւ, ուր ամբողջ պապենական կալուածը կ'անցնի Հիթլիֆի ձեռքը:

Գիտակցելով նաեւ՝ որ հակառակ իր ամուսնութեան Քէթիի կը սիրէ զինքը, յաճախ կ'այցելէ անոր, եւ այդ մէկ այցելութեան միջոցին է որ կ'իմանայ Էտկարի իր երջանիկ հակառակորդին — քրոջ տածած սէրը:

Հիթլիֆ զինքը տանջողներէն վրէժ լուծելու եւ զանոնք ընչազրկելու այդ առիթը չի կորսնցներ: Ան կը մտածէ որ Իզապէլի հետ ամուսնանալով, մանչ զաւակ մը ունենալու պարագային Լինտոններուն ամբողջ հարստութիւնը կ'անցնի իր ձեռքը:

Ան կ'ամուսնանայ Իզապէլի հետ, եւ կինը կ'արգելափակէ այժմ իրեն պատկանող հնամենի տան մէջ:

Քէթիի փափուկ կազմը սակայն չի կրնար տոկալ իր կրած հոգեկան տառապանքներուն:

Ան անկողին ինկած է, ապաժամ ծննդաբերութենէ մը յետոյ:

Հիթլիֆ անգամ մըն ալ կ'ուզէ տեսնել զայն Նէլլիի գաղտնի ձեռնտուութեամբ:

Հանդիպումը դժնդակ է երկու սիրահարներուն համար:

Խելագար հաճոյքով մը, իրենց մէջ սպաննած են ինչ որ պիտի կրնար իրենց երջանկութիւնը կազմել:

Կիրակնօրեայ ծխակատարութենէն վերադարձող ամուսինին աչքերուն տակ, եւ իր սիրահարին թեւերուն մէջ Քէթիի հոգին կը հեռանայ չարութեան խամրեցնող մրրիկներուն հովիտներէն ...

Պ. Ռօսթան եւ Վանտէրիք յաջողած են բարդ եւ մանուածապատ վէպէն ձեւաւորել գրաւիչ եւ շահեկան թատերախաղ մը, որուն խստամբեր ու ցնցող նկարագիրը յաճախ անձկութիւն կը պատճառէ հանդիսատեսին:

Խաղարկութիւնը յաջողութեամբ կը տանին Ժան Սէրվէ — « Թշուառներ »ու ժապաւէնին մէջ Մարիուսի դերակատարը — Հիթլիֆի դերին մէջ, Ժաք Քաթըլէն՝ Էտկար Լինտոն, Լէօ Փէյթիէ՝ Հինտլի, եւ տիկիններ՝ Լիւսիէն Պօկաէրթ՝ Քէթի, Մարսէլ Թասանքուա՝ Իզապէլ, եւ Սէսիլ Տիտիէ՝ Նէլլի:

Խաղը բեմադրած է Ժան Սէրվէ:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Երէկ բաժան էինք մենք, որովհետեւ տարբեր կէտերէ տարբեր կը տեսնէինք խորհրդահայ աշխարհը, այսօր փաստօրէն մի ենք մենք, որովհետեւ փարատած է մշուշը եւ մենք նոյն երեւոյթները միեւնոյն ձեւով կը տեսնենք մեր հայրենիքի մէջ, թէեւ վերստին զանոնք տարբեր կէտերէ դիտելով.

« Տեսա — կէտ »ները հայ քաղաքական մտքի տարբեր թեւերու միջեւ նոյնացած են այսօր:

« Բանգէտներ, խորհրդաւոր ձեւով մեզ կ'ըսեն ,— *կը գրէր «Ապագայ» իր հոկտեմբեր 16ի խմբագրականին մէջ,* — չդատենք, չվճռենք, բան մը չենք գիտեր: Բայց գիտնալու — չգիտնալու խնդիր չկայ: Տեսածնիս բաւական է մեզի ցոյց տալու համար թէ Հայաստան կ'ապրի այսօր բռնութիւններէն ամէնէն մահացուին տակ »:

Բայց բաւական չէ արձանագրել փաստերը եւ լռել:

Բառերը — կը պարտադրեն:

Կը պարտադրեն — դատե՛լ եւ վճռե՛լ:

Փոքրիկ ժողովուրդի մը տարագիր զաւակները ըլլալով՝ ուժ չգտանք մեր մէջ քով - քովի գալու եւ ի շահ համորես պատկանող հայրենիքի մը հաւաքաբար գործելու:

Քով քովի գանք գէթ հաւաքաբար խորհելու:

Ճիշդ է Սպարին, անգամ մըն ալ կրկնենք իր խօսքը,— «գիշերը՝ խորհելու համար է»:

Խորհինք որ լուսանայ:

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

Լիոնի Փրօկրէ թերթը հետեւեալ « *զուարճալի* » քրօնիկը գրած է իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ.—

Ձանգուածապետական (totalitair) *երկիրներու մէջ մաքրագործումը օրակարգի անցած է: Պ. Հիթլեր, մինչ Յունիս 30ին անձամբ մաքրագործում մը կատարեց — մարդ ամէնէն աղէկ գործը իր ձեռքովը կը տեսնէ: Հրացանի հարուածներով կը ջնջուին տարակարծիք եղողները.— ամէնէն արմատական մաքրագործումը այս է: Մնացածն ալ կը վերջանայ յաւէտ... պէս այդ նպատակին սահմանուած բանակավայրերու մէջ, ուր... խեղճ կը բերեն չափազանց անխեխ քաղաքացիները, որոնք բաւական յանդուգն եղած են իրենց ձախ ոտքը գործածելու:*

Մոսկուայի մէջ Պ. Սթալին բուն գործ ըրած է մաքրագործել զանոնք որ ճիշդ ու ճիշդ ուղեկանին մէջ չեն գտնուիր եւ կ'ամբաստանուին թէ ... աջ ոտքով կը քալեն: Երբեմն երբեմն կը բարեհաճին զբրադալից կամ մեծամեծ դատավարութիւն մը ձեւացընել: Բայց ամէնէն աւելի յաճախ երկու տող « Փրաւտա »յի մէջ կամ ուրիշ պաշտօնական օրկանի մը մէջ, ծանուցանող թէ դաւաճանները, լրտեսները եւ թրոցկիստները անցուեցան: Մարէշալներ, զօրավարներ, պարզ զինուորներ, նախարարներ եւ կոմիսարներ, ինչ նախկին հանրապետութիւններու կառավարիչներ, ինչպէս նաեւ երկաթուղիի բանուորներ, գործաւորներ, գիւղացիներ, ամէնքը անկէց կ'անցնին:

Վերջին լուրերէն կը հասկցուի, թէ անասնաբուժական սպասարկութիւններու տնօրէններ, գիտական խմբակներու տնօրէն, կութիւններու կայանի փոխ-տնօրէն...

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍԱՄՈՒԼՆ ԱԼ "ԹՇՆԱՄԻ"ՆԵՐՈՎ ԲՈՑՆ..

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցայանի աւետարական Ջանբոլադեանի տղայ՝ Ջանեանը՝ կեղծելով իր ազգանունը, երկար ժամանակ աշխատելով «Խորհրդ. Հայաստան»ում, վռնդուելով այնտեղից, այնուհետեւ ապահով ապաստան է գտնում «Կոմունիստ»ի խմբագրութեան մէջ եւ աշխատանքից հեռացւում է միայն վերջերս: Ջանեանը բացի այն, որ միշտ արտատպում էր խորհրդային ժուռնալիստի բարձր կոչումը, քծնում էր ժողովրդի թշնամի Խանջեանի եւ Ամատունու առջեւ, կատարում նրանց կամքը եւ թերթը լցնում նացիոնալիստական տարրերի գովերգութեամբ: Նրա հետ միասին աշխատում էր այժմ մերկացուած հակայեղափոխական Հ. Առաքելեանը:

ՀԼԿՑԵՄ Կենտկոմում բոյն դրած ժողովրդի թշնամիներ՝ Շաղբաթեանն ու Մկացեանը «Կոմունիստ»ի խմբագրութեան մէջ հովանաւորում էին իրենց արբանեակներ՝ քննողութեամբ ժուռնալիստական աշխատանքի մէջ սողոսկած Բայանդուրեին եւ Ժ. Ցակոբեանին, որոնք մինչեւ վերջերս էլ աշխատում էին խմբագրութիւնում:

Նախկին տրոցկիստ, այժմ մերկացուած Ա. Անանեանը երկար ժամանակ կարողացել է ծուարել «Կոմունիստ»ի խմբագրութեան մէջ:

Ժողովրդի թշնամիներ՝ Խանջեանի, Ամատունու մանկլաւիկ Աչիկ Ղազարեանը քծնելով եւ սողալով նրանց առջեւ հասաւ մինչեւ թերթի պատասխանատու խմբագրի աշխատանքին, մի մարդ, որ թերթը դարձրեց դիմազուրկ, անատամ եւ չղակրատութիւններով լցուած ողորմելի մի թերթուկ: Բոլշեւիկեան քննադատութիւնը եւ ինքնաքննադատութիւնը նրա կողմից փաստօրէն ճնշուել է եւ տեղ չի գտել թերթում: Նա իր շուրջն էր համախմբել հակայեղափոխական տրոցկիստ նացիոնալիստներին, որոնց հետ միասին կատարում էր ժողովրդի թշնամիների պահանջը: Այդ հաւաքագրուած «կադրերից» մէկն էլ այժմ մերկացուած ժողովրդի թշնամի Գուլոյեանի հետ սերտ կապերով կապուած Լ. Ցակոբեանն էր, որը ոչ մի առնչութիւն չունենալով խորհրդային մամուլի տրադիցիաների հետ, սողոսկել է թերթի խմբագրութեան պատասխանատու աշխատանքում:

«Կոմունիստ»ի խմբագրութեան կուսկազմակերպութիւնը բթացրել էր իր յեղափոխական զգաստութիւնը, թաղուած նեխած լիբերալիզմի մէջ, այս բոլոր փաստերի կողքովն է անցել, իսկ խմբագիր ընկ. Գրեբենչչիկովը, որի քթի տակ երկար ժամանակ գործել են այս հակայեղափոխական նացիոնալիստական տարրերը, նոյնպէս լիբերալ կերպով է մօտեցել եւ ոչինչ չի արել խմբագրութեան ապարատը մաքրելու համար:

Այս բոլորից յետոյ «Կոմունիստ»ի խմբագրութեան կուսկազմակերպութիւնը, թերթի խմբագիր ընկ. Գրեբենչչիկովը պէտք է դաս վերցնեն եւ վերջնականապէս մաքրեն խմբագրական ապարատը, թերթը դարձնեն մարտունակ, բոլշեւիկեան քննադատութեամբ եւ ինքնաքննադատութեամբ յագեցած մի թերթ:

Ժողովրդի թշնամիներ՝ Խանջեանը եւ Ամատունին աղտոտել էին նաեւ մեր շրջանային թերթերի խմբագրութիւնները: Շրջանային թերթերի խմբագիրներից ինը մերկացուած են որպէս ժողովրդի թշնամիներ եւ 12ը վտարուած են կուսակցութեան շարքերից: «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրութեան մէջ տիրող սովորութիւնները համարեա հարազատութեամբ փոխանցուել էին մեր շրջանային թերթերի աշխատանքի մէջ: Քծնողութիւնը, մասսայական թըղթակցութիւնների յետ մղումը, թղթակիցների յօդուածները գողանալը, վնասարարական դէպքերը եւ մեր աշխատանքներում եղած արմատական թերութիւնների քօղարկումը յատուկ են եղել նաեւ մեր շրջանային թերթերից շատերին: Սակայն այն, ինչ որ կատարուած է մեր խմբագրութիւններում ապարատները ժողովրդի թշնամիներից մաքրելու համար, դեռ շատ քիչ է: «Խորհրդ. Հայաստան»ի եւ «Կոմունիստ»ի խմբագրութիւններն այս ուղղութեամբ դեռեւս շատ աշխատանք ունին կատարելու, այդ խմբագրութիւնների աշխատանքը դեռեւս չի դրուած իր պատշաճ բարձրութեան վրայ:

Այժմ էլ դեռեւս մեր կենտրոնական եւ շրջանային թերթերի խմբագրութիւններում շարունակում են աշխատել փտած մարդիկ, որոնք ճահճանալով իրենց աշխատանքի մէջ, ոչինչ չեն անում, չեն բարձրացնում մեր թերթի որակը: Մինչդեռ կուսակցութիւնն այժմ մեզնից հրամայաբար պահանջում է թարմացնել կադրերը, համարձակօրէն առաջ քաշել երիտասարդ կարող ընկերներին, նրանց յանձնել ժուռնալիստական պատուաւոր աշխատանքը: «Նայեցէք ձեր շուրջը, ընկեր խմբագիրներ: Հայեացք դարձրէք այդ մարդկանց, ստալինեան բազմամիլիոն սերնդի վրայ, որոնց դաստիարակել են խորհրդային իշխանութեան երկու տասնամեակները եւ դուք առանց դժուարութեան կը տեսնէք տաղանդների բազմաթիւ ու խոր աղբիւրներ, որտեղից անվերջ կարելի է վերցնել, առաջ քաշել բոլշեւիկեան մամուլի նոր կադրեր» («Պրաւդա»):

Այժմ մեր օրուայ խնդիրն է մամուլը ազատել ինչպէս հակայեղափոխական նացիոնալիստական տարրերից, այնպէս նաեւ անճարակ ժուռնալիստական աշխատանքին խորթ մարդկանցից: (Խ. Հայաստան, 15 հոկտ.)

ներ եւ նուազ կարեւոր անձեր հրացանազարկի դատապարտուած են: Այս ճորհազրկումներուն նուազ զարմանալին — նորերու եւ... խոշորագոյններու սպասելով — չէ անշուշտ հրաժարեցումը Հանրային կրթութեան ժողովրդական կոմիսարին, որ կ'երեւի թէ չէ գիտցած իր պաշտօնը կատարել եւ գիտնալով ձախողեցուցեր է զանգուածներու կրթութեան?? համար հաստատուած ծրագիրները: Ասկէց առաջ կար փոգիրները: Ասկէց առաջ կար փոխադրութիւններու կոմիսարը որ հրաժարեցաւ, ինք իր ձեռքով կառախումբեր գիծերէն դուրս հանելուն համար! Հիմա ունինք Հանրային կրթութեան նախարարը, ամբաստանուած թէ անգրագէտներ կը ստեղծէ!!

Արտաքոյ կարգի պարագան այն է որ սանկ բաները շատ ուշ կը տեսնուին: Մէկ խօսքով, մաքրագործումը կ'ապացուցանէ թէ կառավարութեան եւ նոյնիսկ պարզ տնօրէնի մը հսկաչիրը շատ թերի է, քանի որ տարիներ ամբողջ աննշմար կ'անցնի Հանրային կրթութեան սապօթաժը, որ մէկ օրէն միւսը կրնար աչքի զարնել: Ո՞վ գիտէ թէ օր մը պիտի չիմանանք որ Գ. Սթալին ինք ինքզինքը մաքրեր է վերահսկողութեան մէջ թերացած ըլլալուն համար!

Մնաց որ «մաքրագործում»ին յատկանիշն է բնաւ վերջ չունենալ եւ անդադար նոր մաքրագործում մը անհրաժեշտ դարձնել:

Մաքուր մը միշտ կը փնտռէ աւելի մաքուր մը որ զինքը մաքրէ:

Առնոք, երբ աշխարհի մէջ քիչ մը խիղճ ըսուած բան կար, կը խորհէին թէ այս ձեւով մաքրագործումը դժոխային կնճռոտութիւն մըն էր:

Հաւատաքննութիւնը գեղեցիկ օրինակը կուտար այս մասին, եւ վերջապէս սանկ նանկ կրցած էին գտնել արգելակ մը այդ սարսափելի մեքենային դէմ — ներողամտութիւն կամ հանդուրժողութիւն, հանդուրժել ուրիշին գաղափարներուն եւ նոյնիսկ քաղաքական կարծիքներուն: Տարածած էին սա վարդապետութիւնը, թէ ճշմարտութիւնը երբեք բացարձակ չէ եւ կրնայ նոյնիսկ սխալին մէջ ճշմարտութեան բաժին մը գտնուիլ: Առնոք այսպէս կը խորհէին թէ լաւ բան չէ երեւակայական ոճիրներով ամբաստանել զանոնք՝ որ ճիշդ ու ճիշդ օրուան հզօրներուն պէս չեն խորհիր...

Բայց այս մեր ըսածը արդէն իսկ հեռաւոր ժամանակներու մէջ կ'ըլլար... Այսօր նոր ի նորոյ կը յաղթանակեն աններողամտութիւնը, աղանդամոլութիւնը, հաւատաքննութիւնը: Նոյնիսկ մեր մէջ տեսանք սոր քանի մը օրինակները, վերջին ընտրութիւններու ընթացքին...:

ՀԱՅ ՎԱՐՊԵՏ ՄԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ

Անցեալ շաբթու, նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Սէնի եւ Սէն-Ուազի կօշիկի արհեստակցական կազմակերպութեանց, տեղի ունեցաւ կօշկակարներու մրցումի քննութիւն մը, Միջազգային ցուցահանդէսի մէջ:

Այս առթիւ, կօշիկի շինութեան արագութեան եւ արհեստագիտական տեսակէտէն առաջնութիւն շահած ըլլալով Պ. Անուշաւան Գաբրիկեան, Սէնի Արհեստակցական սէնտիքային կողմէ վարձատրուած է վկայականով մը եւ ոսկի շքանշանով մը:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀԱՅԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐԵԼ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը, հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (9 Նոյ.).

— «Հայաստանի ողբերգական անցուդարձերը եւ ներգաղթի մասին տիրող անստուգութիւնը, ստիպեցին՝ այսպէս ըսած՝ գաղթահայ «հայաստանասէր» յորջորջուած հոսանքները, մտածելու գաղթականներու զետեղման մասին:

Գահիրէի «Արեւ» թերթը, որ սկիզբէն ի վեր զետեղման դէմ եղած է, ներգաղթի տեսակէտը առաջ քշելով միշտ, 17 Հոկտեմբեր թիւին խմբագրականը նուիրած է գաղթականներու զետեղման, ի միջի այլոց զետեղման վայր ցոյց տալով Կիպրոսը:

— «Վերջերս Կիպրոսէն վերադարձած հայրենակիցներ, կը գրէ «Արեւ» մեր ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այն հնարաւորութեանց վրայ, որոնք գոյութիւն ունին հայ գաղթականներու տեղաւորման համար կղզիին մէջ, մանաւանդ որ, կ'ըսեն, Հայոց սեփական Ս. Մակարայ ընդարձակ հողերը պարապ կը մնան եւ անոնք թոյլատու են որ գէթ հարիւր հայ ընտանիքներ հաստատուին հոն, իբրեւ հողագործ եւ արհեստաւոր»:

Որոշապէս չենք գիտեր թէ Կիպրոս ի վիճակի՞ է գաղթականներ ապրեցնելու: Մեր ունեցած տեղեկութիւններուն համաձայն, կղզիին արդիւնաբերութիւնը հեռու է տնտեսական ապահով կեանք մը ապահովելէ բնակչութեան: Ասկէ քանի մը տարի առաջ տեղացիները կը դժգոհէին իրենց վիճակէն եւ ապրուստի նեղութենէն:

Որքան որ գիտենք, այդ հողամասը, ինքնաբաւ չըլլալուն, Անգլիա տարեկան որոշ գումար մը կը տրամադրէ բնակչութեան կարիքներուն համար:

Անգլիոյ երեսփոխանական ժողովին մէջ ալ այս մասին քանիցս վիճաբանութիւններ եղած են եւ հասկցուած է որ Անգլիա Կիպրոսը ձեռքին մէջ կը պահէ ազգային պաշտպանութեան եւ անոր աշխարհագրական դիրքին պատճառաւ:

Կիպրոսը՝ ինչպէս ծանօթ է, հելլենական կղզի է, հելլէն բնակչութեամբ: Ան կը նկատուի չազատագրուած Յունաստանի մէկ մասը, Երկոտասան Կղզիներու հետ միասին: Հելլէնները իրաւունքով կը սպասեն այն օրուան, երբ Մեծն Բրիտանիա զայն պիտի վերադարձնէ մայր հայրենիքին: Վեց-եօթ տարի առաջ, այս նպատակաւ մեծ շարժում մը ստեղծըուեցաւ կղզիին մէջ, դիմումներ եղան անգլիական կառավարութեան մօտ եւ մինչեւ անգամ ժողովուրդը ապստամբեցաւ իշխանութիւններուն դէմ, պահանջելով կղզիին միացումը Յունաստանի:

Պաշտօնական Յունաստանը չէզոք մնաց այս շարժման մէջ, բայց բոլոր Հելլէնները համակրանքով հետեւեցան Կիպրոսի իրենց եղբայրներուն ազատագրական շարժումներուն: Անգլիական իշխանութիւնները ստիպուեցան խիստ միջոցներու դիմել, ձերբակալեցին եւ աքսորեցին շարժման ղեկավարները եկեղեցական ու ազգայնական:

Այդ օրերուն էր որ Կիպրոսի կառավարիչ սըր Սթորս Լոնտոնէն վերադարձին Աթէնք հանդիպեցաւ եւ հայ ազգային ներկայացուցիչներուն հետ յարաբերութեան մէջ մտաւ, մաս մը յունահայ գաղթականներ Կիպրոսի մէջ զետեղելու նպատակաւ: Որքան որ կը յիշենք, Քիփիսայի մէջ ժողով մըն ալ գումարուեցաւ:

Ժողովը գաղտնի չմնաց սակայն: Լուրը հասաւ հելլէն թերթերուն, որոնք հակահայ հրատարակութիւններ ըրին, աւելցնելով որ Կիպրոսի հելլէնական դիմագիծը փոխելու համար կ'ուզուի մեծ թիւով Հայեր հաստատել հոն:

Հելլէն ապահովութեան տեսչութիւնն ալ անտարբեր չմնաց եւ խիստ քննութիւն բացաւ, ստուգելու համար թէ որոնց կողմէ Կիպրոսի մէջ հայ գաղթական զետեղելու խնդիրը սեղանի վրայ դրուած էր:

Անհրաժեշտ լուսաբանութիւններ տրուեցան եւ այդ հարցը փակուեցաւ, առանց վնաս պատճառելու յունահայութեան: Ստիպուեցանք այս անցուդարձերը յիշել, ցոյց տալու համար «Արեւ»ի առաջարկին անպատեհութիւնները եւ ծանր հետեւանքները: Ցօնք չինելու տեղ, աչք չհանենք: Վստահ ենք թէ «Արեւ» բարեմտաբար ներկայացուցած է այդ առաջարկը, առանց գիտնալու թէ ինչ ազդեցութիւն կը թողու ան հելլէն հանրային կարծիքին վրայ:

Հիմակ որ ամէն բան պարզեցինք, կը խորհինք թէ արտասահմանի մէջ չպիտի գտնուի Հայ մը, որ մտածէ Կիպրոսի մէջ գաղթականներ զետեղելու մասին: Այս տեսակ քայլ մը առնելէ առաջ, բացարձակ պայման է ունենալ հելլէն կառավարութեան հաւանութիւնը: Մենք քիչ գրեցինք, ուրիշներ թող շատ իմանան»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՊՈՒՏՕ, 11 Նոյեմբեր.— «Արարատ» միութիւնը կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ իր դպրոցին, 7 Նոյեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբին մէջ, ուր փութացած էին ծնողներ եւ երիտասարդներ:

Հանդէսի բացումը կատարեցին դպրոցի աշակերտները «Հօ, հօ, եղօ ջան» խմբերգով: Կ. Տօնէրեան քանի մը խօսքով բացատրեց դպրոցի անհրաժեշտութիւնը, այլասերումէ զերծ պահելու համար մեր նորահասները:

Յետոյ հայկակներն ու հայկուհինները կոկիկ հագուած եւ սանտրուած բեմ եկան, գրեթէ բոլորն ալ յստակ եւ լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին: Անոյշ ձայնով մեներգեց Օր. Զ. Եղիկեան «Խնձորի ծառի տակին»: Ներկաներուն համար անակնկալ մըն էր, երբ Օր. Մ. Բարսեղեան դաշնակի վրայ առանձին նուագեց «Ննջիր մանկիկ»ը եւ ֆրանսերէն կտոր մը: Մեծ յաջողութեամբ ներկայացուցին Յ. Թումանեանի «Կկու» երգախաղը, որուն Ա. Գ. Մեսումենց կ'ընկերանար դաշնակով:

Փոքր դադարէ մը վերջ սկսաւ հանդէսի երկրորդ մասը: Արարատ միութեան կողմէ խօսեցաւ դպրոցի ուսուցիչ՝ Ա. Գ. Մեսումենց, տեղեկութիւններ հաղորդելով կրթական աշխատանքի մասին: «Մեր ապաւէնը այս ծաղուկներն են, ուրեմն գուրգուրանք այս անմեղ մանուկներուն վրայ, թող հայրերու անմիտ պայքարներու հետեւանքով քաւութեան նոխազ չըդառնան զաւակները»: Նաեւ յայտնեց թէ միութեան բարեկամները եւ մասնաւորապէս անդամները ինչ ծանր զոհողութիւններու տակ մտան, մինչեւ որ բոլորեցին անցնող տարին: Այս տարի պէտք է աւելի հոգածութեամբ հսկեն ծնողները իրենց սրտի հատորներուն վրայ, քանի որ երթալով աւելի կը յառաջդիմեն: Ապա, կոչ ըրաւ ներկաներուն որ աջակցին դպրոցին: Ողջ աքաղաղ մը աճուրդի դրուելով շահեցաւ Ս. Գասպարեան:

Նորէն սկսաւ արտասանութիւններու եւ մեներգներու շարքը, դպրոցի երաժշտութեան բաժնէն Օր. Շ. Քէնտէրեան դաշնակի վրայ նուագեց «Ես լսեցի», «Վեր կաց» (Անուշէն), եւ ֆրանսական կտոր մը: Նաեւ դպրոցի նախկին աշակերտ Պ. Մ. Գասպարեան ջութակի վրայ պիտի նուագէր, սակայն հիւանդութեան պատճառաւ բժիշկը արգիլած էր: Ամէնէն վերջը բոլորը միասին երգեցին Յ. Թումանեանի «Ծաղիկներու երգը» (երաժշտութիւն Ա. Գ. Մեսումենցի): Ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 243 ֆրանք:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած էր: Ուսուցիչը շաբաթներ առաջ իր բոլոր կարելին ի գործ դրած էր որ հանրութեան ներկայանար կոկիկ յայտագրով մը: Ներկաները այնքան խանդավառուած էին որ չէին ուզեր մեկնիլ: Նախ քան հանդէսը Պ. Դ. Շահլամեան բոլոր աշակերտները նկարեց ուսուցչով միասին:

Զալկարացի

ՆՈՐԱԳԻՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Փարիզի Աղքատախնամէն ստացանք հետեւեալ ազդը.—

Աղքատախնամ ընկերութեան վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու թէ նախաձեռնութիւնը ստանձնած է իր հովանաւորութեանը տակ կազմելու յանձնաժողով մը որուն նպատակը պիտի ըլլայ օժանդակութիւն ընծայել նորագիր հայ զինուորներուն եւ ի հարկին անոնց ընտանիքներուն:

Այս յանձնաժողովին անդամակցելու հրաւիրուած են բացի վարչութեանս ներկայացուցիչներէն՝ քաղաքիս մէջ ծանօթ ազգայիններ:

Տրուած ըլլալով որ յիշեալ հայ զինուորները յաճախ չունին ո եւ է ընտանեկան պարագայ եւ հետեւաբար իրենց ծառայութեան շրջանին մէջ զրկուած պիտի ըլլան նիւթական եւ բարոյական ո եւ է օժանդակութենէ, վարչութիւնս պարտականութիւն համարեց կատարել այս ձեռնարկը, գէթ դոյզն չափով մը գոհացում տալու համար անոնց նախնական պէտքերուն, ինչպէս նաեւ թղթակցութեան միջոցաւ բարոյական կապ մը պահելու համար անոնց հետ:

Միւս կողմէ այս նորակոչ զինուորները յաճախ միակ նեցուկն են անօգնական ծնողքներու կամ ամբողջ ընտանիքի մը, որոնք որոշ պարագաներու տակ կարօտ պիտի դառնան բացառիկ օժանդակութեան մը: Այս տեսակէտով եւս յարմար եւ անհրաժեշտ նկատուեցաւ կազմել այս մարմինը, որուն պէտքը ցոյց կուտան վերոյիշեալ պարագաներուն մէջ գտնուող հայրենակիցներու կողմէ արդէն իսկ ընկերութեանս հասնող դիմումները:

Ապահով ենք որ մեր բարեսէր հասարակութիւնը, որ երբեք չէ զլացած իր սրտաբուխ օժանդակութիւնը Աղքատախնամ ընկերութեան, այս պարագային եւս բարեացակամ ընդունելութիւն մը պիտի վերապահէ նորակազմ յանձնաժողովին դիմումներուն:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» ◦ ««««

Հակառակ այն իրողութեան որ Թալէաթ փաշա եւ ընկերները զինադադարէն անմիջապէս վերջ Պոլսէն մեկնած էին եւ պատերազմական ատեանի վճիռը տրուած էր անկէ ամիսներ վերջ, փաստաբանը Թալէաթ փաշան հասարակ փախստական մը կը ներկայացնէր: Մեծ մասամբ տգէտ եւ առհասարակ առեւտրականներէ բաղկացած ժիւրին շատ մեծ կարեւորութիւն կուտար Թալէաթ փաշայի մահուան դատապարտուած ըլլալու խօսքերուն: Որովհետեւ ոչ դատարանի նախագահը արգելք կ'ըլլար այդ սուտերու կրկնութեան եւ շարունակումին եւ ոչ ալ ընդհանուր դատախազը առարկութիւն կ'ընէր:

Փաստաբանը շարունակելով ըսաւ.

—«Դատավարութեան ընթացքին լսուեցաւ թէ Թալէաթ փաշան Գերմանիոյ դաշնակիցն էր: Թալէաթ փաշա եւ իր կոմիտէն ոչ մէկ ատեն Գերմանիոյ դաշնակից եղած են: Անոնք թրքական հին իշխանութիւնը տապալելէ վերջ, 10 տարի արեան գետերու մէջ լողացող մարդիկ են: Այո, անոնք գերման կառավարութեան հետ համաձայնութիւն կնքեցին, սակայն ատոր յաջողութիւնը կը պարտինք նախկին զինապաշտ Գերմանիոյ: Զինապաշտութիւնը արդարութեան եւ իրաւունքի հակառակ է: Մեր երկրին մէջ ալ այդպէս բռնութեան եւ սարքութեան կողմնակից մարդիկ կային: Նոյնիսկ անոնցմէ ոմանք ղրկած էին Թուրքիա, թրքական բանակը բարեկարգելու համար: Մեր ինչո՞ւն էր պէտք: Ժողովուրդ մը տարագրելու հրամանը զինապաշտի մը գլխէն ծնելիք ամէնէն աչառու հրամանն է»:

Փաստաբան Վէրթօր ասկէ վերջ Թուրքերը անարդող կարգ մը խօսքեր եւս ըրաւ: Վերջը Թալէաթ փաշայի ստորագրութիւնը կրող շատ մը հեռագիրներ հանեց: Կեղծ ըլլալը անկասկածելի այդ հեռագիրները, իբր թէ Թալէաթ փաշայի կողմէ ղրկուած էին կուսակալներուն: Մեր թրքական նամակատուներու թուղթերու վրայ գրըուած այդ հեռագիրներուն մէջ, Հայերու ամբողջութեամբ բնաջնջումը եւ կիներու ու երախաներուն անգամ անխնայ ջարդուիլը կը հրահանգուէր: Եթէ այդ հրամանները այդ միջոցին ներքին նախարար Թալէաթ փաշայի կողմէ կուսակալներուն ղրկուած ըլլային, անշուշտ ծածկագիրպիտի գործածուէր: Սակայն այդ պարագան դատաւորներուն եւ ժիւրիին հասկցնող մարդ չկար: Այդ հեռագիրներուն մեծ մասը Անտոնեան անուն Հայու մը կողմէ յանձնուեցան դատարան: Գրագէտ Անտոնեանն ալ, չեմ գիտեր ուրկէ, վկայութեան համար Պերլին եկած էր:

Այդ կեղծ հեռագիրներէն մէկուն մէջ այսպէս կը գրուէր.

— «Կիներ, երախաներ եւ հիւանդներ իսկ նկատի չառնուելով, բնաջնջման միջոցները որքան ալ սոսկալի ըլլան, Հայերու գոյութեան վերջ պիտի տրուի»:

Ուրիշ հեռագրի մը մէջ ալ կ'ըսուէր.

— «Կարգ մը Հայերու, տարագրութենէ ազատուելու համար իսլամութիւնը ընդունելու փափաքը կը յայտնէք. այդպիսիններուն յայտնեցէք որ եթէ ուզեն կրնան իսլամանալ իրենց տարագրութեան վայրերուն մէջ»:

Բոլորին տակը Թալէաթի ստորագրութիւնը կրող այդ հեռագիրներուն ըստուգութիւնը հաստատելու որեւէ պէտք չտեսնուեցաւ եւ նոյնութեամբ մտցուեցան դատարանի թուղթերուն մէջ: Որովհետեւ, գերման սոցիալ դեմոկրատ կառավարութեան ճնշումին ներքեւ գործող գերման արդարութիւնը իր տալիք վճիռը պիտի հիմնէր այդ կեղծ հեռագիրներուն վրայ:

Կը տեսնուի որ ամբողջ դատավարութիւնը կատակերգութենէ տարբեր բան մը չէ: Այդ օրուան գերման սոցիալ դեմոկրատ կառավարութիւնը հայկական խնդրին մէջ Գերմանիան մաքուր եւ անպարտ դուրս հանելու համար աւելի լաւ կ'ընէր եթէ ոճրագործը առանց դատավարութեան եւ հարցաքննութեան ուղղակի բանտէն փախցնէր:

Ոճրագործին երկրորդ փաստաբանը այս միակողմանի դատավարութենէն օգտուելով, շարունակեց.

— «Ամբաստանեալը չարժած է նաեւ իբրեւ փոխանորդը իր ընտանիքին, իբրեւ ժառանգորդը իր հօր եւ մօր: Այլինքն, Թէհլիրեան բռնութեան եւ անիրաւութեան հանդէպ արդարութեան եւ մարդասիրութեան սկզբունքները պաշտպանելու նպատակով սանդուխներէն վար իջաւ: Ան, բռնութեան եւ անիրաւութեան ներկայացուցիչը եղող մարդուն հանդէպ, անիրաւուածներուն փոխանորդը եղաւ: Ամբաստանեալը այդ զգացումներու ճնշումին տակ հոգեպէս տկար եւ հիւանդ ինկաւ: Անոր, այլեւս այս կայութեան եւ պայմաններու տակ, կամքին տէրը չըլլալը բնական էր եւ այդ պարագան ժիւրիի անդամներուն դատողութեան կը ձգեմ»:

Փաստաբանին այս յուզումնալից խօսքերով խնդիրը լմնցած չէր ըլլար: Երրորդ փաստաբան Նիէմէյերն ալ կար: Ան ալ ոտքի ելլելով սկսաւ խօսքի եւ իրար խառնեց Սիւնները, Շիները, Իրանցիներն ու Հանիֆիները: Ցայտնեց Հայերու վերջին ծայր կրօնասէր ըլլալը եւ ընտանեկան պատուի նախանձախնդրութիւնը չեշտեց: Ասկէ վերջ, վերջին դարու թրքական պատմութիւնը տակն ու վրայ ընելով, քրիստոնեայ ժողովուրդներու Թուրքիայէն ինչպէս բաժնուած ըլլալը բացատրեց:

Փաստաբանը վերջը խօսելով 1908ի Սահմանադրութեան մասին, ըսաւ.

— Թալէաթ փաշան 1908ին ինչպէ՞ս իշխանութեան գլուխ անցաւ գիտէ՞ք: Օր մը, ան, իր քանի մը հետեւորդներով Բարձրագոյն Դուռ գալով վարչապետին ներկայացաւ: Վարչապետը գլանիկը բերանը եւ ձեռքերը գրպանը Թալէաթի կը սպասէր: Զայն տեսնելուն պէս պոռաց.

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ընէք: Գիտէք թէ սանկ բաներէն չեմ սխորժիր:

Այդ միջոցին սակայն պայթեցաւ զէնքը եւ վարչապետը կոկորդէն վիրաւորուելով գետին ինկաւ եւ քիչ վերջն ալ փչեց շունչը:

(48) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԵՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ◦ ««««

Հայկական նահանգներու բարենորոգումներու բարեյաջող վերջաւորութիւնը, մեծ պետութիւններու ճնշումի հետեւանքով, փայլուն հորիզոն մը կը բանար Հայաստանի ապագայի համար: Հայ ժողովուրդը կարծես արդէն անկախութիւն ձեռք բերած, ըսպասումի շրջան մը կ'ապրէր, մօտիկ ապագային, դարեւոր երազը իրականացած տեսնելու հաւատքով: Վանէն ստացուած նամակէ մը կ'իմանար Լեւոնը, որ Պաքուի եւ Ս. Փեթերսպուրկի մեծահարուստ Հայերը երկրագործական պանքաներ պիտի հիմնեն հայկական նահանգներու մէջ, Սուլթան Համիտի օրով անտեսապէս քայքայուած հայ գիւղացիութեան վերելքը հեշտացնելու համար:

Ելեկտրականացած մթնոլորտ կ'ապրէր Կիրասոնցի Հայը: Թերեւս գինովութիւն, թերեւս խարկանք, ո՞վ կրնայ ըսել. երբ ժողովուրդ մը երկուտասնեակ տարիներու անհնարին հալածանքէ մը կ'ազատի, երբ նորածին երախայի նման լոյս աշխարհ կուգայ, այլեւս չես կրնար սանձահարել զայն, թափ առած պէտք է սուրայ, մինչեւ որ քիչ մը յոգնած, կանգ առնէ, ետեւը նայի անգամ մը եւ կամ վազքի ընթացքին խրամատ մը, անանցանելի արգելք մը կասեցնէ անոր վազքը:

Դժբախտաբար ուեւոր տրամադրութեան ընթացքը յանկարծ մեծ ցնցումով կանգ առաւ: Յուլիս 28ի երեկոյեան, սովորական ժամանակէն առաջ, խանութը փակելով, Հաճի Խաչատուր տուն վերադարձաւ: Առանց հողաթափները հագնելու, նոյնիսկ առանց զգեստներէն ազատուելու, բարձրացաւ վեր, Լեւոնի սենեակը, ինչպէս կ'ըսեն դէմքը Աւագ Ուրբաթ դարձած:

— Բարի իրիկուն, Լեւոն էֆէնտիս:

— Բարեւ ձեզ, Համեցէք Հաճի աղա, խե՞ր է:

— Խեր բան չկայ էֆէնտիս,— ու Հաճի աղան տեղաւորուեցաւ սէտիրին անկիւնը, մէջքը տուած բարձին, ու չորս կողմ նայելով, որպէս թէ մէկը կրնար լսել զինք, կամաց մը փսփսաց,— էֆէնտիս, գործերը գէշ կ'երթան:

— Ի՞նչ գործեր գէշ կ'երթան Հաճի աղա, առեւտո՞ւրդ...

— Չէ, ճանըմ, խանութի գործը, Աստուած պէրէքէթ տայ, աղէկ է, ըսել կ'ուզեմ քի... աղջի՛կ Վարդուհի, հէլէ մէկ բապուճս ու կէճէլիկս բեր, անմահական ջուրն ալ չմոռնաս...

Հաճի Խաչատուրը երեկոները տուն գալուն քիթը կախ եւ դաժան տրամադրութեամբ ամէնէն առաջ բակին մէջ տոնամանները պիտի հանէր, հողաթափները հագնելով, վերջէն պիտի երթար սենեակ գիշերանոցը հագնէր, վրայէն ալ երկար վերարկու մը, պիտի բարձրանար Վահանի սենեակը, ուր այժմ Լեւոնը կը մնար, սէտիրի անկիւնը պիտի նստէր ծալլապատիկ, Վարդուհին անմիջապէս ափսէի վրայ շարած յիսուն տիրէմնոց օղիի շիշ մը, երկու բաժակ, քիչ մը ձիթապտուղ եւ պանիր պիտի բերէր եւ խնամքով դնէր կեսրայրին առջեւ: Հաճի Խաչատուր երկիւղած զգուշութեամբ պիտի լեցնէր իր բաժակը, մէկ ումպով կըլլէր օղին: Ասկէ վերջ երբ քանի մը հատ խմէր, լեզուն կը բացուէր, կախ քիթը կը բարձրանար, զօռով մէկ բաժակ օղի կը խմցնէր Լեւոնին, ու անոր թեւը մտած ուրախ զուարթ վար կ'իջնէր ընթրելու, երբ յիսուն տիրէմնոց շիշի բովանդակութիւնը հատած կը լինէր:

Որքան ալ որ այդ երեկոյ շատ կարեւոր լուր ունէր հաղորդելիք, սակայն կօշիկով ու դրսի զգեստներով նստիլը, փուշի վրայ նստելու նման կուգար Հաճի Խաչատուրին, մանաւանդ որ մէկ երկու բաժակով աչքերուն լոյսը դեռ չէր բացուեր:

Քանի մը վայրկեանէն Վարդուհին երեւցաւ սեմին վրայ, մէկ ձեռքով ափսէն եւ միւսով գիշերանոցն ու հողաթափները բռնած:

— Աֆէրիմ աղջիկս, սէտիրին վրայ դիր նայիմ:

Հաճի Խաչատուրը կօշիկները հանեց, նոյնպէս զգեստները, գիշերանոցը հագաւ ու անկիւնի իր տեղը գրաւելով ծանր ու մեծ օղի մը լեցուց, մէկ ումպով դատարկեց եւ ձիթապտուղի մը կէսը խածնելով՝ դարձաւ Լեւոնին:

— Լեւոն էֆէնտիս, գործերը գէշի կը դառնեն, սաօր ժամու զանգի վախթը, Թուրք փիճերը, քաղաքին մէջ իլան (յայտարարութիւն) մը պլըտցուցին. դրացիս Հաճի Հաֆըզ զատէ Իպրահիմ պէյը, մէթալիկ մը տալով հատ մը առաւ, իշտէ անկէ իմացայ, որ Նեմցայի իմփերաթորին տղան Սերպերը զարկեր են, աշխարհը պիւթիւն ոտքի ելեր է... դուն սաօր ի՞նչ կ'ըսես:

Բոլորովին անտեղեակ, Լեւոնը զարմացած նայեցաւ Հաճի Խաչատուրին: Եթէ իրողութիւն էր, կրնար շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ:

— Ո՞վ գիտէ, ո՛րքան ստոյգ լուր է:

— Հա ճանըմ, իլանի մէջ գրուած էր. Իպրահիմ պէյը բոլիթիքայէ կը հասկնայ, ըսաւ քի եթէ ատոր հետեւանքը պատերազմ չըլլայ, պըյըխներս թրաշ ընել կուտամ: Խապարի չիտակ ըլլալուն հիչ կասկած մի ունենար: Դուն ալ քիչ շատ բօլիթիքայէ կը հասկնաս, առտուընէ մինչեւ իրիկուն ղազեթա կը կարդաս, քու խելքդ ի՞նչ կը կտրէ այս բանին:

— Վատ է, շատ վատ,— աւելի իր մտածումին պատասխանելով մրմնջեց Լեւոնը:

— Հա, իշտէ ես ալ ատոր համար ըսի քի գործերը գէշ կ'երթան կոր, սա մեր Հայաստանի խնդիրը մէջ չխառնայ տէ, ինչ կ'ուզէ ըլլայ: Էֆէնտիմ փարայով չէ, սրայով է, մէկը զարկին նէ թող մէկալ տղան տեղը անցնի:

— Վատ է, շատ վատ:

Ընթրիքէ վերջ Խաչիկը եկաւ Լեւոնը տեսնելու: Հաճի Խաչատուրի տըուած լուրը դժբախտաբար կը հաստատուէր: Սերայեվոյի մէջ, սերպ ուսանող մը քանի մը գնդակով տեղն ու տեղը սպաննած էր գահաժառանգ Ֆրանց Ֆերտինանդը: Ոճիրը անհնարին յուզում եւ զայրոյթ առաջ բերած էր Աւստրիայի եւ Գերմանիայի մէջ, իսկ հետեւանքներու մասին դեռ լուր չկար:

Զարմանալի կերպով այս սպանութեան լուրը մղձաւանջային ծանրութեամբ չոքեցաւ ամբողջ Թուրքիայի վրայ, մասնաւորապէս Հայերուն, որոնցմէ շատեր ո՛չ Աւստրիայի վրայ գաղափար ունէին եւ ոչ ալ եւրոպական պետութիւններու փոխյարաբերութիւններէն բան մը կը հասկնային: Սակայն եւ այնպէս ծանր արճճի նման այդ լուրը չոքեցաւ սրտերու վրայ: Արդեօք ի՞նչ հետեւանք պիտի ունենար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

25 կամ 26 անգամ ընդունած է զայն։ Նկարագրեց նոյնիսկ գնդապետին հագուստ - կապուստը, եւ աւելցուց․— «Երբ դրամը կը յանձնէի, ոտքի կ'ելլէր, կրունկները կը չաչեցնէր ըստ աւանդութեան եւ կ'ըսէր․— «Խորին մեծարանքս, Պ․ նախագահ»։

Պ․ Թառտիէօ դատարանին յանձնեց գնդապետին գրած հաւատարմական նամակներուն լուսանկարները։ Գնդապետը պատասխանելով, խոստովանեցաւ թէ Պ․ Թառտիէօյի տունը գացած է։ Յետոյ երբ տեսարան մը կը նկարագրէր, ըսելով թէ «արցունքներ կ'երեւային նախկին վարչապետին աչքերուն մէջ», Թառտիէօ բողոքեց․— «Ես երբեք չեմ լար, պարոն տը լա Ռօք»։

Դատավարութիւնը շարունակուեցաւ երէկ ալ, նորանոր յայտնութիւններով։

Զախակողմեան թերթերը անխնայ հարուածելով նախկին Հրեղէն Խաչերու հրամանատարը, միեւնոյն ատեն կը պահանջեն Գերագոյն Ատեանին յանձնել Պ․ Թառտիէօն, ամբաստանելով թէ ան պետութեան դրամները մսխած է, փաշական դաւադրութիւն մը սարքելու համար։

Երբ Պ․ Թառտիէօ առաջին անգամ վկայեց Լիոնի դատավարութեան ատեն, գնդ․ տը լա Ռօք բացագանչեց եւ յետոյ ալ գրեց թէ նախկին վարչապետը սուտ կը խօսի։ Փարիզի դատավարութեան մէջ, Պ․ Թառտիէօ ըսաւ թէ ամէն տեսակ նախատինք լսած է իր կեանքին մէջ, բայց երբեք «Թառտիէօյի նման ստախօս» չէն ըսած, մինչդեռ Սէն Միշի մէջ կ'ըսեն,— «Ստախօս տը լա Ռօքի պէս»։

Դատավարութեան ատեն բողոքի նամակ մը գրած էր այրի Տիկին Տումէրկ, հաստատելով թէ իր հանգուցեալ ամուսինն ալ գիտէր որ դրամ վճարուած է։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լոնտոն գնաց երէկ, քաղաքական կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։

ԿԻՅՈԹԻՆԻ վարպետը, Պ․ Տէպլէր, որ 67 տարեկան է եւ 300 մահապարտներ գլխատած է մինչեւ հիմա, կրմերժէ գլխատել վերջին դատապարտեալը, Տիկին Ժողէֆին Մորի։ Այս կինը մահուան դատապարտուեցաւ խեղդած ըլլալով իր հայրը։ Ֆրանսական օրէնքով, կիյեօթինը դահիճին անձնական սեփականութիւնը կը համարուի, հետեւաբար պետութիւնը չի կրնար պարտադրել որ գլխատէ մահապարտ կինը։ 1887 յունուար 24էն ի վեր, երբ գլխատուեցաւ Ժորժէթ Թոմա, ո եւ է կին չէ գլխատուած կիյեօթինով։

ՎԵՑ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱՐԻՃՆԵՐ մոռցուած էին գիտնականի մը կողմէ, ինքնաշարժի մը մէջ։ Բարեբախտաբար մտայրիւ գիտնականը ժամանակին արթնցաւ եւ լուր տուաւ ոստիկանութեան, որ քննութեան ձեռնարկեց։ Քանի մը ժամ վերջը չարժավարը վերադարձուց վտանգաւոր պայուսակը, առանց բացած ըլլալու։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ խիստ կանոնագիր մը հրատարակուեցաւ ոգելից ըմպելիներու վաճառման մասին։ Իբրեւ հետեւանք, փակուեցան 52 կապելաներ եւ վերածուեցան պաղպաղակի խանութներու։ Ոգելից ըմպելիներու վաճառումը խստօրէն արգիլուած է այն ճաշարաններուն մէջ որ կը գտնուին գործարաններու եւ դպրոցներու մօտ, ինչպէս եւ գլխաւոր նպարատուներուն եւ սրճարաններուն մէջ։ Միայն քանի մը խանութներ պիտի կրնան վոտկա ծախել, այն ալ շիշերու մէջ։ Արգիլուած է նաեւ ծխախոտ ծախել 16էն վար տղոց։

Իսի լէ Մուլինոյի կապոյտ խաչի «Խրիմեան» դպրոցի նորոգութեան առթիւ եղած նուիրատուներու ցանկը։

Պ․ Պ․ Վահան Պուլտուքեան, Արքահամ Պաղտիկեան, Գրիգոր Էնկիցեան, Նուրհան Փափազեան 50ական ֆրանք։ Տիգրան Մխիթարեան, Հայկազ Մանուկեան, 30ական։ Ստեփան Պալեան, Հայկ Սարխոշեան, Պետրոս Կարապետեան 25ական, Զատիկ Զատիկեան, Դաւիթ Զօլաքեան, Կարապետ վարպետ, Ստեփան Մարգարեան, Կերմերլեան եղբարք 20ական։ Տիկին Տէմիրճեան, Պ․ Նշան Եղեկիէլեան, Յակոբ Պասմաճեան, Յակոբ Զատիկեան, Համբարձում Համբարեան, Նիկողոս Գարաճեան, Լեւոն Բունարճեան, Գեղամ Բունարճեան, Եազըճեան, Տիկին Պզտիկեան, Տիկ․ Ալեքսանեան, Պ․ Մուշեղ Սեւեան 10ական։ Ոմն, Պ․ Սահակ Պօյաճեան, Մելիք Գրիգորեան, Միհրան Գարակէօզեան, Գրիգոր Գոտաեան, Յակոբ Ալեքսանեան, Յակոբ Հանըմեան, Յակոբ Համբարեան, Մարտիկ Ադամեան, Գրիգոր Սիմակոնեան, Տիկին Գարակէօզեան, Պ․ Անանիա Բերլոշեան, Տիկին Տէստէկիւլ Աշնամեան, Պ․ Ստեփան Մարկոսեան, Տիկին Ուզունեան, Տիկին Մաննիկ Ստեփանեան, Պ․ Յակոբ Վահանեան, Օրիորդ Պայծառ Պալեան 5ական, Ղազար Դանիէլեան 20 ֆրանք։ Գումար՝ 665 ֆրանք։

Հոկտ․ 29ի գումարը՝ 3098։ Ընդհ․ գումար՝ 3763 ֆրանք։

Հ․ Լ․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութեան վիճակախաղէն չահած են հետեւեալ թիւերը՝ 726 լոթըրի նաւթոնալ, 992 մահճակալի ծածկոց, 726 ինքնահոս գրիչ, 930 կնոջ հովանոց, 552 մէկ շիշ օ տը քոլոն, 576 կնոջ կօշիկ (նուիրուած Պ․ Անդրանիկ Մուշեղեանէ), 289 մէկ տուփ գունաւոր մատիտ, 25 փափուկ փողկապ, 630 վեց հատ թաշկինակ, 291 սթիլօ-մին, 1053 երկու հատուէտ օճառ։

Ծանօթ․— Մինչեւ մէկ ամիս չառնուած առարկաները կը մնան Միութեան։ Դիմել՝ Միութեան կեդրոնատեղին՝ Bar Massis, 7 Rue des Petites Maries, (Marseille)։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՐԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերները ստիպողաբար կը հրաւիրուին։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 18 Նոյ․ Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Փրօֆ. Մ. ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ, նիւթ՝ Ներկայ «Տնտեսական Տագնապները»։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

«ՀԱՒՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ»ի Նախկին Սանուց Միութիւնը կուտայ իր տարեկան մեծ պարահանդէսը, Շաբաթ 4 Դեկտ. Ets. Sussetի սրահին մէջ, 206, Quai de Valmy, Paris մէթրօ Ժօռէս։
Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը։

Մարսէյլահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան համերգը տեղի պիտի ունենայ 13 ՓԵՏՐ. 1938 ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 17ԻՆ, ՍԱԼ ԲՐԱԹԻ ՄԷՋ, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Պատրաստուեցէք «Արծիւ» Ակումբի պարահանդէսին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն։

21 Նոյ․ կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ
8 Rue Danton. մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ։
կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

կը մասնակցին Փարիզահայ Թատրոնի լաւագոյն ուժերը։
ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԽՈՒՄԲ
ՀԱՅ ԳԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ. Tél C 47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն անցքի համար՝ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ցանկ Թ․ Թ․ Թ․ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ․— Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ամէն անոնց, որոնք թերթով, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին՝ Յովհաննէսի տխուր մահուան առթիւ։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն մահուանդ տեղւոյս «Անտօք» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերներուն, որոնք յանձն առին թաղման բոլոր ծախսերը։ Շնորհակալ ենք նաեւ Ֆ․ Կ․ Խաչի Մասնաճիւղին եւ բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակներով մասնակցեցան տխուր յուղարկաւորութեան։

Տէր եւ Տիկին Գարեգին Իշխանեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սօլաք Պօյաճեան (Չէքմէճի, Կեսարիոյ շրջան), որ այժմ կը գտնուի Պոլիս կը փնտռէ իր հօրեղբօր աղջիկը եւ անոր թոռը՝ Հաճի Զմրուխտ եւ Սրբուհի Պօյաճեանները։ Մարսէյլ կամ շրջանները կը բնակին։ Ճանչցողներէն կամ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Շահան Զօտեանին, 7 Rue du Coq, Valence-Drome.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Աղքատները ձրիաբար։

ԱՊԽՏԱԿԱՃԱՌ K. Kestekian

Պատիւ ունի ծանուցանելու իր յարգելի բոլոր յաճախորդներուն, որ ըստ առաջնոյն կը վաճառէ մեծաքանակ ԱՊՈՒԽՏ եւ ԵՐՇԻԿ, իր արդիական գործարանին մէջ։
Դիմել գործարանի հասցէով 5, Traverse de la Plâtriere, St. Julien, Marseille։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
Բ Ա Ֆ Ֆ Ի
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մաքուր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։
Պոլսական օղի՝ սուրբ աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

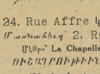

FOURURESDE ST. BERNARD

ՅԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակներու պատճառաւ։ Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնէք զանազան մուշտակներ, զարեր, աղուէսներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ։ Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ զարեր, անմրցելի գիներով։ Կը սրբագրենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանաժը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի։
բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**
60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier
Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անուշահոտ օղի՝ առատ աղանդերներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ (պատրաստուած՝ կոնեակ, պղպեղով եւ յօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ԷՊՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր։ Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի։ Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր մշտական յաճախորդը դառնալու համար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Պ․ Սալմանը, լսելով նրա ձայնը, կարծես, մի ելեքտրական ցնցում զգաց իր սրտի մէջ, կարծես, աշխարհի բոլոր բերկրութիւնները միանգամից լցրել էին նրա հոգին։ Ի՞նչ կապ կար Պ․ Սալմանի եւ այդ թափառականի մէջ։ Զարչին դեռ շարունակում էր եղանակել իր վաճառքների անունները եւ ծանր անհաւասար քայլերով անցնում էր գիւղի նեղ փողոցների միջով։ Պ․ Սալմանը անցաւ նրա մօտից եւ երկու օտարականների հայեացքները հանդիպեցին միմեանց։ Նրանց մէջ ամենեւին խօսակցութիւն չեղաւ, բայց հաղորդեցին միմեանց շատ բան… Վարդանը ոչինչ չը նկատեց։

— Լաւ ժամանակ է գտել դա էլ իր թելն ու ասեղը ծախելու, խեղճ գիւղացիների մօտ մի փարայ էլ չի մնացել, ինչո՞վ պիտի առնեն, ասաց Վարդանը ծիծաղելով, երբ փոքր ինչ հեռացել էին չարչու մօտից։

— Նրա արկղը, սիրելիս, ձեռնածուների արկղիկի նման երկու յատակ ունի, պատասխանեց Պ․ Սալմանը․— տակին յատակի մէջ գտնւում են այնպիսի մթերքներ, որոնց ստանալու այժմ ամենայարմար ժամանակն է…

Վարդանը մի առանձին ուշադրութիւն չը դարձրեց այդ խորհրդաւոր խօսքերի վրայ, նրա միտքը նոյն րոպէում զբաղուած էր մի բոլորովին այլ առարկայով։ Նա մտածում էր Լալայի վրայ։ Իրերի յանկարծակի փոփոխութիւնը, շրջապատող խռովութիւնները սաստիկ անհանգստացնում էին նրան, եւ չը գիտէր, թէ ինչպէս պէտք էր տնօրինել իր Լալայի վիճակը, ո՞րտեղ թաքցնել նրան, ի՞նչ անել նրա հետ, երբ ինքը այսօր կամ էգուց ստիպուած կը լինէր ընդունել մի բոլորովին այլ ձեռնարկութիւն…

— Լաւ ասեղներ, գոյն - գոյն թելեր, սիրուն յուլուններ… Հեռուից կրկին լսելի եղաւ կաղ չարչու խռպոտ եւ ձգական ձայնը։

Այդ միջոցին գիւղի մէջ հանդիպեցաւ Պ․ Սալմանին եւ Վարդանին Թոմաս էֆէնտին։ Նրա մօտ կանգնեցրել էին իր գեղեցիկ ձին, որի վրայ պատրաստւում էր նստել։ Նա շրջապատուած էր մի խումբ գիւղացիներով, որոնց զանազան հրամաններ եւ պատուէրներ էր տալիս։ Տեսնելով Պ․ Սալմանին եւ Վարդանին, նա բաժանուեցաւ խումբից, եւ իր սովորական գիւղական ժպիտը երեսին, դիմեց դէպի երկու երիտասարդները, եւ դեռ չը հասած, ասաց հեռուից․

— Ես ձեզ փնտռում էի ցանկանում տեսնել, Պ․ Դուդուկջեան, (նա դեռ չը գիտէր Պ․ Սալմանին իսկական անունը) — ախ, որքան բախտաւոր եմ համարում ինձ, սիրելի հայրենակից, որ առիթ ունեցայ տեսնել ձեզ։ Դուք, երեւի, չը գիտէ՞ք, որ ես էլ Պոլսեցի եմ։

Պ․ Սալմանին ոչ միայն չափազանց զարմանալի, այլ շատ զզուելի թուեցաւ էֆէնտու այս տեսակ շողոքորթութիւնը, որին ամենեւին չէր ճանաչում, որի հետ առաջին անգամ էր տեսնւում։ Նա ոչինչ չը պատասխանեց։ Էֆէնտին բռնելով նրա ձեռքը, ասաց․

— Յոյս ունեմ, որ դուք իրաւունք կուտաք համբուրելու ձեզ հետ, որպէս Պոլսեցի, ես թոյլ եմ տալիս այդ խնդրել ձեզանից։ Հայրենիքիս երկար տարիների կարօտը ցանկանում եմ ձեզանից առնել։

Վարդանը, հեռու կանգնած, լուռ նայում էր այդ կոմեդիայի վրայ։ Պ․ Սալմանը չը գիտէր, թէ ինչպէս պէտք էր դուրս գալ իր նեղ դրութիւնից։ Այժմ էֆէնտին դարձաւ դէպի Վարդանը․

— Մօտ եկ, իմ խենթ բարեկամ, դու գիտես, որ ես երեխայի սիրտ ունեմ, մի րոպէ կը բարկանամ, միւս րոպէում կը մոռանամ բոլորը։ «Քիւրտը իր թանին թթու չի ասի»։ Դու էլի իմն ես, թէ լաւ, թէ վատ, իմն ես։ Ես ամէն ինչ մոռացել եմ։ Տուր ինձ ձեռքդ։

Վարդանը հազիւ կարողացաւ զսպել իր բարկութիւնը։ Բայց մտածելով, որ էֆէնտու այդ բարեկամական արտայայտութիւնները առանց մի առանձին նպատակի չէին լինելու, մօտեցաւ նրան եւ ձեռք տուեց։

Նա կրկին դարձաւ դէպի Պ․ Սալմանը․

— Ես խիստ բարկացած եմ ձեզ դէմ, Պ․ Դուդուկջեան, ասաց նա իր խօսքերին աւելի լուրջ ձեւ տալով,— լսե՞լ էք Թուրքի առածը՝ «տանուտէրի հետ առաջ տեսնուիր, յետոյ գիւղը կողոպտիր»։ Թոմաս էֆէնտին այս երկրում մի մարդ է։ Եթէ դուք սկզբից ինձ հետ խորհուրդ արած լինէիք, եւ ձեր բոլոր դիտաւորութիւնը այնպէս կը կարգադրէի, որ այսօր այս անախորժութիւնները չէին պատահի ձեզ։ Ախ, ջահելներ, ջահելներ, լաւ սիրտ ունէք, բայց գործելու եղանակը չէք իմանում։ Ուղիղ չե՞մ ասում։

— Ես, իրաւ, չեմ հասկանում, թէ դուք ի՞նչ բանի վրայ էք խօսում, պատասխանեց Պ․ Սալմանը։

Էֆէնտին այնպէս ձեւացրուց, որպէս թէ չը լսեց Պ․ Սալմանի խօսքերը եւ երեսը շուռ տալով դէպի գիւղացիների խումբը, որոնք հեռու կանգնած սպասում էին նրան, ասաց․

— Ախ, աւանակներ, անակներ, դուք ե՞րբ պիտի խելքի գաք․— Նա կրկին դառնալով դէպի Պ․ Սալմանը․ շարունակեց․— Մարդ էլ իր ձեռքով իր աչքի լոյսը կը խաւարացնէ՞․ դը րանք (գիւղացիները) այդպէս են։ Ես այսօր լսեցի, ճշմարիտ ասեմ ձեզ, մազերս բիզ - բիզ կանգնեցան։ Մենք աշխատում ենք որ դրանք դպրոց ունենան, ուսում առնեն, աչքները բաց անեն, կոյր չը մնան, աշխարհի չարն ու բարին ճանաչեն, բայց դրանք չեն հասկանում, էլի իրանց «էշն են քշում»…

«Մենք աշխատում ենք»… կրկնեց իր մտքում Պ․ Սալմանը, բայց ո՞վ քեր են այդ «մենք»ը, որ առանձին կերպով շեշտեց Թոմաս էֆէնտին։

Նա շարունակեց․

— Ես հոգով չափ ուրախացայ, երբ լսեցի ձեր դիտաւորութիւնների մասին, Պ․ Դուդուկջեան, եւ այս պատճառով դիմեցի ձեզ յայտնելու իմ առանձին շնորհակալութիւնը։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնի վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 18 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3580
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԻՐ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

»»»» o ««««

Բազմազան խմորումներ կը շարունակեն զբաղեցնել օրուան իշխանութիւնը, որ հարկադրուած է միշտ արթուն կենալ, ի նախատեսութիւն ծանր անակնկալներու :

Ամէն օր յայտնութիւն մը կ'երեւայ թերթերու մէջ: Առջի օր կը խօսէին պոլշեւիկեան դաւադրութեան մը մասին, որ իբրեւ թէ սարքուած է եղեր խորհրդարանին վերաբացման առթիւ. բայց ներքին նախարարը անմիջապէս հերքեց :

Երէկ նոր պատմութիւն մը կ'երեւար, — ամէնէն զունաւորը՝ արմատական պաշտօնաթերթին մէջ:

Ինչպէս կ'երեւայ քիչ անդին հրատարակուած տեղեկութիւններէն, Ապահովութեան Տեսչութիւնը երեւան հանած է ծաւալուն դաւադրութիւն մը, թունդ աջակողմեան, փաշական, հակաբոլշեւիկեան, հակահրէական ...

Այս առթիւ ալ հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կը ձգտի մեղմացնել գործին ծանրութիւնը, առանց սակայն լուսաբանելու հարցը: Անշուշտ կարելի չէր ուրիշ կերպ շարժիլ, քանի որ քննութիւնները վերջացած չեն տակաւին, եւ եթէ բոլոր մանրամասնութիւնները մէջտեղ դրուին, կրնան վնասել գործի ընթացքին:

Այս երկու տեղեկութեանց միջեւ, այլապէս ուշագրաւ պատկեր մը պարզուեցաւ գնդ. տը լա Ռոքի բացած անուանարկութեան դատերուն առթիւ, որոնց թիւը 17ի կը հասնի:

Երեւոյթը ծանրակշիռ է մանաւանդ անոր համար որ, վկաներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ ականաւոր դէմքեր,— վարչապետներ, նախարարներ, երեսփոխաններ, ծանօթ հրապարակագիրներ, կուսակցական վարիչներ, ազնուականներ ու զօրականներ: Խնդիրը ուղղակի կապ ունի օրուան կարգուսարքին հետ : Ամբաստանող թէ ամբաստանեալ երեւան կը հանեն բազմազան գաղտնիքներ, որոնք արժանի են լուրջ ուշադրութեան :

Առաջին վկան, նախկին վարչապետ Թառտիէօ, որ վճռապէս կը պնդէ իր ամբաստանութեանց վրայ, թէ Լիոնի եւ թէ Փարիզի դատավարութեանց առեն շեշտեց թէ գաղտնի վարկերէն գումարներ կը վճարէր գնդ. տը լա Ռոքի, գնահատելով անոր ծառայութիւնները: Աւելի բաց խօսելով, հաստատեց թէ այն առեն կառավարութիւնը Հրեղէն Խաչին վրայ դրած էր իր յոյսը, պատուար կազմելու համար հակազգային կամ համայնավարական հոսանքին դէմ: Այդ հասկացողութեամբ ալ, իր քաշուելէն կամ դրամները սպառելէ վերջ, գնդապետը յանձնարարած է իր յաջորդին, Պ. Փիէռ Լավալի:

Գնդապետը կ'ուրանայ, « ստախօս » կոչելով Թառտիէօն: Իսկ միւս վարչապետը, Պ. Լավալ, կը նախընտրէ լռութիւն պահել : Երկու կողմերն ալ իրեն ապաւինած են, բայց ան ամուր կառչած է « պետական գաղտնիք»ի քաղաքականութեան, գէթ առ այժմ :

Արդ, այս միակ պարագան բաւական է, որպէսզի ձախակողմեան մամուլը պահանջէ ոչ միայն բանտարկել գնդապետը, այլ եւ Գերագոյն Ատեանին յանձնել Պ. Թառտիէօն, «որ պետական դրամները ծախսած է փաշական դաւադրութիւն մը սարքելու համար» (Փօփիւլէռ) :

Անշուշտ անուանարկութեան դատի մը առթիւ եղած վկայութիւնները չեն որ պիտի պարզեն պետական կամ կուսակցական գաղտնիքներ: Բայց, ինչ որ յայտնուեցաւ մինչեւ հիմա եւ դեռ պիտի յայտնուի, 17 դատերու ընթացքին, պերճախօս է ամէն տեսակէտով: Դրամ վճարուած ըլլալու – չըլլալու խնդիրը կարծես երկրորդական գծի վրայ կը մնայ, այդ յայտնութեանց եւ փոխադարձ նախատինքներու ժխորին մէջ:

Երեքշաբթի օրուան դատավարութեան ընթացքին, վկայ մը, նախկին նախագահ Հրեղէն Խաչի մասնաճիւղի մը, պատմեց. — «1933ին, տը լա Ռոք ինծի ըսաւ, — « Վեց ամիսէն դիկտատոր պիտի ըլլամ »:

Ուրիշ վկայ մը յիշեց հանդուցեալ մարաջախտ Լիօթէի կարծիքը՝ գնդապետի մասին. — « Կարելի չէ գործ տեսնել անոր հետ : Ան ինքզինք միեւնոյն առեն թէ Նափոլէոն կը կարծէ, թէ Հիթլէր եւ թէ Մուսոլինի »:

Այս վկայութիւնները ոչ միայն մեծ տպաւորութիւն կը գործեն հանրային կարծիքին վրայ, այլեւ կը դառնան թանկագին զէնքեր՝ ժողովրդական ճակատին համար, որուն երեք թեւերը անխնայ պայքար բացած են սկիզբէն ի վեր:

Թէ այս դատավարութիւնները եւ թէ լրագրական փոխադարձ խաչկրութիւնը կը մատնեն հիւանդագին վիճակ մը, որ անշուշտ կը պատճառէ Ֆրանսայի բարեկամներուն :

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի վէրքեր կը բացուին այս ժողովրդավար երկրին մէջ: Ֆրանսան տեսած է չորս արիւնալի յեղափոխութիւններ՝ անցեալին մէջ, եւ դաւերը միշտ անպակաս եղած են, տապալելու համար հանրապետական վարչաձեւը: Բայց միշտ ալ կրցած է պահել իր հաւասարակշռութիւնը, շնորհիւ ժողովուրդին ողջմտութեան :

Ներկայ խմորումները մտահոգութիւն կը պատճառեն անոր համար որ, այս անգամ դաւերը բազմաճակատ են :

Պատերազմէն առաջ, փառասէր մարդիկ միայն միապետական տենչեր կը սնուցանէին: Այսօր կան ուրիշ հոսանքներ ալ, շատ աւելի հզօր քան արքայականը,— բոլշեւիկեան, փաշական, ցեղապաշտական, արհեստապետական :

Երէկ ափ մը իշխաններ, զօրավարներ կամ ազնուականներ էին որ կը խլրտէին, դաւեր կը նիւթէին: Այսօր զանգուածներն են որ կ'եռան, կը ծփան այս կամ այն ճակատին վրայ, շահագործելով բազմաթիւ դժգոհութիւններ: Ամէն մէկը հրաշքներ կը խոստանայ միլիոնաւոր բազմութեանց, քարոզչական թէ մարտական ցանցեր փռելով ամբողջ երկրին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔԸ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ ՈՒՐԻՇ ՈՒԹ ՑԵՂԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Պոլսէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Տասնըմէկ քիւրտ ցեղապետներ, որոնց մէջ կը գտնուին ութսուն տարեկան ծեր Սէյիտ Րիզա եւ իր երկու որդիները, կախուեցան իբրեւ կազմակերպիչները Տէրսիմի ապստամբութեան :

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը տեսնէք, ամէնը երեք տող է: Փարիզի թերթերուն մէջ այդքանն ալ չտեսանք...

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐ ԿԸ ԴԱՐԱԴՐԷԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ...

« Լ'Էօվր », արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, շնորհալից յայտնութիւններ հրատարակած էր երէկուան թիւին մէջ, խոշոր խորագիրներով :

Այդ հրատարակութեան համաձայն, յեղափոխականներու գաղտնի կազմակերպութիւն մը լայն դաւադրութիւն մը կը պատրաստէր հանրապետական հաստատութեանց դէմ, 16 ամիսէ ի վեր: Կազմակերպութեան անդամներն են լուծուած միութեանց ամէնէն բուռն տարրերը, որոնք համախմբուած են եղեր քաղաքական ուժեղ դէմքերու հրամանատարութեան տակ :

Թերթը կ'ըսէ թէ՝ հակառակ ոստիկանութեան եւ Սէնի ընդհ. դատախազին լռութեան, ի վիճակի է յայտնելու որ այս միջոցին լայնատարած քննութիւն մը կը կատարուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, «Թունդ աջակողմեան կազմակերպութեան մը դէմ որուն նպատակն է տապալել հանրապետական հաստատութիւնները»: Երեւան հանուած է ահաբեկիչներու ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը, զինուորական կարգուսարքով, որուն զօրքը կը բաղկանայ տասնեակ հազարաւոր զինուորեալներէ: Ոստիկանութեան եւ դատական իշխանութեանց լռութիւնն ալ գործին ծանրութիւնը կ'ապացուցանէ :

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, երբ լուծուեցան Աքսիոն Ֆրանսէզը, Ազգային Կամաւորները, Երիտասարդ Հայրենասէրները, Ֆրանսիսդները եւ ուրիշ աջակողմեան կազմակերպութիւններ, բաժնուած անդամները կազմեցին առանձին խմբակցութիւններ: Ամէնէն կարեւոր խմբակցութիւնը, որ կը գտնուէր ականաւոր ազնուականի մը հրամանատարութեան տակ, նախապէս կազմուած էր արքայականներէ: Յետոյ,նշանաւոր պետի մը ղեկավարութեան տակ, այս բոլոր պզտիկ խմբակցութիւնները համախմբուեցան եւ կոչուեցան « Յեղափոխական գաղտնի պահակներ» (միլիս): Անդամները համաձայնութեան գետին մը գտած էին, հաստատելու համար ՓԱՇԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ՑԵՂԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱՅ, ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ԵՒ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ : Անոնց ջանքերը ուղղուած էին նաեւ Տորիոյի եւ տը լա Ռոքի կուսակցութեանց դէմ: Մատնութեան մը հետեւանքով, Ապահովութեան Տեսչութիւնը քննութիւն բանալով Տիէփի մէջ, իմացաւ թէ հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկու մը, Անսօ, նախկին նախագահ Հրեղէն Խաչի, գաղտնի շինութիւններ կատարել տուած էր իր բանուորներէն մէկուն միջոցաւ, ի հաշիւ աջակողմեան յեղափոխական հզօր կազմակերպութեան մը: Առաջին խուզարկութիւնը մեծ արդիւնք չտուաւ, բայց բռնուած նամակներն ու փաստաթուղթերը մաղուելով, երեւան հանուեցան հասցէներ, յատակագիծեր, ծանօթագրութիւններ եւն.: Այն առեն բուեցաւ թէ շինութիւնները կատարուած են ի հաշիւ պատերազմական նախարարութեան, սակայն նոր քննութիւն մը հերքեց այս պարագան : Խորհրդակցութիւնները շարունակուեցան Փարիզի մէջ, եւ Ամփէռ փողոց, թիւ 20, վաճառական Ռօպէռ տը լա Մոթ Սէն Փիէռի կառատան գետնայարկին մէջ ուշադրութիւն գրաւեց կրակիւսէ շինուած պատ մը: Տանտէրը նեղը դրուելով, քանի մը ժամ հարցաքննուելէ վերջ խոստովանեցաւ թէ գետնափոր շինութիւնը զէնքի պահեստ մըն է, կառուցանողն ալ՝ Անսօ: Նոյն ձեւով շինութիւն մըն ալ երեւան հանուեցաւ Ռուէյլ, Մալմէզօնի մօտ, վիլլայի մը մէջ: Ճշմարիտ ամրոց մըն էր այս, ստորերկրեայ պատսպարաններով, ամրացեալ սենեակներով եւ մութ գետնուղիներով որ կը տանէին միջնադարեան թաքստոց մը, սահմանուած՝ ոչ միայն զէնքեր, այլեւ մարդիկ տեղաւորելու: Դուռները կը բացուէին եւ կը գոցուէին մեքենական ամէնէն կատարեալ միջոցներով: Վիլլան թափուր էր,պուրակի մը մէջ: Միայն պառաւի մը պաշտօն յանձնուած էր՝ թոյլ չտալ որ մարդ ներս մտնէ: Անսօ եւ իր բանուորը նորէն հարցաքննուելով, խոստովանեցան թէ այս շինութիւնները կատարուած էին ի հաշիւ ահաբեկչական կազմակերպութեան մը: Իրենց ստորագրութիւններն ալ գտնուեցան: Երկուքն ալ անմիջապէս ձերբակալուեցան կոմս Ռօպէռ տը լա Մոթ Սէն - Փիէռի հետ: Քննութիւնները կը շարունակուին: Կ'ըսուի թէ զէնքի, պայթուցիկներու եւ ռազմանիւթի կարեւոր մթերանոց մըն ալ գտնուած է Պուա տը Պուլոնյի մօտ :

Դիւանագիտական տեսակցութիւններ

Լորտ Հըլիֆաքս, Անգլիոյ արտակարգ պատուիրակը, Պերլին հասնելով, արժանացաւ ջերմ ընդունելութիւն մը եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց: Այս առթիւ գերմանական թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքներն են,— ազատութիւն եւ պատիւ, ջնջում Վերսայլի դաշնագրին բոլոր կապանքներուն, զսպում բոլշեւիկեան դաւերու, միջազգային մերձեցում՝ ուղղակի բանակցութիւններով պետութենէ պետութիւն :

*** Պելժիոյ թագաւորը խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ Լոնտոնի մէջ, ուր պիտի մնայ երեք օր: Անգլիոյ եւ Պելժիոյ թագաւորները փառաւոր թափօր մը կազմեցին Լոնտոնի փողոցներուն մէջ: Այս այցելութիւնը ամէն բանէ առաջ քաղաքական հանգամանք ունի,մանաւանդ որՊելժիոյ նոր դահլիճը կազմուած չըլլալով, թագաւորը ինք կը վարէ արտաքին քաղաքականութիւնը :

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ - ԼՈՆՏՈՆ ՕԴԱՆԱՒԸ վար իյնալով ջախջախուեցաւ Օսթանտի մէջ: Ութ ուղեւորները եւ երեք վարիչները անխնայ բոցերուն մէջ: Զոհերէն հինգը ազգական են Անգլիոյ թագուհիին :

ՓԱՐԻԶԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ նշանակուեցաւ Զօր. Պիյեօթ, իբրեւ յաջորդ Զօր. Կուռոյի որ հանգստեան կոչուած է :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՆՔԱՀԱՅՐԸ ԿԸ ՎԿԱՅԷ...

Այն օրէն ի վեր որ սեւ կատու մը խանգարեց ռամկավարներու եւ Հօկ - բոլշեւիկ ճակատին խնամութիւնը, « մերկացումներ»ը իրարու կը յաջորդեն, երկու կողմէն ալ :

Մենամարտը բուռն է մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ, ուր Պայքար եւ Բանուոր առիթ չեն փախցներ, նեղք մը աւելի բանալու համար :

Ամիսներէ ի վեր, ռամկավար օրկանը ամբողջ խմբագրականներ կը նուիրէ Հօկին եւ անոր հոգեւոր հօրը՝ « Հայկոմկուսին », ամէն անգամ գաղտնիք մը աւելի պարզելով :

Ահաւասիկ վերջին վկայութիւնը.

— « Մեր առջեւ ունինք ԱմերՀօկի 1936 — 1937 տարեշրջանի ելեւմուտքը, որու մէջէն դուրս ձգելով հայրենակցական միութեանց այդ մարմնին յանձնած դրամները եւ անոր միջոցաւ կատարած գործառնութիւնները, կը տեսնենք որ իբրեւ կազմակերպութիւն Հօկը անցեալ տարեշրջանին գոյացուցեր է՝ վիճակահանութենէ, ձեռնարկներէ, անդամատուրքերէ, հրատարակութեանց վաճառումէն եւ այլ աղբիւրներէ՝ մօտ 6715 տոլար եւ այս գումարին 6000 տոլարը ծախսեր է իր խեղճ կազմակերպութիւնը պահելու համար :

Հետաքրքրական է մասնաւորապէս դիտել թէ՝ Հօկը ոչ միայն Հայաստանի օգուտ չունեցող կազմակերպութիւն մըն է, այլ շատ խեղճուկ, ապազուն ու փտած մնացած կազմակերպութիւն մըն է, գրեթէ մեծ մասամբ կազմուած բոլշեւիկներէ եւ բոլշեւիկեան հակում ունեցող տարրերէ, որոնք զոհողութեան ոգի եւ տրամադրութիւն յայտնաբերած չեն: Ապացոյցը կը տեսնենք այս տարեկան հաշուեցոյցին մէջ, ուր նշանակուած է որ, Հօկը՝ իր անդամատուրքերէն գոյացուցած է միայն 1755 տոլարի ողորմելի գումարը : (Պայքար, 4 նոյ.) »:

Բայց այս «շատ խեղճուկ, ապազուն ու փտած» կազմակերպութիւնը ի՞նչպէս կանգուն կը մնայ :

Այդ ալ իմացէք միւս խնամիէն.

— « Մարմին մը որ կը յաւակնի Ամերիկայի մէջ ունենալ 2000ի մօտ անդամներ, եւ միայն 1755 տոլար կը գոյացնէ իր անդամատուրքերէն, անտարակոյս անկարող է իր գոյութիւնը պահելու իր կազմակերպական միջոցներով: Զարմանալի չէ ուրեմն որ Հօկը կ'իւրացնէ ներգաղթի անունով հանգանակուած գումարներ, ինչպէս կը վկայեն Հօկեան եւ Համեան տարբերու « Ժողովրդական համագործակցութեան» մասնակցող Հնչակեաններ :

Հնչակեան թերթին հոկտեմբեր 30 թիւին մէջ յօդուածագիր մը, որ «Ժողովրդական համագործակցութեան » «կեղծիքը» եւ «սնանկութիւնը» կը դատապարտէ սրտի մեծ դառնութեամբ, կ'ըսէ թէ Հօկի կեդրոնին հաւանութեամբ ԱմերՀօկը իւրացուցած է 1600 տոլարի գումարը, որ ներգաղթի համար հանգանակուած էր »:

Դեռ աւելի չիրին բան մըն ալ կը պատմէ Ամերիկայի ռամկավար օրկանը:

Հնչակեաններու Շրջ. վարչութիւնը պատուիրեր է իր հետեւորդներուն՝ Հօկին եւ Հայ Աշխ. Միութեան հետ միասին տօնել Խ. Հայաստանի տարեդարձը, բայց, « մասնակցութեան բաժին չունենալ», եթէ «բոլշեւիկներ հանգանակութեան ձեռնարկեն տօնակատարութեան ընթացքին »:

Երբ կնքահայրը կը խօսի, կը նշանակէ թէ ջուրը ջաղացքը տարեր է :

— Իսկ ճախջախը ո՞ւր մնաց:

— Այդ ալ Փարիզի ռամկավարնե-րուն հարցուցէք :

ՎԱՀԷ

Բուռն ընդհարումներ եւ նախատինքներ Գնդ. տը լա Ռոքի դատերուն սրահը

«Խաբեբայ, սախիօս, ծախուած, ճոտած», եւայլն

»»»» • ««««

Երեքշաբթի օր ազմկալի տեսարաններ պարզուեցան Սէնի 12րդ պատժական ատեանին առջեւ, գնդ. տը լա Ռոքի կողմէ բացուած անուանարկութեան դատերուն առթիւ :

Ինչպէս յայտնի է, նախկին վարչապետ Թառտիէօ կը պնդէր թէ իր պաշտօնավարութեան առեն 250.000 ֆրանք տուած է գնդապետին, գաղտնի վարկերէն, գնահատելով անոր ծառայութիւնները. իսկ տը լա Ռոք միշտ կ'ուրանայ: Երեքշաբթի օր լսուեցաւ գնդապետին ամէնէն կարեւոր գործակիցը, երեսփոխան Իպարնէկարի: Հազիւ բերանը բացած, հռչակաւոր արքայականը՝ Լէոն Տոտէ քրքիջ մը արձակեց: Վկան բողոքեց: Լէոն Տոտէ բացագանչեց.— «Ես կ'արհամարհեմ ձեզ»: Վկան սաստեց, եւ նախագահը միջամտելով ազդարարեց.

— Հանդարտ կեցէք, Պ. Տոտէ, կը խնդրեմ, այլապէս պիտի հարկադրուիմ արտաքսել ձեզ :

— Արտաքսեցէք, չպիտի լռեմ, պատասխանեց Տոտէ :

Երկու կողմի կուսակիցները փոխն ի փոխ կը սուլէին, կը ծափէին, բռունցքներ կը բարձրանային օդին մէջ. այնպէս որ նախագահը հարկադրուեցաւ ընդհատել նիստը: Դուրսը, Լէոն Տոտէ դաւաթ մը ջուր ուզեց: « Ծարա՛ւ եմ», կ'ըսէր, մինչ Իպարնէկարի կուսակիցները կը ցցէր իրեն դէմ: «Լը Ժուռ»ի եւ « Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խմբագիրները փորձեցին համոզել Տոտէն որ հանդարտ կենայ: Տոտէ մերժեց լսել նոյնիսկ իր մտերիմներուն խրատը: Յուզումէն արիւն կուգար քիթէն եւ արդէն թաշկինակ մը կարմրած էր :

Երբ նիստը վերսկսաւ, 15 վայրկեան վերջը, Իպարնէկարի յայտարարեց թէ Պ. Փ. Լավալ իրեն ըսած է որ գնդ. տը լա Ռոք երբեք իրեն ներկայացուած չէ Պ. Թառտիէօյի կողմէ: Այս յայտարարութիւնն ըրաւ ի պատասխան այն վկայութեան թէ Լավալ եւս շարունակած էր գաղտնի վարկերէն դրամ վճարել գնդապետին: Ուրեմն, գաղտնիքը լուսաբանելու համար անհրաժեշտ է որ լսուի նաեւ նախորդ վարչապետը, բայց ան չէ երեւցած մինչեւ հիմա: Իպարնէկարի եւ Թառտիէօ քով քովի կանգնած եւ առանց իրարու երեսը նայելու, ծանր բառեր փոխանակեցին :

--- Աւելի քան քսան տարի բարեկամներ եղած ենք, Իպա՛ր, ըսաւ Թառտիէօ. դուք իրաւունք չունիք նախատելու զիս :

— Ես ձեր բարեկամներու վերջին շարքին վրայ կը գտնուէի, բայց հաւատարիմ բարեկամ մը մնացի գնդ. տը լա Ռոքի, պատասխանեց Իպարնէկարի: Կ'ուզեմ այստեղ յայտարարել թէ գնդ. տը լա Ռոք Ֆրանսայի Ընկերային Կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ աւելի քան երբեք: Այս պահուն, երբ յարձակում կը գործուի տը լա Ռոքի պատիւին վրայ, հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ կը համախմբուին անոր շուրջը :

Այս յայտարարութիւնը տեղի տուաւ բուռն տեսարաններու: Անարգական բառեր կը փոխանակուէին իրարու եւեւէ, — « խաբեբայ», «ստախօս», «ծախ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԸՆՏՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

Խորհրդային ընտրութեանց օրը քանի կը մօտենայ, այնքան աւելի կը չեշտուի անոնց հանգամանքը,— հանրաքուէ ի նպաստ Սթալինի: Ասոր հետ մէկտեղ՝ ժողովուրդին համար կարեւորութիւնը այնքան կը նուազի՝ իր ներկայացուցիչները ուղարկելու ապագայ խորհրդարանը:

Ընտրութեանց հանրաքուէի հանգամանքը մասնաւոր կերպով երեւան կուգայ անոնց ներկայ շրջանին— թեկնածուներ ներկայացնելու այս օրերուն: Ամէն բանէ առաջ՝ աչքի կը զարնէ Սթալինի թեկնածութիւնը հարիւրաւոր շրջաններէ,— աւելի քան 500: Սթալին իբրեւ թեկնածու ցոյց տրուած է ոչ միայն «Սթալինեան շրջան»էն Մոսկուայի մէջ, ուրկէ պիտի մտնէ Գերագոյն Խորհուրդ (խորհրդարան), ոչ միայն Մոսկուայի տարբեր շրջաններէն (ընտրական շրջաններ), այլեւ բազմաթիւ ընտրական շրջանակներէ՝ Լէնինկրատէն մինչեւ Վլատիվոսթոք ու Արխանկէլսքէն մինչեւ Պաքու: Եթէ խնդիրը վերաբերէր իրական ընտրութեանց, Սթալինի թեկնածութիւնը պիտի դրուէր առաւելագոյն երկու երեք ընտրական շրջանները, որպէսզի, եթէ որեւէ տեղէ իյնայ (բան մը, որ, անշուշտ, ներկայ վարչաձեւին տակ անկարելի է) երկրորդ շրջանէն ընտրուի: Ակներեւօրէն՝ Սթալինի այժմու թեկնածութիւնը՝ երբեք նպատակ չունի անոր ընտրութիւնը ապահովելու՝ նոյնիսկ ընտրական ամենադէչ բախտի մը պարագային, այլ կը ձգտի չեշտել երկրին ընդհանրական հաւատարմութիւնը Սթալինին: Իսկ այն ընտրական շրջանակներուն մէջ, ուր կը դրուին ուրիշ թեկնածութիւններ, անոնք եւս կ'ըլլան յանուն Սթալինի: Որոշումներու քուէարկութեանց ատեն միշտ կը յիշուի թէ թեկնածուն մերձաւոր օգնականն է Սթալինի կամ անոր նուիրեալ աշակերտը: Այդ որոշումներուն մէջ միշտ երկրորդական տեղ կը տրուի թեկնածուին, ու անոնք միշտ կը վերջանան ոչ թէ թեկնածուին, այլ Սթալինի համար նշանախօսքով:

Միւս կողմէ՝ շատ հետաքրքրական է այն փաստը որ ցարդ ընտրական կարգ մը շրջաններու մէջ երկրորդ, երրորդ եւ ուրիշ թեկնածուներ ներկայացուած չեն: Այս փաստը կը հակասէ ոչ միայն խորհրդային թերթերուն, որոնք հրատարակեցին փորձնական ցանկեր՝ քանի մը անուններով (որոնցմէ մէկուն վրայ կեդրոնանար ընտրողը՝ միւսները ջնջելով) այլ եւ այն յայտարարութեանը նոյնինքն Սթալինի, զոր ըրած է ամերիկացի թղթակցի մը եւ ուր ան կը խօսէր «ընտրական եռուն պայքար»ի մասին: Պարզ է, որ երբ չկան թեկնածուներ, այլ միայն պաշտօնական թեկնածու մը, չի կրնար տեղի ունենալ ընտրական պայքար մը, ու ընտրողը պիտի ունենայ միայն հանրաքուէի կարելիութիւն մը՝ այդ միակ թեկնածուին անունը թուղթին վրայ ձգելու կամ ջնջելու: Ամերիկացի թղթակցին առջեւ Սթալինի յայտարարութիւնը կ'ըսէր նաեւ թէ քաղաքացիները կարելիութիւնը պիտի ունենան դնելու թեկնածութիւնները ամենաօգտակար մարդոց, օրինակ՝ բժիշկներու, հողագէտներու, գործարանային ղեկավարներու, բանուորներու, կոլխոզեաններու եւլն.: Իրականութիւնը ի՞նչ է այժմ: Տրուած ընտրական շրջանակի մը մէջ վերի թելադրութեամբ կը դրուի թեկնածութիւնը ականաւոր կուսակցական-Սթալինեանի ու զանազան ընտրական ժողովներու մասնակցողները կը ծափահարեն դրուած թեկնածութիւնը: Թեկնածուին «ընդունուիլը» կ'ըլլայ ձեռամբարձ եւ մասնակցողները հրապարակաւ տրուած որոշումով պարտաւորութիւնը յանձն կ'առնեն քուէարկելու նոյն թեկնածուին ի նպաստ՝ ընտրութեան մէջ եւս: Անշուշտ, ասիկա չի ներդաշնակուիր գաղտնի քուէարկութեան ըսկզբունքին հետ եւս:

Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ հանրաքուէն: Այս հանրաքուէն կը ձգտի Սթալինի հեղինակութիւնը հովանաւորելու, եւ ոչ թէ համայնավար կուսակցութեանը: Իրապէս, խորհրդային թերթերու մէջ հրատարակուած թեկնածուներու առաջին երկար ցանկին մէջ, ամէն թեկնածուի առջեւ կ'երեւի «տավարիշ» (ընկեր) արժանիքը· այսինքն՝ անդամակցութիւնը համայնավար կուսակցութեան: Բայց, այս թեկնածուները իրենց դիրքը չեն պարտիր այն փաստին թէ կուսակցական— սթալինեաններ են: Նոյնպէս այնպիսի յայտնի կուսակցականներ, ինչպէս երէկուան ժողովրդային գործավարներ Քրիլէնքոն եւ Պուպնովը եւ այժմու Զերնովը, չեն երեւար ցանկին մէջ, որովհետեւ վերջերս կասկածելի դարձած է անոնց հաւատարմութիւնը Սթալինին: Իսկ կուսակցական կազմակերպութիւնները կը ցանկան թեկնածուներ ներկայացնել ոչ-կուսակցականներու հետ, նպատակ ունենալով բաց դուռ ձգել այն թեկնածուներուն համար, որոնք կուսակցութեան կողմէ կրնան զրկուած ըլլալ, բայց անյարմար կը դառնայ անոնց կեդրոնին մէջ մնալը: Այն ատեն անոնք կը մեկուսացուին՝ այն տպաւորութեամբ թէ անկուսակցականներու հաւանութեամբը ընտրուած չեն: Կուսակցական կազմակերպութիւնները յանձին իրենց ղեկավարութեանց պիտի կրեն բոլոր հետեւանքները, եթէ անկուսակցականներու հետ իրենց ներկայացուցած սթալինեան թեկնածութիւնը կատարեալ յաջողութիւն չունենայ: Պարզ է, որ կուսակցութիւնը յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ պիտի ունենայ միայն զէնքի դերը՝ Ստալինի յաղթանակին համար:

Բայց, հանրաքուէի ատեն կը մնայ դարձեալ կարելիութիւն մը ընտրողին համար:

Հոն կարելի է պատասխանել «այո»ով կամ «ոչ»ով: Զրկուած ըլլալով ոչ-կառավարական թեկնածուներ ներկայացնելու իրաւունքէն, ընդդիմադիրներուն համար կարելիութիւնը կը մնայ բողոքել ընտրութեանց միջոցով՝ փակ սենեակին մէջ ջնջելով պարտադրեալ թեկնածուներուն անունները: Ճիշդ ասոր համար է ահա որ հեղինակը (Իլ. Էվին) յօդուածի մը (երեւցած «Վէջերնիա Մոսկվա» թերթին մէջ) որով այդ ձեւի հակագործունէութեան մը մասին կը խօսէր դրացի երկրի մը մէջ նոյն ձեւի հանրաքուէի մը ատեն անոր ի գործ դրուիլը յայտնելով, իր յանդգնութիւնը քաւեց խմբագրութենէն դուրս շպրտուելով: Խորհրդային Ռուսիոյ հանրային կեանքի ներկայ պայմաններուն մէջ իրապէս անկարելի է յառաջիկայ ընտրութիւններէն սպասել «հարիւրէն հարիւր ստալինականներու, հարիւրէն հարիւր յաղթանակէն» տարբեր բան մը...

«Մանչէսթըր Կարտիըն»ի կը հաղորդեն թէ Խ. Ռուսիոյ զանազան մասերուն մէջ գաղտնի ու ընդհանուր ընտրութեանց բարդ կազմակերպումը շատ դժուարին գործ մը դարձած է պաշտօնեաներուն համար, որոնք ցարդ որ եւ է փորձ ունեցած չեն այդ տեսակէտէն:

Այժմ գլխաւոր գործն է ընտրական գրասենեակներու կազմութիւնը եւ ընտրական ցանկերու պատրաստութիւնը: Թերթերը լեցուն են բողոքներով: Սարաթով քաղաքին մէջ կատարուեր է... մարդահամար՝ փոխանակ ընտրական ցանկեր պատրաստելու, որովհետեւ իբրեւ ընտրող արձանագրած են նոյնիսկ բոլոր տղաքը՝ մէկ ամսուէն սկսած...: Սվէրտլովսքի մէջ պաշտօնեաները ցանկերու պատրաստութեան ատեն տունէ տուն պտտած են ոչ միայն ցերեկը, այլեւ գիշերը մինչեւ այնքան ուշ ժամու, որ բնակիչները արթնցուցած են իրենց քունէն....: Քազանի մէջ ցանկերու պատրաստութիւնը վստահուած է քաղաքի նախակրթարանի աշակերտներուն: Տոնէցեան շրջանի քաղաքներէն մէկուն քաղաքային խորհուրդի նախագահը ընտրողներու ցանկէն հանած է խուլ-համրերը, իսկ ուրիշ շրջանի մը պաշտօնեաները զանազան հիւանդանոցներու հիւանդներուն ընտրական իրաւունքները ջնջած են...

«Իզվեսթիա» կը հաղորդէ օրինակներ ընտրական օրէնքներու «բիրտ եղծանումներու» մասին: Թիւրքմէնիստանի եւ Ուզպէկիստանի մէջ ընտրական օրէնքը «թարգմանուած ատեն խեղաթիւրուած է՝ անոր տալու համար ազգայնական մեկնութիւն»...

Ամէնէն տարօրինակն է այն բողոքը որ եղած է հեռաւոր հանրապետութեան մը պաշտօնեաներուն դէմ՝ որովհետեւ ընտրական տուփերը ներկեր են «սուգի սեւ ներկով»... :

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Պատահեցայ բարեկամի մը որ քանի մը շաբաթ առաջ վերադարձած էր երկարատեւ օդափոխութենէ մը: Անիկա ինծի պատմեց թէ իր գտնուած վայրին մէջ կային բազմաթիւ երկսեռ Հայեր ու տուաւ անոնց կեանքէն տխուր պատկերներ:

Խօսքը կուտամ բարեկամիս.

— Ճանչցայ ընտանիք մը որ կը բաղկանար երեք անդամներէ.— այր մը, կին մը եւ իրենց քսանըհինգ տարեկան մանչ զաւակը: Այրը չափազանց կծծի, տղան չափազանց մսխող, իսկ կինը անորոշ, մերթ խնայող, մերթ շռայլ:

Օր մը, հայր ու որդի բռնուեցան սաստիկ վիճաբանութեան:

Հայրը կ'ըսէր.

— Փուճ զաւակ, պիտի կործանես զիս, աղէտ մըն ես դուն: Ես այս դրամները ինչ դժուարութեամբ, ինչ զոհողութեամբ, կեանքի գինով շահեր եմ ու դուն կը վատնես, կը մըսխես՝ կարծես թէ թշնամիիդ դրամը ըլլար:

Տղան կը պատասխանէր.

— Քու կծծիութիւնդ է որ աղէտ մըն է ընտանիքիդ դէմ, ազգիդ դէմ, Ֆրանսայի դէմ, մարդկութեան դէմ: Ես կ'ապրիմ ու կ'ապրեցնեմ: Ծախսելով՝ ես առուտուրը կը քաջալերեմ, ուտելով ու խմելով՝ ես տնտեսական տագնապը կը մեղմացնեմ, հագուելով ես դերձակներուն գործ կը հայթայթեմ, ճամբորդելով, ծխելով, խաղալով ու պարելով ես շրջապատս կ'ուրախացնեմ, իսկ սիրելով աշխարհը կ'երջանկացնեմ եւ զԱստուած կը փառաբանեմ:

Հայրը կը պոռար.

— Անպատկառ, անպատիւ, անառակ, խայտառակ, այդ բոլորը ըսելով կը մեղանչես Աստուծոյ ու մարդոց դէմ եւ մանաւանդ հազարնոցներուս գլուխը կ'ուտես:

Տղան կը պատասխանէր.

— Օդափոխութեան շրջան է: Ամէն ինչ պէտք է օր, արեւ, լոյս, օդ տեսնէ: Քու հազարնոցներդ բանտէն կ'ազատեմ, անոնց օդ առնել կուտամ:

Երկրորդ:

Օդափոխութեան եկած էր կին մը իր երկու աղջիկներուն հետ: Ամուսինը մնացած էր քաղաք ու կ'աշխատէր որպէսզի դրամ հասցնէ իր երեք սրտահատորներուն: Բամբասողներ կ'ըսէին թէ այդ ընտանիքին մէջ օդափոխութեան ամէնէն աւելի պէտք ունեցողը քաղաքը մնացած ամուսինն է: Եւ սակայն... իրաւունքը զօրաւորինն է միշտ: Նոյնպէս օդափոխութեան իրաւունքը:

Մայր ու աղջիկներ բաւական երկար մնացին աւազներուն վրայ: Ամուսինն ալ օդափոխութեան մէջ կը սեպուէր՝ բարձրացած ըլլալով նոր խաչի մը վրայ:

Օրին մէկը ամուսնոյն ծանօթներէն մէկը եկաւ մեր գտնուած ամառանոցը եւ խօսելով իր բարեկամին կնոջը մասին՝ ըսաւ.

— Այս կինը երեք շաբաթը անգամ մը տեղեկութիւն կ'ուզէ իր ամուսինէն, անոր առողջական վիճակին մասին, բացիկով մը, հագուստ կ'ուզէ իր ամուսինէն, երկու շաբաթը անգամ մը, հեռաձայնով մը, ու դրամ կ'ուզէ, շաբաթը անգամ մը, հեռագիրով մը:

Երրորդ:

Խիստ թթու, յոյժ կատաղի սոցիալ դեմոկրատ ընկեր Արշամ Երկանեանը, որ ծանօթ է իր ընկերաբանական վիճաբանութիւններով եւ պուրժուաներուն դէմ սնուցած ատելութեամբ՝ օդափոխութեան համար հիւր եկած էր Արգարեաններուն մօտ որոնք ծանօթ են իրենց հարստութիւնով եւ մանաւանդ իրենց քաղքենի զզուելի մտայնութեամբ: Նախ բոլորս սպշեցանք, կարծեցինք որ Երկանեան եւ Արգարեան վիճամարտի մը հանդիսատես պիտի ըլլանք: Մեր ամբողջ յոյսերը ծովը ինկան: Ընկեր Երկանեան, խիստ ճկուն, լաւ ընկերակից մը եղաւ պարոն Արգարեանին: Աւելին՝ անոր թեթեւոտն կնոջ եւ թեթեւակնաղջիկներուն հետ ցատկեց, պարեց, ոստոստեց ու անոյշ անոյշ խօսեցաւ մետաքսի, ժանեակի, ժապաւէնի, անուշահոտութեանց, մուշտակի, շարժանկարի թեթեւաբարոյ վըտէթներու մասին, ախորժակով, նոյնիսկ հմտութեամբ: Ո՛չ մէկ դասախօսութիւն, ո՛չ մէկ հակաճառութիւն, ո՛չ մէկ խօսք անմահ սոցիալ դեմոկրատութեան մասին:

Շշմած էի ու բարեկամներէս մէկուն հարցուցի այս այլափոխութեան պատճառը:

Բարեկամս ինծի պատասխանեց.

— Բան չկայ զարմանալու: Ընկեր Արշամ Երկանեան հանդիստի մէջ է: Մէկ ամսուան համար սոցիալ դեմոկրատ կուսակցութենէն արձակուրդ առած է:

Ու չորրորդ:

Բաւական դեղանի հայուհի մը, իր աղջկան հետ, եկած էր օդափոխութեան, մէկ ամսուան համար: Ասոր ալ ամուսինը մնացած էր քաղաքը: Ամիսը լրանալէ վերջ ազնուափայլ տիկինը փափաքելով ամիս մը եւս մնալ իր աղջկան հետ, ծովեզերքին վրայ, կը գրէ, ի մէջ այլոց, իր ամուսնոյն.

— «Եթէ տակաւին երկու հազար ֆրանք չղրկես, որպէսզի ամիս մը աւելի մնանք, ես ալ, աղջիկդ ալ, պիտի նետուինք ծովը, վերջ տալով մեր ծաղիկ կեանքին: Իսկ եթէ ղրկես՝ ամիս մը քու թեւերուդ մէջ պիտի նետուինք»:

Ամուսինը որ շատ կը սիրէ իր աղջիկը, միայն հազար ֆրանք ղրկելով, կը պատասխանէ.

— «Տուէք ծովունը ծովուն եւ թեւերունն ալ թեւերուն»:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Վերջերս պոլսահայ թերթերը գուժեցին մահը հայ ուսուցչութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկուն, Արամ Նիկողոսեանի, որ արժէքաւոր դէմք մըն էր թէ իբրեւ անհատ եւ թէ իբրեւ ուսուցիչ:

Մեծ վարպետին՝ Ռ. Պէրպէրեանի առաջին սաներէն, հանգուցեալը վարպետին մահէն յետոյ շարունակեց անոր գործը նոյն եռանդով ու նոյն ձեռնհասութեամբ, տալով մեր տառապած ազգին հարիւրաւոր աշակերտներ, խնամուած կրթութեամբ ու զարգացած մտքով: Ուսուցչական ասպարէզին մէջ հազիւ աւարտած իր երկրորդական ուսումը, մնաց հոն գրեթէ յիսուն տարի շարունակ, աշխատելով, աքնելով, դաստիարակելով եւ ուսուցանելով: Ուրիշ շատ շատերու պէս ուսուցչութիւնը չնկատեց իբրեւ անցողակի զբաղում մը, մինչեւ ձեռք ձգելը փայլուն ու լաւագոյն գործի մը: Մնաց հոն, միխճուեցաւ անոր մէջ, գործունէութեան եւ ուսումնասիրութիւններու ահագին դաշտ մը տեսաւ հոն ու սիրեց զայն, սիրցնել տալով նաեւ իր շուրջիններուն: Իրեն հետ դասարանէ դասարան կը տանէր զուարթութիւն, եռանդ եւ յառաջդիմելու, զարգանալու, կատարելագործուելու անհուն տենչ մը: Տղաքը ինքնաբերաբար դարձան կարգապահ եւ ուշադիր՝ տարուելով անոր դասերէն, անոր կենդանի օրինակէն ու ամէն ինչ հետաքրքրական դարձնելու կարողութենէն: Դասաժամերու, դադարներու

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Հայաստանի դերասաններն ու դերասանուհիները վերջերս ժողով մը գումարելով, «կոչ-դիմում» մը ուղղած են Հայաստանի բոլոր արուեստագէտներուն, 52 ստորագրութեամբ:

«Խ. Հայաստան»ի հոկտ. 6ի թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք այդ կոչը, իբրեւ լրացուցիչ պատկեր մը համատարած ողբերգութեան: Կոչին խորագիրն է,— «ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԸ ԴԱՐՁՆԵՆՔ ԱՆԱՌԻԿ ԲԵՐԴ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԹՇՆԱՄՈՒ ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՆԴԷՊ».—

Հայաստանի բոլոր արուեստագէտներին,

Մեծ Հոկտեմբերի ազատարար լոյսի տակ մեր երկրի աշխատաւորութիւնը Լենինի-Ստալինի կուսակցութեան ղեկավարութեամբ ջախջախեց հակայեղափոխական - դաշնակցական տիրապետութիւնը եւ ազատագրեց հայ աշխատաւոր ժողովուրդը կործանումից: Ռուս մեծ ժողովրդի օգնութեամբ եւ Անդրկովկասի ազատագրուած ազգութիւնների հետ ձեռք ձեռքի տուած, Խորհ. Միութեան մեծ ընտանիքում մեր երկիրն առաջ սլացաւ սոցիալիստական ռելսներով: Ստալինեան հնգամեակներն արմատապէս փոխեցին մեր երկրի դէմքը, մեր երկրում առաջ եկան նոր գործարաններ, անհերեր հաստատուեց կոլտնտեսական կարգը մեր գիւղում, գետերը հուսեցան փոփոխուած հուներով, ծաղկեց ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրան: Լենինեան-Ստալինեան ազգային խորհրդային քաղաքականութեան շնորհիւ ձեռք բերուեց հայ ժողովրդի եւ մեր մեծ հայրենիքի բոլոր ժողովուրդների արուեստի, գիտութեան ու գրականութեան ծաղկումը:

Խորհրդային Հայաստանի ազատագրումը եւ վերածնունդն առաջ բերեց ամէն տեսակ հակայեղափոխական դաշնակ - նացիոնալիստների կատաղի դիմադրութիւնը:

Խցկուելով կոմունիստական կուսակցութեան շարքերը, դաշնակ- նացիոնալիստները, տրոցկիստները, հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամիներ՝ Խանջեանը, Տէր Գաբրիէլեանը, Գուլոյեանը, Ամատունին, Ակոպովը եւ նրանց նողկալի թափթփուկները- համհարզները փորձում էին խլել մեր ժողովրդից իր պայքարով ու արիւնով ձեռք բերած ուրախ եւ երջանիկ կեանքը: Ուզում էին յետ դարձնել մեր երկիրը դէպի կապիտալիզմը: Բայց նրանց այդ չյաջողուեց եւ չի յաջողուի երբեք, որովհետեւ մեզ ղեկավարում է Լենինի-Ստալինի պողպատեայ կուսակցութիւնը, որովհետեւ մեր երկիրը կազմում է մեր Խ. Միութեան անբաժան մասնիկը, որովհետեւ մեզ ղեկավարում է Լենինի-Ստալինի պողպատեայ կուսակցութիւնը, որովհետեւ մեր յաղթական նաւը ղեկավարում է մեծ ու հանճարեղ Ստալինը, որի հայրական սէրը եւ խորաթափանց միտքը միշտ գուրգուրել է հայ աշխատաւոր ժողովրդին:

Հակայեղափոխական Խանջեանը եւ նրա յետնորդ սրիկաները՝ դաշնակցական տրոցկիստ գործակալներ հանդիսացող Ամատունին, Ակոպովը, Դր. Սիմոնեանը, Վարդապետեանները, Ա. Եղիազարեանը եւ միւսները իրենց քայքայիչ սեւ աշխատանքն էին ծաւալում նաեւ արուեստի, մասնաւորապէս թատրոնական արուեստի բնագաւառում: Այդ սրիկաներին յաջողուել էր իրենց սեւ աշխատանքի մէջ ներգրաւել մի քանի համախոհներին եւ թատրոնի ներսում այդպիսով ձգտելով թունաւորել թատրոնի կոլեկտիվ միջավայրը, հեռացնել նրա ուշադրութիւնը լուրջ ստեղծագործական հարցերից, թատրոնը դէպի կազմալուծման ուղին մղել: Պատահական չէ, երբ մեր բեմերից խորհրդային հասարակութեանն են հրամցել այնպիսի գործեր, որոնք միանգամայն խորթ են եղել պրոլետարական արուեստի ոգուն իրենց ֆորմալիստական ու նատուրալիստական դրսեւորմամբ:

Տարիներ շարունակ թատրոնն ապրել է ռեպերտուարային անմխիթար վիճակ: Առաջին պլանի վրայ քաշուելով կլասիկ դրամատուրգիան, նրանք յետին պլան են մղել պատմայեղափոխական, ժամանակակից եւ եղբայրական հանրապետութիւնների դրամատիկական գործերի օգտագործումը: Ինքնին հասկնալի է, որ այսպիսի պայմաններում խօսք անգամ չէր կարող լինել ինքնուրոյն դրամատուրգիայի զարգացման մասին: Մեր թատրոնի ներսում (Ս. Գրիգորեան, Ջանան, Թոլոյեան) եւ վերադաս օրգաններում նստած հակայեղափոխական սրիկաները շատ են շաղակրատել ինքնուրոյն դրամատուրգիայի զարգացման, երիտասարդ կադրերն աճեցնելու եւ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրան զարգացնելու ուղղութեամբ: Մինչդեռ իրականում այդ վիժուածքները փորձում էին թատրոնը դարձնել իրենց սեւ գաղափարախօսութեան օջախը:

Այսօր, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան պանծալի քսանամեակի նախօրեակին, մենք տեսնում ենք, որ հակայեղափոխականները խանգարել են յատկապէս երիտասարդ կադրերի աճեցման գործը:

Աւելի վատ պատկեր է ներկայացնում ինքնուրոյն դրամատուրգիայի հարցը, մինչեւ այսօր մեր աշխատաւորները չեն տեսել մեծ առաջնորդի կողմից կերտած իրենց երջանիկ առօրեան: Կլասիկ ռեպերտուարն անհրաժեշտ է, նոյնիսկ պարտադիր է, բայց երբ դա դուրս է գալիս իր յարաբերական չափից, երբ դա գալիս է փոխարինելու նաեւ ինքնուրոյն եւ յեղափոխական ռեպերտուարին, այդ ատեն ցոյց է տալիս, որ թատրոնը կանգնած չէ ճիշդ ճանապարհի վրայ: Երկար տարիների ընթացքում արուեստի բնագաւառը զրկուած է եղել տեսական - քննադատական անհրաժեշտ գրականութիւնից, որը քիչ չափով չի արգելակել մեր ստեղծագործական վերելքին: Այս բոլորը տեղի է ունեցել նաեւ այն պատճառով, որ ճնշուել է բոլշեւիկեան հզօր զէնք՝ քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնը արուեստի բնագաւառում: Մեր լաւագոյն խորհրդային դերասանները, որոնց թիւը բաւականին մեծ է մեզ մօտ, չեն կարողացել ժամանակին բացայայտել վնասարարական ակտերը· նրանց խանգարել են արուեստի բնագաւառը խցկուած հակայեղափոխական տարրերը:

Սակայն, չնայած այդ բոլորին, չնայած Հայաստանի կուսակցութեան ու կառավարութեան վերին ու ստորին օրգաններում խցկուած հակայեղափոխական վիժուածքների դիւային ծրագրերին, մեր թատրոնները ձեռք են բերել զգալի նուաճումներ:

Կուսակցութիւնն իր մեծանուն առաջնորդի հանճարեղ ղեկավարութեամբ յամառապայքար մղելով ամէն գոյնի թշնամիների դէմ, առաջնորդել է մեզ եւ մեր աշխատաւորութեանը դէպի կուլտուրայի, գրականութեան ու արուեստի նորանոր բարձրութիւնները: Սակայն այդ նուաճումները բաւարար չեն: Պէտք է նորանոր նուաճումներ, անհրաժեշտ է մեր թատրոնների եւ ողջ արուեստի յետադայ չտեսնուած վերելք: Ուստի կոչ ենք անում Հայաստանի բոլոր արուեստագէտներին,—

Դիմաւորել Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան պանծալի քսանամեակը բարձրորակ գեղարուեստական արտադրանքով, վեր հանելով այդ ստեղծագործութեան մէջ մեր աշխատաւորութեան պայքարի գեղեցիկ դրուագները, մեր յաղթական ներկան եւ մեծ առաջնորդի տիտանական կերպարանքը:

Լենինեան-Ստալինեան կուսակցութեան ղեկավարութեամբ, բոլշեւիկեան հոգատարութեամբ դաստիարակել ու գինել երիտասարդ կադրերին, համարձակօրէն առաջ քաշել եւ օգտագործել նրանց, անխնայ պայքար ծաւալել նրանց ուժերի ու կարողութեան հանդէպ ցուցաբերուող անվստահութեան դէմ:

Մենք պահանջում ենք Հայաստանի բոլոր արուեստագէտներից եւ արուեստի բոլոր հիմնարկներից, ծաւալել բոլշեւիկեան յամառ աշխատանք մշակելու նոր թեմատիկան, մեր այսօրուայ գեղեցիկ կեանքի թեմաները տալ հոյակապ մեծ Հոկտեմբերին, Ստալինեան մեծ էպոխային վայել գործեր:

Ստեղծագործական - մեթոդական կապ եւ օգնութիւն կազմակերպել նորաստեղծ ռուսական եւ ադրբէջանական թատրոններին, ինչպէս նաեւ շրջանային թատրոններին եւ արուեստի ինքնագործ խմբակներին, սիստեմատիկաբար ուղարկելով այնտեղ ռէժիսօրներ, դերասաններ, կերպարուեստագէտներ, երաժիշտներ եւայլն:

Մինչեւ վերջը դիմակազերծ անել տրոցկիստներին, դաշնակ-նացիոնալիստական տարրերին, որոնք դեռեւս կան արուեստի առանձին բնագաւառներում:

Զինուելով Մարքս-Լենինեան-Ստալինեան անպարտ տեսութեամբ, է՛լ աւելի բարձրացնել զգօնութիւնը եւ սրել պայքարը դաշնակ - նացիոնալիստների, անպարտ տրոցկիստների, բուխարինեանների եւ զինուորական ստոր դաւադիրների ոտնձգութիւնների դէմ, որոնք հետագայում եւս կը փորձեն խանգարել մեր յեղափոխական առաջընթացքը:

Մենք, թատրոնական արուեստի աշխատողներս, մեր ստեղծագործութեան մէջ, համախմբուած ենք պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմի միասնական կամքով, միասնական ձգտմամբ: Մեզ ոգեշնչում է Ստալինեան երջանիկ ներկան, մեզ կանչում է աւելի երջանիկ ապագան: Վաղն աւելի սքանչելի է այսօրուանից: Մենք է՛լ աւելի ուժեղ պայքար կը տանենք Խորհրդ. Միութեան բոլոր ժողովուրդների հետ միասին, ստեղծելու Ստալինեան մեծ դարաշրջանին յատուկ կուսակցական արուեստ:

Կեցցէ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական արուեստը:

Կեցցէ՛ ժողովուրդների միասնական պրոլետարական ինտերնացիոնալ կապը:

Կեցցէ՛ արուեստների լաւագոյն բարեկամ եւ ստեղծող, մեր հայր եւ ուսուցիչ, մեծ ու հանճարեղ Թանկագին Ստալինը:

ատեն իսկ, տղաքը յաճախ խաղին ատեւն կը նախընտրէին չրջապատել զինքը, հարցումներով նեղել զայն, մինչեւ որ գրեթէ բոնի ցրուէր զանոնք չարժումի ու խաղի անհրաժեչտութիւնը զգացնելով:

Իր նախասիրած սկզբունքն էր կրթել հոգին ու անոր օգնութեամբ զարգացնել նաեւ միտքը:

Իր կորուստը մեծ բաց մը կը թողու ուրեմն մեր սակաւաթիւ արժէքաւոր ուսուցիչներու չարքին մէջ:

Զէր պատկաներ որ եւ է կուսակցութեան, բայց լաւ ու անձնուէր Հայ մըն էր, եւ կը ջանար օգտակար ըլլալ իր ցեղին, տալով անոր համոզուած եւ մշակուած սերունդ մը: Իր բազմաթիւ տպուած թէ անտիպ յօդուածներէն զատ ունի բնական գիտութեանց դասագիրքերու չարք մը, կարծեմ արդէն տպուած, և դեռ նոր աւարտելու վրայ էր «Իմ համոզումները դաստիարակելու արուեստի մասին» անուն արժէքաւոր ուսումնասիրութիւն մը: Իր բազմաթիւ աչակերտներուն եւ Հայ ուսուցչութեան պարտականութիւնն է հրատարակել տալ այդ գործը, որ եղական կրթական մշակի մը յիսուն տարուան ուսումնասիրութիւններու խտացումն է եւ լաւագոյն առաջնորդը ուսուցչանոցի կարգերուն համար կամ ուսուցչական հանդանակ մը:

Համեստ ապրեցաւ ան, գրեթէ անծանօթ չատ չատերու, բայց Հայ ժողովուրդի գիտակից տարրին մէջ դըրաւելով յարգանքի լուսեղէն պսակը: Թող այս երկտողն ալ համարուի փունջ մը ծաղիկ՝ իր երբեմնի պաչտօնակիցէն եւ բարեկամէն:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— . —

Վասպուրականի Հայր. Միութեան ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ գինադադարի տարեդարձին օրը, Սալ Փուասոնիէռի մէջ:

Գեղարուեստական բաժինին բացումը կատարեց վարչութեան նախագահ Պ. Մ. Ոսկերիչեան որ Վանի նահանգին աշխարհագրական դիրքին գեղեցիկ նկարագրականը ըրաւ, պատկերացուց Սիփանի, Վարագի սարերը, Աղթամարի կղզին, Թուեց պատմական հարստութիւնները, Ս. Նշանի, Ս. Ցակոբայ եւ Նարեկայ վանքերը, յիչեց Արծրունեանց թագաւորութեան փառքերը, Վարդանանց պատերազմը, մշակոյթն ու գրական մշակները, Նարեկացին ու Շնորհալին, Թովմաս Արծրունի պատմագիրը, Րաֆֆին, քանդակագործ քաջ Եղիշէն եւն. — արդ. նշմարներ, խառնիխուռն բայց տպաւորիչ, որոնք հայրենասիրական յոյզերու ծնունդ տուին:

Ցետոյ Օր. Տ. Զառաւեան դաշնակի վրայ նուագելով Փոնէռիտիի «Ռիթմ Կոչք»ը եւ Կովկասեան պարեր Բարխուդարեանէ, հնչական շղթայաւորումներու կչռաւոր ու խուսափուկ հմայքը տուաւ մեզի:

Այս վարպետ նուագածութենէն վերջ, բարձրացաւ հայկական երգը, Վասպուրականցիին երգը, «Սիրտս նման է էն փլած տներ» (Կոմիտաս վրդ.ի), «Տըլէ եամանը», «Հայրիկ, հայրիկ»ը որոնք այնքան քաղցրօրէն երգուեցան Օր. Պիւլպիւլեանի կողմէ: Եօթը տարի առաջ լսած էի առաջին անգամ Օր. Պիւլպիւլեանը իր նախափորձերուն մէջ եւ ուրախ եմ յայտարարելու թէ յառաջդիմութիւնը մեծ է: Իր ձայնին հետ, զգացումը, միտքը, հոգին այդ երգերուն բուրումի մը պէս տարածուեցաւ մեր սրտերէն ներս, եւ խնդութեամբ ծափողջունեցինք Օր. Պիւլպիւլեանը եւ իրմով իր վարպետը՝ Օր. Բարայեան որ իր յաջողագոյն աչակերտուհիին ձայնին մէջ դրած է իր նուրբ արուեստին ու թրթռուն զգայնութեան դրոշմը:

Ցայտագրին չորրորդ թիւը տեղ կուտար արտասանութեանց:

Մեր մէջ քիչ անգամ կը լսենք արտասանողներ որոնք լիովին տիրացած ըլլան իրենց ընտրած նիւթին, թափանցած ըլլան անոր բոլոր մանրամասնութիւններուն եւ բանաստեղծին զգացումներուն բոլոր ոլորտներուն հարազատ թարգմանը հանդիսանան:

Ինչպէս ուրիչ անգամ, այս անգամ ալ Տիկին Ա. Սարգիսեան տէրն էր իր նիւթին: Իր յստակ առոգանութեամբ, իր ձայնի ճիչդ ելեւէջներով եւ դիւրադարձութիւններով, փոխն ի փոխ սողոսկուն ու թախանձական՝ գիտցաւ ուղղակի հալել ունկնդիրներու սըրտի թելերուն որոնք չարժեցան ու ըսկսան հծծել կարօտը «Հայրենի տուն»ին, որմէ «ափ մը մոխիր» կ'ուզէին իրենց վրայ ցանելու համար, ինչպէս բանաստեղծը՝ Սիամանթօ:

Ջերմ ծափերէ վերջ, Տիկին Սարգիսեան արտասանեց նաեւ Ե. Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի»ն:

Օր. Զ. Շահլամեան ջութակի վրայ յաջողապէս նուագեց Concerto Vivaldiն:

Պիտի թելադրէինք առհասարակ բոլոր մեր նուագածուներուն որ այսպիսի հանդէսներու մէջ, ուր իրենց վիրթիւօզի արժանիքը խնդրոյ առարկայ չէ կրնար ըլլալ, ընտրեն որքան կարելի է այսպիսի կտորներ, որոնք եթէ ոչ զուտ հայկական, գէթ օրուան ոգիին ու չրջանակին աւելի պատշաճ ըլլան: Մեր մէջ գողտրիկ կտորները չեն պակսիր: Որքան աւելի յարմար պիտի ըլլար զոր օրինակ լսել այդ պահուն Դուրեանի «Հայուն հոգին», յատկապէս ջութակի համար պատրաստուած:

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ «երկու խօսք» ըսելու Վասպ. Հայր. Միութեան վարչութեան անդամներէն ընդ. Բաղտասարեան, որ իր մարտիկի կըտրուկ եւ պաղու ոճով դրուատեց ինքնապաչտպանութեան կռիւները, պանծացուց ընդվզումի ոգին, անոր մեծութիւնն ու յարաճուն զօրութիւնը որոնք խորքը կը կազմեն Վասպուրականցիներու հոգին: Այդ տեղերուն մէջ, ըսաւ Պ. Բաղտասարեան, ոչ մէկ ազգ կրնայ ապրիլ տեւականօրէն, բացի Հայէն որ այդ հողէն է սերած, անոր ջուրով է մեծցած: Գնդապետին խօսքերէն հին ու սիրելի յիշատակներ արթնցան սրտերուն խորը ուրտեղ ցոլքերը կը խառնուէին արձագանգներու, եւ միեւնոյն կրակը, աւելի հրավառ, խանդավառեց բոլոր ներկաները անխտիր:

Պ. Բենօ իր սրինգով հայրենի հովերուն ու հովիւներուն տպաւորութիւնը երկարաձգեց, իսկ թառիտ Պ. Գաբեղին գեղջկական պարերու եղանակը հնչեցուց, որուն հետ Օր. Հ. Գազազեան եւ իր ընկերակիցները տոհմիկ տարազներով գեղջկական չուրջպարը պարեցին:

Այսպէս վերջ գտաւ գեղարուեստական բաժինը, որ ամբողջովին կը նըւիրագործէր Վասպուրականցիներու հայրենասիրական ոգին:

Ցայտագիրը գեղեցիկ օրինակ մըն էր կազմութեան ու կարգաւորութեան որ պատիւ կը բերէ նորակազմ վարչութեան:

Հաճելի անակնկալ մը ըրաւ Պ. Արմակօն իր ձեռնածութեան փորձերով հետաքրքրելով ներկաները մինչեւ ըսկսիլը եւրոպական պարերուն որոնք Կարլօ Քանթիի նուագախումբին առաջնորդութեամբ երկարաձգուեցան մինչեւ կէս գիշեր:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

''ՀԱՅՐԵՆԻՔ,, ԱՄՍԱԳՐԻ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի կը լրանայ «Հայրենիք» ամսագրի հրատարակութեան տասնեւհինգամեակը: Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ պիտի տօնուի այս տարեդարձը: Փարիզ գտնուող աչխատակիցներու խումբ մը նախաձեռնած է այստեղ եւս կատարել հրապարակային յարգանքի եւ փոխականտի հանդէս մը, որուն ծրագիրը մշակելու համար դիմում եղած է աչխատակիցներուն:

Նախաձեռնող մարմինը լիայոյս է որ ընթերցող եւ գրասէր հասարակութիւնը ջերմօրէն պիտի բերէ իր մասնակցութիւնը «Հայրենիք»ի այս 15ամեակի տօնման՝ նկատի ունենալով այն անսառարկելի ծառայութիւնը որ ամսագիրը մատուցած է, լայն սահմաններու մէջ, հայ մշակոյթին:

Պրոֆ. Ն. Ադոնց, Ռ. Բերբերեան, Հ. Զարդարեան, Ց. Զաւրեան, Ա. Խոնդկարեան, Լ. Մեսրոպ, Ա. Զամալեան, Ս. Վրացեան:

ԱԶԳԱՅԻՆ «ԹԱՀՍԻԼՏԱՐ»

— . —

ԽՄԲ. — Հետեւեալ գրութիւնը, խըբագրէն մինչեւ ստորագրութիւնը, կ'արտատպենք Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթէն, որ է՛ր երբեմն անձնուէր ասպետ եւ պաշտպան կը հանդիսանար Դպրոցասէրի վարչութեան, երբ ուրիշներ քննադատելի դէպքեր կ'արձանագրէին: (Ապագայ, 13 նոյեմբեր).—

Այս կինը մեր տեւական գրօսաշըրջիկն է: Աչխարհի հինգ մասերը գաղտնիք չունին իրեն համար: Ափը երկարած եւ ժպիտը չրթունքին, որպէս կենդանի «Պօթէն» մը հայկական հասցէներու, տարիներէ ի վեր չրջանը կ'ընէ բոլոր երկրամասերուն: Անիկա յաւիտենական «Թահսիլտար»ն է հաստատութեան մը որ իբրեւ ուսումնարան վաթսուն տարի առաջ Պոլսոյ մէջ հիմնուեցաւ, եւ որ տասնըհինգ տարիէ ի վեր խանութի մը երեւոյթը միայն ունի Ֆրանսայի մէջ: Խանութ մը որ երբեք իր «պիլան»ը չէ հանած: Այս հաստատութիւնը տասնըհինգ տարիէ ի վեր չէ հաւանած իր հաչիւը տալ ոչ ոքի: Ան գիտցած է պատկառելի հիմնարկութիւններու չուքին տակ կծկուիլ խոհեմութեամբ: Ատեն մը Պատրիարքութիւններ էին, այսօր ուրիչ մեծ հաստատութիւն մըն է որ իր հովանին չնորհած է անոր:

Հայ դեռահասակ աղջիկներ, որոնց միակ մեղքը որբ ու չքաւոր ըլլալն է, ձգուած են քմահաճ ու ջղային տիրապետութեանը տակ քանի մը բամբիչներու, որոնք անցեալ դարուն արդէն հասուն պառաւներ կը համարուէին Պոլսոյ մէջ:

Վերջերս Բարեգործականը իր թեւարկութեանը տակ առաւ այս հաստատութիւնը, կարծելով թէմ էկ օրէն միւսը ան պիտի սրբուէր այս բոլոր սատուերներէն, ինչպէս հրաչագործ աւազանի մը մէջ:

Կ'ըսեն թէ ազգայինի մը միջնորդութեամբ է որ «յաջողեցաւ» այս հովանաւորութիւնը: Գործունեայ ազգայինը, կ'ըսեն, հպարտ է իր «յաջողութեան»ը համար, եւ նոյնիսկ չնորհաւորութիւններ ստացեր է: Ցաջողութիւն մը կայ անչուչտ, բայց խընդիր է գիտնալ թէ որո՞ւ համար է:

Շուտով յայտնի պիտի ըլլայ, երբ հանուի «չահուզէնի» հաչիւը, թէ ո՞վ եղաւ չահողը ու կորսնցնողը, Բարեգործակա՞նը, հայ մանկտի՞ն, թէ «ուսումնարան»ը:

Անխոնջ հաւաքիչը այսօր տոլարներու երկրին մէջ կը պտտցնէ իր ծակած դանձանակը, որ չի լեցուիր ըընաւ: Իր «առաքելութիւնը» որոչուեցաւ մաքրելու համար «ներքին» հաչիւ մը, կ'ըսեն: Ճի՞չդ է որ, ինչպէս տեղեկութիւնը կ'ըսէ, Տիկինը, հակառակ իր պաչտօնակիցներուն ընդդիմութեան, կոկիկ գումար մը վճարեր է իր մէկ պաչտօնակցուհիին որ լաւատեղեակ կը համարուի եղեր չատ բաներու, եւ աւելի կոկիկ գումար մը վճարեր է պաչտօնեայի մը, որ այսօր արձակուած է:

— Ես կը «լեցնեմ» տեղը, յայտարարեր է Տիկինը, տիրական եւ ինքնավստահ, ու ձեռք առեր է մուրացիկի ցուպը:

Վարժուհինոց մը հովանաւորել տալը ապահովաբար աւելի փափուկ եւ պատասխանատու գործ մըն է քան գոհարեղէնի «սմսար»ութիւնը:

Ի՞նչ կը մտածէ արդեօք Բարեգործականը պարզեւատրութեան այս մեթոտին մասին:

ԱՂԵՂ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՆԻԽԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հայր. միութիւնները կազմալուծելու ախտաւոր երեւոյթէն զերծ չմնաց նաեւ Սեբաստիոյ Ենի խան գիւղի հայրենակցական միութիւնը եւ անոր հազիւ քանի հատնող անդամները նոյնպէս բաժնուեցան երկու մասի, «Հայրենակցական» եւ«Վերաչինաց»:

Ատենին ասոնք ծանր վէճեր ունեցան: Թերթուկ մըն ալ չարամիտ լուրեր հրատարակելով, փորձեց աւելի խորացնել սկսած վէճը եւ կրկնապատկել հայրենակից համագիւղացի երբեմնի բարեկամներու ատելութիւնը: Հակառակ այդ բոլորին, հայրենակցական միութիւնը գիտակցօրէն մօտենալով խնդրոյն, կրցան պահպանել իր գոյութիւնը եւ կատարել իր պարտականութիւնը:

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ այս սակաւաթիւ անդամներ ունեցող միութիւնը կրցած էր սպառել 500է աւելի տոմսեր, քով-քովի բերելով բազմութիւն մը եւ ստեղծելով հայկական սփոփարար մթնոլորտ մը:

Քանի մը օր առաջ Պուլվար-Օտտոյի մէջ տեղի ունեցաւ «Ենի Խանի» հայրենակցական միութեան ներկայացումը: Բեմադրուեցաւ ընկ. Ալդինի «Սեբաստացի Մուրատ» թատերգութիւնը: Ընկերներ Քէնտիրեանի եւ Ա. Ցակոբեանի ղեկավարութեամբ խումբ մը նորահաս երիտասարդ սիրողներ մեծ յաջողութեամբ կատարելով իրենց դերերը, խորապէս յուզեցին հանդիսականները, որոնց մէջ կը նշմարուէին ամէն հոսանքի պատկանողներ:

Սեբաստացի Մուրատի հմայքը, անոր յիչատակը յարգելու պարտականութիւնը կրցած էր ի մի հաւաքել տարբեր գաղափարի տէր մարդիկ:

Ներկայացումը ապահովեց նիւթական ու բարոյական չօչափելի արդիւնքներ, որոնց համար չնորհաւորելի են Ենի Խանի հայրենակցականի ժրաջան անդամները,

Թղթակից

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

»»»» o ««««

Փաստաբանի Թալէաթ փաչան հասարակ ոճրագործ մը ներկայացնելու համար ժիւրիի անդամներու պատմութիւնը թերեւս կը վերաբերէր Նազըմ փաչայի սպանութեամբ վերջացող Պապը Ալիի դէպքին: Հրապարակը պարապ գտնող փաստաբանը դէմքերը, դէպքերը եւ ժամանակները փոխելով եւ իրար խառնելով Թալէաթ փաչան իբրեւ բռնապետ ներկայացնելու կ'աչխատէր: Ի վերջոյ ըսաւ.

— Զէք կրնար գտնել կէտ մը, պարագայ մը, որով պատասխանատու հանէք Թէհլիրեանը. ան ստիպման տակ գտնուելով չարժեցաւ եւ տեսաւ անխուսափելին:

Անկէ վերջ ան ալ պահանջեց ոճրագործին անպարտութիւնը եւ վերջացած եղաւ պաչտպանութեան գործը: Որքան ալ վերջին խօսքը կը պատկանէր ընդհ. դատախազին, սակայն դատավարութեան այս կերպ ընթանալէն վերջ այլեւս արժէք չէր ունենար անոր խօսքը: Ընդհ. դատախազը, եթէ իր խոստումին համաձայն, հայկական խնդիրները քննութեան առնուելու պարագային, արդէնք հանդիսանար, այն ատեն կը ստացուէր տարբեր արդիւնք:

Մինչդեռ ընդհ. դատախազը հանգուցեալ Թալէաթ փաչան պաչտպանելու անգամ չէր պատրաստուած դատավարութեան չխտաձգուելունպատճառով: Եւ, եթէ նոյնիսկ, ան սկսէր երկար պաչտպանողականի մը, դատարանի նախագահը պիտի չթողուր: Որովհետեւ, նախագահը, ընդհ. դատախազի կարճատեւ յայտարարութեանց ընթացքին իսկ, ազդարարեց անոր որ կարճ կապէ խօսքերը: Դատաւոր մը կրնա՞ր այսքան կողմնակցութիւն ցոյց տալ:

Վկաներու ժամեր տեւող հարցաքննութենէն վերջ,երեք փաստաբաններու ժամեր տեւող ամբաստանութեանց դէմ, Թալէաթ փաչան միայն քանի մը բառերով պաչտպանուեցաւ:

Եթէ գործը ատով վերջանար, կըրնար դարձեալ գոհացուցիչ նկատուիլ: Երբ ընդհ. դատախազը իր խօսքերը վերջացուց, Թէհլիրեանի փաստաբանները նորէն ոտքի ելան եւ յարձակումներու սկսան: Մանաւանդ փաստաբան Վէրթօր դարձեալ խօսքի նիւթ դարձնելով Թալէաթ փաչան, յայտարարեց թէ զայն ոճրագործ մը եւ մահապարտ մը կը նկատէ, քանի որ Պոլսոյ Պատերազմական Ատեանին կողմէ մահուան դատապարտուած է:

Իսկ փաստաբան Նիէմէեէր ընդհ. դատախազին հետ բախում մը ունենալով ըսաւ.

— Ընդհ. պատերազմի ընթացքին Թուրքիա գտնուող գերման զինուորներն ու քաղաքական անձնաւորութիւնները աչխատեցան դաղտնի պահել հայկական դէպքերը: Սակայն, որքան ալ յաջողած ըլլան անոնք իրենց աչխատանքին մէջ, պէտք է յայտնենք որ մենք Գերմաններս ալ յանցաւոր ենք այդ դէպքերուն համար: Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ Արեւելքի մէջ լոյս տեսնող զանազան հրատարակութեանց մէջ, Գերմանները հայկական խնդիրներու մէջ ցոյց կը տրուին իբրեւ Թուրքիոյ իրական Թալէաթները: Եթէ ամբաստանեալը անպարտ արձակուի, այն ատեն մեր մասին գոյութիւն ունեցող ամբաստանութիւնները մէջտեղէն կ'ելլեն: Աչխարհ այսպիսի որոչում մը պիտի ընդունի իբրեւ վսեմագոյն արդարութիւն մը:

Սկիզբը Ս. Թէհլիրեանի դատին քաղաքականութենէ ազատ մնալը պայման կը դրուէր. մինչդեռ ոճրագործը անպարտ արձակել տալու համար բացէ ի բաց քաղաքական պատճառ մը ցոյց տալէ չէին քաչուեր: Կարելի՞ էր հրարկանալ այս վիճակին:

Փաստաբան Նիէմէեէրին այս վերջին խօսքերուն վրայ արդէն դատավարութիւնը վերջացած նկատուեցաւ: Այսքան ընդարձակ դատ մը մէկուկէս օրուան մէջ լուծել տալու համար գերման դատարանը արտակարգ փութկոտութիւն մը ցոյց տուաւ: Վերջապէս դատարանի նախագահը ոճրագործի թարգմաններէն մէկուն ուղղելով իր խօսքը ըսաւ.

— Ըսէք ամբաստանեալին թէ իր երեք փաստաբաններն ալ անպարտութիւնը կ'ուզեն. ինք կ'ուզէ՞ այս մասին բան մը ըսել:

Այս հարցումին պատասխանելով ոճրագործը ըսաւ.

— Զհասկցայ փաստաբաններու ինչ խօսիլը. բայց վստահ եմ որ բաւական են անոնց խօսածները. ուրիչ ոեւէ պահանջ չունիմ:

Ասոր վրայ նախագահը ժիւրիի անդամներուն կարգ մը հարցումներ ուղղեց եւ բացատրութիւններ տուաւ: Իրենց տալիք վճիռի եւ օրէնքի տրամադրութեանց մասին լուսաբանութիւններ ալ տուաւ:

Ի վերջոյ ըսաւ.

— Ամբաստանեալը դատապարտող որոչումը պէտք է երկու երրորդի մեծամասնութիւնը ունենայ: Ըստ օրինի «այո» պատասխանին պէտք է մասնակցին մեր եօթնէն աւելին: 51րդ. յօդուածի տրամադրութեան համաձայն պատժական պատասխանատուութիւնը մերժելու համար ալ առնըւազն 8 ձայն պէտք է: Հիմա հարցումները կը ստորագրեմ:

(49) (Շար.)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Տուներու մէջ, սրճարաններու, խանութներու մէջ այդ դէպքի մասին կը խօսէին միայն, կարծիքներ կը յայտնէին: Թրքական փոքր տպարանը, որու վրայ մինչեւ այդ ոչ ոք ուչադրութիւն կը դարձնէր, յանկարծ դարձեր էր բոլորի հետաքրքրութեան առարկան:

— Ծօ չարխը կը դարձնեն կոր, նորէն իլան պիտի ելլէ:

— Ասոր աւետիս մը չելաւ տահա:

— Բիւթիւն ժողովուրդը իսկէլէն թափեր է, Բաքէի վաբօրին գալու ժամանակն է. նայինք ինչ խապար կայ Ստամպոլի ղազեթաներուն մէջ:

Մեծ ու պզտիկ, հասկցողն ու չհասկցողը Սերայեվոյի դէպքի մասին կը խօսէին, եթէ նոյնիսկ չէին գիտեր թէ աչխարհի ո՞ր մասին մէջ կը գտնուէր այդ չարաբաստիկ քաղաքը: Իրարու յաջորդող լուրերը աւելի ծանրակչիռ, աւելի մտահոգիչ դարձան. կարծես չանի մը օրուայ ընթացքին մարդոց տրամադրութեան հետ դէմքերն ալ փոխուեցան: Հոգեկան խուճապ մը կար, անբացատրելի երկիւղ մը, ի՞նչ բանէ, ինչո՞ւ համար, ոչ ոք չէր կըրնար բացատրել: Արդեօ՞ք արեւը կը ծագէր թէ՝ երկինքը կապարէ թիթեղով ծածկուած էր: Թուրքը, Ցոյնը, Հայը, բոլորը, բոլորն ալ մտահոգ, ընկճուած ու ջղային վիճակի մէջ:

Հաճի Խաչատուր յիսուն տիրէմնոց օղիի չիչը վերածեր էր հարիւր տիրէմնոցի:

Աւստրիայի պատերազմի յայտարարութեան լուրը Ցուլիսի քսանեւվեցին միայն հասաւ Կիրասոն:

— Հապա ես չըսի՞ մի:

— Ծօ, տահա կեցիր նայինք ինչե՛ր պիտի ըլլան:

Երկու օր վերջ Ռուսաստանի զորակոչը հիմէն ցնցեց ամէն կասկած եւ տարակուսանք. Եւրոպան արիւնի ծով պիտի դառնար: Մէկ մէկու ետեւէ Գերմանիայի եւ Ֆրանսայի զօրակոչերու լուրը եկաւ՝ տագնապը ծայր աստիճանի հասցնելու: Մանաւորաբար Գերմանիոյ պատերազմի մասնակցելու լուրը ծանր լախտի մը նման ինկաւ Թուրքերու գլխուն: Եթէ Գերմանիան պատերազմէր, ապա իրե՞նք: Ցետոյ ի՞նչ պիտի ըլլար իրենց վիճակը:

Երկու օր վերջ Հաճի Խաչատուրը երեկոյեան տուն վերադառնալուն, առանց հողաթափի եւ գիշերանոցի ուղիղ Լեւոնի սենեակը բարձրացաւ:

— Բարի իրիկուն, Լեւոն էֆէնտիս. քիչ առաջ նոր իլան մը ելաւ,Ինկիլիզն ալ խառնուեր է կռուին, տէր կանդներ է Ֆրանսըզին: Իմ կարճ խելքովս, Ինկիլիզը որ մէջը մտաւ, Ալմանին մարը լացաւ: Դուն ի՞նչ կ'ըսես ասոր:

Սակայն հետզհետէ այդ զգայացունց լուրերը կարծես իրենց առաջ բերած նախկին տպաւորութիւնը կորսնցուցած, աւելի հետաքրքրութիւն, վերջը իմանալու, հեռուէն ականատես ըլլալու անվնաս տրամադրութիւն մը առաջ բերած էին ժողովուրդին մէջ. Թէեւ կառավարական պաչտօնեաները, մանաւանդ զինուորականները խոհուն, դաժան դէմքով կ'անցնէին փողոցներէն:

Օգոստոս 1ի առտուն յանկարծ անամպ երկինքէն կայծակը խփեց, անհնարին սարսափով համակուեցաւ ամբողջ ժողովուրդը:

Զօրակո՛չ. 20էն 45 տարեկանները անմիջապէս զէնքի տակ:

Կարմիր թղթով յայտարարութիւնները ճամբներու, դպրոցներու, հեռագրական սիւներու վրայ: Բազմութիւնը խռնուած էր ամէն տեղ: Լաց, ողբ ու կոծ: Տունէ տուն լուրը հասաւ քաղաքի հեռաւոր ծայրերը:

Հայ կինը կուլայ, յոյն կինը կուլայ. իսկ Թուրք կինը կ'ողբայ անբացատրելի սարսափով համակուած. ան տուեր է չարունակ, ծներ ու տուեր է իր զաւակը որ տանին Եէմէնի, Արաբիոյ անապատներու մէջ կոտրելու եւ կամ անհաւատ Ռուսի Խազախներու ձիերու տակ ճզմելու:

—Եարաբբիմ պու կիւնի կէօսթէրմէյէիտին, (տեսնողս, այս օրը թող չցուցնէիր):

— Գահր օլսուն Ալման (անիծուի՛ Գերմանիան):

Հայերը լեցուեր են Առաջնորդարանը: Առաջնորդական փոխանորդ տէրտէրը, խեղճ ու հիւանդկախ մարդ մը, ո՞ր մէկուն խօսք հասկցնէ, ո՞ր մէկուն ցաւին ճար ընէ:

— Աս ըլլալիք բա՞ն է մի, խօսք չունինք, կառավարութիւն է կը կանչէ, Թուրքերը թալիմ տեսեր են, զէնքի տակ գտնուեր են, սա մէկ մը ինծի ան հասկցուցէք, ես քառասուն երկու տարեկան մարդ, օլուխ չօճուխի տէր, կեանքիս մէջ հաւ մը իսկ չեմ մորթած, զէնք ձեռքս չեմ առած, ես երթամ տէ ի՞նչ խեր պիտի տեսնեն. տէր պապա, ասոր իճապին նայելու է, մեր հալը հասկցուր, բան մը թող ընեն, մեղք ենք, հէմ մենք կը կորսըւինք, հէմ մեր օլուխ չօճուխը, պատրիարքարան հեռագիր տուր:

— Տուեր եմ զաւակս, տուեր եմ, դեռ պատասխան մը չկայ, Աստուած վերջերնիս բարի ընէ...

— Աման տէր պապա,— տէր հօր ոտքերուն իյնալով կուլայ աղքատ կին մը,— իմ Սերոբս տահա տասնըութը չկայ, աչքը ելլէ ան մուխթար Պետրոսին, քսան գրել տուեր է, մէկ մը ֆիւթիւկը նայէ, պէլքի բան մը կրնաս ընել... մեղք եմ. տան հաց բերողս է...

— Աղջիկս,— ձեռքերը յուսահատօրէն տրորելով կ'ըսէ խեղճ քահանան, — ես ինտո՞ր ֆիւթիւկին մէջ դալէմ խաղցնեմ, ըլլալիք բան չէ...

— Ապա ես ի՞նչ ընեմ, տէր պապա, օլուխ չօճուխով անօթի՞ մեռնիմ...

Մէկ կողմէն երիտասարդները կ'երթան կ'արձանագրուին, ոմանք կը պահուին, իսկ Առաջնորդարանը անընդհատ հեռագիրներ կուտայ՝ Պատրիարքարանէն օգնութիւն սպասելով:

Վերջապէս Պատրիարքարանէն եկած հեռագիր մը մեծ աւետիսը կը բերէ, կառավարութիւնը համաձայներ է քրիստոնեաներէն պէտէլ (զինուորական ծառայութեան փոխարէն տուրք մը) վերցնել: Քաղաքը իրար կ'անցնի: Հարուստ ու աղքատ կուտան, կուտան ազատուելու համար դժոխքէն, իրենց միսերը քրքրող ցաւէն: Բայց ինչպէ՞ս, ուրտեղէ՞ն կը ճարեն անձ գլուխ քառասուն ոսկին: Հարուստը կրնայ, հապա արհեստաւորնե՞րը, աղքատնե՞րը:

— Քա մարդ, հելէ սա երկու պէշի պիրլիկս առ, աս նչանի մատանիս ալ, սահաթ քորտոնս ալ ի՞նչ ընեմ. աս ալ առ, սա ալմաստ օղերն ալ մօրմէս հատիկհար մնացեր էին, ասոնք ալ դիր վրան, վաղը չարշին կը տանիս տէ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ուած», «Հոտած» էին․։ Նիստը երկրորդ անգամ յետաձգուեցաւ ։

Մութը կոխած էր արդէն, երբ լսուեցաւ Պ․ Քերիլլիս, «Լ՚Էփօք»ի խմբագիրը, որ ըսաւ թէ Թառտիէօ իր վկայութեամբ անդարմանելի վնաս մը պատճառեց Ֆրանսայի ազգային կուսակցութեանց։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ գնդապետ տալաւին 2.000.000 կուսակիցներ ունի այսօր։ Թառտիէօ պատասխանեց դառնութեամբ ․

— Պ․ Քէրիլլիս չըմբռներ թէ ի՛նչ վնաս կը պատճառէ ինքն իրեն, իր այս վկայութեամբ։ Ամէն պարագայի մէջ, եթէ կ՚ուզէ հաճելի ըլլալ գնդ․ տը լա Ռօքի, չի կրնար զոհ մը դարձնել զիս։

— Լա Ռօք սրիկայ մըն է, բացագանչեց Լէոն Տոտէ ։

Դատավարութեան շարունակութիւնը յետաձգուեցաւ նոյեմբեր 29ին։ Դեռ բազմաթիւ վկաներ պիտի լսուին, բոլորն ալ ականաւոր դէմքեր,— նախարար, մարաջախտ, երեսփոխան, հրապարակագիր են․։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Էնկիւրիի, Պերլինի եւ Վարշաւայի դեսպաններէն զատ, ետ կանչուած են Ֆինլանտայի, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ դեսպանները։ Ֆինլանտական թերթերը կը գրեն թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Սթալինի դէմ։ Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի Սթալինի մէկ լուսանկարիչը, որ դժոխային մեքենայ մը պահած է եղեր իր լուսանկարչական գործիքին մէջ ։

Խ․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կեդր․ գործադիր կոմիտէին նախագահը, Կալինին, ընդունելով քանամեակի առթիւ Մոսկուա գացած օտար պատուիրակութիւնները, յայտարարեց թէ առնէ մը ի վեր մեծապէս աճած է ընդդիմադիրներու գործունէութիւնը եւ թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ զպողական գործողութիւնները, ոչնչացնելու համար թշնամի տարրերը։ Ուրեմն դեռ բազմաթիւ գլուխներ պիտի թափին ։

ԼԷՕՆ ԺՈՒՀՕ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ․ քարտուղարը, Մոսկուա պիտի երթայ մօտերս, խորհրդակցելու համար կարմիր արհեստակցական միութեան վարիչներուն հետ, ի խնդիր միացման ։

ՀԱՎԱՍԻ գլխաւոր թղթակիցը, Պ․ Ռաւլու, երեք օր պայմանաժամ ստացաւ, Պերլինէն հեռանալու համար։ Կ՚ամբաստանուի թէ չարամիտ լուրեր հաղորդած է Գերմանիոյ մէջ տիրող պաճարախտի մասին։ Պ․ Ռաւլու Գերմանիա կը գտնուի 1919էն ի վեր եւ Հավասի թղթակից նշանակուեցաւ 1933ին։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Խ․ Միութեան մէջ։ Կառավարութիւնը կը դժկամակի նորոգել բնակութեան արտօնագիրները, կասկածելով զանազան դաւերէ։ Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան օտար համայնավարներու մէջ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ քաղաքապետական խորհուրդին արաբ եւ հրեայ անդամները հաւաքարար կոչ մը հրատարակեցին, որով կը յանձնարարեն վերջ տալ ահաբեկչական գործողութեանց ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ․ Բ․ Միութեան Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ, 19 Նոյ․, երեկոյեան ժամը 9ին, Բարեգործականի Տունին մէջ, 22, րիւ Փրթի Ժան, Մարսէյլ ։

Պիտի խօսի Պ․ Խոսրով Ղարիպշահեան (գիւղատնտես)։ Նիւթ՝ Ծաղիկները մեր կեանքին մէջ եւ անոնց արուեստը։

Կրնան խօսք առնել ներկաները ։

Ց․ Կ․ Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները 20 Նոյ․, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30ին «Խրիմեան» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Լիոնի գեղարուեստասէր երիտասարդներուն, որոնք մեր տարաբախտ Վահրամին յիշատակին ինքնաբուխ հանդէս սարքելով ուղեցին նւիթապէս սատարել անոր։ Շնորհակալութիւն նաեւ Լիոնի Կ․ Խաչին, Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Կոմիտէին, Զոմի Մասնաճիւղին եւ Փարիզի Կեդրոնին, հայրենակիցներ Ղ․ Ղազարեանին, Յ․ Քէչիչեանին եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին՝ մեր զաւկին եւ եղբօր՝ ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՆՏԸԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Իր մահուան քառասունքին առթիւ Կիրակի, 21 Նոյ․ հոգեհանգստեան պաշտօն եւ պատարագ պիտի մատուցուի Լիոնի մատուռին մէջ։ Նոյն օրը, ժամը 2ին այց մը պիտի կատարուի Cusset-ի նոր գերեզմանատունը ։ Սիրով կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող բոլոր ծանօթները ։

Զանտըեան ընտանիք

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8ին «Խրիմեան Ակումբին մէջ»

«Մուրատ» 19 Նոյ․ Ուրբաթ։ «Մյօ» 21 Նոյ․ կիրակի։ «Վռամեան» 22 Նոյ․ երկուշաբթի, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ, բոլոր ընկերները ստիպողաբար կը հրաւիրուին։

ԼԻՈՆԻ «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 19 Նոյ․ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութիւն։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ենթակոմիտէի ընդհ․ ժողովը 20 Նոյ․ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին։ Օրակարգ՝ Ներկայացուցչական ժողովի զեկուցում եւ ընտրութիւն, ներկայանալ անդամատոմսով։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Նոյ․ Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8․30ին ծանօթ հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ։

Հանդէս Կրընոպլի մէջ

կազմակերպուած Զ. Ա. Միութեան կողմէ, 21 Նոյ․, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2․30ին, 31 Route de St- Martin d'Hères-ի սրահին մէջ։ Կը խօսի Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ․ Կ․ Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ, ի պատիւ Նախկին վարչութեան, 20 Նոյ․ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30ին Հայ Ակումբին մէջ․ Ալֆորվիլ։ Կը խօսի Ընկերուհի ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ- Գեղարուեստական բաժին Կ․ Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ։ ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին 8 Rue Bossuet, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ Փրոֆ. Մ. ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ, նիւթ՝ Ներկայ «Տնտեսական Տագնապները»։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Կը դասախօսէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ Գրիգոր Աղթամարցի (Միջնադարեան գրականութիւն)։ Ուրբաթ, 13 Նոյ․ ժամը 21ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։

Երեկոյթ—պարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԻ հիմնարկութեան 12րդ. տարեդարձին առթիւ, 20 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՄԻՇԷԼԻ շքեղ սրահին մէջ, 25 Rue Aldebert. Marseille.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ հայերէն տառերով կը ցուցադրէ Ներգաղթի կարաւանին մեկնումը Մարսէյլէն, եւ երկրորդ ֆիլմ մը՝ Չինկանօ կամ աւազակապետը։

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ Ալգազարի Մարաթոնի հռչակաւոր նուագախումբին։ Պարի պարգեւաւոր մրցում։ Մուտք այրերու 8 ֆր., կիներու 6։

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառնդախ Առաջնակարգ փորձագէտ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով, Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Բացուած է

Ձեւ ու կարի դասընթացքը, առաւօտէն մինչեւ կէսօր։ Պիտի սորվին ամենավերջին մեթոտով, տեսական եւ գործնական։ Մանրամասնութեանց համար դիմել ԾԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

12 Rue Saint Sulpice Paris (6me,). Métro Odeon.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter. Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։ Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7 ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ. կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4. հեռաձայն Trud. 21 03

Ի գիտութիւն Հայ մաուշեճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանակի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՉՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում։ Ամենալաւ տեսակի ապրանք. Ներ՝ անմրցելի գիներով։ Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

«Մեր ժողովուրդը խաւարի մէջն է, պէտք է դուրս բերել նրան դէպի լոյս աշխարհ։ Դպրոցը միայն կը փրկէ նրան։ Մի քանի օր առաջ պատահած ան՚ կարգութիւնները թող չը վհատեցնեն քեզ․ ամէն բարի գործի սկիզբը դառնութեամբ է լինում։ Դուք իմ մէջ, որպէս ձեր հայրենակցի մէջ, կը գտնէք համակրութիւն եւ ձեռնտուութիւն։ Ընդունեցէք իմ փոքրիկ ծառայութիւնները։ Ես այսօր մի գործով գնում եմ մերձակայ գիւղը․ առաւօտեան կը վերադառնամ, եւ ինքս անձամբ կը կանգնեմ, բաց անել կըտամ դպրոցների հիմքը։ Այստեղ ոչ ոք չի գտնուի, որ Թոմաս էֆէնտուն ընդդիմութիւն գործէ ։

— Շնորհակալ եմ, էֆէնտի, պատասխանեց Պ․ Սալմանը,— դուք այնքան շատ զբաղմունքներ ունէք, որ ես չէի ցանկանայ խլել ձեր թանկագին ժամանակը ։

— Այդ ոչինչ, ասաց կապալառուն մի առանձին բաւականութեամբ,— բարի գործի համար ես միշտ ժամանակ ունեմ ։

Նա ձեռք տուեց երկու երիտասարդներին եւ հեռացաւ ։

— Լիրբ··· խաբեբայ··· ասաց նրա ետեւից Վարդանը ։

— Կարելի է օգուտ քաղել այս տեսակ մարդերից, պատասխանեց Պ․ Սալմանը։

— Միթէ հաւատո՞ւմ էք նրա խօսքերին։ Ով գիտէ, ի՛նչ սատանայական նպատակներ ունի։

Երկու երիտասարդները արդէն հասել էին տէր Մարուքի տանը եւ ծեծում էին դուռը ։

— Սիրուն աղջիկներ··· գոյն - գոյն թելեր ··· լաւ յուլուններ··· լսելի եղաւ կաղ չարչու ձայնը, որ անց էր կենում միւս փողոցից ։

— Վարդան, թողնենք այսօր տէր - տէրի մօտ գնալը, ասաց նրան Պ․ Սալմանը ։

— Ինչո՞ւ, հարցրեց Վարդանը ։

— Ինձ պէտք է այդ չարչուց մի քանի բաներ գնել ···

Վարդանը սկսեց ծիծաղել իր ընկերի անտեղի ցանկութեան վրայ ։

— Եկէք, ուրիշ բան կայ··· ասաց նրան Պ․ Սալմանը, այնպիսի մի եղանակով, որ Վարդանը չէր կարող կասկածել նրա առաջարկութեան կարեւորութեան վրայ ։

Երկու երիտասարդները թողեցին տէրտէրի տունը, անցան միւս փողոցը եւ հեռուից սկսեցին հետեւել չարչուն։ Նրա ետեւից ընկած էին մի խումբ գիւղական երեխաներ եւ գոռում էին․— Մեզ մատաք տուր, մատաք տուր։ Նա հանեց մի կտոր մատաք եւ բաժանեց երեխաներին ։

— Ես այդ մարդուն մի չարաթ առաջ տեսայ, այսպէս ման էր գալիս Վանայ գիւղօրայքում, ասաց մի գիւղացի իր մօտ կանգնած հարեւանին։

— Այդ չարչիները ամէն տեղ թափառում են, պատասխանեց հարեւանը,— բայց ի՞նչ սարսափելի դէմք ունի, նայիր, Գրիգոր, ես չէի ցանկանայ դրան գիշերով տեսնել, կարծես չար սատանայ լինի ։

Կաղ չարչին պտտելով բոլոր փողոցները, երբեմն կանչում էին նրան այս եւ այն տունը մի բան գնելու եւ ամբողջ ժամերով պահում էին, իսկ երբեմն հէնց փողոցի վրայ բաց էին անել տալիս նրա արկղը, եւ գիւղացի կնիկները հաւաքուած նրա չուրջը, երկար ու բարակ բազար էին անում ։ Այսպէս, մինչեւ երեկոյ նա հազիւ կարողացաւ վերջացնել իր առեւտուրը եւ մութը պատել էր արդէն, երբ դուրս եկաւ գիւղից։ Նա թողեց ուղիղ ճանապարհը որ տանում էր դէպի հարեւան գիւղը, եւ սկսեց դիմել դէպի մի խրամ, որ բաւական խորն էր ընկած գարնան հեղեղներից, իսկ այժմ ցամաքել էր։ Նրա ընթացքի մէջ այժմ կարելի էր տեսնել մի նոր փոփոխութիւն․ քայլերը դանդաղ էին որպէս առաջ, որովհետեւ, ինչպէս երեւում էր, չալակած արկղը սաստիկ ծանր էր։ Բայց այդ մարդը ամենեւին կաղ չէր, թէեւ ցերեկով այնպէս էր ձեւանում ։ Նա սկսեց իջնել խրամի մէջ ։ Այնտեղ ցած դրեց իր բեռը, եւ ձախ ձեռքի երկու մատը շրթունքի վրայ դնելով, խորհրդաւոր ձայնով մի քանի անգամ շւացրեց։ (Ձեռքի մնացած մատները կտրած էին)։ Քանի րոպէից յետոյ խրամի մէջ յայտնուեցան Վարդանը եւ Սալմանը։ Վերջինը գրկեց չարչիին եւ երկար չէին բաժանւում միմեանցից ։

— Հիմա նստենք, ասաց Պ․ Սալմանը,— պատմիր, լաւ առեւտուր ունեցար···

— Շատ լաւ··· պատասխանեց չարչին ուրախ ձայնով․— Վասպուրականի մեծ մասը հեղեղեցի իմ վաճառքներով···

— Ի հարկէ առանց փողի ···

— Առանց փողի··· ես իմ վաճառքները ձրի էի բաժանում ։

Վարդանը ապշած լսում էր երկու բարեկամների խօսակցութիւնը եւ ոչինչ չէր հասկանում ։

— Հիմայ հասկանո՞ւմ ես, ասաց նրան Պ․ Սալմանը, որ իմ բարեկամի արկղը ձեռնածուի արկղի նման երկու յատակ ունի ։

— Հետաքրքիր է գիտենալ, թէ ֆոկուսի գլխաւոր յատակին մէջ ի՞նչ էր թագցրած, հարցրեց Վարդանը։

— Զէնքեր ···

Վարդանը այժմ հասկացաւ չարչուով եւ ինչ մարդ լինելը, որովհետեւ մի քանի օր առաջ նրա մասին լսել էր Պ․ Սալմանից, եւ ինքը նոյնպէս գրկեց նրան ։

Այդ մարդը Մէլիք - Մանսուրն էր ։

ԻԵ․

Ամենամեծ մարդիկ անգամ ունեն թուլութիւններ։ Թոմաս էֆէնտին թէեւ մեծ մարդերի կարգին չէր պատկանում, բայց Ալաշկերտի գաւառում հռչակ էր համարւում։ Առիւծ չէ գտնուած տեղում աղուէսն էլ մեծ գազան մըն է։ Այդ մարդն էլ, որքան գործունեայ, որքան ճարպիկ էր, դարձեալ ունէր իր փոքրիկ թուլութիւնները ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար․)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ VENDREDI 19 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3581 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՊԱԻԷՆ...

»»»» o ««««

Առենէ մը ի վեր, հետզհետէ կը շեշտուի նոր հոսանք մը, — գաղութները օտարութենէ փրկել, զօրացնելով Հայ. Եկեղեցին :

Այս շարժման գլուխն անցած է Երուսաղէմի «Սիոն»ը, իր ծեքծեքուն եւ երկդիմի խմբագրականներով, այլեւ Էջմիածինէն Թարգմ պատրիարքին տրուած զանազան լիազօրութիւններով :

«Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ մենք չատ քիչ, տարին քանի մը անգամ հազիւ կը գրաղինք եկեղեցական-կղերական խնդիրներով : Եւ զբաղած ատեն ալ, ոչ թէ բուն եկեղեցին է որ կը զբաղեցնէ մեզ, այլ անոր դմբէթին տակ եւ կամ անոր անունով սարքուած մարդանքը :

Ո՞վ իրաւունք ունէր խառնուելու, եթէ Եկեղեցին ամփոփուէր իր պատեանին մէջ, բարեխղճօրէն կատարելով այն պարտականութիւնները որ կապ ունին իր կոչումին եւ ասպարէզին հետ :

Եւ յետոյ,, մենք պառակտումի ճակատ մը պակաս պիտի ունենայինք, եթէ հայ կղերը գիտնար պահել իր համեստութիւնը, փոխանակ թեւատարած սաւառնելու հանրային ծառայութեան բոլոր դիրքերուն վրայ : Փոխանակ ամէն տեղ ցուցադրելու իր սնամէջ խնամակալութեան պատմուճանը :

Ու վերջապէս, դո՛հ պիտի ըլլայինք մենք, եթէ այդ կղերը հանդիսաւոր պատարագներու շուրջառը մէկդի դնելով, գիտնար, մօտէն հետեւէր եւ ուսումնասիրէր թէ ի՛նչ պատկեր կը ներկայացնէ այսօրուան եկեղեցին, իր հեղինակութեամբ եւ տարողութեամբ :

Երուսաղէմի կամ Էջմիածնի մէջ լսա՞ծ ունի՛ն թէ, Փարիզի մէջ կայ 150 – 200 հոգինոց եկեղեցի մը, որուն կէսն իսկ չի լեցուիր կիրակի օրերը :

Տարիներ առաջ, 1925 – 1930, ներսն եղած բազմութեան երկու-երեք անգամն ալ դուրսը կը խռնուէր : Գացէք տեսէք հիմա, — ե - ղած - չեղած 60 – 70 հաւատացեալներ միայն կ'երեւան տաճարին մէջ, իսկ դուրսը՝ ոստիկան մը եւ թերթի ցրուիչ մը :

Բազմածախս եկեղեցի մը չինուեցաւ քիչ - չատ չէն արուար - ձանի մը մէջ, Ալֆորվիլ :

Արդ, անոր հարեւան սրճարանին մէջ աւելի չատ բազմութիւն կը խռնուի, քան տաճարին մէջ :

Եկեղեցի մըն ալ Առնուվիլն ունի : Բարեհաճեցէք բաղդատել անոր հաւատացեալներուն բազմութիւնը՝ սրճարանի բաժանորդներուն հետ : Որ եւ է կիրակի :

Հայաչատ քաղաքի մը, Տէսինի մէջ բարեպաշտ մարդիկ եւ «եկեղեցասէր տիկնայք» տարիներ առաջ հանգանակութեան մը ձեռնարկեցին, եկեղեցի մը չինելու համար : Այդ չրջանին Դաշ – նակցութիւնն ալ իր սեփական տունը կը չինէր, եւ առաջարկեց տրամադրել անոր մէկ սրահը, իբրեւ մատուռ եւ դպրոց :

«Եկեղեցասէրները» մերժեցին : «Մենք չենք ուզեր պղտոր - ուիլ» : Եւ ձեռնարկեցին իրենց յատուկ եկեղեցի մը չինելու, անոր դիմացը : Պատերը բարձրացան, եթէ չենք սխալիր, 7 – 8 տարի առաջ, 30 – 40,000 փրանք ծախքով : Եւ այնպէս ալ կը մնան մինչեւ այսօր, արդէն կիսափուլ :

Ա՛լ չենք խօսիր միւս քաղաքներու մասին, Լիոնէն մինչեւ Մարսէյլ, ուր փառաւոր եկեղեցին ալ հազիւ կը լեցուի հանդի - սաւոր տօներու ատեն :

Կը նչանակէ թէ ոչ իսկ 15 տարի տեւեց ժամուն հմայքը : Եւ, ամէնէն առաջ բուն իսկ հաւատացեալները դասալիք եղան . . .

Պատճառները դուք ձեզի բացատրեցէք : Մենք չոր իրականութիւնն է որ կ'արձանագրենք, հաստատելու համար թէ փրկութեան ապաւէն համարուած եկեղեցին ոչ իսկ իր հօտին կը ծառայէ :

Չէր բաւեր այս անողոք իրականութիւնը, Էջմիածինն ալ փորձեց իր վեղարին չուքը փռել գաղութներու վրայ, եւ ստեղծեց կացութիւն մը ուր ամէնէն աւելի Եկեղեցին է որ կը սեւնայ :

Վկայ՝ Կաթող. լիազօ՛ր Նուիրակին երկամեայ գործունէութիւնը, իր կղերապետական ամուլ եւ պառակտիչ յաւակնութիւններով : Մանաւանդ Ամերիկայի մէջ, ուր փոխանակ պառակտումը դարմանելու, նոր ճեղքեր բացաւ, տեղ մը իբրեւ «պարտուած» մարդ (Նիւ Եորք), այլուր իբրեւ իշխանատենչ մական (Քալիֆորնիա) :

Եւ ահաւասիկ վերջնական արդիւնքը, — Ամերիկայի Ազգ. Երեսփ. Ժողովն է որ կը յայտարարէ, միաձայնութեամբ .

— «Նկատի ունենալով որ Կաթողիկոսական Պատուիրակը Ամերիկա եկած էր այս գաղութի պառակտեալ վիճակին վերջ տալու առաքելութեամբ եւ սկզբնական շրջանին երկու կողմերու հետ ունեցած բանակցութիւններուն հետեւանք համաձայնութիւնը հակառակորդներու կողմէ վերջին պահուն չընդունուեցաւ եւ պատուիրակը ինքզինքը ՊԱՐՏՈՒԱԾ յայտարարեց.— Ազգ. Երեսփ. Ժողովը այս յայտարարութեան հետ վերջացած կը գտնէ Կաթողիկոսական Պատուիրակի վերոյիշեալ առաքելութիւնը :

Եւ որովհետեւ գէթ վերոյիշեալ յայտարարութենէն վերջը Կաթողիկոսական Պատուիրակը չէ այցելած մեր եկեղեցիները, չէ՛ քարոզած մեր համայնքին, յարաբերութիւն չէ՛ պահած մեր պաշտօնական մարմիններու հետ, միանգամ ընդ միշտ իր դիրքը Նուիրակին հանդէպ ճշդելու համար Ազգ. Երեսփ. Ժողովս կը յայտարարէ որ՝ Կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին Արքեպիսկոպոսի մեր համայնքին եւ մեր հովիւներուն համար ըրած կարգադրութիւնները կը համարէ հակասահմանադրական, հետեւաբար չեղեալ» :

Կաթող. Նուիրակը իր մաղձը թափեց անմնաս տէրտէրներու վրայ, տեսակ մը «սասըրմ քէչէրըմ» սարքելով. բայց չհամարձակեցաւ նոյնիսկ պարզ յանդիմանագիր մը ուղղել բարձրաստիճան սրիկաներու, որոնք մէկ – երկուքով չեն համրուիր :

Ա՞յսպէս է որ պիտի ամրանայ «ապաւէն»ը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

“ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՀԱԿՆԵՐՈՒՆ„ ՄԵԾ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Անագին խանութքեամբ ռազմամթերք բռնուեցաւ

»»»» o ««««

Գլխաւոր վարիչները փախած են

—o—

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ ԻՆԸ ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ — 700 ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ — 450 ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ — 400 ՌՈՒՄԲ, 378 «ՇԷՏԻԹ»Ի ՓԱՄՓՈՒՇՏ, 100.000 ՀՐԱՑԱՆԻ ՓԱՄՓՈՒՇՏ — 500 ՓՈՔՐ ԳՆԴԱՑԻՐ — 16 ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳՆԴԱՑԻՐ-ՀՐԱՑԱՆ ԵՒ ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ԹՈՒՂԹԵՐ ԲՌՆՈՒԱԾ :

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը երեւան հանած է մեծ դաւադրութիւն մը, սարքուած՝ թունդ աջակողմեան տարրերու կողմէ : Այս առթիւ ամէնէն կարեւոր տեղեկութիւնները հրատարակած էր արմատական պաշտօնաթերթը, իսկ միւսները կամ կարճ կապած էին, եւ կամ որոշ վերապահութիւն կը ցուցնէին :

Երէկ բոլոր թերթերը, նոյնիսկ աջակողմեան օրկանները չնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակէին, խոշոր խորագիրներով : Եւ արմատական օրկանը մասնաւորապէս կը չեշտէր թէ «Ֆրանսացի ուսթաչի»ներուն դաւադրութիւնը ահագին համեմատութիւններ կը ստանայ » :

Ամփոփենք մինչեւ հիմա ստացուած տեղեկութիւնները.—

Ոստիկանութիւնը յառաջ տանելով քննութիւններն ու խուզարկութիւնները, Փարիզ, Ռիպէռա փողոց, գոթական հին չէնքի մը (թիւ 37) գետնայարկին մէջ բռնեց ահագին քանակութեամբ ռազմամթերք,— 500 փոքր գնդացիր, 400 ռումբ, 378 «չէտիթ»ի փամփուշտ, 100.000 հրացանի փամփուշտ, 16 իտալական եւ գերմանական հակօդային գնդացիրներ, 12 զանազան տեսակի հրացաններ, 15 ատրճանակ, բազմաթիւ պայթուցիկներ եւ վերջապէս կարեւոր փաստաթուղթեր : Քաղաքապետական տպարանի վարչութիւնը քանի մը բեռնակառքեր ղրկեց, փոխադրելու համար այս առարկաները :

Շէնքը բնտանեկան հիւրանոց մըն է (փանսիոն), ազնուապետական թաղի մը՝ Օթէօյի մէջ, յանձնուած տէր եւ տիկին Ժիւշըռոյի, որոնք ձերբակալուեցան իբրեւ մեղսակիցները «չարագործներու ընկերակցութեան մը» : Ունի երկու գետնայարկեր, որոնց երկրորդին մէջ գտնուեցան զէնքերն ու պայթուցիկները : Գաղտնի եւ ամրացեալ սենեակ մը չինուած էր, զէնքերուն տեղաւորման համար, իսկ ուրիչ մառան մը կը ծառայէր իբրեւ նախասենեակ : Դուռ-դիրները պատերը ճեղքելով, քարերը ամրացուցած էին պողպատով : Զինարանին ներսը թաղիքներ դրուած էին, խոնաւութիւնը եւ աղմուկը խափանելու համար : Գաղտնի նկուղը կը լուսաւորուէր ելեկտրականութեամբ եւ ունէր մասնաւոր հեռաձայն մը : Քննութեանց ընթացքին երեւան հանուեցան հեռաձայնի երեք անջատ գիծեր, որոնց երկուքը յայտնի են, կապուած ըլլալով կեդրոնին, իսկ երրորդը ունի իրեն յատուկ հաղորդիչ մը, որուն չնորհիւ կարելի էր հեռախօսել զէնքի պահեստէն դէպի չէնքին մէկ սենեակը : Ելեկտրական մասնագէտները եւ ոստիկանութեան քննիչները մինչեւ կոյուղին իջան, ստուգելու համար թէ կարելի՞ էր միեւնոյն միջոցով հաղորդակցիլ արտաքին աշխարհին հետ, առանց դուրս ելլելու ամրոցէն :

Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ այս գաղտնի զինարանին մէջ գտնուած «չէտիթ»ը, 33 լիպրա, բաւական էր ամբողջ Օթէօյի թաղը օդը հանելու :

Քննութիւնները չարունակուեցան նաեւ ռիւ Ամփէռի կասկածելի տան, ինչպէս եւ կոմս տը լա Մօթ - Սէն - Փիէռի կառատան մէջ, ուր խորհրդաւոր ամբութիւններ չինուած էին, բայց զէնք չկար : Կը կարծուի թէ կամ նոր պիտի փոխադրուէր, եւ կամ տեղափոխուած էր :

Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 9 հոգի, եւ հրամայուեցաւ քննութիւններն ու խուզարկութիւնները յառաջ տանիլ ամբողջ երկրին մէջ, երեւան հանելու համար դաւադրութեան բոլոր ծալքերը : Գործին յայտնութենէն ի վեր 700 դատական քննութիւններ եւ 450 խուզարկութիւններ հրամայուած են : Ոստիկանութեան ուշադրութիւնը մասնաւորապէս կեդրոնացած է Տիէփի նաւահանգիստին վրայ, ուր կեդրոնը կը համարուի դաւադիրներուն զէնքի եւ ռազմանիւթի պահեստին : Գլխաւոր վարիչները փախած են :

Կը կարծուի թէ դաւադիրները կապ ունին այսպէս կոչուած «Փիլոնաւորներուն» հետ, որոնց մասին բացուած քննութիւնները կը չարունակուին մինչեւ այսօր : Ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ երիտասարդ դրեկատէրի մը դէմ, որ Հունգարիա գացած է, որսի համար : Կիրակի օր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ այս դղեակին մէջ : Ոստիկանները չէնքը տակնուվրայ ըրին վերէն վար, բայց կարեւոր բան մը չգտան : Մայրը հեռագրեց զաւկին որ վերադառնայ, բայց տղան՝ Պ. Իւպէռ պատասխանեց թէ որեւէ յանցանք չունի եւ որսորդութեամբ զբաղած ըլլալով, աճապարելու պէտք չզգար :

Հոկտեմբեր 16ին, մաքսային պաշտօնեաները բեռ մը զէնք բռնած էին Ժընեւ - Փարիզ ճամբուն վրայ : Կը հաստատուի թէ այս մաքսանենգութիւնն ալ կապ ունի նոր դաւադրութեան հետ :

Աթաթիւրք Արեւելեան Նահանգներ գնաց

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Աթաթիւրք նոյեմբեր 12ին ճամբայ ելած է դէպի արեւելեան նահանգները, ընկերակցութեամբ վարչապետ Ճէլալ Պայարի, ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայայի եւ հանրօգուտ չինութեանց գործավար Ալի Չէթինգայայի : Բոլորը միասին քննական պտոյտ մը պիտի կատարեն արեւելեան նահանգներուն մէջ :

*** Բազմաթիւ պաշտօնատարներ եւ երեսփոխաններ Սերաստիա գացին, Սըվաս - Տիվրիկ երկաթուղիին բացման եւ Տիարպէքիր - Ճէզիրէ գծին հիմնարկութեան հանդէսներուն մասնակցելու համար :

Սեղանաւորական ժողով Էնկիւրիի մէջ

Այսօր վաղը, Անգարայի մէջ կը գումարուի Պալքանեան Համաձայնութեան երկիրներուն բոլոր Ազգային Պանքաներուն համաժողովը : Պատկանեալ երկիրները չատ մեծ բաներ կը յուսան այս խորհրդակցութենէն, որ զուտ տնտեսական եւ սեղանաւորական հարցերով պիտի զբաղի : Նոյնիսկ գրոյց կայ, թէ ընդհանուր Պալքանեան դրամատուն մը պիտի հաստատուի, որպէսզի հետզհետէ Արեւմտեան Եւրոպայի դրամական տեսակ մը հարկատուութիւնն ալ դադրի, ինչպէս դադրած են հիմա գրեթէ անոր քաղաքական եւ դիւանագիտական երբեմնի միջամտութիւնները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ՛ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ոմն Ց. Շողենց «Դաշնակցական վիժուածք» մը գտած ըլլալով, գետնէ գետին կը զարնէ Երեւանի «Գրական Թերթ»ին մէջ, ինչպէս կատուն իր անճար որսը :

Կրկին եւ կրկին կարդացի իր յօդուածը (31 հոկտ.) · բայց չհամոզուեցայ թէ ինչո՛ւ «հակայեղափոխական», «ժողովուրդի թշնամի», «վիժուածք» եւն. կը դառնայ իր զոհը, վախտանգ Անանեան :

Ճարահատ, կ'օրինակեմ կարգ մը հատուածներ, որպէսզի բարեհաճիք վերլուծել եւ բացատրել ·

— «Վախտանգ Անանեանին յաճախ են թմրկահարել հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամիները : Այդ բնաւ պատահական չէ : Անանեանը գեղարուեստական արժէքներից զուրկ իր գրական խծբծանքների մէջ հետեւողականօրէն զարգացրել ու կիրառել է հակայեղափոխական Խանջեանի գրական պատւէրները, այն է — զովերգել ժողովրդի թշնամիներին, դաշնակօրէն նենգափոխել իրականութիւնը, զըրպարտել հայ ժողովուրդին, կեղծել նրա յեղափոխական անցեալը :

Այդ տեսակէտից բնորոշ է նրա «Քարանձաւի բնակիչները» խալտուրան : Անանեանն այդ գրքի առաջին իսկ էջերում յայտարարում է, որ ինքը չատ է կարօտել իրենց գիւղին եւ իդիլիկ գոյներով է ներկայացրել դաշնակցութեան տիրապետութեան չրջանի գիւղը : Հեղինակն իր ցինիկ պրովակացիաները «հիմնաւորելու» համար դիմում է զանազան խորամանկ «գրական պրիոմների» :

Եթէ աշխարհաբարի թարգմանենք այս խառնիճաղանճը, կը հետեւի թէ վախտանգ Անանեան գիրք մը գրած եւ անոր մէջ գիւղին կարօտը երգած է, բայց մոռցեր է «Տէրն մեր աստուած»ը,— Լէնին, Ստալին, կոլխոզ, սովխոզ եւ մնացեալը :

Բայց կը թուի թէ դեռ չատ աւելի ծանր մեղքեր ունի վախտանգ Անանեան ·

— «Անանեանը դիմում է գրական ստոր խարդախութիւնների եւ իրականութեան թշնամական նենգափոխութիւնների : Նա իր գրքի մէջ զրպարտում է բոլշեւիկներին եւ կարմիր պարտիզաններին՝ թշնամական, դաշնակցական դիրքերից :

Անանեանի Դաշնակցական - տրոցկիստական զրպարտութիւնները ճչում են գրքի իւրաքանչիւր տողից : Անանեանը ճիշդ նոյն կերպ է վարւում, ինչպէս Դաշնակցական բանդիտ Մահարին իր խծբծանքներում եւ տրոցկիստ տեռորիստ Ալազանն իր հայակեղափոխական ափեղցփեղութիւններին մէջ : Անանեանը նրանց գրական գինակիցն է եւ, անդաւաճան կերպով զարգացնում է նրանց փաշիստական թէորիան՝ հայ ժողովրդի հերոսական անցեալը նենգափոխելով » :

Եւ այսպէս մինչեւ վերջը, վերէն վար, ոչ միայն ապացուցանելու համար Անանեանի «հակայեղափոխական - տրոցկիստական - բուխարինեան - նացիոնալիստական » հանգամանքը, այլ եւ անգամ մը եւս տրորելու համար միւս ամբաստանեալները ·

— «Այդպիսի «գրուածք» կարող էր յօրինել միայն Դաշնակցականը, ժողովրդի երդուեալ թշնամին : Բնաւ պատահական չէ, որ այդ գրական վիժուածքը խմբագրել, տպագրել ու տարածել են ժողովրդի թշնամիներ Ռաֆիկ Աթայեանը, Զօփուրեանը եւ միւս սրիկաները :

Պատահական չէ նաեւ այն, որ «Գրական Թերթ»ի նախկին խմբագիր Դաշնակցական Գ. Արօլը, ինչպէս նացիոնալիզմի դէմ ուղղուած չատ յօդուածներ, նոյնպէս եւ Վ. Անանեանի հակայեղափոխական գրքի դէմ գրուած յօդուածները չէր տպում թերթում եւ փտեցնում էր խմբագրատան դարակներում » :

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր միունեար հայրենիքին մէջ սրընթաց կ'անի ոչ միայն աշուղերգութիւնը, մինչեւ աբեղ, մինչեւ երկինք եւ անկէ ալ վեր բարձրացնելով հանճարափա՛յլ Սթալինը, այլեւ կը ծաղկի գրաքննական լրտեսութիւնը, սողալով - սողոսկելով եւ իջնելով մինչեւ . . . Նայիրի Զարեան :

ՎԱՀԷ

Մ. ՍԵԹԵԱՆ ՈՂՋ Է

«Յուսաբեր»էն առնելով, նոյեմբեր 6ին գրած էինք թէ Մեսրովբ Սեթեանց, հնդկահայ բանաստեղծը, յանկարծամահ եղած է հոկտեմբեր 17ին, համաձայն հոկտեմբեր 21 թուակիր նամակի մը : Նոյնիսկ նկարագրուած էր թաղումը . . .

Արդ, նոյն ինքն Պ. Սեթեանց Կալկաթայէն «Յուսաբեր»ի ուղղած հոկտեմբեր 28 թուակիր նամակով մը կ'ապացուցանէ թէ ողջ է (առանց տեղեկութիւն ունենալու իր մահուան լուրէն) :

Առաջին անգամ չէ որ թերթեր զոհ կ'երթան այս կամ այն լրատուին թիւրիմացութեան կամ անհամ կատակներու :

Անգլիոյ պատուիրակը Գերմանիոյ մէջ

—o—

Լորտ Հըլիֆաքս, Անգլիոյ արտակարգ պատուիրակը, Պերլինի մէջ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ տեսակցելէ վերջ, Հիթլէրի ամառանոցը գնաց : Խօսակցութիւնները պիտի սկսին այսօր իսկ, ուրբաթ : Իրազեկներ կը հաւատեն թէ բանակցութիւններ պիտի չկատարուին, այլ Հիթլէր պիտի պարզէ իր բոլոր տեսակէտները եւ կարգ մը հաւաստիքներ պիտի տայ, յատկապէս ծանրանալով հետեւեալ կէտերուն վրայ.—

1. Գերմանիա վճռապէս որոշած է վերստանալ իր նախապատերազմեան գաղթավայրերը, բայց այդ խնդիրը պատերազմի պատճառ չի նկատեր :

2. Գերմանիա վճռապէս որոշած է ապահովել Չեխոսլովաքիոյ գերմանական փոքրամասնութեան իրաւունքները · բայց պիտի չբռնաբարէ այդ երկրին հողային ամբողջութիւնը :

3. Գերմանիա որ եւ է պարագայի մէջ պիտի չխանգարէ բրիտանական կայսրութեան հողային ամբողջութիւնը :

Մէկ խօսքով, Հիթլէր անգամ մը եւս պիտի կրկնէ թէ Գերմանիա կ'ուզէ իր նպատակներն իրագործել դիւանագիտական միջոցներով : Այս առթիւ պիտի բացատրէ թէ իր վիթխարի սպառազինութիւնները եւ զանազան զինակցութիւնները պիտի գործածուին իբրեւ դիւանագիտական հզօր գործիքներ, այնպէս որ պէտք պիտի չըլլայ դիմելու Պիզմարքի «արիւնի եւ երկաթի» քաղաքականութեան : Միւս կողմէ, Գերմանիա միշտ պիտի մերժէ որեւէ սակարկութիւն, իր հիմնական ծրագիրներուն իրագործման համար :

Չինացիները կը փախչին Նանքինէն

Վերջին լուրերու համաձայն, չինական կառավարութիւնը կը պատրաստուի լքել մայրաքաղաքը՝ Նանքինը, նկատի առնելով ճափոնական յառաջխաղացութիւնը : Հազարաւորներ կը փախչին արդէն, խուճապի մատնուած ըլլալով : Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 70 ճափոնական մարտանաւեր կը սպառնան Նանքինի : Ուրիշ լուրի մը համաձայն, սպարապետ Չանկ Քայ Շէք հրաժարած է, ամբողջովին զինուորական գործողութեանց նուիրուելու համար :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ԽՐԻՄԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Արեւելեան հարցն իր փափաքած ձեւով լուծուած տեսնել Ցար Նիքոլա Ա.ի գերագոյն երջանկութիւնն էր: Երազ մը՝ որուն անձնատուր կ'ըլլար ո՛չ միայն գիշեր ատեն, այլեւ օրցորեկով, աչքերը բաց, ամէ՛ն ատեն, ամէն տեղ:

1853 Յունուար 9ին, Փեթերսպուրկի ձմեռնային պալատին մէջ կայսերական պարահանդէս սարքուած էր: Մինչդեռ բոլոր մեծաշուք հրաւիրեալներն անձնատուր եղած էին երանաւէտ խրախճանքին, Ռուսերու վեհապետը սրահին մէկ անկիւնը քաշուած՝ տաք խօսակցութիւն մը սկսած էր Անգլիոյ դեսպանին հետ:

— «Թուրքիան վրդովիչ կացութեան մէջ կը գտնուի, ծանր հիւանդ մըն է ան՝ մեր թեւերուն վրայ, մեծ դժբախտութիւն մը պիտի ըլլար՝ եթէ մեռնելէն առաջ պէտք եղած որոշումները չառայինք»:

Ու պարահանդէսէն ետք՝ օրեր շարունակ խօսակցութիւնը նոյն տաքութեամբ կը շարունակուէր:

—«Ես Պոլիսը տեւականօրէն գրաւելու դիտաւորութիւն չունիմ, պիտի գոհանայի պալքանեան պետութեանց վրայ հովանաւորութիւնս տարածելով: Եգիպտոսն ու Կրետէն կը թողում Անգլիոյ»:

Սակայն Անգլիա կը մտածէր հիւանդը ... բուժելու մասին:

Աւստրիոյ համաձայնութեան կարելի չէր վստահիլ:

Փրուսիոյ բարեկամութիւնը հաստատ չէր ներշնչեր: Այնուհանդերձ իշխան Մենշիքով մեկնեցաւ Պոլիս, կարգ մը ռուսեւթուրք խնդիրներու կարգադրութեան, ուրիշ խօսքով կռուի բռնկելու պատրուակներ փնտռելու համար:

Այդ «խնդիր»ներէն մէկն էր Մոնթէնէկրօն (Սեւ Լեռ):

125 հազար բնակիչներէ բաղկացած այս երկրամասը Թուրքիա իր գերիշխանութեան ենթակայ կը նկատէր: Մինչդեռ իրականութեան մէջ Մոնթէնէկրոցիները կ'ապրէին անկախ, իրենց վայելած աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքին եւ խիզախ նկարագրին շնորհիւ, եւ իբրեւ առաջնորդ ունէին իշխան-պատրիարք մը (վլատիքա), որ կը վայելէր ռուս եկեղեցական իշխանութեանց հովանաւորութիւնը: Օրին մէկը (1851), սակայն, վլատիքա Պետրոս Բ.ի յաջորդը՝ Տանիլօ, ուզեց բաժնել եկեղեցին պետութենէն, ինքզինք իշխան հռչակեց, Ցարին համաձայնութեամբ եւ պաշտպանութեան խոստումով, ինչ որ խիստ զայրոյթի մատնեց Թուրքերը, որոնք դիմեցին զէնքի եւ 30 հազար հոգիով քալեցին Մոնթենէկրոյի վրայ: Տանիլօ կորովի կերպով դիմադրեց, նոյն ատեն դիմելով Ռուսերու օգնութեան: Այս վերջինները զօրք հաւաքեցին Պեսարապիա, սպառնացող՝ ընդդէմ Թուրքիոյ: Աւստրիա բացարձակապէս չէր ուզեր որ Ռուսիա իր ճիրանները մխրճէ Պալքանեան թերակղզիին մէջ, հետեւաբար Սուլթանին խորհուրդ տուաւ ետ կենալ կռիւէն եւ ձգել Մոնթէնէկրօն իր վիճակին մէջ, ինչպէս որ է: Եւ յաջողեցաւ:

Այդ «խնդիր»ներէն միւսն էր Պաղեստինի Սուրբ Տեղեաց հարցը: Կաթոլիկներու եւ Օրթոտոքսներու միջեւ անվերջ կռիւ կար այս կամ այն մատուռին, այս կամ այն խորանին, վերջապէս Յիսուսի կեանքին հետ կապ ունեցող այս կամ այն յիշատակարանին տիրելու համար:

Շնորհիւ Նաբոլէոն Գ.ի, եւ ի մեծ խնդութիւն Վատիկանի, կարելի եղած էր Ապտիւլ Մէճիտը համոզել, որպէսզի մասնաւոր հրովարտակով մը (9 Փետրուար 1852) ճանչնայ Կաթոլիկներու առանձնաշնորհները Ս. Գեթսեմանին եւ Գեթսեմանիի եւ Բեթղեհէմի մատուռներուն վրայ, ինչ որ գրգռութիւն պատճառեց Օրթոտոքսներու պաշտպան Ռուսերուն:

«Խնդիր»ներն այս վիճակին մէջ էին, երբ Մենշիքով հասաւ Պոլիս:

Մոնթէնէկրոյի խնդիրը փակուած էր, շնորհիւ Աւստրիոյ միջամտութեան:

Ֆրանսա չէր ուզեր որ Ռուսիա դժտուի Թուրքիոյ հետ, վախնալով որ յանկարծ կրնայ իրականանալ Նիքոլայի երազը: Հետեւաբար Սուլթանին գործը դիւրացուց զիջումներ ընելով Կաթոլիկներու առանձնաշնորհներէն, աւելի ճիշդ հաւասարութեան սկզբունք մը մէջտեղ նետելով եւ այս խնդիրն ալ ինք փակելով:

Ռուսիոյ ներկայացուցիչը մնաց բերանաբաց: Սակայն Ցար Նիքոլա Ա. ինքնատիպ առաջարկի մը գիւտն ըրաւ.— Իր հովանաւորութիւնը տարածել օսմանեան կայսրութեան բոլոր Օրթոտոքսներուն վրայ: Ի՞նչ կը նշանակէր այս,— Սուլթանին հեղինակութիւնը խախտել աւելի քան տասը միլիոն հպատակներու վրայ, (ամբողջ Պալքանները): Կաթոլիկները ճիչին թիւ մը կը ներկայացնէին, լուսաւորչականները հաշուի չէին առնուեր: Այս անգամ Ֆրանսան չուարեցաւ:

Մենշիքով 1853 Մայիս 5ին վերջնագիր մը ներկայացուց Թուրքիոյ, հինգ օր պայմանաժամ տալով՝ որպէսզի ընդունի ներկայացուած առաջարկը: Սուլթանը, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի գաղտնի խորհուրդով, մերժեց:

Ցանուն Ցարին՝ Նեսելրոտֆի երկրորդ դիմումը, նոյն տարուան Մայիս 31ին, դարձեալ մերժուեցաւ: Այն ատեն Ռուսիա գրաւեց Մոլտաւիան եւ Վալաքիան:

Ֆրանսա եւ Անգլիա աճապարեցին անմիջապէս օգնել Թուրքիոյ եւ խումբ մը մարտանաւեր կազմ ու պատրաստ կեցուցին Տարտանէլի մուտքին ասիական ափին վրայ:

Աւստրիա չէր ուզեր «ապերախտ» ըլլալ հանդէպ Ռուսիոյ, սակայն նոյն ատեն չէր ուզեր նաեւ անոր ծաւալումը դէպի Պալքանները: Միա՞ն Նաբոլէոն Գ.ի,-- բայց անոր անունն իսկ վտանգ մըն էր: Հետեւաբար որոշեց հաշտարարի դեր կատարել: Բայց ի զուր:

Ցարին յոյսերն ի դերեւ ելան նաեւ Փրուսիոյ նկատմամբ:

Եւրոպական պետութիւններու ընծայած դիւրին անոյշ էր եւ Թուրքերն արդէն գինովցեր էին Ռուսերու դէմ կռուելու մարմաջով:

Սուլթանը, կոնակը ամուր տուած Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, հեշտադին ժըպիտներ փոխանակելով Աւստրիոյ եւ Փրուսիոյ հետ, հրամայեց Ռուսիոյ քաշուիլ Դանուբեան իշխանապետութիւններէն: Մերժուեցաւ: Այն ատեն պայթեցաւ պատերազմը՝ որ այնքան պզպղուն հետեւանքներ պիտի ունենար:

1853 Նոյեմբեր 30ին Թրքական ամբողջ զօրագունդ մը, որ կը դիմէր դէպի Պաթում, Սինոպի ծովախորշին մէջ ջարդուփշուր եղաւ Ռուսերու կողմէ:

Թուրք վերին հրամանատար Էօմէր փաշայի Դանուբի վրայ առաջին բախտաւոր յարձակումները բաւական չէին Սուլթանին սիրտը հանդստացնելու համար, եւ ան դիմեց արեւմուտքի «մեծ»երուն օգնութեան:

Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց ծովային տորմիղը դէպի Պոլսոյ ջուրերը հասցուցած էին արդէն, որ կը մտնէր Սեւ ծով, ստիպելու Ռուսիան՝ որ հրաժարի իր տիրակալական ախորժակներէն, որովհետեւ, կը յայտարարէին, Թուրք դրօշնու հողն առած էին իրենց պաշտպանութեան տակ:

«Ռուսիա ինչպէս որ ցոյց տուաւ ինքզինք 1812ին, նոյնպէս ցոյց պիտի տայ 1854ին»: Այսպէս պատասխանեց Ցար Նիքոլա Նաբոլէոն Գ.ի, որ գրաւուած իշխանապետութեանց պարպումը կը պահանջէր:

Պերլին եւ Վիեննա շարունակեցին միջնակ ձգել Ռուսիան:

Մոնթէնէկրօ, Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ դրդումով, մնաց չէզոք:

Սերպիա, նմանապէս չէզոք, Աւստրիոյ սիրոյն:

Յունաստան շատ կը փափաքէր առիթէն օգտուիլ կռուելու համար Թուրքիոյ դէմ եւ դէպի հիւսիս տարածուելու, բայց կը վախնար արեւմուտքի «մեծ»երէն, որոնք արդէն մասնաւոր ուժեր ղրկեցին Պիրէօն (Աթէնքի նաւահանգիստը), եւ հոն մնացին պատերազմի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, յունական որ եւ է շարժում արգիլելու համար:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՆԱՀԱՏԵԼ ԳԻՏՆԱՆՔ

Բոլորս ալ հպարտօրէն կը խօսինք թէ քաղաքակիրթ ժողովուրդ ենք, ջահակիրները արեւմտեան մշակոյթի արեւելքի մէջ: Տասնամեակներ շարունակ այդ կարծիքը չոյած է մեր փառասիրութիւնը: Ամէն տեղ, ամէն առիթով խօսած ենք այդ մասին:

Ի՞նչքան ճիշդ է այդ կարծիքը հիներու համար, չենք վիճիր, սակայն յետ պատերազմեան սերունդի համար դաւեշտական կը թուի այդ: Ժողովրդի մը կրթական, մշակութային ընդունակութիւնները, անոնց յառաջդիմական ըլլալը կը չափուի, ոչ թէ տասնեակ մը գրասէրներու, մտաւորականներու եռանդով, գրական աշխատանքով, այլ ժողովրդի մէկ մեծ մասին հոգեկան գանձերու դրսեւորումով: Այն ժողովրդն է քաղաքակիրթ, որ իր նիստուկացով, զբաղումով, հանրային հետաքրքրութեամբ, ճաշակի նրբութեամբ, հոգեկան գանձերով հարուստ ու բարձր է շրջապատող միջավայրէն: Արդ, հայ ժողովուրդը իրականին մէջ այդպիսի՞ն է եղած, իր հոծ զանգուածը տարբերութիւն ունեցա՞ծ է միւս շրջապատող ժողովուրդներէն, իրո՞ք իւրացուցած է մշակոյթը քաղաքակիրթ ժողովուրդներու եւ մանաւանդ տարածած Արեւելքի մէջ:

Այո, եղած են անհատներ, երջանիկ բացառութիւններ որոնք փայլած են Արեւելքի եւ մեր երկրի երկնակամարին վրայ, սակայն ատոնք չեն կրնար նկատուիլ ամբողջ ժողովուրդը: Բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր ժողովուրդներու մէջ ալ եղած են եւ կ'ըլլան լուսաւոր փարոսներ եւ ի զուր է գերագնահատել ժողովուրդի մը արժէքը, թերագնահատել միւսը: Արժէքները կը ծնին, կը սնանին բոլոր երկրամասերու տակ, մէկ տարբերութեամբ, որ որոշ վայրերու մէջ բերրի գետին կ'ունենան արգասաւորուելու, իսկ ուրիշ վայրերու մէջ կը պակսին պայմանները:

Հնդկաստանը կրնայ ծնիլ Պուտտա, Թակոր, Կանտի, Իրանը՝ Ֆիրդուսի, Խայեամ, Հայաստանը՝ Նարեկացի, Խորենացի, Քուչակ, սակայն անոնք չեն, որ միայն կը կերտեն կեանքը, մշակոյթը, յառաջդիմութիւնը: Անհրաժեշտ է որ զանգուածներն ալ համակուին նոյն ոգիով:

Ճի՞շդ է որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ գիր, գրականութիւն, արուեստ, եւ մանաւանդ գիտէ գնահատել: Կը կարծեմ թէ ոչ: Այո դարեր շարունակ մեր վանքերուն մէջ մարդիկ ջանացեր են վառ պահել գիտութեան, իմաստասիրութեան, մշակոյթի ջահը, ճիշդ է որ մեր մամիկները Նարեկը սրբութիւն-սրբոց ըրած պահեր են թանգարժէք մասունքի մը պէս իրենց տուներուն մէջ, ճիշդ է, որ ձգտում եղեր է ուսում առնելու սակայն այդ բոլորը խոր արմատներ չեն ձգած մեր ժողովրդի մէջ: Մենք կառուցեր, պահպաներ ենք, որոշ մշակութային արժէքներ, սակայն հոծ զանգուածը անմասն եղած կամ աննշան մասնակցութիւն է բերած ատոր: Մենք պահպանողական ժողովուրդ ենք եղած, դիւրաւ չենք իւրացուցած դուրսէն եկածը, մեր աչքերով տեսած ենք լաւը, կատարեալը եւ ապրելով նոյն միջավայրին մէջ, յամեցեր ենք իւրացնել, ընդօրինակել այդ լաւը: Ի հարկէ արտաքին պայմաններն ալ չեն նպաստած, սակայն ժողովուրդի մը ընդունակութիւնները չեն պայմանաւորած միայն արտաքին գործօններով: Ներքին մղումներն ալ իրենց գործօն դերը ունին: Մենք աւելի սիրած ենք խօսիլ, հպարտանալ, քան իրագործել: Մենք պարծանքով խօսած ենք մեր քաղաքակիրթ ըլլալու մասին, սակայն մեծ ջանք չենք թափած գործադրելու զայն:

Մենք երբեք չենք կրցած գնահատել մեր արժէքները, չենք կրցած հարկ եղած աջակցութիւնը բերել աւելի ճոխացնելու, զարգացնելու մեր ունեցածը:

Առէք արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստանները, առէք Պոլիսը եւ Թիֆլիսը, առէք վերջապէս արտասահմանը, ամէն տեղ երեւութական է եղած գնահատանքը: Առէք մեր մշակոյթի վարպետները, մշակները, մեր քաղաքակրթութեան ռահվիրաները, մշակոյթի տարածիչները կրցե՞ր ենք իրապէս գնահատել, երբեք: Մահէն ետք, գեղեցիկ խօսքեր ենք ըսած, հպարտացած եւ յետոյ մոռցած:

Մեր Պարոնեանը, Արփիարեանը, Րաֆֆին, Ագամեանն ու Զարիֆեանը, Աբովեանն ու Պատկանեանը, Խաճանեանն ու Թորոմանեանը եւ դեռ շատերը ազնիւ են թշուառին պայմաններու մէջ: Մեր Զաւարեանները ու Նալբանտեանները, տքնիլէն կեանք են վարած յանուն ժողովուրդի բարօրութեան, ու սակայն մենք չենք կրցած գնահատել զիրենք, չենք կրցած սատար հանդիսանալ իրենց գործերուն, չենք նպաստած որպէսզի աւելի կատարեալը արտադրեն:

Առէք մեր օրերը, մեր ժողովուրդը գիր-գրականութիւն չի սիրեր, չի կարդար, յաճախ ծաղրով կը խօսի մեր մտաւորականութեան մասին: Մեր նոր սերունդը կ'արհամարհէ մեր անցեալը, մեր սովորութիւնները, գրականութիւնը, պարը, երգը: Օտարըն է, որ տուն կուտայ մեզի, երբ օտարը կը գնահատէ, այն ժամանակ մենք ալ կ'անդրադառնանք, կը խօսինք: Կը խօսինք եւ կը սպասենք հանդիսաւոր առիթներու, մեր ձայնը լսելի ընելու համար, կը սպասենք նաեւ մահուան, այս կամ այն արժէքաւոր մարդու, գնահատանքի տողեր նուիրելու համար: Ձեզ խօսիր ներկայ Հայաստանի մասին, չեմ գիտեր թէ ինչ կերպ կ'ապրի ժողովուրդը, ինչ վերաբերում ունի դէպի մեր արժէքները, մշակոյթը, սակայն հոս անմխիթար է վիճակը: Մենք ճիգ չենք ըներ արժեցնելու մեր մասին տիրող կարծիքը: Մենք նոյնիսկ պահպանը չենք դառնար այն արժէքներու որ ունէինք անցեալի մէջ:

Մենք չենք գնահատեր նաեւ մեր ներկան: Արտասահմանի մէջ կը ծաղկի նոր գրականութիւն մը. ունինք նոր մշակներ մշակոյթի զանազան մարզերու մէջ, ունինք հին հեղինակութիւններ եւ սակայն չօչափելի քայլ չենք առներ սատարելու, նպաստելու, որ անոնք, պահպանիչները եւ շարունակողները մեր մշակոյթին, հնարաւորութիւն ունենան հանդիստ ստեղծագործելու: Մենք չենք սատարեր մամուլին, գրքին, գիտութեան: Մեր մտաւորականները, գիտունները ողորմելի կեանք մը կը քաշքշեն եւ փոխանակ յատուկ ուշադրութիւն դարձնելու օգնել որ տանելի դառնայ անոնց վիճակը, տասնեակ հազարաւոր ֆրանքներ կը ծախսենք պարահանդէսներ կազմակերպելու, սին ճառեր լսելու, իրար սեւցնելու համար:

Մեր ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասը անձնատուր եղած է թուղթի, գինիի, ցոփութեան, իսկ անդին շատ մը մտքի մշակներ կարօտ են տաք ապուրի մը: Այստեղ Փարիզի մէջ, մեր աչքերուն առջեւ 75ամեայ գիտուն մը, որ գնահատուած է Ֆրանսական Ասիագիտական ընկերութեան կողմէ եւ արժանացած Ֆլամարեանի չքանշանին, նպարեղէն կը ծախէ տունէ տուն, գրասենեակէ գրասենեակ, ապրուստ ճարելու համար: Ի՞նչ էր պէտք այդ գիտունին, զողդոջուն այդ ծերունիին,— կտոր մը հաց իր վարկածը հիմնաւորելու համար, քանի մը հարիւր ֆրանք ամսական միայն ու սակայն տարիներ շարունակ ան տունէ տուն կը վազէ, իր հացը ապահովելու համար: Եւ դեռ քանիներ այդ գիտունին պէս քարշ կուտան իրենց գոյութիւնը հերոսօրէն կռուելով կեանքի դժուարութեանց դէմ, անձկուն ծառայելով հայկական եւ համամարդկային մշակոյթին:

Զօրաւոր է այն ժողովուրդը որ գնահատել, պահպանել գիտէ, ան որ կը շարունակէ իրեն ժառանգ ձգածը ամուր ձեռքերու մէջ պահել:

Արժէքաւորը ան է, որ զոհաբերել, նուիրուիլ, յարատեւել գիտէ:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԵՐԺՈՒՄԸ

Շաբաթ օր, Պրիւսէլի Ակադեմիայի պալատին մէջ արտասովոր իրարանցում մը կը կը տիրէր, եւ օրագրողները իրարու հետ տաք վիճաբանութեան մը բռնուած էին Ճափոնի մերժումին առթիւ ժողովին տալիք որոշման մասին:

Պելժիոյ արտաքին նախարարը՝ Պ. Սփաաք բացաւ նիստը: Ընդհանուր լռութեան մէջ կարդաց Ճափոնի պատասխանը, որով վճռապէս կը մերժէր պետութեանց միջամտութիւնը, առարկելով թէ՝ Չինաստանի հետ իր ունեցած վէճը դուրս կը մնայ Ուաշինկթընի դաշնագիրին տրամադրութենէն, թէ իր ձեռք առած միջոցները պարզապէս պաշտպանողական հանգամանք մը ունին, եւ թէ ներկայ կացութեան պատճառները պէտք է փնտռել Ծայր. Արեւելքի մասնաւոր պայմաններուն մէջ: Իր տեսակէտով, այս վէճը կրնայ արդար լուծում մը գտնել միայն երկու շահակից կողմերու միջեւ կատարուած ուղղակի բանակցութիւններով:

Չինաստանի Ա. պատուիրակը՝ Ուէլինկթըն Քու խօսք առնելով շեշտեց թէ՝ խորհրդաժողովը կը գտնուի իր գումարման մեկնակէտին վրայ: Հակառակ ժողովին հաշտարար կրկնակի հրաւէրին, Ճափոնի մերժումը ակներեւ է ու բացարձակ: Կը թուի թէ մեր ամէնուն կողմէ խաղաղութեան ի բռպաս դրուած ջանքերը իբրեւ տկարութեան նշաններ կը մեկնուին Ճափոնի կողմէ, եւ միայն կը ծառայեն հրահրելու նախայարձակ պետութեան լրբութիւնը: Ցայտարարել թէ՝ Ճափոնի ձեռք առած միջոցները պարզապէս արդիւնք են ինքնապաշտպանութեան, կը նշանակէ ստապարէզ կարդալ արդարութեան ու ճշմարտութեան տեղեկական սկզբունքներուն:

Չինաստան չորս տարիէ ի վեր համբերատար ոգիով մը փորձած է խաղաղասիրական կարգադրութեան մը յանգիլ Ճափոնի հետ, սակայն իւրաքանչիւր ղիջողութեան՝ Ճափոն պատասխանած է սպառնալիքներով, բռնի միջոցներով, եւ Չինաստանի հիւսիսային հողամասին վրայ կատարելով զօրաւոր համախմբումներ եւ զինուորական գործողութիւններ, հակառակ 1901ի դաշնագրին տրամադրութեանց:

Չինաստանի ներկայացուցիչը հերքեց Ճափոնի այն առարկութիւնը թէ՝ ներկայ կացութիւնը արդիւնք է Ծ. Արեւելքի մասնաւոր պայմաններուն: Արդարեւ, այդ կացութիւնը չունի մասնայատուկ հանգամանք, դուրս չի մնար դաշինքի տրամադրութիւններէն, եւ վիճաբանութեան նիւթ կ'ըն ծայէ դաշնագիրը ստորագրող բոլոր պետութեանց:

Չինաստան կը պահանջէ որ զինքը հանդիստ ձգեն, որպէսզի կարենայ շարունակել իր քաղաքական ու տնտեսական վերակազմութիւնը: Չինաստան կը խնդրէ որ վերջ տրուի Ճափոնի յարձակման, եւ դաշնագիրը յարգուի այն պետութեանց կողմէ, որոնք

ՍՊԻՏԱԿ ՓԻԼՈՆԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ֆրանսայի մէջ, այս վերջին ամիսներուն, փիլոնաւորներու գաղտնի գործունէութիւնը եւ ահաբեկումները աւիթ տուին, որ մամուլը թարմացնէ Քու-Քլուքս Քլէնի անունը:

1866ին, Ամերիկայի հիւսիսային եւ հարաւային նահանգները դէմ դէմի ելած կը կռուէին,— հարաւային նահանգները, անջատողական, դէմ էին գերիներու կամ սեւամորթներու ազատագրութեան: Ի վերջոյ յաղթուեցան, բայց խաղաղութեան շրջանին՝ անոնք ուզեցին թումբ կանգնիլ սեւամորթներու հաւանական յառաջխաղացումին առջեւ,— սեւամորթները ազատագրուելով, իրաւունք ստացած էին ընտրութեանց մասնակցելու եւ երկրին ճակատագրին վրայ իրենց թուական կշիռը դնելու: Ու կազմուեցաւ գաղտնի ընկերութիւն մը, Քու-Քլուքս-Քլէն, որ սարսափ տարածելու համար սեւամորթներուն մէջ՝ խորհրդաւոր միջոցներու դիմեց: Ընկերութեան բոլոր անդամները կը գործէին հագուած՝ սպիտակ փիլոններ, գլուխները ծածկուած՝ սպիտակ վեղարներով, հեծած՝ փրփրերախ ձիերու վրայ: Ընդհանրապէս կը գործէին գիշերները, խումբին առջեւէն կ'երթար փիլոնաւոր ձիաւոր մը, ձեռքին մէջ՝ ջահ մը, ուրիշ փիլոնաւորի մը ձեռքին մէջ՝ ճերմակ խաչ մը, որ փոփոխուածայլ՝ կը պպզար: Անոնք կը մտնէին սեւամորթներու գիւղերուն մէջ, կը սպաննէին անոնց, որոնք կ'ուզէին մասնակցիլ ընտրութեանց, անհնազանդները կը սպաննէին մեծ արարողութիւններով:

Քու-Քլուքս-Քլէնի հետեւորդները, այսպէս, կ'աշխատէին արգելք հանդիսանալ Խափշիկներու ազատութեան:

Երբ ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը, Քու-Քլուքս-Քլէնը գրեթէ մոռցուած էր: 1919ին յանկարծ յարութիւն առաւ շնորհիւ Ուիլեմ Սայմընսի գործունէութեան: Շարժումին միացան ոչ միայն հարաւային նահանգներու երբեմնի վրիժառուները, այլ եւ անոնք որ զինուորական ու բարոյական վերանորոգութիւն մը կ'ուզէին ստեղծել: Այս անգամ Քլու-Քլուքս-Քլէնի նպատակն էր մաքուր պահել անգլեւսաքսոն արիւնը, բարձր պահել ամերիկեան խէժը, հետեւաբար՝ պայքարը կասկածելի օտարականներու դէմ, Հռոմի կապուած կաթոլիկներուն դէմ, Հրեաներուն դէմ, ընկերվարականներուն դէմ, ազատ-խորհողներուն դէմ, Խափշիկներուն դէմ:

Ու դարձեալ հագան սպիտակ փիլոնները, մէջտեղ ելան խաչերը, ջահերը եւ սպանութիւնները: Ընկերութեան անդամները աստիճանաւորուած էին վարէն վեր, եւ արծիւ, վիշապ, տիտան, հսկայ, դեւ, տիտղոսները կը կրէին:

Ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէր այս ընկերութիւնը,-- բարոյապէս մաքրագործել ամերիկեան ընկերային կեանքը, խաչակրութիւն մը կազմակերպել Խափշիկներուն դէմ եւ ատոր համար կատարել տպաւորիչ արարողութիւններ: Գիշերները, գիւղերու արտեւանունքին վրայ, լերան մը բարձունքէն յանկարծ կը տեսնէիք հսկայ խարոյկ մը,-- վիթխարի խաչ մը, կամ քառաթեւ տէրնտաս մը: Հեռաւոր գիւղերէն, ընդհանրապէս սեւամորթներու բնակավայր, կը տեսնուէր այդ բոցավառ խաչը: Այնտեղ, խարոյկին շուրջ կը հաւաքուէին Քու-Քլուքս-Քլէնի բոլոր աստիճանաւորները իրենց դիմակներով եւ նշաններով: Այս խարոյկը նշան էր թէ կա՛մ յաջորդ օրը սեւամորթ մը պիտի պատժուէր, կա՛մ արդէն, բոցավառ խաչին լոյսին տակ, տեղի կ'ունենար սեւամորթի մը դատաստանը եւ պատժումը: Սպիտակ փիլոնը հագած, դահիճը շարունակ կը խարազանէր դատապարտեալը, մինչ քովը կ'եռար նաւթը որուն մէջ պիտի նետուէր այն զոր գերագոյն պատիժի կը դատապարտէր արքայական արծիւի աստիճանը կրող մեծաւորը, շրջապատուած՝ ձողջահեր բռնած աստիճանաւորներէ.

-- Քու-Քլուքս-Քլէնի անտեսանելի կայսրութեան առաջնորդը, որ կը տեսնէ եւ կը լսէ ամէն բան, ինչպէս եւ արծուեհիները, արքայական հեծելազօրաց պետերը քեզ դատապարտած են գերագոյն պատիժին:

Ու փիլոնաւորներու բազմութիւնը բարձրաղաղակ կը վաւերացնէ պատիժը:

Պատիժի այս արարողութենէն վերջ կը սկսի նորընտիր անդամներու կնքումը: Ասոնք ծունկի կուգան Քու-Քլուքս-Քլէնի մեծաւորին առջեւ, որ կը կարդայ կանոնագիրքը: Ետքոյ ամէն նորընծայ, հատիկ առ հատիկ, կ'արտասանէ հանգանակը:

-- Կը հաւատամ Աստուծոյ եւ քրիստոնէութեան սկզբունքներուն: Կը հաւատամ որ ազգ մը չի կրնար բարգաւաճիլ երկար ատեն՝ եթէ չի հաւատար Աստուծոյ:

Կը հաւատամ որ արդարութեան եւ բարոյական սկզբունքներու վրայ չհաստատուած եկեղեցի մը անարգանք մըն է Աստուծոյ եւ մարդկութեան դէմ:

Կը խոստանամ չհնազանդիլ որեւէ կառավարութեան, թագաւորի կամ կրօնական կազմակերպութեան, որ արտասահմանի ազդեցութեան տակ կը գտնուի:

Կը հպատակիմ աստղազարդ դրօշին՝ նախ Աստուծոյ տալէ վերջ հպատակութեան տուրքս:

Կը պահանջեմ դրամագլուխին եւ աշխատանքին գործակցութիւնը, պատրաստ եմ կռուելու ամբոխներու բռնութեան, գործադուլներու, ներգաղթի դէմ: Կ'ընդունիմ սահմանադրութիւնը, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը, ազատ եւ ձրի նախակրթութիւնը, առաքինի կնոջ պաշտպանութիւնը»:

Եւ ահա երդումը.

-- «Յանուն Աստուծոյ, Լոյսին եւ Աղջամուղջին, Բարւոյն եւ Չարին, այստեղ՝ երկինքի սեւ տապանին վերժխնդիր խորհրդանշանին տակ՝ երդում կ'ընեմ հնազանդիլ Լեգէոնին եւ կը խնդրեմ վրէժխնդիր Աստուծմէ՝ ողջ-ողջ այրել զիս ծծումբի կրակով եթէ դրժեմ յանձնառութիւնս Քու-Քլուքս-Քլէնի իշխանութեան առջեւ»:

Այսքան խոր մոլեռանդութեամբ արմատացած հզօր կազմակերպութիւն մըն է Քու-Քլուքս-Քլէնը, որ բազմաթիւ մարդիկ պատժեց սպաննելով, եռացած սեւ ձիւթի մէջ խաշելով, անխնայ խարազաննելով, կուպր քսելով անոնց մարմինին: Թէ որքան տարածուած էր Քու-Քլուքս-Քլէնը, Միացեալ-Նահանգներու նախագահ Րուզվէլթի տեղեկագրին համաձայն 1917ին քանի մը միլիոնի կը հասնէր անոր անդամներուն թիւը: Աւելի քան 100.000 անդամ Տիթրոյթի մէջ, 500 հազար Քանատայի մէջ, հարիւր հազարներով Շիքակոյի եւ Նիւ-Եորքի մէջ:

(Մնացեալը յաջորդով)

յանձնառու եղած են զայն գործադրելու:

Իր ճառին վերջաբանին մէջ, Չինաստանի պատուիրակը սրտառուչ կոչ մը ուղղեց պետութեանց՝ դադրեցնելու համար պատերազմական զէնքերու հայթայթումը Ճափոնի եւ օգնելու Չինաստանին: «Մենք չենք ուզեր որ ուրիշներ մեզի համար պատերազմին, այլ կը խնդրենք որ մեզի ընծայուի պէտք եղած բարոյական ու նիւթական օժանդակութիւնը, չարունակելու համար մեր ուժգին դիմադրութիւնը եւ դուրս վանելու թշնամին մեր երկրի սահմաններէն: Անհրաժեշտ է յարգել միջազգային դաշնագիրները, եւ վերահաստատել խաղաղութիւնը Ծ. Արեւելքի մէջ»:

Ցետոյ յաջորդաբար խօսք առին Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ներկայացուցիչները: Պարզեցին իրենց կառավարութեանց տեսակէտները, եւ մերժելով Ճափոնի յաւակնութիւնները, կրկին կոչ ուղղեցին իրեն, անդրբաղձալու լաւագոյն զգացումներու:

Ի վերջոյ համաժողովը մեծամասնութեամբ քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.—

Ժողովը ցաւ կը յայտնէ Ճափոնի մերժումի մասին, կը հերքէ այն տեսակէտը թէ՝ խորհրդաժողովին աշխատանքները դուրս կը մնան իններու դաշինքի ծրագրէն, եւ թէ Ճափոնի առարկութիւնները հիմնովին հակառակ են շահակից պետութեանց տեսակէտներուն: Ճափոնի ընթացքը կը նկատէ դրժում մը Ուաշինկթընի դաշինքին եւ Պրիան - Քէլլոկ ուխտին, որոնց մաս կը կազմէ Ճափոն:

Ինչ կը վերաբերի համայնավարական վտանգին, ժողովը դիտել կուտայ թէ իրաւական որ եւ է կանոն չի թոյլատրեր պետութեան մը զբաղիլ ուրիշ պետութեան մը քաղաքական ըմբռնումներով եւ գաղափարական աշխարհահայեացքով: Այդպիսի տեսակէտի մը ընդունելութիւնը ժողովուրդները պիտի առաջնորդէր միջազգային անիշխանութեան մը:

Ներկայ պետութիւնները կը յուսան թէ Ճափոն վերաքննութեան պիտի ենթարկէ իր մերժումը, հակառակ պարագային՝ շահակից պետութիւնները պիտի պարտաւորուին հաւաքաբար քննել իրենց բռնելիք ընթացքը:

Խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ տիրող կարծիքին համաձայն, Ճափոն անդրդուելի պիտի մնայ իր որոշումին վրայ: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Ճափոնի նպատակն է հակաբոլշեւիկ ուխտին կապել Չինաստանը, եւ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ մասնակցութեամբ վերակազմել չինական բանակը, պայքարելու համար Խորհ. Միութեան դէմ: Նախապատուութիւն տալով յիշեալ երկու դիկտատորական պետութիւններուն միջամտութեան, պիտի ուզէ չէզոքացնել ժողովրդավար Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի ազդեցութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուր Ճափոն պիտի հանդիսանայ իբրեւ գերիշխող տարր մը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ ՄԿՐՏԻՉ ԳԱՐԱԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, նոյեմբեր 10ին Պէյրութի հրապարակին վրայ կախուեցաւ Մկրտիչ Գարաեան, որ սպաննած էր ամերիկեան հիւպատոսը: Պէյրութի թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն իր վերջին վայրկեաններու մասին.—

Ժամը 1.30ին Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէն Պ. Ֆօլօմպանի Սէրայ եկաւ, որոշելու համար հարկ եղած կարգադրութիւնները, մահավճիռի գործադրութեան առթիւ: Հրահանգներ տրուեցան ժանտարմըրիին ու ոստիկանութեան: Ներքին տնօրէնը պատրաստեց չուանը եւ յանձնեց դահիճին, որպէսզի օճառի եւ ձէթի մէջ պահէ զայն:

Բանտի պահակներէն մէկը, որ ըստանձնած էր Գարաեանի հսկողութիւնը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ մահապարտի վերջին վայրկեաններուն մասին.

— «Այս առաւօտ արթնցայ Գարաեանի աղաղակներուն վրայ: Վախցայ որ անձնասպանութեան դիմէ: Մօտեցայ եւ տեսայ որ ան մարզանք կ'ընէ եւ աջ ձախ կը նետէ մարմինը: Երբ տեսաւ զիս, ըսաւ թրքերէն.

— «Հայտէ, կիտէլիմ տար աղաճընա»: Չհասկցայ այս բառերը:

Գարաեան շարժումներով հասկցուց միտքը: Ցետոյ բարձրաձայն քրքիջ մը արձակեց: Դարձեալ սկսաւ պտտիլ իր գնտանի նեղ պատերուն մէջէն: Այս անգամ յուզում մը պատեց զինք եւ սկսաւ լալ: Ջուր ուզեց, երեսը լուաց: Կերակուր չկերաւ կէս օրին եւ ըսաւ.

— «Անօթի կ'ուզեմ երթալ կախաղան, որպէսզի միտքս պայծառ ըլլայ եւ գլխու պտոյտ չունենամ: Երեկոյեան դարձեալ մերժեց հրամցուած կերակուրը»:

Կէս գիշերէն վերջ ժամը 3ին, Վահան քահանայ Դեղարարեան բանտ կ'երթայ, Ընդհ. Դատախազի պաշտօնեայ: Հոն կը հասնին նաեւ դատախազը, քաղաքապետական բժիշկները, ոստիկանապետը, Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնը եւն.: Ժամը 3.30ին, անոնք կ'առաջնորդուին Գարաեանի գնտանը: Ուշադրութեամբ եւ զգուշութեամբ կը բացուի դուռը: Գարաեան, որ քուլնտի երկարած էր, արտակարգ արագութեամբ կը սկսի հագուիլ: Եւ ասկէ վերջ առաջին ակնարկը կ'ուղղէ քահանային:

Այդ միջոցին Ընդհանուր Դատախազը կը հարցնէ Գարաեանին թէ՝ կտակ մը ունի՞, ծնողքին ըսելիք մը ունի՞: Քանի մը անգամ միեւնոյն հարցումները ուղղուելէ վերջ Գարաեան կը պատասխանէ, երեսը ծամածռելով եւ արհամարհանքով:

— «Բանտապահին քով 1275 ս. դահեկան դրամ ունիմ, այդ գումարը յատկացուցէք Կաթոլիկ որբանոցին (Դատախազի հարցումին վրայ Գարաեան ճշդելով կ'ըսէ թէ ֆրանսական որբանոցին): Հագուստներս ծով նետեցէք: Ֆրանս. դրամատան մէջ չէք մը ունիմ. այդ գումարն ալ յանձնեցէք Ֆրանսական Կարմիր Խաչին»:

Գարաեան, հակառակ Տէր Հօր խրատներուն եւ յորդորներուն, կը մերժէ խոստովանիլ եւ հաղորդուիլ ու ԲԱՌ ՄԸ ԻՍԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԻ ԽՕՍԻՐ: Մինչ երեսը դարձուցած է, չպատասխանելու համար եղած հարցումներուն:

Բանտի ինքնաշարժով եւ սուրհանդակ ժանտարմներու հսկողութեան տակ, միեւնոյն անհոգութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ Գարաեան կը բերուի Արդարութեան պալատին քով պատրաստուած կախաղանի սիւնին առջեւ: Կը կարդացուի դատավճիռը, որուն մէջ կը բացատրուէր թէ Մկրտիչ Գարաեան մահուան դատապարտուած է Պէյրութի ամերիկեան հիւպատոսը սպաննելուն համար: Այս պահուն Գարաեան կը միջամտէ եւ բարձր ձայնով կը գոչէ. «ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՁԱՅՆ ՊԱՏԻՒ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»: Ցետոյ մահավճիռը կը կարդացուի նաեւ արաբերէն լեզուով: Ասկէ վերջ քահանան կրկին կը փորձէ խոստովանցնել Գարաեանը, սակայն, ի զուր, անտարբեր կը մնայ ան:

Ճերմակ շապիկը հագնելէն վերջ, Գարաեան վազելով կը բարձրանայ կախաղանի աթոռին վրայ եւ չուանը վզին չանցուած, կը պոռայ.— «ԱՆԿՑԻ՛ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ»: Դահիճները կը կատարեն իրենց պաշտօնը ժամը ճիշդ 6ին եւ Գարաեանի մարմինը կը սկսի ճօճիլ օդին մէջ:

Ժամը 7ին մարմինը փոխադրուեցաւ Ազգ. գերեզմանատուն, ուր կատարուեցաւ թաղումը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԴՈՒԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 նոյեմբեր.— Սիրելի «Յառաջ», Զինադադարի օրը սեւ հողին յանձնեցինք գաղափարի հին զինուոր մը, Սուքիաս Գաղանճեան, բնիկ Երզնկացի: Ծնած էր 1871ին:

Հանգուցեալը եղած է Քեռիի (Ռուբէն Շիշմանեան) խումբին մէջ: Արհեստով պղնձագործ էր, բայց երբ հերոսը երկրէն հեռացաւ, ինքն ալ դարձաւ կառապան: 1912ին կ'անցնի Ամերիկա: 1914ին երբ սկսաւ պատերազմը, որուն յաջորդեցին հայկական ջարդերը, մեր հին եւ փորձառու հայդուկը շունչը կ'առնէ Կովկաս, կը միանայ հայկական գունդերուն, կը մասնակցի Տիլիմանի կռիւներուն, եւ Բաղէշի գրաւումին: Ցետոյ կ'անցնի Երզնկա, կը դառնայ զինուոր անմահն Մուրատին եւ իբրեւ կառապան պարէն կը փոխադրէ զինուորներուն:

Երբ 1917ի նահանջը վրայ կը հասնի, մեծ դժուարութեամբ կը հասնի Կովկաս եւ բախտը կ'ունենայ տեսնելու Հայաստանի հանրապետութիւնը: Փետրուարեան ապստամբութենէն վերջ կ'անցնի Պոլիս, Հալէպ եւ Ֆրանսա եւ կը մտնէ գործարան: Ցետոյ կ'ամուսնանայ եւ քիչ մը դրամ խնայելով կ'ունենայ իր սեփական բնակարանը, Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն Միթիլի մէջ:

Մէկ տարիէ ի վեր հիւանդանոց նետուած էր, բայց վերջերս վիճակը աւելի ծանրացած ըլլալով, կը խնդրէ որ տուն փոխադրեն: Այդպէս ալ կ'ընեն, բայց 10 նոյեմբերի առտուն կը մեռնի: Թաղման առթիւ ծաղկեպսակ բերած էր Երզնկայի Հայր. Միութիւնը: Ազգականներ եւ բարեկամներ ինչպէս եւ ստուար բազմութիւն մը, հետեւեցան դագաղին մինչեւ Սէն Ժէրոմի Հայոց եկեղեցին եւ գերեզմանատուն: Ցարգանքի խօսքն ըսաւ այս տողերը գրողը:

Իմ հանդիպումս հանգուցեալին հետ եղած էր 1924ին, Հալէպի մէջ, ուր ապաստանած էինք խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, ամէն մէկս տարբեր գիւղէ կամ թաղէ, իրարու անծանօթ: Այնտեղ էր որ Սուքիաս Գաղանճեան, յաղթանդամ եւ ճերմկած մազերով, հետաքրքրուեցաւ մեզմով եւ զանազան տեղեկութիւններ հաղորդեց: Երբ իմացայ թէ վերջին անգամ Երզնկա կը գտնուի, հարցուցի թէ Պէլիպէկցի Մրտօն կը ճանչնա՞յ, ան շատ գէշութիւններ ըրաւ մեր գիւղին մէջ: Այս առթիւ իմացայ որ վրէժխնդիր ֆէտայիները խեղդած են այդ հրէշը:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Գաղանճեան, մենք երիտասարդներս երբեք պիտի չմոռնանք քու եւ քեզ նմաններու խնկելի յիշատակը:

Մկրտիչ Սուքիասեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՊԷՐԼԻՆ, 14 նոյեմբեր.— Գաղութիս անդամներէն Պ. Հայկ Եաղճեանի աղջիկը՝ Օր. Լիտիա, հոկտեմբեր 26ին մեռաւ, խոր սուգի մատնելով իր ընտանեկան պարագաները, եւ առհասարակ բոլոր ծանօթները: Օրիորդը բժշկական ուսանողուհի էր: Անցած ամառ համալսարանը աւարտեց եւ յաջող քննութիւն մը տալով ստացաւ առաջնակարգ վկայական մը: Իր մասնագիտութիւնը տեսականօրէն կատարելագործելու նպատակով որոշած էր պետական բարձրագոյն հիւանդանոցին՝ «Charité»ի մէջ տարի մը աշխատիլ: Դիագնութեան մը միջոցին անզգալաբար կը թունաւորուի, եւ 12 ժամ վերջը կը մեռնի:

25 գարուններ հազիւ բոլորած, դժբախտ Լիտիան փակեց իր աչքերը, երբ այնքան փայլուն ապագայ մը կը բացուէր իր առջեւ: Ողբացեալ օրիորդը յաճախ կը փայլէր հայկական երեկոյթներու մէջ ալ նուագելով դաշնակի վրայ:

Փառանձեմ Մովսէսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Կիրակի 14 նոյեմբեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ա. խումբը խաղաց իր երրորդ ախոյենական մրցումը, S. O. Cassisի Ա. խումբին դէմ, եւ յաղթեց 2 — 0ով: Հակառակ մրցակից խումբին կարծուածին չափ զօրաւոր չըլլալուն, մեր տղաքը չկրցան օգտագործել բազմաթիւ նպաստաւոր վայրկեաններ, այլապէս նշանակէտերու քանակը աւելի բարձր պիտի ըլլար: Հակառակորդ խումբը թէեւ տկար, խաղաց ոգեւորութեամբ, ու գուշակելով որ յաղթութիւն մը անկարելի է, տքնեցաւ գէթ հաւասար մնալ: Ցախուռն պայքարին ընթացքին, օգտուելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի խաղացողներուն անհասկացողութենէն, շատ մը վտանգաւոր յարձակողականներ ալ կատարեց, սակայն իր բոլոր ճիգերը մնացին ապարդիւն:

Մեր տղաքը խաղին տեւողութեան երեք - չորրորդը, շատ մը պատեհութիւններու առջեւ անճրկելէ յետոյ, վերջին քանի մը վայրկեաններուն էր որ խուռն բազմութեան քաջալերական կանչերէն ոգեւորուած նշանակեցին 2 կէտ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբին կատարելիք բաժակի (Coupe de Provence) մրցումին առթիւ (21 նոյեմբեր, քաղաքապետարանի զօրաւոր խումբին դէմ), մեր խումբին կը յանձնարարենք դաս մը առնել նախորդ կիրակի օրուան մրցումէն եւ խուսափիլ սխալներէ:

Նոյն օրը Հ.Մ.Ը.Մ.ի Բ. խումբը, յաղթեց Coderին, 7—0ով, Գ.ը յաղթեց, A. S. Andoumeին. Մինիմները յաղթուեցան, O. Marseilleէն, իսկ Ժիւնեոռ խումբը մրցում չունէր:

Վ. Քիփիլեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Երբ այս որոշումը հաղորդուեցաւ դատարանի մէջ մեծ իրարանցում մը նշմարուեցաւ: Թուրքերը բացատութիւն կազմելով, սրահի մէջ ներկաները ծափահարութեամբ լսեցին վճիռը: Որոշումը նախագահի կողմէ հաստատուելէն վերջ դատարանի քարտուղարութեան կողմէ կրկին կարդացուեցաւ եւ ոճրագործին հաղորդուեցաւ:

Ասոր վրայ ժիւրիի անդամները հարցումները առնելով խորհրդակցութեան սրահը քաշուեցան: Մօտ մէկ ժամ տեւեց այդ խորհրդակցութիւնը: Դատարանի սրահին մէջ ներկայ գտնուողներ այդ մէկ ժամուան ընթացքին շարունակ մտածեցին թէ՝ Թալէաթ փաշայի սպանիչը պիտի դատապարտուի՞ թէ անպարտ պիտի արձակուի:

Հոն գտնուող Հայերը անսահման ուրախութեան, իսկ Թուրքերն ալ խոր յուսահատութեան կը մատնուէին: Վերջապէս, ժիւրիի անդամները վերադարձան դատավարութեան սրահը: Ժիւրիի Նախագահը տրուած վճիռը հետեւեալ կերպով յայտարարեց.

—Ժիւրիի անդամներուն հետեւեալ որոշումը պատւոյս եւ խղճիս վրայ վկայելով կ'ըսեմ. «Ամբաստանեալ Սողոմոն Թէհլիրեան 1921 Մարտ 15ին մարդ մը՝ Թալէաթ փաշան կանխամըտածումով սպաննա՞ծ է: «Ոչ»:

Եւ յետոյ, ժիւրիի որոշումը դատարանի վճռի հանգամանքը առաւ: Դատարանի Նախագահը հետեւեալ կերպով յայտարարեց.

— «Ամբաստանեալը անպարտ արձակուած է, դատական ծախքերն ալ պետութեան կողմէ վճարուելու պայմանաւ: Որովհետեւ ժիւրիի անդամներուն կողմէ տրուած որոշման համաձայն, ամբաստանեալը իրեն վերագրուած յանցանքին համար պատասխանատու չէ: Հետեւաբար անոր ձերբակալման հրամանն ալ ետ կը վերցուի»:

Տեսնելու էր ասկէ վերջ ոճրագործին կողմնակիցներուն ուրախութիւնը: Երբ մէկ կողմէ անոր մեղսակիցները ուսամբարձ զայն կը տանէին դուրս, ուրիշներ ալ փաստաբաններու մօտենալով շնորհակալութիւն կը յայտնէին: Ծափահարողներու, պոռացողներու մէջ կը գտնուէին նաեւ կարգ մը կիներ ու աղջիկներ: Մարդ ինքզինքը թատրոնի մը մէջ կը կարծէր: Կարծես թէ արուեստագիտուհի մը յաջող խաղարկութենէ մը վերջ կը ծափահարուէր:

Իրականին մէջ կատարուածը խաղ մըն էր: Այդ խաղը, առաջին անգամ սկսաւ Հարտէնպէրկ փողոցին մէջ, վերջը դատարանի սրահին մէջ շատ ամօթալի ձեւով մը շարունակուած եւ վերջացած էր մէկ կողմի համար ուրախ եւ միւս կողմի համար տխուր հետեւանքներով:

Դատավարութիւնը սկիզբէն մինչեւ վերջ հետապնդողներու եւ հետեւողներու մէջ կը գտնուէր նաեւ Պէհաէտտին Շաքիրը: Թուրքերու հասցէին խօսուածները իմացող Պէհաէտտին Շաքիրի աչքերը կը փայլփլէին: Վճիռը հաղորդուելէն վերջ, Պէհաէտտին Շաքիր շատ բարկացաւ եւ կատարուած անիրաւութենէն ազդուած, չըսուած խօսք չթողուց:

Թուրքիոյ վարչապետ Թալէաթ փաշան գերման հողի վրայ սպաննուելէ վերջ, փոխանակ այդ ոճիրով հետաքրքրուելու եւ յանցաւորները պատժելու, գերման կառավարութիւնը եւ Արդարութիւնը երկարօրէն զբաղեցան հայկական խնդրով: Գերման կառավարութիւնն ու Արդարութիւնը փոխանակ ոճիրի քննութեամբ զբաղելու, հայեւթուրք հարցերով հետաքրքրուեցան: Մինչ իր առաջին հարցաքննութեան Թէհլիրեան պարսկահպատակ ըլլալը յայտարարած էր, վերջէն ուրացաւ եւ թրքահպատակ ըլլալը առաջ քշեց, եւ դատարանն ալ ընդունեց: Որովհետեւ, եթէ, Թէհլիրեան իբրեւ պարսկահպատակ մը սպաննած ըլլար Թալէաթ փաշան, ոճիրը շատ հասարակ սպանութիւն մը կը դառնար եւ հեղինակը կը պատժուէր օրէնքի ամբողջ խստութեամբ:

Գերման ոստիկանութեան ճարպիկութիւնը ամէնուն ծանօթ էր: Ամէն մարդ համոզուած էր որ ան կրնայ ոճիրին բոլոր ծալքերը երեւան հանել: Սակայն այդ համոզումները բոլորովին ի դերեւ ելան: Ոճրագործին ինքնութիւնն ու յայտարարութիւնները քննելու համար որեւէ ձեռնարկ չեղաւ: Դատարանը չվարանեցաւ ոճրագործին բոլոր ըսածները իբրեւ ճշմարտութիւն ընդունիլ:

Ոճրագործին հետ միատեղ միեւնոյն տան մէջ նստող ընկերներուն ոճիրին մասնակցած ըլլալը շատ հաւանական էր: Առաջին հարցաքննութեան արդէն այդ եզրակացութիւնը յառաջ եկած էր: Սակայն անոնք ոչ միայն յանցաւոր կամ մեղսակից չնկատուեցան, այլ եւ իբրեւ թարգման գործածուեցան դատարանի մէջ:

Բացի այդ, հակառակ ընդհանուր դատախազի առարկութեանց, իբրեւ վկայ լսուողներ եղան: Պատուելի Լեփսիուսին ժամեր տեւող երեւակայական բացատրութեանց եւ պատմութիւններուն դէմ ձայն բարձրացնող չեղաւ: Եւ այդ կերպով ժիւրիի անդամները սխալ ուղղութեան առաջնորդուեցան:

Շատ մը Թուրքեր եւ Թուրքիա գտնուող Գերմաններ խնդրագրեր ներկայացուցին վկայութիւններ ընելու համար, սակայն չլսուեցան: Վախցան որ անոնց վկայութիւնները վնաս կուտան ոճրագործին: Այս պատճառաւ ժիւրիի բոլոր անդամներն ալ միս կողմի ազդեցութեան տակ գտնուեցան:

(50)

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Ամուսինը կնոջը երեսը կը նայի, աչքերուն մէջ խանդաղատանք կայ, արցունք կայ, տղամարդու հպարտութեան ուրացումը կայ...

— Աղջի Մարիամ, կ'ըլլա՞յ մի եա:

— Ճանըմ տար կ'ըսեմ նէ տար, դուն մեռնիս նէ իմ ինչո՞ւս պէտք այդ զարդերը...

Հայ Ջրկիր մը, որ օրական հացը առոր անոր տունը ջուր կրելով կը վաստկէր, քառասուն ոսկին ափին մէջ կը ներկայանայ կառավարութեան պէտէլը տալու:

Թուրք պաշտօնեան զարմացած կը հարցնէ քառասուն ոսկին, գլուխը թափ տալով: Ջրկիր Հայը քառասո՞ն ոսկի բերէ...

Ընկճուած, տխուր է Հայ ժողովուրդը, ճահիլ թաղեան երիտասարդները կ'երթան, ամէն մէկը տան մը սիւնը, կ'երթան ու ա՛լ պիտի չվերադառնան. ինչպէ՞ս սրտերնին չմորմոքի, ինտօ՞ր արիւն արցունք չլան:

Սուգը, ողբը տան չորս պատերուն մէջ կը մնան. փողոց չեն ելլեր, ճամբաներուն վրայ չեն քաշկռտուիր: Թուրքի տունն ալ ցաւի եւ յուսահատութեան մէջ, սակայն ողբը, կոծը փողոց են իջեր, ճամբներու առջեւ, շուկային մէջ, նորակոչներու հաւաքատեղին, քաղաքէն դուրս ճամբու վրայ, որ բաժանման վայրն է:

Ահա շարքով կուգան մեկնողները, առջեւէն դհոլ զուռնան կամ քէմէնչէն, որպէս թէ ոգեւորիչ եղանակով, գլուխները կախ, ոտքերնին քսքսելով կը հետեւին Թուրք զինուորները: Համբերատար Թուրք կիներ ճամբու երկու կողմերուն:

— Խամայէլ, օղլո՛ւմ... օղլում... (Իմամայէլ, տղա՛ս, տղա՛ս):

— Ահմէ՛տ, քարտաշը՛մ... աման էօլիւեօրը՛մ... (Ահմէ՛տ, եղբայրս ...կը մեռնի՛մ...),— Նամէհրամը մոռցած, կուրծքը ծեծելով կ'ողբայ դեռատի աղջիկ մը:

Ճահիլ կին մը, որու ամուսինը գընացողներու մէջ է, նուաղած կ'իյնայ շրջապատող կիներու թեւերուն վրայ:

— Քահր օլսուն մուհարէպէ...

— Մէհմէտճիյիմ, պէնի սաղ սաղ մէզարա գօյուպ տա էօյլէ կիտէյիտին (Մէհմէտիկս, զիս ողջ ողջ գերեզման դնէիր ու այնպէս երթայիր),— մազերը փետելով աղեխարշ ձայնով կը պոռայ պառաւ կին մը:

Ողբ, լաց, սրտապատառ ճիչեր ու քէմէնչէի ձայնը կամաց կամաց կը հեռանայ:

———

Օգոստոսի երկրորդ շաբաթն էր: Հինգշաբթի երեկոյ, Հաճի Խաչատուրը մեծ տղուն հետ սովորական ժամուն տուն չեկաւ: Տնեցիք սաստիկ անհանգստացած ի զուր սպասեցին անոնց տուն գալուն: Կարգին մթներ էր, երբ Լեւոնի խորհրդով՝ մայրը կրտսեր որդին ղրկեց լուր մը բերելու: Գէշ ժամանակներ էին, ո՞վ գիտէ թէ ինչե՛ր կրնային պատահիլ: Արտաւազդն ալ գնաց ու չեկաւ: Անհանգստութիւնը իրական սարսափի վերածուեցաւ տան մէջ. ողբն ու կոծը սկըսան, Լեւոնի հանգստացնելու փորձերն ալ ապարդիւն անցան:

Երկուքի մօտերը, ըստ Թրքական ժամի, յանկարծ տան դրսի դուռը բացուեցաւ ու Հաճի Խաչատուրն ու երկու զաւակները, ահագին կապոցներու բեռան տակ կքած, ներս մտան: Կինը ուրախութենէն խենթեցած վազեց դիմաւորելու: Կռնակի բեռը վար դնելով, Հաճին քրտինքը սրբեց ու տղոց պատուիրելով որ կապոցները մախսէնը իջեցնեն, ինք սենեակը քաշուեցաւ, գիշերանոցը հագաւ ու հողաթափները ոտքերը անցնելով, բարձրացաւ երկրորդ յարկը, Լեւոնի մօտ:

— Բարի իրիկուն Լեւոն էֆէնտիս, — ըսաւ Հաճին ու սէտիրի սովորական անկիւնը գրաւեց:

— Բարի երեկոյ, Հաճի աղա, այսօր շատ ուշացաք, տնեցիք շատ անհանգիստ էին:

Այդ պահուն Հարսը ներս մտաւ եւ սէտիրի վրայ դրաւ օղիի ափսէն ու անմիջապէս դուրս ելաւ սենեակէն: Երբ Հարսի ոտքերու ձայնը մարեցաւ սանդուխին ի վար, Հաճի օֆ մը քաշելով դարձաւ Լեւոնին.

— Էֆէնտիս, դժոխքի մէջ կ'ապրինք, օրը նոր կառավարութեան խաղերը նոր: Առտուն տահա նոր դայֆէ մը խմած էի, մէկ ալ տեսնաս չարշին իրար անցաւ, հօս հօն ժանտարմները կեցան, որուն որ հարցուցի «բան մը չիյտենք» ըսին: Մէկ ալ տեսնեմ՝ չարշիի վերի ծայրէն խումբ մը զինուորականներ կուգան, փոլիսներ, համալներ եւ երեք չորս ալ արապա ետեւնուն ձգած: Ամէնէն առաջ Եօրղաքին խանութը մտան. Եօրղաքին մանիֆաթուրայի վաճառական մըն է: Անցաւ կէս ժամ, մէկ մըն ալ նայիս ապրանք է որ կը կրեն ու կը լեցնեն արապաներուն վրայ: Հաճի Հաֆըզ պաշէ Իպրահիմ պէյի եւ իմ խանութս իրարու կից են, ան ալ մանիֆաթուրայի գործ կ'ընէ, մէկ մտնեմ անոր քովը տէ, խապար մը առնեմ ըսի ինքնիրենս: Սոխին անուշը չըլլար, բայց Իպրահիմ պէյը անվնաս մարդ մըն է, մեծ ջարդի տարին Հայերուն լաւութիւն ըրաւ: Հէլէ մէկ սա գաւաթը պարպենք, Լեւոն էֆէնտիս, Աստուած վերջերնիս բարին կատարէ:

Բաժակները պարպուեցան:

— Հա, Իպրահիմ պէյը ըսաւ քի, զօրքերու համար պէտք եղածները, կաշի, մանիֆաթուրա, հազըր կօշիկ, փանէլա, սապոն, բրինձ, դայֆէ, տահա եւ ի՛նչ գիտնամ, մէկ խօսքով ինչ որ պէտք է նէ, կառավարութիւնը պիտի հաւաքէ: Կարծես քի սրտիս վըրայէն մեծ քար մը վերցուցին, իմ խանութէս հիչ բան մը վերցնելիք չունէին, շատ շատ քանի մը տուզինա տակի փանելա կար, անոնք ալ կիվէն զարկած էր: Կամաց կամաց խանութները սանտրելով վար եկան. քրիստոնեաներու խանութներէն շատ ապրանք տարին, տեսնէիր մէկ մը խանութպաններու դէմքը, խունկ կտրեր էին զաւալլըները: Թուրքերէն շատ քիչ բան տարին:

(Շար.)

ՄԱԽԱՍ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11

ՎԻԷՆ,— Այս տարի եւս մասնակցեցանք Զինադադարի տարեդարձի հանդէսին: Ժամը 10ին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներ եւ գայլիկներ մեր եռագոյնով, առաջնորդութեամբ խմբապետ Ա. Կարապետեանի, իրենց տեղը գրաւեցին, քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ: Ցետոյ թափորը յառաջանալով շարուեցաւ Անծանօթ զինուորի յուշարձանին շուրջ, ուր տեղի ունեցան աւանդական արարողութիւնները: Հայ գաղութին կողմէ պսակ մը դրուեցաւ յուշարձանին վրայ, եռագոյն ժապաւէնով:

Թ.

Պ. Անրի Պէռանժէ, Ֆրանսայի ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, առջի օր ճառ մը խօսելով, ազդարարեց թէ Ճափոն կը սպառնայ յարձակիլ Հնդկաչինի վրայ, եթէ Ֆրանսական կառավարութիւնը թոյլատրէ ռազմանիւթ փոխադրել Չինաստանի համար: Այս առթիւ բացատրեց թէ Ֆրանսա պատերազմի վտանգին առջեւ կը գտնուի երեք ճակատի վրայ,— Սպանիա, Միջերկրական եւ Ծայր. Արեւելք: Եւ աւելցուց.— «Դիւանագիտական գաղտնիք մը յայտնած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ թէ երբ ներկայ թշնամութիւնները ծագեցան Չինաստանի մէջ, Փարիզի ճափոնական դեսպանը հաղորդեց թէ որ եւ է միջամտութիւն, մինչեւ անգամ զէնքի նուազագոյն փոխադրութիւնը դէպի Չինաստան՝ հաւանաբար պատճառ պիտի ըլլայ որ Ճափոն դրաւէ կարգ մը կղզիներ եւ նուաճանգիստներ Թոնքինի եւ Հնդկաչինի մէջ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՇԻՌԸ երթալով կ'իյնայ: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1937 հոկտեմբերին Ֆրանսայի ներածումներն եղած են 3.719.808.000 ֆրանք, արտածումները՝ 2.364.752.000: Ուրեմն բացն է 1.355.056.000 ֆր., մինչդեռ 1936ի նոյն ամսուան միայն 779.841.000 էր: 1937ի առաջին տասը ամիսներու միջոցին ներածումներն եղած են 33.845.879.000 ֆրանք, արտածումները՝ 19.207.759.000: Ուրեմն ներածումները արտածումներէն աւելի եղած են 14.638.120.000 ֆրանք, մինչ 1936ի նոյն ժամանակաշրջանին տարբերութիւնը 7.545.635.000 ֆրանք էր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Գերագոյն Խորհուրդը յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, Սթալինի թեկնածութիւնը դրուած է 1068 կազմակերպութեանց կողմէ: Մոլոթով թեկնածու նշանակուած է 562 վայրերէ եւն.: Այս առթիւ նորէն կը խօսուի թէ Սթալին ինքզինքը Խ. Միութեան վեհապետ հռչակել պիտի տայ ընտրութիւններէն վերջը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ զինուորական ատեանները գործի սկսան, մէկը Երուսաղէմի, միւսը՝ Հայֆայի մէջ: Մէկ մէկ հրեայ եւ արաբ թարգմաններ նշանակուած են իւրաքանչիւր ատեանի համար, իսկ դատաւորները անգլիացի են: Անկարգութիւնները կը շարունակուին:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻԱՅԷՆ զինուորական պատուիրակութիւն մը գնաց Իտալիա, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

150.000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ԿԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, կը յայտարարէ հանրապետական վարչապետը, Պ. Նէկրին, եւ այս առթիւ դիտել կուտայ թէ ծիծաղելի բան պիտի ըլլայ, եթէ 5000 խոյացի կամաւորներ եւ կանչուին: — Խորհրդային իշխանութիւնը հաւանութիւն յայտնեց անգլիական ծրագրին, ինչ որ կը նշանակէ թէ ի վերջոյ պիտի ճանչնայ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը:

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ սկսան երէկ, երեսփ. ժողովին մէջ, դահլիճին ընդհանուր քաղաքականութեան մասին: Լէօն Պլում խօսելով ընկերվարական խմբակցութեան առջեւ, բացատրեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է շարունակել գործակցութիւնը եւ հաւատարմութիւն ցուցնել Շօթանի դահլիճին:

ՀՌՈՄ - ՊԵՐԼԻՆ - ԹՈՔԻՕ հակաբոլշեւիկ ուխտին ստորագրութեան առթիւ, երեք պետութիւնները որոշեցին մնայուն խորհուրդ մը կազմել, որպէսզի պայքարի միջոցներ մշակէ:

ՀԱԿԱԲՈԼՇԵՒԻԿ ՊԱՅՔԱՐԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Զուիցերիոյ մէջ: Առջի օր Ցիւրիխի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց համայնավար գործիչ մը, որուն տանը մէջ խուզարկութիւններ կատարուելով, բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան: Այս ձերբակալութեամբ բանտարկուած կ'ըլլան ազգ. խորհուրդին երկու համայնավար անդամները: Միեւնոյն օրը ձերբակալուեցաւ Զուիցերիոյ համայնավար կուսակցութեան նախագահը, Իմպէռ Տրօզ եւ խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ բոլշեւիկեան օրկանին խմբագրատան մէջ, ուր բազմաթիւ թուղթեր բռնուեցան:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ վերակազմուեցաւ նախագահութեամբ վարչապետ Պ. Թաթարէսքուի: Արտաքին նախարարն ալ անփոփոխ կը մնայ:

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ խափանելու համար, կառավարութիւնը պիտի պահանջէ ստիպողաբար քուէարկել մամուլի նոր օրէնք: Այս լուրը հաղորդեց Պ. Վէնսան Օրիոլ, դատական նախարարը, ճառ մը խօսելով Ներքին Նախարար Սալանկրոյի մահուան տարեդարձին առթիւ: Օրինագիծը, որ պատիժներ կը նախատեսէ, մերժուած էր ծերակոյտին կողմէ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Որուն բացառիկ փայլով անցնելուն ոչինչ չէ խնայուած:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մարսէյլի հայ կարողագոյն արուեստագէտները:

Կը նուագէ Մաթիէօի հռչակաւոր «Ռեօնտըր-ժազ»ը:

Տեղի կ'ունենայ քաղաքին ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, ՍԱԼՈՆ ՔԱԼՊԷՐ, Դեկտ 11ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ,— կանխօրօք ապահովել տոմսերը Մասնաճիւղիս գանձապետ Պ. Մ. ՋՐԲԱՇԵԱՆԷ, 27 Rue d'Aubagne:

ԺԱՆԹԻՅԻԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի նպարավաճառ Պ. Ա. Փանօսեանի մօտ 21 Rue de Paris:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8ին «Խրիմեան Ակումբին մէջ»

«Մուրատ»՝ 19 Նոյ. Ուրբաթ: «Մշօ»՝ 21 Նոյ. կիրակի: «Վռամեան»՝ 22 Նոյ. երկուշաբթի, կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, Լա վիստ սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ: վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Վարուժան» Ակումբին մէջ, բոլոր ընկերները ստիպողաբար կը հրաւիրուին:

ԼԻՈՆԻ «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 19 Նոյ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց Ներկայացուցչական ժողովի եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 20 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին: Օրակարգ՝ Ներկայացուցչական ժողովի զեկուցում եւ ընտրութիւն, ներկայանալ անդամատետրով:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Նոյ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

Հանդէս Կրընոպլի մէջ

կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան կողմէ, 21 Նոյ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 31 Route de St. Martin d'Hérèsի սրահին մէջ:
կը խօսի Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ, ի պատիւ Նախկին վարչութեան, 20 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ. Ալֆորվիլ: Կը խօսի Ընկերուհի ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ. գեղարուեստական բաժին Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ: ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

Ընտանեկան թէյասեղան

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի պատիւ Ընկ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ
Շաբաթ, 20 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ. Գեղարուեստական ճոխ բաժին.
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
Մուտքը ազատ է

Ֆութպոլի բաժակի մրցում

Այս կիրակի, 21 նոյեմբեր կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի սեփական մարզադաշտին վրայ:
Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԸ
ընդդէմ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ Ա. ԽՈՒՄԲԻՆ
ժամը 1ին Հ. Մ. Ը. Մ. Ի պզտիկներու մրցումը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պ. Մկրտիչ եւ Տօքթ. Արամայիս Շամլեան եղբայրներ կը ծանուցանեն թէ՝ ի Նիւ Եորք հանգուցեալ իրենց մօր՝ Այրի տիկին Ամալէր Շամլեանի (կողակից հանգուցեալ Յովհաննէս Շամլեանի) մահուան քառասունքին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 21 նոյեմբեր կիրակի առաւօտ, պատարագէն վերջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին Ս. Փ. Սարգիսեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի եղբոր եւ աներձագին՝

ԳԵՂԱՄ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 11ին Արլի մէջ:
30 տարեկան երիտասարդ հասակին:
Լա Սիօթա

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի-լէ-Մուլինոյի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները 20 Նոյ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները կիրակի, 21 Նոյ. ժամը 2ին, Ազգ. վարժարանին էմէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է Մարսէյլի մէջ բարեզործական ցունը, որուն սրահները կը տրամադրուին նաեւ ազգային միութիւններու, Հայացէ՛ն.— 22 Rue Petite St. Jean:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Երեկոյթ—պարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԻ հիմնարկութեան 12րդ. տարեդարձին առթիւ, 20 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՄԻՇԷԼԻ շքեղ սրահին մէջ, 25 Rue Aldebert. Marseille.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ հայերէն տառերով կը ցուցադրէ Ներգաղթի կարաւանին մեկնումը Մարսէյլէն, եւ երկրորդ ֆիլմ մը՝ Չիկանօ կամ առաջակայքը:

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի Մարաթոնի հռչակաւոր նուագախումբին: Պարի պարգեւատր մրցում: Մուտք այրերու 8 ֆր., կիներու 6:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն:

21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ
8 Rue Danton, մէթրօ Օտէօն կամ Սէն Միշէլ:
կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

կը մասնակցին փարիզահայ թատրոնի լաւագոյն ուժերը:
ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ԽՈՒՄԲ
ՀԱՅ ԳԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ
Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

կը դասախօսէ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ Գրիգոր Աղքամարցի (միջնադարեան գրականութիւն): Ուրբաթ, 13 Նոյ. ժամը 21ին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ Կ'Ո ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Ատամները ժամադրութեամբ:

Ի գիտութիւն հայ մաշեճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանակի վաճառատան Մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ
10 Rue Turbigo, Paris (1)
Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**
60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier
Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ (պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր, ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ԶԱՖԻՐԷ հանըմի: Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր մնայուն յաճախորդը դառնալու համար:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ՐԱՖՖԻ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական օղի՝ տաք աղանդերներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝
տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ամբողջ ցերեկը անցկացնելով իր պաշտօնի վերաբերեալ աշխատութիւններով, գիշերները շատ անգամ լուսացնում էր նա զանազան տեսակ անբարոյական քէֆերով, եւ թուրք պաշտօնատարների մոլութիւններին հետեւելով, արաղ էր խմում, աղջիկներ ու տղաքներ էր պար ածում, եւ իրան շրջապատում էր զանազան տեսակ «չալղիներով» (երաժիշտ): Ամէն մի գիւղ մտնելիս, ամէն մի գիւղացու խրճիթի դռները բաց էին նրա առջեւ: Ո՞վ կարող էր չընդունել այդ բարձրաստիճան հիւրին: Ընդհակառակն, գիւղացին պատիւ էր համարում իրան, երբ Թոմաս էֆէնտին ոտք կը կոխէր նրա շեմքի վրայ, թէեւ նրանից չէր շահւում, ուտեցնում էր, խմեցնում էր,— բայց այդ էլ բաւական էր, որ Թոմաս էֆէնտին կը սկսէր այնուհետեւ «բարի աչքով» նայել իր հիւրասիրողի վրայ:

Մի երեկոյ գզիրը մի աղքատ գիւղացու տանը լուր տուեց, թէ էֆէնտին պէտք է հիւր լինի: Տան տէրը մի քանի գիւղերի միակ արհեստաւորն էր, չինում էր երկրագործական անօթներ, նորոգում էր վնասուած գութաններ, արօրներ, սայլակներ եւն.: Նա ըստ մեծի մասին իր տանը չէր գտնւում, որովհետեւ ման էր գալիս գիւղից գիւղ եւ իր համար գործ էր պտռում: Այս երեկոյ նոյնպէս տանը չէր: Արհեստաւորի կինը պատասխանեց գզիրին, թէ մարդս տանը չէ, ինչպէս կարող եմ ընդունել էֆէնտուն:

— Մարդդ տանը չէ, տունը խօ իր տեղն է, ասաց գզիրը կոշտ կերպով:

Այդ գզիր կոչուածներն էլ մի առանձին պատիժ են գիւղացու համար: Դրանք պաշտօնական անձինքների սորդական շներն են. սաստիկ հոտառութիւն ունեն, եւ խիստ վարժուած են, թէ ինչ ճանապարհներով պէտք է հետամուտ լինել որսին:

Արհեստաւորի կինը շուարած մնաց եւ խօսք չը գտաւ պատասխանելու գզիրին:

Գզիրը իր հրամանը կատարած համարելով, հեռացաւ աւելացնելով.

— էֆէնտին կը գայ, երբ ճրագները կը վառուին:

Խեղճ կինը մի քանի րոպէ, որպէս քարացած, կանգնել էր իր խրճիթի դրանը, եւ չը գիտէր, թէ ինչ պէտք էր անել: Նրա ամուսինը տանը չէր, նրան անվայել էր մի օտար եւ անծանօթ հիւր ընդունել իր մօտ: Նա մտաւ իր դրացի Օհօի խրճիթը եւ խնդրեց նրան, ասելով.

— Եղբայր Օհօ, գզիրը լուր տուեց, թէ էֆէնտիս այս գիշեր մեզ մօտ պիտի լինի, մարդս տանը չէ, ի սէր Աստծոյ, եկէք եւ կառավարեցէք նրան:

— Այս ի՞նչ բան է, պատասխանեց Օհօն բարկանալով,— այս գիւղում էր ուրիշ տուն չը կա՞ր:

— Ձեզ խմանում, ասաց կինը վշտացած ձայնով,— գզիրը այսպէս պատուիրեց:

Դրացի Օհօն խոստացաւ, որ ինքը կ'ընդունի հիւրին եւ կնոջը մենակ չի թողնի:

Թոմաս էֆէնտին այնքան ծանօթ էր այս գաւառի հետ, որ ամէն մի գիւղ մտնելիս, շատ լաւ ընտրութիւն անել գիտէր իջեւանների մէջ, թէ որ տունը աւելի յարմար էր գիշերելու համար: Նրա ճաշակը այդ մասին բաւական զարգացած էր: Գիխաւոր պայմանները, որ համապատասխանում էին նրա պահանջներին, դրանք էին որ տան տէրը աղքատ եւ փոքր ինչ յիմար լինէր, եւ եթէ յիմար չէր, պէտք է գոնէ խմելու հետ սէր ունենար (երկու յատկութիւններ, որ շատ չեն զանազանւում միմեանցից) եւ ամենագլխաւորն այն էր, որ պէտք է տան մէջ գտնուէր մի գեղեցիկ կանացի դէմք, որի վրայ նայելը զուարճութիւն պատճառէր նրան:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 79
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՐՐԹԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 20 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3582 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՔՆՆԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՎ

Մինչ Աթաթիւրք Էնկիւրէն ճամբայ կ՚ելլէր դէպի արեւելեան նահանգները, «քննական պտոյտ մը» կատարելու համար, հեռագիրը հաղորդեց Տէրսիմի ապստամբներուն մահապատիժի գործադրութիւնը :

Պոլսէն հասած վերջին թերթին թուականն է նոյեմբեր 14 (կիրակի) : Աթաթիւրք, վարչապետը, ներքին եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարները սուրհանդակներով ճամբայ ելան նոյեմբեր 12ին եւ Սեբաստիա կը գտնուէին յաջորդ օրը, շաբաթ : Տէրսիմի կախաղաններուն երկրորդ լուրը հրատարակուած էր Լոնտոնի թերթերուն երեքշաբթի օրուան թիւին մէջ : Ուրեմն կը մնայ ճշդել պզտիկ մանրամասնութիւն մը,— Ե՞րբ տեղի ունեցան կախաղանները, Աթաթիւրքի եւ իր շքախումբին Սեբաստիա՞, Մալաթիա՞ թէ Խարբերդ գտնուած օրը :

Ուրիշ խօսքով, արդեօք շքախումբը չուզե՞ց անձամբ տեսնել ութսուն տարեկան ծերունի մը կախաղանը՝ իր երկու զաւակներուն եւ ուրիշ 8 ամբաստանեալներու հետ :

Ամէն պարագայի մէջ, այս քննական պտոյտն ալ տեղի կ՚ունենայ յաղթապա՛նծ տրամադրութիւններու տակ, ինչպէս Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին բոլոր այցելութիւնները, Փոքր Ասիոյ վերագրաւումէն ի վեր :

Թուրք մամուլը մանրամասնութիւններ չի հրատարակեր, այս այցելութեան ծրագրի մասին : Տեղեկութիւնները կը հաղորդուին օրը օրին· այնպէս որ, յայտնի չէ թէ պտոյտը պիտի երկարի՞ մինչեւ խորերը, դէպի ռուսական եւ իրանեան սահմանագլուխը,— Կարին, Վան, Մուշ, Տիգրանակերտ :

Աթաթիւրք սովորութիւն ունի ինչպէս երկու բաժակ օղիի մէջ յեղափոխութիւն մը սարքելու, նոյնպէս չնդալից անակնկալներ սարքելու, իր ճամբորդութեան ընթացքին : Ամէն ենթադրութիւն ներելի է : Մանաւանդ որ, դեռ նոր խօսեցաւ «դահաճառը», շողշողուն առաջադրութիւններով, եւ նոր նշանակեց Ըսմէթի յաջորդն ալ, Ճէլալ Պայար :

Միասին առնելով նոր վարչապետը, ներքին գործավարը (որ միեւնոյն ատեն կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարն է) եւ հանրօգուտ շինութեանց գործավարը, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը, անշուշտ ամէն բանէ առաջ կ՚ուզէ տեղին վրայ ուսումնասիրել իր ծրագրին մանրամասնութիւնները :

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամ է որ քննական պտոյտ մը կը կատարուի այսքան բազմութեամբ եւ լայն ճակատի մը վրայ :

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը այն է որ, ինկած ըլլալով քրտական ըմբոստութեան վերջին միջնաբերդը, Տէրսիմ, Թուրք վարիչները ժամանակը յարմար կը նկատեն, վերէն վար չափելու համար «արեւելեան նահանգները» :

Զանազան պտոյտներ կատարուեցան վերջին տասը - տասնը - հինգ տարիներու ընթացքին : Դեռ քանի մը տարի առաջ, Ըսմէթ Ինէօնիւ մասնաւոր շքախումբի մը հետ աչքէ անցուց սահմանագլուխը, քսուելով նաեւ հայկական սահմանին, բայց իր դիմացը գտնելով ռուս պաշտօնատարներ :

Այս տարուան ընթացքին, Աթաթիւրք ինք շատ կարճ շրջան մը բոլորեց, եւ այդ առթիւ զրոյցներ շրջեցան Կարսի մասին :

Այդ բոլորին թագ ու պսակը կարելի է համարել ներկայ պտոյտը :

Կը թուի թէ այլեւս վերջնապէս խորտակուած համարելով քրտական դիմադրութիւնը, Աթաթիւրք ինք անձամբ ծրագիրներ պիտի մշակէ, արեւելեան նահանգներու վերակազմութեան համար :

Ազգ. Մեծ Ժողովի բացման առթիւ, թէ իր եւ թէ վարչապետին յայտարարութիւնները որոշ չափով կը լուսաբանեն այս կէտը :

Երկաթուղիներ եւ ճամբաներ պիտի շինուին, ջրանցքներ պիտի բացուին, ջրային անսպառ հարստութիւնները պիտի օգտագործուին, ելեկտրական հոսանք արտադրելու համար : Եւ,— «վաչկատուն ցեղերու բնակութեան եւ երկրին բնակչութեան հարցը մասնաւոր ծրագրին մէջ պիտի առնուին», ինչպէս կը յայտարարէր Ճէլալ Պայար :

Կը նշանակէ թէ քննական պտոյտին առթիւ նոր նիւթեր պիտի հաւաքուին, վերջնական հաշուեյարդարի մը ենթարկելու համար քրտական հարցը, որ քամալական Թուրքիոյ մեծագոյն մտահոգութիւնը կը կազմէ 1925էն ի վեր :

Տակաւին քրտական կրակներ կը վառին զանազան վայրերու մէջ. բայց դժուար է հաւատալ հն. մատարած ապստամբութեան մը բոցավառման, առանց արտաքին հզօր ազդակի մը միջամտութեան :

Էնկիւրի, գիտակից այս կացութեան, կ՚ուզէ օր առաջ գլուխ հանել իր ծրագիրները : Կ՚աճապարէ հարթել, «մաքրել» յետին բոյները, լեռներն ու ձորերը, արեւելեան նահանգներն ալ վերածելով միապաղաղ տափաստանի մը :

Եւ սակայն, ուրիշ մտահոգութիւններ ալ խառնուած են այս աճապարանքին, ինչպէս եւ հեռաւոր ծրագիրներ :

Կասկած չկայ թէ այլեւս նոյն մտերմութիւնը չի տիրեր Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ : Վերջին մէկ տարուան ընթացքին շատ մը տաք ու պաղ ջուրեր անցան երկու պետութեանց միջեւ, եւ բրիտանական ազդեցութիւնը հետզհետէ աւելի ծանրանայ եւ կը ծաւալի, հակակշռելով խորհրդայինը : Հին թէ նոր, Թուրքերը լաւ սերտած են պատմութիւնը, եւ գիտեն թէ ի՛նչ կ՚արժեն զանազան բարեկամութիւններ, երբ հասնի ճակատագրական ժամը :

Ուրեմն, Աթաթիւրքի քննական պտոյտը կապ ունի նաեւ այս հարցին, ուրիշ խօսքով՝ ապագայ պատահականութեանց հետ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԶԻՆԱՐԱՆՆԵՐ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

44 սնտուկ ձեռնառումբ, գնդացիրներ, հրացաններ, մեծաքանակ փամփուշտ եւլն.

38 խուզարկութիւն Փարիզի, 150 գաւառի մէջ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ դատական ոստիկանութիւնը շարունակելով իրենց քննութիւնները, զէնքի երկու պահեստներ եւս երեւան հանեցին Փարիզի մէջ, առաջինը՝ Օտէօնի կողմը, երկրորդը՝ Պասթիյի մօտ : Ներքին նախարար Պ. Տորմուա պատասխանելով երեսփոխաններու հարցումներուն, հաստատեց թէ երեւան հանուած են 44 սնտուկ ձեռնառումբեր (1418 հատ), 14 հակօդային հրացաններ եւ ուրիշ զէնքեր՝ ռիւ Ժան Պոզիր, թիւ 14 (Պասթիյ), գետնային փոխադրութեանց ընկերութեան մը գրասենեակին մէջ :

Մինչեւ երէկ առտու 38 շէնքեր խուզարկուած էին Փարիզի, իսկ 150 շէնքեր ալ գաւառի մէջ : Բոլոր ամբաստանեալները կը պատկանին աջակողմեան հոսանքներու, որոնք «Գաղտնի պաշտպանութեան Դաշնակցութիւն» մը կազմած էին : Կը կարծուի թէ բուն կազմակերպիչներն են «Փիլոնաւորները» :

Հինգշաբթի առտու կանուխ ոստիկանութիւնը կոխեց հնութեանց վաճառատան մը, Ռօթռու փողոց թիւ 2, Օտէօնի մօտ, քանի մը քայլ հեռու Լիւքսէնպուրկի պարտէզէն, ուր կը գտնուի Ծերակոյտը : Խանութին տէրը, Անրի Մօլէ եւ քոյրը անմիջապէս ձերբակալուեցան, եւ մինչ անցորդները կ՚անցնէին անտարբեր, ոստիկանութիւնը կապոց կապոց զէնքեր կը հանէր, որոնք ծածկուած էին հին կարասիներու տակ, լեցնելով քանի մը սենեակ եւ գետնայարկը : Ամբողջ բեռնակառք մը զէնք եւ ռազմանիւթ բռնուեցաւ այս խանութին մէջ,— 45 փոքր գնդացիր, 134 հրացան, 20.000 փամփուշտ եւն. : Մեծ մասը ծածկուած էր հին գորգերու դէզերուն տակ : Գնդացիրները գերմանական են : Ոստիկանութիւնը ժամերով շարունակեց խուզարկութիւնները, յուսալով գաղտնի սենեակներ գտնել, ինչպէս Ռիպէռ եւ Ամփէռ փողոցներուն մէջ : Միեւնոյն ատեն ոստիկանները նորէն կոխեցին Փասթրէ ընտանիքին դղեակը, Էվր - Բրթի - Պուրկ արուարձանին մէջ (Սէն է Ուազ), որուն սեփականատէրը Հունգարիա կը գտնուի այժմ :

Գաւառի մէջ, խուզարկութիւնները կեդրոնացած են Լիոնի, Մարսէյլի, Տիժոնի եւ Պոռտոյի մէջ :

*** Արմատական օրկանը, որ ամէնէն առաջ պարզեց դաւադրութեան ծալքերը, կը հարցնէ թէ ո՞վ կը վարէր, ո՞վ կը զինէր այս կազմակերպութիւնը եւ ո՞վ կը հոգար անոր ծախքերը : Հետապնդումները կը շարունակուին լայն տարածութեան մը վրայ եւ կը յուսացուի շատ աւելի կարեւոր գաղտնիքներ, ինչպէս եւ զինարաններ երեւան հանել : Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ գրեթէ բոլոր զէնքերը օտար արտադրութիւն են : Առաջին հետքերը գտան Զուիցերիոյ սահմանագլուխին մաքսային դէտերը, կասկածելի փամփուշտներ հաւաքելով բանուկ ճամբու մը վրայ : Բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը չի կասկածիր փոքրիկ Զուիցերիայէն : Արմատական պաշտօնաթերթը կը կասկածի երկու սահմանակից մեծ երկիրներէ, առանց յիշելու անունները :

*** Գաղտնի ոստիկանները Ռօթռու փողոցի հնութեանց վաճառատունը այցելած ատեն, խանութպանը որ եւ է բանէ չկասկածելով, ջերմապէս կը յանձնարարէր իր չինական զարդանօթները : Պաշտօնեաներն ալ իրենց պաշարումը պահեցին առջի բերան եւ կարծիքներ յայտնեցին ապրանքներու գեղեցկութեան մասին, բայց արդէն գտեր էին գաղտնի հետքերը : Զանազան անցքերէ ներս մտնելով, պաշտօնեաները հետզհետէ երեւան հանեցին հինգ սնտուկ, իւրաքանչիւրը 3600 փամփուշտով եւ զանազան վաճառանիշերով, վեցերորդ սնտուկ մը՝ որ կը պարունակէր 42 կապոց հարիւրնոց փամփուշտ, դեռ ուրիշ սնտուկ մը՝ 4200 փամփուշտներով, 45 փամփշտակալ, բոլորովին նոր, 24 կաշիէ թրադօտի, 23 զոյգ ոտնապան, 45 գերմանական գնդացիր - հրացան, յարեւմտան անոնց որ բռնուած էին Ամփէռ փողոցին մէջ, 3600ական փամփուշտ եւն. : Մասնագէտներ կ՚ըսեն թէ այս բոլորը կը բաւէին սպառազինելու 100 ուխտեալներ, այն ալ Ծերակոյտին շրջակաները :

Ինչպէս միւս խուզարկուած վայրերուն, նոյնպէս Ժան Պոզիր փողոցի շէնքին մէջ ալ գտնուեցան գաղտնի շինութիւններ, շատ վարպետօրէն կառուցուած, այնպէս որ Ապահովութեան պաշտօնեաները բաւական յոգնեցան, ամէն բան երեւան հանելու համար : Այսպէս, իրենց ուշադրութիւնը գրաւեց ապակեղարան մը, որ սենեակի մը միակ կահ կարասին կը կազմէր : Բացին եւ տեսան որ պարապ էր : Սկսան շօշափել աջ ու ձախ, մանաւանդ յատակը : Ապակեղարանին ետեւի մասը բացուեցաւ, եւ երեւան ելաւ դուռ մը որ կապուած էր ուրիշ սենեակի մը հետ : Ճշմարիտ զինարան մըն էր այդ սենեակը : Հոն էր որ գտան 44 սնտուկ ձեռնառումբ, իւրաքանչիւրին մէջ 32 հատ, համագումար 1418, մեծաքանակ փամփուշտ եւն. :

*** Տակաւին չէ ճշդուած գաղտնի կազմակերպութեան բուն անունը : Նախապէս կը կարծուէր թէ կը կոչուի «Գաղտնի յեղափոխական պահակներ» : Այժմ կարծողներ կան թէ բուն անունն է «Գաղտնի կեդրոն յեղափոխական գործունէութեան» : Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, կազմակերպութեան վարիչ մարմնին գլխաւոր անդամները կապ ունէին հարեւան մեծ պետութեանց հետ եւ անոնց հրահանգները կը հաղորդէին շրջանապետներուն : Այս վերջինները իրենց հրամանին տակ ունէին տեղական վարիչներ,— գնդապետներ, վաշտապետներ, դասապետներ, որոնց հրամանին տակ կը գտնուէին ռազմունակ եւ փորձ զինուորներ : Որ եւ է դաւաճանութիւն անգթօրէն պիտի պատժուէր : Բոլորն ալ միեւնոյն երդումն ըրած էին :

*** Վերջին պահուն կարեւոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Մէլէօնի եւ Ֆոնթէնէպլոյի միջեւ : Ապահովութեան պաշտօնեաները կը կարծեն թէ կապ մը գոյութիւն ունի այս կազմակերպութեան եւ Էթուալի դէպքին միջեւ :

»»»» o ««««

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ պիտի երկարաձգուի մինչեւ նոյեմբեր 28, փոխանակ փակուելու 25ին : Հինգշաբթի օր 30.000.000 միլիոնի հասած էր այցելուներու թիւը, հաշուելով առաջին օրէն : Վերջին օրուան հասոյթը պիտի յատկացուի Փարիզի աղքատներուն :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՕ՞Ր ԹԷ ԱՀԱԶԱՆԳ

Երեւանի թերթերում մէջ «Որբորոցի յերգ» մը կարդացի, «Աղավնի» ստորագրութեամբ :

Բանաստեղծութիւնը կը սկսի շատ սովորական երկտողով մը·

Քնիր բալիկ, ես քեզ համար
Օրօր կ՚ասեմ ու նանիկ :

Յետոյ կ՚իմանանք թէ կարմիր բանակը, նոր «ովկիանի պէս մեծ եւ անհուն» ուժ ունի, որուն առջեւ «ամէն ոսոխ կը չոքի», կը պաշտպանէ երախային հանգիստը : (Անշուշտ հայրը «ժողովուրդի թշնամի» հռչակելով, եթէ ոչ գնդակահարելով) :

Ու վերջապէս — իմացէք դուք ալ եւ պատմեցէք բոլորին — երախան օրորոցէն իսկ կը սորվի թէ «երջանկութեան ծով» է խորհրդային աշխարհը : Անոր գրկին մէջ երջանիկ է «ամէն մարդ ու ժողովուրդ» :

Բայց ո՞վ պարգեւեց այս երանութիւնները :

Երգենք միասին.—

Լայն են, բալիկ, ծովերը մեր,
Մեզ բեւեռն է հնազանդ,
Լուղորդ լինես՝ դու անվեհեր,
Թէ օդաչու մի հպարտ,—

Քեզ համար միշտ բաց կլինի
Ճանապարհը քաջութեան,
Ու սէրը մեծ Ստալինի
Քո թեւերին ուժ կտայ :

Ու թէ լողաս ծովում ազատ,
Թէ եթերում սաւառնես,
Մի մոռանա, որ կորովն այդ
Ստալինն է տուել քեզ :

Դու ողջ սրտով սիրիր նրան,
Սիրիր նրա գործը մեծ,
Այդ նա էր որ մեր անսահման
Երջանկութիւնն ստեղծեց :

— Հոյակա՛պ, ըսի բարեկամի մը որ վերջերս դարձած էր Երեւանէն : Եւ մանաւանդ ազդու քնարեր :

— Ի՞նչ կ՚ըսես, աղբէ՛ր, ահազա՛նգ, ահազա՛նգ : Երախան հազիւ լսած «Սթա» վանկը, պիտի ճչայ ու ճչայ, փողոց թափելով դրացիները : Եւ ահաւասիկ նոր հակայեղափոխութիւն մը . . .

ՎԱՀԷ

Ելմտական նախարարին յայտարարութիւնները Երեսփ. Ժողովին մէջ

»»»» o ««««

Հինգշաբթի օր, պատասխանելով եղած հարցապնդումներուն, ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ յայտարարեց թէ պետական գանձին կացութիւնը զգալապէս բարւոքած է չորս ամսուան ընթացքին : Պանք տը Ֆրանսի պահեստը աւելցած է 4.000.000.000 փրանք : Կառավարութիւնը կրցած է վճարել 25 միլիառ փրանքի պարտքեր, եւ բոլոր փոխառութիւնները, մէջն ըլլալով Անգլիայէն առնուած 40 միլիոն ոսկին, պիտի վճարուին առանց դժուարութեան : Այս բարւոքումը յառաջ եկած է շնորհիւ նոր տուրքերու, որոնց գումարը կը հասնի 8 միլիառ փրանքի : Իբրեւ արդիւնք իր վարած քաղաքականութեան, Պ. Պոնէ յայտնեց թէ պետական արժեթուղթերը բարձրացած են 15 — 20 առ հարիւր, զեղչի սակը, որ 6էր, իջած է 3ի եւն. : Եզրակացնելով, նախարարը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է վերահաստատել տնտեսական կացութիւնը եւ միայն բացարձակապէս ստիպողական ծախքերը կատարել : «Ես հակառակ չեմ ընկերային յառաջդիմութեան, բայց եթէ խիստ կը վարուիմ եւ խնայողութիւն կը յանձնարարեմ, պատճառը այն է որ դրամ չունիմ» :

Բուռն միջադէպ մը Պ. Քիափի հետ

Վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ, երբ խօսք առած էր Պ. Քիափ, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը : Խօսելով ներքին անկարգութեանց եւ Էթուալի դէպքին վրայ, Պ. Քիափ դիտել տուաւ թէ «եղբայրասպան մթնոլորտ մը ստեղծուած է, որմէ տրամաբանօրէն պիտի բխի ահաբեկչութիւնը» : Ընկերվարականներն եւ համայնավարները սկսան աղմկել : Քիափ շարունակելով իր ճառը, ուժգնօրէն յարձակեցաւ համայնավարներուն վրայ եւ բացագանչեց·

— Ձերբակալեցէք անոնք որ կը խանգարեն հանրային ապահովութիւնը :

— Դուք շատոնց բանտ նետուած պէտք է ըլլայիք, պատասխանեց համայնավար երեսփոխան մը :

— Խռովարարներուն մէկ որջը կը խուսափի կառավարութեան հեղինակութենէն, շարունակեց Քիափ, յիշելով 72 համայնավար երեսփոխանները որոնք անձեռնմխելի են :

Աղմուկը այնքան սաստկացած էր որ, ընդհարումէ մը կը վախցուէր : Կարմիր երեսփոխանները թուղթի կտորներ, մատիտ, գրիչ եւայլն կը նետէին Քիափի, բարապանները արթուն կը հսկէին : Ժողովին նախագահը, Էռիօ, ճարահատ ընդհատեց նիստը : Երբ նիստը վերաբացուեցաւ, աղմուկն ալ վերսկսաւ : Պ. Քիափ զուլած ըլլալով «Կոէնկուռո» շարաթաթերթը, որուն տնօրէնը իր ազգականն է, անձնասպան Սալանկրոյի եղբայրը պոռաց.— «Անարգ մարդուկ, անարգ, անարգ» : Նախագահը հազիւ յաջողեցաւ պահպանել բարեկարգութիւնը, ոգեկոչելով Սալանկրոյի յիշատակը (մահուան տարեդարձն էր այդ օրը) :

Գերմանիա շահած է դատը...

Այս աւետիսը կուտան գերմանական թերթերը, լորտ Հըլիֆաքսի այցելութեան առթիւ : Անոնց կարծիքով, Գերմանիոյ գաղթային պահանջները կէս առ կէս շահուած են, քանի որ Լորտերու Ժողովին մէջ եղած վիճաբանութիւններն ալ կ՚ապացուցանեն թէ Անգլիա կ՚ուզէ լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ : Արդարեւ, Լորտերու Ժողովին վերջին երկու օրերու նիստին մէջ, ճառախօսները շեշտեցին թէ անհրաժեշտ է ապահովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ ամէն բանէ առաջ համաձայնութեան մը յանգիլ Գերմանիոյ հետ : Լորտ մը անձամբ յանձն առաւ պրպտել Վերսայլի դաշնագրին վերաբերեալ դիւանաթուղթերը, որպէսզի ուսումնասիրեն եւ վերցնեն այն բոլոր արտայայտութիւնները որ վիրաւորական կը համարուին Գերմանիոյ արժանապատուութեան համար : Միւս ճառերն ալ այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ Անգլիա տրամադիր է որոշ գոհացում տալու Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, եթէ Պերլին յանձն առնէ մասնակցիլ Ազգաժողովին եւ աջակցի զինաթափութեան աշխատանքներուն :

*** Անգլիոյ արտակարգ ներկայացուցիչը երէկ իր առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, անոր ամառանոցին մէջ : Ներկայ էր մասնաւոր թարգման մը : Կ՚ըսուի թէ Լորտ Հըլիֆաքս մասնաւորապէս Լոնտոն հրաւիրած է նախարարը, ուղղակի բանակցելու համար :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ 20 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ ...

«Պրաւդա»յի 7 Նոյեմբերի թիւը նըւիրուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 20ամեակին: Առաջին էջը զարդարուած է Լէնինի եւ Ստալինի մեծադիր նկարներով: Խմբագրականը բոլշեւիկներուն յատուկ ինքնագովութիւն մըն է, ճոճուն խօսքերով.

— Մեր երկրին մէջ վերջ գտած է մարդու շահագործումը»:

— «Ընկերվարական մեծ յեղափոխութիւնը ժողովուրդին տուաւ ոչ միայն քաղաքական ազատութիւններ, այլ եւ հարուստ եւ մշակութային կեանքի համար նիւթական պայմաններ:

— «Խորհրդային Միութիւնը հաւատարիմ պահակն է ժողովուրդներու ազատութեան եւ անկախութեան:

Խմբագրականը կը վերջանայ հայհոյանքներով ընդդէմ Ֆաշականութեան, «որ կը պատրաստէ նոր համաշխարհային սպանդ» եւայլն:

Թէ ի՛նչ «քաղաքական ազատութիւններ» է տուեր խորհրդային իշխանութիւնը իր քաղաքացիներուն, գիտենք այն անօրինակ մաքրագործումներէն, բանտարկութիւններէն, աքսորներէն, «ինքնասպանութիւններէն» եւ սպանդներէն, որոնց մասին ամէն օր կը կարդանք իրենց իսկ թերթերուն մէջ:

Ձենք գիտեր ինչո՞ւ նոյն թիւին մէջ խմբագրութիւնը արտատպած է Լէնինի մէկ փոքրիկ յօդուածը, գրուած 1917 Յուլիս 4—5ի դէպքերու օրերուն, երբ առաջին բոլշեւիկեան ապստամբութիւնը ձախողեցաւ: Լէնին, խօսելով ռամկավարական սկզբունքներու մասին, կը յարձակի մենշեւիկներու եւ էսէրներու վրայ, ռամկավարական դասեր տալով անոնց: Լէնին կ'ենթադրէ թէ Ռուսիոյ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը կը պահանջէ իշխանութիւնը յանձնել Խորհուրդներուն (սովետ), եթէ նոյնիսկ այդ Խորհուրդներու մէջ մեծամասնութիւնը կը պատկանի մենշեւիկներուն եւ սոցիալիստ-յեղափոխականներուն: Հիմնուելով մեծամասնութեան պահանջի վրայ, Լէնին կը յարձակի ժամանակաւոր կառավարութեան դէմ եւ յատկապէս անոր սահմանադիր-ռամկավար (կադէտ) անդամներուն վրայ: Պահել ժամանակաւոր կառավարութիւնը «կը նշանակէ ժողովրդի գլխուն վրայ դնել կառավարութիւն մը, որբրբեւ չիկրնար ռամկավարական ճամբով, այն է իրապէս համաժողովրդական ընտրութիւններու միջոցով տիրանալ իշխանութեան»: Կ'աւելցնէ նաեւ հետեւեալ ռուսական առածը — «Եթէ բնութիւնը դուրս նետէք դուռնէն, ներս պիտի մտնէ պատուհանէն»: Եթէ «Պրաւդա»յի խմբագիր Մեխլիս չըլլար Ստալինի ամէնէն մտերիմ աշխատակիցներէն մէկը (իր նախկին քարտուղարն է), պէտք է ականատես ըլլայինք հերթական վնասարարութեան, այս անգամ «Պրաւդա»յի մէջ, Մեխլիսի ձեռքով: Կատարեալ «վնասարարութիւն» մը չէ՞ արտատպել Լէնինի այն տողերը, որոնք հաւասարութեան նըշան կը դնէին ԻՐԱՊԷՍ ազատ համաժողովրդական ընտրութիւններու եւ ռամկավարութեան միջեւ, այն ատեն, երբ տեղի կ'ունենան իրապէս անազատ եւ բռնի ընտրութիւններ, վտարումներով եւ գնդակահարութիւններով: Ստալին այսօր բնութիւնը դուրս կը նետէ դուռնէն, բայց, ուշ-կանուխ «ան պիտի մտնէ պատուհանէն»:

Կոմինտէրնի նախագահ Դիմիտրով կը համեմատէ դրամատիրական երկիրները եւ Խորհրդային Միութեան բանուորական դասակարգը, մանրամասնօրէն կանգ առնելով այն «դասերուն» վրայ, որ տուած է Արեւմտեան Եւրոպայի բանուորութեան Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը:

Բանուորական դասակարգը այսօր «կ'ըմբռնէ իր սխալը», երբ հետեւեցաւ սոցիալ-դեմոկրատներուն: Եթէ հետեւած ըլլար համայնավարներուն, այսօր գոյութիւն պիտի չունենար Ֆաշականութիւնը: Դիմիտրով անշուշտ պարտաւոր է այսպէս ըսել: Սակայն իրականութիւնը այն է, որ Ֆաշականութեան զարգացման եւ կարգ մը երկիրներու մէջ անոր տարած յաղթանակին գլխաւոր պատճառը համայնավարութեան կործանարար քաղաքականութիւնն էր, երբ ան, ա) կրթնելով Խ. Միութեան կատաղի պայքար կը մղէր ռամկավարութեան դէմ (որու կեղծ պաշտպանը կը հանդիսանայ այսօր) եւ բ) կը ջլատէր բանուորութեան ուժը, հարուածելով ընկերվարականները եւ արհեստակցական միութիւնները (այսօր բարեկամ ձեւանալով ընկերվարութեան եւ միացում քարոզելով):

Դիմիտրովի յօդուածը սքանչելապէս կը համապատասխանէ ռուսական աշխարհակալութեան, ռուս պետութեան շահերուն: Ժողովրդապետութեան կուսակից կրնայ ըլլալ միայն այն որ դրական վերաբերմունք ունի Խորհրդային Միութեան հանդէպ:

«Միջազգային ներկայ կացութեան մէջ դէպի Խորհրդային Միութիւն վերաբերմունքն միայն կարելի է դատել թէ ով բարեկամ է եւ ով թշնամի բանուոր դասակարգի գործին եւ ընկերվարութեան, ով կողմնակից է եւ ով հակառակորդ ռամկավարութեան եւ խաղաղութեան»: Բանուորական շարժման ամէն անկեղծ գործիչ, դրամատիրական երկիրներու մէջ ապրող ամէն ռամկավար պարտաւոր է դրական վերաբերմունք ունենալ «հանդէպ ընկերվարական մեծ երկրին»:

Ստալին դիւանագիտական գծով եւ Դիմիտրով Կոմինտէրնի գծով դաշնակիցներ կ'ապահովեն Ռուսիոյ համար: Հոգ չէ թէ նոյն այդ Ռուսիան այնպիսի բռնապետութիւն մը ստեղծած է, որու առջեւ ամէն պարկեշտ ռամկավար պիտի կարմրէր, ամէն ընկերվարական պիտի սարսափէր, եթէ տարուած չըլլային որոշ քաղաքական հաշիւներով:

Մենք հնարաւորութիւն չունինք կանգ առնելու բոլոր յօդուածներուն վրայ, որոնք միեւնոյն ձեւով գրուած են: Կը փառաբանեն Ստալինի հանճարը, աշխարհի մէկ վեցերորդի մէջ յաղթանակած ընկերվարութիւնը եւ «վիթխարի» տնտեսական եւ մշակութային վերելքը»: Փոքրիկ յօդուածներով իրենց կարծիքը յայտնած են գրագէտներ՝ Հէնրիխ Ման, Ժան Բրուու եւայլն: Կովկասի դիկտատոր Բերիան գրած է գրեթէ ամբողջ էջ մը իր «Ժողովուրդներու միասնական ընտանիքը» յօդուածով, որու բովանդակութիւնը, սակայն, կը վերաբերի Խորհրդային Վրաստանի վերելքին: Այնտեղ մանրամասնօրէն նկարագրուած են Վրաստանի հարստութիւնները, տարուած աշխատանքները մշակութային եւ տնտեսական ասպարէզներուն մէջ:

Վրաստան կը մշակէ՝ «ընտիր թէյ, որ յայտնի է ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ իր որակով, ծխախոտ, խաղող եւայլն:

»Մինչեւ յեղափոխութիւն ցարական սպաներու կալուածներուն մէջ կը մշակէին սահմանափակ չափով մանտարին, նարինջ, կիտրոն, իսկ այսօր Վրաստանը կ'արտադրէ մօտ 300 միլիոն նարինջ, մանտարին եւ կիտրոն»: Եւ այսպէս Բերիա մէկիկ մէկիկ կը թուէ այն բոլոր աշխատանքները, որ կատարուած են Վրաստանի մէջ 20 տարուան ընթացքին, կոլխոզները, գործարանները եւայլն: Ուշագրաւ են այն տեղեկութիւնները որ կը վերաբերին մշակութային ճիւղին: Վրաստան ունի 19 բարձրագոյն դպրոց 22 հազար ուսանողներով, 30 գիտական հիմնարկութիւններ: «Միայն խորհրդային պայմաններու մէջ,— կը շարունակէ Բերիա,— միայն ժողովուրդներու ստալինեան համակեցութեան շնորհիւ Ռուսթավելիի 750ամեակի տօնակատարութիւնը կը դառնայ ամբողջ խորհրդային ժողովրդի սեփականութիւն, երբ այդ տօնակատարութեան կը պատրաստուին Խ. Միութեան բոլոր հանրապետութիւններու եւ շրջաններու մէջ»:

«Խորհրդային Վրաստանի թատրոնները իրաւամբ կը դասուին Խ. Միութեան թատրոններու առաջնակարգ շարքին մէջ»: Եւն. եւն.:

Անմասն չէ մնացեր եւ մեր դըժբախտ հայրենիքը: Ցանուն գլխաւորուած Հայաստանի կը խօսի 20 տարեկան երիտասարդ մը, ոմն Նիկոլա Վերմիշեան: Այդ յօդուածը ստորեւ կը թարգմանեմ ամբողջութեամբ.—

ԱՊԱԳԱՆ ՄԵԶԻ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ

«Ես 20 տարեկան եմ:

Հայրս կ'աշխատէր Ալլավերդիի հանքերու մէջ, որ կը պատկանէին ֆրանսական ընկերութեան մը: Երբ Հայաստանը գրաւեցին Դաշնակները, բանուորները ապստամբութիւն բարձրացուցին (ե՞րբ, ո՞ւր):

Այդ օրը հայրս տուն չվերադարձաւ:

Ես այն ատեն երեք տարեկան էի: Մայրս գիս կը կպչէր մութ, աղքատ պզտիկ սենեակի մը մէջ, անօթի, իսկ ինքը լալով կ'երթար լեռները եւ կը փնտռէր հայրս: Իր սիրտը գիտէր ճըշմարտութիւնը: Օր մը ան գտաւ սպաննուած հայրս: Զայն սպաններ էին Դաշնակները:

Այսպէս սկսաւ իմ մանկութիւնս: Այդ օրէն իմ սրտիս մէջ կը վառի ատելութեան կրակը հանդէպ ժողովուրդի թշնամիներուն:

... Անգամ մը, 1937ին, մեր կոլխոզը եկան մարդիկ: Անոնք բանուորներ կը հաւաքէին աշխարհիս ամէնէն մեծ ձգախէժի գործարանի համար: Կը յիշեմ, մայրս ըսաւ ինծի.

— Հայրդ կ'աշխատէր օտար դրամատէրներու համար, կտոր մը հացի համար: Դուն պիտի ծառայես ի խընդիր մեր հայրենիքի բարօրութեան:

Ահա չորրորդ տարին է, որ ես կ'աշխատիմ այս հսկայական գործարանի մէջ:

Իմ ամբողջ ազատ ժամանակս ես կը յատկացնեմ կոմսոմոլին եւ օդանաւորդութեան: Երեւանի օդանաւային ակումբին մէջ ես առաջին անգամ նստայ սաւառնակի մէջ: Վերջերս իմ ամէնէն մտերիմ ընկերներէն՝ Խաչիկ Աւետիսեան ստացաւ սաւառնորդի աստիճան: Հիմա իմ հերթն է:

Օդային ովկիանոսը — իմ տարրերքըն է: Այն օրը երբ խորհրդային հերոսները նուաճեցին Հիւսիսային բեւեռը, կամ այն օրերը երբ ստալինեան օդանաւերը Մոսկուայէն թռան բեւեռի վրայով Ամերիկա — այդ օրերը իմ կեանքի ամէնէն երջանիկ օրերն էին:

Եւ ես կ'ուզեմ ըլլալ Չկալովի եւ Գրոմովի նման: Ես կ'երազեմ թռչիլ կովկասեան լեռներու անմատչելի բարձրունքներու վրայ, ուր չեն համարձակիր թռչիլ անգամ լեռնային արծիւները: Ապագան կը պատկանի մեզի: Ես կ'երազեմ թէ պիտի յաղթահարեմ եթերը, եւ յանուն Հայրենիքի փառքի, գիտութեան եւ մշակոյթի օր մը իմ սաւառնակս պիտի թռչի կարմիր մետէորայի պէս երկրի վրայով: Ան պիտի ըլլայ հրաշալի խորհրդային սաւառնակ մը: Անոր մէջ 24 ժամէն կարելի պիտի ըլլայ թռչիլ մէկ բեւեռէն միւսը եւ երկու անգամ կտրել հասարակածը: Այդ հրաշափառ օդանաւին հրամանատարը ես պիտի ըլլամ, իսկ անոր թեւերու վրայ մարդիկ պիտի կարդան՝

«Խ. Ս. Հ. Մ. Ստալին»:

X

Երեւի յեղափոխութեան քսանմեակին առթիւ, իր հողամասերէն եւ վարիչներէն զրկուած Հայաստանի անհաշուելի քաղաքացիներուն կը թոյլատրուի միայն երազել... միջմոլորակային տարածութիւններու եւ բեւեռներու մասին...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

ԽՐԻՄԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցարը մնաց առանց բարեկամի, մինչդեռ Սուլթանը բոլորուած էր սիրասուն դաշնակիցներով,— Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա (ոչ պաշտօնապէս): Առաջին երկուքը 1854 ապրիլ 18ին առանձին դաշնագիր կնքեցին, հասարակաց գործունէութիւն մը նըւիրագործելու համար:

Լորտ Րէկլըն, հրամանատար անգլիական ուժերուն, Ուէլլինկթընի աջ բազուկը, Վաթերլոյի ճակատամարտին:

Մարաջախտ Սէնթ-Առնօ, հրամանատար ֆրանսական ուժերուն:

Ռուսերը մարաջախտ Բասքեւիչի ղեկավարութեան տակ պաշարեցին Սիլիստրէն, որ գիտցաւ լաւ ինքնապաշտպանութիւն մը վարել, այնպէս որ դաշնակիցները կրցան ոյժ հասցնել Վառնա:

Առիթէն օգտուելով Աւստրիա միջամտեց եւ գրաւեց Դանուբեան իշխանապետութիւնները:

Անգլիացի ծովակալ Նէփիըր պաշարեց Պալթիկի ռուսական նաւահանգիստները, եւ ֆրանսացի զօրավար Պարակէյ տ'Իլիէր առք դրաւ Ալանտ կղզիներուն վրայ եւ գրաւեց Պոմար-սունդը (օգոստոս 1854): Սակայն Ռուսիոյ զինադուլ պարտադրելու համար հարկ էր հարուածել Սեւաստոպոլը:

1854 սեպտեմբերին երեսուն հազար Ֆրանսացիներ, 20 հազար Անգլիացիներ եւ 7 հազար Թուրքեր, ձիերով, ջորիներով եւ պատերազմական ամէն տեսակ ապրանքներով Վառնայէն չարժեցան դէպի Խրիմի արեւմտեան ափունքը, դէպի Եւպատորիա:

Իշխան Մենշիքով՝ կտրելու համար անոնց ճամբան՝ դէպի Սեւաստոպոլ, քալեց անոնց դէմ: 26 սեպտեմբերին Ալմայի եզերքներուն վրայ կռիւ մը տեղի ունեցաւ, Դաշնակիցներուն ի նպաստ:

Նոյեմբեր 5ին, չարք մը բախումներէ ետք, Ռուսերը յարձակեցան Ինքերմանի դիրքերուն մէջ դաշնակից ուժերուն վրայ: Կռիւը չափազանց արիւնահեղ հանգամանք առաւ, բայց ի վերջոյ Ռուսերը ետ մղուեցան:

Անձրեւ, ձիւն, հիւանդութիւններ, յուսահատութիւն ուժաքամ ըրած էին դաշնակիցները: Անգլիա ամէն խորամանկ միջոցի դիմեց Աւստրիան ալ պատերազմի մէջ մտցնելու համար, եւ ի վերջոյ յաջողեցաւ ստորագրել տալ դաշնագիր մը (12 դեկտ. 1854), որուն համաձայն այս երկիրը յանձն կ'առնէր պաշտպանել Դանուբեան իշխանապետութիւնները՝ եթէ երբեք Ռուսերը վերադառնային հոն:

(Կ'արժէ առանձին յօդուած մը նըւիրել Իտալացի մեծահանճար քաղաքագէտ կոմս Քավուրի, որ աննման ճարտարութեամբ ընդունեցաւ փոքրիկ Փիէմոնթէի եղած հրաւէրը, եւ 15 հազար զօրքով մասնակից ըլլաւ գալ Խրիմի ճակատամարտին, դաշնակիցներու կողքին, եւ քանի-բորդ դարու այսօրուան Իտալիոյ միութիւնը հնարաւոր դարձուց, պատերազմէն ետք սարքուած համաժողովներուն մէջ վարելով մաղխտորական դիւանագիտութիւն մը):

Ցուրտը, ձիւնն ու հիւանդութիւնները կը ճարակէին դաշնակից ուժերը: Ցար Նիքոլա կրած յուսախաբութիւններէն շատ դառնացած էր, տկարացած: Մեռաւ 1855 մարտ 2ին: Իրեն յաջորդեց Աղեքսանդր Բ.: Դաշնակիցները կը յուսային թէ նոր ցարին հետ կարելի պիտի ըլլար կնքել խաղաղութեան դաշինքը: Բայց ոչ: Կռիւն աւելի քան երբեք կատաղութեամբ կը շարունակուէր Սեւաստոպոլի շուրջ: Հասկցուեցաւ որ միայն այդ ամրոցին անկումով կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութիւն ձեռք բերել:

18 Յունիսին Նափոլէոն Գ. ի նեղկայացուցիչ՝ զօրավար Փէլիսիէի մեծ յարձակողականը նպաստաւոր արդիւնք չունեցաւ:

Անգլիական ուժերուն հրամանատար Լորտ Րէկլըն մեռաւ ժանտախտէն, որ կը շարունակէր գործել իր աւերները: Յաջորդ նշանակուեցաւ զօրավար Սիմսըն: Ռուսերուն հրամանատարին ալ յաջորդեց Միքայէլ Կորչաքով:

Հետզհետէ օգնութեան հասան նոր ուժեր եւ դաշնակից զինուորներու թիւը բարձրացաւ 180 հազարի: Ռուսերը կը հաշուէին 150 հազար հոգի:

1855 օգոստոս 16ին Տրակտիրի կամուրջին մօտ մղուած մեծ ճակատամարտին հետեւանքով դարձեալ ետ մղուեցան Ռուսերը: Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ Սեւաստոպոլի ռմբակոծումը, անդարմանելի կորուստներ պատճառելով Ռուսերուն: Մէկ օրուան մէջ, (7 սեպտեմբեր), 70 հազար ռումբեր արձակուեցան: Սեպտեմբեր 8ին ընդհանուր յարձակողական՝ վերջին դիրքերուն դէմ: Մալաքովի բերդը Ռուսերը պաշտպանեցին յամառօրէն, յուսահատօրէն: Ի վերջոյ Ֆրանսացի զօրավար Մաք-Մահոն տիրացաւ անոր:

Կորչաքով անկարելի նկատելով դիմադրութեան շարունակութիւնը, հըրամայեց պարպել Սեւաստոպոլը, զոր գրաւեցին դաշնակիցները՝ աւերակոյտի վերածուած:

Պատերազմը դեռ չէր վերջացած սակայն: Ասիական սահմաններուն վըրայ Թուրքերը եւ Ռուսերը կատաղօրէն կը կռուէին իրարու դէմ, որուն հետեւանքով Ռուսերը տիրացան Կարսին:

1855 նոյեմբերին՝ դաշնակիցներու ծուղակն ինկաւ նաեւ Շուէտ, պատերազմին մասնակցութեան ի վարձատրութիւն՝ վերատէն տիրելու յոյսով Ֆինլանտայի:

Անգլիական եւ ֆրանսական նոր ուժեր կը հասնէին չարունակ: Դաշնակիցներէն ոմանք կը փափաքէին պատերազմին չարունակութիւնը:

Թուրքիա՝ անձնատուր արեւմտեան պետութեանց հեշտադին փայփայանքին՝ շատ ունէր որ կռիւը վախճան չունենար:

Անգլիա՝ կ'ուզէր աւելի տկարացնել Ռուսիան:

Ֆրանսա՝ յոգնած էր, բայց գոհ՝ եղածէն:

Աւստրիա՝ վարանոտ եւ երկերեսանի՝ մինչեւ 16 դեկտ. 1855:

Ռուսիա՝ այդ թուականին էր որ Աւստրիայէն վերջնագիր մը ստացաւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ա) Դանուբեան իշխանապետութիւնները պէտք է անցնին մեծ պետութեանց հաւաքական պաշտպանութեան տակ, եւ ոչ թէ միայն Ռուսիոյ:

բ) Դանուբի վրայ ազատ նաւարկութիւնը պէտք է ենթարկուի միջպետական հսկողութեան:

գ) Սեւ ծովը պէտք է հռչակուի չէզոք եւ նեղուցները պէտք է փակուին:

դ) Մեծ պետութիւնները սուլթանէն հաւաստիք պիտի առնեն քրիստոնեաներու իրաւունքներու ճանաչման համար, բայց Ռուսիա պէտք է հրաժարի քրիստոնէից պաշտպանի իր յաւակնութիւններէն:

Աղեքսանդր Բ. ըմբռնեց կացութեան ծանրութիւնը եւ հաւանեցաւ բանակցիլ:

1856 փետրուար 25ին հաշտութեան խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ: Դաշնակիցները պարզապէս թրքական բարբարոսութեանց քօղարկող չերեւնալու համար, Ալիի եւ Մէճիտէն խնդրեցին որ քրիստոնեաներու իրաւունքի ճանաչման համար հանդիսաւոր հաւաստիք տայ: Սուլթանը սակայն փետրուար 18էն ի վեր հրատարակած էր արդէն «Հաթթը Հիւմայուն» մը, որով օսմանեան կայսրութեան մէջ, անխտիր, կրօնքներու եւ ազգութեանց հաւասարութիւն կը հռչակուէր, պետական պաշտօնները մատչելի դարձնելով նոյնիսկ քրիստոնեաներուն: Այդ բաւական էր արդէն երեւոյթները փրկելու համար:

Գրաւուած երկիրները փոխադարձաբար ետ դարձուեցան: Սեւ ծով չէզոք հռչակուեցաւ: Հոն կրնային երթեւեկել առեւտրական, բայց ոչ պատերազմական նաւեր: Դանուբի վրայ ազատ նաւարկութիւն: Վերջապէս արեւմտեան պետութիւններն ըրին՝ ինչ որ ուզեցին:

Խրիմի ճակատամա՞րտ: Եղերական տակերդութիւն: Վերջացած՝ ի նըպաստ երջանի՜կ Թուրքիոյ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«Դաշնակցութեան Օրը»

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.— Նոյեմբեր 7ին, մենք ալ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, նախաձեռնութեամբ տեղական կոմիտէին:

Հակառակ կարմիր աքլորիկներու խլըրդային աշխատանքներուն եւ բամբասանքներուն, Ազգ. վարժարանի «Արաքս» սրահը շատ նեղ կուգար հանդիսականներուն: Ամէն մէկը իր կրծքին կը կրէր ազգային դրօշին խորհրդանիշը:

Բեմին դուրսի կամարը զարդարուած էր մետաքսեայ եռագոյներով, իր մէջ առած ռումանական դրօշը:

Վարագոյրի բացման հետ, Րաֆֆի մշակութային միութեան երգիչները թնդացուցին սրահը «Մեր հայրենիք» խմբերգով, զոր հասարակութիւնը ունկնդրեց յոտնկայս:

Հանդէսի բացումը կատարեց Հ. Հ. բանակին տեղական ընկ. Յովհ. Սահակեանը, նշանակալից ճառով մը, որմէ յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Օր. Արաքսի Ասարեան խորզգացումով արտասանեց Յովհ. Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ», ընկ. Վազգէն Գասպարեան հայ ըմբոստի եւ պայքարի երգիչ Ալ. Ահարոնեանի «Ահաղանդ»ը, իսկ ընկ. Մուրատ Մանկոյեան «Դաշնակցութեան» եւ «Հայ եռագոյնին», նուիրուած զոյգ քերթուածները: Ընկերուհիներ տիկ. Նուարդ Գալֆայեան իր «Կռունկ»ով, Օր. Անահիտ Փօթոյեանը Շուպէրթէն աւուր պատշաճի կտորներու դաշնակահարումով, ինչպէս եւ ընկ. Գ. Ձինեան իր «Դըլէ եաման» մեներգով մասնաւորապէս փայլ տուին այս բաժնին եւ հասարակութիւնը իր բուռն ծափերով վարձատրեց բոլորը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Ս. Սրենց, որ յատկապէս եկած կալացէն, իր կուռ բանախօսութեամբ յոյս ու ոգի ներշնչեց ամէնուն:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով, եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ սրահէն, իր հետ տանելով նոր եւ համերաշխ գործունէութեան ներշնչում մը:

Րաֆիկան

ՍՊԻՏԱԿ ՓԻԼՈՆԱԻՈՐՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկեան կառավարութիւնը կ'աշխատի սահման մը դնել անոնց չահատակութեան, ելեկտրական աթոռի դատապարտելով Քու-Քլուքս-Քլէնի մոլեռանդները: Բայց կազմակերպութիւնը կը դիմադրէ սպառնալով, փոխվրէժներով եւ գաղտնօրէն գործելով: Կոչեր կ'ուղղուին ժողովուրդին, փորձելով արդարացնել իրենց գործունէութիւնը,

— Մենք առաքելութիւնն ունինք ազգայնացնելու մեր սեփական երկիրը: Միացէք մեզի, դուք որ կը սիրէք Աստուծմէ եւ Մայիսեան ծաղկէն: Զինուեցէք մրրադան պատերազմին համար: Մենք պիտի ոչնչացնենք խառնածինները եւ նեգրերը: Գործեցէք, եթէ կ'ուզէք մնալ երկրին տէրը:

Ու վառ պահելու համար իրենց անդամներուն մոլեռանդութիւնը, անոնք գիշերային ռազմախաղեր կը կատարեն, ծիսատօներ կը սարքեն: Իրենց արամադրութեան տակ ունին անհաշիւ դրամ, այնպէս որ նիւթապէս եւ բարոյապէս անսասան կը մնայ հակառակ ամերիկեան կառավարութեան եւ ընկերային կազմակերպութեանց պայքարներուն: Քու-Քլուքս-Քլէնի իշխանութիւնը այնքան մեծ է, որ յաճախ հրաման կուտայ քաղաքի մը եւրեւելիին որ դէմ է իրենց՝ հեռանալ նահանգէն: Երբ չհեռանայ՝ Քու-Քլու-Քլէնի վրիժառուները կը բռնեն զայն, ինքնաշարժ մը կը դնեն, կը տանին սահմանագլուխ, կը մերկացնեն, կուպրով կը ծեփեն մարմինը, փետուր կը փակցնեն վրան ու կը հեռանան: Պէտք է գիտնալ, որ Քու-Քլու-Քլէնի կ'անդամակցին բազմաթիւ Ամերիկացի դատաւորներ եւ առեւտրականներ: Ֆլորիտայի մէջ Քու-Քլու-Քլէնի անդամները կը լսեն որ կարգ մը ռամկավարներ խորհրդակցութիւն կը կատարեն կռուելու համար Քու-Քլու-Քլէնի դէմ: Խումբ մը ոստիկաններ ներս կը խուժեն ժողովատեղին, կը բռնեն բոլոր ռամկավարները եւ կը լեցնեն մեծ ինքնաշարժի մը մէջ: Ռամկավարները կը հասկնան որ ոստիկանները Քու-Քլու-Քլէնի մարդիկ են, ուստի կը պոռան: Բազմութիւնը կը հաւաքուի, բայց ոստիկանները կ'ըսեն թէ ձերբակալուածները խենթ են: Եւ ինքնաշարժը ճամբայ կ'ելլէ, քաղաքէն հեռու վար կ'իջեցնեն կալանաւորները, ոմանք կ'ըսպաննեն խարազանի հարուածներու տակ, ոմանք ալ եռացած կուպրի մէջ թաթխելով:

Վերջերս Րոզվէլթ Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Դատարանի նախագահ նշանակեց Պլէյքը, երբ Քու-Քլու-Քլէնի նախկին անդամ մը Տէյ, հրապարակաւ յայտարարեց թէ Պլէյք կը պատկանի Քու-Քլու-Քլէն ընկերութեան: Տէյ ստիպուեցաւ հեռանալ Ամերիկայէն: Բայց Քու-Քլու Քլէն լուծեց վրէժը, սպաննելով զայն, (դեղով քնացուցած եւ երկաթուղիին վրայ նետած էին, շոգեկառքը վրայէն անցնելով ջարդ ու փշուր ըրած էր զայն):

Բայց անթիւ են Քու-Քլու-Քլէն ոճիրները,— կը սպաննեն այն ամբաստանութեամբ թէ կաթոլիկ է զոհը, թէ ծնած է կինը, թէ օտարական է եւ խլած է Ամերիկացիի մը աշխատանքը: Ձեռ գործաւոր մը կ'աշխատէր, վերջերս, ամերիկեան ագարակի մը մէջ, ուրկէ կը վտարուէր Ամերիկացի գործաւոր մը: Քու-Քլու-Քլան ընկերութիւնը, որուն անդամ էր Ամերիկացի գործաւորը, վրէժ կը լուծէ հրդեհելով ագարակը: Իսկ Ջեխին կը հրամայեն հեռանալ երկրէն:

Քու-Քլու-Քլէնը մասնաւորաբար կը կռուի, ինչպէս գրեցինք, սեւամորթներու դէմ, որոնք իրենց կարգին ողջ ողջ կ'այրեն Քու-Քլու-Քլէնի անդամ մը, երբ իրենց ձեռքն իյնայ: Աղջիկ մը, որուն մայրը եւ հայրը այրուեցան սեւամորթներու կողմէ, հիմա անդամ է Քու-Քլու-Քլէնի եւ մեծ ատոխճաններու հասած, այնպէս որ իր կարգին վրէժ կը լուծէ սեւամորթներէն միշտ ողջ ողջ այրելով, բոցավառ խաչի մը տակ, յանուն Աստուծոյ:

Թէ ի՛նչ սոսկալի ահաբեկումներ կատարած է Քու-Քլու-Քլէնը, պատրաստուած էր մասնաւոր շարժանկար մը, Baack Legion (ՍեՍւ Լեգէոն), որ սակայն արգիլուեցաւ ցուցադրել Փարիզի մէջ, ամերիկեան դեսպանին խնդրանքով: Ճիշդ է որ պէտք չէ ընդհանրացնել այս ահաբեկումները, որ կառավարութիւնը կ'աշխատի արգիլել կամ սահմանափակել Քու-Քլու-Քլէնի անսահման չահատակութիւնները, եւ ճիշդ է որ տակաւին կը շարունակուին այդ ահաբեկումները:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ԽՐԻՄԵԱՆ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ՇԱՎԻԼ.— Իսի լէ Մուլինոյի եւ իր շրջականերու մէջ գտնուած հայկական չորս կազմակերպութիւններու միացումով, մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր թափուած աշխատանքի յաջող արդիւնաւորման տօնակատարութիւնն էր որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի օր, իրենց նոր ակումբին մէջ։ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ, Կ. եւ Մ. միութեան մասնաճիւղ, Իսիի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» կոմիտէ, գգալի պակաս մըն է որ լրացուցին, գաղութը օժտելով բաւական կոկիկ ակումբ - դպրոցով մը։

Կիրակի օր կէսօրէ վերջ 150է աւելի բազմութիւն մը լեցուցած էր նոր ակումբը, նոյնչափ ալ փոքրիկներ, մինչեւ դուռը լեցուած։ Ներկայ էին բաւական հայրենակիցներ ուրիշ շըր- ջաններէ։ Խնջոյքին սեղանապետութիւնը յաջողապէս վարեց Պ. Նշան Պէչիկթաշեան, որ իրեն յատուկ խանդավառութեամբ ուրախ մթնոլորտի մէջ պահեց հանդէսը։ Սկիզբէն մինչեւ վերջը։

Յաջորդաբար խօսք տուաւ, Մխիթարեան Միաբանութենէն Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի, Տիկիններ Տօքթ. Տէր Դաւիթեանի եւ Տիրուհի Ծ. Միսաքեանի, ընկերներ, Սահակ Տէր Թովմասեանի եւ Ս. Վրացեանի, որոնք մանաւորապէս ծանրացան ազգապահպանման գործին եւ հայ կնոջ դերին վրայ։ Հ. Սահակ իր պերճախօսութեամբ չեշտեց անհրաժեշտութիւնը հայ ժողովրդի միութեան, այլասիրութիւն եւ ինքնապաշտպանութեան եւ ազգ. աւանդութեանց պահպանման։

Գեղարուեստական բաժինը անցաւ բաւական ճոխ։ Իրենց մասնակցութիւնը բերին դպրոցի վարժուհին Օր. Ալճեան, Կ. Խաչի երգչախումբը, Տիկիններ, Տէրտէրեան եւ Պէկեան, ընկերներ Հրաչ, Ա. Գարայեան, Ծ. Սերոբեան, Ն. Փոլատեան, Պ. Դաւիթ Զոլաքեան եւ Պանեկոյի դպրոցի աշակերտներէն Պ. Գապատայեան։

Դպրոցի կնքահայրութիւնը աճուրդի դրուելով, բարձրացաւ մինչեւ 665 ֆրանքի, եւ մնաց Պ. Լեւոն Գույումճեանի վրայ որ խոստացաւ ինչպէս միշտ ասկից յետոյ ալ իր աջակցութիւնը չզլանալ դէպ դպրոցին։ Ակումբ - դպրոցը մկրտուեցաւ մեր սիրելի Հայրիկին անունով՝ Խրիմեան։ Ակումբի վարչութիւնը «Հայ Քնար» երգարան մը նուիրեց կնքահօր։ Հանդէսը խանդավառ մթնոլորտի մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։ Շատեր ակամայ բաժնուեցան, իսկ խումբ մը երիտասարդներ մնացին մինչեւ կէս գիշեր, ազգ. հայրենասիրական երգերով թնդացնելով սրահը։

Հիմակ որ Իսիի մեր հայրենակիցները ունեցան համեստ անկիւն մը, անշուշտ պիտի չգոհանան միայն շաբաթը մէկ անգամ դպրոցով եւ քանի մը ժողովներով, այլ զայն պիտի վերածեն ազգային մշակոյթի կեդրոնի մը. մանաւանդ որ բաւական ժամանակէ ի վեր ճոխ գրադարան մըն ունին։ Այս տարի ակումբի վարչութեան վրայ շատ ծանր պարտականութիւններ կ՚իյնան։ Ես վստահ եմ որ անոնք գիտակ իր պարտականութեանց, պէտք եղած աշխատանքը պիտի տանին։

Գ. Վարդունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երաժշտ. միութիւնը որ հինգ տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի, կը ձգտի հայ երգը ծանօթացնել ոչ միայն օտարին, այլեւ բուն ժողովուրդին, Իր ջանքերուն շնորհիւ, այսօր պահանջ մը դարձած է իր տարեկան համերգը։

Երբ անցեալ տարի տեղի չունեցաւ իր համերգը, խիստ կարեւոր պատճառներով, ամէն կողմէ եղան հարցումներ։

Ըստ սովորութեան, երգի ծարաւ ժողովուրդը վարժուած էր համերգը լսել տարեգլուխէն առաջ, սակայն յարգելի պատճառներով, այս տարի տեղի պիտի ունենայ 13 փետրուար 1938ին, Սալ Փրաթի շքեղ սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ծանօթ արուեստագէտ Պ. Արայ Պարթեւեանի։ Արդէն նախնական աշխատանքները յառաջ կը տարուին։ Հին անդամներու վրայ նոր անդամ-անդամուհիներ կ՚աւելնան, ինչ որ գրաւական մըն է միութեան վայելած համակրանքին։

Երգի փորձերը տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ տարեգլխուն, հաւանաբար յունուարի առաջին օրերը։

*** Միութիւնը կիրակի օր թէյասեղան մը տուաւ Շահրիկեան սրահին մէջ, որ լի էր իր բարեկամական շրջապատով։

Պ. Խ. Թէլեանի բացումէն վերջ, ջութակի վրայ նուագեց անդամուհի՝ Օր. Էլիզ Յակոբեան, «Անոյշ Գարունը» եւ «Միրանի ծառը»։ Օր. Պանտիկեան երգեց։ Պ. Վ. Տէր - Մինասեան իր երգիծաբան - արտասանութեամբ զուարթացուց բոլորը։ Երիտասարդ ուժ մը, ջութակահար Պ. Հայկ Թիւթիւնճեան, որ միշտ սիրայօժար կը մասնակցի մեր հրաւէրներուն, նուագեց «Կռունկ»ը եւ «Valse Hongroise»ը։ Պ. Կարօ Ուլուպլեան յորդորեց ուժ տալ եւ միանալ, զօրացնել միութիւնը։

Ներկայացուեցան նաեւ քանի մը ծիծաղաշարժ ֆիլմեր, Պ. Կարպիս Յարութի կողմէ։

Մէջ ընդ մէջ պարը անպակաս էր։ Երեկոյեան ժամը 8ը անցած էր, բայց դեռ չէին ուզեր բաժնուիլ սրահէն։

Կալօ

«ԱՆՈՒՇ»Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Մեր գաղութը բախտը ունեցաւ, «Անուշ» օփերան վայելելու, կազմակերպութեամբ դերասան Թրագոչի, նոյեմբեր 13ին։

Շատեր, այս շրջանին, Օփերա խաղալու մարմանջ մը ունին, առանց խորացուցած ըլլալու անոր տարրական գիտելիքները։ Օփերա խաղալու համար, պայման է ձայնագրութիւնը կատարեալ գիտնալ եւ ըմբռնել, յետոյ նոյնքան կարեւոր է ձայնը։ Օփերայի մը մէջ որքան բառերն են որ կ՚արտայայտեն ներկայացուած խաղին ոգին, նոյնքան եւ աւելի երաժշտութիւնն է որ կ՚արտայայտէ զգացումները, հետեւաբար երգող եւ երգչուհի պէտք է լաւ ձայն ունենան, չմոռնալով նաեւ դերակատարութիւնը։

Դերասան Թրագոչի ներկայացումը ծանուցուած էր չնդալից ազդերով, բայց մեկի հրամցուած «Անուշ»ը չկրցաւ մեր նուագաջոյն փափաքին խիկ գոհացում տալ։ Օր. Անժէլ Վարժապետեան, որ Մարսէյլէն եկած էր Անուշի դերը կատարելու, արժանի էր գնահատանքի, Սարոյի դերակատարը՝ պրունեստասէր Պ. Գոլամանեան պէտք չէր այդքան ծանր դեր մը ստանձնէր, իր ոչ այնքան հաճելի ձայնով։ Մօսին (Թրագոչ) ձախող էր իր չափազանց կրքոտ խաղարկութեամբ, իսկ ամէնէն կարեւորը՝ կը պակսէր ձայնը։ Իսկ մնացեալը իր երգչախումբով արդահատելի էր։

Պ. Ս. Չէօրէքճեան (Մարսէյլէն) թէեւ ճարտար ջութակահար, շատ հեռու էր իր ղեկավարելու դերէն։

Ղ. Ղազարեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 15 նոյ.— «Զոմ» մարզականի, բաժակի - ախոյենական Ա. մրցումը տեղի ունեցաւ, 14 նոյեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, Փոլիկոնի դաշտին վրայ։ Հակառակորդն էր Պոմոնի Ա. խումբը։

Խաղը սկսաւ, երկու խումբերու բուռն յարձակողականով։ Ֆրանսացիները սկսան տիրապետել կիսախաղին՝ քաշքշելով մեր բերդապահին մէկ վրիպումով շահուած նշանակէտէն։ Բայց մեր տղաքը յոգնութեան եւ յուսահատութեան նշան ցոյց չէին տար։ Քանի մեթրի վրայ, մերիններու ձգեցին վայրէջքումրշահեցանԱ..նշանակէտը։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 1 — 1ով։

Երկրորդ կիսախաղին մեր տղաքը դարձեալ յարձակողականով սկսան, եւ առանց չափազանցութեան, ամբողջ կիսախաղին տիրապետեցին չահելով ուրիշ նշանակէտ մը եւս։ Բոլորն ալ լաւ խաղարկութիւն ունեցան։ Շահուած 2 կէտերը նշանակեց Աւետիս Միթիլեանը։

Խաղը վերջացաւ, մերիններուն յաղթանակով 3 — 1։ Խաղէն վերջ, «Զոմ»ը տաք գինիով պատուեց երկու խումբերու խաղացողները։ «Զոմ»ի վարչութիւնը կը խնդրէ իր կողմէ շնորհակալութիւն յայտնել Արծիւ մարզականին որ իր բերդին սիները սիրայօժար տրամադրեց «Զոմ» մարզականին։

*** «Զոմ»ի 8րդ մրցումը տեղի կ՚ունենայ կիրակի 21 նոյեմբեր։ F. C. Պուրկ - լէ - Վալանսի Ա. խումբին դէմ։

Ծ. Սեւան

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ.— Վարշաւայէն կը հեռագրեն — Խորհրդային փարիզ շրջանակներուն մէջ յոռի տպաւորութիւն առաջ բերած է այն պարագան, թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարար Տէլպոս դեկտեմբերին դէպի Վարշաւա եւ դէպի Փոքր Համաձայնութեան երկիրները ընելիք ճամբորդութեան մէջ հաշուի առած չէ նաեւ Ռուսիա անցնիլը։ Այս պարագան, կ՚ըսէ նոյն հեռագիրը, շարժումի մէջ դրած է Խորհուրդներու Երկրին ամբողջ դիւանագիտական մեքենան, որպէսզի արեւմտեան Եւրոպայի մէջ Խ. Միութեան կացութիւնը շատ նպաստաւոր կերպով ցոյց տրուի, եւ, ընդհակառակն, իբրեւ ոչ այնքան կարեւոր դէպք մը ցոյց տրուի Ֆրանսայի յարաբերութիւնները Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն հետ, ինչպէս նաեւ դէպի այն կողմերը նախարարին յառաջիկայ այցելութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Փարիզէն կը գրեն Վիէննայի Թերթերուն, թէ այս միջոցիս ֆրանսական կառավարութեան բովանդակ ուշադրութիւնը դարձած է անգլեւիտալական եւ անգլեւգերման խօսակցութիւններուն շուրջ։ Ասկէց առաջ Փարիզ եւ Լոնտոն միաբանած էին սա կէտին վրայ, թէ մինչեւ որ սպանիական կռիւը այսպէս թէ այնպէս վերջաւորութեան մը չյանգի, այդ խօսակցութիւններէն բան մը չի սպասուիր նըպաստաւոր։ Սակայն կը թուի թէ Իտալիա-Գերմանիա-Ճաբոն կ՚ուղղէ ... շատ աւելի ... Թէ ... Անգլիոյ վարչապետին խօսած վերջին ճառը աւելի արթուն եւ լուրջ ըրաւ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Ոճրագործ Թէհլիրեան Պերլին գալէ առաջ Փարիզ գտնուած էր եւ անկէ ալ Ժընեւ անցած։ Այս երկու քաղաքներու մէջ հինէն ի վեր Հայերու յեղափոխական կոմիտէներու գոյութիւնը ամէնուն ծանօթ էր։ Մինչեւ անգամ, Թալէաթ փաշան սպաննելէ առաջ, Փարիզէն ոճրագործին 12,000 մարք ղրկուած էր։

Այս բոլորը դատավարութեան ընթացքին երբեք նկատի չառնուեցաւ։

Արեւուն պէս յայտնի եղաւ որ ոճրագործը Թալէաթ փաշան քայլ առ քայլ կը հետապնդէր։ Այս մասին սակայն բան մը չհարցուեցաւ։

Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ ձեւով մը արդարութիւն կրնայ գոյութիւն ունենալ։ Մինչդեռ յայտնի եղաւ որ գերման արդարութիւնը իր հրահանգները այդ օրուան կառավարութենէն առած է։ Բոլոր դատաւորները փաստաբաններու սուտ յայտարարութեանց ազդեցութեան ներքեւ գտնուեցան։

Վերջապէս, ոճրագործը անպարտ եւ ազատ արձակուելով Գերմանիոյ հետ չորս տարի չարունակ կողք կողքի պատերազմ ընող Թուրք ժողովուրդը նախատուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ։

Գերման դատարանի այդ անարդար վճռին վրայ, Պերլին գտնուող բոլոր Արեւելքցիները հաւաքուելով բողոքագիր մը ներկայացուցին Գերմանիոյ Արդարութեան նախարարութեան։ Այդ բողոքագիրը Թուրքերէն զատ ստորագրած էին նաեւ Եգիպտացիներ, Արաբներ, Հնդիկներ, Պարսիկներ եւ Թաթարներ։

Ասկէ զատ, Եգիպտացի Տքթ. Մանսուր Րիֆաթ հետեւեալ բողոքի հեռագիրը ղրկեց Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահին.—

«Նկատի ունենալով Գերմանիոյ այս օրեր ներքը եւ դուրսը կատարուած հակայ ձեռնարկներն ու շարժումները, Թուրքեւհայ խնդիրին նկատմամբ ցոյց տուած ընթացքն ալ բաւական կարեւոր կը նկատուի։ Մենք, Հանրապետութեան ամենամեծ պաշտօնատարին դիմելէ առաջ, կը յայտնենք որ, արդարութեան հիմն զարնուած այս հարուածին վրայէն դիւրաւ չպիտի կրնանք անցնիլ։ Կատարուած անիրաւութեան դարմանումին բզուր սպասելէ վերջ, Ձեր դռնէն ուրիշ դուռ չզըտայ զարնելիք»։

Վերջը ան կ՚աւելցնէր.—

«Գալով բուն դատին, Լիման փաշա, իր յայտարարութեանց ընթացքին, չարտօնուեցաւ ուղածին պէս արտայայտուելու Թուրքիոյ շուրջ։ Բացի այդ, հայեւթուրք հակառակութեան կրօնական գոյն տրուեցաւ։ Այս մեծ սխալը իսլամական աշխարհին վրայ շատ գէշ պիտի ազդէ։ Վերջապէս դատավարութիւնը դատավարութիւն ըլլալու արժանի բան մը չէր»։

Ի հարկէ Տօքթ. Րիֆաթի այս բողոքն ալ մնաց ապարդիւն։ Արդէն ոճրագործը ազատ արձակուելէ վերջ ի՞նչ կը սպասուէր։

Թէհլիրեանը ազատելու համար ձեռք առնուած միջոցներէն մասնաւորաբար մէկը ուշադրութիւն կը գրաւէր։ Այդ՝ Պերլինի ոստիկանութեան կողմէ բոլոր լրագիրներուն տրուած հրամանն էր, Թէհլիրեանի պատկերը չհրատարակելու համար։ Այդ հրամանին վրայ, իրապէս թերթերը անոր պատկերը չհրատարակեցին։ Այս կարգադրութիւնը հաւանաբար եղած էր ոճրագործը Թուրքերուն չճանչցնելու համար։

Ոճրագործ Թէհլիրեանի անպարտութիւնն ու ազատ արձակումը դատական ձեւերով մեկնուեցաւ գերման մամուլին կողմէ։ Կարգ մը ձախակողմեան թերթեր ոճիրը արդարացուցին։ Այսուամենայնիւ, հշմարտութիւնն ու արդարութիւնը պաշտպանող թերթեր ալ եղան։ Նոյնիսկ այդ թերթերէն մէկը առանց վարանելու յայտարարեց թէ Թալէաթ փաշայի սպանութեան մէջ անգլիական մատ կայ։ Եւ աւելցուց այդ թերթը.

— «Այսօր Գերմանիոյ մէջ, եթէ իսկապէս զօրաւոր հանրային կարծիք մը գոյութիւն ունենար, տասնըեւէ վերջ թէ Թալէաթի սպանութեան գործին մէջ անգլիական մատ կայ, Թէհլիրեանի վերստին դատուիլը պիտի պահանջէր։ Եթէ նոյնիսկ այդպէս չընէր, իբրեւ վնասակար օտարական մը Թէհլիրեանի արտաքսումը կ՚ապահովէր։ Այսօր շատ մը Թուրք բարեկամներ ունինք իբրեւ հիւր։ Անոնց ապահովութեան համար Թէհլիրեան խիկոյն պէտք է երկրի սահմաններէն դուրս հանուի»։

Մինչ գերման թերթը այս տողերը կը գրէր, Թէհլիրեան Պերլինի փողոցներուն մէջ յաղթականօրէն ազատ կը պտտէր։ Ան իր Մայքօվսկիին միացած էր։ Հրաւէրներու, խրախճանութեանց վերջը չկար։ Աշխարհի բոլոր կողմերը գտնուող Հայերէն շնորհաւորական հեռագիրներ կը տեղային։

Ոճրագործին Գերմանիոյ սահմաններէն հեռացումը պահանջող թերթին գրածները երբ այսպէս աննկատ կը թողուէին, ուրիշ թերթ մը կը գրէր.

— «Թուրք մեծ հայրենասէր Թալէաթ փաշան ոճրի մը զոհ գնաց. ոճրագործը կը պատկանի հայ ժողովուրդին որ, կ՚ուզէ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ հետ Թուրքիոյ բաժանումը։ Իրականութիւնը այս ըլլալով, չի կըրնար մէջտեղէն վերցուիլ այդ ոճիրը ցեղային վրէժխնդրութեան կամ հոգեբանական պատճառներու առարկութեամբ։ Ոճիրը գործուած է գերման հողին վրայ եւ դժբախտաբար ոճրագործը մնացած անպատիժ։ Գերմանիա մինչեւ հիմա արդարութեան եւ իրաւունքի պաշտպան պետութիւն մը կը կարծուէր։ Մինչդեռ հիմա օտարներ մեր երկրին մէջ դիւրութիւն կը գտնեն ոճիր եւ սպանութիւններ գործելու։ Կ՚երեւի, օր մը Այլադաւանները ալ իրենց ներքին կռիւներն ու վէճերը պիտի գան եւ մեր երկրին մէջ պիտի կարգադրեն»։

Ոճրագործի անպարտ արձակումը շատ Ջղայնացուց ուրիշ թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէր.

— «Թուրքիա իբրեւ հայրենիք ընդունող ժողովուրդներու մէջ ոչ մէկ ժողովուրդ Հայերու չափ բարեկամութեամբ կրնար ապրիլ Թուրքերու հետ։ Նոյնիսկ ասկէ 40 տարի առաջ, Թուրքերը Հայերը «հաւատարիմ ժողովուրդ» որակեցին։ Թուրքիոյ մէջ Հայերը նախարարական աթոռներ կը գրաւէին եւ միլիոնատէր կը դառնային։ Պոլսոյ եւ Անատոլուի մէջ կալուածատէրերը ընդհանրապէս Հայեր էին։ Բայց Հայերը ըմբոստացան Թուրք կառավարութեան դէմ եւ սկըսան իրենց համար առանձին հայրենիք մը ստեղծելու աշխատանքին։ Անոնք այս նպատակներով մէջտեղ ելլելով գիտէին որ ծանր պատիժներու պիտի ենթարկուէին։

Արդարեւ, երբ Հայեր սկսան ատրճանակներով եւ դաշոյններով խաղալ եւ հոս ու հոն Թուրք պաշտօնեաներ ու զինուորներ սպաննեցին, ենթարկուեցան ճնշումներու։ Եւրոպական պետութեանց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար կ՚ընէին անոնք այդ փորձերը։ Բայց այլեւս անկէ վերջ Թուրք եւ հայ ժողովուրդներուն մէջեւ քէնի ու ատելութեան սերմերը ցանուած կ՚ըլլային։ Ահա այդ սերմերը, ընդհանուր պատերազմի օրերուն տուին իրենց բերքը։

«Իրենց ազգային զգացումը դեռ չկորսնցնող Գերմաններ Պերլինի դատարանին կողմէ տրուած վճռին առթիւ խորապէս յուզուեցան եւ ամչցան»։

Թալէաթ փաշայի մարմինը դեռ թաղուած չէր։ Իր ընկերները, յուսալով որ օր մը Թուրքիա կը փոխադրուի անոր մարմինը, թաղել տուած չէին։ Սակայն չներկայացաւ այդ առիթը։ Գերմանիա գտնուող Թուրքերը կ՚ըսէին.

— Ո՛չ, Թալէաթ փաշայի սրբազան դիակը թաղել չենք տար։ Որքան ատեն որ ոճրագործը ազատ կը պտտի, այդ դիակը որպէս բողոք պիտի մնայ անթաղ։

Սակայն, Պերլինի իսլամներուն պնդումին վրայ, հարկ եղաւ թաղումը։ Թալէաթ փաշայի սպանիչը ազատ արձակելու ամօթը գործող սոցիալ դեմոկրատ կառավարութեան մեղքը զոցել տալու համար, Հիթլէրի կառավարութիւնը փաշայի պատկանած սեւ հողին վրայ դերադաման մը չինել տուաւ։

(Վերջ)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մէկ ալ տեսնեմ փոլիս Ահմէտին հետ հարիւրապետ մը տնկուեցաւ խանութիս առջեւ, բան մը հարցուց փոլիսին, ան ալ գլուխը երերցուց։ Ներս մտան, «չորպաճի», ըսաւ, «սա վար առ, ան վար առ, սա պէտք կուգայ, ան ալ աղէկ է, վար առ»։ Խանութը վլխուս չորս բոլորը դարձաւ։ Պէյ էֆէնտի, կ՚ըսեմ, սա լէվանդաները, հոտոտ սապոնները, աւֆորտելաները զօրքը ի՞նչ պիտի ընէ. «սուս կեցիր, կեավուր» կը պոռայ վրաս, «ինծի խե՞րք պիտի սովրեցնես»։ Գինները կը հարցնէ, հաշիւը կուտամ, թղթի մը վրայ երկու տող կը ճզմզէ, մէօհիւր մըն ալ տակը կը կոխէ, «առ», կ՚ըսէ ինծի, «պատերազմէն վերջ կառավարութենէն առնելիքդ կը ստանաս»… Ահա թուղթը, եւ սա թուղթը ի՞նչ ընեմ։

Կտոր մը թուղթի վրայ երկու տող եւ կնիք մը։

— Էֆէնտիս, աչկարայ թալան է, տահա նոր սկսաւ, վերջէն ո՞վ գիտէ ամէն բան պիտի տանին։ Մթնելուն սպասեցի, փարա ընող ապրանքները մէկտեղեցի, իշտէ տուն բերի։ Աստուած վերջերնիս բարին կատարէ։

— Իսկ Թուրքերէն բան մը չտարի՞ն։

— Տարին, տարին բայց քանի մը կտոր բան, Եօրղաքիի խանութէն աբալա մը լեցուցին, Իպրահիմ պէյէն քանի մը թօփ պասմա առին միայն։ Խելքս չպառկեցաւ էֆէնտիս, սա ինծմէ վերցուած ֆորտելաները, լավանթաները զօրքին ի՞նչ պէտք են…

Լեւոնը ուսերը թօթուելով գլուխը կախեց։ Կատարուածը անկասկած նըպատակաւոր թալան մըն էր, ոչ-իսլամ տարրը տնտեսապէս փճացնելու, աղքատացնելու դիտումով։ Քաղաքի խանութպան եւ վաճառական դասը ամքցաւ, կարծես կեանքը կանգ առաւ։

Ասկէ վերջ դէպքերը գահավէժ ընթացք ստացան։ Թրքական փոքրիկ տպարանը գիշեր ցերեկ կ՚աշխատէր, ասկէ անկէ եկած չափազանցուած լուրեր կը հաղորդէր, երբեմն ալ Պոլսէն առնուած կարեւոր տեղեկութիւններ։

Սեպտեմբեր 9ին, կառավարչատան բակին մէջ մեծ ցոյց մը կատարուեցաւ. «զաhիր օլսուն ճաքութ-աստնլար» կը պոռար խելագարուած ամբոխը եւ սակայն ոչ ոք գիտէր քափիթիւլասիօն բառի իմաստն ու նշանակութիւնը։ Բազմութիւնը հայհոյներով դիմեց ռուսական փոխ-հիւպատոսի բնակարանը։

Այդ օրուան ցոյցի մասին երբ Հաճի Խաչատուրը բացատրութիւն մը խնդրած էր Իպրահիմ պէյէն, վերջինս հասկցուցած էր հայ բարեկամին թէ՝ ասկէ վերջ Թուրք կառավարութիւնը պիտի մտնէր մեծ պետութիւններու շարքին մէջ, որ քոնսուլները առանց դավազի պիտի քալէին ասկէ վերջ։

Սեպտեմբերի քսանին ծանր պայմաններու մէջ բացուեցաւ Հայոց վարժարանը եւ տեսնուեցաւ որ բացի ուսուցիչներու Թերի կազմէն, նիւթական միջոցներն ալ ցամքած էին, ինչպէս ցամքած էր ժողովրդի քսակը։ Լեւոնը ու ընկեր ուսուցիչները նուազագոյն վարձքով համաձայնեցան աշխատիլ, միայն թէ վարժարանը չզոցուէր, թէեւ աշակերտներէն շատեր կը բացակայէին, մասնաւորաբար բարձրագոյն դասարաններու պատկանողները, որոնք զինուոր գացած երիտասարդներու տեղը դրուած էին շուկային մէջ։

Նոյեմբերի երեքին տպարանի մամուլը չարաչար կը գործէր, տպարանին առջեւ ոստիկան մը կանգնած ոչ ոքի կը թոյլատրէր ներս մտնել։ Բազմութիւնը հետզհետէ կը ստուարանար նորութիւն մը, դղրդացնող անակնկալ մը, ո՞վ գիտէ, թերեւս Գերմանացիները Փարիզ մտած էին եւ պատերազմը վերջանալու մօտ։

Ո՞րտեղէն, յանկարծ դրօշակները, փաթթոցաւորները, նաւավարները, համալները նորէն մէջտեղ ելան, ձեռքէ ձեռք թռուցիկները կը յափշտակուէին, Թրքական մարտաները — գերմանական Կէօպէն ու Պրեսլաուն ըսել կ՚ուզէին— Օտեսան եւ Նովորոսիսկը ռմբակոծեր են, աւերակներու կոյտի վերածելով անհաւատ Ռուսի նաւահանգիստները. Թրքական անվեհեր բանակը խուժեր է ռուսական սահմանէն ներս։ Պատերա՜զմ, պատերա՜զմ դարեւոր թշնամի խըճգըր Ռուսի դէմ։

— Եաշասո՛ւն, եաշասո՛ւն միլլէթ (կեցցէ՛, կեցցէ՛ ազգը) դէպի Կարս, Արտահան, Պաթում…

Թէլլալ Իսմայէլը, որ մինչեւ այդ գնացող չողենաւերու ժամանումի, մեկնումի եւ հանդիպելիք նաւահանգիստներու թուումը կ՚ազդարարէր փողոցներու անկիւններէն, սանդուխի մը վրայ բարձրանալով պոռաց.

— Մտի՛կ ըրէ՛ք, մեր փառապանծ բանակը ռուսական հողը մտաւ, ինշալլահ շուտով Թիֆլիզը կ՚առնեն, շուն Ռուսը արժանի պատիժը պիտի կրէ, Թուրքիան կը լեցուի Վրացի գեղեցկուհիներով։

— Ամի՛ն, ամի՛ն։

Հակառակ փողոցային ցոյցերուն, ծափահարութիւններուն եւ գոռում գոչումին, պատերազմի յայտարարութիւնը մղձաւանջի ծանրութեամբ չոքեցաւ ամբողջ քաղաքին վրայ։ Թերեւս ամէնէն աւելի Թուրք ժողովուրդը անանուն սարսափ մը ապրեցաւ։ Անցեալը մոռցուած չէր, իսկ Մոսկովը՝ արիւնկզակ թշնամի մը, որու առջեւէն քանի քանի անգամներ ջարդ ու փշուր քշուած էր Թրքական բանակը։

Այն ինչ որ անսպասելի կը համարուէր, կատարուեցաւ։ Մարգարէի խանորդը երկրիս վրայ, անոր սրբազան շուքը, Նոյեմբերի 11ին ճիհատ յայտարարեց երկրագունդի բոլոր իսլամներուն, կրօնական պատերազմ, բոլոր անհաւատներու դէմ։ Այդ օրը Կիրասոնի քրիստոնեաները, Հայ թէ Յոյն քաշուեցան տուները։ Նորէն հըրապարակ ելան դրօշակները, աղօթող մոլլաները ու անոնց հետ սրերով, բիրերով զինուած Թուրք ամբոխը, որ սալայաթ գոռալով քաղաքի փողոցներէն կ՚անցնէր։

Պատերազմի արիւնոտ թաթը հետզհետէ կը ծանրանար։ Իրարու յաջորդող յաղթանակներու լուրերը Կովկասեան ճակատին վրայ ոչ ոքի կ՚ուրախացնէին. ըսենք Թուրքերն իսկ չէին հաւատար այդ լուրերուն. այդ յայտարարութիւնները կարծես երես ճերմկցնելու համար կը հրատարակուէին միայն։

Թուրք ամբոխի տրամադրութիւնը Հայերու հանդէպ սկսած էր լարուիլ, ատելութեամբ կը նայէին անոնց, ըդգալով որ Հայերու բուռն փափաքը, ցանկութիւնն էր օր առաջ Կիրասոնի առջեւ դիմաւորել ռուսական զօրքը, որու կարելիութեան կը հաւատային Թուրքերն ալ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ Դաշնակցութիւնը վարչապետին ներկայանալով, նորէն յիշեցուց իրենց պահանջները։ Վարչապետը պատասխանեց թէ նոր ճիգ մը փորձելով, որոշած են 220 միլիոն ֆրանք եւս տրամադրել թոշակներու յաւելման համար, այսինքն համագումար 1600 միլիոն ֆրանք եւ թէ բացարձակապէս անկարելի է աւելի տալ։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Տալատիէ, քննական պտոյտ մը պիտի կատարէ արեւելեան ճակատին վրայ, աչքէ անցընելով բոլոր ամրութիւնները։ Իրեն պիտի ընկերանայ սպարապետը, Զոր. Կամլէն։ — Որոշուեցաւ անձրեւարգել վերարկուներ չինել բոլոր զինուորներուն համար, որպէսզի չնեղուին բացօթեայ մարզանքներու ատեն։

ՆՈՊԷԼԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ տրուեցաւ Լորտ Սըսիլի, որ ջերմ կուսակից մըն է Ազգերու Դաշնակցութեան։ Մօտէն աշխատած է նաեւ հայկական դատին լուծման համար…

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ դէպի աջ հակած կը համարուի, անդամներ առնուած ըլլալով փրոֆ. Եորկայի եւ Վոյտա - Վոյվոտի ազգայնական կուսակցութիւններէն։

23 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ զանազան պատիժներու դատապարտուեցան Իտալիոյ մէջ։ Գլխաւոր ամբաստանեալին պատիժն է տասը տարի բանտարկութիւն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ հիթլերականներու պետերէն մէկը անձնասպան եղաւ, ինքզինքը վար նետելով տան մը չորրորդ յարկէն։ Անձնասպանութենէն առաջ ոստիկանութիւնը գաղտնի տպարան մը գտած եւ 12 հոգի ձերբակալած էր։ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, զինուորական դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով, 25 սպաներ ձերբակալուած են Վիէննայի մէջ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ կղզիները պիտի այցելէ մօտերս, ամրութիւնները աչքէ անցընելու համար։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի՝ 21 նոյ. առաւօտեան ժամը 10ին, Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ, 92 Rue d'Aubagne տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան աղօթք, վեհ. ՄԻԽԱՅԻԼ ՊԵՏՐՈՍ ԺԴ. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ (կաթողիկոս-պատրիարք տանն կիլիկիոյ) յիշատակին, որ վախճանեցաւ 26 Հոկտ. 1937ին, Պէյրութի մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Րաֆֆիի ցրբելենական ցանձնախումբին կողմէ կը հաղորդուի մեզի թէ վիճակահանութեամբ դրուած Րաֆֆիի մեծադիր իւղանկարը շահած է Պ. Կարապետ Քէհեանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկ. Յակոբ Ռուբէնեան, Տիկ. Անիցա Սէթեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Վաւլաւա Սէտէֆեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիկին ՄԱԹԻԼՏ ՌՈՒԲԷՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Լիոնի Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 25ֆր. Տիկին Ագնիւ Ռուբէնի ապաքինման առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Սողոմոն Կէօվէրճինեան (Մարզուանցի) կը փնտռէ իր ազգականներէն Մարզուանցի Այրի Տիկին Թագուհի Պապասինեան, որ 1928ին տեսնուած է Մարսէյլի մէջ։ Տիկնոջ ամուսինը ֆրանսական սպայ եղած է Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ կողմերը։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Սողոմոն Կէօվէրճինեանի, 49, Rue Chartreux, Lyon

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
1938
ԺԹ. Տարի

Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ։

Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ խումբերու ընկերները իրիկուան ժամը 8ին «Խրիմեան Ակումբին մէջ»։

«Մչօ»՝ 21 Նոյ. կիրակի։ «Վռամեան»՝ 22 Նոյ. երկուշաբթի, կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ «Ռոստոմ», «Իշխան» ենթակոմիտէներու եւ «Վահագն» խումբի ընկերները այսօր, Շաբաթ, 20 Նոյ. երեկոյեան ժամը 8ին «Յաճըրկեան» սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» խումբի ընդհ. ժողովը այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը, ընկ. Գաբրիէլեանի բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 5ին, Լա Վիստ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հանդէս Գրընոպլի մէջ

կազմակերպուած Զ. Ա. Միութեան կողմէ, 21 Նոյ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 31 Route de St- Martin d'Hérèsի սրահին մէջ։
կը խօսի Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ։

Երեկոյթ—պարահանդէս

Կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԻ հիմնարկութեան 12րդ. տարեդարձին առթիւ, 20 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՄԻՇԷԼԻ շքեղ սրահին մէջ, 25 Rue Aldebert. Marseille,

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ հայերէն տառերով կը ցուցադրէ ներգաղթի կարաւանին մեկնումը Մարսէյլէն, եւ երկրորդ ֆիլմ մը՝ Զիկանօ կամ աւազակապետը։

Կէս գիշերին կը սկսին եւրոպական պարեր. մասնակցութեամբ Ալգազարի Մարաթոնի հռչակաւոր նուագախումբի։ Պարի պարգեւաւոր մրցում։ Մուտք այրերու 8 ֆր., կիներու 6։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԻԵՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝ այս տարի բացառաբար տեղի կ'ունենայ, 8 RUE BOSSUET, Paris, Բարեգործականի Տան մէջ՝ յառաջիկայ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր (եւ ոչ թէ 19 Նոյեմբերին, ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր)։

Ընտիր նուագախումբ, ճոխ պիւֆէ,
հաճելի անակնկալներ։
Պարերը կը սկսին անմիջապէս։
ՄՈՒՏՔ, 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու համար կէս գին)
Հասոյթը ամբողջովին կը յատկացուի որբերուն եւ աղքատ հիւանդներուն։

Թատերական ներկայացում
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Մ. Ը. Մ. Ի

Այսօր, Շաբաթ 20 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 3.30ին
Պամոնի «Վարանդեան» սրահը։
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱՄԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Գերբնական երեւոյթներ, Մահ եւ կրկին Մարմնառութիւն»։

Ինչպէս նաեւ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ պարբերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյեմբեր 23 երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին։

Նիւթ՝ Նարեկացին։

Մարսիլիահայ կազմակերպութիւններու ուշադրութեան

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ տարեկան համերգը տեղի պիտի ունենայ 13 ՓԵՏՐ. 1938 ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ, ԺԱՄԸ 17ին, ՍԱԼ ԲՐԱԹԻ ՄԷՋ, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԺԱՆԹԻՅԻԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի նպարավաճառ Պ. Ա. Փանոսեանի մօտ 21 Rue de Paris։

Թ Է Ք Ե Ա Ն

Յ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ, ի պատիւ Նախկին վարչութեան, 20 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ։ Կը խօսի Ընկերուհի ԼԻԼԻԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ- Գեղարուեստական բաժին Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ։ ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան
ԿԻՐԱԿԻ. 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 16.45ին
Salle Prat, 150 Rue Paradis
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ
(Մարսէյլի Գոնսերվաթուարէն)
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 15, 14, 12, 8, 7, ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

Ի գիտութիւն Հայ մառչէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանիրի վաճառատան մասնաճիւղը՝
ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ
10 Rue Turbigo, Paris (1)
Մեթրօ Halles եւ Etienne Marcel
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում։ Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով։ Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար։

"ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ խակական օղին է
Ընդունակում։ Անմրցելի։ Անխարդախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր
պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ՐԱՖՖԻ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մաքուր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։
Զուլսական օղի՝ տաք աղանդերներով։ Տրամադրելի սրահ՝ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով։

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire
60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier
Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
(Մեր Արամին)
Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով։ Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ (պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ։ Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր։ Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի։ Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր։ Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր մնայուն յաճախորդը դառնալու համար։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Յանուար 1էն սկսեալ կը ղրկենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ներմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։
Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, դրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց այս գիշեր ընտրած իջեւանը ամենեւին չէր համապատասխանում էֆէնտու պահանջներին. տան տղամարդը, վարպետ Պետրոսը, մի համեստ եւ աշխատասէր արհեստաւոր էր, ոչ յիմար էր եւ ոչ խմելու հետ սէր ունէր։ Այսուամենայնիւ էֆէնտին չէր սխալուած իր ընտրութեամբ մէջ, որովհետեւ եթէ տղամարդը տանը չէր, կինը վատ չէր դէմքով, իսկ նրա հասած քոյրը իր գեղեցկութիւնով գիւղի մէջ առաջին աղջիկն էր համարւում։

Գիւղի խրճիթների մէջ ճրագները վառուեցան։ Արհեստաւորի կինը, Սուսանը, թոնիրի վրայ կերակուր էր պատրաստում։ Արհեստաւորի քոյրը, մանկահասակ Վարվառէն, խցի մէջ հաւեր էր տապակում։ Դրացի Օհօն զանազան կարգադրութիւններ էր անում, որ ոչինչ պակաս չը լինի եւ ամէն բան վայելուչ լինի պատուելի հիւրին ընդունելու համար։ Բոլորը պատրաստ էր, երբ յայտնուեցաւ էֆէնտին գըզիրի առաջնորդութեամբ։ Զափթիաները այս գիշեր նա իր հետ չէր վեր առել, նրանց մի ուրիշ տեղ հիւր էր ուղարկել։

Դրացի Օհօն ընդունեց էֆէնտին ամենայն խոնարհութեամբ եւ նա ծանր կերպով գնաց, նստեց իր համար պատրաստած օթոցի վրայ։

— Ո՞ւր է վարպետ Պետրոսը, չէ երեւում, հարցրեց էֆէնտին իր չորս կողմը նայելով, — ես նրան տեսնել էի ուզում, ես նրա հետ շատ հարկաւոր գործ ունէի։

Դրացի Օհօն պատասխանեց, թէ վարպետը գնացել է մերձակայ գիւղը բանելու համար։

— Ափսոս, շատ ափսոս, որ տեսնել չը կարողացայ, ես նրա հետ հարկաւոր գործ ունէի, կրկնեց էֆէնտին, եւ սկսեց բացատրել, թէ թագաւորական զօրքերին պաշար տեղափոխելու համար իրան պէտք են շատ սայլեր, եւ ցանկանում է վարձել մի մշտական հիւան, որ ճանապարհների վրայ սայլերը վնասուելիս, նորոգէր նրանց, եւ վարպետ Պետրոսից աւելի յարմար մարդ չէր գտնում, եւ կամենում է նրան «մի լաւութիւն» անել, որ նա շահուէր այդ գործից, եւ մի քանի ամիսների համար չարունակ պարապմունք ունենար։

Թէեւ էֆէնտին առաջուց գիտէր, որ վարպետը տանը չէ, որովհետեւ զօրքերի պաշար տեղափոխելու համար նա գիւղացիների սայլերը եւ անասուններն էր գործ ածում, բոլորովին ձրի, առանց մի փարայ վճարելու, եւ եթէ մի սայլ վնասւում էր, իրանք՝ տէրերն էին շինել տալիս, — բայց էֆէնտին այս խօսքերը ասելու մէջ առանձին նպատակ ունէր։ Աղքատ արհեստաւորի կինը, Սուսանը, լսելով էֆէնտու խոստմունքները, ուրախացաւ, մտածեց, թէ այդ հիւրից մեծ շահեր կարող են ստանալ, թէեւ նրա ինքնակոչ հիւր լինելը սկզբում այնքան ծանր եւ անախորժ երեւցաւ իրեն։ Պէտք էր մի յոյսով քաղցրացնել մխմիթ տանտիկնոջ սիրտը, — այդ էր հարկաւոր էֆէնտուն։

Էֆէնտին միայն նստած էր, դրացի Օհօն դեռ ոտքի վրայ սպասում էր, որ նրանից թոյլտուութիւն ստանայ, որ ինքն էլ նստէ։ Այդ շնորհը ստացաւ նա։ Գըզիրը ոտքի վրայ մնաց, սպասաւորութիւն էր անում, որովհետեւ արհեստաւորի տանը ոչ ծառայ կար, եւ ոչ չափահաս տղայ. նա մի քանի աշակերտներ ունէր, որոնց իր հետ էր տարել։ Տանտիկինը եւ արհեստաւորի քոյրը չէին երեւում, նրանք առանձնացել էին խրճիթի մի կողմում, որ բաժանուած էր հիւրի նստած տեղից ցած տախտակապատով, որի վերին մասը չէր հասնում առաստաղին եւ ծառայում էր որպէս շիրմայ։

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՕՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 21 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3583

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷՎԼԷՎԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Անսանելի տառապանք մը դարձաւ խորհրդային թերթերու հաստատակ ընթերցումն իսկ :

Չէին բաւեր անճոռնի ուղղագրութիւնը, խառնիճաղանճ բառերն ու թխածոյ չարադրութիւնը, ամէնէն կարեւոր նիւթին բովանդակութիւնն ալ յաճախ դարչանք եւ ընդվզում կը պատճառէ, իր ոստիկանական, լրտեսական եւ դրաքննական աղբակոյտով :

Մարդիկ ամիսներէ ի վեր իրար կը մերկացնեն, կը քերթեն, կը բզկտեն անլուր մեղքերով, եւ դեռ չեն յագեցած : Ամբաստանեալները իրարու վրայ կը կուտակուին ոչ թէ հինգով — տասնով, այլ կարաւաններով : Պետական, կուսակցական, հանրային, մտաւոր կեանքի բոլոր ասպարէզներէն : Ղեկավարութիւնը ամբողջովին փոխուած է արդէն, 1920էն մինչեւ երկու - երեք ամիս առաջուանը, բայց վախճանը անստոյգ է տակաւին : Ստորակէտներ կը բաժնեն մէկ շարքը միւսէն, ոչ թէ վերջակէտներ :

Գոնէ գոհանայի՞ն մէկ անգամ, երկու անգամ յիշելով այսինչ ամբաստանեալին մեղքը : Ոչ, մեռած թէ ողջ, «դաւաճան »ը կը տրորուի անխնայ : Կը քաշքշուի, կը կոխկռտուի, մէկ ճախճախուտքէն միւսը կը նետուի ամիսներով,— նոյն իսկ տարիներով : Ցաջորդը կը դառնայ կատարեալ բորենի մը՝ իր նախորդին, ինկածին գլխուն, եւ ժանիքները կը խրէ մինչեւ անոր փորոտիքը : Եւ կամ ժանգոտած նշդրակ մը ձեռքը՝ կը խրէ ու կը խոցոտէ, կը յօշոտէ :

Եւ բաւէ՛ր, բաւէ՛ր, բաւէ՛ր : Իսկ եւ իսկ «մէվլէվի»ներու պար, աչքերը գոց, կախարդական խօսքեր՝ բերնին մէջ կամ դրչին տակ :

Կարդացէք, վերլուծումներ փորձեցէք ո՛ր ճակատէն որ կ'ուզէք,— նոյնն է ակիզբն ու վախճանը : Նոյն չարաչուք պարը՝ անկեալներու գլխուն վերեւ,— ապացուցանելու համար թէ դաւաճանա՛ծ են, չեղած՝ Լէնին - սթալինեան գիծէն եւ «ազգային » քաղաքականութիւն վարած :

Մեծ պատերազմին, երբ ձերբակալութիւններն ու ջարդերը իրենց գագաթնակէտին հասած էին, օսմ. կառավարութիւնը հայերէն թերթ մը հանել կուտար իր գործակալներուն, — նախ «Տաճար», յետոյ... «Հայրենիք» : Խմբագիրն ալ՝ հռչակաւոր չանատակը, Յարութիւն Մկրտիչեան, իր խումբ մը արբանեակներով : Պաշտօնն էր՝ ապացուցանել թէ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը դաւաճան է վերէն վար,— Պատրիարք, առաջնորդ, եպիսկոպոս, վարդապետ, վարժապետներէն մինչեւ «կոմիտէճի»ները : Իր դպրոցներով, մամուլով, գրականութեամբ կամ տնտեսական գործունէութեամբ :

Ծիշդ այդպէս ալ Երեւանի թերթերը :

Ցետին յօդուածագիրը մրցումի ելած է ամէնէն հեղինակաւոր գրիչին հետ, կարելի եղածին չափ աղտ եւ աղբ կուտակելու, սեւցնելու, անճանաչելի, անճողոպրելի հրէշներ դարձնելու համար անոնք որ Հայաստանը կը կառավարէին 17 տարիէ ի վեր, կամ գրիչ կը շարժէին : Մոսկուան և Թիֆլիսը այլեւս պէտք չունին գաղտնի տեղեկագիրներ կազմելու : Լեռնակուտակ նիւթ ամբարուած է «հայկական» կոչուած մամուլին մէջ, եւ իրենց կը մնայ միայն չաչեցնել մորակը, դանակը կամ գնդակը :

Աչքի առջեւ ունինք իբրեւ թէ գրական քննադատութիւն մը,— «Ընդդէմ բուրժուական նացիոնալիզմի՝ գրականութեան եւ քննադատութեան ասպարէզում » (Գրական Թերթ, հոկտ. 24 եւ 31) : Յօդուածագիրը, ոմն Արտ. Ոսկերիչեան, սարէն - ձորէն փաստեր ճարելով, կը ճգնի ապացուցանել թէ Հայաստանի ղեկավարութիւնը «բուրժուա – նացիոնալիստ» քաղաքականութիւն է վարեր :

Նմոյշ մը՝ հոկտեմբեր 31ի թիւէն.

— « Ժողովրդի մերկացուած թշնամի Աշոտ Յովհաննիսեանի սպեցիֆիկեան ղեկավարութեան օրօք ոչ միայն կեղծւում էր Հայաստանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան պատմութիւնը՝ սպեցիֆիզմի դիրքերից, եւ սպեցիֆիզմը նոյնացւում էր բոլշեւիզմի հետ, այլեւ ազգային կուլտուրական շինարարութեան ասպարիզում եւս անց էր կացւում նացիոնալիստական գիծ, հովանաւորւում էր բուրժուական նացիոնալիստական ինտելիգենցիան, եւ պաշտպանւում էր « ազգային առանձնայատկութիւնների խտացման» սպեցիֆիկեան - դաշնակցական սկզբունքը : Սպեցիֆիկ Աշոտ Յովհաննիսեանի այդ քաղաքականութիւնը շարունակւեց նացիոնալիստական - տրոցկիստական վիժուածքներ Խանջեանի ու Ամատունու ղեկավարութեան շրջանում :

Ծաշակեցէք նաեւ սա կտորը, նոյն թիւէն .

— Եւ ահա այդ ղեկավարութեան աջակցութեամբ գործող « Նոյեմբեր » միութեան նախկին անդամ հակայեղափոխականներ — Ա. Բակունց, Գ. Մահարի, Վ. Նորենց, Ե. Չարենց, Մ. Արմէն եւայլն — հաւատարիմ մնալով իրենց քաղաքական դաւանանքներին և միաձուլուելով ավերբախական թափթփուքների՝ Ալազանի, Գիւլիքեխվեանի, Վանանդեցու, Վշտունու եւ միւսների հետ, միացեալ ճակատով շարունակում են պաշտպանել նացիոնալիստական - սպեցիֆիկեան հակայեղափոխական սկզբունքներ, այս անգամ արդէն աւելի սանձարձակ ձեւով, տրոցկիստական - նացիոնալիստական վիժուածքներ Խանջեանի ու Ամատունու ուղղակի հովանաւորութեամբ ու պաշտպանութեամբ :

Մէկ հիմնական նպատակի կը ձգտի ամբողջ ուսումնասիրութիւնը,— հաստատել թէ մարդիկ աշխատեր են ժողովուրդին գրականութիւնը եւ մշակոյթը հակադրել «համախորհրդային գրականութեան եւ կուլտուրային, եւ այդ միջոցով թուլացնել Խ. Միութեան ժողովուրդների ստալինեան մեծ բարեկամութիւնը՝ յօգուտ միջազգային ֆաշիզմի » :

Թոյլ տուէք աւելի հանգամանօրէն խօսիլ այդ մասին :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 160Ի ԴԷՄ 399 ՁԱՅՆՈՎ

Ուրբաթ օր վերջացան հարցապնդումները՝ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին եւ Շօթանի դահլիճը վստահութիւն շահեցաւ 160ի դէմ 399 ձայնով :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը, Պ. Իվօն Տէլպոս խոստովանեցաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ի վիճակի չէ վերահաստատելու խաղաղութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ : Նախարարը բացատրեց թէ Պրիւքսէլի խորհրդաժողովը ձախողած ըլլալով, խնդիրը մօտերս պիտի քննուի Ժընեւի մէջ, բայց ինք հաւատք չունի որ միաձայնութիւն գոյանայ : « Այս կը նշանակէ թէ կարելի չէ շատ մեծ յոյս դնել հաւաքական ապահովութեան վրայ : Անշուշտ Ֆրանսա կրնայ առաջարկներ ներկայացնել, բայց մի մոռնաք որ առաջարկները երբեմն պարտաւորութիւններ կը բերեն իրենց հետ. արդ, մեզմէ ոչ մէկը պիտի ուզէր որ միայն Ֆրանսան կրէր այդպիսի պարտաւորութեանց բեռը » :

Պարզելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան կրկնակ նպատակները, Պ. Տէլպոս շեշտեց թէ կառավարութիւնը նախ կ'ուզէ չմիջամտել տեղական պատերազմներու, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, եւ յետոյ յարատեւօրէն գործել դիւանագիտական ճակատին վրայ, պահպանելու համար խաղաղութիւնը, ո՛ւր որ վտանգ սպառնայ : Այս քաղաքականութիւնը անհրաժեշտ է մանաւանդ անոր համար որ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը բոլորովին վեր ի վայր շրջեց նախապէս եղած խաղաղութեան կարգուսարքը : Բայց եւ այնպէս, իրականութիւն է որ այսօր այնքան ծանր չեն սպանիական տագնապէն ծագած միջազգային բարդութիւնները եւ բոլոր եւրոպական պետութիւնները առ հասարակ համաձայն են թէ սպանիական պատերազմը միջազգային վարդապետական ընդհարումի մը հանգամանքը չունի :

Պ. Տէլպոս մասնաւորապէս յիշեց անգլեւֆրանսական գործակցութիւնը՝ միջազգային հարցերու լուծման համար : Ցետոյ բացատրեց թէ հարկ է անվթար պահել Ֆրանսայի զինակցութիւնները, ցորչափ մութ կը մնայ միջազգային հորիզոնը : Այդ նպատակով է որ յառաջիկայ ամսու պիտի այցելէ Վարշաւա, Պուքրէշ եւ Փրակա :

Վարչապետ Պ. Շօթան եւս խօսք առնելով, կոչ ուղղեց բոլոր կուսակցութեանց որպէսզի միանան եւ դիւրացնեն կառավարութեան գործը : Գնահատեց Լէօն Պլումի դահլիճին կատարած բարենորոգումները, շեշտեց թէ ներկայ դահլիճն ալ հաստատապէս փարած է իր նախորդին ընկերային բարենորոգումներու եւ արտաքին քաղաքականութեան : Իսկ «դադար»ը անհրաժեշտ համարուած էր նոյնինքն Լէօն Պլումի կողմէ եւ կառավարութիւնը կը շարունակէ զայն, ամրապնդելու համար երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացութիւնը : Եւ նորէն յանձնարարեց զարկ տալ արտադրութեան, իբրեւ միակ միջոցը տնտեսական դժուարութեանց լուծման : Ցորդորեց որ գործատէրերն ու բանուորները աւելի բարեացակամութեամբ հասկնան իրար : Խոստովանելով գիներու բարձրացումը, հաւաստեց թէ կառավարութիւնը լրջօրէն նկատի առած է խնդիրը : Ու վերջապէս բացատրեց թէ խիստ ծանր է արտաքին կացութիւնը եւ լուրջ վտանգներ կը սպառնան Ֆրանսայի ժողովրդապետական ապատութեանց :

Այս ճառին ազդեցութեան տակ էր որ այնքան ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ վստահութեան բանաձեւը :

ՆՈՐ ՁԻՆԱՐԱՆՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆՈՒԵՑԱՆ

Նախարարական պաշտօնատուները հսկողութեան տակ

Ներքին նախարարին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին կարգադրութեամբ, արտակարգ պաշտպանութեան տակ առնուած են նախարարական պաշտօնատուները, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու : Մասնաւորապէս զօրացուած է ներքին նախարարութեան պաշտպանութիւնը : Ոչ ոքի թոյլ կը տրուի ներս մտնել առանց իր ինքնութիւնը եւ գործը յայտնելու : Պահակները կը սպառնան սպաննել ով որ փորձէ կառքի ճամբէն անցնիլ, առանց յայտնելու իր հանգամանքը եւ գործը : Երկուպահակներ կ'ընկերանան անոնց որ արտօնուած են ներս մտնելու : Այս խիստ հսկողութեան պատճառներէն մէկը այն է որ, չորեքշաբթի գիշեր չորս հոգի նշմարուած են պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատան մէջ : Պահակները սկսան հետապնդել, բայց չորս անծանօթները յաջողեցան փախչիլ պատէ մը ցատկելով եւ ինքնաշարժ մը նետուելով, որ կը սպասէր փողոցին անկիւնը :

Հետապնդումները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ, երեւան հանելու համար գաղտնի կազմակերպութեան բոլոր պահեստները : Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը այլեւս հաստատած է դաւադրութեան գլխաւոր գիծերը, ինչպէս եւ արտաքին աջակցութեան մը պարագան : Ձերբակալուած կասկածելիները հետեւեալ ձեւով կը բացատրեն իրենց սպառազինումը.—

Կառավարութիւնը պատուիրած է քաղաքացիներուն որ ստորերկրեայ պատսպարաններ չինեն, իրենց տուներուն եւ գործատեղիներուն մէջ, օգտագործելու համար պատերազմի պարագային. Հետեւաբար իրենք ուրիշ բան չեն ըրած եթէ ոչ գործադրել կառավարութեան հրամանները : Գալով պահուած զէնքերուն, անոնք պարզապէս գաղտնի թաքստոցներու մէջ տեղաւորուած են, Զօր. Ֆրանքոյի փոխադրուելու համար...

Երեսփ. Ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, վարչապետը խօսելով ներքին ապահովութեան մասին, թէեւ բացորոշապէս չարտայայտուեցաւ, բայց յայտարարեց .

— « Կը բաւէ ըսել թէ որոշ գործ մը, որուն մասին կարծիք պիտի չյայտնեմ, թերեւս անակնկալներ կը վերապահէ եւ անշուշտ ծանրակշիռ հանգամանք ունի » :

*** Ապահովութեան պաշտօնեաները խիստ հետապնդումներ կը կատարեն, երեւան հանելու համար ձայնասփիւռի 200 գաղտնի կայաններ, որ տարածուած են ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մեծ մասը՝ սահմանակից քաղաքներու, նաւահանգիստներու, բերդերու եւ օդակայաններու մօտ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱԼ, ԿԱ՛ՐԴԱԼ

« Հայրենիք » ամսագրի վերջին թիւին մէջ (նոյեմբեր) հրատարակուած երկար ուսումնասիրութեամբ մը, որ դեռ չէ վերջացած, Պ. Ռ. Բերբերեան լուրջ փորձ մը կը կատարէ Րաֆֆին իր բուն տեղը դնելու (ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՆՃԱՐԸ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ).

Այս առթիւ, փարատելով զանազան թիւրիմացութիւններ, կ'ապացուցանէ թէ մթնոլորտը կազմուած, հասունցած էր, երբ ասպարէզ իջաւ Րաֆֆին : Ան աւելի շատ ազդուեցաւ, ներշնչուեցաւ, տարուեցաւ, քան ստեղծեց :

Այսպէս, Րաֆֆի չկար, երբ Ստեփան Ոսկան կ'աղաղակէր, վաթսունական թուականներուն ·

— « Խնկամաննե՛ր կը պատրաստեն ... վասո՛ղ պէտք է մեզի... վասո՛ղ » :

Այդ օրերուն էր որ Մ. Նալբանդեան կ'ազդարարէր ·

« ... Պաշտպանել Հայի առաթուր կոխված իրաւունքը՝ է մեր կեանքի բուն խորհուրդը եւ նպատակը : Եւ այս նպատակին հասանելու համար՝ չէ պիտոյ ընկրկենք ոչ բանտի եւ ոչ աքսորի առաջ, եւ ոչ միայն բանիւ եւ գրչով, այլեւ զէնքով եւ արիւնով» : (1861) :

Հապա Սրուանձտեանցի ազդանշա՞նը ·

— Չի լանք, եղբայրներ, ափսոս են մեր աչքեր, թող լան հին գլուխներ. էն դէն մի կուիւ կայ. կը լսէ՞ք ահաւոր ձայներ. ձայն արեւմուտքից, ձայն հիւսիսից, մի՛, մի՛ սարսափիք. Նոքա մեզ քաջութիւն թող տան... Աշխատանք, ուրեմն, կռիւ եւ կռուիլ, զարկ ու զարկուիլ» : (1862) :

Եւ վերջապէս, Վանի առաջին զաղտնի ընկերութեան հառաչանքը 1871 — 72ին («Միութիւն ի փրկութիւն») .

— « Գնաց մեր պատիւը, պղծեցան մեր եկեղեցիք, առեւանգուեցին մեր հարսունք եւ երիտասարդունք, մեր ազգութեան սերունդը ջնջելու կը ճգնին. վասն որոյ պէտք է մեռնիլ եւ չտեսնել այս սարսափելի վիճակը եւ կամ վերակենդանութիւն ստանալ ի ծոց հայրենեաց. ալ ի՞նչ կը սպասենք. կեանք չունենք՝ մահէ կը վախնանք» :

Դեռ կարելի էր յիշել «Կայծեր» Մ. Պէշիկթաշլեանէն, Մ. Մամուրեանէն, Գ. Չիլինկիրեանէն, երեսփոխան Ստ. Փափազեանէն, Խրիմեանէն եւն. :

Ուրեմն, հունտերը արդէն ցանուած էին, մինչեւ անգամ արիւնը հոսած էր (Զէյթուն, 1858 եւ 1862), երբ երեւցան «Խենթ»ը (1880), «Ջալալէտտին»ը (1884), «Կայծեր» ու Ա. հատոր (1883), Բ. հատորը (1887) :

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է կրկին եւ կրկին կարդալ մեր ժամանակակից պատմութիւնը, կարդալ եւ սերտել, քրքրել ու վերլուծել, փարատելու համար մշուշը :

Ձեզի օգնական՝ «Հայրենիք» ամսագիրն ու «Վէմ»ը, իրենց ուսումնասիրութիւններով եւ յուշերով :

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ԱՆԹԵԼՈՎ

Հայկանուշ Թորոսեան հրաւիրուած է երգելու Radio - Parisի պետական կայանէն 24 նոյեմբեր երեկոյեան ժամը 20.45ին (տեղական ժամով) :

Երեկոյթը նուիրուած է Փօլ Ֆոշէի յիշատակին : Դժբախտաբար Radio - Parisն խնայողութիւն ընելու պարտաւորուած ըլլալով, երգեցողութիւնը տեղի պիտի ունենայ առանց orchestreի : Ահա երգացանկը՝ Innocence (Փօլ Ֆոշէ) — Հրեշտակային, Տէ՛ր, ողորմեա եւ Արի, արի քե մատաղ (դաշնաւորում՝ Paul Fauchetի) :

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Նոյեմբեր 14ին Թիֆլիզի մէջ մեռած է բանուորական բանաստեղծ Յակոբ Յակոբեան : 72 տարեկան էր : Իր ոտանաւորները թարգմանուած են վրացերէնի, թուրքերէնի եւ ռուսերէնի : « Ժողովրդական բանաստեղծ »ի տիտղոս ստացած էր վրացական եւ հայկական հանրապետութիւններէն : Բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամ էր 1904էն ի վեր :

« Իզվէստիա» նոյեմբեր 15ի թիւին մէջ ծանուցանելով բանաստեղծին մահը, կը հրատարակէ անոր լուսանկարը եւ կենսագրութիւնը :

1151 մահապատիժ 15 ամսուան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Նիւ Եորք Հէրըլտի, նոյեմբեր 19 թուականով. — Զինովիեւ - Քամենեւի դնդակահարութենէն ի վեր (1936 օգոստոս), ծանօթ գնդակահարութեանց թիւը կը հասնի 1151ի : Ցեղափոխութեան քսանամեակին տօնակատարութիւններէն ի վեր, երկու շաբաթ առաջ, միայն ամփոփապէս թուեցան գնդակահարութիւնները, բայց պարզ ենթադրութիւն մըն է այն կարծիքը թէ վերջնապէս պիտի դադրին ընդհ. ընտրութեանց հետ, դեկտեմբեր 12ին : Այս 1151 թիւը պաշտօնական չէ, քաղուած ըլլալով խորհրդային թերթերէն : Հաւանաբար այս ցանկէն դուրս կը մնան զանազան լրտեսներ եւ վնասարարներ որոնց գնդակահարութիւնը չէ ծանուցուած : Կարելի չըլլալով աչքէ անցընել բոլոր գաւառական թերթերը, հաւանաբար 20 առ հարիւր համեմատութեամբ սխալ մը գտնուի : Գնդակահարութեանց համար ամէնէն կարեւոր պատճառը կը կազմեն տակաւին լրտեսութիւնը եւ վնասարարութիւնը ի նպաստ Ճափոնի : Մայիս 10էն ի վեր 561 գնդակահարութիւններ արձանագրուած են այս ճակատին վրայ : Հողագործական ճակատին վրայ գործադրուած են 243 մահապատիժներ :

Նշանակալից է որ դատավարութիւնները միշտ կը կատարուին իւրաքանչիւր շրջանի ամենամեծ շէնքին մէջ եւ մասնաւոր դիւրութիւններ կ'ընծայուին շրջակայ գիւղերու բնակիչներու փոխադրութեան համար : Այս գիւղացիներէն մէկ մասը կը կանչուին իբրեւ վկաներ եւ շատերը առիթէն կ'օգտուին, վրէժ լուծելու համար հաւաքական տնտեսութեանց օրէնքին գործադրման առթիւ իրենց կրած նեղութեանց պատրուակով : Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի «խոստովանութեանց» համաճարակը, ուղղակի մահուան առաջնորդելով ամբաստանեալները, հարիւրաւոր դատերու մէջ :

Անցեալ շաբթու դատ մը տեղի ունեցաւ Ուրալի շրջանին մէջ, ուր կոլխոզի նախկին նախագահ մը ամբաստանուած էր թէ պատճառ եղած է 1728 կովերու մահուան :

— Սխալ է նշանակուած թիւը, յայտարարեց ամբաստանեալը, առնուազն 20 առ հարիւր աւելի մեծ է մեր սպաննած անասուններուն թիւը, որ կը պատկանէին գիւղացիներուն եւ կոլխոզին :

Արմտիքի փճացման համար գնդակահարուած են 129 հոգի, իբրեւ հակայեղափոխական կամ լրտես՝ ազգային գետնի վրայ՝ 76, զինուորական խափանարարութեան համար՝ 69 հոգի, բանուորներ եւ մանուկներ թունաւորած ըլլալու յանցանքով՝ 32 հոգի եւայլն :

*** Լէնինկրատի «Փրավտա»ն նոյեմբեր 18ի թիւին մէջ կը գրէ թէ մահուան դատապարտուած են երկու ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհի մը, իսկ 5 — 20 տարի բանտարկութեան՝ ուրիշ 8 ամբաստանեալներ, չարաչար ծեծած, եւ աղտոտ վայրերու մէջ բանտարկած ըլլալով տղաքը :

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԼԵՕՓԱՐՏԻ

Ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը չէ որ պիտի կատարեմ: Լէօփարտի արժանի էր ատոր: Պիտի ջանամ քանի մը գիծերով ներկայացնել նոր սերունդին: Իտալացի մեծ բանաստեղծին մահուան 100ամեակն այս տարի կը լրանայ: Իտալիա եւ համայն աշխարհ երկիւղածութեամբ կը մեծարեն անոր յիշատակը:

Մարդկային տառապանքը թերեւս երբեք չէ հնչած այնքան խոր, ամէհի արտայայտիչ որքան Լէօփարտիի քնարին վրայ:

Յոռետեսութիւնն երբեք չէ ունեցած այնքան անկեղծ, վրդովիչ տարողութիւն՝ որքան Լէօփարտիի ներաշխարհին մէջ:

Հրճուանքի ոչ մէկ ափունք կարող է ընդմիջել Ցաւին՝ որ ովկիանոսի պէս կը թաւալի, լեռնակուտակ ալիքներով, յաղթահարող, ընկլուզող:

Լաւատեսութեան ոչ մէկ արեգակ կարող է մաքառել ընդդէմ յոռետեսութեան՝ որ կ'իջնէ գիշերուան պէս, համատարած, անսահման:

Ովկիանոսը, թող ըլլայ ցաւի, ովկիանոս է միշտ, ահարկու՝ բայց գեղեցիկ, իր անդունդներուն գաղտնիքներով, իր տարերային հրապոյրներով:

Գիշերը, թող ըլլայ յոռետեսութեան, գիշերն է միշտ, մթին՝ բայց հոգեթով, լեցուն աստղերով, ջուրերուն վրայ լուսնի լոյսով, զեփիւռի շունչով, տերեւներու սօսափիւնով:

Ծննդավայր՝ Ռեքանաթի: Ծննդեան թուական՝ 1798: Ծնողք՝ կոմս եւ մարքիզուհի. բայց զինք երբեք չըմբռնեցին:

Մտային արտասովոր արթնութիւն եւ սորվելու գերազօր կամք: Տակաւին մանուկ՝ կ'ընկղմի հօրենական հարուստ մատենադարանին մէջ: Ինքնուսութեամբ կը սորվի լեզուներ, ինչպէս ջուր կը խմես ջուր. լատիներէն, յունարէն, եբրայեցերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, անգլերէն:

17 տարեկանին արդէն ունի հսկայ հմտութիւն եւ խանգարուած առողջութիւն: Կը հետազօտէ բանասիրական բազմակնճիռ հարցեր, ինչպէս դուն կ'ուտես հաց: Կը գրէ վարպետօրէն երկու տաղեր, դասական յունարէն, զանոնք կը վերագրէ Անակրէոնին եւ գեղեցիկ գրութեանց մասնագէտները կը հաւատան:

Կը թարգմանէ Հեղիոտոսէն, Վիրգիլիոսէն, Հոմերոսէն եւ ուրիշներէ:

Կը մեկնի Հռոմ: Իտալիան միացած եւ անկախ չէր այն ատեն: Պապն ամենակալ էր յաւիտենական ոստանին մէջ. «եկեղեցւոյ պաշտպան» օտարներ եւ տեղացի սորուկներ կը շրջէին հոն՝ իբրեւ տանուտէր: «Մեծ քաղաք եւ փոքր մարդիկ», կը խորհրդածէ իրովի: Կ'երթայ ուխտի Դասսոյի գերեզմանին: Հոն է որ Եւսեբիոսի քրոնիկոնին հայկական թարգմանութեան շուրջ (զոր հրատարակած էին Զօհրապ վրդ. եւ հռչակաւոր բանասէր Մայ) ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը կը կատարէ: 24 տարեկանին՝ պատմաբան Նիբհուր, արքայական նախարար Փրուսիոյ, կ'առաջարկէ իտալացի բանաստեղծին հմտութեան ըմբռնող եւ զայն կը հրաւիրէ Գերմանիա, դասախօսութեան:

Զերթար: Զուզեր հեռանալ հայրենիքէն: Դարձ ի ծննդավայր: Զինք կը գտնենք յաջորդաբար Պոլոնիա, Միլան, Ֆիրենցէ, Փիզա, դարձեալ Ռեքանաթի, Ֆիրենցէ:

Ամենուրեք դառնութիւն: Այն ատենուան «մեծ»երէն ոմանք կը համակրին իրեն, ուրիշներ՝ կը կարեկցին:

Յուսախաբ կիներէն, յուսախաբ մարդերէն:

Կեանքին վերջին շրջանին միակ մխիթարութիւնն է եղբայրական բարեկամութիւն մը՝ յանձին Անտոն Ռանիէրի, որ զինք կը հրաւիրէ Նափոլի, ուր հէք բանաստեղծը կ'ապրի հինգ տարի եւ կը վախճանի, 39 տարեկան:

×

Այն շրջանին՝ ուր կ'ապրէր Լէօփարտի, Իտալիա, բաժան-բաժան եղած, կը հեծէր օտար գերիշխանութեանց տակ:

«Առ Իտալիա» տաղը, զոր շարադրեց քսան տարեկանին, խարուած, ոտնակոխ հայրենիքի «աւա՜ղ փառացս անցաւորի»ն է եւ միեւնոյն ատեն ողբն է անոր ներկայ թշուառութեան:

«Տանթէի յուշարձանին վրայ», ուրիշ տաղ մըն է՝ ուր կը յորդորէ յարգել մեծ նախնիքը եւ ըլլալ անոնց արժանի:

Հայրենասիրական այս երկու տաղերը, Լէօփարտիի ազատատենչ ոգիի վկայութիւնն են: Բայց ան հետզհետէ սուզուեցաւ իր ցաւի ովկիանոսին եւ յոռետեսութեան գիշերին մէջ:

Հայրենիք, Աստուած, փառք, առաքինութիւն պարզապէս ցաւագին մարդկութիւնն ամոքելու համար ըստեղծուած ցնորքներ համարեցաւ: Եւ մերթ յոռետես, մերթ ցնորայոյզ երգեց: Հետզհետէ տաղերու պէս բացուեցան իր սրտին նուագները. —

«Անհունը», քիչ տողերու մէջ կը պատմէ բանաստեղծին վերացումը համայնքին մէջ:

«Տօնի օրուան իրիկունը»: Հակադրութիւն գիշերային անդորրին եւ բանաստեղծին հոգեկան փոթորիկին միջեւ:

«Առ Անճէլ Մայ», կ'երազէ հայրենական փառապանծ յիշատակներէն ծագած տեսնել հիացման արժանի նոր արարքներ:

«Փառլինա քրոջս հարսանիքին առթիւ», կը թելադրէ կիներուն ծնանիլ մեծանձն որդիներ:

«Գնդախաղի մէջ յաղթողի մը», կը փառաբանէ չարքաշ կեանքն ու հելլենական խաղերը, որոնք երիտասարդութիւնը կը պատրաստեն մարտնչելու ազատութեան համար:

«Բրուտոս կրտսեր», առաքինութեան ունայնութիւնը կը ստուգէ, կը տարակուսի աստուածներու գոյութեան վրայ, ինքզինք զգեստնուած կը զգայ չար ճակատագրէն, կ'ընդվզի անոր դէմ, ինքզինք կ'ոչնչացնէ արհամարհելով վերապրողներու լացը, արհամարհելով փառքը:

«Իր կնոջ», գաղափարական, երկնային կինը կը փնտռէ:

«Առ Սիլվիա», անդարձ մեկնած սէր մը կը վերակոչէ, թրթռուն եւ գրաւիչ հեշտերով:

«Գիւղին շաբաթը», կ'ըսէ թէ հաճոյքին սպասումն աւելի գեղեցիկ է քան ինքը, հաճոյքը:

«Մայրամուտ լուսնի», կը տրտնջայ թէ երիտասարդութիւնը կ'անցնի անվերադարձ, անթառամ պահելով իրեն յատուկ փափաքներ՝ նոյնիսկ խոր ալեւոյթի մէջ:

«Գիշերային երգ Ասիոյ մէջ թափառական հովիւի մը», կը հարցնէ աստղերուն՝ ինչո՞ւ կեանքը, ինչո՞ւ մահը, ինչո՞ւ ցաւը:

«Գինեստրա կամ անապատին ծաղիկը», կը հռչակէ մարդուն ոչնչութիւնը բնութեան ուժերուն դէմ, հետեւաբար, կը քարոզէ սէրը մարդերու միջեւ, իբրեւ նոյն դժբախտութեան ենթակայ արարածներու:

«Իր անձին», կը յուսահատի, կ'արհամարհէ ամէն ինչ:

Այն շրջանին՝ երբ «ռոմանթիկ» շարժումն ակադեմական պատմուճան զգեցած էր եւ ժամավաճառ կ'ըլլար ուղղութիւններ մատնանիշ ընելով, բանաձեւեր շարադրելով, Լէօփարտիի երգերը կը ծնէին անկախ, ինքնաբուխ, ինքնատիպ, անկրկնելի բովանդակութեամբ եւ թովչութեամբ օծուն:

Ոչ եւս էր Լէօփարտի երբ Ալֆրէտ տը Միւսէ կարդալով անոր քերթուածները, հիացաւ, պշուցաւ, եւ ի յարգանս իտալացի քերթողին՝ երգեց:

Այնուհետեւ է որ Սէնթ-Պէօվ բարեհաճեցաւ խօսիլ Լէօփարտիի «բարոյական գործերուն» վրայ: Բաւական է ըսել թէ իր զգացումները՝ զորս ա՛յնքան ճարտարութեամբ արտայայտած է քերթուածներուն մէջ, գաղափարներու եւ պատկերներու մէջ բանաւորուած են վերոյիշեալ երկասիրութեանց մէջ: Եւ դեռ ունի մտածումներ, նամակներ, ուսումնասիրութիւններ:

×

Ի՞նչ պիտի ըսէիր, հէք Լէօփարտի, եթէ գիտնայիր թէ այսօր հայրենիքդ գտած է ազատութիւն եւ կ'ուռճանայ նախանձելի աշխոյժով:

Ի՞նչ պիտի ըսէիր, եթէ գիտնայիր թէ հայրենակիցներդ սորուկներ չեն այլեւս եւ քեզ կը շրջապատեն ո՛չ սուրբ համակրանքով մը կամ կարեկցութեամբ, այլ անհուն սիրով, հպարտութեամբ, փառքով:

Ի՞նչ պիտի ըսէիր եթէ գիտնայիր՝ թէ այսօր Իտալուհին հոգեկան գգուանքով կը կարդայ քերթուածներդ, կ'արտասանէ զանոնք յուզումով եւ, հարիւր տարի ետք, ահա կը սիրէ քեզ:

Ի՞նչ համբաւներ մթագնեցան, ի՞նչ փառքեր խորտակուեցան, յորմէհետէ փակեցիր աչքերդ, եղբա՛յր Լէօփարտի, մինչդեռ դուն կը ճառագայթես լիալիր:

Ժամանակն անգութ է, կը փոշիացնէ բուրգեր, կը շարժէ լեռներ, կը թաղէ անուններ:

Եթէ ԺԹ. դարու բանաստեղծներու ամբոխէն սակ երեք հոգի դիմանան ժամանակի աւերին, մէկը դուն պիտի ըլլաս, մե՛ծ Լէօփարտի:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԵՐԿՈՒ ԵՐԳ ԼԷՕՓԱՐՏԻԻ ՔՆԱՐԷՆ

Ա.

ԱՆՀՈՒՆԸ

Ես սիրեցի միշտ բըլո՛ւրն այս ամայի,
Եւ ցանկապատն այս՝ որ ա՛յնքան մասերէն
Կը զըրկէ աչքն՝ հորիզոնին ծայրագոյն,
Բայց նըստելով եւ դիտելով միջոցներ
Անկէ անդին անվախճան,
Գերմարդկային լըռութիւններ, խորագո՛յն
Անդորրութիւն կը ստեղծեմ ի՛մ մըտքիս մէջ,
Ուր սիրտն հազի՛ւ չի սոսկար.
Եւ տունկերուն մէջ այս երբոր կը լըսեմ
Մըռո՛ւնչն հովին, այն լըռութի՛ւնն անսահման
Այս ձայնին հետ կը բաղդատեմ. կը յիշեմ
Յաւերժակա՛նն, անցած, մեռած դարե՛րն եւ
Ներկայ — ո՛ղջ դարն ու ձա՛յնն իր: Այս անհունին
Միջեւ այսպէս մըտածումս իմ կը խեղդուի,
Եւ քա՛ղցր է ինձ նաւբեկիլ այս ծովուն մէջ:

Բ.

ԻՐ ԱՆՁԻՆ

Այժմ առ յաւէտ պիտի հանգչիս
Յոգնած սի՛րտ իմ: Անհետացաւ պատրանքն յետին
Զոր կարծեցի յաւերժական: Անհետացա՛ւ: Ըստոյգ կը զգամ
Մեր մէջ սիրուն պատրանքներու
Ո՛չ միայն յո՛յսն, ի՛ղձն է մարած:
Հանգչէ յաւէտ: Դուն բաւական
Բաբախեցիր: Ոչինչ չըկա՛յ զարկերդ արժող,
Ո՛չ ալ աշխարհն է արժանի հառաչանքի:
Կեանքն է ձանձրոյթ եւ դառնութիւն,
Ուրիշ ոչի՛նչ, աշխա՛րհն է տի՛ղմ,
Այժմ հանդարտէ: Յուսահատէ՛
Վերջին անգամ: Մեր սերունդին ճակատագիրն ընծայեց մա՛հ,
Միմիայն մա՛հ: Արհամարհէ՛
Քե՛զ, բընութի՛ւնն եւ ո՛յժն անարգ
Որ ի վընաս հասարակաց կ'իշխէ, թաքուն,
Եւ անսահման ունայնութի՛ւնն ամենայնի:

Իտալերէն բնագրէն հայացուց՝
ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՑ ՈՒ ՊԱՆԻՐԸ

Ասկից առաջ մայրերը կ'ըսէին իրենց չարութիւն ընող զաւակներուն.

— Եթէ խօսքս նորէն մտիկ չընես՝ պանիր չպիտի տամ հացիդ հետ:

— Եթէ չար կենաս, ցամաք հաց պիտի ուտես:

— Անգամ մըն ալ եթէ անառակութիւն ընես՝ հացդ պիտի տամ առանց վրան կարագ քսելու:

— Խայտառակ, այսօր զրկուած ես շօքոլայէդ. չոր հաց պիտի ուտես:

Ասկից վերջը կարծեմ, մայրերը պիտի փոխեն իրենց սպառնալիքին ձեւը, պարզապէս հացին սղութեան պատճառով, ու պիտի ըսեն.

— Այսօր շօքոլադ առանց հացի պիտի ուտես...

— Առ սա կտոր մը պանիրը ու կերծէ, հացէն զրկուած ես...

Իսկ վաղուան տղաքը պիտի ըսեն ի խորոց սրտի.

— Երանի՜ հին ատենուան տղոց որոնք կրցած են կուշտ ու կուռ ցամաք հաց ուտել...:

ՖՐԱՆՔԸ

Բարեկամ մը կ'ըսէր.

— Գիտե՞ս, ֆրանքը ա՛լ աւելի պիտի իյնայ եղեր: Ամէն անգամ որ ֆրանքը կ'իյնայ, ապրուստը աւելի կը դժուարանայ: Ֆրանքը քանի կ'իյնայ՝ կը դառնայ այնքան անմատչելի:

Ըսի բարեկամիս.

— Ֆրանքը որպէսզի մարդոց համար մատչելի դառնայ, պէտք է մարդիկ ալ հետեւին ֆրանքի անկումին եւ իյնան, իյնան: Ֆրանքին տիրանալու համար պէտք է ծունկի գալ, վար իջնել, գլտորիլ, սողալ:

«ՅԱՒԷՏ»

«Հայաստանի Կոչնակ» շաբաթաթերթին գրեթէ բոլոր աշխատակիցները ունին սիրական բառ մը.

— «Յաւէտ»ը:

Ի՞նչ է պատճառը որ շատ կը գործածեն այս բառը: Քանդի առանց պատճառի արդիւնք չկայ: Գիտենք որ ընդհանրապէս գրողները ունին իրենց սիրական բառերը: Սակայն գրողներու խումբի մը միեւնոյն սիրական բառը ունենալը նորութիւն է: Ես կը կարծեմ որ կոչնակեան գրողներուն «յաւէտ» բառը յաւէտ գործածելը արդիւնք է յաւիտենականութեան հետ իրենց շատ գործ ունենալուն եւ կամ յաւիտենականութեան հետ իրենց բնաւ գործ չունենալուն:

Ճաշակ մը տանք իրենց «յաւէտ»աբանութենէն:

«Կոչնակ»ի գրական քննադատ Յովհաննէս Աւագեան խօսելով բանաստեղծի մը, Լութֆի Մինասի «Գարուն» անունով գրքոյկին մասին, կը գրէ.

—«Ամերիկահայ ծանօթ բանաստեղծ Լութֆի Մինաս վերջերս հրապարակ դրաւ իր քերթուածներուն մէկ հաւաքածոն ալ— յաւէտ տետրակ մը շուրջ քսան էջերէ բաղկացեալ— ուր նոր շունչի մը նշոյլը կը թրթռայ:

Լութֆի Մինաս կը յայտնուի յաւէտ խորհրդապաշտ քերթող մը՝ որ օրուան իրականութեանց խսկ կը մօտենայ կարի զգուշաւորութեամբ:»

Երկու տող վար.

— «Ահա թախիծը՝ քերթողներէն յաւէտ անբաժան ներշնչումի այդ տարրը՝ կը տիրապետէ իրեն, ու անիկա անտեղիտալի բաղձանքը կ'ունենայ բնակիչ դառնալ յաւէտ «չիրմի պէս լուռ» ամայի խրճիթին:»

Ինչպէս կը տեսնուի, տասը—տասներկու տողի մէջ չորս հատ «յաւէտ»— «յաւէտ խորհրդապաշտ», «յաւէտ տետրակ», «յաւէտ անբաժան», «յաւէտ չիրմի պէս լուռ»:

Մենք ալ կրնանք փորձել ու գործածել «յաւէտ» բառը. — «յաւէտ աստուածապաշտ», «յաւէտ փարիսեցի», «յաւէտ Ս. Գիրք», «յաւէտ բաժանեալ», «յաւէտ անապատի պէս անպըտուղ», «յաւէտ ովասիսի պէս ջրոտած», «յաւէտ անպէտ», «յաւէտ պատուելի», «յաւէտ յաւիտենից յաւիտեանս, ամէն»:

ԳՈՂԵՐՈՒ ԹԵՐԹԸ

Վարշաւայի մէջ ոստիկան մը, կասկածելով, կը ձերբակալէ ցրուիչ մը որ կը ծախէր «Մեր կենցաղը» անունով լրագիր մը: Ասիկա պաշտօնական օրկանն է եղեր գողերու: Թերթը ունի կարող աշխատակիցներ որոնք գեղեցկութեամբ եւ հմտութեամբ կը գրեն խմբագրականներ, տեսութիւններ, պատմական ուսումնասիրութիւններ, գողերու կեանքէն ներքին ու արտաքին լուրեր եւ վերջին կատարելագործութիւնները գրպանահատութեան, խաչագողութեան: Մասնագէտներու կողմէ յօդուածներ դրամարկղներ բանալու, վաճառատուններ կողոպտելու, եւայլն:

Ոստիկանութիւնը երեւան կը հանէ տպարանը, խմբագրատունը եւ կը ձերբակալէ խմբագիրը որ կին մըն է, ուսանողուհի Լոթէր Սուխոլքայա, կողակիցը տաղանդաւոր գողի մը: Կը ձերբակալուին նաեւ թերթին 2000 բաժանորդները:

Եթէ ես ոստիկան կամ ոստիկանապետ ըլլայի, հաւատացէք որ կը ձերբակալէի գրեթէ բոլոր թերթերուն գրեթէ բոլոր խմբագիրները, աշխարհի վրայ ձգելով հազիւ քանի մը տասնեակ թերթ: Կը ձերբակալէի մանաւանդ եւրոպական եւ ամերիկեան մեծ թերթերուն խմբագիրները ու աշխատակիցները եւ ազատ կ'արձակէի Լոթէր Սուխոլքայան, իբրեւ անդիմակ խմբագրապետուհի:

ՓԱՅԼՈՒՆ ԿՈՂՄԸ

Ռամկավար հայրենակից մը, խօսելով Բարեգործականի մասին, ըսաւ.

— Դուք միշտ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան սեւ կողմը կը տեսնէք ու չէք ուզեր տեսնել անոր փայլուն կողմը:

— Ուրեմն կը խոստովանի՞ք որ Բարեգործականը ունի սեւ ու փայլուն կողմեր:

— Անշուշտ, սակայն, մենք կը սիրենք Բարեգործականը ...

— Իր փայլուն կողմին համար անտարակոյս ...

— Վարդը սիրողը փուշերն ալ պէտք է սիրէ, կ'ըսեն:

— Ո՞րն է, սակայն, Բարեգործականի փայլուն կողմը, որ սիրուած է ձենէ:

— Իր արժանաւորութիւնը, իր արժանիքը, իր արժէքը:

— Այդ փայլուն կողմը կը սիրէք, որով կը շօշափէք ալ...

Նիկողոս աղա, որ քովս կեցած էր ըսաւ.

— Ռամկավարները Բարեգործականին միշտ ու միայն փայլուն կողմը սիրած են, իսկ այդ փայլուն կողմը Բարեգործականի ոսկին է:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԿԱՊՈՅՏ ՈՂԿՈՅԶԻՆ

Դանիոյ իշխանուհին՝ Քրիստինէ՝ ողկոյզ մը բռնած է ձեռքը: Երջանկաւէտ, անդորրաւէտ այս կնոջ ակնարկը մութ աչքերուն մէջէն կը դիտէ կապոյտ ողկոյզը: Փարաւոնի մը ագին կամ չքնաղ Փիւնիկուհիի մը աչքերը կրնայի՞ն արդեօք ա՛յնքան պրտղալից սուզուիլ կապիճներուն մէջ: Հող եւ անձրեւ, տառապանք ու ծով, բարունակ ու արեւ, բոլոր այս խուռնախիտ հոսանքներուն նմանութիւնները կը շողան արհիացեղ կնոջ աչքերուն մէջ, երբ տակաւին մատները չէ երկարած, գօշտիչ հատապտուղին: Հառաչանք մը միայն կուրծքը կը լեցնէ ողկոյզին վերեւ: Աչքերը կը գոցուին, կարծես զոյգ նայուածքին առջեւ երջանկութիւնը աւելի գեղուն կ'ըլլայ: Երբ պտուղին քաղցրութիւնը ճմլուի քիմքին դէմ, հողին ա՛յն ատեն բան մը գիտնայ ստեղծագործութեան գաղտնիքին շուրջ:

×

Կրէթա Կարպօ, գերի նայուածքներուն այս վեհապետուհին էր որ այս պատկերը մարմնաւորեց ֆիլմին որ մապաստառին վրայ եւ յիշատակներ արթնցուց իմ հալումաշ սիրտին մէջ:

Ժխորը միշտ կը թօթափէ մանկութեան քունը: Դուռներ կը բացուին կը գոցուին, արկղներ կը տեղափոխուին, հօրս աղօտ ձայնը կը թնդայ եւ մայրիկիս թրթռուն ծիծաղը: Սիրտս կը բաբախէ կարեյոյզ: Դարձա՞ն արդեօք վերջապէս դէպի հարաւ իրենց ճամբորդութենէն: Ահա մէկը կեցած է արդէն անկողինիս առջեւ: Բոլորշի ճրագին մէջ լողացող պատրոյգը կը լուսաւորէ մաքրմիկ դէմքը մայրիկին եւ բան մը անոր վեր բարձրացուցած ձեռքին մէջ, գունդ գունդի վրայ շարուած: Խաղալի՞կ մը արդեօք: Նորոգութեան երջանկութիւնը կ'ընդարմացնէ անդամներս: Նրբին մատները կը քակեն գնդակները, անոնք կը թաւալին կը գլորին վերմակիս վրայ, կը դարնուին ձեռքերուս, կը կաթկթին կուրծքիս վրայ: Կապոյտ զովութիւնը կը խուժէ վիս: Վերջապէս կը զգամ բոլորակումը շրթունքիս միջեւ, քիմքիս վրայ, եւ կը պայթի գնդակը: Թանկ քաղցրութիւն մը կը լեցնէ բերանս: Հեռաւոր երկրամասէ բերուած պարգեւ մը, պտո՛ւղ հարաւակոյս երկնքի— նախընծայ ակնա՛րկս կապուտակ ողկոյզին:

×

Vitis vinifera— գիներեր որթ— տասը տարի վերջ այսպէս կը բացատրէ տունի ուսուցիչը: Եղբայրներս այն կողմերը չեն, բայց ես ուշադիր ականջկուտամ: Vitis vinifera? Դասական— գրաբառ բառին հեշտին հնչումը կը գինովցնէ զիս: Ներքին գործարաններով մայր բունէն կտրուած պատկերին չերթար ուշադրութիւնս: Հին այդ բունէն աւելի ընտանի կը դառնայ ինծի բարունակն ու պտուղը: «Բունը չինանիւթը, շտեմարանն է իրմէ դուրս ցայտող բոլոր մասերուն համար», կը դասախօսէ ուսուցիչը: «Յառաջակողմեան Ասիոյ մէջ, որ հայրենիքն է որթամշակութեան, բնանպարձ ըծակներ ա՛յնպիսի ուժով մը վեր կը հանեն յորդահոսան յոյզը, որուն բարունակները կրնան մագլցիլ մինչեւ երեսուն մեթր դէպի վեր հողին տակէն»: Դէմքս կը ճառագայթէ: Կը տեսնեմ կանանչ պատաղիճները գալարուած տունէ մը վեր, բարձր, միշտ աւելի բարձր, պտուղներին մէջ արմատացած ձգտումի լարերը կը տարածուին կ'արձակուին ջերմութեան անհեցուն հրայրքովը, մատաղ խիղբերը նախ կ'ոստնուն, յետոյ կը փթթին կը բացուին ծաղկողկոյզները, եւ ահակը շնչեմ նարդոսակերպ բոյրքը, եւ կ'ապրիմ արարչագործութեան մէկ հրաշքը, քանի՛ անգամ որ մէն մի ուրոյն ծաղիկէ կազմուի հատապտուղը, Vitis vinifera, հարաւի կապոյտ երկինքին մէջ, պարգեւատուն անոր աղբերահոս արմատեան ուժին, արեւուն դէմ դիմաց:

Ուսուցիչը գիրքը կը գոցէ, նորէն կը բանայ եւ ցոյց կուտայ աղօտ ողկոյզով պատկերը: «Նախ եւ առաջ հատապտուղը կանանչ կ'ըլլայ, քանի մը տեսակներուն մէջ կարմիր: Քանի՛ հասուննան, հատապտուղները կ'երանգին, ճերմակ գինիին տեսակները դեղին կամ կարմիր, իսկ կարմիր գինիին տեսակները կապոյտ»: Կը խլեմ գիրքը ուսուցիչիս ձեռքէն եւ հիացիկ կ'ակնարկեմ ողկոյզին: «Արդարեւ գեղեցի՜կ»: Կ'ըսեմ բարձրաձայն: Եղբայրներս կը խնդան: Ուսուցիչը ոտքի կ'ելլէ եռանդուն: «Մարդկութիւնը երբե՞ն ի վեր հողը կը մշակէ: Ո՞րչափ հին է գետնախնձորը:» Ես ըղձացուած պատուհանէն դուրս կը նայիմ հօրս արտերուն, որոնք ձմեռնական ցանքին կանանչ յարդարանքին մէջ կը հանգչին: Գետնախնձորներուն մասին սա՛ չափը միայն գիտեմ որ անոնք վարը նկուղին մէջ են, եւ գարնան երկար, կանանչ խիղբերով գիւղակներու, ճիւաղիկներու պէս բաներ մը կ'ըլլան: «Բայց հողագործութենէն ու գետնախնձորէն աւելի կանուխ ազդուած է մարդուն եւ գինիին միասնական մշակոյթը, կը հասկնա՞ք: Որթամշակութիւնը Փոքր Ասիայէն եկաւ Եգիպտոս: Ասորական քարէ քանդակները մեզի կը խորհրդանշեն արքայական խնճոյքներ որթատունկի ձողաբարձ հովանոցակներու տակ, Եգիպտոսի առաջին պատմական թագաւորը մեզի կը կտակէ նկարագրութիւններ գինեգործութեան մասին: Փիւնիկեցիք եւ Թրակիացիք այգեմշակութիւնը Յունաստան բերին եւ...» Ուսուցիչը ոտքի ելաւ, ցցեց իրանը միշտ աւելի բարձր, թեւերը նետեց օդին մէջ, «Յոյները, այն փառաւոր, կենսունակ ժողովուրդը— ի՞նչ ունէին ուրիշները որ անոնցմէ առած չըլլան: Իրենց գինիի բաժակներուն, ըմպանակներուն, դաշխուրաններուն նկարագրութիւններէն որթին յոյզին շունչը եւ անոր խրախճանքի կախարդանքը կը բուրէ: Այո՛, գինին ազդեց Սոկրատի՛ն եւ թեւ տուաւ Պղատոնի՛ն:»

Ուսուցիչը դադար տուաւ հիացիկ պարտասումով մը: «Բայց անո՞նք ալ գինով կ'ըլլայի՞ն արդեօք», հարցուց հետաքրքիր զարմանքով երեց եղբայրս, որ դադրած էր պանդոյր մը ըլլալէ: Ուսուցիչը տրտմութեամբ վար կախեց թեւերը: «Անշնորհ, պիղծ մարդիկը միայն կը գինովնան, զաւա՛կս: Անկուշտ որովայնը տակառով միայն կը լեցուի: Այդպիսիները իրենց վատթար մտածումներուն ճահճը դուրս կուտան: Գինին դիմակաճը դուրս կ'ընէ զանոնք: Իր օրհնութիւնը դէրծ կ'ընէ զանոնք: Իր օրհնութիւնը եղեռնագործ դեւի մը կը փոխարկէ: Այդպիսիները չեն կրնար ընդունիլ Աստուծոյ կողմէ իբրեւ ընդունարան գինիխեան ըմպելիին:

(Մնացեալը յաջորդով)

Կ. ԽՆԻՓԱՐԻ յօդուածագիրները եւ թղթակիցները իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ քերթեալի եւ մելանով:

ԱՐԾԻՒԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Կիրակի է :

Տաքուկ, արեւոտ օդ, եռուն փողոցներ, զուարթ դէմքեր, ծիծղուն ճամբաներ: Քանի մը օր չարունակ երկինքը կուշտ մը լալէն վերջ, այսօր իր կոծը դադրեցուցած, տօնական ըղձեստները հագած, իր կապոյտ նազանքովը կը ժպտի անցորդներուն եւ ճամբաներուն :

Ու բազմութիւնները մեծ թէ փոքր, ծեր թէ երիտասարդ, տուները լքած, փողոց են իջեր քիչ մը օդ առնելու, արեւ շնչելու: Եւ արեւը չէն ու դեղեցիկ, պերճանք է փռեր ճամբաներու լայնքին ու երկայնքին :

Ես ալ, «յամրաքայլ կարաւան»ին խառնուած, մեր քաղաքին հանրային մեծ պարտէզը կ'երթամ, կիրակնօրեայ քանի մը ժամերս անցընելու: Ստուար բազմութիւն մը խռնուած է դէպի պարտէզ երկարող ճամբաներու վրայ :

Կը հասնիմ: Պարտէզ կը մտնեմ: Մուտքի դռնէն մինչեւ հեռաւոր անկիւնները մրջիւնի նման մարդ փըռուած է: Արուեստական լճակը արեւի ճառագայթներուն տակ խաղաղ ու անխռով կը նիրհէ, միայն, երբեմն իր վրայէն սահող մակոյկներն են որ կը խռովեն հանդիստը: Տեղ-տեղ իրենց կատարը երկինք ցցած ծառեր, դեռ չեն ուզեր մերկանալ իրենց կանանչ պերճանքէն: Հեռուն պարտէզին մէկ անկիւնին Շալէ տիւ Փարքի բարձրախօսն է որ երգի մը փշրանքները կը ցանէ չորս դին, ու, բազմութիւնները իրարու մօտ, իրարու հետ կը քալեն զանազան ուղղութեամբ :

Կը քալեմ ես ալ, կը յառաջանամ: Յետոյ չեմ գիտեր ինչո՞ւ քայլերս ակամայ կ'ուղղուին դէպի կենդանիներու տաղաւարը: Կը մտածեմ եւ աջ ու ձախ բազմութիւնները դիտելով կը յառաջանամ: Յանկարծ, ուշադրութիւնս կը գրաւէ տեղ մը ուր ստուար բազմութիւն մը հաւաքուած բան մը կը դիտէ, բանով մը կը զուարճանայ: «Կապիկի մը այլանդակութիւնները եւ կամ կոշտ արջի մը խեղկատակութիւններն են որ տեղի կ'ունենան» կը մտածեմ ու կը քալեմ դէպի այն կողմը: Կը հասնիմ: Սխալած եմ: Արծիւ մըն էր, գորշ ու հսկայ արծիւ մը, որ նոր բերած էին օտար աշխարհէ մը, եւ կամ, լեռներէն վար իջեցուցած՝ թեւերը կապկպած նոր, օտար ու անհրապոյր աշխարհ մը բերած էին: Ու... լեռներու ազատ, ինքնիշխան թագաւորը, դեռ անվարժ՝ վանդակի մը նեղլիկ ցանկապատին ու տարածութեանը, վիզը կը ծռէ, կ'երկարէ, սուր բայց չիլ նայուածքով մը կը նայի չուրջը հաւաքուած բազմութեան, յաճախ վերը իր գլխուն վերեւ կախուած երկինքին, ապա, զայրոյթով կը կանչէ, կիղիչ ձայնով մը կը ճչայ, յետոյ թափ կուտայ իր լայն թեւերը, կը շարժէ, կը բարձրանայ, բայց... Բայց, հազիւ մէկ-երկու թեւ հոլովուած, ուժգին կերպով կը զարնուի վանդակին փեղկերուն ու վար կ'իյնայ, յատակը ...

« Մարոքեան արծիւ » գրուած է վանդակին ճակատը, ու շատ մօտիկ թուականով մը նշանակուած անոր մուտքը: Շատ չըներ, ճիշդ հինգ օրուան պատմութիւն ունի նոր դերին:

Գործողութիւնը կը շարունակուի: Ըմբոստ կենդանին կը կանչէ, կը բարձրանայ, կը զարնուի ու կ'իյնայ ու, անդուլ, չտես բազմութիւնը, հաւաքուած, գրեթէ իրարու ուս ելած, կը դիտէ ողբերգութիւնը... Կը նային, կը ծիծաղին, կը քրքջան եւ կը զուարճանան :

Կը դիտեմ տեսարանը սրտաբեկ, տրտում աչքերով, կարծես թէ իմ սիրտս է որ կը զարնուի վանդակին փեղկերուն, հոգիս է որ կը փշրուի անոր ահաւոր անկումէն... ու զանկիս մէջ, մտածումներս, խորհուրդներս իրար կը խաչաձեւեն: Քիչ կը մնայ որ թեւերս բանամ, պոռամ, սպառնամ բոլորին, կատղած վագրի մը պէս մտնեմ այդ անպատկառ բազմութեան մէջ ու աղաղակեմ, — « Հէ՛յ, ինչ կը խնդաք, ինչո՞ւ կը ծիծաղիք, անամօթներ... ցաւին վրայ խնդալ կ'ըլլա՞յ, Տագնապը կը ծաղրուի՞, յիմարներ...»: Բայց, գլուխս կը ցնցեմ, կը չտկուիմ ու ինքզինքս կը զսպեմ :

Կ'ուզեմ բաժնուիլ, հեռանալ, բայց քայլերս չեն զօրեր, կը մնամ կանգնած, քարացած ու անզգայ :

Գործողութիւնը կը շարունակուի, բազմութիւնը աւելի կը ստուարնայ: Հէգ արծիւը կրկին կը նայի հաւաքուած բազմութեան, նորէն կը տեսնէ գլխուն վերեւ կանգնած երկինքը ու աւելի կատաղօրէն թափ կուտայ իր թեւերը: Բայց, յայտնի է որ ալ յոգնած է, ուժը առաջուան պէս զօրեղ չէ, կռինչը իր թափը կորսնցուցած է ու վիզին չուրջ մազերը ցցած, քրտնած ու արիւնոտած են :

Յետո՞յ... յետոյ « պահապան»ը կուգայ, կը զսպէ լեռներու թագաւորը եւ իր խուցը կը տանի: Բազմութիւնը, կարծես դժգոհ եղածէն կը հեռանայ, կը ծիծաղի ու կը ցրուի: Ես ալ կը հեռանամ եւ աննպատակ կը դեգերեմ աջ ու ձախ: Լոյս արեւին տակ փռուած ոսկի լճակը, բիւրաւոր նաւակներու թաւալումը, մեծ ծառերու, կամ խիտ թաւուտներու անկիւնը զոյգերու հեշտագրգիռ գրկախառնումը, ծաղիկներու բոյրը ու դեռ բազմութիւնը սա ասպիտակ կարապներուն ոչ մէկ հրապուրանք ունին ինծի համար :

Միտքս հոն մնաց — լեռներու ազատ արքային մօտ, վանդակուած արծիւին քով: Ա՜, ինչքան կ'ուզէի որ անոր լեզուն հասկնայի, ազատ ըլլայի մտնել անոր խուցը, գրկել անոր վիրաւոր գլուխը, շոյել, փայփայել, խօսիլ ու մխիթարել զայն: Ըսէի, ... ըսէի ինչ որ կը զգայի, ինչ որ կը մտածէի: Ըսէի· «Պատուիւ քեզ, լեռներու իշխան, յարգանք քու արիական մաքառումիդ, յարգանք քու տառապանքիդ, բիւր պատիւ քու ըմբոստ խոյանքիդ, վանդակի, դուն արի պայքարովդ ու ըմբոստ թռիչքովդ կենդանի անմահութիւն մը կերտեցիր, մինչ քու չուրջդ վանդակուած բախտակիցներուդ համար տարբեր ճակատագիր մը վերապահուած բախտակիցներուդ համար է մարդոց կողմէ եւ կնքուած նոյն չար մարդոց ձեռքովը :

Զանոնք, արծիւդ իմ սիրելի, լեռներէն վար բերած են «քաղաքակրթելու համար, եւ կամ, «քաղաքակրթուած»ներու առջեւ ցուցադրելու իբրեւ կենդանի մեռեալներ ... անոնք պիտի մընան հոն՝ վանդակներու երկաթէ ցանկապատերուն ետեւ, զուրկ արեւի լոյսէն եւ երկինքի կապոյտէն: Ժամանակէն շատ առաջ անոնց մազերուն մէջ սպիտակ շողքը պիտի երեւայ, ու անոնց փետուրները պիտի թափին դեռ ամառը չողջունած: Կարճատես պիտի դառնան «մայրամուտ»էն շատ առաջ, ու անոնց ձայները իրենց շունչին հետ պիտի մարի ու հատնի... ու օր մըն ալ, անոնք, մեռած մժեղներու պէս վար պիտի թափին իրենց թառերէն :

Մինչ դու, արքայդ հպարտ, կըռուիլ գիտցար, մեռնիլ գիտցար — փառք անոնց որ կռուիլ ու մեռնիլ գիտցան...

Բայց անզօր եմ այդ բոլորին, անկարող ու տկար :

Յոգնած, դանդաղ քայլերով տուն կը վերադառնամ: Իրիկունը գիշերը, կէս քուն կէս արթուն, միշտ արծիւը կ'երազեմ, անոր պատկերովը կ'ապրիմ: Յաջորդ առաւօտ, կանուխ, նախաճաշիս առեն տեղական թերթ մը կը թղթատեմ: Աչքերս յանկարծ կանգ կ'առնեն լուրի մը վրայ, — « Արծիւի մը մահը»:

... « Իսս հանրային պարտէզին մէջ, Մարոքէն նոր բերուած արծիւ մը, ամբողջ հինգ օր ինքզինք վանդակին փեղկերուն զարնելէ, ճչալէ ու շարունակաբար չարչարուելէ վերջ մեռաւ վերջին գիշերը» :

« Քրուասան»ը ակռաներուս տակ մնաց, եւ կաթին ումպը կոկորդիս մէջ: Արցունք մը կիլից աչքերս :

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

Ի· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Անցեալ կիրակի արտատպեր էինք ուսւ բանաստեղծի մը մէկ արտադրութիւնը, « Երգ հայրենիքի մասին», իբրեւ օրինակ խորհրդային հայրենասիրութեան :

Ահաւասիկ նմոյշ մըն ալ Երեւանէն, ապացուցանելու համար թէ ի՛նչպէս կ'աճի ռազմաշունչ ոգին, ընդ հովանեաւ «մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդին ».—

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Զարկէք ուժգի՛ն, թմբկահարներ, զարկէք արա՛գ ,
Եւ թնդացէք , դուք շեփորներ որոտաձայն ,
Այսօր նորից ելնում ենք մենք հրապարակ —
Ռազմի երգով , դրօշներով հողմածածան :

Գալիս ենք մենք գործարանից, հանքի խորքից,
Համայնական մեր դաշտերից արեւազարդ ·
Գալիս ենք մենք — Հոկտեմբերից հասակակից ,
Նրա նման հզօր ու միշտ երիտասարդ :

Որպէս նուէր բերում ենք մեր հայրենիքին
Գեղեցկութիւն, ուժ եւ մարմին արեւակէզ ,
Գոչում ենք մենք — ողջոյն անմար արեգակին ,
Որ Կրեմլի ամրոցի մօտ ժպտում է մեզ :

Նրա կամքով մենք յաղթեցինք հող ու տարերք ,
Յաղթող եղանք գետնի վրայ, ծովում , օդում ·
Ղեկավարն է մեզ միշտ վարում պողպատաձեռք
Ու կատարից դէպի կատար առաջնորդում :

Ու թէ յանկարծ մեր աշխարհին գայ մի վտանգ ,—
Նրա կամքով մենք կը թողնենք դազգեահ ու տուն ,
Դազգեահի տեղ մենք կը վարենք նաւեր ու տանկ —
Եւ կը նետուենք դէպի մրրիկը մահաթոյն :

Մենք կը հագնենք Ստալինեան երկաթ թեւեր ,
Մենք կ բլսօտենք թնդանօթի դղրդոցով ,
Մենք կը սուրանք մի բեւեռից միւս բեւեռ —
Եւ կը դողան մեր ներքեւում ցամաք ու ծով :

Չի սասանի հայրենիքին ոչ մի մրրիկ ,
Նա կը մնայ ամրոցի պէս կուռ ու ահեղ ,
Ու երբ յաղթած դառնանք ամրոցը անառիկ —
Մեզ կ'ողջունի ամրոցապետը հանճարեղ :

Զարկէք ուժգի՛ն, թմբկահարներ, զարկէք արագ ,
Եւ թնդացէք, դուք շեփորներ որոտաձայն
Այսօր նորից իջնում ենք մենք հրապարակ —
Ռազմի երգով , դրօշներով հողմածածան :

ՍՈՒՐԷՆ ՎԱՀՈՒՆԻ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ձկայ աւելի դէշ թշնամի՝ քան կինը: Երբ ան իշխէ որ եւ է սրտի, այդ սիրտը այլեւս չի կրնար հրճուիլ կեանքի մէջ :

Աւա՜ղ, ի զուր կը փնտռեմ քունս, եւ ի զուր կը փակեմ պատուհանները, որպէսզի լուսնի լոյսը չմտնէ ներս: Քունս խոյս կուտայ թարթիչներէս: Շունչըս, բեկուն ու վհերոտ, ուժ չունի այլեւս, որովհետեւ մութին մէջ եւս ես կը տեսնեմ անոր դէմքը, որ աւելի քնքուշ է քան ծաղիկը, ու գեղանի՝ լուսնին նման, ու այդ դէմքը կը գըծուի ու կը յամառի իմ անքուն աչքերուս առջեւ :

Ու ես կրկին կը տեսնեմ անոր տունը եւ մետաքսեայ վարագոյրները՝ պատուհաններուն ետեւ:

Ահա այգը կ'ոսկեզօծի: Շուշաններու տերեւներուն վրայ կը սարսռան ցօղի կաթիլները: Նման՝ արցունքներուն, որոնք կը սահէին, մարգարիտներու նման, սիրուհիիս այտերուն վըրայ, մեր բաժանումին օրը :

ՔՈՒՆԸ

Երեք գիշեր է՝ քունը կը փախչէր աչքերէս: Չորրորդ գիշերը քնացայ ու աչքերուս առջեւ, քունիս մէջ, տեսայ ան, զոր այնքան ուժգնօրէն կ'երազէր սիրտս :

Ուզեցի նոյնիսկ իրեն յայտնել վիշտըս, բայց , արթնցայ՝ նախ քան խօսիլս :

Ու րոպէ մը ինծ կրկին այնպէս թըւեցաւ թէ քովս կը տեսնեմ անոր վարդագոյն դէմքը եւ գեղակերտ այտերը:

Րոպէ մը· աւա՜ղ :

Որովհետեւ, ծովերն ու լեռները մեզ կը բաժնեն իրարմէ: Ու միայն լուսինը միեւնոյն պահուն կը լուսաւորէ մեր սիրտերը: Բայց, ծովը զանոնք կը բաժնէ իր ալիքներովը,— ալիքներ, որոնց մէջ ոչ մէկ նաւակ կը յանդգնի լողալ ...

ԲԱԺԱՆՈՒՄ

Ժամանակը կը փախչի գետին ջուրերուն նման, ու աչքերս տեւապէս պլլուեր են իրմէ :

Երէկ, բոլորովին կարմիր ծաղկեր էին ծաղիկները երկրորդ լուսնին, իսկ այժմ, ահա, թառամած կը հակին գետին:

Մօտ է աշունը եւ օդին մէջ կը հնչէ կռինչը վայրի բադերուն, որոնք կ'երթան դէպի այլ երկինքներ :

Անոնք մեկնեցան առանց ինծ լուրեր բերելու իմ սիրածէս :

Ու ես այլեւս կը սպասեմ միայն տըխուր ժխորին անձրեւին, որ կը տեղայ, կը տեղայ :

Ե՞րբ պիտի գայ վերջը մեր տխուր բաժանումին :

Գոնէ լուսնէն շող մը ըլլայի, ու լուսաւորէի, վերէն, իր տունը :

Գոնէ իր կիթառին փայտն ըլլայի, ու դրկուէի իր բազուկէն՝ հանգչելով իր սրտին վրայ :

Եւ եթէ ծովերը ցամքէին ու իմ ցամքած սրտիս մէջ կաթիլ մը արտասուք չմնար, կրկին բաւականաչափ արտայայտած պիտի չըլլայի վիշտը իմ հոգիիս ...

Թարգմ· ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԶՄԵՌՆ ԱՀԱ ...

Փոթորիկէն բուներ կ'իյնան վիրաւոր,
Երգն ալ ահա տերեւթափին հետ մեռա՛ծ :
Հընձըւեցան հուսկ պըտուղներն ալ արդէն,
Բնութեան յետին յոգնած ճիգին արգասիք :
Աւա՛ղ, աշնան այս սին փայլը աստղազարդ
Ձըմեռնական մահուան նըշանն է յայտնի :
Հողակոյտեր ցուրտ դափնիով պըսակուա՛ծ...
Ձիւնն ալ թել թել անոր վըրայ կը դաբէ :
Այերքն անբոյր կը քըթմընջեն վայնասուն ,
Ու հեծիւններ կողկողին չուրջ փոսեբուն ...

Թարգմ· Գեղմ·է ***

ՆԱԽԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերեան երկուշաբթի առաւօտ մը, մեր դրան առջեւէն անցնող սայլերու ճռինչէն յանկարծ՝ աչքերս կը բանամ: Լոյս էր սենեակս: Ճիշդ բարձիս մօտ, կատուս դունչը թաթերուն կը մրափէր: Քիչ մը անդին, եղբօրորդիս Նշանիկը իր փափլիկ թեւերը օրօրոցէն դուրս հանած՝ անոյշ անոյշ կը քնանար :

Անկողնիս մէջ ի զուր դարձայ մէկ կողմէն միւսը: Չկրցայ քնանալ: Այս շարժումներուս մէջ, կատուս մլաւելով կխուվին մտաւ վերմակիս տակ : Այդպէս, պահ մը երկու մտերիմներու պէս նայեցանք իրարու: Անոր աչքերը կանանչ մարգարիտի գոյնն ու փայլը ունէին եւ, մորթը թանկագին մուշտակի մը փափկութիւնը :

Մեր թաղի պզտիկներուն ձայները որ ինծի հետ միասին ապրեր ու մեծցեր էին, յանկարծ ռումբի մը պէս սենեակիս պատուհանէն ներս ինկան: Թեթեւութիւն մը եկաւ վրաս: Անմիջապէս անկողինէս ելլելով՝ պատուհանը վազեցի :

Դուրսը, արեւը՝ սովորականին պէս իր ոսկի վրանն է զարկեր: Ծառերը՝ կողոպտուած մարդերու նման մերկ, կը մտմտային: Գետինը՝ քիչ մը ամէն կողմ, կ'ըսես, նաշխուն գորգ մըն են փռած: Սերմնացանը եզներու հետ դաշտ կ'երթայ : Ու քանի վայրկեաններ կ'անցնին, այդ ձայները որ զիս անկողինէս դուրս նետեր էին, հիմայ թեւեր կ'առնեն, կը բարձրանան :

— Չէ՛, չէ՛ , չեմ ուզեր, վէգս տուր, լալով կը խօսէր Վարդան, չէնը մօրս կ'ըսեմ :

— Վէգը ալ իմս է, հպարտ հպարտ կը պոռար Գրիգոր, ուր կ'ուզես գնա: Խաղը տարեր եմ ...

— Ծօ տանձեր, յանկարծ վրայ հասաւ Տէր Գրիգորի ձայնը, դպրոց չերթա՞ք: Աղջի Աննա, սը տղուդ ձեռքէն բռնէ դպրոց տար, սկսաւ պոռալ քահանան: Թուրփանտա, քեզի ալ կ'ըսեմ, տղադ դպրոց տար որ մարդ ըլլի, մարդ: Հը, քալեցէք տեսնեմ: Բոլորդ ալ դպրոց, ծածկիչներ ձեզի ...

Տէր Գրիգորի ձայնէն, ամէնն ալ մէկ մէկ կողմ փախան եւ անհետացան: Իսկ ես նորէն մտայ անկողինս ու պառկեցայ :

Ոտքի մը ձայնէն, վերմակս քաշեցի գլուխս: Մայրս էր, որ իր շնորհալի պատկերովը մօտս կը կենար: Սեւ շղարշներ գլխուն, դէմքը ամբողջութեամբ ծածկած, միայն աչքերը կը փայլէին մայրական գորովով մը: Ծռեցաւ, ու կամացուկ մը ձեռքը ճակտիս դնելով՝ մեղմօրէն արտասանեց·

— Ել ձագուկս, հերիք քնանաս : Տես, արեւն է ցաթեր: Եկեր քեզի աղուոր աղուոր բաներ եմ բերեր, եր ու կարագ եմ պահեր, չամիչ ընկոյզ եմ պատրաստեր :

Չէր համարձակեր դպիլ ինծ, չէր ուզեր նեղել զիս, այլ՝ աչքերը յառած աչքերուս՝ անշարժ կը մնար: Ի՞նչ կ'ուզէր արդեօք: Չէի հասկնար:

Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, եկեղեցւոյ զանգակն էր, որ դպրոցի բացումը կ'աւետէր :

— Ատենն է, վերցնեմ դպրոց տանիմ, կրկին խօսեցաւ մայրս, ու մօտենալով կամացուկ մը վերմակս քաշեց վրայէս :

Հնազանդեցայ: Երեսս լուացի, մազերս սանտրեց, նոր կարուած գլխնոցս ալ հագցնելէ վերջ զիս տարաւ թոնրատունը ուր՝ սեղանին վրայ շարուած կը մնային սերն ու կարագը, չամիչն ու ընկոյզը :

Նախաճաշէս յետոյ, քանի մը ընկոյզ գրպանս դնելով՝ դէպի դուրս շտկուեցայ: Բայց յանկարծ, մօրս երկու ձեռքերը զիս կեցուցին :

— Չէ տղաս, այսօր չէ: Հիմայ քեզի հետ տեղ մը պիտի երթանք: Հոն աղուոր աղուոր բաներ պիտի տեսնես, աղուոր աղուոր բաներ պիտի սորվիս, խօսեցաւ բարի ժպիտով մը:

Ահա առաջին դասադիրքս: Պարզ, ձեւաւորուած տախտակի կտոր մը, որուն ծայրէն չուան մը կապուած կար: Հայրիկս վրան այբ, բեն, գիմ ամբողջ տառերը հատիկ հատիկ մելանով գրած էր, հիմակ, մայրիկս ալ հազար ու մէկ գուրգուրանքով ու յորդորներով ուսէս կը կախէր :

Վերջապէս ձեռքէս բռնած տունէն դուրս ելանք :

Փողոցը, որ մեր դրան առջեւէն կ'երկարէր մինչեւ դպրոցին բակը, խումբ մը պզտիկներ աչք կապուկ կը խաղային: Չէի ուզեր երթալ: Սիրտս կը ճմլուէր ու հոգիս կը դառնար աւաղան մը դառնութեան :

— Քալէ՛ տղաս, սիրեմ քալէ, հիմայ անոնք ալ պիտի գան, կը խօսէր մայրս համոզելու ձեւով մը, ու բոլոր ուժովս կը փորձէի խոյս տալ անոր ձեռքէն :

Սակայն ի զուր: Իւրաքանչիւր փորձիս, ան ալ աւելի կը սեղմէր ձեռքս իր տաքուկ ափին մէջ: Եւ ես դէմքս կախ կը հետեւէի քայլերուն :

Վերջապէս դպրոցը: Բակին մէջ շատ մը աշակերտներ գնդակ կը խաղային: Ոմանք հին աշակերտներ էին, ոմանք ալ ինծի պէս նորեկներ :

Եւ յանկարծ ալեխառն մազերով, լայն ճակատով մարդ մը, որ դպրոցին պատին տակ ձեռքերը ետին, հըպարտ հպարտ կ'երթար ու կուգար: Վարժապետն էր: Զիս տեսնելուն պէս մօտեցաւ, բռնեց ձեռքէս եւ ըսաւ ·

— Ի՜նչ աղուորիկ տղայ է: Ի՛նչ բարի աչքեր ունի: Եթէ հիմայ ներս երթանք, քեզի ինչե՛ր, ինչեր պիտի տամ: Խելօք պէտք է ըլլաս հա: Այո՞:

Ձեռքս որ վարժապետին ափին մէջ սեղմուած էր, տաքէն կ'այրէր ու կը քրտնէր :

Յանկարծ զանգակի մը ձայնէն բոլոր աշակերտները ներս վազեցին : Մինչդեռ ես յանցաւոր տղու մը պէս գլուխս կախ, դեռ կը մնայի ուսուցիչիս մօտ: Երբ աչքերս բացի, մայրիկս չկար :

Ներսը, վարժապետս ինծի կապոյտ մատիտ մը տուաւ: Գիրք մըն ալ տըուաւ, որուն մէջ աղուոր պատկերներ կային :

Ամբողջ օրը լռակեաց, տխուր կեանք մը ապրեցայ: Շատեր կը խընդային վրաս: Աչքերս կը թրջէին : Բայց ես մինակ չէի :

Իրիկունը, երբ ես ալ իբրեւ աշակերտ միւսներուն շարքին դպրոցի դռնէն դուրս կ'ելլէի, մայրիկս հոն դըտայ: Զիս տեսնելուն պէս մօտեցաւ, վերցուց գետնէն, ու սեղմելով կարօտավառ սրտին վրայ՝ անոյշ, չա՛տ անոյշ խօսք մը արտասանեց ·

— Ջաւակս, սրտիս կտորը...

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Բանակէն դասալիք զինուորներ ըսկսան հասնիլ Կիրասոնի : Անհաւատալի բաներ կը պատմէին: Իրողութիւն էր սակայն, որ հայ եւ յոյն զինուորները զինաթափ վիճակի մէջ, ամելէ թապուրներ կազմած էին անոնցմէ: Ճամբաներու վրայ եւ կամ փոխադրական գործի վրայ կ'աշխատցնէին զանոնք, ամենածանր պայմաններու մէջ եւ անոնք անբաւականութենէն ու հիւանդութիւններէ արագօրէն կը կոտորուէին անոնք :

Լեւոն ինքզինք ծուղակ ինկած գազանի նման կը զգար: Այդ բախտորոշ շրջանին, երբ ինք պէտք է գտնուէր Վասպուրական, հայ ժողովուրդի մէջ, անոր հետ դիմագրաւելու գալիքը, բախտի անհամ կատակով մը ինկած էր Կիրասոն, բուռ մը հայութեան մէջ, կտրուած աշխարհէն, կտրուած հայկական հոծ զանգուածէն: Արդեօք ինչե՛ր տեղի կ'ունենային Վանի, Շատախի, Գաւաշի մէջ: Կը գիտակցէր որ ահաւոր փոթորիկ մը պիտի պայթէր հայ ժողովուրդի գլխուն, մասնակի կոտորած, ալան թալան, անխուսափելիօրէն տեղի պիտի ունենային, մանաւանդ երբ թուրք բանակը ծեծը ուտելով սկսէր ետ քաշուիլ: Թերեւս որոշ շրջաններու հայ ժողովուրդը բոլորովին սրբուէր, բայց հայութիւնը զանգուածօրէն պիտի մնար հայրենի հողին վրայ: Լեւոնի մտատանջութեան գլխաւոր կէտը այն էր թէ՝ ի՛նչ տոկոսը պիտի կոտորուէր :

Քաղաքին մէջ շրջան առաւ հայ կամաւորներու ռուսական բանակին մասնակցելու պատմութիւնը: Ակնարկներ, թշնամական եւ վիրաւորիչ խօսքեր սովորական դարձան թուրքերու կողմէ:

Ապրիլի մէջ, օր մը, որպէս թէ պատահաբար դպրոցի դրան վրայ ուսուցչապետը հանդիպեցաւ Լեւոնին:

— Վա՛յ Լեւոն էֆէնտի, ինշալլահ աղէկ ես:

— Շնորհակալ եմ, Սապրի պէյ:

— Է՛, ի՞նչ կայ չկայ, Վանի կողմերէն լուր կ'առնե՞ս, կոմիտէճիներդ իրարմէ լուր կ'ունենաք:

— Կիրասոնը ո՛ւր, Վանը ուր, պատասխանեց Լեւոնը,— դուք լուր մը ունի՞ք...

— Հը՛մ, գայլը ամպոտ օր կը փընտռէ...— դիւային ծիծաղով մը ըսաւ Սապրի պէյը,— ձերոնք նորէն գործի վրայ են:

— Ի՞նչ գործի վրայ, Սապրի պէյ, ամէն տեղ ալ հայ ժողովուրդը սիրով զինուոր տուաւ հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

— Սիրով զինուոր տուաւ որպէսզի ալ դանակ կոխէ հայրենիքի սրտին մէջ... մենք աւելի լաւ կը հասկնանք այդ բաներէն: Ինչ որ է, դպրոցդ ինչպէ՞ս կ'երթայ:

— Կաղն ի կաղ· շատ աշակերտ չէ մնացեր, հիմա ամէն մարդ կտոր մը հացի ետեւէն ինկած է:

— Մնաս բարով, քեզի նեղութիւն տուող մը ըլլայ նէ ինծի իմացուր, նորէն Հաճի Խաչատուրի տունը կը մնաս, անանկ չէ՞,— ու առանց պատասխանի սպասելու հեռացաւ:

Այդ գիշեր Լեւոնը անկողնին վրայ երկնցած երկար, երկար մտածեց ուսուցչապետի խօսքերուն վրայ: Ի՞նչ կրնար պատահած ըլլիլ Վանի մէջ, որ հայրենիքի սրտին կոխուած դանակ մը կը համարուէր· ինչո՞ւ Սապրի պէյի չնական ծիծաղը ու սպառնալից գլխու շարժումը: Ինչո՞ւ եկեր էր եւ ի՞նչու համար հարցուցեր բնակած տեղի մասին, երբ շատ լաւ գիտէր իր որտեղ բնակիլը: Եւ վերջապէս իրեն ինչո՞ւ պիտի նեղացնէին եւ ո՞վ պիտի նեղացնէր:

Քանի մը օր վերջ Լեւոնի ընկերներէն Խաչիկը, որ պէտք եղածին պէս հանդերձ չունէր(?) մէջտեղ չէր երեւար, մըթնով եկաւ Լեւոնը տեսնելու: Սարսափելի լուր մը հասած էր Շապին Գարահիսարէն, փախստական հայ զինուոր մը պատմած էր թէ բանակի բոլոր հայ զինուորները զատելով, խումբ խումբ ջարդած էին Երզնկայի կողմերը :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Ուրբաթ օր բեռ մը զէնք բռնուեցաւ Լիոն, Սէյ եղբայրներու բեռնա-կառքին մէջ: Կառքը կեցած էր քաղաքապետական մաքսատան մօտ, երբ պաշտօնեայ մը դիտեց որ յայտարարութեան մէջ արձանագրուած թիւէն աւելի են սնտուկները: Քննութիւն բացուելով զէնքեր գտնուեցան:

Հինգշաբթի օր Ռիպէռա փողոցին մէջ գտնուած զանազան զէնքերէն եւ պայթուցիկներէն զատ, բռնուեցան երկու պարապ ռումբեր, ինչպէս եւ հաբիւր փոքր ռումբեր, ճիշդ այն տեսակէն որ վերջերս գտնուեցաւ զօր. Փրէթէլայի բնակարանին առջեւ:

Գետային նաւարկութեանց ձեռնարկու Անթօնէն Լա Ռոմիկէռի գրասենեակին մէջ (ռիւ Պօլիր) նոր խուզարկութիւններ կատարուելով, ուրիշ զէնքեր ալ գտնուեցան: Ռիպէռա փողոցին մէջ բռնուած ձեռնառումբերուն թիւն է 1408, բոլորն ալ պատրաստ գործածութեան: Քննութիւնները կը հաստատեն թէ դաւադիրները ամէն բան նախատեսած էին, փարպետօրէն չինելով բոլոր պահեստները:

Ապահովութեան Տեսչութիւնը 70 խուզարկութիւններ կատարեց միայն ուրբաթ օր, բայց գաղտնապահութիւնը խստացած է քանի մը օրէ ի վեր, թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին Լիլի, Քլէրմոն-Ֆէռանի, Նիսի, Տիէփի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

ՏԵՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒՆ ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Լոնտոնի թերթերէն առնելով, Հինգշաբթի օր հաղորդած էինք թէ Սէյիտ Րիզա կախուած է իր երկու որդիներուն եւ ուրիշ 8 ցեղապետներու հետ:

Թուրք թերթերը հետեւեալ ձեւով կը հաղորդեն այս լուրը.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, 15 Նոյեմբեր — Էլ Ազիզէն (Խարբերդ) կ'իմացնեն այս առտու ժամը 4ուկէսին.— Թունճէլիի ըմբոստութեան դատը լրացաւ: Ամբաստանեալներէն 58ին վճիռը հաղորդուեցաւ: Այս վճռին համաձայն ամբաստանեալներէն 11ը մահուան դատապարտուած բայց ասոնցմէ 4ին մահապատիժը 30 տարուան բանտարկութեան փոխարկուած է, իրենց յառաջացած տարիքին պատճառաւ:

Մահապատժի դատապարտուածներն են՝ Սէյիտ Րիզա եւ իր տղան Հիւսէյին, Սէյհանը աշիրէթի պետ Հասօ Սէյտի, Եուսուֆանը աշիրէթի պետ Գամէր օղլու Ֆընտըգ, Տէմիրէլլի աշիրէթի պետ Ճէպրայիլ օղլու Հասան, Քիրիչանը Ուլիհէր օղլու Հասան եւ Միրզա Ալի օղլու Ալի:

Մահապատիժները այս առաւօտ գործադրուած են: 14 ամբաստանեալներ անպարտ արձակուած են, իսկ մնացեալ ամբաստանեալներն ալ զանազան ծանր պատիժներու դատապարտուած:

*** Աթաթիւրք շարունակելով իր պտոյտները, Տիգրանակերտ հասաւ Նոյեմբեր 15ին եւ ընդունուեցաւ արտակարգ ցոյցերով:

Հիթլէր Հալիֆաքս տեսակցութիւնը

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ Անգլիոյ արտակարգ պատուիրակին եւ Հիթլէրի պատմական տեսակցութիւնը, տեւելով 2 ժամ: (Թերթ մը կ'ըսէ երեք, ուրիշ մը՝ հինգ ժամ): Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի: Տեսակցութեան ներկայ էին միայն Գերմանիոյ արտաքին նախարարը եւ թարգման մը: Լորտ Հալիֆաքս անմիջապէս Պերլին վերադարձաւ, ուր պիտի տեսնուէր Գերմանիոյ միւս նախարարներուն հետ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ որոշեց ինք ստանձնել գաղթային նախարարութիւնը, զայն կոչելով «Նախարարութիւն Իտալական Ափրիկէի»:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ որոշեցին պնդել իրենց պահանջներուն վրայ, (ամսական 150 ֆրանք յաւելում բոլորին համար): Զախակողմեան երեսփոխանները կ'աշխատին միջին ելք մը գտնել:

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՄԵՌԱՒ Եգիպտացի իշխան մը, Ահմէտ Սէյֆէտտին, որ յիմարանոցի մը մէջ արգելափակուած էր 20 տարիէ ի վեր, սպաննած ըլլալով իր աներձագը: 1928ին իշխանը դատ բացաւ անգլիական կառավարութեան դէմ, 4.000.000 ոսկի հատուցում պահանջելով, իր արգելափակման համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հրամանագրով մը արգիլեց մարտական կազմակերպութիւնները,— «Սպիտակ շապիկաւորներ», «Լիբանանեան փաղանգներ», «Նաճճատի» եւն.: Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց մասնաւորապէս «փաղանգեան»ներուն որոնք 10.000 անդամ ունին:

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ չահեցան Պաղեստինի մէջ բացուած դատը, որ կը տեւէր 17 տարիէ ի վեր: Եաֆայի ատեանը վաւերական հռչակեց ժառանգորդներուն կալուածաթուղթերը, դատական ծախքերը վճարելու դատապարտելով Պաղեստինի կառավարութիւնը, որ Երուսաղէմի դերագոյն ատեանին պիտի դիմէ: Համիտ, որուն ժառանգութիւնը 50 միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուեն, հաղարաւոր հէքթար տարածութեամբ հողեր ունէր Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ թերթերը կը փառաբանեն 14 տարեկան տղայ մը, որ իբրեւ հակայեղափոխական Չեկային մատնած ըլլալով իր հայրը, գնդակահարել տուած է զայն:

Վիքթոր Բին, «Ժուռնալ տը Մոսկու»ի խմբագրապետը, ձերբակալուեցաւ իր կարգին, ինչպէս եղած էր իր նախորդը:

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5–7

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ատամնաշարը ժամադրութեամբ:

Ֆութպօլ

Այսօր, կիրակի, 21 Նոյ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի խառն խումբը պիտի մրցի էթէնալ տը Մօնթրէօյի Ա. խումբին դէմ Սթատ տը Փերշինկի մէջ (Վէնսէնի անտառը): Ժամադրութիւն՝ ժամը 1ին: Շաթօ տը Վէնսէնէն առնել խիւ 108—109—110 հանրակառքերը եւ իջնել Սթատ Փէրշինկ.

ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յ. Կ. Խաչի փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքները կը վերաբացուին 11 Նոյեմբեր Հինգշաբթի առաւօտ: Ծնողքներէն կը խնդրուի շուտով արձանագրել իրենց զաւակները, դիմելով տեղւոյն վրայ, Հինգշաբթի օրերը առաւօտէն մինչեւ կէսօր,

20 **Avenue Porte des Lilas**:

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը Լիոնի մէջ

Ազգային մեծ եւ անմահ վիպագրին՝ Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսը պիտի տօնուի արտակարգ պատրաստութեամբ եւ մասնակցութեամբ քանի մը աւելի կազմակերպութիւններու:

4, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Գ. Թատերական սրահին մէջ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն եւ տեղւոյն վրայ առանձին թռուցիկներով:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՒԻԼԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մէթրօ Jean-Jaurès:

Գեղարուեստական բաժին: Արժանթինեան ընտիր օրքեսթրը: Մեծ թօմպօլա: Ձրի պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր.:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. 1937, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

կը մասնակցին՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի

ՏԻԿԻՆ ՄՕՆԻՔ ՀԱԱՍ եւ ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Փարիզի միջազգային նուագահանդէսներու solistներ ինչպէս նաեւ առաջնակարգ արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Պիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն դուրս, հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն:

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7. 10. 15 եւ 20 ՖՐ.

կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ գրատուն Garardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ:

Ուշադրութիւն

ԴԵԿՏ. 2ի կիրակի օր տեղի կ'ունենայ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը AERO-CLUB de Franceի շքեղ սրահին մէջ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ ԱԿՈՒՄԲԻ տարեկան պարահանդէսը

12 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30

19 RUE DE LA POMPE մէթրօ La Muette

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար՝ մասնակցութեամբ անուանի օրքեսթրը HARRY WARLEMի: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ 7 ֆր. 50

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՐԱՖՖԻԻ ծննդեան հարիւրամեակի յոբելեանին առթիւ հայ թատերական յարգանքի արտայայտութիւն:

21 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 9ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ

8 Rue Danton, մէթրօ Օտէոն կամ Սէն Միշէլ:

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական օղի՝ սառ ապանդակներով: Տրամադրելի սրահ հաւաքոյթի, նշանտուքի, հարսնիքի եւայլնի համար շատ համեստ գիներով:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է մարւէյիւ լէ բարեգործական ցունը, որուն սրահները կը տրամադրուին նաեւ ազգային միութիւններու, հաւաքոյթի.— 22 Rue Petite St. Jean:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Յարութիւն Քիլթիքեան վերջերս գտած է իր ազգականներէն Պ. Հայկազուն Թիւրասեանը որուն հետքը կորսնցուցած էր 42 տարիէ ի վեր: Մինչեւ երկու տարի առաջ Պ. Թիւրասեան թղթակցած է Ամասիացի Տիկին Սաթենիկ Փապուճեանի (մօր անունը՝ Անթառամ, որ քոյրն էր պատուելի Գասպարի) հետ որ իր աղջիկներով կը բնակէր Մարսէյլ: Այժմ իր հետքը կորսնցուցած է:

Պ. Յարութիւն Քիլթիքեան (որ Տիկին Աննայի քեռորդին է) կը խնդրէ հայրենակիցներէ, մասնաւորապէս Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներէն իրեն հաղորդել Տիկին Ս. Փապուճեանի ճշգրիտ հասցէն:

Գրել՝ Kiltikian H., 6, Rue Geoffroy Marie, Paris (9) կամ 7, Ave. Audra, Colombes (Seine).

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

19 Նոյ.—25 Նոյ.

երեկոյթները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Gaby Morlay et Charle Vanil dans La Balle de Montparnasse

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Ի գիտութիւն Հայ մաշտէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանիրի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ խնկական օղին է. Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի թիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ (Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լոլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր: Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի: Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր սեւեռական յաճախորդը դառնալու համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

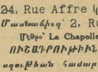

FOURURESDE ST. BERNARD

ՅԱՅԿՈՒՆԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Այս ձմեռ մի մտահոգուիք մուշտակներու սղութեան համար: Վստահութեամբ դիմեցէք մեր վաճառատունը, ուրպիտի գտնէք մուշտակներ, մանթօներ, գաբեր, աղուէսներ, օձիքներ եւ փոքրիկ կենդանիներ: Մեր արհեստանոցներուն մէջ՝ չափի վրայ կը շինենք մանթօներ եւ գաբեր, անմրցելի գիներով: Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանաժը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի:

Բաց է կիրակի օրեր մինչեւ կէսօր:

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամենուն կողմէ գնահատուած

ՐԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ: Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général

19Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ.— *Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)*

Mr. Simondi, 33 cours Develliers, Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 23 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3584 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՓԱՍՏԵՐԸ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ին «ուսումնասիրութիւնը», ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ Թխածոյ գրութիւններ, «Խ. Հայաստան»ի եւ ուրիշ թերթերու մէջ, կանգ չեն առներ ամէնէն անարգ միջոցներուն առջեւ, ապացուցանելու համար թէ ինչպէս «դաւաճանութիւն» գործուած է Հայաստանի մէջ, խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն մինչեւ այսօր :

Կիրակի օր արտատպեր էինք երկու յատկանշական հատուածներ: Ահաւասիկ հատ մը եւս, շատ աւելի պատկերալից ·

— « Ժողովրդի անարգ թշնամիներ Դր. Սիմոնեանը, Գիւլի–քեխվեանը եւ միւսները, դաւաճան խանջեանի հաւանութեան արժանացած տերմինաբանական յանձնաժողովի որոշմամբ մասսաների համար հասկանալի եւ հայերէն լեզուի մէջ վաղուց քաղաքացիական իրաւունք ստացած ռուսական տերմինները առաջարկում էին փոխարինել կամ մաշուած եւ թխուած անհասկանալի հայերէնով, կամ էլ եւրոպական տերմիններով (օրինակ՝ պաֆոսը դարձրել էին պաթոս, սխեման՝ սքեմա, սիմուլը՝ սիմբոլ, խրոնիկան՝ քրոնիկա (տես «Խ. Հ.» օգոստոսի 11, 1933 թ.): Այս եւ նման շատ փաստեր ակնյայտօրէն վկայում են երեկերեսանի նացիոնալիստական վիժուածք խանջեանի եւ նրա ստորաքարշ լակէների, լրտես Դր. Սիմոնեանի, Գիւլիքեխվեանի եւ միւսների հակայեղափոխական – նացիոնալիստական գիծը »:

Կը կարծենք թէ անհրաժեշտ չէ հայերէնի թարգմանել այս հատուածը :

Ուրեմն, անոնք որ Խ. Հայաստանը կը վարէին մինչեւ երէկ, խորհրդային կարգուսարքին, բուն բառով՝ ռուսական գերիշխանութեան դէմ դուած են նաեւ լեզուով: Անոնք փորձած են հայերէնի վերածել օտար բառեր, մեծ մասով եւրոպական լեզուներէ առնուած եւ ռուսերէնի վերածուած այլանդակութիւններ :

Պէտք չզարմանանք, եթէ այս գրաքննիչները քիչ մը եւս յառաջ երթալով, ճգնին ապացուցանել թէ ամբաստանեալները քիչ-շատ կոկելով, շտկելով հայերէնը, կը ձգտէին Թօթափել ռուսական լուծը:

Այդ իմաստով մեղադրանքներ ալ եղան ու դեռ կ'ըլլան, Մոսկուայի գործակալներուն միջոցաւ եւ կամ ուղղակի Երեւանի մէջ, — անջատողական շարժում վերագրելով երէկուան ղեկավարներուն :

Մնաց որ « Գրական Թերթ »ին «ուսումնասիրութիւնը » (Հոկտեմբեր 24 եւ 31), արդէն այդ կասկածները կը սերմանէ, առղոտուկով այլ չնական անպատկառութեամբ մը:

Ան կ'ուզէ հաստատել թէ տարբերութիւն չկար Դաշնակցականներու եւ «սպեցիֆիկ»ներու վարած քաղաքականութեան մէջ, թէ Աչոտ Յովհաննիսեաններն ու անոր յաջորդներն ալ միեւնոյն «բուրժուա – նացիոնալիստական» քաղաքականութիւնը կը վարէին, հետեւողութեամբ Դ. Անանունի, զարկ տալու համար «ազգային առանձնայատկութիւններու զարգացման »:

Կարդացէք նաեւ այս հատուածը, իբրեւ լուսաբանութիւն·

— « Թագնելով ազգային կուլտուրայի լօզունգի յետեւում եւ ելակէտ ունենալով «ազգային առանձնայատկութիւնների խտացման» սպեցիֆիկեան – դաշնակցական սկզբունքները՝ այդ տականքները հայկական կուլտուրան եւ հայկ. հասարակայնութիւնը ուղղակի հակադրում էին համախորհրդային կուլտուրային ու հասարակայնութեանը՝ պայքարելով խորհրդային Միութեան ժողովուրդների ստալինեան համերաշխութեան դէմ, «Մոսկւայի» դէմ, մեր կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան դէմ: Եւ այդ թշնամական ստոր մտադրութիւնները, ինչպէս յայտնի է, նրանք դրսեւորել են զանազան ձեւերով ու միջոցներով՝ կուլտուրական շինարարութեան տարբեր բնագաւառներում»:

Կարճ խօսքով, Հայաստանի «բուրժուական նացիոնալիստները, տրոցկիստական - բուխարինեան լրտեսները, ժողովրդի այդ անարգ թշնամիները» ղեկավարութեամբ « ժողովրդի ստոր թշնամիներ» Յովհաննիսեանի, Խանջեանի եւ Ամատունիի, աշխատեր են հայկական գրականութիւնը եւ մշակոյթը շեղեցնել ուղիղ գիծէն եւ դարձնել «պրոլետարական ինտերնացիոնալիզմ»ի դէմ: Աւելի բաց խօսելով, Խ. Միութեան դէմ, ռուսական գերակայութեան դէմ, ժողովուրդներու «ստալինեան մեծ բարեկամութեան դէմ »:

Միայն չակերտներու մէջ առնուած բառերն ու բացատրութիւնները բաւական պիտի ըլլային ցնցելու յետին ապուշը, որ եւ է ժողովուրդի մէջ:

Իսկ ամբողջ յօդուածին եւ նմանօրինակ «ուսումնասիրութեանց» ընթերցումը աւելորդ անգամ մը եւս պիտի հաստատէր թէ սովորական «զտում»ի փորձ մը չէ որ կը կատարուի, այլ ծրագրեալ գործողութիւն մը, հիմնովին քանդելու համար ինչ որ կառուցուած էր մինչեւ հիմա, որ եւ է ճակատի վրայ :

Մենք տակաւին առիթ կ'ունենանք ներկայացնելու վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին կատարուած «մաքրագործում»-ներու մանրամասնութիւնները, կազմելու ամբողջական համայնապատկեր մը:

Անհրաժեշտ է այդ աշխատանքը, որպէսզի մարդիկ յստակօրէն ըմբռնեն թէ ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր երկրին մէջ, կ'անցնի սովորական ոդրերգութեան մը սահմանը, եւ արդէն ստացած է աննախընթաց աղէտի մը համեմատութիւնները:

Իսկ այս աղէտին հանդէպ, զգուելի է նորէն հրէի եւ հեթանոսի մարզանքներ կատարել, արտասահմանի մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԷՆ ՕՐ ՊԱՀԵՍՏ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՀԱՆՈՒԻ

Երկու կարեւոր ձերբակալութիւններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը շարունակելով իրենց հետապնդումներն ու խուզարկութիւնները, շաբաթ օր զէնքի նոր պահեստ մը գտան Փարիզի արեւելեան արուարձանին, Վիլմոմպլի մէկ վիլլային մէջ:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ վիլլան քաղաքապետութեան ձգուած էր 30 տարի առաջ, պայմանաւ որ ձրի տրամադրուի բժիշկի մը, որ պիտի խնամէր արուարձանին կարօտ հիւանդները: Վերջին չորս հինգ տարիներու ընթացքին, վիլլան Թափուր էր եւ բանալիները պահուած էին քաղաքապետարանին մէջ: Բայց լուր առնուած էր թէ վերջին վարձակալը օրցակ մը բանալի ձգած է մէկուն քով, եւ հիմա քննիչները կը ջանան երեւան հանել գաղտնիքը: Միեւնոյն ատեն, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց դրացի մը որուն հետաքրքրութիւնը կասկած շարժած էր: Իր տունին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, երեւան հանուեցան երեք ծրար հրթիռներ: Մարդը, որ կը կոչուի Վօլ, ձերբակալուեցաւ անմիջապէս: Նախորդ օրն ալ ձերբակալուած էր ճարտարագէտ մը, Ժան - Տոմինիկ Մոռօ տը լա Մէօզ, 57 տարեկան, որով 11ի կը հասնի կալանաւորներուն Թիւը:Այս ամբաստանեալին տղան ալ Ապահովութեան պաշտօնատունը կանչուելով, հարցաքննուեցաւ ամբողջ գիշերը: Լուրջ կասկածներ կան թէ տը լա Մէօզ կազմակերպիչն է դաւադրական ընկերութեան բոլոր զինապահեստներուն, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Քննութեան արդիւնքները բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին: Թերթերը կ'ըսեն թէ տը լա Մէօզ մեծ հարստութիւն ունէր, բայց յանկարծ հալեցաւ երեք տարի առաջ· եւ ինք ձգելով Լօրիստոն փողոցի երեք յարկ եւ 18 սենեակի բաղկացեալ շքեղ բնակարանը, փոխադրուեցաւ Ավընիւ Քլէպէռ, Թիւ 24, գետնայարկ համեստ յարկաբաժին մը: Մեծ ազնուականի մը շարժուձեւերն ունէր, քաջ ձիավար եւ վարժ որսորդ էր: Վերջին տարիներս կը գրաղէր «ռատիէսթէզի»ով եւ վերջերս այդ մասին դասախօսութիւն մը տուած էր ռիւ Ամփէրի կեդրոնին մէջ, ուր ստորերկրեայ գաղտնի սենեակ մը գտնուեցաւ անցեալ շաբթու, ինչ որ պատճառ եղաւ ուրիշ ազնուականի մը՝ Ռօպէռ տը լա Մօթ - Սէն - Փիէռի ձերբակալութեան :

Անցեալ շաբթու հետեւեալ վեց կարեւոր գիւտերը եղան Փարիզի շրջանին մէջ.— 1. Մեծաքանակ զէնք, ռազմամթերք եւն. բռնուեցաւ Ռիպէռա փողոցին մէջ, եւ երեւան հանուեցաւ գաղտնի Թաքստոց մը, հեռաձայնի մասնաւոր գիծով մը.— 2. Ռիւէյլ - Մալմէզոնի մէկ վիլլային մէջ երեւան հանուեցան ճարտարօրէն շինուած բանտ մը եւ հիւանդանոց մը.— 3. Ամփէռ փողոցին մէջ՝ գաղտնի ամրոց մը.— 4. Ռոթռու փողոցին մէջ (Օտէօն), հնութեանց վաճառատան մը մէջ՝ մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ, որոնք ծածկուած էին հին կարասիներու մէջ.— 5. Գետային նաւարկութեանց ընկերութեան մը գրասենեակին մէջ, Պոլիս փողոց (Պասթիլ) մեծաքանակ ռազմանիւթ.— 6. Զէնք եւ ռազմանիւթ՝ Վիլմօմպլի վիլլային մէջ: Մօտ 200 կասկածելի վայրեր խուզարկուած են ամբողջ երկրին մէջ եւ հետապնդումները կը շարունակուին նոյն խստութեամբ :

Վիլմոմպլի վիլլային մէջ գտնուեցան 30 պարապ սնտուկներ, որոնք պիտի լեցուէին պայթուցիկներով, ինչպէս եւ գնդացիր, հրացան եւն.: Քաղաքապետը եւ իր քարտուղարը երկարօրէն հարցաքննուեցան :

Կիրակի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ 13րդ եւ 14րդ Թաղամասերուն մէջ :

Ապահովութեան տեսչութիւնը առջի օր դէմ դիմաց հանելով հարցաքննեց երկու գլխաւոր ամբաստանեալները.— Տոմինիկ Մոռօ տը լա Մէօզ եւ Լառմիկէր - Լաֆօն :

Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ Քանի մէջ (հիւսիս), ուր գտնուեցան 26 հրացաններ, ֆրանսական եւ օտար, բոլորն ալ շատ լաւ պահուած եւ գործածելի, ինչպէս եւ գնդացիր մը: Տանտէրը յայտարարեց թէ հաւաքածոյ կը կազմէր :

Նոր խուզարկութիւններ կատարուեցան Թուլուզի եւ Մարսէյլի մէջ: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ դաւադիրները նիւթական աջակցութիւն կը ստանային արտասահմանէն: Իրազեկներ կը պնդեն թէ ամէնէն կարեւոր ղեկավարները յաջողած են փախչիլ:

Ոստիկանութիւնը հրամայեց խիստ քննութեան ենթարկել Փարիզի կարգ մը գոուները: Կասկածելի կառքերը կը խուզարկուին եւ կառապաններուն Թուղթերը կը քննուին եւ եթէ եղած յայտարարութեանց չհամապատասխանեն, կը ձերբակալուին :

« Իւմանիթէ» բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ դաւադիրները կը գործէին Պերլինի եւ Հռոմի հրամաններուն համաձայն: Այս առթիւ հրատարակելով Ջօր. Տիւսէնէօրի, կոմս Փոցօ տի Պորկոյի, Տօրիոյի եւ Թառտիէօյի լուսանկարները, կը հարցնէ թէ անո՞նք երբ պիտի ձերբակալուին :

**** Պ. Էռիէօ ճառ մը խօսելով Լիոնի մէջ, խստօրէն ճաղկեց դաւադրութիւնը եւ յանձնարարեց աւելի զօրացնել միութիւնը, որպէսզի մարդ չհամարձակի յարձակիլ Ֆրանսայի ժողովուրդին վրայ :*

Արիւնալի խռովութիւններ Պէյրութի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լիբանանի կառավարութիւնը լուծեց կարգ մը մարտական կազմակերպութիւններ, որոնց ամէնէն կարեւորն է «Լիբանանեան փաղանգները »:

Լուծեալ կազմակերպութեանց անդամները ցոյցեր կազմակերպեցին կիրակի օր, բողոքելու համար այս տնօրինութեան դէմ: Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը արգիլած ըլլալով ցոյցերը, ընդհարումներ պատահեցան որոնց ընթացքին սպաննուեցան չորս հոգի, մէկը՝ Սենեկալցի զինուոր մը, եւ վիրաւորուեցան 50 հոգի: Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուի « Սպիտակ շապիկաւորներ»ու ղեկավարը: Երկու հարիւր հոգի ձերբակալուեցան: Ֆրանսացի զինուորներ կը հսկեն քաղաքին բարեկարգութեան վրայ եւ հսկողութեան տակ առած են կառավարական պաշտօնատուները :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

« Հանդէս Ամսօրեայ»ի վերջին թիւը, հոկտեմբեր - նոյեմբեր, նուիրուած է ամսագրին յիսնամեակին եւ Պ. Ա. Սարուխանի գրական գործունէութեան 50ամեայ յոբելեանին:

Երկու տօները ալ կատարուած են պատշաճ հանդիսաւորութեամբ, հոկտեմբեր 3ին:

— « *Մխիթարեանց հանդիսասրահը տօնազարդուած էր օրուան վայելուչ կահաւորումով: « Հանդէս Ամսօրեայ»ի յիսուն հատորները բազմած էին փառաշուք ոսկի կազմով: Ազգային Մատենադարանի հարիւր քառասուն ու երեք հատորներն եւս իրր չքնաղ ի գեղեցուած էին անոնց չուրջը* » :

Այս առթիւ խօսուած ճառերէն կ'իմանամ որ, «Հանդէս Ամսօրեայ» ունեցած է 110.000 շիլինի (4000 անգլ. ոսկի) բաց մը:

Նոյնինքն Աբբահօր վկայութեամբ, այդ «մահարկու բացը» պիտի բարձրանար 138.000 շիլինի, դադարման դատապարտելով ձեռնարկը, «եթէ առատաձեռն, մեծահոգի բարեկամ գրնահատող բարերարներ օգնութեան ձեռք չկարկառէին »: (Գ. Կիւլպէնկեան եւ Պօղոս Նուպար եւն.):

Յոբելեանին առթիւ նուէր դրկած են՝ Ա. եւ Մ. Գարակէօզեան 30 անգլիական ոսկի, Գ. Կիւլպէնկեան 20, եւ բէք հոգի՝ Տակառ, ուրիշ քանի մը նուէրներով՝ համագումար 80 ոսկի:

Այսպ կազմուած է Հայագիտութեան եւ Հայ մշակոյթի ընկերութիւն մը, «հայագիտութեան եւ ընդհանրապէս հայ մշակութային ուսումնասիրութեան նոր մղումտալու եւ առ այս կարող ուժերը համախմբելու համար»: Ընկերութեան կեդրոնը պիտի ըլլայ Վիէննայի Մխիթարեանց վանքը, որուն հարուստ մատենադարանը, թանգարանն ու տպարանը մեծապէս պիտի օգնեն ձեռնարկին յաջողութեան :

Ցիսուն տարուան տքնութիւն, 143 հատոր գիրք — հայագիտական ուսումնասիրութիւն — եւ 4000 անգլ. ոսկի բաց ...

Յոռետեսներ կ'ըսեն թէ միշտ այսպէս է եղած հայկական մշակոյթին կեանքը: Բազում վաստակ, եւ անտարբերութիւն անյատակ :

Բայց պատմութիւնը ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ :

Առջի օր գրքոյկ մը կը թղթատէի, — Մուրատ - Ռափայէլեան կտակներու պատմութիւնը: Գործ՝ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի :

Երկու կտակներու խնդիրը կարգադրելու համար, վենետիկի Միաբանութիւնը պատուիրակ մը կը դրկէ Հնդկաստան :

Պատուիրակը, Հ. Սուքիաս Աղամալեան, 1770 յուլիս 28ին կը գրէ Մելքոնեան աբբային (յաջորդ Մխիթար աբբահօր), Մատրասէն ·

— « *Հայք ամենայն իբրեւ քաղցեալ եւ ծարաւի փափագեալ մնային գրեանց: Վասն որոյ... բացեալ զարկղըն առաջի ամենեցուն՝ էառ իւրաքանչիւր զխնդրեալն իւր, որ ոք եղեւ ձեռնհաս, եւ ի միում վայրկենէ սպառեցին զբնէթ ոզջոյն: Վասն որոյ խնդրեմք, զի փութով յղեսջիք գրեանս յոլովս» (շատ) :*

Վարդապետը մասնաւորապէս կը յանձնարարէ Աստուածաշունչ, բառարան, քերականութիւն, Նարեկացի եւ «զայլ գրեանս յոլովս», ինչպէս եւ «նոր գիրք պատմութեանց» եւ կը շեշտէ·

— « *Եթէ տասն արկղ եւս լինիցին, առնուն սոա: Եւ եթէ հնար է՝ առաքեսջիք մեծամեծ արկեղօք »:*

« Տասը սնտուկ եւս ղրկեցէք եւ եթէ կարելի է՝ մեծ սնտուկներով »:

Ապահովաբար, այն ատեն քանի մը հարիւրը չէր անցներ Մատրասի հայ գաղութը: Իսկ այսօր 18 - 20,000 կը հաշուենք, զատ զատ, Փարիզի եւ Մարսէյլի հայ գաղութները: Աւելի հոծ եւ աւելի մօտ հայկական միջավայրի:

Արդ, կը հաւատա՞ք որ մէկ տարուան մէջ նոյնիսկ միջակ սնտուկ մը գիրք ապսպրուած ըլլայ Վիէննա կամ Վենետիկ :

Ո՜րքան տարօրինակ ու տխուր է այս (?) յառաջդիմած ենք 167 տարուան մէջ...

ՎԱՀԷ

Սանճաքին ընտրութիւնները

Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւոր յանձնախումբը, որ պաշտօն ունէր կազմակերպելու Սանճաքին ընտրութիւնները, Անտիոքէն մեկնեցաւ, Ժընեւ վերադառնալու համար: Յանձնախումբը մանրամասնօրէն ուսումնասիրած է երկրին ընտրական աշխարհագրութիւնը եւ իւրաքանչիւր վարչական շրջանի քուէարկութեան պայմանները, մասնաւորապէս ձեռնարկելով նախնական գործողութեանց, — մարդահամար, ընտրական ցանկ եւն.: Յանձնախումբը ծրագիր մը պիտի մշակէ, ընտրական ձեւակերպութեանց համար եւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ազգաժողովին, վաւերացման համար :

Յանձնախումբը Սանճաք պիտի վերադառնայ հաւանաբար յունուարին, վերջնապէս ձեռնարկելու համար ընտրական գործողութեանց: Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ ընտրութիւնները կատարել ապրիլի առաջին կիսամեային :

«Վեց տարիէն ետ առած պիտի ըլլանք մեր գաղթավայրերը»

Հիթլէր ճառ մը խօսելով Աւկսպուրկի մէջ, ուժգնօրէն շեշտեց թէ Գերմանիոյ ժողովուրդը կարօտ է հողի, ապրելու համար: « Նախապատրաստական աշխատանքին ամէնէն դժուարին մասը վերջացած է: Անհրաժեշտ է որ շարունակ պահանջենք մեր գաղթավայրերը: Անհրաժեշտ է որ մեր պահանջները բանաձեւենք հետզհետէ աւելի բարձր, մինչեւ որ աշխարհ այլեւս չկարենայ մերժել զանոնք: Գերմանիոյ համար բացարձակապէս անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ, որպէսզի կարենայ յաջողութեամբ ետ պահանջել իր գաղթավայրերը: Այսօր օտար երկիրները չեն սիրեր յիշել գաղթային հարցը· բայց մէկ տարիէն պիտի վարժուին· երեք տարիէն պիտի ըմբռնեն թէ հարկ է բան մը ընել եւ վեց տարիէն պիտի համոզուին թէ անհրաժեշտ է գործնական միջոցներ ձեռք առնել: Էականը այն է որ Գերմանիա այսօր ունի նոր եւ հզօր բանակ մը եւ փակած է այն շրջանը որ ստորադաս դիրքի մը վրայ կը դնէր զայն»:

Այս ճառը խօսուած ըլլալով լորտ Հալիֆաքսի տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ: Գերմանական թերթերը վերապահ են խօսակցութեանց արդիւնքի մասին· իսկ Լոնտոնի թերթերը կը հաւաստեն թէ լորտ Հալիֆաքս յաջողած է «բաց դուռ մը» գտնել :

Անգլիոյ արտակարգ ներկայացուցիչը Պերլինի մէջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Գերմանիոյ քարոզութեանց եւ արտաքին գործերու նախարարներուն հետ եւ Լոնտոն վերադարձաւ: Այս առթիւ նորէն Լոնտոն հրաւիրեց արտաքին նախարարը, Ֆոն Նէօրաթ: Պատասխանը գաղտնի կը պահուի: Անգլիոյ աշխատաւորականները անմիջապէս հարցապնդումի ենթարկեցին վարչապետը :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԷՆԿԻՒՐԻ — ՄՈՍԿՈՒԱ

Տասնեւօթը տարի անընդհատ դժուար եղաւ քեմալական Թուրքիան ըմբռնել առանց Խ. Ռուսիոյ :

Հայաստանի Հանրապետութիւնը գործակցաբար խորտակելէ վերջ, անոնք նոյնացեր էին աշխարհագրականօրէն : Ցունական բանակին արշաւը Սաքարիայէն դէպի Էնկիւրի՝ Մոսկուան կը զգար այնպէս, ինչպէս եթէ իր հողերուն վրայ եղած ըլլար : Ու ջանաց զայն շպրտել այնպէս՝ ինչպէս պիտի շպրտէր եթէ Արաքսէն դէպի Բագու եղած ըլլար այդ արշաւը : Արարատի քրտական շարժման օրերուն այդ ծանրութիւնը կրկին երեւան եկաւ : Ռուս բանակը փաստօրէն օժանդակեց Արարատի պաշարումին, ու կրկին հեւասպառ գնաց՝ իր վտաքան ճնկելու... : Ասիկա աշխարհագրական նոյնացումն էր, որ սկիզբ էր առած այսպէս կոչուած «Կարսի դաշնագիր»ով պարգեւուած հողամասով :

Պարզ է, որ այս նոյնացումը կը բխէր քաղաքական նոյնացումէն : 1920-ին, Խորհրդային Ռուսիան ու քեմալական Թուրքիան քաղաքական նոյնաձեւ վիճակ ունէին՝ գրեթէ նոյնանման ներքին հոգերով ու նոյնանման արտաքին ճակատներով :

Քաղաքական այդ նոյնութիւնը աւելի ծաւալուն եղաւ, անշուշտ, քան աշխարհագրականը : Թուրքիան կը ճգնէր ազատիլ Օսմանեան Կայսրութեան համար տրուած վճիռէն : Խ. Ռուսիան կը ջանար հեռացնել այն օղակը, զոր արեւմտեան աշխարհակալութիւնները սկսեր էին սեղմել իր շուրջ : Քամալական Թուրքիան պատուար մը պէտք էր ըլլար իրեն : Ու քանի այդ պատուարը ամուր ըլլար՝ այնքան ամուր կ'ըլլար ինք : 1921 մարտին Թուրքեւաֆղան դաշնագիրը կնքուեցաւ Մոսկուայի մէջ : Այդ դաշնագրով, Աֆղանիստան կը ճանչնար «Թուրքիոյ առաջնորդութիւնը, դարերէ ի վեր, իսլամական աշխարհին, ու անոր՝ յարգանքի արժանի ուժին համար՝ առհիւրայ դառնալու իրաւունքը» :

Խ. Ռուսիոյ կողմէ ծրագրուած քաղաքական նոյնութեան ընդլայնումն էր աս՝ մինչեւ Քապուլ, ի հեճուկս անգլիական ծրագրին, որ կը ձգտէր Օսմանեան կայսրութեան դիակին վրայ ու Կովկասեան պետութիւններէն ու Իրանէն կազմել պատուար մը՝ ընդդէմ Խ. Միութեան ... :

Տասնեւօթը տարի անընդհատ՝ մենք ականատես եղանք նաեւ ռուսեւթուրք դիւանագիտական նոյնութեան :

Զինակցութիւն մը, ուրեմն, որ ոչ միայն օժանդակեց Թուրքիոյ ապատագրումին, այլեւ թուրք վարիչներուն համար դարձաւ անօրինակ հովանաւորութիւն մը :

Թուրքիա բարեկամական դաշինք կնքեց Իտալիոյ հետ : Երկոտասան կղզիներուն ամրացումէն վերջ, սակայն, այդ դաշինքը գրեթէ կորսնցուց իր արժէքը : Թուրքիա զինակցեցաւ նաեւ Յունաստանի հետ : Էնկիւրի, քաղաքական իր այս տարածումին մէջ երեւան բերաւ գլխաւոր նպատակ մը,— դառնալ կեդրոնը հաւաքական ուխտերու սիստեմի մը, որ իրեն պարգեւէ գերագոյն ապահովութիւն մը՝ նուազագոյն վտանգով :

Այդպէս էր որ ան սկսաւ հետապնդել իրականացումը Պալքանեան Ուխտին, Սեւ-ծովեան ուխտին, Միջերկրականեան ուխտին եւ Ասիական ուխտին :

Այսինքն՝ ուխտերու ընդարձակ շրջագիծ մը, որով բարեկամաբար շրջապատուած կ'ըլլար Թուրքիան :

Պալքանեան ուխտը ստորագրուեցաւ, բայց, առաջին իսկ օրէն, անոր մեկնութեան առթիւ տարակարծութիւն մը ծագեցաւ : Քոնտիլլիս Պելկրատ վազեց՝ ճշդելու համար թէ Յունաստանի համամտութիւնը չընդգրկեր նաեւ Արքեպելագոսի կամ Եգէականեան սահմանը : Ասոր յաջորդեց Եուկոսլաւիոյ մերձեցումը Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ : Ինչպէս նաեւ, աւելի վերջ, Ռումանիոյ քաղաքականութեան փոփոխումը : Ու Պալքանեան Ուխտէն մնաց ոսկոր մը միայն ու նաեւ պարբերական ժողովներ :

Միւս ուխտերու պատրաստութեան աշխատանքը կը շարունակուէր : Թուրքիա մեծագոյն ճիգը կը թափէր այդ ուղղութեամբ. իսկ ատոր կ'օժանդակէր իր քաղաքական դիրքը որ այդ շրջանին հասած էր իր բարձրագոյն կէտին : Վրայ հասան իտալեւեթովպիական պատերազմը եւ Իտալիոյ դէմ պատժարկութիւնը, որոնք աւելցուցին վտանգը Արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ օրակարգի վրայ բերին Նեղուցներու հարցը :

Մոնթրէօյի մէջ Թուրքիա ձեռք ձգեց դիւանագիտական յաջողութիւն մը : Բայց, Խ. Միութեան վերապահուած իրաւունքը՝ ամէն ատեն ու առանց կանխազգուշութեան իր նաւատորմը Միջերկրական իջեցնելու մասին, անկարելի դարձուց Միջերկրականեան ուխտին յաջողութիւնը : Պահ մը փորձեց զայն գլուխ հանել Անգլիա, բայց պղպջակ մը եղաւ ան :

Թիթուլէսքուի անկումէն եւ ռումէնեւլեհ զինակցութեան վերանորոգումէն վերջ, Միջերկրականեան ուխտի կնքումը մնաց «աւելի նպաստաւոր ժամանակի մը» :

Եւ Էնկիւրիի դիւանագիտական ամբողջ ճիգը կեդրոնացաւ ուխտերէն վերջինին կնքումին վրայ,— Արեւելեանը : Այս անգամ Թուրքիա յաջողեցաւ իրականացնել զայն : Իրաք, Իրան, Աֆղանիստան՝ իրեն հետ ստորագրեցին Սաատապատ — Թէհրանի ուխտը : Ասոր հետ զուգընթաց՝ Թուրքիա սկսաւ փոխադարձ դարպասի Իտալիոյ հետ :

Մոսկուան՝ ուշադիր ու զգայուն՝ կը հետեւէր, անշուշտ, Թուրքիոյ ամէն մէկ քայլին : Մոսկուայի դիւանագէտները արդէն սկսեր էին որոշ դժգոհութիւն երեւան բերել Էնկիւրիի հանդէպ : Այդ դժգոհանքը վերածուեցաւ ջղայնութեան : «Փրավդա» եւ Իզվեստիա յարձակեցան Էնկիւրիի վրայ :

Այդ օրերուն էր որ ծայր տուաւ վէճը՝ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ միջեւ՝ Սանճաքի մասին : Այդ վէճին մէջ Թուրքիա փորձեց խաղալ իտալական թուղթերով, ինչ որ երբեք հաճելի չթուեցաւ ոչ Քէ տ'Օրսէի, ոչ ալ Քրէմլի : Այն միջնորդական դերը, զոր Ռիւշտիւ Արաս եւ Ըսմէթ խաղացին — այս վերջոյն Պելկրատ այցելութեամբը — իտալեւեուկոսլաւ ուխտին կնքումին համար, աւելցուց Մոսկուայի խռովքը : Մանաւանդ որ գերման առեւտրական ու մշակութային յանձնախումբերու Թուրքիա այցելութիւնը սկսեր էր յաճախակի դառնալ : Թուրքիոյ մէջ իրարու բախող այս ուժերուն արձագանգը լսելի պիտի ըլլար, անշուշտ, նաեւ Թուրքիերու կողմէ, քանի որ այդ ուժերը կը ջանային «կողմնակիցներ» ապահովել : «Ճիւմհուրիյէթ» — «Թան» փրփրոտ վէճը այդ արձագանգին ապացոյցն էր, երբ փոխադարձաբար «Ֆաշիստ» ու «բոլշեւիկ» կ'որակէին Էնկիւրիի երկու ամէնէն ազդեցիկ թերթերը :

«Խորհրդաւոր սուզանաւը» Արեւելեան Միջերկրականի վտանգը փաստ դարձուց : Ու կրկին անհրաժեշտ դարձաւ Միջերկրականեան ուխտը : Իսկ անիկա իմաստ չէր կրնար ունենալ առանց Իտալիոյ : Իտալիա, սակայն, իր մասնակցութիւնը կը պայմանաւորէր ու կը պայմանաւորէ Ռուսիոյ փակումովը՝ Սեւ ծովու մէջ ...

Թուրքիոյ մէջ սկսաւ ծնունդ առնել նոր վերաբերում մը դէպի Իտալիան : Նիոնի մէջ Ռիւշտիւ Արասի եւ Փոլիթիսի վերապահութիւնը՝ «Իտալական դրօշով սուզանաւին կրակելու մասին» ապացոյցը կազմեց ատոր :

Իսկ անով Թուրքիա հրապարակային առաջին ցոյցը կ'ընէր՝ Խ. Միութեան հանդէպ իր ունեցած յանձնառութիւններէն հրաժարելու մասին :

Այլ խօսքով, Թուրքիա, Նիոնի մէջ բացայայտօրէն կ'ազդարարէր իր նոր քաղաքականութիւնը,— չէզոքութիւն : Պելժիոյ օրինակը չափազանց թելադրիչ էր իրեն համար : Այս երկիրը շատ բան կը պարտէր Ֆրանսայի, ինչպէս Թուրքիան՝ Խ. Ռուսիոյ : Բայց, երկու սուրերուն միջեւ նախընտրեց չէզոքութիւնը : Նոյն քաղաքականութեան հետեւեցաւ Ֆրանսայի միւս երախտաւորեալը՝ Լեհաստան՝ ընդմէջ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ : Թուրքիա ինքզինքը գտաւ նոյն դիրքին մէջ,— Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ : Մանաւանդ որ՝ Իտալիան, իրականին մէջ, Հռոմ - Պերլին առանցքն էր, իսկ այդ առանցքին փաստօրէն կը գործակցէր Ճափոնը,— Ռուսիոյ արեւելեան սահմանին ակներեւ սպառնալիքը :

Չմոռնանք եւ Լոնտոնը, որ ոտքին ու նոյնիսկ իր մարմնին տեղ ըրեր էր Էնկիւրիի մէջ՝ ջանալով կամաց կամաց նստարանէն դուրս ձգել Մոսկուան : Արեւելեան ճակատը մտահոգիչ չէր, այլեւս, Թուրքիոյ համար : Խ. Ռուսիան կ'ապրէր ներքին ծանր տագնապ մը, որ զգալապէս կը տկարացնէր զինքը՝ արտաքին ճակատումի մը տեսակէտէն : Արեւելեան ուխտը, Իրաքի մասնակցութեամբ՝ եւ, հետեւաբար, Անգլիոյ հովանաւորութեամբ, փոխանակ Օսմանեան կայսրութեան դիակին վրայ կառուցանելու, այս անգամ քամալական Թուրքիոյ առանցքին շուրջ կը սեղմէր ոչ թէ պատուար մը, այլ ուժ մը, զոր ստիպուած պիտի ըլլար հաշուի առնել Ռուսիան : Տրամադրութիւնները փոխուեր էին նաեւ Ռումանիոյ մէջ, որ, օղակն էր դարձած Պուքրէշ - Էնկիւրի — Թէհրան շղթային : Կը մնար, ուրեմն, արեւմտեան ճակատը, ուր միշտ ցցուած էին Երկոտասան կղզիները : Էնկիւրի, մերձեցած թէեւ Անգլիոյ, ու նոյնիսկ առած զայն նաեւ զինուորականօրէն ներս՝ իր հողին վրայ (Զէյմէ), այսուհանդերձ կ'ուզէր դեռ ալ աւելի հարթել Իտալիոյ հետ համաձայնութեան մը համար :

Ռիւշտիւ — Շիւքրիւ Քայա այցելութիւնները՝ Մոսկուա, Արեւել. ուխտի կնքումէն վերջ, բան չէին կրնար փոխել կացութենէն ու չփոխեցին : Քաղաքական փոփոխում մը կար ու ճառերը անզօր էին «Թիւրիմացութիւնները» հարթելու : Աշխարհագրականը մեզ ծանօթ մնաց այնքան, որքան Ռիւթէրը հաղորդեց եւ Journal de Moscouն խոստովանեցաւ, — «սրբագրութիւն» մը :

Անդրադառնալով, ուրեմն, Թուրքիոյ չէզոքութեան տեսակէտին, կրկնենք որ Էնկիւրի կը ջանար առով աւելի կարելի դարձնել Չիանոյի այցելութիւնը՝ Էնկիւրի : Ռուսիա՞ն, — տկար էր ան այլեւս ու այդ տկարութիւնը երեւան էր բերած Ծայր Արեւելքի մէջ (Ամուր եւ Ճափոն. արշաւանք) : Իսկ Էնկիւրիի կողքին կեցած էր Անգլիան : Մոսկուան կրնար միայն քաղաքականօրէն փոխարինել : Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին նստաշրջանին Թուրքիոյ կրած պարտութիւնը առաւելապէս Մոսկուայի հարուածն էր : Նոյն օրերուն, Նիոնի մէջ, Էնկիւրի, կ'ըսէինք, իր չէզոքութիւնը կը յայտարարէր :

Մոնթրէօյէն ասդին, ուրեմն, Թուրքիա կը ձգտի այդ չէզոքութիւնը ապահովել : Ան կը ջանայ Խ. Միութեան հետ իր ունեցած զինակցութիւնը փոխարինել բարեկամութեան դաշնագրով մը : Նազիլիի գործարանին բացման — շինուած խորհրդային օժանդակութեամբ,— վարչապետ Ճէլալ Պայար յիշեց «մեր խորհրդային բարեկամները», մինչ տասնեւօթը տարի անընդհատ Էնկիւրի առաւելութիւն մը կը նկատէր «զինակից սովետներէն» խօսիլ... : Բարեկամական այս նոր փաստաթուղթը ի՞նչ անդրադարձում պիտի ունենայ : Կը թուի թէ Խ. Ռուսիա առ այժմ զուրկ է հակազդելու հնարաւորութիւններէն : Արեւելեան ուխտ, ճափոնական վտանգ, նեղուցներու ամրացում, լեհեւռումէն զինակցութիւն, գերման յաւակնութիւններ եւ ներքին փոթորիկ... : Ու Թուրքիա կ'ուզէ օգտուիլ այս պատեհ առիթէն : Ու, միշտ առ այժմ, ան դուցէ պիտի ուզէ գոհանալ ապահովութիւններով : Մասամբ նաեւ այս նոր քաղաքականութեան ճամբայ բացաւ Ըսմէթ՝ թողլով իր աթոռը : Իսկ Խ. Ռուսիա Էնկիւրի կը ղրկէ ահա այն Ցուրիչը, որ առաջին օրերէն գլխաւոր ազդակը դարձեր էր Խ. Ռուսիոյ եւ քամալական Թուրքիոյ աշխարհագրական, քաղաքական ու դիւանագիտական գործակցութեան :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՐԴԱՐ ՈՐՈՇՈՒՄ ՄԸ

Ամերիկահայոց մեծամասնութեան վերջին Երեսփ. Ժողովը, ամերիկահայ թեմի եկեղեցիներու զօրացման մասին կարգ մը որոշումներ տալու ատեն, եկած է նաեւ հետեւեալ եզրակացութեան.—

«Ի նկատի ունենալով որ Կաթողիկոսական պատուիրակը Ամերիկա եկած էր այս գաղութի պառակտեալ վիճակին վերջ տալու առաքելութեամբ եւ սկզբնական շրջանին երկու կողմերու հետ ունեցած բանակցութիւններուն հետեւանք համաձայնութիւնը հակառակորդներու կողմէ վերջին պահուն չընդունուեցաւ, եւ պատուիրակը ինքզինքը պարտուած յայտարարեց,— Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը այս յայտարարութեան հետ վերջացած կը գտնէ Կաթողիկոսական պատուիրակին վերոյիշեալ առաքելութիւնը : Եւ որովհետեւ դէթ վերոյիշեալ յայտարարութենէն վերջը, Կաթողիկոսական պատուիրակը չէ այցելած մեր եկեղեցիները, չէ քարոզած մեր համայնքին, յարաբերութիւն չէ պահած մեր պաշտօնական մարմիններու հետ, միանգամընդմիշտ իր դերը Նուիրակին հանդէպ ճշդելու համար, Ազգային Երեսփոխանական Ժողովս կը յայտարարէ որ՝ Կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արքեպիսկոպոսի մեր համայնքին եւ մեր հովիւներուն համար ըրած կարգադրութիւնները կը համարէ հակաօրինական, հետեւաբար չեղեալ» :

Այս որոշումը ոչ միայն տրամաբանական ու ինքնին հասկնալի, այլեւ միանգամայն արդար է :

Խնդիրը պարզ է : Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ուզեց միացնել ամերիկահայ պառակտեալ երկու հատուածները եւ ատոր համար յատկապէս պատուիրակ մը ղրկեց Ամերիկա : Պատուիրակը եկաւ, երկու հատուածներուն հետ ալ բանակցութեան մէջ մտաւ, նոյնիսկ նախնական համաձայնութիւն մը կայացուց անոնց հետ եկեղեցական միութեան վերականգնումի մասին : Սակայն, վերջին պահուն գաղութիս փոքրամասնութիւնը ներկայացնող Ռամկավար - Հնչակ - Հօկճի հատուածը, Խորհրդային գործակալներու սադրանքներուն ենթարկուելով, ետ կեցաւ համաձայնութենէն եւ այսպիսով վիժեցուց միութեան ամբողջ ձեռնարկը :

Եթէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Խորհրդային անաստուած կառավարութեան գերին չըլլար, անկասկած ի կարգ պիտի հրաւիրէր ամերիկահայ փոքրամասնութեան հատուածը, որ չէր ուզած ենթարկուիլ իր կամքին եւ յամառած էր բռնելու հայ եկեղեցիի կենսական շահերուն հակառակ պառակտիչ ընթացք մը : Բայց ի՞նչ ըրաւ Խորհրդային կրօնատեաց կառավարութեան գերին եղող կաթողիկոսը, երբ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի փոքրամասնութիւնը ոտքի տակ առաւ իր բուն բաղձանքը եւ եկեղեցիին շահը պահանջող միութեան համաձայնութիւնը : Պարզապէս վախցաւ զայն ի կարգ հրաւիրելէ կամ որեւէ ձեւով պատժելէ : Ինչո՞ւ : Որովհետեւ գիտէր, թէ այդ փոքրամասնութիւնը կը վայելէ Խորհրդային կառավարութեան համակրանքը, հետեւաբար վտանգաւոր էր անոր հակառակ որեւէ քայլ առնել, որքան ալ այդ պահանջէր արդարութիւնը կամ եկեղեցիի շահը :

Չպիտի ուզէինք մեղադրել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, որ, վախնալով Խորհրդային կառավարութենէն, չհամարձակեցաւ պատժել անոր գործակալներուն հնազանդող Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի փոքրամասնութիւնը իր պառակտիչ դիրքին մէջ մնալուն համար : Սակայն, թէ՛ արդարութիւնը, թէ՛ կաթողիկոսի ու իր պատուիրակի արժանապատուութիւնը եւ թէ եկեղեցիի գերագոյն շահը կը պահանջէին, որ Էջմիածին կամ անոր ներկայացուցիչը, Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի փոքրամասնութեան ընդդիմութենէն յետոյ, վերջապէս դէթ նաճչնար եւ զ-բինակաացնէր Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութիւնը ներկայացնող եկեղեցիներու գոյութիւնը : Եւ փոխանակ այդ շատ բնական, արդար ու տրամաբանական քայլն առնելու, Կաթողիկոսական պատուիրակը բոլորովին ենթարկուեցաւ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի խմբակի կամքին եւ նոյնիսկ սկսաւ փորձեր ընել պատժելու Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութիւնը, կարծես անոր համար որ վերջինս ընդառաջ էր գացած եկեղեցական միութիւնը վերականգնելու իր բուռն բաղձանքին եւ անոր իրականացումը դիւրացնելու մտահոգութեամբ ըրած էր իր պահանջած բոլոր զիջումները :

Մինչդեռ ինչ գեղեցիկ պատեհութիւն էր Կաթողիկոսական պատուիրակին համար ըսելու եկեղեցական միութեան ընդդիմացող Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի փոքրամասնութեան.—

«Քանի որ հակառակ էք ամերիկահայ եկեղեցիի միութեան վերականգնումին եւ կ'ուզէք պառակտեալ վիճակի մէջ մնալ՝ վայելելով Կաթողիկոսի վստահութիւնը, ես պիտի ճանչնամ եւ այսուհետեւ ձեզի չափ օրինական պիտի նկատեմ Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան հատուածի եկեղեցիները եւս, մանաւանդ որ անոնք միութեան հակառակ չեն, եւ, ուրեմն, պէտք չէ որ պատժուած ըլլան ձեր պատճառով :

Սակայն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին պատուիրակը ոչ միայն այդ արդար եւ հայ եկեղեցիի գերագոյն շահը պահանջող քայլը չըրաւ, այլ պարզապէս խաղալիք դառնալով Ռամկավար- Հնչակ- Հօկճի խմբակի ձեռքը՝ մինչեւ ամերիկեան դատարանները գնաց, Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան եկեղեցիները իրենց օրինական տէրերու ձեռքէն խլելու եւ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի աղաներուն յանձնելու համար : Ատով ալ չբաւականանալով՝ ան սկսաւ նոր սպառնալիքներ ուղղել Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան եկեղեցիներու մէջ սպասաւորող քահանաներուն դէմ եւ մինչեւ իսկ «կարգալուծման» ենթարկեց անոնցմէ մէկը, ահաբեկելու համար միւսները :

×

Այն օրէն, երբ Կաթողիկոսական պատուիրակը հրապարակով յայտարարեց թէ ինքը պարտուած է իր առաքելութեան մէջ եւ տեղի տուաւ պառակտիչ ու աներես փոքրամասնութեան մը առջեւ, ան անկասկած կորսնցուց բարոյական ամէն իրաւունք, ինչպէս եւ հեղինակութիւն միջամտելու ամերիկահայ գործերուն եւ ինքզինքը զրկեց հնարաւորութենէ որեւէ շինարար կարգադրութիւն ընելու Ամերիկահայ գաղութին մէջ :

Արդարեւ, այն, ինչ որ ան ըրաւ իր անփառունակ պարտութեան նոյնքան անփառունակ խոստովանութենէն յետոյ, եկաւ ցոյց տալու կոյրերուն իսկ, թէ ինք, թէեւ Կաթողիկոսական պատուիրակի բարձր կոչումը կը կրէ, բայց իր ընթացքով կը ծառայէ ոչ թէ հայ եկեղեցիին, այլ եկեղեցիի թշնամի Խորհրդային կառավարութեան :

Այլապէս, ան երբեք պիտի չխուսափէր գաղութիս մեծամասնութեան եկեղեցիներն այցելելէ, որ իր նուիրական պարտականութիւնն էր, երբեք չպիտի մերժէր իր հոգեւոր մխիթարութիւնը ընծայել այդ մեծամասնութիւնը կազմող համայնքներուն, եր-

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԿԱՊՈՅՏ ՈՂԿՈՅԶԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ո՛վ որ պարկեշտօրէն եւ ջերմեռանդաբար կ'ընդունի այս երկնային զօրութիւնը, հիւթը, աւիշը, ա՛ն միայն կրնայ ճառագայթարձակ միջոցին մէջ բարձրանալ ամենօրեայ հոգերէն ու խռովքէն վեր : Գինին, զաւակս, կը հոսի իրրեւ պարգեւ զգաստ ու խոհեմ մարդուն արիւնին մէջ միայն, որուն մտածումները, մաքուր ու անկաշկանդ, կը հալին սթափեցուցիչ զուարթութեան մը մէջ, քերթող. արուեստի ծաղիկի մը մէջ, երգի ներդաշնակութեան մէջ եւ», դէպի դուռը վարանոտ նայուածք մը արձակելով, «սիրոյ հրապոյրին մէջ» :

Ուսուցիչը գիրքը գոցեց : « Որթին հիւթին մէջ կը ծորի Տիրոջը արիւնը եւ գինին պարգեւն է Աստուծոյ» : Դասաժամը կը վերջանայ : Դրան առջեւ կեցած է ծերուկ մեծ-մայրիկը՝ սնակի մը մէջ կարգ քսուած հացի խոշոր շերտերով : «Մե՛ղք է տղոց առանց քարոզ տալ գինիի վրայ», ըսաւ ուսուցիչին : Օգտագործեցի այս պահը, իսկոյն իջայ նկուղ : Հոն էր տակառը, տարիին թուականը ձեռքով վրան փորագրուած : Լեցուցի գաւաթը եւ կոնծեցի, գինիխեան հուր ըմպելին : Բայց հոգիս չհրճուեցաւ, չըուրեց ինծի : Մօտիկը, պատուղի նկուղին մէջ, չուանէն վար կը կախուին դաղմատական ողկոյզներ : Հովանոցաձեւ իրարու մօտ շար ի շար : Ձեռքերս լեցուցին գոգնոցս եւ մասներս բերանս : Դիոնիս - Բաքոս հմայեց քիմքս քաղցրութեամբը սա նորուսոյց բառերուն. Vitis vinifera ... Vitis vinifera ...

×

Այգին լուռ փռուած է : Փոքրիկ տունին շուրջ կանանչ ամպհովանի մը կը լարուի պատի պէս : Թէյավարդերը տերեւաթափ կ'ըլլան : Աղջիկներուն սիրային երգերը կը հնչեն անդին : Հնձելէն կը դառնան : Գերանդիները կը կայծեն : Լօլիկները կը փայլին մեկոնի պէս, եւ թեղանիքները կ'օրօրուին զանկերու պէս : Օրերը կը կարճընան հետզհետէ եւ սաղարթները իրենց գոյնը կը թափեն : Ողկոյզը կը հասուննայ, իր պատուղէններուն կանանչին մէջ քօղածածուկ : Ցօղունները կը փայլատան իրենց խիղերուն վրայ : Ճերմակ ողկոյզները կը շողան, մինչեւ կուտը թափանցիկ ու վառ, կապոյտները կը փողփողին հասունութեամբ յագեցած, եւ պտուղները կը քակուին դիւրաւ ճողիկներէն : Ժամանակն է հիմա :

Նկուղին դուռները կը լայննան անհամբեր թեւերու պէս : Պիծակները կ'աճապարեն. գինովցնող շունչ մը զանոնք թունդ կը հանէ անհանգիստ : Աղջիկները կը չփեն ողկոյզի ճմլակները, հնձանները, հաւաքողիչները : Նկուղի միջոցին առջեւ կը սպասեն որթատաշերն ու մամուլները : Կապոյտ գոգնոցներով մարդիկ մեծ հնձանին առջեւ : Տիկերը մաքրելու համար ջուրի հոսանքներ կը վազեն : Այգիին մօտ ամբողջ տունը արթուն, ոտքի վրայ է : Ողկուզահատ մկրատներ, կթոցներ եւ դոյլեր պատրաստ են : Առաւօտուն— շաղը արդէն լոյղած է ողկոյզներուն վրայ— կը սկսի կութքը : Երկուական կը դառնան այգիին մէջ : Գոց շրթունքներ երգ մը կը մրմնջեն : Կթոց կայ լաւ ողկոյզներու համար, ուրիշ մը նուազ լաւերուն համար : Ցաւագին նայուածք մը տհաս ճղճիմ կուղերուն համար,— աղոխ : Ցագուրդի, յղփութեան հեշտանք մը կայ այերքին մէջ : Հովը խաղալով կը քշէ առջեւէն կարմիր տերեւները եւ կիներու մազերը իրար կ'անցընէ լաչակին տակ : Պտուղները կթոցէ կթոց կը տարուին եւ ընտիրներուն սեղանը հետզհետէ կը ծածկուի : Զոյգ առ զոյգ կը կենան դարձեալ եւ կը հաշուեն արդիւնքը աչքի չափով : Ընտիրներէն մասերով կը բաժնեն աւելորդ ցօղունները եւ կութքի միջոցին մէկտեղ եկած տերեւները, խաղմուղը պատրաստելէ առաջ : Մամուլը տե՛ս կ'երգէ, բրէտները գինովցած կը բղկան եւ «ի բերոյ որթոյ» կը հոսի հոյզը մեղրանոյշ :

Մարդկային ուժերը հազիւ կը հանդչին, նկուղին մէջ շարունակ կը լեցուին տակառները, եւ հիմա կարգը եկած է խմորիչներուն, եռացնելու ժամն է հասած, որպէսզի ըմպելին դառնայ գինիխեան, ու կը դառնայ :

×

Հայրենի ողկոյզներէն վերջ կը յիշեմ Անտիգոնի (Մարմարայի մէջ) կապոյտ ողկոյզը հսկայ պտուղներով եւ ծոցուորած : Հայր Անտոնիոսի ձեռքը վերէն բռնած զայն ինծի կ'երկարէ մարմարեայ կապտաւուն ծովուն թագուհի այդ կղզին վանքին մէջ : Մառնամուտ արեւու ոսկին կղմինտրի պէս կարմիր կը ներկէ անոր հիւթեղ հիւսքը : «Մեր հայրենակից աղջիկներուն ալ բերանը ըլլայ» : Հայր Անտոնիոսի նայուածքը կը խուսափի ինձմէ եւ կը վազէ դէպի մօտակայ կղզիները, որոնք թուխ կարապներու պէս փռուած են ջուրին մէջ : Միեւնոյն նայուածքը շրջանը կ'ընէ Սկիւտարի արեւափառ պատուհաններուն, անդին Սեւ ծովուն կողմը, ուր Դանուբ իր բերանը կը պարպէ : Հայրենազուրկ վարդապետին նայուածքը իր մայրենի ոստաններուն, գիւղերուն կարօ՞տը արդեօք կը հետապնդէ այդ մանրախոյզ պրպտումին մէջ : Մարմարան կը գոռայ կարմիր ապառաժներուն վրայ եւ Քրիստոնեայ Եղբօր (Ֆրէռ) մենաստանը պահիկ մը անյայտ կ'ըլլայ :

Ալիքները գլխ առաջ կը քշեն : Կը տանին մինչեւ փոքր ասիական հեռաստանները, Անատոլուի ողկոյզի բաց դաշտերը, Քաթաքէքաումէնի սարահարթին վրայ, Իզմիրի եւ Պրուսայի վաճառանոցները, Ցունաստանի Կորնթոսեան այգեստանները, բայց հեռո՛ւ, միշտ աւելի հեռուները, երկրէ երկիր, դէպի սպանիական մարզերը՝ Պարսելոնա, Վալէնսիա եւ Մալակա : Ողկոյզը քիմքս կ'անուշէ բոլոր գինեբեր վայրերու հովիտներուն մէջ :

Կը գտնեմ զայն Դալմացիոյ ծովեզերքին եւ լեռներուն միջեւ նուրբ կածաններու վրայ, Թիւրակ աղջիկներուն կողովներուն մէջ, միեւնոյն ատեն անոնց ուժով ճերմակ ակռաներուն ծիծաղը : Տեսայ, ահա անմոռանալի օր մը : Սա՛ ողկոյզները, աղօտալոյս ու խորհրդաւոր, սա՛ կանանչ ամպհովանիին տակ, իրիկնամուտին զովութիւնն ալ կ'ըմպեն :

... Թափառէ՛, թափառէ՛ դուն, մարդկային քայլ, դիտէ՛, դիտէ՛ դուն մարդկօրէն ականողիք : Այգին խորհրդանշանն է կեանքին : Քաղաքին առջեւ կը սպասեն կթոցները, նկուղներուն մէջ կը բղխեն թեւաւոր թրթուրները, կ'երգեն ճմլակները եւ կ'ազրբարանայ որթայօյզը : Աղջնակները հողէն ըմպելի կը փնտռեն, արմատներէն կը քաղեն, սակառներ կը լեցնեն, ափոռներ կ'ուռին կը խմբեն : Դէ՛հ, քաղցրացո՛ւր քիմքդ եւ համդստացի՛ր, ողկոյզին կապոյտէն արբշիռ...

Թրգմ. Գերմ.է ԵՍԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբերի սկիզբէն ի վեր Փարիզի մէջ վերսկսած է երկար շարքը աւելի կամ նուազ շահեկան երաժշտահանդէսներու : Conservatoireի, Colonneի, Lamoureuxի, Pasdeloupի, O. S. P.ի, Poulet - Siohanի սէնֆոնիք նուագախումբերը ամէն շաբաթ ու կիրակի կէսօրէն ետքը լսելի կ'ընեն հին, դասական, ռոմանթիք ու արդի ծանօթ կամ անծանօթ նուագատեղծներու յաւերժօրէն գեղեցիկ կամ յղացուելու անարժան գործերը՝ ի ներկայութեան բազմահազար ունկնդիրներու, որոնց կարեւոր մէկ մասը կը բաղկանայ Միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ արտասահմանէն ու գաւառէն եկած երաժշտասէրներէ կամ հետաքրքիրներէ : Զարմանալի չէ ուրեմն որ՝ որքան թատերասրահները՝ նոյնքան ալ նուագասրահները այնքան լեցուն ըլլան ներկայիս : Գործիական ու ձայնական récitalներն ու խմբական երաժշտահանդէսներն ալ եթէ քիչ անգամ նիւթական, գէթ շատ անգամ բարոյական յաջողութիւն կը գտնեն այս պահուս :

Նոյեմբեր 1ին՝ Մեռելոցի տօնին առթիւ՝ մեծ հաճոյքն ունեցանք լսելու Lamoureuxի նուագախումբին ու Roger Ducasseի երգչախումբին կողմէ Salle Gaveauի մէջ տրուած երկու գլուխ - գործոցներու, «աստուածային» Մոցարթի ու բոլոր ժամանակներու ամէնէն ինքնատիպ ու նրբազգած նուագատեղծներէն Gabriel Fauréի հոգեհանգստեան երգեցողութիւններուն, որոնք թէեւ նուագագրական, ոճի, յղացումի ու կերտուածքի տեսակէտով իրարմէ տարբեր՝ սակայն արուեստագիտական տեսակէտով նոյնքան մեծարժէք գործեր են : Նուագախումբն ու երգչախումբը ճարտարօրէն ղեկավարեց Lamoureuxի խորազգած ու խղճամիտ նուագապետը՝ Eugène Bigot :

Նոյեմբերի 2ի իրիկունը Salle Pleyelի մէջ հաղուադէպ առիթն ունեցանք լսելու երաժշտութեան նահապետին՝ Եօհան - Սէպաստիէն Պախի Չարչարանքը ըստ Յովհաննու՝ Սթրազպուրկի Saint Guillaume երգչախումբին ու Փարիզի Orchestre Philharmoniqueի կողմէ գործադրուած ու Münchի կողմէ ղեկավարուած : Արհեստագիտական անհամար բարդութիւններով առլցուն սոյն երկարաշունչ գործը երգուեցաւ գերմանական բնագրին մէջ ու շատ չնչին յապաւումներով : Զորս մեներգուները իրենց ստանձնած խիստ պատասխանատու եւ դժուարին դերերը կատարեցին առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ : Երգչախումբը ունէր ձայնագրոշմի ու երանգաւորումի որոշ թերիներ, սակայն անթերի էր կարգապահութեան տեսակէտով : Ստուարաթիւ հասարակութիւնը մինչեւ վերջը երկիւղածօրէն ըմբոշխնեց վսեմ գեղեցկութիւնները սոյն վիթխարի գործին, որուն իւրաքանչիւր մասը հոգեկան հաղուադիւտ վայելք մը ըլլալէ զատ նուագատեղծական հրաշակերտ մըն է :

Նոյեմբ. 7ի իրիկունը Salle Gaveauի մէջ հաճոյքով լսեցինք Պուքրէշի Cantarca Romaniei կոչուած 60 հոգինոց երկսեռ երգչախումբը՝ ճարտարօրէն ղեկավարուած փրօֆէսէօր Marcel Botezի կողմէ : Յայտագիրը կազմող չորս մասերուն առաջինը կը բաղկանար միջազգային երգահաններու հինգ կրօնական երգերէն, երկրորդը՝ ռումանական փօլքլօրէն ներշնչուած հինգ երգերէ, երրորդը՝ Ֆրանսացի հին երգահաններու երեք երգերէն — զորս նորօրէն վերարտադրեցին երգչախումբին երկու համակրելի մեներգչուհիները —, իսկ վերջին մասը յատկացուած էր ռումանական ժողովրդական երգերու՝ ռումանացի տաղանդաւոր երգահաններու կողմէ դաշնաւորուած : Երաժշտական սքանչելի յատկութիւններով օժտուած գտանք սոյն երգչախումբը եւ ջերմօրէն ըղձացինք օրին մէկը մեր ազգին մէջ ալ հաստատելու նոյնօրինակ յատկութիւններու տէր եւ նոյնքան պէսպիսուն յայտագրով ի յայտ եկող երգչախումբի մը գոյութիւնը :

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԱՆՏՈՒՆ

Պէյրութէն կը գրեն.—

Գարանթինայի հիւղաւաններուն քանդումին պատճառաւ, ամիսներէ ի վեր բազմաթիւ ընտանիքներ մնացած են անպատսպար եւ անճար վիճակի մէջ, զուրկ ըլլալով տեղաւորուելու հնարաւորութիւններէն : Շատերը բազմանդամ ընտանիքի տէր են եւ կարօտ օրուան չոր հացին :

Վերջին անձրեւները աւելի սաստկացուցած են մեր այդ տարաբախտ հայրենակիցներուն վիճակը :

Բոլոր դիմումներն ու խնդրանքները մնացած են ապարդիւն : Մինչեւ Անթիլիաս երթալով, այդ դժբախտները իրենց անտանելի կացութիւնը պարզած են կաթողիկոսական փոխանորդին, դիմած են բազմաթիւ անդամներ Առաջնորդին ու Քաղաքական ժողովին, աղաչած են, լացած են, սակայն, որ եւ է դարման կարելի չէ եղած գտնել :

բէք չպիտի երես դարձնէր գաղութիս մեծամասնութեան եկեղեցիներու պաշտօնական մարմիններէն :

Աւելի ոչ միայն Կաթողիկոսական պատուիրակի մը, այլ իր հոգեւոր բարձր կոչումին գիտակցութիւնն ունեցող որեւէ հասարակ հոգեւորականի ալ արժանի ընթացք մը չէ : Եւ միանգամայն արդար է, որ հայ եկեղեցիի շահերուն մեծապէս վնասող պատուիրակի մը ընդվզեցուցիչ, հակահամանագրական ու անվայել կարգադրութիւնները կատարելապէս անտես առնուին, չեղեալ նկատուին :

Դաշնակցութեան համակիր մեծամասնութեան վերջին Երեսփոխանական Ժողովը գովելի քայլ մը ըրած է այդ ճամբան բռնելով :

Կաթողիկոսական պատուիրակ մը, որ մոռցած է իր հոգեւոր բարձր կոչումը, ողի ի բռին կը ծառայէ Ռամկավար-Հնչակ-Հօկճի պառակտիչ խմբակի մը եւ կ'աշխատի եկեղեցին քաղաքական զէնք դարձնել պայքարելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, պէտք է պարզապէս անտեսուի եւ իր կարգադրութիւններն ալ պէտք է չեղեալ նկատուին :

Ուրիշ ելք չի մնար :

(Հայրենիք)

«ՆԱՆՍԵՆԵԱՆՆ»ԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ ոստիկանական տեսչութիւնը կը հաղորդէ թէ նոյեմբեր 15էն սկսեալ, հայ եւ ռուս գաղթականներուն համար Նանսէնեան անցագիր պիտի տրուի ուղղակի ոստիկանական տեսչութենէն :

Սոֆիայի մէջ բնակող հայ եւ ռուս գաղթականները, որոնք պէտք է նորոգեն իրենց նանսէնեան անցագիրները նորը ստանալու համար, յայտարարութիւն պէտք է տան ուղղակի ոստիկանական տեսչութեան, ներկայացնելով գործատիրոջմէն վկայական իրենց ամսական եկամուտի մասին :

Այն գաղթականները, որ կ'ապրին գաւառներու մէջ, յայտարարութիւն կու տան համապատասխան ոստիկանական հաստատութեան միջոցաւ :

Մինչեւ դեկտեմբեր 31, բոլոր Նանսէնեան գաղթականները, առանց բացառութեան պէտք է վերարձանագրուին, համաձայն ոստիկանութեան օրէնքի յօդ. 166ի տրամադրութեան՝ եւ նոյնպէս այն գաղթականները, որ ժամանակը անցած անցագիրներ ունին, պէտք է մինչեւ վերոյիշեալ թուականը կարգի դնեն իրենց փաստաթուղթերը :

Բոլոր անոնք, որ համայնական վարչութիւններէն (օպշտինա) պուլկարական «լիչնա քարթա» (ինքնութեան թուղթ) առած են եւ կանոնաւոր կերպով պուլկարահպատակութեան համար ցարական հրովարտակ չունին, պիտի համարուին իբրեւ անկանոն թուղթեր ունեցող :

ԵԹՈՎՊԻԱ

Վիեննայէն կը գրեն.— Հայր Վահան Յովհաննէսեան, իտալական քաղաքացի եւ անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան, մեկնեցաւ Ադիս - Ապեպա, իտալական արեւելեան Ափրիկէի հայ նոր սերունդին կրօնական եւ դպրոցական հաստատութիւնները այցելելու համար :

Վարդապետին պաշտօնն է.—1) դպրոցներ, եւ մօտ ապագային երկրորդական վարժարան մը հաստատել Ադիս Ապէպայի մէջ. 2) Եթովպիայէն Վիեննա ուղարկել պատանիներ. լրացնելու համար իրենց բարձրագոյն ուսումը եւ քանի մը տարիէն Եթովպիոյ մէջ կազմելու համար հայ երիտասարդութեան խմբաւորում մը, իտալական կայսրութեան փաշական կազմակերպութիւններու շրջանակին մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ նոյ. 15ին Պոլսոյ զանազան թաղերուն մէջ միաժամանակ բացումը կատարուեցաւ 45 դասընթացքներու, ուր ժողովուրդին պիտի ուսուցուին թունաւոր կազերու դէմ պաշտպանութիւնը : Բացման հանդէսներուն ներկայ եղան նոյն շրջանակներու դայմագամները, նահիէ միւտիւրներ ու ուրիշ պաշտօնեաներ :

Ֆընտըգլըի նորաշէն Իսմէթ փաշա նախակրթարանին մէջ տեղի ունեցած բացման հանդէսին ներկայ եղան ներքին գործավարութեան զօրաշարժի տնօրէն Հիւսամէտտին, Բերայի դայմագամ Տանիշ եւ կուսակալութեան զօրաշարժի տնօրէն Ճէմալ :

Դասընթացքներուն հետեւողները շաբաթը 3 անգամ 6 ժ. դասի պիտի հետեւին : Անոնք որ այս դասընթացքներուն չեն հետեւիր, կուսակալութեանց վարչութեանց օրէնքի 68րդ յօդուածին համաձայն 5 — 25 ոսկի տուգանքի պիտի ենթարկուին : Ամէն ընտանիքէ մէկ հոգի պիտի հետեւի այս դասընթացքին : Լրացած է տուները բաժնելու գործը այն թուղթերուն, ուր պիտի ճշդուին թէ ընտանիքէն ով պիտի հետեւի դասընթացքին :

Ի՞նչեր կ'ուսուցուին այս դասընթացքներուն մէջ.—

1.— Ցատքային պատերազմներուն մէջ օդային կռուին կարեւորութիւնը, օդանաւային եւ թունաւոր կազերուն ամփոփ մէկ պատմականը եւ զինուորական դասաւորումը, Թունաւոր կազերու ռումբերուն ազդեցութիւնը, պատերազմի գծի նման երկրին ներքին մասերուն մէջ ալ ժողովուրդին կրելիք յարձակումները եւ անոնց դէմ քաղաքին ու բնակչութեան պաշտպանութեան միջոցները : Իբր գործնական դաս ցոյց կը տրուին ռումբերու օրինակները ու անոնց գործած ազդեցութիւնը ներկայացնող պատկերներ :

2.— Աւերիչ, հրձիգ եւ Թունաւոր կազերու ռումբերուն տեսակները, ձեւերը, մեծութիւնները և բովանդակութիւնը : Անոնց օգնութեամբ փոխադրութիւնը եւ նետելու ձեւերը եւ իրենց ինկած տեղերուն համաձայն առաջ բերած աւերումին չափը :

Թունաւոր կազերու գործածման եւ յարձակման եղանակները : Անոնց օդին մէջ, գետնի եւ կարասիներու վրայ մնալու ժամանակամիջոցը եւ այս տեւողութեան ընթացքին անոնց ազդեցութեան չափը, ինչպէս նաեւ մարդոց, կենդանիներու եւ բոյսերու վրայ կատարած ազդեցութիւնը :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն որ երկու տարի առաջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի աշակերտները ոտնագնդակի ախոյենական մրցումներուն մէջ փայլուն արդիւնք մը ստացած էին՝ հանդիսանալով Բ. Փարիզի բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ : Մէկ տարուան դադարէ վերջ, այս տարի նորէն կազմուած է ֆութպոլի խումբ մը որ իր Ա. մրցումը կատարեց 18 նոյեմբ. Եչ. օր Քուրպէօվի դաշտին մէջ : Այս նոր խումբին կը մասնակցին նաեւ երեք նախկին աշակերտներ : Ընդհանուր կազմը հետեւեալն է.— Պաշտպանողական՝ Ենովք Լաչինեան, Մանուկ Սէֆէրեան եւ Հրաչ Տարօնեան : Մէջտեղի գիծ՝ Յ. Գայլեան, Ե. Այտընեան եւ Ն. Զատրճեան : Իսկ յարձակողական գիծին մաս կը կազմեն՝ Վ. Գէորգեան, Ա. Տէր Ստեփանեան, Ք. Ուզունեան, Գ. Գզրեան եւ Ժ. Սիւրմէնեան :

Առաջին մրցումը եղաւ յաղթութիւն մը : «Մուրատեան վարժարանը» կը մրցէր «Լագանալ»ի դէմ, որ անցեալ տարի Փարիզի եւ շրջակայքի ախոյեան հանդիսացած էր : Հակառակ ցեխին ու անձրեւին մրցումը սկսաւ եւ Ա. կիսախաղին վերջն էր որ շնորհիւ Ե. Լաչինեանի հարուածին Հայերը նշանակեցին Ա. կէտը : Ուժերը գրեթէ հաւասար ըլլալով Ա. եւ Բ. կիսախաղն ալ լրացաւ առանց ուրիշ արդիւնքի եւ այսպէս «Մուրատեան վարժարանը» յաղթեց 1 — 0 :

Հ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՒՐԻՆ ԳՈՐԾ ՉԷ...

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 նոյեմբեր).

— «Ճերմակ ջարդի մղձաւանջը խոր մտահոգութեան մատնած է տարագիր հայութիւնը : Կայ այն վախը, թէ օտարութեան մէջ մեր ժողովուրդը պիտի չկարողանայ մաքառիլ ձուլման վտանգին դէմ եւ ստիճան առ ստիճան պիտի մերկանայ ազգային իր բոլոր գանձերէն :

Հինգ հիմնական պատճառներ ծնունդ տուած են այս բարոյալքող վախին.—

Առաջին՝ տեւաբար սաստկացող եւ երկրէ երկիր ծաւալող հալածանքը ազգային փոքրամասնութեանց դէմ :

Երկրորդ՝ տիրակալող ազգերու քաղաքակրթական հրապոյրները :

Երրորդ՝ մեր անստոյգ ճակատագիրը օտարութեան մէջ :

Չորրորդ՝ կենդանի կապի բացակայութիւնը հայրենիքի եւ տարագրութեան միջեւ :

Հինգերորդ՝ մեր աննշան քանակը բազմամիլիոն ազգութեանց մէջ, որոնք մեզի բաղդատմամբ զինուած են պայքարի շատ աւելի հզօր զէնքերով :

Մենք չսպառեցինք պատճառներու շարքը, յիշատակեցինք քանի մը գլխաւորները միայն, որոնց շուրջ վէճ չկայ : Անկասկած է, որ ձուլման հրէշը մեր վտիտ մարմինը յօշոտելու համար շատ աւելի ժանիքներ ունի :

Վտանգին դէմ կռուելու համար մեր տրամադրութեան տակ հետեւեալ զէնքերը կան, — լեզու, ընտանիք, եկեղեցի, դպրոց, մամուլ, բեմ, կուսակցութիւններ եւ հանրային կեանք :

Մեր այս ապաւէններու մէկ մասին դէմ որոշակի պայքար կայ (օտար ուժերու կողմէ), մէկ մասը անգործածելի է հոն, ուր մենք շատ համեստ ենք քանակով, իսկ մաս մըն ալ մենք անկարող ենք լրիւ օգտագործել, որովհետեւ օգտագործելու համար նիւթական լայն միջոցներ չունինք :

Դժուարութիւնները այսքան շատ եւ այսքան բազմապիսի ըլլալով հանդերձ, չի նշանակեր, թէ մենք դատապարտուած ենք զանգուածաբար կեր դառնալու ջարդերէն ամէնէն սարսափելիին՝ ճերմակին՝ որ կրնայ մեզ ամբողջութեամբ լափել, առանց մեզմէ կաթիլ մը արիւն քամելու :

Ազգութիւնները դիւրութեամբ չեն ծնիր եւ դիւրութեամբ չեն մեռնիր :

Պայքարի մէջ դիւրութեամբ տեղի չեն տար մանաւանդ մեզ նման ազգերը, որոնք անհամար դարեր ունին իրենց ետին, ունին հզօր եւ ինքնատիպ մշակոյթ, կռուի եւ դիմացկուն նկարագիր, ներշնչող անցեալ եւ տեւաբար ապրող ու կենսագործող ազգային խտէալ :

Նոր վտանգներու դէմ աղէտուած ազգերը պայքարի նոր ձեւեր պիտի խորհին՝ իրենց բազմադարեան գանձերը առաւելագոյն չափով փրկելու համար :

Պէտք չէ մոռնալ, որ նոր ժամանակները ոչ միայն դժուարութիւններ, այլեւ դիւրութիւններ ստեղծած են՝ յաջողապէս այս պայքարը մղելու համար :

Տարածութիւնը եւ ժամանակը, ձուլման գործին ծառայող այս երկու հզօր ազդակները, շնորհիւ նորագոյն գիւտերու, այսօր յաղթահարուած են : Վայրկեանի մը մէջ, աշխարհի դէպի չորս ծայրերը անթելի մը միջոցով արձակուած լուրի մը շնորհիւ գաղթաշխարհի ցրիւ բեկորները կ'ամբողջանան եւ վայրկեանի մը մէջ հոգեպէս կը կազմեն 700.000նոց պատկառելի զանգուած մը :

Քանի մը օրուան մէջ թերթերը, ճամբորդները, ազգային եւ կուսակցական գործիչները ծովեր եւ ցամաքներ կը կտրեն՝ երկրէ երկիր նոր շունչ եւ նոր ոգի տանելով :

Հանրային կեանք մը, որ կ'եռայ ու կ'եփի ովկիանոսի միւս ափին վրայ, ալիք առ ալիք այս ափը կը փոխադրուի եւ իր յորձանուտին մէջ կ'առնէ ամբողջ գաղթաշխարհը :

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ այս առաւելութիւնները : Ինչպէս որ պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն, որ «հալածելով կը տարածեն» : Ազգային զարթօնքի այն բուռն զգացումը, որ այսօր համակած է գրեթէ բովանդակ աշխարհը, չափով մը նաեւ մեզ փոխանցուած է. անուրանալի է, որ հայ երիտասարդութիւնը, ոչ միայն հալածանքէ մղուած, այլեւ ներշնչուած հայրենասիրական բարձր եւ անշահախնդիր զգացում մը, սկսած է աւելի եւ աւելի կապուիլ իր ժողովուրդին եւ հայրենիքին :

Պէտք չէ յուսահատիլ, միայն մենք չէ, որ ցրիւ բեկորներ ունինք երկրէ երկիր. իւրաքանչիւր ութ Եւրոպացիներէն մէկը փոքրամասնութեանց կը պատկանի. այս հսկայ զանգուածը — շուրջ 40 միլիոն միայն Եւրոպայի մէջ (առանց Ռուսիան հաշուելու) — նոյնպէս կը պայքարի իր իրաւունքները եւ գոյութիւնը պաշտպանելու համար, պայքար մը, որ իր դրական արդիւնքներով կ'անդրադառնայ նաեւ մեր ճակատագրին վրայ » :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՄԱՒԵՆԻ (Տարեգիրք). Ա. տարի. 1937 — 1938, կը պարունակէ գրական, գեղարուեստական, պատմական, բանասիրական, ընկերաբանական, իմաստասիրական, մանկավարժական եւ մարզական բաժիններ եւ ուսումնասիրութիւններ, աշխատակցութեամբ ծանօթ գրողներու :314 մեծադիր էջ եւ պատկերազարդ : Հրատարակութիւն Գալստեան վարժարանի շրջ. միութեան, Գահիրէ : Գին 15 եգիպտ. ղահեկան : Հասցէ.— Ecole Arménienne. Boulak, Le Caire (Egypte) :

ՕՐԱՑՈՅՑ ԳՈՅԱՄԱՐՏ. Թ. տարի : 1938 : Հրատ. Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւն, Մարսէյլ : Գին՝ 5 ֆրանք : Փարիզ եւ գաւառներ 5.50 : Ամերիկա 6 ֆրանք :

ՕՐԱՑՈՅՑ ՌԱԶՄԻԿ (պատի), 1938 օրացոյցի բոլոր բաժիններով եւ պատմական գիտելիքներով : Պատկերազարդ : Հրատ. Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան : Ա. տարի :

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Յաջորդ օրը հայկական շրջաններու մէջ տարածուած էր այդ լուրը : Անհնարին սրտաբեկում մը տիրեց հայ տուներէն ներս. տուն չկար որ մէկը զինուոր չունենար. ի՞նչ եղած էին հաւատաւոր նորակոչները : Ինչպէ՞ս կառավարութիւնը կրնար ջարդել իր զինուորը, որ շարաշար աշխատած էր պետութեան համար : Անշուշտ սխալ մը, թիւրիմացութիւն մը լինելու էր այդ լուրին մէջ : Դժբախտաբար նման լուրեր կամաց կամաց ծայր տուին, հաս ու կտոր փախչող ազատուողներ հասան Կիրասոն, հաստատելով հրէշային ջարդերը :

Սարսափը տիրեց. ի՞նչ պիտի լինէր այս բոլորի վերջը : Դպրոցը Յունիսին գոցուած էր, Լեւոնը առանց զբաղումի, առանց գործ մը կատարելու հնարաւորութեան գրեթէ տունէն դուրս չէր գար : Առանց ընկերներու, օտար միջավայրի մէջ բոլորովին կղզիացած, Լեւոնը դառադեղի մէջ փակուած գազանի նման կը զգար : Ամբողջ գիշերները կը լուսցնէր մտածելով եւ սակայն ելք մը, հնարաւորութիւն մը չէր գտներ դուրս գալու այդ կախարդուած շրջանէն :

Գիշեր մը Խաչիկը եկաւ հազիւ տասնըհինգ տարեկան պատանիի մը ընկերակցութեամբ : Թիրէպոլուցի էր պատանին, անունը Յակոբ : Երեքով Լեւոնի սենեակը քաշուեցան : Անհաւատալի բաներ պատմեց Յակոբը : Ամբողջ Թիրէպոլուի հայ բնակչութիւնը Յունիս քանին, առաւօտ շատ կանուխ ոստիկանական հսկողութեան տակ, պարտադրած էին քաղաքը ձգել երեք ժամուան ընթացքի մէջ : Այդ բանի տեղահանութիւնը միւտիրը բացատրած էր որպէս պատերազմական անհրաժեշտութիւն մը, հաւատացնելով որ երեք ամիսէն պիտի թոյլատրուէր նորէն վերադառնալ ու իրենց կնքուած տուներն ու խանութները ձգուած վիճակին մէջ պիտի գտնէին : Յուսահատ ժողովուրդը քանի մը օրուան պաշար շալկած հեռացած էր քաղաքէն :

— Մինչեւ Գուզկունլուք գիւղը առանց նեղութեան հասանք,— շարունակեց Յակոբը,— մթնելու դեռ երկու ժամ կար, երբ գիւղը անցնելէ վերջ դադարի հրաման տուին ժանտարմները : Մեր թիւը ութ հարիւրէն հազար մը կը լինէր, թերեւս քիչ մը աւելի. յաջորդ օր երկրորդ խմբով մը քաղաքին մէջ մնացածներն ալ դուրս պիտի բերէին : Զանազան խումբերու բաժնուած նստանք, ուտելիքի կապոցները բացինք : Անօթի էինք ու սարսափելի յոգնած :

Մէկ ալ քաղաքի կողմէն չորս ձիաւորներ հասան : Բոլորն ալ կը ճանչնայինք, քաղաքի վստահամբաւ թուրք սրիկաներն էին, մասնաւորաբար Զաւըրձըղլաէ Կալլիպ պէյը, որ Թիրէպոլուի պատուհասն էր : Չենք գիտեր թէ ի՞նչ խօսեցան ժանտարմներուն, բայց անմիջապէս կարգադրութիւն եղաւ, տասներկու տարեկանէն վեր արուները բաժնել խմբէն : Երիտասարդներ գրեթէ չկային մեր մէջ, զինուոր գացած էին, եղածները տարէց մարդիկներ էին, երախաներ ու նորահաս պատանիներ : Մեզ բոլորս հաւաքեցին քիչ մը հեռուն, սկսան երկու երկու հոգի չուաններով թեւերէն իրարու կապել : Սարսափելի վայնասուն մըն էր փրթաւ, մայրեր, կիներ, աղջիկներ սրիկաներու ոտքերը ինկան, ժանտարմներու ձեռքերը կը համբուրէին. օգուտ մը չըրաւ. կը հաւատացնէին որ մեզ առաջ պիտի տանին, իսկ կիներու եւ երախաներու խումբը չորս օրէն մեզի պիտի միանան :

— Վե՞րջը,— հարցուց Խաչիկը :

— Երեք խումբի բաժնեցին կապուածները : Ես առաջին խումբին մէջ ինկայ : Բաւական մը տեղ ճամբայով տարին : Մէկ ալ ճամբան շեղելով անտառը մացուցին, որպէս թէ աւելի կարճ կածանով մը տանելու համար : Մեր խումբը հարիւրէն աւելի էր, տասներկու ժանտարմ ու քաղաքէն եկած չորս սրիկաները կուգային մեզ հետ : Նեղ ձորի մը գլուխը հասանք. թեւերնիս իրարու կապուած ըլլալով լաւ չէինք կրնար քալել : Զոյգ զոյգ իրարու ետեւէ կ'երթայինք. ես ետեւի շարքերուն մէջ կը գտնուէի, չիտակը չեմ գիտեր թէ այդ պահուն ինչ կը մտածէի : Յանկարծ առջեւի կողմէն իրարանցում մը սկսաւ, մէկ ալ սարսափելի աղաղակ մը : Ձայները բազմացան, Թուրքերու լկտի հայհոյանքներուն հետ կը լսէինք մերոնց սիրտ պատռող աղաղակները, հառաչանքները. «Աստուածդ սիրես Կալլիպ պէյ խնայէ՛... Ամա՜ն Աստուած... օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն...» մեր ետեւէն եկող ժանտարմներն ալ սուրերը մերկացուցած աջ ու ձախ սկսան շարժել...

Տղուն ձայնը մարեցաւ, ձեռքերով դէմքը ծածկած՝ սկսաւ հեկեկալ : Լեւոնի դէմքը, բոլորովին գունաթափ, կենդանութեան նշոյլ չկար վրան : Յակոբը հեկեկանքը դադրեցնելով աչքերը չորցուց ու շարունակեց.

— Բախտակից ընկերս, մեր թաղէն պղնձագործ վարպետ մըն էր, տարիքը առած, բարձրահասակ մարդ մը : Սրի առաջին հարուածը իջաւ անոր ծոծրակին, երկրորդ հարուած մը ու ան երերաց. անկէ վերջ ժանտարմը սուրը բարձրացուցած գլխուս պիտի իջեցնէր, ո՛րքան ուժ ունէի ընկերս ալ քաշելով գլորուեցայ անդունդն ի վար : Ալ բան մը չեմ յիշեր : Երբ ինքզինքս գտայ, վարպետը ժայռերու վրայ ջարդուեր էր, ես ալ անոր սառած դիակին վրայ ինկած մնացեր էի : Շատ դժուարութեամբ թեւս ազատեցի : Մարմինս ջարդ ու փշուր եղած, բայց ոչ կոտրուածք ունէի եւ ոչ ալ վէրք : Ոտքի կանգնեցայ ու շուրջս նայեցայ : Թէեւ մութ էր, բայց Աստուած իմ, ան ի՜նչ պատկեր պարզուեցաւ աչքիս : Ամբողջ ձորը լեցուած էր բոլորովին մերկ դիակներով, որոնք խաւարին մէջ մարմարի ճերմակութեամբ կ'երեւային Խէնթի պէս փախայ այդ տեղէն : Ո՞ւր երթայի, ես ալ չէի գիտեր, մինչեւ որ ինքզինքս գտայ քաղաքի ճամբուն վրայ : Ամբողջ գիշերը քալեցի հասայ ծովեզերք. ալ անկէ անդին ցերեկները կը պահուէի քարերու մէջ, գիշերները ծովափը բռնած կուգայի : Երեք օրէն հոս հասայ :

Ոչ Լեւոնը եւ ոչ ալ Խաչիկը բառ կը գտնէին խօսելու : Ահաւոր իրողութիւնը անչափ ծանրութեամբ նստեր էր սրտերուն վրայ : Խաչիկը սետիրի անկիւնը կծկուած, երբեմն կը հեծկլտար առանց արցունքի :

— Խաչի՛կ,— Լեւոնին ձայնը կարծես գերեզմանէն կուգար,— Խաչի՛կ...

— Հը՞...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ճափոն կը պահանջէ...

Հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական բանակին սպարապետը ազդարարութիւն մը ուղղելով Շանկայի միջազգային թաղամասերու անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան ներկայացուցիչներուն, հետեւեալ պահանջները դրաւ.—

1.— Դադրեցնել ամէն տեսակ հակաճափոնական քարոզութիւն Չինացիներու կողմէ.— 2. Լուծել բոլոր խռովարար կազմակերպութիւնները.— 3. Ջնջել չինական գրաքննութիւնը.— 4. Փակել չինական բոլոր գործակալութիւնները: Ուրիշ խօսքով, Ճափոն չի ճանչնար նախկին առանձնաշնորհները եւ իր հսկողութեան տակ պիտի առնէ օտար թաղամասերը:

Ազդարարութեան մէջ ալ կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, եթէ չհամակերպին:

Այս տնօրինութիւնը մեծ յուզում պատճառեց դիւանագիտական շրջանակներու մէջ: Ճափոն կը պահանջէ նաեւ իրեն յանձնել մաքսային, թղթատարական եւ հեռագրական սպասարկութիւնները, փակել չինական դրամատուններ: Միեւնոյն ատեն կը սպառնայ գերի բռնել միջազգային թաղամասին մէջ ապաստանած չինացի զինուորները:

Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի դէպի Նանքին: Չի կարծուիր որ Չինաստան կարենայ պաշտպանել «Հինտէնպուրկի գիծը», որ ամէնէն զօրաւորը կը համարուի:

Ճափոնցիները 30 չինական նաւեր բռնեցին եւ շարունակ նոր ուժեր կը ղրկեն, առանց նկատի առնելու Պրիւքսէլի ժողովին որոշումները: Այս ժողովն ալ ձախողած կը համարուի վերջնապէս:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ նորէն զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած են հետեւեալ դեսպանները.— Եուրէնեւ (Պերլին), Կարսքի (Էնկիւրի), որ յաջորդած էր Գարախանի, նմանապէս բանտարկուած, Դաւթեան (Վարշաւա), Բրոդովսքի (Ռիկա), Պոդոլսկի (Քունաս), Ռամսու (Հէլսինկֆորս):

«ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄՍԸ» (արքայական), որ երկուշաբթի օր յայտարարութիւն մը պիտի կարդար Ժընեւի մօտ, արքայականներու ժողովի մը մէջ, յանուն Կիզի դուքսին (գահաժառանգ Ֆրանսայի), երկրէն դուրս հանուեցաւ Զուիցերիոյ կառավարութեան հրամանով: Ֆրանսայի բոլոր նահանգներէն հարիւրաւոր արքայականներ համախմբուած էին Զուիցերիա, թափօր մը կազմելով կոմսին իջած գղեակին առջեւ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Պերլին գացին, քաղաքական ծրագիրներ որոշալու համար:

ԱԹԱԹԻՒՐՔ շարունակելով իր պտոյտները, Խարբերդ հասաւ նոյեմբեր 17ին, եւ այցելեց Թունճէլիի (Տէրսիմ) Խալք էվին: Իր որոշման համաձայն Տիարպէքիրը այսուհետեւ պիտի կոչուի Տիարպաքըր»:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՓՈԽԱՐՔԱՅ նշանակուեցաւ Իտալիոյ թագաւորին երկրորդ զարմիկը, Աօսթայի դուքսը: Ինչպէս գրած էինք, Մուսոլինի անձամբ կը վարէ գաղթային գործերը, իբրեւ նախարար «իտալական Ափրիկէի»:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 11րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի դեկտեմբեր 12ին, կիրակի գիշեր ժամը 9ին, Օփերային մէջ:

ՔԻԷՒԻ, ԹԻՖԼԻՍԻ, ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ, Պաթումի եւն. իտալական հիւպատոսարանները պիտի փակուին մինչեւ 20 յունուար: Գերմանական կառավարութիւնն ալ որոշեց միայն երկու հիւպատոսարան պահել Խ. Միութեան մէջ, որ նոյնը պիտի ընէ, փոխադարձաբար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեսրոպ Տէյիրմէնճեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, իր եղբօր՝ ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆի (Կէյվէի Գնճըլարէն) տխուր մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, հոկտեմբեր 1ին, 36 տարեկան հասակին:

Մեսրոպ Տէյիրմէնճեան
Bessèges (Gard)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՐԳ ԱՆԹԵԼՈՎ

Հայկանուշ Թորոսեան հրաւիրուած է երգելու Radio - Parisի պետական կայանէն 24 նոյեմբեր երեկոյեան ժամը 20.45ին (տեղական ժամով):

Երեկոյթը նուիրուած է Փօլ Ֆոշէի յիշատակին: Դժբախտաբար Radio - Parisն խնայողութիւն ընելու պարտաւորուած ըլլալով՝ երգեցողութիւնը տեղի պիտի ունենայ առանց orches-treի: Ահա երգացանկը՝ Innocence (Փօլ Ֆոշէ).— Հրեշտակային, Տէ'ր, ողորմեա եւ Արի, արի քեն մատաղ (դաշնաւորում՝ Paul Fauchetի):

ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. կ. Խաչի փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի եւ հայոց պատմութեան դասընթացքները կը վերաբացուին 11 նոյեմբեր հինգշաբթի առաւօտ: Ծնողքներէն կը խնդրուի շուտով արձանագրել իրենց զաւակները, դիմելով տեղւոյն վրայ, հինգշաբթի օրերը առաւօտէն մինչեւ կէսօր, 20 Avenue Porte des Lilas:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նուիրուած Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅ. 1937, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 16.45ԻՆ

Salle Prat, 150 Rue Paradis, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱՄԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Գերբնական երեւոյթներ, Մահ եւ կրկին Մարմնառութիւն»:

Ինչպէս նաեւ Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆի պարբերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ նոյեմբեր 23 երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին:

Նիւթ՝ Նարեկացին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

1938 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ, Թ. ՏԱՐԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պատկերազարդ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ

Կողքին ճակատը զարդարուած է Հ. Ալեանաքի մէկ նկարով «Միացեալ Հայաստան», եզերուած հայկական գոյգ եռագոյնով, եռագոյններու միացման տեղը Հ. Յ. Դ. Զինանշանը: Աջ կողմը երեք նկարներ՝ Ա. Վանարեան, Զօր. Սեպուհ, եւ Պ. Սէրէմճեան:

Ձախ կողմը Մ. Թէրլէմէզեան, Մ. Պօլօեան եւ Յ. Միրիաքեան:

Կը բովանդակէ, ազգային, պատմական կարեւոր անցքերու եւ անձերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ, վերջին յիսնամեակի պատմութենէն հերոսական դրուագներ, կրօնական եւ ազգային տօներու յիշատակութիւններ եւն.:

Գին՝ Մարսէյլ 5, Փարիզ եւ գաւառներ՝ 5.50, Ամերիկա եւ Արտասահման 6 ֆրանք: Ստանալու համար դիմել.—

Monsieur G. Djarayan, 5, Rue de l'Eclipse, Marseille, France:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Պ. Յարութիւն Քիլթիկեան վերջերս գտած է իր ազգականներէն Պ. Հայկազուն Թիւրատեանը որուն հետքը կորսնցուցած էր 42 տարիէ ի վեր: Մինչեւ երկու տարի առաջ Պ. Թիւրատեան թղթակցած է Ամասիացի Տիկին Սաթենիկ Փապուճեանի (մօր անունը՝ Անթառամ, որ քոյրն էր պատուելի Գասպարի) հետ որ իր աղջիկներով կը բնակէր Մարսէյլ: Այժմ իր հետքը կորսնցուցած է:

Պ. Յարութիւն Քիլթիկեան (որ Տիկին Աննայի որդին է) կը խնդրէ հայրենակիցներէ, մասնաւորապէս Ամասիոյ Հայր. Միութեան անդամներէն իրեն հաղորդել Տիկին Ս. Փապուճեանի ճշգրիտ հասցէն:

Գրել՝ Kiltikian H., 6, Rue Geoffroy Marie, Paris (9) կամ 7, Ave. Audra, Colombes (Seine).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼՈՆՏՈՆ, ՑՂԹԱԿԻՑ.— ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ղրկել Թերթօնը կամ նշանակուած վճարը:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, Ա. Տ.— ձեր ուզած հասցէն.— 15 New Street, Bishopsgate, London, E. C. 2.

ՓԱՐԻԶ, ՍԷՆ Տընի, Թովմասեան.— «Մաթէն», 20 նոյեմբեր, 9. էջ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլավաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն:

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

Շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter. Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

Ց ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

Ի գիտութիւն հայ մառաչէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանիրի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՉՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԸՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր: Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՉԱՖԻՐԷ հանըմի: Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր սեւական յաճախորդը դառնալու համար:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական մասնաւոր օղի՝ տաք աղանդերներով: Րաֆֆիի տնօրէնը, կովկասի մէջ ունցած իր երկար տարիներու փորձառութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան: Հաւաքոյթներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթներու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անմրցելի սպասարկութեամբ: Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոները արեւելեան երաժշտութիւն, իսկ ամէն երեկոյ կը նուագէ Թառիստ Գաբրիէլին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Բայց նրանք պէտք է իրանց յարգանքը յայտնէին պատուելի հիւրին, այս պատճառով երկուսն էլ, թէ Սուսանը եւ թէ Վառվառէն դուրս եկան իրանց թաղըստի տեղից, դիմեցին էֆէնտուն, եւ ձեռքերը սրտերի վրայ դնելով, հեռուից լուռ գլուխ տուեցին: Այդ նշան էր, թէ «բարով էք եկել»:

— Շատ ապրէք, ասաց էֆէնտին, մի կողմնակի հայեացք ձգելով նրանց վրայ:

Տանտիկնոջ երեսը ծածկած էր քօղով, իսկ մանկահասակ աղջկանը բաց էր: Նրանք կրկին հեռացան եւ սկսեցին ընթրիքի սեղանը պատրաստել:

Փոքրիկ խրճիթի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն. ոչ ոք չէր խօսում, բոլորը սպասում էին որ էֆէնտին խօսէ:

—Դու այժմ ինչո՞վ ես պարապւում, հարցրեց նա դրացի Օհօից:

— Անգործ եմ, աղայ, պատասխանեց Օհօն ծոծրակը քերելով,— Աստուած ինձ պատժեց, մի տարուան մէջ մի քանի անբախտութիւններ պատահեցան. մեծ որդիս «քօչարը տարաւ»... անասուններս «քեզ մատաղ դարձան»... հիմայ արօրս էլ չէ բանում... մնացել եմ անգործ:

— Ափսոս, շատ ափսոս, ասաց էֆէնտին ցաւակցելով,— դու լաւ մարդ ես, Օհօ, ես քեզ ճանաչում եմ, ես քեզ չեմ թողնի, որ դու անգործ մնաս, քեզ գործ կը տամ, ինձ հիմայ շատ մարդիկ են հարկաւոր:

Օհօի ուրախութեան չափ չը կար:

— Դուք միայն գործ յանձնեցէք, աղայ, այն ժամանակ կը տեսնէք, թէ Օհօն որպէս լաւ ծառայել գիտէ:

— «Էշը որքան լաւ բանէ, այնքան իր գարին կ'աւելացնէ»...

— Ի հարկէ, այդպէս է:

Էֆէնտին այն կարգի մարդերիցն էր, որ պատահած տեղը այն աստիճան կը հպարտանար, կը փքուէր եւ կը բարձրացնէր իրան, որ «դարվազի դռնովը չէր կարող ներս մտնել»: Իսկ երբեմն այնքան կը փոքրանար, որ ասեղի ծակով անց կը կենար: Գիւղացու խրճիթում, երբեմն նա շատ մտերիմ էր լինում, եւ վարւում էր այնքան ընտանեբար, որպէս մարդիկ վարւում են մի յայտնի տներում, որոնց թշուառ բնակիչներին փողոցում պատահելիս ամաչում են գլուխ տալ:

Պէտք էր մի խոստմունքով կաշառել դրացի Օհօին, նա այստեղ այս գիշեր տան տիրոջ պաշտօն էր կատարում: Եւ միամիտ գիւղացին բոլորովին հաւատալով իրան, յայտնեց իր շնորհակալութիւնը, ասելով.

— Աստուած քեզ երկար կեանք տայ, աղայ, Աստուած ձեր ձեռքը մեր գլխից անպակաս անէ:

Ընթրիքի ժամանակ էր: Յայտնուեցաւ Վառվառէն, լուացուելու պարագայքը ձեռքին բռնած, եւ շնորհալի կերպով դրեց էֆէնտու առջեւ, նա սկսեց լուանալ իր ձեռքերը: Յետոյ տարածեց նա սեղանի սփռոցը, հաց դրեց, եւ կերակուրները, որոնք որ պատրաստուած էին, բոլորը միանգամից շարեց սեղանի վրայ, իրանց պատշաճաւոր տեղերում: Այդ բոլոր սպասաւորութիւնների ժամանակ երեւում էր անմեղ աղջկայ անհամարձակութիւնը, խառն երկչոտութեան եւ ամօթխածութեան հետ, որ զարգացել էին նրա մէջ փակուած կեանքի եւ օտար տղամարդերի հասարակութեան հետ հաղորդակցութիւն չունենալուց:

— Զաւակս, հարցրեց էֆէնտին մանկահասակ աղջկանից, — քո անունը ի՞նչ է:

Նա կարմրեց, շփոթուեցաւ եւ ըսկսեց այս կողմը եւ այն կողմը նայել, որ մէկը իր փոխարէնը պատասխանէ: Դրացի Օհօն ասաց, թէ անունը Վառվառէ է:

— Ի՜նչ գեղեցիկ անուն է, ճշմարիտ, շատ գեղեցիկ անուն է, կրկնեց էֆէնտին հիացմունքով, — ես էլ մի քոյր ունեմ այսպէս է կոչւում:

Այժմ Վառվառէի սառն դէմքի վրայ փայլեց ժպիտի նման մի բան, երեւի, նա ուրախացաւ, որ ինքը մի այնպիսի մեծ մարդու քրոջ անունն էր կրում, թէեւ էֆէնտին ամենեւին քոյր չունէր, բայց պէտք էր Վառվառէին եւս մի բանով ուրախացնել:

Սեղանի վրայ ուտում էին էֆէնտին եւ Օհօն միայն: Կնիկները այս կողմերում տղամարդերի հետ սեղանակից չեն լինում:

— «Անջուր ջրաղացը ալիւր չի աղայ», նկատեց էֆէնտին:

Դրանով նա հասկացրեց, թէ պէտք էր մի բան խմել եւ հրամայեց դըզըրին, որ գնայ արաղ բերէ: Դրացի Օհօն ներողութիւն խնդրեց, որ այդ մասին չէին մտածել, եւ տան տիկինը, որ չէր խօսում, մի կերպով հասկացրեց, թէ ինքը չուտով բերել կը տայ արաղը:

— Ոչ, պատասխանեց էֆէնտին, — այդ իմ սովորութիւնն է, ամէն տան մէջ հաց ուտելիս արաղը եւ գինին պէտք է իմ հաշւով լինեն:

Այդ իրաւ էր, էֆէնտին այս տեսակ աղքատ տներում դըզըրի ձեռքով ինքն էր բերել տալիս խմիչքները, միայն հաշիւը անցնում էր գիւղի ընդհանուր ծախսերի մէջ: Բայց նրա սատանայական խորամանկութիւնը այդ բանի մէջ այն էր, որ խմիչքները ինքը բերել տալով կարող էր գործ ածել այնքան, որքան իր ցանկութիւնն էր:

Շուտով դըզըրը վերադարձաւ, բերելով իր հետ մի ահագին աման արաղով:

— Հիմա կարող ես նստել, հրամայեց նրան էֆէնտին, — եւ մեզ սպասաւորութիւն (մատռուակութիւն) անել:

Դըզըրը նստեց ամէնից ցած եւ արաղի ահագին ամանը դրեց իր մօտ: Նրան յայտնի էր էֆէնտու սովորական պատուէրը, թէ «երբ մի տուն մտնում ես, եւ ուզում ես, որ ուրախ անցկենայ, պէտք է առաջ տանտիրոջ բամպակը թաց անել». նշանակում է՝ պէտք է նրա ուղեղը թմրեցնել, պէտք է նրան հարբեցնել: Այստեղ թէեւ տան տէր չը կար, բայց դրացի Օհօն նրա տեղն էր բռնում: Այս պատճառով դըզըրը զօռ էր տալիս յաճախ արաղի բաժակը դէպի Օհօն դարձնելով:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — MERCREDI 24 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3585 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ՄՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

»»»» o ««««

Ողբալի ելքի մը յանգեցաւ Պրիւսէլի խորհրդաժողովն ալ, որ կոչուած էր լուծելու չինեւճափոնական վէճը:

Ճառեր խօսուեցան: Սրտառուչ կոչեր ուղղուեցան յանուն քաղաքակրթութեան: Սեղանի վրայ դրուեցան հին եւ նոր դաշնագիրներ,— ի զո՞ւր: «Իրաւունքը ուժինն է», պատասխանեց աչխարհակալ Ճափոնը, եւ արդէն երեք ամիս է որ արիւնը կը հոսի գետի պէս, կարմիր ներկելով դեղին գետեր եւ կանանչ դաշտեր:

Յաղթականը այնքան յառաջ գացած է որ, մինչ Պրիւսէլի մէջ ժողովականները բանաձեւ կ'որոնան, «պատուաւոր» ելք մը գտնելու համար, Ճափոն հրամաններ կ'արձակէ նոյնիսկ Շանկայի միջազգային թաղամասին համար: Կը պահանջէ ձգել թղթատարական եւ հեռագրական վարչութիւնները եւ մաքսատունը, արգիլել հակաճափոնական քարոզութիւնները, իրեն յանձնել փախստական Չինացիները եւն.: Հակառակ պարագային, ինք ձեռք «պիտի առնէ անհրաժեշտ միջոցները»...

Առաջին անգամ չէ որ կը հաստատուի դիւանագիտական ձեռնարկներու սնանկութիւնը, այսպիսի պարագաներու մէջ: Եւ մանաւանդ, զանազան դաշնագիրներու, յանձնառութեանց եւ ուխտերու ձախողումը, երբ դիմացինը զինուած է ոտքէն մինչեւ ականջները:

Վերջին տարիներու ընթացքին, երեք սպառազէն պետութիւններ փայլեցան այս ճակատին վրայ: Իրենց սեփական միջոցներով գլուխ հանեցին ինչ որ ծրագրած, վճռած էին:

Զինաթափ եւ կաշկանդուած վիճակ մը ունէր պարտեալ Գերմանիան: Բայց, ականջները կճրտելով, ոտքաց եւ ուժ ամբարեց, եւ երբ հասաւ հոգեբանական պահը, ոչ միայն երկրին կարգուսարքը վեր ի վայր չրջեց, այլեւ պատռեց հանդիսաւորապէս կնքուած դաշնագիր մը: Պատռեց, վերակազմելով, տասնապատկելով բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ: Իսկ յաղթականները, որ նախապէս կ'ազդարարէին, մինչեւ անգամ կը սպառնային, սպայակոյտները չարժման մէջ դնելով, այժմ կը նախընտրեն բանակցիլ, յորդորել, համբերել:

Այս տեսակէտէն մասնաւորապէս պերճախօս է Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքը:

Առաջին անգամ չէ որ Լոնտոն դիւանագէտներ կը ղրկէ Պերլին, գլուխ գլխի խօսելու եւ ելքեր գտնելու համար: Եւ զարմանալի չէ որ Թղթակիցներ մասնաւորապէս կը յիշեն թէ հինգ ժամ տեւեց լորտ Հըլիֆաքսի եւ Հիթլէրի տեսակցութիւնը,— այն ալ բոլորովին գաղտնի մնալու պայմանով:

Իսկ Թերթերը կը չարունակեն չնդալից տեղեկութիւններ հրատարակել գերմանական բանակին զօրացման եւ նոր սպառազինութեանց մասին: Դեռ անցեալ օր, պաշտօնական զեկոյց մը բժշկական քննութեան կը հրաւիրէր 1893 - 1900ի ծնունդները (37 - 45 տարեկան), իբրեւ նախապատրաստութիւն զործօն ծառայութեան: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ այս տնօրինութեամբ Գերմանիա պիտի կրնայ անմիջապէս դրօշի տակ առնել 2,400,000 զինուորներ, կազմ եւ պատրաստ:

Եւ դեռ երէկ էր, Անգլիոյ արտակարգ պատուիրակին տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, որ Հիթլէր անգամ մը եւս կ'արծարծէր գաղթային հարցը, մասնաւորապէս չեշտելով.— «էականը այն է որ Գերմանիա այսօր ունի նոր եւ հզօր բանակ մը»:

Նոյն ճամբով քալեց եւ հետզհետէ աւելի ամուր կը կոխէ ֆաշական Իտալիան, ոչ միայն ամրապնդելով, կրօնական դաւանանքի մը վերածելով «զինուորեալ ազգ»ի նշանախօսքը, այլեւ անկարելին փորձելով, որպէսզի երկիրը դառնայ բոլորովին ինքնաբաւ, պատերազմի մը պարագային:

Այս ճամբուն վրայ միասին կը քալեն երկու միահեծան իշխանութիւնները, հետզհետէ քանդելու համար ինչ որ շինուած էր Մեծ պատերազմէն վերջը, յաղթականներուն կամքով:

Իրականին մէջ չատ բան մնացած չէ պատերազմական դաշնագիրներէն: Այսինքն, այն յանձնառութիւններէն կամ պարտաւորութիւններէն որ կը վերաբերին «մեծ»երուն:

Առ հասարակ, դաշնագիրները իրենց նուիրականութիւնը կը պահեն միայն փոքրերուն, տկարներուն, անճարներուն համար: Հզօրները այդ մագաղաթները կը մեկնեն համաձայն իրենց հայեցողութեան, միշտ ձգտելով ճեղք մը աւելի բանալ:

Միւս կողմէ, անոնց օրինակը վարակած է նաեւ տկարները: Եւ քանի որ գաղտնի դիւանագիտութիւնը վերահաստատուած է, զանազան զինակցութիւններով — ինչպէս Հռոմ - Պերլին առանցքը — անոնք ալ իրենց օրին կը սպասեն, մտնելով այս կամ այն խմբակցութեան չուքին տակ:

Այս տեղ ալ, նորէն ուժը, բռունցքն է որ ճամբայ կը բանայ, մերթ ուղղակի, մերթ զիկ - զակ, բայց միշտ հետեւողական:

Եւ կը զինուին բոլորն ալ, պատրաստ գտնուելու համար ճակատագրական ժամուն, երբ յիշատակ մը միայն մնացած պիտի ըլլայ Ե՛ւ դաշնագիրներէն Ե՛ւ Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Սնանկութեան փաստ մըն ալ՝ սպանիական ողբերգութիւնը, որ կը չարունակուի աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, հակառակ միջամտութեան կամ ոչ - միջամտութեան բոլոր մարզանքներուն:

Միայն սպանիական եւ չինական սպանդները բաւական են արթնցնելու քնացողները.— հաստատելու համար թէ նորէն բռունցքն է որ կը վարէ ազգերու ճակատագիրը, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք:

... Անդին վառօդ եւ ռումբ եւ օդանաւ կ'ամբարեն,— իսկ մեր խեղճուկրակ իրականութեան մէջ մարդիկ տակաւին կը վիճին ուժերու համախմբումի մը, գործակցութեան մը տարրական պահանջի մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

“ՎԵՂԱՐԱՒՈՐՆԵՐԸ„ 1500 ՀՈԳԻ՞ ԵՆ

———o———

Նոր գինապահեստներ գտնուեցան թէ Փարիզի շրջանին եւ թէ գաւառի մէջ

———o———

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Փարիզի Թղթակիցը խօսելով երեւան հանուած դաւադրութեան մասին, կը գրէ թէ, իր տեղեկութեանց համաձայն, գաղտնի ընկերակցութիւնը կազմակերպուած էր անմիջապէս գործի անցնելու համար, եթէ համայնավարական ապստամբութիւն մը ծագէր Ֆրանսայի մէջ: Կը կարծուի թէ կազմակերպութեան ուխտեալներուն թիւը 1500էն աւելի չէ, բայց բոլորն ալ լաւ սպառազինուած են արդիական գնդացիրներով, մանր զէնքերով եւ ձեռնառումբերով: Իրազեկներ 884 կը հաշուեն Վիլմոմպլի մէջ գտնուած ձեռնառումբերուն թիւը: Այս ռումբերը պահուած չէին գաղտնի Թաքստոցներու մէջ, ինչպէս այլուր, այլ տեղաւորուած էին մառանը, աղիւսի եւ փայտի դէզերու ետին:

*** Ապահովութեան տեսչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը անընդհատ կը չարունակեն հետապնդումներն ու խուզարկութիւնները, բայց օրէ օր աւելի կը խստացնեն գաղտնապահութիւնը. այնպէս որ Թերթերը չեն կրնար ամէն բան հրատարակել:

Զրոյցի մը համաձայն, Պուժի մօտ, Ավոռի օդակայանին օդաչուները հրաման ստացած էին իրենց զօրանոցները մնալ չարաթ գիշերէն մինչեւ կիրակի գիշեր: Միեւնոյն ատեն ստուարաթիւ պահակներ տեղաւորուած են մայրաքաղաքէն դուրս, կարգ մը կէտերու վրայ, եւ ամէն ինքնաշարժ խստօրէն կը խուզարկուի:

Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին, լսելու համար ներքին նախարարին մանրամասն զեկուցումը՝ դաւադրութեան բոլոր գաղտնիքներու մասին: Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ հարցապնդում պիտի ուղղէ կառավարութեան, երեւան հանուած սպառազինութեանց եւ կառավարութեան տնօրինութեանց մասին:

Պիտի սպաննէի՞ն Պլումը, Տալատիէն եւ Թորէզը...,

———o———

Կառավարական շրջանակներուն համոզումն այն է թէ դաւադիր կազմակերպութեան նպատակն էր իշխանութիւնը տապալել ուղղակի գործողութեամբ: Աջակողմեան Թերթերը կը հերքեն այս կարծիքը: Անոնց մէկ մասը դիտել կու տայ թէ ժողովրդական ճակատը պարզապէս կ'ուզէ ցրուել ուշադրութիւնը, մեծ համեմատութիւններ տալով գործին. իսկ ուրիշներ ալ կ'ըսեն թէ իրականին մէջ ձախակողմեան հոսանք մըն է որ ըմբոստութիւն կը սարքէր: Լոնտոնի «Իվնինկ Նիւզ» Թերթին Փարիզի Թղթակիցն ալ կ'իւրացնէ այս տեսակէտը: Անոր տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսայի Ապահովութեան տեսչութիւնը երկու չաբաթ առաջ լուր առած էր թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է Մոսկուայի կողմէ, ներքին նախարարութիւնը օդը հանելու եւ Լէօն Պլումը, Տալատիէն եւ համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Մորիս Թորէզը սպաննելու համար: Թորէզի համար կ'ըսեն թէ կորսնցուցած է Սթալինի վստահութիւնը: Անշուշտ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ այս լուրը:

Ձախակողմեան մամուլն ալ իր կարգին կապ մը կը տեսնէ գաղտնի զինապահեստներու կազմութեան եւ «Փարիզի կոմս»ին կողմէ Զուիցերիոյ մէջ սարքուած ժողովին միջեւ: (Փարիզի կոմսը որդին է Կիզի դուքսին, որ ինքզինքը ժառանգորդ կը նկատէ Ֆրանսայի գահուն): Ինչպէս գրած էինք երէկ, չաբաթ եւ կիրակի հարիւրաւոր արքայականներ գացած էին Ֆրանքօ-զուիցերիական սահմանին վրայ, Պէրթօլէնի գիւղակը, լսելու համար դուքսին յայտարարութիւնը, բայց զուիցերիական կառավարութիւնը քաղաքավարութեամբ ճամբեց Փարիզի կոմսը: Ձախակողմեան Թերթերը կ'ըսեն թէ Զուիցերիան կեդրոն մը դարձած էր գաղտնի զէնքերու մեծաքանակ վաճառման եւ թէ Փարիզի մէջ գտնուած բոլոր իտալական զէնքերը անտարակոյս փոխադրուած էին Զուիցերիոյ ճամբով:

*** Ապահովութեան Տեսչութիւնը քննութիւններ կը կատարէ, ստուգելու համար թէ իսկապէս բարոյական մեղսակցութիւն ունի՞ն կարգ մը բարձրաստիճան անձեր, որոնց անունները չատ կը յիշուին ձախակողմեան մամուլին մէջ:

Առջի օր նոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Փարիզի մէջ, ճարտարապետ Լօժէն Տըլօնքլի տունը, որ անցեալ սեպտեմբերին ալ խուզարկուած էր: Ճարտարապետը, որ Իտալիա գացած է հինգչաբթի օր, տարիներէ ի վեր մասնագէտ խորհրդականն է նաւային չինութեանց կարեւոր հաստատութեան մը եւ փորձագէտ՝ վերաքննիչ ատեանին մէջ: Խուզարկութեան ներկայ էր ճարտարապետին կինը: Թէեւ կարեւոր բան մը չէ գտնուած, բայց ոստիկանութիւնը կը չարունակէ հետապնդումները, հաստատելու համար թէ ճարտարապետը կապեր ունի՞ «վեղարաւորներ»ուն հետ:

Տակաւին չէ բռնուած այն անձը որուն քով կը գտնուէին Վիլմոմպլի քաղաքապետական չէնքին բանալիները:

Խուզարկութիւնները կը չարունակուին Սէն - է - Ուազի նահանգին մէջ, ուր զանազան զէնքեր գտնուած էին անցեալ ամսու, իբրեւ հետեւանք 48 խուզարկութեանց, թէեւ մեծ կարեւորութիւն չէր տրուած այն ատեն: Հետապնդումները կը չարունակուին նաեւ Նորմանտիոյ եւ մասնաւորապէս Տիէփի մէջ: Այս վերջին քաղաքին եւ Ռուանի միջեւ պայուսակ մը գտնուեցաւ, որ կը պարունակէր 300 փամփուշտ, իսկ բուն Տիէփի ծովափին վրայ անցորդ մը կապոց մը փամփուշտ գտաւ:

Մէկ անօթուկ ռումբ պայթեցաւ Վալէնսիէնի մօտ (հիւսիս): Անօթուկը նետուած էր ջրանցքին մէջ եւ կը պարունակէր 12 քիլօ ռումբ՝ ելեքտրական գործարանէ մը: Կ'ըսուի թէ անօթուկը նետուած է գիշերանց եւ հաւանական է որ ուրիշ ռազմանիւթեր ալ նետուած ըլլան:

Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ Նանթի, Բայվառոսի, Ռուանի մէջ եւայլն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՆՁԱՊԵՏ ԱՄԵՆԱՅՆ ԱԶԳԱՑ

«Բազմավէպ»ի վերջին թիւին մէջ (Յունիս - Սեպտեմբեր) հրատարակուած է շատ հետաքրքրական ուղեգրութիւն մը, Հ. Յովհաննէս Թովմաճանի ճամբորդութիւնը դէպի Երովպիա, 1761ին:

Տակաւին աշխարհական, Թովմաճան իր տղուն՝ Պօղոսի հետ կ'երթայ «Հապէշիստան ի քաղաքն Կէօնտէր»:

Իսկապէս արկածախնդրական ու դեւորութիւն մը, նոյնքան շահեկան որքան Տիմոթէոս վարդապետի ճամբորդութիւնը, որ արտատպուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Բայց այդ մասին չէ որ պիտի խօսիմ:

Կէօնտէրի մէջ (Կոնտար) Թովմաճան կը նշանակուի գանձապետ, 150 դրուշ ընծայ տուած ըլլալով թագաւորի խորհրդականին՝ Ճզմաթի Շէ - թէին:

Մնացեալը իմացէք բուն իսկ ուղեգրութենէն.

— «... Եւ ի նմին ժամանակի էր գանձապետ ի Հայոց ազգէն Առաքելեցի ծեր ոմն բիրտ եւ տխմար, որ ի վաղուց եկեալ էր, որոյ անունն էր Սէլէֆ ուստայ: Եւ յետ աւուրց ոմանց կոչեցին զՍէլէֆ ուստան ի յարքունիսն եւ խնդրեցին ի նմանէ տալ զհամար գանձին. եւ ժամադիր եղեն՝ թէ յայն ինչ օր արասցուք: Եւ եկն ժամադրեալ օրն եւ կոչեցին անդ զԹովմաճանն եւ զորդի նորա զՊօղոսն. այլեւս վեց անձինք դպրագիրք համարոյ: Եւ առաջի իւրաքանչիւրացն սփռեալ կային մի մի կովու կաշի եւ բակլայ՝ որով առնելոց են զհաշիւն. եւ առաջի Թովմաճանի եւ որդւոյն եւս բերեալ սփռեցին զայն կաշին բակլայով: Յայնժամ սաէ Թովմաճանըն ծիծաղելով թէ՝ Թղթութիւն չը - նորհէք, մեք այսու դռեհկական եւ տաժանելի կերպիւ հաշիւ ոչ գիտեմք առնելով՝ ի հան ի միջացն զարծաթ - եայ կաղամարն եւ զթուղթն, եւ բառկաւ Թուագրով այսինքն բախտով բատ սովորութեանց իւրեանց գրել ընդ որդւոյն: Իսկ միւս դպրագիրքն ի յեկիրին, ի ժողովելն եւ ի բաժանելն բակլայով՝ յամեցան յոյժ: Իսկ Թովմաճանն իսկոյն եղերեաց թէ՛ ի ժողովելն եւ թէ՛ ի գումարելն եւ իսկոյն ասաց թէ՝ է՛ այսքան այն, եւ ա՛յսքան այս են.»:

Հաշուեքննութենէն երեւան կուգայ որ գանձապետ Սէլէֆ ուստան թագաւորին կը պարտի «300 վաքիէ ոսկի՝ որ առնէ 7500 դուրուշ»: Մարդուն տունը եւ հողերը կը ծախեն, բայց դեռ 70 *վաքիէ* պարտական մնացած ըլլալով, կը բանտարկեն շղթայակապ:

Ինչպէս կը տեսնէք, միայն Օսմ. կայսրութիւնը չէր որ արքունի գանձը կը վստահէր իր հաւատարիմ հայ է - փէնտիներուն եւ փաշաներուն:

Գանձապահ՝ Արաբկիրէն կամ Պոլսէն մինչեւ Հապէշիստան, հոգ չէ թէ նոյն բակլայով, յետոյ «բախտամ»ով հաշուէին գումարները:

Գանձապահ Եգիպտոսի մէջ:

Գանձապահ ամէն տեղ: Գանձապահ ամէնուն: Իսկ մեր գանձերը միշտ հովին տրուած...

ՎԱՀԷ

ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒՍ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ

———o———

Ոչ մէկ մասնաւոր իրաւունք

Պոլսոյ Թերթերուն մէջ կը կարդանք (18 նոյեմբեր).—

Ներքին յանձնաժողովը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարած է ընկերակցութեանց օրէնքին մէջ: Օրէնքին մէջ կը մտնեն փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւնները, թէեւ կառավարութիւնը նախապէս անջատած էր զանոնք:

Ներքին յանձնաժողովին պատճառաբանութիւնը սա է թէ Լօզանի դաշինքը կը տրամադրէ որ փոքրամասնութիւնները մեծամասնութենէն ոչ թէ աւելի իրաւունք ունենան, այլ հաւասարապէս օգտուին անոր իրաւունքներէն: Փոքրամասնութեանց ուրոյն իրաւունքները 340 թիւ օրէնքով ջնջուած ըլլալով, պէտք չկայ նոր օրէնքի մը:

Փոքրամասնութիւնները կրնան իրենց բոլոր հաստատութիւնները ճիշդ մեծամասնութեան նման անոր օրէնքներուն համեմատ կառավարել, առանց ազգ. ընդհ. միութեան վնասելու: Արգիլուած են կրօնական եւ աղանդաւորական ընկերակցութիւնները:

Իրենց գոյութիւնը պաշտօնապէս ճանչցուած բարեգործական, կրօնական, առողջապահական ու կրթ. հաստատութիւնները այս օրէնքին համաձայն կազմուելիք ընկերակցութիւններով պիտի կառավարուին, եւ պիտի վայելեն պետութեան օժանդակութիւնը:

Կրօնական հաստատութեանց մասին անջատ կանոնագիր մը պիտի հրատարակուի:

“ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ„ ՀԱՅԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ աշխատանքի տեսչութիւնը հետեւեալ պաշտօնագիր ուղղած է Թեմական խորհուրդին, իբրեւ պատասխան անոր նոյեմբեր 12 թուակիր խնդրագրին.—

Ի պատասխան ձեր խնդրագրին, Աշխատանքի Տեսչութիւնը ձեզի կը հաղորդէ, թէ Նանսէնահպատակ Հայերու առ այժմ ո եւ է արգելք չէ եղած, թէ յառաջիկային համար իրենց արհեստներով աշխատելու թոյլ պիտի չտրուի: Տեսչութիւնը արտօնած է երկրին մէջ աշխատելու բոլոր Նանսէնահպատակներու, գրեթէ տեղացիներուն հետ հաւասար չափով:

Ձեր կողմէ մատնանշուած առիթները տեղի են ունեցած միայն քանի մը ճիւղերու մէջ, եւ այդ ալ գաւառները, ուր անգործութիւնը լայն ծաւալ առած է: Բնականաբար, հակառակ իր լաւագոյն փափաքին, Տեսչութիւնը ի վիճակի չէ արտօնելու որ օտարահպատակներ, ըլլան անոնք նոյնիսկ Նանսէնեաններ, գրաւեն տեղեր այն ատեն, երբ տեղւոյն հպատակները անգործ կը մնան: Միւս կողմէ օրինակ մայրաքաղաքին մէջ, յատկապէս մտաւորական աշխատաւորներուն, որոնք իբրեւ գրագիրներ, առեւտրական օգնականներ եւայլն պաշտօն կ'ուզեն ստանալ: Այսուհանդերձ, այդ երբեք չի նշանակեր, թէ ընդհանրապէս Տեսչութիւնը երկրին մէջ աշխատելու թոյլ չի տար Նանսէնահպատակ Հայերուն: Ինչպէս ձեզի լաւ ծանօթ է, այս վերջիններուն՝ Պուլկարահպատակներու հետ համահաւասար չափով աշխատելու արտօնութիւն տրուած է:

———o———

ՈՒԹՍՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Հիւսէյին, Նպարավաճառ Օրթաքէօյի մէջ (Պոլիս), կը սիրէր բնուորի մը մանկամարդ եւ գեղանի կինը, Ֆաթմա: Քանի մը անգամ առաջարկեց որ էրիկը ձգէ եւ իր ծերութեան օրերը քաղցրացնէ իր թարմութեամբ: Ֆաթմա մերժեց, ծերուկը կատղելով դանակը քաշեց եւ վիրաւորեց խեղճ կինը: Վէրքերը աղէկնալէն վերջ, Ֆաթմա դատ բացաւ: Հիւսէյին աղաչեց, յետոյ սպառնաց, որպէսզի իրեն միանայ: Երիտասարդուհին վճռապէս մերժած ըլլալով, Հիւսէյին այս անգամ ատրճանակը քաշեց եւ մահացու կերպով վիրաւորեց Ֆաթման: Ճամբան անոր ծերունի մօրը հանդիպելով, զայն ալ վիրաւորեց եւ փախաւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԹԵ՛ԼԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հոկտեմբերի 20էն սկսած Ստալինեան հպատակները գրեթէ ամէն օր քննեցին ժողովներ, ուր նրանցից պահանջւում էր Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւններ կոչուած կատակերգութեան առաջին գործողութիւնը խաղալ— պատգամաւորութեան թեկնածուներ ներկայացնել: Բեմադրութիւնը շատ յաջող անցաւ, որովհետեւ մեծամասնական քանամեայ արինոտ դաստիարակութիւնը քաղաքացիներին անդերազանցելի վարպետութեան է հասցրել փառաբանական ծիսակատարութիւնների մէջ: Աւելի քան հազար անգամ միաձայն եւ խանդավառ բացականչութիւններով ողջունուեց թեկնածութիւնը «մեծ, իմաստուն, հանճարեղ, սիրելի, հարազատ, հայր եւ ուսուցիչ» Ստալինի, նրա, որ տուեց ժողովրդին ամենակատարեալ ռամկ. սահմանադրութիւնը եւ իր անդադրում հոգածութեամբ ստեղծեց նրա համար ամենաերջանիկ կեանքն աշխարհում»:

Այնուհետեւ աւելի պակաս աղմուկով, բայց միշտ միաձայն, հինգ հարիւր, երկու հարիւր, հարիւր, յիսուն եւ աւելի նուազ անգամներ, համապատասխան Կրեմլում ունեցած դիրքի կարեւորութեան՝ թեկնածու քուէարկուեցին Մոլոտով, Կագանովիչ, Վորոշիլով, Կալինին, Եժով, Ժդանով, Միկոյեան, Լիտվինով, Զուբար, Անդրէեւ, Կոսսիոր, մարաջախտներ Բլիւխէր, Եգորով եւ Բուդեննիյ (ի թիւս այլ վայրերի նաեւ Երեւանից), «Պրաւդա»յի խմբագիր Մեխլիս, Բերիա, երիտասարդ համայնավարների ընդհանուր քարտուղար Կոսարեւ, դեղակահարումից բացի ուրիշ պատիժ չճանաչող դատախազ Վիշինսկի, կրօնին դէմ պայքարող կարմիր ճիզուիտ Երոսլաւսկի եւ ուրիշներ: Մի խօսքով Ստալինեան ամբողջ սպայակոյտը, որի մէջ թէեւ հոծ մեծամասնութիւնն իբրեւ մարդ եւ գործիչ ոչնչութիւններից է բաղկացած, բայց բոլորն էլ ունեն այժմեան կարգերում միակ գնահատուած յատկութիւնը— չինծու կամ անկեղծ հաւատարմութիւնը հանդէպ առաջնորդի:

Նոյեմբերի 12ին վերջացան խորհրդային փաշաների մեծարելու հանդէսները: Համաձայն ընտրական օրէնքի ձայնատուութիւնից (դեկտ. 12) մի ամիս առաջ թեկնածուների ցանկը փակւում է եւ նրանք, ովքեր մի քանի շրջաններում են ներկայացուած, ընտրում են այն միակը, որի ներկայացուցիչը կ'ուզեն լինել ապագայ խորհրդարանում: Ստալին իրեն վերապահեց Մոսկուայի իր անունը կրող թաղամասը, որի 125 հազար ընտրողները ի մի համախմբուելով «անսահման հրճուանքն ու գերագոյն յուզումն արտայայտեցին այն պատւի համար, որ արել է իրենց ընկեր Ստալինը»· տեղական ընտրական յանձնաժողովի թեկնածուների ցանկում արձանագրուած է միայն մէկը, անուն՝ Ստալին Իոսիֆ Վիսարիոնովիչ· ծընած՝ 1879 թւին· հասցէ՝ Կրեմլ· զբաղում՝ ընդհ. քարտուղար համայնավար կուսակցութեան: Մոլոտով ուսուցչուհի Պիչուգինի հետ նոյնպէս Մոսկուայում պիտի քուէարկուէ: Լիտվինով եւ Կալինին Լենինգրադ ու ղարկուեցին· մարաջախտներ Վորոշիլով՝ Սպիտակ Ռուսիոյ մայրաքաղաք Մինսկ, Բլիւխէր-Խաբարովսկ, Բուդեննիյ-Շեպետովկա, Եգորով-Սմոլենսկ: Միկոյեանին Երեւանը բաժին ինկաւ, երեւի յիշեցին, որ նրա ազգանունը եանով է վերջանում: Լենինի այրին՝ Նադեժդա Կրուպսկայա թեկնածու է Սերպուխով քաղաքում: Թեկնածու են— Գիտութեանց Ճեմարանի նախագահ Կոմարով եւ օդաչուներ Շմիդ, Բախ եւ Վոդոպիանով—, վիպասաններ Ալէքսէյ Տոլստոյ եւ Շոլոխով, Գրողների Միութեան նախագահ Ստաւսկի եւ Լեռնցի բանաստեղծ Ծիր Սուլէյման, որի միակ նիւթը Ստալինն է: Գեղարուեստական թատրոնի մեծ դերասան Մոսկվին նոյնպէս ուզում է դեր խաղալ ապագայ խորհրդարանում, ինչպէս եւ դերասանուհի Կորչագինա: Օդային եւ ծովային տորմիղների հրամանատարները նոյնպէս թեկնածու են: Հանրապետական կոմիսարների քարտուղար-թեկնածուների մէջ է Ղազախստանի կուսակցական պետ Լեւոն Միրզոյեանը: Հայաստանցիներից առայժմ, մինչեւ նոյ. 15 «Բոլշեւիկ»-յում իբրեւ թեկնածուներ նշանակուել են միայն Հայկական Կենտգործկոմի նախագահի պաշտօնակատար Մացակ Պապեան եւ Երեւանի անկուսակցական ուսուցչուհի Արուսեակ Խաչիկեան: Ղարաբաղում թեկնածու է ոմն Շիշկանեան:

Քիչ շատ ծանօթ անունների կողքին շարուած են բազմաթիւ հողի եւ արդիւնաբերութեան «աշխատանքի հերոսներ»ի անունները, որոնց մասինն ալս եւ առաջ վկայում է, թէ հաւատարիմ մարտիկներ են Լենին-Ստալինեան գործի: Պարգեւատրուած կոլխոզականները, առաջնակարգ մեքենավարներն ու ձուլարանների վարպետները հաւանաբար պիտի կազմեն այնանձայն եւ հլուամբոխը, որի մէջ նախագահական աթոռ բարձրանալիս «բոլոր ժամանակների ամենամեծ մարդը» որեւէ ճակատ պիտի չտեսնէ, այլ միայն խոնարհած գըլուխների ծոծրակներ:

Որքան յարգի են՝ վարժ ձիապան Իսմայիլ Կոնտուզանով, կոլխոզային ամէն մի կովից օրական 500 լիտր կաթ կթած տիկին Սալիխա Օնգարբաեւան (Ղազախստանից), հովուուհի Կարաբինէ Միրոնովան, հորթապահ տիկին Պետխանովան իբրեւ աշխատաւորներ, այնքան նրանք աւելի կը լինեն իբրեւ պատգամաւորներ, որովհետեւ նրանց, իբրեւ այդպիսիների պարտականութիւնը պիտի լինի ոչ թէ ժողովուրդը ներկայացնել ու նրա շահերը պաշտպանել, այլ իբրեւ ստրկական չքախումբ վազել Ստալինի կառքի ետեւից այնպէս, ինչպէս որսի գնացող ճորտատիրական Բարինի ձիու ետեւից վազում էին նրա ճորտերը շներին հետ միասին:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՑԱՆԴԳՆՈՒԹԻՒՆ»Ը...

Այս տարի բացառիկ խորհրդաւորութեամբ կը տօնակատարուի Դաշնակցութեան «Օր»ը:

Ոչ թէ դուրսը, գաղթաշխարհի տարածքին, այլ ներսը, Հայաստանի մէջ:

Իշխանութիւնները բարակներու նման ինկած քաղաքէ քաղաք, աւանէ աւան եւ տունէ տուն՝ «դաշնակ» կ'որոնեն, «դաշնակ» կը ձերբակալեն եւ «դաշնակ» կ'արտաքսեն:

Խական չէ գիտնալ, թէ ի՛նչ կուսակցութեան կը պատկանին հալածականները: Խորհրդանշականն այն է, որ դիւահար իշխանութիւնները անոնց գրեթէ բոլորին մէջ «դաշնակ»ը կը տեսնեն:

Մեռած յիսնամեակ մը Դաշնակցութենէն չաղախեց աւելի զօրաւոր եւ աւելի անպարտելի ոյժ մը,— դաշնակցականութիւնը:

Ծրագիրը դարձաւ մտայնութիւն եւ կազմակերպ բանակէն փոխանցուեցաւ անկազմակերպ զանգուածին, բուն ժողովուրդին՝ անոր ազգային դաւանանքը ու գերագոյն իտէալը դառնալու համար:

Այն, ինչ որ արիւնով, անհամար զոհերով եւ ահեղ գործքերով ցանուեցաւ տասնամեակներու ընթացքին՝ այսօր իր հունձքը կուտայ, տարուէ տարի աւելի ճոխ, աւելի բերրի:

— «Գեղեցիկ յանդգնութեանց են եւ երկինք նիզակակից»,— կը նկատէր հայ մտքի նահապետներէն Հ. Ա. Բագրատունի:

Ինքը Դաշնակցութիւնը եղաւ Հայոց նորագոյն պատմութեան «Գեղեցկագոյն Ցանդգնութիւն»ը՝ իր ծնունդով եւ իր պատմութեամբ: Եւ այդ պատճառաւ «երկինք նիզակակից» եղան իրեն՝ իր լոյս գաղափարը անմեռ դարձնելով:

Ի՛նչ փոյթ, որ պարտուած է այսօր Դաշնակցութիւնը եւ հալածական՝ Դաշնակցականը:

Անուրանալին այն է, որ յաղթական է դաշնակցականութիւնը, վեհափառ Մասիսի նման— իբրեւ Ոգի եւ Իտէալ— իր գաղափարական հովանին փռած Հայոց Աշխարհին վրայ:

— Պիտի նախընտրէի զինուորագրեալը ըլլալ գաղափարի մը՝ որ թէեւ այսօր պարտուած, սակայն վաղը պիտի յաղթանակէ, քան գաղափարի մը՝ որ թէեւ այսօր յաղթական, սակայն վաղը պիտի պարտուի,— կ'ըսէր Ուիլսըն:

Ապացոյց—այսօրուան Հայաստանը:

Դժանաբար դաշնակցականութիւնը կը հալածուի, որովհետեւ ան դէպքէ դէպք կը յաղթանակէ, որովհետեւ ան գրեթէ յաղթանակած է՝ Հայ Երկրի վաղուան տէրը դառնալու պայմանով:

—«Դաշնակներին զուր ոչնչացրինք, նրանց կարելի էր օգտագործել: Նրանք կարող էին օգտակար լինել»,— իբրեւ թէ այս գաղափարը կը ներշնչէր Ա. Խանջեան իր հետեւորդներուն:

— «Մինչեւ վերջին ժամանակներս շատ մեծ տեղ են գրաւել Հայաստանում, մանաւանդ ինտելիգենցիայի, պատմաբանների եւ գրողների շրջանում» վիճաբանութիւնները Դաշնակցութեան շուրջ, «հարցին ցուցաբերուող լարուած հետաքրքրութեամբ», կը վկայէր Ա. Ամատունի՝ իր շրջանի հոգեվիճակը ներկայացնելով Հայ Երկրի մէջ:

Պարտուա՞ծ ենք թէ յաղթական:

Մեր բուն «Օր»ը կը տօնակատարուի գաղթաշխարհի՞ մէջ թէ Հայաստանի:

Տօնակատարութիւններէն ո՞ր մէկն է ամէնէն աւելի փառաշուքը, ա՞յն արդեօք՝ որ կը կատարուի գաղթաշխարհի մէջ՝ ծափերով, թէ՞ այն՝ որ տեղի կ'ունենայ հայրենիքի մէջ՝ հալածանքներով ...

Խորապէս մտահոգուած ենք, այո՛, բայց ոչ այն պատճառով՝ որ պարտուած ենք, այլ այն պատճառով՝ որ յաղթական ենք:

Հայրենիքն ու Հայութիւնը իրենց աչքերը վերստին յառած կը պահեն Դաշնակցութեան:

— Ի հարկէ, խորհրդային իշխանութիւնը կատաստրոֆի ենթարկուելու դէպքում, Դաշնակները են այն միակ ռէալ ոյժը, որ կարող է անցնել իշխանութեան գլուխը:

«Ի հարկէ, մի որեւէ բան պատահելիս՝ ես եւ դու կը փախչենք եւ հայ ժողովրդի տէրը կը դառնայ Դաշնակցութիւնը»,— վկայութեամբը Ա. Ամատունիի, մտերմիկ զրոյցի մը մէջ հոգի առ հոգի, ըսած կ'ըլլայ Հայաստանի անձնապահ պետը՝ Ա. Խանջեան՝ Հայաստանի բանտուած նախարարին՝ Դ. Տէր-Սիմոնեանի...

Այս ձայները մեզ կուգան ոչ թէ Սփիւռքի ծայրերէն, այլ բուն Հայրենիքէն:

Հոգեկան այս մեծ խռովքին մէջ եւ պատասխանատուութեան այս ծանր զգացումով տօնակատարենք Դաշնակցութեան «Օր»ը:

(Խմբագր. ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

ԿԷՍ - ԳԻՏԱԿԱՆ

ԻՆՔՆԱԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդը ի ծնէ օժտուած է ինքնաթելադրութիւն կոչուած զօրաւոր եւ անըմբռնելի ուժով մը, որ կրնայ լաւ կամ գէշ ազդեցութիւններ առաջ բերել: Այդ ուժին ճանաչումը օգտակար է ամէնուն համար: Երբ գիտցուի այդ ուժը գործածել գիտակցութեամբ եւ ինքնաթելադրական միջոցներով, կարելի է խիստ նպաստաւոր եւ օգտակար արդիւնքներ ձեռք բերել մարդուն ֆիզիքական առողջութեան վրայ:

Ինքնաթելադրութեան ծանօթ վարպետը՝ Քուէ ըսած է.— «Լաւատեսութիւնը առողջութեան համար նոյնն է, ինչ որ արեւը բուսականութեան համար»:

Ի՞նչ ազդեցութիւն կրնայ ներգործել ինքնաթելադրութիւնը մեր գործարաններուն վրայ: Այս հարցումին պատասխանը կուտայ Պաւլօվ անուն ռուս գիտնական մը: Սոյն բնախօսը խիստ շահեկան փորձեր կատարած է ստամոքսի հիւթանջատման մասին, որուն շնորհիւ ստամոքսը դիւրաւ կը մարսէ կերուած սնունդները: Դիտած է թէ երբ շունի մը ուտելիք մը ցոյց տրուի, պարզապէս այդ ուտելիքին տեսքը կը բաւէ անոր ստամոքսին մէջ առաջ բերելու տարբեր տեսակի հոգեկան (psychique) հիւթ մը, համաձայն ներկայացուած սնունդին բնութեան եւ բոլորովին նըման այն մանկաբեր կնոջ, որուն ծիծերէն կաթ կ'արտահոսի ի տես երեխային, կամ ինչպէս լեմոնի մը տեսքը կամ լեմոնի գաղափարը լորձնահոսութիւն առաջ կը բերէ շատերու բերնին մէջ:

Պաւլօվ դիտած է թէ միսի կտորի երեւոյթէն առաջ եկած հոգեկան հիւթանջատումը յանկարծ կը դադրի, երբ նոյն վայրկեանին կատու մը ցոյց տրուի շունին: Այդ եղանակով կը բացատրէ թէ ինչպէս բարկութեան, տխրութեան կամ սրտնեղութեան պարագաներու մէջ մարսողութիւնը կը կորսնցնէ իր կանոնաւորութիւնը:

Քաջառողջ մարդ մը, որուն գործարանները անթերի կը գործեն, սովորաբար զուարթ բնութիւն մը կ'ունենայ, լաւ ինքնաթելադրութիւններով կ'օժտուի, լաւատես խօսքեր կ'արտասանէ եւ յօժարակամ կը խընդայ: Ժպիտը եւ խնդուքը կ'ընկերանան միշտ լաւ տրամադրութեան եւ առողջութեան: Հիւանդը երբ կուրացնէ ուրախ ու զուարթ ըլլալու տրամադրութիւնը, իր ստամոքսը դիւրաւ կը մարսէ, լեարդը հետզհետէ աւելի կանոնաւոր կը գործէ, ուղեղը երթալով ողջմտութեամբ կը դատէ, վերջապէս ամէն օր ան կը զգայ իր վիճակին բարելաւումը: Բնութիւնը կենդանիներէն միայն մարդուն տուած է խնդալու առաւելութիւնը, որ օգտակար է մեր անձին բարօրութեան, մեր ներքին գործարաններուն բարւոք գործունէութեան եւ մեր առողջութեան պահպանումին:

Լաւատեսութիւնը մեծ դեր ունի մեր ներքին ու արտաքին կեանքին մէջ, եւ զօրաւոր ազդակ մըն է յաջողութեան: Քուէի մեծ հիացողը Էտիսըն օր մը ըսած է անոր.— «Իմ ամբողջ կեանքիս մէջ ձեր մեթոտը կիրարկեցի, եւ կը խոստովանիմ թէ այն որ լաւատես չէ, երբեք պիտի չյաջողի իր կեանքին մէջ:

Նափոլէոն Վաթերլոյի պատերազմին մէջ պարտուեցաւ, որովհետեւ յոռետես էր իր վերջնական յաղթանակի մասին: Իր պարտութենէն վերջ ան կը գրէր իր բարեկամներէն մէկուն.— «Իմ մէջս այլեւս կը պակսէր լաւատեսութիւնը եւ դժբախտաբար նլքի մը նախազգացումը պաշարած էր հոգիս:»

Սակայն պէտք չէ կարծել թէ լաւատեսութեամբ կարելի է յաղթել ամէն դժուարութեանց: Միայն թէ, ինչպէս ըսինք, ան զօրաւոր ազդակ մըն է լաւագոյն գործունէութեան եւ յաջողութեան:

Արդարեւ, եթէ մարդ ինքզինքը համոզէ թէ կրնայ բան մը ընել— բնականաբար եթէ այդ բանը հնարաւոր է— պիտի կրնայ ընել զայն, որչափ ալ դժուարին կարծուի: Ընդհակառակն, եթէ երեւակայէ թէ անկարող է ամենադիւրին բան մը ընելու, չի կրնար ընել զայն, եւ ամենափոքր դժուարութիւնն անգամ անոր համար անյաղթելի արգելք մը կը հանդիսանայ:

Եթէ ոմանք իրենք զիրենք երջանիկ կամ դժբախտ կը զգան, պատճառը պարզապէս անոնց երջանիկ կամ դժբախտ կարծելն է: Բոլորովին համանման պայմաններու մէջ գտնուած երկու անձերէն մէկը կրնայ կատարելապէս երջանիկ ըլլալ եւ միւսը բացարձակապէս դժբախտ:

Առանց վարանումի կարելի է ըսել թէ յաճախ շատ անձեր բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս հիւանդ են, որովհետեւ հիւանդ ըլլալ կը կարծեն: Մեծ համեմատութիւն կը կազմէ երեւակայական հիւանդներուն թիւը:

Քուէի վարդապետութեան համաձայն, շատ մը հիւանդութիւններ, մասնաւորապէս ջղային հիւանդութիւնները բուժելի են ինքնաթելադրութեամբ: Յիշեալը կը մատնանշէ կարգ մը մեթոտներ, որոնք պէտք է կիրարկուին ինքնաթելադրութեան ենթակայ անձերու կողմէ:

Քուէ կը պատուիրէ ամէն առաւօտ զարթնումի ատեն եւ ամէն գիշեր պառկելու միջոցին աչքերը գոցել, եւ 20—30 անգամ մեքենաբար կրկնել հետեւեալ նախադասութիւնը.— «Ամէն օր, ամէն տեսակէտով, վիճակս երթալով պիտի բարելաւուի»,— Այս եղանակով, այդ գաղափարը մեքենաբար ականջին միջոցաւ կը փոխանցուի մեր գիտակից եսին, եւ երբ ան հոն թափանցէ, կը ներգործէ մեր անգիտակից եսին վրայ: Ասկէ զատ, երբ որեւէ բարոյական կամ ֆիզիքական ցաւ զգանք, պէտք է անմիջապէս մենք մեզի սա համոզումը գոյացնենք թէ այդ ցաւը պիտի անցնի,— եւ ձեռքը այդ ցաւած մասին վրայ դնելով, պէտք է արագօրէն, յաճախակի եւ մեքենաբար կրկնել հետեւեալ բառերը.— «Ցաւը պիտի անցնի, պիտի անցնի, պիտի անցնի»: Քիչ մը վարժութեամբ կարելի է 20—25 երկվայրկեանէն անհետացնել բարոյական եւ ֆիզիքական ցաւերը, եւ կրկնել ամէն անգամ որ պէտքը զգալի ըլլայ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ԼԻՈՆ.— Վօքլիւզ նահանգին լեռնալանջերուն վրայ, հսկայ ձորի մը մէջ ամփոփուած գիւղակ մը, որ նահանգին անունով կը կոչուի Վօքլիւզ: Այս փոքրիկ գիւղը երեք կողմէն պաշարուած է հսկայ բարձունքներով ու ժայռերով, որոնք հնարաւորութիւն չեն տար դուրսէն գիւղին հետ հաղորդակցութեան մտնելու: Երթեւեկի մէկ ճամբայ միայն ունի, ամէն այցելու ստիպուած է վերադառնալ եկած ճամբով:

Օդը չափազանց մաքուր, ամրան ամենատաք եղանակին իսկ զովութիւն մը կը տիրէ: Հապա ջո՞ւրը: Տարուան ամէն եղանակին հոն կը տեսնէք ամէն տեսակի ու ազգի շըրջիկներ: Կուգան հետաքրքիր ու գաղտնիքի սիրահար հետազօտներ, բնութեան հրաշալիքներէն բան մը հասկնալու յոյսով. բայց մինչեւ այսօր ոչինչ կրցած են հասկնալ, գաղտնիքը միշտ մնացած է անլոյծ: Այդ գաղտնիքը ապառաժին ստորոտը 20 մեթր խորութեամբ եւ նոյնքան տրամագծով գոյութիւն ունեցող լճակն է, որ տարուան մէջ քանի մը անգամ բարձրանալով կը յորդի, հեղեղի կերպարանք ստացող գետի մը պէս կը հոսի, իսկ երբ յորդումը դադրի, կ'իջնէ առաջուան ցած աստիճանին ու այդպէս կը մնայ: Հետախոյզներ հետաքրքրութեան համար ուզած են լճակին խորութիւնը հասկնալ, իջած են 50 մեթրի չափ, տեսնելով որ վարէն ճամբան կը ճիւղաւորուի, չեն համարձակած աւելի հեռուները երթալ:

Ի՞ՆՉՊԵՍ ԿԸ ԿԵՐԱԿՐԵՆ ԱՄԲՈԽԸ

ԽՄԲ.— Խորհրդային թերթերէն կ'արտատպենք այս «տէսթան»ը, իբրեւ զուարճալիք: Այս առթիւ ըսենք թէ թերեւս ոչ մէկ հրատարակութիւն այնքան հարազատօրէն կը ներկայացնէ խորհրդային աշխարհին խեղկատակութիւնները, որքան իրենց իսկ թերթերն ու գիրքերը, մանաւանդ բանաստեղծութիւնները,— իրենց բառով՝ «ժողովրդական պօէմ»: Նիւթին խորագիրն է «ԼԷՆԻՆ ՓԱՇԱ», որ հայերէն թարգմանութեան մէջ եղած է «Լէնին հսկան».—

1.

Էն ո՞վ է, որ ժողովուրդին պահում է,
Էն ո՞վ, որ ռանչպարներին օգնում է,
Էն ո՞վ է թեւ-թիկունք տալիս բանւորին —
Նա մի հսկայ է, անունը՝ Լէնին :

2.

Մի արդար օրէնք կայ, անունը՝ բոլշեւիկ,
Էս օրէնքի ստեղծողն է Լէնին հսկան :
Բոլշեւիկը՝ հարուստների մահ ու չարիք,
Ժողովուրդին՝ թէ՛ պահապան, թէ՛ բարեկամ :

3.

Աշխարհի գանձ-կարողութիւնն հարուստների մօտն էր բոլոր,
Կայք, ունեցուածք, անդ-անդաստան հարուստների մօտն էր բոլոր,
Արծաթ, ոսկի, գոհար, ալմաստ հարուստների մօտն էր բոլոր,
Աղքատն էր ու իրա երկու դատարկ ձեռներ,
Հարուստներին՝ գարուն, ծաղիկ, աղքատներին՝ ձիւն ու ձմեռ :
Հարուստն ուտում՝ եղ ու մեղր, նստում օդան ինչպէս փաշա,
Աղքատն չունէր մի զոյգ տրեխ, չոր գարեհաց, թթու չոր թան:
Հարուստն զարկէր հօտղի գլխին, իր աշխատանքը անել տար,
Աղքատը խեղճ մաշուէր տանջուէր, մինչեւ իրա հոգին դուրս գար:
Մէկ է խօսքը հարուստների, սուլթանների՝ արնախում սարդ :
Բայց արի տես, որ նրանք քիչ, աղքատները շա՛տ են ու շա՛տ :
Քիչը շատին կողոպտում էր, ուտում նրա վաստակն արդար,
Ջէ՞ որ նրա ձեռքն էր դեռ ուժն ու զէնքը, զօրք, զօրավար :

4.

Դանակն արդէն կտրել, հասել էր ոսկորին ...
Մի աղքատի տղայ էր էն հսկայ Լէնին.
Կռուի ելաւ սուլթանի, պետութեան դէմ,—
Կռուով, — ասաց,— աղքատներին տի ազատեմ ...

5.

Տէրութիւնը քաշեց եկաւ զօրք-զօրապետ.
Հարուստները դրին իրենց գանձն ու ոսկին.
Աղա-բէկերն ելան ինչպէս մի պղտոր գետ,
Ու օգնութեան եկան էն չար-թագաւորին.
Քանց մի վիշապ արշաւեցին դէպի Լէնին :

6.

Լէնին կանչեց իրա աղքատ փաղիրներին,—
Կանչեց քեասիբ, բանւոր, չարքաշ ծառաներին,
Ինչքան կային՝ թափուան Լէնինին օգնութեան,
Քամու նման սարից, ձորից, ուր սլացան,
Քլունգ, մահակ, փայտ, չաք արած՝ թուր-հրացան :

7.

Լէնին հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Ստալին հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Կլիմ հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Սերգօ հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Կալինին հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Շահումեան հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Միկոյեան հսկան հեծաւ իր ձին, քշեց առաջ.
Արշաւեցին հսկաները կամքով յամառ,
Նրանց հետքից սուրաց կարմիր զօրքն անհամար :

8.

Տէրութիւնն ու հարուստներն իրենց զօրքն առան եկան
Ամէն կողմից նրա թափուեցին բանակները տէրութեան.
Օգնականներն իրենց զօրքն առան եկան.
Աղուէս Ինգլիզն իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Ֆրանսացին իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Կոլոտ Ճափոնն իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Ամերիկան իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Չին-մաչինը իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Օսման-Տաճիկն իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Աջամ-Պարսիկն իրա զօրքն առաւ եկաւ.
Մարայ Սուլթան իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Ալման-Գերման իրա զօրքը առաւ եկաւ.
Նրանք բոլորն կռուի ելան Լէնինի դէմ,
Որ ազատուած ժողովրդին յաղթեն, ջարդեն :

(Շար.)

Երբ ջուրը հող լճացած է, ձորին մէջէն աւելի վարը ուրիշ ջուրի ակեր կան, որոնք յորդառատ ջուրը դուրս կը ժայթքեն, այնպէս որ քանի մը քիլոմեթր վար ջուրը չատանալով գետ մը ընթացքով արդէն իր ճամբան կը շարունակէ: Այս ջուրին անունով գիւղը կոչուած է «Ֆօնթէն տը Վօքլիւզ» (Ֆոնթէնի աղբիւրը):

Գիւղին մէջ բնակութիւն հաստատած են նաեւ քանի մը հայ ընտանիքներ, որոնք կ'աշխատին երկու թուղթի գործարաններուն մէջ: Աշխատանքի պայմանները չատ նպաստաւոր են, տուն, պարտէզ, ածուխ, ելեկտրականութիւն եւայլն բոլորը ձրի: Բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն, բայց կը տառապին մինակութենէն:

— «Ամէն ինչ լաւ է, բայց Հայունի կարօտը կը քաշենք, օտարները մեր ցաւին, սովորութիւններուն անտեղեակ, վերջապէս չենք կրնար պէտք եղածին պէս իրար հասկնալ, հասկցնել:»

Իրենց մօտ գացող որեւէ Հայ կը հիւրասիրեն, կը խօսին անկեղծօրէն, իբրեւ թէ իրենց ընտանիքին մէկ անդամը գտած ըլլան:

Այդ օրը լեռնային պտոյտէն վերջ վերադարձի ճամբան կը բռնենք: Ընկերս ուղղութիւնը փոխելով խորտուբորտ ճամբէ մը կը սկսի բարձրանալ, կը հետեւիմ իրեն: Քանի մը վայրկեանէն կը հասնինք գիւղին գերեզմանատունը, կը մտնենք ներս ու կանգ կ'առնենք շիրիմի մը առջեւ: Ընկերոջս երիտասարդ կինն է թաղուած հոն: Տղան 5000 ֆրանք է ծախսեր, հող գներ, գեղեցիկ շիրիմ մը շիներ տուեր է: Կը սկսի շիրիմին շուրջ բուսած խոտերը քաղել տրտում երեսովթով: Խոստացած է ամէն անգամ այդ կողմը երթալուն, կնոջը գերեզմանին այցելութիւն մը տալ... «Այլեւս ինչպէ՞ս այս գիւղէն հեռանամ, կարծես հոս գամուած մնացի» կ'ըսէ:

Վօքլիւզ գտնուող քանի մը հայ ընտանիքները, որոնք իրարմէ մէկ երկու քիլոմեթր հեռաւորութեան վըրայ կ'ապրին, հայկական կեանքին հետ հաղորդակցութիւն ունին միայն «Յառաջ»ով: Կը կարդան ծայրէ ծայր: Հապա թերթօննե՞րը, մէկ հատ չեն փախցներ,— Լեւոնը, Առիւծենց, Թափալ Սաատան գոց են արված:

— Գիտէ՞ք «Զարթօնք»ի հերոսներէն ոմանք ողջ են, կ'ըսեմ:

— Որո՞նք կրնան ըլլար այդ ողջերը:

— Օրինակ, Լեւոնը, Բիծան, դեռ ուրիշներ...

— Լեւոնը ո՞ղջ...

Ու ներկաներէն մէկը կ'երդնու, որ երբ Փարիզ հանդիպի, Լեւոնը գտնէ եւ ձեռքերը համբուրէ...

Վօքլիւզէն հինգ քիլոմեթր հեռու կը գտնուի գիւղաքաղաք մը Սիլ անունով: Երբեմն առեւտուրի համար ստիպուած են մինչեւ հոդ ճամբորդել:

Քանի մը Հայեր ալ այս գիւղաքաղաքին մէջ կան,— երեք եղբայրներ, երկուքը ամուսնացած օտարուհիներու հետ: Հայկական կեանքէն — շրջանակէն վերջնականօրէն կտրուած, իսկ մէկ եղբայրը, որ միայն երկրագործութեան մէջ աշխատելու իրաւունք ունի, մնացած է Հայ: Մէկ սեղանի շուրջ հաւաքուած ենք քանի մը հոգի եւ կը խօսինք ղանազաններութեներու շուրջ: Մարդ հաճոյք կը զգայ տեսնելով քանի մը տասնեակ հազար Ֆրանսացիներու մէջ մնացած մէկ հոգի, երբ իբրեւ Հայ կը մասնակցի զանազան մրցումներու: Լողալու մէջ միշտ առաջինն է եղած: Այդ շարժումին մէջ ինքնաշարժ մը իրեն զարնուեր է: «Ես աստնկ բաները այնքան չեմ սիրեր, փորձեցի աշխատիլ, բայց անկարելի եղաւ կ'ըսէ: Երբ իրմէ հրաժեշտ առինք, ընկերս ըսաւ թէ այս քաղաքին ամէնէն ուժեղ երիտասարդը մեր հայորդին է:

Դեռ որքա՜ն, որքա՜ն Հայեր այսպէս ցրուած են զանազան անծանօթ վայրերու մէջ, եւ ո՞վ գիտէ դեռ որքան պիտի կրնան դիմանալ համայնակուլ յորձանքին: Ինչպէ՞ս պիտի դիմանան...

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԻ ՍԻՐՈՅՆ...

— . —

Այս անգամ քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Պանեէօ - Քաշան, ինքզինքս հրաւիրուած զգալով կարծես հոն, ուր եւս ունինք գաղութ մը հայկական, պատուական:

Առիթը դպրոցական հանդէս մըն էր մեր սրտին մօտիկ, ձեռնարկ մը արժանի ամէն քաջալերանքի:

Դպրոցը ամէն բանէ առաջ, ամէն բան դպրոցին համար որ հնոցն է մտքի եւ ուր կը շինուի նկարագիրը, կ'արծարծուի ազգային ոգին:

Ի՞նչ կ'ըլլար եթէ դէթ այս կենսական հարցին շուրջ խնդիր չունենայինք, միացեալ գործէինք, առանց Հրեայի եւ հեթանոսի խտիր դնելու:

Պանեէօ - Քաշանը կուտայ տար ապացոյցը, դէթ իմ այդ օրուան ականատեսի տպաւորութեամբ: Այդ արուարձանին մէջ մարդիկ գիտեն համերաշխ ընթանալ նոր սերունդի դաստիարակութեան գործին մէջ եւ բարձր պահել կրթական ճակատը ամէն կարգի փոքրոգութիւններէ:

Շնորհաւորելի է վարչութիւնը որ իր պարտականութեան գիտակից, աշալուրջ կը հսկէ իր այդ բոյնին վըրայ, զայն յանձն ըլլալով գրագէտի մը գուրգուրանքին:

Ապրին, չատ ապրին իր «Յառաջդիմասիրաց»ն ու ամէն տեղի Յառաջդիմականներն այս կամ այն անունի տակ, ըլլան «Համազգային»ներ թէ Կ. Խաչեր որ յառաջ կ'ընթանան միեւնոյն ծրագրով, որ մղում կուտան կրթական գործին ու կենդանի կը պահեն հայ լեզուն, հայ գիրն, հայ երգին սէրն ու հմայքը այս օտար ափերուն վրայ, տալով ու ներշնչելով սըրտերէ ներս ազգային խանդն ու ոգին ու արծարծելով հուրը սրբազան հայրենիքին:

Երբ ունինք այսքան ջանք ու եռանդ, երբ ունինք կամք ու յարատեւութիւն, եթէ ունենանք նաեւ բարի նախանձ ու հպարտութիւն բարձր պահելու միշտ մեր ազգին դրօշը, մեր ժողովուրդի պատիւը դպրոցէն մինչեւ զօրանոց, մայրենի երդիքէն մինչեւ պատուոյ դաշտ, այն ատեն է որ մենք կը յաղթենք...

Քանի որ տգիտութիւնն է «մայր չարեաց» եւ մեր ներքին թշնամին, պայքարինք ամէնէն առաջ անոր դէմ գիտութեան զէնքերով եւ դպրոցը թող ըլլայ չաղախը խառնելու համար մեզ ամէնքս մէկ, շինելու, բարձրացնելու համար մեր տունը բարոյական ու շէնքը ազգային ու սեփական, յանուն հայրենիքի:

ՄԷՆ. ՍԷ

ՃՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, (յապաղած).— Նոյեմբեր 7ին տեղի ունեցաւ մշակոյթի տարեկան հանդէսը, այս անգամ նուիրուած հայ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին եւ մահուան յիսնամեակին:

Գաղթային Միութեան եւ Հայ Երիտասարդական Միութեան միասնաբար կազմակերպած այս գեղեցիկ հանդէսի հրաւէրին պատասխանած էր ուշագրաւ բազմութիւն մը: Սրահին մէջտեղը զարդարուած էր Րաֆֆի մեծադիր նկարով: Նախագահին բացման խօսքէն ետք «Մեր հայրենիք»ը երգեց Հայ Եր. Միութեան երգչախումբը: Պ. Տօքթ. Արտ. Աբեղեան խօսեցաւ ներհուն ճառ մը Րաֆֆիի գործին ու դերին մասին: Յետոյ խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրունճեան գեղեցիկ ճառ մը, իբրեւ ներկայացուցիչ հայ Եր. Միութեան, թելադրելով ժիր գործունէութեան մը նըւիրուիլ մշակութային գետնի վրայ: Խօսեցաւ նաեւ պատանի Պ. Շ. Յարութիւնեան, քաղուածքներ տալով Րաֆֆիի գործերէն: Ընթերցումներ ըրին Պ. Դ. Դաւիթխան եւ Պ. Յովակ Յարութիւնեան, մեծ վիպասանի յատկանշական գործերէն:

Պերլինի Հայ. Եր. Միութեան կողմէ տրուած երաժշտական բաժնին մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի էր զուտ հայ երաժշտութիւն մշակելու ջանքը: Պ. Զաւէն Խաչատուրեանի դաշնակի վրայ նուագած «Ո՛հ ինչ անոյշ»ը, «Բամ Փորոտան»ը, «Մայր Արաքսի»ն չատ յուզիչ եւ ոգեւորիչ էին եւ քանի մը անգամ կրկնել տուին: Պատանի արուեստագէտը որ պետական երաժշտանոցը կը յաճախէ, տաղանդաւոր դաշնակահար մըն է արդէն:

Մէջ ընդ մէջ երգեց նաեւ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Ֆրունճեանի, ազգային եւ ժողովրդական երգեր, որոնց կարգին, Եր. Միութեան քայլերգը, յօրինուած նոյնինքըն ղեկավարին կողմէ: Ահա այդ քայլերգը.—

Զինուոր ցեղի, Հայ աննըկուն,
Հայ մշակոյթի պաշտպան,
Կը սիրենք հայ երգն ու լեզուն,
Եւ քաջ գործերն արութեան:
Խտիր չի կայ, հաւասար է,
Ոչ հարուստ կայ, ոչ աղքատ
Ամէն մէկը հայ եղբայր է
Եւ քոյր սիրով հարազատ:
Մարմին առողջ, բազուկ հզօր,
Վարժ քայլերով միշտ յառաջ.
Մենք կը դիմենք խիտ շարքերով
Դէպի յառաջ, միշտ յառաջ:
Հուժկու, կայտառ եւ շարք - շարքի,
Կը թնդացնենք մենք հողը,
Երիտասարդ Հայեր ոտքի,
Կեցցէ՛, կեցցէ՛ հայ ցեղը:

Որոտընդոստ ծափերով վերջացող ճառերը, արտասանութիւններն ու երգերը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեր էին հայ հոգիներէ ներս եւ ներկաները բաժնուեցան անգամ մըն գօտեպնդուած րաֆֆիական արութեամբ եւ դէթ մշակոյթի միջոցով դիմանալու հաւատքով:

Թղթակից

ԲԱՑՈՒԱԾ Է «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ 16ՐԴ. ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺՆԵԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

«Հայրենիք» ամսագիրը լրացուց իր 15ամեակը:

Բացուած է 16րդ տարուան բաժանորդագրութիւնը:

Ընթերցողները իրենց առաջին պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլան «Հայրենիք» ամսագրի հանդէպ՝ անոր 15ամեակի առթիւ, եթէ առանց յապաղումի, նորոգեն իրենց բաժանորդագրութիւնը:

Ընթերցողները կրնան օգնել «Հայրենիք» ամսագրին նաեւ տարեկան բաժնեգին մը նուիրելով հանրային հաստատութիւններու կամ կարօտեալ հայրենակիցներու եւ բարեկամներու:

Ընթերցողները կրնան իրենց պարտականութիւնը «Հայրենիք» ամսագրի հանդէպ կատարել նաեւ աշխատելով տարածել զայն իրենց շրջապատին մէջ, այն է՝ նոր բաժանորդներ գտնելով:

Ընթերցողները կրնան, ներկայ գեղեցիկ առիթէն օգտուիլ, «Հայրենիք» ամսագրի մէջ տպուելիք գրուածքներու համար գրական մրցանակներ նշանակելով եւ այդ նպատակով որոշ գումարներ նուիրելով:

Վերջապէս ընթերցողները կրնան իրենց գուրգուրանքը «Հայրենիք» ամսագրի հանդէպ ցոյց տալ՝ քաջալերելով այն ձեռնարկները, որ պիտի ըլլան յառաջիկայ ամիսներուն՝ «Հայրենիք» ամսագրի 15ամեակի առթիւ եւ որոնց մասին մասնաւոր յայտարարութիւններ պիտի հրատարակուին շուտով: Ձեռնարկները տեղի պիտի ունենան Ամերիկայի մեր բոլոր գաղութներու մէջ, որպէսզի ամէն գրասէր հայ մարդ պատեհութիւն ունենայ այդ ձեռնարկներուն ներկայ ըլլալու:

Յառաջիկայ տարուան ընթացքին ի միջի այլոց հետեւեալ արժէքաւոր ու հետաքրքրական նիւթերը պիտի հրատարակուին.—

ՍԻԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ մէկ անտիպ թատերախաղը, «ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹԸ» վերնագրով, ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ մէկ նոր ընդարձակ գրուածքը, «ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ» վերնագրով, ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ մէկ նոր գրուածքը Կովկասի եւ Հայաստանի մասին, ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊԻ «ՖՐԷՏ ՀԱՐԹՄԱՆ ԵՒ ՏԱՏԱ ՐՈՍԹԸՄ» վէպի շարունակութիւնը, ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆԻ մէկ ուսումնասիրութիւնը Րաֆֆիի մասին, ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆԻ ուսումնասիրութիւնները «Աբիխ եւ Արարատ» վերնագրով եւայլն եւայլն:

Տարեկան բաժնեգին՝ 5 տոլար: Օրաթերթ «Հայրենիք»ի հետ միասին՝ 10 տոլար:

Հասցէ — 13 — 15 Shawmut St. Boston, Mass. (U. S. A.):

Կարելի է դիմել նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

———

ԱԹԷՆՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (10 Նոյ.).

— «Յունաստանի կառավարութիւնը, ինչպէս յայտնի է, իր մայրաքաղաքը բարեզարդելու համար, քանի մը ամիս առաջ, որոշած էր քանդել Աթէնքի գաղթակայաններու բոլոր հիւղակները:

Այդ աննախընթաց որոշման հետեւանքով հայ գաղթականները ստիպուած էին փոխադրուիլ ուրիշ վայրեր եւ գտնել կամ շինել իրենց համար նոր պատսպարաններ: Սեփական միջոցներ չունենալով եւ կառավարութենէն ալ պէտք եղած աջակցութիւնը չըստանալով՝ անոնք հարկադրուած էին դիմելու արտասահմանի իրենց հայրենակիցներու օգնութեան:

Դժբախտաբար, ոչ Բարեգործականը եւ ոչ ալ Հայրենակցական միութիւնները, որոնք լաւագոյն կերպով կրնային ու պարտաւոր էին հասցնել այդ օգնութիւնը, պէտք եղած կերպով արձագանգ չտուին Յունաստանէն եկած կոչին:

Այդ տեսակէտէն մասնաւորապէս յատկանշական է այն պատասխանը, զոր տուած էր Համախորհրդակցական Հայրենակցական Միութիւնը: Այդ նոյն միութեան Աթէնքի մասնաճիւղի դիմումին վրայ՝ անոր Ամերիկայի կեդրոնը նամակով մը ըսած էր.

«Շատ կը ցաւինք չրջանիդ պատահած դրութեան համար: Կ'ուզենք օգտակար ըլլալ ձեզի, սակայն միութիւնս միայն մէկ նպատակ ունի՝ Հայաստանի մէջ Նոր Խարբերդ մը հիմնել, որով չի կրնար շեղիլ մեր նպատակէն»:

Ուրիշ խօսքով՝ Ամերիկայի Համախորհրդակցականը մերժած է Յունաստանի կարօտեալ ու անպատսպար հայրենակիցներուն մէկ սենթ իսկ ղըրկել այն պատճառաբանութեամբ, որ իր բոլոր միջոցները Հայաստան կը ղրկէ Նոր Խարբերդի շինութեան համար:

Այս մերժումը, սակայն, անընդունելի եւ աններելի է երկու հիմնական պատճառներով:

Նախ եւ առաջ՝ կենդանի հայ մարդիկը պահելն ու պատսպարելը չատ աւելի ստիպողական գործ մըն է ազգային տեսակէտով, քան տուներ շինելը, թէկուզ այդ տուներն ըլլան Հայաստանի մէջ:

Երկրորդ՝ թէ Համախորհրդակցականը, թէ որ եւ է այլ Հայրենակցական միութիւն եւ թէ Բարեգործականը, որոնք տարիներէ ի վեր խոշոր դրամական զոհողութիւններ կ'ընեն Հայաստանի մէջ իրենց անուններով աւաններ շինելու համար, իրենց զոհողութեանց մեծագոյն մասը ցարդ ստիպուած են եղեր կորսնցնելու ամերիկեան տոլարները Խորհրդային Բղթադրամներու վերածելու խաբեբայական գործողութեան մէջ եւ կամ վատնելու բոլշեւիկեան պրոպականդի ու գործակալներու վրայ: Դժբախտաբար, արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ հաւաքուած եւ Խորհրդային Հայաստան ղրկուած դրամներու միայն մէկ փոքրիկ մասը ծառայած է նուիրատուներու նպատակին: Այդքանն ալ եղած է անոր համար, որ կարելի ըլլայ նորանոր գումարներ կորզել արտասահմանի հայութենէն:

Վերջին աւելի քան տասնեւհինգ տարիներու դառն փորձը ցոյց տուաւ, որ, որքան ալ բաղձալի է Հայաստանի մէջ նոր աւաններ շինել, արտասահմանի հայութիւնը իր դրամական խոշոր զոհողութիւններով չատ չնչին արդիւնքներ կրնայ ստանալ Խորհրդային ներկայ պայմաններու մէջ: Միջոցներու այդպիսի անհաշիւ վատնում մը ներելի պիտի ըլլար միայն այն ժամանակ, երբ արտասահմանի հայութիւնը ինքը ստիպողական կարիքներ եւ օգնութեան աղաղակող պէտք չունենար: Մինչդեռ արտասահմանի մեր բոլոր գաղութները այլասերման, ապազգայնացման վտանգին դէմ քիչ թէ չատ արդիւնաւոր մաքառիլ կարենալու համար պէտք ունին նիւթական հսկայ միջոցներու:

Օրինակ, հսկայ ճիգեր ու միջոցներ պէտք են միայն մեր նոր սերունդը խլյառ չկորսնցնելու համար արտասահմանի մէջ: Հսկայ ճիգեր ու միջոցներ են պէտք օգնելու համար Յունաստանի, Սուրիոյ եւ նոյնիսկ Ֆրանսայի մէջ ապաստան գտած մեր հազարաւոր ծայր աստիճան կարօտեալ տարագիրներուն: Հսկայ ճիգեր եւ միջոցներ են պէտք Խորհրդային կառավարութենէն եւ Թուրքերէն հալածուած հայ ազգային մշակոյթը արտասահմանի մէջ պահելու, հայ ազգային ոգիով ու գաղափարներով ներշնչուած հայ մամուլն ու գրականութիւնը արտասահմանի մէջ զարգացնելու, հայ ազգային իտէալները հետապնդող կազմակերպութիւնները պահելու համար:

Անկասկած արտասահմանի գիտակից հայութիւնը չի կրնար մէկդի դընել եւ պէտք չէ մէկդի դնէ այս բոլոր աղաղակող ազգային կարիքները այն պատրուակով, որ իր բոլոր միջոցները պարտաւոր է յատկացնել Հայաստանի մէջ նոր աւաններ շինելու գործին: Չի կրնար ընել այդ եւ պէտք չէ ընէ թէկուզ այն պատճառով, որ Խորհրդային կառավարութեան ըստեղծած ներկայ պայմաններու մէջ արտասահմանէն գացած ու երթալիք խոշորագոյն գումարներն անգամ պիտի ըլլան կաթիլ մը ջուր միայն եւ պիտի կորսուին Խորհրդային անյատակ ովկիանոսին մէջ:

Խորհրդային կառավարութիւնը, եթէ անկեղծօրէն ուզեր Հայաստանի մէջ աւաններ շինել, մի՞թէ պէտք պիտի ունենար արտասահմանի խեղճ հայութեան զոհողութիւններուն»:

ՆՈՐ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ.— Զինեւճափոխական թշնամութիւնները սկսելուն երկրորդ օրն իսկ, անգլիական եւ հոլանտական կառավարութիւնները իրենց միջեւ կարգադրութիւն մը ըրին, իրենց Ծ. Արեւելեան ստացուածքները պաշտպանութեան վիճակի մէջ դնելու համար: Այս կարեւոր կարգադրութիւնը եղած է բրիտանացի եւ հոլանտացի ծովային բարձրաստիճան սպաներու խորհրդաժողովի մը մէջ: Ինչպէս յայտնի է, Հոլանտական Հնդկաստանը կը գտնուի Սինկափուրի եւ Աւստրալիոյ միջին ճամբուն վրայ, եւ այսպէս Մեծն Բրիտանիոյ կենսական չահը կը պահանջէ որ՝ հոլանտական հնդկարնակ այդ կղզեխումբը յարձակումի դիմադրելու կարող վիճակի մը մէջ ըլլայ:

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Մօտիկ ըրէ Խաչիկ,— ընկերոջ թեւը ուժով մը ցնցելով խօսեցաւ Լեւոնը,— քանի՞ ընկեր կրնաս ճամբել այս գիշեր, բաւական թիւով զէնք ունինք քաղաքին մէջ. Տրիպոլիի պատմութիւնը անշուշտ հոս ալ պիտի կրկնուի:

— Այս գիշեր չէ, բայց վաղը երեկոյ տասը տասնըհինգ հոգի մը թերեւս. բայց ի՞նչ կրնանք ընել տասնեւհինգ ընկերներով...

— Լաւ ուրեմն, մօտիկ ըրէ,— ու Լեւոնը երկար երկար խօսեցաւ: Բացատրեց իր ծրագիրը, այդ պայմաններու մէջ կարելի օգնութիւնը հասցնել ժողովուրդին:

Թերեւս վաղը երեկոյ կարելի կը լինի,— վերջապէս համոզուած համաձայնեցաւ Խաչիկը ու Յակոբի հետ մեկնեցաւ:

Առանց հանուելու անկողնի վրայ երկնցաւ Լեւոնը: Հին օրերը, փախստական կեանքը կենդանի կերպով պատկերացան աչքին: Ո՞ւր էին զինակից ընկերները, արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ: Իսկ Վասպուրականի ժողովո՞ւրդը: Եթէ Տրիպոլիի ժողովուրդը տեղահան կ'ըլլար հապա Վասպուրակա՞նը, Տարօ՞նը, Կարի՞նը... Կանխազգացեր էր, որ հայ ժողովուրդը սարսափելի փրկագին մը պիտի վճարէ, բայց ի՞նչ աստիճանի զոհաբերութիւն մը պիտի լինէր պահանջուածը, այդ մասին գաղափար չունէր: Ահա Տրիպոլիէն կը սկսէր ահաւոր եղեռնը, Թուրքը մինչեւ ո՞ւր կրնար հասնիլ:

Հազիւ լոյսը բացուեր էր, երբ Հաճի Խաչատուրը յանկարծ սենեակէն ներս մտաւ:

— Ե՛լ նայինք, Լեւոն էֆէնտիս, քաղաքի բոլոր աչքի զարնող երիտասարդները, վաճառականները կէս գիշերին բանտարկուեր են:

Լեւոնը անկողնին վրայ նստաւ: Ուրեմն Կիրասոնի մէջ ալ ողբերգութիւնը սկսած էր:

— Խաչիկէն լուր ունի՞ս, Հաճի աղա:

— Ինչպէ՞ս չէ: Կէս գիշերին տունը կոխեր են: Կ'ըսեն շատ զէնք ու ռումպարա գտեր են տանը մէջէն: Այնքան ծեծեր են խեղճը, որ երկու փոխս թեւերը մտած տարեր են:

— Լա՛ւ:

— Ասոր ի՞նչն է լաւ, էֆէնտիս, մեր վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ. Կարապետս, Արտաւազդս ի՞նչ ընեմ, ո՞ւր պահեմ:

— Վար իջիր, Հաճի աղա, դուռը կը զարնեն, հաւանական է գիս տանելու եկած են:

— Քեզի՞ տանելու, բայց դուն Աճէմի թաբաա ես:

— Վար իջիր, Հաճի աղա, դուռը կը զարնեն:

Լեւոնի ենթադրութիւնը ուղիղ դուրս եկաւ: Քանի մը վայրկեան վերջ, ոստիկան մը եւ քանի մը ժանտարմներ սենեակէն ներս մտան:

— Սայրի պէյը ձեզ կ'ուզէ,— բարեւելով յայտնեց ոստիկանը:

— Անմիջապէս,— ու զարմանալի ժպիտ մը դէմքին Լեւոնը ֆէսը գլուխը անցընելով ոտքի ելաւ,— պատրաստ եմ:

———

Լոյսը չբացուած բոլոր բանտարկեալները կապկպուած վիճակի մէջ ճամբայ հաներ էին Շապին Գարահիսարի խճուղիով: Լեւոնը երբ մտցուցին ոստիկանապետի սենեակը, անոր քով կը գտնուէր պարսկական փոխ քոնսիւլը: Սայրի պէյը սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուաւ, նստեցուց կողքին, սուրճ ապսպրեց, սիկարէթ մը հրամցուց Լեւոնին, խոր ցաւ յայտնեց փոխ քոնսիւլին, որ պատերազմի պատճառով բարեկամ կառավարութեան մը հպատակը քաղաքէն հեռացնելու ստիպուած է:

— Պատերազմը պատերազմ է,— խօսքը ուղղելով քոնսիւլին, սիրալիր ժպտաց Սայրի պէյը,— երբեմն ըստիպուած խստութիւններ անհրաժեշտ կը դառնան, բայց կրնաք վստահ լինիլ, որ Լեւոն էֆէնտին ողջ առողջ կը հասցնենք Խարբերդ, անկէ ալ պարսկական սահմանը: Լեւոն էֆէնտին իմ ալ անձնական բարեկամս է: Աստուած միայն գիտէ թէ որքա՛ն կը ցաւիմ այս հրամանը կատարել ստիպուած լինելուս համար, բայց իմ ձեռքէս ալ բան չի գար, Աստուծով երբ պատերազմը վերջանայ, Լեւոն էֆէնտին նորէն Կիրասոնի մէջ տեսնելու բախտաւորութիւնը կ'ունենանք:

Քոնսիւլին մեկնելէն վերջ, Սայրի պէյի վերաբերմունքը կորսնցուցած էր նախկին սիրալիր ձեւը: Անմիջապէս հրամայեց կողքի սենեակը տանիլ Լեւոնը: Հոն փայտէ երկար աթոռի մը վրայ նստած էր երիտասարդ մը, աւելի ճիշդ ուրիշ հայ բանտարկեալ մըն ալ:

— Վարժապետ, քեզի՞ ալ հոս բերին,— անկեղծ ցաւակցութեամբ ըսաւ երիտասարդը,— գիս ալ քիչ առաջ բռնեցին, մեր տունէն ելայ դրացիի մը քով պահուելու, ոստիկանը վրայ հասաւ... ես անոր մարը կը լացնէի, ամմա ի՛նչ ընես որ անզէն էի...

— Անունդ ի՞նչ է, բարեկամ:

— Ինծի Ղաչախճի Առաքել կ'ըսեն, Բիւրք գիւղէն եմ, Շապին Գարահիսարի շրջանէն... հիչ մեր կողմերը եղա՞ծ ես:

— Ոչ, Կիրասոնէն դուրս ելած չեմ:

— Ի՞նչ կը կարծես, վարժապետ ջան, ասոնք մեզի ի՞նչ պիտի ընեն:

— Շուտով յայտնի կը լինի,— ցաւակցաբար գլուխը օրօրելով ըսաւ Լեւոնը,— Առաքել, ամուսնացա՞ծ ես:

— Այո վարժապետ, երկու զաւակ ալ ունեմ:

Առաքելը կարճահասակ, ջղուտ երիտասարդ մըն էր, ծայր աստիճանի աշխոյժ եւ աթլէթի կազմով: Արեւէն խանձուած դէմքը զարմանալի չնորհ մը ունէր, վստահութիւն ներշնչող: Քանի մը բառ փոխանակած, Լեւոնի համար դժուար չէր ճանչնալ անոր մէջ վստահելի, ուղիղ մարդը:

Արեւմտոցի պահուն սենեակի դուռը բացուեցաւ ու ոստիկան մը ներս մտնելով հրամայեց որ Լեւոնը ոտքի կանգնի:

— Ձեռքերդ ետեւ բեր, բէգ...
— բարկացաւ ոստիկանը:

Զուանով Լեւոնի ձեռքերը դաստակէն ամուր մը իրարու կապեց: Նոյնը ըրաւ Առաքելին, ապա երկուքի թեւերն ալ առանձին չուանով մը իրարու կապեց:

— Տէ՛, հիմա մա՛րշ, ետեւէս եկէք նայիմ:

Իջան բակը: Հոն երկու ձիաւոր ժանտարմներ ուշադրութեամբ մօտիկ կ'ընէին Սայրի պէյի պատուէրները:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Լիոնի մօտ, Պրոնի օդակայանին մէջ դաւադրութեան մը հետքը գըտնուած ըլլալով, պահակներու թիւը հարիւրական հոգի աւելցաւ, իւրաքան-չիւր կայանի համար: Ուրիշ զգուշական միջոցներ ալ ձեռք առնուեցան թէ այդ քաղաքին եւ թէ շրջականներուն մէջ: Ապահովութեան տեսչութիւնը կը կարծէ թէ Լիոնը կարեւոր կայան մը կը կազմէր դաւադիրներուն համար: Խուզար-կութեանց ընթացքին 360 փամփուշտներ գտնուեցան շոգեկառքի կամուրջին մօտ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կարեւոր զինապահեստ մը գտնուած է Թուլուզ, կառատան մը մէջ:

Պոռտոյի մէջ քննութիւնները կը շարունակուին, մասնաւորապէս երեւան հանելու համար գաղտնի հեռաձայնի կայանները:

Գաւաժառանգին յայտարարութիւնը

Զուիցերիոյ կառավարութեան արգելքին վրայ, Կիզի դուքսը մամուլին մէջ հրատարակել տուաւ իր յայտարարութիւնը, իբրեւ ժառանգորդ Ֆրան-սայի գահուն:

Այս յայտարարութեան մէջ, դուքսը, որ Պելժիա կը բնակի, յիշելով Ֆրանսայի ներքին եւ արտաքին դժուարութիւնները, ժողովուրդը կը զգուշա-ցնէ աջակողմեան կամ ձախակողմեան դիկտատուրայի դէմ եւ կը հրաւիրէ համախմբուիլ միապետական դրօշին տակ, իբրեւ «միակ դարմանը անիշխա-նութեան, բռնակալութեան եւ խորհրդարանական անհաստատ վիճակին»: Ցե-տոյ կը շարունակէ.

— «Կ'ուզեն հաւատացնել թէ միապետութեան վերահաստատումը պիտի վտանգէ ժողովրդապետական նուաճումները՝ ընկերային գետնի վրայ: Բայց գիտէ՞ք, Ֆրանսացի բանուորներ, թէ 60 տարուան հանրապետութենէն վերջը, մեր երկիրը ամէնէն յետամնաց ազգերուն մէջ կը գտնուի ընկերային տեսակէ-տով: Միապետութիւնը պիտի մօտեցնէ դասակարգերը, ընկերներ դարձնելով պաշտօնեաները, բանուորները եւ գործատէրերը»:

Եւ այսպէս թուելէ յետոյ միապետութեան առաւելութիւնները, յայտա-րարութիւնը դիտել կուտայ թէ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը թէեւ կը պաշտպանէ միապետական գաղափարը, բայց Ֆրանսայի արքայական տունէն բխած չէ, ոչ ալ անոր մէկ օրկանն է, այլ բոլորովին անկախ կուսակցութիւն մը:

«Աքսիոն Ֆրանսէզ» պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, խոնարհաբար դիտել կուտայ թէ «երբեք թիւրիմացութիւն չէ ծագած» իրենց միջեւ եւ թէ իրենք միշտ «խուսափած են իրենց վէճերուն խառնել իշխանը», որ իրեն հա-մար կը մնայ միակ օրինաւոր գահաժառանգը, իր որդիով եւ թոռով:

Ութ եպիսկոպոսներ "կը մաքրուին,,

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական օրկանը, Նոյեմբեր 22ի թիւին մէջ խմբագրական մը գրելով, դիտել կուտայ թէ «եկեղեցականները եւ կրօ-նական աղանդներու անդամները փաշական լրտեսներ են»: Թերթը այս առթիւ կը գրէ թէ Մոսկուայի, Ուկրայնայի եւ Սիպերիոյ եպիսկոպոսները եւ Քալի-նինի շրջանին արքեպիսկոպոսը ձերբակալուած են, իբրեւ լրտեսներ եւ ահա-բեկիչներ: «Իզվեստիա» ամբաստանեալներուն սկզբնատառերը միայն կը յի-շէ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Չէլիապինսքի շրջանին մէջ ձերբակալուած է նաեւ Ուկարով անուն տէրտէր մը, որ «կրակ ձգած էր արօրներու կայանի մը մէջ, հետեւելով ճափոնական լրտեսներու հրամանին»: Վերջապէս, կը պատմէ թէ ուրիշ եկեղեցական մը եւ տէրտէրի տղայ մը կրակի տուեր են դպրոց մը եւ դուռները փակելով, պատճառ եղած են 25 մանուկներու մահուան:

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներն են երեք արքեպիսկոպոսներ, հինգ եպիսկոպոսներ եւ ուրիշ բազմաթիւ կղերականներ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ստալին հրամայած է նոր մաքրագոր-ծումներ կատարել բանակին մէջ: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ կատա-րած է չորս մարաջախտներուն հետ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

19 ԵՐԿԻՐՆԵՐ ստորագրեցին քաղաքական ահաբեկումներու դէմ կազ-մուած պայմանագիրը: Թուրքիան ալ մէջն է:

ՊԷՑՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած եւ խա-նութները բացուած են: Ցուցարարներէն 32 հոգի բանտարկուեցան:

ՎԵՑ ԼՐՏԵՍՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Ֆրանգեւգերման սահմանին վը-րայ: Վարիչը գերման փախստական մըն է, որ հինգ Ալզասցիներ վարձած էր:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ փայլուն թռիչք մը կատարեցին չորս Ֆրանսացի օդաչու-ներ, Փարիզ - Չիլի ճամբան կտրելով 2 օր, 10 ժամ, 41 վայրկեանէն:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

25 Նոյ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ.
5, Ռիւ տը լ'Էքլիփս

Ի պատիւ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Կը նախագահէ թեմիս կաթ. պատուիրակ

Տ. Գ. Ս. Արք. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պիտի դասախօսէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Մուտք եւ թէյասեղանի մասնակցութիւն 3 ֆրանք

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

27 Նոյ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ԴՊՐՈՑԻ սրահին մէջ

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Մ. ճիւղին եւ մասնակցութեամբ Շավիլի եկեղեցական Ընկերակցութեան, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Սրդութեան» խումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Կը նախագահէ Բժ. Յ. ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին տեղւոյն «Րաֆֆի» երգ-չախումբը իր սիրողներով, Տիկին ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին Բ. ՀԱԳԷՇ-ԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ եւ ԱՄԻՐԵԱՆ.

Մուտքը ազատ է: — Օթօպիւս թիւ 1, իջնել մէրի, երկաթուղի՝ Ս. Լազարէն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 Նոյեմբեր, Հինգ-շաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱՄԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Գերբնական երեւոյթներ, Մահ եւ կրկին Մարմնառութիւն»:

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր պաշտպանած որբերուն սնունդի, զգեստաւորման, պատսպարման եւ դաստիարակութեան:

Տեղի կ'ունենայ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1937 Կիրակի օր, ԺԱՄԸ 14—20

SALLE JEAN-GOUJONի մէջ, 8, RUE JEAN GOUJON, Paris (8e.)

Մեթրօ Clemenceau - Champs Elysées

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընտիր նուագախումբ, թէյ, քէթէյ, ճոխ պիւֆէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազնուասիրտ հայրենակիցները որոնք կը հա-մակրին Միութեան նպատակին եւ գործունէութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Հաճի Մարիամ Շիրին-եան եւ զաւակը Արմենակ խորին շը-նորհակալութիւն կը յայտնեն իրենց ազգականներուն, հայրենակիցնե-րուն եւ բարեկամներուն որոնք հե-ռագրով, նամակով եւ մամուլով ի-րենց ցաւակցութիւնները յայտնե-ցին իրենց ողբացեալ զաւկին եւ եղ-բօր՝ ԱՐԱՄ ՇԻՐԻՆԵԱՆի դառնակս-կիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունե-ցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Գահիրէ, 13 Նոյ. 1937

Նուպար Էլէկեան (ծնած Սիս, Կի-լիկիա) որ փոքր հասակէն մնացած է արաբներուն մօտ, այժմ կը գտնուի Փարիզ եւ կը փնտռէ իր ազգականնե-րը:

Իր հասցէն՝ Atchikgueuzian, 42, Rue Descartes, Paris (5):

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (1 Յուլիս 1937— 15 Նոյ. 1937ի:

Տիկին Արտեմ Թօփալեան, ըստ իր յարգած սովորութեան, 600 ֆրանք տրամադրեց վարժարանի սանուհինե-րուն հաւեղէն ճաշկերոյթի մը հա-մար, որուն ինք անձամբ ներկայ ե-ղաւ, ի յիշատակ իր վաղամեռիկ որդւոյն Վաղարշակ Թօփալեանի: Պ. Հայթայեան (Սէն - Քլէռ տը լա Թուռ) 270 ֆրանք, իբր գինենուէր հաւաքուած իր որդւոյն Պ. Յովհան-նէս Հայթայեանի ամուսնութեան առթիւ: Տօքթ. Սօլաքեան 100 ֆրանք եւ 3 քիլօ պանիր: Պ. Կ. Մելքոնեան (Պաղտատ), մէկ T. S. F.ի գործիք 5 անդլ. ոսկիի արժողութեամբ, Պ. Յովհ. Հայթայեան 25 ֆրանք, Տի-կին Սօղկիւլեան 30 ֆրանք, Տիկին Շմաւոնեան 5 քիլօ շաքար:

ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ փարիզի Մասնաճիւղի հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքները կը վերաբացուին 11 Նոյեմբեր Հինգշաբթի առաւօտ: Ծնողքներէն կը խնդրուի շուտով արձանագրել իրենց զաւակները, դի-մելով տեղւոյն վրայ, Հինգշաբթի օ-րերը առաւօտէն մինչեւ կէսօր, 20 Avenue Porte des Lilas:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ օրիորդ մը գործե-րու նորոգութեան համար: Սկիզբը շարաթական 60 ֆր. Հեռաձայնել Աչճեանի, Elysées 38—25:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը կամ օրիորդ մը տնական աշխատանքներու հա-մար: Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել Աչճեանի Elysées 38—25:

ԹԱՏ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՇԱՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Համախարբերդ-ցիական Միութեան Շասի Մասնաճիւ-ղին կողմէ կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՈՇի, 28 Նոյ. Կիրա-կի կէսօրէ վերջ Սալ տը Ֆէթի սրա-հը: Մուտք 3 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ
1938
ԺԹ. Տարի

Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահ-ման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ:

Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Ի գիտութիւն Հայ մառշէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանանի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանք-ներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատ-րաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական մասնաւոր օղի՝ տաք աղանդերներով: Րաֆֆիի տնօրէնը, Կովկասի մէջ ունցած իր երկար տարիներու փորձա-ռութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան: Հարսանիքներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթնե-րու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անա-ռարկելի սպասարկութեամբ: Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոները արե-ւելեան երաժշտութիւն, իսկ ամէն երեկոյ կը նուագէ թառիստ Գարեգին:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարե-ղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհա-րեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Դրացի Օհօն փոքր ինչ սէր ունէր խմիչքի հետ: Մանաւանդ նրան պա-տահած վերջին անախորժութիւններից յետոյ, երբ նրա մեծ որդին մեռաւ, երբ նրա անասունները կոտորուեցան, — Օհօն իր վիշտերն մոռանալու հա-մար բոլորովին անձնատուր եղաւ ա-րաղի: Նա ընդունած բաժակը մինչեւ վերջին կաթիլը ցամաքեցնում էր: Մի կողմից արաղի ազդեցութիւնը, միւս կողմից էֆէնտու խոստումնե-րը, թէ նրան գործ եւ պարապմունք կը տայ, այն ատեն տաքցրին, այն ատեն ուրախացրին Օհօին, որ մինչեւ իրան մոռանալով, նա սկը-սեց երգել զանազան թուրքերէն եր-գեր:

— Դրանով բան չի դառնայ, ասաց էֆէնտին, եւ հրամայեց ղըլիրին, որ գնայ, «չալկիներին» կանչէ:

«Չալկիները» մի խումբ տեղային հայ երաժիշտներ էին, որ երգում էին եւ ածում էին զանազան ասիական նուագարանների վրայ: Դրանք անբա-ժան հետեւում էին էֆէնտուն, ինչ գիւղ որ նա գնում էր, որովհետեւ գի-տէին որ էֆէնտին գիշերները առանց «քէֆի» չի անցկացնի, նրան կը զը-ւարճացնեն եւ նրանից փողեր կ'ըս-տանան:

Շուտով յայտնուեցան «չալկինե-րը», գլուխ տուեցին եւ շարուեցան սեղանին շուրջը: Տանտիկինը այժմ ստիպուած էր կերակուրների քանա-կութիւնը աւելացնել:

Էֆէնտին բարեհաճեց հարցնել «չալկիների» առողջութիւնը:

— Ձեր շնորհիւ ամէնքս էլ լաւ ենք, պատասխանեցին նրանք:

Երբ կերան, խմեցին, կշտացան, Վառվառէն կրկին դուրս եկաւ իր թագստի տեղից եւ սկսեց սեղանը հա-ւաքել: Բայց արաղի մեծ ամանը ան-շարժ մնաց իր տեղում: Նա արդէն մի քանի անգամ դատարկ գինետուն էր գնացել եւ լիքը յետ դարձել: Բա-ժակները շարունակ պտտւում էին: «Չալկիների» գլուխներն էլ տաքա-ցան:

— Հիմա սկսեցէք, հրամայեց է-ֆէնտին:

Նրանք սկսեցին: Փոքրիկ խրճիթը կենդանացաւ ասիական երաժշտու-թեան խառնաշփոթ եւ աղմկալի հն-չիւններով:

Էֆէնտին գտնւում էր իր սրտի ա-մենախորժ տրամադրութեան մէջ:

Քանի րոպէից յետոյ արհեստաւոր Պետրոսի խրճիթի շուրջը եւ կտուրի վրայ հաւաքուեցան դրացի կնիկնե-րը, աղջիկները, եւ սկսեցին երդիկնե-րից ու լուսամուտներից նայել, եւ զուարճանալ նուագածութեան ձայնե-րով: Ոչինչ այնքան չէ ուրախացնում գիւղացի կնոջը որպէս երաժշտութիւ-նը, որին նա շատ կարօտ է մնում, միայն ձմեռը հարսանիքների ժամա-նակ լսելու բախտ ունենալով:

Փոքր առ փոքր «մէջլիսը» տաքա-ցաւ եւ աւելի բաղձալի կերպա-րանք ստացաւ: Արաղի արբեցութեան եւ «չալկիների» նուագածութեան ձայների հետ տիրեց ընդհանուր խառ-նակութիւնը: Ինչպէս ասում են՝ «շու-նը էլ տիրոջը չէր ճանաչում»: Ամէն մարդ գլուխը կորցրել էր: Միայն է-ֆէնտին զգաստ էր, միայն նա իրան պահել էր իմանում: Այդ միջոցին դը-սում հաւաքուած կնիկների եւ աղջիկ-ների բազմութիւնը համարձակու-թիւն ստացաւ եւ կամաց կամաց ներս մտնելով, նրանք նստեցին Սուսանի եւ Վառվառէի մօտ, եւ սկսեցին այն-տեղից լսել երաժիշտներին:

— Պար, պար, բացականչեց էֆէն-տին ծափ տալով, — պար եմ ու-զում:

Այդ միջոցին, դրացի Օհօն, որ հա-զիւ կարողանում էր իրան ոտքի վրայ պահել, վեր կացաւ եւ հանդիսական-ների միջից բռնելով երկու փոքրիկ աղջիկների ձեռքից, համարեա զոռով քարշ տուեց, բերեց կանգնեցրեց խրճիթի մէջտեղում: Երաժիշտները ածեցին տեղային պարի մի եղանակ:

Փոքրիկ աղջիկները մի փոքր ամաչե-ցին, մի փոքր կարմրեցան, մի փոքր «չենք կարող» ասացին, վերջապէս սկսեցին պարել:

— Շաբաշ, շաբաշ(*), գոռում էին երաժիշտները, աւելի թունդ կերպով ածելով:

Եւ էֆէնտին դնում էր մի մի ար-ծաթի դրամ պարողներու ափի մէջ, նրանք տալիս էին երաժիշտներին:

Պարը, որպէս սովորաբար լինում է, սկսուեցաւ փոքրիկ աղջիկներից եւ հետզհետէ հանդիսացան աւելի հասա-կաւորները: Առաջին զոյգը յոգնելուց յետոյ իրանց ձեռքի թաշկինակները ձգեցին ուրիշ երկու աղջկայ վրայ, այդ նշան էր, որ այժմ նրանք պէտք է պարէին: Այսպէս հերթը հետզհետէ փոխւում էր եւ ամէն անգամ մէջ էին մտնում մի զոյգ պարողներ: Էֆէն-տին առատութեամբ լցնում էր նրանց բուռը արծաթի «շաբաշներով» եւ ե-րաժիշտները ուժգին ածում էին:

Հերթը հասաւ Վառվառէին: Գեղե-ցիկ աղջիկը գերազանցեց բոլորից իր չնորհալի պարով. նրա ամէն մէկ շար-ժումների մէջ նշմարւում էր գրաւիչ եւ կախարդիչ հրապուրանք:

— Մեր երկրում, խօսեց էֆէնտին, Հայերի մէջ մի լաւ սովորութիւն կայ, երբ աղջիկը իր պարը վերջացը-նում է, մօտենում է տան պատուաւոր հիւրին, չոքում է նրա առջեւ, գլու-խը դնում է նրա ծնկի վրայ, եւ այն-քան ժամանակ չէ բարձրացնում, մին-չեւ նրանից մի լաւ ընծայ չէ ստա-նում(*):

— Այդ շատ լաւ սովորութիւն է, — ձայն տուեցին երաժիշտները, — պէտք է այստեղ էլ մտցնել այդ սովո-րութիւնը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

(*) Շաբաշ նշ. այն արծաթը, որ ստանում են պարողները հանդիսա-կաններից եւ յետոյ տալիս են երա-ժիշտներին:

(*) Հայաստանում ոչ մի տեղ չը կայ այսպիսի սովորութիւն. միայն տաճկական բօշաների տղաները եւ կը-նիկները պարելու ժամանակ գործ են ածում այս տեսակ հրապուրիչ ձեւեր հանդիսականներից փող ստանալու համար:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Երջանի Յառաջ ցրուիչ
ԳԱՒԵՏԻՍԷՆ

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 25 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3586

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ՁԱՅՆԵՐ

Անենէ մը ի վեր լուրջ տագնապ մը կ'անցընէ այս երկրին հինաւուրց մէկ հաստատութիւնը,— Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւն :

Խումբ մը կարեւոր անդամներ, որոնք տարիներով աշխատած են այս կազմակերպութեան վարկին համար, պատճառաբանեալ հրաժարական տուին: Նախագահը, Պ. Վիքթոր Պաշ, անարդար գտաւ եղած մեղադրանքները· բայց անոնք պնդեցին եւ քաշուեցան, ուրիշներ ալ քաշելով իրենց ետեւէն :

Մէկդի դնելով ներքին - կազմակերպական խնդիրները, թերթերու հրատարակութիւններէն կ'երեւայ որ բացուած ճեղքին գլխաւոր պատճառն է սկզբունքի, բուն բառով՝ խղճմտանքի հարց մը :

Հրաժարած անդամները կը տրտնջան թէ կազմակերպութիւնը շեղած է իր հիմնական նպատակէն, ինալով զանազան ազդեցութեանց տակ եւ քաղաքականութիւն խաղալով :

Այս մեղադրանքը հիմնուած է օրուան դէպքերուն վրայ, — սպանիական խնդիր, Խ. Միութեան աննախընթաց ահուսարսափը եւայլն: Բողոքողները կ'ըսեն թէ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը, որ ամէն բանէ առաջ կոչուած է արդարութիւնը պաշտպանելու, չէ կատարած իր դերը, կամ թերի կատարած է զայն :

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է կազմակերպութեան Ծամպէռիի նախագահին յայտարարութիւնը, որ հրատարակուեցաւ կարգ մը թերթերու մէջ :

Նախագահը, Պ. Մարսէլ Մէժիէ, կը դանդատի թէ կազմակերպութիւնը խաղալիկ դարձած է ժողովրդական ճակատի հոսանքներուն ձեռքը, կորսնցնելով իր անկախութիւնը: Եւ, աւելի բնորոշելով իր գանգատը, կը բացատրէ .

— « Ինչ որ օրէ օր աւելի տխրեցուց մեզ, Միութեան «Սթալինացում»ն է, որ կը քօղարկէ Մոսկուայի հրէշային սպանութիւնները եւ «Իւմանիթէ»ի ռազմաշունչ սուտ լուրերու պայքարը : Ի՞նչպէս կարելի է դատապարտել փաշական բռնութիւնները, երբ կը չքմեղացնեն համայնավարներու նոյն մեթոտները· ի՞նչպէս կարելի է անպատուել երկրի մը դիկտատուրան, երբ կ'արդարացնեն ուրիշ երկրի մը դիկտատուրան: Իսկ ինչ որ ամէնէն քիչ կը ներենք, խաղաղութեան դէմ կատարուած խափանարար ցոյցերն են, կիրքի եւ ատելութեան կոչերն են, հակաֆաշականութեան խեղաթիւրումն է, որ իսկապէս պատերազմի հոգեբանութիւն մը կը ստեղծէ »:

Միւս հրաժարեալներն ալ նոյն տրտունջները կը յայտնեն, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ: Կան որ մասնաւորապէս դժգոհ են ժողովրդական ճակատի քաղաքականութենէն· բայց երկրորդական է այդ պարագան եւ չի հետաքրքրեր մեզ :

Բուն հարցը այս է,— խմորումներ տեղի կ'ունենան կազմակերպութեան մը մէջ, որ տարիներէ ի վեր անկաշառ ախոյեանը համարուած է ազատութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան, որ միշտ արթուն պահած է հանրային կարծիքը՝ բռնութեանց եւ բարբարոսութեանց դէմ, որ եւ է երկրի մէջ, որ կը ներկայացնէ տեսակ մը միջազգային խղճմտանք:

Մեր հալածական ժողովուրդն ալ յաճախ վայելած է անոր միջամտութեան բարիքները, իր պատմութեան ամէնէն եղերական շրջաններուն մէջ: Եւ տարագրութեան շրջանին ալ, ամէն անգամ որ տագնապ մը ծագած է, որ եւ է դիմումի առեն միշտ յիշած ենք այս կազմակերպութիւնը: Քանի քանի անգամ օրուան վարիչները անոր դուռը ափ առին, գործադրկութեան, օտար աշխատաւորներու դէմ հաստատուած խտրութեանց կամ տարագիրներու զինուորագրութեան առթիւ: Եւ միշտ ալ գտան սրտցաւ ընդունելութիւն :

Ուրեմն, ամէնէն առաջ զոհերը, տկարներն ու հալածականներն են որ կը վշտակրին, տեսնելով Միութեան տագնապը:

Հաստատուած՝ 1898ին, ամբողջովին ներշնչուած՝ Ֆրանսական յեղափոխութեան ամէնէն բարձր սկզբունքներով, Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը ամէն ժամանակէ աւելի այսօր է որ կրնայ տիրական դեր կատարել, ձաղկելու համար բազմազան բռնութիւններ, հալածանքներ, զանգուածային սպանդներ եւ գնդակահարութիւններ: Ամէն պարագայի մէջ, անոր կ'իյնայ միշտ արթուն պահել քաղաքացիներու եւ ժողովուրդներու խիղճը, եւ թոյլ չտալ որ մարդիկ իրենց կրաւորական դիրքով նուիրագործեն համատարած չարիքը :

Ահա, օրինակ, Թուրքիոյ մէջ կատարուած հալածանքները — փոքրամասնութեանց ճնշումն ու ձուլումը, կամ Խ. Միութեան յարաճուն ահուսարսափը, զանգուածային «զտում»ներով եւ գնդակահարութիւններով :

Ամէնէն ազատ ազգերուն, մինչեւ անգամ այս երկրին մէջ կարծես վերջնապէս թմրեր, ընթացեր է հանրային կարծիքը· եւ բոլորն ալ քաղաքականութիւն կը խաղան, կա՛մ անտեսելով, կամ չափազանցելով եւ կամ անպատկառօրէն ժխտելով ամէնէն անվիճելի սարսափները :

Ո՞ւր կրնան յանգիլ բարոյական հասկացողութիւնները, եթէ քանի մը տարի եւս շարունակուի այս վիճակը ...

Անիրաւութեանց, բռնութեանց, արիւնահեղութեանց կամ քաղաքական հալածանքներու դէմ արձակուած բողոքն ալ, ըլլայ իսկ պղատոնական, սփոփանք մը պիտի կազմէ մարդկութեան համար, այս համատարած խաւարին մէջ:

Այդ սփոփա՞նքն ալ նախապատերազմեան յիշատակ մը դարձաւ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱԿԱՊԵՏԱԿԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՆԱԽ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ, ՅԵՏՈՅ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Շատ կարեւոր փաստաթուղթեր բռնուեցան գաղտնի կամիտէի գործունէութեան մասին

2500 ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ ԵՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ — ՄԱՆՐԱԿՐԿԻՏ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾՆԵՐ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ, ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵՐՈՒ, ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ, ԶԷՆՔԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, ԶՕՐԱԳՈՒՆԴԵՐՈՒ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒՆ. ՄԱՍԻՆ :

Ներքին նախարարը առջի օր մամուլին հաղորդեց հետեւեալ պաշտօնական դեկոյցը ·

— « Ճշմարիտ դաւադրութիւն մըն է որ երեւան հանուեցաւ հանրապետական հաստատութեանց դէմ : Ազգ. Ապահովութեան եւ ոստիկանութեան վերահսկութեան հետազօտութիւնները, որ կը շարունակուին շաբաթներէ ի վեր, մինչեւ հիմա յանգած են հետեւեալ արդիւնքներուն,— բռնուած են կարեւոր զինապահեստ մը, մեծ մասով արտասահմանէն եկած,— գնդացիր - հրացաններ, պատերազմական հրացաններ, փոքր գնդացիրներ, ատրճանակներ, ձեռնառումբեր, ժամփուշտներ, պայթուցիկներ եւն. :

«Փռովանս փողոցին մէջ, թիւ 78, Քէս Իփոթէքէր Մաւիթիմ է Ֆլիւվիալի կեդրոնին մէջ, (որուն վարիչ-պատուիրակն է Պ. Տըլոնքլ, ճարտարապետ - խորհրդական Փանօէ նաւագործարանին) կատարուած խուզարկութեան շնորհիւ երեւան հանուեցաւ մարտական գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ ամբողջովին կաղապարուած է բանակին կազմակերպութեանց վրայ: Ան ունի ընդհ. սպայակոյտ մը, առաջին, երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ տեղեկատու դիւաններ եւ առողջապահական կարգուսարք մը: Զինուորներուն բաժանումը՝ զօրաբաժիններու, կիսաբաժիններու, գունդերու, վաշտերու եւն. կ'ապացուցանէ թէ այդ կազմակերպութիւնը անվիճելի կերպով սահմանուած էր քաղաքացիական պատերազմի: Բռնուած թուղթերը կը հաստատեն թէ յանցաւորներուն նպատակն էր ազատօրէն ընդունուած ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳՈՒՍԱՐՔԻՆ ՏԵՂ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ԴԻԿՏԱՏՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒ ՄԸ, ՈՐ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՐ ԴԷՊԻ ՄԻԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ :

« Դաւադրութեան ծրագիրը մշակուած էր մանրակրկիտ ուշադրութեամբ: Խուզարկութեանց ընթացքին մասնաւորապէս երեւան հանուեցան նիւթեր որոնք սահմանուած էին կեղծ անձնագիրներ (ինքնութեան թուղթ) շինելու, ինչպէս եւ հրահանգներ՝ զէնքերու փոխադրութեան, տեղեկութիւններ՝ Սէնի, Սէն է Ուազի եւ Սէն է Մառնի ոստիկանական ուժերու մասին, հրամանատար սպաներուն անուններով, տեղեկատու տոմսեր՝ (ֆիշ) բազմաթիւ սպաներու եւ գունդերու սպառազինութեանց մասին, պարապ հրամանագիրներ եւ ուրիշ թուղթեր՝ որոնք գողցուած էին զինուորական գրասենեակներէն, ցանկեր՝ շատ մը շէնքերու որ մէկէ աւելի ելքեր ունին, Փարիզի կոյուղիներուն ճշգրիտ յատակագիծը այն արտօնեալ անցքերով որոնք դէպի երեսփ. ժողով կը տանին, յատակագիծեր՝ ձախակողմեան թերթերու խմբագրատուներու ներքին կարգուսարքի մասին, յատակագիծները այն յարկաբաժիններուն ուր կը բնակին ընկերվարական երեսփոխանները, ընդօրինակութիւնը՝ կարգ մը նախարարներու ստորագրութեանց, ցանկը՝ այն նախարարներուն, երեսփոխաններուն եւ ծերակուտականներուն որ պիտի ձերբակալուէին առաջին ազդանշանին վրայ, թղթածրար մը՝ որ միջոցներ կը նախատեսէր գրաւելու համար Փարիզի հանրակառքերու ընկերութեան կառքերը եւ կեդրոնները, ինչպէս եւ քաղաքին փոխադրական կառքերը որոնք յարձակողական զէնքերու պիտի վերածուէին, ծրագիր մը՝ գրաւելու համար Մօն Վալէրիէնի ամրոցին մէջ գտնուած զէնքերը եւն. եւն. : Այս պատրաստութիւնները ի դերեւ ելան շնորհիւ կառավարութեան արթնութեան որ կը վայելէ երկրին վստահութիւնը :

« Հանրապետական կարգուսարքը վախնալիք բան չունի դաւադիրներուն ձեռնարկներէն: Հետազօտութիւնները, որոնք գնահատելի արդիւնքներ տուած են, կը շարունակուին աներդհատ, պետութեան եւ հանրապետութեան հաւատարիմ պաշտօնեաներուն կողմէ: Յանցաւորներուն արարքները պիտի պատժուին խստօրէն: Ասոր համար պէտք չկայ բացառիկ օրէնքներ պահանջելու, հանրապետական օրէնքները կը բաւեն երկրին հանրապետական վարչաձեւին ապահովութեան համար: Կառավարութիւնը վստահ է ինքն իր վրայ եւ կրնայ խորտակել որ եւ է ոճրապարտ գործողութիւն հանրապետութեան դէմ: Այդ մասին ամէն ապահովութիւն կուտայ Ֆրանսայի ժողովրդապետութեան»:

Նոր խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ

Ամբաստանեալ Պ. Եօժէն Տըլոնքլի տանը մէջ կատարուած խուզարկութեանց առթիւ, ոստիկանութիւնը երեւան հանած էր թէ այս ճարտարապետը յաճախ կ'երթայ Փռովանս փողոց, գետային և ծովային ընկերութեան գրասենեակը: Այս յայտնութեան վրայ, առջի օր խուզարկութիւններ կատարուեցան այդ ընկերութեան գրասենեակին մէջ եւ բռնուած թուղթերը հաստատեցին թէ այնտեղ կը գտնուէր դաւադիրներուն սպայակոյտը: Բացի ներքին նախարարին յայտնած տեղեկութիւններէն, երեւան հանուեցաւ ցանկ մը որ կը ցուցնէ թէ Ֆրանսայի ո՛ր մասերուն մէջ կարելի է զէնքեր ճարել (զօրանոց, մթերանոց եւն.): Ցանկին մէջ կ'երեւան նաեւ մեղսակիցներու անուններ: Այս յայտնութեանց վրայ, անմիջապէս հարցաքննուեցան նախկին սպայ մը՝ Պ. Լըմարքէօքիէ, որ ընկերութեան տնօրէնն է, Եօժէն Տըլոնքլի եղբայրը, հաշուակալը, քարտուղարուհին և Տիկին Տըլոնքլ: Կէս օրէն վերջը ձերբակալուեցան երեք հոգի: Ուրիշներ ալ ձերբակալուեցան տարբեր վայրերու մէջ :

Արմատական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ մինչեւ հիմա ցուցակագրուած են 2500 փաստաթուղթեր, որոնց մէջ կը գտնուին զարմանազան յատակագիծ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄՈՎ - ՀՈՏՈՎ

Ազգասէր բարեկամ մը ունիմ, ամէն անգամ որ հանդիպիմ, կամ ազգային կարեւոր լուր մը կը հարցնէ, եւ կամ կը հաղորդէ :

Աւելի շատ կուտայ քան կ'առնէ :

Առջի օր նորէն դիմացս ելաւ: Երբ գետնուղիէն հազիւ դուրս նետուած, կ'անապարէի գիւղ հասնիլ, քիչ մը շունչ առնելու համար :

— Ի՞նչ կայ չկայ :

— Անհամութիւն,— դաւադրութիւն, վեղարաւոր կամ փիլոնաւոր, Զինումաչին, Սպանիա, թուղթը նորէն կը սղէ, տեղական թերթերը կը սպառնան 50, նոյնիսկ 60 սանթիմի բարձրացնել գինը ...

— Առնէք ձգէ հիմա, ես քեզի ուրիշ բան կը հարցնեմ, ազգայի՛ն, ազգայի՛ն :

— « Խ. Հայաստան » կը կարդաս ամէն օր, ալ ինչո՞ւ կը հարցնես :

— Եղբայր դուն հայերէնդ ալ մոռցեր ես, ազգային լուրը ի՞նչ կապ ունի Խ. Հայաստանի հետ:

— Գէշ, գէ՛շ է գաղութներու վիճակը, հայերէնը կ'արգիլեն, դպրոցները կը փակեն :

— Նորէն չհասկցար, բսել կ'ուզեմ թէ որ եւ է լուր չունի՞ք սա ձեր ծաղրած բանկալէն, եւ կամ Բարեգործականէն:

— Բան մը չեմ գիտեր, չեմ ալ հետաքրքրուիր :

— Ի՞նչպէս թէ չէք հետաքրքրուիր, տարիներով քար տեղացիք, երբեմն ալ ծայրայեղութեան գացիք, իսկ հիմա որ բաներ, բանե՛ր կը դառնան, չէք հետաքրքրուիր կամ լուր չունիք:

— Ինչ որ կը գրէինք Բարեգործականի մասին, հիմա ռամկավար թերթերը իրենք ալ կը հաստատեն: Անոնք Բարեգործականի *ամբիոնաշ* բարեկամներն ըլլալով, երբեմն աւելի բաներ ալ կ'ըսեն, քանի որ գիտեն:

— Ճիշդ ուզած տեղս եկար : Հիմա ըսէ նայիմ, դուն ի՞նչպէս կը բացատրես ռամկավար մամուլին այդ նոր քաղաքականութիւնը :

— Շատ բան չեմ գիտեր, բայց կարծեմ տեսակ մը «նէփ» է (տնտեսական նոր քաղաքականութիւն) :

— Մնացեալն ալ իմացիր, բայց ինձմէ գիտցած մի ըլլար, Անենէ մը ի վեր դադրեցուցած էին ռամկավար թերթերուն «փոխան ընկալագիր»ին, ու կը կոչուի «փոխան ծանուցման»: Ասոր վրայ բաւական տաք եւ պաղ բաներ անցան: Այս տարի, պատգամ. ժողովին առթիւ, Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանակին պատուիրակը, որ ռամկավար մըն է, կ'առաջարկէ վերահաստատել նպաստը, բայց ժողովը կը մերժէ: Հետեւաբար եւ բնականաբար...

— Հին պատմութիւն է:

— Նորն ալ գիտեմ, աւելի համով - հոտով, միայն թէ մտիկ րրէ: Գ. Կիւլպէնկեանի կարճատեւ նախագահութեան օրով, գեղչ մը կատարուած էր Բարեգործականի պաշտօնեաներու թոշակին վրայ, մէջն ըլլալով վարիչ - պատուիրակն ալ: Այս վերջինը պայմանաւորուած էր ամսական 100 անգլիականի: Երբ անգլիականը ինկաւ (1931), սահմանեցին ամսական 10.000 ֆրանք: Զեղչ մը կատարուեցաւ, բայց նոր գումար մը կը վճարուէր իբրեւ հատուցում: Այս մանրամասնութիւնները կարեւոր չեն: Հիմա խնդիրը այն է որ զեղչը ջնջուած է, իսկ վարիչ - պատուիրակը կ'ուզէ նորէն անգլիականով զանձել, քանի որ ֆրանքը ինկած է :

— Ըսել կ'ուզես թէ պիտի ստանայ տարեկան 145.000 — 150.000 ֆրանք :

— «Շանժ»ի հաշիւնե՞րն ալ ես պիտի ընեմ: Դեռ աւելի համով պատմութիւն մը ունիմ· բայց այդ ալ ուրիշ անգամ· կառախումբը չփախցնես :

— Երկու բառով ըսէ վերջացուր :

— Վարիչ - պատուիրակին պայմանագրութեան շրջանը, որ տասը տարի էր, վերջացած է, եւ հիմա խուլ պայքար մը կը մղուի, անոր նորոգման կամ բարեփոխման մասին: Այսօր այսքանով գոհացիր :

Դուք ալ գոհացէք, առայժմ :

ՎԱՀԷ

ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոն հրաւիրեց Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար արտաքին քաղաքականութեան մասին, իբրեւ հետեւանք Լորտ Հըլիֆաքսի եւ Հիթլէրի տեսակցութեան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հիթլէր պնդած է որ ճանչցուի Գերմանիոյ իրաւունքը՝ իր նախապատերազմեան գաղթավայրերու վերստացման մասին եւ թէ այս ճանաչումը նախապայման կը համարի, որ եւ է նոր խօսակցութեան համար: Միեւնոյն ատեն կը հաւաստեն թէ Հիթլէր պիտի չհանդուրժէ որ Անգլիա կամ ուրիշ որ եւ է պետութիւն միջամտեն գերմանական քաղաքականութեան՝ Աւստրիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Անգլիոյ դահլիճը նիստ գումարեց երէկ, լսելու համար Լորտ Հըլիֆաքսի զեկուցումը՝ Հիթլէրի հետ եղած խօսակցութեանց մասին: Կէսօրէն վերջը վարչապետը այս մասին տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Լոնտոնի գերմանական դեսպանը Պերլին գնաց օդանաւով, ինչ որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Լորտ Հըլիֆաքս Թագաւորին ալ ներկայանալով, տեղեկութիւններ հաղորդեց Հիթլէրի հետ ունեցած խօսակցութեանց մասին: Դատելով անգլիական թերթերու հրատարակութիւններէն, որոշ յոռետեսութիւն կը տիրէ այդ խօսակցութեանց արդիւնքի մասին :

«Մաքրագործումները» կը շարունակուին

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ աչքէ ինկած է Տիկին Քոլոնթայ, Շուէտի խորհրդային դեսպանը: Տիկինը ապաքինարան մը քաշուած է, եւ չուզեր Մոսկուա վերադառնալ :

Հեռագրի մը համաձայն, անձնասպան եղած է խորհրդային բարձր պաշտօնատար մը, Պոստիշեւ, անդամ Կեդր. Կոմիտէին: Պոստիշեւ եւ իր կինը ձերբակալուած էին երկու շաբաթ առաջ եւ տիկինը մահուան դատապարտուելով գնդակահարուած էր: Այս լուրը իմանալով, ամուսինը բանտին երրորդ յարկը կը խոյանայ եւ ինքզինքը վար կը նետէ: Մահը վայրկենական եղած է :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ուկրայնայի նախագահը, Բոնդարէնկօ, որ անհետացած կը համարուէր, ձերբակալուած է իբրեւ անջատողական եւ գործակից « Պերլինի հակախորհրդային կեդրոնին»: Ամբաստանեալը ձերբակալուած է Քիէվի մէջ, Նոյեմբեր 7ին, երբ տունէն դուրս կ'ելլէր յեղափոխութեան 20ամեակի հանդիսութեանց մասնակցելու համար: 32 տարեկան է եւ հազիւ երկու ամիս կ'ընէ որ յաջորդած էր «անձնասպան» Լիւչենկոյի :

**** Երեւանի մէջ անձնասպան եղած է ժողովրդային տնտեսութեան հաշուառման վարչութեան պետ Վահան Յովսէփեան, «խճճուած ըլլալով իր հակախորհրդային նացիոնալիստական կապերում եւ երկիւղ կրելով մերկացումից» («Խ. Հայաստան» 3 Նոյեմբեր) :*

ՓՈՔՐ-ԱՍԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ա.

Փոքր Ասիոյ աղէտը իր տասնըհինգամեակը բոլորեց արդէն:

Դժուար եւ պատասխանատու գործ է, տասնըհինգ տարի վերջ, յիշողութեան ապաւինելով գրի առնել պատմական անցեալի մը դրուագները, մանաւանդ երբ անոնք կը շօշափեն քաղաքական խնդիրներ:

Մեր նպատակը չէ մխրճուիլ այդ կարգի հարցերու մէջ: Մեր հիմնական նիւթը պիտի ըլլայ պարզել հայ քաղաքապահ զօրամասերուն դերը Մարմարայի աւազանին շուրջ, մնալով միշտ վերապահ մեր արտայայտութեանց մէջ:

Նախ քանի մը խօսք Փոքր Ասիական ինքնապաշտպանութեան Մարմնի ծագման մասին:

Հելլէն հրապարակագիր եւ Սելանիկի Մամուլի Դիւանին նախկին տնօրէն Պ. Ս. Փրօթօնօթարիօս, Փոքր Ասիոյ աղէտին գաղտնիքներուն մերկացման նուիրուած իր գրքոյկին մէջ, կը խօսի 1920 Նոյեմբեր 1էն մինչեւ 1922 Օգոստոս 26, այսինքն Զմիւռնիոյ պարպումին չարաշուք թուականը, անցնող բոլոր դէպքերուն մասին եւ կը ճշդէ աղէտին պատասխանատուները՝ հիմնուելով պետական, դիւանագիտական եւ ռազմական տուեալներու վրայ: Այս առթիւ կը խօսի նաեւ Փոքր Ասիոյ ազգային շարժումին մասին եւ հետեւեալ կերպով կը բնորոշէ զայն.—

«Սաքարիոյ արշաւանքին արիւնոտ անյաջողութենէն վերջ— որ արքունիքին կողմէ, քաղաքական պատճառներով, յամառօրէն առաջ քշուած ձեռնարկ մըն էր— մեր բանակը ջղայնացնող անշարժութեան մը մատնուեցաւ՝ Էսկի-Շէհիր-Աֆիոն գիծը գրաւելով: Ազգային հարցին հանդէպ կառավարութեան բռնած ընթացքը, զինուորական ստորադաս եւ գերադաս շարքերուն մէջ ընդվզում առաջ բերաւ: Բարձրաստիճան սպաներէ բաղկացած յանձնախումբը այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ բանակը թագաւորէն պէտք էր պահանջէր իշխանութիւնը յանձնել Պ. Սթէրիատիսին, որուն վրայ կեդրոնացած էին բոլորին յոյսերը: Բայց մարզպանը մերժեց բանակին պաշտպանութեան ապաւինելով՝ ստանձնել կառավարութեան ղեկը: Շատ մը կղերականներ, երեւելի անձնաւորութիւններ եւ բարձրաստիճան զօրականներ, 1921 Նոյեմբերէն մինչեւ Փոքր Ասիոյ պարպումը Պ. Սթէրիատիսի այցելելով, լալով, նոյնիսկ ծնրադրելով պաղատած են որ ղեկավարէ ազգ. շարժումը, եւ խոստացած են կռուող ամբողջ բանակին օժանդակութիւնը, հակառակ պարագային գոնէ չջլատել հելլէնութեան յուսահատ աշխատանքը:

«Դեկտեմբերի սկիզբէն, Զմիւռնիոյ երեւելի անձերը Յոնիականի ըսպառնացող վտանգէն խուսափելու համար, սկսան խորհրդակցիլ բարձրաստիճան սպաներու եւ մարզպանութեան պաշտօնատարներուն հետ: Գաղտնի մարմին մը կազմուեցաւ այդ նպատակով, որ յետոյ կազմակերպեց Փոքր Ասիոյ պաշտպանութիւնը: Մշակուեցան ինքնապաշտպանութեան ծրագիրներ եւ ընդունուեցաւ Կ. Պոլսոյ Ազգ. Ինքնապաշտպանութեան Մարմնի պատրաստածը:

«Այս ծրագրին համաձայն, բացի քրիստոնեաներէ, Հրեաները, Չէրքէզները, Քիւրտերը եւ Թուրքերը մասնակցութեամբ պիտի կազմուէր դաշնակցութիւն մը, որ պիտի շարունակէր փոքրասիական պայքարը: Սպարապետ Զօր. Փափուլաս խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրաւ այդ ծրագրին, սակայն Պ. Սթէրիատիս, ընդհակառակն, ի նպաստ Փոքր Ասիոյ պարպումին արտայայտուեցաւ»:

Հոս դանց կ'ընեմ կարգ մը հետաքրքրական մանրամասնութիւններ, պետութեան եւ արքունիքին այս ծրագրին հանդէպ որդեգրած «բացասական վերաբերում»ին մասին, որուն համաձայն «պալատին կողմէ վստահելի սպաներ եւ գործակալներ ղրկուած են Փոքր Ասիա՝ համոզելու բանակը որպէսզի չյարի շարժումին»:

«Վստահելի տեղեկութեանց համաձայն, կ'ըսէ Պ. Սթէլիանոս Փրօթօնօթարիօս, Փոքր Ասիոյ պարպումի ծրագրին պատրաստութեան առաջին հրամանը տրուեցաւ 1922 Յունուարին: Զօր. Փափուլաս եւ իր սպայակոյտի անդամները ափ ի բերան մնացին այս լուրին վրայ: Այդ թուականէն սկսաւ ցրտութիւն մը ընդհ. հրամանատարին եւ արքունիքին միջեւ, եւ մերձեցում մը սպարապետութեան եւ «Փոքր Ասիոյ ինքնապաշտպանութեան կոմիտէ»ի միջեւ»:

Այս մէջբերումները ցոյց կուտան թէ ինքնապաշտպանութեան կոմիտէին ծնունդ տուող գլխաւոր ազդակը եղած է Փոքր Ասիան ամէն գնով պարպելու որոշումը: Այս տեսակ ծրագրի մը աղէտալի հետեւանքները նախատեսող Փոքր Ասիոյ քրիստոնեայ բնակչութիւնը, ի հարկէ չէր կրնար առանց սարսուռի մտաբերել գալիք ահաւոր դէպքերը: Երկու տարի առաջ, քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւնը թշնամիին հուրէն ու սուրէն ազատելու նշանաբանով Փոքր Ասիա արշաւող բանակը պիտի լքէր այդ գեղեցիկ երկրամասը, եւ անոր վրայ ապրող մէկ միլիոն արենակիցները պիտի յանձնէր Թուրքին վրէժխնդրութեան:

Այս մտքին հետ չէր կրնար հաշտուիլ իր ազատութիւնը հազիւ վերագտած ժողովուրդ մը, որ «Քրիստոս Յարեաւ»ով դիմաւորած էր իր ազատարար բանակը: Այս մտքին հետ չէր կրնար հաշտուիլ նաեւ իր պատմական առաքելութեան գիտակցութիւնն ու դաստիարակութիւնը ունեցող հելլէն բանակը: Եւ անոնք միասնաբար վճռեցին մինչեւ վերջին մարդը պաշտպանել Փոքր Ասիան:

Շարժումը շատ շուտ ծաւալեցաւ: Դատը արդար էր: Ու բոլոր ուժերն ու կամքերը միացած, արագօրէն ծնունդ տուին ինքնապաշտպանութեան անթիւ մարմիններու՝ բոլոր գլխաւոր եւ երկրորդական կեդրոններու մէջ: Պոլիս եւ Իզմիր դարձան գլխաւոր վառարանները շարժումին:

Պանտրմա եւ Պալըքէսիր, իբրեւ կարեւոր կեդրոններ շատ շուտ կազմակերպուեցան: 1922 Յունուարի վերջերը Պանտրմայի հելլէն ինքնապաշտպանութեան մարմինը մասնաւոր հաւաքոյթի մը հրաւիրեց հայ գաղութին ներկայացուցիչները եւ անոնց պարզեց շարժումին պատճառներն ու հետապնդուելիք նպատակը:

Որքան ալ քօղարկուած, զեկոյցը ցնցող տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Աղէտը պիտի ըլլար ընդհանուր: Վտանգը հասարակաց էր Յոյնին եւ Հայուն համար: Թուրքը պիտի կոտորէր երկու ցեղերն ալ հաւասարապէս: Զերծ զգացական ամէն տեսակ մտածումէ, Հայը բնազդաբար ըմբռնեց չարաղէտ հեռանկարը: Իր ֆիզիքական գոյութեան ըսպառնացող վտանգը, եւ մորթին վրայ զգացած արիւնոտ փորձառութիւնը, լաւագոյն առաջնորդը եղան տրամաբանական եզրակացութեան մը հանելու: Եւ ան կանգնեցաւ Փոքր Ասիոյ դատի կողքին եւ ձեռք ձեռքի եղբայրական Յոյնին հետ:

Երկրորդ հաւաքոյթի մը ընթացքին ծնունդ տրուեցաւ Հայկական ինքնապաշտպանութեան մարմնի մը, որ ընդհանուր ծրագրի մը հիման վրայ եւ սերտ համագործակցութեամբ պիտի աշխատակցէր Ազգ. Ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէին: Քոյր մարմինները միաժամանակ հրատարակեցին զօրակոչի հրաւէր մը, եւ մէկ օրուան ընթացքին 25—35 տարեկան բոլոր երիտասարդները պատասխանեցին հրաւէրին: Աւելի վար տարիք ունեցող յոյն երիտասարդները արդէն կը ծառայէին կանոնաւոր բանակի մէջ, իբրեւ նորագիր: Այսպէս ծնունդ առաւ Ինքնապաշտպանութեան քաղաքապահ զօրամասերու 3րդ. գունդը՝ ենթակայ գրաւման ուժերու հրամանատարութեան: Հայկական ուժերը դասաւորուեցան 5րդ. գումարտակին մէջ, որուն հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ հայ սպայի մը: Գրաւման բանակի հրամանատարութիւնը զօրամասերուն տրամադրեց անհրաժեշտ զէնքն ու ռազմանիւթը, իսկ ինքնապաշտպանութեան կոմիտէները զինուորական համազգեստ եւ այլ իրեղէններ: Այնպէս որ երկու երեք շաբաթուան ընթացքին մէջտեղ եկաւ սպառազէն գունդ մը, որուն կը մնար տալ զինուորական միօրինակ կրթութիւն: Երեք ամիսը բաւական եղաւ այդ թերին լրացնելու: Հոս անհրաժեշտ է անմիջապէս աւելցնել, որ քաղաքապահ զօրամասերուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար ապահովել թիկունքի պաշտպանութիւնը — իւրաքանչիւր զօրամաս իր շրջանին մէջ— որպէսզի կանոնաւոր բանակի ուժերը զօրացնեն ռազմաճակատը:

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արազին

Այնպիսի ժամանակի մը մէջ, ուր արտառոց վարդապետութիւններ կը ճգնին վերիվայր շրջել անհատականութեան իրաւունքը, պէ՛տք է, անհրաժե՛շտ է ուշադիր ըլլալ մարդը, թէ ի՛նչ կը կորսնցնէ, եթէ անհատականութիւնը ջնջուի, եւ թէ ի՛նչ կը շահի, եթէ անեղծ պահէ զայն, ի հեճուկս ընդվզեցուցիչ համայնական յաւակնութիւններու:

Անհատ, մասնաւոր իմաստով ան էութիւն մըն է, որ երբեք ուրիշ էութեան մը մէջ գոյութիւն չունի, այլ իրեն մէջ միայն, որ ուրիշէ մը դուրս չի ներգործեր, այլ ինքն իրմէ միայն: Այս կերպով անհատը անձնաւորութիւնն է իսկական, նոյնիսկ անձուկ իմաստով, կախակայուած ինք իրմէ լոկ: Մտաւոր ու հոգեկան ինքնամփոփութիւն մը, ներանձնութիւն մը եւ, եթէ կրնանք ըսել, ինքնակեցութիւն մը, ինքնակացութիւն մը — ահա ասոնցմով կը կազմուի անձնաւորութիւնը, անձնականութիւնը: Ուր որ անհատականութեան դէմ ճնշում մը կը գործադրուի, անիկա առաւելապէս կը զգան անո՛նք, որոնք բացառիկ պէտք ունին անոր, իրենց իսկ էութենէն կամ ներքին բարեխառնութենէն ազդուած: Կան միշտ զարգացած, բարձրագոյն աստիճանով ինքնամշակուած եւ անձնականութեամբ թաթաւուն մարդիկ, որոնց գործերը չեն կարօտիր մինչեւ իսկ ուրիշներու գնահատումին. իրենց սեփական արդարացումը այդ գործերուն մէջ իսկ է: Անհատականութեան կը պատշաճի՝ ինք իրեն մէջ սեփական աշխարհ մը ըլլալ եւ ունենալ մարզեր՝ որոնց մէջ իրեն միայն կը պատկանի գերագոյն տիրապետութիւնը: Խնդիր է թէ այդ անկախ լինելութեան եւ ինքնակացութեան մարզը պէ՞տք է արդեօք ընդարձակել կամ նեղցնել մարդկային ընկերութեան մէջ: Ասիկա մշակութային հարց մըն է: Մշակոյթի մեծ հեղինակներուն մտածումը եւ պնդումը ա՛յն եղած է, թէ մարդուն ազատութեան համար անխուսափելի է անհատականութիւնը: Ահա, ուրեմն, տրուած եղաւ պատմութեան պատասխանը այդ հարցին: Մարդկային ազատակամ կամ աղիկամի ընդունակութիւնը նոյնքան անհրաժեշտ հիմն է, թանկարժէք միակ վէմը անհատականութեան: Անհատին ազատութիւնը ո՛րքան աւելի ըլլայ, ա՛յնքան աւելի մարդուն գլխուն շուրջ կը շողայ արժանիքի պսակը: Զանազան կայսերով եւ այլատիրութեամբ մարդոց վրայ տիրապետել ուզելը՝ միշտ նշան մը եղած է թէ մարդիկ չեն կրցած ըմբռնել ստեղծագործող ծրագիրներ, նաեւ թէ անընդունակ եղած են մարդիկը վարելու անհատականութեան: Մարդկային տկարութեան երեւոյթներէն մէկն ա՛յն է, որ, ոմանք չեն ուզած կամ չեն կրցած պէտք ունենալ իրենց ազատ անհատականութեան, եւ ուրիշներ ալ չեն կրցած սպահպանել այդ բնական մեծ աւանդը:

Անհատական իրաւունքին բռնաբարումը անո՛նք միայն կը զգան ցաւով եւ բարկութեամբ, որոնց մէջ տակաւին պահուած է մարդկային բնութեան գերագոյն ծագումի դրոշմը: Այդ բնութիւնը ուրացող եւ անասնականին մօտեցող մարդիկ միայն կրնան համակերպիլ ստիպումի, կաղապարի, ոչխարամտութեան դրութեան: Անոնք այս կերպով ցոյց կուտան, թէ չեն կրնար իրենք առաջնորդել զիրենք, այլ պէտք ունին շղթայի մը կապուելու: Մարդկային այս սահմանափակումը իրաւ է թէ չի կրնար ըմբռնել անհատական ազատութիւններուն անսահմանաւորութիւնը: Ստոյգ է որ տիրապետել ուզող մարդիկ պարտաւոր են, ըստ պարագաներու, նեղցնել իրենց հայեացքը եւ առաջնորդող կարողութիւնը, բայց ասիկա բնաւ պատճառ մը չէ որ մարդիկ իրենց անհատական գործերը ուրիշներուն տիրապետութեան ենթարկեն:

Ամէն ժամանակ, պատմութեան մէջ, եղած են աւելի կամ նուազ սեղմումի դրութիւններ, որպէսզի մարդիկ պարտաւորուին միահաղոյն հասկացողութիւն մը, միաձեւուած կամք մը ունենալ, այսինքն չափաւորուի անհատին սահմանը եւ անհատը ըստիպուի համակերպիլ տիրողին կամ տիրողներուն իրաւունքին: Ուրիշ բացատրութեամբ— ուզեր են պարտաւորել մարդիկը որ իրենց ինքնակացութիւնը ընդհանրացնեն, ընկերականացնեն եւ ճնշումի գան: Միահաղոյն հասկացողութիւններ կրնան եւ պէտք է գտնուին, մինչեւ իսկ տեսակ մը պարտաւորութիւն այդ բանին համար, բայց պայմանաւ որ ազատ ձգուի բոլորովին ինչ որ իրենն է իւրաքանչիւրին: Իրաւունքի այս սկզբունքը— «իւրաքանչիւրին՝ իրենը»— անհատականութեան մարզն է, երկրամասն է, ուր իւրաքանչիւրը իր սեփական տէրն է: Եթէ լաւ դիտող ըլլաս, կը տեսնես արդէն որ միտքի ճշմարիտ ուղղութիւնը միշտ անհատական զօրաւոր գնացք մը ունի: Քրիստոնէական— եւրոպական աշխարհահայեացքը ի յարգանս անհատին իրաւունքին, ջնջեց գերութիւնը եւ ներածեց հանդուրժող ոգին, աղիկամի ընթացքը անհատին, ինչպէս ցայսօր ուղղութիւնն է մեծահոգի Քրիստոնեաներուն եւ Եւրոպացիներուն:

×

Կաղապարուած ձեւակերպութենէ ձերբազատումը անհատին բարձրացումն է: Շղթայուած կապերէ կախակայութեան ջնջումը, նաեւ խղճահարական փոքրոգութիւններէ ազատագրութիւնը միշտ նշան է անհատական ազատութեան բարձր զգացումի: Ամէն ժամանակ գտնուած են մեծ միտքեր, որոնք իրենք իրենց մէջ ունեցած են սեփական աշխարհ մը, չհանդուրժելով մարդկային համախմբութեան պարտաւորիչ ձեւերուն: Ընդհակառակն հօտերու տրամադրութեամբ մարդիկ պէտք ունեցած են խմբուելու գնդուելու զանգուածի մը մէջ, մէկտեղ վազելու, մէկտեղ քալելու, մէկտեղ քշուելու, նորոյթի եւ միջավայրի կախակայութեամբ: Անձնաւորութեան դրոշմով մարդիկ, որոնք իրենց ըլլալովը, իրենց խորհելովը, իրենց ուզելովը եւ ընելովը միայն կրնան գործել, կ'արհամարհեն գետնաքարշ ընդհանրացումի համախումբ պարը: Հոգիի այս դիրքը լիովին կը տեսնենք Կէօթէի մէջ: Այո՛, ժամանակի ընթացքին եղած են մարդիկ, որոնք ուզած են թափանցել կարելի ուժգնութեամբ ընդհանրական գիտակցութեան մէջ, առանց վրայ տալու անհատականութիւնը:

Անհատականութիւնը ներանձնութիւնն է, ստացումն է աշխարհի մը, որ բնաւ պէտք չի զգացներ խուսափելու դուրսի աշխարհ մը: Հանրութեան մէջ ըլլալ՝ առանց զգալու զայն, կապուած ըլլալ առանց եսին ազատութիւնը սահմանափակելու, դէպի դուրս երթալ՝ առանց ներաշխարհը կորսնցնելու—ահա իմացական գործնականացումը անհատ մը ըլլալու իրաւունքին:

Հարկ չկայ որ անհատը անջատուի հանրութենէն, այլ հանրութեան մէջ պէտք է թափանցէ անհատը, հանրութիւնը պէտք է տոգորուի անով: Եթէ անհատը ջնջուի, ընկերութիւնը նորածինի մը պէս յափրթերս կը խաղայ: Մարդը չունի երկու տարբեր ուղղութիւն կամ կողմ: ամէն բան անոր մէջ միակ է, անհատականն ու ընկերայինը: Եթէ գործերը ուղիղ ընթանան, ամէն ինչ իր նպատակին կը ծառայէ: Մարդ իրականին մէջ իր բարձունքին կը հասնի ինք իրմով, ոչ բնաւ զանգուածային ձեւով, այլ իբրեւ անհատ: Մարդկային ոգին երբեք զանգուածային երեւոյթ չէ, անհատական ոգի կամ հանճար կայ միայն:

Իմաստասէրները արդէն վաղուց ճանչցած են անհատին իրաւականութեան իմաստը: Եւ դիտելի է որ անոնք անհատական ազատութեան գաղափարը հիմ ընդունած են իրաւունքի գաղափարին: Չկայ ընկերային բան մը, որ նախապէս անհատական չըլլայ, որովհետեւ ընկերութիւնը չէ՞, անհատներէ կը բաղկանայ: Հանրականը կամ հասարակացը անհատին օգուտին համար է, անհատը բարձրացնելու համար է: Ինչի՞ կը ծառայէ դպրոցը, հանրային հաստատութիւններ ըսուածները ինչի՞ կը ծառայեն:

Եթէ մարդիկ բոլոր իրենց ջանքը դէպի լաւագոյնը ուղղեն, երբեք զիրար չեն խանգարեր— ոչ անհատը հանրութիւնը, ոչ ալ հանրութիւնը անհատը: Դժբախտաբար մարդկութիւնը հակամէտ է փոխադարձ արգելքներով դրութիւններ իրարու դէմ հանել կամ միասին մշակել: Բայց մեր սեռին նպատակն է մարդ հասցնել ոչ թէ զանգուած, այսինքն մարդ ըլլալ, ոչ թէ զանգուած: Եւ մարդիկ անհատներ են:

Թրգմ. Գերմ.-է ԵՍԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

Ո՞Վ ԱՒՐԵՑ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը նոյնութեամբ կ'արտատպենք Պոլսոյ «Ճիմհուրիէթ»էն: Գրողն է իր աշխատակիցը, Գանտէմիր, որ վերջերս պըտոյտ մը կատարած էր Սուրիոյ մէջ: Նիւթը երկրորդ խորագիր մըն ալ ունի,— «Հաթայի Հայերուն կեանքն ու մտածումները».—

Դամասկոսէն Հաթայ ճամբու ընթացքին եւ Հոմսի մէջ երկար կանգառի: Գազինօ մը նստած ատենս, քովընտի սեղանը գրաւած էր կիներով փոքրիկներով ընտանիք մը որ Թուրքերէն կը խօսէր: Պանդխտութեան մէջ, անսպասելի տեղ մը, որքան հաճելի նոյնքան հետաքրքրական կը դառնայ Թուրքերէն խօսիլը մարդոց որոնց Թուրք չըլլալը իրենց վիճակէն յայտնի է:

Պահ մը այրերէն մէկը իր պայուսակէն գիրք մը հանեց եւ սկսաւ կարդալ: Նկատեցի որ մեր Թուրհան Թանի (Ծ. Խ.— «Ճիմհուրիյէթ»ի աշխատակից) «Ադըրտան Ադընա» գիրքն էր:

7—8 տարեկան փոքրիկը մօրը քովէն ցատկեց, քիչ հեռուն գտնուած հնդկահաւին դիմացը անցաւ եւ ճիշդ Իսթամպուլցի փոքրիկի մը նման.

— «Գապարմաղըն քէլ Ֆաթմա» ... ըսաւ:

Հայրը որ իմ քմծիծաղս նշմարած էր, հետս խօսելու պահանջը զգաց եւ ֆրանսերէն.

— Կ'երեւի զբօսաշրջիկ էք, հարցուց:

Թուրքերէն պատասխանեցի անոր.

— Այո՛, անոր նման բան մը...

Անմիջապէս տեղէն ելաւ, քովս եկաւ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԵՐԱԿՐԵՆ ԱՄԲՈԽԸ

9.

Հարուստների զօրքի մի մասն՝ փողով վարձկան,
Մի մասը՝ նուրբ, փափուկ ապրած, նազուկ, անբան,
Հարուստների զօրքի մի մասն՝ վախկոտ, ջանպահ,
Մի մասն՝ մարդիկ, անծանօթ ու օտարական:
Էն, որ փողով էր եկել, իրա գլուխն էր պահում,
Էն, որ փափուկ էր պահել, իրա գլուխն էր ծածկում,
Էն, որ վախկոտ ջանպահ էր, վախենում էր ու ծլկում.
Փախչում էին լեղաճաք զօրքի շարքերը անծէր
Միայն օտար ու անհոգ մարդիկն էին մնացել ...

10.

Էն, որ Լէնինի քաջի մարդիկն էին, մէկ սիրտ էին, մէկ հոգի,
Իրենց տիրած դիրքը երբեք չէին տալիս ոչ ոքի.
Բոլորն էլ զուրկ, դժբախտ, անտուն աղքատներ,
Բոլորն էլ զուրկ, անեզ, անարտ ռանչպարներ,
Բոլորն էլ զուրկ, անգործ, աղքատ բանւորներ,
Աշխարհի խեղճ, սիրտը վառած մարդիկ էին բոլորն էլ:

11.

Զօրքն ու ժողովուրդը զարկին զարկւան իրար հետ,
Ծեծին ծեծկւան իրար հետ:—
— Է՛յ, վրէժի ժա՛մն է,— կանչեց Լէնինը զօրապետ,
Զարկէ՛ք, ձեր բշնամուն փուչ արէք,
Զարկէ՛ք, որ միշտ ազատ շունչ առնէք:
— Է՛յ, — ձայն տւեց ցար - սուլթանը իր զօրքերին,—
Զարկէ՛ք էդ մերկ, չփլախ-չփլուխ նախիրներին,
Ով շատ ջարդի, նրան կտամ խաչ ու մեդալ,
Քաղցածների էդ խուժանը կ'ուզի խլել
Թուրս ու թագս, տէրութիւնս սուրբ ու արդար:
Զարկին, զարկւան առաւօտից մինչ իրիկուն.
Զօրքերի մէջ ինչքան կային ռանչպար մարդիկ,
Զօրքերի մէջ ինչքան կային բանւոր մարդիկ,
Ասին՝ ինչո՞ւ զարկենք մենք մեր փաղիր եղբայրներին,
Բոլորն փախան ու միացան մեծ Լէնինին:

12.

Զարկին, ծեծկւան առաւօտից մինչ իրիկուն,
Փոշուց - ծխից մթնեց արեւը երկնքում:
Նրանք ունեն ռումբ, սուր ու թուր, թօփ - թնդանօթ,
Սրանք՝ փշտով, ղարաբինա, լոմ ու սողնակ,
Նրանք ունեն մոսին, մարտին, գնդակ, վառօդ,
Սրանք՝ եղան, բահ, անթարոց ու դագանակ
Նրանք ունեն տանկ, գնդացիր ու սաւառնակ
Սրանք՝ նիզակ, մուրճ, գերանդի, փոցխ ու դանակ ...
— Է՛յ, — ձայն տւեց Լէնին հսկան,
Հեծաւ իր ձին, սուրաց առաջ ...
Մինչ ե՞րբ,— ասաց, — մեր արիւնը պիտի ծծէք,
Մինչ ե՞րբ,— ասաց,— էս աշխարհը պիտի զաւթէք,
Մինչ ե՞րբ,— ասաց,— մեր իրաւունքը տի խլէք,
Մինչ ե՞րբ,— ասաց,— աշխարհը տի տիրապետէք ...
Ասաց, քշեց առաջ՝ կարմիր դրօշը վեր բռնած,
Նրա հետքից բանւոր գնաց հազար-հազար.
Նրա հետքից մշակ գնաց հազար - հազար.
Նրա հետքից ռանչպար գնաց հազար - հազար.
Նրա հետքից անտուն քաղցած հազար - հազար.
Նրա հետքից անգործ, գերի հազար - հազար.
Նրա հետքից անհող, անջուր հազար - հազար:
Թնդեցին ողջ աշխարհ, սար - ձոր, ամէն կողմից,
Թնդեցին կիրճ, քար ու կապան, ամէն կողմից.
Թնդեցին լին, չայիր - չիման, ամէն կողմից.
Թնդեցին արտ, արօտ, դաշտեր, ամէն կողմից.
Թնդեցին ծով, գետեր - աղբիւր, ամէն կողմից.
Թնդեցին ժայռ, անտառ, թփուտ, ամէն կողմից ...
Զարկին, զարկւան, դուման ելաւ աշխարհ բռնեց,
Զարկին, զարկւան, լէշը շերտ - շերտ գետին փռւեց:
Ընկածների արիւնն ելաւ կապեց մի գետ,
Էդ արնագետ գլորում էր ժայռեր, քարեր,
Ամէն մի քար, ամէն մի ժայռ՝ մի հսկայ լեռ:
Զարկին, զարկւան, տէրութիւնները մէկ կողմից,
Զարկին, զարկւան ժողովուրդը միւս կողմից:
Նրանք ունեն ռումբ, թնդանօթ, վառօդ, գնդակ,
Սրանք՝ փշտով, փայտ, խաչերկաթ, ղարաբինա,
Նրանք ունեն մոսին, մարտին, սուին, նիզակ,
Սրանք՝ շամփուր, մանգաղ, եղան, գերանդի, բահ,
Նրանք ունեն տանկ, գնդացիր ու սաւառնակ,
Սրանք՝ նիզակ, քար, հողակոշտ, կացին, ուրագ ...

(2)

(Շար.)

— Թուրք էք, չէ՞։
— Հապա դո՞ւք, ըսի։
Ան ալ թէեւ հաճոյքով, բայց քիչ մը զառն կերպով կը ծիծաղէր.
— Անոր նման բան մը...։ Եթէ խակութիւնը փնտռէք, Անատօլուցի Հայեր ենք։ Բայց, ինչպէս կը տեսնէք, ո՛չ հայերէն, ոչ ալ արաբերէն կը խօսինք։

Եւ սկսաւ հասկցնել։

— Եղան ժամանակներ որ չատ ղայրացանք Թուրքերուն։ Այն ատենները «զոնէ սա մեր տղաքներուն Թուրքերէն չսորվեցնենք» ըսինք։ Բայց չեղաւ, չկրցանք գլուխ հանել։ Մեր միջեւ հայերէն խօսինք ըսինք, չկրցանք։ Ես իմ կարգին քանի մը անգամներ «զոնէ Թուրքերէն չկարդամ, կատարեալ ֆրանսերէն, անգլիերէն գիտեմ, ինչո՞ւս չի բաւեր այս լեզուներով գիրքերը» ըսի, չեղաւ, վերջապէս չեղաւ։

Եթէ մեր տունը այցելէք, պատերուն վրայ Իսթանպուլի տեսարաններ, խոհանոցը Թրքական կերակուրներ, «կրամաֆոն»ի վրայ Թրքական «փլաք»ներ կը տեսնէք... Մարդս բնութեամբ չի կրնար հրաժարիլ ինքնիրմէն։ Այսօր, մեր միջեւ բոլոր պաղութեանց անհետանալէն յետոյ, կը հասկնանք որ աւելի լաւ եղած է որ այսպէս մնացած ենք։

Հոմսի «գազինօ»ին մէջ տեղի ունեցած այս տեսակցութենէն չաբաթ մը յետոյ Իսկէնտէրունի մէջ, Քլարինճ պանդոկին պատշգամին վրայ Հաթայի հայ վարիչներէն փաստաբան Հայկ Գալեմքի հետ կը խօսիմ։

— Մենք, կ՚ըսէր, կը հաւատանք թէ ոչ մէկ վէճ մնացած է մեր միջեւ։ Արդէն երբ անցան անհետացան քաղաքական աղմուկները, ու երբ քննեցինք մենք մեզ, տեսանք թէ, քիչ մըն ալ զարմացումով, ձեզմէ ֆիզիքապէս հեռու ալ մնանք — բարոյապէս միշտ միասին ենք։ Ես ի՞նչ տարբերութիւն ունիմ Թուրքէ մը։ Լեզուս, ընտանիքըս, ամէն ինչս Թուրք է։ Քսան տարի է որ ձեզմէ հեռու ենք, բայց դարձեալ այնպէս ենք։ Մեր փոքրիկներուն ուղեցինք արաբերէն սորվեցնել, բայց ի՞նչ տեսնենք, դարձեալ Թուրքերէն սորվեր են։

— Ձեր լեզուն եւ սովորութիւնները այսպէս են, բայց մտածումնե՞րը։

— Չկարծէք որ չեմ հասկնար թէ ինչ ըսել կ՚ուզէք։ Միայն թէ, դժբախտաբար, բացայայտօրէն պիտի չըսեմ, պէտք է նկատի ունենաք որ ձեր կացութեանը մէջ չենք գտնուիր։ Եթէ ձեզի չափ ազատ ըլլայինք, կը տեսնէինք որ մեր մտածումն ալ, անոր հետեւութիւնն ալ ձերինէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունին։ Հիմա ձեզի սա բանը կրնամ ըսել որ, ինչպէս քիչ մը առաջ հասկցուցի, արտը պատրաստ է, հունտը ձեր ձեռքն է, ցանեցէք եւ հնձեցէք։

Եւ պայուսակը առնելուն պէս ցատկեց, գնաց։

Յօդուածագիրը կը շարունակէ.

— Անթաքիոյ մէջ եմ, կէսօրուան ճաշէն յետոյ, մեր Անթաքիոյ թղթակցին Սամիհ Ազմիի հետ դէպի Մուսատաղ — Սուէտիէ ճամբորդութիւն մը կը կատարենք։

Գիթիւսս այս լերան ամէնէն մեծ եւ գեղեցիկ գիւղն է։ Իր բնակչութիւնը, որոնք բոլորն ալ Հայեր են, ամառը, բոլորն ալ իրենց տանը մէկ սենեակը քաշուելով, մնացեալ մասը վարձու տուեր են. նոյնիսկ իրենց դպրոցը պանդոկի վերածեր են։ Ճամբաները, սրճարանները, «կազինօ»ները լեցուն են Հալէպէն եկած ընտանիքներով։

Անթաքիոյ Թուրքերը այս տարի հոս ալ չեն կրնար գալ։ Պտըտած միջոցիս, քաղաքէն ճանչցած ներկարար Թուրք տղու մը հանդիպեցայ եւ կատակելով.

— Ի՞նչ կը փնտռես հոս, չե՞ս վախնար, ըսի։

— Չէ՞ք տեսներ, բազմութիւն կայ, գործ կայ։ Հայերն ալ ինծի ներկել կուտան իրենց կօշիկները, եղբօր պէս կ՚ապրինք կ՚երթանք, ինչո՞ւ վախնամ։

Այս միամիտ փոքրիկին խօսքերը չե՞ն ապացուցաներ որ երբեմն խիստ չափազանցուած կերպով կը ներկայացուի Հաթայի մէջ տարրերու միջեւ ծագած պաղութիւնը։

Այսօր, մենք ալ հոս, լիտըր փաստաբան Իզմիրլեանէն մինչեւ պանդոկի հայ կառսոնները, բոլորէն ժպտադէմ եւ լաւ ընդունելութեամբ չդիմաւորուեցա՞նք։

Այդ պարագայի՞ն։

— Մթնոլորտը մենք մեզի խանդաբեցինք։ Հիմա մեր ջղաձիգ եւ խոնաւութենէ ցրտառութեան ընդունակ այս վիճակին մէջ այս ճամբէն չենք կրնար ետ դառնալ։ Ապա թէ ոչ մէջտեղը իրարու դէմ ակռայ կճրտելու պատճառ մը չեմ տեսներ։ Ընտրութեան պայքար ամէն տեղ կ՚ըլլայ։ Բայց չեմ գիտեր ուրիշ ո՞ւր կը գտնուին նոյն հայրենիքէն իրարու թշնամիի նման նայող եւ իրարմէ խոյս տուող այս մարդիկ։ Ասոր մե՞ղքը.
— Ան մեր բոլորին քովն է։

Այս խօսքերը ըսող հայ մեծին ուրիշ ինչ կրնայի ըսել բայց եթէ դարձեալ ձեռք ձեռքի տալով այս մեղքէն մաքրուիլ մաղթել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Ցառաջ). — Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր այս տարուան գործունէութեան վրայ աւելցուց աշխատանքի ուրիշ ազգօգուտ ձեռնարկ մը, — երգչախումբի մը կազմութիւնը, որուն պիտի ջանայ կապել հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը, սիրցնել տալով անոր հայկական երգը։

Արդէն անդամներուն թիւը հասած է 14ի, որոնք կանոնաւորաբար կը հետեւին փորձերուն, ամէն երկուշաբթի։ Երգչախումբին կրնան մասնակցիլ բոլորը՝ առանց սեռի խտրութեան։

*** Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան տօնակատարութեան գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներու մէջ մոռցեր էի յիշել Օր. Ս. Գասպարեանը (արտասանութիւն) եւ Տիկին Նուարդ Տէմիրճեանը (նուագ)։

Սօս - Պարէտ

Ք. ՌՈՒԲԷՆ ՇԱՄԻ ՄԷՋ

ՇԱՄ, — Քէմանչիստ Ռուբէն նոյ. 16ին, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց Շամի փոքրաթիւ գաղութին մէջ։ Մէկ ժամ անդադար թրթռացուց իր «քէմանչէ»ն, խորապէս յուզելով ներկաները։ Լսեցինք «Հայաստան»ը, «Ով մեծասքանչը», «Կռունկ»ը եւն.։ Հովիւի սրինգը պահ մը մեզ տարաւ հայրենի աշխարհ։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՕՐԱՆՈՑԷՆ

Սիրելի «Յառաջ», երեք չաբաթ է որ զօրանոց կը գտնուիմ։ Հեծելագունդի մը մաս կը կազմեմ։ Բայց պէտք է խոստովանիլ որ, բաւական դժուար է։ Ձին վազած ժամանակ պէտք է վար ցատկել, յետոյ, նոյնքան արագ գետնէն վրայ նետուիլ։

Առաջին չաբաթները քանի մը անգամ վար ինկայ։ Սակայն, հիմայ ա՛լ բաւական վարժուած եմ։

Օրական մէկուկէս ժամ ոտքի մարզանք կ՚ընենք, իսկ մնացած ժամերն ալ ձիավարութեան մարզանք։

Ձին՝ իմ մտերիմ բարեկամս է, զէնքը՝ կեանքիս ընկերը։ Հոգիիս չափ կը սիրեմ այս ամէնն ալ։ Հըպարտ եմ, վասնզի դպրոցի մը մէջ կը գտնեմ ինքզինքս։

Ցեղին ոգին միշտ բարձր է մէջս եւ, կ՚ուզեմ որ բարձր մնայ նաեւ մեր բոլոր երիտասարդներու կուրծքին տակ։ Որպէսզի օր մը հաւաքուինք մեր եռագոյնին տակ, ինչպէս որ այսօր հպարտութեամբ կը ծառայենք մեր Երկրորդ հայրենիքի դրօշին։

Մեր զօրագունդին մէջ Հայ ըլլալով մինակս եմ։ Զիս չատ կը սիրեն, հրամանատարէս մինչեւ զինուորը։ Մեր ծառայութիւնը լաւ տպաւորութիւն թողած է բոլորին վրայ։ Մարզանքի եւ նշանառութեան փորձերուն յաջողութեանս համար, առջի օր, վարձատրութիւն մը ստացայ մեծերէն։

Բնակած քաղաքս չատ մաքուր եւ ջրառատ է։ Ունի պտղատու ծառեր, ցորենի ընդարձակ դաշտեր, եւ առողջ օդ։

Կ. Ասլանեան

Սիրելի «Յառաջ», կայսրանը։ Ինծի պէս հարիւրաւորներ մէկ մէկ պայուսակ կարգի կը սպասեն։ Տեսնէիր, ուրախութեան եւ թէ տրտմութեան հով մը կը փչէր այդ առաւօտ։ Շատերուն մայրերը, քոյրերը, բարեկամները, նշանածները եկած էին ճամբու դնելու։ Իսկ ե՞ս։ Ոչ ոք ունէի։ Սակայն, երբ անոնք կը համբուրուէին իրենց սիրելիներուն հետ, իմ աչքերս ալ կը թրջէին։ Բայց նուիրական բան մը կը զօրացնէր զիս, — սէրն ու կրակը հայրենիքի։

Կարգով կը լեցուինք կառաշարը, որ մեզ կ՚առնէ ու կը տանի զօրանոց։

Առաջին օրը մեզ հագուեցուցին, կերակրեցին, տուին ինչ որ պէտք էր։ Կերակուրները առատ եւ մաքուր։ Ջուրի տեղ գինի կը խմենք։ Կարգ եւ կարգապահութիւնը ինծի կը յիշեցնեն մեր դպրոցի օրերը։

Մեր զօրագունդին մէջ չորս Հայեր ենք։ Մեզ չատ կը սիրեն։ Մեր աշխատանքները, փորձերը միշտ կը գնահատուին մեր մեծերէն։

Միայն մէկ բանի նեղութիւն կը քաշենք, — Հայերէն թերթ։ Կարելի չէ՞ որ «Յառաջ» իր թեւերը մինչեւ հոս երկարէ։ Թերթ ղրկէ։ Եւ այս մինակ ես չեմ։ Ինծի պէս չատեր կան որ կը սպասեն լուրի։ Մանաւանդ լուրեր հայրենիքէն։

Շատ լաւ ենք եւ ուրախ։ Հիմակուընէ զօրանոցը մեզի համար կը դառնայ տեսակ մը վարժարան։

Մեր աշխուժութիւնը, եռանդը տեսակ մը վստահութիւն սկսած է ներշնչել այս շրջանակին մէջ։ Մեզ չատ կը գովեն եւ կը քաջալերեն։

Եւ մենք փոխադարձաբար մեր պարտականութիւնը լի ու լի կը կատարենք։

Մեզ չմոռնաք։ Իսկ մենք մեր հայրենիքը բնաւ չպիտի մոռնանք։

Յ. Տէր - Մինասեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

Նոյեմբեր 2ին հողին յանձնեցինք, իր երիտասարդ տարիքին մէջ, մեր սիրելի ընկեր Յովհաննէս Չպուքճարեանը, տաժանելի հիւանդութենէ մը ետք։ Ծնած էր Բրգնիք եւ մեր աննըման Վարուժանի գերդաստանի չառաւիղներէն էր։ Ընդհանուր պատերազմին, հազիւ տասը տարեկան, որբացած կ՚իյնայ տարագրութեան ճամբուն վրայ, կը քալէ անապատներու կիզիչ աւազներու մէջէն։ Կը յաջողի գտնել իր մօրաքոյրը, Տիկին Ոսկի Թօփալեան, որուն մայրական խնամքին ներքեւ կ՚աճի իր պատանեկութիւնը եւ կը հասնի մինչեւ Փարիզ։

Իր ծննդավայրէն չունչ մը, ճառագայթ մը կ՚ապրէր իր մէջ, կեանքի ահաւոր վերիվայրումները մասամբ ընկճած էին իր մարմինը, բայց կենդանի էր այդ չունչը։ Երբ իր աչքերը բացաւ հաճոյքի այս ոստանին մէջ, փնտռեց տղաքը, փնտռեց խմբակը, ուր գաղափարի անունով խօսքեր կ՚ըլլային։ Գոհ էր Յովհաննէսը, Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» խումբը գտած էր, առաջին վայրկեանէն, կը գգայեր անոր անկեղծութիւնը եւ գործի մասին ունեցած հաւատքը։ Սերաստիոյ Հայրենակցական միութիւնը Մուրատի սգահանդէսը պիտի կազմակերպէր. Յովհաննէս օրերով, չաբաթներով կը վազէ հոս ու հոն, հերոս-Մարտիկին յիշատակը արժանաւորապէս տօնելու լուրջ աշխատանքին լծուած գրեթէ առանձին։

Պանեքօ Քաշանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան եռանդուն անդամներէն էր։ Մեր հանդէսներուն ներկայ կ՚ըլլար իր ամբողջ ընտանեկան կազմով, կ՚աջակցէր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան ձեռնարկներուն։ Ամուսնացած էր պատուական ընտանիքի մը աղջկան օր. Հայթաեանի հետ։

«Արծիւ»ը ձեռնարկած էր Դաշնակցութեան տան հանգանակութեան։ Յովհաննէս առանց որ եւ է թելադրութեան ինքնաբերաբար կ՚արձանագրուէր ցանկին գլուխը, կարեւոր գումարով մը։ Ներկաներս ապրեցանք երջանկութեան պահեր եւ համբուրեցինք անոր ճակատէն, որուն եռեւ վառ էր կայծը։

Թիէի գերեզմանոցին մէկ անկիւնը կը հանգչի մեր սիրելի ընկերոջ տառապած մարմինը, իսկ զայն սիրողներուն սրտին մէջ պիտի սաւառնի անոր յիշատակին մշտնջենական քաղցրութիւնը։

Ս. Գարակէօզեան

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ՚ԵՐԹԱՅ ՀՌՈՄ. — Նախօրոք ծանուցուեցաւ թէ Եուկոսլաւիոյ վարչապետ Ստօյատինովիչ Նոյեմբերի երկրորդ կիսուն Հռոմ պիտի ուղեւորի։ Այս ճամբորդութիւնը, նոր լուրի մը համաձայն, քանի մը օր յետաձգուած է։ Հիմա Դեկտեմբերի կէսէն առաջ հոն կը սպասուի, եւ առաւելն երեք օր միայն պիտի մնայ։ Տարակոյս չկայ թէ Իտալական եւ Եուկոսլաւ կառավարութիւններու պետերուն միջեւ խիստ կարեւոր քաղաքական խորհրդակցութիւններ տեղի պիտի ունենան, որպէսզի ալ աւելի զօրանան անցեալ գարունէն ի վեր երկուքին միջեւ հաստատուած բարեկամական կապերը։ Ասոր ապացոյցն է, կ՚ըսեն Հռոմի թերթերը, վարչապետին հետ միաժամանակ Եուկոսլաւ զինուորական պատուիրակութեան մը ներկայութիւնը, որ անցեալ չաբթուան ուսմնասիրական պտոյտ մը կատարեց Վերին Իտալիոյ մէջ եւ պաշտօնէութեան եւ ժողովուրդին կողմէ խանդավառ ցոյցերով ողջունուեցաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռամկավարներու Փարիզի, Գահիրէի եւ Պոսթընի օրկանները կը շարունակեն պարբերաբար գնդասեղի խայթուածներ տալ Բարեգործականի ներկայ վարիչներուն, իբրեւ «բարեացակամ քննադատութիւն»։ Նմոյշ մը՝ Եգիպտոսի Արեւէն (5 նոյ.).

— «Նախ՝ այս տարի եւս՝ ինչպէս նախորդ տարիներ, ընդհանուր ժողովը, «օրինաւոր նկատուած է անկախաբար ներկաներու թիւէն», որ քիչ է եղած նախորդ տարիներուն նման, հակառակ որ ժողովին՝ այս տարի եւս Փարիզ գումարումը յարմար դատուած է, «խորհելով որ Ցուցահանդէսին առթիւ մեծ թիւով անդամներ կրնան ներկայ գտնուիլ»։ Եւ ատենադրութիւնը կ՚աւելցնէ. «Դժբախտաբար, ինչպէս անցեալ տարուան փորձը ցոյց տուաւ, դարձեալ Փարիզաբնակ սակաւաթիւ անդամներ միայն ներկայ կը գտնուին, եւ հարկադրաբար միշտ այդպէս պիտի ըլլայ, ուր որ ալ գումարուի այս ժողովը, տրուած ըլլալով որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը համաշխարհային ընկերակցութիւն մըն է եւ մինչեւ հեռաւոր անկիւնները ունի բազմահազար անդամներ, որոնք ո եւ է ոստանի մը մէջ գումարուած ընդհանուր ժողովին անձամբ ներկայ չեն կրնար գտնուիլ»։ Ճիշդ է սակայն, եթէ Բարեգործականի բոլոր անդամները տեղ մը գումարելու վրայ ըլլար հարցը։ Սակայն խնդիրը այն է որ Բարեգործականի տարեկան ժողովը պէտք է խմբէ, որքան կարելի է, աւելի չատ թիւով ներկայացուցչական դէմքեր, որոնք հնարաւորութիւն ունենան ներկայացնելու իրենց տեսակէտները եւ թելադրութիւնները՝ յատենի ժողովոյ, լսելով Բարեգործականի գործունէութեան վերաբերեալ այն բոլոր տեղեկութիւնները, որոնք այլապէս չեն կրնար իրենց հասողութեան տակ իյնալ։ Ուրախալի պարագայ մըն է որ, այս տարի բացի Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի Շրջանակային Կեդր. վարչութիւններէն, Ռումանիայէն, Հապէշիստանէն եւ Զուիցերիայէն եւս ներկայացուցիչներ մասնակցած են ժողովին։ Որքան փափաքելի պիտի ըլլար, եթէ Սուրիա, Պալքանները, Կիպրոս, Պարսկաստան, Իրաք եւ այն բոլոր երկիրները վերջապէս, ուր Բարեգործականը գործունէութեան ընդարձակ դետիններ ունի, կարենային գէթ մէկ մէկ հոգի ղրկած ըլլալ իբրեւ ներկայացուցիչ, քանի որ հնարաւոր չէ Բարեգործականի բոլոր անդամները տեղ մը հաւաքել։

Պիտի առաջարկէինք որ յաջորդ տարիները, ընդհանուր ժողովը գումարուէր, եթէ հնարաւոր է, յաջորդաբար՝ Գահիրէ եւ Նիւ Եորք, եթէ այլուր կարելի չէ հաւաքուիլ, որպէսզի գէթ կարելի ըլլար հասկնալ թէ այս տեղերո՞ւ մէջ ալ «սակաւաթիւ անդամներ միայն» ներկայ պիտի ըլլան, ինչպէս եղած է նախորդ եւ ներկայ տարիներուն՝ Փարիզի մէջ։

Ատենագրութենէն կը տեղեկանանք թէ «Ընդհանուր ժողովի օրակարգը ամիսներ առաջ պատրաստուած ըլլալով, սահմանափակ է» եւ թէ «վերջին պահուն ներկայացուած բաղձանքները եւ առաջարկները ի հարկին կը փոխանցուին Կեդր. վարչութեան ուսումնասիրութեան»։ Կը նշանակէ թէ ինչ որ կար, իբրեւ խնդիր՝ նախապէս պատրաստուած օրակարգի վրայ, ժողովը կրցած է միայն դրօշմել ատով եւ նոր հարցերը թողուած են յաջորդ տարուան։ Կը մնայ գիտնալ թէ տարի մը յետոյ այդ հարցերը պիտի պահե՞ն, իրենց նորութիւնը եւ տարի մը կորսուած պիտի չըլլա՞յ, լուծելու համար կարգ մը խնդիրներ, որոնք թերեւս խիստ այժմէական էին եւ ստիպողական։ Դժբախտաբար, ատենագրութեան մէջ չկայ ո եւ է ակնարկութիւն, Կեդր. վարչութեան ուսումնասիրութեան յանձնուած հարցերուն վերաբերմամբ, որպէսզի կարենայինք այդ մասին աւելի դիտակցօրէն արտայայտուիլ։ Կ՚ըսուի սակայն թէ անցեալ տարի ներկայացուած յիշատակագիրներու հիման վրայ հիմնական կանոնագրի մէջ պիտի ներմուծուին կարգ մը փոփոխութիւններ, որոնց մասին եւս չկայ ո եւ է լուսաբանութիւն։

Ի մէջ այլ որոշումներու, ժողովը յանձնարարած է Կեդր. վարչութեան «իր ներկայ կազմը ամբողջացնել, նուազագոյն երեք նոր վարիչ - անդամներու անուանումովը, յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին վաւերացման ենթարկելու համար»։ Կ՚ենթադրենք թէ Կեդր. վարչութեան կազմին ամբողջացումը կը գտնուէր նախապէս որոշուած օրակարգին վրայ, քանի որ ընդհանուր ժողովը չէր որ պիտի զգացնէր այդ պակասը լրացնելու պէտքը։ Եւ սակայն կը խորհինք թէ տարեկան ժողովը, որ գերագոյն ժողովն ալ է Հ. Բ. Ը. Միութեան, կրնայ ու պէտք է թելադրութիւններ եւ ցուցմունքներ ընել Կեդր. վարչութեան կազմին մէջմտնելիք անձերուն մասին, անոնց գտնուելին փաբիզ թէ այլուր։ Երանի թէ ընդհանուր ժողովին մէջ իսկ տրուած ըլլային նոր անուններ, որոնք նոր ուժ մը աւելցնելու ընդունակ են Բարեգործականի կեդր. վարչութեան վրայ, ոչ թէ միայն իրենց նիւթական՝ այլ մըտաւորական կարողութեամբ, ինչպէս նաեւ հայ գաղութներու իրականութեան եւ պահանջներուն լայն ծանօթութեամբ ու մանաւանդ Բարեգործականի պատասխանատու պաշտօններուն վրայ իրենց փորձառութեամբ»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԵՐԳԱՐԱՆ, 528 էջ մանրատառ, երգահաններու կենսագրութիւններով եւ լուսանկարներով։ Հրատ. Ա. Տէր Սահակեան, Հալէպ։ 1937։ Գին Ֆրանսայի համար՝ 35 ֆրանք (լաթակազմը՝ 40 ֆրանք)։ Ստանալու համար դիմել.— A. Der - Sahakian, 39, Rue Tilel, Alep, Syrie.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Է՜ Լեւոն էֆէնտի, բարի ճանապարհ, — կէս հեգնական ձեւով մը ըսաւ Սապրի պէյը, — ինշալլահ նորէն կը տեսնուինք, Վան երթալու ըլլաս նէ, իմ բարեւս չմոռնաս հաղորդել ընկերներուդ։ Ծօ էչէր, — խօսքը ուղղեց ժանտարմներուն, — Լեւոն էֆէնտին իմ բարեկամս է, սաղ սէլամէթ տեղ հասցնէք, հասկցա՞ք։ Երթաք բարով։

Շուտով քաղաքը ետեւնուն ձգած, ժանտարմներն ու երկու կալանաւորները կը բարձրանային Շապին Գարահիսարի խճուղիով։ Ժամ ու կէս քալած կը լինէին եւ մօտեցեր էին առաջին գիւղին, երբ ժանտարմներէն մէկը ձիուն սանձը քաշելով կեցուց։

— Այս գիշեր Եօմա պիտի մնանք։

Եօման Թրքական գիւղ մըն էր, ճանապարհէն հազիւ տասը վայրկեան հեռաւորութեան վրայ։ Հոն ախոռի մը մէջ բանտարկեցին Լեւոնն ու Առաքելը, առանց ձեռքերուն կապերը քակելու, կտոր մը հաց տուին եւ ախոռի ծանր դուռը կղպեցին վրանին։

— Շատ մութ է, — փսփսաց Առաքելը։
— Լաւ է։ Առ հացիդ բաժինը։
— Ես ախորժակ չունիմ։
— Ախորժակ ունիս թէ ոչ միեւնոյնն է. կեր, վաղուան համար պէտք է մտածես։
— Վաղուան համա՞ր։ Վարժապետ գիտե՞ս թէ մեզ ուր կը տանին կամ ինչ պիտի ընեն։

Լեւոնը լուռ էր։

— Վարժապետ, վախնամ սոսնք ճամբան մեր գլուխները պիտի ուտեն։
— Գիտեմ, Առաքել, դու հացդ կեր, այսօր եւ վաղը ապահով ենք, միւս օր Աստուած գիտէ, աշխատէ քնել եւ հանգստանալ։

Ախոռին մէջ լռութիւն տիրեց։ Կողք կողքի երկնցած, մինչ քիչ վերջ Առաքել թեթեւ մը սկսաւ խռռալ, Լեւոնը բոլորովին արթուն կը մտածէր։ Կասկած չունէր որ դէպի մահ կ՚երթար, բայց ինչպէս կ՚երեւէր, կառավարութիւնը Պարսից քոնսուլին հետ գլխացաւանք չունենալու համար իր հետքը պիտի կորսնցնէր երկրի ներսերը երթալէն վերջ։ Իսկ մինչ ա՞յդ։ Լեւոնը կը մտածէր։ Դժբախտաբար այնպիսի պայմաններու մէջ կը գտնուէր, որ ծրագիր կազմելը օգուտ մը չունէր. ճակատագիրը պէտք էր յանձնել բախտին։

Առտուն բաւական ուշ ճամբայ ելան։ Ինչպէս կ՚երեւէր, ժանտարմները մասնաւոր պատճառ մը չունէին արագ քշելու ձիերը, բանտարկեալները դանդաղաքալուածքով կ՚երթային։ Կէսօրուան մօտ երկու ժամ հանգստացան ճամբու եզերքը մայրի ծառի մը տակ։ Հակառակ Լեւոնի փորձերուն, ժանտարմները չուզեցին խօսքի բռնուիլ, միայն երբ Լեւոնը հարցուց թէ մինչեւ ո՞ւր իրեն պիտի ընկերանային, ժանտարմներէն մէկը կոշտ կերպով պատասխանեց.

— Շապին Գարահիսար պիտի հասցնենք, իճշալլահ անկէ վերջ մինչեւ դժոխք կ՚երթաս։

Այդքանը մխիթարական լուր մըն էր Լեւոնի համար։ Երբ ճամբայ ելան, կամաց մը Առաքելը մխիթելով ըսաւ.

— Մինչեւ Շապին Գարահիսար ապահով ենք։
— Բայց հո՞ն։ Տեղացի Թուրքերը զիս կը ճանչնան, չատերու հետ ալ հին խնդիրներ ունեցեր եմ, հաշիւս կը փակեն։
— Այդ ալ քու գիտնալու բանդ է, — բոլորովին անտարբեր ձեւանալով պատասխանեց Լեւոնը։

Առաքելը մէկ զարմացած նայեցաւ ընկերոջը, որ իր կողմն ալ չէր նայեր, սրտմտած գլուխը օրօրեց ու ալ չխօսեցաւ։ Ի՞նչ խօսէր այդպիսի մարդու հետ։ Գուլադ Գայա հասան, երբ ժամը հինգը անցեր էր, թէեւ դեռ չատ ժամանակ կար մթնելուն, բայց ժանտարմները ձիերէն վար թըռան, յայտնելով թէ այդ գիշեր հոն պիտի մնային։

Գուլադ Գայան նախ քան պատերազմը Ֆրանսական ընկերութեան մը գործատեղին էր, սղոցարանը։ Շրջապատուած խիտ անտառներով, համբաւաւոր վայր մըն էր գիւղագնացութեան, ուր Կիրասոնէն բազմաթիւ ընտանիքներ ամառը անցընելու կ՚երթային։ Բացի գործարանի ընդարձակ շէնքէն, չորս հինգ մեծ պահեստներ կային, տեսակ մը ամբարներ տախտակները արեւէն եւ անձրեւէն պահելու եւ քանի մը կոկիկ տնակներ պաշտօնէութեան համար։

Անշուշտ կալանաւորները չէին կրնար պահել այդ ամբարներու մէջ, որոնք տախտակէ չինուած, անապահով չէնքեր էին։ Ժանտարմները ընտրեցին տուներէն մէկը որ երկաթ վանդակներ ունէր։ Լեւոնն ու Առաքելը բանտարկեցին այդ սենեակներէն մէկուն մէջ, ձիերը կապեցին ծառի մը բունին, առատ խոտ նետելով առջեւնին ու իրենք ալ սենեակին առջեւ պատշգամի վրայ տեղաւորուեցան։ Սենեակը միայն երկու պատուհան ունէր, մէկը մուտքի դրան մօտ, որ պատշգամին վրայ կը նայէր, իսկ երկրորդը՝ հակառակ կողմը, ուրկէ կ՚երեւէր քիչ անդին գտնուող անտառը։ Լեւոնը հարեւանցի ակնարկ մը նետելով ետեւի պատուհանէն դուրս, եկաւ ու դրան քով յատակի վրայ պառկեցաւ։

Առաքելը ճանապարհին չէր խօսած Լեւոնի հետ. անոր այնքան անտարբեր վերաբերմունքը սաստիկ զայրացուցեր էր զինք։ Եթէ թեւ թեւի կապուած չլինէր, անշուշտ հակառակ անկիւնը պիտի երթար երկննալու։ Հազիւ թէ կողք կողքի երկնցած, Լեւոնը որ մինչ այդ բոլորովին անտարբեր վերաբերմունք մը ունէր, գլուխը մօտեցնելով ընկերոջ ականջին, հազիւ լսելի ձայնով մը փսփսաց.

— Առաքել, տեղէդ չշարժիս, ձայն չհանես, թող այնպէս կարծեն թէ սաստիկ յոգնած չարժելու կարողութիւն չունինք։
— Ի՞նչ կայ, վարժապետ։
— Ոչինչ մի խօսիր, անշարժ պառկէ։

Այդ վիճակին մէջ պառկիլը ինքնին սարսափելի տանջանք մըն էր։ Ձեռները դաստակներէն իրարու կապուած, Առաքելի ձախ թեւն ու Լեւոնի աջը նոյնպէս չուանով մը սեղմուած իրարու, հնարաւոր չէր ոչ կողքի, ոչ կռնակի վրայ պառկիլ, այլ միայն երեսն ի վար երկննալ։ Այդ վիճակի մէջ իրարու կողքի յատակի վրայ անշարժ երկնցած էին երկուքը, ըստ երեւոյթին յոգնաբեկ վիճակի մէջ քընած։ Քանի մը անգամ ժանտարմները պատուհանէն նայելով միայն բաւականացան, քնած կ՚երեւային անհաւատները։

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ներ՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան, Լէօն Պլումի բնակարանին եւն. մասին:

Առջի օր, իրիկուան դէմ ռումբեր գտնուեցան Փալէ Ռուայեալ, դրան մը առջեւ:

Թուլուզի մէջ կատարուած քննութեանց շնորհիւ հաստատուեցաւ թէ գաղտնի կոմիտէն 2000 անդամներ ունէր այդ քաղաքին մէջ: Նանսիի մէջ ալ կասկածելի հետքեր գտնուած ըլլալով, քանի մը հոգի եւս հարցաքննութեան ենթարկուեցան:

Լուվանսիէնի մէջ, խուզարկութիւնները շարունակուելով, հաստատուեցաւ թէ դղեակ մը ամբողջ վերածուած էր: Առաջին անթիւ զէնք չգտնուեցաւ, բայց քննութիւնները յառաջ տանելով, ոստիկանները գտան գաղտնի հեռաձայնի բազմաթիւ կայաններ, ինչպէս եւ օդափոխ գործիքներ եւն.: Վէրսայլի մէջ, գործարանատիրոջ մը բնակարանին մէջ խուզարկութիւններ կատարուելով, զէնքեր եւ կասկածելի առարկաներ գտնուեցան: Տիէփի մէջ քննութիւնները յառաջ կը տարուին, հաստատուած ըլլալով թէ այդ քաղաքը կարեւոր կեդրոն մը կը կազմէր դաւադիրներուն համար: Լիլի մէջ ձերբակալուեցաւ խոզարած մը որ զէնքեր կը փոխադրէր: Ամբաստանեալը մերժեց յայտնել թէ ո՛ւրկէ կուգային այդ զէնքերը:

Արմատական օրկանը, «Իւմանիթէ» եւ միւս ձախակողմեան թերթերը կը հարցնեն թէ ժամանակը եկած չէ՞ ձերբակալելու դաւադրութեան բուն ղեկավարները:

Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը շարունակէ խստօրէն գաղտնի պահել շատ մը յայտնութիւններ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՅՆ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱԻ երբ յուղարկաւորութեան թափօրը կ'անցնէր Աթէնքի փողոցներէն: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դագաղին կափարիչը բացուեցաւ եւ յանկարծ դուրս նետուեցաւ մեռելը: Յետոյ կ'աւելցնէ թէ կառչելով ամբոխին տեսքէն, դագաղին մէջ դրուած սուրը քաշեց եւ յարձակեցաւ թափօրին վրայ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ, քարայրի մը խորը ձերբակալուեցաւ շէյխ Ֆարհատ Սաատի, իր երեք ընկերներուն հետ: Շէյխը, որ կը փնտռուէր 1936ի խռովութիւններէն ի վեր, վտանգաւոր դաւադիր մըն է եւ երկու անգամ վիրաւորուած էր անցեալ տարի: Ուրիշ կարեւոր ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ միշտ յառաջ խաղալով, հասած են Շանկայի եւ Նանքինի կէս ճամբուն վրայ: Չինացիները քաջաբար կը կռուին: Բազմաթիւ խորհրդային օդանաւեր երեւցան Չինաստանի մայրաքաղաքին վրայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարին դէպի Թուրքիա ճամբորդութիւնը նորէն յետաձգուեցաւ: Ամիսներէ ի վեր կը գրուի այս մասին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակական դասախօսութիւնը 27 Նոյ., Շաբաթ երկոյ ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան: Նիւթ՝ *Գրականութեան ազդեցութիւնը մեր ազատագրական շարժման վրայ,*

Գալլիա

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Նոյ. Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ,

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, Ուր. երեկոյ ժ. 9ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ,

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

27 Նոյ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ԴՊՐՈՑԻ սրահին մէջ

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Մ. Ճիւղին եւ մասնակցութեամբ Շավիլի Եկեղեցական Ընկերակցութեան, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի

Կը նախագահէ Բժ. Յ. ԴԱԻԹԵԱՆ

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին անդուոյն «Րաֆֆի» երգչախումբը իր սիրողներով, Տիկին ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ եւ ԱՄԻՐԵԱՆ,

Մուտքը ազատ է, — Օթօպիւս Թիւ 1, իջնել մէրի, երկաթուղի՝ Ս. Լազարէն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 Նոյեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ Պ. ՆՇԱՆ ԳԱՄԷՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Գերբնական երեւոյթներ, Մահ եւ կրկին Մարմնառութիւն»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՄԲԱԿ

Կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Նիւթ՝ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, Ուրբաթ 26 Նոյ. ժամը 21ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ,

ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹԻ ՀԻՆԳՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ Հայրենակցական Միութիւնը, հովանաւորութեամբ Հայ Բժշկական Միութեան կը տօնէ մեծ հանդիսաւորութեամբ, Ամասիացի մեծանուն բժիշկին՝ ԱՄԻՐՏՕՎԼԱԹի ծննդեան հինգհարիւրամեակը Փարիզի մէջ, 16 Յունուար 1938ին, իսկ Մարսէյլի մէջ 23 Յունուար 1938 Կիրակի կէսօրէ վերջ: Կը խնդրուի բոլոր ազգային կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ որոշուած օրը:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱՋԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱԶԱՏ ԻՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԻՒՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը՝ այս տարի բացառաբար տեղի կ'ունենայ, 8 RUE BOSSUET, Paris, Բարեգործականի Տան մէջ՝ յառաջիկայ 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր (եւ ոչ թէ 19 Նոյեմբերին, ինչպէս նախապէս յայտարարուած էր):

Ընտիր նուագախումբ, ճոխ պիւֆէ,

հաճելի անակնկալներ:

Պարերը կը սկսին անմիջապէս:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ (Ուսանողներու համար կէս գին)

Հասոյթը ամբողջովին կը յատկացուի որբերուն եւ աղքատ հիւանդներուն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

5, Ռիւ տը Լ'էքլիփս

Ի պատիւ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Կը նախագահէ Տ. Գ. Ս. Արք. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պիտի դասախօսէ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Մուտք եւ թէյասեղանի մասնակցութիւն 3 ֆրանք

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Որուն բացառիկ փայլով անցնելուն ոչինչ չէ խնայուած:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մարսէյլի հայ կաքողութ արուեստագէտները:

Կը նուագէ Մաթիէօի նշանաւոր «Ուօնտըր-ճազ»ը:

Տեղի կ'ունենայ քաղաքին ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, ՍԱԼՈՆ ՔԱԼՊԷՐ, Դեկտ 11ին, Շաբաթ գիշեր ժամը 10էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 5:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ,— կանխօրօք ապահովել տոմսերը Մասնաճիւղիս գանձապետ Պ. Մ. ՋՐԲԱՇԵԱՆԷ, 27 Rue d'Aubagne:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 15—18տարեկան հայ աղջիկ մը որ գիտնայ Ֆրանսերէն (խօսիլ, գրել եւ կարդալ) եւ հաշիւ, աշխատելու համար marchand couleurի մէջ: Դիմել Maison Daron, Պ. Թաթուլեանի, 32, Rue Menilmontant, Փարիզ (20):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ օրիորդ մը գործերու նորոգութեան համար: Սկիզբը շաբաթական 60 ֆր. Հեռաձայնել Աչճեանի, Elysées 38—25:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը կամ օրիորդ մը տնական աշխատանքներու համար: Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել Աչճեանի Elysées 38—25:

ԼԻՈՆԻ Աղքատախնամի ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 7 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ: Ներկայ էին 22անդամուհիներ: 1937 Յունուար 1էն մինչեւ 7 Նոյ. 1937 Մուտք եղած է 4672ֆր. 70 սնթ.: Ելք՝ 4122 ֆր. 70 սանթիմ: Սնտուկը պատրաստ՝ 450 ֆրանք: Նոր վարչութեան անդամ ընտրուեցան Օր. Նազելի Եօլճուեան (Ատենապետ), Տիկին Աղաւնի Մակալեան (փոխ ատենապետ), Տիկին Զապէլ Քիլէրճեան (Ատենադպիր), Տիկին Աննա Պետրոսեան (Գանձապահ), Տիկին Թագուհի Չէթունեան (Խորհրդական):

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան

ԿԻՐԱԿԻ. 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 16.45ԻՆ

Salle Prat, 150 Rue Paradis

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Պ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

(*Մարսէյլի Գոնսերվաթուարէն*)

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ

Ցայտագրի մէջ՝ Կոմիտաս Վ.ի, Սպենդիարեանի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Ալէմշահի լաւագոյն գործերը:

Ներկայ պիտի ըլլան պետական, զինուորական, գեղարուեստական, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներ:

Տոմսերը այժմէն կը ծախուին հետեւեալ հասցէներուն.---- Քոնսէր Քլասիք, 4 րիւ Մոնկրան: Պ. Ս. Տիրատուրեան, 2, րիւ Ֆիլիբ տը Ժիրար: Պ. Ս. Էքսէրճեան, 40, Լա Քանըպիէռ: Պ. Կ. Բիրենց, 3, րիւ տը Լ'Արպրը: Պ. Ա. Քէօսէեան, 11, Փլաս Ժիւլ Կէտ: Պ. Վ. Տէր Վարդանեան, 51, րիւ Սէն Պազիլ, եւ Պ. Գ. Ծերեկեան, 13, րիւ տէ Տօմինէքէն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 15, 14, 12, 8, 7, ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 2–7,

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2–4, հեռաձայն Trud. 21 03

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է անգուգական: Անմրցելի: Միխարդական Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Ի գիտութիւն հայ մաուշէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանակի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլավաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներուն կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԸՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: Կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԴԱՏԱՅԻՖ եւ այլն: Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ, ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի: Ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր տեւական յաճախորդը դառնալու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Վարվառէ, դու պիտի լինես առաջին օրինակը, ասաց նրան էֆէնտին,— դէ, մօտեցիր, զաւակս:

Վարվառէն ամօթխածութիւնից բոլորովին շփոթեցաւ և անշարժ մնաց իր տեղում: Նա աւելի բարւոք էր համարում, որ գետինը պատռուէ եւ իրան կուլ տայ, քան թէ գլուխը մի օտար մարդու գրկում դնէ: Բայց ամէն կողմից նրան բօթեցին, քաշքշեցին ասելով, «աղջի, գնա, մի ամաչիր, քեզ բան կը տայ»— եւ վերջապէս նրան տարան էֆէնտու մօտ եւ նա սախպուեցաւ իր գեղեցիկ գլուխը դնել էֆէնտու ծնկների վրայ: Էֆէնտին փայփայեց Վարվառէի սիրուն գիսակները եւ դրեց նրա ափի մէջ երկու ոսկի:

Մինչ էֆէնտին այսպիսի քէֆէ բով էր զբաղուած, ներս մտաւ նրա ծառայիններից մէկը, մօտեցաւ, եւ ականջին ասաց. «այն մարդին, որի համար պատուիրած էիք, գտանք»:

— «Բռնեցէք, եւ ամենայն զգուշութեամբ պահեցէք, մինչեւ ես առաւօտեան կարգադրութիւն կ'անեմ», հրամայեց էֆէնտին անլսելի ձայնով:

Զափթիան հեռացաւ:

Ի՞նչ մարդու համար էր այդ կարգադրութիւնը,— ոչ ոք չը հասկցաւ:

Արդէն գիշերից բաւականին անցել էր: Արհեստաւոր Պետրոսի խրճիթը փոքր առ փոքր դատարկուեցաւ: Երաժիշտները հեռացան: Դրացի Օհօին արբեցութիւնից բոլորովին անզգայ իր տունը տարան: Բազմութիւնը ցրուեցաւ:

Արհեստաւորի խրճիթի մէջ մնաց միայն պատուելի հիւրը զապթիի հետ, որը այնքան խմել էր, որ ունեցած մի հատիկ աչքն էլ ոչինչ չէր տեսնում: Սուսանը անկողին պատրաստեց էֆէնտու համար, ճրագները հանգցրին եւ բոլորը հանգստացան:

Այս գիշեր ի՞նչ էր պատահել,— Աստուած գիտէ: Բայց առաւօտեան Վարվառէն շատ տխուր էր եւ արտասուքը խեղճ աղջկայ աչքերից մի քանի օր չէր ցամաքում:

Նոյն գիշերուան առաւօտեան պահուն, դեռ լոյսը չը բացուած, այս գիւղի մէջ կատարուեցաւ մի ուրիշ ցաւալի անցք, մի երիտասարդի շղթաներով կապած, տարան զինուորական գործակատարի մօտ, որ նոր էր եկել այս կողմերում պատերազմական կարգադրութիւնների համար:

Գիւղացիներից ոչ ոք չը տեսաւ նրան,— միայն Թոմաս էֆէնտին խաւարի միջից նրա ետեւից նայելով, մի առանձին գիւական հրճուանքով ասում էր իր մտքում. «գնա այսուհետեւ, որքան կարող ես, փչիր քո դուդուկը»...

Այդ երիտասարդը Պ. Դուդուկչեանն էր, կամ մեր այժմեան Պ. Սալմանը:

ԻԶ.

Ծերունի Խօջօի տան մէջ ամենեւին չը գիտէին թէ ինչ էր պատահել Պ. Սալմանին հետ, միայն շատ անհանգիստ էին, որ նա գիշերը չը վերադարձաւ: Մանաւանդ, Վարդանը, Հայրապետը եւ Ապօն խիստ տխուր էին, որովհետեւ զգում էին որ անպատճառ մի չար դէպք պէտք է պատահած լինի: Առաւօտեան նրանք երեքը միասին դուրս գնացին, գուցէ մի բան կը լսէին նրա մասին:

Կէսօրին անակնկալ կերպով յայտնուեցաւ Թոմաս էֆէնտին: Նրա այս տեսակ գալուստը, մենակ, առանց ծառայի, առանց զափթիաների խիստ օտարոտի թուեցաւ ծերունուն: Նա միշտ ման էր գալիս իր առանձին ակիտայով: Նա բռնեց ծերունու ձեռքից, մի կողմը տարաւ, որպէս թէ մի գաղտնի խօսելիք ունի նրա հետ:

— Գիտե՞ս, ասաց նա կիսածաղրական եւ կիսալուրջ եղանակով,—«այն գուդուկ փչողին» կալանաւորեցին, տարան «ի գոգն Աբրահամու»:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue, Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹԱՍԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 26 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3587

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ԳԱՂՏՆԻ ԵՒ ԼՊՐԾՈՒՆ

Մեծ պատերազմը — վերջի՛նը — փակած պիտի ըլլար գաղտնի դիւանագիտութեան շրջանը: Մարդիկ պիտի խօսէին ու գործէին եթէ ոչ բոլորովին բաց, գոնէ աւելի մաքրօրէն, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար խաղաղութիւնը: Մանաւանդ որ, ռուսական յեղափոխութիւնը հրապարակութեան տուած ըլլալով բազմաթիւ գաղտնի փաստաթուղթեր, շատ լայն բացուած էին աչքերն ու միտքերը:

Վարդի մը կեանքն ալ չունեցաւ այդ ցնորքը:

Զինադադարէն քսան տարի վերջ, այսօր, «մեծ»երը նոյնքան խրած են գաղտնիքներու լաբիւրինթոսի մը մէջ, որքան Մեծ Պատերազմէն առաջ: Շատ մը տեսակէտներով, այսօր աւելի թանձր են գաղտնիքները, քան երէկ:

Գաղտնապահութեան դրահներ հագած են ժողովրդապետական համարուած իշխանութիւնները: Գաղտնիքներու անթափանցելի դիմակ մը կը ծածկէ կարմիր, կանանչ կամ դեղին դիկտատուրաներու ճակատը:

Ահաւասիկ վերջինը, — Լոնտոնի եւ Պերլինի միջեւ նետուած թանձրակուռ ցանցը, որուն հիւսուածքը ի զուր քակելու կը ճգնին բանգէտ կամ իրագէկ համարուած մարդիկ:

Արտակարգ պատուիրակ մը այցելեց Գերմանիա, հինգ ժամ խօսակցելով անոր Առաջնորդին հետ: Պատուիրակը ժամերով խօսակցութիւններ ունեցաւ, նաեւ, Հիթլէրի նախարարներուն հետ: Եւ մինչ աշխարհ անհամբեր լուսաբանութեան մը կը սպասէր, Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը կը գոհանայ չոր ու ցամաք յայտարարութեամբ մը: Կը ջանայ համոզել թէ այցելութիւնը ունէր «անհատական» եւ ոչ թէ «պաշտօնական» հանգամանք, թէ չի կրնար աւելի բան ըսել նոյն իսկ երեսփ. ժողովին առջեւ:

Միայն այս գաղտնապահութիւնը ամէնէն պերճախօս փաստը կը կազմէ ոչ միայն խօսակցութեանց արտակարգ նշանակութեան, այլեւ յարուցուած հարցերու ծանրութեան:

Երկրորդ փաստը՝ Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին ուղղուած հրաւէրն է:

Անշուշտ «զրոյց ընելու» համար չէ որ Լոնտոն պիտի երթան Պ. Շօթան եւ Իվօն Տէլպոս, ճիշդ այն պահուն երբ դաւադրական գործ մը եւ ուրիշ ներքին հոգեր այնքան լարած են այս երկրին կառավարութեան ուշադրութիւնը, երբ անոր դրացիներն անգամ սուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւին անցուդարձին:

Ցետպատերազմեան մամուլը աւելի ազատ ըլլալով, նորէն անոր միջոցաւ կարելի է ստանալ շարք մը լուսաբանութիւններ, կամ գոնէ մօտաւոր բացատրութիւններ:

Այդ մամուլին այն մասը որ ամէնէն իրագէկն ու հասունը կը համարուի — անգլիականը — հետաքրքրական յայտնութիններ կ'ընէ Հըլիֆաքս - Հիթլէր խօսակցութեանց մասին: Եւ դիւանագէտներու չարժուձեւերն ալ կը հաստատեն թէ բոլորովին անհիմն չեն հրապարակուած լուրերն ու կարծիքները:

Այսպէս, կը հաստատուի թէ Գերմանիա սեղանի վրայ դրած է հիմնական հարցեր, բացորոշ պատասխաններ պահանջելով Մեծն Բրիտանիայէն, որուն հետ միշտ համաձայնութեամբ գործել կը նախընտրէ Հիթլէր:

Այդ հարցերէն մէկը, անշուշտ, գաղթային խնդիրն է, որուն լուծումը այլեւս անյետաձգելի կը համարուի: «Դուք շատ ունիք, մենք բնաւ չունինք, ձեր ժողովուրդը կը լողայ հարստութեան եւ ճոխութեան մէջ, մեր ժողովուրդը քարէն հաց կը հանէ եւ տեղ կը փնտռէ: Վերադարձուցէ՛ք ինչ որ յափշտակեցիք»:

Ա՛յս է գերմանական բանաձեւը, գաղթային հարցի մասին:

Ցաղթականները շատ լաւ կը հասկնան այս ազդարարութեան իմաստը: Անոնց համար գաղտնիք չէ որ առաջին քայլը իրենք պէտք է առնեն, եթէ իսկապէս կ'ուզեն լուծել Գերմանիոյ գաղթային դատը: Չէ՞ որ իրենք ստացան առիւծի բաժինը, գերմանական աւարին մէջ:

Բայց, ինչպէս պիտի ըսէր առածի կարգ անցած հարուստը, «հոգի չէ որ տամ, փո՛ղ է, փո՛ղ»:

Ուրեմն, յաղթականները նորէն լարած են գաղտնի դիւանագիտութեան մեքենան, որպէսզի ելք մը գտնեն Գերմանիան գոհացնելու, պահելով հանդերձ աւարը: Այս միտումը կրնայ տանիլ ծախքը ուրիշին տուժել տալու քաղաքականութեան: Օրինակ, փոքր պետութիւններ կան հարուստ գաղթավայրերով. կարելի չէ՞ անոնցմէ բաժին հանել եւ առ այժմ կոծել Գերմանիոյ ձայնը ...

Այս հարցին հետ կապուած է աւելի ծանրակշիռ խնդիր մը, — ազդեցութեան սփերներու կերպ. Եւրոպայի մէջ: Աւելի խտացնելով, Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ խնդիր:

Իրագէկներ կ'ըսեն թէ Հիթլէր առաջարկած է դաշնակցային պետութեան վերածել Չեխոսլովաքիան, եւ չխառնուիլ Աւստրիոյ գործերուն:

Կազմուած՝ պատերազմէն վերջ, Չեխոսլովաքիան աչքի փուշ է Գերմանիոյ համար: Այնտեղ կան երեք միլիոն Գերմանացիներ, որոնց համար կատարեալ ինքնավարութիւն կը պահանջէ Հիթլէր: Եւ ամէնէն հիմնականը, — այդ երկիրը լուրջ արգելք մը կը հանդիսանայ դէպի արեւելք ճամբուն վրայ: Իսկ Աւստրիան արդէն գերմանական կը համարուի հոգեպէս, եւ Հիթլէր կ'ուզէ ֆիզիքապէս ալ տիրանալ անոր, կցելով կամ ազգային - ընկերվարական լուծին տակ առնելով զայն:

Միշտ գաղտնի եւ լպրծուն, նորէն բրիտանական դիւանագիտութիւն է որ կը բանի այստեղ ալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԱՐՈՒ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԵՆ

Կասկածելի Զօրավարի մը ձերբակալութիւնը

Դաւադրական կազմակերպութիւնը կը կոչուէր «Գաղտնի Կոմիտէ Յեղ. Գործունէութեան»

Ներքին նախարարին պաշտօնական զեկոյցէն վերջը, զոր հրատարակեր էինք երէկ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը աւելի խտացնելով հետապնդումները, ձեռնարկեց շարք մը նոր խուզարկութեանց եւ ձերբակալութեանց:

Հինգշաբթի օր խուզարկուեցաւ Զօր. Էտուար Տիւսէնեէօրի բնակարանը: Զօրավարը ժամանակին եղած է դիւանապետ օդանաւային նախարարութեան մէջ, եւ մէկ տարիէ ի վեր կը մասնանշուէր ձախակողմեան մամուլին կողմէ, իբրեւ զործօն Փաշական: Անուն շահած էր Ֆրանսայի զինուորական օդագնացութեան մէջ, արժանանալով Պատուոյ Լեգէոնի, բայց վերջերս քաշուեցաւ զինուորական ասպարէզէն: Խուզարկութենէն վերջը, զօրավարը Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնատունը առաջնորդուելով, երկարօրէն հարցաքննուեցաւ մինչեւ գիշերը ուշ ատեն եւ հսկողութեան տակ առնուեցաւ:

Նոյն օրը երկար հարցաքննութիւններէ վերջը ձերբակալուեցան հետեւեալ անձերը.— 1. Ժօզէֆ տը Մառէզքիէ, Հանգստեան կոչուած ծովային սպայ մը, այժմ տնօրէն Բէս Իփօթէքէս Մառիթիմ է Ֆլիւվիալի, որուն գրասենեակին մէջ բռնուած էին բազմաթիւ կասկածելի թուղթեր, — 2. Ռէյմօն Շէօն, օդանաւային սպայ, — 3. Անթուան Մանէպի եւ 4. Տիկին Պէրթօ, նոյն ընկերութեան քարտուղարները, 5. Անրի Տըլօնքլ, ռօհարավաճառ Փարիզի եւ Բանի մէջ, եղբայրը Եօժէն Տըլօնքլի որ Իտալիա կը գտնուի այժմ եւ դաւադրութեան բուն վարիչը կը համարուի:

Ձերբակալուեցան նաեւ երեք Արաբներ, որոնք ամբաստանուած են թէ Ալժերիացի կամաւորներ կը զինուորագրէին գաղտնի կոմիտէին համար:

Դեռ շատ աւելի կարեւոր ձերբակալութեանց կը սպասուի: Բուն ղեկավարները ամբողջովին երեւան հանուած չեն տակաւին, թէեւ հաստատուած է որ Փոլմանս փողոցի ծովային եւ գետային նաւարկութեան ընկերութիւնը կեդրոնն էր դաւադրական կազմակերպութեան:

Ձերբակալման հրամանագիրներ հանուեցան Եօժէն Տըլօնքլի (Իտալիա), Իւպէր Փասթրէի (Հունգարիա), Կապրիէլ Ժանէի եւ Ժաք Քորէզի դէմ: Այս վերջինը քարտուղարն է Եօժէն Տըլօնքլի, որուն կինն ալ վար դրուած է Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ:

Երկրորդ խուզարկութիւն մը կատարուելով Ռիվօլի փողոց, կարասիներու վաճառատան մը մէջ, գտնուեցան բազկաթոռներ (պրասար), — եռագոյն ժապաւէններ՝ մէջտեղը շուշան մը (խորհրդանշան միապետութեան): Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ դաւադրական կազմակերպութեան բուն անունն է «Գաղտնի կոմիտէ յեղափոխական գործունէութեան»: Կ'ըսուի թէ Միութիւնը կազմուած է 1936ի սկիզբը: Պետերէն մէկն էր Ժաք Քորէզ, 28 տարեկան, Եօժէն Տըլօնքլի քարտուղարը, որ անհետացած է անցեալ շաբթուընէ ի վեր եւ կը կարծուի թէ արտասահման փախած է:

Մինչ այս մինչ այն, ամէն օր նոր զինապահեստներ, թաքստոցներ կամ ամրոցներ երեւան կը հանուին: Տիէփի մօտ ոստիկանութիւնը գտաւ ստորերկրեայ թաքստոց մը, եօթը քառ. մեթր տարածութեամբ, Տէր եւ Տիկին Անսէլի պարտէզին մէջ: Այր եւ կին պատասխանեցին թէ թաքստոցը շինուած էր իբրեւ մառան ածուխի եւ գինիի. բայց շինութեան բազմածախս հանգամանքը, պատերուն բացառիկ թանձրութիւնը եւ ուրիշ երեւոյթներ կասկած ներշնչեցին, քանի որ Տէր եւ Տիկին Անսէլ պարզ բանուորներ են եւ չէին կրնար այդքան ծանր ծախքերու տակ մտնել:

Թուլուզի մէջ, հիւանդանոցի մը մէկ սենեակին մէջ երեւան հանուեցան բաւական թիւով հրացաններ, որոնք անմիջապէս կնքուեցան: Ուրիշ զինապահեստներ ալ գտնուեցան միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ շրջակաները: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ քննութիւնը, լուր առած ըլլալով թէ շատ աւելի կարեւոր զինապահեստ մը կը գտնուի քաղաքի կեդրոնին մէջ: Զինուոր մը պատմած է թէ շաբաթը երկու անգամ կառքեր եւ նաւակներ կը հասնէին, կասկածելի բեռներ փոխադրելով:

Լուվիէէնի մէջ (հիւսիսային արեւմուտք) Ապահովութեան Տեսչութեան քսան պաշտօնեաներ երեւան հանեցին ստորերկրեայ ամրոց մը, որուն բոլոր պատերը յախճապակիով պատած են եւ հեռաձայնի բազմաճիւղ ցանց մը սարքուած է: Կ'ըսեն թէ հեռաձայնի գիծը 2000 թելերէ կը բաղկանար: Այս շէնքը հռչակաւոր Քոթիի ամառանոցն էր (Քոթի մեռաւ 1934ին, 10.000.000 անգլ. ոսկիի հարստութիւն մը ձգելով): Ամրոցին սենեակներէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ գործիք մը որ ելեկտրական զունաւոր ճառագայթներ կ'արձակէր, մեքենաբար բանալով դուռները, իւրաքանչիւր այցելուի հասած պահուն: Երեւան հանուեցան նաեւ գաղտնի գետնուղիներ (թունէլ):

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ երեւան հանուած ձեռնառումբերը, որոնց թիւը 3000ի կը հասնի, պիտի ոչնչացուին, նկատելով որ կրնան արկածներ պատճառել, եթէ գործածուին բանակին մէջ:

Ֆոնթէնէպլոյի մօտ, Ավօնի մէկ գիւղակին պարտէզին մէջ գտնուեցաւ գնդացիր մը, բոլորովին նոր:

Խուզարկութիւնները եւ հարցաքննութիւնները կը շարունակուին ամբողջ երկրին մէջ: Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը շարունակէ լռութիւն պահել շատ մը յայտնութեանց մասին, որպէսզի հետապնդումները եւ ձերբակալութիւնները դժուարութեանց չհանդիպին:

*** Պելժիական կառավարութիւնը նկատելով որ Կիզի դուքսը եւ որդին գործօն աշխատանքներ կը կատարեն միապետութիւնը հաստատելու համար Ֆրանսայի մէջ, հակառակ խելօք մնալու յանձնառութեան, քննութիւն բացաւ:

Աթաթիւրքի յնևակաւն պտոյտները

Աթաթիւրք իր շքախումբին հետ Մալաթիա, Տիգրանակերտ, Խարբերդ այցելելէ վերջ, վերադարձաւ Ատանայի, Մերսինի եւ Գոնիայի ճամբով, առանց հանդիպելու Վան - Մուշ - Պիթլիս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ...

Չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8.45ին Ռատիօ Փառիզ շնո՛րհ ըրած էր 15 վայրկեան տրամադրելու հայկական երգի, ի պատիւ հանգուցեալ Փօլ Փօշէի:

Այդպէս ալ ծանուցած էին շատ մը թերթեր.— «Փ. Փօշէի յիշատակին», առանց յիշելու երգեցողութեան հայկական հանգամանքը...

Զարմացայ այս ժլատութեան համար, քիչ - շատ ծանօթ ըլլալով «աշխարհի բաներուն»:

Հայկանուշ Թորոսեան ինք խանդավառ չէր երեւար, երբ առաջին անգամ կը հաղորդէր երեկոյթին լուրը:

Այդ առթիւ կ'աւելցնէր, քիչ մը սրտաբեկ.

— Վերջին անգամ է որ կ'արտօնեն հայերէն երգել անթենով, այն ալ առանց նուագախումբի ...

Եւ չորեքշաբթի գիշեր, երբ, «Անմեղութիւն»էն վերջը (փրանսերէն), սկսան հայկական երգերն ու շարականները, ինծի թուեցաւ թէ երգչուհին ոչ թէ կ'երգէր, այլ արդար եւ հալածական ժողովուրդի մը արհամարհանքն էր որ կ'արձակէր ի լուր աշխարհի: Կանչ մը ծաւալուն, հեգնութիւն մը համարձակ, նետուած բոլորին, ընդդէմ բոլոր անիրաւութեանց եւ փոքրոգութեանց.

— «Ուրախ լեր» ...

Այո, ուրախ եւ արի, «Սուրբ» ժողովուրդ, որ երբեմն անուն ունէիր իբրեւ «Եկեղեցի»:

Ու երբ հնչեց մեր «Տէր Ողորմեա»ն, զոր «քանց մեզ աղէկները» կը կոչեն «Miserere», երբ կաթիլ կաթիլ արցունք կը հոսէր մեր երակներուն մէջ, թրջելով մեր աչքերը, ինծի թուեցաւ թէ նորէն այս անիրաւ աշխարհին էր ուղղուած այդ ամենի աղաղակը.

— Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն..

Այո, աշխարհը առերեց մեր բոյնը եւ խռովեց մեր խաղաղութիւնը, տարտղնելով մեզ հողմացրիւ, եւ սակայն մեր բաղձանքն է որ «Տէր ողորմի» ամէնէն առաջ անոնց, աշխարհին եւ իր հզօրներուն ...

Ու կը թուէր թէ նորէն մեզի կ'իյնայ գերագոյն պարծանքը,— Աշխատա՜նք,— երբ երգը ոլորուելով, սլանալով ալեակներ կը կազմէր ինչպէս վտակ մը վճիտ ու կարկաչուն.

— Արի, արի քե մատաղ,
Հօ եարը ջան,
Հօ, ռօ՛ւել, հօ՛.
Հօ, ռօւել, հօ՛
....
Հա կայլ արա, մա՛ն արա
....
Հա կալը զարման արա
....
Ցորենն ինձ, զարմանը քեզ
....

Հազար անգամ աւելի արդար էր եայ գիւղացին, երբ տեսնելով եզան եետ, եզրօր բաժին կը հանէր անոր՝ դարմանը:

Մարդիկ այսօր «դարման»ն անգամ շատ կը տեսնեն աշխարհի անժառանգներուն համար: Եւ երբ կ'ուզես զոնէ երգել, շնո՛րհ կ'ընեն «վերջին անգամ»:

Անշուշտ մենք ալ կ'ունենանք այդ «վերջին անգամ»ը ...

ՎԱՀԷ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԼՈՆՏՈՆ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՇԱԲԹՈՒ

Ի՞նչ պայմաններ առաջարկած է Գերմանիա

Ընդունելով անգլիական կառավարութեան հրաւէրը, վարչապետ Պ. Շօթան եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն պիտի երթան երկուշաբթի կամ երեքշաբթի, խորհրդակցելու համար Հիթլէրի թելադրութեանց մասին:

Լոնտոնի թերթերը զարմանազան լուրեր կը հրատարակեն Լորտ Հըլիֆաքսի եւ Հիթլէրի տեսակցութեան արդիւնքի մասին: Ամէնէն իրագէկ թերթերուն կարծիքով, Հիթլէր հետեւեալ պայմանները առաջարկած է.—

1.— Գերմանիա պատրաստ է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադառնալու, պայմանաւ որ վերաքննուին անոր ուխտին զանազան տրամադրութիւնները, ջնջուին Ազգաժողովին եւ հաշտութեան դաշնագիրներուն միջեւ հաստատուած յարաբերութիւնները եւ մանաւանդ այն յօդուածը որ պատերազմին պատասխանատու կը հռչակէ Գերմանիան: Կը պահանջուի նաեւ վերաքննել փոքրամասնութեանց վերաբերեալ յօդուածները եւ ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը:

2.— Մեծն Բրիտանիա պէտք է հաւանի որ Չեխոսլովաքիան վերածուի դաշնակցային պետութեան մը:

3.— Մեծն Բրիտանիա պէտք է յանձն առնէ քաղաքական կամ զինուորական աջակցութիւն չընծայել Աւստրիոյ:

4.— Գերմանիա յանձն կ'առնէ գաղթային հարցը չարծարծել մինչեւ վեց տարի, եթէ Մեծն Բրիտանիա յանձն առնէ օգնել իրեն, գաղթավայրերը ետ առնելու համար:

5.— Գերմանիա կը խոստանայ ամէն ջանք թափել խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար Սպանիոյ մէջ, պայմանաւ որ Լոնտոն ճանչնայ Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Կը խոստանայ նաեւ օգնել, վերահաստատելու համար խաղաղութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Դժուար է ըսել թէ այս լուրերէն ո՛րը վաւերական է. բայց բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Գերմանիա կ'ուզէ ազատ գործել կեդր. Եւրոպայի մէջ, եւ չմտնել որ եւ է հաւաքական յանձնառութեան տակ, մինչեւ որ չընդունուին իր տեսակէտները:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը շատ կարճ եւ անորոշ տեղեկութիւններ հաղորդեց Լորտ Հըլիֆաքսի տեսակցութեան մասին: Բացատրեց թէ այցելութեան նպատակն էր «աւելի սերտ հասկացողութիւն մը» հաստատել Գերմանիոյ հետ, թէ լորտին «այցելութիւնը անհատական էր եւ պաշտօնական հանգամանք չունէր», թէեւ արտակարգ պատուիրակը տեսակցած է նաեւ Գերմանիոյ գլխաւոր նախարարներուն հետ: «Այս խօսակցութիւնները մտերմական հանգամանք ունէին, եւ անշուշտ ժողովը չսպասեր որ ուրիշ յայտարարութիւններ ընեմ այդ մասին: Բայց գոհ եմ որ այցելութիւնը թանկագին եղած է, ընչանելու համար երկու երկիրներուն միջեւ աւելի սերտ հասկացողութիւն մը հաստատելու բաղձանքը»:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ խօսակցութիւնները անմիջական արդիւնք պիտի չտան, բայց պիտի նպաստեն ելքեր գտնելու: Լորտ Հըլիֆաքս մանրամասնօրէն խօսեցաւ նախարարական խորհուրդին մէջ, որ երկու անգամ նիստի հրաւիրուած էր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈՔՐ-ԱՍԻՈՅ ԱՂԷՏԻ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բ.

Քանի մը ամիս վերջ, կանոնաւոր բանակին մաս կազմող ուժերը մեկնեցան ճակատ, եւ Թիկունքի պաշտպանութիւնը յանձնուեցաւ քաղաքապահ զօրամասերուն եւ ոստիկան զօրքին: Բանակին ընծայուած այս օժանդակութեան չափը հասկնալու համար, կը բաւէ յիշել ռազմաճակատի ետին գտնուող քէմալական բազմաթիւ չէթէներու գործունէութիւնն ու Թրքական հոծ զանգուածներու ատելաւառ Թշնամութիւնը: Երկուքն ալ կրնային երկու կրակի մէջ ձգել հելլէն բանակը:

Քաղաքապահ զօրամասերու կազմութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց Թուրք զանգուածին վրայ: Զինուորական տողանցքներն ու ռազմափորձերը ջլատեցին անոր բարոյական կորովը: Հայկական գումարտակին գոյութիւնը մանաւանդ, խորապէս կ՚ազդէր անոր արիւնոտ մտածողութեան վրայ: Թէեւ հայ զօրամասը երբեք չդադրեցաւ օրինապահ ըլլալէ · սկիզբի օրերէն մինչեւ վերջը:

Օրուան կառավարութիւնը հակառակ ըլլալով հանդերձ այս շարժումին, երեւոյթները փրկելու համար, ծածկամտութեամբ մը պահեց իր Թաքուն ծրագիրները եւ այնպէս մը ցուցուց թէ՝ կը գնահատէ շարժումին հայրենասիրական հանգամանքը, եւ հաւատիք տուաւ Փոքր Ասիական դատը չլքելու համար: Ան քաջ գիտէր որ տարբեր վերաբերում մը կրնար բանակը մղել ապստամբութեան: Երեւութապէս քաջալերեց ազգային շարժումը եւ սակայն յամառ հետեւողականութեամբ մը հետապնդեց իր ծրագրին գործադրութիւնը: Այսպէս, նախ ընդհ. հրամանատարութեան կոչեց Զօր. Հաճանէսթին՝ սպարապետ Փափուլասին տեղ, որ ջերմ պաշտպան մըն էր Փոքր Ասիոյ դատին: Ցետոյ Կ. Պոլիսը գրաւելու խաբէով Փոքր Ասիայէն Թրակիա փոխադրեց երկու զօրաբաժին եւ ամբողջ 15նոց ծանր հրետանին: Փոխուեցաւ սպայակոյտի կազմը եւ հրամանատարութեան կոչուեցան հաւատարիմներ: Այս փոփոխութիւնները եւ վհատեցուցիչ քարոզութիւնները դիմափոխեցին հելլէն բանակը, եւ ողնայարէն հարուածեցին փոքրասիական կազմակերպութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս քաղաքապահ զօրամասերը օգտակար դեր կատարեցին Թրքական ընդհ. յարձակողականէն մինչեւ Փոքր Ասիոյ ամբողջական պարպումը:

Թրքական յարձակողականը հազիւ սկսած, երբ ճակատէն վրդովիչ տեղեկութիւններ սկսան հասնիլ, ծագեցան Թուրք չէթէներու յատկանշական գործունէութիւններն ու Թուրք զանգուածին մէջ անհանգիստ շարժումներ: Հրոսախումբերուն եւ խուժանին գործակցութիւնը կրնար աղետալի ըլլալ թէ՛ Պանտրմայի ուղղութեամբ նահանջող բանակին եւ թէ շրջանին մէջ ապրող մօտ քառասուն հազար քրիստոնեայ բնակչութեան համար:

Գուժկան լուրը հասաւ Սեպտ. 1ին: Վտանգը տակաւին հեռու էր քաղաքէն: Թրքական բանակը առաւելապէս երկու թեւով կը ճնշէր հելլէն բանակը՝ ջանալով կտրել անոր նահանջի գիծը: Թուրքերը իրենց ատուար ուժերով արագօրէն յառաջացան Իզմիր եւ Մուտանիա, եւ այդ երկու նաւահանգիստներուն մէջ նեղեցին նահանջող բանակը՝ զայն գերի ձգելու ծրագրով: Հետեւաբար բանակին կը մնար Պանտրմայի նաւահանգիստը, որ բաւական հեռու էր Թրքական յարձակողական գիծէն:

Պանտրմայի գրաւման ուժերու հրամանատարութիւնը, որ անշուշտ բոլորէն աւելի տեղեակ էր կացութեան, մտահոգ էր առաւելապէս երկու հարցով.— Մուտանիոյ նահանջի գիծը կտրուած ըլլալով, Պրուսայի բանակը կը նահանջէր Պանտրմայի ուղղութեամբ: Հետեւաբար ռազմական անհրաժեշտութիւն էր ամէն գնով պաշտպանել նաւահանգիստը: Երկրորդ, բանակը չհասած, ապահովել շրջակայ բոլոր քաղաքներուն ու աւաններուն քրիստոնեայ ազգաբնակչութեան օր առաջ փոխադրութիւնը դէպի Թրակիա՝ խուճապ չըստեղծելու մտահոգութեամբ:

Կենսական խնդիր մըն էր նաեւ շըրջանները նաւահանգիստին միացնող խճուղիներուն եւ երկաթուղիին պաշտպանութիւնը: Իր ուժերէն կարեւոր մաս մը տրամադրեց Էտինճիք-Կէօնէն շրջանին, ուր կը վխտային զօրաւոր հրոսախումբեր: Զօրացուց Պանտրմա - Պալըքէսիր երկաթուղիին վրայ գտնուող պահակախումբը: Ապահովեց Պանտրմա-Միխալըճ եւ Պանտրմա-Քիրմաստի երթեւեկը: Սակայն ամէնէն աւելի կը վախցուէր քաղաքին Թրքութենէն, որ ներքին ապստամբութեամբ մը կրնար ճամբայ բանալ հրոսախումբերուն եւ դիւրացնել անոնց մուտքը:

Քաղաքին ապահովութիւնը յանձնուեցաւ հայ քաղաքապահ գումարտակին, որ հիանալի քաջութեամբ կատարեց իրեն վստահուած պարտականութիւնը: Սեպտ. 1ին, գրաւման շրջանի հրամանատարութիւնը գրաւոր զեկոյցով մը հաղորդեց բոլոր զօրախումբերուն թէ քաղաքին ապահովութիւնը յանձնուած է հայկական 5րդ. գումարտակին: Հարկ էր արժեցնել այս վստահութիւնը: Թուրքերը կը կասկածէին հայկական վրէժխնդրութենէն, եւ պատուիրակութեան մը միջոցաւ իրենց մտավախութիւնը յայտնեցին հրամանատարութեան, խնդրելով որ յունական զօրամասի մը յանձնէ քաղաքին պաշտպանութիւնը. բայց վճռական մերժումի հանդիպեցան:

Ամբողջ երկու շաբաթ հայկական զօրամասը երկունքի օրեր անցուց: Ծանր էր իր պարտականութիւնը: Այդքան սակաւաթիւ ուժերով դըժուար էր իշխել հոծ Թրքութեան մը վըրայ, ապահովել քրիստոնեայ ազգաբնակչութեան գաղթը եւ ամուր պահել քաղաքը՝ նահանջող բանակին անցք տալու համար:

Քրիստոնեաներու գաղթը լրացաւ մէկ շաբթուան ընթացքին: Հինգ-վեց շոգենաւ, անդադար, Մարմարայի մէկ եզերքէն միւսը փոխադրեցին աղետահար ժողովուրդը: Փոխադրութիւնը այնքան կանոնաւոր եւ առանց խուճապի կատարուեցաւ, որ շատեր իրենց տան աւելն իսկ փախցուցին: Հակառակ Թափուած գերմարդկային ճիգերուն, սակայն, կարելի չեղաւ փրկել Պալըքէսիրի քրիստոնեաները, որոնք կորսնցուցին ըսկըզբի օրերու պատեհութիւնը եւ իրենց դիւրահաւանութեան զոհը դարձան՝ խաբուելով տեղացի Թուրքերուն խոստումներէն...: Այս դիւրահաւանութեան զոհ գացին նաեւ մաս մը Հայեր Պանտրմայի մէջ: Հակառակ կիրարկուած բոլոր միջոցներուն, կարելի չեղաւ այս միամիտները նաւ դնել եւ անոնք ի վերջոյ եաթաղանով քաւեցին իրենց մեղքը...:

Հոս ջերմ երախտագիտութեամբ պէտք է յիշատակել նաեւ գրաւման հրամանատարը, որուն կը պարտին իրենց կեանքը առնուազն քառասուն հազար աղէտեալներ: Այս աննման եւ անձնուէր զինուորականը մինչեւ վերջին վայրկեանը մնաց իր դիրքերուն վրայ: Իր սրտագին զեկոյցներուն վըրայ էր որ Ցունաց Պատրիարքարանն ու Ազգ. Պաշտպանութեան Կոմիտէն շոգենաւեր ղրկեցին Պանտրմա: Ինք անձամբ ղեկավարեց գաղթականներու փոխադրութիւնը եւ ամէն միջոց ի գործ դրաւ որպէսզի ո՛չ մէկ քրիստոնեայ ենթարկուի Թուրքին վրէժխնդրութեան: Նոյնիսկ խարազանի հարուածներով նաւամատոյց քշեց Թաքստոցներու մէջ ապաստանած մաս մը Հայեր, որոնք հակառակ տրուած հրահանգներուն կը դժկամակէին մեկնիլ: Ան էր դարձեալ որ Պալըքէսիրի խեղճ քրիստոնեաները ամէն գնով ազատելու համար քանիցս փորձեց մասնաւոր կառախումբեր հասցնել Պալըքէսիր, որոնք սակայն կէս ճամբէն ետ վերադարձան՝ Թըրքական հրոսախումբերը արդէն տիրացած ըլլալով քաղաքին: Այս արիասիրտ սպան էր դարձեալ, որ մինչեւ Սեպտ. 14, հակառակ շրջակայ չէթէներու եւ խուժանին մոլեգին յարձակումներուն, հերոսական դիմադրութեամբ պաշտպանեց նաւահանգիստը:

Եւ այս պաշտպանութեան մէջ կարեւոր դեր մը վիճակեցաւ հայկական զօրամասին:

Հ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՊՏԻՒԼ-ԱԶԻԶ ԻՊՆԸ-ՍԷՈՒՏԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Իտալիա վերջերս բարեկամական դաշինք մը կնքեց Եէմէնի էմիրին հետ: Ատկէ զատ Իտալիոյ դրդումով ու Թաքուն աջակցութեամբ Հիճազի Թագաւորը՝ Իպնը Սէուտ կը պատրաստուի ինքզինքը հռչակել գերագոյն վեհապետը բոլոր Արաբներուն, Պաղտատէն մինչեւ Մարոք:

Հռետորական բառախաղ մը չէր, երբ վերջերս Մուսոլինի, Տրիպոլիսոյ ափերուն վրայ, բարձրաղաղակ ինքզինքը կը հռչակէր «բարեկամը՝ Իսլամութեան»: Բարեկա՛մ, անտարակոյս, ճիշդ այնպէս, ինչպէս էր երբեմն Վիլհելմ Բ. կայսր Գերմանիոյ: Բարեկամ այնքան, որքան որ կարելի է զանոնք օգտագործել յանուն Իտալիոյ «սրբազան եսասիրութեան»:

Կը Թուի թէ Իտալիա, յամառ հետեւողականութեամբ որոշած է Անգլիան խոցոտել տեւականապէս իր արժանապատուութեան, իր ապահովութեան մէջ: Ան վտանգներ, սպառնալիքներ կը դիզէ Անգլիոյ ամէնէն կենսական ճամբաներուն վրայ: Եթովպիական արշաւանքը, Սպանիական կնճիռը, Հռոդոսի սպառազինումը, Պաղեստինի խռովութիւնները յաջորդական արարները կը կազմեն Իտալիոյ կատարած վտանգաւոր տըռամին: Մուսոլինի չի բաւականանար միայն վիրաւորելով ծերուկ առիւծը, այլ կարծես հաճոյք կը զգայ արծարծելով ու հրահրելով բացուած վէրքը:

Ու ահա ներկայիս Իտալիա չի վարանիր բախտախաղի մէջ նետել չարաշուք խաղաթուղթը՝ Իպնը Սէուտ:

Իպնը Սէուտ — որուն մասին գրած եմ ժամանակին այս էջերուն մէջ,— ամէնէն կարեւոր դէմքն է արաբական համայնապատկերին վրայ. մէկը այն անձնաւորութիւններէն, զորս յետպատերազմեան շփոթ շրջանը իրենց համեստ անկիւնէն դուրս քաշեց, ամէնէն գործօն, «տինամիք» դերերու եւ պաշտօններու բարձրացնելու համար:

Իպնը Սէուտ, ծնած 1887ին, կը պատկանի Էլ-Սէուտ ընտանիքին, որ ԺԸ. դարու կէսէն սկսած կ'իշխէ Արաբիոյ անապատային ներքնաշխարհին, Նէճտի:

Նէճտի պետէվի ազգաբնակչութիւնը, իր պետերով յարած էր վահապիականութեան: Ասիկա կը կազմէ բողոքական բայց աղանդաւոր հերձուած մը իսլամ կրօնքին մէջ, եւ այդ իսկ պատճառաւ մշտական անհասկացողութեան ու բախումի առիթ մը եղած է Նէճտի ու զինքը շրջապատող արաբ ցեղերու միջեւ:

1902ին, երբ Իպնը Սէուտ, 15 տարեկան հասակին, կը յաջորդէր իր հօր, իր երկիրը, Նէճտը կը գտնուէր գրեթէ Շամմար պետէվիներու գերիշխանութեան տակ: Շամմարինները աւելի սերտօրէն յարած էին օսմանեան տիրապետութեան եւ դարեւոր քինախնդրութիւն մը ունէին Նէճտի իրենց արենակիցներուն հանդէպ:

Իպնը Սէուտ, հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, յաջողեցաւ Շամմարինները վանել իր երկրէն ու իր էմարէթը վերածել կազմակերպուած, կեդրոնաձիգ պետութեան մը:

Իր նախաձեռնութեամբ ըմբոստ գաւառները աստիճանաբար զսպուեցան ու միացուեցան կեդրոնին: Ան կազմեց տեսակ մը զինուորական միաբանութիւն — «Իխվան»— որուն նպատակն էր իր նահապետական երկրին մէջ ստեղծել զինուորական վարժ ոյժ մը ու լրտեսական գործակալներ տեղաւորել դրացի արաբ երկիրներուն մէջ, օժանդակելու համար իր քաղաքական ծրագիրներուն:

Վրայ հասաւ մեծ պատերազմը:

Ամբողջ Արաբիան ինքզինքը գտաւ անակնկալ կացութեան մը առջեւ: 1915ի վերջերը Անգլիա կը յաջողէր Արաբները ոչ միայն անջատել Թուրքերէն, այլ եւ ոտքի հանել Թրքական բանակներուն դէմ: Իբրեւ խայծ, Հիճազի էմիր Հիւսէյինը կը հռչակէր «Մալիք» Արաբիոյ, այն խոստումով, որ պատերազմի հաշուեյարդարին պիտի ըլլար պետը համարաբական Թագաւորութեան:

Անգլիական այս ծրագիրը անշուշտ կը խաչաձեւէր Իպնը Սէուտի քաղաքական մտադրութիւնները: Արդէն Մէքքէի էմիրութեան եւ Նէճտի էմարէթին յարաբերութիւնները միշտ ձգտեալ եղած են հինէն ի վեր: Նէճտի խստամբեր վահապիականութիւնը չէր հանդուրժեր Մէքքէի մէջ տիրող Թոյլ ու մեղկ կրօնական բարքերուն: Դարեւոր, ցեղային եւ անձնական հակառակութիւն մը կը բաժնէր երկու ընտանիքները:

Իպնը Սէուտ չճանչցաւ Հիւսէյինի գերիշխանութիւնը եւ Թայիֆի մօտ պարտութեան մատնեց Հիւսէյինի երկրորդ զաւկին՝ Ապտուլլահի բանակը:

Կռիւը պիտի սաստկանար եթէ Անգլիան չմիջամտէր, փրկելու համար 'ր «մարդը», Հիւսէյինը: Անգլիա խոստացաւ Իպնը Սէուտի տարեկան 60.000 անգլիական ոսկիի Թոշակ մը, պայմանաւ որ չխանգարէր իր գործը: Իպնը Սէուտ երեւութապէս ընդունելով հանդերձ այս առաջարկը, ձեռքի տակէ շարունակեց որոմ ցանել Հիւսէյինի արբանեակներուն միջեւ:

Պահ մը Իպնը Սէուտ իր զէնքերը դարձուց Շամմարիններու դէմ, որոնց երկիրը կը ներկայացնէր անկազմակերպ վիճակ մը: 1921ին Շամմար էմիրը կը պարտուէր, գերի կ՚իյնար ու իր մայրաքաղաքը՝ Հայլը կը գրաւուէր:

Իպնը Սէուտ ուրեմն կը յաջողէր վերջնականապէս իր երկրին կցել հիւսիսային Արաբիոյ բարձրաւանդակը՝ Ճէպէլը Շամմարը: Իր նորակազմ պետութիւնը սահմանակից կ՚ըլլար ուրեմն Հիճազի, Իրաքի եւ Անդրյորդանանի արաբ իշխանութեանց, որոնց վրայ կը հսկէր, իբրեւ պաշտպան, Անգլիան:

Ու միշտ պատրաստ հաշտուելու կատարուած իրողութեան հետ, Անգլիա կը հարկադրուէր Նէճտի էմիրը ճանչնալ իբրեւ սուլթան եւ անոր մօտ ուղարկել դիւանագիտական գործակալ մը:

Անգլիա փորձեց աւելին ընել: Հաշտեցնելու համար Արաբիոյ երկու տիրական անձնաւորութիւնները՝ Հիւսէյին եւ Իպնը Սէուտ, զանոնք համաժողովի մը հրաւիրեց Քովէյթի մէջ, 1923 Դեկտ.— 1924 Մարտ: Այդ բանակցութիւնները ապարդիւն անցան: Նէճտի փառախնդիր սուլթանը, գտնելով իր գործելու պատեհութիւնը, 1924 Ցուլիսին սկսաւ իր յարձակողականը Հիւսէյինի դէմ, որուն չէր ներած ոչ «Արաբներու Թագաւոր» տիտղոսը եւ ոչ ալ «Խալիֆա» յորջորջումը:

Նախ Անդրյորդանանի եւ Իրաքի սահմաններուն վրայ կեղծ շարժումներով արգիլեց այդ երկիրներու Թագաւորներու՝ Ապտուլլահի եւ Ֆէյսալի օգնել իրենց հօր՝ Հիւսէյինի: Ապա արագ վայրէջքով խուժեց Մէքքէի վրայ, 1924ի վերջերը գրաւեց Ս. Քաղաքը: Հիւսէյին փախուստ տալով ապաստանեցաւ Կիպրոս, անգլիական պաշտպանութեան տակ:

Այն օրէն ազդին Իպնը Սէուտ տէրն է այլեւս Արաբիոյ մեծագոյն մասին եւ իսլամական նուիրական քաղաքներուն:

Իրեն դէմ մեծագոյն արգելք կը մընար Եէմէնը, ուր կ'իշխէր նոյնքան յամառ Իմամ Եահեան: Եէմէնը կ'անուանուի «Երջանիկ Արաբիա», ըլլալով Թերակղզիին ամէնէն բարեբեր գօտին: Իր լեռնային բարձրաւանդակը, ուր է մայրաքաղաքը՝ Սանաան, անառիկ կը մնայ արտաքին յարձակման դէմ:

Եէմէնի եւ Հիճազի մէջ կայ գաւառ մը, Ասիր, որ միշտ կռուախնձոր եղած է երկու երկիրներու մէջ:

Ծանօթ է թէ 1933—34թուականներուն այդ հողային վէճը պատրուակ բռնելով Իպնը Սէուտ յարձակեցաւ Եէմէնի վրայ ու գրաւեց միակ նաւահանգիստը՝ Հոտէյտան:

Իր յաջողութիւնը հոդ կանգ առաւ: Իր Թափը փշրուեցաւ Սանաայի լեռնոտ անցքերուն վրայ: Խոհեմաբար նախապատիւ սեպեց զինադադար կնքել:

Բայց, ինչպէս կ'երեւի, Իպնը Սէուտ իր վերջին բառը չէ ըսած տակաւին: Իտալական գործակալները յառաջացած են մինչեւ իր դուռը առնել: Ի՞նչ կը խորհի, ի՞նչ ընելու նըպատակ ունի, ատիկա կը մնայ մէկը մեր ժամանակի վրդովիչ առեղծուածներէն:

Բայց անշուշտ, Անգլիան անտարբեր չէ իր ծրագիրները խանգարող այդ սպառնալիքի հանդէպ:

Փ. ՍԱՆ

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

"ՅԱՌԱՋ"ի ՀԱՐՑԱՐԱՆԻՆ

ՊՈՐՃ-ՊՈՒ-ԱՐԷՐԻՃ (Ալժերիա).

— Վախնալով որ «Յառաջ»ի «Հայը Հայ պահել» կամ «Նոր սերունդը փրկել»ու հարցարանը փակուելու վըրայ է(*), կը փութամ հասցնել երկու նոր դիւանագէտներու հետեւեալ զրուցատրութիւնը:

Վահան շտկուելով կը յարէ.

— Նորերս ալ յանցաւոր ենք, օտարամոլութիւնը աւերներ կը գործէ: Օտար Թերթ կարդալը եւ օտարուհիներու հետ պարն ու ամուսնութիւնը պարծանք եղած են մեր մէջ:

Տիգրան, Մեծն Տիգրանի օրէն մնացած աչքերը խօսակցին յառելով.

— Հիներն ալ կարծածիդ չափ արդար չեն, պէտք եղած կերպով չեն կրնար կոր խրատել, նորերը ճամբու բերելու համար:

— Դեռ ի՞նչպէս կ'ուզես որ խրատեն, տարիներէ ի վեր ամէնքը կը խօսին, կը գրեն, կը քերթեն այս հարցին շուրջ:

— Ինծի նայէ, ըսած «ամէնք»էն մէկը «Յառաջ»ն է որ յառաջացող վըտանգը տեսնելով, խօսելէ աւելի պոռաց, կը պոռայ, պոռալ կուտայ, բայց...

— Բայց ի՞նչ:

— Բայց անկէ չունի...:

— Եթէ ունենար, ըսել կ'ուզես թէ աւելի՞ բարձր պիտի պոռար:

— Ոչ, անոնցմէ ալ ունինք, որոնք վերին Երուսաղէմի մէջ երկաթէ արկղները ոսկերերու պէս տնկած լուռ ու մունջ կը սպասեն: Ո՞ր օրուան համար, ով գիտէ...

— Ատոնք չատո՞ւոր են:

— Ջեմ գիտեր, շատեր ալ կան որ գաղափարներ կը յուզեն, սփիւռքի հայութեան օտարանալու ցաւը կ'ողբան, բայց ի վերջոյ կը համակերպին երազի:

— Ի՞նչ երազի:

— Այն երազին, որուն մէջ կ'ուզեն տեսնել լուսաւոր սրահ մը, ուր ջութակները, դաշնակները, մանտոլինները իրարու փաթթուած կը պարեն, կը ճնկեն, Ֆէյֆ կ'ընեն...:

— Աղէկ, բայց երազի մէջ ինչո՞ւ տեսնել կ'ուզեն:

— Այդ չափն ալ չգիտնալիք բա՞ն է, կը վախնան, նոյնիսկ կը սարսափին

(*)ԽՄԲ.— Դեռ նոր պիտի սկսի:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԵՐԱԿՐԵՆ ԱՄԲՈԽԸ

(Շար.)

Զարկին, զարկւան, թօզի ամպերը ահագին
Բանց Մասիս սար՝ ելան հասան արեգակին:
Ցար - սուլթանի զօրերի մէջ ինչքան կային,
էն, որ փողով էր եկել, իր գլուխն էր պահում,
էն, որ փափուկ էր պահել, իրա գլուխն էր ծածկում,
էն, որ վախկոտ, ջանպահ էր, վախենում էր ու ծլկում,
Փախչում էին լեղաճաք զօրքի շարքերը անծէր,
Միայն օտար ու անհոգ մարդիկն էին մնացել ...

13.

Կէսօրն թեքւեց, Լէնինն քաջի զօրքը նեղւեց ...
Ի՞նչ տի անէր փայտ քլունգը տանկերի դէմ,
Ի՞նչ տի անէր մանգաղ, կացին մօսինի դէմ ...
Լէնին հսկան լուր ուղարկեց, օգնող ուզեց ·
Լէնին հսկան հաւար գցեց, օգնող ուզեց ·
Օգնող քէօմագն թափւան, էկան չորս կողմերից ·
Էկան հասան սեւ բանւորներ հազար - հազար ·
Նրանց հետքից հողագործներ հազար - հազար ·
Նրանց հետքից մերկ - քաղցածներ հազար-հազար,
Նրանց հետքից անհող - անջուր հազար-հազար ...
Օգնութիւնը քամու նման էկաւ հասաւ,
Լէնին քաջի կողմը պնդւեց, հզօրացաւ,
Թագաւորի կողմը յոգնեց ու թուլացաւ:

14.

Զարկին, զարկւան, դուշմանն էլաւ աշխարհի բռնեց ·
Զարկին, զարկւան, լէշը շերտ - շերտ գետին փռւեց:
Ինկածների արիւնն էլաւ կապեց մի գետ,
էդ արնագետ գլորում էր ժայռեր, քարեր —
Ամէն մի ժայռ, ամէն քար՝ մի հսկայ լեռ:
Զարկին, զարկւան, Լէնին քաջի զօրքը զօռեց
Զօ՛ւ քաշեցին, առաջ թռան քաջերն առիւծ ·
Ջնայեցին է՛լ գնդացիր, տանկ, հրացան,
Կրծքով բացին իրենց ճամբան զօրքի միջով,
Ոտքերի տակ լէշը շերտ - շերտ կոխին անցան,
Երկինք - գետինք փակեց, ծածկեց արեան մի ծով:
Եօթն ընկնում էր, մէկն անցնում էր, նետւում առաջ,
Լէշն թափւում էր ինչպէս աշնան խոփւ տերեւ ...
Ընկնում էին, մէկն՝ անգլուխ, մէկը՝ անթեւ,
Ամէն կողմից՝ վիրաւորի լաց ու հառաչ:
Լէնին հսկան կ'երթար առաջ բայրաղ բռնած,
— Հէ՛յ, հէ՛յ, տղե՛րք, առա՛ջ թռէք, օրը մերն է ...
Առաջ անցաւ քաղցածների բանակն ահեղ,
Տէրունական զօրքը խառնւեց, փախաւ գրիւ...
Լէնին քաջի զօրքը թափւեց ինչպէս մորեխ,
Ինչպէս երկնքից մէկէն իջած անթիւ արծիւ,
Ինչպէս զարնան հեղեղալի գետերն անգութ,
Ինչպէս ծովի փոթորիկը փրփրածին,
Ինչպէս կայծակ, մայիս ամսի վարար կարկուտ
Ինչպէս սամում ... երկինք - գետինք խառնւեցին:
Լէնին հսկան գրոհ տւեց, բոլորն առաւ ·
Առաւ նրանց թնդանօթներն — զէնքեր բոլոր,
Առաւ նրանց գնդացիրներ, տանկեր բոլոր,
Առաւ նրանց սաւառնակներ, ռումբեր բոլոր ·
Բոլոր առաւ, նրանց թողեց տկլոր ու մերկ,
Տւեց - ցրւեց, քանդեց, փռեց աշխարհով մէկ ...

15.

Թշնամու զօրքն՝ որ մէկն ինկաւ, որ մէկն փախաւ ·
Թագերն կտրաւ, բաժին դարձան չար սատանին:
Տէրութեան պետ, էն ռուսական մեծ սուլթանին,
Անտաշ, դմբո, էն բաց - բերան, լիրբ, անամօթ,
էն մարդ կախող, էն սիրտ տաղող, անխիղճ ցարին
Ողջ - ողջ բռնին, քաշ տւեցին Լէնինի մօտ:
Լէնինն ասաց, — էդ ի՞նչ արիր, կոնծող յիմար,
Քու ի՞նչ բանն էր կառավարել ժողովրդին,
Քու պապերի ու քու թափած արեան համար,
Պիտի սատկէք ամբողջ ցեղով, որդոց - որդի:
էն ցարն ասաց,— քու ոտքերին մեռնեմ, Լէնի՛ն,
Մի՛ սպանի՛, մատաղ եմ քեզ, խնայի՛ր մեզ,
Մի կտոր հող տուր, սեխ ցանեմ, դառնամ խոնարհ մի բոստանչի,
Քու շնորհքով բալեքիս հետ ապրեմ մինչեւ ...:

(3

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

»»»» • ««««

«Հայրենիք» ամսագրի փարիզաբնակ աշխատակիցներու նախաձեռնութեամբ, անցեալ հինգշաբթի օր խորհրդակցական ժողով մը գումարուեցաւ, ամսագրին տասնեւհինգամեակը տօնելու առաջադրութեամբ։

Ժողովը միաձայն բաղձանք յայտնեց, որ «Հայրենիք»ի բարեկամները այս օգտաշատ գրական-ընկերային ձեռնարկին նիւթապէս եւ բարոյապէս աջակցին՝ անոր կարեւորութիւնը հասարակութեանը պարզելով եւ զարկ տալով անոր սպառման՝ Ֆրանսայի մէջ։

Այս առթիւ «Հայրենիք»ի աշխատակիցները պատրաստակամութիւն յայտնեցին իրենց միջոցներով հինգ օրինակ «Հայրենիք» ամսագիր տրամադրել Ֆրանսահայ կարօտ հանրային հաստատութեանց։

Ժողովին միւս որոշումները պիտի հաղորդուին յառաջիկային։ Մինչ այդ՝ անոնք որ կ'ուզեն որ եւ է ձեւով օժանդակել «Հայրենիք» ամսագրին, կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին.— M. H. Zartarian, 44, Rue Dunkerque, Հեռ. Trtdaine 42-69.

X

*** Ամսագրի 15ամեակին առթիւ, բազմաթիւ մտաւորականներ գնահատական նամակներ ուղղած են խմբագրութեան։ Ստորեւ քաղուածք մը՝ «Հայրենիք» օրաթերթի վերջին թիւերէն.—

Արշակ Ջամալեան.— «Հայրենիք»ի պէս մի ամսագիր, այնքան պատկառելի ծաւալով եւ տասնըեւհինգամեայ կանոնաւոր հրատարակութեամբ, ըստինքեան արդէն առակ է նշանակալից երեւոյթ նկատուելու ոչ միայն հայ տարագրութեան, այլեւ մշակոյթով մեզնից բարձր կանգնած օտարազգի տարագրութիւնների համար։

Սակայն, մեր ամսագրի արժէքը միայն այս արտաքին նշաններով չէ որոշւում, այլեւ նիւթերի մի հարուստ ցանկով, որ բաւական է աչքէ անցնել՝ անվարան վկայել կարենալու համար, որ նա գաղթաշխարհում անգնահատելի դեր կատարեց եւ շարունակում է կատարել հայկական մշակոյթի զարգացման եւ հայ ազգային-քաղաքական մտքի ձեւաւորման տեսակէտներից։

Վահան Փափազեան.— «Ձեր սխալ չէր, եթէ ըսեմ թէ «Հայրենիք» ամսագիրը սերունդ մը՝ դաստիարակեց գաղթաշխարհին մէջ. ան դարձաւ կենդանի եւ հիւթեղ աւիշը անոնց ազգային գիտակցութեան արթնացման համար։

Հպարտանքով մը կը դիտեմ շատ անգամ, գրեթէ ամէն տեղ հայ ընտանեկան գրադարաններուն զարդը կազմող ամսագրին փառակազմ հատորները,— հատորներ, որոնք շտեմարան են հայ ազատագրութեան պատմութեան եւ հայ գեղարուեստական նորահասներու եւ գրականութեան երախտաւորներու երկերու։

«Հայրենիք» ամսագիրը համայնագիտարան մըն է, որ կ'ամբարէ իր մէջ հայ ազգային, քաղաքական պատմութեան հարուստ պաշարը։ Նա եղած է ու պիտի մնայ մեր գուրգուրանքի եւ քաջալերութեան առարկան, իբրեւ մեր ցեղային հոգեկան արժէքներու գլխաւոր արտայայտիչներէն մէկը եւ կարեւորագոյն պարբերականը՝ Հայոց նորագոյն պատմութեան տաղձը պատրաստողը»։

Էլիզ Մէհտէրեան.— «Այսօր, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի զանազան մասերէն յուզուած ձայներ կը բարձրանան. «Հայը հայ պահենք», «ամբողջական եւ վերջնական ձուլումէն ազատե՛նք նոր սերունդը»։

Անշուշտ, ասոր համար, մայրենի են. դասախօսութիւնները, ճառախօսութիւնները, ներկայացումները, լեզուի դասընթացքները անհրաժեշտ հանդէսները, երեկոյթները օգտակար են. բայց կարեւոր է նաեւ ամերիկեան եւ ֆրանսական կրթութիւն ստացող մեր զաւակներուն ձեռքը՝ «կարդացուելիք» գրութիւններ դնել, այսինքն՝ օրուան ճաշակին եւ պահանջին յարմարող գրութիւններ։ Հայ մտածումը եւ միտքը խորթ եւ կնճռոտ ձեւին մէջը չէ միայն։ Այսօրուան ճաշակը եւ գեղարուեստը պարզութիւն եւ յստակութիւն կը պահանջէ։ Գեղարուեստը «ձեւն է», եւ հայրենիք չունի։ Այդ ձեւին ետեւը պէտք է փնտռել մտածումը, հոգին՝ որ «ազգային» կրնայ ըլլալ եւ պէտք է ըլլայ։ Երբ որ հայերէն գրութիւն մը տանք մեր երիտասարդներուն ձեռքը՝ այդ «ձեւը» պէտք չխրտչեցնէ զիրենք։

Ասիկա «Հայրենիք» ամսագիրը լաւ հասկցած է։ Տարիներէ ի վեր դէպի այդ ուղղութիւնը կը ձգտի։ Գրական եւ գեղարուեստական հրատարակութեան մը համար՝ թանկագին յատկութիւն»։

Սեպուհ.— «Հայրենիք» ամսագիրը կը նմանի գեղեցիկ եւ մշակուած պարտէզի, որուն մէջ փափաքողը կը գտնէ աշխարհի ամէն հրաշալի ծաղիկներ, բոյսեր եւ ծառեր։ Հոն կը գտնենք մեր անցեալն ու ներկան, եւ առհասարակ մեր ապագայ պատմաբանի համար անգնահատելի նիւթեր։

Ընթերցողը կը գտնէ հոն թանկագին յուշեր մեր յեղափոխական պայքարի պատմութենէն։ Մեր բոլոր հերոսամարտները լայնօրէն տեղ են գրաւած ամսագրի մէջ։

«Հայրենիք» ամսագիրը միայն Դաշնակցութեան գրողները չէ որ քաջալերած է։ Ան լայն բացած է իր էջերը բոլոր անոնց առջեւ, որոնք Հայու սիրտ ու հոգի կը դնեն իրենց գրուածքի մէջ։

Դաշնակցական ականաւոր գրող Ահարոնեաններու եւ Վարանդեաններու կողքին՝ ան տեղ է տուած Հնչակեան Կան-Ազատին եւ վիպասան Շիրվանզադէին։ «Հայրենիք» ամսագրի շուրջ հաւաքուեր են հայ ժողովուրդի ամենաաչքառու գրողները, որոնք մեզմէ աւելի մեծ ազգերու ալ կրնային պատիւ բերել»։

արթուն ատեն տեսնել փորձելու, մանաւանդ հիմայ, երբ Սթալինի սուրը անխնայ կը գործէ։

— Ենթադրենք թէ արթուն ատեն կարենան տեսնել, հետեւա՞նքը։

— Հրաշալի... այդ պարահանդէսէն գոյացած հասոյթով, ներքին թէ արտաքին ինքնապաշտպանութեան բերդ մը կը կանգնենք եւ իմացական թէ նիւթական հրետաններով կ'ամբացնենք...

— Սակայն, միակ ծաղիկով գարուն չի գար. ուրիշներ շատ մը նոր դրութիւններ կը հնարեն վտանգին արգելք հանդիսանալու համար, օրինակ՝ ատրիոյին մէջ հայ երգ, հայ պար եւն. դնելով...։

— Տահա չըգի՞ն եա, ո՞վ դնել կուտայ կոր, եթէ մենք մեր կիթառներով, ջութակներով չկրնանք ածել պարերգներ, որոնցմով գոնէ մեր ազգ. ատրիօն բանի եւ պարել տայ մեր ղոյզերը, թէ քուն թէ արթուն ատեն։

— Բան մը յիշեցուցիր որ լուսահոգի հայրս կը պատմէր, իբրեւ բանտի յիշատակ.—

«Հայ բանտարկեալներէս ամէն մէկը իր իփատէն կը պատմէ եւ իւրաքանչիւրիս եղած հարցուփորձէն, ամէն օր, նոր հետեւութիւններ կը հանենք։ Մեր մէջ ունինք նուագածու զուարճախօս մը որ մեր ժամանցի միակ միջոցն է։ Օր մը, զինադադարի արշալոյսին երբ բանտապահը կը պատմէր թեթեւ յանցապարտներու ազատ արձակման լուրը, մեր Օննիկը իր հեռաքրքրութիւնը պահելով, ըսաւ անոր.— «Շատ հաւատալիք բան չէ, բայց խօշ է, մէյ մըն ալ կրկնէ՛, քեզի թագսիմ մըն ալ կ'ընեմ»։

— Այն օրերը անցան բարեկամ, պարագան կը տարբերի հիմա, բայց կ'ուզես հաւատա, կ'ուզես մի հաւատար։

«Երանի՜ անոր որ չտեսած կը հաւատայ»։

ՅԱԿՈԲ ՄԻԹԻՔՎԷԼԵԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՑԻՆԷ՛»

Փարիզի Ազգատախնամի նախաձեռնութեամբ, իր կողքին եւ հովանաւորութեան տակ եւ իրեն պատասխանատու կազմուած է յանձնախումբ մը, որ կը կոչուի «ՑԻՆԷ»։

Նպատակն է. 1.— Օժանդակել զինուորագրուած հայ երիտասարդներու պարագաներուն, ըլլայ բարոյապէս, երբ անոնք ո եւ է դժուարութեան կը հանդիպին պետական նպաստ ստանալու համար, ըլլայ նիւթապէս, յանձնախումբիս միջոցներուն ներած չափով։

2.— Նկատի ունենալով կարեւոր թիւը այն զինուորագրուողներուն, որոնք որբ եւ պարագաներէ զուրկ են, որով զուրկ են նաեւ բարոյական ո եւ է սփոփանքէ, զօրանոցի միօրինակ եւ խիստ կեանքի ընթացքին, կապ հաստատել սոյն բարոյապէս անճեցուկ զինուորներու հետ, եւ հոգեպէս զօրավիգ հանդիսանալ անոնց։

Այս երկրորդ նպատակին համար, որդեգրել եւ տարածել հայ ընտանիքներու մօտ, Ֆրանսացիներու parrain-ի (կնքահայր կամ քեռի) օրհնեալ եւ գեղեցիկ սովորութիւնը։

Ճանալ ուրեմն իւրաքանչիւր բարոյապէս անճեցուկ հայ զինուորի համար, նշանակել հայ ընտանիք մը, որ անոր «քեռին» ըլլայ, սփոփէ զայն երբեմն երբեմն թղթակցելով անոր հետ, քաջալերէ զայն տօնական օրերուն չնչին նուէր մը ղրկելով անոր, մէկ խօսքով հոգեկան կապը պահէ անոր հետ։

Այս նուիրական առաջադրութիւններով «ՑԻՆԷ» յանձնախումբը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, կեդրոնացնելու համար բոլոր բարի կամեցողութիւնները, Փարիզի եւ շրջակայքի հայ միութիւններուն քով, (զինուորական, մշակութային, հայրենակցական, վերաշինաց, բարեսիրական եւայլն) անոնցմէ խնդրելով նախ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը, զինուորներու անճեցուկ պարագաներուն օգնութեան փութալու համար, եւ յետոյ իրենց անդամ ընտանիքներու բարեացակամութիւնը, բարոյապէս անճեցուկ հայ զինուորներու «քեռի» ըլլալու համար։

Մօտ օրէն պիտի հրաւիրուին բոլոր սոյն միութիւնները, իրենց պարտականութեան պատասխանատուութիւնը առնելու համար։

Ներկայ յայտարարութեամբ, Փարիզի Ազգատախնամի «ՑԻՆԷ» յանձնախումբը իր կազմութիւնը տեղեկացնելով յարգելի հասարակութեան, կը խնդրէ.—

1.— Իր հասցէին, Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon, ուղարկել անճեցուկ մնացած ընտանիքներու հասցէները, ինչպէս նաեւ ծառայութեան մեկնող եւ իրենց ծանօթ հայ երիտասարդներու անունները ու նոր հասցէները։

2.— Յանձնախումբիս տեղեկացնել բոլոր հայ բարեացակամ ընտանիքներու անունները, որոնք պիտի չզլանան իրենց հոգեկան սփոփանքը բանակի մէջ ծառայող որբ հայ երիտասարդի մը։

«ՑԻՆԷ» յանձնախումբը մեր հայրենակիցներու մասնաւոր ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագան.— Զինուորական ծառայութիւնը անցողակի երեւոյթ մը չէ, ամէն տարի նոր դասեր պիտի մեկնին. ամէն Ֆրանսահայ ընտանիքէ անդամ մը, ուշ կամ կանուխ, օր մը բանակի մէջ պիտի գտնուի։ Սփոփէ այսօր հոն գտնուող բարոյապէս անճեցուկ հայ երիտասարդ մը, որպէսզի վաղը, ուրիշ մըն ալ քու զաւակդ սփոփէ։

Դիւան
ՑԻՆԷ յանձնաժողովի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՋՈՄԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— ∘ —

ԿՐԸՆՈՊԼ, 22 նոյ.— Կիրակի, 21 նոյեմբեր տեղի ունեցաւ Ջոմի անդրանիկ հանդէսը Հ. Կ. Խաչի դպրոցի փոքր սրահին մէջ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Նախագահը՝ ընկ. Տ. Ս. նորակազմ Զ. Ո. Մ.ի մասին տուաւ հակիրճ տեղեկութիւններ։ Եղան գեղեցիկ երգեր եւ արտասանութիւններ, Օրիորդներ Ազ. Սալավանեանի, Ա. Աւլեանի եւ Զ. Ո. Մ.ի երիտասարդներու կողմէ։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Շ. Նարդունի, որ պարզեց Զ. Ո. Մ.ի գործունէութիւնը եւ «որբ» բառին իմաստը։ Բանախօսը ծանրանալով մեր ցեղի առաքելութիւններուն վրայ եւ շեշտելով անոր յառաջդիմական դիրքը, յորդորեց երիտասարդութեան ըլլալ առնական եւ ձեռներէց։ Ետոյ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որմէ գոյացաւ կլոր գումար մը։ Ապրիք երիտասարդներ, թող ամուր մնայ ձեր միութեան ոգին։

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ»ով, եւ ներկաները ցրուեցան գոհ տրամադրութեամբ։

Ղարիպ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Սուրիոյ վերջին ողողումներուն առթիւ հայ գաղութն ալ փութաց իր եղբայրական աջակցութիւնն ընծայել։ Այս առթիւ Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (18 Նոյ.).

— «Սուրիոյ աղէտեալներուն օգնութեան գործին ի նպաստ Կիրակի օր Պէյրութի Հայոց եկեղեցիներուն մէջ դրուած պնակներէն գոյացած է 85 սուրիական ոսկի։

Ինքնին շատ չնչին գումար մըն է հաւաքուածը՝ երբ աչքի առջեւ ունենանք որ մեծ է աղէտը եւ օգնութեան կարօտ դժբախտներուն թիւը օր ըստ օրէ կ'աւելնայ։

Նկատի ունենալով սակայն, որ եկեղեցիներուն պնակներէն միայն գոյացած է այս գումարը ու դուրսը աւելի ունեւոր հայրենակիցներ իրենց կարգին կը մասնակցին բացուած հանգանակութեան, յուզիչ եւ պատուաբեր դառնալ կը սկսի մեր չքաւոր դասուն օգնութեան գործին բերած նպաստը։

Արդարեւ աւետարանական եղաւ ինքնաբուխ նուէրը հայ կոյր մուրացիկի մը, որ մուրալով ձեռք ձգած երկու դահեկանը կը նուիրէ օգնութեան եղբայրական ձեռնարկին։

Ուրիշ մը, օրը օրին իր ընտանիքին հացը ճարող գործաւոր մը, իր ամբողջ ունեցած հարստութիւնը՝ ընդամէնը քառասուներեք դահեկան, կը նետէ պնակին մէջ։ Կին մը, աղքատ ու զուրկ նիւթական միջոցներէ, օգնութեան գործէն անմասն չմնալու համար, իր մէկհատիկ հաւը տարած յանձնած է հանգանակիչ մարմնին։

Ցեղի մը բարոյական ամբողջ մեծութիւնը ահա այս գեղջուկ բայց իրապէս աւետարանական եւ կրթիչ արարքներուն մէջ պէտք է փնտռել։

Անցած աշխարհի տառապանքի գրեթէ բոլոր ճամբաներէն, տրորուած կեանքի եւ մահուան ուղիներուն վրայ, հայ հոգին դարձած է այն պողպատը որ չարչարանքներու ենթակայ՝ կը փայլի։ Տառապանքը դեռ մաքուր եւ անեղծ պահած է հայ աշխատաւոր զանգուածներուն հոգին, երբ բաղդատաբար աւելի բարեկեցիկ եւ աւելի «զարգացած» դասակարգ մը իր իւրաքանչիւր քայլը կը փորձէ առնել հաշիւներով։

Աղքատ այլ սրտաբուխ, աւուր հացի կարօտ՝ այլ իմացապաշտ է մնացեր մեր չքաւոր դասակարգը, որուն կը պարտինք մեր դպրոցն ու եկեղեցին, մեր հանրային շատ մը շինարարական ձեռնարկները։

Բարոյական մեծագոյն սփոփանքը մեզի կը հասնի ահա կրկին մեր աշխատաւոր դասակարգէն, որ հեռու է բաղդի մտաւորականութեան մը ունայնամտութենէն եւ նաեւ ցուցամոլութենէն դասակարգի մը, որ առեւտուրի հրապարակին վրայ բախտ կը փորձէ ընդհանրապէս։

Այսպէս էր երէկ, երբ Հայը կ'ապրէր իր հայրենի երկրին մէջ, ու այսօր, կը մնայ նոյնպէս այդպէս, երբ օտար հորիզոններու ներքեւ իր գոյութեան պայքարը կը մղէ ան։

Այս սփոփարար երեւոյթին մենք կը նայինք իբրեւ հանրային արժէք, ու մեր հոգին կը լեցուի անսահման ուրախութեամբ, որովհետեւ հակառակ տիրող անտեսական տագնապներուն, հակառակ մեր շուրջը ծաւալող ծայրայեղ եսասիրութեան մը, որ իր անունը կ'առնէ արագ յաջողութեամբ մը դիրք ու համբաւ շինելու մարդերու մակերեսային մտածողութեամբ, կոյրեր, հացի կարօտ կիներ ու բանուորներ, իբրեւ հարստութիւն միայն 43 դահեկան ունեցող հայ հոգիներ կուտան նպաստի գործին իրենց վերջին ունեցածը։

Այրի կնոջ լումայն է ասիկա։ Եթէ Նազովրեցի մեծ վարդապետը կիրակի օր ներկայ ըլլար Նահրի շրջանի հայ եկեղեցիներու պնակներուն առջեւ, Սուրիոյ աղէտեալներուն ի նպաստ չքաւոր Հայերու բերած օգնութեան ի տես պիտի ըսէր.— Ճշմարիտ ձեզի, որ գանձանակը լեցուած է։

Այս տեսակէտով անբնական չենք գտներ երբեք «Էլ Ահրար»ի դրուատալից տողերը՝ աղքատիկ հայ թաղերու մէջ ի նպաստ Սուրիոյ աղէտեալներուն կատարուած հանգանակութեան առթիւ։

«Բոլոր Հայերը, կը գրէր «Էլ Ահրար», աղքատ, թշուառ, մասնակցած են եղբայրական օգնութեան գործին... Յանուն մարդկութեան շնորհակալութիւն կը յայտնենք Հայերուն, իրենց այս զգացումին համար»։ Այս բառերով կը վերջացնէր արաբ մեծ օրաթերթը Հայերու մասին իր գնահատութիւնը։

Շնորհակալութիւն նաեւ մեր կողմէ արաբ եղբայր ժողովուրդին՝ այս անկեղծ զգացումներուն համար։

Այս առթիւ մենք կ'ուզենք թարգմանը ըլլալ բովանդակ Սուրիահայ եւ Լիբանանահայ սրտերու, եւ կը յայտարարենք, թէ իր թեւերը լայնօրէն բացած եւ իր հացը հայ ժողովուրդին հետ կիսած ազնիւ արաբ տարրին հանդէպ Հայը մշտնջենական երախտիքներով լեցուած է»։

ՉԷՄԲԸՐԼԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Անգլիոյ վարչապետին բացարձակ նախաձեռնութեան կը վերագրուին Պերլինի մէջ բոլոր այն ճիգերը, զոր ի գործ կը դնէ շարունակ Պոլտուինի յաջորդը, պահպանելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը, եւ պիտի աշխատի այս միտքով, մինչեւ ուր որ կարելի ըլլայ հասցնել Անգլիոյ համբերութեան հետ ազգին ալ շահերը։ Երկու երկիրներուն, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մամուլը, այս վերջին օրերս մանաւանդ, այս կէտին վրայ կը պնդեն, յոյս յայտնելով հանդերձ թէ պիտի պսակուին յաջողութեամբ վարչապետին ջանքերը։ Անգլիա, կ'ըսեն, մինչեւ հիմա յաջողեցաւ համոզել Ֆրանսան որ զանազան հանգամանքներու համակերպի ի սէր ընդհանուր խաղաղութեան։ Հիմա կարգը եկած է փորձով ալ ցոյց տալու թէ գաղթավայրի վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ ինք Անգլիա եւս պատրաստ է պահանջուած ներողամտութեամբ եւ առատաձեռնութեամբ շարժելու, որպէսզի աշխարհի ներկայ վրդովումը կարելի ըլլայ փարատել առանց պատերազմի։ Անգլիոյ նկատի առած կարեւոր կէտերէն մին ալ այն է որ Ամերիկա եւրոպական ցամաքին հետ առնչութիւն ունեցող բոլոր մեծ ու պզտիկ խնդիրներուն առթիւ կը շարունակէ իր վերապահ ընթացքը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

— Հը, քնա՞ծ են,— հարցուց ժանտարմներէն մէկը։

— Շատ պէս երկնցած են, հալ չէ մնացեր վրանին։

Կամաց կամաց մթնեց։ Դրսէն կը լսուէր ժանտարմներուն խօսակցութեան ձայնը։

— Առաքել արթո՞ւն ես,— փսփսալով հարցուց Լեւոնը։

— Հա՛։

— Կամաց մը կողքի վրայ կռնակդ իմ կողմս դարձուր ... ձեռքերդ մօտեցուր... հա այդպէս... ձայն մի հաներ...

Առաքելը դաստակին վրայ կը զգար Լեւոնի ուժեղ մատները, որոնք իր դաստակներուն չուանի հանգոյցը կը փորձէին քանդել։ Յանկարծ թեթեւութիւն մը զգաց. ձեռները ազատ կը շարժէր։

— Հիմա մեր թեւի չուանը քանդէ տեսնեմ,— լսուեցաւ Լեւոնի ձայնը։

Առաքելի ձեռները այնքան ընդարմացած էին, որ շատ դժուարութեամբ կրցաւ բարակ չուանի քոռ հանգոյցը քանդել։

— Հիմա ձեռներուս կապը...

— Ահա՛, լմնցաւ։

— Տեղէդ մի շարժիր,— հրամայեց Լեւոնը,— դեռ կանուխ է։

Անչափ դանդաղութեամբ ժամ մը եւս անցաւ։ Մթնեց։ Ընկերոջ պատուիրելէ վերջ որ տեղը մնայ, Լեւոնը չորեքթաթ մօտեցաւ սենեակի ետեւի պատուհանին, որու շրջանակը չկար, այլ պաշտպանուած էր երկաթէ ձողերով։ Բարձրացաւ ու պատուհանի երեք ձողերէն միջինը փորձեց շարժել։ Երկաթէ ձողերը հակադիր ծայրերէն ագուցուած էին պատուհանը եզերող որբատաշ քարերու մէջ, եւ ոչ թէ փայտէ շրջանակի, ինչպէս կը կարծէր Լեւոնը։ Բայց եւ այնպէս այդ պատուհանը միակ ելքն էր. եթէ պիտի յաջողէին փախչիլ, այդ ձողերէն մէկը տեղահան ընելով միայն կըրնային։

Երկու ձեռքերով երկաթէ ձողը մէջտեղէն ամուր մը բռնելով, Լեւոնը իր ամբողջ իրանը ծանր ծանր բարձրացուց յատակէն, ոտքերը դէմ տուաւ պատին, մինչեւ որ ամբողջ մարմինը ստացաւ կարթի մը ձեւը։ Ամբողջ ուժը լարելով մարմինը ետ ծռեց, բազուկները ձգտուեցան, ոտները պատին, եւ մէջքի տարապայման ուժով սկսաւ քաշել երկաթը։ Երակները պայթելու աստիճան ուռեցան, մկանունքները պողպատի կարծրութիւն առին։ Հեւքը զսպել աշխատելով ձգտուեցաւ Լեւոնը։ Ապա եթէ ձողը յանկարծ դուրս գար ու ինք իյնար գետին։ Աղմուկէն ժանտարմները անշուշտ ներս պիտի իյնային, ամէն ինչ երեւան պիտի գար ու վերջ փախուստին ալ, կեանքին ալ։

Սարդի նման պատին կպած, Լեւոնը մտածեց վայրկեան մը։ Ի զուր Առաքելը քովը չէր կանգնեցուցած։ Լարուած մարմինը թուլցուց, ոտքերը պատի վրայ մէկ երկու տեղափոխութեամբ յատակին դպան։ Մօտեցաւ Առաքելին որ տեղէն չէր շարժած ու անձկանօք կը հետեւէր Լեւոնի շարժումներուն, բայց սենեակի մէջ տիրող թանձր խաւարը անհնար կը դարձնէր Լեւոնի ըրածը որոշապէս հասկնալ։

— Կամաց մը տեղէդ շարժէ, աղմուկ չհանես, պատուհանի քով եաւ... ուսէս գիս բռնէ, յանկարծ ձողը դուրս գալով վար չիյնամ...

— Երկաթէ ձո՞ղը տեղէն պիտի հանես,— զարմացած, թուքը կուլ տալով հարցուց Առաքելը։

— Եկո՛ւր, ձայն չհանես։

Երկրորդ անգամ մըն ալ կրկնուեցաւ առաջինին փորձը։ Գերագոյն ճիգով մը լարած ջիղերը, Լեւոնը ձգտուած ոտքերով ու բազուկներով, ձողը կը քաշէր մէջքի ուժովը։ Ձողը տեղահան լինելու նշան չէր ցուցներ։ Լեւոնի ոտքերը աւելի վեր բարձրացան, գրեթէ պատուհանին քարէ եզրին դպան։ Թերեւս չորս հինգ վայրկեան տեւեց, բայց ժամեր թուեցան Լեւոնին, երբ զգաց որ ձողը կը ծռէր։ Յանկարծ ձողի վերի գլուխը դուրս ինկաւ տեղէն, քարէ փշրանքները թափեցան յատակին, թեթեւ աղմուկ մը հանելով։ Քարացած մնացին եղած տեղերնին, արդեօք դուրսէն ժանտարմները լսեցի՞ն ներսի աղմուկը։

Այդպէս ատեն մը սպասեցին։ Պատշգամէն ժանտարմներու խօսակցութեան ձայնը կը լսուէր։ Լեւոնը կամաց մը վար սահեցաւ։ Հիմա արդէն հեշտ էր։ Ետ ու առաջ շարժելով ձողը միւս ծայրն ալ արճիճի մէջէն ելաւ։

— Տէ՛ շուտ, ել ուսերուս վրայ, զգուշութեամբ վար ցատկէ, աղմուկ չհանես...

Վայրկեանի մը գործն եղաւ դիւրաշարժ Առաքելի համար Լեւոնի ուսերուն վրայէն դուրս գալ երկու ձողերու մէջէն, պատուհանի եզերքէն կախուիլ ու ինքզինքը վար ձգել անշշուկ բարձրութենէ մը։ Մեծ դժուարութեամբ Լեւոնը կրցաւ սեղմուիլ մնացած երկու ձողերու արանքին։ Վերջապէս դուրսը կայանքներէ ազատ, Առաքելի կողքին կանգնեցաւ։

— Վարժապետ, երթա՛նք,— խնդրեց Առաքելը,— ալ ասկէ անդին մինչեւ Ակն, Արաբկիր, մինչեւ Խարբերդ բոլոր ճամբաները հինգ մատիս պէս գիտեմ, շատ ընենք հեռանանք,— ու ուղեց դէպի անտառը երթալ։

— Կեցի՛ր — սաստեց Լեւոնը,— այս վիճակի մէջ ո՞ւր կրնանք երթալ, դեռ Շապին Գարահիսար չհասած կրկին կը ձերբակալեն մեզ,— ու վայրկեան մը մտմտալով, Առաքելի ձեռքէն բռնած մտաւ թփուտներու մէջ,— դուն հոս սպասէ, տեղէդ մի շարժիր մինչեւ որ վերադառնամ։

Տան ճակատը կը նայէր դէպի խճուղին, երեք կողմէն շրջապատուած մացառներով, իսկ անտառը երեսուն քառասուն քայլ հեռուէն կը սկսէր։ Լեւոնը Առաքելէն բաժնուելով զգուշութեամբ մօտեցաւ տանը ու մացառի մը ետին տեղաւորուելով՝ սպասեց։ Հազիւ քսան քայլ հեռաւորութեան վրայ ժանտարմները պատշգամը նստած կը շարունակէին խօսիլ։ Այդ հեռաւորութենէն որոշ կերպով կը լսուէր անոնց խօսակցութիւնը։

— Ապա՞,— սկսուած խօսակցութիւնը կը շարունակէր ժանտարմներէն տարիքոտը,— փէզէվէնկ Սապրի պէյը խաղ խաղաց մեր գլխուն, իւզոտ պատառը տուաւ միւս ժանտարմներուն, մեզի ալ այս երկու քոստ շները որ տեղ հասցնենք...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՆԱՑԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇԱՆՐԱՀԵՏԻ ՄԷԿ ՈՐՈՇՈՒՄԸ.— «Փոփոլօ տ'Իթալիա» Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներէն կը տեղեկանայ, թէ Մոսկուայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդած է Վալենսիոյ համայնավար կառավարութեան, թէ հաւանական ըլլալով որ Ծ. Արեւելքի մէջ չինեւճապոնական կռիւները խառնաշփոթութիւններու պատճառ դառնան, Խ. Միութիւնը պարտաւորուած է իր բոլոր ուշադրութիւնը այն կողմերը կեդրոնացնել եւ, հետեւաբար, չի կրնար այսուհետեւ Սպանիոյ գործերով առաջուան չափ հետաքրքրուիլ:

ՍԹԱԼԻՆԻ ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄԸ.— Սթալին որոշեր է, կ'ըսէ Փրավտայէն հեռագիր մը, ոչ միայն ընդհանուր փոխանակութիւն մը առաջ բերել բոլոր պաշտօնատարներուն միջեւ, այլեւ հետզհետէ պաշտօնանկ ընել ամէնքը եւ նոր պաշտօնեաներ բերել, որոնք բացարձակապէս քաղաքականութենէ հեռու կեանք մը ունեցած են մինչեւ հիմա:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէ գերմանական սահմանին վրայ, սպարապետ Ջօր. Կամլէնի հետ, առջի օր աչքէ անցուց Մէցի ամրութիւնները եւ շատ գոհ մնաց Ալզասի եւ Լօռէնի պաշտպանողական կազմակերպութենէն, որ անխոցելի կը համարուի:

ՊՐԻՒՍԵԼԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ, որ կոչուած էր դադրեցնելու չինեւճապոնական պատերազմը, յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակի մը համար, իր բոլոր ձեռնարկները մերժուած ըլլալով Ճափոնի կողմէ:

ՊԵԼԺԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ նախագահութեամբ Պ. Ժանսոնի: Ճիշդ մէկ ամիս տեւեց տագնապը: 1884էն ի վեր առաջին անգամ է որ Պելժիոյ վարչապետ կ'ըլլայ ոչ-կաթոլիկ մը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հայֆայի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց շէյխ Ֆարհատ Սաատին, որ փախստական էր մէկ տարիէ ի վեր եւ առջի օր բռնուեցաւ քարայրի մը մէջ:

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ երէկ, հինգշաբթի 25 նոյ.: Այս առթիւ տեղի ունեցան պարգեւաբաշխութիւնները: Առժամեայ հաշիւներու համաձայն, ցուցահանդէսը այցելած են մօտ 33 միլիոն հոգի: Անոր շնորհիւ Փարիզ եկած են 800.000 օտարականներ: Շինութեանց վրայ աշխատած են 24.792 բանուորներ: Վեց ամիս ապրուստ ճարած են 38.500 հոգի: Ֆրանսա ծախքերուն մասնակցած է մէկ միլիառ 450 միլիոն փրանքով, որուն 418 միլիոնի շինութիւնները պիտի մնան:

16 ԱՄՍՈՒԱՆ մէջ 152րդ անգամն ըլլալով բուռն ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ Մատրիտ: Երկու հազար ռումբեր արձակուեցան:

Առողջապահական դասախօսութիւն Վիենի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մ.ճիւղի կողմէ, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ: Պիտի դասախօսէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Դասախօսութենէն վերջ ընդհանուր ժողով:

ԺՈՂՈՎ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Փարիզի Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Ընդհանուր ժողով—թէյասեղանը 28 նոյ. կիրակի ժամը 14.30ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աղաւօտները ժամադրութեամբ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. 1937, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

կը մասնակցին տաղանդաւոր դաշնակահարուհի

ՏԻԿԻՆ ՄՕՆԻՔ ՀԱԱՍ եւ ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Փարիզի միջազգային նուագահանդէսներու solistներ ինչպէս նաեւ առաջնակարգ արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Պիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն դուրս հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն:

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7, 10, 15 եւ 20 ՖՐ.

Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ գրատուն Garardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ:

ՎՐԻՊԱԿ.— Հրաչ Քաջարենցի վերջին յօդուածին մէջ («Յառաջ» 21 նոյեմբեր) Գ. սիւնակ վարէն վեր Զ. տողը կարդալ.— «Այնուհետեւ է որ Սէնթ-Պէօվ բարեհաճեցաւ ուսումնասիրութիւն մը նուիրել անոր, (Լէոփարտիի):

Երկար պիտի ըլլար խօսիլ Լէոփարտիի «բարոյական գործեր»ուն վրայ»:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ օրիորդ մը գործերու նորոգութեան համար: Ակիզբը շաբաթական 60 ֆր. Հեռաձայնել Աչճեանի, Elysées 38—25:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը կամ օրիորդ մը տնական աշխատանքներու համար: Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել Աչճեանի Elysées 38—25:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՒՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակական դասախօսութիւնը 27 նոյ., շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ: Կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան: Նիւթ՝ Գրականութեան ազդեցութիւնը մեր ազատագրական շարժման վրայ,

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ժողովը 27 նոյ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Խրիմեան» դպրոցը: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 նոյ. ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, ուր. երեկոյ ժ. 9ին «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, 181 քուռ Լաֆայէթ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը 29 նոյ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճաճրիկեան սրահին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչ. ժողովի, եւ վարչութեան ընտրութիւն:

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

27 Նոյ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին ԴՊՐՈՑԻ սրահին մէջ

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Մ.ճիւղին եւ մասնակցութեամբ Շավիլի Եկեղեցական Ընկերակցութեան, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Կը նախագահէ Բժ. Յ. ԴԱԻԹԵԱՆ

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին անդուսյն «Րաֆֆի» երգչախումբը իր սիրողներով, Տիկին ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին Բ. ՀԱՊԷՇԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ եւ ԱՄԻՐԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է: — Օթօպիւս թիւ 1, իջնել մէրի, երկաթուղի՝ Ս. Լազարէն:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ: Ուրբաթ 26 Նոյ. ժամը 21ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿ. Միութիւնը անդամակցական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերները, 27 նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 66 Ռիւ տը Պէլվիլ, պիւռօ տը Թապայի վերնայարկը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻՍԷՆԹ Էթիէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 28 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ընկերուհի Վիքթորիա Թաթարեանի բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ 15—18տարեկան հայ աղջիկ մը որ գիտնայ ֆրանսերէն (խօսիլ, գրել եւ կարդալ) եւ հաշիւ, աշխատելու համար marchand couleurի մէջ: Դիմել Maison Daron, Պ. Թաթուլեանի, 32, Rue Menilmontant, Փարիզ (20):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, 28 նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 10ին, Շավիլի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգիստ-պատարագ տեղի պիտի ունենայ, ողբացեալ ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին բարեկամները ու ծանօթները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Եղիպտացի» Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Յ. Հայրապետեանի իր մօր մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆԹ Էթիէնի «Անտօք» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Խաչատուր Պալօեանի, իր Տիկնոջ եւ պարագաներուն իրենց սիրելի փոքրիկին՝ հինգամեայ Աստղիկի տխուր մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյ. 19ին եւ թաղումը կատարուեցաւ 21 Նոյեմբերին Թալօտիէռի գերեզմանատան մէջ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան
ԿԻՐԱԿԻ. 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 16.45ԻՆ
Salle Prat, 150 Rue Paradis
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿԻՆ Մ. ԹԷՐՋԻՄԱՇԵԱՆԻ
(Մարսէյլի Գոնսերվաթուարէն)
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ 80 ՀՈԳԻ
Ցայտագրի մէջ՝ Կոմիտաս Վ.ի, Սպենդիարեանի, Տէր Ղեւոնդեանի եւ Ալէմշահի լաւագոյն գործերը:
Ներկայ պիտի ըլլան պետական, զինուորական, գեղարուեստական, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներ:
Տոմսերը այժմէն կը ծախուին հետեւեալ հասցէներուն.— Քոնսէր Քլասիք, 4 րիւ Մոնկրան: Պ. Ս. Տիրատուրեան, 2, րիւ Ֆիլիբ տը Ժիրար: Պ. Ս. Էքսէրճեան, 40, Լա Քանըպիէռ: Պ. Կ. Բիրենց, 3, րիւ տը լ'Արպրը: Պ. Ա. Քէօսէեան, 11, փլաս Ժիւլ Կէտ: Պ. Վ. Տէր Վարդանեան, 51, րիւ Սէն Պազիլ, եւ Պ. Գ. Ծերիկեան, 13, րիւ տէ Տօմինէքէն:
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ՝ 15, 14, 12, 8, 7, ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Ի գիտութիւն հայ մանչէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանանի վաճառատան մասնաճիւղը՝
ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ
10 Rue Turbigo, Paris (1)
Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ՐԱՖՖԻ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ
8 Rue Maubeuge, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:
Պոլսական մասնաւոր օղի՝ տաք աղանդերներով: Րաֆֆիի տնօրէնը, Կովկասի մէջ ունեցած իր երկար տարիներու փորձառութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան: Հաւաքոյթներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթներու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անթերի սպասարկութեամբ: Ամէն Երկուշաբթի ԻՇԽԷՄՊԷԻ ապուր իսկ Հինգշաբթի խաշ (փաչա): Ամէն երեկոյ կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Tailleur de ST. BERNARD
Pour hommes et Dammes
H. GULBOLIAN
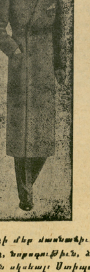
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելէֆոն Montmartre 69–70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 280–400 ֆր.: Նուէր կը տրուի մուշտակէ մէկ փաթ մը գիթ օձիքի մէնուան համար, պատրաստուած Հայկուհիներու պոլեանի արհեստանոցներուն մէջ 400 ֆրանքէ վեր ապրանքներու համար, 3 փորձ. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօֆ: Ծախելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն նախ կայացնել ցուցակի կտրոնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուռած փարփրքիւ 110 ֆրանքէն սկսեալ: Ստիպողական պարագաներու, 3 օրէն կը յանձնենք ապրանքները՝ խնամուած աշխատանքով:
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

Ծերունին հասկցաւ, թէ ում մասին էր խօսքը, սոսկաց, բոլոր մարմնով դողդողաց, եւ փոքր էր մնում, որ պիտի գլորուէր գետնի վրայ:

— Սիրտդ պինդ պահիր, դողալու ժամանակ չէ, շարունակեց Էֆէնդին, — դեռ եւս շատ բան պէտք է լսես:

Նա պատմեց, թէ ինքը տեղեկացաւ, որ անցեալ գիշեր Պ. Սալմանը գնացել էր մի գիւղ, այնտեղ մի տան մէջ հաւաքել էր իր շուրջը մի քանի երիտասարդ մշակներ, խօսում էր նրանց հետ «մարդկային անհատական իրաւունքների» մասին, խօսում էր մշակ մարդու «աշխատանքի» մասին, թէ խօսում էր «բռնակալութեան» դէմ, խօսում էր ինչ եղանակով մարդիկ ձեռք են բերում «աւելի ազատ եւ աւելի բախտաւոր կեանքը», — ո՞վ է իմանում, զանազան տեսակ «խենթութիւնների» վրայ էր խօսում:

Ցանկարծ վրայ են հասնում ոստիկաններ եւ կալանաւորում են: Կառավարութիւնը վաղուց որոնում էր այդ «խենթին», որովհետեւ նրա մի քանի ընկերները զանազան տեղերում կալանաւորուած էին: Այժմ այդ մուկիկն էլ ընկաւ որոգայթի մէջ: — Թոմաս Էֆէնդին ամէն ինչ պատմեց, բայց չը յայտնեց, թէ ինքն էր մատնել Պ. Սալմանին:

Նա կրկին դարձաւ դէպի ծերունին.

— Այժմ նոր առակ լսարուք. ասաց նա խիստ դառն ժպիտով, կարծես, աշխատում էր աւելի խոր խոցել ողորմելի ծերունու սիրտը: — Շուտով զափթիաները կը գան քո տան մէջ խուզարկութիւն անելու. ես, որպէս բարեկամ, եկայ քեզ նախապէս զգուշացնելու համար:

Նա մի առանձին կերպով շեշտեց «բարեկամ» բառը: Այսուամենայնիւ, զափթիաների եւ խուզարկութեան անունը լսելով, ծերունին բոլորովին զարհուրեցաւ:

— Դեռ եւս ազատուելու ժամանակ կայ, շարունակեց Էֆէնդին աւելի սառն կերպով. դու ինձ միայն այն ասա, նրանից խօ մի բան չի՞ մնացել քո տան մէջ:

Որքան սարսափելի լինէր հաղորդած լուրը, ծերունին դարձեալ փոքր ինչ հանգստացաւ, երբ նկատեց որ Էֆէնդու նման «բարեկամը» մի այդպիսի վտանգաւոր րոպէում, օգնութեան ձեռք էր մեկնում իրան:

— Մի խուրջին է մնացել, պատասխանեց նա, երկչոտութեամբ իր շուրջը նայելով. մի գուցէ մի ուրիշը լսէ նրա ձայնը:

— Հիմայ եկ, այդ էջը ցեխից դուրս հան… խօսեց Էֆէնդին ինքն իրան: — Մի խուրջին է մնացել… դա քիչ բան չէ…

Նա դարձաւ դէպի ծերունին, իր սադանայական չիլ աչքերը լայն բացելով:

— Մի բոպէն անգամ թանգ է մեզ համար, շտապիր, գնանք, թաղցնենք այդ խուրջինը, քանի որ դեռ չեն յայտնուել զափթիաները: Ծերունին բոլորովին հաւատալով Էֆէնդու անկեղծութեանը, տարաւ նրան օդան եւ ցոյց տուեց Պ. Սալմանի այնտեղ պահուած ճանապարհորդական խուրջինը:

— Դռները կողպեցէք, պատուիրեց Էֆէնդին, եւ ինքը բաց անելով խուրջինը, սկսեց քրքրել նրա մէջ եղած իրեղէնները:

Նրա մէջ կային զանազան յանձնարարական նամակներ այլեւայլ հասցէներով, կային զանազան մարդկանց անունով փոխանագրեր, որոնցմով Պ. Սալմանը կարող էր հարկաւորած ժամանակ փող ստանալ, կային զանազան հրահանգներ, ծրագրներ եւայլն. կային եւ մի քանի տետրակներ, որ երիտասարդ պրօպագանդիստը բաժանում էր գիւղացիներին, — մի խօսքով, բացի թղթերից ուրիշ ոչինչ չը կար: Էֆէնդին խորին ուշադրութեամբ քննում էր բոլորը եւ խորհրդաւոր կերպով շարժում էր իր գլուխը:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. BER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Օտար երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ — SAMEDI 27 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3588 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»Ի ՔՕՂԻՆ ՏԱԿ

Ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Լը Փօփիւլէռ» երէկ հրատարակած էր վարիչ մարմնին պաշտօնական զեկոյցը՝ համայնավարներու հետ կատարուած բանակցութեանց մասին :

Բանակցութիւնները ընդհատուած են, եթէ ոչ բոլորովին խզուած :

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Կոմինտէրնը (Գ. Միջազգային) երբեք հրաժարած չէ իր դաւադրական ծրագիրներէն, հակառակ բոլոր խարուսիկ երեւոյթներուն :

Օրը օրին խօսած ըլլալով այս բանակցութեանց մասին, չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ իջնել :

Կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն չափազանց փութով ինկած էր, կ'աճապարէր օր առաջ գլուխ հանել երկու կուսակցութեանց միացումը — ձուլումը — ընկերվարականները կը նախընտրէին գործել աստիճանաբար, հանդարտօրէն ուսումնասիրելով ամէն բան, որպէսզի բաց դուռ չմնայ եւ աւելի ծանր պառակտումներ չծագին ձուլումէն վերջը :

Քանի՜ քանի անգամ յուրջ անհամութիւններ ծագեցան, իբրեւ հետեւանք տեսակէտներու տարբերութեան :

Անցեալ յուլիս 29ին, «Իւմանիթէ» կը հրատարակէր իրենց կեդր. կոմիտէին մէկ յայտարարութիւնը, մէջտեղ դնելով ձուլման նախնական պայմանները եւ հրապարակային վիճարանութեան հրաւիրելով երկու կուսակցութեանց շարքերը :

Այդ յայտարարութեան համաձայն, նոյն օրէն սկսեալ երկու կազմակերպութեանց վարիչ մարմինները, ինչպէս եւ մասնաճիւղերու վարչութիւնները ժողով պիտի գումարէին, ամիսը երկու անգամ եւ հաւաքարար, անհրաժեշտ որոշումները տալու եւ գործադրելու համար: Երկու կուսակցութեանց երեսփոխանները, ծերակուտականները, նահանգային եւ քաղաքապետական ժողովներու անդամներն ալ պիտի գործէին համախորհուրդ, խառն ժողովներ գումարելով : Կուսակցական քարոզութիւնը պիտի կատարուէր միացեալ ուժերով, ընկերվարականները եւ համայնավարները փոխադարձաբար պիտի աշխատակցէին «Իւմանիթէ»ի եւ «Փօփիւլէռ»ի եւայլն :

Յայտարարութեան մելանը տակաւին չէր չորցած, երբ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը զեկոյց մը հրատարակեց, դիտել տալով թէ այս առաջարկը թէեւ քննուեցաւ խառն ժողովի մը մէջ, բայց ընկերվարական պատուիրակութիւնը անմիջապէս պատասխանեց թէ ան հակառակ է Մարսէյլի համագումարին որոշումներուն: Մնաց որ, արդէն համաձայնութեան կոմիտէ մը կազմուած էր, այդ հարցին համար, ուստի անոր կ'իյնար շարունակել աշխատանքները :

Այնուհետեւ ուրիշ անհամութիւններ ալ ծագեցան :

Եւ ահաւասիկ վերջին արարը,— ընդհատում բանակցութեանց, ծանրակշիռ յայտարարութեամբ մը, որ անգամ մը եւս կը պատռէ Կոմինտէրնին դիմակը :

«Փօփիւլէռ»ի մէջ հրատարակուած յայտարարութեամբ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը կը պատմէ թէ ստացած է համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին նոյեմբեր 5 եւ 9 թուակիր նամակները, որոնցմով համայնավար կուսակցութիւնը կը պահանջէր «փութացնել միացման գործողութիւնը» :

—« Այս պահանջը կը համապատասխանէր մեր կամքին, քանի որ, պառակտումէն իվեր, մեր կուսակցութիւնը երբեք չէ դադրած աշխատիլ այդ ուղղութեամբ,— այն համոզումով թէ չունեւոր դասուն (պրոլետարիատ) յաղթանակը մեծ չափով պայմանաւորուած է իր միութեամբ :

Արդ, համայնավար կուսակցութեան այդ նամակներուն վերջինին ստացումէն երկու օր վերջը, «Իւմանիթէ» հրատարակեց Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղարին՝ Տիմիթրովի մէկ յօդուածը, որ կը կազմէ նոր իրողութիւն մը որուն ծանրութիւնը չի կրնար վրիպիլ ո եւ է մէկուն աչքէն »:

Եւ յայտարարութիւնը կը ներկայացնէ կարգ մը հատուածներ՝ Տիմիթրովի գրութենէն, որոնք ուղղակի ամբաստանութիւններ են ընկերվարութեան դէմ :

Այսպէս, Կոմինտէրնի ընդհ. քարտուղարը կը գրէ.

— « Սոցիալ - Դեմոկրատիան իր անձնատրութեան եւ պառակտումի ամբողջ քաղաքականութեամբ նամբան ալեց հարթեց փաշականութեան յաղթանակին համար »:

Յետոյ «կը համարձակի» յայտարարել թէ այդ յաղթանակը անկարելի պիտի ըլլար, եթէ Իտալիան իր Թուրաթին, Աւստրիան Պաուէրը չունենար. թէ դեռ վերջերս, «Ընկերվարական Միջազգայինի յետադիմական վարիչները, հաճելի դառնալու համար այն տիրող դասերուն որոնք յայտնապէս շահ ունին բանուորական շարժման պառակտումին մէջ, կատաղի եռանդ մը կը ցուցնեն, ետ չըջելու համար պատմութեան անիւը», թէ «բոլոր միջոցներով կը խափանեն» որ եւ է հաւաքական գործունէութիւն՝ Սպանիոյ եւ Չինաստանի համար :

Ու վերջապէս, Տիմիթրով կը յայտարարէ թէ Սթալին հազար անգամ իրաւունք ունի գրելու.

—« Անկարելի է վերջ տալ դրամատիրութեան, առանց վերջ տալու սոցեալ - դեմոկրատիայի՝ բանուորական շարժման մէջ»:

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը կը յայտարարէ առանց այլեւայլի, այս մեղադրանքներուն դէմ.

—« Համայնավարներն են որ ամէն տեղ, Մոսկուայի հրամանին վրայ, պառակտում յառաջ բերին չունեւորներու կազմակերպութեանց ծոցին մէջ»:

Հարցին մէկ մասը միայն պարզած եղանք : Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒՔԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ (ՄԷԿԸ ԶՕՐԱՎԱՐ)

Զէնքի կարեւոր պահեստ մը եւս

Խուզարկութիւն արքայական օթեակի խմբագրատան մէջ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը առջի օր ձերբակալեց գաղտնի կոմիտէին երկու վարիչները, զօրավար Տիւսէնեօր եւ Պ. Ժօժէն Տըլոնքլ :

Ինչպէս գրած էինք երէկ, զօրավարը հարցաքննութեան կանչուած էր նախորդ օրը: Հարցաքննութիւնը սկսաւ իրիկուան ժամը 5ին եւ տեւեց մինչեւ առտու: Իբրեւ եզրակացութիւն, հարցաքննիչ դատաւորը անմիջապէս ձերբակալման հրամանագիր հանեց եւ զօրավարը փոխադրուեցաւ Սանթէի բանտը, իբրեւ մեղսակից «չարագործներու ընկերակցութեան», ինչպէս կը կոչուի դաւադրական կազմակերպութիւնը: Զօրավարը անմիջապէս նշանակեց իր պաշտպան փաստաբանները, ծերակուտական եւ նախկին դատական նախարար Պ. Լէմէռի եւ երեսփոխան Քսավիէ Վալա :

Նոյն գիշերը Ապահովութեան Տեսչութիւնը փոխադրուած էր ուրիշ ամբաստանեալ մը, ձեռնակապերով: Ուշ ատեն հասկցուեցաւ թէ կալանաւորը կը կոչուի Ժօժէն Տըլոնքլ, որ բռնուած էր երկու գաղտնի ոստիկաններու կողմէ, Օփերայի պողոտային եւ Ռիվօլի փողոցին անկիւնը, մինչդեռ կը կարծուէր թէ Իտալիա փախած է: Հաստատուեցաւ որ ամբաստանեալը Փարիզ կը գտնուէր, բայց պահուած էր անցեալ հինգշաբթի օրէն ի վեր, ամէն գիշեր պանդոկ մը փոխելով եւ ի վերջոյ բարեկամներու տունը ապաստանելով :

Ձերբակալութիւնը կատարուեցաւ գիշերուան ժամը 1ին, Թէաթր Ֆրանսէի մօտ: Ժօժէն Տըլոնքլ փողոցէն կ'անցնէր, երբ գաղտնի ոստիկաններէն մէկը ճանչցաւ զայն, վեց ամիս առաջ հարցաքննութեան կանչուած ըլլալով խորհրդաւոր սպանութեան մը առթիւ :

Ինչպէս յայտնի է, Ժօժէն Տըլոնքլ տնօրէնն էր Քէս Մատիթիմ է Ֆլիւվիալի (Փուվանս փողոց թիւ 78), որուն գրասենեակին մէջ խուզարկութիւններ կատարուելով, շատ կարեւոր փաստաթուղթեր գտնուած էին: Մինչ ամբաստանեալը հարցաքննութեան կ'ենթարկուէր, իր եղբայրը, Անրի Տըլոնքլ, այլ անուամբ Կրօսէ, ոստիկանական Փարիզի եւ Քանի մէջ, մանրամասն խոստովանութիւններ կը կատարէր, ընդունելով թէ կարեւոր դեր մը վիճակուած էր իրեն, գաղտնի կազմակերպութեան մէջ: Հարցաքննութիւնը տեւեց ամբողջ գիշերը: Երբ հարցուցին թէ ո՞վ կը ճարէր դրամները, Անրի անորոշ պատասխաններ տուաւ, ըսելով թէ մտերմացած էր մարդու մը հետ որ կարեւոր գումար մը յանձնեց իրեն, գաղտնի կոմիտէ մը կազմելու եւ համայնավարութեան դէմ պայքարելու համար: Այդ մարդուն անունը չէ յայտնուած տակաւին: Ամբաստանեալը դէմ դիմաց հանուեցաւ Ռիպէոա փողոցի հիւրանոցի տանտիկնոջ՝ Տիկին Ժիւկէրոյի հետ: Ինչպէս կը յիշուի, մեծաքանակ զէնք եւ ռազմանիւթ գտնուած էին այդ շէնքին գետնայարկին մէջ, որ ունէր գաղտնի թաքստոցներ եւ անցքեր: Տանտիրուհին ճանչցաւ ամբաստանեալը եւ յայտնեց թէ ան շէնքին գետնայարկը վարձած էր Կրօսէ անունով: Ամբաստանեալը ուրացաւ, բայց եւ այնպէս Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ :

Զօր. Տիւսէնեօր, որ եղած է դիւանապետ օդանաւային նախարարութեան եւ արժանացած Պատուոյ Լեգէոնի հրամանատարի աստիճանին, հարցաքննուեցաւ 24 ժամ անընդհատ: Կ'ըսուի թէ խոստովանած է որ կապեր ունէր Ժօժէն Տըլոնքլի հետ, բայց ոստիկանութիւնը կը կարծէ թէ անոր դերը նուազ կարեւոր եղած է քան երկու Տըլոնքլ եղբայրներուն դերը: Մեծ եղբայրը, Ժօժէն 47 տարեկան է եւ առաջնակարգ ճարտարագէտ, արժանացած Պատուոյ Լեգէոնի եւ պատերազմի Խաչի: Կը համարուի գաղտնի կազմակերպութեան գլխաւոր վարիչը :

Ամբաստանեալը ուրիշ կարեւոր պաշտօններ ալ ունի: Եղբայրը, Անրի, իր խոստովանութեանց ատեն ըսաւ թէ բարեկամի մը միջոցաւ ծանօթացած էր ոմն Լէոնի, որուն գաղտնի յուրեր կը հաղորդէր եւ փոխարէն դրամ կը ստանար: « Քանի մը անգամ ինծի յանձնեց 10.000ական ֆրանք, համագումար մօտ 100.000 ֆրանք»: Ոստիկանութիւնը չհաւատալով հանդերձ այս յայտարարութեան, կը փնտռէ Լէոնը, որ 50 տարեկան մարդ մըն է եղեր, եւ անոր միջնորդը՝ Թակորը :

*** Նոյն օրը դատական ոստիկանութեան ներկայացաւ Լիոն - Փըթի - Պուրժի դղեակին տէրը, Իւպէռ Փաթրէ, որ Հունգարիա կը գտնուէր: Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ անգամ մը տասը հազար ֆրանք տուած է իր ազգականին՝ Լա Մոթ Սէն - Փիէռի (բանտարկուած), որ գիտական փորձեր կը կատարէր. բայց երբեք դրամ չէ վճարած որ եւ է քաղաքական կազմակերպութեան: Այս առթիւ ոստիկանութիւնը յիշեց թէ Իւպէռ Փաթրէ բնակարան մը ունէր Փարիզի մէջ, Մալէրպի հրապարակին վրայ, եւ անոր տակի յարկին մէջ կը բնակէր Ռօժէ լը Պլօն, որ սպաննուեցաւ քանի մը շաբաթ առաջ: Այս առթիւ խուզարկութիւն կատարուեցաւ այդ շէնքին մէջ ալ, բայց կարեւոր բան մը չգտնուեցաւ :

Նորէն զէնքեր եւ ձերբակալութիւններ

Ապահովութեան Տեսչութիւնը շարունակելով հետապնդումները, Էնվալիտի պողոտային վրայ, 11 Ավընիւ Վիլեարի շէնքին մէջ երեւան հանեց կարեւոր զինապահեստ մը: Այս շէնքին տէրն է ճարտարապետ մը, Փիէռ Փառան: Խուզարկութեանց ընթացքին, անոր մառանին մէջ գտան 18 զինուորական հրացաններ, 9 որսի հրացան, 800 որսի փամփուշտ, 13,350 պատերազմական փամփուշտ, 256 լեցուն ձեռնառումբ (օտար արտադրութիւն), 12 գնդացիր, եւ, առաջին անգամ ըլլալով, Հօչքիս գնդացիր մը, բոլորովին նոր: Փիէռ Փառան եւ ընտանիքը որսի գացած ըլլալով, անմիջապէս ոստիկան մը ղրկուեցաւ, որ ձերբակալեց եւ Փարիզ բերաւ ամբաստանեալը :

*** Նոյն օրը խուզարկութեան ենթարկուեցաւ «Արքայական Սուրհանդակ»ի (Քուրիէ Ռուայեալ) խմբագրատունը, որ կը գտնուի Ավընիւ Հօշի վրայ: Տասներկու գաղտնի ոստիկաններ մինչեւ գիշերուան ժամը 10 խուզարկեցին շէնքը, ի ներկայութեան ընդհ. քարտուղարին: Կ'ըսուի թէ կարեւոր բան մը չէ գտնուած :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ՇՈՒՏ ԿԱՐՕՏՑԱՆ

Առջի օր թրքական հէքեաթ մը հրատարակեր էինք :

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը, Գանտէմիր, վերջերս պտոյտ մը կատարելով Սուրիոյ մէջ, Հոմս ալ կը հանդիպի :

Ճամբան 7 — 8 տարեկան հայ տղեկ մը կը տեսնէ որ թուրքերէն բացագանչութիւն մը արձակած կ'ըլլայ հնդկահաւի մը: Հետաքրքրուելով, քիչ անդին ալ հայրը կը գտնէ եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ.

— Թուրք էք, չէ՞ :

— Հայս դո՞ւք, ըսի:

Ան ալ թէեւ հաճոյքով, բայց քիչ մը դառն կերպով կը ծիծաղէր.

— Անոր նման բան մը . . . : Եթէ խուզէք փնտռէք, Անատոլուցի Հայեր ենք: Բայց, ինչպէս կը տեսնէք, ո՛չ հայերէն, ոչ ալ արաբերէն կը խօսինք :

Եւ սկսաւ հասկցնել.

— Եղան ժամանակներ որ շատ զայրացանք Թուրքերուն: Այն ատենները «զոնէ սա մեր տղաքներուն թուրքերէն չսորվեցնենք» ըսինք: Բայց չեղաւ, չկրցանք գլուխ հանել: Մեր միջեւ հայերէն խօսինք ըսինք, չկրցանք: Ես իմ կարգիս քանի մը անգամներ «գոնէ թուրքերէն չկարդամ, կատարեալ ֆրանսերէն, անգլիերէն գիտեմ, ինչո՞ւ չի բաւեր այս լեզուներով գիրքերը» ըսի, չեղաւ, վերջապէս չեղաւ :

Եթէ մեր տունը այցելէք, պատերուն վրայ Իսթանպուլի տեսարաններ, խոհանոցը թրքական կերակուրներ, «կրամաֆօն»ի վրայ թրքական «փլաք»ներ կը տեսնէք . . . Մարդս բռնութեամբ չի կրնար հրաժարիլ ինքնիրմէն: Այսօր, մեր միջեւ բոլոր պայքարեանց անհետանալէն յետոյ, կը հասկնանք որ աւելի լաւ եղած է որ այսպէս մնացած ենք »:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր երբեմնի «վաթանտաշ»ները միտք չունին մեր օձիքը ձգելու: Կա՛մ պիտի ջարդեն, կա՛մ պիտի շոյեն :

Ջարդելիք մնացած չըլլալով, պարբերաբար հին յիշատակներ կը քրքրեն, — «Ո՞վ աւրեց մթնոլորտը »— « Այսպէս ըլլալու չէր »— «Ինչո՞ւ եղաւ» . . .

Եւ, ի՞նչ տարակոյս, մեղքը միշտ մեր ճիտին կ'իյնայ: Եւ զղջացողն ալ միշտ մենք ենք: Վկայ՝ «հայ լիտըր-ներէն փաստաբան Հայկ Պալեան»(?) որ բսած կ'ըլլայ Գանտէմիրի.

— « Երբ անցան քաղաքական ալեկոծումները, մենք մեզ քննեցինք եւ տեսանք որ ձեզմէ ֆիզիքապէս հեռու ալ մնանք, բարոյապէս միշտ միասին ենք: Ի՞նչ տարբերութիւն ունիմ Թուրքէ մը,— լեզուս, ընտանիքս, ամէն ինչս Թուրք է: Քանի տարի է որ ձեզմէ հեռու ենք: Ուզեցինք արաբերէն սորվեցնել մեր փոքրիկներուն, բայց ի՞նչ կը տեսնենք, դարձեալ թուրքերէն սորվեր են »:

Եւ դեռ աւելի սրտառուչ հառաչանք մը.

— « Եթէ ձեզի չափ ազատ ըլլայինք, կը տեսնէիք որ մեր մտածումն ալ ձերինէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունի . . . Սիրտը պատրաստ է, հոգին ձեր ձեռքն է, ցանեցէք եւ հնձեցէք »:

Հրաշալի, հրաշալի՛: «Հունտը» ցանուած է արդէն, եւ «հունձքն» ալ շատոնց քաղած կ'ըլլային, եթէ . . . Սաննաքին վրայ ծածանէր «սաննաքը չէրիֆը». նորագոյն բացատրութեամբ՝ «հանրապետական» Թուրքիոյ շուքը . . .

ՎԱՀԷ

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Հայաստանի Գերագոյն Ատեանին առջեւ դատի քաշուած էին ութ կարեւոր պաշտօնեաներ, այն ամբաստանութեամբ թէ «հակայեղափոխական վնասարարութիւններ» կատարած են Լոռիի «պղնձաձուլ ատանառաջ ձեռնարկութեան մէջ» :

«Խ. Հայաստան» նոյեմբեր 12ի թիւին մէջ հրատարակած է դատավճիռը, ուրկէ կ'իմանանք թէ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ եւ գոյքերու բռնագրաւման դատապարտուած են ամբաստանեալներէն Տիգրան Մեժլումի Կիրակոսեան, Միհրան Մկրտիչի Լուսինեան եւ Յովհաննէս Ստեփանի Խաչիկեան: Քսանեւհինգ տարի բանտարկութեան եւ գոյքերու բռնագրաւման դատապարտուած են Հայկ Աղաջանի Միրզոյեան, Երուանդ Եղիշէ Ալեքսանի Ամիրխանեան: Տասնհինգ տարի բանտարկութեան եւ գոյքերու բռնագրաւման՝ Ջաւէն Գէորգի Գաբրիէլեան: Միւս երկու ամբաստանեալներէն Ալէքսիյ Զինովեւիէվիչ Վոյչէնկօ դատապարտուած է քսան եւ Միխայիլ Խուրդանի տասը տարի բանտարկութեան, անձնական գոյքերու գրաւումով :

*** Հայաստանի ներքին գործավար նշանակուած է Վիկտոր Վասիլեւիչ Խվորստեան, տեղական արդիւնաբերութեան գործավար՝ Ռուբէն Բագրատի Աղիրբէկեան (Խ. Հայաստան 3 նոյեմբեր):

Ցուցահանդէսին փակումը

Ինչպէս հաղորդած էինք, հինգշաբթի օր հանդիսաւորապէս փակուեցաւ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը, ուր վեց ամսուան ընթացքին այցելած են 31 — 33.000.000 հոգի: Օտար այցելուներուն թիւը կը հաշուեն 800.000էն մէկ միլիոն :

Փակման առթիւ, շքեղ հանդէս մը սարքուած էր Թրոքատէրոյի ստորերկրեայ թատրոնին մէջ, ուր խռնուած էին 2000 հանդիսատեսներ, մրցանակաբաշխութեան հանդէսին համար, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Այս առթիւ իր 300րդ ճառը խօսեցաւ Պ. Լապէ, ցուցահանդէսին վերատեսուչը :

200.000 հոգի խռնուած էին ցուցահանդէսին զանազան մասերուն մէջ, վերջին անգամ տեսնելու համար հրախաղութիւնները եւ ուրիշ հրաշալիքներ: Այս առթիւ ձրի ըմպելիներ ալ բաժնուեցան: Կէս գիշերին փակուեցան դուռները :

Ցուցահանդէսը տեւած եղաւ 183 օր, 31 միլիոն վճարող եւ 2.500.000 անվճար այցելուներով: 1889ի ցուցահանդէսը տեւած էր 185 օր, 25.600.000 վճարողի եւ 6.800.000 անվճար այցելուներով, 1900ի ցուցահանդէսը՝ 212 օր, 35 միլիոն վճարողի եւ 10.000.000 անվճար այցելուներով :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ ՆՈՐ ՑՈՅՑԵՐ կատարուած ըլլալով, խանութները փակուեցան նոյեմբեր 25ին: Ոստիկաններ կը հսկեն բարեկարգութեան: Հանրային շէնքերը պաշտպանութեան տակ առնուած են: Խորհրդարանին մօտ ոստիկաններր զէնք պարպած ըլլալով, խլամ կին մը, երիտասարդ մը եւ ցուցարար մը վիրաւորուեցան :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ Թոշակի խնդիրը լուծուեցաւ երեսփ. ժողովի գիշերային մէկ նիստին մէջ: Կառավարութիւնը վստահութեան խնդիր յարուցած ըլլալով, անոր բանաձեւը քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ: Ելմտական յանձնախումբին մէջ 22 հոգի թեր քուէարկած, 17 ձեռնպահ մնացած էին, մէջն ըլլալով համայնավարները :

ՓՈՔՐ-ԱՍԻՈՅ ԱՂԷՏԻ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Երրորդ եւ վերջին մաս)

Սեպտ. 7ին ո՛չ մէկ քրիստոնեայ մնացած էր այլեւս շրջանին մէջ: Սակայն հարկ էր հինգ օր եւս ամուր պահել քաղաքը: Բանակը չէր հասած: Հարիւր քսան քաջասիրտ հայորդիներ, ամբողջ երկու շաբաթ անքուն հսկեցին քաղաքին վրայ, թոյլ չտալով որ ո եւ է Թուրք յանդգնի տունէն դուրս ելլել եւ ոչ ալ թշնամին համարձակութիւն ունենայ մօտենալու քաղաքին: Հայկական գումարտակին ներքաններուն տակ, երբեմնի չէն ու կենսուրախ քաղաքը, այժմ գերեզմաննոցի մը պէս ամայի, տխրօրէն կ'արձագանգէր: Ո՛չ մէկ լոյս տուներուն մէջ: Թուրքերը սարսափահար փակուած էին, թերեւս յաջողէին ձախողութեան մատնել քաղաքապահ զօրքը, բայց չհամարձակեցան: Թէեւ քանի մը անշան միջադէպեր՝ ստեղծել ուզեցին, սակայն հայ զօրքին վառական ու կորովի կեցուածքը չչմեցուց զիրենք: Թուրքերը կը վախնային որ քրիստոնեայ ազգաբնակչութենէն պարպուած քաղաքը կրնար կրակի տրուիլ:

Աւելի զարհուրելի օրեր եկան սակայն: Շրջանի բոլոր հրոսախումբերը, հազար հինգ հարիւր հոգինոց գլխաւոր խումբ մը իրենց առջեւ ձգած քալեցին քաղաքին վրայ: Հայկական զօրամասը հրաման ստացաւ ներքին ամէն շարժում խեղդել իր սաղմին մէջ եւ թոյլ չտալ որ քաղաքի ծրքութիւնը գերացնէ գրաւումը: Մինչեւ երկու հարիւր յիսուն հոգինոց զօրասիւն մը, հակաթուրք անկանոն ուժերու օժանդակութեամբ— կատաղի եւ արիւնոտ ճակատամարտ մը մղեց քաղաքէն մէկ ու կէս ժամ հեռու բարձունքներու վրայ: Երեք ժամ տեւող կռիւէ մը յետոյ թշնամին չարաչար պարտուած փախուստի դիմեց՝ բազմաթիւ մեռեալ եւ վիրաւոր ձգելով ռազմաճակատին վրայ: Թնճապահար թշնամին այլեւս չփորձեց յարձակողականի անցնիլ:

×

Վերջապէս եկան յոյսի օրերը:

Սեպտ. 12ին նաւահանգիստ հասաւ հելլենական նաւաբաժին մը առաջնորդութեամբ «Աւէրով»ի, որուն կը հետեւէին վաթսուն մեծ ու փոքր փոխադրանաւեր: Նոյն իրիկունն իսկ հասան նահանջող բանակին յառաջապահները: Հայ քաղաքապահ Ջոկ. գումարտակին պարտականութիւնը վերջացած էր այլեւս:

Գրաւման ուժերու հրամանատարը, հելլէն բանակին երախտապարտ զգացումները յայտնեց «հայկական քաջարի գումարտակին», որ առաջին շոգենաւով մեկնեցաւ Թրակիա:

Նաւատորմին հզօր պաշտպանութեան տակ, բանակը եւ իր հետ նահանջող գաղթականութիւնը լեցուեցան նաւերը: Ո՛չ մէկ խուճապ:

Սեպտ. 14ին երբ նաւաբաժինը խարիսխ վերցուց, քաղաքը բոցերու մէջ էր արդէն:

×

Այսպէս փակուեցաւ պատմութեան արիւնոտ մէկ էջը եւս, որուն վրայէն ահա անցեր են տասնըհինգ տարիներ, տարիներ թշուառութեան, տքնութեան եւ անխոնջ վաստակի: Հայը անգամ մը եւս դարձաւ աշխարհացրիւ, եւ նոր երկինքներու տակ նոր երդիք եւ ապաստան որոնեց իրեն համար:

Այդ Թուականէն ասդին բազում վէրքեր սպիացան, բայց անոնք որ արհաւիրքը տեսան եւ ապրեցան, անոնց սրտին վրայ մնաց կոտտացող վէրքը հարիւրաւոր զոհերուն, որոնք մեծ եղեռնէն հազիւ փրկուած՝ թըշուառ զոհերը դարձան պատմական ողբերգութեան մը վերջին արարին:

Տարիներ յետոյ միայն ստուգուեցաւ որ Թակարդի մէջ ձգուած Պալըքէսիրի ամբողջ քրիստոնէութիւնը ենթարկուած է քստմնելի սրածութեան: Թուրքը անոր մէջէն ընտրած է նախ գեղեցիկ կոյսերն ու հարսերը՝ իր հարէմին համար, երեւելիները առաջնորդած է կառափնատ, իսկ մնացեալը յանձնած է սուրին եւ խեթադանիի՝ անխնայ:

Նոյն հրէշային դաժանութեամբ ոչնչացուցած է նաեւ Պանտըրմա ապաստանած մաս մը Հայեր, որոնք իրենց զիրենք անկարող զգացեր էին տարագրութեան ցուպը կրկին ձեռք առնելու՝ կամ յառաջացեալ տարիքի բերումով եւ կամ նիւթական հնարաւորութիւն չունենալով: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ դիւրահաւաններու այն փոքրաթիւ խմբակը, որ միամտութիւնը ունեցաւ ընդունելու Թուրքին պաշտպանութիւնն ու թաքստը:

Ահաւասիկ ծերերէ, անկարներէ եւ թշուառներէ բաղկացած մարդկային այս խլեակն է որ մոխրակոյտի վերածուած քաղաքի մուտքին, զանազան պատուիրակութեանց հետ եւ մահուան զարհուրանքը սրտին մէջ՝ դիմաւորելու գացած է Թրքական բանակի հրամանատարը:

Ընդունելութեան ընթացքին հրամանատարը կը տեղեկանայ որ հողի գոյն առած սա խեղճերը Հայեր են: Զարմանք կը յայտնէ եւ կը հրամայէ ոչնչացնել:

Եւ մօտակայ պարտէզի մը մէջ, որ զբօսավայր էր երբեմն, դահիճները կը մորթոտեն բոլորը...:

Քանի մը օր յետոյ, Թուրք սպայ մը ուրուական մը կը նշմարէ մեռելներուն մէջ: Սպանդէն փրկուած տասնամեայ արմենուհի մըն էր՝ թխորակ եւ սեւաչեայ: Ձեռքէն բռնած կ'առաջնորդէ: Խուժանը կը խոյանայ: Սպան հազիւ կը համոզէ ամբոխը, բացատրելով թէ Աստուծոյ հրաշագործութեան մէկ ապացոյցը պէտք է ընդունիլ երախային փրկութիւնը, եւ կ'որդեգրէ զայն:

Հ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՆՈՐ ԸՆԴԾՈՎԵԱՑ ԱԿԱՆՆԵՐ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՈՎԵԶԵՐՔՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ.— Մարսէյլէն հետեւեալը կը հեռագրեն Ն. Ֆ. Փրէսէի.— Ֆրանսական ջուրերուն մէջ նոր ականներ եւ թորփիլներ գտնուեցան: Ֆրանսական եզերապահ շոգենաւ մը անցեալ ուրբաթ օր Սէութա հրուանդանին բացերը լեցուած թորփիլ մը երեւան հաներ է, զոր քննութեան համար Թուլօն տարեր են: Վերջին երկու ամսուան մէջ քսան ական եւ թորփիլ գտնուեցան այս Ֆրանսական ջուրերուն մէջ:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Նիւթերու առատութեան պատճառաւ, օրը օրին չկրցանք հրատարակել «Թայմզ»ի խմբագրականը Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Վեց շաբաթ առաջ, Հանրապետութեան Նախագահ Աթաթիւրք զեկոյց մը հրատարակեց՝ վարչապետ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւի հրաժարելու որոշման մասին: Ինէօնիւ 1925 Մարտէն ի վեր, տասներկու տարի անընդհատ, վարչապետական պաշտօնին վրայ գտնուած, իսկ անկէ առաջ ալ՝ 13 ամիս նոյն դիրքին վրայ մնացած էր: Զօրավարին հրաժարումին իբրեւ պատճառ պաշտօնապէս ցոյց տրուեցաւ դարմանումը: Բայց, գտնուեցան մարդիկ որոնք հաւանական նկատեցին տարակարծութեան մը գոյութիւնը, եւ հրաժարումին՝ ատոր արդիւնքը ըլլալը: Բացարձակապէս որոշ է, սակայն, որ ուշադրութեան մեծապէս արժանի երկու անձնաւորութեանց փոխադարձ յարգանքը այս առթիւ բնաւ նուազած չէ:

Երկուքին բարեկամութիւնը հին է: 1917ին, Մուստաֆա Քէմալ փաշա, ռուսեւթուրք սահմանին վրայ գտնուող մաս մը ուժերու հրամանատարութեան անցած էր: Գնդապետ Ըսմէթ պէյ իտէալ սպայակոյտի պետ մը եղաւ անոր: Այն ատենէն ի վեր՝ երկու անձերը, բախտին լաւ ու գէշ օրերուն, միասին աշխատեցան:

Երբ Թուրք ուժերը Յոյներուն դէմ վերջին յաղթանակը շահեցան, Ըսմէթ փաշա արեւմտեան ճակատին գլուխն էր: Մուտանիոյ զինադադարը ան կնքեց եւ վարեց Լօզանի հաշտութեան բանակցութիւնները: Պատմութեան մէջ, Ըսմէթ Ինէօնիւի վարչապետութեան շրջանը պիտի յիշուի որպէս շրջան մը, երբ հաւատքի ուժովը կամ մուրճի հարուածներով արդիական պետութեան մը վիճակին բերուեցաւ Թուրքիան:

Ըսմէթ Ինէօնիւն այս տասնեւերկու տարիներու ընթացքին մնաց իտէալ սպայակոյտի պետ մը դիրքին վրայ: Միշտ լռութեամբ, սերտ կապով ու կորովով ծառայեց իր ուժեղ եւ հեռատես վերին հրամանատարին: Թուրք Պոնափարթին արդիական Պէրթիէ մը եղաւ: Իր երկրին ու Եւրոպայի մատուցած ծառայութիւնը մեծ է:

Ոմանք ենթադրեցին թէ արտաքին հարցերու շուրջ տարակարծութիւններ պատճառ եղան որ ան իր պաշտօնէն հեռանայ: Իբրեւ պատճառ ցոյց տուին Թուրքեւռուս յարաբերութեանց անկեղծութեան վերջերս նըւազումը, Թուրքիոյ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ կրկին չընտրուիլը, եւ Նիոնի համաձայնութեամբ՝ Թուրքիոյ մեծ յանձնառութեանց տակ մտնելը:

1925էն ի վեր արտաքին նախարարութիւնը վարող Տօքթ. Արասի կըրկին նոյն պաշտօնին վրայ մնալը կասկածելի կը դարձնէ՝ դահլիճի փոփոխումի մասին տրուած այս բացատրութիւնը: Իբրեւ վարչապետ՝ Ճէլալ Պայարի նշանակումը աւելի շատ այն կարծիքը կը ստեղծէ թէ փոփոխման պատճառըԱթաթիւրքի ցանկութիւնն է,—փոխել եւ նորոգել վարչական մեքենան որ դեռ հին եղանակներով կ'ընթանար:

Ճէլալ Պայար, որ միաձայն վստահութեան քուէ ստացաւ, առաջին վարչապետն է որ զինուորական ու դիւանակալական ասպարէզին մէջ հասած չըլլայ: Իշ դրամատունը, որ Թուրքիոյ գլխաւոր դրամատունն է, կը գտնուէր Ճէլալ Պայարի տնօրէնութեան տակ: Իբրեւ այդպիսին՝ Ճէլալ Պայար մեծ կարողութիւն երեւան բերած է: Իսկ իբրեւ տնտեսական գործավար իր կատարած գործերը եւս կազմակերպչական իր կարողութիւնը կը վկայեն:

Նոր Թուրք սերունդը քաղաքականութենէ աւելի տնտեսական եւ ելմըտական խնդիրներով կը շահագրգռուի, եւ կը քննադատէ վարչական անիւներուն դանդաղ աշխատանքը:

Թուրք վարչական դրութիւնը հաստատուած էր այնպիսի շրջանի մը, երբ պաշտօնեաները բնաւ թռչակ չէին ստանար եւ կամ իրենց իրաւունքներուն մէկ փոքր մասը կը ստանային: Իրենց շարժումներու մասին հաշուետու չըլլալու համար, պատասխանատուութիւնը շատ մը պաշտօնեաներու վրայ բաժնող դրութիւն մը հաստատելու անհրաժեշտութիւնը զգացած էին: Այդ պատասխանատուութիւնը այնքան շատ բաժանումի կ'ենթարկուէր, որ իրականին մէջ ամբողջովին կը ցրուէր: Իսկ միւս կողմէ՝ նախարարութեանց եւ վարչութեանց միջեւ դիրկ դիրկ պաշտօնագրեր կ'երթեւեկէին:

Հանրապետութեան Նախագահին բաց ու կտրուկ հրահանգն այն է որ նոր վարչապետը այժմու դրութիւնը բանաւոր վիճակի մը բերէ եւ վարչական ընթացքը բարձրացնէ աւելի արագ ու աւելի արդիւնաւոր մակարդակի մը: Աթաթիւրք, միանգամայն, Թուրք հայրենակցին վստահութիւնը աւելցնելու նպատակով, ուզած է որ օրէնքներուն մէջ փոփոխութիւններ ըլլան:

Տնտեսական մարզին մէջ տիրական պիտի մնան այն ծրագիրները որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար Թուրքիոյ ճարտարարուեստին, ճամբաներուն, նաւահանգիստներուն ու մանաւանդ երկաթուղիներուն: Բայց, հաւանական է որ անհատական նախաձեռնութեան աւելի լայն սահման մը ընծայուի՝ աւելի արտադրութեանց շուկայ գտնելու եւ այլ նկատումներով: Պայմանաւ, որ անհատական ձեռնարկը զգայ իր պատասխանատուութիւնը, ընդհանուրի շահուն հանդէպ եւ չընդօրինակէ այն գէշ ընթացքը զոր ցոյց տուած են Համիտի շրջանին մենաշնորհներ ստացող օտար ընկերութիւնները:

Քիչ է այն հաւանականութիւնը թէ վարչապետին փոփոխումը Թուրք արտաքին քաղաքականութեան մայր գիծերուն մէջ փոփոխութիւն առաջ պիտի բերէ: Աթաթիւրքի վերջին բացման ճառին մէջ՝ թուրք-ռուս բարեկամութիւնը առաջին անգամ ըլլալով յիշուած չէ: Կարելի չէ խորհիլ թէ Աթաթիւրք այն համոզումն ունի որ Ռուսիոյ հետ յարաբերութեանց խնդրին մէջ կառավարութեան կողմէ բաւարար ճիգ ցոյց չի տրուիր: Բայց, կասկած չկայ թէ, Ռուսերու հանդէպ Թուրքերու վերաբերումին մէջ նախկին անկեղծութիւնը չկայ: Անցեալ Ապրիլին, Գարախանի Մոսկուա կանչուելէն վերջ, Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի յարաբերութեանց մէջ տեսանելի լաւութեան մը չենք հանդիպած: Խորհրդային թերթերու յարձակումին նշաւակ դարձան՝ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը Պալքանեան եւ Սաատապատի ուխտերուն եւ անոնց հանդէպ անոր խրախոյս ցոյց տալը, Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ իրապէս անկեղծ յարաբերութեանց նորոգումը եւ Թուրք թերթերուն նպաստաւոր արտայայտութիւնները՝ իտալեւանկլօ-լաւ համաձայնութեան մասին: Մինչդեռ, խորհրդային թերթերը արտաքին քաղաքականութեան մասին ոչ մէկ բան կրնան հրատարակել, եթէ պաշտօնական արտօնութիւն չունենան: Այդ քննադատութիւններըԹուրքիոյ մէջ սրտնեղիչ ազդեցութիւն մը թողած են: Թուրք ազգը, ազգային պայքարի օրերուն Ռուսիոյ կողմէ եղած օժանդակութեան համար իր երախտիքը երբեք չի մոռնար. բայց, կը զայրանայ խորհրդային այն յաւակնութեանց որոնցմով անոնք կ'ուզեն խորհուրդներ տալ՝ արտաքին բարեկամներու ընտրութեանց եւ արտաքին քաղաքականութեան տրուելիք ուղղութեան մասին:

Ասոր հետ մէկտեղ, անմիտ բան կ'ըլլար ենթադրել չափազանցեալ մտածումներու՝ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ վերջին տարակարծութեան մասին: Երբ աչքի առջեւ բերենք Հարաւային Ռուսիան, Կովկասն ու Անատոլուն, կուգանք սա եզրակացութեան թէ՝ երկու երկիրներուն համար ալ շատ կարեւոր է փոխադարձաբար գոնէ ուղղամիտ յարաբերութիւն պահպանել:

Թուրք հանրապետութեան աւագանին, հասած ըլլալով հանդերձ զինուորական բարքերու մէջ, այդ հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը միշտ ողջմտութեան, նախազգուշութեան եւ համաձայնութեան ուղիով ընթացած է: Աթաթիւրք, իր վերջին ճառին մէջ պարզեց Թուրքիոյ ասրը Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ: Այդ զգացումը մեծ նշանակութիւն ունի՝ եկած ըլլալով զինուորական մեծ պետի մը բերնէն: Աթաթիւրք հանգամանօրէն խօսեցաւ Պալքանեան եւ Ասիական ուխտերու մասին, որոնք ուշադրութեան արժանի նմոյշներ են՝ Պրիան-Քէլլոկի ուխտին համաձայն կնքուած շրջանային ուխտերու: Երկու ուխտերուն ալ նպատակն է բարեկամական յարաբերութիւնները շարունակել բարեկամ խմբաւորումներու միջեւ, որոնք ոչ մէկ շահ ունին մեծ պետութեանց մրցակցութեանց միջամուխ ըլլալէն:

Ասիական ուխտին ուրիշ մէկ նպատակն է հետեւեալը.— Թուրքիա, Իրան եւ Իրաք կ'ուզեն կանխել քըրտական հարցին՝ իրենց միջեւ անհամաձայնութեան նիւթ մը դառնալը: Այդ երեք պետութիւններն ալ քիւրտ հըպատակներու տէր են եւ երեքն ալ ատեն ատեն կը դիմաւորեն այդ անզուսպ լեռնցիներուն հանած աղմուկները:

Ալէքսանտրէթի մասին անհամաձայնութիւն մը գոյութիւն ունէր Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ անոր հարթումը կանխեց Թուրքիոյ հարաւային սահմաններուն վրայ աղմուկներ ստեղծելու հաւանականութիւնը: Հաւանական չէ որ Իտալիոյ ապագայ կառավարութիւնը անմտութիւնը ունենայ ընդդիմանալու այն համաձայնութեան, որ կնքեց Սուրիոյ հոգատար եւ ապագայ դաշնակից պետութիւնը:

Գալով Արեւելեան Միջերկրականի ընդհանուր հաշտութեան, Թուրքիոյ ստանձնած քաղաքականութիւնը շատ սերտօրէն կը նմանի Անգլիոյ քաղաքականութեան: Թէեւ Նեղուցներու խորհրդաժողովին մէջ անգլիական եւ թրքական տեսակէտներուն միջեւ մանրամասնութեանց շուրջ կարգ մը տարբերութիւններ կային, բայց երկու երկիրներն ալ խորհրդաժողովէն բաժնուեցան իբրեւ երկու կատարեալ բարեկամներ: Թուրքիա, կարգ մը ելմտական զոհողութիւններ եւս աչք առաւ՝ եւ Նիոնի համաձայնութեան միացաւ: Շատ հաւանական է որ Անգլիոյ հետ գործակցի՝ խաղաղութեան ու Արեւելքի մէջ հողային գոյավիճակի պահպանման համար: Այսօր, Թուրքիոյ ղեկավար անձերուն գլխաւոր փափաքը խաղաղութիւնն է: Այս մարդիկը իրենց երկիրը պարզապէս ի նորոյ հնարած են: Իրենց նախորդները, հմայուած Ատէնի եւ Քրաքովի ու Վիէննայի եւ Թաւրիզի միջեւ գտնուող Իսլամներու միութեան երազներէն, երկիրը անփութօրէն երեսի վրայ թողած էին: Թուրքիոյ գլուխը գտնուողները ոչ աճապարանքով, բայց անընդհատական կերպով կը քալեցնեն իրենց մէջ կարգ կանոն հաստատելու եւ բարգաւաճում մը ապահովելու իրենց նպատակը: Չկայ Անգլիացի պետական անձ մը, որ անոնց յաջողութիւն չցանկայ այս խաղաղասէր ընթացքին մէջ:

Ծանօթ. — Բոլոր ընդգծումները մերն են: «Թայմզ»ի այս յօդուածին տեղ տուած են թուրք թերթերը, զայն գտնելով «ուշադրութեան մեծապէս արժանի յօդուած մը» եւ «գրութիւն մը որ կենդանի արտայայտութիւնն է թուրքեւանգլիական բարեկամութեան եւ Անգլիոյ մէջ Թուրքիոյ հանդէպ գոյութիւն ունեցող անկեղծ շահագրգռութեան»: Յօդուածը գրի առած է Թայմզի Թուրքիոյ թղթակիցը: Ըստ թուրքերէն Թանի՝ «Թայմզի մէջ ատեն ատեն լոյս տեսնող յօդուածներէն կը հասկցուի որ այդ թերթը Թուրքիոյ մասին ունի ճշգրիտ տեղեկութիւններով լեցուն թղթածրար մը»: Նոր բարի լո՜յս ···

Վ. ԻՇԽ.

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Թողունք պահիկ մը Հայ Լեզուին Քերականական եւ Տրամաբանական դաշտը, ոչ սակայն աչքէ անտես, այլ, Ալիշանի ըսածին պէս, շուրջանակի դառնա՛նք Հայրենի կալուածին փարթամութեան, եւ քաղե՛նք պիտանի, նոր հունձք մը իբրեւ արդիւնք մեր տքնութեան: Երբ հայրենի կ'ըսենք կալուած, առավ իսկ թոյլ տուած կ'ըլլանք մեզի մտնել նոյնիսկ արգիլուած մարզին— հին գրականին դերբուկներուն, այսօր, աւա՜ղ, քայքայուած լատակերտին ներսը:

Բայց ձգենք «յառաջաբանութիւն»ը: Տես, Արա՛զ, ահա այս բոպէիս կ'անցնինք, գիտե՞ս, ո՛ւրկէց— Խորենացիին պարտէզն է սա՛, ազգային անանուն ու անուանի անցեալին պուէտին բոլորակաձեւ պարտէզը, ածուները կերպով մը անչքացած, տնտահար եղած, որովհետեւ դարերէ ի վեր այցելուներու անթուելի հոյլը դար ու դադար չէ տուած անոր վայելչութիւնը արծարծելու: Բայց, ի՞նչ կ'ըսես, հակառակ աւելի քան հազարամեայ անխնամածութեան, կոկիկ, սքրկիկ պարտէզ մը չէ՞ միթէ. կարծես Եհովային տնկած դրախտն է: Զողարարձ սա սարփինային ներքեւ, սաղարթներու ներկայ սարսուռին մէջ, չե՞ս տեսներ ահա Քերթողահօր մօրուքին սառ տէգերը, փայտացած մեր պատմութեան փուշերուն նըման...: Հասկցա՞ր, մի՛ գժգմներ, Այժերիոյ սա՛ սար սարաւանդին պէս դժխեմ, մի՛ փռեր մռուտ ծառին խէժին պէս թաթախ:

Մօրուքին մօտ իր մատեանին բաց ծալքէն ե՛կ քեզի հետ կարդանք այն նշանաւոր Ողբը՝ զոր կ'ողբայ Մեծ Ծերունին ի տես աւելի անչքացած քաղաքական Հայաստանին: Բայց այդ տողերը կարդալէ առաջ քեզի հետ ի լուր մեր դասարանին, ըսեմ թէ անոնց իմաստը, հիմա սա՛ քաղաքակիրթ կոչուած հանգամանքներուն կարծես աւելի կը յարմարի քան մեր հնադարեան շրջանին, ուր Խորենացիին եղէգին տակ կը ճչային այդ բառերը վայնասուն ու անիծակուռ: Տես ապատամտութիւնը մեր մարդուն՝ որ ցեղին պատիւ բերող համարձակախօսութեամբ կը վայէ քաղաքական միջավայրը, մինչ, սակայն, միւս կողմէն, Հայկական Մըշակոյթը մեծապայծառ կը ծաղկէր հուժկու վարիչի մը՝ Վռամշապուհի թելադրութեամբ:

Կարդա՛նք Ողբը ո՛չ թէ այնքան իբրեւ իրական արձագանգը Խորենացիին ապրած շրջանին, այլ իբրեւ անոր մարգարէական շունչը ներկայ ազգային ու միջազգային կեանքին վերեւ.—

Ողբամ զքեզ, Հայոց աշխարհ, ողբամ զքեզ, հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն. զի բարձաւ թագաւոր եւ քահանայ, խորհրդական եւ ուսուցող. վրդովեցաւ խաղաղութիւն, արմատացաւ անկարգութիւն, դրդուեցաւ ուղղափառութիւն, կայկայեցաւ տգիտութեամբ չարափառութիւն:

Աշխարհիկ լեզուէն շատ աւելի շուտիկ կը վազեն ահա գրականին բառերը, որոնց քերականութեա՞ն նայինք աւելի թէ իմաստին — կը շուարի ուսուցիչը, ինչպէս ահա Արշակունեաց Հարստութեան վերջին շըրջանին՝ Պարսկական մոլեռանդութիւնը Հայուն քաղաքական իմաստութեան իսկ նախաձարեկ, Տիզբոնի արքունիքը մոլեռնութեան բոլոր հնարաւոր պայթումներով հայ թագաւորը կը գահազրկէր, եկեղեցականները կը պատժէր — աւաղ, պատկերին մօտ սա տխուր տգեղութեամբ, թէ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿԵՐԱԿՐԵՆ ԱՄԲՈԽԸ

— Ես չե՛մ խաբւի, վե՛րջ տուր շողոմ էդ խօսքերին.—
Ասաց Լէնին, քաշեց սուրը, գլուխն զարկեց···
Գլուխն զարկեց, կեղտոտ լէշը գցեց քիւլխան,
Փողոցների շներն բոլոր թափւան - եկան,
Քաշքշեցին, լէշը արին պատառ - պատառ:
Յարի գլուխն զարկին երկար ցցի ծէրին,
Վեր պարզեցին քանց արիւնոտ սպանւած ցին,
Ողջ աշխարհը պտտցրին, մինչեւ ճնեխեց,
Յետոյ բերին, աղբանոցում խոր թաղեցին···

16.

Սատկեց դմբոն, որ նստել էր երկրի վզին:
Քանի՜ - քանի՜ ոճիրներ էր էն գայլն արել,
Քանի՜ - քանի՜ օճախներ էր էն դեւն մարել.
Քանի՜ - քանի՜ մանուկներ էր խեղճ որբ թողել.
Քանի՜ - քանի՜ ջահել - ջիվան սաղ - սաղ թաղել.
Քանի՜ - քանի՜ մայրեր, քոյրեր սեւեր հագան.
Քանի՜ կեանքեր ճրագի պէս փչեց հանգան.
Քանի՜ ջէյրան կանայք արեց որբեւայրի.
Քանի՜ դաշտեր արեց խոպան չոր ու վայրի.
Քանի՜ մարդիկ մղկտացին զնդաններում.
Քանի՜ - քանի՜ երկրին բերեց մահ ու արիւն.
Քանի՜ - քանի՜ ըմբոստ, կտրիճ գլուխ զարկեց.
Քանի՜ - քանի՜ պատերազմներ, կռիւ սարքեց.
Ուզում էր նա երկին - գետինք հրին յանձնի,
Աշխարհը զայ իրա թրի տակով անցնի:

17.

Լէնին հսկան բոլշեւիկի օրէնք դրեց.
Երկրի կարգը գլուխն ի վեր նա շուռ տուեց.
Էն առաջւայ հարուստներին արեց կտուր,
Խլեց ամէն ինչ նրանց ձեռքից, թողեց անտուն:
Էն առաջւայ աղքատներին արեց տան տէր,
Նրանց տուեց եզ, կով, այգի, հող ու հանդեր:
Էն բէկերին, աղաներին դարձրեց գերի,
Գործից զցեց, քշեց խորքերն էդ բոլորին.
Էն առաջւայ չոքաններին, նոքարներին,
Ուսում տուեց, ղեկավարներ կարգեց երկրին,
Ողջ երկիրը գլուխ տուեց բանւորներին,
Ողջ երկիրը գլուխ տուեց ռանչպարներին,
Ողջ երկիրը գլուխ տուեց նոքարներին:
Էն որ խեղճ էր, անճար, քաղցած, տարաւ առաջ,
Ով հարուստ էր, աղա ու բէգ, գլխին զարկեց,
Քշեց - գնաց մօր թեւի տակ մտաւ անդարձ,
Կամ թէ քաղցած, ծարաւ շրջեց, վերջը սատկեց:
Երկիրն մաքրեց էն իմաստուն Լէնին հսկան,
Թողեց նրան, ով սիրում է սուրբ աշխատանք.
Ինչպէս արծւ, ինչպէս հզօր մի բարեկամ,
Ժողովրդին առաւ իր լայն թեւերի տակ···

(Վերջ)

Թարգմ. ՍԱՐՄԷՆԸ

հայանուն մեծատունններ, նախարարներ, կղերիկոսներ, սոսկական թէ հանրական, ձայնատու գործիք կը դառնային, մատնիչ, դաւաճան, անմիաբան սորկամտութեամբ․․․ :

Բայց, սիրելի Արազ, սեթեւեք մըտամփոփ յուսահատութենէն եւ թեթեւ մը դառնանք մեր․․․ քերականին․

— Հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն.— Բոլոր հիւսիսային ազգերէն բարձր, գերազանց, Հայաստան, կ'ըսէ Խորենի ծերուկը սքանչելի դարձուածքով: Բարձաւ — բառնալ (վերնալ, վերցնել, բարձաւ՝ ալ չմընաց): Դրդուեցաւ ուղղափառութիւն (դրդուիլ — ամրութիւնը կորսնցնել, խախտիլ: Անխախտ —անդրդուելի): Ուղղափառութիւն՝ հոմանիշ քրիստոնէական կրօնքին: Չէ՞ որ Ցաղկերտները նախ կրօնքը կ'ուզէին ջնջել՝ քաղաքական գերութիւնը յաջողցնելու համար․․ ըստ օրինակի այն ժամանակներու մտայնութեան :

Կայկայեցաւ չարափառութիւն — քրիստոնէական կրօնքին մէջ մտած գեղծումները, կրօնքին բուն ոգիէն չեղումը, Հայաստանեայց ուղղափառութեան ընդդիմադիր ոգին,— չարափառութի՛ւն: Կայկայեցաւ — կայկայիլ՝ հաստատուիլ, դրդուիլ բային հականիշը: Արմատականը՝ կայ, կայք: Հոս պէտք է դիտել, թէ կ տառին՝ փոփոխութիւնը իր լծորդ թատառին՝ որ է ք, բոլորովին կը փոխէ կայկայիլ, կայկայել բային իմաստը եւ կ'ըլլայ․․․ քայքայիլ, քայքայել : Լեզուական կարեւոր երեւոյթ մըն է, չէ՞: Արդեօք նոյնօրինակ երեւոյթ մը չէ՞ գծուել եւ հակառակ իմաստով քծուել (նեղել):

Բայց Ողբին չարունակութիւնը աւելի հետաքրքրական է այսօր քան անոր ․․․ քերականութիւնը․—

Ողորմիմ քեզ, եկեղեցի Հայաստանեայց, խրթնացեալ ի բարեզարդութենէ բեմբին, ի քաջէն զրկեալ հովուէ եւ հովուակցէ: Ոչ եւս տեսանեմ զբանաւոր հօտ ի վայրի դալարւոյ եւ առ ջուրս հանգստեան տածեալս, եւ ոչ ի փարախ հաւաքեալ՝ զգուշանալով ի գայլոց, այլ ցրուեալս անապատաց եւ գահավիժութեանց :

Ի՞նչ գեղեցիկ եւ համադրական օրինակ լեզուի, պերճ ու բովանդակիչ միանգամայն: Թող, Արազ, պահիկ մը ծանրանամ դասարանին առջեւ, թէ ահա, ինչ կերպով կը գրէին մեր նախնիք աւելի քան․․․ տասնեւհինգ դար առաջ, այնպիսի դիւրութեամբ, եւ բառերու եւ բայերու այնպիսի շաղկապումով, ինչ որ ցոյց կուտայ միաժամակ լեզուին հնութիւնը այդ իսկ երկար հեռաւորութենէն շատ առաջ, մինչեւ երթալ պատմական ժամանակներու մշուշին մէջ, ուր գայլք եւ գառինք ի միասին ճարակէին եւ առիւծ իբրեւ զեզն յարդ ուտէր:

Խրթնացեալ — անշքացած, մթնցած: Ոչ քարոզիչ մնացած է, ոչ անձնուէր եկեղեցական, եղածներն ալ իրենց պորտը կը բուծեն, կամ չորիկ չոմոռ գովասանքներ կը ճարեն ի մամոնայէ անիրաւութեան: Բարեզարդութիւն — վայելչութիւն, կարգապահութիւն: Բեմբ կամ, որ նոյն է, բեմ — բեմբասաց: Ամպիոն :

Ի քաջէն զրկեալ հովուէ եւ հովուակցէ: Ներողութիւն, Արազ, հոս, այս գեղեցիկ հատուածին առջեւ չեմ կրնար քերականութեան մասին անտարբեր ըլլալ, քանի որ այնպիսի օրինակի մը առջեւ կը գտնուինք որ անտարբերները, այսինքն մեր դասարանին չպատկանողները անգամ կը շահագրգռէ: Ոչ միայն այսչափ, այլ գիտցող — մոռցողներուն ալ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ: — Նախ, թարգմանութիւնը — զրկուած քաջ հովիւէն եւ անոր երկրորդական պաշտօնակիցներէն, գործակալներէն : Բացառական հոլով են, անշուշտ գիտէք, հովուէ եւ հովուակցէ: Գիտէք նաեւ որ մեր գրականին մէջ բացառական հոլովը միայն իր վերջաւորութեանը չէ որ մասնիկ կ'առնէ (եզակի եւ յոգնակի համար զատ զատ) այլ իր առջեւը կ'ունենայ նաեւ ի կամ յ (վերջինը ձայնաւորի առջեւ): Արդ, հովուէ եւ հովուակցէ չունին այդ ի նախդիրը: Բայց ահա իր կեցած տեղէն կը պատասխանէ Մաժակ․ — Այդ երկու բացառական հոլովներուն ի նախդիրը իրենց ածական քաջ բառին վրայ դրուած է, որովհետեւ ածականը իրենցմէ (գոյականներէն) առաջ անցած է, նոյնիսկ բային (զրկեալ) վրայ եւս կոխելով առաջ անցած է․․․ քաջաբար: Եռանդուն Մաժակ չունչ առնել չիտար, կը շարունակէ․ — Պարզելով՝ կ'ունենանք — զրկեալ ի քաջէն հովուէ, եւն․: Ածականը գոյականէն առաջ դրուելով հանդերձ, ինք ալ հոլովուեր է, միավանկ ըլլալուն համար :

Ապրիս, Մաժակ:

Ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ աւարտեցաւ այս դասը :

ՏԱՐԱՁ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Երկու տարիէ ի վեր Սէնթ Անի գաղթակայանին մէջ դըպրոց մը շինելու համար բաւական խոչընդոտներու եւ դժուարութիւններու հանդիպեցանք, թէ նիւթական անձկութեամբ թէ կարգ մը անձերու չկամութեան պատճառով :

Բայց վերջին ճիգ մը փորձելով յաջողեցանք քաղաքապետարանէն հրամանագիր մը ստանալ եւ մեր զոհաբերութեամբ 3500 ֆրանք դրամ մը հաւաքելով սկսանք դպրոցին շինութեան :

Այժմ շէնքը բարձրացած է մեր ծախսած նիւթականին համեմատ: Ամբողջացնելու համար կը կարօտի միայն հազար հինգ հարիւր ֆրանքի, զոր չկրցանք ճարել: Ուստի վարչութիւնս կը դիմէ «Յառաջ»ի աջակցութեան, ամբողջացնելու համար յիշեալ գումարը, որպէսզի դպրոցը աւարտի եւ ութսունէն աւելի մանուկներ փրկուին այլասերումէ :

Վարչութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ —— 1934ի աշնան, ընկեր Աշոտ Խոսհակեանի թելադրութեամբ, 9 ընկերներով կազմեցինք Համազգային ընկերութեան Վալանսի մասնաճիւղը :

Հակառակ առաջին օրէն իսկ եղած խաչակրութեանց, միութիւնը աճելով, իր ուժերուն ներած չափով կը սատարէ թէ Հայ ճեմարանին եւ թէ հայ մշակոյթին: Վալանսի Համազգայինի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցաւ քէմէնչիստ Ռուբէնի երկրորդ նուագահանդէսը՝ 19 նոյեմբեր, ուրբաթ իրիկուն թաղապետարանի սրահը: Սպասուածէն աւելի էր բազմութիւնը: Հարկ եղաւ Դաշնակցութեան ակումբէն նստարաններ բերել, բազմութիւնը տեղաւորելու համար :

Ժամը 9ին, «Յառաջ»ի թղթակիցը քանի մը խօսքով ներկայացուց Համազգայինը եւ երկու արուեստագէտները :

Ռուբէնի երկրորդ նուագահանդէսի յայտագիրը աւելի ճոխ էր, կազմըւած աւելի քան 18 հայ եւ օտար երգերէ, որոնց մէջ՝ Ռուբէնի «Արարատը, Հայ հովիւին սրինգը», Կոմիտաս վարդապետի «Տըլէ եաման,«Միրանի ծառը», «Հայաստանը», Աւետիս Ա․ հարոնեանի «Քնիր իմ բալիկը», «Կըռունկը» եւ ուրիշներ: Ամբողջ 3 ժամ, իր 127 տարեկան քէմէնչէին թելերուն վրայ առած՝ Ռուբէն մեզ փոխադրեց մեր հայրենի աշխարհը, որուն այնքան կարօտ ունինք: «Քէմէնչէ»ին հետ մենք ալ, մերթ ժպիտ եւ մերթ արցունք կ'արտայայտէինք :

*** Զափահաս Որբերու Միութեան մասնաճիւղը ի պատիւ Շ․ Նարդունիի սարքած էր թէյասեղան մը, Հ․ Յ․ Դ․ «Սիամանթօ» ակումբը որ լեցուած էր: Ներկայ էր նաեւ քէմէնչիստ Ռուբէն :

«Յառաջ նահատակով» կատարուեցաւ բացումը, որմէ վերջ Պ․ Ա․ Տէր Սարգիսեան պարզեց Վալանսի մասնաճիւղին գործունէութիւնը: Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ․ Վահրամ Պապիկեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը: Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ լաւ կազմակերպուած : Ընկ․ Գէորգ Քիրաճեան մանտոլինով յաջողապէս նուագեց մէկէ աւելի երգեր՝ ընկերանալով նաեւ մեներգներուն : Գեղեցկօրէն մեներգեցին՝ Օր․ Արմենուհի Ընքապաբեան, Աստմ Են, Տիկին Քիրաճեան «Գարահիսար լեռան կրծքին», Տիկին Մանիշակ Զօղեան «Սիրուն մանիշակ» եւ Էքմէկճեան քոյրեր: Եղան խմբերգներ, գեղջկական, ազգային եւ յեղափոխական :

Խօսք առին՝ Պ․ Պ․ Արմենակ Քիրաճեան, Մկրտիչ Դաւիթեան եւ ընկ․ Օշին Երանդունի :

Հաճընի նախկին քաղաքագլուխ ծերունազարդ Պ․ Քիրաճեան յորդորեց որբերուն չմոռնալ հայաջինջ սարսափները եւ ըլլալ միշտ պատրաստ :

Ցետոյ եղան նուէրներ: Համագումար 305 ֆրանք :

Վերջին ձայնը տրուեցաւ՝ օրուան բանախօսին ընկ․ Նարդունիին որ բացատրեց Զ․ Ո․ Միութեան նպատակները եւ ուղղութիւնը եւ շեշտեց․

— «Մենք երիտասարդութիւնը կը նկատենք անտաշ քար մը, եւ կ'աշխատինք զայն տաշել, ազնուացնել: Ժողովուրդ մը պէտք է ժամանակին յարմարի, եթէ չուզեր մեռնիլ: Մէկէ աւելի հին ժողովուրդներ՝ որոնք չեն կրցած ժամանակին յարմարիլ, այսօր սրբուած են պատմութենէն : Մենք կ'աշխատինք նոր ձեւ մը տալ մեր երիտասարդութեան: Մենք պէտք է փոխուինք, կոկուինք, եթէ չենք ուզեր մեռնիլ : Որբերու միութիւնը ապարէզ իջած է իբրեւ ծնողք չունեցող, անօթի մեծցող: Պատմութեան մէկ եղերական պահն էր, որմեղ որբ ըրաւ, պէտք է բողոքել, ոչ թէ լալ: Անկէ ազատելու համար մէկ միջոց կայ, կազմակերպուիլ, կրթուիլ: Վաղը հին մտաւորականութիւնը յոգնած պիտի ըսէ,— Ես այլեւս ընելիք չունիմ: Կազմակերպուած երիտասարդութիւն մը պէտք է, գրաւելու այդ դիրքերը եւ վարելու այս ժողովուրդը »:

*** «Զոմ» մարզականի Փութպոլի 8րդ մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի 21 նոյեմբեր, կէս օրէ վերջ, Փոլիկոնի դաշտին վրայ: Հակառակորդն էր F. C. Պուրկ լէ Վալանսի Ա․ խումբը : Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ եւ տեղացիներ, որոնց մէջ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն: Ժամը 3ին ըսկսաւ խաղը, երկու կիսախաղերուն ալ ամբողջովին կը տիրապետէին մեր տղաքը: Այս անգամ Զոմի բերդապահը ճկուն հայ մարզիկ մըն էր, եւ տարբերութիւնը մեծ: Խաղը վերջացաւ մերիններուն յաղթանակով 8-0:

Շ․ Սեւան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ․— Ս․ Խաչ եկեղեցւոյ օծման 6երրորդ տարեդարձի առթիւ Հոգաբարձութիւնը Պելժիայէն հրաւիրած էր Զարեհ վարդապետը, որ կ'ուսանի Պրիւքսէլի մէջ: Այս երկրորդ անգամն է որ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Առնուվիլի եկեղեցիին մէջ : Ժողովուրդը եկած էր բազմութեամբ, կիրակի 14 նոյեմբեր : Կէսօրէ վերջ թէյասեղան մը սարքուած էր ի պատիւ մեր հիւրին եւ այդ առթիւ հրաւիրուած Արնուվիլի հասարակութիւնը, խորհրդակցելու համար եկեղեցիի եւ դպրոցի բարեկարգութեան եւ յառաջդիմութեան մասին :

Հոգաբարձութեան կողմէ Պ․ Ս․ Պօղոսեան բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Կարգով խօսք առին Աղդէ քհնյ․ Փայլակ, Պ․ Պ․ Խ․ Ներսէսեան, Ա․ Մարտիրոսեան, Ս․ Պասալեան, Գ․ Պետրոսեան եւ Յ․ Ճիհանեան, իսկ Փարիզի Հոգաբարձութեան կողմէ՝ Պ․ Թէլեան : Օր․ Պօղոսեան ջութակով նուագեց հայկ․ եւ եւրոպ․ կտորներ, գոհ ձգելով ներկաները : Վարդապետը յորդորեց միշտ վառ պահել եկեղեցին եւ դպրոցը իբրեւ լաւագոյն միջոցը ազգապահպանման :

Թղթակից

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Կիրակի՝ հակառակ անձրեւոտ օդին, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի Ա․ խումբը կատարեց, յիսունի մօտ յաղթական խումբերու կարգին, Փռովանսի բաժակի մրցման երրորդ շըրջանը, ու յաղթեց Մարսէյլի քաղաքապետարանին (C. S. M.) Ա․ին խումբին 5 — 1 : Նշանակուած կէտերը բաւական պերճախօս են ապացուցանելու համար մեր տղոց թափած ջանքերը եւ ունեցած հիանալի խաղարկութիւնը : Սոյն յաղթութեամբ, մեր խումբը անգամ մը եւս հերքեց բոլոր կանխակալ կարծիքները, որոնք հաւանական յաղթութիւնը կը նախատեսէին ֆրանսական խումբին կողմէ, որ մերինէն մէկ դասակարգ բարձր է :

Մրցումին մէկուկէս ժամուան ընթացքին Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի խաղացողները բացարձակապէս տիրացան խաղին, ձախողեցնելով, հակառակորդին բոլոր յառաջխաղացումները: Հակառակ առաջին կիսախաղին, մերիններուն բացարձակ տիրապետութեամբ մրցումին յիշեալ մասը վերջացաւ 1 — 1, իսկ երկրորդ մասին Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ը նշանակեց 4 կէտ եւս :

Ֆրանսական խումբը որ քաղաքիս զօրաւոր խումբերէն մէկն է, ըրաւ շատ գեղեցիկ մրցում մը, սակայն իր բոլոր փորձերը, ընդհարեցան հայ միջնապահ գծին հակայարձակողականին ու անցան ապարդիւն :

Իսկ հայկական խումբը կատարեց եղանակին լաւագոյն մրցումներէն մին : Խումբը ամբողջութեամբ շնորհաւորելի է եւ կը մաղթենք որ գալիք չորրորդ շրջանը, եւ անկէ վերջինները, սոյն յաղթութիւնը կրկնուի: Հոս մասնաւորապէս կ'արժէ շնորհաւորել խաղացողներէն Թովմասեանը, Գուրպանեանը, Քէչէճեանը, որոնք բացառապէս փայլեցան :

Մրցումին ներկայ էին, Փռովանսի մարզանքի դաշնակցութեան (F. F. F. A.) նախագահը եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլի նախկին հռչակաւոր խաղացող, Ռէմոն Տիւրանը (այժմ հակառակորդ խումբին մարզիչ - ղեկավար) որոնք մրցումէն յետոյ եկան շնորհաւորել խմբապետ Մրճոյեանը, հայ մարզիկներուն կարգապահ եւ օրինաւոր խաղարկութեան համար :

Ստիպուած եմ յիշել ցաւալի դէպք մը որ կրնար շատ գէշ հետեւանքներ ունենալ: Մրցումին ընթացքին, դատաւորը եղաւ չափազանց կողմնակալ, եւ իր անարդար վճիռներով, յուզեց հայ հանդիսատեսները, որոնցմէ երկու երիտասարդներ, յանկարծ պոռթկացին: Բարեբախտաբար, Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի անդամները շուտ միջամտեցին, այլապէս այս միջադէպը կրնար շատ մը անպատեհութիւններ ստեղծել միութեան համար, ինչպէս եղաւ քանի մը տարի առաջ, Թուլոնի մէջ, Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ին արժելով 10—12 հազար ֆրանքի տուգանք մը: Այն ատեն քիչ մնաց որ միութիւնը լուծուելու պատիժին ենթարկուէր:

Մեր բոլոր հայրենակիցներուն կը յանձնարարենք ըլլալ պաղարիւն, կամ բացակայիլ մրցումէն, հակառակ պարագային այսպիսի դէպքերու հետեւանքով միութիւնը շարաչար կը տուժէ, ենթարկուելով նիւթական եւ բարոյական ծանր տուգանքներու :

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ․— Շաբաթ գիշեր Պոմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ, Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ը կը ներկայացնէր, Շիրվանզատէի «Չար Ոգի» թատերգութիւնը:

Ներկայացումը անցաւ շատ յաջող : Դերասանները, սկսնակ եւ երիտասարդ, Տէր եւ Տիկին Ղազարեաններու ղեկավարութեան տակ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Մասնաւորապէս շնորհաւորելի են, Պ․ Ք․ Քէչէճեան, Ստեփանեան եւ Սէն Լուէն երիտասարդ մը, ինչպէս եւ Օր․ Մուշկամպարեան եւ Օր․ Նալպանտեան: Իր թառով ներկայացումին փայլ մը տուաւ Պ․ Մուշկամպարեան: Սոյն ներկայացումը Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ը կազմակերպած էր ի նպաստ Պաւքէթպօլի մասնաճիւղի մը հաստատման :

Վ․ Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 նոյեմբեր).

— «Շատ խօսուեցաւ ու գրուեցաւ Հայաստանի վերաշինութեան մասին, բայց շատ քիչ կարեւորութիւն տրուեցաւ գաղութներուն :

Հայրենիքի կարօտը բոլորիս ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Արարատէ ստորոտը հիմնադրուած Հայաստանին վրայ, որուն կապուեցան բոլոր յոյսերը :

Ոչ մէկ խօսք այն մասին թէ Հայաստան միակ վայրն է, միակ կորիզը, ուր Հայը կրնայ Հայ պահուիլ, տնտեսապէս զարգանալ եւ մշակութապէս յառաջդիմել :

Ոչ մէկ խօսք այն մասին թէ բոլորիս պարտականութիւնն է մեր լաւագոյնն ընել անոր վերաշինութեան եւ ուժեղացման համար, անոր տնտեսական բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան համար :

Այս մասին երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Անկախ հոն տիրող վարչաձեւէն, բոլոր Հայերուն պարտականութիւնն է ընել՝ ինչ որ կարելի է, որպէսզի Հայաստան ատրիճանաբար դառնայ հայութեան օրրանը, անոր կեդրոնական ջիղը եւ անոր գոյութեան առանցքը :

Այս ուղղութեամբ գաղութահայութիւնը ըրաւ իր կարելին եւ կրնար ընել աւելին, եթէ բոլշեւիկ կառավարութիւնը քիչ մը տարբեր ընթացք որդեգրէր եւ առաջնորդուէր Հայաստանի շահերէն :

Եթէ գաղութահայութիւնը չկրցաւ լիովին կատարել իր պարտականութիւնը հայրենիքին հանդէպ, պատճառը պէտք է փնտռել Երեւանի վանողական եւ ջլատիչ քաղաքականութեան մէջ: Հակառակ ատոր սակայն, գաղութները, իրենց կենսական հոգերը մոռնալով, իրենց անմիջական կարիքները մէկդի թողած, նուիրուեցան հայրենիքի վերաշինութեան գործին, տրամադրելով կարեւոր գումարներ, որոնք եթէ իրենց նպատակին յատկացուէին, Հայաստանի կացութիւնը աւելի ոգեւորիչ կ'ըլլար ներկայիս, վերաշինական տեսակէտէն :

Հասկնալի է որ գաղութահայութեան ըրած զոհաբերութիւնը մասամբ կապ ունէր ներգաղթին հետ : Ներգաղթը կը նկատուէր գաղթականներուն թշուառութիւնը մեղմացնելու եւ անոնց համեմատական հանգիստ տալու միջոց մը հայրենիքին մէջ :

Դժբախտաբար, ներգաղթին վրայ դրուած յոյսերն ալ չիրականացան ու մենք տեսանք թէ Հայաստանի կառավարութեան համար ներգաղթը հայահաւաքման խնդիր ըլլալէ աւելի, գաղութները պառակտելու եւ պայքարները յաւերժացնելու միջոց մըն էր :

Հայաստանի վերջին մէկ տարուան անցուդարձերը գոնէ առ այժմ անկարելի կը դարձնեն ներգաղթը: Թերեւս քանի մը տարի սպասել պէտք պիտի ըլլայ, քանի մը հազար գաղթական երկիր ղրկելու համար :

Մինչ այդ սակայն, գաղութահայութիւնը գտնուած երկիրներուն մէջ ճգնաժամային օրեր կ'անցընէ, հասկնալի պատճառներով :

Անոր առաջին մտահոգութիւնն է զետեղուիլ, տեղաւորուիլ եւ տուն տեղ ըլլալ այն երկիրներու մէջ, ուր կը գտնուի եւ ուր կարելիութիւն կայ զետեղուելու »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ հարուստ մարդիկ կային մէջերնին,— ընկերոջ խօսքը կտրեց միւս ժանտարմը,— արդեօք մինչեւ ո՞ւր հասցուցին․․․

— Այնպէս կը խօսուէր որ Թամ Տէրէն անցնելէ վերջ, Էչէկ Մէյտան սարի ձորերու մէջ պիտի վերջացնեն բոլորն ալ: Պարխանայի եաւեէն չէթապաշի, դայըխճի Օսման աղայի տղան իպրահիմը չորս հինգ ձիաւորներով ճամբայ ելաւ: Շուն չան որդիքը հիմա հարստութեան մէջ կը լողան:Ծօ, բախտ ըսուածը հարիւր տարին անգամ մը կուգայ, մենք ալ քամի կլլելով պիտի բաւականանանք, աս է եղեր մեր ալ ճակատին գիրը:

— Տաhա կեցիր նայինք, անէլէդ ինչ է ախպար, սրան մեզի ալ կուգայ․․․ բոլոր կեավուրները պիտի քշուին Կիրասոնէն, կամաց կամաց կարգը Ցոյներուն ալ պիտի գայ կ'ըսեն, ան ժամանակ դուն տես հարստութիւնը, զարդեղէն, դեղին ոսկին, սղուորիկ հարսներ, աղջիկներ:

— Հա, չիտակ կ'ըսես ամմա աս անգամ մենք պարապը ելանք: Աստուծով դալ անգամ պարխանա տաններուն մէջ կ'ըլլանք տէ քիչ մըն ալ մենք կ'իւղոտինք: Հելէ մէկ մը երկննանք տէ քուն մը քաշենք․ ձիերուն դարին տուի՞ր․․․

— Տուի․․․

Ձայները դադրեցան: Թէեւ մութին մէջ որոշ չէին երեւար, բայց Լեւոնը նկատեց, որ ժանտարմներէն մէկը երկնցաւ, միւսը նոր սիկարէթ մը վառեց: Թերեւս քառորդ մը անցաւ, սիկարէթը կրակէ կոր գիծ մը ձգելով հոտին պատուհանէն բաւական մը հեռու ինկաւ: Ժանտարմը ոտքի կանգնեցաւ ու տախտակէ սանդուխներուն վրայ լսուեցան քայլերու ծանր ձայները: Նախ ձիերուն մօտեցաւ, տոպրակները հանեց գլուխներէն, ոտքով խուրձ մը խոտ նետեց առջեւնին, փայփայեց ձիերէն մէկը որ հաւանաբար իրն էր, ականջները տրորեց ու պոչը քաշեց, ու ապա տափատի կոճակները քակելով մօտեցաւ մացառներուն ու կկզեցաւ:

Ի՞նչ պատահեցաւ․․․ վայրի գազա՞ն մըն էր յանկարծ վրան ինկողը: Աղաղակ մը իսկ չկրցաւ հանել, երկաթէ ճանկերու մէջ կոկորդը, ա՜խ կոկորդը․․․ Տէր Աստուած, կարծես կուրծքը պիտի պայթի, հրէշ մը կուրծքին չոքած, լեզուն, աչքերը դուրս կ'իյնան, խաւա՜ր, խաւա՜ր, խաւա՜ր․․․

Դեռ ժանտարմի կոկորդը բաց չէ ձգած Լեւոնը, կը սպասէ: Ահա մարմի՞նը կը թուլնայ, կ'երկարի, լեզուն դուրս ինկած է ու աչքերու միայն ճերմակը կ'երեւի: Կամաց մը ժանտարմի գլուխը գետինը կը դնէ Լեւոնը ու թեւերով երեսի քրտինքը կը սրբէ: Թուփէ թուփ կը սողայ դէպի պատշգամը: Տարիքը առած մարդ մը երկրորդ ժանտարմը: Քիչ մը խմբրոց ու մեռելային խաղաղութիւն կը տիրէ պատշգամին վրայ:

Առաքելը տեղէն չէ շարժած, ինչպէս պատուիրած էր Լեւոնը: Սատանիկ մութ է ու ոչինչ չի տեսներ: Ինչո՞ւ կ'ուշանայ վարժապետը: Յանկարծ պատշգամէն իր անունը կը լսէ: Արդեօ՞ք սխալ լսեց:

— Առաքել հոս եկուր,— արդէն շատ որոշ կը լսուի Լեւոնի ձայնը:

Առաքելը վայրկեան մը կը տատամսի :

— Առաքե՛լ:

Առաքելը պատշգամին վրայ է:Մէկ երկարած դիակին կը նայի, մէկ Լեւոնին :

— Հապա մի՞ւսը:

— Հո՛ն,— մատով մացառներու կողմը կը ցուցնէ Լեւոնը:

Ժանտարմներու զէնքերը կը վերցնեն ու ձիերու թամբերը կ'ամրացնեն:

—Հիմա ո՞ր կողմը,— կը հարցնէ Առաքելը:

— Շիտակ Շապին Գարահիսար, քաղաքը լաւ գիտե՞ս:

— Հինգ մատներուս պէս:

— Կրնա՞նք Հայոց թաղը մտնել առանց նկատուելու:

— Կրնանք:

— Տէ՛ թռիր ձիու վրայ:

— Շուտէ՞ն, աւելի ապահով ճամբայ մը կայ վարժապետ, քիչ մը երկար բայց․․․:

— Քանի՞ գիւղ կայ շոսէի վրան:

— Պայրամը մէկ, Սարը Եագուպը երկու, Թամ Տէրէն երեք․․․ Էյրի Պէլ կէչիտը երբոր անցնինք, գիւղերու քովէն կ'անցնինք, բայց մինչեւ Թամ-զարա գիւղի մէջէն չենք անցնիր:

— Մինչեւ լոյսը բացուիլը կրնա՞նք քաղաք հասնիլ:

— Շատ ճամբայ է․․․

— Կրնա՞նք ձիերը ճաթեցնել :

— Այդ կրնանք, համաձայնեցաւ Առաքելը:

— Քշէ որքան արագ որ կրնաս:

ԱՐԾՈՒԱԲԵՐԴԻ ՄԸ ԱՆԿՈՒՄԸ

Վեհափառ հանդարտութեամբ արեւը մար կը մտնէ Դիքմէնի ետին: Աներդի գիւղի ծխացող աւերակները օրերէ ի վեր հանդէր են ու նախկին չէն գիւղէն կը մնան կիսակործան պատեր, ածխացած գերաններ, կաղկանձող շուներ ու ահաւոր ամայութիւն մը, որ լեզու ունի, որ կը պատմէ գիւղի ապրած արհաւիրքը : Կամաց կամաց ցերեկը փէշերը կը հաւաքէ, շրջակայ գիւղերու ճամբաները կը ստուերոտին ու գիշերուան խաւարը սաւանի նման կը տարածուի երկրի վրայ:

Երեք տարբեր դիրքերէ գոռացող թնդանօթները ամբողջ ցերեկը ռումբ ու մահ տեղալէ յետոյ, թանձրացող գիշերին հետ երախնին կը փակեն, աւաւօտեան լոյսին սպասելով: Երկչարք խրամատներէն երկնցած հրացանները անվերջ գոռալով կրակ կը փսխեն, առանց վայրկեան մը դադար առնելու:

Օղակաձեւ կրակէ հսկայ շրջան մը, փոթորկային անձրեւի նման տեղացող գնդակներու տեղատարափ մը, հիմնովին այրուած ամբողջ քաղաք մը, համատարած ծուխի կծու հոտ մը ամէն կողմ, կիսաքանդ տներ, խորտակուած պատեր, ածխացած գերաններով անանցանելի ճամբաներ, տխուր մնացորդը երբեմնի փողոցներուն ու այս բոլորէն վեր, խաւարի մէջ կորած հսկայ քարաժայռ մը, ամբարտաւան գլուխը դէպի երկինք ցցած, գերեզմանի չափ լուռ, հէքիաթունակ եօթգլխանի դեւի նման ահաւոր, չոքած է երկրի կրծքին ծանր հեւքով մը:

Խաւարի մէջէն բարձրացող այդ անձեւ զանգուածը, Շապին Գարահիսարի բերդն է:

(Շար․) ՄԱԼԽԱՍ

*** Հակառակ բացարձակ լռութեան, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Թու - լուզի ոստիկանութիւնը շատ կարեւոր գաղտնիք մը գտած է, որ ամբողջովին պիտի լուսաբանէ դաւադիրներուն գործունէութիւնը: Կարեւոր անձնաւորու - թիւն մը ներկայանալով Թուլուզի ոստիկանութեան, կարգ մը տեղեկութիւն- ներ հաղորդած է որոնք խստօրէն գաղտնի կը պահուին :

*** Ինչպէս գրած էինք, ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին երեք Ա - րաբներ, անդամ քաղաքական խմբակի մը՝ «Նոր Ալժերիա», որ իբրեւ թէ պաշտօն ունէր կամաւորներ գինուորագրելու գաղտնի կոմիտէին համար : Կ'ըսուի թէ երեք Արաբները 100.000 ֆրանք դրամ ստացած են, կամաւորներ հաւաքելու համար Ալժերիոյ մէջ :

*** Տիէփի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց ԺԱ. դարէն մնացած աւերակ դղեակի մը՝ Սրք - լա - Պաթայի ստորերկրեայ սենեակներուն եւ անցքերուն մէջ եւ երեւան հանեց նոր ծեփուած պատ մը: Այս առթիւ թեր- թերը կը գրեն թէ քաղաքական կուսակցութեան մը 100 անդամները անցեալ օգոստոսին ժողով գումարած էին այդ դղեակին մէջ :

Խուզարկութիւնները կը շարունակուին նոյն խստութեամբ: Ամէն օր պահեստ մը կամ գաղտնիք մը երեւան կը հանուի: Առջի օր ձեռնառումբ մը գտնուեցաւ Լիլ, տիկնոջ նամակատուփին մէջ: Ասդին անդին նետուած զէնքեր ալ շատ կան :

*** Թերթերը կը գրեն թէ երբեք այսքան խիստ հսկողութեան ենթար - կուած չէր ներքին գործերու պաշտօնատունը: Ոչ միայն աւելցած են պահակ - ները, կազմ եւ պատրաստ զարնելու, այլեւ փակուած են երկաթ դուռները եւ անոնց ետին ալ շարք շարք պահակներ կը հսկեն անցուդարձին: Նոյն խստու - թիւնը նաեւ չէնքին ներսը, սանդուղներէն մինչեւ գետնայարկերը: Առջի օր աւելի խստացաւ հսկողութիւնը: Քաղաքին դուռներուն առջեւ ալ, գիշերը ոս- տիկաններ կը կեցնեն կառքերը եւ խիստ քննութեան կ'ենթարկեն :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ սպաննուած է Փէրմի Չեկային պետը, երբ դուրս կ'ելլէր ժողովէ մը: Թիֆլիզի մէջ ձերբակալուած է Վրաստանի Չե- կայի գլխաւոր պաշտօնեաներէն մէկը, Դոկացէ :

ՖՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔԻ կուսակցութեան համագումարին մէջ (Լիոն), ժողո - վականները առաջարկեցին ցկեանս նախագահ հռչակել գնդապետը, բայց ան լա Ռօք մերժեց :

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան, Օր. Արփինէ Սարգիսեան, Տէր եւ Տի - կին Բարթամ Պասմաճեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մահլամաճեան եւ զա - ւակները՝ Պ. Սամ եւ Կայծակ Մահլամաճեան, Պ. Արթօ Արգարեան ինչպէս նաեւ Մարաբրոսեան, Էհլամճեան, Թահմիզեան, Թերլէմէզեան, Լերտողեան, Տիփիւի, Ապաճեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծա - նուցանեն իրենց սիրելի մօր, զօքանչին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԻՒՂԱԲԵՐ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

յանկարծական մահը :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, շաբաթ, 27 նոյեմ - բեր, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր բնակարանին մէջ, 95, Ave. Aristide Briand, Ca- chan, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ԽՄԲ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները՝ մեր աշխատակցին՝ Պ. Հրաչ Սարգիսեանի եւ պարագաներուն :

"ՇԻՐԱԿ" Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Միխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ցիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿ. Միու - թիւնը անդամակցական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերները, 27Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 66 Ռիւ տը Պէլվիլ, պիստ տը Թապայի վերնայարկը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միու - թեան ընդհանուր անդամական ժողո- վը 27 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին սովորական սրահին մէջ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme — PARIS (13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, 28 նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 10ին, Շավիլի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգիստ - պա- տարագ տեղի պիտի ունենայ, ողբաց- եալ ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ծանօթները :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Ժէռմի «Վրէժ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Գուրգէն Քասաուկեա- նի, Ընկ. Յ. Էթմէքճեանի եւ իրենց պարագաներուն, վաղեմի հայդուկ Պ. Սուքիաս Գազանճեանի մահուան առթիւ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նուիրուած Հայկական եւ Արեւելեան երաժշտութեան

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅ. 1937, ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 16.45ԻՆ

Salle Prat, 150 Rue Paradis, ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավենիւ տ'իթալիի սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ բլաս տ'իթալի:

ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասա- խօսութիւնը 27 նոյ., շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ: կը խօսի Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան: Նիւթ՝ Դրականութեան ազդեցութիւնը մեր ա- զատագրական շարժման վրայ,

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ժողովը 27 Նոյ. Շաբաթ երեկոյ ժա- մը 8ին «Խրիմեան» դպրոցը: Ներկայանալ անդամատետրով:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ժողովը 28 Նոյ. կիրակի երեկոյ ժամը 8ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը 29 Նոյ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան սրահին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչ. ժողովի, եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի «Հրայր» խումբին կողմէ, այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Սալ տը Նոսի մէջ, կը խօսի Ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ:

"ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ"Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

27 Նոյ. Շաբաթ երեկոն ժամը 9ին ԴՊՐՈՑԻ սրահին մէջ

Նախաձեռնութեամբ «Հայաստանեայց»ի Մ. Ճիւղին եւ մասնակցութեամբ Շավիլի Եկեղեցական Ընկերակցութեան, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդարութեան» խումբի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Կը նախագահէ Բժ. Յ. ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսին Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ եւ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին անդւոյն «Րաֆֆի» երգ- չախումբը իր սիրողներով, Տիկին ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին Բ. ՀԱՊԷՇ- ԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ԴԱՐԱՆԵԱՆ եւ ԱՄԻՐԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է: — Օթօպիւս թիւ 1. իջնել մէրի, երկաթուղի՝ Ս. Լազարէն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter, Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

3 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ԺԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԺՈՂՈՎ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Փարիզի Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Ընդ- հանուր ժողով—թէյասեղանը 28 Նոյ. կիրակի ժամը 14.30ին Բարե- գործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

Ներկայացում Պոռտոյի մէջ

ի նպաստ «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբ-գրադարանի

կը ներկայացուի «ՆԱ ՉԸ ԼԻՆԻ ՍԱ ԼԻՆԻ»

տեղի կ'ունենայ 28 նոյ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սընոն:

Երաժշտական բաժինը (դաշնակ) կը ղեկավարէ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ:

Մուտք 3 ֆրանք

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 46 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

Դերձակատուն Յ. ՔԼԹԻԿԵԱՆ

8 Rue Geoffroy-Marie, Paris, մէթրօ Cadet

Ֆրանսական եւ անգլիական առաջնակարգ կերպասներ ճշգապահութիւն, խնամուած կար ու ձեւ: Մինչեւ երեք տարի, մեր զգեստները կը պահեն իրենց սկզբնական ձեւը:

Ի գիտութիւն Հայ մառշէճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանիրի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում Ամենալաւ տեսակի ապրանք- ներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատ- րաստուած մասնաւոր խնամքով: Յաճախորդները կրնան մտնել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը:

Պոլսական մասնաւոր օղի՝ տաք աղանդերներով: Րաֆֆի տնօրէնը, Կովկասի մէջ ունեցած իր երկար տարիներու փորձա- ռութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան: Հաւաքոյթներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթնե- րու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անսա- ռարկելի սպասարկութեամբ: Ամէն Երկուշաբթի ԻՇԿԷՄՊԷԻ ա- պուր իսկ Հինգշաբթի խաշ (փաչա): Ամէն երեկոյ կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ Restaurant Diamantaire

60 Rue Lafayette, Paris (9) մէթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրո- պական կերակուրներ, Անարատ օղի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: կիրակի օրեր ԼԸՔՄԷՔ ԴԱՏԱՅԻՖ եւ սեր: Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի: ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելու- թիւն բաւական է մեր տեւական յաճախորդը դառնալու համար:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկ- ներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւլն. բեհեզներ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով: Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, կարուածի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշներ եւ գիները

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» • ««««

— Եթէ իշխանութեան ձեռքը ընկ - նելու լինեն, ասաց նա,— այդ թղթ - թերից մէկը բաւական է, որ քեզ, տանուտէր Խաչօ, քո որդիների հետ կախաղան բարձրացնեն, իսկ քո բո - լոր հարստութիւնը յարքունիս գրա - ւեն :

Ծերունին քարացած մնաց եւ ոչինչ պատասխանել չը կարողացաւ: Վեր - ջին խօսքերը ձգեցին նրան մի տեսակ մտաւոր անզգայութեան մէջ :

— Այդ բոլորը պէտք է այրել, ա - սաց Էֆէնդին եւ թղթերը լցրեց խուր- ջինի մէջ :

— Ես ոչինչ չեմ հասկանում, իմ գլխում խելք չէ մնացել, պատասխա - նեց ծերունին դողդոջուն ձայնով, եւ նրա չիջած աչքերը լցուեցան արտա - սուքով :

Յանկարծ միտքը փոխեց Էֆէնդին. «Ինչո՞ւ այրել, մտածում էր նա. պէտք է լաւ քննել այդ թղթերը, դը - րանք ինձ պէտք կը գան... ինչո՞ւ ո- չնչացնել »:

Նա հարցրեց ծերունուց .

— Այս տանը մէջ կա՞յ մի այնպիսի գաղտնի տեղ, ուր կարելի լինէր առ - ժամանակ թաքցնել այդ խուրջինը :

— Կայ, պատասխանեց ծերունին :

Նրա տան մէջ կային մի քանի գաղտնի պահարաններ, որոնց մէջ վը- տանգի ժամանակ թաքցնում էին տան թանկագին իրեղէնները : Որովհետեւ վտանգը այս երկրում միշտ անպա- կաս էր, այս պատճառով պահարան - ներից մի քանիսը լիքն էին, եւ մէկը միայն մնացել էր դատարկ, որ կա - րելի էր ցոյց տալ Էֆէնդուն :

Նրանք վեր առեցին չարագուշակ խուրջինը եւ գնացին ներքնատուն, որ ծառայում էր ձէթ, իւղ, գինի եւ ուրիշ այդպիսի մթերքներ պահելու համար: Ներքնատան յատակը պա - տած էր սալերով: Ծերունին մօտեցաւ եւ բարձրացրեց այդ սալերից երկու - սը. նրանց տակում յայտնուեցան եր- կաթէ փոքրիկ երկու դուռ, որ հորի- զոնական դիրքով փակում էր գաղտ- նի պահարանի մուտքը:

Ծերունին հանեց իր գրպանից մի բանալի, դրեց իր պատշաճաւոր տե - ղում, մի քանի անգամ պտտեցրուց, եւ երկաթի դուռը ինքն - իրան բարձ- րացաւ: Այժմ նրանց առջեւ բաց էր ստորերկրեայ վիրապի բերանը: Նեղ սանդուղքներով նրանք իջան ցած :

Վիրապի մթին դատարկութեան մէջ ոչինչ չէր կարելի տեսնել: Խոնաւ օ - դը խեղդելու չափ ծանր էր: Խուրջինը դնելով այնտեղ, նրանք շուտով դուրս եկան: Ծերունին կրկին կողպեց եր - կաթի դուռը, կրկին սալերը դրեց ի - րանց առաջուայ տեղում, եւ այժմ դժուար էր նկատել, որ նրանց տա - կում կար մի ստորերկրեայ պահա - րան :

— Տուր ինձ բանալին, ասաց Էֆէն- տին, — ես կը պահեմ: Այժմ դու ին- ձանից աւելի հաւատարիմ մարդ չու- նես :

Ծերունին առանց երկար մտածելու բանալին տուեց նրան: Երկիւղը այն աստիճան պաշարել էր նրան, որ ա - մէն առաջարկ Էֆէնտու կողմից պատ- րաստ էր ընդունել :

— Ես շատ բաներ ունեմ քեզ հետ խօսելու, տանուտէր Խաչօ, բայց ժա- մանակը կարճ է, գուցէ շուտով կը յայտնուեն խուզարկուները, ասաց նա շտապելով: — Առ այժմ մի քանի խրատներ կը տամ քեզ, լսիր. ոչ ոք չը պիտի գիտենայ, որ ես քեզ հետ տեսնուել եմ. մեր բոլոր կարգադրու- թիւնները պէտք է գաղտնի մնան մին- չեւ անգամ քո բոլոր տանեցիներից: Երբ կը յայտնուեն խուզարկուները, դու աշխատիր որքան կարելի է, ա - ներկիւղ, անվրդով եւ միամիտ ձեւա- նալ: Թող որտեղ ուզում են պտտեն, ման գան, վտանգաւոր բանը մենք արդէն թաքցրինք, ինքը սատանան էլ չի կարող գտնել: Մի ուրացիր, թէ այն «դուդուկ փչողը» քո տանը եղել է, միայն ասա, որ դու նրան չես ճա- նաչում, եւ նրա ինչ նպատակով այս կողմերում թափառելը ոչ քեզ եւ ոչ քո որդիներին յայտնի չէ:

ՐԱՖՖԻ

(Շար.)

ԵԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԻՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 28 NOVEMBRE 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3589

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՆ Է ՈՐ ԿԸ ՏՕՆԵՆ...

Այս տարի ալ հանդէս մը սարքեր են Փարիզի մէջ, տօնելու համար «Խորհրդային Հայաստանի յաղթական 17րդ տարեդարձը», ինչպէս կ'իմանանք դեղին թռուցիկէ մը:

Հանդէսին նախագահութիւնն ստանձնած են Հօկը, Պետական Կ. Խաչը(?), Հայր. եւ Վերաշինաց Միութիւններ :

Բարի վայելում բոլորին ալ, այլ մանաւանդ՝ անօթեակ՝ ճառախօսներուն եւ սիրտ՝ ունկնդիրներուն, ճիշդ այն պահուն երբ անդին, Երեւանի մէջ, «ամբոխները խելագար» կը պահանջեն «բնաջնջել նողկալի թշնամիները, ոչնչացնել ինչպէս մակաբոյծ փայտոջիլներ», ընդ հովանեաւ Ռիզաօղլի Վելիբեկովներու:

Ամէն պարագայի մէջ, թունդ բոլշեւիկներ են անոնք, հին կամ նոր, տարբեր թէ երիտասարդ,— հիմնադիրները, ղեկավարները, քարոզիչներն ու գործիչները «Խորհրդային Հայաստանի յաղթական տարեդարձին»: Մարդիկ, որ սրբազան կուռքերու պէս բազմած՝ իրենց պատուանդաններուն վրայ, երկրպագութեան կը հրաւիրէին չղթայակապ ամբոխը՝ Հայաստանի մէջ, ինչպէս եւ հայկական արտասահմանի ազա՛տ քաղաքացիները :— Իսկ այսօր, թաւալգլոր ինկած, հրացանի բռնուած, բանտարկուած, աքսորուած կամ աղտոտ քուրջի մը պէս անկիւն մը նետուած, ոչ իսկ մարդ կոչուելու արժանի կը համարուին.

— Նողկալի խժեր, կատղած շուներ, ստորաքարշ սրիկաներ, մակաբոյծ փայտոջիլներ, թունաւոր օձեր, լկտի աւազակներ, վիժուածքներ, լրտեսներ, հակայեղափոխական տականքներ, մնացուկներ...

Մնացեալը կրնաք լրացնել, թղթատելով «Խորհրդային Հայաստան»ը, «Գրական Թերթ»ը եւ Երեւանի միւս հրատարակութիւնները: Եւ կամ անոնց ռուսերէնը, վրացերէնը, թուրքերէնը :

Առիթով մը չարեցինք այդ «խժ»երուն եւ «շուն»երուն, «մրլուկ»ներուն եւ «վիժուածքներ»ուն անունները:

Անհրաժեշտ չէ կրկնել: Ո՛վ որ հետեւած է Հայաստանի անցուդարձին, գոց գիտէ անոնց անունները :

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, պիտի թելադրէինք ամէնէն կարճ միջոցը,— մոռնալ, այսինքն «շուն» եւ «խժ», «ժողովուրդի թշնամի» նկատել, ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ԲԱՑԱՌՈՒԹԵԱՄԲ, ԲՈԼՈՐ ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՀԱՍՑՈՒՑԻՆ ՄԻՆՉԵՒ... «յաղթական 17րդ տարեդարձը», եւ այսօր գետնէ գետին կը զարնուին, ցեխէ ցեխ կը գլորուին, նոյնիսկ արտասահմանի մէջ: Նոյնիսկ անոնց կողմէ որ տակաւին երէկ անոնց անունով կ'երդնուին, Հայաստանի սէրը Արտասահմանի մէջ աճուրդի հանելու համար :

Ուրեմն, ինքնին կուգայ հարցումը,— Ի՞նչն է որ կը տօնեն...

Տասնըեօթը տարուան ղեկավարութեան փա՞ռքը,— բայց ահա իրենք են որ ի լուր աշխարհի կը հռչակեն թէ ժողովուրդի թշնամիներէ կազմուած էր այդ ղեկավարութիւնը, Ս. Կասեանէն մինչեւ Ամատունին, Աշոտ Յովհաննիսեանէն մինչեւ Ակոպովը, Ա. Խանջեանէն մինչեւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանը եւ Հանէսօղլեանը, Մուղդուսին, Երզնկեանէն, Մակինցեանէն, Ծահվերդեանէն մինչեւ Փիրումովն ու Գուլոյեանը, Դր. Տէր Սիմոնեանն ու Ա. Եսայեանը: Կարճ խօսքով, 17 տարուան կեդր. կոմիտէի եւ կառավարութեան բոլոր անդամները :

Երկրի վերաշինութի՞ւնն է որ կը տօնեն :

Բայց «Խ. Հայաստան»ը դեռ անցեալ սեպտեմբերին էր որ, «Հայ ժողովրդի արիւնը ծծող խժերը» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մոսկուայի «պանծալի» «Փրաւտա»ն ալ վկայ կանչելով, կը յայտարարէր բարձրաձայն.—

1. «Մեր նուաճումների որակն ու քանակը այն չէ ինչ որ պէտք է լինէր».— 2. Կեդր. կառավարութիւնը «ամէն տարի տասնեակ հարիւրաւոր միլիոն րուբլիներ» տրամադրած է, բայց օրինակ՝ ձգախէժի գործարանը «այսօր կանգնած է պրավալի առաջ (փլուզում).— 3. Քանաքեռչինը «այսօր դրուած է չափից դուրս ծանր պայմաններում».— 4. «Մեր գիւղատնտեսութիւնը հասցրել են քայքայման».— 5. Հայաստանի ելմտացոյցը աճեր է քանի մը անգամ, «Սակայն ո՞ւր են գնացել այդ դրամները: Ժողովրդի թշնամիները վատնել են, խժռել են, զրկելով մեր դպրոցական շինարարութիւնը, մեր կուլտուրական շինարարութիւնը, արդիւնաբերութիւնը ֆինանսական միջոցներից »:

Եւ այս ամէնուն վրայ, ամբաստանագիրը կաթսայ մը եռացած ջուր եւս կը թափէ անձա՛ր ամբաստանեալներուն վրայ.— անոնք ուզե՛ր են Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն, վերահաստատե՛լ դրամատիրութիւնը, կատարելով «հակայեղափոխական թրոցքիականներու, ֆաշական դաշնակներու պատուէրը», շարունակելով «ազգայնական հակայեղափոխական Ա. Յովհաննիսեանի, Հ. Կոստանեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի, Ա. Խանջեանի դաւաճանական, զազրելի գործը»:

Այս «յաղթանա՞կ»ն է որ պիտի տօնեն Փարիզի մէջ եւ այլուր, անգամ մը եւս խոցոտելով պաշտպանութեան բոլոր միջոցներէն զրկուած, տրորուած կալանաւորներու սիրտը :

Իսկ պատմութեան դատաստա՞նը: Եթէ ոչ արժանապատուութիւն, գոնէ զառնութեան տարրական զգացո՞ւմն ալ բթացաւ ազատ արտասահմանի մէջ,— ի տես անլուր եւ անանուն ողբերգութեան ...

Անշուշտ Փարիզի հանդէսին կազմակերպիչները երախտագիտութեան եւ հիացումի բանաձեւ մըն ալ պիտի քուէարկեն, որպէսզի «հանճարափայլ»ը աւելի զարկ տայ աւլուքին, «հողմացրիւ փոշիացնելու» համար ինչ որ մնացած է «հայկական Խ. Ս. Հանրապետութեան» մէջ (ի՞նչ համարձակութեամբ կ'ըսէք՝ «Հայաստան»):

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՒԵԼԻ ՄԸ ԵՒՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

(Տը լա Ռօքի դատախազը, դուքս տի Պոռկօ)

Դաւադրութեան կեդրոնը Գերմանիո՞յ մէջ է

Ամբաստանեալները կը պաշտպանեն Գաղտագոյն Աչքեան կազմը

Կարեւոր ձերբակալութիւն մը եւս կատարուեցաւ անցեալ օր: Ապահովութեան Տեսչութեան պաշտօնեաները խուզարկութեան ենթարկելով միլիոնատէր դուքս Փոցօ տի Պորկոյի շքեղ բնակարանը, (րիւ տը լ'Ունիվերսիթէ թիւ 51), բազմաթիւ կասկածելի թուղթեր գտան եւ որոշեցին պաշտօնատուն առաջնորդել դուքսը: Ամբաստանեալը մերժեց, իր փաստաբանին՝ Բասվիլ Վալայի թելադրութեամբ: Ասոր վրայ ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ եւ դուքսը Ապահովութեան Տեսչութիւնը փոխադրուելով, բանտարկուեցաւ, երկարատեւ հարցաքննութենէ մը վերջ :

Դուքսը մեծահարուստ չառաւիղն է Քորսիքացի ընտանիքի մը, նախկին ընկերը՝ գնդ. տը լա Ռօքի, երբ տակաւին չէր լուծուած Հրեղէն Խաչը: Վերջին տարիներու ընթացքին մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէր ազգային շարժումներու մէջ: Ինքն էր որ ամբաստանեց գնդ. տը լա Ռօքը թէ դրամ ստացած է գաղտնի վարկերէն: Գնդապետը այս առթիւ անարգական յայտարարութիւն մը բրած ըլլալով, դուքսը անուանարկութեան դատ բացաւ Լիոնի մէջ եւ շահեցաւ: Այս առթիւ էր որ իբրեւ վկայ ներկայացաւ նախկին վարչապետ մը, Թառտիէօ եւ հաստատեց թէ մեծ գումարներ վճարած է գնդապետին, երբ ներքին նախարար էր Լավալի դահլիճին մէջ: Գնդապետը ուրացաւ եւ անուանարկութեան դատ բացած է 17 անձերու դէմ :

Կ'ըսուի թէ դուքս տի Պորկօ մեղսակիցն է զօր. Տիւսէնեօրի, որ բանտարկուեցաւ քանի մը օր առաջ: Ինքն ալ ձերբակալուեցաւ իբրեւ անդամ «չարագործներու ընկերակցութեան մը»: Իր բնակարանին մէջ բռնուած թուղթերը շատ կարեւոր կը համարուին: Երբ խուզարկութիւնը վերջացաւ, ոստիկանական պաշտօնեան տեսնելով դուքսին ընդդիմութիւնը, հեռաձայնով հրահանգ ուզեց հարցաքննիչ դատաւորէն եւ հրաման ստացաւ անմիջապէս ձերբակալելու: Այս առթիւ իր փաստաբանը, Պ. Բասվիլ Վալա յայտարարեց թէ ինք չէր ուզեր որ դուքսը միւս ամբաստանեալներուն պէս 48 ժամ վար դրուէր Ապահովութեան Տեսչութեան մէջ, իբրեւ վկայ լսուելու պատրուակով եւ հարցաքննուէր ոստիկաններու կողմէ :

Դուքսը պահ մը Ապահովութեան պաշտօնատունը մնալէ վերջ, փոխադրուեցաւ դատական պալատը եւ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ: Այս առթիւ դուքսը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «1936ին, նախկին պետս եւ բարեկամս, Զօր. Տիւսէնեօր ինծի առաջարկեց համայնավարութեան դէմ պայքարելու կոչուած կոմիտէներու միութեան նախագահութիւնը: Որովհետեւ նոր հրաժարած էի Հրեղէն Խաչի նախագահութենէն, մերժեցի: Սակայն, իր ստիպումներուն վրայ, ի վերջոյ հաւանեցայ: Բայց իմ դերս սահմանափակուեցաւ ընկերակցութեան համեստ դրամատնակին վարձքը վճարելով: Ես երբեք չեմ ուզած մնասել հանրապետական կարգուսարքին »:

Երբ Սանթէի բանտը կը տանէին, ամբաստանեալը հարցուց թէ կրնա՞յ դուրս ելնել երկուշաբթի օր, գնդ. տը լա Ռօքի կողմէ բացուած դատին առթիւ: «Անշուշտ», պատասխանեց հարցաքննիչ դատաւորը:

Ուրկէ՞ գողցուած էր Հօչքիս գնդացիրը

Նոյն օրը բանտարկուեցաւ երիտասարդ ղեկատէրը, կոմս Իւպէռ Փասթրէ, որ Հունգարիայէն վերադառնալով անձնատուր եղած էր: Հակասութիւններ երեւան հանուած են իր եւ զարմիկին՝ Ռէյմօն տը լա Մօթ Սէն - Փիէռի յայտարարութեանց միջեւ: Նոյնքան կարեւոր կը համարուի ճարտարապետ Փիէռ Փառանի ձերբակալութիւնը: Այս ճարտարապետին բնակարանին մէջ էր որ գտնուեցան Հօչքիս գնդացիր մը, 9 հեծելազօրքի հրացաններ (իտալական), ինը ուրիշ տեսակ հրացաններ, 11 գերմանական փոքր գնդացիրներ, 250 լեցուն ձեռնառումբ, 800 որսորդական եւ 13.850 զինուորական փամփուշտ :

Մասնաւորապէս ծանրակշիռ կը համարուի այս գիւտը, որովհետեւ Հօչքիս գնդացիրը ծախու ապրանք չէ, այլ կը շինուի պետական գործարանի մը մէջ, միայն եւ միայն Ֆրանսական բանակին գործածութեան համար: Ապահովութեան Տեսչութիւնը կը կարծէ թէ Փառան ազդեցիկ մէկ անդամն է «Յեղափոխական գործունէութեան Գաղտնի Կոմիտէին»: Խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ իր Փոյի դղեակին մէջ, բայց կարեւոր բան մը չգտնուեցաւ :

Կատարուած քննութեանց շնորհիւ, հաստատուեցաւ որ Հօչքիս գնդացիրը գողցուած էր Լաօնի մէկ զօրանոցէն: Երբ հարցումներ ուղղեցին այս մասին, ճարտարապետը պատասխանեց թէ քանի մը ամիս առաջ «անծանօթ» մը ներկայանալով, խնդրեց արտօնել քանի մը հրացաններ եւ ռազմանիւթ զետեղելու իր մառանին մէջ: Ինքն ալ գետնայարկի բանալին յանձնեց, առանց ճանչնալու զայն: Եւ աւելցուց .

—«Բայց մարդը իմ գրասենեակիս մէջ երդում ըրաւ թէ ամէն բան գաղտնի պիտի պահէ »:

Ճարտարապետին կինն ալ հարցաքննուեցաւ եւ շատ մը հակասութիւններ երեւան հանուեցան :

*** Նոյն օրը խուզարկուեցաւ ճարտարագէտ Մարիուս Օլիվի տունը: Այս մարդը նախագահն է Բէս Մաւիթիմ է Ֆլիւվիալի վարչական խորհուրդին, ընդհ. քարտուղար՝ Սէն Նազէրի Փանհոյի նաւագործարանին տեսչութեան, վաճառ - պատուիրակ օդանաւային շինութեանց ընկերութեան մը: Կարեւոր բան մը չգտնուեցաւ իր տունին մէջ եւ ճարտարագէտը հարցաքննուելէ վերջ ազատ ձգուեցաւ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԺՈՂՈՎՆԵՐ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻՆ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՎ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ "ԺՈՂՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ"

"ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ ԻՆՉՊԷՍ ՄԱԿԱԲՈՅԾ ՓԱՅՏՈՋԻԼՆԵՐ"

Ն. Ստեփանեանի գնդակահարութիւնը կը հաստատուի

Երէկ վերջին պահուն ստացած ըլլալով «Խ. Հայաստան»ի նոյ. 1 — 12 թիւերը, հազիւ կրցանք հաղորդել Լոռիի անասնապահութեան ութ գլխաւոր պաշտօնեաներու դատապարտութեան լուրը:

Ինչպէս գրած էինք, ամբաստանեալներէն ԵՐԵՔԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ են.— Տիգրան Մ. Կիրակոսեան, Միհրան Մ. Լուսինեան եւ Յովհաննէս Ս. Խաչիկեան, գոյքերու գրաւումով, երկուքը՝ 25 տարի բանտարկութեան (Հայկ Ա. Միրզոյեան, Երուանդ Ե. Ամիրխանեան). մէկը՝ 15 տարուան (Զաւէն Գ. Գաբրիէլեան): Միւս երկուքը Ռուսեր են :

Դատավարութիւնը սկսած է հոկտեմբեր 31ին, Ստեփանաւանի մէջ, եւ վերջացած նոյեմբեր 6ին: Ամբաստանեալներու հարց - պատասխանին սարքուած է ճիշդ այնպէս ինչպէս Զինովիեւ - Քամենեւի եւ միւս բոլոր մահապարտներու դատավարութեան ատեն: Կալանաւորները կ'ըսեն ճիշդ այն ինչ որ գրուած է ամբաստանագրին մէջ:

Օրինակ, դատարանի նախագահը կը հարցնէ ամբաստանեալ Ամիրխանեանի.

— Ի՞նչպէս են կառուցւած գոմերը :

Ամբաստանեալ.— Մենք գոմերն այնպէս ենք կառուցել, որ որոշ ժամանակից յետոյ նրանք այլեւս չօգտագործուին: («Խ. Հայաստան» 3 նոյ.):

Ուրիշ նիստի մը մէջ, նախագահը կը հարցնէ ամբաստանեալ Զաւէն Գաբրիէլեանի.

— Ուրիշ ի՞նչ միջոցներով էք տարածել հիւանդութիւնը անասունների մէջ :

Գաբրիէլեան.— Հիւանդ ցուլերով բեղմնաւորել ենք առողջ կովերին, ինչպէս եւ առողջ ցուլերը բաշել ենք հիւանդ կովերի վրայ, հիւանդ անասունները դիտաւորեալ կերպով պահել ենք առողջների հետ, որի հետեւանքով hսկայական քանակութեամբ անասուններ են վարակուել եւ սատկել, Միրզոյեանի եւ Կիրակոսեանի յանձնարարութեամբ այն ագարակը ուր ես աշխատում էի, մի քանի օրուայ ընթացքում 300ից աւելի անասուններ արհեստականօրէն վարակել ենք տուբերկուլեօզ, բրուցելոզա հիւանդութիւններով, եւն: («Խ. Հայաստան, 2 նոյեմբեր):

Թէ՛ ամբաստանագրին մէջ եւ թէ՛ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի յայտարարութեանց մէջ միշտ կը շեշտուի թէ՝ այս բոլոր չարիքները գործուած են «ժողովուրդի թշնամիներ» Մամիկոնեանի, Գումեդինի, Շահնազարեանի յանձնարարութեամբ (երեքն ալ նախկին հողագործական գործավարներ), այլեւ «ժողովրդի թշնամիներ Ամատունու, Ակոպովի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու եւ միւս հակայեղափոխական, բուրժուա - նացիոնալիստների պահանջով»: («Խ. Հայաստան, 4 նոյեմբեր):

Այս առթիւ, կը հաստատուի որ ԱՄԻՍՆԵՐ ԱՌԱՋ ԾԱՆՈՒՑՈՒԱԾ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԳՈՆԷ ՄԷԿԸ ՃԻՇԴ Է :

Այսպէս, դատավճիռը ներկայացնելով մահապարտ Տիգրան Կիրակոսեանի անցեալը, ի մէջ այլոց կը գրէ թէ ան կուսակցութեան անդամ էր 1920ին, վտարուեցաւ 1937ին, իբրեւ թրոցքիական եւ թէ «կապ է պահպանելիս եղել ժողովրդի թշնամի, ՆԵՐԿԱՅՈՒՄՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ Ներսիկ Ստեփանեանի հետ»:

Ընթերցողները թերեւս կը յիշեն որ Ն. Ստեփանեան սեւ ցանկը անցաւ Ա. Խանջեանի «անձնասպանութենէն» անմիջապէս վերջը, եւ անլուր նախատինքներու ենթարկուեցաւ Գալոյեանի, Դր. Տ. Սիմոնեանի, Ա. Բակունցի եւ ուրիշներու հետ, որոնց ճակատագիրը անյայտ կը մնայ մինչեւ այսօր ...

Լոռիի ամբաստանեալներու դատավարութեան ընթացքին, ըստ սովորութեան միթինկներ գումարուած են Երեւանի եւ ուրիշ քաղաքներու բոլոր հաստատութեանց մէջ, պահանջելով «ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ ԵՐԿՐԻ ԵՐԵՍԻՑ»: Կը բաւէ յիշել միայն այս առթիւ հրատարակուած ճառերուն եւ բանաձեւերուն խորագիրները («Խ. Հայաստան, 1 նոյեմբեր).

«ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ.— ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆՔ ԱՄԵՆԱԽԻՍՏ ՊԱՏԻԺ ՎՆԱՍԱՐԱՐ ԻԺԵՐԻՆ».— «ՈՉՆՉԱՑՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԱՆԱՐԳ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ».— ԱՆՈՂՈՔ ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԻՆ» եւն.:

Այս վերջին խորագրին տակ տպուած է Հայաստանի կուսակցական հրատարակութեանց տպարանի բանուորներուն բանաձեւը, որ կը պահանջէ «ԱՐԱԳԱՑՆԵԼ ԴԱՒԱՃԱՆՆԵՐ՝ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ ԱՄԱՏՈՒՆՈՒ, ԱԿՈԲՈՎԻ, ԳՈՒԼՈՅԵԱՆԻ, ՄՈՒՂԴՈՒՍՈՒ, ՄԱԿԻՆՑԻ, Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՎ ՆՐԱՆՑ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ՊԱՏԺԻ »:

Ուրեմն, պիտի շարունակուի գնդակահարութեանց շարքը :

Քանաքեռի մէջ, ճարտարապետ Աշոտ Հէքիմեան ճառ մը խօսելով, կը պահանջէ «բնաջնջել նողկալի թշնամիների վոհմակը, ոչնչացնել ինչպէս պարազիտ (մակաբոյծ) փայտոջիլներ» (մլուկ)... :

Երեւան կը կառավարուի տեղապահներով, ձեւը Թուրք

Հայաստան վարչապետ չունի Գուլոյեանի պաշտօնանկութենէն ի վեր: Կարդ մը թերթեր թիւրիմացութեան մէջ են, երբ վարչապետ կը ներկայացնեն Մացակ Պապեանը: Այս վերջինը «պաշտօնակատար»ն է (տեղապահ) կեդր.գործադիր կոմիտէի նախագահի, ինչպէս Հ. Գալստեան պաշտօնակատարը նոյն կոմիտէի քարտուղարին:

Արդ, «Խ. Հայաստան»ի նոյեմբեր 5ի թիւին մէջ հրատարակուած են երկու պաշտօնական ղեկոյցներ, երկուքն ալ նոյեմբեր 4 թուական: Մէկով Հայաստանի գործավարներու խորհուրդի նախագահի (վարչապետ) տեղակալ կը նշանակուի Ռիզաօղլի Վելիբեկով, որ միեւնոյն ատեն դատական գործավար է, միւսով՝ Արամ Սէրգէյի Փիրուզեան: Ուրեմն Երեւան ունի երկու տեղապահներ՝ վարչապետութեան համար, բայց ոչ վարչապետ :

«Ընկեր» Ռիզա Վելիբեկով միեւնոյն ատեն Վեդիի շրջանին կողմէ նշանակուած է պատգամաւորի թեկնածու Ազգութեանց Խորհուրդին համար :

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍԵՒԱՉԵԱՑ ԳԵՂՈՒՀԻՆ

«Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան [ատենապ]արչութիւնը մտադրած ըլլալով «Գրական երեկոյ»ներ կազմակերպել՝ առաջին երեկոյթին նիւթը յանձնած էր ինծի: Պետրոս Դուրեանն էր անոր կեանքը եւ գործը:

Տարիներ յետոյ, անգամ մը եւս, ծայրէ ծայր եւ ուշի ուշով կարդացի իր թատերախաղերը, նամակներն ու տաղերը:

Կէտ մը գրաւեց ուշադրութիւնս:

Բռնկած, քայքայուող, չարժող կուրծքի մը հրաբուխէն բխած իր կըրակէ տաղերուն մէջ, Դուրեան կ'երգէ սեւաչեայ գեղուհի մը: Կ'երգէ, կը սիրէ նաեւ կապուտաչուի գեղուհի մը:

Այս տրտմաթաթախ երգիչը, նոճիներու մէջ մնացած այս սոխակը, քնարական այս անօրինակ խառնըւածքը՝ սիրած է երկու կոյս:

Գրասէր, Դուրեանասէր տիկին մը ըսաւ ինծի.

— Դուրեանի սիրուհիին աչքերը մերթ սեւ են, մերթ ալ կապոյտ: Սիրուհին մերթ նիհար է, մերթ ալ գիրուկ:

Տեսակ մը Ռօզաննա՞...:

Ո՛չ: Ոչ մէկ խառնակութիւն:

Ճիշդ է սակայն որ կապոյտ աչքեր կը յաջորդեն սեւաչեային, երբ ան կը հեռանայ անդարձ:

Դուրեան խորապէս աչահար մըն է: Եւ այս կէտը ո՛րքան բնական է իր վիպական խառնուածքին ու պղատոնական կենցաղին: Ո՛րքան հասկնալի է բանաստեղծական կազմուածքի մը նախաշրջանին համար մանաւանդ: Ան կոյսի մը դէմքէն ու մասնաւորապէս աչքերէն հազիւ թէ կը փոխադրուի...:

Աչքերու հալածանքին ենթակայ հպատակութիւն մը որ գիտէ գեղեցկօրէն ու ջերմութեամբ ըմբոստանալ, կամաւորապէս հատնիլ, ակամայ բռնկելի յետոյ:

Զոյգ մը սեւ աչեր...

Սեւ աչեր դրախտի մը մէջ, տերեւներու պարիսպի մը առջեւ, սեւալոյս նետեր որոնք թափառումի մը ընթացքին կը մտնեն բանաստեղծին սրտին մէջ:

Ո՛ւր որ է բանաստեղծը, ա՛լ այնտեղ նին դիմաց, ճամբուն վրայ, թաւուտքին են սեւ աչերը, իբրեւ եղերական աստղեր: Մատեանի մը էջերու վրայ, ըսպիտակ թուղթի մը վրայ, վառարանին դիմաց, թաւուտքի մը խորը, անկողնին վրայ, ամէն տեղ:

Սե՛ւ աչեր...: Անոնց մոգական լոյսը, խորհուրդով լի մագնիսականութիւնը, ելեկտրական ալիքները, անոնց կանոնաւոր եւ կամաւոր զօրքը, քաղցր ոյժը որ վեր կը քաշէ հոգիին ալիքները եւ յուզումով կ'ողողէ սրտին կղզեակը:

Սե՛ւ աչեր...: Կ'իյնան հոգիի մը մէջ ու կը հրդեհեն խաղաղութիւնը, որոնք կը նետահարեն ու կ'աւերեն հանդարտութիւնն ու զուարթամտութիւնը, որոնք կը ստեղծեն կրակէ ալեկոծութիւն մը կուրծքին տակ ու չարժեր բոլոր երակներուն մէջ:

Աչքը հոգի մըն է ու այդ հոգին ամենակարող է երբ ունի այն չուսումնասիրուած գաղտնի ոյժը որուն ակը անծանօթ ներաշխարհի մը մէջ է: Ու երբ զարգանայ այդ ոյժը, ան կը դառնայ հրաշալի ուժանակութիւն մը որ կրնայ անտեսանելի անձերն իսկ խոնարհեցնել՝ պարտադրելով իր կամքը, բարի կամ չար:

Դուրեան ենթակայ մըն է աչքի տիրապետութեան: Ան աչաննետով տկարացած, վիրաւոր մըն է, իր տառապանքն արձակած տաք ճիչեր, որոնք նոյնքան լի են, իրենց կարգին, հաղորդականութեամբ եւ ուժականութեամբ:

Ո՞վ էր Դուրեանի սեւաչեայ գեղուհին: Ոչինչ գիտենք: Իր «Սե՛ւ, Սե՛ւ» քերթուածին մէջ կ'ըսէ.

Ունէի ես իմ սիրուհին,
Որոյ թէպէտ աչքն էին սեւ,
Սակայն սրգալ չը գիտէին...
Հրեշտակ մ'էր նէ, հրեշտակ անթեւ:

Սեւ երազ մը օր մը դողդոջ
Մըղեց զիս սեւ փոսի մ'առջին,
Ուր քար կըտրած՝ սիրտ ի թընդոջ,
Դապաղի մ'աչքս յառած էին:

Աւա՛ղ, ներա վարդքն ու աստղերն
Լուռ՝ պիտի տար կուլ այն սեւ փոս.
Ցուրտ համբոյր մը առի ճակտէն.
Ներա վերջին ձօնն էր, ափսո՛ս...

Եւ լսեցի յայնժամ՝ թփ թփ,
Սեւ սեւ հողեր կոշտ թըռնդեցին.
Տըխուր քօղքին վըրայ փայտի...
Դըժոխք մ'անէծք այն սեւ օրին:

Այն ցուրտ հողերն յիմ դատարկ սիրտ
Լըցուցին՝ փոսն գոցելուն հետ,
Եւ այս աշխարհին ալ անժըպիտ
Գոցեցին իմ առջեւ յաւէտ՛...:

Ուրեմն մեռած է սեւաչեայ գեղուհին եւ Դուրեան եղած է անոր յուղարկաւորներէն մին: Ուրիշ տաղի մը մէջ ալ («Պէտք է մեռնիլ»), Դուրեան կ'երգէ նոյն նիւթը, մահը սեւաչեայ գեղուհիին.

էակ չէր նէ, այլ սէր՝ հուր՝, շունչ՝ ժըպիտ՝ ցաւ.
Գոհար աչեր՝ վարդ այտ, այլ ինքն էր թախիծ.
Այն գիսաւոր աստղէն «քար մը» մընաց ինձ...
Ցիշատակ մը՝ գերեզման մը... սո՛ւրբ սափոր՝
Ուր հեկեկով սիրտըս կ'ընէ միշտ թափոր...:
Երանի թէ ըլլամ ես շիթ մ'արտասուք
Եւ անհետիմ դամբանիդ քով սիրասուգ.
Իցի՛ւ թէ խոտ մ'ըլլամ ու ես ցամքիմ հող.
Ծաղիկ մ'ըլլամ՝ բայց առանց քեզ չունիմ հոտ.
Լոյս թէ մութ՝ քուն՝ շունդ պիտի չանհետի,
Հառաչելով ուշ պիտ' ըլլամ ոսկր ու դի,
Շիրմիդ վարդը չը թոռմած՝ քեզ գըրկեմ ես...
«Կեանք կուտաս, սիրտ թէ տաս» ըսեն խտեւէս:

«Դրժել» անուն տաղին մէջ ալ կ'երեւին «սեւ աչեր»ը.

Փունջ մը կըննիր՝ բոյլ մը կայծակ՝
Դըժոխք մ'անէծք խոցեց հոգեակս:
Ես ուզեցի պաշտել ըզնէ,
Սիրել ժըպիտքն՝ փըթիթք անհուն,
Սիրել աստղերն սեւ աչերուն,
Եւ այն խոկումն որ մըթագնէ
Պայծառ ճակատն՝ այն ամպն է
Որ կը շպարէ դէմքը լուսնոյն:

Դարձեալ սեւ աչքերը՝ «Նայուածք մը» տաղին մէջ.

Ամրան տապէն ես խոնջած՝
Թաւուտքի մը բիւր բիւր կայծ
Տերեւներուն շուքն ինկած՝
Որչա՛փ սիրեմ շունչն հովտաց՝
Մեղմիկ
Հողմիկ:
Արշալուսին կանուխկեկ՝
Ո՛րչափ սիրեմ՝ ոտքըս մերկ
Կոխելով մարգ ծաղկանցն
Լըւացուելու գըտնել մէկ
Ցըստակ
Վըտակ:

Եւ վերջին տունը.

Բայց զանոնք չեմ փոխեր բնաւ
Մէկ նայուածքին հետ անբաւ՝
Թէ յուղարկէ ինձ հեշտեաւ
Իր աչերն վառ ու սեաւ
Լուսիկ
Կուսիկ:

Սեւաչեայ գեղուհիին համար գըրուած տաղերէն մէկն է «Կը սիրեմ զքեզ»ը, որուն մէջ նորէն յիշուած են «սեւ անոյշ աչքեր»ը: Այս քերթուածը, սակայն, ատեն մը վերջ, բանաստեղծին կողմէ ենթարկուած է սըրբագրութեան, անունն ալ փոխուելով եղած է «Իցի՛ւ թէ»: Այս բոլորէն զատ՝ շատ ուշագրաւ պարագայ մը. Դուրեան բանաստեղծութեան մէջէն վերցուցած է «սեւ անոյշ աչքեր»ը ու տեղը դրած «կապոյտ» աչքեր: Սեւաչեային իրաւունքը տուած է նո՞րին, կապուտաչուի՞ գեղուհիին: Անդրադարձող եղա՞ծ է արդեօք Դուրեանի այս մեղքին վրայ:— Միակ մեղքը հաւանաբար որ գործած է ան իր կեանքին մէջ ու արուեստին:— Անառարկելի է որ «Կը սիրեմ զքեզ»ը առաջին անգամ գրուածն է, այսինքն սեւաչեային ձօնուածը: «Իցիւ թէ»ն սրբագրուածն է: Ասիկա կ'երեւի ոչ միայն բանահիւսութեան լեզուէն, կազմութեան կատարելութենէն, կաղութիւններու վերացումէն, սահունութենէն, այլ եւ ծանօթութենէ մը, 1893ին տպուած հատորին 64րդ էջին տակ. «Սոյն ոտանաւորն սրբագրած է նոյնինքն Պետրոս Դուրեան. սրբագրուած օրինակ, տես յէջ 17, «Իցիւ թէ»:»

×

Կ'արժէ քանի մը տուներու զուգադրութիւնը կատարել: Ահաւասիկ սեւաչեային համար գրուածին առաջին տունը.

«Ո՛հ, ո՛վ ես դու, սէ՞ր, երկնային շո՞ւնչ կամ հո՞ւր,
Քու սեւ անոյշ աչերդ չունին գիշերը,
Վարդը չունի քու լանջդ անբիծ ձիւնաթոյր,
Լուսին չունի քու վարդագոյն այտերը»:

Ահաւասիկ նոյն տունը սրբագրուած վիճակին մէջ, ուղղուած կապուտաչուի նոր մուսային.

Ո՛հ, ի՞նչ ես դու, սէ՞ր երկնի, հո՞ւր կամ ժպի՞տ...
Զունի երկին աչացդ կայծերն ու կապոյտ,
Վարդը չունի քու լանջդ անբիծ՝ լուսափթիթ...
Զունի լուսին վարդերն շիկնոտ այտերուդ:

Առաջին անգամ գրուածին երկրորդ տողը արձակունակ է եւ միանգամայն կաղ: Այդ կաղութեան՝ սոխուած, յանգի համար, հետեւած է չորրորդ տողը: Սրբագրուածին երկրորդ տողը թօթափած է կաղութիւնը եւ յանգաբառ եղած է «կապոյտ»ը: Այդ յանգաբառը ընկերակցող մը չէ այլ առաջադիր մը որ իրեն յանգակից ունի «այտերուդ»ը:

Առնենք երկրորդ տուները:

Ահաւասիկ սեւաչեային վերաբերողը.—

«Ծայգն՝ աստղերուն փաղփուն՝ լուսնոյն սիրադէմ,
Ցերեկն ալեաց, ծաղկանց ժըպտիս, մէկուն... գէթ.
Իսկ քեզ համար ես արցունքով կ'աղօթեմ,
Դու չես շնորհեր նայուածք մ'ինձ սեւ աչերէդ»:

Ահաւասիկ երկրորդ տունն ալ սըրբագրուածին.

«Գիշերն երկնի կայծեց՝ լուսնոյն սիրադէմ,
Ցերեկն ալեաց՝ ծաղկանց ժըպտիս... մէկուն գէթ...
Իսկ քեզ համար ես արցունքով կ'աղօթեմ,
Դու չես շնորհեր նայուածք մ'ինձ հուր աչերէդ»:

Սրբագրուած է առաջին տողը ու երկրորդին կէտադրութիւնը միայն: Երկրորդ, երրորդ, չորրորդ տողերուն մէջ ոչ մէկ սրբագրութիւն, բացի աչերուն տրուած ածականէն: «Սեւ»ը եղած է «հուր»:

Սեւաչեային համար գրուածին վերջին տունը չունի իր նմանակը սրբագրուածին մէջ: Այդ վերջին տունին մէջ ալ յիշատակուած են «սեւ աչիկ»ը.

«Ո՛հ, դու սիրէ, գըգուէ, ժըպտէ հայ աղջիկ,
Քեզի համար պիտի մեռնիմ, թո՛ղ պլպլուն
Արցունք մ'հեղու դագաղիս վրայ սեւ աչիկդ,
Տխուր շիրմիս վերեւ երգէ թո՛ղ պըլպուլն»:

Սեւաչեայ գեղուհին կը մեռնի բանաստեղծէն առաջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐՈՅԹ ԵՒ «ՍՆՈՊԻԶՄ»

Ճաշակ կոչուած բարդ եւ դժուարըմբռնելի ամբողջութիւնը սահմանել փորձեցինք, անոր զանազան տարրերը վերլուծեցինք, անոր զարգացման սատարող ազդակները թուեցինք. բաղդատութեան եւ ընտրութեան անհրաժեշտութիւնը տեսանք:

Այսօր պիտի փնտռենք թէ հասարակութիւնը վարող ճաշակը ո՞ր աստիճան փոփոխական է: Ուրիշ խօսքով, խնդրին պիտի մօտենանք հաւաքականութեան հայեցակէտով:

Մեր շրջապատին մէջ, մեր կամքէն անկախաբար, ինչ ինչ զօրութիւններ կը ներգործեն մեր ճաշակին վրայ ու փոփոխութիւններ յառաջ կը բերեն: Այդ զօրութիւններու առաջին գծին վրայ կը հանդիպինք նորաձեւութեան:

Նորաձեւութիւնը տեսակ մը արտաքին հոսանք է որ մեզ ջրակոյտի մը պէս կը շրջապատէ, մեզ կը քշէ կը տանի, մեզի կամք մը կը պարտադրէ որ մերը չէ. ընտրութիւնը դուրսէն կու գայ:

Այսպէս, առնենք հագուիլը: Ինչո՞ւ համար կիները նորաձեւութեան նշանակած տարազը կը պարտադրեն իրենք իրենց: Հաճելի ըլլալու, հիացում խլելու համար. նկատուելու, որոշուելու, զանազանուելու համար: Զանազանուելու համար միւս բոլոր կիներէն որոնք նոյն շրջազգեստը պիտի չհագնին. զանազանուելու համար բազմութենէն որուն մէջ պիտի խառնուին: Բայց ուրիշներն ալ պիտի հագնին այդ ձեւը: Ուրեմն միեւնոյնինքնութիւնը ունեցողներու խումբ մը պիտի կազմուի, այսինքն դասակարգ մը, հաւաքականութիւն մը անձերու որոնք իրարու այնքան կը նըմանին, որքան կը տարբերին բոլոր անոնցմէ որ իրենց պէս չեն հագուած:

Ուրեմն տեսակ մը հաւաքական տարր գոյութիւն ունի որ մեր ամէնէն կարեւոր որոշումներուն կը միջամտէ: Նորաձեւութեան ընկերային հաւաքական հանգամանքն է այս:

Նորաձեւութիւնը հինէն ի վեր, ամէնէն վայրենի ցեղերու գոյութենէն ի վեր կայ: Անոնք ոչ միայն իրենց հանդերձանքին մէջ կիրարկեցին զայն, այլեւ արուեստի ամենայետին տարրերը որ կ'երեւան անոնց քով իրենց բարքերէն, հետեւաբար նորաձեւութենէ ներշնչուած են:

Երբ որ հնութեան նկարչութիւնը, արձանագործութիւնը կը դիտենք, միթէ չե՞նք կրնար յունական կամ հռոմէական արձան մը կամ միջնադարեան կոյսի մը շրջանը որոշել հանդերձանքէն, մազերու յարդարանքի ձեւէն, բոլոր արտաքին երեւոյթներէն:

Արուեստը, ամէն շրջանի մէջ, ուղղակի եւ խորապէս ազդուած է անշուշտ նորաձեւութենէն:

Հասարակութիւնը վարող ճաշակն ալ փոփոխական է ըստ նորաձեւութեան:

Մինչ, երբ խնդիրը արտաքին հանդերձանքի, պճնաւորումի վրայ է մարդ շատ անգամ հոսանքին կը տարուի սրտով ու խանդավառութեամբ: Ընդհակառակն արուեստի, մտքի բաներու համար, երբ զոր օրինակ խընդիրը գիրք մը կարդալու եւ կամ թատրոնի մը, նուագահանդէսի մը հանդիսատես ըլլալու համար մղուող հոսանքին հետեւելու վրայ է, փափաքը, շատերուն քով այնքան ալ ջերմ չէ: Որքան մարդիկ կան որ կը կարդան, որովհետեւ ուրիշ կերպ չեն կրնար ընել: Անոնք գիրք մը բանալու որոշումը կու տան այն պահուն միայն երբ կը խորհին— «Շուրջս ամէնքն ալ կարդացած են զայն, տգէտի, ապուշի տեղ պիտի դնեն զիս»: Ու կը կարդան: Այսպէս նաեւ գեղարուեստական հանդէսի մը, նուագահանդէսի մը համար:

Այստեղ ուրեմն բոլորովին տարբեր բան մը կայ, կամքի ճիգ մը կայ մըտաւորական դասուն մէջ նորաձեւութեան չարժումին, այսինքն համբաւին կամ հռչակին հետեւելու: Ասիկա «սնոպիզմ» կը կոչուի:

Ի՞նչ է ուրեմն սնօպը: Սնոպը այն մարդն է որ ակամայ, հակառակ իր ճաշակին, հակառակ իր բնոյթին աշխարհիկ չարժումի մը կը հետեւի:

Մարդիկ կան որոնք իրենք իրենց ցաւագին զոհողութիւններ կը պարտադրեն հետեւելու, յարմարելու համար ուրիշներու ճաշակին, պատշաճելու համար իրենց դիրքին, իրենց շրջանակին: Սնօպներն են անոնք: Սնօպները կը նեղուին, զուարճանալու համար: Անոնք, ճիշդ առակին մէջի գորտին պէս, կ'աշխատին երեւալ ինչ որ չեն:

Անոնք ուրիշներու ճաշակը փոխ առնելով կը կորսնցնեն իրենցը: Ամէն օր կը հանդիպիմ անոնց: Հաճելի, զուարճասէր մարդիկ են, մանաւանդ կիները: Կրկնակ իրաւունք ունին մեր յարգանքին: Որովհետեւ, նախ շատ դժբախտ են անոնք. յետոյ օգտակար են:

Դժբախտներ են, որովհետեւ ամենամեծ ոճիրն են գործած, իրենց հոգին են սպաննած, իրենց ինքնութիւնն են կորսնցուցած: Ու մարդ երբ ինքզինքն է կորսնցուցած, յաւէտ անմխիթարելի է:

Օգտակար են, որովհետեւ անոնք հազիւ թէ մարդ են, անոնք գործիքներ են, ընկերութեան մէջ տարածուած տարտամ ոյժեր՝ միջատներու պէս ծաղկէ ծաղիկ թռչող՝ որոնք, շատ անգամ, անգիտակցաբար, ընտիր, արգասաբեր սերմեր կը տարածեն:

Եւ ընդհանրապէս, մի՞թէ սնօպիզմը չէ որ նոր եւ յանդուգն բաները հռչակելու, տարածելու կը ծառայէ:

Սնօպները ճանճեր են, որոնք ըստ դիպուածի, կը նետուին երբեմն անցեալին, երբեմն ապագային վրայ:

Պէտք է յարգել սնօպները, անոնք լաւ խաչակիրներ կրնան ըլլալ:

Բայց դառնանք նորաձեւութեան կամ նորոյթին:

Նորաձեւութիւնը ուրեմն, ամէն շրջանի մէջ, ճակատագիրներ է վարած, նոյնիսկ արուեստի ամենաբարձր ճակատագիրները:

Մեր ներկայ շրջանին նորաձեւութեան տիրապետութիւնը ամէն ատենէ աւելի զօրեղ է: Պատերազմէն ի վեր մանաւանդ, ազգութիւններն ու դասակարգերը հետզհետէ աւելի իրարու խառնուեցան: Նոր հարուստները ծնան, պահանջը ծնաւ մասնաւորուելու վազքին մէջ, վազք մը դէպի նորօրինակութիւն, պահանջ մը ամէն օր փոխուելու: Զըլլալ այսօր, ինչ որ էինք երէկ. չնմանիլ մեր ետեւը կեցողին որ մեզ վար ձգել կ'ուզէ:

Միմիայն հանդերձանքը չէ որ կը փոխուի, այլեւ ձգտումները: Դիրքեր, շրջանակներ կը ստեղծուին ու կը բազմապատկուին տեսութիւնները, արտայայտութիւնները:

Մեր շրջանին յատկանի՞շը... ամէն ինչ հակասական է ու չփոթ: Աւելցուր, ասոր վրայ, մեծ քաղաքին հըմայքը, տարփողանքը որ ամէն վայրկեան կը խլացնէ ականջները, կ'ընդարմացնէ միտքերը, ու մանաւանդ մեզ հայրենազուրկներուս մոլար միտքերը, չարան չարան տանելու համար ճամբով մը որուն ծայրը նստած կը սիգայ օտարը դրկարաց:

Ահազանգը վաղուց ի վեր հնչեցուցին այս սիւնակներուն մէջ, զգուշացնելու համար որոգայթներէն որոնք այնքան մօտ են ճառագայթներուն:

Մեծ քաղաքին նորաձեւութեան ալիքներուն մէջ, մենք այսօր գիտե՞նք մեր սիրածը: Նախընտրութիւններ ունենալու ատեն կը վարանինք: Ազգային մշակոյթը ջերմանոցի ծաղիկ կը նկատուի:

Այո, անտեսական անձկութիւններ ունինք: Բայց դրամի վէրքը մահացու չէ: Ամէնէն ահաւորը, մեզի համար, վիրաւորանքը պիտի ըլլար մեր ճաշակին, մեր արուեստին, մեր պատմական հարստութիւններուն: Որքան ատեն որ ասոնք անվթար մնան, կըրնանք յոյս տածել մեր ապագայի մասին:

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

ՓՈՒՊԱՅԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԵՐԷ ՄԱՐԷՔԷՆ

(Հէքեաթ)

Թագաւորին կինը շատ գեղեցիկ էր: Դէմքը [illegible] էր ու պայծառ՝ երիտասարդ աղջկան մը դիմագիծին նման:

Թագաւորը կ'ուզէր, որ կինը միշտ իր քովը մնայ:

Բայց, թագուհին, հազիւ լուսցած, կը սկսէր պնդուիլ՝ շուկայ երթալու համար:

Թագաւորը կը մօտենար անոր, ու՝

— Արէրէ, ե՛րբ պիտի հրաժարիս այսպէս երգելէ: Արէրէ, վերջ պիտի չտա՞ս այս երգիդ:

Թագաւորը նախանձոտ էր: Որովհետեւ, Արէրէն դեռ երիտասարդ աղջըկան մը նման էր, իսկ ինք սկսեր էր ծերանալ:

Թագաւորը ունէր արտակարգ քար մը, որ գտնուած էր ծովէն: Երբ Արէրէն փողոց կ'ելլէր ու կը սկսէր երգել, թագաւորը այդ քարը կ'առնէր ափին մէջ եւ կնոջը ձայնը մտիկ կ'ընէր: Ձայնը կարծես քարին մէջէն դուրս կ'ելլէր:

Թագուհին, այսպէս, ամէն առաւօտ ճերմակ ու երկար շրջազգեստ մը կը հագնէր, եւ, թեւէն կողով մը կախելով, ինչպէս եւ երգը շրթունքին՝ կ'ուղղուէր դէպի շուկայ.

Արէրէ Մարէքէն, Արէրէ Մարէքէն,
Արէրէ Մարէքէն, կ'երթայ, կու գայ...
Արէրէ Մարէքէն: Թագաւորը առանց
քեզի չի կրնար ապրիլ...

Ամպի մը նման սահադնաց՝ շուկան կը շրջէր՝ միեւնոյն երգը երգելով ու կողովին մէջ այլազան իրեր լեցնելով: Առանց որ եւ է տեղ կանգ առնելու, եւ առանց երգը ընդհատելու կը յառաջանար եւ անհամբեր իրեն սպասող թագաւորին քով կը վերադառնար...

Արէրէ միշտ տրամադրուած էր:

Փողոցը ոչ ոք կրնար նայիլ անոր: Բայց, Հիքոթէան բացառութիւն մըն էր:

Որովհետեւ Հիքոթէա սիրահարած էր թագուհիին:

Օր մը, Արէրէ կրկին առանձին դուրս ելաւ: Հիքոթէա, պահուած տեղէն լսելով Արէրէին ապարանջաններուն ձայնն ու շրջազգեստին շրջիւնը, դողդղաց... Արէրէ միեւնոյն երգը կ'երգէր.

Արէրէ Մարէքէն: Թագաւորը առանց
քեզի չի կրնար ապրիլ...

Թագաւորը պալատէն մտիկ կ'ընէր իր կինը:

Երբ Արէրէ մօտեցաւ, Հիքոթէա պահուած տեղէն ելաւ ու առջեւը կեցաւ:

— Թագուհի, Աստուած սրբացնէ քեզ...

Արէրէ քիչ մը վախցաւ եւ, ընդհատելով իր երգը,

— Շնորհակալ եմ, Հիքոթէա, ըսաւ, եւ աւելցուց.

— Այս ի՛նչ անկրթութիւն, Հիքոթէա: Եթէ թագաւորը իմանայ...

Երիտասարդը, ճամբան փակելով, պատասխանեց.

— Եթէ իմանայ՝ պիտի սպաննէ զիս, չէ՞: Կեցիր քիչ մը: Արէրէ, աչքերս թող կշտանան քեզմով ու փողփողին...

Հիքոթէա շատ երիտասարդ էր: Թագուհին չկրցաւ հրաժարիլ անուշ անուշ անոր ժպտելէն...

— Ցտեսութիւն, Հիքոթէա:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, քիչ մը եւս կեցիր...

Այդ պահուն, արտակարգ քարը, որ թագաւորին ձեռքն էր, լռած էր: Արէրէ, սրտի ուժգին տրոփումներով, վազեց ու հեռացաւ:

Երբ պալատ հասաւ, կը դողար ամբողջ մարմնով:

— Արէրէ, այսօր, ճամբուն մէջ տեղ, երգդ ինչո՞ւ ընդհատեցիր:

— Այսօր, ճամբան ցեխոտ էր: Քղանցքս չաղտոտելու համար ուշադրութեամբ քալեցի: Ու մոռցայ երգել...

Յաջորդ օրը, դարձեալ նոյն տեղը, թագուհին ստիպուեցաւ իր երգը ընդհատել: Որովհետեւ Հիքոթէան կրկին իր դիմացն ելած էր:

Ու իրիկուան, թագաւորը նորէն հարցուց.

— Արէրէ, այսօր ինչո՞ւ լռեցիր:

— Այսօր կորսնցուցի նոր մուճակներէս մէկը: Զայն փնտռելու պահուն, մոռցայ երգել...

Օր մը վերջ, երբ թագուհին պալատէն ելաւ, պահապաններ հեռուէն հետեւեցան անոր:

Հիքոթէա ամենօրեայ տեղն էր:

Արէրէ վազելով կը մօտենար: Ամպի մը նման սահադնաց կը մերձենար:

Հիքոթէա տեղէն ելաւ ու, ծռելով, համբուրեց թագուհիին ոտքերը:

— Եկուր, Արէրէ... ցողերը կը փայլին, դալարիքը լոյսով է առլեցուն:

Ու թագաւորին ձեռքի քարը լռած էր:

Բայց, պահապանները անմիջապէս վազեցին: Հիքոթէա ձերբակալուեցաւ եւ թագաւորին առջեւ հանուեցաւ:

Թագաւորը, տեսնելով երիտասարդը, գոռաց.

— Ծեծեցէք մեռցնելու աստիճան:

Նոյն օրը, Հիքոթէա ծեծուեցաւ ուշաթափ իյնալու աստիճան: Ու, նոյն ժամուն, թագուհին, երբ եգիպտացորենները կը զատէր ու սուրճ կը խարկէր, լացաւ...

Ի վերջոյ մթնեց:

Լուսինը, իր կլոր աստղերով, կըղզին լուսաւորեց:

Հիքոթէա, երբ գիշերը վրայ հասաւ ու շուրջը զովացաւ, շարժտկեցաւ ու վերագտաւ իր կայտառութիւնը:

Յաջորդ օրը, զայն տեսնողները մարմնոյն վրայ ոչ մէկ հետք ու վէրք նշմարեցին:

Բոլոր վէրքերը, Արէրէին հանդէպ իր ունեցած ուժգին սիրոյն շնորհիւ, ամոքեր էին ու չէին խաթարեր անոր թարմութիւնը:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԱՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պերլինէն կը գրեն մեզի.— Հայ եւ գերման ընկերութեան նախաձեռնութեամբ ու հրատարակութեամբ եւ Տոքթ. Փ. Ռոհրպախի ու Տոքթ. Ա. Աբեղեանի խմբագրութեամբ պիտի հրատարակուի նոյն ընկերութեան «Տեղեկատու Թերթ»ը (Mitteilungsblatt) գերմաներէն լեզուով: Թերթը պիտի հրատարակուի ամէն տարի՝ հաւանօրէն 3 — 4 թիւ: Նպատակն է գերման ընթերցողները ծանօթացնել հայկական մշակոյթին, Գրականութեան եւ հայ կեանքին:

Այս օրերս լոյս կը տեսնէ առաջին թիւը, 16 մանրատառ, երկսիւն էջերէ բաղկացած:

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏԸ

Իտալիա երբեք այնքան չեշտուած կերպով անհրաժեշտութիւնը չէ զգացած իր գրագէտին՝ որքան այսօր: Հազիւ հասած իր համազգային գիտակցութեան եւ խորութեան կեդրոնացումին՝ ան փափաքեցաւ որ իր իմացականութեան տարածութիւնները ներկայացնող գրագէտ տարրը ընտեղծագործէ հպարտ ազատագրութեամբ մը, վեր՝ անհատական երկուութիւններէ, խարսխած՝ ծովածաւալ միասնականութեանը մէջ գրականութեան մը՝ որուն կեդրոնաձիգ շարժառիթն ու զօրավիգը ըլլար ինքը, իտալացի ժողովուրդը:

Գրագէտը, երկիւղած յարգանքով մը, ազնուացած՝ դարերու իմաստուն տառապանքին մէջ, եւ նուիրագործուած վիրաւոր արժանապատուութիւններու վերջնական սպիացումով՝ ծռեցաւ իր ժողովուրդին սրտին վրայ, հոն գտնելու համար չպանծացուած անհամբեր առաքինութիւններու հարուստ բերքը:

Եթովպական յաղթութիւններէն վերջ՝ այս ժողովուրդը նորոգեց իր յարաբերութիւնները նախ իր անձին հանդէպ, ապա՝ համայն աշխարհի:

Զննեց իր երբեմնի տկարութեան, չհանդուրժեց իր երկար տարիներու վախկոտ եւ կորաքամակ շարժումներուն, եւ, մանաւանդ՝ իր երբեմնի քաղաքականութեան բոլորովին անտեղի ժպիտներուն:

Ցետոյ՝ դարձաւ ետ, շտկեց հասակը, ծառանալու համար անոնց դէմ՝ որոնց տնտեսական եւ քաղաքական հզօրութիւնը պարտադրած էին զինք կրօնաւորի խոնարհ եւ համակերպող դիրք բռնելու:

Մշակութային, քաղաքական, ընկերային եւ նոյնիսկ ցեղային սահմաններն ու բարձրութիւնները ճշդելու պարտականութիւնը յանձնեց իր տաղանդաւոր զաւակներուն: Վերջիններս՝ գերադասութիւնը տուին իրենց ազգին:

Մամուլը, գրագէտներուն ճամբով, հիմնապէս փոխեց իր գործելու կարգուսարքը: Սեղմեց խանդավառութեան ծորակները: Սկսաւ ամէն ինչ կշռել եւ տարրալուծել արձանային անտեղիտալի սառնամտութեան մը մեծավայելչութիւնով:

Գրագէտը փոխեց իր ոճը: Իր արտայայտութեան կերպը: Նոյնիսկ իր փորձելակերպը: Սեղմեց նախադասութիւնները: Աքսորեց ընդմիշտ շաքարոտ ածականները եւ զարմացական նշաններու պաշտպանութիւնը: Ծաղրեց վերջակէտերը: Նախադասութիւնները նմանեցան գիծերու եւ մտածումները՝ լոյսի արագ բեկանումներու: Քննադատեց:

Ցետոյ՝ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց անցեալին վրայ: Արտակարգ շքեղութեամբ սկսաւ փառաբանել յիսնամեակներն ու հարիւրամեակները, անոնց մէջ տեսնելով իր ազգին յաւերժական մասը, տիեզերական խօսակցութիւնը՝ անմահութեան առջեւ: Ճշտեց անոնց ստեղծագործութիւններուն առանձնայատկութիւններն ու անդրանիկ եզականութիւնները:

Չմոռցաւ դարձեալ կարդալ Շէյքսփիրն ու Կէօթէն: Այո, ընդգծեց անոնց անհամեմատական մեծութիւնը, անոնց խօսքը՝ մատենագրուած երկինքին եւ ծովերուն վրայ: Սակայն, հըպարտ շարժուձեւով մը՝ զանց չըրաւ աշխարհին ցուցնել իր Տանդէն, իր Թասսօն, իր Ֆոսկոլոն, Լէօփարտին, տ'Աննունցիոն եւ Գարտուչչին: Վիպասաններուն դէմ բարձրացուց իր Մանցօնին: Դադրեցաւ զարմանալէ:

Ահաւասիկ, այս է իտալացի արդի գրագէտին հոգեփոխութեան միջուկը: Չզարմանալ ուրիշներու վրայ: Չապշիլ: Եւ, նոյնը պահանջեց իր ժողովուրդէն:

Սակայն, ան սոր հասնելու համար՝ հարկադրուեցաւ շարժել իր բանակները, կռուել ծովեր, արձանանալ եւ դիմանալ համախորհուրդ ազգերու միաբանակումին: Ստիպուեցաւ նախ շահիլ՝ Եթովպիոյ կայսրութիւնը: Եւ հասաւ իր փափաքներուն եւ մեծութեան գոհացումին՝ քաղաքական ճամբով:

Ասիկա մեծապէս յատկանշական է: Իտալացի արդի գրագէտը բան մը չներեց սակայն իր հանճարներուն,— Անոնց ժողովրդականութեան պակասը: Մեր խօսքը անցեալին մասին է: Անոնց դերիշխան կերպով օտար մըտքին վրայ չկրնալ ներգործելը անհանդարտեցուց զինք, գրեթէ զայրացուց: Այս առաւելութիւնը գտաւ Ֆրանսական գրականութեան մէջ: Փնտռեց պատճառները:

Իմ կարծիքով, այս յարաբերաբար բացասական երեւոյթին պատճառները փնտռելու է հետեւեալ պարագաներուն մէջ:

Նախ, անցեալին՝ Իտալիան մէկ չէր իբրեւ քաղաքական եւ միախոհ հաւաքականութիւն: Նոյնիսկ ազատ չէր: Արտակարգօրէն հասունցած մշակոյթով՝ քաղաքականապէս վերջին մակարդակներուն վրայ դրած էր իր աթոռը: Արդ, պատկառազդու ուժն է որ ճամբայ կը բանայ մտածումին աշխարհակալութեան:

Ցետոյ՝ իտալացի ստեղծագործողը, հակառակ իր իմացականութեան լայն շնչառութեան՝ ստիպուեցաւ կըթնիլ մշակոյթի այն միահեծան անհատականութիւններուն՝ որոնք կը պատկանէին քաղաքականապէս աւելի աճած եւ հզօր ազգութիւններու: Կըլանուեցաւ: Բացառութիւնները նըկատի առնուած են:

Ապա՝ իր նկարչութիւնը, իր երաժշտութիւնը, իր արձանագործութիւնն ու նոյնիսկ փիլիսոփայութիւնը հետեւեցան տեղական կլիմայական անդրադարձութիւններուն, առանձնայատկութիւններուն, նկարագրին եւ տիպարին: Չափազանց նոյնացաւ իր էսին հետ: Տիրելու ուղին այս չէ անշուշտ: Ճշտելի է սակայն, որ արձանագործութիւնն ու նկարչութիւնը աղեղներ բացին իմացականութեան հորիզոններուն վրայ, բայց, հաւասարապէս չկրցան շտկել իրենց ազգին ողնաշարը:

Իտալացի արդի գրագէտը տարբեր մտասեւեռում մըն ալ ունի: Կազմել՝ համախոհ անհատականութիւններու հրետանիներ, քանդելու համար անարժէք աստուածութիւնները, անպատուաբեր տարրերը: Կը պայքարի զինուորի պէս · վերջին ծայր հպարտ՝ իր կայսերական յաղթութիւններով: Ան, գրագէտը, յանձն առած է նոյնիսկ կատարել ոստիկանի պաշտօն: Հոգեկան վճռականութեամբ մը դատաստանի կը կանչէ փոքրամասնութեանց վարիչ մարմինները, երբ նկատէ հակասական դիրք բռնելու ամենադոյզն քայլ մը՝ իր երկրին շահերուն եւ պատուախնդրութեան դէմ: Ասիկա ալ աւելի շեշտուած է հիմա, հասկնալի պատճառներով:

Երբ, իտալահաստատ սիոնականութեան համաժողովը, զարմանալի անխոհեմութեամբ մը կ'որոշէր բարոյապէս եւ նիւթապէս աջակցիլ սպանիական համայնավար դասակարգին՝ իր գլխուն վրայ զգաց սպառնացայտ նայուածքներու ահաւոր ներկան: Շշմեցաւ: Փոշիացաւ: Լռեց: Լրագրի քանի մը սիւնակներ, եւ կանգ առին դադաթին ստորոտը:

Իտալացի արդի գրագէտը խիստ է նաեւ,— երբեմն իր արտայայտութեանց հաւասարակշռութիւնն իսկ կորսնցնելով,— անոնց դէմ՝ որոնք կը քննադատեն տիրող կառավարութիւնը, իր ժողովուրդին կարծեցեալ միամտութիւնը եւ քաղաքական հասունութիւնը: Ուրիշներուն այս ընթացքին մէջ վիրաւորած կը տեսնէ իր ազատ մտածողի հպարտութիւնը: Չի հանդուրժեր որ Հռոմը ստորադաս նըկատուի Լոնտոնէն կամ Փարիզէն: Այո, չի փափաքիր կանգնիլ անոնց առջեւ, սակայն, իր անտեղիտալի տենչն է հաւասար նկատուիլ աշխարհի հըզօրներուն: Կենալ նոյն գծին վրայ:

Անտարակոյս երեւան եկած է նոր Իտալիա մը, նոյն աշխարհայեցքով զարգացած մտածողներու փաղանգով մը:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՍԷՐ

Աչերուս մէջ օդաչու՝ երկու հեւքեր ալսոյեան,
Հորիզոննե՛ր, հորիզոննե՛ր ···
Այժմ, այերն է լազուարթ,
Կապոյտին մէջ՝ ես իննըչխան ···
Սիրտս ու ես, կը լողանանք խենդի պէս,
Թերեւս թեւերս այրին, այս արեւին շողերէն,
Թերեւս, արի՛ւն կաթի՝ իմ նժոյգիս կողերէն ···

×

Հոգիիս մէջ՝ մենամա՛րտ,
— Եսս ու ես,
Ճակատս, աւա՜ղ, հուրին մէջ՝ տարփանքներուն հեթանոս,
Ի՞նչ կ'ըսեմ, ո՛վ Բագոս ···
Երկունքներու մէջ զալարուն՝
Իրանս է քրտնաթոր,
Զըրթունս իմ խածնեմ՝ կաթած շունի մը հանգոյն,
Միտքս՝ սառած հրաբուխ, վրան Աստուա՛ծ մը ծամածուռ,
Խռո՛վք կայ իմ ջիղերուս մէջ՝ բուռ առ բուռ ···

×

Աղբի՛ւր մը հո՛ն, խորը՝ սրտիս,
Մէկը սրի՛նգ կը նուագէ,
Ինքս՝ ծարա՛ւ, իսկ աղբիւրին՝
Եսս պատուա՛ր կը քաշէ ···

Տրտմութի՛ւն մը վեհափառ,
Ուրախութի՛ւն մ'ընդոստ, --- յիմա՛ր,
Ահա՛ կառքե՛ր, ահա՝ կամա՛ր,
Ահա՛ վարդե՛ր արեւավառ,
Հոգիիս մէջ, ի՛նչ թափոր ···

×

Նա՛ւ մըն եմ ես անրջաբարձ,
Բայց, դէպի՛ ո՞ւր,
Փոթորիկին այս ահալո՛ւր,
Ջրապտոյտ մ'ըլլայ ն'որէն,
Կամ, խարակնե՛ր կան, հոն, հոգիս,
Եթէ, նողփամ ես դէպի՛ բաց ···

Նայէ՛, աչերս անչա՛փ, անչա՛փ,
Մէկը, մէջս է օդաչափ,
Եկո՛ւր, դառնա՛նք հիմա՛յ, հիմայ,
Դուն կը լսե՞ս՝
Ճարճատի՛ւն մը կայմին վրայ ···

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՕՐ · ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ
(Բաբերդցի)
եւ
ԸՆԿ · ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ (Խարբերդցի)
Ամուսնացած
Կարտան, 13 նոյ · 1937

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Որդեա՛կ իմ, երբ աչքերուս մէջ նայիս պիշ,
Ո՛րքան, գիտե՛ս, հայրերու աչք դիտեն քեզ,
Որոնք, բարի ու լուրջ, յորդոր կը կարդան·—
« Ո՛վ հեռաւոր մեր սիրելին, լաւ պահուէ՛,
Ու լաւ պահէ մեր ժառանգը յաւիտեան»:

×

Ու երբ ես քու աչքերուդ մէջ կը նայիմ,
Այդ բոց նրագին մէջ կը կարդամ ես ահա·—
« Ես քու եւ իմ նախնեաց նորեկ ողջոյնն եմ,
Մեր մայրերուն սէրէն, բոյնէն հայրերուն»:

×

Հողն հայրենի չըլլա՛յ մոռնաս, որդեա՛կ իմ:
Ես, պարմանի, ծիլս ու ծաղիկս հո՛ն տեսայ·
Ուրկէց ահա տարիներով զրկեցին:
Զիս ալ ձեռքէս բռնած հո՛ն տար քեզի հետ·
Աշխարհն հո՛ն է մեզի համար, ուր նախնիք
Մաքառեցան վերամարտիկ, նահատա՛կ:
Խորունկ նայէ՛ աչքերուս մէջ, շա՛տ խորունկ,
Եւ քու հայրդ եմ, դուն զաւակս չե՞ս միթէ:
Արդ, մեր բոլոր բարի նախնեաց անունով,
Կ'ըսեմ քեզի·— Չմոռնաս հողն հայրերն:

Թարգմ · Գերմ · է ***

ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՐՕՏ

Վերջալոյսը իր տժգոյն ցոլքերը կը ժողվէ արտօրանքով մը: Հանդիպակաց սարալանջերը աղուոր ու համայնգեղ երեւոյթ մը կը հագնին: Ամէն բան խաղա՛ղ ու լուռ է երկնային այս պահուն: Բնութեան ծիծղուն ու արեւաշող գրկին մէջ՝ հաճոյք է պահ մը թափառիլ մինակ ու անխորհուրդ՝ մոռնալով վաղուան մռայլ ու դժնետեսիլ հոգերը, որոնք տարիներու ընթացքին, երկաթէ շղթաներու չափ ծանրակշիռ ու անտանելի կապանքը փաթթեր են մեր վզին:

Այո, մոռնալ, մոռնալ սա հոգեհան մեքենաներու ժխորն ու գործարանային թանձր մթնոլորտի ծանր ու խեղդիչ ծուխն ու մուխը եւ արտաշնչել բնութեան առատաբուխ զով ակէն, հոգեպէս ու ֆիզիքապէս կազդուրուելու համար: Քիչ մը կենսանիւթ եւ կազդոյր ջամբել մեր չոր ու անզօր բազուկներուն, որոնք շահագործումի աղբիւր դարձած են սեղանաւորներու ձեռքին տակ:

Մաղախն ուսիս, ցուպը ձեռքս հովիւի մը պէս լեռնէն վեր կ'ելլեմ, բայց յոգնաբեկ ու կթոտած ծունկերով: Լեռան կատարին, մայրիներու բանակ մը լուռ ու երկիւղած՝ աղօթքի են կեցեր: Մաղախս ու ցուպը մայրիի մը քով մը դնեմ ու մամռապատ ժայռի մը վրայ նստելով կը դիտեմ հեռակայ լեռներն ու դաշտերը ամպարադիծ,ինծի կը թուի թէ երկինքն ու երկիրը բերան բերնի տուած կը համբուրուին այնպէս ինչպէս Կարամուրի աղջիկն ու Քէլ Մարտոյի տղան՝ գիւղի այգիներուն մէջ: Իրիկնային մեղմ զեփիւռ մը դէմքս կը շոյէ նազելաճեմ աղջկան մը նուրբ մատներուն պէս ··· ռունգներս լայն - լայն բանալով պահ մը կ'արտաշնչեմ բնութեան մաքուր ու կենսաբեր օդը: Վերջալոյսը պղտոր աղջկան մը նազանքով դեռ կը տնտնայ սարալանջերու կատարէն: — Որքան դժուար է բաժանումը,— կը մտածեմ յանկարծ: Իսկոյն ողեւորութեան ու խանդավառ զգացումի աղբիւր մը կ'անցնի հոգիիս անապատներէն՝ իր գլգլուն նուագովն ու հազարաւոր մեղեդիներով առլըցուն: Ոտքի կ'ելլեմ ակամայ ու մեր ըմբոստ բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցի « Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում»ը կ'արտասանեմ, որուն մէջ մեր հայրենիքի սարերուն, ձորերուն, տուներուն ու լեռներուն քաղցրահամ հոտն ու բոյրը կը ծորի: Այո, մեր հայրենիքին քարն ու հողը, ջուրը, աղբիւրներն ու կարկաչաձայն առուակները այնքա՜ն քաղցր ու խօսուն են մեզի համար, որքան Ֆրանսան՝ իր զաւակներուն:

Իրիկուան մութ վարագոյրը տակաւ առ տակաւ կ'իջնէ: Աստղերու հոյլ մը կը շքեղազարդէ մութ ու ողորկ երկնակամարը: Աղուոր մայրեներու տրտմահեծ ձայներէն, սիրտս թունդ կ'ելլէ կարծես: Այս պահուն երեւակայութեան հսկայ թռիչքով մը կը սուրամ դէպի իմ հայրենի լեռները, մեր ցած ու անծեփ պատերով հայրենի տունը, գիշերային խաւարին մէջ կորած խրճիթները, որոնք շքեղ դաշուք ու բարձրակարկառ պալատներէն աւելի վեր կը գերադասեմ: Որովհետեւ այդ չոր պատերը մեր սրտէն ու հոգիէն կը խօսին:

Անոնց սեւ ու մգլոտած պատերուն մէջ հայ մայրը Անդրանիկներ ու Սեբոըներ, Հրայրներ ու Գէորգ Չաւուշներէն մինչեւ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեաններ է ծներ, որոնք հայ ցեղին անկախութեան ու ազատութեան խորանին ողջակէզներ դարձան: Այդ պատերուն մէջ Մեսրոպ Մաշտոց մը հայ ցեղին պարծանքն ու փառքը կերտող Ա · Բ · Գ ·ն է երկներ: Հայ մամիկը օրօրոցի երեխային չուանն է քաշեր, եւ իր օրօրն է երգեր, որ երեխան շուտ մեծնայ, հասակ նետէ եւ հօրը վրէժը լուծէ:

Ու հիմայ, այս օտար լեռներու բարձունքէն երբ կը վերյիշեմ մեր հայրենի տան պատկերը, միտքս կը բերեմ մանկութեան անհոգ օրերը, որոնք սասուլի մը պէս անցան: կարծես գլուխս մինչեւ ոտքերս մեր գիւղի կարմիր կուժով լեցուն պաղ ջուր լեցուցին: Սրտաբուխ բաղձանք մը արթնցաւ սրտիս խորը, ցանկութեան ու կարօտի հրատոչոր եղձ մը, որ կուրծքիս տակ կը հրդեհէ, ամէն ինչ մոխիրի կը վերածէ: Այս րոպէին կ'ուզէի իմ հայրենի տան մէջ ըլլալ, անոր փլած ու խարխուլ որմերուն վրայ ցատկոտել, երեսս հողին ու անտաշ քարերուն քսել, կարօտներուս ու տենչերուս յագուրդ տալու համար: Ու հոն, մեր հայրենի լեռներու բարձունքներուն վրայ, արշալոյսէն առաջ ու վերջալոյսէն յետոյ իմ յօնքերուս ու երազներուս արփիածածանչ երգը հնչեցնէի: Այն ատեն ես վստահ եմ, որ իմ երգս պիտի ծաւալէր, տարածուէր արձագանգէր ինչպէս Ծնկոյի լեռը: Ու մեր գիւղի չորս կողմերէն, պարտէզներէն ու այգիներէն, Զաթալ - Աղբիւրէն ու Ս · Ցովհաննէսի վտակէն պիտի գային պիտի հաւաքուէին մեր գիւղի չարաճճի տղաքներն ու աղջիկները ու դաղատագողի պրուցէին իրարու հետ՝ Եհովային անհաճոյ կատակներ ընելով: Պիտի գային անոնք իրենց գիլ ու արծաթահունչ ձայներով, դափնիներով պճնազարդուած, կայտառ ու ոստոստուն ոտքերով:

Օ՛, ինչ լաւ էր գիւղի այդ երազ կեանքը: Ամէն ինչ վախի ու սարսափի տակ կը կատարուէր: Սակայն քաղցր էր:

×

Օտար ու տժգոյն վերջալոյսներ, ինչքան ալ շողաք իմ աչքերուս առջեւ, դարձեալ ոչինչ կրնաք ընել զիս գերելու, դիւթելու համար: Ձեր դեղեցկութեան բոլոր ձեւերը հրապոյր չունին ինծի համար · իմ տարագիր սրտիս ոչինչ կը խօսին: Դուք, մայրիներ, վանքերու խուցին մէջ ապրող ճգնաւորներուն պէս որքան ալ աղօթէք առ ամենակալն, դարձեալ չէք կրնար զիս յափշտակել ձեր աղօթքին զօրութեամբ: Միայն մէկ բան զիս ձեզի կը կապէ: Ձեր երեւոյթն ու տեսքը ինծի կը յիշեցնեն իմ հայրենի երդիքս, իմ գիւղիս վերջալոյսը՝ արիւնի պէս կարմիր ու մօրուսաւոր, Մարտամուրի կաղամախիները, որոնց բարձրասլաց գագաթներէն թռչուններն անգամ վախով եւ զգուշութեամբ սուրացին: Եւ Տէր ամենայն զօրութեանց, ես ուրիշ բան չեմ ուզեր քեզմէ, իբրեւ երիտասարդ տղու բաղձանք, եթէ կըրկին ինծի տայիր իմ հայրենի երկրիս արեւն ու լուսինը, բոցավառ արշալոյսներն ու վերջալոյսները հրակարմիր:

Անգամ մըն ալ ձեզ պիտի տեսնեմ, ով իմ գիւղիս սրբազնասուրբ վայրերը,— Թող իմ վերջին ուխտս ըլլայ ասիկա:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (67)

ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» • ««««

Սրբազան խորհուրդ մըն է արծիւներու արժանի այդ բերդը, իմացական կամք մը, անհասանելի հերոսութիւն մը: Ո՞վ կրնայ չափել անոր խորհուրդին մեծութիւնը, անոր հերոսութեան սահմանը: Քսան օրերէ ի վեր,բերդի քղանցքին թառած քաղաքին բուռ մը հայութիւնը ապստանած հոն, խելագար խիզախութեամբ կենաց ու մահու անհաւասար պայքար մը կը մղէ, հզօր թշնամիի մը դէմ: Մէկի դէմ հարիւր: Ի՞նչ հոգ սակայն: Բերդն ու ժողովուրդը միաձուլուած առնական հպարտանքով, դիմադրեր են երեք հազար կանոնաւոր զօրքի եւ տասը հազարէն աւելի պաշիպոզուկներու կատաղի յարձակումներուն:

Տարբեր դիրքերու մէջ զետեղուած երեք թնդանօթներ, ռումբերով հերկեր են բերդի գագաթը, երկու հազարէ աւելի ռումբ պայթեր է բերդին մէջ, յօշոտուեր են կիներ, երեխաներ, ծերեր եւ սակայն Գարահիսարի խելառ կռուողները զէնքը վար չեն դրեր, դիրքերու առջեւ չոքած սպասեր են թշնամիին: Զորս ընդհանուր յարձակում վաներ են, իրենց տուած զոհերէն տասնապատիկ աւելին հնձելով թշնամիէն: Կռուեր են երգելով, իրենց մայրերու եւ քոյրերու ծափահարութիւններով գօտեպնդուած, մահացու վիրաւորուեր են առանց աղաղակ մը արձակելու, մեռեր են առանց ափսոսալու:

Ո՞վ կրնայ երգել այս ժողովրդի դիւցազնական խենթութեան գեղեցկութիւնը:

Երբեմն խաղաղ, անսահման լռութեան մէջ կորած բերդը, յանկարծ անհնարին հնոց մը կը դառնայ, կրակէ լեզուներ կ'երկարին, պատանիներու մարտական երգերը կը խառնուին հրացաններու զոռոցին, Թուրքերու խուժումը կը դանդաղի, կ'երերայ ու գլխակներու կոյտեր ձգելով ետին՝ նորէն կը քաշուի խրամատներու մէջ: Բերդը կը լռէ, հանդած հրաբուխի նման անկենդան: Եւ այդպէս գրեթէ ամէն օր:

Հինգ հազար շունչ բարձրացեր է բերդը: Ամբողջ ժողովուրդ մը տնով տեղով, հիւանդներով եւ ծերուկ մամիկներով, ու հազիւ վեց հարիւր կռուողներ ահագին բերդ մը պաշտպանելու համար: Երեք հարիւր կանոնաւոր զէնք միայն, սահմանափակ փամփուշտի պաշարով ու մնացածները հին ձեւի այնալը եւ քարալին հըրացաններ ու ատրճանակներ:

Թրքական կանոնաւոր զօրքը կը հասնի Կիրասոնէն, Սեբաստիայէն: Շրջանի գիւղերէն գունդ առ գունդ կը վազեն հազարաւոր Թուրք կռուողներ եւ սակայն բերդը կանգուն կը մընայ, մարտիկները աննահանջ, կրանիթի նման հաստատուն իրենց դիրքերուն մէջ:

Բերդը անառիկ է, բերդը պաշտպանողները առիւծասիրտ քաջեր: Անոնք, այդ քաջերը արհամարանք ունին Թուրքերու հանդէպ, ուսերու անտարբեր ցնցում մը մահուան դաղափարին դէմ, իրենց սրտերուն մէջ կը զգան անդիմադրելի ոյժ մը ամբողջ բանակի մը դէմ կռուելու եւ յաղթելու: Իրենք, խելառ երիտասարդները Շապին Գարահիսարի, բերդի ժայռի նման անսասան եւ անպարտելի են:

Թուրքը թող գայ որքան մեծ թըւով որ կ'ուզէ գալ, երեքի տեղ թող վեց թնդանօթ խօսին, կրակի անձրեւ մը թող թափեն բերդին վրայ, բերդը անառիկ է, իրենք՝ առիւծի կաթ ծըծած անպարտելի կորիւններ:

Եւ սակայն բերդի ժողովուրդը այդ գիշեր սրտաբեկ, մութը կոխելէն վերջ բազմաթիւ խումբերու բաժնուած էր · փսփսալով կը խօսէին իրարու հետ, ատամնին կը սեղմէին չհեծկլտալու համար:

Շապին Գարահիսարի բերդը կանգուն, կռուող կորիւնները իրենց դիրքերուն վրայ, զէնքը ձեռքերնին եւ սակայն պարտուած էին: Թուրք բազմահազար ամբոխէն, գոռացող թնդանօթներէն, կանոնաւոր զօրքէն աւելի անդիմադրելի ուժ մը խորտակած էր դիմադրութեան ամէն կարելիութիւն:

Անպարտելի սովը անառիկ բերդէն ներս մտած էր: Ժողովրդի ու կռուողներու համար միայն մէկ օրուան ըսնունդի պաշար կար:

Բերդի գլխաւոր դռնէն քիչ մը վեր հաւաքուած էին կռուի ղեկավարները: Մռայլ դէմքերով, շուրջանակի նստեր են Ղուկասը, կռուի ղեկավար ոգին, Վահանը, աղջկան նրբութեամբ սիրուն երիտասարդ մը, որ յունական հին մարտիկներու գեղեցկութեամբ եւ քաջութեամբ աշխարհ եկած է, Ածպտերի զինուոր քահանան, խստադէմ մարդ մը, որ երբեք հրացանը վար չդրաւ, Գասպարը, Ալուշը:

— Ուտելիք չմնաց, հաց չմնաց, եւ ոչ ալ տեղէ մը օգնութիւն հասնելու յոյս,— հրացանի կոթը գետին զարնելով ծանր ծանր կը խօսի Ղուկասը,— ըսենք վաղն ալ դիմացանք, միւս օր դիրքերուն վրայ մարդ չի մնար ···

Ոչ ոք կը պատասխանէ, կացութեան ահաւորութիւնը կը զգան ու ելք մը չեն գտներ: Ածպտերի քահանան անդիտակցաբար գետնէն քար մը վերցնելով կը նետէ հեռուն:

— Ինչ որ որոշելու ենք, ժամ առաջ վերջացնենք, այս կացութեան մէջ կռիւը շարունակել անկարելի է, դու ի՞նչ խորհուրդ կուտաս, Ղուկաս աղբար,— կը հարցնէ Վահանը:

(Շար ·) ՄԱԼԽԱՍ

Զրահապատ նկուղ մը Փոնթուազի մօտ

Ապահովութեան պաշտօնեաները կարեւոր գիւտ մը եւս կատարեցին որ կրնայ տեղի տալ նոր ձերբակալութեանց :

Փոնթուազի Թաղամասին մէջ, Պուասի - ըՕՀայրէլի մէկ Ջաղացքին գետնայարկը երեւան հանուեցաւ առանձին սրահ մը, որ մառանին մնացեալ մասէն բաժնուած էր վերջերս շինուած պատով մը : Շինութեանց մեքենագէտը հարցաքննուելով, պատմեց թէ անցեալ մայիսին Ջաղացպանին տղան իրմէ խնդրած էր ամրափակ սենեակ մը շինել նկուղին մէջ, արծաթեղէններ, գոհարեղէններ եւ անձնական թուղթեր պահելու համար : Այս թաքստոցը պիտի գոցուէր 80 սանթիմեթր երկայնութեամբ եւ 50 սանթիմեթր թանձրութեամբ կրաղիսի կոյտով մը : Այս շինութիւնը հազիւ լրացած, անցեալ օգոստոսին երկու երեք ինքնաշարժներ կուգան, ինչպէս եւ բեռնակառք մը որ ունէր 20 — 25 սնտուկներ : Բեռը պարպելու համար կը կանչեն գինքը եւ այդ առթիւ կը ստիպուի քակել պատին մէկ մասը, սնտուկները ներս առնելու համար : Այս խորհրդաւոր բեռները հոն մնացած են մինչեւ այս ամսուան սկիզբը : Իսկ նոյեմբեր 5ի եւ 10ի միջեւ, ուրիշ բեռնակառք մը եւ չորս մասնաւոր ինքնաշարժներ կուգան սնտուկները այլուր փոխադրելու եւ մեքենագէտը նորէն կը քակէ պատը : Եւ կառքերը բեռ առնելով կ'անհետանան ...

Ոստիկանութիւնը համոզուած ըլլալով թէ այդ խորհրդաւոր սնտուկները զէնքեր կը պարունակէին, վար դրաւ Ջաղացքին տէրը :

*** Նոյն օրը հարցաքննուեցաւ «Նոր Ալժերիա» կոչուած ընկերակցութեան գանձապահը, քանի որ ձերբակալուած երեք Արաբները անդամ են այդ ընկերակցութեան :

Դեռ կը փնտռուի գաղտնի կոմիտէին վարիչներէն մէկը, Ժաք Քորէզ, 27 տարեկան :

*** Ոստիկանութիւնը միեւնոյնատեն քննութիւններ կը կատարէ արքայական Մորիս Ժիւֆի խորհրդաւոր սպանութեան մասին, որ տեղի ունեցաւ Նիսի մօտ, ամիսներ առաջ : Զոհին սիրուհին յայտարարած է թէ Քորէզ եւ 5000 ֆրանք առաջարկած էր իրեն, խոստանալով մինչեւ 50,000 ֆրանք տալ, եթէ լռութիւն պահէր սպանութեան մասին :

*** Դաւադրութեան յայտնութենէն ի վեր ձերբակալուած են 20 — 22 ամբաստանեալներ, բռնուած են 100 գնդացիր, մօտ 3000 ռումբ, 200է աւելի հրացան, եւ 120.000 փամփուշտ, 75 լիպրա ծանրութեամբ զօրաւոր պայթուցիկներ եւայլն : Կը կարծուի թէ կեդրոնը Գերմանիա է :

*** Խուզարկութիւնները նոյն թափով կը շարունակուին գաւառի մէջ : Կարեւոր պահեստ մը բռնուեցաւ հիւսիսային շրջանին մէջ :

Ի՞նչ պատիժներ կը նախատեսուին

Ամբաստանեալներուն փաստաբանները խնդրագիր մը ներկայացնելով հարցաքննիչ դատաւորին, պահանջեցին իրենց փոխանորդեալները մեղադրել իբրեւ դաւադիրներ պետութեան ապահովութեան դէմ եւ ոչ թէ իբրեւ անդամները «չարագործներու ընկերակցութեան մը» : Իրենց կարծիքով, երկու ամբաստանութիւններն ալ սխալ են, բայց կը նախընտրեն երկրորդը, իբրեւ նուազ վարկաբեկիչ :

Իրապէս շատ մը նրբութիւններ կան այս գործին մէջ : Եթէ ամբաստանեալները դատուին զէնք եւ պայթուցիկ պահած ըլլալու յանցանքով, պատիժը 6 ամիսէն հինգ տարի բանտարկութիւն է եւ 50էն 3000 ֆրանք տուգանք, համաձայն գործին ծանրութեան : «Չարագործներու ընկերակցութեան» համար օրէնքը կը տրամադրէ թիապարտութիւն : Իսկ եթէ յանցանքը համարուի դաւադրութեան ապահովութեան դէմ, այն ատեն անհրաժեշտ կը դառնայ կազմել Գերագոյն Ատեան (Ծերակոյտի անդամներէն), անոր առջեւ դատելու համար ամբաստանեալները :

Դաշնակն եւ ուրիշ դեսպաններ գնդակահարուած

Սթօքհոլմի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի մէջ գնդակահարուած են Վարշաւայի խորհրդային դեսպանը՝ Դաւթեան, Հելսինկֆորսի դեսպանը՝ Ասմուս, Ռիկայի դեսպանը՝ Բրոդովսքի, Քովնոյի դեսպանը՝ Բովսկի, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան ընդուրական կցորդը՝ Ժիւքով :

Վերապահութեամբ հաղորդելով հանդերձ այս լուրը, որ հրատարակուած է մասնաւոր յաւելուածով, պիտի չզարմանանք, եթէ հաստատուի օր մը :

Իսկ լեհական թերթերը կը գրեն թէ 15 դեսպաններ եւ ուրիշ դիւանագիտական պաշտօնատարներ պիտի դատուին մօտերս, իբրեւ Թրոցքիական դաւաճաններ :

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ միայն մէկ օրուան մէջ, հինգշաբթի, 21 հոգի գնդակահարուած են իբրեւ դաւաճան :

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ Թոշակի յաւելման բանաձեւը, որ քուէարկուեցաւ գիշերային նիստի մը մէջ, 4ի դէմ 521 ձայնով, անմիջապէս ծերակոյտին յանձնուեցաւ : Պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը գոհացում գտած չըլլալով, կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ : Եղած յաւելումը երկու միլիառ ֆրանքի կը հասնի, մինչդեռ պաշտօնեաները կը պահանջեն աւելի քան 4 միլիառ :

80.000 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ Թափոր մը կազմեցին Թոքիոյի փողոցներուն մէջ, լապտերներով եւ դրօշներով, տօնելու համար Գերմանիոյ հետ կնքուած հակաբոլշեւիկ ուխտին տարեդարձը :

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը ԴԵԿՏ. 19ին: կը խնդրուի բոլոր Միութիւններէն նկատի ունենալ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԻ ԱՆԻ

5 ԴԵԿՏ. 1937, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

կը մասնակցին՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի

ՏԻԿԻՆ ՄՕՆԻՔ ՀԱԱՍ եւ ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

Փարիզի միջազգային նուագահանդէսներու solistներ ինչպէս նաեւ առաջնակարգ արուեստագէտներէ կազմուած նուագախումբ:

ՆՈՐ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Պիտի գործադրուին դասական վարպետներու երկերէն դուրս, հայկական գործեր, Սպենդիարեանէ, Պարթեւեանէ եւայլն:

ՄՈՒՏՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ 7, 10, 15 եւ 20 ՖՐ.

կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի 51 Rue Mr. le Prince եւ գրատուն Garardի մօտ, 32, Rue Montholon Փարիզ:

Ուշադրութիւն

ԴԵԿՏ. 26ի կիրակի օր տեղի կ'ունենայ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՑԱՍ երգախումբի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը AERO-CLUB de Franceի շքեղ սրահին մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԴԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, 28 նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 10ին, Շավիլի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգիստ - պատարագ տեղի պիտի ունենայ, ողբացեալ ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին բարեկամներն ու ծանօթները :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այսօր, Կիրակի, 28 Նոյ. մեր խառն խումբը պիտի մրցի Վէլօ քլիւպ Արքէօյի Ա. խումբին դէմ, Արքէօյի մէջ, Սիթէ Ժարտէն :

Ժամադրութիւն ժամը 1ին, Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Քրուա տ'Արքէօյ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Քեռի» խումբի դասախօսական ժողովը, կիրակի, 28 Նոյ. կէսօրէ ետք ժամը 2ին:

«Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը, երկուշաբթի, 29 Նոյ., երեկոյեան ժամը 8ին, Ակումբին մէջ:

«Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը, Չորեքշաբթի, 1 Դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

«Ջաւարեան» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, 2 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ:

«Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու դասախօսութիւնը, Ուրբաթ 3 Դեկտ., երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ծաղիկեան» սրահին մէջ:

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, Շաբաթ, 4 Դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին:

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, կիրակի 5 Դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 Դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին:

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ԺԱՄԸ 15.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Saint-Didier—Victor-Hugoի

շքեղ սրահներուն մէջ

46 ter Rue Saint-Didier, Métro: Victor-Hugo կամ Trocadéro

8 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ-ՃԱԶ, ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԵՒ ՆԱԽԿԻՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

ԱՃՈՒՐԴ ՉԿԱՅ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ, ԿԻՆԵՐՈՒ 7.50, ԱՅՐԵՐՈՒ 10 ՖՐ.

ԺՈՂՈՎ_ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Փարիզի Ամասիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան Ընդհանուր Ժողով—Թէյասեղանը 28 Նոյ. կիրակի ժամը 14.30ին Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ ԱԿՈՒՄԲԻ տարեկան պարահանդէսը

12 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—11.30

19 RUE DE LA POMPE մեթրօ La Muette

Հաճելի ժամանց, անընդհատ պար՝ մասնակցութեամբ անուանի օրքէսթրը HARRY WARLEMի: Պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ 7 ֆր. 50

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մեթրօ Jean-Jaurès:

Գեղարուեստական բաժին: Արժանթինեան ընտիր օրքեսթրը: Մեծ թօմպօլա: Ճոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր.:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մեթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմաց:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ Ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 2—4:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21-03

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անգուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑԸ

1938

ԺԹ. Տարի

Գին՝ Ֆրանսա 5 ֆրանք, արտասահման 1,5 շիլին կամ 40 սէնթ :

Դիմել հեղինակին՝ 44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine): France:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

26Նոյ.—2 Դեկտ.

երեկոյեանք ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

2 grands films

Laurel et Hardy dans des Rois de gaffes

Pierre Blanchar et Dina Pavlo dans Mademoiselle Docteur

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ - ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Օրիորդաց Միութեան :

19 Դեկտեմբեր, 1937 կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն կէս գիշեր, Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra :

Կը խնդրուի նկատի առնել վերոյիշեալ թուականը :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

« Համազգային »ի Փարիզի վարչութեան կողմէ, 12 դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Foyer Musical Russeի սրահին մէջ:

26, Ave. de Tokio — Métro : Alma - Marceau.

Կը նախագահէ՝ Պ. Վ. ՆԱՐՃԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՒ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Մուտք 8 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին) :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

« Հայրենիք » ամսագրի 15ամեակի առթիւ տեղի կ'ունենայ 19 դեկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը :

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է՝

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թելեֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Ի գիտութիւն Հայ մաղշեճիներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանանի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕԶՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մեթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում: Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով: Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՃԱՇԵԼ ՄԱՔՈՒՐ, ԱԺԱՆ ԵՒ ՀԱՄՈՎ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **Restaurant Diamantaire**

60 Rue Lafayette, Paris (9) մեթրօ Cadet եւ Pelletier

Տէր եւ Տնօրէն ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

(Մեր Արամին)

Ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անպատ օդի՝ առատ աղանդերներով: Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ ՍՓԷՍԻԱԼ պատրաստուած՝ կանանչ պղպեղով եւ լօլիկով), իսկ գառնուկի միսէ պատրաստուած մեր ՏԷՕՆԷՐ ՔԷՊԱՊով կրնանք մրցիլ Փարիզի բոլոր ճաշարաններուն հետ: կիրակի օրեր ԷՔՄԷՔ ԳԱՏԱՅԻՖ եւ սեր: Ամէն երեկոյ արեւելեան ընտիր նուագ ղեկավարութեամբ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ ՋԱՖԻՐԷ հանըմի: ընտանեկան մթնոլորտ եւ հաճելի ժամադրավայր: Մէկ այցելութիւն բաւական է մեր առեւտրական յաճախորդը դառնալու համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13°) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամենուն կողմէ գնահատուած

ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չի պարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ: Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général

19Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ. — *Mre. Cotton. 68 Av. Galline. Villeurbanne (Lyon)*

Mr. Simondi, 33 cours Develliers, Marseille

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆ ՆԻՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 »	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 »	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI
30 NOVEMBRE
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3590 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻՐ

Շաբաթ օր հաղորդեցինք ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց բանակցութիւններուն ընդհատումը, իբրեւ հետեւանք Տիմիթրովի ծանրակշիռ յայտարարութեանց :

Ինչպէս կը բացատրէր ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը իր պաշտօնական յայտարարութեամբ, Կոմինթէրնի ընդհ. քարտուղարը պարզապէս ամբաստանելի աթոռին վրայ կը նստեցնէ միջազգային ընկերվարութիւնը, գայն հռչակելով միակ պատասխանատուն բանուորական ճակատի պառակտումին :

Առաջին գրութեամբ յիշեր էինք հիմնական մեղադրանքներուն մէկ մասը :

Տիմիթրով — Լայփցիկի հերոսը — ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ իր յօդուածին մէջ, բոլորովին պղտորելով մթնոլորտը եւ դժուարացնելով երկու կազմակերպութիւններուն ձուլումը, որուն այնքան կ'ըղձան բոլշեւիկները, երեք տարիէ ի վեր :

Ինչպէս կը չեշտէ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմնին յայտարարութիւնը, Տիմիթրովի բանաձեւին համաձայն մարդ չի կրնար «ճշմարիտ բարեկամ» ըլլալ Խ. Միութեան, եթէ առանց վերապահութեան չընդունիր անոր դիկտատուրայի կարգ ու սարքը, անոր «Սթալինեան սահմանադրութիւնը», անոր «Լէնին-Սթալինի կուսակցութեան տիրական դերը», եթէ չի վաւերացներ դատապարտութիւնը այն բոլշեւիկներուն որոնք դարձեր են «իր թշնամիները.— Փաշականութեան Թրոցքիական - պուխարինեան գործակալները »: Եւ վերջապէս, միշտ համաձայն նոյն յայտարարութեան, ո՛վ որ այդ բաները չընդունիր առանց որ եւ է վերապահութեան, «թշնամի է խաղաղութեան, ժողովրդապետութեան, բանուոր դասակարգին եւ ընկերվարութեան ...»:

Միջանկեալ ըսէ՞նք թէ ճիշդ այս հասկացողութեամբ է որ, հայ կարմրուկներն ալ փաշականութիւն կը փնտռեն հայկական կեանքին մէջ, մոռնալով թէ բուն փաշականութիւնը ծնաւ Մոսկուայէն, եւ կը զարգանայ անոր թունաւոր շունչին տակ :

Անգամ մըն ալ կրկնենք Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնական զեկոյցին շատ չուն սասար.

— « Համայնավարներն են որ ամէն տեղ, Մոսկուայի հրամանին վրայ, պառակտում յառաջ բերին չունեւորներու կազմակերպութեանց ծոցին մէջ»:

Յայտարարութիւնը անխնայ քրքրելով Տիմիթրովի յօդուածին հիմնական մասերը, կ'ըսէ թէ անոր կարծիքով, պառակտումը դարմանելու միակ միջոցն է ընկերվարականներուն յարումը բոլշեւիկութեան, որ կը համարուի միակ «վաւերական մարքսականութիւնը »:

Կարճ խօսքով, Մոսկուա կ'ուզէ որ ընկերվարութիւնը ձուլուի համայնավարութեան մէջ: Մինչդեռ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը երկու կազմակերպութիւններուն կազմական միութիւնը չըմբռներ «մէկուն կլանումը միւսին կողմէ», այլ « ձուլում երկու կուսակցութեանց»: Այդպէս ալ որոշած են իրենց համագումարները : Ուրեմն Տիմիթրովի յայտարարութեամբ, միացումը կ'ընդհարի «անյաղթելի խոչընդոտի մը »:

×

Այս ընդարձակ վերլուծումէն վերջ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը յոյս կը յայտնէ թէ Կոմինթէրնը պիտի վերագնահատէ իր դիրքը եւ միացման մասին պիտի ունենայ տեսակէտ մը որ ընդունելի ըլլայ բոլորին համար :

Մինչ այդ, կուսակցութիւնը առժամապէս կ'ընդհատէ միացման բանակցութիւնները, փնտռելով հանդերձ անոր իրականացման միջոցները :

Իսկ ի՞նչ է Ֆրանսայի համայնավարներուն դիրքը: Ինչպէս դիտել կու տար պաշտօնական յայտարարութիւնը, անոնց վարիչներէն մէկը, Ժագ Տիւքլօ, Տիմիթրովի յօդուածին արտատպումէն անմիջապէս վերջը, նոյեմբեր 13ին, իր կատարեալ հաւանութիւնը կը յայտնէր Տիմիթրովի հիմնական տեսակէտներուն :

Միւս կողմէ, այս յայտարարութեան յաջորդ օրն իսկ, ուրիշ ականաւոր բոլշեւիկ մը, Մարսէլ Ժիթօն, «Բայց եւ այնպէս Միութիւն» խորագրով յօդուածի մը մէջ, նորէն կ'ամբաստանէր ընկերվարական կուսակցութիւնը, իսկ համայնավար կեդր. կոմիտէին ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով Ռընոյի բանուորներուն առջեւ, կը կրկնէր հին մեղադրանքները: Ան պարզապէս կը հաստատէր Տիմիթրովի տեսակէտները, իր կարգին ջանալով ապացուցանել թէ՝ պատերազմէն առաջ ալ, վերջն ալ ընկերվարութիւնն էր որ «ուրիշ ճամբայ մը առաջնորդեց բանուոր դասակարգը,— տիրող դասակարգերու շահերուն հպատակելու ճամբան »: Հետեւաբար, այդ քաղաքականութիւնն էր որ յանգեցաւ « պառակտումի, բանուոր դասակարգի քաղաքական եւ գաղափարական տկարացման, անոր կղզիացման եւ պարտութեան՝ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ինչպէս Իտալիոյ մէջ:

Այս առթիւ, Թորէզ կը արտնջար թէ, «Փոփիւլէր», Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «մէկն է այն հազուադէպ լրագիրներէն որոնք երբեք չեն հրատարակեր նպաստաւոր տող մը Խ. Միութեան մասին»: Եւ դեռ աւելին,— « Ընկերվարական կուսակցութեան օրկանը գրեթէ ամենօրեայ բաժին մը կը հրատարակէ սա նշանակալից խորագրով — « Ռուսական տագնապը» եւ երբեք չի մոռնար ողբեր հիւսել Թրոցքիական լրտեսներու մասին, որոնք վարձուած են Կէստափոյէն »:

Կ'արժէ ուշադրութեամբ հետեւիլ այս պայքարին, որ ոչ միայն սերտ կապ ունի ընդհանուր աշխատաւորութեան դատին հետ, այլեւ կրնայ անդրադառնալ Ֆրանսայի ժողովրդական ճակատին կացութեան վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. Պ. ՇՕԹԱՆ ԵՒ Ի. ՏԵԼՊՈՍ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Պիտի խօսակցին Գերմանիոյ պահանջներու եւ ուրիշ քաղաքական հարցերու մասին

Վարչապետ Պ. Շօթան եւ արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս Լոնտոն գացին շաբաթ իրիկուն, անգլիական կառավարութեան հրաւէրով եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեցին: Օրակարգին վրայ կը գտնուէին շատ մը կարեւոր խնդիրներ: Պիտի քննուէին ոչ միայն Գերմանիոյ գաղթային պահանջները, այնպէս ինչպէս ձեւակերպած է Հիթլէր, Լորտ Հըլիֆաքսի հետ եղած խօսակցութեանց ընթացքին, այլեւ միջազգային կացութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի ջանայ մերձեցում մը հաստատել անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան եւ Հռոմ-Պերլին առանցքին միջեւ, առանց սակայն պահանջելու որ Ֆրանսա մեծ փոփոխութիւններ կատարէ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ. ոչ ալ պիտի փորձուի երկու խմբակցութիւնները հաշտեցնել ի վնաս ուրիշ որ եւ է պետութեան: Երէկ իսկ Անգլիոյ վարչապետը լայն բացատրութիւններ հաղորդեց բոլոր խնդիրներու մասին, դիւրացնելու համար բուն խորհրդակցութիւնները: Այս առթիւ Անգլիա պիտի ջանայ փարատել այն կասկածները թէ կ'ուզէ տկարացնել Ֆրանսայի եւ իր զինակիցներուն, մանաւանդ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները: Բնականաբար օրակարգին գլխաւոր հարցերէն մէկը պիտի ըլլայ սպանիական պատերազմը. բայց Անգլիա շատ աւելի կարեւորութիւն կու տայ Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն, մանաւանդ հիմա որ Ճափոն իր տիրապետութեան տակ առած է Շանկայը :

Ուրիշ կարեւոր խնդիր մը կը կազմէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիրքը Միջերկրականի մէջ: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ ըլլալիք զիջումներուն, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները պիտի իմանան թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքին կարեւոր մէկ մասը արդար կը գտնէ Գերմանիոյ գաղթային պահանջները: Կիրակնօրեայ մեծ օրկանը, « Օպզըրվըր », այս առթիւ գրած խմբագրականը կը վերջացնէ այսպէս .

— « Միայն ջախջախիչ ուժը կրնայ Գերմանիան ետ կեցնել գաղթային պահանջներէն: Այլեւս անհրաժեշտ է վերաքննել 1919ի դաշնագրին (Վերսայլ) անդրծովեան տրամադրութիւնները, այլապէս պատերազմը անխուսափելի կը դառնայ. ինքնին իմաստուն եւ բանաւոր է այս վերաքննութիւնը, իբրեւ հիմնական մասը որ եւ է ճշմարիտ խաղաղասիրական քաղաքականութեան :

Թէ այս թերթը եւ թէ «Սընտէյ Թայմզ», որոնք երբեմն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան արտայայտիչները կը համարուին, անհրաժեշտ կը գտնեն բարեփոխել Ֆրանսայի հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը, որպէսզի աւելի չծանրանայ Եւրոպայի ներկայ պառակտումը: Բաղձալի կը համարուի նաեւ բարեփոխել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին մեկնութիւնը:

Խօսակցութեանց առթիւ, պիտի խնդրուի Պ. Տէլպոսէ, որոշ թելադրութիւններ ընել կեդր. Եւրոպայի պետութեանց, յառաջիկայ այցելութեան միջոցին: Մասնաւորապէս պիտի խօսուի Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մասին, որոնց հանդէպ մասնաւոր դիրք մը բռնած է Հիթլէր :

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԾԱԾԿԱԳԻՐԸ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

Բոլոր անդամները ծանօթ են ոստիկանութեան

Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 26 հոգի

Կիրակի օր հետապնդումները թուլցած էին Փարիզի մէջ, բայց աւելի սաստկացան գաւառներու մէջ, եւ նոր զաղանիքներ երեւան հանուեցան :

Մասնագէտներ յաջողեցան գտնել կոմիտէին ծածկագրութեանց բանալին եւ երեւան հանեցին բոլոր անդամներուն անունները: Մինչեւ կիրակի ձերբակալուած էին 26 ամբաստանեալներ : Երկու հոգի առժամապէս ազատ ձգուած են, իսկ երկու ամբաստանեալներ ալ փախած են: Անհետացած է նաեւ ֆրանսահպատակ Աւստրիացի պարոն մը, Փոթէրս (կամ Փոթիէ), որուն դէմ բուռն պայքար կը մղէ «Իւմանիթէ», զայն ամբաստանելով իբրեւ Հիթլէրի գործակալը :

Ծածկագիր ցանկին համաձայն, որ բացուած է, գաղտնի կոմիտէն Փարիզի մէջ ունի 2000 զինուորեալներ: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ կոմիտէն կապեր ունի արտասահմանի հետ եւ երկու մասնաճիւղեր կը գտնուին Զուիցերիա :

Բուն Ֆրանսայի մէջ, հարաւային արեւմտեան շրջանին կեդրոնը կը գտնուի Սէն Կոտանս, լեռնային քաղաք մը Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ, 6500 բնակչութեամբ :

Ծածկագիր թուղթերուն մէջ գտնուած են գաղտնի հրահանգներ՝ կեդրոնէն ուղղուած մասնաճիւղերուն: Հրատարակուած լուրերու համաձայն, Սէն Կոտանսի կեդրոնը մեծ քանակութեամբ օտար դրամ ունէր իր տրամադրութեան տակ :

Նորանոր յայտնութեանց կը սպասուի այս օրերս :

Ուրիշ խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ

Գաղտնի կոմիտէին մասին կատարուած հետապնդումներուն շնորհիւ շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ դերկոմս Մայըֆէօ, ընդհ. քարտուղարը Զօր. Տիւսէնեէօրի: Դերկոմսը ապահովութեան պաշտօնատունը փոխադրուեցաւ հակառակ իր բուռն բողոքներուն, յետոյ առաջնորդուեցաւ հարցաքննիչ դատաւորին քով. բայց մերժեց պատասխանել եղած հարցումներուն առանց իր երկու փաստաբաններուն ներկայութեան: Հարցաքննիչ դատաւորը սովորական հարցումներէն վերջը ամբաստանեալը ղրկեց Սանթէի բանտը:

Նոյն օրը խուզարկութիւններ կատարուեցան ինքնապաշտպանութեան կո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

65 ՏԱՐԵԿԱՆ ՔՐՏՈՒՀԻՆ ԵՒ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԲԱՐԸ

Կրկին եւ կրկին թղթատելով « Խ. Հայաստան »ի վերջին թիւերը, յաջողեցայ գտնել երկու մխիթարական լուրեր :

Կ'անապարեմ արտատպել, որպէսզի կարենան արտասանել նոյեմբեր 29ի « յաղթական» տարեդարձին առթիւ :

ԱՌԱՋԻՆ.— Գերագոյն խորհուրդի նախապատրաստական ընտրութեանց առթիւ, Թալինի շրջանի Սաբունչի գիւղին մէջ ճառ մը կը խօսի քրտուհի մը, խամէ Շամօ :

Ահաւասիկ այդ ճառը ամբողջութեամբ, այնպէս ինչպէս հրատարակուած է «Խ. Հայաստան»ի մէջ (1 նոյեմբեր).

—«Ես այժմ 65 տարեկան եմ, ծնուել ու մեծացել եմ բեղերի, չէյխերի եւ Դաշնակների իշխանութեան օրով, տեսել եմ նրանց սրիկայութիւններն ու բարբարոսութիւնները, իսկ այժմ արդէն 20 տարի է ինչ ապրում եմ երջանիկ կեանքով, տղաս՝ Համէտ Տավրէշը, որը կոմերիտական է, այնքան է աճել, որ աշխատում է մեր գիւղերում որպէս ուսուցիչ :Զնայած նրան, որ ես անգրագէտ եմ, բայց տղաս եւ հարսս ազատ ժամերին ինձ սովորեցնում են ընտրութիւնների կանոնադրութիւնը, թէ ինչպէս ես պէտք է մասնակցեմ դեկտեմբերի 12ին կայանալիք ընտրութիւններին :

Ժողովրդի թշնամիներ՝ Խանջեանն, Ամատունին եւ միւսները ցանկանում էին մեզ յետ պահել երջանիկ կեանքից, բայց այդ խժերին չյաջողուեց, որովհետեւ մեզ ղեկավարում է Լէնին - Ստալինի մեծ եւ անպարտելի կուսակցութիւնը :

Թող ամբողջ կապիտալիստական աշխարհը լաւ իմանայ եւ տեսնի, որ անցեալում կորած, խաւարչոտ Խամէն այժմ ունեւոր կոլտնտեսական է, ապրում է երջանիկ ու բախտաւոր կեանքով եւ աղեալում բոլորից մոռացուած այդ նոյն Խամէն ունի այնքան իրաւունք, որքան ԽՍՀՄի խորաքանչիւր անկեղծ, ազնիւ եւ անձնուէր քաղաքացին :

Ես իմ ձայնս տալիս եմ ժողովուրդների մեծ առաջնորդ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՆ»:

Որ եւ է խորհրդածութիւն իմ կողմէ՝ պիտի դառնար հակայեղափոխական արարք, ըլլայ իսկ արտասահմանի մէջ :

ԵՐԿՐՈՐԴ.— Կոտայքի շրջանի Գողթի գիւղացի Մկրտիչ Գէորգեան, 80 տարեկան, նախանձելով 18 տարեկաններու խանդավառութեան, մասնաւոր ճառակով մը կը պատմէ իր անցեալ տառապանքը եւ ներկայ երջանկութիւնը :

Միայն խորագիրը կարդալով, ոտքս զետնէն կտրեցաւ,— «Տունս լիքն է, քէֆս լաւ»: (Խ. Հայաստան 4 նոյ.):

Իր պատմութենէն կ'իմանամ որ ծերունին իր 80 տարիներու «70 տոկոսը» անցուցեր է «սեւ օրերի, դառն տանջանքների եւ աղքատութեան մէջ »: Իսկ հիմա.

— « Այժմ իմ երկու որդիներս Լէնինի - Ստալինի կուսակցութեան անդամ են, երրորդը՝ կոմերիտական է, տունս լիքն է, քէյֆս լաւ, ջանս առողջ եւ ես հիմի մոռացել եմ ե՛ւ սովը, ե՛ւ սարկութիւնը, զգում եմ, որ ջահելացել եմ: Ես բոլորի համար եմ պարտական եմ ընկեր Ստալինին եւ իմ ջահելացած ձայնը նուիրում եմ նոր, ունեւոր ու բարեկեցիկ կեանք ստեղծող մեծ Ստալինին »:

Ինչպէս կը տեսնէք, «հանճարեղ » Սթալինը, «հայր եւ ուսուցիչ եւ առաջնորդ մարդկութեան», միայն երիտասարդներու գլուխները չի հրճուեր, այլեւ ծերուկներու խելքը գլխէն կը թռցնէ :

Վկայ՝ 65 տարեկան քրտուհի Խամէն եւ 80 տարեկան Մկրտիչ Գէորգեանը :

ՎԱՀԷ

Երկու սենտիքաներուն միացումը

Պ. Լէօն Ժուհօ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ ուրիշ պատուիրակներու հետ Մոսկուա գացած էր Միջազգային Արհեստակցական Միութեան (Ամսթէրտամ) եւ կարմիր սենտիքաներու (Պրոֆինտէրն) ձուլման մասին խորհրդակցելու համար, յաջողեցաւ համաձայնութեան մը յանգիլ : Բանակցութիւնները տեւեցին հինգ օր: Համաձայնութիւնը պիտի ենթարկուի ռուսական սենտիքաներու միութեան դիւանին վաւերացման, որմէ վերջը համապատասխան փոփոխութիւնները պիտի կատարուին կարմիր սենտիքաներու միութեանց կանոնագրին մէջ: Կարմիր սենտիքաները ունին 20 միլիոն անդամ :

Փարիզի աջակողմեան թերթերը այս առթիւ դիտել կու տան թէ Ժուհօ Մոսկուայի ծախեց արհեստակցական միութիւնները :

Տնտեսական դիկտատորը Գերմանիոյ մէջ

Տօքթ. Շախտ տնտեսական նախարար էր 1934էն ի վեր եւ միշտ ընդհամը ունէր անցեալ օգոստոսէն ի վեր, վերջնապէս հրաժարեցաւ եւ պիտի մնայ նախագահ միայն Ռայխսպանքի: Այս հրաժարումով Զօր. Կէօրինկ կը դառնայ տնտեսական դիկտատորը Գերմանիոյ: Անոր կը պատկանի գերագոյն իշխանութիւնը տնտեսական, աշխատանքի, ելմտական, հողագործական եւ փոխադրութեանց նախարարութիւններուն վրայ, որով պիտի կարենայ գլուխ հանել իր քառամեայ ծրագիրը, տնտեսապէս ինքնաբաւ դարձնելու համար Գերմանիան :

Տօքթ. Շախթ տնտեսական նախարար էր 1934էն ի վեր եւ միշտ ընդհարումներ կ'ունենար Զօր. Կէօրինկի հետ որ ամէն բանէ առաջ կը ծանրանայ Գերմանիոյ զինուորական պատրաստութեանց քան թէ տնտեսական պահանջներուն վրայ: Այս տեսակէտով Ռայխսպանքն ալ պիտի ենթարկուի իրեն :

Զօր. Կէօրինկ երկրորդ ճառ մը խօսելով Համպուրկի մէջ, յայտարարեց.

— Պիտի չդադրինք մեր գաղթային իրաւունքները պահանջելէ եւ պիտի յաջողինք ոչ թէ ուրիշներուն բարեացակամութեամբ, այլ մեր զօրութեամբ : Մենք կը պահանջենք հաւասար իրաւունք բոլոր ազգերուն հետ: Եթէ անոնք գաղթավայրեր ունին եւ մենք չունինք, կը նշանակէ թէ անոնք առանձնաշնորհեալներ են: Աշխարհի վրայ չկայ երկիր մը որ պարտաւոր չըլլայ յարգելու Գերմանիոյ իրաւունքները :Գերմանիան անգամ մը եւս մեծ պետութիւն մըդարձած է: Այս Գերմանիան անգամ մը եւս արժանի է զինակցութեանց: Միւս երկիրները հասկցած են թէ ինչ լաւ բան է իրբեւ բարեկամ ունենալ Գերմանիան: Զուգահեռ առանցք մը Պերլինէն - Հռոմ՝ կը ճեղքէ կեդրոնական Եւրոպան, ան ընդարձակուած եւ հասած է մինչեւ Թոքիօ »:

Սանճաքի սահմանադրութեան գործադրութիւնը

Երէկ, 29 նոյեմբեր, սկսաւ Ալեքսանդրէթի Սանճաքին նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը, համաձայն Ազգաժողովին որոշման: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Պ. Ռօժէ Կառօ, պիտի հսկէ գործադրութեան, յանուն Սուրիոյ մարզպանին: Իր առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ ընտրութեանց նախապատրաստութիւնը: Անտիոքի ժողովուրդը ուրախութեան ցոյցեր եւ հրախաղութիւններ կատարեց այս առթիւ: Իսկ մարզպանը յայտարարութիւն մը ուղղեց ժողովուրդին :

ՅԱՆՈՒՑՐԻ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Շատ կլանուած ենք մեր խելքը հասած-չհասած ազգային ու միջազգային կնճռոտ հարցերու մտահոգութեամբ ու մոռցած ենք կարծես որ այդ եւ միւս բոլոր խնդիրներու լուծումը կապուած է միայն տնտեսական կեանքին: Առանց տնտեսական հարցերու կարգադրութեան, անհատական ու հանրային կեանքի հետ կապուած որեւէ մտածում ու ձեռնարկ կը մնայ միայն ծրագրային եւ տեսական: Բոլոր հարցերը հիմէն քննելու եւ լուծել ուզելու տրամադրութիւնը կը մղէ սկսիլ մեզ հետ կապուած տնտեսական կեանքի քննութենէն: Միջազգային տնտեսութեան բարձր սկզբունքներու եւ հոսանքներու քննութիւնն ալ անհրաժեշտ չէ մեզի համար: Կը բաւէ համեստօրէն լաւ եւ ճիշդ տեսնել մեր ամենօրեայ կեանքը ու աշխատիլ գործնական եզրակացութիւններ հանել անկէ, աւելի արդիւնաւոր եւ օգտակար դարձնելու համար մեր ճիգերը:

Ասկէ մեկնելով, շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար որ «Յառաջ»ի թղթակիցները, կարելի եղած ճշդութեամբ, աշխատէին իրենց շրջանի պատկերը տալ, պատասխանելով սա քանի մը կարճ հարցումներուն.

1.— Շրջանին մէջ սեփական անկախ գործ ունեցող քանի՞ հայրենակիցներ կան:

2.— Ի՞նչ տեսակ գործ է իրենց ունեցածը. (սննդեղէն, կօշիկ, հագուստ եւլն.): Մեծաքանակ գործ ընողներ կա՞ն:

3.— Ազատ արհեստաւորներ կա՞ն (սափրիչ, դերձակ, կօշկակար եւլն.):

4.— Ճարտարարուեստի տէրեր կա՞ն (քանի՞ աշխատաւոր ունին):

5.— Շրջուն վաճառորդները ի՞նչ թիւ կը կազմեն եւ ի՞նչ նիւթերու վաճառումով կը զբաղին:

6.— Քանի՞ տանտէրեր կան:

7.— Հայ գործի ընկերակցութիւններ կա՞ն. քանի՞ հոգիէ կազմուած են, որքա՞ն ատենէ ի վեր:

Եթէ կարելի ըլլար հաւաքել Ֆրանսայի գաղութին համար, այս հարցերուն տրուելիք պատասխանները՝ թիւերով, մօտաւոր գաղափար մը կրնայինք կազմել տնտեսական ասպարէզի մէջ մեր ունեցած կարողութեան եւ արդիւնքին վրայ, յետոյ կ'ունենայինք այն հիմնական տարրերը որոնք անհրաժեշտ են կացութիւնը ըմբռնելու եւ անկէ հետեւութիւններ հանելու համար:

Առանց մասնաւոր քննութիւն կատարած ըլլալու, Փարիզի եւ շրջանի Հայ գաղութին համար կարելի է ըսել որ կարեւոր թիւ մը կայ անհատական նախաձեռնութեամբ ապրուստ ճարողներու: Կան արհեստաւորներ՝ դերձակ, սափրիչ, կօշկակար, ելեկտրագէտ, մեքենավար եւայլն որոնք առանձին կամ աշկերտի մը ընկերակցութեամբ, միջակ բայց ապահով կեանքի մը հիմը դրած են: Կան խանութպաններ՝ ուտելիք եւ հագուստ ծախող, որոնք նոյնպէս փոքր դրամագլուխի մը կցելով իրենց աշխատանքը, կրնան իրենց ապրուստը շահիլ: Ապահովաբար հարիւրէն աւելի է ասոնց թիւը: Կան շրջուն վաճառորդներ՝ 2—300 թերեւս, որոնցմէ հիները գոհացուցիչ կերպով, իսկ նորերը՝ օր մը կուշտ, օր մը անօթի կ'անցընեն իրենց օրերը: Ասոնցմէ դուրս կան կօշիկի պատրաստութեան մէջ աշխատող կարեւոր թիւով Հայեր, կիներու հագուստի մեծաքանակ քանի մը առեւտրականներ, ինչպէս նաեւ Լաֆայէթի վրայ գոհարեղէնի եւ գորգի առեւտուրով զբաղողները եւ միջնորդները: Այս թուումին մէջ չյիշեցի կարի գործով զբաղողները՝ որոնք առեւտրականի հանգամանք չունին եւ աշխատաւորները՝ որոնց վիճակի քննութիւնը դուրս է մեր նիւթէն:

Տպաւորութիւնս այն է որ մեր գաղութի տնտեսական կազմին մէջ անկախ գործ ունեցողներու թիւը կարեւոր համեմատութիւն մը կը կազմէ, 10 առ հարիւր թերեւս: 1000 ընտանիք, 3000 անձ, շուրջ 30 հազարի վրայ, սեփական գործ ունին, այսինքն առեւտուրի կամ ապրանքի արտադրութեան յատկացուած որոշ դրամագլուխ: Եթէ անոնց ընտրած գործի տեսակները քննենք, կը տեսնենք որ մեծագոյն մասը միայն օրապահիկ մը ճարելու հանգամանքը ունի: Զգոյշ ըլլալը առաջին մտահոգութիւնը եղած է հայ առեւտրականին,— ընտրել այն տեսակ գործ մը որուն մէջ վնաս ընաւ կամ գրեթէ չըլլայ: Նպարավաճառներու թիւին մեծ համեմատութիւնը ուրիշ կերպով չի բացատրուիր: Ալֆորվիլ, Իսի-լէ-Մուլինօ կամ նոյնիսկ Փարիզի մէջ որոշ թաղամասեր, իւրաքանչիւր քայլափոխի նպարավաճառ մը կայ, որոնց մէկ մասը հասարակ աշխատաւորի շահն անգամ չի կրնար ապահովել: Այս խճողումը անոր համար, որովհետեւ առեւտրականի հոգեբանութիւնը չէ որ մղած է հիմնելու այդ գործը, այլ ունեցածը նստած տեղը չսպառելու կամ կարելի եղածին չափ ուշ հատցնելու մտահոգութիւնը: Արհեստաւորներու շատութիւնն ալ նոյն մտահոգութիւնը կը մատնէ: Հայ ծնողքին առաջին մտածումը իր զաւկին արհեստ մը սորվեցնելն է, թեւին ապարանջան մը անցընել, ինչպէս կ'ըսեն, որ դժբախտ օրերու լաւագոյն ապահովութիւնը կը կազմէ:

Տնտեսական միջակ կեանքով գոհացողներէ կազմուած է ուրեմն մեր գաղութը: Միջակութեան այս զգացումն է որ կը բացատրէ նաեւ մեզ հետ կապուած այն պատճառները, որոնք արգելք եղած են տնտեսական ասպարէզի մէջ ուշադրաւ դիրքեր գրաւելու:

Միջակ կեանքէ մը գոհ ըլլալու տրամադրութիւնը ամէնէն առաջ կ'ենթադրէ իր եւ միայն իր ուժերու վրայ վստահութիւն մը: Անկարելի է որ իր կացութիւնը զարգացնելու, ընդարձակելու ցանկութիւնը միացած չըլլայ յանդգնութեան եւ ուրիշներու հետ գործակցութեան պահանջին: Այս երկուքն ալ չենք նկատեր մեր իրականութեան մէջ: Յանդգնութիւն չկայ, որովհետեւ բազմաթիւ դժուարութիւններով ստեղծուած տնտեսական կորիզը կորսնցնելու մտավախութիւնը կայ, գործակցութիւն չկայ, որովհետեւ փոխադարձ վստահութեան զգացումը կը պակսի:

Զափազանց տխուր երեւոյթ է մեր նկարագրի մէջ այս առաքինութեանց պակասը: Յանդգնութեան պակասը՝ հոգեբանական ծուլութեան մը արտայայտութիւնն է: Աշխատասիրութիւն չէ ամէն օր որոշեալ ժամերուն գործի երթալ, օրուան մէջ միշտ նոյն շարժումները ընել ու ապրուստը շահած ըլլալու գոհունակութեամբ տուն դառնալ: Որքան ատեն գործը աւելի փայլուն դարձնելու, ընդարձակելու չարչարանքով չի տառապիր միտքը, որքան ատեն նոր յղացումներ եւ անոնց համապատասխան գործեր չիրականացներ մէկը, կը մեռցնէ իր մէջ ստեղծագործական կարողութիւնը, ուրիշ խօսքով իսկական աշխատասիրութիւնը:

Մեր ժողովուրդը, մանաւանդ մեր երիտասարդութիւնը ամէն բան փորձելու է ձեռներէցութիւնը կաշկանդող այս հոգեկան ծուլութեան մէջ չիյնալու համար: Ու այս տեսակէտէն շատ նպաստաւոր միջավայրի մէջ կը գտնուի: Այս երկիրը իր տնտեսական արժէքով, մանաւանդ այս ժողովուրդը առեւտուրի մէջ ունեցած իր վերաբերումով, լայնօրէն կը քաջալերէ ամէն նախաձեռնութիւն եւ լուրջ ձեռնարկ: Երկիրը եւ ժողովուրդը, իբրեւ տնտեսական ազդակ, լաւ չգնահատելու մեր թերութիւնն ալ պատճառ եղած է մեր միջակութեան: Մեր խանութպաններէն եւ արհեստաւորներէն շատերը հիմնած են իրենց գործը, իբրեւ յաճախորդ նկատի ունենալով միայն Հայերը: Գործի շատ սխալ մեկնակէտ մըն է: Հայ զանգուածը իր տնտեսական մակարդակով եւ մանաւանդ իբրեւ գնորդ իր հոգեբանութեամբ չի կրնար որեւէ գործ զարգացնել: Սակարկելու, որոշուած գինէն միշտ բան մը պակսեցնել ուզելու արեւելեան ունակութիւնը մէկ կողմէ, իր ծանօթին ու դրացիին հանդէպ լուռ նախանձի զգացում մը միւս կողմէ հնարաւորութիւն չեն տար որեւէ գործի ուռճանալու եւ բարգաւաճելու: Հայ խանութպանին հանդէպ խստապահանջ է Հայ յաճախորդը եւ զգայուն: Մինչ տեղացի առեւտրականին կը ներկայանայ եւ լուռ ու մունջ կը կատարէ իր գնումը, գոհանալով տրուած ապրանքին թէ՛ տեսակովը եւ թէ՛ արժէքովը, Հայ խանութպանէն կ'ուզէ ընտրութիւն ընել ապրանքի, խառնել եւ միշտ լաւը առնել, գինն ալ ի հարկէ զեղչել աշխատելով, ամէնէն պզտիկ դիտողութեան կը բարկանայ ու կը զայրացնէ իր յարաբերութիւնը:

Մեր նպատակը սակայն քննել չէ հայ տարրին արժէքը իբրեւ սպառող զանգուած, այլ ապրանքներու արտադրութեան եւ շրջանառութեան մէջ իբրեւ գործող ազդակ: Այդ դերին մէջ յաջողելու համար անհրաժեշտ յանդգնութեան պակասին հետ ուրիշ թերութիւններ ալ ունինք, որոնց մասին պիտի խօսիմ յառաջիկային:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՊԱՊԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Արտաքին պատուիրակ կարտինալին Փարիզ այցելելուն առթիւ, Պապը Վատիկանի ամենաբարձր պատուանշանին մեծ ժապաւէնը նուիրեց Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին: Ասկէց առաջ Հանրապետութեան նախագահին նուիրած էր արդէն Քրիստոս պատուանշանին մանեակը, որմէ աւելի մեծ պապական պատուանշան չկայ:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ՍԵՒԱՉԵԱՅ ԳԵՂՈՒՀԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դուրեանի պաշտելի մուսան ուրեմն սեւաչեայ գեղեցիկ Հայուհի մըն է, մեռած ծաղիկ հասակի մէջ:

Ահա մեր ամբողջ գիտցածը:

Գիտենք սակայն երկրորդ մուսային ով ըլլալը ու ուրիշ յօդուածով մը պիտի տանք կենսագրութիւնը կապուտաչեայ որ արուեստագիտուհի մըն է:

Ըսենք որ խորապէս դժբախտ եղած է Դուրեան սիրոյ մէջ: Աւելին՝ արհամարհուած: Իր երեսին կամ ետեւէն նետուած վիրաւորական խօսքերը լսելով՝ զետեղած է իր քերթուածներուն մէջ, բառ առ բառ, եղերական անկեղծութիւնով մը:

Ահաւասիկ իր քանի մը արտայայտութիւնները իր սիրային ողբերգութեան մասին.—

«Եթէ ճակտիս վրայ վարդ ունենայի, կիները զիս պիտի սիրէին. ահ, աւելի լաւ է որ դալուկն ունիմ, եւ բանաստեղծները զիս կը սիրեն»:

Ուրիշ տեղ մը.

«Ա՛հ, սոսկալի է աղքատ ըլլալ ու սիրել:»

Երրորդ մըն ալ, նամակէ մը.

«Երիտասարդ ըլլալ եւ երգել, ծեր ըլլալ եւ աղօթել:»

Այս է կեանքը:

Ա՛հ, գեղեցիկ կեանք մ'ալ կայ, սէրն է այդ. «Երգել, աղօթել եւ սիրել:» Ա՛հ, ի՜նչ բանաստեղծական կեանք, ի՜նչ կատարեալ կեանք: Դուք կ'երգէք, կը սիրէք ու կ'աղօթէք: Աշխարհի մէջ հոգիներու ամենամեծ ախորժը սիրելն է. դուք զայս քան զամէն մարդիկ աշխարհի՝ ընտիր եւ վսեմ կերպով գիտէք, դուք կը սիրէք եւ կը սիրուիք. կը սիրէք անդր քան զգերեզման եւ կը սիրուիք անդր քան զյաւիտեան:»

Դուրեանի բոլոր բառերը բոցեղէն են: Մարդուս մատները ու հոգիին մինչեւ կ'այրի, կարդալով իր գիրն ու քերթուածը:

— «Ներեմ ու ներուինք, եղբայր, սոքա օրհասականի մը վերջին մրմունջն են. ամէն ինչ անկեղծութեամբ պիտի ըսեմ, զի ա՛լ աշխարհէս եւ խղճէս կախում ու նկատում չունիմ:

«Եղբա՛յր, ահա՛ ես կ'իջնեմ կամ մօտ եմ իջնելու այն սեւ յատակ անդունդին մէջ՝ որոյ անունը գերեզման կ'ըսեն: Արդեօք ի՞նչ պիտի ըսեն ինձ գերեզմանէն անդին. «Ահա՛ թշուառ երիտասարդ մը, որ աշխարհ եկաւ, եւ միայն իր մեռնիլն զգաց ու մեռաւ»:

Մինչդեռ Դուրեան աշխարհ եկած էր սիրելու, սիրուելու եւ Սէրը երգելու համար: Այս նամակը գրելէն քառասուն օր վերջ Դուրեան կ'աւանդէր իր բազմատանջ հոգին (1872, Յունուար 20, քսան տարեկան):

Ահա ուրիշ նամակ մը, ուղղուած իր վաղամեռիկ մտերիմին՝ Վարդան Լութֆեանի (բանաստեղծին մահէն ութ ամիս առաջ մեռած, հիւծախտէ) եղբօրը.

— «Ես Վարդանի շարունակութիւնն եմ:

Ազնիւ բարեկամ, ձմեռը քեզ կը գրէի թէ կը մսիմ, արդ կը դողդոջեմ, բերնէս արիւն կը հոսի, կը հիւծիմ, ճակտիս վրայ կենաց շիկնոտ ժպիտը կը տժգունի, անդուլ կերպով քնարս կը թոթվեմ անհուն «մնաս բարով»ի մը համար անոնց, որոնք իրենց սրտին ծաղկերը չբացին ինծ, այլ միայն դուրսէն ճաճանչեցին. նախ կնոջ... երեւակայութեան տիրուհւոյն... երազի այն երփներանգ աստղին կամ ճաճանչոտ ծաղկին... ո՛չ... աւելի՛ն, շողերու եւ բոյրերու թագուհւոյն...:

Ա՛հ, նորա մէկ շողը երազ մը կը վառէ, նորա մէկ բոյրը սրտի մը մթին խորանը կը խնկարկէ... մեռնի՛լ թարմ ու երազկոտ, մեռնի՛լ առանց մարմարեայ ճակտի մը վրայ խորշոմ մը ձգելու, առանց շուրթեր համբոյրով մը բորբոքելու, առանց հոգին ժպիտով մը հրդեհելու, մեռնի՛լ... տխուր է այդ սակայն»:

Կը մեռնէր քսան տարեկանին, հազար տարեկան մարդու մը նման տառապած: Զրկանքին ու տաժանքին բոլոր բաժակները քամած ցմրուր: Զուրկ սնունդէ, զուրկ կրակարանէ (կը տաքնար վարձակալի մը կրակէն), զուրկ լոյսէ (կ'օգտագործէր լուսնի լոյսը), զուրկ կոյսի մը արշալոյսներ ստեղծող ժպիտէն, զուրկ իր գործերը տպուած տեսնելու արդարագոյն ուրախութենէն, զուրկ վերջապէս աշխարհիս բոլոր բարիքներէն, որոնք մինչեւ այսօր կը գտնուին լարախաղացներու ճանկերուն մէջ:

Զուրկ նոյնիսկ լուսանկարէ մը, հակառակ անմահատենչ մը ըլլալուն:

Դուրեան կը մեռնէր մարտիրոսի մը նման. տապակուած, ծաղրուած, ու... չարչարուած, չարչարուած:

Ու այսօր, Լոյս մըն է ան, մեր բանաստեղծութեան մէջ, հանճարի ճառագայթներով Լոյս մը, որ հոգիները պիտի կախարդէ ու սարսռացնէ յաւիտեան: Տառապանքին հանքերէն ստեղծուած Լոյս մը որ կ'աղօթէ ու կ'երգէ, որ կը փոթորկի եւ կը գրկէ հոգիներու տաճարները:

Զմայլող, չլուծուող, չմարող լոյս մը, Անմահութեան լուսամուտէ մը ինկած մեր մատենագրութեան էջերուն վրայ:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ - ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒՄԸ.— Փարիզէն հետեւեալը կը հեռագրեն Ն. Ֆ. Փրէսի.— Փարիզի մէջ շատ մեծ նշանակութիւն կը տրուի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջեւ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքելու համար կատարուած պաշտօնական բանակցութիւններուն: Այդ համաձայնութիւնը իրեն մէջ կ'ամփոփէ նաեւ Պելճիքան եւ Հոլանտան, եւ ճիշդ այս դէպքին կը վերաբերի Լէօփոլտ Թագաւորին Լոնտոն այցելութեան պարագան: Փարիզի մէջ զարմանք եւ սրտնեղութիւն առաջ բերած է սա իրողութիւնը որ Ամերիկա եւ Անգլիա այդ մասին շփում չեն ուզած ունենալ Փարիզի հետ: Եւ ասկից մինչեւ իսկ ձայն բարձրացնողներ կան — կ'ըսէ հեռագիրը — թէ անգլիասաքսոն երկիրները գիտակցաբար կ'ուզեն Ֆրանսան մեկուսացնել տնտեսական համաձայնութիւններէ: Աջակողմի մարդիկը կ'այպանեն կառավարութիւնը թէ այս օտարներուն վարմունքը Ֆրանսան մեկուսացումի պիտի տանի, գլխաւորաբար այն պատճառաւ որ Ռուսիոյ հետ դաշնակցած է:

ՔԱՆԻ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԵԹԷ ԵՍ ԹՈՒՐՔ ԸԼԼԱՅԻ...

— Մեղա՛յ ըսէ զաւակս, ատ ինչ ծանր մեղք կը գործես գիտե՞ս: Ճակատդ Ս. միւռոն կայ, հաղորդութիւն առած, եկեղեցին շապիկ հագած եւ շարական երգած ես: Կը վայլէ՞ ատ ըսածդ...

«Մեղայ, մեղայ» ըսելէն սարսափահար աչքերուս մէջ պիտի նայէր մեծ մայրիկս, եթէ ողջերու հետ յարաբերութիւնը խզած չըլլար:

Ես փափաք չունիմ վայրկեան մը իսկ թուրք գայլին մորթին մէջ մտնելու: Ոչ իսկ կը նախանձիմ անոնց որ պոչ բռնած ձեռք պագի կը սպասեն, պախշիշ մը կորզելու համար:

Թէեւ կան մեր մէջ կարգ մը խելացիներ որ անշուշտ դիւանագէտի լրջութիւն առնելով թուրք գովելու կ'ելլեն, երբ կօշիկը իրենց ոտքերը նեղէ եւ իրենց հին տրեխները յիշեն, կամ երբ միտք իյնայ թէ ժամանակին, կերակուրի աւելցուքներով ութ տասը տարի աշկերտներ կը պահէին իրենց կրպակներուն մէջ, իբրեւ դերի գործածելով զանոնք, անշուշտ «գործի մարդ» դարձնելու համար միայն:

Այս մարդիկը հիմայ կորուսեալ դրախտը կը փնտռեն եւ խելքի վաճառականութեամբ կը զբաղին:

— Եղբայր, խելացի է Թուրքը, մենք անոր յարգը չգիտցանք: Այսօր բոլոր մեծ պետութիւններուն շոյել կուտայ իր կռնակը: Բոլորն ալ բարեւի կը կենան Քէմալի դիմացը, նոյնիսկ մեծազօր Ռուսիան որ ամէնուն ակռայ ցոյց կուտայ, կը դողայ Թուրքէն եւ Կարսն իսկ ետ պահանջել չի համարձակիր:

Այս պոլիտիկոսներուն կարծիքով, Թուրքը այլեւս արժէք չի տար Հային եւ իր գոմէշը կը քշէ անհոգ...

Բայց ես, ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, որ կը սխալին այս մարդիկը:

Թուրքը ոչ խելացի է եւ ոչ ալ հանգիստ քուն ունի, քանի Հայը շունչ կը քաշէ աստեղազարդ երկինքի տակ:

Ապացո՞յց: Գացէք պրպտեցէք Մոսկուայէն մինչեւ Կրօշնյանտայի կառավարութիւններու արտաքին գործերու գաղտնի թղթածրարները, անոնց մէջ չէք կրնար գտնել դաշնագիր մը ուր Թուրքը չորս ձեռքով ստորագրած չըլլայ Հայերու վերաբերեալ հատուածի մը տակ:

Անշուշտ միամիտ չէք ըլլար «նպաստաւոր» համարելու այդ ստորագրութիւնը:

Զափազանցա՞ծ կ'ըլլանք եթէ ըսենք որ, Հայու ժամերուն պնակներէն իսկ ռումբի հոտ կ'առնէ ան:

Տարե՞նք ուրիշ օրինակներ:

Ահա Անտիոքի Հայերուն կռնակը շոյելու միամտութիւնը:

Սուրիացիները Թուրքի տեղ դնելով՝ Հայերու վրայ անոնց ախորժակը բանալու համար դրամ վատնելը:

Քրտական ապստամբութեան մէջ, հայկական սուրնի ծայր տեսնելը:

Հապա սա վերջի՞նը: Դահիճը զոհի տեղ անցընելու համար, Թալէաթի փոշիացած դիակին վրայ տարիներ ետքը Ալլահ Էքպէր կարդալը...

Ո՞ր մէկը բանամ, ո՞րը կոճակ ընեմ:

Խե՜ղճ Թուրքեր, ինչ պէտք կայ այս մեծածախս միջոցներու, երբ անդին

ԼՈՒՍԱԴԷՄԻՆ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ○ ««««

Ղուկասը անմիջապէս չի պատասխաներ, երկար կը մտմտայ: Կուրծքը կը բարձրանայ, կարծես փքոց մը ըլլի, գլուխը կախած, հրացանի կոթով գետնի խիճերուն հետ կը խաղայ:

— Մնանք ժողովուրդին հետ ու մինչեւ վերջին փամփուշտը կրակելով մեռնինք անոնց հետ,— կարծես ինքնիրեն խօսելով կ'ըսէր Գասպարը:

Կը թուի թէ բոլորը համաձայն են այդ գաղափարին, մնալ ու մեռնիլ ժողովրդի հետ: Ղուկասը գլուխը կը ցնցէ: Չէ՛, այդպէս չի մտածեր ան: Կը նայի ընկերներուն, կը նայի աստղերուն, հայեացքը կը դարձնէ այն կողմ, ուր ժողովուրդն է, ու դաժան խստութեամբ կը խօսի.

— Առանց մտածելու կը խօսիս, Գասպար, ըսենք մնացինք ու բոլորս ալ կռուելով մեռանք, ատկէ ի՞նչ օգուտ. ժողովուրդը կ'ազատի՞, այսքան թափուած արիւնի վրէժը կ'առնուի՞: Մնացեր ենք հոս թէ ոչ, մէկ հաշիւ է. ժողովուրդը չմեռնի Թուրքի ձեռքով՝ պիտի մեռնի սովէն, ճիշդ չէ՞մ:

Բոլորը գլուխնին կախած լուռ կը մնան:

— Համարեցէք թէ ժողովուրդը վերջացած է, ի՞նչ կը մնայ մեզի. միայն վրէ՛ժը մեր սիրելիներուն, մեր ազգին վրէժը առնել Թուրքէն: Անշուշտ մեր ուժերը բաւական չեն, վերջն ու վերջը մենք ալ պիտի սպաննուինք, բայց պիտի մեռնինք աջ ու ձախ զարնելով, թրքական գիւղերը այրելով, ջարդելով եւ ոչ թէ բերդի չորս պատերուն մէջ անօթութենէ մեռնելով: Իմ առաջարկութիւնս պարզ է, կռուող ուժերով պատռել Թուրքերու շղթան, դուրս գալ բերդէն, խմբերու բաժնուած ցրուիլ զանազան շրջաններ, մինչեւ վերջին շունչ կռուիլ ու զէնքը ձեռքին մեռնիլ, ինչպէս վայել է Շապին Գարահիսարցիի մը:

Կին ունին, մայր ունին, եղբայր, քոյր, հայր, ինչպէ՞ս զազան Թուրքին ձեռքը թողուն ու հեռանան: Գիտեն որ մնալով ալ ոչ մէկ օգուտ, ոչ մէկ թեթեւացում ժողովրդին կացութեան մէջ:

— Ժամանակ չունինք երկար բարակ մտածելու, որոշեցէք: Եթէ համաձայն էք, պէտք է կէս գիշեր չեղած՝ դուրս գանք բերդէն: Վաղը ուշ կ'ըլլայ: Ի՞նչ է ձեր խօսքը:

— Կարծեմ միակ ելքն է,— առաջինը կը համաձայնի Ածպտերի քահանան:

— Ես ալ, ես ալ,— համաձայնութիւն կը յայտնեն բոլորը:

— Լաւ ուրեմն, հիմա բոլոր խմբապետները պէտք է կանչել եւ պէտք եղած հրահանգները տալ:

Ղեկավարներէն քիչ հեռու պատանիներու խումբ մը պատրաստ կ'սպասէ: Անոնք կռուի ամբողջ տեւողութեան դիրքէ դիրք սուրհանդակի դեր կատարած էին: Ամէն դիրք երկու երեք ունէր այդ պատանիներէն, կրակոտ, անվախ տղաներ, որոնք շատ մեծ աջակցութիւն ցոյց տուին կռուի ծանր ժամերուն:

— Տղա՛ք,— ձայնեց Ղուկասը,— ձեր հոգուն մեռնիմ, հոս եկէք:

Պատանիները կը վազեն ու կարգով կը շարուին Ղուկասի առջեւ:

— Անմիջապէս իմացնել բոլոր դիրքերու խմբապետներուն, որ կէս ժամէն հոս հաւաքուին, հասկցա՞ք,— կը կրկնէ Ղուկասը,— կէս ժամէն հաւաքուին:

Երեխաները փոթորիկի նման կը սուրան, ամէն մէկը որոշ դիրքի մը ուղղութեամբ:

— Տէ՛, դուք ալ գացէք ձերիններուն քով, մնաք բարով ըսէք:

Ժայռի կտորի մը վրայ նստած կը մնայ Ղուկասը: Գլուխը ինկեր է կրծքին ու առանց արցունքի կուլայ բերդի ժողովուրդին համար, գիւղերու կոտորուած գիւղացիներուն համար: Անշշուկ քալուածքով մէկը կը մօտենայ ու Ղուկասի նստած ժայռին վրայ կը տեղաւորուի, ձեռքը կ'երկնցնէ ու կը բռնէ Ղուկասի ձեռքը: Առանց գլուխը բարձրացնելու, առանց նայելու, Ղուկասը գիտէ թէ կինն է քովը նստողը, ջերմութեամբ սեղմող ձեռքը:

— Հա, որոշուեցաւ որ կռուողները բերդէն դուրս գան,— կ'ըսէ Ղուկասը,— առանց գլուխը վերցնելու:

— Գիտեմ,— կը պատասխանէ կինը հանդարտօրէն,— արդէն ժողովուրդը այդպէս բան մը կը կասկածէր...

— Է՛, դո՞ւն ինչ կ'ըսես:

— Ի՞նչ պիտի ըսեմ, քա մարդ. Աստուծով չուներու շղթան կը պատռէք, դուրս կուգաք, Աստուած սուրբերնիդ կտրուկ ընէ, մեզի ըրածներուն դէմ հազարը ընէք Թուրքին...

Գլուխ գլխի կուտան, Ղուկաս մէկ ձեռքով գրկած կրծքին կը սեղմէ կինը: Լաւ որ խաւար է ու մարդ չի տեսներ: Ամբողջ կեանքին մէջ աւանդապահ էրիկ մը եղեր է, դաժան լինելու աստիճան խիստ դէպի կինը ու քնքուշ զգացումները ծածկեր է անկէ: Հիմա սակայն, երբ յաւիտեան պիտի բաժնուին իրարմէ, անհուն խանդաղատանք մը կը զգայ սրտին մէջ:

— Աղջի՛կ, քանի կարդուեր եմ, հանդիստ օր մը չցուցուցի քեզի, նեղութիւն, տառապանք եղաւ բաժինդ... առաջ բանտ ու աքսոր, հիմա ալ...

— Հայուն մէջ մէկհատիկ մարդս,— էրկան խօսքը ընդմիջելով, կինը կը խոնարհի ու Ղուկասի ձեռքը կը համբուրէ:

———

Տէվէ Գարուսի դիրքի կռուողները, վերանորոգուած պարսպի ետին հաւաքուած կը հանգստանան: Պարիսպի երկայնքին, անկէ ալ վար, խուզարկու պատանիներ սողալով կը յառաջանան դէպի թշնամին, քարերու, թուփերու տակ կը ծածկուին, աչալուրջ կը հսկեն: Խաւարի մէջ շարժող ոեւէ ստուեր իրենց ուշադրութենէն չի վրիպիր, անմիջապէս լուրը կը հասցնեն դիրքը ու անկէ սուրհանդակ պատանիներու միջոցով լուրը կը հասնի բոլոր դիրքերու խմբապետներուն: Թշնամիի գիշերային բոլոր շարժումները միշտ ալ յայտնի եղան բերդի կռուողներուն, շնորհիւ այդ զմայլելի պատանիներու անձնուէր աջակցութեան:

Ինչպէս ամէն երեկոյ, այդ գիշեր ալ Տէվէ Գարուսի դիրքէն բաւական մը վար, ժայռի մը տակ թաղնուած երկու պատանիներ սովորական հսկողութիւնը կը կատարեն, աչալուրջ հետեւելով Թուրքերու շարժումներուն, որոնց խրամատները շատ ալ հեռու չեն գտնուիր:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կան պարզ եւ խնայողական միջոցներ Հայը կաղմալուծելու, անոր ընտանեկան բոյնը քանդելու, զայն անքարոյացնելու եւ ապուշցնելով Թուրքը մոռցնելու :

Բացէ՛ք բոլոր հայաշատ կեդրոններու մէջ աժան սրճարաններ, հոգ չէ թէ, կոտրած պատռած կահերով ու աղտոտ մթնոլորտով :

Դրէք հոն քիչ մը ապուխտ ու վարնոց տեսակին օղի կամփերքօ եւ աւատ խաղի թուղթ :

Կարգեցէք այդ թունարաններուն վրայ թրքաբարոյ հայեր իբրեւ վարիչ, որոնք վարպետ ըլլան խաղամոլութիւնը քաջալերելու եւ վէճ արծարծելու արհեստին մէջ :

Եւ ճարպիկ յայտարարութենէ մը վերջ լայն բացէք դուռները :

Քանի մը օր չանցած, հայ մտաւորականէն մինչեւ հայ հերոսը, հայ աշխատաւորը՝ օրական հացի դրամն իսկ դրպանած հոն պիտի վազեն, հաւախօսէն մինչեւ ի մտանելն արեգական, մինչեւ որ քունէն ու յոգնութենէն ապուշցած գլուխները դգումի պէս կախուին խաղի սեղաններուն վրայ ...

Մտէք ներս ու կծկտեցէք անկիւն մը, եթէ ձեր թոքը տոկուն է :

— Ծօ՛ ... կտոր խաղալ չես գիտեր մի մտներ մէջը : Պատուաւոր խաղա, արդէն չէի ուզեր քեզի պէսին հետ խաղալ ...

— Ես քու ... աթոռը գլխուդ կ'ուտես հիմայ, իմ դէմս վարպետ նյած չէ տակաւին ...

— Վա՛յ դուն որո՞ւ տունը կը հարցնես, ապուշ, անասուն, խարդախ ...

Եւ կը սկսի թուրքերէն անկոճակ հայհոյանքներու տարափը, անասուններն իսկ գանեցնելու աստիճան :

Անդլէն եօթը ութ տարու անմեղունակ պզտիկ մը ․

— Հայրիկ փարա տուր, հաց պիտի աղնեմ, ածուխ ալ չկայ, մամաս ըսաւ որ ...

— Տօ՛ չան լակոտ, կորիր սըկէ, հիմայ կ'ապտակեմ, մամայիդ ալ, քեզի ալ, հացի սըրա է հիմայ, Աքո՜ւ, աքո՜ւ ...

Եւ այսպէս հայ քաջորդիներ ու հայ ընտանիքի հայրեր ու պահակներ, լըքած տուն ու երդիք, կին ու զաւակներ, սեղան կը ամբարկածեն օրերով, ամիսներով, մոռնալով ազգ ու հայրենիք եւ մանաւանդ թուրքը :

Հիմայ ըսէք, անխելքութիւն չէ՞ թուրքին ըրածը, լեռ ու սար իյնալ, հայ փճացնելու միջոցներ ճարելու համար :

Եթէ ես թուրք ըլլայի, նախահաշիւ դրամագլուխ մը կը յատկացնէի այս գործին համար, մասնաւոր մարմին մըն ալ կը ստեղծէի, պիտակելով զայն «Ցանձնախումբ հայ մնացորդացը տարրալուծելու» :

Կ․ ՓԵՏՈՒՇ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ․— Պերլինէն կը ծանուցուի թէ անգլեւ-գերմանական բուն եւ վճռական բանակցութիւնները պիտի սկսին դեկտեմբերի առաջին օրերուն եւ պիտի տեւեն առնուազն մինչեւ 15 օր :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԷՄ

Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը գրէ.—

Աթէնքի մէջ, դիւանագիտական գայթակղութիւն մը լրջօրէն խախտած է կառավարութեան դիրքը : Կը սպասուին արագ փոփոխութիւններ :

Ցագնապը երեւան է եկած արտաքին նախարարութեան պաշտօնեայ Ռոսս Իմմոյի ձերբակալումէն անմիջապէս վերջ : Ան կ'ամբաստանուի թէ կարեւոր փաստաթուղթեր է ծախած ֆինլանտական լրտեսի մը, որ նոյնպէս ձերբակալուած է : Լրատուներուն շնորհիւ տեղեկացուած է թէ այդ գողցուած ու ծախուած փաստաթուղթերէն մին կը վերաբերէր Անգլիոյ միջերկրականեան ծրագրին՝ Նիոնի խորհրդաժողովի որոշման հակադրելու համար Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնը :

Յունաստանի Թագաւորին փարիզ ու Լոնտոն այցելութիւնը կը կապուի այս խնդրին : Թագաւորը կ'ուզէ կրկին չահիլ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բարեկամութիւնը : Իտալիա ըրած այցելութեան ընթացքին, ան Մուսոլինիի պարզած է Յունաստանի վճռական որոշումը՝ մնալու չէզոք Միջերկրականեան պետութիւն, որ ապագային եւս պիտի պահէ խիստ չէզոք քաղաքականութիւն մը :

«Նիւզ Րըվիւ» կը գրէ, միւս կողմէ, թէ Յունաստանի Թագաւորը Լոնտոն այցելած է քննել տալու համար իր առողջական վիճակը : Անկասկած, կը շարունակէ թերթը, Յունաստանի Թագաւորը պիտի ջանայ կամուրջը վերահաստատել Յունաստանի եւ Անգլիոյ միջեւ : Յունաստանի պարտքերուն վճարումի յապաղումը, Նիոնի խորհրդաժողովին մէջ Յունաստանի կատարած դերն ու անոր յարաճուն համակրանքը դէպի Գերմանիան եւ Իտալիան, շատ պրկած էին իր յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ : Թագաւորը կ'ուզէ վերանորոգել պատմական բարեկամական կապերը Անգլիոյ եւ Յունաստանի միջեւ :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԻՆ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՔՐՔՐԵՆ

Թուրք թերթերուն մը կը կարդանք ․

— Իսթանպուլի Տէֆթէրտարութիւնը, տարիներէ ի վեր անդառնալի կարգ մը պահանջքներու խնդիրը վերջացնելով, դատական տեսչութեան յանձնած է թղթածրարները :

Պարտականներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Գերմանացի մը, որ ընդհ․ պատերազմին Պիտոյից ճիւղի պետ հանդուցեալ Իսմայիլ Հաքքը փաշայէ Իսթանպուլի եւ ուրիշ քաղաքներու կիչէններուն առջեւ մէկմէկ կշիռք դնելու առաջարկ ներկայացնելով, տարեկան 25 հազար ոսկի վճարել յանձնառու եղած եւ փոխարէնը 500 հազար ոսկեդրամի կանխավճար մը ստացած է : Ի վերջոյ կարելի չէ եղած հասցէն գտնել այս Գերմանին, որ ոչ ապահովութեան դրամ ձգած էր եւ ոչ ալ ո եւ է երաշխաւոր ներկայացուցած : Այժմ եւմտական գործավարութիւնը ստուգած ըլլալով յիշեալ Գերմանին հասցէն, օրինական միջոցներու պիտի դիմուի այս կարեւոր պահանջը գանձելու համար իրմէ :

Ընդհ․ պատերազմին, ուրիշ անձ մըն ալ, Բերա Փալասի իբր հասցէ տալով, կառավարութեան օդապարիկ ծախելու առաջարկ մը ըրած եւ մէկ միլիոն ոսկիի կանխավճար մը ստացած է :

Միւս պարտականներն են Պիտոյից ճիւղի տնօրէն Իսմայիլ Հաքքը փաշա, որ պետական գանձէն 40 հազար ոսկեդրամ քաշած է առանց յետոյ վճարելու :

Էնվէր փաշա ալ 150 ոսկեդրամ առած եւ 100ը միայն վճարած է :

Նոյնպէս Զէնկիլէքօյի ոգելից ըմպելիի գործարանին տէր Թէվֆիք Հայաթի, իր կարգին, գործարանը 50 հազար ոսկիի փոխարէն աւանդ ձըգած, սակայն յետոյ այդ գործարանին հաշւոյն 380 հազար ոսկիի պարտք մը գոյացուցած է :

ՁԷՆՔԻ ՄԹԵՐԱՆՈՑ ԱՅՆԹԱՊԻ ՄԷՋ

Անգարայէն կը գրեն «Սոն Փօսթա»ի.—

Վերջերս Կազի Անթէպի բանտէն փախած 5 մահապարտներու մասին քննութիւն եւ փնտռտուքներ կատարուած միջոցին, Հայերէն մնացած զէնքի մթերանոց մը գտնուած է : Զէնքի այս մթերանոցը կը գտնուի բանտի չէնքի սրահին կամարին ցած սիւներէն մէկուն մէջ :

Այստեղէն դուրս հանուած են 46 մավզեր, 26 ռումբի պատրոյգ, 5578 մավզերի գնդակ եւ այլ պայթուցիկ նիւթեր : Քննութիւնները կը շարունակուին :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՆՈՐ ՏԱՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Նոր Տամ որ լա Քոնսոլասիոն կը գտնուի Շաթօ Գոմպէրի գծին վրայ, Սէն Ժէրոմի մօտ : Ունի մօտ յիսուն ընտանիք : Գիւղի կազմաւորումէն մինչեւ այսօր, 7 — 8 տարիներու ընթացքին մեր հայրենակիցները կլանուած էին հողային խնդրով : Շատեր վճարեր էին իրենց պարտքը՝ ամբողջովին, սակայն չէին կրցած սեփականատէր դառնալ, վասնզի դրամը տակ էր այդ ընդարձակ հողամասը : Այս պատճառով ալ անտեսուած էր մանուկներու հայեցի կրթութեան գործը :

Ժամանակին Օր․ Թէքաթեան անհատական նախաձեռնութեամբ բացած էր պզտիկ-լսարանթագը մը, որ սակայն չկրցաւ յարատեւել և Նոր Տամի վաթսունէ աւելի պզտիկներուն միակ ապաւէնը եղաւ ֆրանսական վարժարանը :

1936 ապրիլին Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի մասնաճիւղի տիկինները այցելութիւն մը տալով իրենց ընկերուհիներուն, անհրաժեշտութիւնը կը զգան հայ լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացք մը բանալ : Խօսքէն գործի անցնելով, կ'արձանագրեն տասներկեց չափահաս աշակերտներ : Ուսուցչուհի կը նշանակուի մանկավարժուհի Տիկին Ռեբեկա Միլառեան ու շաբաթ մը վերջ կը սկսին դասերը, ծնողներու կողմէ հերթով տրամադրուած սենեակներու մէջ :

Քնացող գիւղը յանկարծ կ'արթննայ, եւ ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, հոս ալ Կ․ Խաչի հակառակորդ մը դպրոցը դաշնակցական անուանելով, նոր դպրոց մը կը բանայ, Հօկի անունով : Ուրեմն գիւղը մէկ ամսուան ընթացքին կ'ունենայ երկու դպրոց :

Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ իր գործը, սարքելով դաշտային հանդէսներ, ընտանեկան հաւաքոյթներ եւն․ : Աշակերտներու թիւը կը բարձրանայ 22ի :

Այսօր այս դպրոցը յանձնուած է Տիկին Ն․ Քիպրիթճեանի, որ չաբաթը երկու օր Մարսէյլէն Նոր Տամ կ'երթայ : Նոյեմբեր 21ին կիրակի սոյն համեստ դպրոցին նոյնքան համեստ մէկ հաւաքոյթին կը հրաւիրուիմ, լսածներս ու տեսածներս հաղորդելու համար «Յառաջ»ին :

Ներս կը մտնեմ նեղ ու երկայն պարտէզի մը երկաթէ դռնէն ու կ'ուղղուիմ պզտիկ սենակը եւ արդէն կը լսեմ տիկին Քիպրիթճեանի ձայնը ․

— Ո՞վ է եղած Հայաստանի առաջին թագաւորը :

— Հայաստանը ի՞նչ տեսակ ժողովուրդներով շրջապատուած է :

Եւ այսպէս չահեկան հարցումներ պատմական ու աշխարհագրական : Քառակուսի պզտիկ սենեակը կարծես պիտի պայթի, գրեթէ բոլորն ալ ծընողներ եւ աշակերտներու ազգականներ, ծունկ ծունկի եւ շատեր ոտքի կեցած, քաղաքէն ու Սէն Ժէրոմէն Ի- կած հիւրերուն տեղ տալու համար :

Այս հաւաքոյթին նպատակն էր տեսակ մը քննութիւն, ուր աշակերտները ցոյց տուին իրենց ուշիմութեան հետ ուսուցչուհիին ջանքերուն արդիւնքը, թէ ընթերցանութեան եւ ուղղագրութեան եւ թէ Հայոց պատմութեան մէջ :

Ի գնահատութիւն աշակերտներու աշխատանքին, Կ․ Խաչի կողմէ Տիկ․ Աննա Շալճեան բոլորին բաժնեց մէկ մէկ ինքնահոս գրիչ : Տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը որմէ գոյացաւ մօտ 300 փրանք :

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ աշակերտներու կողմէ երգուած խմբերգներով, «Մեր հայրենիք», «Տալարիկի զաւակ եմ» եւն․ համեմուած Ս․ Միլառեանի եւ Մ․ Չիչէքեանի բանախօսութիւններով ու հաճելի անակնկալներով :

Թղթակից

ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԻ 12ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Արաբկիրի Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը կազմակերպած էր երեկոյթ - պարահանդէս մը, նոր Արաբկիրի 12րդ տարեդարձին առթիւ որ տեղի ունեցաւ նոյեմբեր 20ին, Սալոն Միշէլի սրահներուն մէջ : Կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն Պ․ Պ․ Նկալեան ժամը 9.30ին հանդէսը բանալով համառօտակի բացատրեց նոր Արաբկիրի շինութիւնը 1925էն մինչեւ այսօր : Հիմնուելով կեդր․ վարչութենէն եկած շրջաբերականի մը վրայ, յայտնեց թէ այս տարի նոր Արաբկիրի մէջ շինուած են 100 նոր տուներ, որով համագումարը կը հասնի 400ի, իսկ բնակիչներու թիւը 2500էն աւելի է : Նոյնպէս յայտնեց թէ ոռոգման ջուրը ստացած են : Վերջացնելով մաղթեց որ բախտաւորութիւնը ունենանք, Նոր Արաբկիրի տարեդարձը տօնելու նոր Արաբկիրի մէջ :

Սինէ Սեթօ ներկայացուց անցեալ տարուան 1800 ներգաղթողներու մեկնումը Մարսէյլէն : Շատեր պաստառի վրայ տեսան իրենց սիրելիները : Ներկայ հանդիսականները ապրեցան ու - րախալի եւ յուզումնալի պահեր, կարծես թէ ներգաղթի կարաւանը նոր ճամբայ կ'ելլէր : Սինէ Սեթօ, որուն աշխատանքը գնահատելի է, ներկայացուց երկրորդ ժապաւէն մը, հայերէն տառերով, Զիկանոն կամ աւազակապետը : Կէս գիշերէն վերջ սկսան պարերը : Կը նուագէր Ալքազարի «Մարաթոն»ի (անընդհատ պար) հռչակաւոր նուագախումբը : Դադարի մը ընթացքին Պ․ Մանուկ Ժամկոչեան փոնթէզի մը ըրաւ «եւրոպական պարերու ծագումը», ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացնելով : Հանդէսին բարոյական մասը գնահատելի էր, բայց չենք յուսար որ մեծ շահ մը ունեցան, որովհետեւ հանդէսի ընթացքին կը բացակայէր Արաբկիրցիներուն ստուար մէկ մասը : Ժամը 5ին հանդէսը փակուեցաւ եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ :

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 նոյ․) ․ —

— «Ամէնուն ծանօթ իրողութիւն է այլեւս, որ հայանուն բոլշեւիկներէ կամ Հօկճիներէ, Ռամկավարներէ, «կոչնակեաններէ» եւ Հնչակեաններէ կազմուած հակադաշնակցական «միացեալ ճակատը» ոչ միայն ջարդուած ու քայքայուած է, այլեւ վերածուած իրարու թշնամի խմբակներու :

Պատճառները մէկէ աւելի են :

Նախ եւ առաջ՝ այն, որ կատարելապէս ձախողեցան, ապարդիւն անցան հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի ջանքերը մահացու հարուած մը հասցնելու Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան : Ընդհակառակն, այդ ջանքերը աւելի եւս զօրացուցին Հ․ Յ․ Դաշնակցութիւնը՝ անգամ մը եւս ցոյց տալով վերջինիս անյաղթելի բարոյական ուժը եւ անխորտակելի ժողովրդականութիւնը :

Երկրորդ պատճառն այն է, որ «միացեալ ճակատ»ը կազմող խայտաբղէտ խմբակցութիւնները, առիթէն օգտուելով, սկսան իրարու ոտքի տակ հող փորել եւ իրենց «գործակցութեամբ» աւելի շատ իրար վնասեցին, քան Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան, որուն դէմ ճիչամ էին յայտարարած : Կռիւը, նախ, սկսաւ իրենց հաւաքած դրամներուն շուրջը եւ ապա տարածուեցաւ Հօկիի, Հայրենակցականներու, նոր սերունդի, Կարմիր Խաչի վրայ :

Երրորդ գլխաւոր պատճառը, վերջապէս, այն է, որ Խորհրդային կառավարութիւնը վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին իր անակնկալ հալածանքներով ցնցեց ու հարուած մը հասցուց հակադաշնակցական խմբակցութեանց կռնակէն եւ ծանր, անդրուժելի յուսախաբութիւն մը պատճառեց անոնց մեծ մասին՝ վէճի, քննադատութեանց ու երկպառակութեանց պատճառ դառնալով անոնց միջեւ, փոխանակ ըլլալու զանոնք միացնող օղակ մը, ինչպէս որ եղած էր մինչ այդ :

Ամէնէն առաջ, ինչպէս յայտնի է, «միացեալ ճակատը» լքողներն եղան Ռամկավարները, իսկ այժմ ալ Հնչակեաններն են զայն լքելու ակնհերեւ նշաններ ցոյց կուտան :

Անկէ դեռ երկու տարի առաջ ռամկավարները բոլշեւիկներու հետ միասին տակաւին կը տօնէին Հայաստանի «խորհրդայնացման» «տօնը» : Այժմ Ռամկավարները մինչեւ անգամ հեղինանքով կը վերաբերին այդ ընել ուզող Հնչակեաններուն․ իսկ Հնչակեաններն ալ, թէեւ որոշած են բոլշեւիկներու հետ տօնել յիշեալ «տօնը», բայց պաշտօնապէս կը նախազգուշացնեն իրենց հետեւորդները, որ եթէ բոլշեւիկները հանդէսներու առեն հանգամանակութիւն ընեն, իրենք չմասնակցին այդ հանդիսութեանց : Ինչո՞ւ․ որովհետեւ այլեւս դրամ չեն վստահիր բոլշեւիկներուն :

Դեռ երէկ այնքան սրտառուչ եղբայրակցութիւն մը կազմող բոլշեւիկները, Ռամկավարներն ու Հնչակեանները, այսօր զբաղած են զիրար վարկաբեկելով, իրարու դիմակ վար առնելով, զիրար ամէն տեսակ յանցանքներու մէջ ամբաստանելով : Ոչ միայն ռամկավարները, այլեւ Հնչակեանները սկսած են կատաղի յարձակումներ գործել իրենց գործակից բոլշեւիկներուն վրայ՝ զանոնք մեղադրելով հանրային դրամները իւրացնելու կամ վատնելու մէջ :

Այսպէս, օրինակ, Հնչակեան Թերթը իր նոյեմբեր 30ի թիւին մէջ կ'ամբաստանէ Ամերիկայի բոլշեւիկները հայկական ներգաղթի համար հաւաքուած 1600 տոլարը իւրացնելու համար : Իսկ ռամկավարներու Պոսթընի թերթը, յենլով Հօկի 1936 — 1937 տարեշրջանի վերաբերեալ հաշիւներուն վրայ, կը մեղադրէ Հօկը, որ իր ունեցած 6715 տոլարի հասոյթէն 6000 տոլարը վատնած է հոս, Ամերիկայի մէջ :

Եւ այժմ, երբ Հնչակեանները կը յանձնարարեն իրենց հետեւորդներուն դրամ չտալ բոլշեւիկներուն, եւ ռամկավարներն ալ կը խնդակցին առոր, այլեւս որոշ է, որ թէ Հնչակեաններու եւ թէ ռամկավարներու աչքին իրենց երէկուան խաս բարեկամ բոլշեւիկները գողեր, առաւ - փախաւներ են :

Մասնաւորապէս ռամկավարները չափազանց վրդովուած են, որ բոլշեւիկները ոչ միայն Հօկի, այլեւ Հայրենակցականներու անունը չահագործած են՝ Երեւան եւ Մոսկուա ղրկելով հեռագիրներ, որոնց մէջ դաւաճան կը հռչակին վերջերս հալածուած կամ բանտարկուած համայնավար պաշտօնատարները :

Սակայն, ո՞վ է մեղաւորը որ Հայրենակցականները այդքան չարաչար ու ազգավնաս կերպով կը չահագործուին բոլշեւիկներու կողմէ :

Անտարակոյս, ռամկավարները, որոնք երէկ բոլշեւիկներու հետ միացած՝ կատաղի պայքար մղեցին Դաշնակցականներու դէմ Հայրենակցականներու մէջ եւ չհանդստացան, մինչեւ որ յաջողեցան պառակտել Հայրենակցականներն ալ այնպէս, ինչպէս պառակտեցին եկեղեցիները : Իսկ այսօր նոյն ռամկավարները կատաղի պայքար մը կը մղեն իրենց երէկուան գինակից բոլշեւիկներուն դէմ՝ կ'երեւի նոր պառակտում մը առաջ բերելու համար Հայրենակցականներու մէջ» :

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԽԵՆԹԸ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» ⚬ ««««

Վերջացնելով իր պատուէրները, Էֆէնտին դուրս եկաւ ներքնատանից :

— Հիմայ ցոյց տուեցէք ինձ մի ուրիշ ճանապարհ, որ ես հեռանամ, ասաց նա իր շուրջը նայելով : — Ես պէտք է աշխատեմ, որ ինձ չը տեսնեն այստեղից դուրս գալու ժամանակ :

Ծերունին տարաւ նրան դէպի տան ետեւի դուռը, որ ծառայում էր անասունների երթեւեկութեան համար :

— Այժմ մնացէք բարեաւ, ես կըրկին կը վերադառնամ երբ խուզարկողները եկած եւ իրանց գործողութիւնը վերջացրած կը լինեն : Ես նըրանց մի կերպով կը հանգստացնեմ, միամիտ կաց :

Էֆէնտին հեռացաւ : Ճանապարհին նա մի քանի անգամ կրկնեց իր մտքում այդ խօսքերը․ «Հիմա հոգիդ իմ ձեռքումս է, տանուտէր Խաչօ, ինչ որ ուզեմ, կ'անեմ ...»

Կէսօրից մի ժամ անցել էր : Վարդանը, Հայրապետը եւ Ապօն տակաւին չէին վերադարձել : Ծերունու միւս որդիները դաշտումը գործում էին : Կնիկները զբաղուած էին իրանց տնտեսութիւնով, որովհետեւ դաշտում աշխատողների համար պէտք էր ճաշ ուղարկել : Գիւղացիները բատ մեծ մասին ճաշը ուտում են դրսում եւ գիշերը ընթրիքի ժամանակ միայն գալիս են տուն : Դեռ ոչ ոք չը գիտէր թէ ինչ էր պատահել :

Ծերունի Խաչօն անհամբերութեամբ սպասում էր խուզարկուներին, որպէս մի դատապարտեալ սպասում է մահուան պատիժին, որովհետեւ գիտէ, որ անխուսափելի է, որ ազատուելու ոչ մի հնար չունի : Նա տանեցիներին եղելութեան իսկութիւնը չը յայտնեց, չը կամենալով նախապէս վախեցնել նրանց :

Վերջապէս յայտնուեցաւ մի յիսնապետ, մի խումբ զափթիների, կաւազների եւ զինուորների հետ :

Տանեցիները, որովհետեւ տեղեկութիւն չունէին, թէ ինչ էր պատահել, այս պատճառով զինուորների գալուստը սկզբում նրանց շատ չը վախացրեց : Նրանք սովորել էին շատ անգամ ընդունել այսպիսի հիւրեր, որ գալիս էին, օրերով մնում էին, ուտում էին, խմում էին, եւ յետոյ գնում : Թիւրք զինուորների իջեւանելը հայ գիւղացիների տներում, մանաւանդ տանուտէրի օդայի մէջ, մի սովորական բան էր :

— Ինձ հրամայած է այս տան մէջ խուզարկութիւններ անել, ասաց յիսնապետը դառնալով ծերունի Խաչօին :

— Իմ տունը ձեր առջեւն է, որտեղ կամենում էք, նայեցէք, պատասխանեց ծերունին, աշխատելով պահպանել իր սրտի խաղաղութիւնը :

Յիսնապետը տան դռները փակել տուեց, ամէն կողմ պահապաններ կանգնեցուց եւ սկսեց խուզարկութիւնը : Նախ մտաւ նա օդան, յետոյ միւս սենեակները, ամէն ծակուծուկ նայեց․ ամէն իրեղէնները աչքից անցկացրեց եւ ոչ մի կասկածաւոր առարկայ չգտաւ : Կնիկները այս տեսնելով, հասկացան, որ մի անսովոր բան պատահած պէտք է լինի, սկսեցին լաց լինել եւ աղաղակ բարձրացնել : Ծերունին նրանց սաստեց որ լռեն, հանգստացնելով, որ վախենալու ոչինչ չունեն :

Խուզարկութիւնը վերջացնելուց յետոյ յիսնապետը սկսեց իր հարց ու փորձը :

— Այս տանը բնակվո՞ւմ էր մի երիտասարդ Միքայէլ Դուդուկջեան անունով :

— Նա մի քանի գիշեր միայն մնաց այստեղ, պատասխանեց ծերունին :

— Դուք առաջուց ճանաչո՞ւմ էիք նրան :

— Առաջին անգամն էր, որ տեսայ նրան :

— Ուրեմն ինչո՞ւ ընդունեցիք ձեր տունում :

— Ես այս գիւղի տանուտէրն եմ : Ձեզ յայտնի է մեր երկրի սովորութիւնը․ տանուտէրի տունը մի տեսակ քարվանսարայ է, մի տեսակ հիւրանոց է, ուր ամէն մի օտարական, ամէն մի անծանօթ մարդ օթեւան է գտնում : Ի՞նչ կարող եմ գիտենալ, թէ ո՞վ է գալիս կամ ո՞վ է գնում :

— Նա չը թողե՞ց այստեղ մի բան :

— Ոչինչ չը թողեց :

— Դուք չը հասկացա՞ք, թէ ի՞նչ գիտաւորութեամբ էր շրջում նա այս կողմերում :

— Նա մեզ ոչինչ չը յայտնեց : Այսքանը գիտեմ, որ նա վարժապետ էր :

— Դուք չգիտէ՞ք, թէ նա ում հետ էր տեսնվում, կամ ում հետ էր խորհրդակցում :

— Վարժապետը ամէն մարդու հետ տեսնվում էր աշակերտներ գտնելու համար :

— Այժմ գիտէ՞ք, նա որտեղ է :

— Չը գիտեմ :

— Կալանաւորած է :

— Աւելի լաւ, եթէ վատ մարդ էր :

Այդ միջոցին զարկեցին տան դրան մուրճը :

— Ոչ ոք ներս չը թողնել, հրամայեց յիսնապետը :

Ծառան յայտնեց թէ Թոմաս էֆէնդին է :

— Նա կարող է գալ :

Ներս մտաւ էֆէնդին, եւ տեսնելով յիսնապետին իր խումբի հետ, իրան բոլորովին զարմացած ձեւացրեց, որպէս թէ ինքը ամենեւին տեղեկութիւն չունի, թէ նրանք ինչու համար են մտել ծերունու տունը :

— Բարի լինի, ի՞նչ կայ, հարցրեց նա խորհրդաւոր ձայնով :

Յիսնապետը յայտնեց նրան իր պաշտօնի նպատակը : Էֆէնտու կոշտ դէմքի վրայ անցաւ մի կեղծ ժպիտ, եւ նա բռնելով յիսնապետի ձեռքից, ասաց ․

— Գլխովս երաշխաւոր կը լինեմ, եթէ տանուտէր Խաչօի մօտ մի կասկածաւոր բան գտնուելու լինի : Դուք չէք ճանաչում, թէ նա որքան բարի եւ լաւ մարդ է :

Նա տարաւ յիսնապետին օդան, բայց զափթիաները, կաւազները եւ զինուորները մնացին դրսում եւ դեռ եւս պահպանում էին տան մուտքերը :

— Տանուտէր, դարձաւ դէպի ծերունին,— այդ մարդիկը քաղցած կը լինեն, հրամայեցէք, որ ճաշի պատրաստութիւն տեսնեն :— Սրադը պէտք է առատ լինի, հասկանո՞ւմ ես :

Վերջին խօսքը նա ասաց հայերէն լեզուով : Տանուտէրը ուրախացած դուրս եկաւ օդայից : Նա արդէն վըտանգը անցած էր համարում :

ՐԱՖՖԻ

(Շար․)

միտէններու գրասենեակին մէջ որ հիմնուած էր Զօր. Տիւչէնեէօրի կողմէ եւ կարգ մը թուղթեր բռնուեցան։ Խուզարկուեցաւ նաեւ Դուքս տը Գորկոյի դղեակը։ Արդիւնքը գաղտնի կը պահուի։

Խուզարկուեցաւ ճարտարագէտ Մարիւս Օլիվի բնակարանը, բայց կարեւոր բան մը չգտնուեցաւ։ Գրագէտ մը, Արիսթիտ Գոր, երկու ամիս առաջ անհետացած ըլլալով, գաղտնի ոստիկաններ խուզարկեցին իր բնակարանը եւ գրաւեցին մեկնումէն ի վեր հասած նամակները։

Մինչեւ հիմայ 60է աւելի խուզարկութիւններ կատարուած են Թուլուզի մէջ որ դաւադրութեան կարեւոր կեդրոններէն մէկը կը համարուի։

Ապահովութեան տեսչութիւնը բացարձակապէս գաղտնի կը պահէ գործողութեանց արդիւնքը, բայց կ'ըսուի թէ ծանրակշիռ յայտնութիւններ երեւան հանուած են դաւադիրներուն եւ անոնց օտար գործակիցներուն գործունէութեան մասին։ Իրագեկներ կը հաւաստեն թէ Հարաւային Արեւմտեան Ֆրանսայի հինգ նահանգները բաժնուած էին զինուորական շրջանակներու, որոնց իւրաքանչիւրը ունէր պատասխանատու պետ մը 100 — 125 զինուորներով։ Այս կազմակերպութեան գաղտնի պետն է կ'ըսեն, օտար պետութեան մը գործակալը, Մորիս ծածկանունով։

Երիտասարդ դղեկատէր Իւլէո Փասդէ, որ ձերբակալուած էր Հունգարիայէն վերադարձին, երկար հարցաքննութենէ մը վերջ խոստովանեցաւ թէ նիւթապէս կ'օգնէր գաղտնի կոմիտէին որուն տուած է առաջին անգամ 19000 ֆրանք։

Փարիզի զանազան փողոցներուն մէջ անցորդներ եւ ոստիկաններ լքուած զէնքեր կը գտնեն ամէն օր։

Մահափորձ Եգիպտոսի վարչապետին դէմ

»»»» • ««««

Կիրակի օր մահափորձ մը կատարուեցաւ Եգիպտոսի վարչապետին՝ Նահաս փաշայի դէմ, որ հազիւ ազատեցաւ։ Երիտասարդ մը, Իզզէտտին Ապտէլ Գատէր, անդամ ծայրայեղ ազգայնական կազմակերպութեան՝ կանանչ շապիկաւորներու, ատրճանակ պարպեց Նահաս փաշայի կառքին վրայ։ Միայն մէկ գնդակ հասաւ կառքին պատուհանին, երկու մատ վար այն պատուհանէն ուրկէ նայած էր վարչապետը։ Ոստիկան մը յաջողեցաւ անմիջապէս բռնել ահաբեկիչը, որուն համար կ'ըսեն թէ երիտասարդ պաշտօնատար մըն է, հակառակ՝ անգլիաեգիպտական դաշինքին։ Երկու ատրճանակներ գտնուեցան վրան։ Գիշերը ոստիկանութիւնը արգիլեց երիտասարդական ցոյց մը, ձերբակալութիւններ ալ կատարելով։

Կին զինուորներ Ալպանիոյ մէջ

Ալպանիոյ անկախութեան 25ամեակին առթիւ, զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ Թիրանայի մէջ, ուր թագաւորին երեք երիտասարդ քոյրերը թագաւորին գլուխ անցած էին տեղակալի համազգեստով։ Իշխանուհիներէն իւրաքանչիւրը կը հրամայէր 100 աղջիկ ուսանողներու, որոնք Ալպանիոյ իգական վաշտը կը կազմեն։ Տակաւին մէկ տարի առաջ, այս աղջիկներէն շատերը քօղեր կը գործածէին։ Զօկու թագաւորը աչքէ անցուց 15.000 զինուորներ։ Մեծ ապաւորութիւն գործեցին մեքենաշարժ ջոկատները, հրասայլերը եւ գնդացիր-հրացաններ։ Զօրահանդէսի պահուն իտալական օդանաւ մը թռաւ բազմութեան վրայ, եւ թռուցիկներ ձգեց հետեւեալ բառերով. —

«Կեցցէ ալպանական ազգը»։ Հանդիսութեանց ներկայ էին 50000 քաղաքացիներ։ Այս տարեդարձին առթիւ իտալական կառավարութիւնը 80.000 անգլ. ոսկի նուիրեց, ճամբաներու շինութեան համար եւ յանձն առաւ որբանոց մը շինել։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ կախուեցաւ շէյխ Ֆարուք Սաատի, չաբաթ առաւ կանուխ, մահուան դատապարտուած ըլլալով Հայֆայի զինուորական ատեանին կողմէ (անգլիական)։ Շէյխը կախաղան բարձրացաւ քաջարար, առանց բառ մը արտասանելու։ Դիակը փոխադրուեցաւ այն գիւղը ուր ձերբակալուած էր, քարայրի մը մէջ։ Նոյն օրը նորէն ռումբեր նետուեցան Երուսաղէմի մէջ։ Սուրիոյ մէջ բուռն ցոյցեր կատարուեցան այս մահապատիժին դէմ։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պուլկարիոյ համայնավար կուսակցութեան նոր կեդր. կոմիտէին բոլոր անդամները։ Կ'ըսուի թէ այս առթիւ բռնուած թուղթերը կը հաստատեն որ կուսակցութիւնը տարեկան երեք միլիոն լէվա նպաստ կը ստանար արտասահմանէն։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ, որ զանազան մեղմացումներ կրած էր առեւտուրի մէջ, ցուցահանդէսին առթիւ, նոյնութեամբ գործադրելի կը համարուի երկուշաբթի օրէն սկսեալ։ Բայց բազմաթիւ բողոքներ եղած ըլլալով, աշխատանքի նախարարութիւնը կ'ուսումնասիրէ խնդիրը։ Մասնաւորապէս դժգոհ են մանր առեւտրականները։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ զինուորական պաշտօնաթերթը, «Քրասնայա Զվէզտա» խմբագրական մը հրատարակած է որով կ'ազդարարէ Ճափոնի թէ Խ. Միութիւնը պիտի հարկադրուի միջամտել, եթէ ճափոն. զօրքը փորձէ Մոնկոլիա մտնել։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (գնդ. տը լա Ռօք) համագումարը վերջացաւ կիրակի օր, Լիոնի մէջ։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը ինչպէս եւ խօսուած ճառերը կ'ըսեն թէ իրենց շարքերուն մէջ «դաւադիրներ եւ խառնակիչներ չկան» թէ «դիկտատուրան նախատինք մըն է բնութեան դէմ», թէ կուսակցութիւնը փարած է հանրապետական կարգուսարքին եւ կը դատապարտէ «վեդապաւորներու» ձեռնարկները։

500.000 ՖՐԱՆՔԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ կատարուած է ցուցահանդէսին մէջ։ Ոստիկանութիւնը կ'ամբաստանէ օտար տաղաւարներու 18 պահապաններ։ Գողցուած ապրանքներէն 10.000 ֆրանքի անուշահոտութիւն գտնուեցաւ Արժանթէօյ, արճարանի մը մէջ։ Կ'ըսուի թէ գողն է եգիպտական տաղաւարին մէկ պահապանը։ 100.000 ֆրանքի գողցուած ապրանքներ գտնուեցան ուրիշ պահապանի մը տունը։

ԱԶԱՏ - ՈՐՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (մասոնականութիւն) արգիլելու համար հանրաքուէ սարքուած էր Զուիցերիոյ մէջ, կիրակի օր։ Արգելքը մերժուեցաւ 234.000ի դէմ 515.000 ձայնով։ Մասնակցեցան բոլոր նահանգները, բացի Ֆրիպուրկէն։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Վարկաս, Պրազիլիոյ դիկտատորը, Րիօ տը Ժանէյրոյի մէջ, հազարաւոր բազմութեան մը առջեւ ուր կը գտնուէին բազմաթիւ սպաներ։ Նոր կառավարութիւնը որոշեց միայն Պրազիլիոյ ազգային դրօշին գործածութիւնը արտօնել։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 3 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ Բլաս տ'Իթալի։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը, Չորեքշաբթի, 1 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին, Ծանօթ հաւաքատեղին։

«Ջաւարեան» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, 2 դեկտ. երեկոյեան ժամը 8ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ։

«Ռոստոմ» ենթակոմիտէի «Իշխան» եւ «Վահագն» խումբերու դասախօսութիւնը, Ուրբաթ 3 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ցաhրիկեան» սրահին մէջ։

«Վարանդեան» խումբի դասախօսութիւնը, Շաբաթ, 4 դեկտ., երեկոյեան ժամը 8ին։

«Թաթուլ» խումբի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 դեկտ., առաւօտեան ժամը 10ին։

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի դասախօսութիւնը, կիրակի, 5 դեկտ., կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին։

ԱՅՍ ԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Հոկտ. 5 — Հոկտ. 30

ՌՕԱՆ, Թաչ. — 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պաղ. — 75։
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Համ. — 77։
ՓԱՐԻԶ (1), Քիւրք. — 75։
ՆԻՍ, Իշխ. Ա. — 40։
ԺԱՆԹԻՅԻ, Տիկին Մ. — 110։
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս. — 40։
ՍԷՎՐ Էօք. — 40։
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղ. — 50։
ՄՈՐՊԻՀԱՆ, Ալեք. — 80։
ԺԸՆԵՒ, Աւլ. (Տիկ. ի միջ.) — 250։
ԱՆՎԷՐՍ, Ջահ. — 215։
ԼԸ ՓԻՒԻ, Տէրտ. — 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Սար. — 140։
ԹՈՒՌ, Մ. Ի. — 70։
ՔԼԱՄԱՌ, ԻՑ. — 75։
ԼԻՈՆ, Փիլ. — 70։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նոր. (Օ. ի հաշւոյն) 100։
ԼԱ ՍԷՅՆ, Ս. Կ. — 40։
ԱԼԺԵՐ, Տէր. — 150։
ԼԻՈՆ, Գործ. — 860։
ՓԱՐԻԶ (17), Մ. Տ. — 40։
ԱՆԻՒԷԹ, Աղամ. — 50։
ՄԻՐԱՆՏ, Ա. Թ. — 150։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Մ. Ռ. — 50։
ԼԸ ՄԷ, Ճ. եւ Գ. — 160։
ՔՐՈՆ, Կ. Կ. — 75։
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Գ. — 40։
» » Գէորգ. — 40։
» Փափազ. — 140։
ՊՈԼԷՆ, Հէք. — 40։
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Հ. Զ. — 35։
ԺԷԹ, Մարտ. — 200։
ՓԱՐԻԶ (16), Օհմ. — 75։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 314։
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տէր. Ս. — 100։
ՆԻՍ, Ա. Գ. — 40։
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Թէրզ. — 40։
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Հ. — 115։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուլթ. — 150։
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Մեծ. — 75։
ԹԱՐԱՐ, Գ. Ց. — 75։
ԼԻՈՆ, Ֆր. — 75։
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Թ. — 40։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

—Տիկին Տիրուհի Գաբրիէլեան (ծնեալ Սիմիթեան, բնիկ կեսարացի), կը փնտռէ իր քոյրը՝ Վերժին Սիմիթեան Թալասի որբանոցէն, (Այս որբանոցին մէջ Մէրեմ անունով ճանչցուած)։ Իր հօրեղբայրը Յակոբ Սիմիթեան այժմ Ալեքսանդրիա 1930ին Վերժին Սիմիթեանը տեսած է Պէյրութի մէջ։ Կը խնդրուի Սուրիոյ շրջանի, Կեսարիոյ հայրենակցական միութենէն եւ իր հասցէն գիտցողներէն, իմացնել՝ A. Kaprielian, 8bis, Rue Maugeron, Vienne, (Isère): France։

ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լիոնէն Պ. Լեւոն Կիւլէլեան (Սողոմոն Կիւվէրճինեան) կը նուիրէ 20 ֆրանք Հ. Յ. Դ. Թանգարանին։

Պուրժէէն Պ. Երուանդ Էվրէնեան կը նուիրէ 25 ֆրանք Վեթերաններու Ֆոնտին։

Փարիզէն Թուֆանեան եղբարք կը նուիրեն 50 ֆրանք Ֆրանսայի Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան, փոխան ծաղկեպսակի, Արամ Շիրինեանի մահուան առթիւ։

Ստանալ վերոյիշեալ գումարները «Յառաջ»ի վարչութենէն փոխան ընկալագրի։

ՋՈՒԹԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ

Քանի մը տարի է միայն որ Ամերիկայէն Մարսէյլ եկած է ծանօթ ջութակի ուսուցիչ

ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Այս կարճ ժամանակի ընթացքին Մարսէյլի եւ շրջակայքի մէջ իր ունեցած բազմաթիւ աշակերտները արագ յառաջացման ամէն մրցանիշ կոտրած են։

ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ աշակերտներէն ոմանք ընդունուած են Մարսէյլի պետական երաժշտանոցի միջին եւ բարձրագոյն կարգերը, մուտքի քննութիւնները փայլուն յաջողութեամբ անցնելէ վերջ։ Անոնցմէ տասնեակ մը տարրականէն բարձրագոյն կարգի աշակերտներ, Լիսէ Միւզիքալի տարեկան մրցումին մէջ արժանացած են Ֆրանսացի հանրածանօթ երաժիշտներէ բաղկացած ժիւրիի մը կողմէ միաձայնութեամբ տրուած առաջին կամ երկրորդ մրցանակներու եւ վըկայականներու։ 1

Այս մեծ յաջողութեան գաղտնիքը. որովհետեւ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ խղճմտօրէն կը հետեւի աշխարհի երեք մեծագոյն մանկավարժներուն— Աուըրի, Շէվչիքի եւ Ֆլէշի— նորագոյն սկզբունքներուն եւ զանոնք կը կիրարկէ լուրջ ուսումնասիրութեամբ եւ փորձառութեամբ ձեռք բերուած բոլորովին անձնական մեթոտով մը, որ օտար յայտնի երաձեռք բերուած բոլորովին անձնական մեթոտով մը, որ օտար յայտնի երաժիշտներու եւ քննադատներու բարձր գնահատութեան արժանացած է։

ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ աշակերտները կըրը.

Ա.— Կը մասնակցին Մարսէյլի երաժշտական բարձրագոյն վարժարանին՝ Լիսէ Միւզիքալի հրապարակային մրցումներուն ու քննութեանց եւ կը ստանան Լիսէի վկայականը։

Բ.— Իրաւունք ունին մասնակցելու տարուան ընթացքին կազմակերպուած բազմաթիւ խմբական փորձերու եւ նուագահանդէսներու։

Կ'ընդունուին 5էն 30 տարեկան աշակերտներ, Մարսէյլի, Պօմոնի, Սէն Ժէրոմի եւ Սէն Լուի մէջ։

Դիւրամատչելի պայմաններ։ Գրել՝ H. Kurkjian, professeur de violon, 17, Bl. Escalon, St. Loup, Marseille:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Դերձակատուն Ց. ՔԵԼԹԻԿԵԱՆ

6 Rue Geoffroy-Marie, Paris, Մէթրօ Cadet Tél. Prov. 95—68

Ֆրանսական եւ անգլիական առաջնակարգ կերպասներ։ Ճշդապահութիւն, խնամուած կար ու ձեւ։ Մինչեւ երեք տարի, հագուստները կը պահեն իրենց սկզբնական ձեւը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Ի գիտութիւն հայ մաքսիճերներու եւ խանութպաններու կը ծանուցանենք թէ Փարիզի մէջ բացած ենք Մարսէյլի մեր պանանի վաճառատան մասնաճիւղը՝

ՅՈՎՍԷՓ ԳՕՋՈՒՆԵԱՆ

10 Rue Turbigo, Paris (1)

Մէթրօ Halles եւ Etienne Marcel

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ վաճառում։ Ամենալաւ տեսակի ապրանքներ՝ անմրցելի գիներով։ Այցելեցէք անգամ մը համոզուելու համար։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ՐԱՖՖԻ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue Maubeuge, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ՝ պատրաստուած մասնաւոր խնամքով։ Յաճախորդները կրնան մանել խոհանոց՝ տեսնելու համար տիրող մաքրութիւնը։

Պոլսական մասնաւոր օղի՝ սառ. աղանդերներով։ Րաֆֆիի տնօրէնը, Կովկասի մէջ ունցած իր երկար տարիներու փորձառութեամբ անվիճելի մասնագէտն է շաշլիկի պատրաստութեան։ Հաւաքոյթներու, մասնաւորապէս ընկերական ճաշկերոյթներու եւ թէյասեղաններու համար շատ մատչելի գիներ՝ անթերի սպասարկութեամբ։ Ամէն երկուշաբթի ԻՇԿԷՄՊԷԻ ապուր իսկ Հինգշաբթի խաշ (փաչա)։ Ամէն երեկոյ կը նուագէ Թառիստ Գարեգին։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու։ Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Tailleur de ST. BERNARD

Pour hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

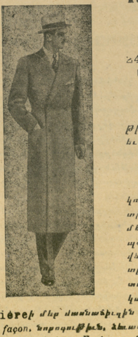

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարուան առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի եւ վերարկուի համար մինչեւ Ծնունդ։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐԳԻՆԵՐԸ.— Վերարկու եւ հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր.։ Նուէր կը տրուի մուշտակէ մէկ փաթ տը գիթ օձիք, Զեռնուան համար, պատրաստուած հայկուհիկիւ... պօլեանի արհեստանոցներուն մէջ։ 400 ֆրանքէ վեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տափատ կամ կօլֆ։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnière ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով 110 ֆր. à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըլթուռնած փարթըսիւ... րանքէն սկսեալ։ Ստիպողական պարագաներու, 3 օրէն կը յանձնենք ապրանքները՝ խնամուած աշխատանքով։

Բաց է կիրակի մինչեւ նէսօր։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ Միութեան կողմէ

4 ԴԵԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ETABLISSEMENT SUSSETի սրահներուն մէջ, 206 quai de Valmy Փարիզ, մէթրօ Jean-Jaurès։

Գեղարուեստական բաժին։ Արժանթինեան ընտիր օրքեսթրը։ Մեծ թօմպօլա։ Ձրի պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով։

Մուտք՝ այրերու 10 ֆր. կիներու 8 ֆր.։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)